AGƱMƐ WAMBƗYA

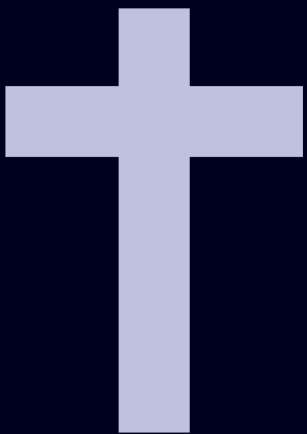

Lika: AGƱMƐ WAMBƗYA (New Testament+)

AGƱMƐ WAMBŁYA

Lika: AGƱMƐ WAMBŁYA (New Testament+)

copyright © 2019 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Lika

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2025-05-10

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 9 May 2025 from source files dated 10 May 2025
f796df90-b7da-5393-9b93-c756eba4e5d6

Contents

Mataɣɔ 1
Maliɨkɔ 65
Luka 105
Yuani 171
Ligubo 217
Ɓaluma 274
1Ɓakolito 300
2 Ɓakolito 325
Ɓagalatia 341
Ɓaɛfɛsɔ 350
Ɓafilipi 359
Ɓakɔlɔsaɨ 366
1 Tesalonika 372
2 Tesalonika 378
1 Timotio 382
2 Timotio 390
Tito 395
Filimono 399
Ɓebelenia 401
Yakɔbɔ 421
1 Pɛtɛlɛ 428
2 Pɛtɛlɛ 436
1 Yuani 441
2 Yuani 448
3 Yuani 450
Yuda 452
Ɓonziki 454

Mongoni Manza ka Yeso ɓɛyɔ
Matayɔ
okpikaga ndɨ mino
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Mongoni Manza ɓɛyɔ Matayɔ okpikaga ndɨ mino nɨma. Matayɔ nɨnɔ Yeso amakaga ndɨ kaiko mʉɓiɓya, a ndɨ ndɔmbɛ wa manzanza. A ndɨ ɓemoti luga ka ɓatʉtʉmbwa nɨɓɔ Yeso ʉtɨka ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza, kauyikoso ɓambanzʉ kaiko ɓakilisito. Kʉsɔ wa kɨtaɓʉ yi nɨyɨ, Matayɔ atʉmbʉlaga ɓɛyɔ Yeso ɨɓʉkʉta ndɨ mino, ligubo nɨlɔ Yeso agya ndɨ ka ɔɓɨlɨ na ɓɛyɔ ikaga ndɨ mino kaʉtɨwa ɓambanzʉ. Atʉmbʉlaga ndɨ gɔnɨ ɓɛyɔ Yeso okwa ndɨ mino na ɓɛyɔ opupa ndɨ mino ka mbʉkʉ. Yeso a ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza no ngu yasɨ, anohukuso ɓokoloɓu, anokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ, anagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga mudingi nɨmɔ okitogi yimibo ka ɓambanzʉ.

Matayɔ ukpikilya ndɨ ɓamamakɨ ɓɛyɔ ka Ɓayuda kauwonisilo ɓɛ ka lɨngʉnʉ Yeso nɨ Muhukuso nɨnɔ ɓogyalandʉ ɓaɓɨkyaga ndɨ lɨkpʉmʉka kakɨ ka Moɓiso Motu. Masɨ nɨmɔ ɓaɓɨkyaga ndɨ ko bulya kakɨ kambwa kodoku ka ɔɓɨlɨ igyonosa ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ. Ɨyɨ nɔ a ngama nɨnɔ akwanana ndɨ kodoku. Ɓambanzʉ ɓudingi ɓamakaga ɓɛ Mika Daudi kyɛ Daudi a ndɨ ngama mudingi kʉgbɛ luga ka ɓangama ɓa Ɓezaleli nɨɓɔ lɨvananza ko Kunzi. Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ Yeso uwonisila ndɨ mino Ɓezaleli Ɓʉngama ko Kunzi, ɓangama kaɓʉ aka ɓɨkpɛ ɓɔ ɓamʉya ndɨ. Nɨyɔ Yeso okwa ndɨ, ɓukpunya ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ, ɓʉpakya kogulya ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba. Kinili, ɓomisikana kʉwa ndɨ ka ɔɓɨlɨ, kaɓɨkyaga Mongoni Manza.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Puponogo ka Yeso-Kilisito na yɨɓʉkʉta kakɨ *1:1–2:23*
Kʉʉ ka Yuani-Mubatizaɨ *3:1-12*
Iɓatiso ka Yeso, na ɓɛyɔ abɨlɨ a ndɨ mino kaɓɔɓɔ *3:13–4:11*
Yeso ogoni kaiko ka Galilaya *4:12–18:35*
Pupo ka Yeso ka Galilaya na gulyo kakɨ ka Yelusalɛma *19:1–20:34*
Pɔsɔ ya muliɓo ka Yeso kʉnʉ ka ɔɓɨlɨ, yɨsasambya na kukwakʉ kakɨ *21:1–27:66*
Yeso opupini ka mbʉkʉ *28:1-20*

Puponogo ka Yeso
(Luka 3:23-38)

1 Mina ka ɓatɨtakɨ Yeso-Kilisito nɨma: ɨyɨ ɓɨkpɛ opupa ndɨ ka lɨvananza ka
ngama Daudi. Na ɨyɨ ngama Daudi opupa ndɨ ka lɨvananza ka Abalahamʉ.
2 Abalahamʉ aɓʉkʉta ndɨ Isaka,
Isaka aɓʉkʉta ndɨ Yakɔbɔ,
Yakɔbɔ aɓʉkʉta ndɨ Yuda na ɓamamakɨ,
3 Yuda ɨɓʉ na mukakɨ ɓɛyɔ ka Tamali ɓaɓʉkʉta ndɨ Pelesi na Zela,
Pelesi aɓʉkʉta ndɨ Esiloni,
Esiloni aɓʉkʉta ndɨ Lamʉ,
4 Lamʉ aɓʉkʉta ndɨ Aminadabʉ,
Aminadabʉ aɓʉkʉta ndɨ Nasoni,
Ɨyɨ Nasoni aɓʉkʉta ndɨ Sɔlɔmɔnɔ,
5 Sɔlɔmɔnɔ ɨɓʉ na mukakɨ ɓɛyɔ ka Laaba ɓaɓʉkʉta ndɨ Bɔazɨ,
Bɔazɨ aɓʉkʉta ndɨ Obedi. Amakɨ Obedi ndɨ nɨ Luta,
Obedi aɓʉkʉta ndɨ Yɛsɛ,

6 Yɛsɛ aɓʉkʉta ndɨ ngama Daudi.

Ngama Daudi aɓʉkʉta ndɨ Sɔlɔmɔnɔ na muka Ulia*. Ɨyɨ Ulia a ndɨ nɨ
okwini,
7 Sɔlɔmɔnɔ aɓʉkʉta ndɨ Leoboamʉ,
Leoboamʉ aɓʉkʉta ndɨ Abia,
Abia aɓʉkʉta ndɨ Asa,
8 Asa aɓʉkʉta ndɨ Yɔzɔfatɨ,
Yɔzɔfatɨ aɓʉkʉta ndɨ Yɔlamʉ,
Yɔlamʉ aɓʉkʉta ndɨ Uzia,
9 Uzia aɓʉkʉta ndɨ Yɔtamʉ,
Yɔtamʉ aɓʉkʉta ndɨ Ahazi,
Ahazi aɓʉkʉta ndɨ Izikia,
10 Izikia aɓʉkʉta ndɨ Manasɨ,
Manasɨ aɓʉkʉta ndɨ Amoni,
Amoni aɓʉkʉta ndɨ Yɔsɨa,
11 Yɔsɨa aɓʉkʉta ndɨ Yekonia na ɓamamakɨ. Ʉɓʉkʉtaga ndɨ ngbingo nɨnɔ
ɓuhokisa ndɨ mino Ɓezaleli kaɨnda na ɨɓʉ ka ɓusunzu ka Babiloni.
12 Kumbuso kauhokiso Ɓezaleli kaɨnda ka Babiloni,
Yekonia aɓʉkʉta ndɨ Salatieli,
Ɨyɨ Salatieli aɓʉkʉta ndɨ Zelubabeli,
13 Zelubabeli aɓʉkʉta ndɨ Abiudi,
Abiudi aɓʉkʉta ndɨ Eliakɨmʉ,
Eliakɨmʉ aɓʉkʉta ndɨ Azɔlɔ,
14 Azɔlɔ aɓʉkʉta ndɨ Zadoki,
Zadoki aɓʉkʉta ndɨ Akɨmʉ,
Akɨmʉ aɓʉkʉta ndɨ Eliudi,
15 Eliudi aɓʉkʉta ndɨ Ɨlɨyazalɨ,
Ɨlɨyazalɨ aɓʉkʉta ndɨ Matani,
Matani aɓʉkʉta ndɨ Yakɔbɔ,
16 Yakɔbɔ aɓʉkʉta ndɨ Yɛzɛfʉ, nɨnɔ a ndɨ mbʉnya Malia. Malia aɓʉkʉta
kʉwa ndɨ Yeso nɨnɔ ɓamakaga ɓɛ Kilisito†.

17 Katʉkya ka Abalahamʉ kadwɛ ka ngama Daudi, a ndɨ ɓɛvananza
tɛkɛɓɛ na ɓayɨkwanganya, katʉkya ka Daudi kadwɛ kʉ ɓuhokisa ndɨ
mino Ɓezaleli kaɨnda ka Babiloni, a ndɨ ɓɛvananza ɓayagɔgɔ tɛkɛɓɛ
na ɓayɨkwanganya, katʉkya wa ɓuhokisa ndɨ mino Ɓezaleli kaɨnda
ka Babiloni kadwɛ ka lɨɓʉkuti ka Kilisito, a ndɨ ɓɛvananza tɛkɛɓɛ na
ɓayɨkwanganya ɓata gɔnɨ‡.

Yɨɓʉkʉta ka Yeso-Kilisito
(Luka 2:1-7)

18 Yɨɓʉkʉta ka Yeso-Kilisito a ndɨ ɓɛnɛ: Amakɨ ɓɛyɔ ka Malia ɓa ndɨ
kavanana na Yɛzɛfʉ. Luki limoti, kambwa ɨɓʉ kavanana, Malia ava ndɨ
mʉma ko ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu.
19 Yɛzɛfʉ nɨnɔ ɓa ndɨ kavanana na ɨyɨ, a ndɨ mʉtʉ wo wongbingbili.
Kɛgʉ ndɨ kapa ka pisiso suni ko misa ka ɓambanzʉ. Kinili, a ndɨ kapa
kaasa ɓɨwɛsɛɛ.
20 Tamanaga yi nɨyɔ a kʉwa ndɨ kʉsɔ ka Yɛzɛfʉ aka, kanɨ malaika ka
Mombukwono-dosu anopuponilyoku ko nziki, aɓɨkya ɓɛ: «Yɛzɛfʉ, mika
ngama Daudi, wakoɓongonitɔgʉ kava mukakʉ ɓɛyɔ ka Malia, kyɛ miki
nɨnɔ a na ɨyɨ ka mʉma a pisi ko ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu.

---

* **1:6 1:6** *muka Ulia:* Ina ndɨ ɓɛ Betisɛba. **1:11 1:11** Wanda ka 2 Ɓangama 24:12-16. † **1:16 1:16** «Masiya» ka Libelenia na «Kilisito» ka Ligiliki akaɓɨkya ɓɛ Nɨnɔ Kunzi apʉnaga ‡ **1:17 1:17** Ka Ɓayuda, lɨvananza limoti agyaga ndɨ ɓyanga 40

21 Aɓʉkʉta ɓanʉ miki mʉlʉkʉ yi, walʉka ɓɛ Yeso§. A ɓɛyɔ, ɨyɨ nɔ
uhukuso ndɛkɛ ɓatʉ kakɨ ka ɓʉnyɛ kaɓʉ.»
22 Nɨyɔ yasɨ igyonosa ndɨ kyɛ ɨtʉlyanɨ mʉnzɨna nɨmɔ Mombukwono-dosu
aɓɨkya ndɨ pisi ka mugyalandʉ ɓɛ:
23 «Mʉsɨka ɓemoti nɨnɔ kanibigʉ lɨkpʉmʉka ka ɓalʉkʉ avatʉ ndɛkɛ
mʉma,
aɓʉkʉta miki mʉlʉkʉ yi,
ɓalʉka ndɛkɛ ɓɛ Imanueli.»
Isi yi ɓɛ: «Kunzi pa imoti na iɓusu».
24 Nɨyɔ Yɛzɛfʉ ozuzuko, agya ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ malaika ka Mombukwono-
dosu akpamya ndɨ mino. Ava kʉwa ndɨ mukakɨ ɓɛyɔ ka Malia.
25 Luki limoti, kasyɛgʉ ndɨ na ɨyɨ kambwa Malia kaɓʉkʉta. Yɛzɛfʉ alʉka
ndɨ miki ɓɛ Yeso.

2

Ɓatʉ ɓa yimibo ɓodunuku kabibiso Yeso

1 Yeso ɨɓʉkʉta ndɨ ko mikya mugi nɨmɔ ina ɓɛ Bɛtɛlɛhɛmʉ ka iwili ya
Yudɛa. Ko ngbingo yi nɨnɔ, Ɛlɔdɨ nɔ a ndɨ ngama. Kumbusa wa yɨɓʉkʉta
ka Yeso, ɓatʉ ɓa yimibo ɓotukyoku ndɨ misa ka ɨngɛngɛ, ɓosila ndɨ ka
Yelusalɛma.
2 Ɓuusa ndɨ ɓɛ: «Miki nɨnɔ iɓukuti kaiko ngama ka Ɓayuda a yanɨ? Tini
ɓi lɨngʉtʉ kakɨ ananzɛ misa ya ɨngɛngɛ, kinili toduku kabibiso.»
3 Nɨyɔ ngama Ɛlɔdɨ ʉkana mongoni mi nɨmɔ, ombomboya kʉgbɛ pa imoti
na ɓatʉ ɓa Yelusalɛma ɓasɨ.
4 Ʉmʉmʉla kʉwa ndɨ ɓokumu-kumu na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓasɨ.
Umuusa ndɨ ɓɛ: «Ɓogyalandʉ ɓaɓɨkyaga ndɨ ɓɛ ɓaɓʉkʉta ndɛkɛ Kilisito
yanɨ?»
5 Ɨɓʉ aka ndɨ ɓɛ: «Ka Bɛtɛlɛhɛmʉ, ka iwili ya Yudɛa. A ɓɛyɔ, kyɛ
mugyalandʉ okpikaga ndɨ ɓɛ:
6 ‹Ɨwɛ Bɛtɛlɛhɛmʉ, ka iwili ya Yudɛa,
wakɛgʉ mugi ma payaya lugo wo giyo yakpʉkpʉ ya Yudɛa.
A ɓɛyɔ, ngama opupa ndɛkɛ kʉ kakʉ nɨnɔ ika ndɛkɛ kaʉnanaga ɓatʉ kamɨ,
ɓomikya Ɓezaleli ɓɛyɔ muɓuɓulyo wa ɓakɔndɔlɔ agyago mino.›»
7 Kʉwa wa, Ɛlɔdɨ ʉmaka ndɨ ɓatʉ ɓa yimibo ka kpɔlɔ, ʉɓɨkya ɓɛ
ɓatʉmbʉlyagɨ ngbinga tino nɔ ɓɨna ndɨ mino lɨngʉtʉ.
8 Kumbuso yi, ʉtɨka ndɨ ka Bɛtɛlɛhɛmʉ. Ʉɓɨkya ɓɛ: «Windoni kʉ ɓɛyɔ,
muusogo ɓɨnza mongoni ko miki yi nɨnɔ. Makamɨna, modoku kemibiso,
iba nɨndɨtɔ gɔnɨ ɨmɨ kabibiso.»
9 Nɨyɔ ɓʉkana lɨkpʉmʉka ka ngama, ɓaga ndɨ. Lɨngʉtʉ li nɨlɔ ɓɨna ndɨ
misa ya ɨngɛngɛ a ndɨ gɔnɨ ka isisilogo aka kambwa kaɓʉ, amaga ndɨ tili
na pa nɨyɔ miki a ndɨ mino.
10 Nɨyɔ ɓatʉ ɓa yimibo ɓɨna lɨngʉtʉ, ɓotuma ndɨ na magyagya ɓɨɗɛ.
11 Ɓingya kʉwa ndɨ ka ndaɓʉ, ɓamɨna miki na amakɨ ɓɛyɔ ka Malia.
Ɓoɓuna ndɨ moli kabibiso yi. Kumbuso yi, ɓakʉlaga ndɨ mukumba kaɓʉ,
ɓapá apɛpɛ wa ɔlɔ, adʉdʉ na malazi nɨnɔ ɓalɨkyaga ɓɛ manɛmanɛ.
12 Kʉwa wa, Kunzi ʉɓɨkya ndɨ ko nziki ɓɛ ɓakigonitɔgʉ ɓata pisi kʉ ka
Ɛlɔdɨ. Ɓɨga kʉwa ndɨ kʉ kaɓʉ ko pisi yagɔgɔ.

Yɛzɛfʉ na Malia ɓopikitini na Yeso ka Misili

§ **1:21 1:21** *Yeso:* Isi yo lino Yeso nɨ Mombukwono-dosu Muhukuso. **2:6 2:6** Wanda ka Mika 5:1.

13 Ngbingo yi nɨnɔ ɓatʉ ɓa yimibo ɓatʉkyo mino, malaika ka
Mombukwono-dosu apuponilyoku ndɨ Yɛzɛfʉ ko nziki, aɓɨkya ɓɛ: «Tʉkya,
mʉva miki na amakɨ mapɨkɨta ka Misili, mika kʉ kwa kʉ kadwɛ ko ngbingo
yi nɨnɔ nʉɓɨkya ndɛkɛ mino ambɛ wigoku. A ɓɛyɔ, Ɛlɔdɨ apʉngatʉ kakɨsa
miki ɓɨvaka-vaka ɓɛkyɛ ɓamwɨ.»
14 Yɛzɛfʉ atʉkya kʉwa ndɨ, ava miki ɨɓʉ na amakɨ, ɓatʉkya ndɨ na gʉndʉ
kaɨnda ka Misili.
15 Ɓika ndɨ kʉ kadwɛ ko ngbingo yi nɨnɔ ngama Ɛlɔdɨ okwa ndɨ mino.
Nɨyɔ ɨgyonosa ndɨ kyɛ ɨtʉlyanɨ mʉnzɨna nɨmɔ Mombukwono-dosu aɓɨkya
ndɨ pisi ka mugyalandʉ ɓɛ: «Namaka ndɨ mikamɨ ambɛ igiku kotukyoku
ka Misili.»

Ngama Ɛlɔdɨ akaulumwisisogo ɓomiki ɓalʉkʉ ɓi

16 Nɨyɔ Ɛlɔdɨ andʉnga ɓɛ ɓatʉ ɓa yimibo ɓaɓuni, lɨmbɛngɨ akandɨkanaga
ndɨ ɓɨsʉlʉ-sʉlʉ. Akpamya kʉwa ndɨ ɓɛ ɓulumwisogi ɓomiki ɓalʉkʉ ɓi ɓasɨ
ɓa ɓyanga ɓɨɓa ikanɨ kusili yi ka Bɛtɛlɛhɛmʉ na ko giyo nɨyɔ ka ɓakpɔlɔ-
kpɔlɔ ɓi. Agya ndɨ ɓɛyɔ kaɓyɛnɛnɛ no ngbingo yi nɨnɔ ɓatʉ ɓa yimibo
ɓɨna ndɨ mina lɨngʉtʉ.
17 Nɨlɔ lasɨ, ɨtʉlyana ndɨ kowonisilo nɨlɔ ɨɓɨkya ndɨ pisi ka mugyalandʉ
Yelemia ɓɛ:
18 «Katʉkya ka Lama, ɓʉkana ndɨ lɨyʉ limoti.
A lɨyʉ la mʉgamʉ mo kumbu na yigomisogo yidingi.
Lasɛlɛ nɔ akaʉgama ɓomikakɨ,
kɛgʉ gʉtʉgʉ kapa ɓɛ ɓatumisi lɨmbɛngɨ,
kyɛ ɓomikakɨ ɓolumwogini.»

Yɛzɛfʉ na lɨvananza kakɨ ɓotukyiniku ka Misili

19 Kumbusa wa kukwakʉ ka Ɛlɔdɨ, malaika ka Mombukwono-dosu
apuponilya ndɨ ɓata Yɛzɛfʉ ko nziki kʉ ka Misili.
20 Aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Zuzuko, mʉva miki na amakɨ, mɨga ka mugi ma
Izaleli, kyɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kapa kamwɔ miki, ɓolumwogini kʉwa.»
21 Kʉwa wa, Yɛzɛfʉ ozuzuka ndɨ, ava miki na amakɨ ɓɨga ka Izaleli.
22 Luki limoti, Yɛzɛfʉ ʉkana ndɨ ɓɛ Alikelaʉ nɨnɔ a ndɨ mika ngama Ɛlɔdɨ
nɔ a kʉwa nɨ ɨyɨ ngama ka iwili ya Yudɛa. Kʉwa wa, Yɛzɛfʉ aɓanga ndɨ
kaɨnda kʉ ɓɛyɔ. Mombukwono-dosu anzɨnɨlya ɓata ndɨ ko nziki, Yɛzɛfʉ
aga kʉwa ndɨ ka iwili ya Galilaya.
23 Kʉ ɓɛyɔ, ika ndɨ ka gʉɗʉ nɨnɔ ɓamakaga ɓɛ Nazalɛtɨ. Nɨmɔ
masɨ, igyonosa ndɨ kyɛ ɨtʉlyanɨ nɨlɔ ɨɓɨkya ndɨ pisi ka ɓogyalandʉ ɓɛ:
«Ɓamakaga ndɛkɛ ɓɛ mʉtʉ wa Nazalɛtɨ.»*

3

Yuani-Mubatizaɨ akaɓɨkyaga Mongoni Manza
(Malɨkɔ 1:1-8; Luka 3:1-18; Yuani 1:19-28)

1 Ko ngbingo yi nɨnɔ, Yuani-Mubatizaɨ opupana ndɨ ka ɨsa ya Yudɛa,
anakʉwa kʉʉ yo Mongoni Manza ɓɛ:
2 «Yikosoni mambɛngɨ, kyɛ Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ a kʉwa
ɓuwobi.»*
3 Mugyalandʉ Isaya anzɨna ndɨ ko bulya ka Yuani ɓɛ:
«Mʉtʉ ɓemoti akapamɨkanaga ka ɨsa ɓɛ:

2:15 2:15 Wanda ka Ɔsɛya 11:1. **2:18 2:18** Wanda ka Yelemia 31:15. * **2:23 2:23** Ka ɓapa ɓayagɔgɔ ɓamakaga ɓɛ Mʉnazalɛtɨ. Matayɔ 22:11. * **3:2 3:2** Matayɔ alɨkyaga Ɓʉngama ko Kunzi ɓɛ Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ

‹Muɓungusilyoni Mombukwono-dosu pisi!
Munonilyoni ɓopisi ɓingbi-ngbingbi[†]!›»
4 Yuani imokisyaga ndi kutuko kwo tukatu ta ngamia na mukaɓa ma
sibokuso sa nyama ka idɗukufisɔ. Ulyaga ndi ɓanabunyɛnyɛ no nzuki niyɔ
ikaga ko tutu.
5 Ɓambanzu ɓadulyogoku ndi kotukyoku ka Yelusalɛma, ka Yudɛa wasi na
ko giyo yasi niyɔ ya mutili ma Yɔlɔdani.
6 Ɓatwaga ndi ɓunyɛ kaɓu ka pa yangba, Yuani anuɓotiso ka Yɔlɔdani.
7 Niyɔ Yuani umina ndi Ɓafalisayɔ na Ɓasadukayɔ ɓakpu kadulyoku
ɓituteee kyɛ uɓotisi, uɓikya ndi ɓɛ: «Iɓunu livananza ka ɓanzukaaa! Wani
nɔ amuwonyi pisi kapikita mungimbɔ ko Kunzi nimɔ akodoku?
8 Wonisoni nɛki pisi ka yigya ɓɛ moyikosoni mambɛngi.
9 Makitombyonitɔgu kaɓikya ɓɛ: ‹Titosu ni Abalahamu!› A ɓɛyɔ,
nakamuɓikya ambɛ, Kunzi akwanana koitiso matamu mi nima kaiko
ɓomika Abalahamu.
10 Gbɔni a sɛ kuwa yakitulya kagbita bukutɔ ka motino mi. Ɓagbitatu
sibukusɔ sasi nisɔ kɛgu kaɓukuta bumo yanzanza, ɓadɗikita ko ɓuku.
11 Imi, nakamuɓotiso ko liɓo kowonisilo ɓɛ mayikosoni ɔɓili kunu.
Luki limoti, ninɔ akodoku kumbuso kami a no ngu kɛkitaga imi. Iyi,
amuɓotisa ɓanu na Limbɛngi-Lotu no ɓuku. Nakakwananigu gutugu
kanyɔgɔ ɓɛkpaku kaki aka.
12 A na ɗunga mugwi kapipa mupunga. Amumula ndɛkɛ mupunga,
abiso ka basa ya masɔlɔ kaki. Luki limoti, abusya ndɛkɛ ɓɛvulu ko ɓuku
niɓɔ kolimikogigu.»

Yuani aɓotisini Yeso
(Maliko 1:9-11; Luka 3:21-22)

13 Kuwa wa, Yeso atukya ndi ka Galilaya inda ka Yɔlɔdani, asilya Yuani
ɓɛ kyɛ aɓotisi.
14 Luki limoti, Yuani kɛgu ndi kapa kaɓotiso. Iyi aka ndi na Yeso ɓɛ:
«Iwɛ nɔ wakwanana keɓotiso, woduku sɛ kuwa ku kami liki!»
15 Luki limoti, Yeso asikisya ndi ɓɛ: «Wasa, igyonosi ko ngbingo yi nimu
ɓɛyɔ aka yɔ. A ɓɛyɔ, okwononi tagyi masi nimɔ Kunzi apaga ɓɛ tagyi.»
Kuwa wa, Yuani abailya ndi.
16 Niyɔ ɓaɓotisa Yeso, opupoku ndi ko liɓo. Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ,
lisyɛ oukwikono, ina Limbɛngi ko Kunzi ni anosyoku abɛ likpondi, ika
kugu kaki.
17 Liyu limoti otukyoku ndi kugu wa lisyɛ, aɓikya ɓɛ: «Mikami mupaka
nimu, nogwaga magyagya na iyi kugbɛ.»

4

Mumuyoniso akaɓɔɓɔ Yeso
(Maliko 1:12-13; Luka 4:1-13)

1 Kuwa wa, Limbɛngi-Lotu atika ndi Yeso ka isa ɓɛ kyɛ mumuyoniso
aɓɔɓi.
2 Niyɔ Yeso agya masyɛ ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya, biti na lisyɛ ni
kalyalyagigu, imukana ndi nza.
3 Mumuyoniso akpuɗoku kuwa ndi kaɓɔɓɔ, aɓikya ɓɛ: «Wakika Miko
Kunzi, kpamya matamu mi nima iiti mukati.»
4 Yeso asikisya ndi ɓɛ: «Ikpikaga ɓɛ:
‹Ɔɓili ka mumbanzu kɛgu asi ko bulya malili aka,

† **3:3 3:3** Isaya 40:3kaɓyɛnɛnɛ na Moɓiso mandɛli ma Ligiliki.

Luki limoti, a ka likpʉmʉka lasi nilɔ opupaga ka mʉnɔkʉ ko Kunzi.›»
5 Kumbuso yi, mumuyoniso aga ndi na iyi ka gʉɗʉ wotu ka Yelusalɛma
aɗokisa kugbondo wa Ndaɓʉ ko Kunzi.
6 Aɓikya ɓɛ: «Wakika Miko Kunzi, bumbuko katʉkya wanʉ wadwɛ wasi,
kyɛ ikpikaga ɓɛ:
‹Kunzi ʉkpamilyatʉ ɓamalaika kaki
ɓɛ ɓʉbiniki ka maɓɔkʉ,
kyɛ wakidwoni kʉgʉkɔ ka litalʉ.›»
7 Yeso asikisya ndi ɓɛ: «Ikpikagatʉ gɔni ɓɛ: ‹Wakaɓoɓonitɔgʉ Kunzi
Mombukwana-dakʉ.›»
8 Mumuyoniso inda ndi ɓata na Yeso kʉgʉ wa ngʉpa niyɔ yikʉngʉ kʉgbɛ.
Kʉ ɓɛyɔ, awonisa ndi ɓʉngama ɓasi ɓa ɔɓili na ibiba yi.
9 Aɓikya kʉwa ndi ɓɛ: «Wakoɓuna moli kambwa kami kebibiso, nʉpá
nimana masi.»
10 Luki limoti, Yeso asikisya ndi ɓɛ: «Abili! Tʉkya! Kyɛ ikpikaga ɓɛ:
‹Mubibisaga Mombukwana-dakʉ Kunzi aka,
wanalʉmbaga asi ko lino kaki aka.›»
11 Ka muliɓo, mumuyoniso asa ndi. Ɓamalaika ɓakpuɗoku kʉwa ndi Yeso,
ɓapʉnga kagugubyo.

Yeso opungini ligubo lo Mongoni Manza ka Galilaya
(Maliko 1:14-15; Luka 4:14-15)

12 Niyɔ Yeso ʉkana ɓɛ ɓagwini Yuani-Mubatizai, atʉkya ndi wa, inda ndi
ka Galilaya.
13 Kʉ ɓɛyɔ, atʉkya ndi ka Nazalɛti, inda kaika ka gʉɗʉ wa Kapɛlɛnaumu,
ka mutili ma ibombu ya Galilaya, ka iwili ya Zabuloni na niyɔ ya Nafutali.
14 Igyonosa ndi ɓɛyɔ, kyɛ itʉlyani mʉnzina nimɔ Mombukwono-dosu
aɓikya ndi pisi ka mugyalandʉ Isaya ɓɛ:
15 «Ka iwili ya Zabuloni na niyɔ ya Nafutali,
a miso yo liɓo lidingi,
kʉsyakʉ wa Yɔlɔdani.
Ka Galilaya,
mugi ka ɓatʉ niɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda.
16 Ɓatʉ niɓɔ ɓikaga ndi ko biti,
ɓinini ɓʉngbanganya,
niɓɔ ɓa ndi ɓakiɗukufo ɓiguɓu ka kululuko kwa kukwakʉ,
ɓʉngbanganya upupilyini!»
17 Katʉkya ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, Yeso apʉnga ndi kaʉɓikyaga
ɓambanzʉ Mongoni Manza ɓɛ: «Yikosoni mambɛngi, kyɛ ɓʉngama ɓa
kʉgʉ wa lisyɛ a kʉwa ɓuwobi.»

Yeso umokini mbɛyi ɓaɓiɓya ɓakwanganya
(Maliko 1:16-20; Luka 5:1-11; Yuani 1:35-51)

18 Ngbingo yi ninɔ Yeso a ndi mina kakpakyana ka mutili ma ibombu
ya Galilaya, ʉmina ndi ɓanyɔ ɓosi ɓaɓa niɓɔ ɓa ndi ɓomika-mʉlʉkʉ. A
ndi ni Simoni ninɔ ɓamakaga ndi gɔni ɓɛ Pɛtɛlɛ sɛ kʉwa mamaki ɓɛyɔ ka
Andilia. Iɓʉ ɓasi ɓaɓa ɓa ndi kolubo moyo.
19 Yeso ʉɓikya ndi ɓɛ: «Iɓyeniku! Namuitiso kʉwa ɓanyɔ-ɓambanzʉ.»
20 Wa aka wa, ɓasa ndi moyo kaɓʉ, ɓapʉnga kaɓiɓya.

4:4 4:4 Wanda ka Yigilya 8:3. **4:6 4:6** Wanda ka Mambʉ 91:11-12. **4:7 4:7** Wanda ka Yigilya 6:16. **4:10 4:10** Wanda ka Yigilya 6:13. **4:16 4:16** Wanda ka Isaya 8:23–9:1.

21 Nɨyɔ Yeso isisilo kambwa yɨkɛɗɛ, ʉmɨna ndɨ ɓata ɓomika Zɛbɛdayɔ
ɓaɓa, Yakɔbɔ na mamakɨ ɓɛyɔ ka Yuani. Ɓa ndɨ ka ɨngbɔlɔ yidingi pa
imoti na abaɓʉ ɓɛyɔ ka Zɛbɛdayɔ, ɓanoɓungusyo moyo kaɓʉ. Yeso ʉmaka
ndɨ.
22 Wa aka wa, ɓasa ndɨ ɨngbɔlɔ yidingi, ɓasa abaɓʉ, ɓaɓyɛ ndɨ Yeso.

Yeso akaʉtɨwa ɓambanzʉ na anohukuso ɓokoloɓu
(Luka 6:17-19)

23 Yeso ɨnda ndɨ kolingyo giyo yasɨ ya Galilaya. Anatɨwa ka ɓandaɓʉ
ɓaya malʉmba ka Ɓayuda. Anʉɓɨkyaga ɓambanzʉ Mongoni Manza ma
ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ. Anohukuso ɓokoloɓu ɓayasɨ na ɓʉpɔ ɓa nzʉyɨ
dididi.
24 Mongoni kakɨ ɨtʉlyana ndɨ ko giyo yasɨ ya Sulia. Mongoni mi nɨmɔ,
ʉkpamya ndɨ ɓambanzʉ kadulyoku na ɓatʉ ɓasɨ ɓa mobi ma ɓokoloɓu na
ɓʉpɔ dididi. Luga kaɓʉ, a ndɨ na nɨɓɔ ɓa ndɨ kaɨmʉkana kʉgbɛ, nɨɓɔ ɓa
ndɨ na mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ, nɨɓɔ ɓa ndɨ na lɨga na nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓazɛgɛsɨ.
Yeso uhukusa ndɨ ɓasɨ.
25 Ɓambaza ka ɓambanzʉ ɓudingi kʉgbɛ ɓa kʉwa ndɨ kaɓɨɓya
ɓingbooo. Ɓotukyogoku ndɨ ka iwili ya Galilaya, ka iwili ya Ɓagʉɗʉ-
Tɛkɛɓɛ, ka Yelusalɛma, ka Yudɛa na kʉsyakʉ wa Yɔlɔdanɨ.

5

Yeso akapá mʉtʉʉ nɨ a kʉgʉ wa ngʉpa
(Luka 6:20-23)

1 Nɨyɔ Yeso ʉmina ɓambaza ka ɓambanzʉ, aɗaka ndɨ ka ngʉpa, iko,
ɓaɓɨɓya kakɨ ɓakpuɗoku ndɨ.
2 Apʉnga kʉwa ndɨ kaʉtɨwa ɓɛ:
3 «Ɨgyagya ka nɨɓɔ ɓa na yangya ka mambɛngɨ,
kyɛ ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ a ɓa kaɓʉ.
4 Ɨgyagya ka nɨɓɔ ɓakalya kumbu,
kyɛ Kunzi utumisatʉ ndɛkɛ mambɛngɨ.
5 Ɨgyagya ka nɨɓɔ ɓa ɓitombiii,
kyɛ ɓinisanatʉ ndɛkɛ na lisimo nɨlɔ Kunzi ʉwanyaga ndɨ.
6 Ɨgyagya ka nɨɓɔ ɓa na nza na mʉsasa kagya lɨkpʉmʉka lɔ ngbingbili ko
misa ko Kunzi,
kyɛ ɓikutagatʉ ndɛkɛ.
7 Ɨgyagya ka nɨɓɔ ɓʉminɨlyaga ɓɛngɛnɨ kumbu,
kyɛ Kunzi ʉmɨnyɨlya ndɛkɛ ɨɓʉ ɓɛgɛyɔ.
8 Ɨgyagya ka nɨɓɔ ɓa na mambɛngɨ manza,
kyɛ ɓamɨnatʉ ndɛkɛ Kunzi.
9 Ɨgyagya ka nɨɓɔ ɓakapá mazɨyɔ,
kyɛ ɓʉmaka ndɛkɛ ɓɛ ɓomiko-Kunzi.
10 Ɨgyagya ka nɨɓɔ ɓakaugyogyiso kyɛ ɓakagya nɨmɔ okwononi ko misa
ko Kunzi,
kyɛ ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ a ɓa kaɓʉ.
11 Gwoni magyagya kika nɨ ɓakamʉtʉmbwa, ɓanamugyogyiso,
ɓanamʉɓʉkʉlyaga makpʉmʉka manyɛnyɛ ko bulya kamɨ.
12 Gwoni magyagya kʉgbɛ, miko ka magyagya aka! Kyɛ minisono ndɛkɛ na
mʉkalya mudingi kʉgʉ wa lɨsyɛ. A ɓɛyɔ, a mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ɓugyogyisa
ndɨ mino ɓogyalandʉ nɨɓɔ ɓodoku ndɨ kambwa kunu.»

Ɓaɓɨɓya ɓa abɛ liniko na ɓʉngbanganya ka ɔɓɨlɨ
(Malikɔ 9:50; Luka 14:34-35)

13 «Iɓunu, ma liniko ka ɔɓili. Luki limoti, liniko kandapamanaga, luki
tino ɓata lɔ akwanana kondingimosogo? Kikigu ɓata na izangiya, luki
limoti ɓomisya kuwa kunzi, ɓambanzu ɓaɗitaga.
14 Iɓunu, ma ɓungbanganya ka ɔɓili. Guɗu ninɔ ipiko kugu wa ngupa
kakwananigu kaisuma.
15 Ɓakatunagigu tala ɓɛ ɓagbukumisyi ɓata na mumbi. Luki limoti,
ɓabisaga kugu, ka pa niyɔ ɓabisogo mino kyɛ uzigi ɓatu ɓasi niɓɔ ɓa ka
ndaɓu.
16 Okwononi ɓɛ ɓungbanganya kunu iki ɓɛyɔ ko misa ka ɓambanzu.
Ɓika kaina yigya kunu yanza, ɓabibiso Obonu ninɔ a kugu wa lisyɛ.»

Yeso akanzina ko bulya Mutuu

17 «Makosimonitɔgu ɓɛ nodoku ndi kolimogo Mutuu ka Musa, ikani
nimɔ iɓikya ndi na ɓogyalandu. A ɓɛyɔ, imi, nakodokugu kolimogo, luki
limoti, nodoku kotulyasa masi.
18 A lingunu, nakamuɓikya ambɛ, ngbingo yi ninɔ lisyɛ na ɔɓili a mbɛyi
ɓata mino aka, kɛgu na ikya liɓiso gutugu limoti aka la Mutuu nilɔ
akwanana kolimiko, gutugu ikya lingbɛti li aka, kambwa ɓɛ makpumuka
mi nimɔ masi igyonosi.
19 Kinili, mutu wasi ninɔ oɓuno mutuu gutugu nimɔ makɛɗɛ aka,
uwonisila ɓatu ɓagɔgɔ kagya ɓɛgɛyɔ, iyi ɓikpɛ nɔ ika ndɛkɛ mutu wa
payaya kugbɛ ka Ɓungama ɓa kugu wa lisyɛ. Luki limoti, mutu ninɔ
akagya mutuu, uwonisila ɓatu ɓagɔgɔ kagya ɓɛgɛyɔ, iyi nɔ ika ndɛkɛ mutu
wa ibiba kugbɛ ka Ɓungama ɓa kugu wa lisyɛ.
20 Nakamuɓikya ambɛ, okwononi yigya kunu iki yanza kakitaga niyɔ
ka Ɓafalisayɔ na ɓowonisila ɓa mutuu. Kiki ɓɛyɔ, makingyigu ndɛkɛ ka
Ɓungama ɓa kugu wa lisyɛ.»

Mutuu ko bulya lingangi
(Luka 12:57-59)

21 «Mukanatu ndi ɓɛyɔ ɓuɓikya ndi mino ɓotitonu ɓɛ: ‹Wakamwonitɔgu
mumbanzu. Mumbanzu kamwɔ daki, ɓaga na iyi ka ngbanga.›
22 Luki limoti, imi, nakamuɓikya ambɛ, mumbanzu kika na lingangi na
daki, okwononi ɓaga na iyi ka ngbanga. Na kika ni atumbwini mamaki ɓɛ:
‹Wa ngingi!›, okwononi ɓaga na iyi ka Basa-Yidingi. Katumbwa gɔni ɓɛ:
‹Wa mutu wa ibikyasu!›, okwononi ɓaɗikiti ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ!
23 Kika nɛki ni wakainda kapá Kunzi apɛpɛ ka gbɔgbɔ, watamana ɓɛ
makɛgu kaukanana na mamaku,
24 wasa mbɛyi apɛpɛ kaku kambwa wa gbɔgbɔ wa, waga kaukanana na
iyi. Kumbuso yi, wodoku sɛ kuwa kapá.
25 Hukanana ɓigala-gala na mumuyoniso kaku ni ma mbɛyi na iyi ko pisi
aka kambwa kadwɛ ka zozi. Kiki ɓɛyɔ, iyi udwisatu ka zozi, zozi ukitisaga
ka polisi, polisi ugwi.
26 A lingunu, nakauɓikya ambɛ, wakopupigu ku ɓɛyɔ kani
wakanokolyigu ɓuyi ɓasi niɓɔ ika ni ɓukuni.»

Mutuu ko bulya kasyɛ na muko ikani na muluku wodi

27 «Mukanatu ndi ɓɛyɔ iɓikyo mino ɓɛ: ‹Wakosyonitɔgu na muko ikani
mbunya ɓɛngɛni.›
28 Luki limoti, imi, nakamuɓikya ambɛ mumbanzu kanda muko na
musasa, ika kani osyini na iyi pisi ka limbɛngi kaki.

5:21 **5:21** Wanda ko Pupo 20:13. **5:27** **5:27** Wanda ko Pupo 20:14.

29 Liso kakʉ la kumbanzɨkanɨkɔ kumokyisiso ka ɓʉnyɛ, muko, wombimbo ɓyɨ na ɨwɛ. A ɓɛyɔ, a ɓɨnza kombimbo pa yimoti ya nzʉyɨ kakʉ, nɨ ɓakombimbigʉ nzʉyɨ kakʉ yasɨ ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
30 Kʉɓɔkʉkɔ kakʉ kwa kumbanzɨkanɨkɔ kumokyisiso ka ɓʉnyɛ, kɔ, wombimbo ɓyɨ na ɨwɛ. A ɓɛyɔ, a ɓɨnza kombimbo pa yimoti ya nzʉyɨ kakʉ, nɨ ɓakombimbigʉ nzʉyɨ kakʉ yasɨ ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.»

Mʉtʉʉ ko bulya yisikiso muko
(Mataɔ 19:9; Malikɔ 10:11-12; Luka 16:18)

31 «Ɨɓɨkyatʉ ndɨ gɔnɨ ɓɛ: ‹Mʉmbanzʉ kasikisa mukakɨ, apí balʉwa yi nɨnɔ asikisi na ɨyɨ.›
32 Luki limoti, ɨmɨ, nakamʉɓɨkya ambɛ, mʉtʉ wasɨ kasikisa mukakɨ, kiki nɨ agwini na mʉlʉkʉ aka, ahukwilyini muko yi nɨnɔ pisi kasyɛ na mʉlʉkʉ wodi. Mʉtʉ wasɨ kava muko yi nɨnɔ, ɨyɨ gɔnɨ ogyini ɓɨlya.»

Mʉtʉʉ ko bulya silika

33 «Mʉkanatʉ ndɨ gɔnɨ ɓɛyɔ ɓʉɓɨkya ndɨ mino ɓotitonu ɓɛ: ‹Wakakonitɔgʉ silika waɓɔngɔ kambwa ka Mombukwono-dosu. Luki limoti, gyogoni masɨ nɨmɔ makʉlya ndɨ mina silika.›
34 Luki limoti, ɨmɨ, nakamʉɓɨkya ambɛ makakogonitɔgʉ. Gʉtʉgʉ ko lino la kʉgʉ wa lɨsyɛ, kyɛ a kiti wa ɓʉngama ko Kunzi.
35 Gʉtʉgʉ ko lino la ɔɓɨlɨ, kyɛ a ɓuliki nɨɓɔ Kunzi ɨbisago mina magʉ. Gʉtʉgʉ ko lino la gʉɗʉ wa Yelusalɛma aka, kyɛ a gʉɗʉ ka Ngama mudingi.
36 Makakogonitɔgʉ silika ka ɓamʉ kunu, kyɛ makakwananɨgʉ koɓuɓɨso ikanɨ kopiyasa litukatʉ gʉtʉgʉ limoti aka la ɓamʉ kunu.
37 Makabaɨlya lɨkpʉmʉka, ɓɛ ‹Iyo› iki kʉwa ɓɛyɔ aka yɔ. Makanganya ɓɛ ‹Haaa›, manganya kʉwa lɨngʉnʉ aka. Kyɛ lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓamatɨlaga ɓata kʉgʉ yi, apʉnyaga ka Mumuyoniso.»

Mʉtʉʉ ko bulya kigisyo likosi
(Luka 6:29-30)

38 «Mʉkanatʉ ndɨ ɓɛyɔ ɨɓɨkya ndɨ mino ɓɛ: ‹Liso ko liso, lanzʉ ka lanzʉ.›
39 Luki limoti, ɨmɨ, nakamʉɓɨkya ambɛ, makigisonitɔgʉ ɓʉnyɛ ka ɓʉnyɛ. Mʉmbanzʉ kʉɓɨta ka panga ya kumbanzɨkanɨkɔ, wayikosilya gɔnɨ nɨyɔ yagɔgɔ.
40 Mʉmbanzʉ kapa kaʉsʉngɨlya kyɛ avɨ simizi kakʉ, wasɨlya gɔnɨ koti kakʉ.
41 Mʉmbanzʉ kʉkpamya ka mapʉpʉ ɓɛ mʉbɨnɨkɨlya likumbogi kabisilyoku ka kilomɛtɛlɛ yimoti, wabisilya kʉwa ka kilomɛtɛlɛ yɨɓa.
42 Mʉmbanzʉ kʉkʉnga luki, wapá. Mʉmbanzʉ kʉkʉnga ɓɛ mukupisa luki, wakamongonyilyonitɔgʉ.»

Mʉtʉʉ kaʉpa ɓomuyoniso
(Luka 6:27-28, 32-36)

43 «Mʉkanatʉ ndɨ ɓata ɓɛyɔ ɨɓɨkya ndɨ mino ɓɛ: ‹Mʉpa wai-dakʉ, wamʉya mumuyonisa kakʉ.›
44 Luki limoti, ɨmɨ, nakamʉɓɨkya ambɛ huponi ɓomuyoniso kunu. Hulumbilyoni nɨɓɔ ɓakamugyogyiso.
45 Kʉwa wa, mika ɓomiko Obonu nɨnɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ. A ɓɛyɔ, ɨyɨ opupisaga mɔnɨ ka ɓambanzʉ ɓanza na gʉtʉgʉ ka nɨɓɔ ɓanyɛ aka.

5:31 5:31 Wanda ka Yɨgɨlya 24:1. **5:33 5:33** Wanda ka Ɓalawi 19:12; Lɨtatanga 30:3; Yɨgɨlya 23:22-24. **5:38 5:38** Wanda ko Pupo 21:24; Ɓalawi 24:20; Yɨgɨlya 19:21. **5:43 5:43** Wanda ka Ɓalawi 19:18.

Olukusaga mbwayɨ ka ɓatʉ ɓongbingbili na gʉtʉgʉ ka nɨɓɔ ɓakɛgʉ ɓongbingbili aka.
46 Kika nɨ mʉpaga nɨɓɔ aka ɓɔ ɓamʉpaga, minisana na ɨzangɨya tino? Gʉtʉgʉ ɓandɔmbɛ ɓa manzanza aka ɓʉpaga ɓawai-daɓʉ ɓɛgɛyɔ!
47 Kika nɨ mumuusogo ɓomomonu aka, magyaga likpʉmʉka lɨmbanga tino kaʉkɨtaga ɓatʉ ɓagɔgɔ? A ɓɛyɔ, gʉtʉgʉ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi, ɓagyaga ɨɓʉ ɓɛgɛyɔ!
48 Wikoni nɛkɨ ɓanza, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Obonu nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ o mina wanza.»

6

Mʉtʉʉ ko bulya yɨbɨnɨka ɓuti ka ɓatʉ ɓa yangya

1 «Wiɓuulyonito, makikonitɔgʉ kaipupisa ko misa ka ɓambanzʉ ngbingo yi nɨnɔ mo mino kagya ɓʉnza. Kyɛ makagya ɓɛyɔ, makinisongʉ na ɨzangɨya kotukyoku ko Obonu nɨnɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ.
2 Kʉwa wa, ngbingo yi nɨnɔ wasingyi mino mʉtʉ wa yangya, wakibibonitɔgʉ. A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ ɓɔ ɓagyaga ɓɛyɔ ka ɓandaɓʉ kaɓʉ ɓaya malʉmba, ka ɓopisi kyɛ ɓambanzʉ ɓɨki kaʉbɨba. A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, ɨɓʉ ɓinisononi kʉwa na ɨzangɨya kaɓʉ.
3 Luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ wo mino kapá mʉtʉ wa yangya luki, kʉɓɔkʉkɔ kakʉ kwa kulekuke kibonitɔgʉ nɨyɔ kʉɓɔkʉkɔ kwa kumbanzɨkanɨkɔ akagya.
4 Okwononi yɨgya yi nɨyɔ iki ko dikidɨ. Na Abakʉ nɨnɔ akaɨna gɔnɨ nɨlɔ wakagya ko dikidɨ, ʉkalyatʉ.»

Mʉtʉʉ kʉgʉ wa malʉmba
(Luka 11:2-4)

5 «Ngbingo yi nɨnɔ miko mino kalʉmba, makikonitɔgʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ. Ɨɓʉ ɓapaga kalʉmba ɓomononini ɓɨgba ka ɓandaɓʉ kaɓʉ ɓaya malʉmba na ka ɓakpɔlɔ-kpɔlɔ ɓaya ɓopisi. A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, ɨɓʉ ɓinisononi kʉwa na ɨzangɨya kaɓʉ.
6 Luki limoti, ɨwɛ, ngbingo yi nɨnɔ wo mina kalʉmba, wingyo ka ndaɓʉ ya kʉsɔ. Wɨdʉlaga mupumi, wakʉnga Abakʉ nɨnɔ a wa ka pa yo dikidɨ. Ɨyɨ Abakʉ nɨnɔ akaɨna nɨlɔ wakagya ko dikidɨ, ʉkalyatʉ.
7 Ngbingo yi nɨnɔ mo mina kalʉmba, makikonitɔgʉ kaɨgɨlyaga lɨkpʉmʉka limoti ɓɨkyɔ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi ɓakagyo mino. A ɓɛyɔ, mʉtamanagɨ kaɓʉ a ɓɛ Kunzi ʉmʉkana kyɛ ɓanzɨnaga yakpʉ.
8 Makogyonitɔgʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨɓʉ. Kyɛ kambwa kakʉnga, Obonu akaiba mʉsasa kunu.»

Obosu nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ
(Luka 11:2-4)

9 «Iɓunu, makwanana nɛkɨ kaika kalʉmbaga ɓɛ:
‹Obosu nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ,
ɓambanzʉ ɓasɨ ɓibi ɓɛ,
lino kakʉ a lotu.
10 Ɓʉngama kakʉ oduku,
sɨpananɨsɔ kakʉ igyonosi,
ka lɨtɔmbʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ.
11 Tɨpánɔ masyɛ masɨ, malɨlɨ nɨmɔ okwononi na iɓusu.
12 Tɨpɨlyanɔ luɓu kusu,
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ iɓusu tʉpɨlyago mino ɓatʉ nɨɓɔ ɓikaga no luɓu kusu.

13 Wakatisonitɔgʉ kogwa ka kʉɓɔɓɔkʉ,
luki limoti, tiɓuulyogo ka mumuyoniso.
[Kyɛ ɓʉngama, ngu na ɨbɨba a ɓa kakʉ, ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ!
Iyo a ɓɛyɔ.]›»
14 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓata ɓɛ: «A ɓɛyɔ, kika nɨ mʉpɨlyagatʉ ɓomomonu
ɓʉnyɛ kaɓʉ, Obonu nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ amʉpɨlyatʉ ndɛkɛ gɔnɨ iɓunu.
15 Luki limoti, makupilyogi ɓomomonu, Obonu kamʉpɨlyɨgʉ ndɛkɛ
ɓɛgɛyɔ.»

Mʉtʉʉ ko bulyo yiginyo malɨlɨ ko ngbingo

16 «Ngbingo yi nɨnɔ mo mina kakya malɨlɨ ko ngbingo, makikonitɔgʉ
misa mundindilo mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ. Ɨɓʉ ɓondindilaga
miso ɓɛyɔ kauwonisilo ɓambanzʉ ɓasɨ ɓɛ ɓoginyini malɨlɨ ko ngbingo. A
lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, ɨɓʉ ɓinisononi kʉwa na ɨzangɨya kaɓʉ.
17 Luki limoti, ɨwɛ, ngbingo yi nɨnɔ wo mina kakya malɨlɨ ko ngbingo,
wɨsʉkʉsa misa ɓɨngɔ na wɨbʉma malazi ɓipupupu ka mʉ.
18 Kʉwa wa, ɓambanzʉ ɓakibɨgʉ ɓɛ wakakya malɨlɨ ko ngbingo ko bulya
kaɓʉ. Luki limoti, ko bulya ka Abakʉ nɨnɔ a wa ka pa yo dɨkɨdɨ. Ɨyɨ Abakʉ
nɨnɔ akaɨna nɨlɔ wakagya ko dɨkɨdɨ, ʉkalyatʉ.»

Yeso akanzɨna ka lɨngama la kʉgʉ wa lɨsyɛ
(Luka 12:33-34)

19 «Makikonitɔgʉ kapɨmbya lɨngama wa ka ɔɓɨlɨ wa. Makagya ɓɛyɔ,
ɓakɛkɛɗʉ ɓalyatʉ na nzʉma apʉta. Ɓatʉ ɓo kuɓakʉ ɓakwanana gɔnɨ
koɓuna ndaɓʉ, ɓɨɓo.
20 Luki limoti, pimbyogoni lɨngama kunu kʉgʉ wa lɨsyɛ. Kʉ ɓɛyɔ,
ɓakɛkɛɗʉ ɓakalyɨgʉ na nzʉma kapʉtɨgʉ. Ɓatʉ ɓo kuɓakʉ ɓakakwananɨgʉ
gɔnɨ koɓuna ndaɓʉ na kaɨɓo.
21 A ɓɛyɔ, pa yi nɨyɔ mukumba kakʉ o mino, lɨmbɛngɨ kakʉ ɨka kʉ gɔ
kʉ.»

Miso nɨ tala wa nzʉyɨ
(Luka 11:34-36)

22 «Miso a tala wa nzʉyɨ. Misa kakʉ kiki no koloɓu, nzʉyɨ kakʉ yasɨ ɨka
ka ɓʉngbanganya.
23 Luki limoti, miso kakʉ kidwonoso, nzʉyɨ kakʉ yasɨ ɨka ko biti. Kika
nɛkɨ nɨ ɓʉngbanganya nɨɓɔ a kʉsɔ kakʉ a abɛ biti, biti yi nɨyɔ ɨka kʉwa
yopi kʉgbɛ.»

Kagugubyo Kunzi ikanɨ ɓuyi
(Luka 16:13)

24 «Mʉtʉ ɓemoti kakwananɨgʉ kaugugubya ɓangama ɓaɓa. A ɓɛyɔ,
amʉya ɓemoti, apa wagɔgɔ, ɨkanɨ ɨgʉmya ka ɓemoti, amɨna wagɔgɔ
payaya. Makakwananɨgʉ kagugubya ko ngbinga ɓemoti Kunzi no ɓuyi.»

Okwononi kaiko na baya ko Kunzi
(Luka 12:22-31)

25 «Kinili, ɨmɨ, nakamʉɓɨkya ambɛ: Makigbomisonitɔgʉ ɓamʉ ko bulya
ɔɓɨlɨ kunu, iki ko bulya malɨlɨ ikanɨ luki limwo, iki ka nzʉyɨ kunu ikanɨ ko
luki la kimokisyo. A ɓɛyɔ, ɔɓɨlɨ kunu a na ɨzangɨya kʉgbɛ kakɨtaga malɨlɨ,
na nzʉyɨ kunu a na ɨzangɨya kʉgbɛ kakɨtaga ɓotu.
26 Huminoni mbɛyɨ ɓombu! Ɓakakʉnagɨgʉ, ɓakobuulyogigʉ, ɓakɛgʉ na
pa nɨyɔ ɓobisaga mina masɔlɔ. Obonu nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ ulyolisagatʉ!
Wɨna sɛ, iɓunu, ma na ɨzangɨya yidingi kʉgbɛ kaʉkɨtaga ɓombu!

27 Wanɨ nɔ akwanana luga kunu, pisi kaigbomisa mʉ, kosisilo mina
masyɛ ma ɔɓɨlɨ kakɨ?
28 Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino kaigbomisa ɓamʉ ko bulya ɓotu? Wondoni
mbɛyɨ maʉwa mo tutu ɓizumuuu, winoni ɓɛyɔ aɓakago mino: kagyagɨgʉ
ligubo, kakʉɓagɨgʉ ɓotu.
29 Luki limoti, nakamʉɓɨkya ambɛ, gʉtʉgʉ ngama Sɔlɔmɔnɔ aka ka ɨbɨba
kakɨ yasɨ, kimokisyagʉ ndɨ kutuko kwanza gʉtʉgʉ kumoti aka abɛ lɨʉwa
limoti luga wa nɨma.
30 Kika nɛkɨ nɨ Kunzi akomokisyogo mapakʉ mo tutu nɨmɔ a na lɨsyɛ li
nɨlɨ wa, na ɓʉgala ɓaɗɨkɨta ko ɓuku. Ko bulya ɨkɨ yɔ kakwananigʉ mino
kamumokisyogo iɓunu ɓɨkpɛ? Eeeze, sɛ kʉwa iɓunu ɓana ma na baya
yɨkɛɗɛ aaa!
31 Makigbomisonitɔgʉ nɛkɨ ɓamʉ ɓɛ: ‹Talya sɛ ɨkɨ? Tomwo ɨkɨ? Ikanɨ
timokisyo ɨkɨ?›
32 A ɓɛyɔ, ɓatʉ nɨɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi ɓɔ ɓikaga kaamama kakɨsa
masɨ nɨmɔ. Obonu nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ ibagatʉ ɓɛ ma na mʉsasa ma
makpʉmʉka mi nɨmɔ.
33 Iɓunu, kisoni mbɛyɨ Ɓʉngama ko Kunzi na kaɓyɛ ɓungbingbili nɨɓɔ
apaga. Ɨyɨ, amʉmatɨlyatʉ makpʉmʉka magɔgɔ masɨ kʉgʉ yɨ.
34 Kinili, makigbomisonitɔgʉ nɛkɨ ɓamʉ ko bulya ɓʉgala. Ɓʉgala ɨkɨsɨlya
nɨ ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi. Masyɛ masɨ a na ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ kakɨ.»

7

Makokonitɔgʉ mʉkɔmbʉ ka ɓatʉ ɓagɔgɔ
(Luka 6:37-38, 41-42)

1 «Makokonitɔgʉ mʉkɔmbʉ ka mʉmbanzʉ, iba Kunzi kamukulyonitɔgʉ
nɨmɔ kunu ɓɛgɛyɔ.
2 A ɓɛyɔ, Kunzi amʉkʉlya ndɛkɛ mʉkɔmbʉ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mʉkʉlyago
mina ɓɛngɛnɨ. Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mʉgyago mino ɓɛngɛnɨ, Kunzi amu-
migisilya ndɛkɛ iɓunu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ.
3 Ko bulya ɨkɨ yɔ wo mina kamɨna asɨ okuku aka nɨnɔ a ko lisa ka
mamakʉ, nɨ wakɛgʉ sɛ kaɨna ingbi nɨyɔ a ka nɨlɔ kakʉ?
4 Wakwanana kaɓɨkya mamakʉ lɨkɨ ɓɛ: ‹Gya mbɛyɨ nʉnyʉ okuku ko lisa
kakʉ›, nɨ ka nɨlɔ kakʉ ka mombukwana-dakɨ yi a na ingbi?
5 Mʉtʉ wa kʉɓɔɓɔkʉ! Wɨnyɔ mbɛyɨ ingbi nɨyɔ a ko lisa kakʉ.
Kumbuso yi, wakwanana kʉwa kaɨna ɓɨngbanganya kanyɔ okuku ko lisa
ka mamakʉ.
6 Makumbimbilyonitɔgʉ ɓɛnva makpʉmʉka nɨmɔ ɓapága Kunzi, kyɛ
ɓakwanana kamuikyonilyo, ɓamʉkʉkaga. Na makumbimbilyonitɔgʉ
ɓangʉya makpʉmʉka kunu ma lɨsɨka, kyɛ ɓakwanana koɓunaga na magʉ
ɓɨkpwɛkpwɛkpwɛ.»

Nɨnɔ akʉngaga, Kunzi apágatʉ
(Luka 11:9-13)

7 «Kungoni, ɓamʉpátʉ. Kisoni, minisanatʉ nolu. Yiponi holi,
ɓamuhukwilyatʉ.
8 A ɓɛyɔ, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ akʉngaga, ɓapágatʉ. Nɨnɔ akɨsaga, inisanagatʉ
nolu. Na nɨnɔ ayipaga holi, ɓahukwilyagatʉ mupumi.
9 Wanɨ nɔ luga kunu akwanana kapá mikakɨ lɨtalʉ nɨ akungini mukati?
10 Ikanɨ kakʉnga musi, akwanana lɨkɨ kapá nzʉka?

11 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ mo mino ɓanyɛ yɔ, luki limoti, mibagatʉ kaʉpá ɓomiki
kunu makpʉmʉka manzanza. Obonu nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ akwanana kapá
mʉtʉ wasɨ nɨnɔ akʉngaga makpʉmʉka manzanza kakɨtaga.
12 Masɨ nɨmɔ mapaga ɓɛ ɓamʉgyilyɨ, hugyilyoni ɓɛngɛnɨ ɓɛgɛyɔ.
Ikpikaga ɓɛyɔ ka Mʉtʉʉ ka Musa na ka ɓakɨtaɓʉ ka ɓogyalandʉ.»

Mupumi makpwɔ
(Luka 13:24)

13 «Wingyogoni pisi ka mupumi makpwɔ. A ɓɛyɔ, mupumi ma kɨnda ka
ɓʉnyɛ a makpʉ na pisi yi yaɦʉ. Na ɓatʉ ɓudingi ɓaɓyɛgɛ kʉ ɓɛyɔ.
14 Luki limoti, mupumi ma kɨnda ka ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ a makpwɔ, pisi yi a
ɓɨmbɨtɨtɨ. Nɨɓɔ ɓakɨtaga kʉ, ɓa ɓakɛɗɛ.»

Bibogo sɨbʉkʉsɔ ko bumo yi
(Luka 6:43-44)

15 «Wiɓuulyonito na ɓogyalandʉ ɓa ɓɔngɔ. Ɓamudulyogoku
mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓakɔndɔlɔ, luki limoti, ka mambɛngɨ kaɓʉ, ɓa ɓosukopi.
16 Mumibaga ndɛkɛ pisi ka yɨgya kaɓʉ. Ɓakapwagɨgʉ bumo ya
muzabibu ka muligi mo mowo. Ɓakapwagɨgʉ gɔnɨ bumo yanza ka
sɨbʉkʉsɔ so mowo.
17 Kinili, sɨbʉkʉsɔ sanza aɓʉkʉtaga bumo yanzanza, nɨsɔ sanyɛ aɓʉkʉta
bumo yanyɛnyɛ gɔnɨ.
18 Sɨbʉkʉsɔ sanza kakwananɨgʉ kaɓʉkʉta bumo yanyɛnyɛ, na sɨbʉkʉsɔ
sanyɛ kakwananɨgʉ kaɓʉkʉta bumo yanzanza.
19 Sɨbʉkʉsɔ sasɨ nɨsɔ kaɓʉkʉtagɨgʉ bumo yanza, ɓagbɨtatʉ, ɓaɗɨkɨta ko
ɓuku.
20 A ɓɛyɔ, mumibaga ndɛkɛ ɓogyalandʉ ɓa ɓɔngɔ pisi ka yɨgya kaɓʉ.»

Baɓɨɓya ɓa lingʉnʉ
(Luka 13:25-27)

21 «Kɛgʉ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓɛmakaga ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu,
Mombukwono-dosu!› ɓɔ ɓogulyo ndɛkɛ ka ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ.
Luki limoti, a nɨnɔ aka nɔ akagya sɨpananɨsɔ ka Baba nɨnɔ a kʉgʉ wa
lɨsyɛ.
22 Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, ɓambanzʉ ɓudingi ɓɛɓɨkyatʉ ndɛkɛ ɓɛ: ‹Heɓe
Mombukwono-dosu, Mombukwono-dosu! Takanzɨnagɨgʉ mbɛyɨ ndɨ na
ɓugyalandʉ ko lino kakʉ? Tanokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ, tagya
makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga mudingi?›
23 A ɓɛyɔ, nʉɓɨkya ndɛkɛ ɓɨngbanganya ɓɛ: ‹Ɨmɨ, nakamumibagʉ ndɨ
ɨmɨ gʉtʉgʉ iki yi aka. Tukyoni ɓuwobi na ɨmɨ, iɓunu ɓagya-manyɛ!›»

Bɨbʉ kʉgʉ wa ɓandaɓʉ ɓayiɓa
(Luka 6:47-49)

24 «A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ nɨnɔ ʉkanaga lɨkpʉmʉka kamɨ, anagya ɓɛyɔ
iɓikyi mino, ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ mʉtʉ wa yimibo nɨnɔ opika ndɨ
ndaɓʉ kakɨ kʉgʉ wa lɨtalʉ.
25 Ngbingo yi nɨnɔ mbwayɨ alʉka ndɨ mino, moɓo otumogo, muvivi mapʉ
okukwa ndɨ ka ndaɓʉ yi nɨyɔ. Luki limoti, koɗukanagʉ ndɨ kyɛ ɓakpɔ ndɨ
muɓumbe mi kʉgʉ wa lɨtalʉ.
26 Luki limoti, mʉmbanzʉ nɨnɔ ʉkanaga lɨkpʉmʉka kamɨ nɨ kɛgʉ kagya
ɓɛyɔ iɓikyi mino, ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ngingi. Kyɛ opika ndɨ ndaɓʉ
kakɨ kʉgʉ wo mbumi.
27 Ngbingo yi nɨnɔ mbwayɨ alʉka ndɨ mino, moɓo otumogo, muvivi mapʉ
okukwa ndɨ ka ndaɓʉ yi nɨyɔ. Kʉwa wa, oɗukana ndɨ wasɨ ɓɨgbatata.»

28 Niyɔ Yeso ama ndɨ mino kanzɨna ɓɛyɔ, ɓambaza ka ɓambanzʉ
ɓombombaya ndɨ kʉgbɛ ka inguo ya mʉtʉʉ kakɨ.
29 A ɓɛyɔ, mʉtʉʉ kakɨ a ndɨ no ngu nɨ kɛgʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨmɔ ka
ɓowonisilo kaɓʉ ɓa mʉtʉʉ.

8

Yeso ahukusini keɓu-keɓu
(Malɨkɔ 1:40-45; Luka 5:12-16)

1 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso osya ndɨ mino ka ngʉpa, ambaza mudingi ka
ɓambanzʉ a ndɨ kaɓyɛ ɓingbooo.
2 Kʉwa wa, keɓu-keɓu ɓemoti akpuɗoku ndɨ. Oɓuna moli kambwa kakɨ,
aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Hiii, Mombukwono-dosu! Wakapa, wakwanana ɓaka
kengumoso.»
3 Yeso anana ndɨ kʉɓɔkʉkɔ, avila. Aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɛɛɛ! Noboilyini,
ngʉmana!» Wa aka wa, angʉmana ndɨ ɓingɔ.
4 Kumbuso yi, Yeso agbɨtyaga ndɨ ɓɛ: «Wɨmɨnyatʉ, wakaɓikyonitɔgʉ
mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka! Luki limoti, waga kaimoniso ko kumu,
wapá apɛpɛ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Mʉtʉʉ ka Musa aɓɨkyaga mino, iba mʉtʉ
wasɨ ibi ɓɛ woukini ɓi.»

Yeso ahukusini mʉgya-ligubo ka ngama ka ɓasʉda
(Luka 7:1-10)

5 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino kogulya ka gʉɗʉ wa Kapɛlɛnaumu,
ngama ka ɓasʉda akpuɗoku ndɨ, ɨgama na ɨyɨ,
6 aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Kikiliki Mombukwono-dosu, mʉgya-ligubo kamɨ a
ɓikpwu ka ndaɓʉ, nzʉyɨ adikogini ɓɨdɛdɛ.»
7 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Nakodoku kahukuso.»
8 Luki limoti, ngama yi nɨnɔ asikisya ndɨ ɓɛ: «Eze, Mombukwono-
dosu! Nakokwononigʉ ɓɛ wingya ka ndaɓʉ kamɨ. Luki limoti, ɓɨkyanɔ
lɨkpʉmʉka limoti aka, mʉgya-ligubo kamɨ ahʉkatʉ.
9 A ɓɛyɔ, gʉtʉgʉ ɨmɨ, na gɔnɨ kusili wa mʉtʉʉ ka ɓangama. Natʉ gɔnɨ
na ɓasʉda nɨɓɔ ɓikaga kusili wa mʉtʉʉ kamɨ. Nakaɓɨkya ɓemoti ambɛ:
‹Waga!›, aga. Nakaɓɨkya wagɔgɔ ambɛ: ‹Doku!›, odoku. Na nakaɓɨkya
mʉgya-ligubo kamɨ ambɛ: ‹Gya ɓɛnɛ!›, agya ɓɛyɔ aka yɔ.»
10 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso ʉkana ndɨ mino lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, ombomboya
kʉgbɛ. Ʉɓɨkya ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kaɓɨɓya ɓɛ: «A lingʉnʉ, nakamʉɓɨkya
ambɛ, luga ka Ɓezaleli ɓasɨ, nakanaminigʉ ndɛkɛ mʉtʉ wa baya yidingi
mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨmʉ!
11 Nakamʉɓɨkya ɓingbanganya ambɛ ɓambanzʉ ɓudingi ɓodokuto
ndɛkɛ katʉkya ka ɨngɛngɛ na ka Dumbe. Ɓambanzʉ ɓi nɨɓɔ ɓalyalya
ndɛkɛ pa imoti na Abalahamʉ, Isaka na Yakɔbɔ ka ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa
lisyɛ.
12 Luki limoti, nɨɓɔ ɓɨɓʉkʉta ndɨ ɓɛ ɓingyi ka Ɓʉngama ɓi nɨɓɔ,
ɓumbimbo ndɛkɛ kunzi ko biti. Kʉ ɓɛyɔ, ɓagamana ndɛkɛ na kaɨlya
manzʉ.»
13 Kumbuso yi, Yeso aɓɨkya ndɨ ngama ka ɓasʉda nɔ ɓɛ: «Wɨga kʉ kakʉ!
Igyonosi ku kakʉ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ baya kakʉ a mino.» Na ko ngbingo yi
nɨnɔ aka nɔ, mʉgya-ligubo kakɨ ahʉka ndɨ.

Yeso uhukusini ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓudingi
(Malɨkɔ 1:29-34; Luka 4:38-41)

14 Kumbuso yi, Yeso aga ndɨ ka ndaɓʉ ka Pɛtɛlɛ. Kʉ ɓɛyɔ, ogulya ndɨ,
atakanya tɨtakɨ Pɛtɛlɛ muko yi wakanga nɨ anɨmʉkana ɓʉdɨ.

15 Yeso agwi ndɨ kʉɓɔkʉkɔ, ɓʉdɨ asyo. Kʉwa wa, mama nɔ amaga ndɨ,
apʉnga kagugubyo Yeso.
16 Nɨyɔ ɓʉgɔgɔ osyo, ɓadulyoku ndɨ Yeso na ɓambanzʉ ɓudingi ɓa
mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ. Yeso okpumya ndɨ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ mi nɨmɔ
na mʉnzɨna aka, uhukusa ndɨ ɓatʉ ɓasɨ ɓa ɓokoloɓu.
17 Agya ndɨ ɓɛyɔ, kyɛ ɨtʉlyanɨ mʉnzɨna nɨmɔ Mombukwono-dosu aɓɨkya
ndɨ pisɨ ka mugyalandʉ Isaya ɓɛ:
«Łyɨ, ava ndɨ ɓʉpɔ kusu,
abɨnɨka ɓuti ɓa ɓokoloɓu kusu.»

Ɓambanzʉ ɓakapa kaɓyɛ Yeso

18 Nɨyɔ Yeso amɨna ambaza ka ɓambanzʉ akungulini, ʉkpamya ndɨ
ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ ɓazabɨ kʉsyakʉ wa ɨbombu.
19 Kʉwa wa, muwonisilo ɓemoti wa mʉtʉʉ akpuɗoku ndɨ Yeso, aɓɨkya
ɓɛ: «Muwonisilo! Łmɨ, nʉɓɨɓya pa yasɨ kʉ wɨnda ndɛkɛ mino.»
20 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓanzɨyɔ ɓa na maɓaga, ɓombu ɓa na
ɓandaɓʉ. Luki limoti, Mika-mʉmbanzʉ kɛgʉ na pa yakanga na yakɨ-
mumbiso.» 21 Kumbuso yi, ɓemoti luga ka ɓaɓɨɓya kakɨ aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
«Mombukwono-dosu, ɨsɨlya mbɛyɨ ngbingo kaɨnda kalumba baba.»
22 Luki limoti, Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Łwɛ, iɓyeku! Hʉsa ɓamanda,
ɓolumbɨ ɓamanda kaɓʉ.»

Yeso opomilyini mbumbo yapʉ
(Malikɔ 4:35-41; Luka 8:22-25)

23 Kʉwa wa, Yeso aɗaka ndɨ ka ɨngbɔlɔ yidingi, pa imoti na ɓaɓɨɓya kakɨ,
ɓaga ndɨ.
24 Ko ngbingo ɓemoti, mbumbo yapʉ apʉnga ndɨ kovivo kʉgʉ wa
ɨbombu. Mʉɓaka a ndɨ ɓuwobɨ kotikyo ɨngbɔlɔ yidingi. Luki limoti, Yeso
a ndɨ nɨ ololini ɓɨpɛ.
25 Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya ɓisisila ndɨ kazuzukiso, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Tɨhukusanɔ
ɓaka, Mombukwono-dosu! Tanolumwogo!»
26 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino kaɓanga? Eze, ma na
baya yɨkɛɗɛ!» Kʉwa wa, amaga ndɨ, apamɨlya mbumbo na lɨɓo la ɨbombu.
Pa aka ndɨ lɨngʉnʉ ɓiwo.
27 Ɓalʉkʉ ɓɔ ɓombombaya ndɨ kʉgbɛ, ɓimuusa ɓɛ: «Mʉtʉ tino pɨyɛ mʉ?
Gʉtʉgʉ mbumbo yapʉ no lɨɓo akamʉkana!»

Yeso uhukusini ɓatʉ ɓa mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ ɓaɓa
(Malikɔ 5:1-20; Luka 8:26-39)

28 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso ɓazaba ndɨ mino, ɓosila ndɨ ka Ɓagɛlasɨ*. Kʉ
ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓaɓa nɨɓɔ ɓa ndɨ na mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ ɓopupoku ndɨ ka
ɓekunde, ɓasilya ndɨ Yeso. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓʉɗɨya kʉgbɛ, gʉtʉgʉ
mʉmbanzʉ ɓemoti aka kɨkpʉndagɨgʉ ndɨ kaɓyɛ ko pisi yi nɨyɔ.
29 Ɓapʉnga kʉwa ndɨ kapamɨkanaga ɓɛ: «Mɨko-Kunzi, nɨlɔ kusu na
iɓunu opukogi ɓʉnɨ? Woduku katigyogyiso kambwa ngbingo kaɨtʉlyana?»
30 Ka kpɔlɔ wa, ambaza mudingi ka ɓangʉya a ndɨ kalyalya.
31 Kʉwa wa, mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ mɔ ɨtatanaga ndɨ na Yeso ɓɛ: «Kika
nɨ watikpumyini, tɨtɨkanɔ ɓaka ka ambaza ka ɓangʉya nɨmʉna kʉ.»
32 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wogoni!» Mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ mi nɨmɔ
opupo kʉwa ndɨ, ogulyo ka ɓangʉya. Ko ngbingo ɓemoti, ambaza wasɨ

8:17 8:17 Wanda ka Isaya 53:4. * **8:28 8:28** *Gɛlasɨ:* A ndɨ gʉɗʉ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda. A ndɨ ka ɓakilɔmɛtɛlɛ banda tɛkɛɓɛ miso ya Zebu na ya ɨbombu Gɛnɛzalɛtɨ ikanɨ ya Galilaya.

ka ɓangʉya yi nɨnɔ okpililoku ndɨ katʉkya ka ngʉpa, ɨɗɨkɨta ka ibombu ɓikudumu, olumwaga ndɨ.
33 Nɨyɔ ɓoɓuɓulyo ka ɓangʉya ɓɨna ɓɛyɔ, ɓaga ndɨ mbangʉ ka gʉɗʉ, katʉmbʉlaga masɨ nɨmɔ igyonosa ndɨ mɔ, na nɨlɔ usilya ndɨ ɓatʉ ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ na mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ ɓɔ.
34 Kʉwa wa, ɓambanzʉ ɓasɨ ɓa gʉɗʉ ɓinda ndɨ kʉ Yeso a ndɨ mino. Nɨyɔ ɓamɨna, ɓɨtatanaga ndɨ na ɨyɨ ɓɛ opupi kʉ kaɓʉ.

9

Yeso ahukusini zɛgɛsɨ
(Malɨkɔ 2:1-12; Luka 5:17-26)

1 Yeso aɗaka ndɨ ka ɨngbɔlɔ yidingi, azaba ɓata ibombu, aga ka Kapɛlɛnaumu ka gʉɗʉ yi nɨnɔ ikaga ndɨ mino.
2 Kʉ ɓɛyɔ, ɓadulyoku ndɨ na zɛgɛsɨ wakanga ka kalagba. Nɨyɔ Yeso ɨna baya ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ, aɓɨkya zɛgɛsɨ nɔ ɓɛ: «Mikamɨ! Wigwi lɨmbɛngɨ! Nupilyini ɓʉnyɛ kakʉ.»
3 Kʉwa wa, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓemoti-ɓemoti ɓaɓɨkya ndɨ luga kaɓʉ ɓɛ: «Mʉtʉ yi nɨmʉ akatʉmbwa Kunzi!»
4 Luki limoti, Yeso andʉnga ndɨ tamanaga kaɓʉ. Umuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino na tamanaga yanyɛ ɓɛyɔ?
5 Ɨkɨ yɔ a yopoli kʉgbɛ, kaɓɨkya ɓɛ: ‹Nupilyini ɓʉnyɛ kakʉ›, ikanɨ kaɓɨkya ɓɛ: ‹Wamaga, wakpakyana?›
6 Ɨmɨ, nakapa ambɛ wiboni ɓɨnza ɓɛ Mika-Mʉmbanzʉ a no ngu yɨpɨlya ɓʉnyɛ kʉnʉ ka ɔɓɨlɨ.» Kʉwa wa, Yeso aɓɨkya ndɨ zɛgɛsɨ nɔ ɓɛ: «Wamaga! Wava kalagba kakʉ, wɨga kʉ kakʉ.»
7 Alʉkʉ nɔ amaga ndɨ, ɨga kʉ kakɨ.
8 Ngbingo yi nɨnɔ ɓambaza ka ɓambanzʉ ɓɨna ndɨ mino ɓɛyɔ, ɓombombaya ndɨ kʉgbɛ. Ɓabibiso Kunzi nɨnɔ ʉpá ɓambanzʉ inguo yo ngu yi nɨyɨ.

Yeso amokini Matayɔ
(Malɨkɔ 2:13-17; Luka 5:27-32)

9 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mina kakɨtaga, amɨna ndɨ alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Matayɔ wakiko ka bilo yilipisa manzanza. Kʉwa wa, Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Matayɔ! Iɓyeku!» Matayɔ amaga ndɨ, apʉnga kaɓɨɓya.
10 Kumbuso yi, Yeso ɨnda ndɨ kalyalya kʉ ka Matayɔ. Kʉ ɓɛyɔ, ɓandɔmbɛ ɓa manzanza ɓudingi na ɓatʉ ɓa ɓʉnyɛ ɓodoku kaiko, na kalyalya pa imoti na Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ.
11 Ngbingo yi nɨnɔ Ɓafalisayɔ ɓɨna ndɨ mino ɓɛyɔ, ɓumuusa kʉwa ɓaɓɨɓya ka Yeso ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ muwonisilo kunu akalyalya pa imoti na ɓandɔmbɛ ɓa manzanza na ɓagya-manyɛ?»
12 Nɨyɔ Yeso ʉkana ɓɛyɔ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Ɓatʉ ɓapʉpʉ ɓakakɨsagɨgʉ mʉnganga, luki limoti, nɨɓɔ aka ɓɔ ɓa ɓokoloɓu.
13 Windoni mbɛyɨ katamanaga kʉgʉ wa isi ya mʉnzɨna mi nɨma: ‹Ɨmɨ, nakɛgʉ kapa ɓɛ ipóni apɛpɛ, luki limoti, nakapa ambɛ huminyilyogoni ɓambanzʉ kumbu.› A ɓɛyɔ, nakodokugʉ kaʉkɨsa ɓatʉ ɓongbingbili, luki limoti, nɨɓɔ ɓanyɛ.»

Yeso akanzɨna ko bulyo yiginyo malɨlɨ ko ngbingo
(Malɨkɔ 2:18-22; Luka 5:33-39)

14 Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya ka Yuani-Mubatizaɨ ɓakpuɗoku ndɨ Yeso, ɓamuusa ɓɛ: «Iɓusu na Ɓafalisayɔ toginyagatʉ malɨlɨ ko ngbingo. Ko bulya ɨkɨ yɔ ɓaɓɨɓya kakʉ ɓakoginyogigʉ ɨɓʉ mino?»

15 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Makasɨma ɓɛ ɓawai-dakɨ mombukwono dumo
wo vononi ɓakwanana kalya kumbu ngbingo yi nɨnɔ ɓa mbɛyɨ mino pa
imoti na mbʉnya muko? Kigyonosigʉ! Luki limoti, ikatʉ ndɛkɛ na lɨsyɛ
nɨlɔ ɓatʉmbo mino mbʉnya muko luga kaɓʉ. Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, ɓoginyatʉ
ndɛkɛ malɨlɨ ko ngbingo.
16 Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka koɗikogigʉ ɨnzanza na panga ya
kutuko kwambɨya. Kagya ɓɛyɔ, panga yambɨya anʉwatʉ ɨnzanza, ngala
ahʉmana ɓata kʉgbɛ.
17 Na ɓakaɓʉngwagɨgʉ gɔnɨ vinya wambɨya ka ɓambɨkɛ ɓayo bokuto
ta ɓamanya ɓayɨgbangbalaga. Ɓakagya ɓɛyɔ, vinya opumukisagatʉ
ɓambɨkɛ, ɓambɨkɛ ʉlɨkaga, vinya agbɔ wasɨ. Luki limoti, ɓaɗukogo vinya
wambɨya ka ɓambɨkɛ ɓayambɨya gɔnɨ. Kʉwa wa, makpʉmʉka nɨmɔ masɨ
iɓuulyogo ɓɨnza.»

Yeso ahukusini muko, abililiso mʉsɨka (Malikɔ 5:21-43; Luka 8:40-56)

18 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a mbɛyɨ ndɨ mino kanzɨna aka na ɓambanzʉ ɓi
nɨɓɔ, ngama ɓemoti adulyoku ndɨ. Ngama yi nɨnɔ oɓuna ndɨ moli kambwa
kakɨ, aɓɨkya ɓɛ: «Mikamɨ mʉsɨka yi apʉnya kosisa lɨmbɛngɨ mbɨya wanʉ.
Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, dokunɔ ɓaka, wabisɨlyo maɓɔkʉ kyɛ inisoni ɓata na ɔɓɨlɨ.»
19 Kʉwa wa, Yeso amaga ndɨ, aɓyɛ ngama nɔ pa imoti na ɓaɓɨɓya kakɨ.
20 Kʉ ɓɛyɔ, a ndɨ na muka ɓemoti nɨnɔ ɓangʉ apupaga ndɨ ka ɓyanga
tɛkɛɓɛ na ɓɨɓa. Muko yi nɨnɔ odoku ndɨ kumbuso ka Yeso, avɨla mʉ ma
kutuko kakɨ.
21 A ɓɛyɔ, a ndɨ katamanaga ɓɛ: «Nakavɨla gʉtʉgʉ kutuko kakɨ aka,
nahʉkatʉ.»
22 Nɨyɔ Yeso ɨkwɛ kumbuso, amɨna ndɨ muko yi nɨnɔ, aɓɨkya kʉwa ɓɛ:
«Mikamɨ, wigwi lɨmbɛngɨ! Baya kakʉ uhukusini.» Wa aka wa, muko yi
nɨnɔ ahʉka ndɨ.
23 Kumbuso yi, Yeso osila ndɨ ka ndaɓʉ ka ngama yi nɨnɔ. Kʉ ɓɛyɔ,
ʉtakanya ndɨ ɓambanzʉ nɨ ɓanɨmbɨla mambʉ ma kukwakʉ, ɓatʉ ɓagɔgɔ
nɨ ɓanagama.
24 Kʉwa wa, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Puponi wanʉ! Mʉsɨka yi nɨmʉ kɛgʉ
mukwo! Luki limoti, a ka tɔtɔ!» Ngbingo yi nɨnɔ ɓambanzʉ ɓʉkana mina
ɓɛyɔ, ɓatɨba ndɨ ɓɨkyaaa.
25 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, ɓopupa ndɨ. Kʉwa wa, Yeso ogulya ndɨ ka ndaɓʉ ya
kʉsɔ, agwɨ mʉsɨka nɨnɔ ka kʉɓɔkʉkɔ. Wa aka wa, mʉsɨka nɔ amaga ndɨ.
26 Mongoni mi nɨmɔ aɗa ndɨ kʉgbɛ ka mugi masɨ.

Yeso uhukusini ɓatʉ ɓo koloɓu ya mamɔmɔ ɓaɓa

27 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso atʉkya ndɨ mino wa, ɓatʉ ɓo ɓokoloɓu ya
mamɔmɔ ɓaɓa ɓapʉnga ndɨ kaɓyɛ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ kapamɨkanaga
ɓɛ: «Hiii, Mika ngama Daudi! Tikwilyanɔ ɓaka kumbu!»
28 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso ingyo mina ka ndaɓʉ, ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ya
mamɔmɔ ɓi nɨɓɔ ɓakpuɗoku ndɨ. Umuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Matʉ na
baya ɓɛ nakwananatʉ kagya lɨkpʉmʉko li nɨlɔ?» Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Iyo,
Mombukwono-dosu.»
29 Kʉwa wa, Yeso ʉvɨlaga ndɨ miso, ʉɓɨkya ɓɛ: «Igyonosi na iɓunu
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ baya kunu o mino.»
30 Misa kaɓʉ oukwikana ndɨ. Yeso ʉgbɨtyaga ndɨ ɓɛ: «Wiminyonito,
mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kibonitɔgʉ.»
31 Luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ ɓopupa ndɨ mina wa, ɓapʉnga ndɨ
kowowiso mongoni kʉgʉ ka Yeso ka mugi mi nɨmɔ masɨ.

Yeso ahukusini ɓoɓo

32 Ngbingo yi nɨnɔ ɓalʉkʉ ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓaga ndɨ mino, ɓadulyoku ndɨ
Yeso na ɓoɓo. Ɓoɓo yi nɨnɔ a ndɨ nɨ lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ andungulyogini.
33 Yeso okpumya ndɨ lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ li nɨlɔ, ɓoɓo apʉnga kanzɨna.
Ɓambaza ka ɓambanzʉ ɓombombaya ndɨ kʉgbɛ, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Kʉsɔ wa
mugi masɨ ma Izaleli, takaninigʉ ndɛkɛ inguo ya lɨkpʉmʉka li nɨlɨ!»
34 Luki limoti, Ɓafalisayɔ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ngama ka mambɛngɨ ma
ɓʉnyɛ nɔ apága ngu kokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ!»

Yeso a no kumbu ka ɓambanzʉ

35 Yeso a ndɨ kolingyo ɓagʉɗʉ no giyo yasɨ, anatɨwa ka ɓandaɓʉ
ɓaya malʉmba ka Ɓayuda. Anʉɓɨkyaga ɓambanzʉ Mongoni Manza ma
Ɓʉngama. Anohukusa ɓokoloɓu ɓayasɨ na ɓʉpɔ ɓa nzʉyɨ dididi.
36 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso ɨna ndɨ mina ɓambaza ka ɓambanzʉ, ukwilya
ndɨ kumbu. Ɓa ndɨ kaigyogyiso, ɓupini ɓɨdapaɗa mʉɗɔngɔnɨ abɛ
ɓakɔndɔlɔ nɨɓɔ ɓakɛgʉ na muɓuɓulyo.
37 Kʉwa wa, ʉɓɨkya ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Masɔlɔ a mudingi, luki limoti,
ɓagya-ligubo ɓa ɓakɛɗɛ.
38 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, muɓikyoni nɛkɨ Mombukwona tiko ambɛ utikiku ɓagya-
ligubo ɓudingi kanyɔ masɔlɔ kakɨ.»

10

Yeso na ɓatʉtʉmbwa kakɨ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa
(Malɨkɔ 3:13-19; 6:7-13; Luka 6:12-16; 9:1-6)

1 Yeso ʉmaka ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa. Ʉpá kʉwa ndɨ ngu
yikpumya mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ, yihukuso ɓokoloɓu ɓayasɨ na ɓʉpɔ ɓa
nzʉyɨ dididi.
2 Mino ka ɓatʉtʉmbwa ɓi ndɨ nɨma: mʉtʉ wa mambwa nɨ Simoni (nɨnɔ
ɓamakaga ndɨ gɔnɨ ɓɛ Pɛtɛlɛ) na mamakɨ ɓɛyɔ ka Andɨlɨa, Yakɔbɔ mika
Zɛbɛdayɔ, na mamakɨ ɓɛyɔ ka Yuani,
3 kumbuso yi, Filipi, Batulumei, Tʉma, Matayɔ nɨnɔ a ndɨ ndɔmbɛ wa
manzanza, Yakɔbɔ mika Alʉfayɔ, Tadei,
4 Simoni nɨnɔ a ndɨ gɔnɨ ɓemoti ka lɨɗu ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ kakɨsa
kʉlɨkanaga, sɛ kʉwa Yuda Isikalioti nɨnɔ agaba ndɨ Yeso.

Yeso utikini ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa
(Malɨkɔ 6:7-13; Luka 9:1-6)

5 Kʉwa wa, Yeso ʉtɨka ndɨ ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ɓi nɨɓɔ,
ʉpá ndɨ mʉtʉʉ ɓɛ: «Makindonitɔgʉ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda na
makingyonitɔgʉ ka ɓagʉɗʉ ka Ɓasamalia.
6 Luki limoti, windoni ka Ɓezaleli aka. A ɓɛyɔ, ɨɓʉ ɓa mʉɗɔngɔnɨ abɛ
ɓakɔndɔlɔ nɨɓɔ ɓoɓungogoni ndɨ.
7 Ko pisi, uɓikyogoni ɓambanzʉ ɓɛ: ‹Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ
atikpuɗɨniku!›
8 Huhukusoni ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu, mubililiso ɓamanda, huhukusoni
ɓakeɓu-keɓu, mokpumya mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ. Ɓamʉpá ndɨ payaya,
iɓunu, hupóni nɛkɨ gɔnɨ ɓɛngɛnɨ payaya aka.
9 Kʉsɔ wa fuku kunu makovonitɔgʉ gʉtʉgʉ ɔlɔ aka, ikanɨ ɓuyi, ikanɨ
ɓangwɛyɨ ɓaya ligabʉ lapʉ.
10 Makuvonitɔgʉ ɓakʉgba ka lɨgʉndʉ, ikanɨ ɓotu ɓayɨɓa, ikanɨ ɓɛkpakʉ,
ikanɨ mʉdʉkpɔ. A ɓɛyɔ, mʉgya-lɨgubo okwononi na malɨlɨ kakɨ.

11 Ngbingo yi nɨnɔ mogulyaga ɓanʉ mino ka gʉɗʉ ikanɨ ka mugi mimoti
ɓɛnɛ, mukisoni mʉtʉ nɨnɔ akwanana kamʉtilya. Wikoni kʉ kakɨ aka
kadwɛ ko ngbingo yi nɨnɔ mopupa ndɛkɛ mino.
12 Nɨyɔ mogulyaga ɓanʉ mino ka ndaɓʉ, uusogoni ɓanʉ ɓɛ: ‹Mazɨyɔ iki
pa imoti na iɓunu!›*
13 Kika nɨ ɓatʉ ɓa ndaɓʉ yi nɨyɔ ɓamutilyini, mazɨyɔ mi nɨmɔ asɨkana
wa. Luki limoti, kika nɨ ɓakamutilyigʉ, midukulo kambwa na mazɨyɔ mi
nɨmɔ.
14 Kika nɨ ɓakamutilyigʉ na ɓakamumukonigʉ ka ndaɓʉ imoti ɓɛnɛ
ikanɨ ka gʉɗʉ, puponi wa, mɨbʉmaga liɓungu la magʉ kunu.
15 A lingʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, ka lɨsyɛ lɨkɔ ngbanga, ɓatʉ ɓa gʉɗʉ
yi nɨnɔ ɓigyogyisa ndɛkɛ kʉgbɛ kaʉkɨtaga ɓatʉ ɓa Sɔdɔmʉ na Gɔmɔlɔ.»

Ɓaɓɨɓya ɓigyogyisatʉ ɓanʉ
(Malikɔ 13:9-13; Luka 21:12-17)

16 «Hukononi! Ɨmɨ, namutiki mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓakɔndɔlɔ luga ka
ɓosukopi. Yɛkɨ a ɓɛyɔ, wikoni nɛkɨ ɓakɨminya abɛ ɓanzʉka na ɓitombiii
abɛ ɓonzuwo.
17 Wiɓuulyonito, kyɛ ɓambanzʉ ɓamulikisagatʉ ndɛkɛ ko ɓongbongu,
ɓamʉtina pimbo ka ɓandaɓʉ kaɓʉ ɓaya malʉmba.
18 Ɓɨndagatʉ ndɛkɛ na iɓunu kambwa ka ɓangama ɓa ɓewili na kambwa
ka ɓangama ɓakpʉkpʉ ko bulya kamɨ. Kʉwa wa, mika ndɛkɛ ɓadɛmʉ
kamɨ kambwa kaɓʉ na kambwa ka ɓatʉ niɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda.
19 Luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ ɓamusilisaga ndɛkɛ mina kambwa kaɓʉ,
makigbomisonitɔgʉ ɓamʉ ɓɛ tanzɨna sɛ pɨyɛ ɓʉ? Ikanɨ ɓɛ taɓɨkya sɛ pɨyɛ
ɨkɨ? Iyo, ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, Kunzi amʉpátʉ nɨlɔ maɓɨkya.
20 A ɓɛyɔ, kɛgʉ iɓunu ɓɔ manzɨna ndɛkɛ, luki limoti, Lɨmbɛngɨ ka Obonu
lɔ anzɨnaga ndɛkɛ kʉsɔ kunu.
21 Ko ngbingo yi nɨnɔ, mʉmbanzʉ agabaga ndɛkɛ mamakɨ ɓɨkpɛ ka
kukwakʉ, baba agya mikakɨ ɓɛgɛyɔ. Ɓomiki ɓʉɨtilya ndɛkɛ ɓaɓʉkʉta
kaɓʉ, ɓumwisiso.
22 Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓamʉmʉya ndɛkɛ ko bulya lino kamɨ. Luki limoti,
mʉtʉ yi nɨnɔ okibya ndɛkɛ kadwɛ ka muliɓo, inisanatʉ na muhukuso.
23 Ɓakamʉgyagyaga ndɛkɛ ka gʉɗʉ ɓemoti ɓɛnɛ, mapɨkɨta ka nɨnɔ wagɔ.
A lingʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, makamagʉ kolingyo giyo yasɨ ya Izaleli nɨ
Mika-Mʉmbanzʉ kanodukugʉ.
24 Miki wa ɨkɔlɔ kakɨtagɨgʉ muwonisilo kakɨ. Na musunzu kakɨtagɨgʉ
mombukwana-dakɨ.
25 Okwononi miki wa ɨkɔlɔ iki mʉɗɔngɔnɨ abɛ muwonisilo kakɨ, ɓosunzu
abɛ mombukwana-dakɨ. Kika mbɛyɨ nɨ ɓamokini ngama wa lɨvananza ɓɛ
Belizebuli, angɛnɛngɛnɛ kʉwa ɓatʉ ɓa lɨvananza la ndaɓʉ kakɨ aka!»

Nɨnɔ okwononi kaɓanga
(Luka 12:2-9)

26 «Yɛkɨ a ɓɛyɔ, makuɓongonitɔgʉ ɓambanzʉ. A ɓɛyɔ, masɨ nɨmɔ
a makɨsʉma, inisanatʉ ka ɓʉngbanganya, masɨ nɨmɔ a ko dikiɗî, im-
ibisikosatʉ ndɛkɛ.
27 Masɨ nɨmɔ nakamʉɓɨkya ko biti, ɓikyoni ka ɓʉngbanganya. Masɨ nɨmɔ
ɓakamʉɓɨkya ka ɓepisi-pisi, kuwoni ndɛkɛ ka ɓakugbondo.
28 Makuɓongonitɔgʉ ɓatʉ niɓɔ ɓakwanana kamwɔ nzʉyɨ aka nɨ
ɓakomwigʉ lɨmbɛngɨ. Luki limoti, muɓongoni Kunzi nɨnɔ akwanana ɨyɨ
kamwɔ nzʉyɨ na lɨmbɛngɨ pa imoti ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

---

* **10:12 10:12** Yuuso ka Ɓayuda a ndɨ ɓɛyɔ

29-31 Ambɛ, ɓakʉgabagigʉ mbɛyi ɓakyɔkyɔɗɔ ɓaɓa ka ambuma ɓemoti aka? Luki limoti, gʉtʉgʉ ɓemoti kaɓʉ kakwananigʉ kogwoku wasi ni Obonu kopagʉ. Makoɓongonitɔgʉ, iɓunu, ma na izangiya kaʉkitaga ɓakyɔkyɔɗɔ ɓudingi! Gʉtʉgʉ tukatʉ ta ɓamʉ kunu aka, Kunzi iba isaɓʉ yi yasi.

32 Mʉtʉ wasi kɛɓinikyana kambwa ka ɓambanzʉ, imi, naɓinikyana ndɛkɛ ɓɛgɛyɔ ko misa ka Baba ninɔ a kʉgʉ wa lisyɛ.

33 Luki limoti, mʉmbazʉ kɛmanganya ko misa ka ɓambanzʉ, imi, namanganya ndɛkɛ ɓɛgɛyɔ ko misa ka Baba ninɔ a kʉgʉ wa lisyɛ.»

Yeso akaɓikya ɓɛ ɓambanzʉ ɓigbananagatʉ
(Luka 12:51-53; 14:26-27)

34 «Makosimonitɔgʉ ɓɛ nodoku ndi kapá maziyɔ ka ɔɓili. Nakodokugʉ kapá maziyɔ, luki limoti nodoku ndi kaudwonosa ɓambanzʉ luga kaɓʉ.

35 A ɓɛyɔ, nodoku ndi kagbonoso miki na abaki, kagbonosa mʉsika na amaki, kagbonosa muzyozyo na titaki.

36 Ɓomuyonisa ka mʉmbanzʉ ɓopupaga ndɛkɛ ka ndaɓʉ kaki aka.

37 Mʉtʉ wasi ninɔ apaga abaki ikani amaki kɛkitaga imi, iyi, kokwononigʉ kɛɓiɓya. Ninɔ apaga mikaki mʉlʉkʉ yi ikani ninɔ mʉsika yi kɛkitaga imi, kokwononigʉ gɔni kɛɓiɓya.

38 Mʉtʉ ninɔ kanobinikigʉ mʉsalaba kaki kɛɓiɓya, kakwananigʉ kaika mʉɓiɓya kami.

39 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kapa kahukuso ɔɓili kaki, aɓungusatʉ. Luki limoti, ninɔ aɓunguso ko bulya kami, inisanatʉ ndɛkɛ ɓata na iyi.»

Ɓambanzʉ niɓɔ ɓakamʉtilya, ɓakɛtilya imi ɓikpɛ
(Malikɔ 9:41)

40 «Kika ni mʉmbanzʉ amutilyini, etilyi imi. Ninɔ etilyi, atilyi ninɔ etikoku ndi.

41 Kika ni mʉmbanzʉ atilyini mugyalandʉ kyɛ a mugyalandʉ, ɓakalya ndɛkɛ mʉtʉ yi ninɔ mʉɗɔngɔni abɛ mugyalandʉ. Kika ni atilyini mʉmbanzʉ wongbingbili kambwa ko Kunzi, kyɛ a wongbingbili, ɓakalya ndɛkɛ mʉɗɔngɔni abɛ mʉtʉ wongbingbili gɔni.

42 A lingʉnʉ, nakamʉɓikya ambɛ, mʉmbanzʉ kapá gʉtʉgʉ kɔpɔ wo liɓo ladɛ aka ka ɓemoti ka ɓomiki niɓana kyɛ ika kani a mʉɓiɓya kami, mʉtʉ yi ninɔ inisanatʉ ndɛkɛ na mʉkalya kaki.»

11

1 Ngbingo yi ninɔ Yeso ama ndi mino kaʉpá ɓaɓiɓya kaki tɛkɛɓɛ na ɓaɓa mʉtʉʉ, atʉkya ndi wa. Aga kʉwa ndi ka ɓagʉɗʉ ɓa Galilaya kaʉtiwa ɓambanzʉ na kaʉɓikyaga Mongoni Manza ko Kunzi.

Yuani-Mubatizai utikini ɓatʉtʉmbwa kʉ ka Yeso
(Luka 7:18-35)

2 Ngbingo yi ninɔ Yuani-Mubatizai a ndi mino ka bɔlɔkɔ, ʉkana ndi mongoni ma mogubo nimɔ Kilisito a ndi kagya. Kʉwa wa, ʉtika ɓaɓiɓya kaki kamuusoku ɓɛ:

3 «Ambɛ, iwɛ ni mʉtʉ yi ninɔ akodoku, ikani takwanana kaɓʉnda wagɔgɔ?»

4 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Windoni katʉmbʉlyaga Yuani likpʉmʉka nilɔ makaʉkana na nilɔ makaina:

10:36 10:36 Wanda ka Mika 7:6.

5 ƀatʉ ƀa ƀokoloƀu ƀaya mamɔmɔ ƀakaɨna ƀata, niƀɔ ƀa mʉtingbɨ
ƀakakpakyana ngbingbili, ƀakeƀu-keƀu ƀoukini, ƀaadʉka ƀakaʉkana,
ƀamanda akozuzuko na ƀatʉ ƀa payaya ƀakaʉkana Mongoni Manza.
6 Ɨgyagya ka mʉtʉ ninɔ kupigʉ ndɛkɛ kɛƀiƀya ka baya!»

Yeso akanzɨna ko bulyo ka Yuani-Mubatizaɨ (Luka 7:18-35)

7 Ngbingo yi ninɔ ƀaƀiƀya ka Yuani ƀopupa ndɨ mino, Yeso apʉnga ndɨ
kanzɨnilya ambaza ka ƀambanzʉ ko bulya ka Yuani, anaƀɨkya ƀɛ: «Mɨnda
ndɨ kaɨna ɨkɨ ka ɨsa? Lɨgʉgʉ nilɔ a ndɨ kodimbo na muvivi? Kalɨ!
8 Ambɛ, mɨnda ndɨ kaɨna ɨkɨ? Mʉmbanzʉ ƀemoti wakimokisyaga
yanzanza? Luki limoti niƀɔ ƀimokisyaga ƀotu ƀaya lɨgabʉ lapʉ ƀikaga
ka ƀandaƀʉ ka ƀangama.
9 Mɨnda sɛ kʉwa ndɨ kaɨna ɨkɨ? Mugyalandʉ ƀemoti? Iyo, nakamʉƀɨkya
ambɛ akitogito mugyalandʉ.
10 A ƀɛyɔ, Yuani a ninɔ Moƀiso Motu ikpikaga kʉgʉ kakɨ ƀɛ:
‹Ɨmɨ, natɨka ƀanʉ atʉtʉmbwa kamɨ kambwa kakʉ,
kauƀungusilyaga pisi.›
11 A lɨngʉnʉ, nakamʉƀɨkya ambɛ, kɛgʉ na mʉmbanzʉ ninɔ ɨƀʉkʉta na
muko, ninɔ a mudingi kakɨtaga Yuani-Mubatizaɨ. Luki limoti, ninɔ a
mʉkɛƈɛ kʉgbɛ ka Ɓʉngama ƀa kʉgʉ wa lisyɛ a mudingi kakɨtaga ɨyɨ.
12 Katʉkya ka masyɛ ka Yuani-Mubatizaɨ kadwɛ na lisyɛ li nɨlɨ,
ƀambanzʉ ƀakobumonisa ƀʉngama ƀa kʉgʉ wa lisyɛ. Na ƀatʉ ƀo gilito
ƀakakɨsa kava ko ngu.
13 A ƀɛyɔ, ƀogyalandʉ ƀasɨ na mʉtʉʉ ka Musa ƀanzɨna ndɨ na
ƀugyalandʉ kʉgʉ wa Ɓʉngama kadwɛ ko ngbingo ka Yuani.
14 Na makapa kabaɨlya, Yuani nɨ mugyalandʉ ɨliya ninɔ akwanana ndɨ
kodoku.
15 Ninɔ a na motili, ʉkanɨtɔ!
16 Nakwanana pɨyɛ kaukingyasa ƀatʉ ƀa lisyɛ li nɨlɨ na ƀɛkɨ? Ɓa
mʉƈɔngɔnɨ abɛ ƀa wanɨ? Ɓa mʉƈɔngɔnɨ abɛ ƀomiki ƀi niƀɔ ƀa ƀakikaga
ka pa yangba, ƀanʉtʉƀilaga ƀɛngɛnɨ ƀɛ:
17 ‹Tamungbotilyi ƀi ƀyɛmbɨ,
nɨ makoƀinigʉ!
Tamumbimbilyi ƀi mambʉ ma idumasʉ,
nɨ makogomigʉ ƀɛgɛyɔ!›
18 A ƀɛyɔ, niyɔ Yuani odoku ndɨ, kalyalyagɨgʉ ndɨ ikanɨ komwo luki.
Ɓambanzʉ ƀapʉnga ndɨ kaƀɨkya ƀɛ: ‹A na lɨmbɛngɨ la ƀʉnyɛ.›
19 Niyɔ kʉwa Mika-mʉmbanzʉ odoku, analyalya, anomwo, ƀapʉnga ndɨ
kaƀɨkya ƀɛ: ‹Mundoni alʉkʉ wa mʉsasa yi nɨmʉna, akalyalya na kamwa
vinya pa imoti na ƀandɔmbɛ ƀa manzanza na ƀatʉ ƀa ƀʉnyɛ!› Luki limoti,
yimibo ko Kunzi inisononi pisi ka mogubo nɨmɔ agyaga ndɨ.»

Yeso akanzɨna ko bulya ƀagʉƈʉ niƀɔ amʉyaga kaƀɨnɨkyana (Luka 10:13-15)

20 Kumbuso yi, Yeso apʉnga ndɨ kaʉnyakɨlya ƀatʉ ƀa ƀagʉƈʉ niƀɔ agya
ndɨ mina makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga mudingi. A ƀɛyɔ, ɨƀʉ ƀatʉ ƀi
niƀɔ ƀakɛgʉ ndɨ kapa kayikoso ɔƀɨlɨ kaƀʉ. Kʉwa wa, apʉnga ndɨ kaʉtɨwa
ƀɛ:
21 «Kumbu kakʉ, gʉƈʉ wa Kɔlazini! Kumbu kakʉ gʉƈʉ wa Bɛtɛsaida!
Makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga nɨmɔ igyonosa ndɨ kʉ kunu kigyonosa
ndɨ ka Tilo na Sidɔna, iba katʉkya ka ƀʉndɛlɨ, ƀatʉ ƀi ƀowonisiloni ndɨ

11:10 11:10 Wanda ka Malaki 3:1.

kumbu kaɓʉ, ɓimokisya ɓotu ɓaya lɨlɛɓʉ, ɓiɓuɓisa nzʉyɨ na libu ɓitu, ɓoikono.
22 Kinili, ɨmɨ, nakamʉɓɨkya ambɛ ka lɨsyɛ lɨkɔ ngbanga, yigyogyisa kunu
ika ndɛkɛ yapʉ kʉgbɛ kaʉkɨtaga ɓatʉ ɓa Tilo na nɨɓɔ ɓa Sidɔna!
23 Sɛ kʉwa iɓunu ɓatʉ ɓa Kapɛlɛnaumu, makasɨma ɓɛ Kunzi
amuɗokisatʉ ɓanʉ kadwɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ? Makotomononitɔgʉ gʉtʉgʉ
iki yi ɨkɛɗɛ aka! Amusisa ndɛkɛ kadwɛ ka ɓabɨlɨ. A ɓɛyɔ, makpʉmʉka
mʉmbanga-mbaga nɨmɔ igyonosa ndɨ kʉ kakʉ, kigyonosa ndɨ ka Sɔdɔmʉ,
iba gʉɗʉ yi nɨnɔ atʉ mbɛyɨ ɓata aka kadwɛ na lɨsyɛ li nɨlɨ.
24 Kinili, ɨmɨ, nakamʉɓɨkya ambɛ ka lɨsyɛ lɨkɔ ngbanga, yigyogyisa ya
Sɔdɔmʉ kikigʉ ndɛkɛ yapʉ kʉgbɛ kakɨtaga nɨyɔ kakʉ!»

Yeso akamibikoso Abakɨ
(Luka 10:21-22)

25 Ko ngbingo yi nɨnɔ, Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Baba ooo, Mombukwana
masɨ nɨmɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ na nɨmɔ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ, nubibisini kyɛ
uwonisiloni ɓatʉ nɨɓɔ ɓakibigʉ luki makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga
nɨmɔ ʉsʉmɨlya ndɨ ɓatʉ ɓa yimibo na nɨɓɔ ɓa akili.
26 Iyo Ba, a ɓɛyɔ kyɛ wabaɨlya ndɨ ɓɛyɔ.
27 Baba epóni makpʉmʉka masɨ. Gʉtʉgʉ mʉtʉ ɓemoti kamibigʉ Miki
kiki asɨ Baba aka, na gʉtʉgʉ mʉmbanzʉ ɓemoti aka kibigʉ ɓɛ Baba nɨ
wanɨ kiki asɨ Miki aka, na sɛ kʉwa nɨɓɔ Miki akapa kaumibiso.
28 Doniku kʉ kamɨ! Iɓunu ɓasɨ nɨɓɔ ma ɓakupo na likumbogi liti, ɨmɨ,
namumumbisatʉ.
29 Wikoni ɓakɨtʉlya kabɨnɨka likumbogi na kaɓyɛ mʉtʉʉ kamɨ. A ɓɛyɔ,
ɨmɨ, na wotombiii na na lɨmbɛngɨ la kisiso. Namuyukumisatʉ.
30 Likumbogi kamɨ a lanza na ɓuti ɓi a ɓipoli.»

12

Yeso nɨ Mombukwana Lɨsyɛ la kimumbiso
(Malɨkɔ 2:23-28; Luka 6:1-5)

1 Kumbuso wo ngbinga mʉkɛɗɛ, Yeso a ndɨ kakɨtaga ka ɓotiko ɓaya
ganʉ ka Lɨsyɛ la kɨmumbiso. Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɨmʉkana ndɨ nza, ɓapʉnga
kʉwa kakɔgɔ ɓɛkaza ɓaya ganʉ, ɓanalya.
2 Nɨyɔ Ɓafalisayɔ ɓɨna ɓɛyɔ, ɓaɓɨkya Yeso ɓɛ: «Wɨna! Ɓaɓɨɓya kakʉ
ɓakagya lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓapakya kagya ka Lɨsyɛ la kimumbiso!»
3 Luki limoti, Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Ambɛ, makonotongulogigʉ ndɨ
iɓunu lɨkpʉmʉka nɨlɔ ngama Daudi agya ndɨ, ngbingo yi nɨnɔ ɓɨmʉkana
ndɨ mino nza pa imoti na ɓawai-dakɨ?
4 Ingya ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi pa imoti na ɓawai-dakɨ, ɓalya ndɨ mukati
nɨnɔ ɓa ndɨ nɨ ɓapíni Kunzi. Wɨna sɛ, mʉtʉʉ kakpamyagʉ ndɨ ɓɛ ɓalyagɨ
kiki nɨ ɓokumu aka.
5 Ambɛ, makanotongulogigʉ ndɨ gɔnɨ ka mʉtʉʉ ka Musa? Masyɛ
ma kimumbiso, ɓokumu nɨɓɔ ɓagyaga ligubo ka Ndaɓʉ ko Kunzi,
ɓakpakyanaga kunzi wa mʉtʉʉ. Ɨɓʉ ɓakikogigʉ kaiba ɓɛ ɓagyaga ɓʉnyɛ!
6 Luki limoti, nakamʉɓɨkya ambɛ, wanʉ atʉ na mbɔkʉ wa ɨzangɨya
kakɨtaga Ndaɓʉ ko Kunzi!
7 Iɓunu, makibo ɓi ka lɨngʉnʉ isi ya Moɓiso Motu mi nɨma: ‹Ɨmɨ, nakɛgʉ
kapa ɓɛ ipóni apɛpɛ, luki limoti, huminyilyogoni ɓambanzʉ kumbu,›
makakwananigʉ ɓi kaʉmakya ɓatʉ nɨɓɔ ɓakogyigʉ ɓʉnyɛ ka mʉkɔmbʉ.
8 A ɓɛyɔ, Mika-mʉmbanzʉ nɔ a Mombukwana Lɨsyɛ la kimumbiso.»

Yeso ahukusini mʉmbanzʉ wa kʉɓɔkʉkɔ kukwo
(Maliɩkɔ 3:1-6; Luka 6:6-11)

9 Kʉwa wa, Yeso atʉkya ndɩ ka pa yi nɩyɔ, ogulya ndɩ ka ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda.
10 Kʉ ɓɛyɔ, a ndɩ na mʉtʉ ɓemoti wa kʉɓɔkʉkɔ kukwo. Ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti nɩɓɔ ɓa ndɩ gɔnɩ kʉ ɓɛyɔ ɓa ndɩ kapa kasʉngʉlya Yeso. Kʉwa wa, ɓamuusa ndɩ ɓɛ: «Mʉtʉʉ atɩkpamyagatʉ ɓɛ tahukusi mʉmbanzʉ ka Lɩsyɛ la kimumbiso?»
11 Yeso usikisya ndɩ ɓɛ: «Kika nɩ ɓemoti kunu a na kɔndɔlɔ ɓemoti aka, kɔndɔlɔ yi nɩnɔ ogwa ka lɩɓyɛ ka Lɩsyɛ la kimumbiso, kanyʉgʉ ka lɩsyɛ li nɩlɔ aka lɔ?
12 Ɛɛɛ! A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ nɔ a na ɩzangɩya kʉgbɛ kakɩtaga kɔndɔlɔ! Yɛkɩ a ɓɛyɔ, mʉtʉʉ akatɩkpamya ɓɛ tiki tanagyaga ɓʉnza ka Lɩsyɛ la kimumbiso.»
13 Kʉwa wa, Yeso aɓɩkya ndɩ alʉkʉ nɔ ɓɛ: «Nana kʉɓɔkʉkɔ.» Anana ndɩ, kʉɓɔkʉkɔ kwi nɩkwɔ ɩita ndɩ mʉɗɔngɔnɩ abɛ kwagɔgɔ.
14 Ɓafalisayɔ ɓamʉmʉkana ndɩ, ɓaga kagya dikiɗi kakɩsa pisi tina yɔ ɓamwisiso mina Yeso.

Yeso nɩ mʉgya-ligubo nɩnɔ Kunzi apʉnaga ndɩ

15 Nɩyɔ Yeso ʉkana ɓɛ Ɓafalisayɔ ɓogoni kagyɩlya dikiɗi, opupa ndɩ wa. Ɓambaza ɓakpʉkpʉ ka ɓambanzʉ ɓaɓɩɓya ndɩ. Uhukusa ndɩ ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓasɩ.
16 Ʉgbɩtyaga ndɩ ɓɩkpɔkpɔkpɔ ɓɛ ɓakanyonitɔgʉ mʉgɔngʉ kunzi.
17 Igyonosa ndɩ ɓɛyɔ kyɛ ɩtʉlyanɩ lɩkpʉmʉka nɩlɔ ɩɓɩkya ndɩ pisi ka mugyalandʉ Isaya ɓɛ:
18 «Muminoni mʉgya-ligubo kamɩ, nɩnɔ napʉnaga ndɩ,
a mikamɩ mʉpaka. Napaga kʉgbɛ.
Nobisa ndɛkɛ Lɩmbɛngɩ kamɩ kʉgʉ kakɩ.
Ʉɓɩkyaga ndɛkɛ mababa ka ɓambanzʉ lɩkpʉmʉka kamɩ longbingbili.
19 Kasaanɩgʉ ndɛkɛ na ɓambanzʉ ɩkanɩ kamakya ɩpʉmbʉ.
Na ɓakʉkanɩgʉ ndɛkɛ lɩyʉ kakɩ ko ɓopisi.
20 Koɓunɩgʉ ndɛkɛ lɩgʉgʉ nɩlɔ lɩyɩga,
kolimɩgʉ ndɛkɛ ɩtambi nɩyɔ akoɗunguwo.
Agyaga ndɛkɛ ɓɛyɔ,
kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓungbingbili inisa ndɛkɛ mina ka ɓapa ɓayasɩ.
21 Mababa obisa ndɛkɛ mʉtamanagɩ kaɓʉ ko lino kakɩ.»

Ɓaɓɩkyini Yeso ɓɛ akagya ligubo no ngu ka Belizebuli
(Maliɩkɔ 3:20-30; Luka 11:14-23)

22 Kʉwa wa, ɓadulyoku ndɩ Yeso na mʉtʉ nɩnɔ a ndɩ na lɩmbɛngɩ la ɓʉnyɛ, no koloɓu ya mamɔmɔ, a ndɩ gɔnɩ ɓoɓo. Yeso ahukusa ndɩ, apʉnga ndɩ kanzɩna na kaɩna.
23 Ɓambaza ka ɓambanzʉ ɓasɩ ɓombombaya ndɩ kʉgbɛ. Ɩɓʉ aka ndɩ ɓɛ: «Kɛgʉ mbɛyɩ Mika ngama Daudi mʉ?»
24 Ngbingo yi nɩnɔ Ɓafalisayɔ ɓʉkana mina ɓɛyɔ, ɓaɓɩkya ndɩ ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɩmʉ akokpumya mambɛngɩ ma ɓʉnyɛ ko ngu ka Belizebuli, ngama ka ɓomuyoniso!»
25 Luki limoti, Yeso a ndɩ kaiba tamanaga kaɓʉ, ʉɓɩkya kʉwa ndɩ ɓɛ: «Lɩvananza la ɓʉngama ɓumoti kapʉnga kaɩgbanana luga yi, iba ɓʉngama ɓi nɩɓɔ osyini. Ɓambanzʉ ɓa gʉɗʉ ɓemoti ikanɩ ndaɓʉ yimoti ɓakɩgbanana, gʉɗʉ yi nɩnɔ ikanɩ ndaɓʉ yi nɩyɔ omisikanatʉ.

12:21 12:21 Wanda ka Isaya 42:1-4.

26 Kika nɨ Abɨlɨ akakpumya Abɨlɨ-dakɨ, akaibumoniso ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi ɓikpɛ. Ɓʉngama kakɨ akwanana kʉwa kaidukulaga kaamaga lɨkɨ?
27 Kika nɨ ɨmɨ nakokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ no ngu ka Belizebuli, ɓomikunu, ɓa kʉwa ɨɓʉ kokpumyo no ngu ka wanɨ? Kinili, ɨɓunu ɓamombukwana-donu bi ɓɔ mika ndɛkɛ ɓazozi.
28 A ɓɛyɔ, ɨmɨ nakokpumya mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ no ngu ya Lɨmbɛngɨ ko Kunzi. Nɨyɔ akowonisilo ɓɛ Ɓʉngama ko Kunzi odunuku luga kunu.
29 Kɛgʉ na mʉmbanzʉ nɨnɔ akwanana kogulya ka ndaɓʉ ko tutungyo katʉpa lɨngama kakɨ nɨ kanakondigʉ mbɛyɨ. Luki limoti, kika sɛ kʉwa nɨ akondini, akwanana kagya ɓɛyɔ!
30 Mʉtʉ nɨnɔ kɛgʉ pa imoti na ɨmɨ, a mumuyoniso kamɨ. Mʉtʉ nɨnɔ kɛgʉ kamʉmʉla pa imoti na ɨmɨ, a komisyo.
31 Kinili nakamʉɓɨkya ambɛ, ɓakwananatʉ kaʉpɨlya ɓambanzʉ ɓʉnyɛ, na mosikoni masɨ nɨmɔ ɓasɨkaga Kunzi. Luki limoti, ɓakakwananɨgʉ ndɛkɛ kapɨlya mʉmbanzʉ nɨnɔ asiki Lɨmbɛngɨ-Lotu.
32 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ akanzɨna yanyɛnyɛ ko bulya ko Mika-mʉmbanzʉ, inisatʉ na mʉpɨlya. Luki limoti, nɨnɔ anzɨnaga yanyɛnyɛ ko bulya Lɨmbɛngɨ-Lotu, ɓakapɨlyɨgʉ ndɛkɛ ka ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ ɨkanɨ ka nɨnɔ akodoku.»

Ɓibogo sɨbʉkʉsɔ ko bumo yi
(Luka 6:43-45)

33 «Kika nɨ sɨbʉkʉsɔ a sanza, bumo yi ika yanza gɔnɨ. Kika nɨ a sanyɛ, bumo yi ika ɓɛgɛyɔ. A ɓɛyɔ, ɓibaga sɨbʉkʉsɔ ko bumo yi.
34 Lɨvananza ka ɓanzʉka! Makwanana pɨyɛ kaɓɨkya makpʉmʉka manzanza lɨkɨ, nɨ ma ɓanyɛ? A ɓɛyɔ, mʉnɔkʉ opupisaga nɨmɔ ikaga mutumo ka lɨmbɛngɨ ka mʉmbanzʉ!
35 Mʉtʉ wanza agyaga makpʉmʉka manzanza nɨmɔ opupaga ka lɨmbɛngɨ kakɨ lanza. Mʉtʉ wanyɛ opupisaga makpʉmʉka manyɛnyɛ nɨmɔ opupaga ka lɨmbɛngɨ kakɨ lanyɛ.
36 Nakamʉɓɨkya ɓɨngbanganya ambɛ, ka lɨsyɛ lɨkɔ mʉkɔmbʉ, ɓambanzʉ ɓatʉmbʉlaga ndɛkɛ makpʉmʉka ma payaya masɨ nɨmɔ opupaga ndɨ ka nɔkʉ kaɓʉ.
37 A ɓɛyɔ, muhukuso ikanɨ kukwakʉ kakʉ inisana ndɛkɛ kaɓyɛnɛnɛ na mʉnzɨna kakʉ.»

Ɓambanzʉ ɓakakʉnga Yeso ɓɛ ʉgyɨlyɨ lɨkpʉmʉka lɨmbanga
(Malɨkɔ 8:11-12; Luka 11:29-32)

38 Kʉwa wa, ɓemoti-ɓemoti luga ka Ɓafalisayɔ na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ, ɓaɓɨkya ndɨ Yeso ɓɛ: «Muwonisilo! Takapa ɓɛ tiwoniso likingyosi.»
39 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Iɓunu ɓatʉ ɓa lɨsyɛ li nɨlɨ, ma ɓanyɛ na makokwononigʉ ko misa ko Kunzi! Makakʉnga ɓɛ ɓamuwonisi likingyosi. Luki limoti, makɨnigʉ ndɛkɛ ɓata likingyosi lagɔgɔ kiki nɨlɔ aka lɔ ka mugyalandʉ Yɔna.
40 Ɓɛgɛyɔ, Yɔna agya ndɨ mino masyɛ masaa, biti na lɨsyɛ ka mʉma ka musi mudingi, Mika-Mʉmbanzʉ agya ndɛkɛ ɨyɨ masyɛ masaa ɓɛgɛyɔ, biti na lɨsyɛ ka mbʉkʉ.
41 Ka lɨsyɛ lɨkɔ ngbanga, ɓatʉ ɓa Nɨnawɛ ɓamanana ndɛkɛ ka mʉɗɔngɔ ɓigwo kaʉsʉngʉlya ɓatʉ ɓa lɨsyɛ li nɨlɨ! Kyɛ ɓagomosyanatʉ ndɨ ɨɓʉ ɔɓɨlɨ kaɓʉ ngbingo yi nɨnɔ ɓamʉkana ndɨ mino Yɔna. Wɨna sɛ wanʉ a na mʉtʉ mudingi kakɨtaga Yɔna!
42 Ka lɨsyɛ lɨkɔ ngbanga, ngama muko yi nɨnɔ otukyoku ndɨ ɓyɨ ka gʉɗʉ wa Sɨba kodoku kaʉkana mʉnzɨna ma yimibo ka ngama Sɔlɔmɔnɔ amaga

---

12:40 12:40 Wanda ka Yɔna 2:1.

ndɛkɛ kambwa ka ɓatʉ ɓa lisyɛ li nili kaʉsʉngʉlya! Winoni sɛ, wanʉ, a na mʉtʉ mudingi kakitaga Sɔlɔmɔnɔ.»

Limbɛngi la ɓʉnyɛ amigilyini mʉmbanzʉ
(Luka 11:24-26)

43 «Limbɛngi la ɓʉnyɛ kapupa mʉmbanzʉ, aga kolingyo ɓapa ka ɓɛsa
ɓilelele. Akisa pa ya kimumbiso, luki limoti ni kinigʉ,
44 ilu aka ɓɛ: ‹Nakaiga ka ndaɓʉ kami, kʉ nopupiku ɓi mino.› Niyɔ iga
ɓata, atakanya ɓikpo, yikpaga ɓingɔ na yiɓungusya ɓinza.
45 Aga kʉwa kava mambɛngi ma ɓʉnyɛ magɔgɔ madîya na ika nimɔ
manyɛnyɛ kakitaga iyi, ɓogulyo, ɓilikisyo wa. Ɔɓili ka mʉtʉ yi ninɔ ika
kʉwa wanyɛ kakitaga wa a ndi mino kambwa. Ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ
ka ɓatʉ ɓa livananza lanyɛ li nili.»

Ɓa iki ɓɔ ɓa ɓamamaki Yeso?
(Malikɔ 3:31-35; Luka 8:19-21)

46 Ngbingo yi ninɔ Yeso a mbɛyi ndi ɓata mina kanzina aka na ɓambaza
ka ɓambanzʉ ɓi niɓɔ, amaki na ɓamamaki ɓa ndi ɓakamagaga kunzi. Iɓʉ,
ɓa ndi kapa kanzina na iyi.
47 Mʉtʉ ɓemoti aɓikya kʉwa ndi ɓɛ: «Wikwɛ! Amakʉ na ɓamamakʉ ɓa
ɓakamagaga kunzi. Ɓakapa kanzina na iwɛ.»
48 Yeso asikisya ndi alʉkʉ nɔ ɓɛ: «Mama ni wani? Ɓomika-mama ni ɓa
iki?»
49 Kumbuso yi, ʉwanya ndi ɓaɓiɓya kaki na kʉɓɔkʉkɔ, aɓikya ɓɛ:
«Huminoni! Mama na ɓomika-mama niɓa!
50 A ɓɛyɔ, mʉtʉ wasi ninɔ agyaga sipananisɔ ka Baba ninɔ a kʉgʉ wa
lisyɛ, iyi ni mama, mika-mama mʉlʉkʉ yi ikani mʉsali kami.»

13

Lizuni ka mʉkʉkʉna
(Malikɔ 4:1-9; Luka 8:4-8)

1 Ka lisyɛ li nilɔ, Yeso opupa ndi ka ndaɓʉ, ikoku ndi ka kpɔlɔ wo liɓa
lidingi.
2 Kʉ ɓɛyɔ, ɓambaza ɓakpʉkpʉ kʉgbɛ ka ɓambanzʉ ɓakungula ndi
ɓikululu. Kinili, aɗaka ndi, ika ka ingbɔlɔ yidingi. Ɓambaza ɓi niɓɔ
ɓasikana ndi ɓakamanana kubi.
3 Kʉwa wa, Yeso ʉnzinilya ndi makpʉmʉka mudingi ɓindi pisi ka
mozuni. Iyi aka ndi na iɓʉ ɓɛ: «Lisyɛ limoti, alʉkʉ ɓemoti inda ndi kakʉna
mʉpʉnga.
4 Niyɔ a ndi kakʉna bɛyɔ, bumo yi yagɔgɔ anyʉkaga ko pisi. Ɓombu
ɓodoku ndi, ɓalya.
5 Masɔlɔ magɔgɔ anyʉkaga ndi ka pa ya ngyengye niyɔ kɛgʉ ndi na
litɔmbʉ lakpʉ. Nimɔ, aɓaka ndi ɓigala-gala litɔmbʉ kɛgʉ ndi lakpʉ wa.
6 Luki limoti, niyɔ mɔni osumbo, awisiya, ʉmilaga kyɛ lyo yi kig-
winanagʉ ndi ɓinza ka litɔmbʉ.
7 Masɔlɔ magɔgɔ anyʉkaga ndi ko kpokiki. Kpokiki aɓaka ndi, akandaga
ɓikpɛki-kpɛki ni kopingigʉ.
8 Luki limoti, nimɔ anyʉkaga ndi ka litɔmbʉ la dɔɓɔ, aɓʉkʉta ɓiyʉyʉyʉ.
Litino limoti aɓʉkʉtaga ndi bumo miya, lagɔgɔ ɓatɛkɛɓɛ madîya na lagɔgɔ
ɓata ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa.»
9 Yeso opipila kʉwa ndi ɓɛ: «Ninɔ a na motili, ʉkaniɔ!»

Ko bulya iki yɔ Yeso anzinaga ndi mino na mozuni?
(Malikɔ 4:10-12; Luka 8:9-10)

10 Kʉwa wa, ɓaɓiɓya ka Yeso ɓakpuɗoku ndɨ, ɓamuusa ɓɛ: «Ko bulya
ɨkɨ yɔ wo mina kaʉnzɨnɨlya ɓambanzʉ ɓi nɨɓa na mozuni aka?»
11 Usikisya ndɨ ɓɛ: «Kunzi amumibisatʉ iɓunu ɓodikiɗi ɓaya Ɓʉngama
ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ. Luki limoti, kɛgʉ ɓɛyɔ ka ɓatʉ ɓagɔgɔ.
12 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ nɨnɔ a no luki, ɓamatɨlyatʉ ɓata, ika kʉwa na imu
makpʉ. Luki limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ kɛgʉ no luki ɓakʉpya gʉtʉgʉ luki lɨkɛɗɛ
aka nɨlɔ akwanano ɓi kaika nolu.
13 Kinili, ɨmɨ, nʉnzɨnɨlyaga na mozuni.
Gʉtʉgʉ ɓakika kaanda, ɓakɨnɨgʉ,
Gʉtʉgʉ ɓakika kaʉkana, ɓakʉkanɨ ikanɨ ɓakotombisyigʉ.
14 Ɨtʉlyana kʉwa ndɨ kʉgʉ kaɓʉ lɨkpʉmʉka nɨlɔ mugyalandʉ Isaya aɓɨkya
ndɨ ɓɛ:
Mikatʉ kaʉkana ɓɨnza, luki limoti makotombisyigʉ.
Mikatʉ kaanda ɓɨnza, luki limoti makɨnɨgʉ.
15 A ɓɛyɔ, mambɛngɨ ka ɓatʉ nɨɓana
a kʉwa muti.
Ɓidulogoni ndɨ motili,
ɓaɓʉwa miso,
kyɛ misa kaɓʉ kinonitɔgʉ,
motili kaɓʉ kukononitɔgʉ,
mambɛngɨ kaɓʉ kotombisyonitɔgʉ
ɓɛkyɛ ɓakemigilyonitɔgʉ, nuhukuso.
16 Luki limoti, ɨgyagya ku kunu, kyɛ misa kunu akaɨna na motili kunu
akaʉkana.
17 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, ɓogyalandʉ ɓakpʉ na ɓatʉ
ɓongbingbili ɓa ndɨ na mʉsasa kaɨna makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga
nɨmana makaɨna ma, luki limoti ɓakɨnagʉ ndɨ. Ɓa ndɨ gɔnɨ na mʉsasa
kaʉkana nɨmana makaʉkana ma, luki limoti ɓakʉkanagʉ ndɨ.»

Yeso akatʉmbʉlaga isi ya lizuni ka mʉkʉkʉna
(Malɨkɔ 4:13-20; Luka 8:11-15)

18 «Hukononi nɛkɨ isi ya lizuni ka mʉkʉkʉna.
19 Masɔlɔ nɨmɔ anyʉkaga ndɨ ka kpɔlɔ wo pisi, a likingyosi ka mʉtʉ
yi nɨnɔ ʉkanaga Lɨkpʉmʉka la Ɓʉngama ko Kunzi, luki limoti, nɨ
koɓɨnɨkyonigʉ. Mumuyoniso odoku, anyɔgɔ masɨ nɨmɔ ɨkʉna ndɨ ka
lɨmbɛngɨ kakɨ.
20 Masɔlɔ nɨmɔ anyʉkaga ndɨ ka pa ya ngyengye nɨyɔ kɛgʉ ndɨ na
lɨtɔmbʉ lakpʉ, a likingyosi ka mʉtʉ yi nɨnɔ ʉkanaga Lɨkpʉmʉka ko Kunzi
ɓɨkwa, ogwi na magyagya.
21 Luki limoti, nɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ kɛgʉ no lyo kʉsɔ kakɨ, ogwi ko
ngbinga mʉkɛɗɛ aka. Nɨyɔ ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ na yigyogyiso usilyogo mino
ko bulya Lɨkpʉmʉka ko Kunzi, ɓatʉkya ɓɨkwa ka baya.
22 Masɔlɔ mi nɨmɔ anyʉkaga ndɨ lugo wo kpokiki, a likingyosi ka mʉtʉ yi
nɨnɔ ʉkanaga Lɨkpʉmʉka ko Kunzi, luki limoti, ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ ɓa ɔɓɨlɨ na
mʉsasa ma lɨngama, akandaga Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ kʉsɔ kakɨ ɓɨkpɛkɨ-kpɛkɨ
nɨ kopígʉ bumo.
23 Na nɨmɔ anyʉkaga ndɨ ka pa ya ɨdɔɓɔ a likingyosi ka mʉtʉ yi nɨnɔ
ʉkanaga Lɨkpʉmʉka ko Kunzi, aɓɨnɨkyana. Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ aɓʉkʉta
bumo ka ɔɓɨlɨ kakɨ. Mʉmbanzʉ ɓemoti ika no bumo mɨya, wagɔgɔ
ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya, wagɔgɔ ɓata ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa.»

Yeso akatwa lizuni kʉgʉ wa tɔnɨtɔ tanyɛ

13:15 13:15 Wanda ka Isaya 6:9-10.

24 Yeso ʉtwɨlya ɓata ndɨ lizuni lagɔgɔ nɨlɨ: «Tokingyoso Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ na mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ akʉna ndɨ masɔlɔ manza ko tiko kakɨ.
25 Biti yimoti, ngbingo yi nɨnɔ ɓambanzʉ ɓasɨ ɓa ndɨ mina ka ɓatɔtɔ, mumuyoniso kakɨ odoku ndɨ ɓɨpɛlɛ kakʉna tɔnɨtɔ tanyɛ ka mʉpʉnga, aga ndɨ ɨyɨ.
26 Nɨyɔ mʉpʉnga aɓaka, aɓʉkʉta, tɔnɨtɔ tanyɛ ti nɨtɔ inisana ndɨ gɔnɨ.
27 Ɓosunzu ka mombukwano tiko, ɓodoku ndɨ kamuusa ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu, wakakʉnagʉ mbɛyɨ ndɨ asɨ masɔlɔ manza aka ko tiko kakʉ? Tɔnɨtɔ tanyɛ ti nɨtɨ apʉnya kʉwa tu yanɨ?›
28 Usikisya ndɨ ɓɛ: ‹Mumuyoniso nɔ ogyi ɓi ɓɛyɔ.› Ɓosunzu ɓamuusa ndɨ ɓɛ: ‹Wapatʉ ɓɛ taga kanyɔgɔ?›
29 Ɨyɨ aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: ‹Kalɨ! Makɨnda kanyɔgɔ, yagɔgɔ manyɔgɔtʉ gɔnɨ mʉpʉnga nɨnɔ ko tiko.
30 Wosoni masɨ angatɨ pa imoti kadwɛ ko ngbingo mubuulyo. Ngbingo yi nɨnɔ, nʉɓɨkya ɓanʉ ɓagya-ligubo ɓɛ: Nyogoni mbɛyɨ tɔnɨtɔ tanyɛ, makandaga ka ɓegbi kyɛ ɓaɓʉsyɨ. Kumbuso yi, mamʉmʉla mʉpʉnga ka basa ya masɔlɔ kamɨ.›»

Yeso akatwa lizuni ko bulya libumo lɨkɛɗɛ
(Malɨkɔ 4:30-34; Luka 13:18-21)

31 Yeso ʉtwɨlya ndɨ ɓata lizuni lagɔgɔ ɓɛ: «Bʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ a abɛ libumo lɨkɛɗɛ nɨlɔ mʉtʉ ɓemoti ava ndɨ, akʉna ko tiko kakɨ.
32 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ a ndɨ mina lɨkɛɗɛ yɔ kakɨtaga bumo yagɔgɔ yasɨ, luki limoti, nɨyɔ aɓaka, opinga kʉwa kakɨtaga malɨlɨ masɨ mo tiko. Ɨɨta sɨbʉkʉsɔ sidingi, ɓombu ɓodoku ndɨ kopika ɓandaɓʉ kaɓʉ kʉgʉ wa tabɨ yi.»

Yeso akatwa lizuni ko bulya sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ ofulisogo mukati
(Luka 13:20-21)

33 Yeso ʉtwɨlya ɓata ndɨ lizuni lagɔgɔ ɓɛ: «Bʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ a mʉɗɔngɔnɨ abɛ sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ ofulisaga mukati. Muko ɓemoti ava ndɨ, opula ka ɓambɨkɛ ɓayɨsaa ɓaya fufu kadwɛ kʉkwakʉ fufu ofula ndɨ mino wasɨ ɓɨdaɨ-daɨ.»
34 Yeso ʉnzɨnɨlyaga ndɨ ɓambaza ka ɓambanzʉ makpʉmʉka masɨ mi nɨmɔ ka mozuni aka. Na kɛgʉ ndɨ na lɨkpʉmʉka nɨlɔ ʉɓɨkyaga ndɨ nɨ kotwigʉ lizuni.
35 A ɓɛyɔ, igyonosa ndɨ ɓɛyɔ kyɛ ɨtʉlyanɨ nɨlɔ ɨɓɨkya ndɨ pisi ka mugyalandʉ ɓɛ:
«Nanzɨnaga ndɛkɛ pisi ka mozuni.
Natʉmbʉlaga ndɛkɛ ɓɨngbanganya makpʉmʉka nɨmɔ ɨsʉma ndɨ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ ma ɔɓɨlɨ.»

Yeso akatʉmbʉlaga isi ya lizuni la tɔnɨtɔ tanyɛ

36 Kumbuso yi, Yeso ʉsa ndɨ ɓambaza ka ɓambanzʉ, ogulya ndɨ ka ndaɓʉ. Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓodoku ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: «Tɨtʉmbʉlyaga isi ya lizuni la tɔnɨtɔ tanyɛ nɨtɔ a ndɨ ko tiko.»
37 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Nɨnɔ akʉnaga masɔlɔ manza nɨ Mika-Mʉmbanzʉ.
38 Tiko nɨ ɔɓɨlɨ. Masɔlɔ manza nɨ ɓambanzʉ nɨɓɔ ka ɓʉngama ko Kunzi. Na tɔnɨtɔ tanyɛ nɨ ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓʉkananaga na Mumuyoniso.
39 Alʉkʉ nɨnɔ odoku ndɨ kakʉna tɔnɨtɔ tanyɛ nɨ mumuyoniso. Buulya masɔlɔ nɨ mulɨɓo ma ɔɓɨlɨ. Na ɓagya-ligubo nɨ ɓamalaika.
40 Ɓɛyɔ ɓanyɔgɔ mino tɔnɨtɔ tanyɛ ɓaɗɨkɨta ko ɓuku, ɨka ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ka mulɨɓo ma ɔɓɨlɨ.

13:35 13:35 Wanda ka Mambʉ 78:2.

41 Mika-Mʉmbanzʉ ʉtika ndɛkɛ ɓamalaika kaki, kaʉtʉmba ka ɓʉngama
kaki ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓʉmakyaga ɓɛngɛni ka ɓʉnyɛ na ɓasi niɓɔ ɓagyaga
ɓʉnyɛ.
42 Ɓʉɗikita ndɛkɛ ko fulu wo ɓuku. Na kʉ ɓɛyɔ, ɓagamana ndɛkɛ na
ɓilya manzʉ ɓikyalʉ-kyalʉ.
43 Ko ngbingo yi ninɔ, ɓatʉ ɓongbingbili ɓika ndɛkɛ ɓiwenge-wenge abɛ
mɔni ka ɓʉngama ka Abaɓʉ. Ninɔ a na motili, ʉkaniɩɔ!»

Yeso akatwa lizuni ko bulyo luki la izangiya nilɔ isʉma ndi

44 «Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lisyɛ a mʉɗɔngɔni abɛ luki la izangiya nilɔ
isʉma ndi ko tiko. Niyɔ mʉtʉ ɓemoti ina ndi, asʉma ɓata. Ogwa ndi
magyagya kʉgbɛ, inda kagaba makpʉmʉka kaki masi ɓingbufu, oluwa
tiko yi niyɔ.
45 Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lisyɛ a ɓata mʉɗɔngɔni abɛ ambula ɓemoti
ninɔ akisaga ndi koluwo sanga yanzanza.
46 Ngbingo yi ninɔ ina ndi mino mʉsanga ma ligabʉ lapʉ kʉgbɛ, inda
ndi kagaba makpʉmʉka kaki masi, odoku ndi koluwo.»

Yeso akatwa lizuni ko bulya ɓanyɔ ɓosi

47 «Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lisyɛ a ɓata mʉɗɔngɔni abɛ moyo nimɔ
ɓoɗinga ndi ko liɓa lidingi. Moyo mi nimɔ ugwi mobi ma ɓosi masi.
48 Niyɔ otiwo, ɓoɗuɗula kʉwa ndi kubi. Ɓanyɔ ɓosi ɓikanana ndi
kaʉmʉmʉla ɓosi ɓanzanza ka ɓɛngbɔlɔ. Luki limoti, ɓumbimba ndi niɓɔ
ɓanyɛnyɛ.
49 Ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔni ɓɛgɛyɔ ka muliɓo ma ɔɓili. Ɓamalaika ɓodoku
ndɛkɛ kaʉgbanana ɓatʉ ɓanyɛ na niɓɔ ɓongbingbili.
50 Niɓɔ ɓanyɛ, ɓʉɗikitaga ndɛkɛ ko fulu wo ɓuku. Na kʉ ɓɛyɔ,
ɓagamana ndɛkɛ na ɓilya manzʉ ɓikyalʉ-kyalʉ.»

Mʉtʉʉ mambiya na nimɔ mandɛli

51 Yeso umuusa kʉwa ndi ɓaɓiɓya kaki ɓɛ: «Ambɛ, mukonito ɓinza
makpʉmʉka masi nimɔ namuɓikyi?» Ɩɓʉ aka ndi ɓɛ: «Iyo.»
52 Kumbuso yi, uɓikyoku ndi ɓɛ: «Kinili, muwonisilo wa mʉtʉʉ wasi
ninɔ ɓawonisilo likpʉmʉka la Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lisyɛ, a mʉɗɔngɔni
abɛ mombukwana ndaɓʉ. Mombukwana ndaɓʉ yi ninɔ anyɔgɔ ka
lingama kaki makpʉmʉka mambiya na nimɔ mandɛli.»

Ɓatʉ ɓa Nazalɛti ɓakɛgʉ kaɓinikyana Yeso
(Malikɔ 6:1-6; Luka 4:16-30)

53 Niyɔ Yeso ama ndi katwaga mozuni mi nimɔ, atʉkya ndi wa.
54 Aga ndi ka Nazalɛti kʉ opinga ndi mino. Kʉ ɓɛyɔ, apʉnga ndi kapá
mʉtʉʉ ka ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda.
Nɔkʉ ʉdika ndi ɓambanzʉ ɓidɛ, ɓanimuusa ɓɛ: «Wani nɔ apá yimibo
no ngu yigya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga ɓɛnɛ?
55 Ambɛ, kɛgʉ mbɛyi mika mʉsɛmala mʉ? Kɛgʉ amaki ni Malia? Kɛgʉ
mbɛyi ɓamamaki ni Yakɔbɔ, Yɛzɛfʉ, Simoni na Yuda?
56 Takikogigʉ mbɛyi na ɓasali kaki ɓasi pa imoti wanʉ? Wani nɔ apá
kʉwa yimibo no ngu niyɔ?»
57 Kinili ɓakakwananagʉ ndi kaɓinikyana.
Luki limoti, Yeso ʉɓikya ndi ɓɛ: «Mugyalandʉ a na ibiba pa yasi, luki
limoti, kɛgʉ nolu ka mugi nimɔ iɓʉkʉto mino ikani ka livananza kaki.»
58 Kinili, Yeso kagyagʉ ndi ɓata makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga
mudingi kʉ ɓɛyɔ, kyɛ ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓakɛgʉ ndi kaɓinikyana.

14

Kukwakʉ ka Yuani-Mubatizaɨ
(Malikɔ 6:14-29; Luka 9:7-9)

1 Ko ngbingo yi nɨnɔ, Ɛlɔdɨ ngama mudingi wa iwili ya Galilaya, ʉkana
ndɨ mongoni ka Yeso.
2 Ʊɓɨkya ndɨ ɓagya-ligubo kakɨ ɓɛ: «Mʉtʉ yi nɨmʉ nɨ Yuani-Mubatizaɨ!
Opupiniku ka ɓabɨlɨ! Kinili, a kʉwa no ngu kagya makpʉmʉka
mʉmbanga-mbanga.»
3 A ɓɛyɔ, Ɛlɔdɨ a ndɨ nɨ agwisisini Yuani, akondisiso, ɓaɗɨkɨta ka bɔlɔkɔ.
Ɛlɔdɨ agya ndɨ ɓɛyɔ, ko bulya ka muka ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Elodia. Ɨyɨ
Elodia a ndɨ muka mamakɨ Yuani nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Filipi.
4 Yuani a ndɨ kayoyisa ngama Ɛlɔdɨ ɓɨngbanganya ɓɛ: «Kakwananigʉ
kava Elodia.»
5 Kʉwa wa, Ɛlɔdɨ a ndɨ kapa kamwisisa Yuani. Luki limoti, a
ndɨ kaʉɓanga ɓambanzʉ. Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓamɨnaga ndɨ Yuani ɓɛ a
mugyalandʉ.
6 Wɨna sɛ, a ndɨ lɨsyɛ lo dumo mutomosya yɨɓʉkʉta ka ngama Ɛlɔdɨ.
Mika Elodia nɨnɔ mʉsɨka yi oɓina ndɨ kambwa ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉmaka ndɨ
wa. Miki nɔ akɔ ndɨ Ɛlɔdɨ lɨmbɛngɨ ɓɨkya,
7 kinili, Ɛlɔdɨ apá ndɨ agʉmɛ pisi ka silika ɓɛ: «Nʉpátʉ luki lasɨ nɨlɔ
wɛkʉnga.»
8 Kʉwa wa, mʉsɨka nɔ ɨnda ndɨ kamuusa amakɨ. Nɨyɔ amakɨ atɨwa, ɨnda
kʉwa kaɓɨkya Ɛlɔdɨ ɓɛ: «Ipóku, wa aka wanʉ, mʉ ka Yuani-Mubatizaɨ ka
papɨ.»
9 Ngama alya ndɨ kumbu kʉgbɛ. Luki limoti, kakwananagʉ ndɨ ɓata
kakya ko bulya silika nɨnɔ akɔ ndɨ kambwa ka ɓatʉ nɨɓɔ ʉmaka ndɨ ko
dumo wa.
10 Atɨka ndɨ kakoku Yuani-Mubatizaɨ mʉ kʉ ka ndaɓʉ ya bɔlɔkɔ.
11 Kʉwa wa, ɓodoku nomu ka papɨ, ɓapá ndɨ mʉsɨka yi nɨnɔ. Ɨyɨ,
amɨndɨlya ndɨ na imu amakɨ.
12 Kumbuso yi, ɓaɓɨɓya ka Yuani ɓodoku ndɨ kava manda kakɨ, ɓaga
kolumbo. Ɓɨnda kʉwa ndɨ katʉmbʉlyaga Yeso mongoni mi nɨmɔ.

Yeso ulyolyisini ɓambanzʉ ɓɛlɔfʉ kuɓukumuti
(Malikɔ 6:30-44; Luka 9:10-17; Yuani 6:1-14)

13 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso ʉkana ndɨ mina mongoni mi nɨmɔ, atʉkya ndɨ
wa mʉkaka ka ɨngbɔlɔ yidingi. Ɨnda ndɨ ɓɨkɛɗɛ ka pa nɨyɔ mʉmbanzʉ
kɛgʉ ndɨ mino. Luki limoti, wa ɓambanzʉ ɓʉkana mina ɓɛyɔ, ɓatʉkya
ndɨ ka ɓagʉɗʉ na magʉ, ɓɨnda kaɓyɛ.
14 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso osya ndɨ mina ka ɨngbɔlɔ, ʉmɨna ndɨ ɓambanzʉ
ɓudingi kʉgbɛ, ukwilya kumbu. Luga kaɓʉ, uhukusa ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ
na ɓokoloɓu.
15 Nɨyɔ ɓʉgɔgɔ osyo, ɓaɓɨɓya ɓakpuɗoku ndɨ, ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wanʉ a
ɨsa, na ngbingo okitogini. Yɛkɨ a ɓɛyɔ, ʉkpamya ɓambanzʉ nɨɓa ɓaga ko
giyo kailuulyo luki lɨlya.»
16 Luki limoti, Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Kokwononigʉ ɓɛ ɓaga kʉ. Hupóno
nɨ iɓunu aka ɓamombukwono-donu ɓi malɨlɨ.»
17 Ɨɓʉ, ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wanʉ, iɓusu ta na mukati kuɓukumuti aka na
ɓosi ɓaɓa.»
18 Yeso ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Ipóniku wanʉ.»
19 Kumbuso yi, ʉkpamya ndɨ ɓambanzʉ kaikonono ka tɔnɨtɔ. Ava ndɨ
mukati kuɓukumuti na ɓosi ɓaɓa ɓi nɨɓɔ, atʉmba miso kʉgʉ wa lɨsyɛ,

abibisa Kunzi. Oɓunanaga ndɨ mukati mi nɨmɔ, ʉpága ɓaɓɨɓya kakɨ. Ɨɓʉ, ɓʉgbananɨlyaga ndɨ ɓambanzʉ.
20 Ɨɓʉ ɓasɨ ɓalyalya ndɨ na ɓikutogo ɓɨkpɛkɛɗɛ-kpɛkɛɗɛ. Kumbuso yi, ɓaɓɨɓya ɓamʉmʉla ndɨ ɓodongbu nɨɓayɔ asɨkana ndɨ, otumo mʉmbɨ tɛkɛɓɛ na mɨɓa.
21 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓalyalya ndɨ ɓa ndɨ banda ɓalʉkʉ ɓɛlɔfʉ kuɓukumuti nɨ ɓakutongigʉ ɓoko na ɓomiki.

Yeso akakpakyana kʉgʉ wo lɨɓo
(Malɨkɔ 6:45-52; Yuani 6:15-21)

22 Kumbusa wa nɨyɔ, Yeso ʉkpamya ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ ɓaɗakɨ ka ɨngbɔlɔ yidingi, ʉtakanyɨ kʉsyakʉ wa ibombu. Ko ngbingo yi nɨnɔ, ɨyɨ asɨkana ndɨ kaʉpá ɓambanzʉ lɨgʉndʉ.
23 Nɨyɔ ʉpá ɓambanzʉ lɨgʉndʉ, aɗaka ndɨ ɓɨkɛɗɛ ka ngʉpa kalʉmba. Nɨyɔ bɨti osyo, Yeso a ɓata ndɨ kʉ kwa kʉ mʉkaka.
24 Ɨngbɔlɔ yi nɨyɔ a kʉwa ndɨ nɨ itundulini ka lɨmbɛngɨ lo lɨɓo. Mʉɓaka a ndɨ koyungo ɓiyongo-yongo. Na muvivi a ndɨ kakpɨngbaga.
25 Ko mbolugo, Yeso ɨnda ndɨ misa kʉ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓa ndɨ mino nɨ anakpakyana kʉgʉ wo lɨɓo ɓɨpapapa.
26 Nɨyɔ ɓaɓɨɓya ɓamɨna ndɨ kakpakyana kʉgʉ wo lɨɓo ɓɛyɔ, ɓaɓanga ndɨ kʉgbɛ. Ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Abɨlɨ mʉ!» Ɓapʉnga ndɨ kakʉgwaga na kʉɓangakʉ.
27 Luki limoti, ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wigwini mambɛngɨ, ɨmɨ nɔ! Makoɓongonitɔgʉ.»
28 Pɛtɛlɛ asikisya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu! Kiko lɨngʉnʉ ɓɛ ɨwɛ nɔ, ɨkpamya nɨndɨ kʉ wo mino nɨ nanakpakyana gɔnɨ kʉgʉ wo lɨɓo.»
29 Yeso aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Dokunɔ.»
Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ osya ndɨ ka ɨngbɔlɔ, apʉnga ndɨ kakpakyana kʉgʉ wo lɨɓo ɓɨpapapa kaɨnda misa kʉ Yeso a ndɨ mino.
30 Luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ ɨno mino muvivi mapʉ, aɓanga, apʉnga ndɨ kolindo. Apamɨkana ndɨ ɓɛ: «Hiii Mombukwono-dosu, ɨhukusanɔ ɓaka!»
31 Wa aka wa, Yeso ananɨlya ndɨ kʉɓɔkʉkɔ, agwi. Kʉwa wa, aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Eze, wa mʉtʉ wa baya yɨkɛɗɛ! Ko bulya ɨkɨ yɔ wo ɓi mino na ɓotumo?»
32 Nɨyɔ ɓaɗaka ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa ka ɨngbɔlɔ, muvivi mi nɨmɔ osya ndɨ.
33 Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya nɨɓɔ ɓa ndɨ ka ɨngbɔlɔ ɓoɓuna ndɨ moli kambwa ka Yeso, ɓaɓɨkya ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, wa Miko Kunzi!»

Yeso uhukusini ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ka Gɛnɛzalɛtɨ
(Malɨkɔ 6:53-56)

34 Nɨyɔ Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓazaba ndɨ, ɓosila kʉwa ndɨ ka iwili ya Gɛnɛzalɛtɨ.
35 Ɓatʉ ɓa kʉ ɓɛyɔ ɓamiba ndɨ Yeso. Ɓapʉnga kʉwa ndɨ kowowisa mongoni kakɨ ka iwili yasɨ, ɓanadulyoku na ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓasɨ.
36 Ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓi nɨɓɔ, ɓɨtatanaga ndɨ na Yeso ɓɛ ɓavɨlinɔ ɓaka gʉtʉgʉ mʉ ma kutuko kakɨ aka. Ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓavɨlaga ndɨ, ɓahʉkagatʉ ndɨ.

15

Lutono kʉgʉ wa yɨgya ka ɓatɨtɛ
(Malɨkɔ 7:1-13)

1 Lɨsyɛ limoti, Ɓafalisayɔ na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓotukyoku ndɨ ka
Yelusalɛma. Ngbingo yi nɨnɔ ɓasilya ndɨ mina Yeso, ɓamuusa ɓɛ:
2 «Ko bulya ɨkɨ yɔ ɓaɓɨɓya kakʉ ɓakoɓuno mina yɨgya ka ɓotitosu? A
ɓɛyɔ, ɓakɨsʉkʉsagɨgʉ maɓɔkʉ nɨ ɓakalyalya!»
3 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Yɛgʉ sɛ iɓunu, ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino koɓuna
mʉtʉʉ ko Kunzi ko bulya yɨɓyɛ yɨgya ka ɓotitonu?
4 A ɓɛyɔ, Kunzi aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Mʉɓanga abakʉ na amakʉ.› Omotiloku
ɓɛ: ‹Mʉmbanzʉ kagbusyo abakɨ ikanɨ amakɨ, okwononi ɓamwɨ.›
5 Luki limoti, iɓunu maɓɨkyaga ɓɛ mʉmbanzʉ akwanana kaɓɨkya abakɨ
ikanɨ amakɨ ɓɛ: ‹Luki nɨlɔ nakwanano ɓi nolu kausingyo, nopí kʉwa ka
apɛpɛ ko Kunzi.›
6 Mʉtʉ yi nɨnɔ kakwananɨgʉ ɓata kaɓanga abakɨ ikanɨ amakɨ. Iɓunu
makolimogo Lɨkpʉmʉka ko Kunzi ko bulya yɨɓyɛ yɨgya ka ɓotitonu.
7 Ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ! Ɓugyalandʉ ka Isaya a ndɨ ɓa lɨngʉnʉ kʉgʉ kunu,
ngbingo yi nɨnɔ aɓɨkya ndɨ mina ɓɛ:
8 ‹Ɓatʉ ɓi niɓa ɓaɓɨkyaga ɓɛ ɓɛɓangagatʉ,
luki limoti, ɓɛmɨnaga payaya.
9 Malʉmba nɨmɔ ɓɛgyɨlyaga a payaya.
A ɓɛyɔ, mʉtʉʉ kaɓʉ akaɓyɛnɛnɛ na ɓopisi nɨɓayɔ ɓibisilyogo aka.›»

Luki nɨlɔ akwanana kapá mʉmbanzʉ ɓʉnyɛ
(Malɨkɔ 7:14-23)

10 Kumbuso yi, Yeso amaka ndɨ ambaza ka ɓambanzʉ, ʉɓɨkya ɓɛ:
«Hukononi, motombisya ɓɨnza lɨkpʉmʉka li nɨlɨ.
11 Luki nɨlɔ ingyaga ka mʉnɔkʉ ka mʉmbanzʉ kapágɨgʉ ɓʉnyɛ. Luki
limoti, nɨlɔ opupogo lɔ apága ɓʉnyɛ.»
12 Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya ka Yeso ɓakpuɗoku ndɨ, ɓamuusa ɓɛ: «Wibito ɓi
ɓɛ mʉnzɨna kakʉ utulito ɓi Ɓafalisayɔ?»
13 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Luki lasɨ nɨlɔ aɓakaga nɨ Baba nɨnɔ kʉgʉ wa
lɨsyɛ kokunigʉ, ɓomukatʉ.
14 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, husoni! Ɓa ɓatʉ ɓo koloɓu ya mamɔmɔ nɨɓɔ
ɓakaukpokyonisa ɓadaɓʉ! Mʉtʉ wo koloɓu ya mamɔmɔ kika kakpoky-
onisa dakɨ, ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa ɓogwatʉ ka lɨɓyɛ.»
15 Pɛtɛlɛ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Tɨtʉmbʉlyaga isi ya lizuni li nɨlɨ.»
16 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Ambɛ na gʉtʉgʉ iɓunu aka, makakwananɨgʉ
kayibo isi yi?
17 Ambɛ, makibogigʉ mbɛyɨ ɓɛ luki lasɨ nɨlɔ ingyaga ka mʉnɔkʉ, osyaga
ka mʉma, kumbuso yi, opupo, ɨnda ka lɨmbɨ?
18 Luki limoti, lasɨ nɨlɔ opupaga ka mʉnɔkʉ ka mʉmbanzʉ, atʉkyaga ka
lɨmbɛngɨ kakɨ. Na ilu lɔ apága mʉmbanzʉ ɓʉnyɛ.
19 A ɓɛyɔ, tamanaga yanyɛ opupogo ka lɨmbɛngɨ ka mʉmbanzʉ,
lɨmwɔmwɔ, kasyɛ na muko ikanɨ mbʉnya ɓɛngɛnɨ, ɓʉɗanda, kuɓakʉ,
mʉtamanagɨ mʉɓɨkya ɓɔngɔ na ɓanvɛnvɛ.
20 Nɨmana masɨ mɔ apága mʉmbanzʉ ɓʉnyɛ. Luki limoti, kalyalya nɨ
wakisukusigʉ maɓɔkʉ kakwananɨgʉ kapá mʉmbanzʉ ɓʉnyɛ.»

Waɓakanana aɓinikyonini Yeso
(Malɨkɔ 7:24-30)

21 Kumbuso yi, Yeso atʉkya ndɨ wa, ɨnda ndɨ misa ya iwili ya Tilo na nɨyɔ
ya Sidɔna.

22 Kʉ ɓɛyɔ, Waɓakanana ɓemoti asilya ndɨ. Muko yi nɨnɔ akʉkwaga ndɨ,
aɓɨkya ɓɛ: «Hiii Mombukwono-dosu, Mika ngama Daudi, ikwilyanɔ ɓaka
kumbu! Mikamɨ mʉsɨka yi akaigyogyisa kʉgbɛ na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ!»
23 Luki limoti, Yeso kasikisyagʉ ndɨ lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka. Kʉwa
wa, ɓaɓɨɓya kakɨ ɓakpuɗoku ndɨ, ɓɨtatanaga na ɨyɨ ɓɛ: «Mʉkpamya nɛkɨ
muko yi nɨmʉ aga, kyɛ akatigbomisa ɓamʉ aka na mʉpamʉ.»
24 Usikisya ndɨ ɓɛ: «Betikoku ndɨ ka Bezaleli aka, nɨɓɔ ɓa mʉɗɔngɔnɨ
abɛ ɓakɔndɔlɔ nɨɓɔ ɓoɓungaga ndɨ.»
25 Luki limoti, muko yi nɨnɔ odoku ndɨ koɓuna moli kambwa kakɨ,
ɨtatanaga ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Hiii Mombukwono-dosu, kikiliki, isingyanɔ
ɓaka!»
26 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Kɛgʉ ɓɨnza kava malɨlɨ ka ɓomiki, kaumbim-
bilya ɓɛnva.»
27 Muko yi nɨnɔ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «A ɓɛyɔ, Mombukwono-dosu. Luki limoti,
gʉtʉgʉ ɓɛnva aka ɓalyagatʉ gɔnɨ kumbo ya ɓamalɨlɨ nɨmɔ anyʉkaga ka
mɨza ka mombukwana-daɓʉ.»
28 Kʉwa wa, Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Yɛ ma, baya kakʉ a yidingi! Igyonosi
ku kakʉ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ baya kakʉ o mino.» Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ,
mɨkakɨ mʉsɨka yi ahʉka ndɨ.

Yeso uhukusini ɓatʉ ɓudingi ɓa ɓokoloɓu

29 Kʉmbuso yi, Yeso atʉkya ndɨ kʉ, ɨnda ka mutili ma ibombu ya Galilaya.
Kʉ ɓɛyɔ, aɗaka ndɨ ka ngʉpa, iko.
30 Kʉwa wa, ɓambaza ka ɓambanzʉ ɓudingi ɓakpuɗoku ndɨ.
Badulyogoku ndɨ na ɓatʉ ɓa mʉtɨngbɨ, nɨɓɔ ɓa ɓokoloɓu ɓaya mamɔmɔ,
ɓazɛgɛsɨ, ɓoɓoɓo na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓa ɓokoloɓu ɓudingi. Ɨɓʉ ɓasɨ, ɓubisaga
ndɨ kambwa ka Yeso na ɨyɨ anuhukuso.
31 Nɔkʉ ʉdɨka ndɨ ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ ka ɓambaza wa ɓɨdɛ kaʉmɨna
ɓaɓoɓo kanzɨna, ɓatʉ ɓa mʉtɨngbɨ kananɨkana, ɓazɛgɛsɨ kakpakyana na
ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓaya mamɔmɔ kaɨna. Bapʉnga kʉwa ndɨ kabibiso Kunzi
wa Izaleli.

Yeso ulyolyisini ɓambanzʉ ɓɛlɔfʉ ɓakwanganya (Malɨkɔ 8:1-10)

32 Yeso ʉmaka kʉwa ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Nakaʉmɨnyɨlya ɓatʉ
ɓi nɨɓana kumbu. Ta kʉwa na ɨɓʉ na masyɛ masaa, ɓakɛgʉ ɓata no luki
lɨlya. Nakɛgʉ kapa kaʉsa ɓɛ ɓaga nɨ ɓanɨmʉkana ɓanza. Bakaga ɓɛyɔ,
yagɔgɔ nzʉyɨ ʉdɨkagatʉ ko pisi.»
33 Baɓɨɓya kakɨ ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Wanʉ ka ɨsa, tinisonoku na malɨlɨ
yanɨ nɨmɔ akwanana ɓɛ ambaza mudingi ka ɓambanzʉ ɓɛnɛ ikuti?»
34 Yeso umuusa ndɨ ɓɛ: «Ma na mukati mɨnga?» Basikisya ndɨ ɓɛ: «Ta
na mukati maɗɨya na ɨka na ɓosi ɓakɛɗɛ aka.»
35 Kʉwa wa, Yeso ʉkpamya ndɨ ɓambanzʉ ɓɛ ɓikononi wasɨ.
36 Ava ndɨ mukati maɗɨya na ɨka na ɓosi ɓi nɨɓɔ. Kumbuso kabibiso
Kunzi, oɓunonogo, ʉpága ɓaɓɨɓya kakɨ, ɓʉgbananɨlyaga kʉwa ndɨ
ɓambanzʉ.
37 Ɨɓʉ ɓasɨ ɓalyalya ndɨ, ɓɨkutogo ɓɨkpɛkɛɗɛ-kpɛkɛɗɛ. Kumbuso yi,
ɓaɓɨɓya ɓamʉmʉlaga ndɨ ɓodongbu nɨɓayɔ asɨkana ndɨ, otuma ndɨ
mʉmbɨ maɗɨya na ɨka.
38 Batʉ nɨɓɔ ɓalyalya ndɨ, ɓa ndɨ banda ɓalʉkʉ ɓɛlɔfʉ ɓakwanganya nɨ
ɓakutongigʉ ɓoko na ɓomiki.
39 Kumbuso Yeso kaʉpá ɓambanzʉ ɓi nɨɓɔ lɨgʉndʉ, aɗaka ka ɨngbɔlɔ,
aga ndɨ ka iwili ya Magadani.

16

Ɓafalisayɔ na Ɓasadukayɔ ɓakungini Yeso likingyosi
(Malikɔ 8:11-13; Luka 12:54-56)

1 Ɓafalisayɔ na Ɓasadukayɔ ɓakpuɗoku ndɨ Yeso kaɓɔɓɔ. Ɓaɓɨkya
kʉwa ndɨ ɓɛ ʉwanyɨ likingyosi kotukyoku kʉgʉ wa lisyɛ.
2 Luki limoti, usikisya ndɨ ɓɛ: «Na ɓʉgɔgɔ, nɨyɔ mɨnaga ɓɛ ɓɛkʉɓa a
ɓɨngbʉ, maɓɨkyaga ɓɛ lisyɛ asyɛtʉ lanza na ɓʉgala.
3 Na ɓʉsɔɓɨ, ɓɛkʉɓa kopiyo, maɓɨkya ɓɛ mbwayɨ alʉkatʉ. Iɓunu,
makwananatʉ kaiba mokingyosi dididi ma ɓɛkʉɓa. Luki limoti, makak-
wananigʉ kaiba mokingyosi mo ngbingo yi nɨmʉ.
4 Iɓunu ɓatʉ ɓa lisyɛ li nɨli, ma ɓanyɛ na makokwononigʉ ko misa ko
Kunzi! Makakʉnga ɓɛ ɓamuwonisi likingyosi. Makɨnigʉ likingyosi lagɔgɔ
kiki nɨlɔ aka lɔ ka mugyalandʉ Yɔna.» Kʉwa wa, Yeso ʉsa ndɨ, ɨmagalya
ɨyɨ.

Yɨgya ka Ɓafalisayɔ na Ɓasadukayɔ

5 Ngbingo yi nɨnɔ ɓaɓɨɓya ka Yeso ɓazaba ndɨ mina liɓo lidingi, ɓaɓʉsala
ndɨ kava mukati.
6 Ʊɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Wiminyonito na kʉɓɔɓɔkʉ ka Ɓafalisayɔ nɨkwɔ
a abɛ sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ ofulisaga mukati na yɨgya ka Ɓasadukayɔ.»
7 Ɓaɓɨɓya ɓapʉnga ndɨ kanzɨna luga kaɓʉ ɓɛ: «Akaɓɨkya ɓɛyɔ kyɛ
takavigʉ ɓi mukati.»
8 Yeso iba ndɨ tamanaga kaɓʉ, ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Eze, ma ɓatʉ ɓa
baya yɨkɛɗɛ! Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mina kanzɨna luga kunu ɓɛ makɛgʉ na
mukati?
9 Makonotombisyigʉ ndɛkɛ? Makɛgʉ mbɛyɨ katamana ɓɛyɔ ɓambanzʉ
ɛlɔfʉ kuɓukumuti ɓikutaga ndɨ mino mukati kuɓukumuti? Mamʉmʉla
ndɨ mʉmbɨ mɨnga ka nɨmɔ asɨkana ndɨ?
10 Ɓambanzʉ ɛlɔfʉ yɨkwanganya nɨɓɔ ɓikutaga ndɨ mukati maɗɨya na
ɨka, na mʉmbɨ mɨnga mɔ mamʉmʉla ndɨ?
11 Ɨkɨ kʉwa makɛgʉ ɓi kotombisyo ɓɛ nakɛgʉ ɓi kamʉnzɨnɨlya ko bulya
mukati ngbingo yi nɨnɔ no ɓi mino kamʉɓɨkya ɓɛ: Wikoni nɨ maniɓuulyo
na yɨgya ka Ɓafalisayɔ na Ɓasadukayɔ nɨyɔ a abɛ sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ ofulisogo
mukati?»
12 Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya ɓiba ndɨ ɓɛ kɛgʉ kaɓɨkya ɓɛ ɓiki kaiɓuulya na
sɨbʉkʉsɔ ka Ɓafalisayɔ na Ɓasadukayɔ nɨsɔ ofulisaga mukati. Luki limoti,
a ndɨ kaʉɓɨkya ɓɛ ɓiɓuulyi na mʉtɨwɨ ka Ɓafalisayɔ na Ɓasadukayɔ.
13 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso ɨnda ndɨ mina misa ya mugi ma Kaizalɨa-Filipi,
umuusa ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Ɓambanzʉ ɓa pɨyɛ kaɓɨkya ɓɛ Mika-
Mʉmbanzʉ nɨ wanɨ?»
14 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓemoti-ɓemoti ɓakaɓɨkya ɓɛ ɨyɨ nɨ Yuani-
Mubatizaɨ. Ɓagɔgɔ ɓɛ ɨyɨ nɨ Ɨliya. Ɓagɔgɔ ɓata ɓɛ ɨyɨ nɨ Yelemia, ikanɨ
ɓemoti ka ɓogyalandʉ.»
15 Yeso umuusa ndɨ ɓata ɓɛ: «Yɛgʉ sɛ iɓunu, makaɓɨkya ɓɛ ɨmɨ nɨ wanɨ?»
16 Simoni Pɛtɛlɛ asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨwɛ, wa Kilisito! Wa Miko Kunzi nɨnɔ
a na ɔɓɨlɨ!»
17 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Simoni mika Yɔna, wa mʉtʉ wa mazɨyɔ! A ɓɛyɔ,
kɛgʉ mʉmbanzʉ nɔ utumbulyogi. Luki limoti, Baba nɨnɔ a kʉgʉ wa lisyɛ.
18 Ɨmɨ, nakaʉɓɨkya ambɛ ɨwɛ nɨ Pɛtɛlɛ*. Na kʉgʉ wa litalʉ li nɨlɨ, nopika
ɓanʉ mino kanisa kamɨ. Na ngu ya kukwakʉ kikigʉ ndɛkɛ kʉgʉ yi.

---

* **16:18 16:18** *Pɛtɛlɛ:* Isi yo lino li nɨlɔ nɨ litalʉ.

19 Nʉpá ndɛkɛ lifungula la ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lisyɛ. Lasi nilɔ
wakandaga ndɛkɛ wanʉ ka ɔɓili, ɓakandaga ndɛkɛ kʉgʉ wa lisyɛ. Lasi nilɔ
wakʉlaga ndɛkɛ wanʉ ka ɔɓili, ɓakʉlaga ndɛkɛ kʉgʉ wa lisyɛ ɓɛgɛyɔ.»
20 Kʉwa wa, Yeso ʉgbityaga ndi ɓaɓiɓya kaki ɓɛ ɓakaɓikyonitɔgʉ
mʉmbanzʉ ɓɛ iyi ni Kilisito.

Yeso oɓikyini ɓɛ okwatʉ na opupo ka mbʉkʉ
(Maɨikɔ 8:31–9:1; Luka 9:22-27)

21 Katʉkya ko ngbingo yi ninɔ, Yeso apʉnga ndi kaʉɓikya ɓaɓiɓya kaki
ɓingbanganya ɓɛ okwononi indi ka Yelusalɛma. Na kʉ ɓɛyɔ, igyogyisatʉ
kʉgbɛ ka maɓɔkʉ ka ɓambɔkʉ-mbɔkʉ, ɓokumu-kumu na ɓowonisilo ɓa
mʉtʉʉ. Ɓamwisisatʉ, kumbusa wa masyɛ masaa opupo ka mbʉkʉ.
22 Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ amaka ndi ɓikɛɗɛ, apʉnga kayoyiso, anaɓikya
ɓɛ: «Mombukwono-dosu! Kunzi ʉkpingbilyitɔ ɓaka nilɔ! Haaa, nilɔ
kigyonosigʉ ndɛkɛ na iwɛ gʉtʉgʉ iki yi aka!»
23 Luki limoti, Yeso oyikana ndi, aɓikya Pɛtɛlɛ ɓɛ: «Abili mʉ! Kitaga
kumbuso kami! Wakakisa kegwisiso! Tamanaga kakʉ kɛgʉ abɛ niyɔ ko
Kunzi, luki limoti, a abɛ niyɔ ka ɓambanzʉ.»
24 Kumbuso yi, Yeso ʉɓikya ndi ɓaɓiɓya kaki ɓɛ: «Mʉmbanzʉ
kapa kɛɓiɓya, okwononi imʉyi iyi mombukwana-daki yi ɓikpɛ, abinika
mʉsalaba kaki, apʉnga kɛɓiɓya.
25 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kapa kahukuso ɔɓili kaki, aɓungusatʉ. Luki
limoti, ninɔ aɓunguso ko bulya kami, inisanatʉ ɓata na iyi.
26 A izangiya tino mʉmbanzʉ kainisana na lingama lasi la ɔɓili ni aputini
ɔɓili kaki? Iki yɔ akwanana ɓata kapá kyɛ ahukusi ɔɓili kaki?
27 Mika-Mʉmbanzʉ odokuto ka ibiba ka Abaki pa imoti na ɓamalaika
kaki. Akalya mʉmbanzʉ yikaka-yikaka kaɓyɛnɛnɛ na yigya kaki.
28 A lingʉnʉ, nakamʉɓikya ambɛ: ‹Ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti luga
kunu wanʉ, ɓakokwigʉ kani ni ɓakaminigʉ Mika-Mʉmbanzʉ kodoku ka
ɓʉngama kaki.›»

17

Miso ka Yeso igomosyonini
(Maɨikɔ 9:2-13; Luka 9:28-36)

1 Kumbusa wa masyɛ maɗiya, Yeso ava ndi Pɛtɛlɛ, Yakɔbɔ na mamaki
ɓɛyɔ ka Yuani. Aɗaka ndi na ibʉ ɓasi ɓikɛɗɛ ka ngʉpa yikʉngʉ kʉgbɛ.
2 Kʉ ɓɛyɔ, misa ka Yeso igomosyana ndi kambwa kaɓʉ, apʉnga kanzɛ
abɛ mɔni. Ɓotu kaki oɓuɓa ndi ɓitu kʉgbɛ abɛ libu.
3 Ɓaɓiɓya ɓasaa ɓi niɓɔ ɓamina ndi Musa na Iliya ɓigbututu ni
ɓananzina na Yeso.
4 Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ aɓikya ndi Yeso ɓɛ: «Mombukwono-dosu! A ɓinza
iɓusu kaiko wanʉ. Wakapa, nopiki wanʉ ɓangbangba ɓayisaa, niyɔ kakʉ,
niyɔ ka Musa na niyɔ ka Iliya.»
5 Ngbingo yi ninɔ Pɛtɛlɛ a mbɛyi ndi mino kanzina aka, lindindi lawenge-
wenge utikya ndi. Kʉsɔ yi kʉ, liyʉ opuponoku ndi ɓɛ: «Nimʉna, a Mikami
mʉpaka! Nobisa limbɛngi kʉgʉ kaki! Mumukononi iyi!»
6 Niyɔ ɓaɓiɓya ɓʉkana mina ɓɛyɔ, ɓaɓanga ndi kʉgbɛ. Ɓogwaga ndi
mokpukpu wasi ɓingɔmʉ-ngɔmʉ.
7 Luki limoti, Yeso ukpuɗoku ndi, ʉvilaga, ʉɓikya ɓɛ: «Womogoni,
makoɓongonitɔgʉ!»
8 Niyɔ ɓikwɛ, ɓamina kʉwa ndi Yeso aka mʉkaka.

9 Niyɔ ɓa ndɨ kosyoku ka ngʉpa, ʉgbɨtyaga ndɨ ɓɛ: «Kpɔkpɔkpɔ,
makatumbulyogonɨtɔgʉ mʉmbanzʉ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ mini lɔ, kadwɛ kʉ
kwa kʉ Mika-mʉmbanzʉ opupa ɓanʉ mina ka mbʉkʉ.»

Yuuso kʉgʉ wa doku ka Ɨliya

10 Kumbuso yi, ɓaɓɨɓya ka Yeso ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ
ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓaɓɨkyaga mina ɓɛ okwononi Ɨliya igiku mbɛyɨ?»
11 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «A ɓɛyɔ, okwononi Ɨliya igiku mbɛyɨ,
oɓungusyaga makpʉmʉka masɨ.
12 Nakamʉɓɨkya ɓɨngbanganya ambɛ Ɨliya odoniku ndɨ. Luki limoti,
ɓambanzʉ ɓakamibagʉ ndɨ, ɓa ndɨ kagya ɓɛyɔ aka yɔ ɓa ndɨ mina kapa.
Gʉtʉgʉ Mika-mʉmbanzʉ aka, ɓagyogyiso ndɛkɛ ɓɛgɛyɔ.»
13 Ɓaɓɨɓya ɓiba kʉwa ndɨ ɓɛ Yeso a ndɨ kaʉnzɨnilya kʉgʉ ka Yuani-
Mubatizaɨ.

Yeso ahukusini miki wa lɨga
(Malɨkɔ 9:14-29; Luka 9:37-43)

14 Niyɔ Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓadwɛ ndɨ ɓuwobi na pa niyɔ ambaza ka
ɓambanzʉ a ndɨ mino, mʉtʉ ɓemoti akpuɗoku ndɨ. Mʉtʉ yi nɨnɔ oɓuna
ndɨ moli kambwa kakɨ.
15 Aɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Hiii, Mombukwono-dosu! Mukwilyanɔ ɓaka
mikamɨ kumbu. A na koloɓu ya lɨga, akaigyogyisa kʉgbɛ. Ogwaga kʉwa
ɓongbinga ɓasɨ ko ɓuku ikanɨ ko liɓo.
16 Nindito ɓi na ɨyɨ ka ɓaɓɨɓya kakʉ. Luki limoti, ɓakokwononigʉ ɓi
kahukuso.»
17 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Eeeze iɓunu, lɨvananza la masyɛ mi nɨma
makɛgʉ na baya, ma ɓanyɛ! Nakwanana ndɛkɛ kaika pa imoti na iɓunu
ɓongbinga ɓɨnga? Nakwanana kapɨla ɓʉzʉ kunu ɓongbinga ɓɨnga? Doku
nɛkɨ na ɨyɨ kʉnʉ!»
18 Niyɔ ɓapá ndɨ miki, Yeso apamɨlya lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ nɨlɔ a ndɨ kʉsɔ
kakɨ. Lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ opupa ndɨ, wa aka wa miki nɔ aʉka ndɨ.
19 Kumbuso yi, ɓaɓɨɓya kakɨ ɓakpuɗoku ndɨ nɨ ɓa kʉwa asɨ ɨɓʉ
aka, ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ iɓusu takokwononigʉ ɓi mina
kokpumyo lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ li nɨlɔ?»
20 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «A kyɛ baya kunu a yɨkɛɗɛ. A lɨngʉnʉ,
nakamʉɓɨkya ambɛ makiko ɓi na baya gʉtʉgʉ kanɨ a yɨkɛɗɛ aka abɛ maya
ma agbɛɗɛ-gbɛɗɛ, makwanano ɓi kaɓɨkya ngʉpa yi nɨyɨ ɓɛ: ‹Tʉkya wanʉ,
waga kʉ›, agatʉ ɓi. Kikigʉ ɓi no luki gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ kakwananɨgʉ
ɓi ku kunu.» [
21 *]

Yeso oɓikyini ɓata ɓɛ okwatʉ, opupoku ka mbʉkʉ
(Malɨkɔ 9:30-32; Luka 9:43-45)

22 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mina pa imoti na ɓaɓɨɓya kakɨ ka iwili ya
Galilaya, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Basʉtatʉ ɓanʉ Mika-mʉmbanzʉ ka maɓɔkʉ ka
ɓambanzʉ,
23 ɓamwɔ. Kumbusa wa masyɛ masaa, opupoku ka mbʉkʉ.» Niyɔ
ɓaɓɨɓya ɓʉkana ɓɛyɔ, ɓalya ndɨ kumbu kʉgbɛ.

Kakalya manzanza wa ndaɓʉ ya malʉmba

24 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓadwɛ ndɨ mino ka
Kapɛlɛnaumu, ɓatʉ nɨɓɔ ɓolipisaga ndɨ manzanza wa ndaɓʉ ya malʉmba

---

* **17:21 17:21** Mʉgɛlɛ-gɛlɛ mi nɨma kɛgʉ kʉsɔ wa Moɓiso mandɛlɨ ma Ligiliki.

ɓakpuɗoku ndɨ Pɛtɛlɛ, ɓamuusa ɓɛ: «Muwonisilo kunu kakalyagɨgʉ ɨyɨ manzanza ma ndaɓʉ ya malʉmba?»

25 Pɛtɛlɛ usikisya ndɨ ɓɛ: «Iyo, akalyagatʉ.»

Ngbingo yi nɨnɔ Pɛtɛlɛ ingya ndɨ mino ka ndaɓʉ, Yeso apʉnga ndɨ nɨ ɨyɨ kanzɨna. Amuusa ndɨ ɓɛ: «Simoni! Wakaɨna ɓʉnɨ? Ngbingo yi nɨnɔ ɓangama ɓa ɔɓɨlɨ nɨmʉ ɓikogo mino kolipiso manzanza, ɓulipisogo ɓatʉ ɓa lɨvananza kaɓʉ ikanɨ ɓobiko?»

26 Pɛtɛlɛ asikisya ndɨ ɓɛ: «Bulipisogo ɓobiko aka.»

Yeso aɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «A ɓɛyɔ, lɨvananza la ɓʉngama kakalyagɨgʉ ilu manzanza.

27 Luki limoti, takɛgʉ kapa kaugwisiso ɓatʉ ɓi nɨɓɔ. Kinili, wɨnda ka ibombu, waɗɨkɨta kʉngakʉ. Musi nɨnɔ wanyɔ wa mambwa, wahukwa mʉnɔkʉ, kʉsɔ yi, watakanya ambuma wa lɨfalanga. Wava ambuma yi nɨnɔ, wakalya ko bulya manzanza kusu na ɨwɛ.»

18

Wanɨ nɔ a mʉtʉ wa ɨbɨba ka Bʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ?
(Malɨkɔ 9:33-37; Luka 9:46-48)

1 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ɓaɓɨɓya ka Yeso ɓakpuɗoku ndɨ, ɓamuusa ɓɛ: «Kʉsɔ wa ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ, wanɨ nɔ a mʉtʉ wa ɨbɨba kʉgbɛ?»

2 Yeso amaka kʉwa ndɨ miki, abisa luga kaɓʉ.

3 Ʊɓɨkya ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, kika nɨ mokoyikonigʉ, mika mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓomiki ɓakɛkɛkɛ, makingyigʉ ndɛkɛ ka Bʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ.

4 Kika nɨ mʉmbanzʉ isisini, ika mʉɗɔngɔnɨ abɛ miki mʉkɛɗɛ yi nɨmʉ, ɨyɨ nɔ ika ɓanʉ mudingi ka Bʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ.

5 Na kika nɨ mʉmbanzʉ atilyini miki mʉkɛɗɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨmʉ ko lino kamɨ, etilyi ɨmɨ ɓɨkpɛ.»

Mʉtʉʉ ko bulya ɓʉnyɛ
(Malɨkɔ 9:42-48; Luka 17:1-2)

6 «Luki limoti, mʉmbanzʉ kagwisisa ɓemoti ka ɓomiki nɨɓɔ ɓɛɓɨnɨkyana ka ɓʉnyɛ, okwononi kakpɨkɨla lɨtalʉ lakpʉ ko singasʉ, ɓaɗɨkɨta ko lɨɓo lidingi ɓikudumu.

7 Kumbu ka ɔɓɨlɨ! Bopisi kogwa ka ɓʉnyɛ a ɓayakpʉ! A ɓɛyɔ, a ɓɨnza ɓɛ ɓopisi ɓa kugwakʉ ɨkɨtɔ. Luki limoti, kumbu ka mʉtʉ yi nɨnɔ ulutaga ɓɛngɛnɨ kagya ɓʉnyɛ!

8 Kika nɨ kʉɓɔkʉkɔ ikanɨ kʉgʉkɔ kakʉ umokyini ka ɓʉnyɛ, kɔ, wombimba ɓyɨ! A ɓɨnza kʉ kakʉ kogulya ka ɔɓɨlɨ walɨngʉnʉ na kʉɓɔkʉkɔ ikanɨ kʉgʉkɔ kumoti kakɨtaga wa wogulyo ɓi mino nomu masɨ. Kumbuso yi, ɓʉɗɨkɨta kʉwa ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

9 Kika nɨ liso umokyini ka ɓʉnyɛ, muko, wombimbo ɓyɨ! A ɓɨnza kʉ kakʉ kogulya ka ɔɓɨlɨ walɨngʉnʉ no lisa limoti kakɨtaga wa wogulyo ɓi mino nomu masɨ. Kumbuso yi, ɓʉɗɨkɨta ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.»

Lizuni ka kɔndɔlɔ nɨnɔ oɓungaga ndɨ
(Luka 15:3-7)

10 «Wiminyonito, makaminonitɔgʉ gʉtʉgʉ ɓemoti ka ɓomiki ɓi niɓa payaya! A ɓɛyɔ, nakamʉɓɨkya ambɛ, ɓamalaika kaɓʉ nɨɓɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ ɓa masyɛ masɨ ɓuwobi na Baba. [

11 Mika-Mʉmbanzʉ odoku ndɨ ka ɔɓɨlɨ kauhukuso nɨɓɔ ɓoɓungaga ndɨ.]

17:24 17:24 Wanda ko Pupo 30:11-16.

12 Makaina ɓʉ? Kika ni mʉmbanzʉ a mbɛɣi na ɓakɔndɔlɔ miya, ɓemoti
luga kaɓʉ oɓungogo. Ambɛ, kʉsigʉ mbɛɣi ɓatɛkɛɓɛ kʉɓɔmʉ na kʉɓɔmʉ
ka ngʉpa, aga kakisa ninɔ ɓemoti kika kani oɓungogini?
13 A lingʉnʉ, nakamʉɓikya ambɛ, ngbingo yi ninɔ amino mino, ogwa
magyagya kʉgbɛ, kakitaga ɓɛyɔ ikago mino na magyagya ka niɓɔ
ɓakɔndɔlɔ ɓatɛkɛɓɛ kʉɓɔmʉ na kʉɓɔmʉ, niɓɔ ɓakoɓungagagʉ ndi.
14 A mʉɗɔngɔni ɓɛgɛɣɔ, Obonu ninɔ kʉgʉ wa lisyɛ kapagigʉ ɓɛ gʉtʉgʉ
ɓemoti aka ka ɓomiki niɓana oɓungogi.»

Kapá mʉmbanzʉ ninɔ ogyi ɓʉnyɛ mʉtʉʉ

15 «Kika ni mamakʉ ugyilyini ɓʉnyɛ, winda kamina, miko iɓunu na iyi
aka. Na kika ni umukonini, migilya kʉwa ɓata yʉkanana.
16 Luki limoti, kika ni kumukonigʉ, mʉva mʉtʉ wagɔgɔ ɓemoti ikani
ɓatʉ ɓaɓa, kyɛ ‹likpʉmʉka imibisikosi lingʉnʉ kambwa ka ɓadɛmʉ ɓaɓa
ikani ɓasaa.›
17 Kika ni okyini kaʉmʉkana, winda katʉmbʉlaga ka kanisa. Kakya gɔni
kahʉkana kanisa, wava abɛ mʉtʉ ninɔ kamibigʉ Kunzi na mʉgya manyɛ
abɛ ɓandɔmbɛ ɓa manzanza.
18 A lingʉnʉ, nakamʉɓikya ambɛ, masi nimɔ makandaga ndɛkɛ ka ɔɓili,
ɓakandaga ndɛkɛ kʉgʉ wa lisyɛ ɓɛgɛɣɔ. Na masi nimɔ makʉlaga ndɛkɛ
ka ɔɓili, ɓakʉlaga ndɛkɛ kʉgʉ wa lisyɛ ɓɛgɛɣɔ.
19 A lingʉnʉ, nakamʉɓikya ambɛ, kika ni ɓatʉ ɓaɓa luga kunu ka ɔɓili
ɓukononini kakʉnga lasi, Baba ninɔ kʉgʉ wa lisyɛ ʉpátʉ luki li nilɔ.
20 A ɓɛyɔ, pa niyɔ ɓatʉ ɓaɓa ikani ɓasaa ɓomumukoni mino ko lino
kami, imi, na wa luga kaɓʉ.»

Bibʉ ka mʉgya-ligubo ninɔ akya ndi kapilya

21 Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ akpʉɗa ndi Yeso, amuusa ɓɛ: «Mombukwono-dosu,
kika ni mika-mama egyilyini ɓʉnyɛ, nakwanana kapilya kadwɛ nganga
yinga? Kadwɛ nganga maɗiya na ika?»
22 Yeso asikisya ndi ɓɛ: «Nakaʉɓikya ambɛ, kɛgʉ asi kadwɛ nganga
maɗiya na ika aka. Luki limoti, nganga ɓatɛkɛɓɛ maɗiya na ika nganga
maɗiya na ika.
23 Kinili, likingyosi la Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lisyɛ a mʉɗɔngɔni abɛ
ngama ɓemoti, ninɔ a ndi kapa ɓɛ ɓosunzu kaki ɓaɓikyi isaɓʉ ya ɓoluɓu
kaɓʉ.
24 Ngbingo yi ninɔ apʉnga ndi mino kaumuusogo, ɓadulyoku ndi na
ɓemoti ninɔ a ndi no luɓu wo ɓuyi ɓakpʉ kʉgbɛ.
25 Mʉgya-ligubo yi ninɔ kɛgʉ ndi no pisi yikalya luɓu yi ninɔ.
Mombukwana-daki akpamya ndi ɓɛ ɓagabi, pa imoti na mukaki, ɓomikaki
na makpʉmʉka kaki masi, kadwɛ kʉ kwa kʉ igiso mino luɓu kaki.
26 Musunzu yi ninɔ oɓuna ndi moli kambwa ka mombukwana-daki,
aɓikya ɓɛ: ‹Ipilyanɔ ɓaka! Nakalyatʉ luɓu kakʉ wasi.›
27 Mombukwana-daki akwilya ndi kumbu. Asa luɓu yi ninɔ, akpamya
ndi ɓɛ aga.
28 Ngbingo yi ninɔ opupa ndi mino, ɓabangana na daki mʉgya-ligubo.
Daki mʉgya-ligubo yi ninɔ a ndi no luɓu kaki mʉkɛɗɛ wa ɓambuma miya.
Kʉwa wa, agwi ndi, ambimbita ko singasʉ ɓimbititi, aɓikya ɓɛ: ‹Ikalya
makpʉmʉka kami!›
29 Daki mʉgya-ligubo yi ninɔ oɓuna ndi moli kambwa kaki. Aɓikya ɓɛ:
‹Ipilyanɔ ɓaka! Nakalyatʉ makpʉmʉka kakʉ.›

18:16 18:16 Wanda ka Yigilya 19:15.

30 Luki limoti, akya ndɨ. Aga kamokyisiso dakɨ nɨnɔ ka ndaɓʉ ya bɔlɔkɔ,
kadwɛ ko ngbingo nɨnɔ akalya ndɛkɛ mino luɓu yi nɨnɔ.
31 Ngbingo yi nɨnɔ ɓawai-dakɨ ɓagya-ligubo ɓɨna ndɨ mino ɓɛyɔ,
mambɛngɨ ʉtʉla ndɨ kʉgbɛ, ɓaga katʉmbʉlyaga mombukwana-daɓʉ masɨ
nɨmɔ akɨtanaga ndɨ.
32 Kʉwa wa, mombukwana-daɓʉ amaka ndɨ mʉgya-ligubo yi nɨnɔ, ɨyɨ
aka na ɨyɨ ɓɛ: ‹Wa mʉgya-ligubo wanyɛ! Ngbingo yi nɨnɔ wɨtatanaga ndɨ
mino na ɨmɨ ɓɛ nʉpɨlyɨ luɓu kakʉ, nʉpɨlyatʉ ndɨ ka masɨ.
33 Ɨwɛ, wakakwananɨgʉ ɓi kapɨlya dakʉ mʉgya-ligubo, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
ɨmɨ nʉpɨlya ndɨ mino?›
34 Lɨmbɛngɨ akandɨkanaga kʉwa ndɨ mombukwana-dakɨ ɓɨsʉlʉ-sʉlʉ.
Asʉta ndɨ alʉkʉ nɔ ɓɛ ɓagyagyɨ kadwɛ kʉ kwa kʉ akalya ndɛkɛ mino
makpʉmʉka kakɨ masɨ.»
35 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓata ɓɛ: «Baba nɨnɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ amʉgya ndɛkɛ
ɓɛgɛyɔ, kika nɨ ɓemoti kunu kɛgʉ kapɨlya mamakɨ na lɨmbɛngɨ kakɨ lasɨ.»

19

Mʉtʉʉ ka Yeso ko bulya yiɓuna ndʉwa
(Malɨkɔ 10:1-12)

1 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso ama ndɨ mina kaɓɨkyaga makpʉmʉka mi nɨmɔ,
atʉkya ka Galilaya, ɨnda kʉwa ndɨ ka Yudɛa kʉsyakʉ wa Yɔlɔdanɨ.
2 Ɓambaza ɓudingi ka ɓambanzʉ ɓaɓyɛ ndɨ. Kʉ ɓɛyɔ, uhukuso nɨɓɔ ɓa
ndɨ na ɓokoloɓu.
3 Kʉwa wa, Ɓafalisayɔ ɓemoti-ɓemoti ɓakpuɗoku ndɨ kaɓɔɓɔ, ɓamuusa
ɓɛ: «Ambɛ, mʉtʉʉ kusu akpamyatʉ mʉlʉkʉ kasikisa mukakɨ ko bulya
ɓʉnyɛ ɓasɨ?»
4 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Makanotongulogigʉ ndɛkɛ iɓunu ɓɛ katʉkya
ka mʉpʉnganagɨ ‹Kunzi agya ndɨ mʉlʉkʉ na muko?›
5 Kumbuso yi, aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Kinili, mʉlʉkʉ asaga ndɛkɛ abakɨ na
amakɨ. Ɓavanana na mukakɨ, ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa ɓɨɨta kʉwa nzʉyɨ yimoti.›

6 Kʉwa wa, ɓakikigʉ ɓata ɓaɓa, luki limoti, nzʉyɨ yimoti. Yɛkɨ a ɓɛyɔ,
mʉmbanzʉ kogbonosonitɔgʉ nɨlɔ Kunzi omotoni.»
7 Ɓafalisayɔ ɓamuusa ɓata ndɨ ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ Musa akpamya ndɨ
ɓɛ mʉlʉkʉ akwanana kapá mukakɨ balʉwa muɓuna ndʉwa kambwa
kasikiso?»
8 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Musa amʉkpamya ndɨ kausikiso ɓoko kunu
ɓɛyɔ ko bulya ɓʉpʉ ɓa mambɛngɨ kunu. Luki limoti, ka mʉpʉnganagɨ
kaɓɨkyagʉ ndɨ ɓɛyɔ.
9 Nakamʉɓɨkya ambɛ, kika nɨ mʉmbanzʉ asikisini mukakɨ, kiki nɨ
agwini na mʉlʉkʉ aka, ava wagɔgɔ, mʉlʉkʉ yi nɨnɔ ogyini ɓɨlya.»
10 Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya ka Yeso ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Kika nɨ mʉtʉʉ a ɓɛyɔ
kʉgʉ ka mʉlʉkʉ na mukakɨ, kɛgʉ nɛkɨ ɓɨnza kavanana!»
11 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓakakwananɨgʉ kaʉkana
mʉtʉʉ mi nɨma. Kiki nɨɓɔ aka ɓɔ Kunzi ʉpʉnaga ndɨ.
12 Kaɓyɛnɛnɛ na nɨyɔ, ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti ɓakavananagɨgʉ, kyɛ
ɓɨɓʉkʉta gɔngʉ ɓɨbɔbɔbɔ. Ɓagɔgɔ kyɛ ɓambanzʉ ɓɔ ɓʉgya ndɨ ɓɛ
ɓakoɓukutonitɔgʉ ɨɓʉ. Na ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓakakwananɨgʉ kavanana ko
bulya ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lisyɛ. Nɨnɔ akwanana kaʉkana mʉtʉʉ mi
nɨma ʉkana.»

19:4 **19:4** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 1:27. **19:5** **19:5** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 2:24.

Yeso uɗukilyini ɓomiki ɓuɓunga
(Maliko 10:13-16; Luka 18:15-17)

13 Kuwa wa, ɓambanzu ɓadulyoku ndi Yeso na ɓomiki ɓɛ ubisilyi maɓɔku, ulumbilya. Luki limoti, ɓaɓiɓya ɓunyakilya ndi.
14 Yeso uɓikya kuwa ndi ɓaɓiɓya kaki ɓɛ: «Husoni ɓomiki ɓoduku kunu no mino! Makupokyonitɔgu, kyɛ ɓungama ɓa kugu wa lisyɛ a ko bulya ka ɓatu ɓi niɓɔ ɓa abɛ iɓu.»
15 Kuwa wa, Yeso ubisilya ndi ɓomiki ɓi niɓɔ maɓɔku. Kumbuso yi, atukya ndi wa.

Muwanza ɓemoti wa lingama ɓakanzina na Yeso
(Maliko 10:17-31; Luka 18:18-30)

16 Kuwa wa, aluku ɓemoti adulyoku ndi Yeso, amuusa ɓɛ: «Muwonisilo, ɓunza tino ɓɔ nakwanana kagya, kyɛ ninisoni na ɔɓili wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ?»
17 Yeso asikisya ndi ɓɛ: «Ko bulya iki yɔ wo mino kemuusa kugu wa ɓunza? A ɓɛyɔ, mutu ɓemoti aka nɔ a wanza! Wakapa kogulya ka ɔɓili wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, ɓyɛgɛ mutuu.»
18 Muwanza nɔ amuusa kuwa ndi Yeso ɓɛ: «Mutuu tino?»
Yeso asikisya ɓɛ: «Wakamwonitɔgu mumbanzu, wakogyonitɔ ɓilya, wakiɓonitɔgu, wakaɓukulyogonitɔgu mumbanzu likpumuka.
19 Muɓanga abaku na amaku, wapa mamaku muɗɔngɔni ɓɛyɔ wipago mino iwɛ mombukwana-daku.»
20 Aluku nɔ aɓikya ndi ɓɛ: «Nagyaga mutuu mi nimɔ masi. Iki ɓata yɔ etigolyi?»
21 Yeso aɓikya kuwa ndi ɓɛ: «Wakapa kaika mutu wanza, waga, wagaba makpumuka nimɔ wa nomu masi. Ɓuyi ɓi ugbananilyaga ɓatu ɓa yangya. Kuwa wa, winisana ndɛkɛ na lingama kugu wa lisyɛ. Kumbuso yi doku, wɛɓyoku.»
22 Niyɔ aluku nɔ ukana ɓɛyɔ, atukya ndi wa ni analya kumbu kyɛ a ndi na lingama lidingi.
23 Kuwa wa, Yeso uɓikya ndi ɓaɓiɓya kaki ɓɛ: «A lingunu, nakamuɓikya ambɛ: ‹A yapupu ka mutu wa mukumbo kogulya ka ɓungama ɓa kugu wa lisyɛ!›
24 Nakamuɓikya ɓata ambɛ: ‹A yapupu ka ngamia kakitanaga ka ngala ya musaɗa. Luki limoti, a ɓata yapupu kugbɛ mutu wa lingama kogulya ka ɓungama ko Kunzi!›»
25 Ngbingo yi ninɔ ɓaɓiɓya ɓukana ndi mina ɓɛyɔ, ɓombombaya ndi kugbɛ. Ɓimuusa kuwa ndi ɓɛ: «Wani sɛ kuwa nɔ akwanana kainisana na muhukuso?»
26 Yeso unda ndi ɓizumuuu, uɓikya ɓɛ: «Luki nilɔ ɓambanzu ɓakakwananigu kagya gutugu iki yi aka, Kunzi agyatu iyi.»
27 Kuwa wa, Pɛtɛlɛ aɓikya ndi ɓɛ: «Iɓusu, tosoni ndi masi, tapunga kauɓiɓya. Tinisana kuwa ndɛkɛ iɓusu na iki?»
28 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «A lingunu, nakamuɓikya iɓunu niɓɔ mɛɓiɓya amɓɛ: ka ɔɓili wambiya, wa Mika-mumbanzu ika ndɛkɛ mino ka ɓuliki kaki ɓa ibiba, iɓunu mika ndɛkɛ gɔni ɓakikonono ka moliki tɛkɛɓɛ na maɓa kosombisa mababa tɛkɛɓɛ na maɓa ka Ɓezaleli.
29 Mumbanzu wasi kasa ndi ɓandaɓu kaki, usa ɓamamaki, asa abaki, ikani amaki, usa ɓomikaki ikani ɓotiko kaki ko bulya kami, inisanatu ndɛkɛ ɓata na masi nimɔ nganga miya imoti kakitaga. Inisana gɔni na ɔɓili wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

19:19 19:19 Wanda ka Ɓalawi 19:18.

30 Luki limoti, ɓatɯ ɓudingi niɓɔ ɓa kambwa ɓika ndɛkɛ kumbuso, na niɓɔ ɓudingi ɓa kumbuso ɓika kɯwa ndɛkɛ kambwa.»

20

Yeso akapá likingyosi ko bulya mɯkalya ka ɓagya-ligubo

1 «Takwanana kokingyasa Ɓɯngama ɓa kɯgɯ wa lisyɛ na mombukwono tiko nɨnɔ opupa ndɨ kunzi na ɓɯsɔɓɨ ɓiɓo. Opupa ndɨ ɓɛyɔ, kaɯkɨsa ɓagya-ligubo ɓo tiko kakɨ ya muzabibu.

2 Ʊkanana ndɨ na ɓagya-ligubo ɓi niɓɔ ɓɛ akalyaga ɓanɯ mɯmbanzɯ yɨkaka-yɨkaka ambuma ɓemoti ka lisyɛ. Kumbuso yi, ɯtika ndɨ ko tiko kakɨ.

3 Nɨyɔ ɨtɯlyana saa tatɯ, opupo ɓata ndɨ kunzi. Ʊmɨna ɓatɯ ɓagɔgɔ ɓakamanana payaya aka ka pa yangba.

4 Ʊɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Windoni gɔnɨ iɓunu kagya ligubo ko tiko kamɨ. Napá ɓanɯ mɯmbanzɯ yɨkaka-yɨkaka mɯkalya nɨmɔ okwononi.›

5 Kɯwa wa, ɓaga ndɨ.

Mombukwono tiko opupa ɓata ndɨ kunzi na mɯsɨkatɯ, kumbuso yi na saa tisa, anagya asɨ mɯɗɔngɔnɨ aka.

6 Ɓuwobɨ kadwɛ ɓɯgɔgɔ, opupa ɓata ndɨ kunzi. Ʊmɨna ɓata ɓatɯ ɓagɔgɔ ɓakamanana ka pa yangba wa. Umuusa ndɨ ɓɛ: ‹Ko bulya ɨkɨ yɔ molipyogi mino ɓakamanana aka ɓɛnɛ?›

7 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: ‹Kɛgɯ na mɯmbanzɯ nɨnɔ atiwonyi pa ya ligubo.› Ʊɓɨkya kɯwa ndɨ ɓɛ: ‹Windoni gɔnɨ iɓunu kagya ligubo ko tika kamɨ ya muzabibu.›

8 Nɨyɔ ɓɯgɔgɔ ogwo, mombukwono tiko yi nɨyɔ aɓɨkya ndɨ kapita kakɨ ɓɛ: ‹Hɯmaka ɓagya-ligubo, wapá mɯmbanzɯ yɨkaka-yɨkaka mɯkalya kakɨ. Wapɯnga na nɨnɔ osiliku ka muliɓo, wopipilo na nɨnɔ wa mambwa.›

9 Ɓagya-ligubo niɓɔ ɓapɯnga ndɨ ligubo na ɓɯgɔgɔ, ɓodoku ndɨ. Ɓapá mɯmbanzɯ yɨkaka-yɨkaka ambuma ɓemoti.

10 Niɓɔ ɓodoku ndɨ ka ligubo na ɓɯsɔɓɨ, ɓisisiloku ndɨ. Ɓa ndɨ kasɨma ɓɛ ɓɯpátɯ ɓuyi kakɨtaga. Luki limoti, ɓapá gɔnɨ mɯmbanzɯ yɨkaka-yɨkaka ambuma ɓemoti aka.

11 Nɨyɔ ɓavago mina mɯkalya kaɓɯ, ɓapɯnga ndɨ kanzɨnzɨnya mombukwono tiko.

12 Ɓanaɓɨkya ɓɛ: ‹Ɓatɯ niɓɔ ɓosiliku ka muliɓo ɓogyi ligubo ka saa imoti aka! Ukolyi mɯɗɔngɔnɨ abɛ iɓusu niɓɔ tolipyogi nɨ mɔnɨ anatɨlya ka ligubo lapɯ kɯgbɛ.›

13 Luki limoti, mombukwono tiko yi nɨyɔ asikisya ndɨ ɓemoti ka ɓagya-ligubo ɓi niɓɔ ɓɛ: ‹Yɛ wai, nakuɓiɓigɯ ɨmɨ! A ɓɛyɔ, tukononi ɓi ambɛ nika kaɯkalya na ambuma ɓemoti ka lisyɛ!

14 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, va mɯkalya kakɯ, watɯkya ko misa kamɨ. Ɨmɨ nɔ noboilyi kakalya mɯtɯ wa muliɓo mɯɗɔngɔnɨ abɛ ɨwɛ.

15 Ambɛ, nakokwononigɯ kagya na mukumbo kamɨ mɯɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ nopo mino? Ikanɨ wa na ɨmɨ no miso mopi kyɛ na na yɨgya yanza?›»

16 Yeso amatɨla ɓata ndɨ ɓɛ: «A ɓɛyɔ, ɓatɯ niɓɔ ɓakumbuso ɓika ndɛkɛ ɓamambwa, na niɓɔ ɓamambwa ɓika kɯwa ndɛkɛ ɓakumbuso.»

Yeso oɓikyini ka nganga ya yɨsaa ɓɛ okwatɯ, opupa ka mbɯkɯ (Malikɔ 10:32-34; Luka 18:31-34)

17 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mina kaɗaka ka Yelusalɛma, ɨtɛ ndɨ na ɓaɓɨɓya kakɨ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ɓikɛɗɛ. Ʊɓɨkya ɓɛ:

18 «Hukononi! Mbiya wanu, takaɗaka ka Yelusalɛma. Ku ɓɛyɔ, ɓasutatu
Mika-mumbanzu ka maɓɔku ka ɓokumu-kumu na ɓowonisilo ɓa mutuu.
Ɓaɓikya ɓanu ɓɛ ɓamwi.
19 Kumbuso yi, ɓasuta ka maɓɔku ka ɓatu niɓɔ ɓakamibigu Kunzi. Iɓu,
ɓatiba ɓanu ɓikyaaa, ɓatina pimbo, ɓabangilaga ka musalaba. Luki limoti,
kumbusa wa masyɛ masaa, opupoku ka mbuku.»

Bomika Zɛbɛdayɔ ɓakakisa ɓungama
(Malikɔ 10:35-45)

20 Kuwa wa, muka Zɛbɛdayɔ pa imoti na ɓomikaki ɓakpuɗoku ndi Yeso.
Iyi mama nɔ oɓuna ndi moli kambwa ka Yeso kakunga luki limoti.
21 Yeso amuusa ndi ɓɛ: «Wakapa iki?» Iyi aka ɓɛ: «Ngbingo yi ninɔ wika
ɓanu mino ka Ɓungama kaku, huɓikyanɔ ɓaka ikani ɓomikami ɓaɓa ɓi
niɓana ɓikatu ɓemoti ka kumbanzikaniko kaku, wagɔgɔ ka kulekuke.»
22 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Makɛgu kaiba nilɔ makɛkunga. Makwananatu
kamwo kɔpɔ wa yigyogyiso ninɔ namwo ɓanu?» Ɓasikisya ɓɛ: «Iyo,
takwananatu.»
23 Yeso uɓikya ndi ɓɛ: «Makwananatu kamwo kɔpɔ wa yigyogyiso yi
ninɔ. Luki limoti, ka nilɔ o ndi kalikisa mumbanzu ka kumbanzikaniko
ikani wa kulekuke kami, kɛgu liguba kami. Ɓapa niɓayɔ a ko bulya ka
ɓatu niɓɔ Baba uɓungusilyaga ndi.»
24 Ngbingo yi ninɔ ɓaɓiɓya ɓagɔgɔ tɛkɛɓɛ ɓukana ndi mina mongoni mi
nimɔ, mambɛngi utula ndi na yigya ka ɓomika Zɛbɛdayɔ.
25 Kuwa wa, Yeso umaka ndi iɓu ɓasi, uɓikya ɓɛ: «Mibagatu ɓɛ
ɓangama ɓakpukpu ɓa ɓɛvananza ɓa ɔɓili yi nimu ɓatiwaga ɓɛvananza
kaɓu na mupamu. Ɓatu ɓakpukpu ɓuɗitaga ɓatu ɓagɔgɔ na ɓungama
kaɓu ɓinvi.
26 Luki limoti, kikonitɔgu ɓɛyɔ luga kunu. Ninɔ akapa kaika mutu
mudingi luga kunu, okwononi iki mugya-ligubo kunu.
27 Mumbanzu kapa kaiko wa mambwa luga kunu, okwononi iki
musunzu kunu.
28 Kinili, gutugu Mika-mumbanzu aka kodokugu ndi kyɛ ɓiki kagugubyo.
Luki limoti, odoku ndi kaugugubya ɓambanzu, kapá ɔɓili kaki abɛ
mukalya kaukulaga ɓatu ɓudingi ka ɓunyɛ.»

Yeso uhukusini ɓatu ɓaɓa ɓokoloɓu ya mamɔmɔ
(Malikɔ 10:46-52; Luka 18:35-43)

29 Ngbingo yi ninɔ Yeso na ɓaɓiɓya kaki ɓa ndi mina katukya ka guɗu
wa Yeliko, ambaza mudingi ka ɓambanzu a ndi kauɓiɓya ɓingbooo.
30 Na ka kpɔlɔ wo pisi, ɓatu ɓaɓa ɓo koloɓu ya mamɔmɔ ɓa ndi
ɓakikaga wa. Niyɔ ɓukana ɓɛ Yeso nɔ akakitaga, ɓakugwaga ndi ɓɛ: «Hiii
Mombukwono-dosu, Mika ngama Daudi! Tikwilyanɔ ɓaka kumbu!»
31 Niyɔ ambaza ka ɓambanzu ukana mino ɓɛyɔ, unyakilya ndi ɓinyaka-
nyaka ɓɛ ɓadaki. Luki limoti, ɓapamikanaga ɓata ndi ɓɛ: «Hiii
Mombukwono-dosu, Mika ngama Daudi! Tikwilyanɔ ɓaka kumbu!»
32 Yeso amaga ndi, umaka, umuusa ɓɛ: «Makapa ɓɛ namugyilyi iki?»
33 Iɓu aka ɓɛ: «Mombukwono-dosu, takapa ɓɛ miso atihukwikoni.»
34 Yeso ukwilya ndi kumbu, uvilaga miso. Wa aka wa, miso uhukwikana
ndi. Kuwa wa, ɓaɓyɛ ndi Yeso.

21

Yeso akogulya ka Yelusalɛma
(Malikɔ 11:1-11; Luka 19:28-40; Yuani 12:12-19)

1 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓa kʉwa ndɨ mina ɓuwobi kadwɛ
ka Yelusalɛma, ɓosila ndɨ ka Bɛtɛfagɨ, misa ya Ngʉpa ya Mizeituni. Kʉwa
wa, Yeso ʉtɨka ndɨ ɓaɓɨɓya ɓaɓa kambwa,
2 ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Windoni ka mugi nɨmɔ a kambwa kunu ma,
matakanya omoyi wa punda ɓemoti no mikakɨ ɓʉkandila. Hukulogoni,
modoku na ɨɓʉ kʉnʉ.
3 Mʉmbanzʉ kamumuuso lɨkpʉmʉka ko bulya ɓapunda ɓi nɨɓɔ, masik-
isya ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu a no nzoyi yi.› Wa aka wa, mʉtʉ yi nɨnɔ
amʉsɨlyatʉ.»
4 Nɨlɔ igyonosa ndɨ ɓɛyɔ, kyɛ ɨtʉlyanɨ mʉnzɨna nɨmɔ ɨɓɨkya ndɨ pisi ka
mugyalandʉ ɓɛ:
5 «Hʉɓikyoni ɓatʉ ɓa Siona ɓɛ:
‹Winoni, ngama kunu akamudulyoku,
mutumo na yisiso, kʉgʉ wa omoyi wa punda,
na kʉgʉ wa mʉwanza wa mikya punda, mika omoyi wa punda.›»
6 Ƀaɓɨɓya ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓaga ndɨ, ɓagya ɓɛyɔ aka yɔ Yeso ʉkpamya ndɨ
mino.
7 Ƀodoku ndɨ na omoyi wa punda nɨnɔ no mikakɨ. Ƀumolosaga ndɨ na
ɓotu, Yeso ika ndɨ kʉgʉ yi.
8 Ƀambanzʉ ɓudingi ka ambaza ɓa ndɨ koolosaga ɓotu kaɓʉ ko pisi.
Ƀagɔgɔ ɓa ndɨ kakɔgɔ mangʉ ma masɨsɨ, ɓanolosaga ɓɛgɛyɔ.
9 Ƀambanzʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kakpakyana kambwa na kumbuso ka Yeso ɓa
ndɨ kapamɨkanaga, ɓanaɓɨkya ɓɛ:
«Ɨbɨba ko Mika ngama Daudi!
Kunzi aɗukilyi nɨnɔ akodoku ko lino ka Mombukwono-dosu ɓʉɓʉnga!
Ɨbɨba ko Kunzi kʉgʉ kʉgbɛ!»
10 Nɨyɔ Yeso ingya kʉwa ndɨ mino ka Yelusalɛma, gʉɗʉ wasɨ ogulya ndɨ
ka ɓukpwuku-kpwuku ɓudingi. Ƀambanzʉ ɓapʉnga ndɨ kaimuuso ɓɛ:
«Wanɨ pɨyɛ mʉ?»
11 Ƀambanzʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ ka ɓambaza ɓosikisya ndɨ ɓɛ: «Yeso nɔ. A
mugyalandʉ ka gʉɗʉ wa Nazalɛtɨ, ka Galilaya.»

Yeso ukpumyini ɓambula ka Ndaɓʉ ko Kunzi
(Malikɔ 11:15-19; Luka 19:45-48; Yuani 2:13-22)

12 Yeso ogulya ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi. Kʉ ɓɛyɔ, ukpumya ndɨ ɓatʉ ɓasɨ
nɨɓɔ ɓa ndɨ kaɨgagaɓya, na nɨɓɔ ɓa ndɨ koluwo. Ugbukumisaga ndɨ ɓamɨza
ka ɓogomosyana ɓuyi. Umisya ɓokiti ka nɨɓɔ ɓa ndɨ kaʉgaba ɓonzuwo.
13 Ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ikpikaga ɓɛ: ‹Balɨkyaga ndɛkɛ ndaɓʉ kamɨ ɓɛ ndaɓʉ
ya malʉmba.› Luki limoti, ɨɓunu moitisini kʉwa pa ya kɨsʉma ka ɓatʉ ɓo
kuɓakʉ!»
14 Kʉ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, ɓatʉ ɓo koloɓu ɓaya mamɔmɔ na ɓatʉ ɓa
mʉdɨlɨ ɓasilyoku ndɨ Yeso. Ɨyɨ, uhukusa ndɨ.
15 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso agya ndɨ mina ɓɛyɔ, ɓokumu-kumu, na
ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓina ndɨ lɨkpʉmʉka limbanga li nɨlɔ. Ƀʉkana ndɨ
gɔnɨ ɓɛyɔ ɓomiki ɓa ndɨ mino kapamɨkanaga ka Ndaɓʉ ko Kunzi kʉ ɓɛ:
«Ɨbɨba ko Mika ngama Daudi!»
Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ utulisa ndɨ ɓangama ɓi nɨɓɔ mambɛngɨ kʉgbɛ.
16 Kʉwa wa, ɓamuusa ndɨ Yeso ɓɛ: «Watʉ kaʉkana lɨkpʉmʉka li nɨlɔ
ɓomiki nɨɓana ɓakaɓɨkya?»
Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Iyo. Ambɛ makanotongulogigʉ mbɛyɨ ndɨ ɓɛyɔ
ikpikaga mino ka Moɓiso Motu ɓɛ:

21:5 21:5 Wanda ka Zakalia 9:9. **21:9 21:9** Wanda ka Mambʉ 118:25-26. **21:13 21:13** Wanda ka Isaya 56:7. **21:13 21:13** Wanda ka Yelemia 7:11.

‹Pisi ka nɔkʉ ka ɓomiki ɓakɛkɛkɛ na ka niɓɔ ɓawɛsɛ,
ɓimbilaga ibiba kakʉ.› »

17 Kumbuso yi, Yeso ʉsa ndi. Opupa ka Yelusalɛma, inda ndi kasyɛ ka
Betania.

Yeso ogbongini sibʉkʉsɔ nisɔ kapágigʉ ndi bumo
(Malikɔ 11:12-14, 20-24)

18 Na ɓʉsɔɓi ɓa ɓʉgala ɓi, ko ngbingo ninɔ Yeso a ndi mino kaigoku ka
Yelusalɛma, imʉkana ndi nza.
19 Ka kpɔlɔ wo pisi, ina ndi sibʉkʉsɔ simoti, akpʉɗa. Luki limoti,
atakanya ndi asi mapakʉ aka ni kɛgʉ no bumo kʉgʉ yi. Kʉwa wa, agbanga
ndi sibʉkʉsɔ si nisɔ ɓɛ: «Katʉkya na lisyɛ li nili, wakaɓʉkʉtigʉ ndɛkɛ ɓata
bumo kadwɛ ka muliɓo!» Wa aka wa, sibʉkʉsɔ si nisɔ okwa ndi.
20 Niyɔ ɓaɓiɓya ka Yeso ɓina ndi mina ɓɛyɔ, ɓombombaya ndi kʉgbɛ.
Ɓamuusa kʉwa ndi ɓɛ: «Igyonosi piyɛ ɓʉni sibʉkʉsɔ si nisi kokwo ko
ngbinga ɓemoti aka ɓɛnɛ?»
21 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «A lingʉnʉ, nakamʉɓikya ambɛ, kika ni ma na
baya, ni makɛgʉ na ɓotumo, iɓunu makwanano ɓi kagya aka mʉɗɔngɔni
ɓɛyɔ nogyi mina ka sibʉkʉsɔ si nisi. Luki limoti, gʉtʉgʉ ngʉpa yi niyi,
maɓikyatʉ ɓi ɓɛ: ‹Mukuko, widɪkitoku ko liɓa lidingi.› Ko ngbingo ɓemoti
aka igyonoso ɓi ɓɛyɔ.
22 Kika ni ma na baya, yasi niyɔ makʉnga, Kunzi amʉpátʉ.»

Wani nɔ apá Yeso ngu?
(Malikɔ 11:27-33; Luka 20:1-8)

23 Yeso ingya ndi ɓata ka Ndaɓʉ ko Kunzi. Ngbingo yi ninɔ a ndi
mino kaɓikyaga Mongoni Manza, ɓokumu-kumu na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ka
Ɓayuda ɓodoku ndi kamuusa ɓɛ: «Masi nimana wakagya ma, wakagya
no ngu tino? Wani nɔ ʉpá ndi ngu yi niyɔ?»
24 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Na imi, nakamumuusa likpʉmʉka limoti aka.
Makesikisyo, namʉtʉmbʉlyaga kʉwa ɓɛ nakagya no ngu ka wani.
25 Yɛki a ɓɛyɔ! Iɓatiso ka Yuani apʉnya yani? Kʉgʉ wa lisyɛ ikani ka
ɓambanzʉ?»
Kʉwa wa, ɓapʉnga ndi kainzinzinya luga kaɓʉ, ɓanaɓikya ɓɛ:
«Takosikisya ɓɛ apʉnya kʉgʉ wa lisyɛ, atimuusatʉ ɓɛ: ‹Yɛki a ɓɛyɔ! Ko
bulya iki yɔ makaɓinikyanagʉ ndi likpʉmʉka kaki?›
26 Takosikisya amɓɛ ka ɓambanzʉ, taɓangatʉ ɓi ambaza ka ɓambanzʉ
ɓi niɓa. A ɓɛyɔ, iɓʉ ɓasi ɓibagatʉ ndi ɓɛ Yuani a ndi mugyalandʉ.»
27 Kʉwa wa, ɓasikisya ndi Yeso ɓɛ: «Takibigʉ.» Iyi aka gɔni na iɓʉ ɓɛ:
«Gʉtʉgʉ imi aka, nakamʉtʉmbʉlyigʉ gɔni ikani nagyaga makpʉmʉka mi
nimɔ no ngu ka wani.»

Lizuni ka ɓomiki ɓalʉkʉ ɓi ɓaɓa

28 Yeso aɓikya ndi ɓata ɓɛ: «Iɓunu makaina ɓʉni ko bulya lizuni li nili?
A ndi na alʉkʉ ɓemoti ninɔ a ndi na ɓomiki ɓaɓa. Alʉkʉ yi ninɔ aɓikya
ndi mikaki wa mambwa ɓɛ: ‹Mikami! Na lisyɛ li nili waga kagya ligubo
ko tika ya muzabibu.›
29 Iyi aka ɓɛ: ‹Nakopagʉ!› Luki limoti, kumbuso yi oyikosa ndi tamanaga
kaki, inda ndi kagya ligubo.
30 Alʉkʉ nɔ aɓikya ndi mikaki wagɔgɔ mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ aɓikya ndi mino
ninɔ wa mambwa. Iyi, asikisya ndi ɓɛ: ‹Iyo ba, nagatʉ!› Luki limoti, ni
kogagʉ.

21:16 21:16 Wanda ka Mambʉ 8:3.

31 Yɛkɨ a ɓɛyɔ! Luga ka ɓomiki ɓaɓa ɓi nɨɓɔ, wanɨ nɔ agya ndɨ
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ abaɓʉ a ndɨ mino kapa?» Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Nɨnɔ wa
mambwa.»
Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «A lingʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, ɓandɔmbɛ ɓa
manzanza na ɓaɗanda ɓɔ ɓogulyo ndɛkɛ kambwa kunu ka Ɓʉngama ko
Kunzi.
32 A ɓɛyɔ, Yuani odoku ndɨ ku kunu kamʉwanya pisi ya ɓungbingbili,
iɓunu makabaɨlyagʉ ndɨ. Luki limoti, ɓandɔmbɛ na ɓaɗanda, ɓabaɨlyatʉ
ndɨ. Gʉtʉgʉ ko ngbingo yi nɨnɔ mɨna ndɨ mino makpʉmʉka mi nɨmɔ,
makopupagʉ ndɨ ka ɓʉnyɛ kunu ɓɛ mabaɨlyɨ.»

Lizuni ka ɓagya-ligubo ɓʉɗɨya
(Malikɔ 12:1-12; Luka 20:9-19)

33 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓata ɓɛ: «Hukononi lizuni lagɔgɔ. A ndɨ na mʉtʉ
ɓemoti nɨnɔ akʉna ndɨ tiko ya muzabibu, okungula ndɨ, akpɔ ndɨ liɓyɛ
lɨʉta bumo yi, opika ndɨ na mʉnala manda ko bulya ka ɓoɓuɓulyo.
Kumbuso yi, ʉkanana ndɨ na ɓagya-ligubo koɓuulyaga tiko yi nɨyɔ,
akpakyana ndɨ.
34 Nɨyɔ ngbinga mubuulya masɔlɔ ɨtʉlyana ndɨ, ʉtɨka ɓagya-ligubo kakɨ
kʉ ka ɓagya-ligubo ɓi nɨɓɔ ɓɛ ɓapíku kʉwa masɔlɔ mi ma kakɨ.
35 Luki limoti, ɓadɨma-ɓotiko ɓi nɨɓɔ ɓugwi ndɨ ɓagya-ligubo kakɨ. Ɓalya
ndɨ ɓemoti na bʉma ɓɨsʉsʉsʉ. Ɓamwɔ wagɔgɔ, ɓayipaga ndɨ wagɔgɔ ɓata
na matamʉ kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓadikisa ndɨ mino.
36 Kʉwa wa, ʉtɨka ɓata ndɨ ɓagya-ligubo ɓagɔgɔ. Ɓagya-ligubo ɓi nɨɓɔ
ɓa ndɨ ɓudingi kaʉkɨtaga nɨɓɔ a ndɨ nɨ utikini kambwa. Luki limoti,
ɓadɨma-ɓotiko ɓʉgyagya ndɨ ɓagya-ligubo ɓi nɨɓɔ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓʉgya
ndɨ mino nɨɓɔ ɓa mambwa.
37 Ka muliɓo, atɨka ndɨ mikakɨ ɓɨkpɛ, anasɨma ɓɛ: ‹ɓaɓangatʉ.›
38 Luki limoti, nɨyɔ ɓagya-ligubo ɓo tiko yi nɨyɔ ɓamɨna kodoku,
ɓaɓɨkyana luga kaɓʉ ɓɛ: ‹Ɨlʉkʉ yi nɨnɔ alya ndɛkɛ lisima nɨmʉ! Donuku,
tamwini, iɓusu kʉwa ɓɔ totigoli na lisimo kakɨ.›
39 Kʉwa wa, ɓagwi ndɨ, ɓambimba kunzi wo tiko, ɓamwɔ kʉ ɓɛyɔ.»
40 Kumbuso yi, Yeso umuusa ndɨ ɓɛ: «Ngbingo yi nɨnɔ mombukwono
tiko igoku ndɛkɛ mino, ʉgya ɓagya-ligubo ɓi nɨɓɔ ɓʉ?»
41 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono tiko ulumwisaga nɨ kɛgʉ no nzonzi,
ʉpá kʉwa ɓagya-ligubo ɓagɔgɔ tiko yi nɨyɔ nɨɓɔ ɓiko ɓanapága masɔlɔ ko
ngbingo nɨnɔ okwononi.»
42 Kʉwa wa, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓata ɓɛ: «Makanotongulogigʉ mbɛyɨ ndɨ
ka Moɓiso Motu kʉ ikpikaga mino ɓɛ:
‹Lɨtalʉ nɨlɔ ɓopipiko ɓakya ndɨ,
ilu lɔ ɨita kʉwa la angba.
Mombukwono-dosu nɔ agya ndɨ ɓɛyɔ.
Ku kusu, a lɨkpʉmʉka limbanga.›
43 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, nakamʉɓɨkya ɓata ambɛ: ɓamʉkʉpyatʉ iɓunu ɓʉngama
ko Kunzi, ɓʉpá ɓatʉ nɨɓɔ ɓika kaɓʉkʉta bumo yi. [
44 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ogwa kʉgʉ wa lɨtalʉ li nɨlɔ oɓunikaga ndɛkɛ ɓɨsɛkɛ-sɛkɛ,
na mʉtʉ yi nɨnɔ lɨtalʉ li nɨlɔ agwilya ndɛkɛ, akpʉtɨkana ndɛkɛ ɓɨsɛkɛ-
sɛkɛ.]»
45 Nɨyɔ ɓokumu-kumu na Ɓafalisayɔ ɓʉkana bɛyɔ, ɓiba ndɨ ɓɛ a ndɨ
kaɓɨkya ko bulya kaɓʉ.
46 Ɓakisa kʉwa ndɨ pisi kagwi, luki limoti, ɓaɓanga ɓambaza ka
ɓambanzʉ kyɛ ɓambaza ɓi nɨɓɔ ɓibagatʉ ndɨ ɓɛ Yeso a mugyalandʉ aka.

21:42 21:42 Wanda ka Mambʉ 118:22-23.

22

Lizuni ko bulyo dumo wo vononi
(Luka 14:15-24)

1 Yeso idukulaga ndɨ kaʉnzɨnɨlya ɓata ɓambaza ka ɓambanzʉ ɓi nɨɓɔ
na mozuni, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ:
2 «Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ a mʉɗɔngɔnɨ abɛ ngama ɓemoti nɨnɔ
alyisisya ndɨ mikakɨ mʉlʉkʉ yi dumo mudingi mʉvanana.
3 Ngama yi nɨnɔ ʉtɨka ndɨ ɓagya-ligubo kakɨ kaumokoku ɓatʉ nɨɓɔ
ɓutikisya ndɨ ko dumo. Luki limoti, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakya ndɨ kodoku.
4 Kʉwa wa, ʉtɨka ndɨ ɓata ɓagya-ligubo ɓagɔgɔ, ʉɓɨkya ɓɛ: ‹Windoni
kaʉɓɨkya ɓatʉ nɨɓɔ nutikisyi ɓi ɓɛ: Mɓɨya wanʉ, malɨlɨ a kʉwa muɓyo!
Numwisisini ɓi ɓangɔmbɛ na ɓanyama kamɨ ɓagɔgɔ ɓanvʉɗʉ-nvʉɗʉ.
Masɨ a makɨtʉlya, doniku ko dumo wo vononi!›
5 Luki limoti, yalɨkya yi nɨyɔ kudwisagʉ ndɨ pɔ gʉtʉgʉ lɨmbɛngɨ
aka. Ɓemoti ɨmagalya ndɨ ɨyɨ ko tiko kakɨ na wagɔgɔ ɨnda ndɨ kagaba
makpʉmʉka kakɨ.
6 Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓugwi ndɨ ɓagya-ligubo ɓi nɨɓɔ, ɓʉlya ndɨ ɓɨsʉsʉsʉ,
ɓʉmwɔgɔ.
7 Lɨmbɛngɨ akandɨkanaga ndɨ ngama yi nɨnɔ ɓɨsʉlʉ-sʉlʉ. Ʉtɨka kʉwa ndɨ
ɓasʉda kakɨ kaulumwisogo ɓatʉ ɓanyɛ ɓi nɨɓɔ ɓʉmwɔgɔ ndɨ ɓagya-ligubo
kakɨ na kabʉsya gʉɗʉ yi nɨnɔ.
8 Kumbuso yi, ʉɓɨkya ndɨ ɓagya-ligubo kakɨ ɓɛ: ‹Malɨlɨ mo dumo oɓyini
ɓi. Luki limoti, ɓatʉ nɨɓɔ nutikisyi ɓi ɓakokwononigʉ kodoku.
9 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, syoni mʉ ma sɛngɨ. Huɓikyoni ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ mabangana
na ɨɓʉ ɓɛ ɓoduku ko dumo wo vononi.›
10 Ɓagya-ligubo ɓi nɨɓɔ ɓosya ndɨ pisi. Ɓʉmʉmʉla ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa
ndɨ kabangana na ɨɓʉ iki ɓatʉ ɓanyɛ ikanɨ ɓanza. Ɓodoku kʉwa ndɨ na
ɨɓʉ, ndaɓʉ yo dumo otuma ndɨ ɓɨɗɛ.
11 Nɨyɔ ngama yi nɨnɔ ogulya ndɨ ka ndaɓʉ kyɛ ʉmɨnɨ ɓobiko, amɨna ndɨ
mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ kimokisyagʉ ndɨ ɓotu ɓayo dumo.
12 Amuusa ndɨ ɓɛ: ‹Yɛ wai! A ɓʉnɨ wingyiku mino kʉnʉ, nɨ
wakimokisyigʉ ɓotu ɓayo dumo?› Luki limoti, alʉkʉ nɔ adaka ndɨ ɨyɨ
ɓiwo.
13 Kʉwa wa, ngama yi nɨnɔ ʉɓɨkya ndɨ ɓagya-ligubo kakɨ ɓɛ: ‹Mukon-
doni alʉkʉ yi nɨmʉ magʉ na maɓɔkʉ, mambimba kunzi ko biti! Kʉ ɓɛyɔ,
ika ndɛkɛ kaigomisogo na kaɨlya manzʉ ɓɨkyalʉ-kyalʉ.›»
14 Kumbuso yi, Yeso omosisyoku ɓɛ: «Ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉmakaga ɓa ɓakpʉ,
luki limoti nɨɓɔ ɓʉpʉnaga ɓa ɓakɛɗɛ.»

Ɓafalisayɔ ɓakamuusa Yeso ko bulya yɨkalya manzanza
(Malikɔ 12:13-17; Luka 20:20-26)

15 Ɓafalisayɔ ɓaga ndɨ kagyɨlya Yeso dikiɗi, ɓalɨka ndɨ ɓɛ igwinoni pisi
ka mʉnzɨna kakɨ.
16 Kʉwa wa, ɓatikilyoku ndɨ ɓaɓɨɓya ɓemoti-ɓemoti kaɓʉ pa imoti na
ɓatʉ ɓa liɗu ka Ɛlɔdɨ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓamuusa ndɨ Yeso ɓɛ: «Muwonisilo!
Takaiba ɓɛ wa mʉtʉ walɨngʉnʉ, wowonisilogo na ɓungbingbili ɓɛyɔ Kunzi
apago mino ɓɛ ɔɓɨlɨ kusu ɨkɨ. Wakaɓangagɨgʉ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti
aka, kyɛ wakʉndagɨgʉ gɔnɨ ɓambanzʉ kaɓyɛnɛnɛ na ɨbɨba kaɓʉ.
17 Tɨɓɨkya nɛkɨ mʉtamanagɨ kakʉ: Ambɛ, takwananatʉ kakalya ikanɨ
takokolyonitɔgʉ manzanza ka Ngama Kaizalɨ?»
18 Luki limoti, Yeso iba ndɨ tamanaga kaɓʉ yanyɛ. Usikisya ɓɛ: «Ɓatʉ
ɓa kʉɓɔɓɔkʉ! Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mina kakɨsa kɛɓɔ?
19 Iwonyoni ɓuyi nɨɓɔ makalyaga na iɓu manzanza.»

Ɓapá kʉwa ndɨ ambuma ɓemoti.
20 Yeso umuusa ndɨ ɓɛ: «Mulundu no lino li nɨlɨ, a la ka wanɨ?»
21 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Ma ka Ngama Kaizalɨ.»
Yeso aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «A ɓɛyɔ, mupóni nɛkɨ Kaizalɨ makpʉmʉka nɨmɔ okwononi na ɨyɨ. Mapá Kunzi nɨmɔ ko Kunzi.»
22 Nɨyɔ ɓʉkana sikisyo yi nɨyɔ, ɓombombaya ndɨ kʉgbɛ, ɓasa ndɨ wa, ɓaga.

Ɓasadukayɔ ɓakamuusa Yeso ko bulyo pupo ka mbʉkʉ
(Malikɔ 12:18-27; Luka 20:27-40)

23 Ka lɨsyɛ li nɨlɔ aka lɔ, Ɓasadukayɔ ɓemoti-ɓemoti ɓakpuɗoku ndɨ Yeso. (Ɨɓʉ ɓaɓɨkyaga ɓɛ ɓamanda kopupogigʉ ka ɓambʉkʉ.) Ɓamuusa kʉwa ndɨ ɓɛ:
24 «Muwonisilo! Musa aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Kika nɨ mʉmbanzʉ okwini, asa mukakɨ nɨ koɓukuti na ɨyɨ, akwanana ɓɛ mamakɨ amɨgɨlyɨ woko yi nɨnɔ, kyɛ aɓʉkʉtɨlyagɨ yaa-dakɨ nɨnɔ okwa ndɨ ɓomiki.›
25 Wɨna sɛ, luga kusu a ndɨ na ɓomiki ɓalʉkʉ ɓi maɗɨya na ɨka nɨɓɔ ɓopupa ndɨ mʉma mimoti. Pʉta ava ndɨ muko, luki limoti, okwa ndɨ nɨ koɓukutigʉ na ɨyɨ. Asɨlya kʉwa ndɨ syononoga kakɨ woko yi nɨnɔ.
26 Syononoga kakɨ yi nɨnɔ okwa ndɨ gɔnɨ. Igyonosa ndɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ka mamaɓʉ yi nɨnɔ wa masaa, kadwɛ ka nɨnɔ wa maɗɨya na ɨka.
27 Kumbuso ɨɓʉ ɓasɨ kolumwogo, muko yi nɨnɔ ʉɓyɛ kʉwa ndɨ gɔnɨ ɨyɨ.
28 Ka lɨsyɛ lipupa ka ɓambʉkʉ, muko yi nɨnɔ ika ndɛkɛ muka wanɨ luga kaɓʉ? A ɓɛyɔ, ɨɓʉ ɓasɨ maɗɨya na ɨka ɓavatʉ ndɨ!»
29 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Ma ɓuɓungogo, kyɛ makɛgʉ kotombisyo Moɓiso Motu ikanɨ ngu ko Kunzi.
30 A ɓɛyɔ, ngbingo yi nɨnɔ ɓamanda opupa ndɛkɛ mino ka ɓambʉkʉ, ɓalʉkʉ ɓakʉvɨgʉ ndɛkɛ ɓata ɓoko ikanɨ ɓoko kavyɛgɛ. Luki limoti, ɓika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓamalaika ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ!
31 Ko bulyo yipupa ka ɓambʉkʉ, makanotongulogigʉ mbɛyɨ ɓɛyɔ Kunzi aɓɨkya ndɨ mino ɓɛ:
32 ‹Ɨmɨ, na Kunzi ka Abalahamʉ, ka Isaka na ka Yakɔbɔ.› Yeso omotiloku ndɨ ɓɛ, Kunzi kɛgʉ Kunzi ka ɓamanda, luki limoti, a Kunzi ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa na ɔɓɨlɨ!»
33 Ɓambaza ka ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓʉkana ndɨ mʉtɨwɨ mi nɨmɔ, ɓombombaya ndɨ kʉgbɛ.

Mʉtʉʉ nɨmɔ okitogi magɔgɔ na ɨzangɨya
(Malikɔ 12:28-34; Luka 10:25-28)

34 Ngbingo yi nɨnɔ Ɓafalisayɔ ɓʉkana ndɨ mina ɓɛ Yeso udokisini Ɓasadukayɔ, Ɓafalisayɔ ɓi nɨɓɔ ɓamʉmʉkana kʉwa ndɨ pa imoti.
35 Ɓemoti kaɓʉ nɨnɔ ibaga ndɨ mʉtʉʉ kʉgbɛ, akpuɗoku ndɨ Yeso kakɨsa kaɓɔɓɔ, amuusa ɓɛ:
36 «Muwonisilo! Kʉsɔ wa mʉtʉʉ masɨ, mʉtʉʉ tina mɔ okitogi magɔgɔ na ɨzangɨya kʉgbɛ?»
37 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «‹Mʉpa Mombukwana-dakʉ Kunzi na lɨmbɛngɨ kakʉ lasɨ, na mʉtamanagɨ kakʉ masɨ na yimibo kakʉ yasɨ.›
38 Mʉtʉʉ ma ɨzangɨya kʉgbɛ na ma mambwa nɨmɔ.
39 Mʉtʉʉ ma mɨɓa a mʉɗɔngɔnɨ: ‹Mʉpa mamakʉ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ wɨpago mino ɨwɛ mombukwana-dakʉ yi.›

22:32 22:32 Wanda ko Pupo 3:6. **22:37 22:37** Wanda ka Yɨgɨlya 6:5. **22:39 22:39** Wanda ka Ɓalawi 19:18.

40 Mʉtʉʉ miɓa mi nimɔ a madʉlʉ ma masi nimɔ ikpikaga ka Mʉtʉʉ ka
Musa na ka ɓakitaɓʉ ka ɓogyalandʉ.»

Kilisito ni Mombukwana ngama Daudi
(Malikɔ 12:35-37; Luka 20:41-44)

41 Ngbingo yi ninɔ Ɓafalisayɔ ɓa ndi mina ɓʉmʉmʉkana, Yeso umuusa
ndi ɓɛ:
42 «Mʉtamanagi kunu a ɓʉni kʉgʉ ka Kilisito? Opupa ndi ka livananza
ka wani?» Ɓasikisya ndi ɓɛ: «A miko-mika ngama Daudi.»
43 Yeso ʉɓikya ndi ɓɛ: «Yɛki a ɓɛyɔ, pisi ko ngu ya Limbɛngi-Lotu, Daudi
akwanana ndi liki kamaka Kilisito ɓɛ Mombukwono-dosu? A ɓɛyɔ, Daudi
aɓikya ndi ɓɛ:
44 ‹Mombukwono-dosu aɓikya ndi Mombukwana-dami ɓɛ:
Da wiki ka kumbanzikaniko kami,
kadwɛ kʉ kwa kʉ nubiso mino ɓomuyoniso kakʉ
kusili kakʉ.›
45 Kika nɛki ni Daudi akamaka Kilisito ɓɛ Mombukwono-dosu, igy-
onosa kʉwa liki ɓɛ iki ɓata miko-mikaki?»
46 Kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka ninɔ akwanana ndi kasikisya
Yeso likpʉmʉka. Katʉkya ka lisyɛ li nilɔ, kɛgʉ na mʉtʉ ninɔ ikpʉnda ndi
ɓata ɓɛ amuusogi makpʉmʉka.

23

Yeso akauyoyo ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ
(Malikɔ 12:38-40; Luka 11:39-44, 46-52; 20:45-47)

1 Yeso ʉɓikya kʉwa ndi ɓambaza ka ɓambanzʉ na ɓaɓiɓya kaki ɓɛ:
2 «Ligubo ka ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ ni kaʉtʉmbʉlyaga
ɓambanzʉ Mʉtʉʉ ka Musa.
3 Yɛki a ɓɛyɔ, humukononi, managya masi nimɔ ɓika kamʉtʉmbʉlyaga.
Luki limoti, makoɓyenitɔgʉ yigya kaɓʉ. A ɓɛyɔ, mʉtʉʉ nimɔ ɓamʉpága,
kɛgʉ imu mɔ ɓagyaga.
4 Ɓʉkandilyaga ɓambanzʉ mokumbogi mutititi, yapʉpʉ kabinika,
ɓubinikisa ka mambiga. Luki limoti, iɓʉ ɓamombukwana-daɓʉ ɓi
ɓakaviligʉ pɔ gʉtʉgʉ na kpɛngbɛ aka kaubinikiso.
5 Makpʉmʉka masi nimɔ ɓakagya, ikaga ko bulya kaiwonisa aka
kambwa ka ɓambanzʉ. Ɓikpikilaga ɓapanga ɓaya ɓotu ka tʉndʉkʉtɔ
ikani ka makamba. Kʉgʉ yi, ɓokpikaga ndi mina gɛlɛ-gɛlɛ yimoti-yimoti
ya Mongoni ko Kunzi. Ɓopundisaga ndi gɔni ɓamʉ ɓaya ɓalɔpɔ kaɓʉ
ɓayindanda na malɛndɛ*.
6 Ko dumo, ɓapaga kaikonono ka ɓapa ɓaya ibiba. Ka ɓandaɓʉ ɓaya
malʉmba kaɓʉ, ɓikononogo ka moliki ma kambwa.
7 Iɓʉ ɓapaga kʉgbɛ ɓɛ ɓiki kaumuuso na ibiba ka ɓapa ɓaya musilyoni,
ɓanʉmaka ɓɛ: ‹Muwonisilo!›.
8 Luki limoti, iɓunu makoboilyonitɔgʉ lino la ‹Muwonisilo!›. A ɓɛyɔ,
Muwonisilo kunu a ɓemoti aka. Na iɓunu ɓasi ma luki-limoti.
9 Makamokogonitɔgʉ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka ka ɔɓili ɓɛ ‹Baba!›.
A ɓɛyɔ, Obonu a ɓemoti aka ninɔ kʉgʉ wa lisyɛ.
10 Makoboilyonitɔgʉ ɓɛ ɓamʉmakagi ɓɛ ‹Ngama!›. A ɓɛyɔ, Ngama kunu
a ɓemoti aka ni Kilisito.

22:44 22:44 Wanda ka Mambʉ 110:1.

* **23:5 23:5** *malɛndɛ:* Ɓayuda ɓopundisaga ndi ɓamʉ ɓaya ɓalɔpɔ kaɓʉ, kowonisilo likingyosi ɓɛ Kunzi ʉpʉnogoni ndi.

11 Mʉmbanzʉ wa ɨɓɨba kʉgbɛ luga kunu, akwanana ɓɛ iki mʉgya-ligubo
kunu.
12 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ɨbɨnɨkaga, Kunzi asisagatʉ. Luki limoti, nɨnɔ isisogo,
Kunzi abɨnɨkagatʉ.
13 Kumbu kunu ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ! Ma ɓatʉ ɓa
kʉɓɔɓɔkʉ! Makaʉdʉlyaga ɓambanzʉ pisi yigulyo ka ɓʉngama ɓa kʉgʉ
wa lisyɛ. Iɓunu ɓamombukwono-donu ɓi makɛgʉ kogulya kʉ ɓɛgɛyɔ na
manʉkpɨngba gɔnɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakapa ɓɛ ɓogulyi.
[
14 Kumbu kunu, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ! Ma ɓatʉ ɓa
kʉɓɔɓɔkʉ! Mʉkʉpyaga ɓowoko mukumba kaɓʉ masɨ, magyaga malʉmba
mandandanda ka yiwoniso kambwa ka ɓambanzʉ. Kinili, ɓamusombisa
ndɛkɛ yapʉ kʉgbɛ.]
15 Kumbu kunu, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ! Ma ɓatʉ ɓa
kʉɓɔɓɔkʉ! Molingyogo giyo kʉgbɛ, manakpakyana ko moɓo mudingi-
dingi, kakɨsa pisi tino yɔ makwanano mino kayikoso ɔɓɨlɨ ka mʉtʉ gʉtʉgʉ
ɓemoti aka ɓɛ ɨitɨ mʉɓɨɓya kunu. Kamʉbaɨlya, maɗikitisa kʉwa ko ɓuku
ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ nganga yɨɓa kamʉkɨtaga iɓunu!
16 Kumbu kunu, iɓunu ɓatʉ ɓokoloɓu ɓaya mamɔmɔ nɨɓɔ mukpokyon-
isogo ɓodonu! Maɓɨkyaga ɓɛ mʉmbanzʉ kakɔ silika ko lino la Ndaɓʉ ko
Kunzi, nɨyɔ kagyɨgʉ lɨkpʉmʉka. Luki limoti, kika nɨ akuni ko lino la ɔlɔ
nɨnɔ ɨkaga ka Ndaɓʉ ko Kunzi, okwononi ɓɛ agyɨ nɨlɔ aku mina silika.
17 Ma ɓongingi na ɓatʉ ɓa koloɓu ya mamɔmɔ! Ɨkɨ yɔ a na ɨzangɨya
kʉgbɛ kakɨtaga? Ɔlɔ ikanɨ Ndaɓʉ ko Kunzi nɨyɔ aɓuɓɨsaga ɔlɔ yi nɨnɔ
ɓitu?
18 Maɓɨkyagatʉ gɔnɨ ɓɛ: ‹Mʉmbanzʉ kakɔ silika ko lino la gbɔgbɔ nɨnɔ
ɓapágo mino apɛpɛ, nɨyɔ kagyɨgʉ lɨkpʉmʉka. Luki limoti, kika nɨ akuni
ko lino la apɛpɛ nɨnɔ a kʉgʉ wa gbɔgbɔ, okwononi ɓɛ agyɨ nɨlɔ aku mino
silika.›
19 Ɓatʉ ɓa koloɓu ya mamɔmɔ! Ɨkɨ yɔ a na ɨzangɨya kʉgbɛ kakɨtaga?
Apɛpɛ ikanɨ gbɔgbɔ yi nɨnɔ aɓuɓɨsaga apɛpɛ ɓitu?
20 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, mʉtʉ yi nɨnɔ akɔgɔ silika ko lino la gbɔgbɔ nɨnɔ ɓapágo
mina apɛpɛ, akakɔ ko lino li nɨlɔ na ko lino la masɨ nɨmɔ a kʉgʉ yi.
21 Na gɔnɨ, mʉtʉ yi nɨnɔ akɔgɔ silika ko lina la Ndaɓʉ ko Kunzi, akakɔ
ko lino li nɨlɔ na ko lino ko Kunzi nɨnɔ ɨkaga kʉsɔ yi.
22 Na mʉmbanzʉ yi nɨnɔ akɔgɔ silika ko lino la kʉgʉ wa lisyɛ, akakɔ ko
lino lo kiti wa ɓʉngama ko Kunzi na ko Kunzi nɨnɔ ɨkaga kʉgʉ yi.
23 Kumbu kunu iɓunu ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ! Ma ɓatʉ
ɓa kʉɓɔɓɔkʉ! A ɓɛyɔ, mapága Kunzi zaka wa makpʉmʉka masɨ. Luki
limoti, mɨnaga payaya makpʉmʉka mi nɨmɔ a na ɨzangɨya kʉgbɛ ka
Mʉtʉʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ: kaika ngbingbili, kaika no kumbu na kaika mʉtʉ
walɨngʉnʉ. Makwanano ɓi kagya nɨmɔ nɨ makinigʉ magɔgɔ payaya.
24 Iɓunu ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓukpokyonisaga ɓatʉ ɓa koloɓu ya mamɔmɔ!
Mʉtʉmbaga ɓoɓingi ɓakɛkɛkɛ ko liɓo limwo, luki limoti, mamyo nyama
mudingi abɛ ngamɨa!
25 Kumbu kunu, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ! Ma ɓatʉ ɓa
kʉɓɔɓɔkʉ! Masʉkʉsaga kɔpɔ na sanɨ kunzi yi aka. Luki limoti, kʉsɔ yi
ika mutumo na makpʉmʉka mo kuɓakʉ na tamanaga yanyɛ.
26 Mufalisayɔ! Wa mʉtʉ wo koloɓu ya mamɔmɔ! Sʉkʉsa mbɛyɨ kɔpɔ
kʉsɔ yi, kʉwa wa kunzi yi ɨsʉkʉsatʉ gɔnɨ ɓɨngɔ!
27 Kumbu kunu, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ! Ma ɓatʉ
ɓa kʉɓɔɓɔkʉ! Ma mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓambʉkʉ nɨɓayɔ ɓogboɗyaga na

mɯkpɯndɯ ɓitu, aninisana ɓayanza kunzi yi. Luki limoti nɨ a ɓayitumo no kuwo ya ɓamanda na pɔpɔtɯ dididi kɯsɔ yi ɓɨɗɛ.
28 Iɓunu ma mɯɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ, ko misa ka ɓambanzɯ, minisanaga abɛ makika ɓatɯ ɓongbingbili, luki limoti, ma ɓutumo kɯsɔ kunu na kɯɓɔɓɔkɯ na yɨgya yanyɛ.
29 Kumbu kunu, ɓowonisilo ɓa mɯtɯɯ na Ɓafalisayɔ! Ma ɓatɯ ɓa kɯɓɔɓɔkɯ! Makopika ɓambɯkɯ ka ɓogyalandɯ ko Kunzi, manoɓungusya ɓɨnza, ɓɨngɔ nɨɓayɔ ka ɓatɯ nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓongbingbili ko misa kakɨ.
30 Iɓunu, maɓɨkyaga ɓɛ: ‹Takika ndɨ gɔnɨ ko ngbingo ka ɓotitosu, takɯkananɨgɯ ndɨ na ɨɓɯ ko dikiɗi yiɗukusaga ɓangɯ ka ɓogyalandɯ.›
31 Iɓunu, miyipaga gɔnɨ kubatɯ ɓɛ ma ɓomiko-mika ɓalɯkɯ nɨɓɔ ɓulumwisaga ndɨ ɓogyalandɯ.
32 Lɨkpɯmɯka nɨlɔ ɓotitonu ɓapɯnga ndɨ, iɓunu, wisisiloni kɯwa nolu na kodwisa ka muliɓo!
33 Lɨvananza ka ɓanzɯka! Pisi tina yɔ makwanana ndɛkɛ mina kanyɨka yigyogyiso ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ?
34 Kinili, ɨmɨ, namɯtɨkɨlyatɯ ɓogyalandɯ, ɓatɯ ɓa yimibo na ɓowonisilo. Mɯmwɔgɔ ndɛkɛ ɓemoti-ɓemoti kaɓɯ, mɯbangɨlaga ɓagɔgɔ kɯgɯ wa salaba, mɯtɨna ɓagɔgɔ ɓata pimbo ka ɓandaɓɯ ɓaya malɯmba kunu na mukpumyo ka ɓagɯɗɯ ɓemoti-ɓemoti.
35 Ɛɛɛ, iɓunu kɯwa ndɛkɛ ɓɔ mɨɓɯnya lɨnɯnɯ ko bulya ɓangɯ ka ɓatɯ ɓasɨ nɨyɔ aɗɯkaga ndɨ payaya ka ɔɓɨlɨ. Ɓapɯnga mbɛyɨ ndɨ koɗukusaga ɓangɯ ka Abeli nɨnɔ a ndɨ mɯtɯ wongbingbili kadwɛ ka nɨyɔ ka Zakalia nɨnɔ a ndɨ mika Balakia. Ɨyɨ Zakalia, mamwɔ ndɨ ka Ndaɓɯ ko Kunzi luga wa pa yotu kɯgbɛ na gbɔgbɔ.
36 A lɨngɯnɯ, nakamɯɓɨkya ambɛ: ɓatɯ ɓa lɨvananza la lɨsyɛ li nɨlɨ, ɓɨɓɯnya ndɛkɛ lɨnɯnɯ ko bulya makpɯmɯka nɨmɔ masɨ.»

Yeso akalya kumbu ko bulyo Yelusalɛma
(Luka 13:34-35)

37 «Eeeze iɓunu ɓatɯ ɓa Yelusalɛma, ɓatɯ ɓa Yelusalɛma, iɓunu makaumwisiso na matamɯ ɓogyalandɯ nɨɓɔ Kunzi utikoku! Nganga yɨnga yɔ napa ndɨ mino kaɯmɯmɯla ɓatɯ kakɯ mɯɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ kɔkɯ ɯmɯmɯlago mino ɓomikakɨ ka ɓɛpapandɯlɯ, luki limoti, iɓunu makapagɯ ndɨ!
38 Wiboni sɛ ɓɨnza ambɛ ndaɓɯ kunu otigala ndɛkɛ ngundu.
39 Nakamɯɓɨkya ambɛ, katɯkya mbɨya wanɯ, makɛmɨnɨgɯ ɓata kadwɛ kɯ kwa kɯ maɓɨkya ndɛkɛ mino ɓɛ: ‹Kunzi aɗukulyi mɯtɯ yi nɨnɔ akodoku ɓɯɓɯnga ko lino ka Mombukwono-dosu!› »

24

Yeso akaɓɨkya ɓɛ ɓapanzatɯ ɓanɯ Ndaɓɯ ko Kunzi
(Malikɔ 13:1-2; Luka 21:5-6)

1 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino kaaga nɨ opupini ka Ndaɓɯ ko Kunzi, ɓaɓɨɓya kakɨ ɓakpuɗoku ndɨ. Ɓamonisilo kɯwa ɓɛyɔ Ndaɓɯ ko Kunzi ipika ndɨ mino.
2 Luki limoti, Yeso ɯɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Matɯ kaɨna masɨ nɨma? A lɨngɯnɯ, nakamɯɓɨkya ambɛ, ka masɨ nɨmɔ makaɨna wanɯ, lɨtalɯ gɯtɯgɯ limoti aka kotigoligɯ ndɛkɛ wanɯ kɯgɯ wa lagɔgɔ, apanzɨkana ndɛkɛ masɨ.»

Mokingyosi nɨmɔ igyonosa ndɛkɛ ka muliɓo ma ɔɓɨlɨ
(Malikɔ 13:3-13; Luka 21:7-19)

23:39 23:39 Wanda ka Mambɯ 118:26.

3 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mina wakika ka Ngʉpa ya Mizeituni,
ɓaɓɨɓya kakɨ ɓakpudɔoku ndɨ ɓɨkɛɗɛ, ɓamuusa ɓɛ: «Tɨɓɨkya mbɛyɨ,
lɨkpʉmʉka li nɨlɔ igyonosa ndɛkɛ ngbinga tino? Likingyosi tino lɔ
atimibisa ndɛkɛ yigoku kakʉ na muliɓo ma ɔɓɨlɨ?»
4 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Wiminyonito, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka
kamuɓonitɔgʉ!
5 Ɓambanzʉ ɓudingi ɓodokuto ndɛkɛ ko lino kamɨ, ɓanaɓɨkya ɓɛ: ‹Ɨmɨ
nɨ Kilisito!› Ɓuɓungusaga ndɛkɛ ɓambanzʉ ɓudingi!
6 Mʉkanatʉ ndɛkɛ ɓomongoni ɓa mʉnga na ɓakʉambɛ ɓi. Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ,
makoɓongonitɔgʉ. A ɓɛyɔ, masɨ nɨmɔ igyonosatʉ, luki limoti kikigʉ mbɛyɨ
muliɓo ma ɔɓɨlɨ.
7 A ɓɛyɔ, lɨvananza limoti abʉmanaga ndɛkɛ na lɨvananza lagɔgɔ,
ɓʉngama ɓimoti ʉlananaga ndɛkɛ na ɓʉngama ɓagɔgɔ. Ayʉndɨ na
ɓazigizo ɓika ndɛkɛ ka ɓapa dididi.
8 Luki limoti, nɨyɔ yasɨ ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ mʉpʉnganagɨ ma
mʉzʉzʉla ma liɓukuti aka.
9 Kʉwa wa, ɓamʉgaba ndɛkɛ kayigyogyiso, ɓamʉmwɔgɔ. Ɓamʉmʉya
ko giyo yasɨ ko bulya lino kamɨ.
10 Ko ngbingo yi nɨnɔ, ɓambanzʉ ɓudingi ɓogwa ndɛkɛ ka baya kaɓʉ.
Ɓagabanaga ndɛkɛ na ɓamʉyana luga kaɓʉ.
11 Ɓogyalandʉ ɓudingi ɓa ɓɔngɔ ɓopuponokuto ndɛkɛ, ɓuɓungusaga
ɓambanzʉ ɓudingi.
12 Ɓʉnyɛ ika kʉwa ndɛkɛ ɓakpʉ kʉgbɛ, sɨpananisɔ ka ɓambanzʉ ɓudingi
adɨkaga.
13 Luki limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ okibya ndɛkɛ kadwɛ ka muliɓo, inisanatʉ
na muhukuso.
14 Ɓaɓɨkyaga ndɛkɛ Mongoni Manza ma Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ ka
ɔɓɨlɨ wasɨ, iba ɓʉdɛmʉ inisoni ka mababa masɨ. Kʉwa wa, muliɓo ma
ɔɓɨlɨ odoku.»

Yigyogyiso obeɗulini
(Malɨkɔ 13:14-23; Luka 21:20-24)

15 «Ko ngbingo yi nɨnɔ, mamɨnatʉ ndɛkɛ alʉkʉ nɨnɔ ɓamakaga ɓɛ
‹Mʉpʉpʉta mʉmbanga›, ɓamomosini ka Pa yo Tu. A mʉtʉ yi nɨnɔ mu-
gyalandʉ Danyɛlɛ anzɨna ndɨ ko bulya kakɨ. (Mʉtʉ yi nɨnɔ akatangʉlaga
lɨkpʉmʉka li nɨlɨ, ʉkanɨtɔ isi yi.)
16 Kʉwa wa, ɓatʉ nɨɓɔ ɓika ndɛkɛ ka Yudɛa ɓogwa ndɛkɛ mbangʉ miso
ya ɓangʉpa.
17 Mʉmbanzʉ kiko kugbondo, kosyigʉ ndɛkɛ ɓata kava luki ka ndaɓʉ.
18 Mʉmbanzʉ kika ko tiko, kɨgɨgʉ ndɛkɛ ɓata kava kutuko.
19 Ka masyɛ mi nɨmɔ, ɓoko ɓa ɓamʉma na nɨɓɔ ɓika ndɛkɛ kaulunguso
ɓomiki ɓalya ndɛkɛ kumbu!
20 Lumboni ambɛ mbangʉ kunu kikonitɔgʉ ko ngbinga wa ndɔɓɔ ikanɨ
ka Lɨsyɛ la kimumbiso.
21 A ɓɛyɔ, ka masyɛ mi nɨmɔ, yigyogyisa ika ndɛkɛ yakpʉ kʉgbɛ nɨyɔ
kanigyonosigʉ ndɛkɛ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ ma ɔɓɨlɨ kadwɛ na lɨsyɛ li
nɨlɨ. Na inguo ya yigyogyiso yi nɨyɔ kigyonosigʉ ndɛkɛ ɓata.
22 Kunzi kokundumosi ndɨ masyɛ mi, iba kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ
ɓemoti aka nɨnɔ ahʉka ndɛkɛ. Luki limoti, okundumosa ndɨ ɓɛyɔ ko bulya
ka ɓatʉ nɨɓɔ ʉpʉnaga ndɨ.

24:15 24:15 Wanda ka Danyɛlɛ 9:27; 11:31; 12:11.

23 Kika nɨ mʉmbanzʉ amuɓikyini ɓɛ: ‹Winoni! Kilisito a wanʉ!› Ikanɨ
‹A kʉ!›, makaɓinikyononitɔgʉ.
24 A ɓɛyɔ, ɓakilisito ɓa ɓɔngɔ na ɓogyalandʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ ɓopupokuto
ndɛkɛ. Ɓagyaga ndɛkɛ mokingyosi makpʉkpʉ na makpʉmʉka
mʉmbanga-mbanga kakɨsa kauɓungusaga gʉtʉgʉ ɓatʉ nɨɓɔ aka ɓɔ Kunzi
ʉpʉnaga ndɨ.
25 Ɛɛɛ, hukononi! Ɨmɨ, namutukusyogini motili kambwa aka.
26 Kika nɨ mʉmbanzʉ amuɓikyini ɓɛ: ‹Winoni! Kilisto a ka ɨsa!›,
makindonitɔgʉ kʉ ɓɛyɔ. Ikanɨ kamʉɓɨkya ɓɛ: ‹Winoni! A ka ndaɓʉ ya
kʉsɔ!›, makaɓinikyononitɔgʉ.
27 A ɓɛyɔ, doku ko Mika-mʉmbanzʉ ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ngbang-
bata kangɨnana, ozigo ɔɓɨlɨ wasɨ katʉkya ka ɨngɛngɛ adwɛ ka dumbe.
28 Pa yasɨ nɨyɔ manda ika ndɛkɛ mino, ɓombu nɨɓɔ ɓalyaga makɔlɔ
ɓamʉmʉkana wa gɔ wa.»

Doku ko Mika-Mʉmbanzʉ
(Malikɔ 13:24-27; Luka 21:25-28)

29 «Ngbinga mʉkɛɗɛ kumbusa wa masyɛ ma yigyogyiso yi nɨyɔ,
‹Mɔnɨ olimika ndɛkɛ ɓipi.
Tɨmba kanzɨgʉ ndɛkɛ ɓata.
Mangʉtʉ onyukogoku ndɛkɛ kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ.
Makpʉmʉka mo ngu nɨmɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ ɨzʉkʉla ndɛkɛ ɓingbwuku-
ngbwuku.›
30 Kʉwa wa, likingyosi ko Mika-Mʉmbanzʉ inisanatʉ ndɛkɛ kʉgʉ wa
lɨsyɛ. Mababa masɨ ka ɓambanzʉ nɨɓɔ kusili wa mɔnɨ igomisagatʉ ndɛkɛ.
Ɓamɨna kʉwa ndɛkɛ Mika-Mʉmbanzʉ nɨ anodoku ka ɓɛkʉɓa no ngu na
ɨbɨba yakpʉ.
31 Ɓofya ndɛkɛ sɨɓa nɨyɔ apága lɨyʉ lapʉ. Mika-Mʉmbanzʉ ʉtɨka ndɛkɛ
ɓamalaika kakɨ ka mondu masɨ makwanganya ma ɔɓɨlɨ, kaʉmʉmʉla ɓatʉ
ɓasɨ nɨɓɔ ʉpʉnaga ndɨ ka ɓanakpangbala ɓasɨ ɓa ɔɓɨlɨ.»

Yeso akatwa lizuni ko bulya sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ aɓʉkʉtaga
(Malikɔ 13:28-31; Luka 21:29-33)

32 «Hukononi mʉtɨwɨ nɨmɔ sɨbʉkʉsɔ akapá. Ngbingo yi nɨnɔ mapakʉ ma
sɨbʉkʉsɔ obuukonogo mino, magɔgɔ apʉnga kaɓaka, mɨbaga ɓɛ syangasʉ
a kʉwa ɓuwobi koɓuniko.
33 Mʉɗɔngɔnɨ gɔnɨ, ngbingo yi nɨnɔ iɓunu mɨna ndɛkɛ mina
makpʉmʉka mi nɨmɔ masɨ, wiboni ambɛ doku ko Mika-Mʉmbanzʉ a
kʉwa ɓuwobi, a ka mupumi.
34 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, ɓatʉ ɓa lɨvananza li nɨlɨ
ɓakolumwogigʉ ɓasɨ nɨ makpʉmʉka mi nɨmɔ masɨ kanigyonosigʉ.
35 Lɨsyɛ na lɨtɔmbʉ olimikatʉ ndɛkɛ, luki limoti lɨkpʉmʉka kamɨ
kolimikɨgʉ ndɛkɛ lu.»

Kunzi yɨkaka aka nɔ akaibo ngbingo wa mulɨɓo
(Malikɔ 13:32-37; Luka 17:26-30, 34-36)

36 «Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kibigʉ lɨsyɛ ikanɨ ngbingo yi nɨnɔ
makpʉmʉka mi nɨmɔ igyonosa ndɛkɛ mino, iki ɓamalaika ɓa kʉgʉ wa
lɨsyɛ ikanɨ Miki. Luki limoti, Baba mʉkaka aka nɔ akaibo.
37 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ igyonosa ndɨ mino ko ngbingo ka Nʉa, ika ndɛkɛ
ɓɛgɛyɔ ko ngbingo yi nɨnɔ Mika-mʉmbanzʉ odoku ndɛkɛ mino.

24:29 24:29 Wanda ka Isaya 13:10; 34:4.

38 A ɓɛyɔ, kambwa wo tumo yidingi, ɓambanzʉ ɓikaga ndɨ kalyalya,
ɓanomwo, ɓanavanana, ɓanʉgaba ɓomikaɓʉ ka ɓovononi kadwɛ ka lɨsyɛ
li nɨlɔ Nʉa ogulya ndɨ mino ka ɨngbɔlɔ.
39 Ɓakatamanagɨgʉ ndɨ lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka, kadwɛ kʉ kwa kʉ
tumo yidingi odoku ndɨ mino kaulumwisaga ɓasɨ ɓɨgbatata.
Ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ka lɨsyɛ li nɨlɔ Mika-mʉmbanzʉ igoku
ndɛkɛ mino.
40 Ngbingo yi nɨnɔ, ɓambanzʉ ɓaɓa ɓikaga ndɛkɛ ko tiko, ɓavaga ndɛkɛ
ɓemoti, ɓasa wagɔgɔ.
41 Ɓoko ɓaɓa ɓikaga ndɛkɛ kadwa mʉpʉnga, ɓava ndɛkɛ ɓemoti, ɓasa
wagɔgɔ.
42 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, wikoni nɛkɨ ɓuɓisi, kyɛ makibigʉ lɨsyɛ nɨlɔ Mombukwono-
donu igoku ndɛkɛ mino.
43 Wiboni ɓɨnza ambɛ, mombukwana ndaɓʉ kibaga ndɨ ngbingo yi nɨnɔ
mʉtʉ wo kuɓakʉ odoku mino, iba ikaga ɓongbinga ɓasɨ wakɨtʉlya kyɛ
ɓakoɓunonitɔgʉ ndaɓʉ kakɨ.
44 Kinili, wikoni nɛkɨ ɓakɨtʉlya, kyɛ Mika-mʉmbanzʉ odoku ndɛkɛ ko
ngbingo yi nɨnɔ makikigʉ mino na mʉtamanagɨ.»

Lizuni ka mʉgya-ligubo wongbingbili na wa yimibo
(Luka 12:41-48)

45 «Wanɨ sɛ kʉwa nɔ a mʉgya-ligubo walɨngʉnʉ na wakimibo? A nɨnɔ
mombukwana-dakɨ asɨlya ligubo lɨlʉpyaga malɨlɨ ka ɓagya-ligubo ɓagɔgɔ
ko ngbingo yi nɨnɔ okwononi mino.
46 Ɨgyagya ka mʉgya-ligubo nɨnɔ mombukwana-dakɨ kigoku, atakanya
iɗukufini ɓiguɓu kagya ligubo li nɨlɔ.
47 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, mombukwana-dakɨ abisa ngama
kaanda mukumba kakɨ masɨ.
48 Luki limoti, kika mʉgya-ligubo wanyɛ nɨnɔ ɨɓɨkyaga ɓɛ:
‹Mombukwana-damɨ kɛgʉ kaigoku mbɨya wanʉ.›
49 Apʉnga kʉwa kaʉbʉma ɓawai-dakɨ ɓagya-ligubo, kalyalya na komwo
pa imoti na ɓadangbala.
50 Mombukwana-dakɨ yi nɨnɔ igoku ɓanʉ ka lɨsyɛ na ko ngbingo yi nɨnɔ
kikigʉ mino kaibo.
51 Akpumyo, agyogyisa mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kunzi ugyogyisa ndɛkɛ mino
ɓatʉ ɓa kʉɓɔbɔkʉ, ambimbo ka pa nɨyɔ ɓagamanaga mino, ɓanɨlya
manzʉ ɓɨkyalʉ-kyalʉ.»

25

Bɨbʉ ka ɓasɨka tɛkɛɓɛ

1 «Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, ɓokingyasa ndɛkɛ ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ na ɓasɨka
tɛkɛɓɛ. Ɨɓʉ, ɓʉva ndɨ ɓatala kaɓʉ, ɓaga katɨlya mombukwono dumo wa
ndʉwa.
2 Luga kaɓʉ, kuɓukumuti ɓa ndɨ nɨɓɔ ɓakimibo. Na kuɓukumuti ɓagɔgɔ
ɓatʉ ɓʉzɨnga.
3 Nɨɓɔ ɓʉzɨnga ɓʉva ndɨ ɓatala kaɓʉ aka, nɨ ɓakovigʉ molingo magɔgɔ
mʉmatɨla kʉsɔ yi.
4 Luki limoti, nɨɓɔ ɓakimibo, ɓʉva ndɨ ɓatala na molingo magɔgɔ ka
ɓasupa.
5 Nɨyɔ mombukwono dumo wa ndʉwa olipya nɨ kanodukugʉ, ɓoko ɓi
nɨɓɔ ɓasɨ ɓapʉnga ndɨ kazɨnga ɓatɔtɔ, ɓalalana ndɨ.

6 Lugo wo biti, liyʉ limoti aɓikya ndi ɓɛ: ‹Winoni! Mombukwana dumo
wa ndʉwa a ko pisi! Gyoni, togoni katilya!›
7 Kʉwa wa, ɓoko ɓasi ɓozuzuka ndi, ɓʉtʉnaga ɓatala kaɓʉ.
8 Ɓasika ɓʉzinga ɓʉɓikya ndi niɓɔ ɓakimibo ɓɛ: ‹Tipóni gɔni mino ikya
molingo, kyɛ ɓatala kusu ɓanolimiko.›
9 Luki limoti, ɓusikisya ndi ɓɛ: ‹Kali! Molingo mi nima a makɛɗɛ,
kakwananigʉ katitʉlyana ɓasi! Windoni koluwo mokunu ka ɓatʉ niɓɔ
ɓagabaga.›
10 Ngbingo yi ninɔ ɓinda ndi mino, mombukwono dumo wo vononi
osiloku. Ɓawai daɓʉ kuɓukumuti niɓɔ ɓa ndi ɓakitʉlya, ɓingya ndi pa
imoti na iɓʉ ka ndaɓʉ yo dumo. Kumbuso yi, ɓadʉla ndi mupumi.
11 Kʉwa wa, niɓɔ ɓʉzinga ɓigoku ndi, ɓaɓikya ɓɛ: ‹Hiii Mombukwono-
dosu! Mombukwono-dosu! Tihukwilyanɔ ɓaka mupumi!›
12 Luki limoti, osikisya ndi ɓɛ: ‹A lingʉnʉ, nakamʉɓikya ambɛ,
nakamumibigʉ!›»
13 Yeso aɓikya ɓata ndi ɓɛ: «Wikogoni nɛki ɓuɓisi! Kyɛ makibigʉ lisyɛ
ikani ngbingo.»

Lizuni ka ɓagya-ligubo niɓɔ ɓʉpága ndi ɓuyi
(Luka 19:11-27)

14 «Ɓokingyasa ndɛkɛ Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lisyɛ na mʉtʉ ɓemoti
ninɔ a ndi na ligʉndʉ. Kambwa katʉkya, ʉmaka ndi ɓagya-ligubo kaki,
ʉgbananilyaga makpʉmʉka kaki.
15 Kaɓyɛnɛnɛ no ngu ka mʉmbanzʉ yikaka-yikaka, apá ndi mʉgya-
ligubo ɓemoti ɓambuma kuɓukumuti. * Wagɔgɔ, apá ndi ɓambuma ɓaɓa.
Na wagɔgɔ ɓata, apá ambuma ɓemoti. Kumbuso yi, aga ndi iyi.
16 Mʉgya-ligubo ninɔ ɓapá ɓambuma kuɓukumuti, aga ndi na iɓu
koyikosogo, inisana ndi ɓata na ɓagɔgɔ kʉgʉ yi kuɓukumuti.
17 Ninɔ ɓapá ndi ɓambuma ɓaɓa, aga ndi iyi koyikosogo ɓɛgɛyɔ, inisana
ndi na ɓagɔgɔ kʉgʉ yi ɓaɓa gɔni.
18 Luki limoti, ninɔ ɓapá ndi ambuma ɓemoti, inda ndi kakpɔ liɓyɛ,
olumbo, asʉma ndi.
19 Niyɔ masyɛ akitaga mudingi, mombukwana-daɓʉ igoku ndi. Ʉɓikya
kʉwa ndi ɓagya-ligubo kaki ɓi niɓɔ ɓɛ ɓatʉmbʉlyagi isaɓʉ ya makpʉmʉka
kaki.
20 Mʉgya-ligubo ninɔ ɓapá ndi ɓambuma kuɓukumuti, odoku, apá
ɓagɔgɔ kuɓukumuti kʉgʉ yi. Aɓikya ndi ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu! Wɛsa
ndi na ɓambuma kuɓukumuti. Wina! Ninisana ndi ɓata na ɓagɔgɔ
kuɓukumuti gɔni.›
21 Mombukwana-daki aɓikya ndi ɓɛ: ‹A ɓinza! Wa mʉgya-ligubo wanza.
Wo ɓi na ɓungbingbili ko luki likɛdɛ, nubisa ɓanʉ ngama koɓuulyaga
makpʉmʉka mudingi. Gulyo ka igyagya ka Mombukwana-dakʉ!›
22 Mʉgya-ligubo ninɔ ɓapá ndi ɓambuma ɓaɓa, odoku ndi gɔni iyi,
aɓikya ndi ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu! Wɛsa ndi na ɓambuma ɓaɓa aka.
Wina! Ninisana ndi ɓata na ɓambuma ɓagɔgɔ ɓaɓa kʉgʉ yi.›
23 Mombukwana-daki aɓikya ndi ɓɛ: ‹A ɓinza, wa mʉgya-ligubo wanza
na walingʉnʉ! Wo ɓi mʉtʉ walingʉnʉ koɓuulyogo luki likɛɗɛ, nubisa
ɓanʉ ngama koɓuulyogo makpʉmʉka mudingi. Gulyo ka igyagya ka
Mombukwana-dakʉ!›
24 Kʉwa wa, mʉgya-ligubo ninɔ ɓapá ndi ambuma ɓemoti, odoku,
aɓikya ndi ɓɛ: ‹Hiii Mombukwono-dosu, nibagatʉ ambɛ wa mʉɗîya.

* **25:15 25:15** Ambuma ɓemoti wo ɓuyi ɓi niɓɔ uluwaga ndi ɓangɔmbɛ kuɓukumuti.

Wobuulyaga kʉ wakakʉnagɨgʉ mino, wanyɔgɔ masɔlɔ kʉ wakokunigʉ mino.
25 Kinili, naɓangatʉ ndɨ, naga kasʉma ambuma kakʉ ka lɨtɔmbʉ. Wɨna! Va ambuma kakʉ nɨmʉ.›
26 Mombukwana-dakɨ asikisya ndɨ ɓɛ: ‹Wa mʉgya-ligubo wanyɛ, mʉfɔlɔɓɔndɔ! Wibagatʉ ndɨ ɓɛ nobuulyaga kʉ nakakʉnagɨgʉ mino, namʉmʉla masɔlɔ nɨmɔ nakokunigʉ.
27 Yɛkɨ a ɓɛyɔ! Wakwanana ndɨ kobisa ɓuyi kamɨ ka baki, iba wa nigiku mino, nakwanano bi konyoku nɨ itundini.
28 Mukupyoni nɛkɨ ambuma yi nɨnɔ, mapá mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ noɓu tɛkɛɓɛ.
29 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kika no luki, ɓamatɨlyatʉ ɓata, ika kʉwa na imu makpʉ. Luki limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ kɛgʉ no luki ɓakʉpya gʉtʉgʉ luki lɨkɛɗɛ aka nɨlɔ akwanano ɓi kaika nolu.
30 Mʉgya-ligubo yi nɨmʉ kɛgʉ na ɨzangɨya, muɗikitoni kunzi ko biti, a pa ya kigomisogo na kaɨlya manzʉ.›»

Ɓɛyɔ Mika-Mʉmbanzʉ akɔ ndɛkɛ mino mʉngɨmbɔ ma ɔɓɨlɨ

31 «Ngbingo yi nɨnɔ Mika-Mʉmbanzʉ odoku ndɛkɛ mina ka ɨbɨba kakɨ, pa imoti na ɓamalaika ɓasɨ, ika ndɛkɛ ko kiti kakɨ wa ɓʉngama, ka ɨbɨba ya kʉgʉ wa lɨsyɛ.
32 Ɓambanzʉ ɓo giyo yasɨ ɓamʉmʉkana ndɛkɛ kambwa kakɨ. Ʉgbanana ndɛkɛ ɓambanzʉ dididi mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ muɓuɓulyo ʉgbananaga mino ɓamɛmɨ na ɓakɔndɔlɔ.
33 Ubisa ndɛkɛ ɓakɔndɔlɔ ka nakpangbala wa kumbanzɨkanɨkɔ kakɨ, ubisa ɓamɛmɨ ka kulekuke.
34 Nɨɓɔ ɓa ka kumbanzɨkanɨkɔ, ngama ʉɓɨkya kʉwa ndɛkɛ ɓɛ: ‹Doniku, iɓunu nɨɓɔ Baba amuɗukulyoni ndɨ ɓʉɓʉnga. Voni lisimo la ɓʉngama nɨlɔ ɓamuɓungusilyaga ndɨ katʉkya ko ngbingo nɨnɔ aka nɔ ɓagya ndɨ mino ɔɓɨlɨ.
35 A ɓɛyɔ, na ndɨ kaɨmʉkana nza, mɛpátʉ ndɨ malɨlɨ. Na ndɨ na mʉsasa, mɛpá lɨɓo limwo. Na ngbingo yi nɨnɔ na ndɨ mino mubiko, mɛtɨlyatʉ ndɨ.
36 Ngbingo yi nɨnɔ na ndɨ mino ndumbu, mɛpátʉ ndɨ ɓotu. Na ndɨ no koloɓu, modokutɔ ndɨ kɛnda. Ko ngbingo yi nɨnɔ na ndɨ mino ka bɔlɔkɔ, modokutɔ ndɨ kɛnda.›
37 Kʉwa wa, ɓatʉ ɓongbingbili ɓamuusa ndɛkɛ ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu, ngbinga tino nɔ tʉmɨna ndɨ mina na nza, tʉpá malɨlɨ? Ikanɨ na mʉsasa, tʉpá lɨɓo limwo?
38 Ngbinga tina nɔ wa ndɨ mino mubiko, tʉtɨlya? Ikanɨ wa ndɨ ndumbu, tʉpá ɓotu?
39 Na ngbinga tina nɔ tʉmɨna ndɨ mino no koloɓu, ikanɨ ka bɔlɔkɔ taga kaʉnda?›
40 Kʉwa wa, ngama usikisya ndɛkɛ ɓɛ: ‹A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, lasɨ nɨlɔ magyɨlya ndɨ ɓemoti luga ka ɓomiki ɓakɛkɛkɛ ɓi nɨɓa ɨkanɨ ɓemoti luga ka ɓomika-mama, mɛgyɨlya ndɨ ɨmɨ ɓɨkpɛ.›
41 Kʉwa wa, ʉɓɨkya ndɛkɛ nɨɓɔ ɓika ndɛkɛ ka kulekuke kakɨ ɓɛ: ‹Tukyoni ɓuwobi na ɨmɨ, iɓunu migbongisisoni! Windoni ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Ɓuku ɓi nɨɓɔ iɓungusyaga ndɨ ko bulya ka mumuyoniso na ɓamalaika kakɨ!
42 A ɓɛyɔ, na ndɨ kaɨmʉkana nza, makɛpágʉ ndɨ malɨlɨ. Na ndɨ na mʉsasa, makɛpágʉ ndɨ lɨɓo limwo.

43 Ngbingo yi nɨnɔ na ndɨ mina mubiko, makɛtɨlyagʉ ndɨ. Ngbingo yi nɨnɔ na ndɨ mina ndumbu, makɛpágʉ ndɨ ɓotu. Na ngbingo yi nɨnɔ na ndɨ mina no koloɓu ikanɨ ka bɔlɔkɔ, makodokugʉ ndɨ kɛnda.›
44 Kʉwa wa, ɓasikisya ndɛkɛ ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu, ngbinga tina nɔ wa ndɨ mina kaɨmʉkana nza, ikanɨ mʉsasa, ikanɨ wa ndɨ mubiko, ikanɨ wa ndɨ ndumbu, ikanɨ no koloɓu, ikanɨ ka bɔlɔkɔ nɨ takusingyigʉ?›
45 Ngama usikisya kʉwa ndɛkɛ ɓɛ: ‹A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, lasɨ nɨlɔ makagyɨlyagʉ ndɨ ɓemoti luga ka ɓomiki ɓakɛkɛkɛ bi nɨɓa, makɛgyɨlyagʉ ndɨ ɨmɨ.›
46 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓopupa ndɛkɛ wa, ɓaga kaigyogyiso ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Luki limoti, nɨɓɔ ɓongbingbili, ɓogulyo ndɛkɛ ka ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.»

26

Ɓangama ɓakagya dikidî kamwisiso Yeso
(Malikɔ 14:1-2; Luka 22:1-2; Yuani 11:45-53)

1 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso ama ndɨ mina kapá mʉtɨwɨ mi nɨmɔ masɨ, ʉɓɨkya ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ:
2 «Makaiba ɓɛ yɨnga wa Pasɨka ika ɓanʉ kumbusa wa masyɛ maɓa. Ɓasʉtatʉ Mika-Mʉmbanzʉ kyɛ ɓabangɨlagɨ ka mʉsalaba.»
3 Kʉwa wa, ɓokumu-kumu na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ka Ɓayuda ɓamʉmʉkana ndɨ ka ndaɓʉ ko kumu-kumu ɓɛyɔ ka Kayafa.
4 Ɓagya ndɨ dikidî kagwisiso Yeso ɓɨpɛlɛ na kamwisiso.
5 Luki limoti, ɓa ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: «Takagwinitɔgʉ ko ngbinga wa yɨnga, kyɛ ɓambanzʉ ɓakovikimonogoni.»

Muka ɓemoti akpozyini Yeso na malazi ka mʉ
(Malikɔ 14:3-9; Yuani 12:1-8)

6 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mina ka Betania, ogulya ndɨ ka ndaɓʉ ka Simoni nɨnɔ a ndɨ keɓu-keɓu.
7 Muko ɓemoti akpuɗoku ndɨ. Muko yi nɨnɔ a ndɨ na malazi ma lɨgabʉ lapʉ kʉgbɛ ko supa nɨnɔ ɓagya ndɨ na lɨtalʉ la alibati. Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino kalyalya, muko yi nɨnɔ akpazyaga ndɨ na malazi mi nɨmɔ ka mʉ.
8 Nɨyɔ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɨna ɓɛyɔ, ʉtʉla. Ɓaɓɨkya ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ akapʉta mino malazi ɓɛyɔ?
9 Ɓakwanano ɓi kagaba ka lɨgabʉ lapʉ kʉgbɛ na kaʉpá ɓatʉ ɓa yangya ɓuyi ɓi!»
10 Yeso andʉnga ndɨ yɨkpʉkpʉmʉkya kaɓʉ, umuusa kʉwa ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino kaɨkpʉkpʉmʉkya kʉgʉ ka muko yi nɨmʉ? Nɨlɔ egyilyi, a yanza!
11 A ɓɛyɔ, mika ndɛkɛ pa imoti na ɓatʉ ɓa yangya masyɛ masɨ. Luki limoti, ɨmɨ, takikigʉ ndɛkɛ pa imoti na iɓunu aka.
12 Ngbingo yi nɨnɔ ekpozyi mino na malazi nɨma ka nzʉyɨ, akeɓungusyogo ko bulya lɨsyɛ nɨlɔ ɓelumba ɓanʉ mino.
13 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ: ɓapa ɓayasɨ kʉ ɓaɓɨkyaga ndɛkɛ mino Mongoni Manza mi nɨma ka ɔɓɨlɨ wasɨ, ɓatamanaga ndɛkɛ nɨlɔ muko yi nɨmʉna ogyi, ɓanatʉmbʉlaga yi.»

Yuda Isikalioti oɓingisyini kagaba Yeso
(Malikɔ 14:10-11; Luka 22:3-6)

14 Kʉwa wa, Yuda Isikalioti, ɓemoti luga ka ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa, ɨnda ndɨ ka ɓokumu-kumu.

15 Umuusa ndɨ ɓɛ: «Nakamʉgabɨlya, mɛpá ɨkɨ?» Kʉwa wa, ɓapá
ɓambuma ɓayo ɓuyi ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa.
16 Katʉkya ko ngbingo yi nɨnɔ, Yuda apʉnga kʉwa ndɨ kakɨsa pisi
kaʉgabɨlya Yeso.

Yeso akalya Pasɨka na ɓaɓɨɓya kakɨ
(Malɨkɔ 14:12-26; Luka 22:7-23; Yuani 13:21-30; 1 Ɓakolito 11:23-25)

17 Ka lɨsyɛ la mambwa la yɨnga wa Mukati mokofulu, ɓaɓɨɓya ka Yeso
ɓakpuɗoku ndɨ, ɓamuusa ɓɛ: «Wakapa ɓɛ tuɓungusilyogiku malɨlɨ ma
Pasɨka yanɨ?»
18 Usikisya ndɨ ɓɛ: «Windoni ka gʉɗʉ, * ka alʉkʉ ɓemoti ɓɛnɛ.
Maɓikyoku ɓɛ: Muwonisilo akaɓɨkya ɓɛ: ‹Ngbingo kamɨ a kʉwa ɓuwobi.
Nakalya Pasɨka kʉ kakʉ pa imoti na ɓaɓɨɓya kamɨ.›»
19 Ɓaɓɨɓya ɓagya ndɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Yeso ʉkpamya ndɨ mino, ɓamba
kʉwa ndɨ malɨlɨ ma Pasɨka kʉ ɓɛyɔ.
20 Nɨyɔ ɓʉgɔgɔ ogwo, Yeso ika ndɨ kalyalya pa imoti na ɓatʉtʉmbwa
tɛkɛɓɛ na ɓaɓa.
21 Ngbingo nɨnɔ ɓa ndɨ mino kalyalya, aɓɨkya ɓɛ: «A lɨngʉnʉ,
nakamʉɓɨkya ambɛ, ɓemoti kunu ɛgabatʉ.»
22 Ɓatʉtʉmbwa ɓalya ndɨ kumbu, ɓapʉnga kamuusogo yɨkaka-yɨkaka
ɓɛ: «Mombukwono-dosu! Ɨmɨ?»
23 Yeso osikisya ɓɛ: «Mʉtʉ yi nɨnɔ akamakyaga kʉɓɔkʉkɔ ka sanɨ pa
imoti na ɨmɨ nɔ ɛgaba ɓanʉ.
24 Mika-mʉmbanzʉ akokwa mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ikpikaga ndɨ mino ko
bulya kakɨ. Luki limoti, kumbu yidingi ka mʉtʉ yi nɨnɔ akagaba yi! Ika
gʉtʉgʉ ndɨ ɓɨnza kʉgbɛ nɨ kɨɓukutigʉ!»
25 Kʉwa wa, Yuda nɨnɔ a ndɨ kagaba, amuusa ɓɛ: «Muwonisilo! Ɨmɨ?»
Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Woɓikyɨ nɨ ɨwɛ!»
26 Ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino kalyalya, Yeso ava ndɨ mukati. Kumbuso
kabibisa Kunzi, oɓunonogo, ʉpága ɓaɓɨɓya kakɨ. Ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ:
«Voni, malya, a nzʉyɨ kamɨ.»
27 Kʉwa wa, ava ndɨ kɔpɔ, kumbuso kabibiso Kunzi, ʉpá. Ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ:
«Mwoni iɓunu ɓasɨ!
28 A ɓɛyɔ, nɨyɨna a ɓangʉ kamɨ. Ɓangʉ ya agʉmɛ ko Kunzi. Oɗukonaga
ndɛkɛ ko bulya ka ɓatʉ ɓudingi na ko bulya mʉpɨlya ma ɓʉnyɛ.
29 Nakamʉɓɨkya ambɛ, nakamwigʉ ndɛkɛ ɓata vinya wa muzabibu,
kadwɛ ka lɨsyɛ nɨlɔ namwo ndɛkɛ mino nɨnɔ wambɨya pa imoti na iɓunu
ɓasɨ ka ɓʉngama ka Baba.»
30 Kʉwa wa, ɓɨmbɨla ndɨ lɨmbʉ libibisa Kunzi. † Kumbuso yi, ɓopupa
ndɨ wa, ɓaga ka Ngʉpa ya Mizeituni.

Yeso oɓikyini ɓɛ Pɛtɛlɛ amanganyatʉ
(Malɨkɔ 14:27-31; Luka 22:31-34; Yuani 13:36-38)

31 Kʉwa wa, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «No biti ya lɨsyɛ li nɨlɨ,
iɓunu ɓasɨ mɛmanganyatʉ. A ɓɛyɔ, ikpikaga ndɨ ɓɛ:
‹Namwɔ ndɛkɛ muɓuɓulyo ka ɓakɔndɔlɔ.
Na ambaza kaɓʉ omisikana ɓingbwi.›
32 Luki limoti, kumbuso ɨmɨ kopupo ka mbʉkʉ, metokonyoku ndɛkɛ ka
Galilaya.»

---

* **26:18 26:18** Gʉɗʉ yi nɨnɔ nɨ Yelusalɛma. † **26:30 26:30** Ɓayuda, ngbingo yi nɨnɔ ɓamaga ndɨ mino kalya malɨlɨ ma Pasɨka, ɓɨmbɨlaga ndɨ Mambʉ 113-118 na 136. **26:31 26:31** Wanda ka Zakalia 13:7.

33 Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ aɓikya ndi ɓɛ: «Gʉtʉgʉ ɓɛngɛni ɓasi ɓakuginyo, luki
limoti, imi nakʉmanganyigʉ ndɛkɛ!»
34 Yeso asikisya ndi ɓɛ: «A lingʉnʉ, nakaʉɓikya ambɛ, no biti ya lisyɛ li
nili, kambwa kɔkʉ kaalika, wika ni wemongonyini nganga yisaa.»
35 Pɛtɛlɛ asikisya ndi ɓɛ: «Gʉtʉgʉ kiko ɓɛ tokwi pa imoti,
nakʉmanganyigʉ ndɛkɛ!» Ɓaɓiɓya ɓagɔgɔ ɓasi ɓaɓikya ndi ɓɛgɛyɔ.

Yeso akalʉmba ko tiko ya Gɛtɛsɛmani
(Malikɔ 14:32-42; Luka 2:39-46)

36 Kʉwa wa, Yeso na ɓaɓiɓya kaki ɓosila ndi ka Gɛtɛsɛmani. Ngbingo yi
ninɔ ɓadwɛ ndi mino, ʉɓikya ɓɛ: «Wikonononi wanʉ ko ngbingo yi ninɔ
na mbɛyi mino kainda kalʉmba kʉ.»
37 Kumbuso yi, ɓaga ndi na Pɛtɛlɛ na ɓomika Zɛbɛdayɔ ɓaɓa. Yeso
apʉnga ndi kalya kumbu, otuma na kʉɓangakʉ ɓiɗɛ.
38 Kʉwa wa, ʉɓikya ndi ɓɛ: «Nakalya kumbu kʉgbɛ ɓuwobi kokwo.
Wikoni wanʉ, mika ɓuɓisi aka pa imoti na imi.»
39 Kumbuso yi, isisila ndi kambwa yikɛɗɛ, ogwo mokpukpu. Apʉnga
kalʉmba ɓɛ: «Babooo! Kika ni akwanananʉ, ikiɗisyanɔ ɓaka kɔpɔ wa
yigyogyiso yi nimʉ! Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, kikonitɔgʉ sipananisɔ kami. Luki limoti,
iki nisɔ kakʉ aka.»
40 Kumbuso yi, Yeso igoku ndi wa ʉsa ndi mina ɓaɓiɓya kaki, ʉtakanya
kʉwa ndi ka ɓatɔtɔ. Amuusa ndi Pɛtɛlɛ ɓɛ: «Wakokwononigʉ kaika
muɓisi pa imoti na imi gʉtʉgʉ ka saa-imoti aka?
41 Wikoni ɓuɓisi, manalʉmba, kyɛ makogulyonitɔgʉ ka kʉɓɔɓɔkʉ!
Limbɛngi a na mʉsasa kagya ɓʉnza, luki limoti, nzʉyi a na ɓʉpɔ.»
42 Yeso ʉkiɗa ndi ka nganga ya yiɓa, alʉmba ɓɛ: «Babooo! Kika ni
kokwononigʉ ɓi ɓɛ kɔpɔ wa yigyogyiso yi nimʉ akiɗi ni nakamwigʉ,
sipananisɔ kakʉ igyonosi nɛki!»
43 Ngbingo yi ninɔ igoku ndi mino ɓuwobi na ɓaɓiɓya kaki, ʉtakanya
ɓata ɓʉlalana aka kyɛ tɔtɔ a ndi ni ubeɗulini.
44 Kʉwa wa, Yeso ʉsa ndi ɓata, inda kalʉmba ka nganga ya yisaa.
Malʉmba mi a ndi mʉɗɔngɔni abɛ nimɔ ma mambwa aka.
45 Kumbuso yi, igoku ndi kʉ ɓaɓiɓya ɓa ndi mino, ʉɓikya ɓɛ: «Ambɛ,
ma asi ka ɓatɔtɔ aka na kaimumbisɔ? Ngbingo itulyonini! Ɓiko kasʉta
Mika-mʉmbanzʉ ka maɓɔkʉ ka ɓatʉ ɓanyɛ.
46 Zuzukoni, togoni! Winoni, mʉtʉ yi ninɔ akɛgaba, osiliniku!»

Bagwini Yeso
(Malikɔ 14:43-50; Luka 22:47-53; Yuani 18:3-12)

47 Ngbingo yi ninɔ Yeso a mbɛyi ndi mina kanzina aka nɔ, ɓemoti luga
ka ɓaɓiɓya kaki tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ninɔ ina ndi ɓɛ Yuda opuponoku. A
ndi pa imoti na ambaza mudingi ka ɓambanzʉ. Ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓa ndi na
ɓadʉkpa na ɓɛngbingili. Ɓokumu-kumu na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ka Ɓayuda
ɓɔ ɓutikoku ndi.
48 Yuda ninɔ a ndi ni agobini Yeso, a ndi ni uɓikyini kambwa aka ɓɛyɔ
agyo mino, ʉɓikya ɓɛ: «Alʉkʉ ninɔ napututo, iba iyi ninɔ. Mugwini!»
49 Yuda akpuɗoku ndi Yeso ɓigala-gala, amuusa ɓɛ: «Muwonisilo!
wanodokuuu!» Apututa kʉwa.
50 Iyi asikisya ndi ɓɛ: «Wai! Gyanɔ nilɔ woduku kagya.» Kʉwa wa, ɓatʉ
ɓi niɓɔ ɓisisiloku ndi, ɓagwi.
51 Ɓemoti ka ɓaɓiɓya ka Yeso anyɔ ndi dʉkpa kaki, ayipa mʉgya-ligubo
ko kumu-kumu, akɔ kutiliko.
52 Luki limoti, Yeso aɓikya ndi ɓɛ: «Wigisa dʉkpa kakʉ ka pa yi! A ɓɛyɔ,
mʉtʉ wasi ninɔ abʉmanaga na dʉkpa, okwa ndɛkɛ dʉkpa gɔni.

53 Ambɛ, wakɛgʉ kaiba ɓɛ nakwanana kakʉnga Baba kesingyo? Wa aka
wa, etikilyoku kakɨtaga ɓambaza tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ka ɓamalaika.‡
54 Luki limoti, kutikoku ɓamalaika ɓɛyɔ, Moɓiso Motu akwanana
kaɨtʉlyana lɨkɨ? A ɓɛyɔ, Moɓiso mi nɨmɔ akaɓɨkya ɓɛ masɨ okwononi
kaigyonasa ɓɛyɔ aka yɔ.»
55 Kʉwa wa, Yeso aɓɨkya ndɨ ɓambaza nɔ ɓɛ: «Moduku kegwi na
ɓadʉkpa na ɓɛngbɨngilɨ abɛ nakika mʉtʉ wo kuɓakʉ? Nikaga ndɨ pa
imoti na iɓunu masyɛ masɨ wakiko ka Ndaɓʉ ko Kunzi nɨ nanapá mʉtʉʉ,
makegwigʉ ndɨ.
56 Luki limoti, masɨ nɨmana akaigyonosa kyɛ ɨtʉlyanɨ ɓɛyɔ ɓogyalandʉ
ɓokpikaga ndɨ mino.»
Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya ɓasɨ ɓasa ndɨ Yeso, ɓogwa mbangʉ.

Yeso akasamba ka Basa-Yidingi ka ɓangama ka Ɓayuda
(Malɨkɔ 14:53-65; Luka 22:54-55, 63-71; Yuani 18:13-14, 19-24)

57 Ɓambanzʉ niɓɔ ɓagwi ndɨ Yeso, ɓaga na ɨyɨ ka Kayafa nɨnɔ a
ndɨ kumu-kumu. Ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓa ndɨ
ɓʉmʉmʉkana kʉ ɓɛyɔ.
58 Pɛtɛlɛ a ndɨ kaɓyɨɓya Yeso mina ɓyɨ kadwɛ kʉ kwa kʉ ka ndaɓʉ ko
kumu-kumu. Ogulya ndɨ ka pa yangba, ikoku pa imoti na ɓazamʉ kaɨna
ɓɛyɔ isilyoku mino.
59 Ɓokumu-kumu na ɓangama ɓagɔgɔ ɓasɨ ɓa Basa-Yidingi ɓa ndɨ
kaʉkɨsa ɓadɛmʉ ɓa ɓɔngɔ, kyɛ ɓinisoni no pisi kamwisiso Yeso.
60 Luki limoti, ɓakɨnagʉ ndɨ, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ ɓatʉ ɓudingi ɓodogoku ndɨ
mino kaɓʉkʉlyaga ɓɔngɔ.
Ka muliɓo, ɓatʉ ɓaɓa ɓodoku ndɨ kaɓɨkya ɓɛ:
61 «Mʉtʉ yi nɨmʉ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Nakwanana kapanza Ndaɓʉ ko Kunzi,
kopika ɓata kumbusa wa masyɛ masaa.›»
62 Kʉwa wa, kumu-kumu amaga ndɨ, amuusa Yeso ɓɛ: «Ambɛ, wakɛgʉ
kosikisyo? Wakaɓɨkya ɓʉ ka ɓangbanga niɓana ɓambanzʉ ɓakaʉpílyaga
ɓa?»
63 Luki limoti, Yeso adaka ndɨ ɓiwo.
Kumu-kumu aɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «Nakaumuuso ko lino ko Kunzi nɨnɔ
a na ɔɓɨlɨ, tɨɓɨkya pisi ka silika, ɨwɛ nɨ Kilisito, Miko Kunzi?»
64 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨwɛ mombukwana-dakɨ woɓikyini! Luki limoti,
nakamʉɓɨkya ambɛ katʉkya mbɨya wanʉ, mamɨnatʉ Mika-mʉmbanzʉ
wakiko ka kumbanzɨkanɨkɔ ko Kunzi nɨnɔ wo Ngu. Na mamɨnatʉ ndɛkɛ
gɔnɨ nɨ anodoku ka ɓɛkʉɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ.»
65 Kʉwa wa, kumu-kumu yi nɨnɔ ɨnʉaga ndɨ ɓotu. Aɓɨkya ɓɛ:
«Atumbwini Kunzi! Takɛgʉ ɓata na nzoyi ya ɓadɛmʉ. Mapʉnya kaʉkana
ɓɛyɔ atumbwi mino.
66 Makaɓɨkya ɓʉ?» Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Okwononi ɓamwɨ!»
67 Kʉwa wa, ɓaɓakyaga ndɨ Yeso na ɓotikito ko miso, ɓayipaga ɓangwasɨ.
Ɓagɔgɔ ɓayipaga ndɨ ɓangwasɨ,
68 ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Kilisito! Ndʉnga pisi ka ɓugyalandʉ! Tɨɓɨkya, wanɨ
nɔ uipi?»

Pɛtɛlɛ amongonyini Yeso
(Malɨkɔ 14:66-72; Luka 22:56-62; Yuani 18:15-18, 25-27)

‡ **26:53 26:53** Ɓambaza tɛkɛɓɛ na ɓaɓa a ndɨ ɓanda ɓasʉda mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓɛlɔfʉ ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya na ɨka na ɓaɓa.

69 Ko ngbingo yi nɨnɔ, Pɛtɛlɛ a ndɨ ɨyɨ wakiko kunzi ka pa yangba. Kʉwa
wa, mʉgya-ligubo ɓemoti mʉsɨka yi akpuɗoku ndɨ, aɓɨkya ɓɛ: «Ɨwɛ, watʉ
ndɨ gɔnɨ pa imoti na Yeso mʉtʉ wa Galilaya.»
70 Luki limoti, Pɛtɛlɛ anganya ndɨ kambwa ka ɓatʉ ɓasɨ ɓɛ: «Ɨmɨ,
nakibigʉ nɨlɔ wakapa kaɓɨkya.»
71 Kumbuso yi, isisila ndɨ miso ya mupumi ma pa yangba. Mʉgya-ligubo
mʉsɨka yi wagɔgɔ amɨna ndɨ, ʉɓɨkya ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa ɓɛ: «Mʉtʉ yi
nɨmʉna a ndɨ pa imoti na Yeso mʉtʉ wa Nazalɛtɨ.»
72 Pɛtɛlɛ anganya ɓata ndɨ, akɔ silika ɓɛ: «Ɨmɨ, nakamibigʉ mʉtʉ yi
nɨmʉ!»
73 Kumbusa yɨkɛɗɛ, ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa ɓakpuɗoku ndɨ Pɛtɛlɛ, ɓaɓɨkya
ɓɛ: «A ɓɛyɔ, wa gɔnɨ ɓemoti kaɓʉ. Gʉtʉgʉ mʉnzɨna kakʉ aka akowonisilo
ɓɨnza ɓɛ wa Mugalilaya!»
74 Pɛtɛlɛ akɔ ndɨ silika, aɓɨkya ɓɛ: «Nigyogyisi! Kika nɨ nakaɓɨkya
ɓɔngɔ. Nakamibigʉ alʉkʉ yi nɨmʉ!» Wa aka wa, kɔkʉ alɨka ndɨ.
75 Pɛtɛlɛ atamana mʉnzɨna nɨmɔ Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Kambwa kɔkʉ
kaalɨka, wika nɨ wemongonyini nganga yɨsaa.» Kʉwa wa, opupa ndɨ kunzi,
apʉnga ndɨ kagama no kumbu kʉgbɛ.

27

Ɓogoni na Yeso kambwa ka ngama mudingi ɓɛyɔ ka Pilatʉ
(Malɨkɔ 15:1; Luka 23:1-2; Yuani 18:28-32)

1 Nɨyɔ lɨsyɛ asyɛ, ɓokumu-kumu na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓolikilya ndɨ dikiɗɨ
kakɨsa kamwisiso Yeso.
2 Kumbuso kakondisiso, ɓaga na ɨyɨ, ɓamomosa ndɨ ɓɨgbʉ kambwa ka
ngama Pilatʉ nɨnɔ andaga ndɨ iwili ya Lʉma.

Yuda ibongisini
(Ligubo 1:18-19)

3 Nɨyɔ Yuda nɨnɔ agaba ndɨ Yeso ʉkana ɓɛ ɓomosini mʉtʉʉ kamwɔ Yeso,
apʉnga ndɨ kalya kumbu kʉgbɛ. Umigisya kʉwa ndɨ ɓokumu-kumu na
ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓambuma ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa ɓaya ɓuyi.
4 Ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Nogyi ɓi ɓʉnyɛ koɗukusaga ɓangʉ ka mʉmbanzʉ yi
nɨnɔ kɛgʉ ɓi na ɓʉnyɛ.»
Luki limoti, ɨɓʉ ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Katindigʉ iɓusu. Undi ɨwɛ aka.»
5 Yuda ombimba ndɨ ɓuyi ɓi nɨɓɔ ka Ndaɓʉ ko Kunzi. Kumbuso yi,
atʉkya ndɨ, aga kaibongiso.
6 Ɓokumu-kumu ɓapʉnaga ndɨ, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Mʉtʉʉ kusu
katɨkpamyagʉ ɓɛ tobisogi inguo yo ɓuyi ɓi nɨɓa ka kpokoyo ya ndaɓʉ ya
malʉmba. A ɓɛyɔ, a mʉkalya ma ɓangʉ.»
7 Kumbuso wa yʉkanana, ɓoluwa ndɨ no ɓuyi ɓi nɨɓɔ tiko ka maɓɔkʉ
ka alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ alʉkaga ndɨ ɓambɨkɛ. Ɓoluwa ndɨ tiko yi nɨyɔ ko
bulya yilumbo mino ɓobiko.
8 Kinili, kadwɛ na lɨsyɛ li nɨlɨ, tiko yi nɨyɔ ɓalɨkyaga ɓɛ «Tiko ya Ɓangu».
9 Kʉwa wa, ɨtʉlyana nɨlɔ ɨɓɨkya ndɨ pisi ka mugyalandʉ Yelemia ɓɛ:
«Ɓava ndɨ ɓambuma ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa ɓaya ɓuyi. Lɨgabʉ li nɨlɔ Ɓezaleli
ɓobisa ndɨ ko bulya kakɨ.
10 Ɓoluwa ndɨ no ɓuyi ɓi nɨɓɔ tiko ka maɓɔkʉ ka mʉlʉka ɓambɨkɛ
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Mombukwono-dosu ɛɓɨkya ndɨ mino.»

27:10 27:9-10 Wanda ka Zakalia 11:12-13; Yelemia 18:2-3; 19:1-2; 32:6-15.

Ɓogoni na Yeso kambwa ka Pilatʉ
(Maɨikɔ 15:2-15; Luka 23:2-3, 18-25; Yuani 18:29–19:16)

11 Ɓinda kʉwa ndɨ na Yeso kambwa ka ngama wa iwili ɓɛyɔ ka Pilatʉ. Ɨyɨ Pilatʉ amuusa ndɨ ɓɛ: «Ɨwɛ nɨ ngama ka Ɓayuda?» Yeso asikisya ɓɛ: «Ɨwɛ nɔ woɓikyi.»

12 Kumbuso yi, ɓokumu-kumu na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓasʉngʉlya ndɨ. Luki limoti, nɨ kosikisyigʉ.

13 Kʉwa wa, Pilatʉ amuusa ndɨ ɓata ɓɛ: «Wakɛgʉ kaʉkana ɓangbanga ɓasɨ niɓana ɓakaʉpílyaga ɓa?»

14 Luki limoti, Yeso kasikisyagʉ ndɨ ka lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka. Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ambanga ndɨ ngama mudingi kʉgbɛ.

Pilatʉ okpomyini ɓɛ ɓamwɨ Yeso
(Maɨikɔ 15:6-15; Luka 23:15-25; Yuani 18:39–19:16)

15 Ka yɨnga ya Pasɨka, ngama mudingi akʉlaga ndɨ mʉtʉ wa bɔlɔkɔ ɓemoti nɨmɔ ambaza ka ɓambanzʉ atwaga ndɨ. Ikaga ndɨ mʉtʉ yi nɨnɔ ambaza apaga ndɨ.

16 Ko ngbingo yi nɨnɔ, a ndɨ na mʉtʉ wa bɔlɔkɔ ɓemoti wakimibisikoso kʉgbɛ. Lino kakɨ ndɨ nɨ Balaba.

17 Kʉwa wa, Pilatʉ umuusa ndɨ ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓamʉmʉkana ndɨ wa ɓɛ: «Wanɨ nɔ makapa ɓɛ namʉkʉlyɨ luga ka Balaba ɨɓʉ na Yeso nɨnɔ ɓamakaga ɓɛ Kilisito?»

18 Uusa ndɨ ɓɛyɔ kyɛ a ndɨ kaiba ɓɛ ɓasʉta ndɨ Yeso ko bulya imi aka.

19 Ngbingo nɨnɔ Pilatʉ a mbɛyɨ ndɨ mino wakiko aka kasombiso Yeso, mukakɨ atikilyoku ndɨ lɨyʉ ɓɛ: «Mʉtʉ yi nɨnɔ kɛgʉ na ɓʉnyɛ, wakimokyonitɔgʉ ka lɨkpʉmʉka kakɨ! A ɓɛyɔ, no biti yi nɨyɨ, nigyogyisi kʉgbɛ ko nziki ko bulya kakɨ.»

20 Luki limoti, ɓokumu-kumu na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ka Ɓayuda ɓʉtɨwa ndɨ ɓambanzʉ ɓɛ ɓakʉlagɨ Balaba, ɓamwɔ Yeso.

21 Ngama umuusa ndɨ ɓɛ: «Luga ka ɓatʉ ɓaɓa ɓi niɓa, wanɨ nɔ makapa ɓɛ namʉkʉlyɨ?» Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Balaba.»

22 Pilatʉ umuusa ndɨ ɓata ɓɛ: «Nagya kʉwa ɨkɨ na Yeso nɨnɔ ɓamakaga ɓɛ Kilisito?» Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓabangɨlagɨ ka mʉsalaba!»

23 Pilatʉ ɨgɨlya ɓata ɓɛ: «Ɓʉnyɛ tino sɛ ɓɔ agya ndɨ?» Luki limoti, ɓidukulaga ndɨ asɨ kapamɨkanaga aka na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Ɓabangɨlagɨ ka mʉsalaba!»

24 Ngbingo yi nɨnɔ Pilatʉ ɨna ndɨ mino ɓɛ kakwananɨgʉ kagya ɓata luki na ɨpʉmbʉ akaisisilogo aka, atɨka ndɨ ɓɛ ɓoviku liɓo, ɨsʉkʉsa maɓɔkʉ kambwa kaɓʉ ɓasɨ. Aɓɨikya ndɨ ɓɛ: «Ɓangu ka mʉtʉ yi nɨmʉ koɗukogonitɔgʉ ko lina kamɨ. A kʉwa lɨkpʉmʉka kunu aka!»

25 Ɓatʉ ɓasɨ ɓosikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓangʉ kakɨ aɗʉkagɨ ka mʉ kusu na ka ɓomikusu!»

26 Kʉwa wa, Pilatʉ ʉkʉlya ndɨ Balaba. Atinisisa ndɨ Yeso pimbo. Kumbuso yi, ʉpá ndɨ kyɛ ɓabangɨlagɨ ka mʉsalaba.

Ɓasʉda ɓakatɨba Yeso
(Maɨikɔ 15:16-20; Yuani 19:2-3)

27 Kʉwa wa, ɓasʉda ɓaga ndɨ na Yeso ka ndaɓʉ ka ngama wa iwili. Kʉ ɓɛyɔ, ɓʉmʉmʉla ndɨ ɓasʉda ɓasɨ, ɓakungulo Yeso ɓikululu.

28 Ɓanyɔgɔ ndɨ ɓotu, ɓamokisya kanzʉ wangbʉ.

29 Ɓoɓungusyaga ndɨ ɓiwilili muligi nɨmɔ a ndɨ no mowo, ɓamokisya ka mʉ. Ɓagwisiso lɨgʉgʉ ka kʉɓɔkʉkɔ kwa kumbanzɨkanɨkɔ. Kumbuso yi,

ɓoɓuna ndɨ moli kambwa kakɨ katɨba, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Ngama ka Ɓayuda, tumuusito!»
30 Ɓaɓakyaga ndɨ na ɓotikito. Ɓava kʉwa ndɨ lɨgʉgʉ li nɨlɔ ɓanatɨnaga nolu ka mʉ.
31 Kumbuso katɨba ɓɛyɔ, ɓanyɔ ndɨ kanzʉ. Ɓamokisyo ɓata ɓotu kakɨ, ɓaga kʉwa ndɨ na ɨyɨ kabangɨlaga ka mʉsalaba.

Ɓasʉda ɓabongilogini Yeso ka mʉsalaba
(Malikɔ 15:21-32; Luka 23:26-43; Yuani 19:17-27)

32 Ngbingo yi nɨnɔ ɓasʉda ɓopupa ndɨ mina wa, ɓabangana na alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ a ndɨ mʉtʉ wa Kulɛnɛ, ina ndɨ ɓɛ Simoni. Ɓabinikisa ndɨ na mapʉpʉ mʉsalaba ka Yeso.
33 Nɨyɔ ɓosila ndɨ ka pa nɨyɔ ɓalɨkyaga ɓɛ Gɔlɔgɔta (isi yi nɨ: Pa ya Mukuwa ma mʉ),
34 ɓapá ndɨ Yeso vinya mʉmatanaga no luki lozyo. Luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ akɨngɨla ndɨ mino, akya komwo.
35 Kʉwa wa, ɓabangɨlaga ndɨ ka mʉsalaba. Ɓatwa ndɨ lɨɓɛsɛ ko bulya yɨgbananaga ɓotu kakɨ.
36 Kumbuso yi, ɓikanana ndɨ wa kaɓuulyogo.
37 Na kʉgʉ wa mʉ kakɨ, ɓokpika ndɨ isi ya lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓasʉngʉlya ndɨ mina ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨmʉ nɨ Yeso, ngama ka Ɓayuda.»
38 A ndɨ na ɓatʉ ɓo kuɓakʉ ɓaɓa nɨɓɔ ɓʉbangɨlaga ndɨ gɔnɨ ka kpɔlɔ ka Yeso. Ɓemoti ka nakpangbala wa kʉmbanzɨkanɨkɔ, na wagɔgɔ ka kulekuke.
39 Ɓambanzʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ kakɨtaga wa, ɓa ndɨ katʉmbwa Yeso, ɓanagbɨtya ɓamʉ,
40 ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Wa ndɨ kapa kapanza Ndaɓʉ ko Kunzi, wopika yagɔgɔ ka masyɛ masaa. Wihukusa nɛkɨ mombukwana-dakɨ yi, kika nɨ wa Miko Kunzi, syoku ka mʉsalaba!»
41 Ɓokumu-kumu, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ pa imoti na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓa ndɨ gɔnɨ katɨba ɓɛgɛyɔ, ɓanaɓɨkya ɓɛ:
42 «Uhukusa ndɨ ɓatʉ ɓagɔgɔ. Kakwananɨgʉ kaihukuso ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi ɓɨkpɛ! A ngama ka Ɓezaleli. Osyikunɔ ka mʉsalaba, ɨɓusu, taɓɨnɨkyana kʉwa gɔnɨ!
43 A ɓɛyɔ, ɨgʉmya ndɨ ko Kunzi, aɓɨkya ndɨ ɓɛ a Miko Kunzi. Kika nɨ Kunzi apagatʉ, ahukusi nɛkɨ mbɨya wanʉ!»
44 Gʉtʉgʉ ɓatʉ ɓo kuɓakʉ aka nɨɓɔ ɓʉbangɨlaga ndɨ ka kpɔlɔ ka Yeso, ɓa ndɨ katʉmbwa ɓɛgɛyɔ.

Kukwakʉ ka Yeso
(Malikɔ 15:33-41; Luka 23:44-49; Yuani 19:28-30)

45 Katʉkya ndɨ ka saa sita, biti ohuma ndɨ ɔɓɨlɨ wasɨ ka ɓasaa ɓayɨsaa.
46 Nɨyɔ saa tisa a kʉwa ndɨ ɓuwobi kaɨtʉlyana, Yeso igomisa ndɨ na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Eli, Eli, lama sabakatani?» Isi nɨ: «Hiii Kunzi! Hiii Kunzi! Ko bulya ɨkɨ yɔ wesi mino?»
47 Nɨyɔ ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti luga ka nɨɓɔ ɓa ndɨ wa ɓamʉkana mino ɓɛyɔ, ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Akamaka Ɨlɨya.»
48 Wa aka wa, ɓemoti kaɓʉ apɨkɨta ndɨ, ovoku luki limoti ɓɨfʉɓʉ-fʉɓʉ, olubo ko vinya wa muzabibu wozyo. Kumbuso yi, abanga kʉwa ndɨ ka lɨgʉgʉ, apá Yeso ɓɛ omwɨ.

27:35 27:35 Wanda ka Mambʉ 22:19. **27:46 27:46** Wanda ka Mambʉ 22:1.

49 Luki limoti, ɓagɔgɔ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wosoni! Tinini mbɛyɨ ikanɨ Ɨliya
odokuto kahukuso!»
50 Luki limoti, Yeso igomisa ɓata ndɨ na lɨyʉ lapʉ. Osisa lɨmbɛngɨ.
51 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, kutuko nɨkwɔ ikaga ndɨ kubongiso
kagbanana pa yotu na pa yotu kʉgbɛ kʉ ka Ndaɓʉ ko Kunzi kʉ, anʉɨka
ndɨ luga katʉkya kʉgʉ kadwɛ kusili. Mugi ɨzʉkʉla ndɨ ɓingbuku-ngbuku,
matamʉ makpʉkpʉ alɨkanaga ndɨ ɓɨkpakpakpa.
52 Gʉtʉgʉ ɓambʉkʉ aka oukwikana ndɨ na ɓatʉ ɓudingi nɨɓɔ ɓokwaga
ndɨ nɨ ɓaɓinikyonini Kunzi, ɓabɨlila ndɨ.
53 Ɓopupoku kʉwa ka ɓambʉkʉ. Kumbuso gɔnɨ Yeso kopupa ndɨ ka
mbʉkʉ, ɓingya ka Yelusalɛma, gʉɗʉ wotu. Kʉ ɓɛyɔ, ɓupuponilya ndɨ
ɓambanzʉ ɓudingi.
54 Nɨyɔ ngama ka ɓasʉda ka Ɓalʉma pa imoti na ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɨɓʉ
kaɓuulyaga Yeso ɓamɨna azigizo na masɨ nɨmɔ akɨtanaga ndɨ wa, ɓogwa
ndɨ ombombo kʉgbɛ. Ɓaɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Ka lɨngʉnʉ, mʉtʉ yi nɨmʉ a
ndɨ asɨ Miko Kunzi aka!»
55 Wa gɔ wa, a ndɨ na ɓoko ɓudingi nɨɓɔ ɓa ndɨ kaɨna ka ɓʉɓyɨ nɨlɔ
akɨtanaga ndɨ lɔ. Ɓotukyoku ndɨ pa imoti na Yeso ka Galilaya, kasingyo
ka mogubo.
56 Luga kaɓʉ, a mbɛyɨ ndɨ nɨ Malia mʉtʉ wa Magadala, Malia nɨnɔ
aɓʉkʉta ndɨ Yakɔbɔ ɨɓʉ na Yɛzɛfʉ sɛ kʉwa amakɨ ɓomika Zɛbɛdayɔ.

Ɓanalumbo Yeso
(Malɨkɔ 15:42-47; Luka 23:50-56; Yuani 19:38-42)

57 Nɨyɔ ɓʉgɔgɔ ɨtʉlyana, alʉkʉ ɓemoti wa lɨngama, mʉtʉ wa Alimatia
nɨnɔ ina ɓɛ Yɛzɛfʉ, a ndɨ gɔnɨ ɨyɨ mʉɓɨɓya ka Yeso, osiloku ndɨ.
58 Ɨnda kʉwa ndɨ ka ngama mudingi wa iwili ɓɛyɔ ka Pilatʉ, akʉnga ɓɛ
ɓapí nzʉyɨ ka Yeso. Pilatʉ akpamya ndɨ ɓɛ ɓapí.
59 Yɛzɛfʉ ɨnda ndɨ kava. Akandaga na kutuko kwambɨya,
60 amongosa ndɨ ka mbʉkʉ yambɨya nɨyɔ ɨkpʉlya ndɨ ka lɨtalʉ. Kumbuso
yi, adʉla ndɨ mupumi mi na lɨtalʉ lidingi, aga ndɨ.
61 Ko ngbingo yi nɨnɔ, Malia Magadala na Malia nɨnɔ wagɔgɔ ɓa ndɨ wa,
ɓakikonono kambwa wa mbʉkʉ.

Ɓasʉda ɓakoɓuulya mbʉkʉ

62 Ɓʉgala ɓi, akaɨɓɨkya ɓɛ lɨsyɛ li nɨlɔ a kambwa wa nɨlɔ la kɨɓungusyogo
ka Lɨsyɛ la kimumbiso, ɓokumu-kumu na Ɓafalisayɔ ɓaga ndɨ ka Pilatʉ.
63 Ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu! Totomonini ɓata ɓɛyɔ mʉtʉ
waɓɔngɔ yi nɨmʉ aɓɨkya ndɨ mino ngbingo yi nɨnɔ a mbɛyɨ ndɨ mino
muɓisi aka ɓɛ: ‹Kumbusa wa masyɛ masaa, nopupatʉ ka mbʉkʉ.›
64 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, pá nɛkɨ mʉtʉʉ ɓɛ ɓoɓuulyogi mbʉkʉ kadwɛ kʉ kwa kʉ
masyɛ masaa ɨtʉlyano mino. Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓakodonikuto kaɓɨɓo, ɓaga
kaʉɓɨkya ɓambanzʉ ɓɛ: ‹Opupini ɓi luga ka ɓamanda.› Mʉnzɨma ma
mɨɓa mi nɨma ika ɓanʉ manyɛ kakɨtaga nɨmɔ ma mambwa.»
65 Pilatʉ usikisya ndɨ ɓɛ: «Matʉ na ɓasʉda nɨɓɔ ɓokwononi koɓuulya
mbʉkʉ. Wogoni, ɓoɓuulyogi mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mini mino ɓɨnza.»
66 Ɓaga kʉwa ndɨ ka mbʉkʉ, ɓadʉla ndɨ miso ma mbʉkʉ na lɨtalʉ
ɓingbufu, ɓubisa ndɨ ɓasʉda wa koɓuulyo.

28

Yeso opupini ka mbʉkʉ
(Malɨkɔ 16:1-10; Luka 24:1-12; Yuani 20:1-10)

1 Niyɔ Lisyɛ la kimumbiso akitaga ndi, kuwa na ɓugala ɓi ka lisyɛ
la mambwa la pɔsɔ* ko mbolugo, Malia ninɔ a ndi mutu wa guɗu wa
Magadala pa imoti na Malia wagɔgɔ, ɓaga ndi kaanda mbuku.
2 Ko ngbingo ɓemoti, azigizo wapu apunga ndi. Malaika ka
Mombukwono-dosu, osyoku ndi kotukyoku kugu wa lisyɛ, inda ndi katɛ
ka kpɔlɔ litalu lidingi nilɔ otikya ndi mbuku, ika ndi kugu yi.
3 A ndi kanzɛ kugbɛ muɗɔngɔni abɛ ngbangbata kanginana, ɓotu kaki
a ndi ɓitu abɛ libu.
4 Ɓoɓuɓulya niɓɔ ɓa ndi koɓuulyaga mbuku ɓapunga ndi kaguguma
ɓikpwukpwukpwu na kuɓangaku, kadwɛ ku kwa ku ɓiita ndi mina abɛ
ɓamanda.
5 Luki limoti, malaika ninɔ uɓikya ndi ɓoko ɓi niɓɔ ɓɛ:
«Makoɓongonitɔgu. Nakaiba ambɛ makakisa Yeso, ninɔ ɓabongilogi
ɓi ka musalaba. 6 Kɛgu ɓata wanu! A bɛyɔ, opupini ɓi ka mbuku
muɗɔngɔni ɓɛyɔ aɓikya nduku mino. Doniku, winoni ku o bi mino
mumongoso.
7 Windoni ɓigala kauɓikya ɓaɓiɓya kaki ɓɛ: ‹Opupini ɓi luga ka
ɓamanda. Matokonyoku ka Galilaya. Maminoku ɓanu ku ɓɛyɔ.› Nilɔ
no ɓi ambɛ namuɓikyi nilɔ.»
8 Ɓoko ɓaɓa ɓi niɓɔ ɓatukya ndi ɓigala-gala ka mbuku ɓotumini
na kuɓangaku ɓiɗɛ na magyagya mudingi gɔni. Ɓinda ndi mbangu
kautumbulyaga ɓaɓiɓya ka Yeso mongoni mi nimɔ.
9 Ko ngbingo ɓemoti, Yeso ɓikpɛ abangana ndi na ɓoko ɓi niɓɔ, umuuso.
Ɓakpuɗoku ndi, ɓavilaga magu na ɓabibiso.
10 Yeso uɓikya kuwa ndi ɓɛ: «Makoɓongonitɔgu! Windoni kauɓikyaga
ɓomika-mama ɓɛ ɓaga ka Galilaya. Ɓeminoku ku ɓɛyɔ.»

Ɓoɓuɓulyo ɓa mbuku ɓogoni kapága mongoni

11 Ngbingo yi ninɔ ɓoko ɓi niɓɔ ɓa mbɛyi ndi mino ko pisi aka,
ɓoɓuɓulyo ɓemoti-ɓemoti ɓa mbuku ɓatukya ndi, ɓaga ka guɗu. Ku ɓɛyɔ,
ɓutumbulyaga ndi ɓokumu-kumu lasi nilɔ akitanaga ndi.
12 Kuwa wa, ɓokumu-kumu ɓi niɓɔ pa imoti na ɓambɔku-mbɔku ka
Ɓayuda ɓagya ndi dikiɗî. Ɓukanana ndi kaupá ɓasuda ɓi niɓɔ ɓuyi
ɓudingi ɓipɛlɛ.
13 Ɓuɓikya ndi ɓɛ: «Ɓikyoni ambɛ: ‹Ɓaɓiɓya kaki ɓoduku ɓi no biti
kaiɓo manda kaki ko ngbingo yi ninɔ to ɓi mino ka ɓatɔtɔ.›
14 Kika ni mongoni asilyini ngama mudingi wa iwili, iɓusu
ɓamombukwono-dosu ɓi ɓɔ tatumbulyaga mongoni mi nimɔ. Tagya yasi
ambɛ iɓunu makogulyonitɔgu ka ɓukpwuku-kpwuku.»
15 Kuwa wa, ɓasuda ɓi niɓɔ ɓava ndi ɓuyi na ɓagya muɗɔngɔni ɓɛyɔ
ɓukpamya ndi mino. Mongoni mi nimɔ itulyana ndi luga ka Ɓayuda
kadwɛ na lisyɛ li nili.

Yeso upupilyini ɓaɓiɓya kaki
(Malikɔ 16:14-18; Luka 24:36-49; Yuani 20:19-23; Ligubo 1:6-8)

16 Kuwa wa, ɓaɓiɓya ɓi niɓɔ tɛkɛɓɛ na ɓemoti ɓaga ndi ka Galilaya, ka
ngupa niyɔ Yeso uwanyaga ndi.
17 Ngbingo yi ninɔ ɓamina ndi mino, ɓabibiso. Luki limoti, ɓemoti-
ɓemoti kaɓu ɓa ndi na ɓotumo.
18 Kumbuso yi, Yeso ukpuɗoku ndi, uɓikya ɓɛ: «Ɓɛpóni ndi ngu yasi ya
kugu wa lisyɛ na kunu ka ɔɓili.

---

* **28:1 28:1** *lisyɛ la mambwa la pɔsɔ:* Ilu lɔ ɓalikyaga ndi ɓɛ lisyɛ la Mungu.

19 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, windoni ka ɓɛvananza ɓayasɨ, huyikosoni ɓiki ɓaɓɨɓya kamɨ. Huɓotisoni ko lino ka Baba, ko Miki na ka Lɨmbɛngɨ-Lotu.
20 Huwonisiloni kaɓyɛ masɨ nɨmɔ namʉɓɨkyaga ndɨ. Wiboni ɓɨnza ambɛ na pa imoti na iɓunu ɓongbinga ɓasɨ kadwɛ ka muliɓo ma ɔɓɨlɨ.»

Mongoni Manza ka Yeso ɓɛyɔ
Malɨkɔ
okpikaga ndɨ mino
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Mongoni Manza nɨmɔ Malɨkɔ okpika ndɨ nɨma. Malɨkɔ kɛgʉ ɨyɨ atʉtʉmbwa ka Yeso, luki limoti ɓakpakyanatʉ ndɨ pa imoti na Pɔlɔ, ɓagya gɔnɨ ndɨ ligubo lo Mongoni Manza ɨɓʉ na Pɛtɛlɛ. A ɓɛyɔ, makpʉmʉka mi nɨmɔ okpiko ka kitaɓʉ yi nɨyɨ, a nɨmɔ ʉkana ndɨ na Pɛtɛlɛ nɨ anʉtʉmbʉlyaga ɓambanzʉ ɔɓɨlɨ ka Yeso-Kilisito ka lɨtɔmbʉ li nɨlɨ. Ukpikilya ndɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda, kauwonisilo ka lɨngʉnʉ ɓɛ Yeso a Mɨka Kunzi.

Kʉsɔ wa Moɓiso, Kunzi aɓɨkya ndɨ ɓɛ atikokuto ndɛkɛ mʉtʉ ɓemoti kauhukuso ɓatʉ ɓa Izaleli nɨɓɔ ɓa ɓatʉ kakɨ. Yeso osiloku ndɨ ka lɨtɔmbʉ li nɨlɨ nɨ Ɓalʉma ɓogoni ndɨ kava lɨtɔmbʉ la mugi ma Izaleli, ɓika ndɨ kʉ ɓɛyɔ. Ɓezaleli ɓʉmʉkanaga kʉwa ndɨ ɨɓʉ aka.

Ɓezaleli ɓikaga ndɨ katamana ɓɛ Kilisito nɨnɔ Kunzi awanyaga ndɨ katikoku, uhukusagatʉ ndɛkɛ ka maɓɔkʉ ka Ɓalʉma. Luki limoti, kɛgʉ ko bulya muhukuso mi nɨmɔ, mɔ Yeso odoku mino. Uhukusaga ndɨ asɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ aka ɓɔ ɓasa ndɨ Mumuyoniso, ɓasa ɓʉnyɛ, ɓapʉnga kamʉkana asɨ ɨyɨ aka.

Malɨkɔ atʉmbʉlaga ndɨ ka kɨtaɓʉ yi nɨyɨ, nɨyɔ Yeso agya ndɨ ka lɨtɔmbʉ, ɓɛyɔ ʉpá mino ɓambanzʉ mʉtʉʉ, atʉmbʉlaga gɔnɨ kʉ kwa kʉ na pupo ka Yeso ka mbʉkʉ. Yeso a ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza no ngu yasɨ, anohukuso ɓokoloɓu, anokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ, anagya makpʉmʉka mʉmbanga mbanga mudingi nɨmɔ okitogi yimɨbo ka ɓambanzʉ. Luki limoti, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ Yeso a mino Miko Kunzi yɔ, kɨbɨnɨkagʉ ndɨ. Moɓiso akaɓɨkya ɓɛ: «A ɓɛyɔ, Mɨka-Mʉmbanzʉ kodokugʉ ndɨ ɓɛ kyɛ ɓiki kagugubyo. Luki limoti, odoku ndɨ kaugugubya ɓambanzʉ, na kapá ɔɓɨlɨ kakɨ abɛ mʉkalya kaʉkʉlaga ɓatʉ ɓudingi ka ɓʉnyɛ.» (Malɨkɔ 10:45)

Ɓangama ka Ɓayuda ɓamʉyatʉ ndɨ kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓamwɔ ndɨ mino. Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ aɓyɛgɛ Yeso, okwoni, ɨbɨ ɓɛ ɓagyogyisatʉ, luki limoti, muliɓo kakɨ ika na ɨzangɨya.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Yuani-Mubatizaɨ akaɓɨkyaga Mongoni Manza *1:1-8*
Iɓatiso ka Yeso na ɓɛyɔ Mumuyoniso a ndɨ mino kakɨsa kaɓɔɓɔ *1:9-13*
Yeso ogoni kaiko ka Galilaya *1:14–9:50*
Yeso otukyini ka Galilaya, aga ka Yelusalɛma *10:1-52*
Pɔsɔ wa muliɓo ka Yeso ka lɨtɔmbʉ, kasombiso na kukwakʉ kakɨ *11:1–15:47*
Yeso opupini ka mbʉkʉ *16:1-8*
Yeso upupilyini ɓaɓɨɓya kakɨ *16:9-20*

Yuani-Mubatizaɨ akaɓɨkyaga Mongoni Manza
(Matayɔ 3:1-12; Malɨkɔ 1:1-8; Yuani 1:19-28)

1 Mʉpʉnganagɨ ma Mongoni Manza ka Yeso-Kilisito, Miko Kunzi nɨma.
2 Kʉsɔ wa kɨtaɓʉ ka mugyalandʉ Isaya, ɨkpikaga ɓɛ:
«Ɨmɨ Kunzi, nakatɨka atʉtʉmbwa kamɨ kambwa kakʉ,
kauɓungusilyo pisi.

3 Mʉmbanzʉ ɓemoti akatʉɓilaga ka isa ɓɛ:
‹Bungusyoni pisi ka Mombukwono-dosu,
munonilyoni ɓopisi kaki ɓingbingbili!›»
4 Yuani-Mubatizai opuponoku ndi ka isa, anʉkʉwa ɓambanzʉ ɓɛ:
«Yikosoni mambɛngi, miɓotisiso, Kunzi amʉpilya ɓʉnyɛ kunu.»
5 Batʉ ɓasi ɓa iwili ya Yudɛa na ɓa gʉɗʉ wa Yelusalɛma ɓasilyogoku
ndi Yuani-Mubatizai. Batʉ ɓi niɓo ɓatwaga ndi ɓʉnyɛ kaɓʉ ka pa yangba,
Yuani anuɓotiso ka Yɔlɔdani*.
6 Yuani imokisyaga ndi kutuko kwo tukatʉ ta ngamia na mʉkaba ma
sibokuso sa nyama ka iɗʉkʉfiso. Ʉlyaga ndi ɓanabʉnyɛnyɛ no nzuki niyɔ
ikaga ko tutu.
7 Akʉwaga ndi ɓɛ: «Mʉtʉ yi ninɔ akodoku kumbusa kami, a no ngu
kɛkitaga imi. Nakakwananigʉ gʉtʉgʉ kodidiko, na kakʉlaga ligi ya
ɓɛkpakʉ kaki.
8 Imi, namuɓotisaga ɓi ko liɓo, luki limoti, iyi, amuɓotisaga ɓanʉ ka
Limbɛngi-Lotu.»

Yuani akaɓotiso Yeso
(Mataɣɔ 3:13; Luka 3:21-22)

9 Ka masyɛ mi nimɔ, Yeso otukyoku ndi ka Nazalɛti, ka iwili ya Galilaya
adwɛ ka Yɔlɔdani. Kʉ ɓɛyɔ, Yuani aɓotisa ndi.
10 Niyɔ aka yɔ Yeso opupoku ko liɓo, ina ndi lisyɛ koukwikono, Limbɛngi-
Lotu asilyoku ndi abɛ likpondi.
11 Kʉwa wa, liyʉ otukyoku ndi kʉgʉ wa lisyɛ ɓɛ: «Iwɛ, wa mikami
mʉpaka, nogwaga na iwɛ magyagya kʉgbɛ.»

Abili akaɓɔɓɔ Yeso ka isa
(Mataɣɔ 4:1-11; Luka 4:1-13)

12 Kumbuso yi, Limbɛngi-Lotu akpamya ndi Yeso kaaga ka isa.
13 Kʉ ɓɛyɔ, agya ndi masyɛ ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya ni abili anaɓɔɓɔ.
Ikaga ndi pa imoti na ɓanyama ɓo tutu, ɓamalaika ɓanagugubyo.

Yeso akaʉmaka ɓaɓiɓya ɓakwanganya
(Mataɣɔ 4:12-22; Luka 4:14-15; 5:1-11)

14 Niyɔ ɓagwi Yuani-Mubatizai, Yeso aga ndi iyi ka Galilaya. Kʉ ɓɛyɔ, a
ndi kaɓikyaga Mongoni Manza ko Kunzi.
15 Aɓikyaga ndi ɓɛ: «Ngbingo itulyonini. Bʉngama ko Kunzi a kʉwa
ɓuwobi. Yikosoni mambɛngi, maɓinikyana Mongoni Manza!»
16 Yeso a ndi kakpakyana ka mutili ma ibombu yidingi ya Galilaya, ʉmina
ndi ɓanyɔ-ɓosi ɓaba, Simoni iɓʉ na mamaki ɓɛyɔ ka Andilia ni ɓanolubo
moyo.
17 Ʉɓikya ndi ɓɛ: «Iɓyeniku. Namuitisa kʉwa ɓanyɔ-ɓambanzʉ†.»
18 Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, ɓasa ndi moyo kaɓʉ, ɓapʉnga kaɓiɓya.
19 Niyɔ Yeso idukula ndi ɓata mina yikɛɗɛ ɓɛnɛ, ʉmina ndi ɓomika
Zɛbɛdayɔ, Yakɔbɔ iɓʉ na mamaki ɓɛyɔ ka Yuani. Ba ndi ka ingbɔlɔ
yidingi‡ kaɓʉ ni ɓanoɓungusyogo moyo.
20 Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, ʉmaka ndi. Basa ndi abaɓʉ ka ingbɔlɔ pa
imoti na ɓagya-ligubo kaki, ɓaga ndi iɓʉ kaɓiɓya Yeso.

---

* **1:5 1:5** *Yɔlɔdani:* A liɓo lidingi ka mugi ma Palesitina. † **1:17 1:17** *ɓanyɔ-ɓambanzʉ:* Bika kaʉkisa na kaʉnyɔgɔ ɓambanzʉ ka ɓʉnyɛ kaɓʉ. ‡ **1:19 1:19** *ingbɔlɔ:* Ingbɔlɔ yi niyɔ ikaga ndi yidingi mʉɗɔngɔni abɛ mikya bato.

Yeso anyuni mʉtʉ ɓemoti limbɛngi la ɓʉnyɛ
(Luka 4:31-37)

21 Yeso na ɓaɓiɓya kaki ɓogulya ndi ka Kapɛlɛnaumu. Ka Lisyɛ la
kimumbiso, Yeso ogulya ndi ka ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda, apʉnga
kapá mʉtʉʉ.
22 Mʉtʉʉ kaki ʉmbanga ndi ɓambanzʉ niɓɔ ɓa ndi kamʉkana ɓɔ kʉgbɛ.
A ɓɛyɔ, a ndi kapá mʉtʉʉ no ngu ni kɛgʉ abɛ ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ kaɓʉ.
23 Kʉ kwa kʉ, ka ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda kʉ, alʉkʉ ɓemoti ɓɛnɛ
a ndi na limbɛngi la ɓʉnyɛ. Alʉkʉ yi ninɔ apʉnga ndi kapamikanaga ɓɛ:
24 «Hu! Yeso, mʉtʉ wa Nazalɛti, lo kusu na iɓunu ogwogi ɓʉni?
Woduku katilumwisogo? Nakaumiba ɓinza! Ɨwɛ ni Mʉtʉ Wotu ninɔ Kunzi
atikoku!»
25 Yeso apamilyaga ndi limbɛngi la ɓʉnyɛ, aɓikya ɓɛ: «Daka! Pupa ka
alʉkʉ yi nimʉ!»
26 Limbɛngi la ɓʉnyɛ nilɔ ayunga ndi alʉkʉ nɔ ɓinyɛ, opupa ndi ɓindeɗe
ni apamikana ɓiliya-liya.
27 Likpʉmʉka nilɔ ʉpá ndi ɓambanzʉ ɓasi ombombo, ɓapʉnga ndi
kauusana ɓɛ: «Likpʉmʉka tina sɛ piyɛ li? A mʉtʉʉ mambiya, mutumo
no ngu. Akapamilyaga gʉtʉgʉ mambɛngi ma ɓʉnyɛ aka, anamʉkana!»
28 Ko ngbinga mʉkɛɗɛ aka, mongoni ka Yeso awawa ndi ka iwili ya
Galilaya yasi.

Yeso uhukusini ɓatʉ ɓudingi ɓa ɓokoloɓu
(Matayɔ 8:14-17; Luka 4:38-41)

29 Kʉwa wa, Yeso opupa ndi ka ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda. Ɓa ndi
na Yakɔbɔ iɓʉ na Yuani, ɓingya ndi ka Simoni na ka Andilia.
30 Kʉ ɓɛyɔ, titaki Simoni ninɔ muko yi a ndi wakanga, animʉkana ɓʉdi.
Niyɔ aka yɔ Yeso osila wa, ɓatʉmbʉlyaga ndi likpʉmʉka nilɔ.
31 Yeso akpʉɗa, agwi kʉɓɔkʉkɔ, amomoso, muko yi ninɔ ahʉka ndi.
Kumbuso yi, apʉnga ndi kaugugubyo.
32 Na ɓʉgɔgɔ, niyɔ mɔni ogwo, ɓadulyoku ndi Yeso na ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓa
ndi na ɓokoloɓu na niɓɔ ɓa ndi na mambɛngi ma ɓʉnyɛ.
33 Ɓambanzʉ ɓasi ɓa gʉɗʉ ɓa ndi ɓʉmʉmʉkana ko misa ma mupumi
ma ndaɓʉ wa.
34 Yeso uhukusa ndi ɓambanzʉ ɓudingi niɓɔ ɓa ndi kaigyogyiso na
ɓokoloɓu dididi, okpumya ndi gɔni mambɛngi ma ɓʉnyɛ mudingi. Apakya
ndi mambɛngi ma ɓʉnyɛ kanzina, kyɛ mambɛngi ma ɓʉnyɛ nimɔ a ndi
kamiba ɓinza.

Yeso akalingyo Galilaya
(Luka 4:42-44)

35 Ko mbolugo, Yeso ozuzuka ndi, opupa kunzi. Ɨnda kʉwa ndi kunzi
wa gʉɗʉ ka pa yi niyɔ mʉmbanzʉ kɛgʉ ndi mino. Kʉ ɓɛyɔ, apʉnga ndi
kalʉmba.
36 Simoni na ɓawai-daki ɓinda ndi kakisa.
37 Niyɔ ɓamina, ɓaɓikya ɓɛ: «Batʉ ɓasi ɓakaʉkisa yi.»
38 Luki limoti, Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Togoni ka ɓapa ɓayagɔgɔ, ko
giyo niyina ɓuwobi-ɓuwobi wanʉ. Kʉ ɓɛyɔ, nakwanana gɔni kaɓikyaga
Mongoni Manza. A ɓɛyɔ, nilɔ nodulyoku ndi yipɛpɛ nilɔ.»
39 Kʉwa wa, Yeso alingya ndi Galilaya wasi, anaɓikyaga Mongoni Manza
ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba ka Ɓayuda, anokpumya mambɛngi ma ɓʉnyɛ.

Yeso ahukusini keɓu-keɓu
(Matayɔ 8:1-4; Luka 5:12-16)

40 Lɨsyɛ limoti, keɓu-keɓu ɓemoti asilyoku ndɨ Yeso, ogwo no moli
kambwa kakɨ, ɨtatanaga na ɨyɨ ɓɛ: «Kikiliki, wakapa, wakwanana ɓaka
kengumoso.»
41 Yeso akwilya ndɨ kumbu, anana ndɨ kʉɓɔkʉkɔ, avɨla, aɓɨkya ɓɛ:
«Noboilyini, ngʉmana!»
42 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, keɓu-keɓu asya ndɨ, angʉmana ɓɨngɔ.
43 Wa aka wa, Yeso anzɨnɨlya ndɨ na ɗɨya, kumbuso yi, apupisa ndɨ,
anaɓɨkya ɓɛ:
44 «Wɨmɨnyatʉ! Wakatumbulyogonitɔgʉ mʉmbanzʉ. Luki limoti, wɨnda
kaimoniso ko kumu. Kumbuso yi, wapá apɛpɛ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Mʉtʉʉ ka
Musa aɓɨkyago mino, iba mʉtʉ wasɨ ɨbɨ ɓɛ woukini ɓɨ.»
45 Luki limoti, nɨyɔ aka yɔ alʉkʉ nɔ aga, apʉnga ndɨ kopoɓo na kowowiso
lɨkpʉmʉka li nɨlɔ. Kinili, Yeso kipupisogigʉ ndɨ ɓata ɓɨngbanganya ko
misa ka ɓambanzʉ ka gʉɗʉ. Ikaga kʉwa ndɨ kunzi aka, ka ɓapa nɨɓayɔ
ɓambanzʉ ɓakikogigʉ ndɨ mino. Kʉ ɓɛyɔ, ɓambanzʉ ɓadulyogoku ndɨ
kotukyoku ka ɓapa ɓayasɨ.

2

Yeso ahukusini zɛgɛsɨ
(Mataɣɔ 9:1-8; Luka 5:17-26)

1 Kumbusa wa masyɛ makɛɗɛ, Yeso igoku ndɨ ka Kapɛlɛnaumu.
Ɓambanzʉ ɓʉkana ndɨ ɓɛ a ka ndaɓʉ.
2 Ɓamʉmʉkana kʉwa ndɨ kʉ ɓudingi, kadwɛ kʉ kwa kʉ mikya pa
kotigalagʉ ɓata ndɨ mino, iki gʉtʉgʉ ya kunzi aka ikanɨ ko misa ma
mupumi. Yeso a ndɨ kaʉɓɨkyaga Lɨkpʉmʉka ko Kunzi.
3 Kʉwa wa, ɓatʉ ɓakwanganya ɓadulyoku ndɨ Yeso na zɛgɛsɨ mʉbɨnɨka.
4 Luki limoti, ɓakakwananagʉ ndɨ kasiliso kambwa ka Yeso ko bulya
ambaza ka ɓambanzʉ. Ɓoukwilya kʉwa ndɨ ngala kugbondo tili na pa
nɨyɔ Yeso a ndɨ mino. Kumbuso yi, ɓasisa kʉwa ndɨ zɛgɛsɨ nɔ kʉgʉ wa
kalagba nɨyɔ a ndɨ mino wakanga pisi ka ngala yi nɨyɔ. 5 Nɨyɔ Yeso ɨna
baya kaɓʉ ɓɛyɔ, aɓɨkya ndɨ zɛgɛsɨ nɔ ɓɛ: «Mikamɨ, nupilyini ɓʉnyɛ kakʉ.»
6 Ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓemoti-ɓemoti nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓakikonono wa,
ɓapʉnga ndɨ kaimuusa ɓɛ:
7 «Ko bulya ɨkɨ yɔ alʉkʉ yi nɨmʉna o mino kanzɨna ɓɛyɔ? Akatʉmbwa
Kunzi! Wanɨ nɔ akwanana kapɨlya ɓʉnyɛ, kiki Kunzi aka yɨkaka?»
8 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ Yeso andʉnga ndɨ tamanaga kaɓʉ, umuusa
ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino na inguo ya tamanaga yi nɨyɔ?
9 Ɨkɨ yɔ a yopoli kʉgbɛ kaɓɨkya zɛgɛsɨ ɓɛ: ‹Nupilyini ɓʉnyɛ kakʉ›, ikanɨ
kaɓɨkya ɓɛ: ‹Wamaga, wava kalagba kakʉ, wakpakyana?›
10 Luki limoti, nakapa ambɛ wiboni ɓɛ Mika-mʉmbanzʉ a no ngu yɨpɨlya
ɓʉnyɛ ka ɔɓɨlɨ.» Kʉwa wa, aɓɨkya ndɨ zɛgɛsɨ nɔ ɓɛ:
11 «Nakaʉɓɨkya ambɛ, wamaga, wava kalagba kakʉ, wɨga kʉ kakʉ!»
12 Wa aka wa, alʉkʉ nɔ aka ndɨ ɓɨvanga ko misa ka ɓatʉ ɓasɨ wa, ava
kalagba kakɨ, ɨga. Nɔkʉ ʉdɨka ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ ɓɨdɛ, ɓapʉnga ndɨ kabibiso
Kunzi, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Takaninigʉ ndɨ inguo ya lɨkpʉmʉka li nɨlɨ!»

Yeso amokini Lawi
(Mataɣɔ 9:9-13; Luka 5:27-32)

13 Kʉwa wa, Yeso ɨga ɓata ndɨ ka mutili ma ibombu yidingi ya Galilaya.
Ambaza ka ɓambanzʉ wasɨ asingyoku ndɨ, apʉnga kaʉpá mʉtɨwɨ.

14 Wa a ndɨ mina kakɨtaga wa, amɨna Lawi, mika Alʉfayɔ, wakika ka
bilo yilipiso manzanza. Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Iɓyeku!» Lawi amaga ndɨ,
apʉnga kaɓɨɓya.
15 Kumbuso yi, Yeso ɨnda ndɨ kalyalya kʉ ka Lawi. Ɓa ndɨ pa imoti
na ɓaɓɨɓya kakɨ, ɓandɔmbɛ ɓa manzanza ɓakpʉ na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓudingi
nɨɓɔ ɓʉmɨnaga ndɨ abɛ ɓagya-manyɛ. A ɓɛyɔ, ɓudingi ɓa inguo ya ɓatʉ
ɓi nɨɓɔ ɓikaga ndɨ kaɓɨɓya ɓingbooo.
16 Nɨyɔ ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ nɨɓɔ ɓikaga ndɨ na Ɓafalisayɔ ɓamɨna
ndɨ mino Yeso kalyalya pa imoti na ɓandɔmbɛ na ɓagya-manyɛ, ɓumuusa
kʉwa ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ o mina kalyalya pa imoti na
ɓandɔmbɛ ɓa manzanza na ɓagya-manyɛ?»
17 Nɨyɔ Yeso ʉmʉkana ndɨ ɓɛyɔ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Ɓatʉ ɓapʉpʉ ɓakakɨsagɨgʉ
mʉnganga, luki limoti, nɨɓɔ aka ɓɔ ɓa ɓokoloɓu. Nakodokugʉ kaʉkɨsa
ɓatʉ ɓongbingbili, luki limoti, nɨɓɔ ɓanyɛ.»

Koginyo malɨli ko ngbingo
(Matayɔ 9:14-17; Luka 5:33-39)

18 Lɨsyɛ limoti, ɓaɓɨɓya ka Yuani-Mubatizaɨ na Ɓafalisayɔ ɓa ndɨ koginya
malɨli ko ngbingo. Kʉwa wa, ɓambanzʉ ɓodoku ndɨ kamuusa Yeso ɓɛ: «Ko
bulya ɨkɨ yɔ ɓaɓɨɓya ka Yuani na nɨɓɔ ka Ɓafalisayɔ aka ɓɔ ɓoginyaga ɨɓʉ
malɨli ko ngbingo, nɨ nɨɓɔ kakʉ ɓakɛgʉ sɛ ɨɓʉ koginyo?»
19 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Makasɨma ɓɛ ɓawai-dakɨ mombukwono dumo
wo vononi ɓakwananatʉ koginya malɨli ngbingo yi nɨnɔ ɓa mbɛyɨ mino
pa imoti na mbʉnya muko? Kigyonosigʉ! Ngbingo yi nɨnɔ mbʉnya muko
o mino pa imoti na ɨɓʉ aka, ɓakakwananɨgʉ koginyo malɨli.
20 Luki limoti, ikatʉ ndɛkɛ na lɨsyɛ nɨlɔ ɓatʉmba mino mbʉnya muko
luga kaɓʉ. Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, ɓoginyatʉ kʉwa ndɛkɛ malɨli ko ngbingo.
21 Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kodɨkogigʉ ɨnzanza na panga ya
kutuko kwambɨya. Kagya ɓɛyɔ, panga yambɨya yi nɨyɔ anʉwatʉ ɨnzanza,
ngala ahʉmana ɓata kʉgbɛ.
22 Na ɓata, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kaɓʉngwagɨgʉ vinya
wambɨya ka ɓambɨkɛ ɓayo bokuto ta ɓamanya ɓayɨgbangbalaga. Kagya
ɓɛyɔ, vinya opumukisagatʉ ɓambɨkɛ, ɓambɨkɛ ʉlɨkaga, vinya agbɔ wasɨ.
Kinili, okwononi kaɓʉngwa vinya wambɨya ka ɓambɨkɛ ɓayambɨya gɔnɨ.»

Yeso nɨ ngama wa Lɨsyɛ la kimumbiso
(Matayɔ 12:1-18; Luka 6:1-5)

23 Ka Lɨsyɛ la kimumbiso limoti ɓɛnɛ, Yeso a ndɨ kakɨtaga ka ɓotiko ɓaya
nganʉ. Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓapʉnga ndɨ katɨnaga ɓɛkaza ɓi na lɨgʉndʉ.
24 Kʉwa wa, Ɓafalisayɔ ɓamuusa ndɨ Yeso ɓɛ: «Wɨna! Ko bulya ɨkɨ yɔ
ɓaɓɨɓya kakʉ ɓakagya nɨlɔ ɓapakya ka Lɨsyɛ la kimumbiso?»
25 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Makonotongulogigʉ ndɨ ɨɓunu lɨkpʉmʉka nɨlɔ
ngama Daudi agya ndɨ wa a ndɨ mina na yangya pa imoti na ɓatʉ ɓi nɨɓɔ
ɓa ndɨ na ɨɓʉ, na ɓɨmʉkana ndɨ nza?
26 Ogulya ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, alya mukati nɨmɔ ɓapága ndɨ Kunzi,
ʉpága ndɨ gɔnɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ. Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ igyonosa ndɨ ko ngbingo
ko kumu-kumu Abiatali. Luki limoti, mʉtʉʉ aɓɨkyaga ndɨ ɓɛ ɓokumu aka
ɓɔ ɓakwanana ndɨ kalya mukati mi nɨmɔ.»
27 Yeso opipiloku kʉwa ndɨ ɓɛ: «Kunzi agya ndɨ Lɨsyɛ la kimumbiso ko
bulya ka ɓambanzʉ, luki limoti, kʉgyagʉ ndɨ ɓambanzʉ ko bulya Lɨsyɛ la
kimumbiso.
28 Kinili, Mika-mʉmbanzʉ a gɔnɨ ngama gʉtʉgʉ ka Lɨsyɛ la kimumbiso
aka.»

3

Yeso ahukusini mutu wa kuɓɔkukɔ kukwo
(Matayɔ 12:9-14; Luka 6:6-11)

1 Kuwa wa, Yeso ogulya ɓata ndi ka ndaɓu ya malumba ka Ɓayuda. Aluku ɓemoti a ndi ku ɓɛyɔ na kuɓɔkukɔ kukwo.
2 Ɓatu niɓɔ ɓa ndi ku ɓɛyɔ, ɓapunga ndi kanda Yeso ɓingbangbangba, ikani ahukusatu mutu yi ninɔ ka Lisyɛ la kimumbiso. A ɓɛyɔ, ɓa ndi kakisa ɓɛ ɓamina na iɓɔ no pisi tino, kyɛ ɓasungilyi.
3 Yeso aɓikya kuwa ndi mutu yi ninɔ ɓɛ: «Wamaga luga ka ɓambanzu ɓasi kuu.»
4 Kuwa wa, Yeso umuusa ndi ɓɛ: «Mutuu atiɓikya piyɛ ɓɛ okwononi kagya ɓuni ka Lisyɛ la kimumbiso? Okwononi kagya likpumuka lanza, ikani kagya nilɔ lanyɛ? Kahukuso ɔɓili ka mumbanzu, ikani kamwɔ?» Luki limoti, ɓadakyana ndi ɓiwo.
5 Yeso unda ndi iɓu ɓasi ɓingbangbangba, kani anuminyilya kumbu ko bulya mu mapu kaɓu. Aɓikya kuwa ndi aluku nɔ ɓɛ: «Nana kuɓɔkukɔ.» Anana ndi, kuɓɔkukɔ ahuka ɓɛyɔ aka yɔ ikaga ndi mino
6 Niyɔ aka yɔ Ɓafalisayɔ ɓopupa ndi ka ndaɓu ya malumba, ɓamumukana ko dikiɗi ɓigala na ɓatu ɓa liɗu ka ngama Ɛlɔdi * kakisa pisi tina yɔ ɓamwisiso mina Yeso.

Ambaza mudingi ka ɓambanzu asilyini Yeso

7 Kumbuso yi, Yeso ɓakiɗa ndi na ɓaɓiɓya kaki misa ya mutili ma ibombu ya Galilaya, ni ambaza mudingi ka ɓambanzu anaɓiɓya ɓingbooo. Ɓatu ɓi niɓɔ ɓotukyoku ndi ka Galilaya, ka Yudɛa,
8 ka Yelusalɛma, ka iwili ya Idumeya, ka iwili niyɔ kusyaku wa Yɔlɔdani na ka ɓewili niɓayɔ ɓuwobi-ɓuwobi na guɗu wa Tilo na Sidɔna. Ambaza yi ninɔ asilyoku ndi Yeso, kyɛ ukana ndi mongoni ma masi nimɔ a ndi kagya.
9 Niyɔ ina ɓɛyɔ, uɓikya kuwa ndi ɓaɓiɓya kaki ɓɛ ɓaɓungusyilyogi ingbɔlɔ, kyɛ ambaza kamotosyonitɔgu.
10 Yɛki a ndi kauhukuso ɓambanzu ɓakpu, ɓatu ɓasi ɓa ɓokoloɓu ɓa ndi kaiɗuso ɓɛ ɓavili.
11 Niyɔ ɓatu ɓa mambɛngi ma ɓunyɛ ɓamina ndi Yeso, ɓogwaga ndi kambwa kaki, ɓanapamikanaga ɓɛ: «Iwɛ ni miko Kunzi!»
12 Luki limoti, Yeso ugbityaga ndi ɓikpɔkpɔkpɔ ɓɛ ɓakanyonitɔgu mugɔngu kunzi.

Yeso akaupunaga ɓatutumbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa
(Matayɔ 10:1-4; Luka 6:12-16)

13 Kuwa wa, Yeso aɗaka ndi ka ngupa, umakaga ɓatu ɓi niɓɔ a ndi na nza yi kaɓu, ɓakpuɗoku ndi.
14 Upunaga ndi tɛkɛɓɛ na ɓaɓa luga kaɓu, ululka kuwa ndi ɓɛ ɓatutumbwa. Agya ndi ɓɛyɔ kyɛ ɓikogi pa imoti na iɓu, iki kautikaga kaɓikyaga Mongoni Manza,
15 upá ndi gɔni ngu yikpumyo mambɛngi ma ɓunyɛ.
16 Mino ka ɓatu tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ɓi niɓɔ nima: Simoni, ninɔ Yeso aluka ndi gɔni ɓɛ Pɛtɛlɛ,
17 Yakɔbɔ na mamaki ɓɛyɔ ka Yuani. Iɓu ɓasi ɓaɓa ɓa ndi ɓomika Zɛbɛdayɔ: Yeso uluka ndi ɓɛ Boanɛligɛ, isi yi ni «Ɓomika ngbangbata»†.

---

* **3:6 3:6** *Ɛlɔdi:* A Ɛlɔdi yi ninɔ ɓamakaga ndi ɓɛ Atipasi.

† **3:17 3:17** *Ɓomika ngbangbata:* Yeso aluka ndi Yakɔbɔ na Yuani ɓɛyɔ ko bulya ɗiya.

18 Andɨlɨa, Filipi, Batulumei, Matayɔ, Tʉma, Yakɔbɔ mika Alʉfayɔ, Tadei,
Simoni nɨnɔ akɨsaga ndɨ kʉlɨkanaga ya lɨvananza kakɨ,
19 sɛ kʉwa Yuda Isikalioti, nɨnɔ agaba ndɨ Yeso.

Yeso na lɨvananza kakɨ

20 Kumbuso yi, Yeso igoku ndɨ ka mʉsɛngɨ. Ambaza mudingi ka
ɓambanzʉ omumukonoku ndɨ ɓata. Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓakɛgʉ ɓata
ndɨ no ngbingo gʉtʉgʉ nɨnɔ mʉlyalya aka.
21 Nɨyɔ ɓava-kʉkakɨ ɓʉkana ɓɛyɔ, ɓotukyoku ndɨ, ɓɨnda kava. A ɓɛyɔ,
ɓa ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: «Mʉ kakɨ kɛgʉ ɓata tili!»

Yeso akausikisya ɓatʉ nɨɓɔ ɓapîlyogi ɓangbanga
(Matayɔ 12:22-32; Luka 11:14-23; 12:10)

22 Lɨsyɛ limoti, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ nɨɓɔ ɓodoku ndɨ kotukyoku ka
Yelusalɛma, ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Yeso a na Abɨlɨ kʉsɔ kakɨ nɨnɔ ina ɓɛ
Belizebuli. Abɨlɨ yi nɨnɔ a ngama wa mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ. Ɨyɨ nɔ akapá
ngu yikpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ!»
23 Kʉwa wa, Yeso ʉmaka ndɨ, ʉtʉlya mozuni mi nɨma: «Igyonosa lɨkɨ
Abɨlɨ kayikpumyo ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi?
24 Lɨvananza la ɓʉngama ɓumoti kapʉnga kabʉmana luga yi, iba
ɓʉngama ɓi nɨɓɔ osyini.
25 Ɓatʉ ɓa lɨvananza limoti ɓakapʉnga kaʉlanana luga kaɓʉ, iba
lɨvananza li nɨlɔ oponzikonini.
26 Kika nɛkɨ nɨ Abɨlɨ akabʉmana na ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi ɓɨkpɛ,
kɨgbananaga, ngu kakɨ kakwananɨgʉ kaidukulogo. Luki limoti, iko mulɨɓo
mi.
27 Gʉtʉgʉ mʉtʉ ɓemoti aka kakwananɨgʉ kaingyo ka ndaɓʉ ko tutungyo
katʉpa lɨngama kakɨ nɨ kanagwigʉ mbɛyɨ, akanda.
28 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ: Kunzi ʉpɨlyatʉ ndɛkɛ ɓambanzʉ
ɓʉnyɛ, na mosikoni masɨ nɨmɔ ɓasɨkaga.
29 Luki limoti, mʉmbanzʉ kasɨkaga Lɨmbɛngɨ-Lotu, kikigʉ ndɛkɛ na
mʉpɨlya gʉtʉgʉ ikii aka, kyɛ ɓʉnyɛ ɓi nɨɓɔ ika wa aka wa kadwɛ ka ɓɛnzɛ
na ɓɛnzɛ.»
30 Yeso a ndɨ kaʉnzɨnɨlya ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓɛyɔ, kyɛ ɓaɓɨkya ndɨ
ɓɛ: «A na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ.»

Lɨvananza la lɨngʉnʉ ka Yeso
(Matayɔ 12:46-50; Luka 8:19-21)

31 Kʉwa wa, amakɨ na ɓamamakɨ Yeso ɓodoku ndɨ. Ɓamaga ndɨ kunzi,
ɓatɨka mʉtʉ ɓemoti kamaka.
32 Ambaza ka ɓambanzʉ a ndɨ wakiko, akungulini Yeso ɓikululu,
ɓaɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Amakʉ na ɓamamakʉ ɓa kunzi kʉ, ɓakaʉkɨsa.»
33 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Mama nɨ wanɨ? Ɓomika-mama nɨ ɓa ɨkɨ?»
34 Kumbuso yi, ʉnda ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ nɨ ɓakungulini wa ɓizumuuu,
aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mama na ɓomika-mama, nɨɓa.
35 A ɓɛyɔ, ɓomika-mama na mama, nɨ mʉtʉ wasɨ nɨnɔ agyaga sɨpananɨsɔ
ko Kunzi.»

4

Yeso akatwa lizuni ka mʉkʉkʉna
(Matayɔ 13:1-9; Luka 8:4-8)

1 Yeso apʉnga ɓata ndɨ kapá mʉtɨwɨ nɨ a ka kpɔlɔ-kpɔlɔ wa ibombu ya
Galilaya. Ambaza mudingi kʉgbɛ ka ɓambanzʉ asingyoku ndɨ. Kʉwa wa,

aɗaka ndi ka ingbolo yidingi, iko. Ingbolo yi a ndi ka limbengi lo liɓo, na ɓambanzu ɓa ndi kubi, ɓuwobi no liɓo.
2 Yeso apunga ndi kauwonisilo makpumuka makpu pisi ka mozuni. Kuso wa mutiwi kaki, a ndi kauɓikya ɓe:

3 «Hukononi! Mutu ɓemoti inda ndi kakuna* mupunga ko tiko.
4 Niyo a ndi kakuna ɓeyo, bumo yi yagogo anyukaga ko pisi. Ɓombu ɓodoku ndi, ɓalya.
5 Masolo magogo anyukaga ndi ka pa ya ngyengye niyo kegu ndi na litombu lakpu. Nimo aɓaka ndi ɓigala-gala kye litombu kegu ndi lakpu wa.
6 Luki limoti, niyo moni osumbo, awisiya, umilaga kye lyo yi kigwinanagu ndi ɓinza ka litombu.
7 Masolo magogo anyukaga ndi lugo wo kpokiki. Kpokiki aɓaka ndi, akandaga ɓikpeki-kpeki ni koɓukutigu.
8 Luki limoti, magogo anyukaga ndi ka litombu la doɓo. Aɓaka, opingo, aɓukuta ndi ɓekaza ɓiyuyuyu. Ikaza imoti-imoti aɓukutaga ndi bumo ɓatekeɓe ɓasaa, yagogo ɓatekeɓe maɗiya na yagogo ɓata miya.»
9 Kumbuso yi, Yeso omotiloku ndi ɓe: «Mutu yi nino a na motili ma kukana, ukanito!»

Ko bulya iki yo Yeso anzinaga ndi mino pisi ka mozuni
(Matayo 13:10-17; Luka 8:9-10)

10 Niyo Yeso ite ndi mina ɓyi na ambaza, ɓatu niɓo ɓa ndi na iɓu pa imoti na ɓatutumbwa tekeɓe na ɓaɓa ɓapunga ndi kamuusogo ko bulya mozuni.
11 Usikisya ndi ɓe: «Kunzi amumibisatu iɓunu ɓodikiɗi ɓaya Ɓungama kaki. Luki limoti, ɓatu ɓagogo ɓukanaga iɓu pisi ka mozuni.
12 Kuwa wa go wa,
‹Ɓakwanana kaanda ɓinza,
luki limoti, ni ɓakegu kaina.
Ɓakwanana kaukana ɓinza,
luki limoti, ni ɓakegu kotombisyo.
Ɓakotombisyaga ndi,
ɓakwanana ndi kamigilyoku Kunzi,
Kunzi upilya ɓunye.›»

Yeso akatumbulaga isi ya lizuni ka mukukuna
(Matayo 13:18-23; Luka 8:11-15)

13 Kumbuso yi, Yeso uɓikya ɓata ɓatu niɓo ɓa ndi wa ɓe: «Makegu kotombisyo isi ya lizuni li nili! Makwanana kuwa kotombisyo ɓesi ɓaya mozuni magogo liki?
14 Mukukuna akakuna Likpumuka ko Kunzi.
15 Ɓatu ɓemoti-ɓemoti ɓa abe kpolo-kpolo wo pisi ku Likpumuka ko Kunzi anyukaga ndi mino. Ɓukanagatu, luki limoti Abili odoku ɓigala, anyo Likpumuka li nilo ikuni kuso kaɓu.
16 Ɓagogo ɓa abe pa ya ngyengye niyo kegu ndi na litombu lakpu. Niyo ɓukanaga Likpumuka ko Kunzi, ɓogwi na magyagya ɓigala-gala.
17 Luki limoti, Likpumuka li nilo kikogigu no lyo kuso kaɓu, ɓogwigo ko ngbinga mukeɗe aka. Niyo ɓukpeki-kpeki na yigyogyiso usilyogo mino ko bulya Likpumuka ko Kunzi, ɓatukya ɓikwa ka baya.

---

* **4:3 4:3** *kakuna:* Ka Izaleli ɓomisyaga ndi iɓu masolo mumisyo. **4:12 4:12** Wanda ka Isaya 6:9-10.

18 Ɓagɔgɔ ɓata ɓa abɛ pa yo kpokiki kʉ ɓakʉna ndɨ mino masɔlɔ magɔgɔ.
Ɓʉkanagatʉ Lɨkpʉmʉka ko Kunzi,
19 luki limoti, ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ ɓa ɔɓɨlɨ, mʉsasa ma lɨngama na mʉsasa
magɔgɔ dididi akandaga Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ kʉsɔ kaɓʉ ɓɨkpɛkɨ-kpɛkɨ nɨ
kopígʉ bumo.
20 Ka mulɨɓo, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓa abɛ lɨtɔmbʉ la dɔɓɔ kʉ masɔlɔ magɔgɔ
anyʉkaga ndɨ mino. Ɓʉkanaga Lɨkpʉmʉka ko Kunzi, ɓabaɨlya, aɓʉkʉta
bumo. Ɓatʉ ɓa baya ɓi ɓemoti-ɓemoti ɓaɓʉkʉtaga bumo ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa,
ɓagɔgɔ ɓatɛkɛɓɛ madɨya, ɓagɔgɔ ɓata mɨya.»

Yeso akatwa lizuni la tala
(Luka 8:16-18)

21 Kʉwa wa, Yeso ʉɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «Ɓakatʉnagɨgʉ tala kyɛ
ɓagbʉkumisyi na mʉmbɨ ɨkanɨ ɓabisi kusyokoto. Luki limoti, ɓabisaga
kʉgʉ, ka pa nɨyɔ ɓabisogo mino.
22 A ɓɛyɔ, lasɨ nɨlɔ a lakɨsʉma imibisikosatʉ ndɛkɛ, na lasɨ nɨlɔ a ko dikɨdɨ
ipupisa ɓɨngbanganya.
23 Mʉtʉ kɨka na motili ma kʉkana, ʉkanɨtɔ!»
24 Yeso ʉɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «Ɛɛɛ, wiminyonito sɛ na lɨkpʉmʉka
nɨlɔ makaʉkana lɔ! Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mʉgyaga mino ɓɛngɛnɨ, Kunzi
amumigisya ndɛkɛ iɓunu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ, na ɓamʉmatɨlya ɓata
kakɨtaga.
25 A ɓɛyɔ, mʉtʉ yi nɨnɔ a no luki, ɓamatɨlyatʉ ɓata. Luki limoti, mʉtʉ yi
nɨnɔ kɛgʉ no luki ɓakʉpya gʉtʉgʉ luki lɨkɛɗɛ aka nɨlɔ akwanano ɓi kaika
nolu.»

Lizuni lo bumo nɨyɔ ɨɓakɨlyaga nɨ ɨyu aka

26 Yeso oɓikyoku ndɨ ɓata ɓɛ: «Ɓʉngama ko Kunzi a mʉɗɔngɔnɨ abɛ
mʉtʉ nɨnɔ akʉna ndɨ masɔlɔ ko tiko kakɨ.
27 Alalaga ndɨ ɓɨpɛ no biti, anozuzuka masyɛ masɨ. Ko ngbingo yi nɨnɔ,
tiko anaɓaka, malɨlɨ anopingo nɨ alʉkʉ nɔ kɛgʉ kaiba ɓɛ akaɓaka lɨkɨ.
28 Lɨtɔmbʉ yɨkaka aka lɔ oɓokisaga malɨlɨ, apʉngaga mbɛyɨ mapakʉ mi,
kumbuso yi ɨkaza, ka muliɓo bumo yɨngata kʉgʉ wa ɨkaza.
29 Ngbingo yi nɨnɔ mʉpʉnga atana mino, apʉnga kabuulyo kyɛ iko nɨ
ngbingo mubuulyo itulyonini.»

Yeso akatwa lizuni la libumo lɨkɛɗɛ
(Matayɔ 13:31-32, 34; Luka 13:18-19)

30 Kumbuso yi, Yeso oɓikyoku ɓata ndɨ ɓɛ: «Takwanana kokingyasa
Ɓʉngama ko Kunzi na ɨkɨ? Tokingyasa pɨyɛ na lizuni tino?
31 A abɛ libumo lɨkɛɗɛ nɨlɔ ɓakʉnaga, ikaga lɨkɛɗɛ kʉgbɛ kakɨtaga bumo
yasɨ ya ɔɓɨlɨ.
32 Luki limoti, opingo kʉwa, ɨita sɨbʉkʉsɔ sidingi kakɨtaga bʉkʉtɔ tasɨ
to tiko. Aɓaka tabɨ yakpʉkpʉ, ɓombu ɓagya ɓandaɓʉ kaɓʉ kʉgʉ yi, ɓiko
kaɨgbʉka ka kululuko kwi.»
33 Yeso ʉtɨwaga ndɨ ɓambanzʉ pisi ka mozuni dididi ɓɛyɔ ka nɨma.
Ʉtɨwaga ndɨ ɓɛyɔ kyɛ ɓakwananɨtɔ kotombisyo.
34 Ʉnzɨnɨlyaga ndɨ pisi ka mozuni aka. Luki limoti, nɨyɔ ɓikaga ndɨ asɨ
na ɓaɓɨɓya kakɨ aka, ʉtʉmbʉlyaga ndɨ makpʉmʉka masɨ.

Yeso opomilyini mbumbo
(Matayɔ 8:23-27; Luka 8:22-25)

35 Na ɓʉgɔgɔ ɓa lɨsyɛ li nɨlɔ aka lɔ, Yeso ʉɓɨkya ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ:
«Tozobini kʉsyakʉ.»

36 Ɓasa kʉwa ndi ambaza ka ɓambanzʉ, ɓaɓiɓya ɓaga ndi pa imoti
na Yeso ka ingbɔlɔ yidingi niyɔ a ndi mino. Ɓɛngbɔlɔ ɓayidingi-dingi
ɓayagɔgɔ atʉ ndi gɔni ɓuwobi na iɓʉ wa.
37 Mbumbo yapʉ kʉgbɛ odoku ndi ɓigbututu, mʉɓaka apʉnga koko-
tukosaga liɓo ka ingbɔlɔ yi niyɔ, ingbɔlɔ apʉnga ndi komwaga liɓo.
38 Luki limoti, Yeso a ndi miso ya kumbusa wa ingbɔlɔ, mʉlala ɓipɛ,
mʉ ka apiɓu. Ɓaɓiɓya kaki ɓabanda ndi, ɓaɓikya ɓɛ: «Muwonisilo,
tanolumwogo, nilɔ kɛgʉ gʉtʉgʉ iwɛ kaudwiso limbɛngi aka?»
39 Niyɔ Yeso ozuzuko, apamilya ndi mbumbo, aɓikya liɓo ɓɛ: «Daka!
Pila ɓipisiii!» Kʉwa wa, mbumbo adakilya ndi, pa aka ndi lingʉnʉ ɓiwo.
40 Kumbuso yi, Yeso umuusa ndi ɓɛ: «Ko bulya iki yɔ mo mino kaɓanga?
Makɛgʉ nɛki mbɛyi na baya kadwɛ mɔni na ɓʉɓwanʉ?»
41 Luki limoti, ɓaɓiɓya ɓaɓanga ndi kʉgbɛ. Ɓapʉnga ndi kauusono
ɓɛ: «Inguo ya mʉmbanzʉ tino piyɛ mʉ? Gʉtʉgʉ mbumbo aka no liɓo
akamʉkana!»

5

Yeso ahukusini mʉtʉ wa limbɛngi la ɓʉnyɛ
(Matayɔ 8:28-34; Luka 8:26-39)

1 Kumbuso yi, Yeso na ɓaɓiɓya kaki ɓadwɛ ndi kʉsyakʉ wagɔgɔ wa
ibombu ya Galilaya, kʉ ka Ɓagɛlasi.
2 Niyɔ Yeso osya ndi ka ingbɔlɔ, wa aka wa, mʉtʉ ɓemoti ninɔ a ndi na
limbɛngi la ɓʉnyɛ, opupoku ndi ka ɓekunde, asilya ndi.
3 Ikaga kʉwa ndi iyi ka ɓekunde aka. Gʉtʉgʉ mʉtʉ ɓemoti aka
kakwananagigʉ ndi ɓata kagwi, ikani kamakya ka kpʉkpʉ.
4 A ɓɛyɔ, magʉ kaki ikaga ndi ɓongbinga ɓasi ka kpʉkpʉ, maɓɔkʉ
mʉkanda na selegeni ɓingbufu. Luki limoti, itinaga ndi ɓaselegeni ɓi niɓɔ
ɓitututu, ʉlaga kpʉkpʉ yi niyɔ yasi. Kikogigʉ ndi na mʉtʉ ɓemoti ninɔ
akwananaga ndi kagwigo.
5 Ɓongbingo ɓasi, biti na lisyɛ, ikaga ndi kaamama ɓigbagbagba ka
ɓekunde na ka ɓangʉpa, anapamikanaga, aniko ɓapwayi na matamʉ.
6 Niyɔ aminoku Yeso asi ɓyi aka, opikitoku, ogwo na moli ɓikpwu
kambwa kaki,
7 apamikana ɓɛ: «Yeso, Miko-Kunzi ninɔ Kʉgʉ-Kʉgbɛ, nilɔ kusu na
iɓunu opukogi ɓʉni? Kikiliki ko lino ko Kunzi, wakegyogyisonitɔgʉ ɓaka!»
8 A ndi kanzina ɓɛyɔ kyɛ Yeso a ndi ni oɓikyini ɓɛ: «Limbɛngi la ɓʉnyɛ,
pupo ka alʉkʉ yi nimʉ!»
9 Kʉwa wa, Yeso amuusa ndi ɓɛ: «Wina ɓʉ?» Asikisya ɓɛ: «Nina ɓɛ
‹Ndube›, kyɛ ta ɓudingi.»
10 Itatanaga ndi na Yeso kʉgbɛ ɓɛ kokpumyonitɔgʉ ɓaka mambɛngi ma
ɓʉnyɛ mi nimɔ kunzi wa mugi mi nimɔ.
11 Ambaza mudingi ka ɓangʉya a ndi kalyalya ka ngʉpa wa.
12 Mambɛngi ma ɓʉnyɛ itatanaga ndi na Yeso ɓɛ: «Titikanɔ ɓaka kʉsɔ
ka ɓangʉya ɓi niɓa, tisilya pisi kogulya kʉsɔ kaɓʉ.»
13 Yeso asilya ndi mambɛngi ma ɓʉnyɛ pisi, opupa kʉwa ndi, ogulya
ka ɓangʉya. Kʉsɔ wa ambaza, ɓangʉya ɓa ndi banda ɓɛlɔfʉ ɓaɓa.
Ɓongbutukana kʉwa ndi ko dida wa ngʉpa kadwɛ ko liɓo lidingi,
ɓolumwogo.
14 Ɓoɓuɓulyo ka ɓangʉya ɓaga ndi mbangʉ kapága mongoni mi nimɔ
ka gʉɗʉ na ko giyo. Ɓambanzʉ ɓodoku ndi kaina nilɔ igyonosa ndi lɔ.

15 Niyɔ ɓosila ɓuwobi na Yeso, ɓamina ndi mutu yi ninɔ a ndi na
mambɛngi ma ɓunyɛ nɔ mukuliko, ni imokisyini kutuko, mupila ɓinza
ɓipiii. Ɓatu ɓi niɓɔ ɓaɓanga ndi kugbɛ.
16 Niɓɔ ɓina ndi nilɔ igyonosa ndi lɔ, ɓutumbulyogoku ɓatu ɓagɔgɔ: iki
nilɔ asilya ndi aluku yi ninɔ a ndi na mambɛngi ma ɓunyɛ nɔ, na iki nilɔ
usilya ndi ɓanguya.
17 Kuwa wa, ɓapunga ndi kaitatanaga na Yeso ɓɛ opupinɔ ɓaka ka
litɔmbu kaɓu.
18 Ngbingo yi ninɔ Yeso a ndi mino kaɗaka ka ingbɔlɔ, mutu yi ninɔ a
ndi na mambɛngi ma ɓunyɛ nɔ itatanaga na Yeso ɓɛ ɓaganɔ ɓaka pa imoti
na iyi.
19 Yeso akya, luki limoti, aɓikya ndi ɓɛ: «Wiga ku kaku, ka livananza
kaku, utumbulyogoku likpumuka lasi nilɔ Mombukwono-dosu ugyilyi, na
ɓɛyɔ ukwilyi mino kumbu.»
20 Aluku yi ninɔ imagalya ndi, apunga ndi kaɓikyaga nilɔ Yeso agyilya
ndi ka iwili ya Ɓaguɗu-Tɛkɛɓɛ. Nɔku udika ndi ɓatu ɓasi ɓidɛ.

Yeso ahukusini muka ɓemoti, abililisa gɔni mika Yailo
(Matayɔ 9:18-26; Luka 8:40-56)

21 Niyɔ Yeso azaba ɓata ndi ka ingbɔlɔ kusyaku wa Galilaya, ambaza
mudingi ka ɓambanzu amumukana ndi ɓuwobi na iyi wa. A ndi
wakamaga ka kpɔlɔ-kpɔlɔ wa ibombu wa.
22 Ngama ɓemoti wa ndaɓu ya malumba ka Ɓayuda ninɔ ina ndi ɓɛ
Yailo, osiloku ndi gɔni wa. Niyɔ amina Yeso, ogwo kambwa kaki,
23 itatanaga ndi na iyi kugbɛ, anaɓikya ɓɛ: «Mikami musika yi a ɓuwobi
kosisa limbɛngi. Kikiliki, dokunɔ ɓaka kabisilya maɓɔku, kyɛ ahuki,
isisilaga na ɔɓili.»
24 Kuwa wa, Yeso ɓaga ndi na iyi. Ambaza mudingi a ndi kaɓiɓya
ɓingbooo, amotosya ɓikpwɔ.
25 Kusɔ wa ambaza wa, a ndi na muko ɓemoti ninɔ ɓangu apupaga ndi
katukya ɓyanga tɛkɛɓɛ na ɓiɓa.
26 A ndi ni igyogyisini kugbɛ ka maɓɔku ka ɓamunganga. Ama ndi
mukumbo kaki masi ɓingbufu ka bukutɔ, luki limoti ɓangu idukulogo
kopupo aka.
27 Niyɔ muko nɔ ukana mongoni ka Yeso, ogulya ndi ka ambaza,
kumbuso ka Yeso, avila mu ma kutuko kaki.
28 A ɓɛyɔ, a ndi katamanaga ɓɛ: «Nakavila gutugu kutuko kaki aka,
nahukatu.»
29 Niyɔ aka yɔ avila kutuko ka Yeso, ɓangu asa ndi kapupo wa aka wa,
imukana ndi ɓinza.
30 Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, Yeso imukana ndi ɓɛ ngu apupini mino.
Oyikana kuwa ndi ka ambaza ka ɓambanzu, uusa ɓɛ: «Wani piyɛ nɔ ovili
kutuko kami?»
31 Ɓaɓiɓya kaki ɓasikisya ndi ɓɛ: «Wakɛgu mbɛyi kaina ɓɛyɔ ambaza
umotosi mino ɓikpwɔ ɓɛnɛ? Wa piyɛ ɓata kauuso liki ɓɛ: ‹Wani nɔ evili?›»
32 Luki limoti, Yeso ikwɛ ka ɓakpɔlɔ-kpɔlɔ kaki kyɛ amini mutu yi ninɔ
agya ndi ɓɛyɔ.
33 Niyɔ muko yi ninɔ iba likpumuka nilɔ asilya ndi, apunga ndi
kaguguma na kuɓangaku. Odoku kuwa ndi kogwa kambwa ka Yeso,
atumbulyaga likpumuka lasi ka ɓungbingbili.
34 Yeso aɓikya ɓɛ: «Mikami, baya kaku uhukusini. Waga na maziyɔ,
woukini.»

35 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a mbɛyɨ ndɨ mino kanzɨna aka nɔ, ɓambanzʉ
ɓotukyoku ndɨ kʉ ka ngama wa ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda, ɓaɓɨkya
ɓɛ: «Mikakʉ osisini limbɛngɨ. Wa sɛ pɨyɛ ɓata kadomiso Muwonisilo ko
bulya ɨkɨ?»
36 Luki limoti, Yeso kobisagʉ ndɨ lɨmbɛngɨ ka lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, aɓɨkya
ngama nɔ ɓɛ: «Wakoɓongonitɔgʉ! Wika na ɓaya aka!»
37 Yeso kapagʉ ndɨ kaɨnda na ɓatʉ ɓagɔgɔ kiki asɨ Pɛtɛlɛ aka, Yakɔbɔ na
mamakɨ ɓɛyɔ ka Yuani.
38 Ɓosila kʉwa ndɨ ka ndaɓʉ ka ngama Yailo. Kʉ ɓɛyɔ, Yeso atakanya
ndɨ ɨpʉmbʉ, ɓambanzʉ ɓanagamana na ɓanakʉgwaga.
39 Ingya ndɨ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino kapá ɨpʉmbʉ na
kagamana ɓɛnɛ? Miki kɛgʉ mukwo, luki limoti, a ka tɔtɔ.»
40 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓatɨba ndɨ ɓɨkyaaa.
Luki limoti, Yeso upupisisa ndɨ ɓasɨ kunzi. Ava ndɨ abakɨ miki, amakɨ sɛ
kʉwa ɓaɓɨɓya kakɨ ɓasaa ɓi nɨɓɔ, ogulya kʉ miki a ndɨ mino.
41 Agwi kʉɓɔkʉkɔ, aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Talita kumu» isi yi ɓɛ: «Mikya
ɓasɨka, nakaʉɓɨkya ambɛ, zuzuko!» 42 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, miki nɔ
amaga ndɨ, apʉnga kakpakyana. A ndɨ na ɓyanga tɛkɛɓɛ na ɓɨɓa. Nɔkʉ
ʉdɨka ndɨ ɓambanzʉ ɓɨdɛ kaɨna lɨkpʉmʉka li nɨlɔ.
43 Luki limoti, Yeso aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «Kpɔ kpɔ kpɔ, makatumbulyogo-
nitɔgʉ mʉmbanzʉ.» Kumbuso yi, ʉkpamya ndɨ ɓɛ: «Mupóni luki lɨlya.»

6

Ɓatʉ ɓa Nazalɛtɨ ɓakɛgʉ kaɓɨnɨkyana Yeso
(Mataɣɔ 13:53-58; Luka 4:16-30)

1 Yeso atʉkya ndɨ ka pa yi nɨyɔ, ɨnda ndɨ kʉ opinga ndɨ mino, pa imoti
na ɓaɓɨɓya kakɨ.
2 Nɨyɔ Lisyɛ la kimumbiso ɨtʉlyana, apʉnga ndɨ kapá mʉtʉʉ ka ndaɓʉ ya
malʉmba ka Ɓayuda. Nɔkʉ ʉdɨka ndɨ ɓɨdɛ ɓatʉ ɓudingi ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ
kamʉkana wa. Ɓapʉnga ndɨ kauusono ɓɛ: «Wanɨ nɔ awonisila masɨ mi
nɨma? Yimibo tina yɔ ɓapá ndɨ ɓɛnɛ? Apʉnya no ngu yɨgya makpʉmʉka
mʉmbanga-mbaga ɓɛnɛ yanɨ?
3 Kɛgʉ mbɛyɨ mutwo maɓaʉ mʉ? Mika Malia? Mamakɨ Yakɔbɔ, Yɔsɛ,
Yuda na Simoni? Takikogigʉ mbɛyɨ pa imoti na ɓasalɨ kakɨ wanʉ?» Kinili
ɓakakwananagʉ ndɨ kaɓɨnɨkyana.
4 Kʉwa wa, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mugyalandʉ ikaga na ɨbɨba ka ɓapa
ɓayasɨ, luki limoti, kikogigʉ na ɨbɨba kʉ kaɓʉ, luga wa lɨvananza kakɨ na
ka ndaɓʉ kakɨ.»
5 Yeso kakwananagʉ ndɨ ɓata kagya lɨkpʉmʉka lɨmbanga gʉtʉgʉ limoti
aka kʉ ɓɛyɔ. Luki limoti, ubisilya ndɨ ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓemoti-ɓemoti
aka maɓɔkʉ, ɓahʉka ndɨ.
6 A ndɨ kombomboyo kyɛ ɓambanzʉ ɓakɛgʉ ndɨ kaɓɨnɨkyana.

Yeso akaʉtɨka ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa
(Mataɣɔ 10:5-15; Luka 9:1-6)

Kumbuso yi, Yeso ɨnda ndɨ kolingyo giyo yasɨ nɨyɔ ɓuwobi-ɓuwobi anapá
mʉtʉʉ.
7 Kʉwa wa, ʉmaka ndɨ ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa, apʉnga ndɨ kaʉtɨka
ɓaɓa-ɓaɓa nɨ upíni ngu yikpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ.
8 Ʉgbɨtyaga ndɨ ɓɛ: «Makigwinonogonitɔgʉ no luki ko pisi kiki asɨ
mʉdʉkpɔ aka. Makavonitɔgʉ mukati, kʉgba, gʉtʉgʉ ɓuyi aka ko fuku
kunu.

9 Wimokisyoni ɓɛkpakʉ, luki limoti, makimokisyonitɔgʉ ɓasimizi ɓaɓa.»
10 Yeso uɓikyoku ɓata ndi ɓɛ: «Ɓakamʉtilya ɓanʉ ka ndaɓʉ imoti ɓɛnɛ,
wikoni wa aka wa, kadwɛ kʉ kwa kʉ mopupo mino.
11 Puponi ka ɓapa ɓayasi kʉ ɓakamʉtilyigʉ ɓanʉ mino na kʉ ɓakya
ɓanʉ mino kamʉmʉkana. Mibʉmaga liɓungu la magʉ kunu* kauwonisilo
ɓɛ ɓamukyini.»
12 Kʉwa wa, ɓatʉtʉmbwa ɓaga ndi kauɓikyogoku ɓambanzʉ ɓɛ ok-
wononi ɓayikosi ɔɓili kaɓʉ ko Kunzi.
13 Ɓokpumya ndi mambɛngi ma ɓʉnyɛ makpʉ, ɓugboɗyaga ndi gɔni
ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓudingi molingo, ɓanahʉka.

Kukwakʉ ka Yuani-Mubatizai
(Matayɔ 14:1-12; Luka 9:7-9)

14 Ngama mudingi ɓɛyɔ ka Ɛlɔdi Atipasi ʉkana ndi mongoni ka Yeso,
kyɛ lino kaki a ndi na ibiba pa yasi. Ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti ɓa ndi kaɓikya
ɓɛ: «Yuani-Mubatizai nɔ opupiku ka ɓabili! Kinili, a kʉwa no ngu kagya
makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga.»
15 Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓɛ: «Iliya nɔ.» Ɓagɔgɔ ɓata ɓɛ: «A mugyalandʉ ɓemoti
abɛ ɓemoti ka ɓogyalandʉ ɓandɛli.»
16 Luki limoti, niyɔ Ɛlɔdi ʉkana mongoni mi nimɔ, aɓikya ndi ɓɛ: «Kɛgʉ
Yuani ninɔ nakusisa ndi mʉ nɔ opupiku ɓata ka ɓabili!»
17 A ɓɛyɔ, iyi Ɛlɔdi nɔ akpamya ndi ɓɛ ɓagwi Yuani, ɓamakya ka bɔlɔkɔ.
Likpʉmʉka li nilɔ igyonosa ndi kyɛ Ɛlɔdi ava ndi Elodia. Elodia a ndi muko
mamaki ninɔ miki yi ɓɛyɔ ka Filipi.
18 Yuani a ndi kayoyisa ngama Ɛlɔdi ɓɛ kokwononigʉ kava muzyaki.
19 Niyɔ Elodia ina ɓɛyɔ, abisa ndi Yuani no yoko, a ndi kapa kamwisiso.
Luki limoti, kɛgʉ ndi wakinisono no pisi yi,
20 kyɛ Ɛlɔdi aɓangagatʉ ndi Yuani. Ibagatʉ ndi gɔni ɓɛ a mʉtʉ
wongbingbili na wotu, na ikaga ndi kaɓuulyogo. Ngbingo yi ninɔ Ɛlɔdi
amʉkanaga ndi mino, tamanaga kaki amisikanaga ndi ɓingbwi, luki limoti
apaga ndi kamʉkana aka.
21 Lisyɛ limoti, Elodia inisana ndi no pisi yanza kamwisiso Yuani. A
ndi lisyɛ lo dumo yitomosyo yiɓʉkʉta ka ngama Ɛlɔdi. Iyi Ɛlɔdi alyisa
ndi dumo, ʉmaka kʉwa ɓangama kaki niɓɔ ɓagyaga ndi na iɓʉ ligubo,
ɓangama ka ɓasʉda na ɓambanzʉ ɓudingi-dingi ɓa Galilaya.
22 Mika Elodia ninɔ mʉsika yi ingya ndi ka ndaɓʉ, apʉnga koɓino.
Moɓino kaki aɓosila ndi ngama Ɛlɔdi na ɓatʉ ɓasi niɓɔ ʉmaka ndi ko
dumo. Ngama aɓikya kʉwa ndi mʉsika nɔ ɓɛ: «Ikʉnga luki lasi nilɔ
wakapa, nʉpátʉ.»
23 Kumbuso yi, akʉlya ndi silika ɓɛ: «Nʉpátʉ luki lasi nilɔ wɛkʉnga,
gʉtʉgʉ kika kagbanana ɓʉngama kami lugo aka.»
24 Kʉwa wa, mʉsika yi ninɔ opupa ndi, inda kamuusa amaki ɓɛ:
«Nakʉngi luki tino?»
Amaki asikisya ndi ɓɛ: «Kʉnga mʉ ka Yuani-Mubatizai.»
25 Mʉsika nɔ iga ndi ɓigala-gala kʉ ka ngama, aɓikyoku ɓɛ: «Nakapa
ambɛ ipá mbiya-mbiya wanʉ mʉ ka Yuani-Mubatizai ka papi.»
26 Ngama alya ndi kumbu kʉgbɛ. Luki limoti, kakwananagʉ ndi ɓata
kakya ko bulya silika ninɔ akɔ ndi kambwa ka ɓatʉ niɓɔ ʉmaka ndi ko
dumo.

---

* **6:11 6:11** Kaibʉmaga liɓungu la magʉ: Yigya yi niyɔ owonisilaga ndi ɓɛ ɓatʉ ɓa mugi ɓakutilyigʉ ɓaɓiɓikya ɓa Mongoni Manza. Wanda gɔni kʉsɔ Luka 10:11; Ligubo 13:51; 18:6.

27 Atɨka kʉwa ndɨ ɓɨgala-gala sʉda kakɨ ɓemoti nɨnɔ aɓuulyaga ndɨ,
akpamya ɓɛ akuku Yuani-Mubatizaɨ mʉ. Alʉkʉ nɔ ɨnda ndɨ ka ɓɔlɔkɔ,
akoku ndɨ mʉ.
28 Kumbuso yi, odoku ndɨ nomu ka papɨ, apá mʉsɨka yi nɨnɔ. Mʉsɨka yi
nɨnɔ apóku ndɨ amakɨ.
29 Ngbingo yi nɨnɔ ɓaɓɨɓya ka Yuani ɓʉkana ndɨ mino mongoni mi nɨmɔ
ɓɛyɔ, ɓobinikoku ndɨ manda kakɨ, ɓolumba ndɨ.

Yeso ulyolyisini ɓambanzʉ ɛlɔfʉ kuɓukumuti
(Mataɣɔ 14:13-21; Luka 9:10-17; Yuani 6:1-14)

30 Nɨyɔ ɓatʉtʉmbwa ɓigononoku ndɨ ɓuwobi na Yeso, ɓatʉmbʉlyaga ndɨ
makpʉmʉka masɨ nɨmɔ ɓagya ndɨ, na mʉtɨwɨ masɨ nɨmɔ ɓapá ndɨ.
31 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Togoni mbɛyɨ ɨɓusu aka ɓɨkɛɗɛ ka pa nɨyɔ
mʉmbanzʉ kɛgʉ mino, mimumbisoku.» Aɓɨkya ndɨ ɓɛyɔ kyɛ ɓambanzʉ
ɓudingi kʉgbɛ ɓasilyogoku ndɨ, ɓanaga. Ɓaɓɨɓya ɓakɛgʉ ndɨ gʉtʉgʉ no
ngbingo mʉlyalya aka.
32 Ɓakɨɗa kʉwa ndɨ asɨ ɨɓʉ aka ka ɨngbɔlɔ ɓapʉnga kaɨnda ka pa nɨyɔ
mʉmbanzʉ kɛgʉ ndɨ mino.
33 Luki limoti, ɓatʉ ɓudingi ɓʉmɨna ndɨ nɨ ɓanaga, ɓumibo. Kʉwa wa,
ɓambanzʉ ɓa gʉɗʉ ɓasɨ ɓatɨnɨka ndɨ na mbangʉ, ɓaɗɨkya ndɨ nɨ ɨɓʉ
kadwɛ kambwa ka Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ka pa nɨyɔ ɓa ndɨ mino kaɨnda.
34 Nɨyɔ Yeso osya ka ɨngbɔlɔ, amɨna ndɨ ambaza mudingi, alya kumbu
kʉgbɛ kyɛ a ndɨ abɛ ɓakɔndɔlɔ nɨɓɔ ɓakɛgʉ na muɓuɓulyo. Apʉnga ndɨ
kaupá mʉtʉʉ kʉgʉ wa makpʉmʉka mudingi.
35 Yɛkɨ ngbingo a kʉwa ndɨ nɨ okitogini, ɓaɓɨɓya ɓakpuɗoku ndɨ,
ɓaɓɨkya ɓɛ: «Wanʉ a ɨsa, na ngbingo okitogini gɔnɨ,
36 hʉkpamya ɓatʉ ɓi nɨɓa, ɓaga ko giyo nɨyɔ a ka ɓakpɔlɔ-kpɔlɔ wanʉ
na ka sɛngɨ nɨyɨna ɓuwobi-ɓuwobi wanʉ kailuulyo luki lɨlya.»
37 Yeso usikisya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Hupóno nɨ ɨɓunu aka malɨlɨ.»
Luki limoti, ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Wakapa ɓɛ tuluulyiku mukati ma
ɓambuma mɨya yɨɓa† todoku kaʉpá?»
38 Yeso umuusa ndɨ ɓɛ: «Ma na mukati mɨnga? Windoni mbɛyɨ kaɨna.»
Nɨyɔ ɓondoku, ɓasikisya ɓɛ: «Ta na mukati kuɓukumuti na ɓosi ɓaɓa
aka.»
39 Kʉwa wa, Yeso ʉkpamya ndɨ ɓɛ ɓulikisi ɓambanzʉ ɓasɨ ka magbʉta
ka tɔnɨtɔ.
40 Ɓikanana ndɨ ka magbʉta ma mɨya-yimoti-yimoti, na magɔgɔ ma
ɓatɛkɛɓɛ kuɓukumuti kuɓukumuti.
41 Yeso ava ndɨ mukati kuɓukumuti na ɓosi ɓaɓa ɓi nɨɓɔ, ɨkwɛ kʉgʉ wa
lɨsyɛ, abibisa Kunzi. Kumbuso yi, oɓunonogo mukati, ʉpága ɓaɓɨɓya kakɨ
pa imoti na ɓosi ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓɛ ɓʉlʉpyagɨ kʉwa.
42 Ɨɓʉ ɓasɨ ɓalyalya ndɨ, ɓikutaga ɓɨkpɛkɛɗɛ-kpɛkɛɗɛ.
43 Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya ɓamʉmʉla ndɨ ɓodongbu ɓaya mukati na ɓosi nɨɓɔ
ɓasɨkana ndɨ. Otuma ndɨ mʉmbɨ tɛkɛɓɛ na mɨɓa.
44 Luga ka ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓalyalya ndɨ, ɓalʉkʉ ɓa ndɨ ɛlɔfʉ kuɓukumuti.

Yeso akakpakyana kʉgʉ wo lɨɓo

45 Kumbusa yɨkɛɗɛ, Yeso ʉkpamya ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ kaɗaka ka ɨngbɔlɔ
kyɛ ɓazabɨ mbɛyɨ ɨɓʉ kambwa kʉsyakʉ wa ɨbombu, miso ka gʉɗʉ wa
Bɛtɛsaida. Ɨyɨ, asɨkana ndɨ kapá ambaza ka ɓambanzʉ lɨgʉndʉ.

---

† **6:37 6:37** Ko ngbingo ka Yeso, ambuma ɓemoti ɨkaga ndɨ mʉkalya ma lɨsyɛ limoti ka mʉgya-ligubo. Wanda gɔnɨ ka Mataɣɔ 20:2.

46 Kumbusa kaʉpá lɨgʉndʉ, aga ndɨ kalʉmba ka ngʉpa.
47 Nɨyɔ ɓʉgɔgɔ ogwo, ɨngbɔlɔ yidingi a kʉwa ndɨ ka lɨmbɛngɨ lo lɨɓo. Yeso a ndɨ ɨyɨ mʉkaka aka kubi.
48 Ɨna ndɨ ɓɛ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓa ndɨ na ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ kawɔ ɨngbɔlɔ kyɛ avivi a ndɨ kautundulo kumbuso. Kʉwa ɓuwobi lɨsyɛ katɨnɨkaga, ɓamɨna ndɨ Yeso nɨnɔ odoku nɔ misa ya kʉ ɓa ndɨ mino. A ndɨ kakpakyana kʉgʉ wo lɨɓo, anapa kaʉkɨtaga.
49 Nɨyɔ ɓamɨna ɓɛyɔ, ɓakʉgwaga ndɨ kyɛ ɓa ndɨ kasɨma ɓɛ abɨlɨ.
50 A ɓɛyɔ, ɨɓʉ ɓasɨ ɓamɨnatʉ ndɨ, ɓotuma ndɨ na kʉɓangakʉ ɓɨɗɛ. Luki limoti, ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wɨkoni na lɨlʉkʉ! Ɨmɨ nɔ, makoɓongonɨtɔgʉ!»
51 Kumbuso yi, aɗaka ndɨ ka ɨngbɔlɔ pa imoti na ɨɓʉ, avivi adakɨlya ndɨ. Ɓaɓɨɓya ɓotuma ndɨ na ombombo ɓɨɗɛ,
52 kyɛ ɓakotombisyagʉ ndɨ isi ya lɨkpʉmʉka lɨmbanga nɨlɔ agya ndɨ kʉgʉ wa mukati. A ɓɛyɔ, mambɛngɨ kaɓʉ a ndɨ ɓɨdɨsɨlɨ.

Yeso uhukusini ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ka iwili ya Gɛnɛzalɛtɨ

53 Ngbingo yi nɨnɔ ɓazaba ndɨ mino, ɓosila ka iwili ya Gɛnɛzalɛtɨ, ɓafʉma ɨngbɔlɔ.
54 Nɨyɔ aka yɔ ɓosya ka ɨngbɔlɔ, ɓambanzʉ ɓamiba ndɨ Yeso.
55 Ɓapʉnga ndɨ kolingyo iwili yi nɨyɔ yasɨ. Ɓanadulyoku Yeso na ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu kʉgʉ wa ɓakalagba ka ɓapa ɓayasɨ kʉ ɓʉkanaga ndɨ mino ɓɛ a kʉ.
56 Ɓapa ɓayasɨ kʉ Yeso ɨndaga ndɨ mino, iki ka sɛngɨ, ka ɓagʉɗʉ ikanɨ ka ɓasɔkɔ, ɓambanzʉ ɓabisilyaga ndɨ ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu kunzi. Ɨɓʉ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓɨtatanaga ndɨ na Yeso ɓɛ ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓavɨlɨnɔ ɓaka gʉtʉgʉ mʉ ma kutuko kakɨ aka. Na ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓavɨlaga ndɨ, ɓahʉkagatʉ ndɨ.

7

Yeso akanzɨna ko bulya yɨgya ka ɓatɨtɛ ndɨ
(Matayɔ 15:1-9)

1 Lɨsyɛ limoti, Ɓafalisayɔ na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓemoti-ɓemoti nɨɓɔ ɓotukyoku ndɨ ka Yelusalɛma, ɓamʉmʉkana ɓuwobi na Yeso.
2 Ɓʉmɨna kʉwa ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓemoti-ɓemoti nɨ ɓanalyalya na maɓɔkʉ ma mokoku, isi yi ɓɛ nɨ ɓakisukusigʉ kaɓyɛnɛnɛ na yɨgya ya kanisa kaɓʉ.
3 A ɓɛyɔ, Ɓafalisayɔ na Ɓayuda ɓasɨ ɓaɓangagatʉ ndɨ yɨgya ka ɓatɨtaɓʉ nɨyɔ akʉngaga ndɨ ɓɛ ɓɨsʉkʉsɨ maɓɔkʉ ɓɨnza* kambwa kalyalya.
4 Ngbingo yi nɨnɔ ɓigononogoku ndɨ mino ka sɔkɔ, ɓakalyalyagɨgʉ ndɨ nɨ ɓakisukusigʉ maɓɔkʉ. Ɓobɨbisagatʉ ndɨ gɔnɨ yɨgya yagɔgɔ dididi nɨyɔ ka ɓatɨtaɓʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ kaʉsʉkʉsa ɓakɔpɔ, ɓambɨkɛ na ɓasani ɓa ɓangwɛyɨ.
5 Kʉwa wa, Ɓafalisayɔ na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓamuusa ndɨ Yeso ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ ɓaɓɨɓya kakʉ ɓakaɓyɛgɨgʉ mino ɨɓʉ yɨgya ka ɓotitosu? Wɨna mbɛyɨ, ɓakalyalya na maɓɔkʉ ma mokoku aka!»
6 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓugyalandʉ ka Isaya a ndɨ ɓa lɨngʉnʉ kʉgʉ kunu. Ma ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ okpikaga ndɨ mino ɓɛ:
‹Batʉ ɓi nɨɓa ɓaɓɨkyaga ɓɛ ɓɛɓangagatʉ,
luki limoti, ɓɛmɨnaga payaya.

---

* **7:3 7:3** Kaɨsʉkʉsa maɓɔkʉ: Kambwa kalyalya Ɓayuda ɓɨsʉkʉsaga ndɨ ɨɓʉ maɓɔkʉ kadwɛ ka mongusu kaɓyɛnɛnɛ na yɨgya ka ɓatɨtaɓʉ.

7 Malumba nimo ɓagyaga a ma payaya,
a ɓɛyɔ, mutuu kaɓu,
ikaga asi yigya ka ɓambanzu aka›
8 Makaasa mutuu ko Kunzi, manigumya ka yigya ka ɓambanzu.»
9 Yeso uɓikya ɓata ɓɛ: «Masaga mutuu ko Kunzi ko bulya yiɓuulyogo yigya kunu aka.
10 A ɓɛyɔ, Musa aɓikya ndi ɓɛ: ‹Muɓanga abaku na amaku.› Omotiloku ɓɛ: ‹Mumbanzu kagbusya abaki ikani amaki, okwononi ɓamwi.›
11 Luki limoti, iɓunu maɓikyaga ɓɛ: Mumbanzu kaɓikya abaki ikani amaki ɓɛ: ‹Luki nilo nakwanano ɓi nolu kausingyo a kɔlɔbani.› Isi yi ɓɛ ‹apɛpɛ ko Kunzi›,
12 kaɓikya ɓɛyɔ, makakpamya mutu yi nino ɓɛ kobinikonitogu ɓuti ka abaki ikani amaki.
13 Kinili, molimogo likpumuka ko Kunzi pisi kapánana yigya ka ɓotitonu. Managya gɔni makpumuka magɔgɔ dididi abɛ nimɔ.»

Luki nilo aputaga mumbanzu
(Mataɔ 15:10-20)

14 Kuwa wa, Yeso alikya ɓata ndi ambaza ka ɓambanzu, uɓikya ɓɛ: «Iɓunu ɓasi, imukononi, motombisyo ɓinza likpumuka li nili:
15 Kɛgu na likpumuka la kunzi nilo kingyo kusɔ ka mumbanzu, akwanana kaputa. Luki limoti, nilo akwanana kaputa mumbanzu, a luki li nilo opupogo ka limbɛngi kaki. [
16 Nino apa kaukana, ukana.]»
17 Ngbingo yi nino Yeso atukya ndi mino ɓuwobi na ambaza ka ɓambanzu, ingya ka ndaɓu. Ɓaɓiɓya kaki ɓamuusa kuwa ndi isi ya lizuni li nilo.
18 Uɓikya ndi ɓɛ: «Gutugu iɓunu aka, makɛgu nɛki na yimibo? Makɛgu kotombisyo ɓɛ luki lasi la kunzi kingyo kusɔ ka mumbanzu akwananatu kaputa?
19 Makpumuka mi nimɔ kingyogigu ka limbɛngi ka mumbanzu, luki limoti, ka muma. Kumbuso yi, opupo, inda ka limbi.» (Pisi ka munzina mi nimɔ, Yeso a ndi kowonisilo ɓɛ ɓakwanana kalya malili masi.)
20 Yeso oɓikyoku ndi ɓata ɓɛ: «Likpumuka nilo opupaga ka limbɛngi ka mumbanzu lo aputaga.
21 A ɓɛyɔ, tamanaga yanyɛ opupaga ka limbɛngi ka mumbanzu. Akpamya kuwa kagya ɓuɗanda, kaiɓo, kamwɔ mumbanzu,
22 kasyɛ na muko ikani na muluku wodi, kaika na ligbugbu, kaika muɗiya, kaika na ɓokoli, kagya ɓilya ikani ɓuɗanda, kaika no misa mopi, kaunzinzinya ɓɛngɛni, kaibinika na kaika na ɓungingi.
23 Makpumuka manyɛnyɛ mi nimɔ masi opupogo kusɔ ka mumbanzu, aputa.»

Waɓasulia aɓinikyonini Yeso
(Mataɔ 15:21-28)

24 Kumbuso yi, Yeso atukya ndi wa, aga ka iwili ya Tilo. Ku ɓɛyɔ, ingya ndi ɓipɛlɛ ka ndaɓu yimoti ɓɛnɛ. Kɛgu ndi kapa ɓɛ ɓibito ɓɛ a ku ɓɛyɔ, luki limoti, ɓambanzu ɓiba ndi aka.
25 Muka ɓemoti nino mikaki muko yi a ndi kaigyogyiso na limbɛngi la ɓunyɛ, ukana ndi gɔni mongoni ka Yeso. Muko yi nino akpuɗoku ndi ɓigala-gala, ogwo kambwa kaki.

7:7 7:6-7 Wanda ka Isaya 29:13.

26 Kɛgʉ ndɨ ɨyɨ Waɓayuda. Ɨɓʉkʉta ndɨ ka Foinikia ka iwili ya Sulia.
Ɨtatanaga ndɨ na Yeso ɓɛ opupisi lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ nɨlɔ a ndɨ kʉsɔ ko
mikakɨ.
27 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Hʉsa mbɛyɨ ɓomiki ɓikutogi. A ɓɛyɔ, kɛgʉ ɓɨnza
kava malɨlɨ kaɓʉ, kaumbimbilyo ɓɛnva.»
28 Muko yi nɨnɔ asikisya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, a ɓɛyɔ!
Luki limoti, gʉtʉgʉ ɓɛnva aka ɓalyagatʉ gɔnɨ kumbo ya ɓamalɨlɨ nɨyɔ
ʉnyʉkɨlyaga ɓomiki ka mɨza.»
29 Yeso aɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Ko bulyo mʉnzɨna mi nɨmɔ wosikisyi mɔ,
wɨga kʉ kakʉ, lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ apupini mikakʉ.»
30 Nɨyɔ muko yi nɨnɔ ɨga ndɨ kʉ kakɨ, atakanya mikakɨ wakanga nɨ
lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ nɨlɔ apupini.

Yeso ahukusini adʉka nɨnɔ a ndɨ gɔnɨ ɓoɓo

31 Kumbuso yi, Yeso atʉkya ɓata ndɨ ka iwili ya Tilo, akɨtaga ka Sidɔna,
akɨtanaga ka Ɓagʉɗʉ-Tɛkɛɓɛ, igoku kʉwa ndɨ misa ya ibombu ya Galilaya.
32 Kʉ ɓɛyɔ, ɓadulyoku ndɨ na adʉka ɓemoti nɨnɔ a ndɨ gɔnɨ na ɓʉkpɛkɨ-
kpɛkɨ ɓʉnzɨna. Ɓɨtatanaga ndɨ na ɨyɨ ɓɛ abisilyi maɓɔkʉ kyɛ ahʉkɨ.
33 Yeso ɨtɛ ndɨ na ɨyɨ katʉkya ka ambaza, amakya ndɨ ɓakpɛngbɛ ka
motili, ɨɓakya maɓɔkʉ na ɓotikito, avɨla ndɨ lɨsasʉ ka ɓoɓo yi nɨnɔ.
34 Kumbuso yi, Yeso ɨkwɛ ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ, osiso muyukumi, aɓɨkyoku
alʉkʉ nɔ ɓɛ: «Ɛfata» isi yi ɓɛ: «Hukwikono!»
35 Wa aka wa, motili ahukwikana ndɨ, lɨsasʉ apolimono, apʉnga ndɨ
kanzɨna ɓɨngbanganya.
36 Yeso ʉgbɨtyaga ndɨ ɓambanzʉ ɓɛ ɓakatumbulyogonitɔgʉ mʉmbanzʉ.
Luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ Yeso ʉgbɨtyaga ndɨ mino ɓɛyɔ, ɓowowisa
kʉwa ɓata ndɨ mongoni mi nɨmɔ kʉgbɛ.
37 Ɓambanzʉ ɓombombaya ndɨ ɓata kʉgbɛ, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Masɨ nɨmɔ
akagya a manza kʉgbɛ! Akauhukwo ɓaadʉka motili, anunziniso ɓoɓoɓo!»

8

Yeso ulyolyisini ɓambanzʉ ɛlɔfʉ yɨkwanganya (Matayɔ 15:32-39)

1 Lɨsyɛ lagɔgɔ, ambaza mudingi ka ɓambanzʉ amʉmʉkana ndɨ ɓata ka
kpɔlɔ ka Yeso. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ ndɨ no luki nɨlɔ ɓakwanana ndɨ kalya.
Yeso ʉmaka kʉwa ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ, ʉɓɨkya ɓɛ:
2 «Nakaʉmɨnɨlya ɓatʉ ɓi nɨɓana kumbu. Ta kʉwa na ɨɓʉ na masyɛ
masaa, ɓakɛgʉ ɓata no luki lɨlya.
3 Nakumigiso ka ɓakʉkaɓʉ na ɓanza, nzʉyɨ ʉdɨkagatʉ ko pisi, kyɛ
ɓagɔgɔ luga kaɓʉ ɓotukyiku ɓi ɓyɨɓyɨ ɓyɨ.»
4 Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Ta wanʉ ka ɨsa, takwanana kainisa na
malɨlɨ nɨmɔ ɓikutaga na imu yanɨ?»
5 Yeso umuusa ndɨ ɓɛ: «Ma na mukati mɨnga?» Ɨɓʉ aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ:
«Maɗɨya na ɨka.»
6 Yeso ʉkpamya kʉwa ndɨ ɓambanzʉ ɓɛ ɓikononi wasɨ. Kumbusa kava
mukati maɗɨya na ɨka mi nɨmɔ, abibisa ndɨ Kunzi, oɓunonogo, ʉpága
ɓaɓɨɓya kakɨ, ɓʉgbananɨlyaga kʉwa ndɨ ɓambanzʉ. Ɓagya ndɨ ɓɛyɔ aka
yɔ.
7 Ɓatʉ ndɨ gɔnɨ mino na ɓomikya ɓosi ɓakɛɗɛ. Yeso abibisa ndɨ Kunzi
ko bulya ɓosi ɓi nɨɓɔ, ʉɓɨkya ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ ɓʉlʉpyagɨ gɔnɨ.

8 Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓalyalya ndɨ, ɓikutogo ɓɨkpɛkɛɗɛ-kpɛkɛɗɛ. Kumbuso yi, ɓaɓɨɓya ɓamʉmʉla ndɨ ɓodongbu ɓaya mukati na ɓosi nɨɓɔ ɓasɨkana ndɨ, ɓotumisa mʉmbɨ maɗɨya na ɨka.
9 Wɨna sɛ, ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓalyalya ndɨ, ɓa ndɨ banda ɛlɔfʉ yɨkwanganya. Kumbuso yi, Yeso ʉpá ndɨ lɨgʉndʉ kaɨganana ka ɓakʉkaɓʉ.
10 Kolipyagʉ ɓata, Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓaɗaka ndɨ ka ɨngbɔlɔ yidingi, ɓaga ka ìwili ya Dalamanuta.

Ɓafalisayɔ ɓakungini Yeso likingyosi (Mataɣɔ 16:1-4)

11 Ɓafalisayɔ ɓasilyoku ndɨ Yeso, ɓapʉnga ndɨ na ɨɓʉ ɓoɗongoso kakɨsa kaɓɔ ɓɛ ʉgyilyɨ likingyosi kotukyoku kʉgʉ wa lisyɛ.
12 Yeso alya ndɨ kumbu kʉgbɛ ka lɨmbɛngɨ, oɓɨkyoku ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ ɓatʉ ɓa lɨsyɛ li nɨlɨ ɓo mino kakʉnga likingyosi? A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, ɓakɨnɨgʉ ndɛkɛ gʉtʉgʉ limoti aka!»
13 Kumbuso yi, ʉsa ndɨ, aɗaka ndɨ ɓata ka ɨngbɔlɔ, ɓazaba kʉsyakʉ wagɔgɔ wa ibombu.

Yɨgya ka Ɓafalisayɔ na nɨyɔ ka Ɛlɔdɨ (Mataɣɔ 16:5-12)

14 Ɓaɓɨɓya ɓa ndɨ nɨ ɓoɓusolini kava mukati. Ɓa ndɨ nomu mumoti aka ka ɨngbɔlɔ.
15 Yeso ʉpá mʉtʉʉ ɓɛ: «Wiminyonito na kʉɓɔɓɔkʉ ka Ɓafalisayɔ na yɨgya ka Ɛlɔdɨ. A ɓɛyɔ, yɨgya kaɓʉ a mʉɗɔngɔnɨ abɛ sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ ofulisaga mukati.»
16 Ɓaɓɨɓya ɓapʉnga ndɨ kanzɨna luga kaɓʉ kyɛ ɓakɛgʉ ndɨ na mukati.
17 Yeso ʉndʉnga ndɨ, umuusa ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino kaidomiso na tamanaga ɓɛ makɛgʉ na mukati? Makɛgʉ mbɛyɨ kotombisya lɨkpʉmʉka? Makanibigʉ mbɛyɨ lɨkpʉmʉka? Mambɛngɨ kunu a nɛkɨ ɓɨdɨsɨlɨ aka?
18 Ma no miso, makɛgʉ kaɨna? Ma na motili, makɛgʉ kaʉkana? Makɛgʉ katamana,
19 ngbingo yi nɨnɔ noɓunanaga ndɨ mino mukati kuɓukumuti, nulyolyisa ɓambanzʉ ɛlɔfʉ kuɓukumuti? Motumisaga ndɨ mbɨyɔ yɨnga na ɓodongbu nɨɓayɔ asɨkana ndɨ?» Ɓasɨkisya ndɨ ɓɛ: «Tɛkɛɓɛ na mɨɓa.»
20 Yeso uusoku ɓata ndɨ ɓɛ: «Ngbingo yi nɨnɔ noɓunanaga ndɨ mina mukati maɗɨya na ɨka, nulyolyisa ɓambanzʉ ɛlɔfʉ yɨkwanganya, motumisa ndɨ mʉmbɨ mɨnga na ɓodongbu nɨɓayɔ asɨkana ndɨ?» Ɓosɨkisya ndɨ ɓɛ: «Maɗɨya na ɨka.»
21 Yeso ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Makonotombisyigʉ aka?»

Yeso ahukusini mʉtʉ wo koloɓu ya mamɔmɔ

22 Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓosila ndɨ ka Bɛtɛsaida. Kʉ ɓɛyɔ, ɓadulyoku ndɨ na mʉtʉ wa koloɓu ya mamɔmɔ, ɓɨtatanaga na ɨyɨ ɓɛ avɨlɨ.
23 Kʉwa wa, Yeso agwi ndɨ kʉɓɔkʉkɔ, ɨnda na ɨyɨ kunzi wa mugi. Kʉ ɓɛyɔ, aɓakya ndɨ na ɓotikito ko miso, abisilya maɓɔkʉ, amuusa ndɨ ɓɛ: «Watʉ kaɨna luki?»
24 Alʉkʉ nɔ ɨkwɛ ndɨ, aɓɨkya ɓɛ: «Nakaʉmɨna ɓambanzʉ, nakaʉmɨna mʉɗɔngɔnɨ abɛ bʉkʉtɔ, luki limoti ɓakakpakyana.»
25 Yeso ɨgɨlya ndɨ ɓata kabisilyo maɓɔkʉ ko miso, alʉkʉ nɔ ɨna ndɨ ɓɨngbanganya. Ahʉka ndɨ, apʉnga kotombisya makpʉmʉka dididi.
26 Yeso apá ndɨ lɨgʉndʉ kaɨga kʉ kakɨ, aɓɨkya ɓɛ: «Wakigonitɔgʉ ɓata pisi ka mugi mi nɨmɔ.»

8:15 8:15 Wanda ka Luka 12:1.

Pɛtɛlɛ oɓikyini ɓingbanganya ɓɛ Yeso ni Kilisito
(Matayɔ 16:13-20; Luka 9:18-21)

27 Kʉwa wa, Yeso na ɓaɓiɓya kaki ɓaga ndi miso ya sɛngi niyɔ ikaga
ndi ɓuwobi na gʉɗʉ wa Kaizalia-Filipi. Ko pisi, umuuso ɓaɓiɓya kaki ɓɛ:
«Ɓambanzʉ ɓa piyɛ kaɓikya ɓɛ imi ni wani?»
28 Ɓasikisya ndi ɓɛ: «Batʉ ɓemoti-ɓemoti ɓaɓikyaga ɓɛ iwɛ ni Yuani-
Mubatizai, ɓagɔgɔ ɓɛ iwɛ ni mugyalandʉ Iliya, ɓagɔgɔ ɓata ɓɛ wa ɓemoti
ka ɓogyalandʉ.»
29 Yeso umuusa kʉwa ndi ɓɛ: «Sɛ kʉwa iɓunu, maɓikyaga ɓɛ imi ni
wani?» Pɛtɛlɛ asikisya ndi ɓɛ: «Iwɛ ni Kilisito.»
30 Yeso ʉgbityaga kʉwa ndi ɓɛ ɓakaɓikyonitɔgʉ mʉmbanzʉ likpʉmʉka
li nilɔ.

Yeso akatʉmbʉlaga bulyo kukwakʉ no pupo kaki ka mbʉkʉ
(Matayɔ 16:21-28; Luka 9:22-27)

31 Kumbuso yi, Yeso apʉnga ndi kaʉpá ɓaɓiɓya kaki mʉtʉʉ ɓɛ:
«Okwononi ɓɛ Mika-mʉmbanzʉ igyogyisi kʉgbɛ. Ɓambɔkʉ-mbɔkʉ
ka Ɓayuda, ɓokumu-kumu na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓakyatʉ ndɛkɛ.
Ɓamwisiso, luki limoti, kumbusa wa masyɛ masaa, opupoku ka mbʉkʉ.»
32 Yeso ʉɓikyaga ndi likpʉmʉka li nilɔ ɓingbanganya. Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ
amaka ndi ɓikɛɗɛ, apʉnga kayoyiso.
33 Luki limoti, Yeso oyikana ndi, ʉnda ɓaɓiɓya kaki ɓizumuuu, ayoyiso
Pɛtɛlɛ ɓɛ: «Abili mʉ! Kitaga kumbusa kami! Tamanaga kakʉ kɛgʉ abɛ
niyɔ ko Kunzi, luki limoti, a abɛ niyɔ ka ɓambanzʉ.»

Mʉmbanzʉ akwanana kaɓiɓya Yeso liki?
(Matayɔ 16:24-28; Luka 9:23-27)

34 Kumbuso yi, Yeso amaka ndi ambaza ka ɓambanzʉ pa imoti na
ɓaɓiɓya kaki, ʉɓikya ɓɛ: «Mʉmbanzʉ kapa kɛɓiɓya, okwononi imʉyi iyi
mombukwana-daki yi ɓikpɛ, abinika mʉsalaba kaki, apʉnga kɛɓiɓya.
35 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kapa kaɓuulyogo ɔɓili kaki, aputikosatʉ ɔɓili yi
ninɔ. Luki limoti, ninɔ aputikosa ndɛkɛ ɔɓili kaki ka mombukwana-daki
yi ko bulya Mongoni Manza, aɓuulyagatʉ.
36 A na izangiya tino mʉmbanzʉ kainisono na lingama lasi la ɔɓili ni
aputini ɔɓili kaki? Iki yɔ akwanana kapá ɓata kyɛ ahukusi ɔɓili kaki?
37 Kɛgʉ no luki gʉtʉgʉ limoti aka nilɔ mʉmbanzʉ akwanana kakalya ko
bulya yihukuso ɔɓili kaki.
38 Mʉtʉ wasi ninɔ imʉkanaga suni ko bulya kami na ko bulya likpʉmʉka
kami, ko misa ka ɓatʉ ɓa lisyɛ li nili, niɓɔ ɓa abɛ ɓaɗanda, ɓanyɛ na
ɓakamibigʉ gɔni Kunzi. Imi, Mika-mʉmbanzʉ aminyilya ndɛkɛ gɔni suni
ɓɛgɛyɔ wa odoku ndɛkɛ mino ka ibiba ka Abaki pa imoti na ɓamalaika
ɓotu.»

9

1 Yeso uɓikyoku ndi ɓata ɓɛ: «A lingʉnʉ, nakamʉɓikya ambɛ, ɓambanzʉ
ɓemoti-ɓemoti luga kunu wanʉ, ɓakokwigʉ kani ɓakaninigʉ Ɓʉngama ko
Kunzi kodoku no ngu.»

Miso ka Yeso igomosyonini
(Matayɔ 17:1-13; Luka 9:28-36)

2 Kumbusa wa masyɛ maɗiya, Yeso ava ndi Pɛtɛlɛ, Yakɔbɔ na Yuani,
ɓaga ndi na iɓʉ aka ɓikɛɗɛ kʉgʉ wa ngʉpa yikʉngʉ kʉgbɛ. Kʉ ɓɛyɔ, misa
ka Yeso igomosyana ndi kambwa kaɓʉ.

3 Ɓotu kakɩ oɓuɓa ndɩ ɓiwenge-wenge kʉgbɛ. Kɛgʉ na mʉmbanzʉ
gʉtʉgʉ ɓemoti aka ka lɩtɔmbʉ lasɩ nɩnɔ akwanana koɓuɓiso ɓotu ɓɛyɔ.
4 Kʉwa wa, ɓaɓɩɓya ɓasaa ɓi nɩɓɔ ɓamɩna ndɩ Ɨlɩya na Musa ɓigbututu
nɩ ɓananzɩna na Yeso.
5 Pɛtɛlɛ aka ndɩ na Yeso ɓɛ: «Muwonisilo, a ɓɩnza ɩɓusu kaiko wanʉ.
Topiki ɓangbangba ɓayisaa: nɩyɔ kakʉ, nɩyɔ ka Musa na nɩyɔ ka Ɨlɩya.»
6 A ɓɛyɔ, Pɛtɛlɛ a ndɩ kanzɩna nɩ kɛgʉ kaiba ɓɛ akaɓɩkya ɓʉ. Ɩɓʉ na
ɓawai-dakɩ ɓaɓa ɓa ndɩ nɩ ɓotumini na ombombo ɓɩɗɛ.
7 Ɨkʉɓa odoku ndɩ, utikyo ɩɓʉ ɓasɩ na kululuko. Lɩyʉ kotukyoku ka ɩkʉɓa
imoti ɓɛnɛ, aɓɩkya ndɩ ɓɛ: «Mikamɩ mʉpaka nɩmʉ. Mumukononi ɩyɩ aka!»
8 Ko ngbingo yi nɩnɔ aka nɔ, ɓaɓɩɓya ɓɩkwɛkwɛ ndɩ, luki limoti nɩ
ɓakaminigʉ ɓata mʉmbanzʉ. A kʉwa ndɩ asɩ Yeso aka mʉkaka pa imoti
na ɩɓʉ.
9 Nɩyɔ ɓa ndɩ kosyoku ka ngʉpa, Yeso ʉgbɩtyaga ndɩ ɓɛ: «Kpɔkpɔkpɔ,
makatumbulyogonɩtɔgʉ mʉmbanzʉ lɩkpʉmʉka lɩ nɩlɔ mini lɔ, kadwɛ kʉ
kwa kʉ Mika-mʉmbanzʉ opupo ɓanʉ mino ka mbʉkʉ.»
10 Ɩɓʉ ɓoɓuulya ndɩ lɩkpʉmʉka lɩ nɩlɔ ka mambɛngɩ aka. Luki limoti,
ɓapʉnga ndɩ kauusono ɓɛ: «Ɩsɩ yi zuzuko ka kukwakʉ nɩ ɩkɩ?»
11 Kumbuso yi, ɓaɓɩɓya ɓamuusa ndɩ Yeso ɓɛ: «Ko bulya ɩkɩ yɔ
ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓaɓɩkyaga mino ɓɛ: ‹Okwononi Ɨlɩya igiku mbɛyɩ?›»
12 Yeso usikisyoku ndɩ ɓɛ: «A ɓɛyɔ, Ɨlɩya igiku mbɛyɩ, oɓungusyaga
makpʉmʉka masɩ. Luki limoti, ko bulya ɩkɩ yɔ ɩkpɩkaga gɔnɩ mino ko
Moɓiso Motu ɓɛ okwononi Mika-mʉmbanzʉ igyogyisi kʉgbɛ, ɓamɩna
payaya?
13 Luki limoti, nakamʉɓɩkya ambɛ Ɨlɩya odoniku ndɩ, ɓambanzʉ ɓagya
ɓɛyɔ ɓa ndɩ mino kapa, mʉɗɔngɔnɩ ɓɛgɛyɔ Moɓiso ɩkpɩkaga ndɩ mino ko
bulya kakɩ.»

Yeso ahukusini miki ɓemoti wa limbɛngɩ la ɓʉnyɛ
(Matayɔ 17:14-21; Luka 9:37-43)

14 Nɩyɔ Yeso pa imoti na ɓaɓɩɓya ɓasaa ɓi nɩɓɔ ɓosila ndɩ ɓuwobi
na ɓaɓɩɓya ɓagɔgɔ, ɓamɩna ambaza mudingi ka ɓambanzʉ ukungulini
ɓikululu. Ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓɔ ɓa ndɩ na ɩɓʉ ka ɓoɗongoso.
15 Nɩyɔ aka yɔ ɓambanzʉ ɓamɩna Yeso, ɓombombaya ndɩ kʉgbɛ, ɓɩnda
mbangʉ kamuuso.
16 Yeso umuusa ndɩ ɓɛ: «Makagya na ɩɓʉ ɓoɗongoso kʉgʉ wa
lɩkpʉmʉka tino?»
17 Mʉtʉ ɓemoti luga wa ambaza asikisya ndɩ ɓɛ: «Muwonisilo,
nudulyiku no mikamɩ mʉlʉkʉ yi nɩnɔ a na lɩmbɛngɩ la ɓʉnyɛ. Lɩmbɛngɩ
la ɓʉnyɛ lɩ nɩlɔ aitisoni ɓoɓo.
18 Ayungogo pa yasɩ, anabʉmya ɓɩngɔmʉ-ngɔmʉ, ofu anatumo ka
mʉnɔkʉ ɓɩɗɛ, anɩlya manzʉ, ʉmɩlaga ɓɩkokolo-kokolo. Nitotonogɩ ɓɩ na
ɓaɓɩɓya kakʉ ambɛ ɓokpumyinɔ ɓaka lɩmbɛngɩ la ɓʉnyɛ lɩ nɩlɔ, luki limoti
ʉgyagya.»
19 Yeso usikisya ndɩ ɓɛ: «Eeeze ɩɓunu, lɩvananza la masyɛ mi nɩma
makɛgʉ na baya, ma ɓanyɛ! Nakwanana ndɛkɛ kaika pa imoti na ɩɓunu
ɓongbinga ɓɩnga? Nakwanana kapɩla ɓʉzʉ kunu ɓongbinga ɓɩnga? Doku
nɛkɩ na ɩyɩ.»
20 Ɓadulyoku ndɩ na ɩyɩ. Nɩyɔ lɩmbɛngɩ la ɓʉnyɛ lɩ nɩlɔ amɩna
Yeso, ayunga ndɩ miki nɔ no ngu, ogwo ɓɩngɔmʉ, okpungbukonogo
ɓɩkpungbulu-kpungbulu kanɩ ofu anapupo ka mʉnɔkʉ.
21 Yeso amuusa ndɩ abakɩ miki yi nɩnɔ ɓɛ: «Lɩkpʉmʉka lɩ nɩlɩ apʉnga
ndɩ na ɩyɩ ngbingo tino?» Asikisya ɓɛ: «Katʉkya ndɩ ka limiki kakɩ aka.

22 Ngbingo wagɔgɔ, lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ li nɨlɨ agwisisogo ko ɓuku ikanɨ ko
liɓo kakɨsa kamwɔ. Luki limoti, kika nɨ wakwananatʉ kagya luki, kikiliki,
tisingyanɔ ɓaka!»
23 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ woɓikyi mina ɓɛ: ‹Kika nɨ
wakwananatʉ kagya luki?› Kunzi akwanana kagya makpʉmʉka masɨ ka
mʉtʉ nɨnɔ a na baya kʉ kakɨ.»
24 Wa aka wa, abakɨ miki nɔ aɓɨkya ndɨ na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Noɓinikyonini!
Isingyanɔ ɓaka kyɛ baya kamɨ a yɨkɛɗɛ!»
25 Nɨyɔ Yeso ɨna ɓɛ ambaza mudingi ka ɓambanzʉ okomumukonoku
aka, apamɨlya kʉwa ndɨ lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ li nɨlɔ, aɓɨkya ɓɛ: «Lɨmbɛngɨ
la ɓʉnyɛ li nɨlɔ aitisogo ɓoɓo ikanɨ adʉka, pupo kʉsɔ ka ɓomikya-ɓalʉkʉ
yi nɨmʉ, wakamigilyonitɔgʉ ndɛkɛ ɓata!»
26 Lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ li nɨlɔ apamɨkana ndɨ, ayungo ɓata miki nɔ no ngu
kʉgbɛ, apupo kʉwa ndɨ. Miki aka ndɨ ɓɨkpɔngbɔmʉ. Ɓambanzʉ ɓudingi
aka ndɨ ɓɛ: «okwini.»
27 Luki limoti, Yeso agwi ndɨ kʉɓɔkʉkɔ, amomoso, miki aka ndɨ ɓɨgba.
28 Nɨyɔ Yeso ingyo ka ndaɓʉ, ɓaɓɨɓya kakɨ ɓamuusa ndɨ nɨ ɓitini na ɨɓʉ
ɓɨkɛɗɛ ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ iɓusu takokwononigʉ ɓi kokpumyo lɨmbɛngɨ
la ɓʉnyɛ li nɨlɔ?»
29 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓakwanana kokpumyo inguo ya lɨmbɛngɨ la
ɓʉnyɛ li nɨlɔ pisi ka malʉmba aka.»

Yeso igilyini katʉmbʉlaga bulyo kukwakʉ na pupo kakɨ ka mbʉkʉ (Matayɔ 17:22-23; Luka 9:43-45)

30 Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓatʉkya ndɨ wa, ɓakɨtanaga ka iwili ya Galilaya.
Kɛgʉ ndɨ kapa ɓɛ mʉmbanzʉ ibito pa nɨyɔ a ndɨ mino.
31 A ɓɛyɔ, a ndɨ kaʉpá ɓaɓɨɓya kakɨ mʉtʉʉ ɓɛ: «Ɓasʉtatʉ ɓanʉ Mika-
mʉmbanzʉ ka maɓɔkʉ ka ɓambanzʉ. Ɓamwɔ, masyɛ masaa kumbusa wa
kukwakʉ kakɨ, opupoku ka mbʉkʉ.»
32 Luki limoti, ɓaɓɨɓya ɓakɛgʉ ndɨ kotombisyo isi ya mʉnzɨna mi nɨmɔ,
ɓanaɓanga kamuuso.

Wanɨ nɔ a mʉtʉ wa ɨbɨba luga ka ɓaɓɨɓya? (Matayɔ 18:1-5; Luka 9:46-48)

33 Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓosila kʉwa ndɨ ka Kapɛlɛnaumu. Ngbingo yi
nɨnɔ ɓa ndɨ mino ka ndaɓʉ, Yeso umuusa ndɨ ɓɛ: «Mo ɓi kagya ɓoɗongoso
kʉgʉ wo luki tino ko pisi?»
34 Luki limoti, ɓaɓɨɓya ɓadakyana ndɨ ɓiwo. A ɓɛyɔ, ɓa ndɨ kagya
ɓoɗongoso ko pisi kakɨsa kaiba ɓɛ wanɨ nɔ a mʉtʉ wa ɨbɨba kʉgbɛ.
35 Kʉwa wa, Yeso ika ndɨ, ʉmaka ɓaɓɨɓya kakɨ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa, ʉɓɨkya
ɓɛ: «Mʉtʉ kapa kaika wa mambwa, okwononi iki mʉtʉ wa muliɓo ka
ɓatʉ ɓasɨ, ika gɔnɨ mʉgya-ligubo kaɓʉ.»
36 Kumbuso yi, ava ndɨ miki, abisa luga kaɓʉ. Nɨyɔ adungo, ʉɓɨkya ndɨ
ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ:
37 «Mʉtʉ nɨnɔ atɨlya miki abɛ nɨmʉ ko lino kamɨ, etilyi ɨmɨ ɓɨkpɛ. Na
nɨnɔ akɛtɨlya, ketilyigʉ ɨmɨ aka, luki limoti, atilyi nɨnɔ etikoku ndɨ.»

Nɨnɔ kɛgʉ mumuyoniso kusu a wai-dosu (Luka 9:49-50)

38 Kʉwa wa, Yuani aɓɨkya ndɨ Yeso ɓɛ: «Muwonisilo, tamini ɓi mʉtʉ
ɓemoti kokpumya mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ ko lino kakʉ. To ɓi kapa kapakya
kyɛ kɛgʉ ka mʉɗɔngɔ kusu.»

39 Luki limoti, Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Makapokyonitɔgʉ, kyɛ kɛgʉ na
mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ akwanana kagya lɨkpʉmʉka lɨmbanga ko
lino kamɨ, kumbuso yi ɛnzɨnɨlya yanyɛnyɛ.
40 A ɓɛyɔ, mʉtʉ yi nɨnɔ kɛgʉ mumuyoniso kusu, a wai-dosu.
41 Na mʉtʉ wasɨ nɨnɔ amʉpá ndɛkɛ gʉtʉgʉ kɔpɔ yo lɨɓo aka kyɛ ma ɓatʉ
ka Kilisito, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, mʉtʉ yi nɨnɔ inisanatʉ ndɛkɛ
na mʉkalya kakɨ.»

Angɛ, makogwonitɔgʉ ka ɓʉnyɛ
(Matayɔ 18:6-9; Luka 17:1-2)

42 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mʉmbanzʉ kamokyisiso ɓemoti ka ɓomikɨ
nɨɓɔ ɓɛɓɨnɨkyana ka ɓʉnyɛ, okwononi kakpɨkɨla lɨtalʉ lakpʉ ko singasʉ,
ɓaɗɨkɨta ko lɨɓa lidingi ɓikudumu.
43 Kika nɨ kʉɓɔkʉkɔ umokyini ka ɓʉnyɛ, kɔ. A ɓɨnza kʉgbɛ ɨwɛ kogulya
ka ɔɓɨlɨ walɨngʉnʉ na kʉɓɔkʉkɔ kumuti kakɨtaga wa wogulyo ɓi mino
nomu masɨ. Kumbuso yi, wɨnda kʉwa ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, ko
ɓuku nɨɓɔ kolimikigʉ ndɛkɛ.
44 [Kʉ ɓɛyɔ, a na ɓatʉtʉ nɨɓɔ ɓʉlyaga ɓambanzʉ, ɓakokwogigʉ. A gɔnɨ
no ɓuku nɨɓɔ kolimikigʉ ndɛkɛ.]
45 Kika nɨ kʉgʉkɔ umokyini ka ɓʉnyɛ, kɔ. A ɓɨnza kʉ kakʉ kogulya ka
ɔɓɨlɨ walɨngʉnʉ na kʉgʉkɔ kumuti kakɨtaga wa wogulyo ɓi mino nomu
masɨ. Kumbuso yi, ɓʉɗɨkɨta kʉwa ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
46 [Kʉ ɓɛyɔ, a na ɓatʉtʉ nɨɓɔ ɓʉlyaga ɓambanzʉ, ɓakokwogigʉ. A gɔnɨ
no ɓuku nɨɓɔ kolimikigʉ ndɛkɛ.]
47 Kika nɨ liso umokyini ka ɓʉnyɛ, muko. A ɓɨnza kʉ kakʉ kogulya ka
Ɓʉngama ko Kunzi no liso limoti kakɨtaga wa wogulyo ɓi mino nomu masɨ.
Kumbuso yi, ɓʉɗɨkɨta ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
48 Kʉ ɓɛyɔ, ‹a na ɓatʉtʉ nɨɓɔ ɓʉlyaga ɓambanzʉ, ɓakokwogigʉ. A gɔnɨ
no ɓuku nɨɓɔ kolimikigʉ ndɛkɛ.›
49 A ɓɛyɔ, ɓakongogo ndɛkɛ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka ko ɓuku mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛyɔ ɓoɓungusyogo mino malɨlɨ na liniko*.
50 Liniko a luki lanza. Luki limoti, liniko kandapamanaga, luki tino
ɓata lɔ akwanana kondingimosogo? Wikoni na liniko kʉsɔ kunu, mika
na mazɨyɔ luga kunu.»

10

Yeso akapá mʉtʉʉ ko bulya yisikiso muko
(Matayɔ 19:1-12; Luka 16:18)

1 Nɨyɔ Yeso atʉkya ndɨ mino wa, aga ka iwili ya Yudɛa, azaba ndɨ
kʉsyakʉ wagɔgɔ wa Yɔlɔdanɨ. Ɓambaza ka ɓambanzʉ ɓamʉmʉkana ɓata
ndɨ ka kpɔlɔ kakɨ, apʉnga kaʉpá mʉtʉʉ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ agyaga ndɨ mino.
2 Ɓafalisayɔ ɓemoti-ɓemoti ɓodoku ndɨ kaɓɔɓɔ na mʉnzɨna, ɓamuusa
ɓɛ: «Ambɛ, mʉtʉʉ kusu akpamyatʉ mʉlʉkʉ kasikisa mukakɨ?»
3 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Mʉtʉʉ tino sɛ mbɛyɨ mɔ Musa amʉpá ndɨ?»
4 Ɨɓʉ aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Musa atɨpá ndɨ mʉtʉʉ ɓɛ mʉlʉkʉ akpikogi
balʉwa musikisa muko, kumbuso yi, akpumyo sɛ kʉwa.»
5 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Amukpikilya ndɨ mʉtʉʉ mi nɨmɔ ɓɛyɔ ko bulya
ɓʉpʉ ɓa mambɛngɨ kunu.

9:48 9:48 Wanda ka Isaya 66:24. * **9:49 9:49** *liniko:* A likingyosi la apɛpɛ nɨnɔ ɓapága ndɨ Kunzi nɨ ɓagyini na liniko. Wanda gɔnɨ ka Ɓalawi 2:13.

6 Luki limoti, katʉkya ndɨ ka mʉpʉnganagɨ, ngbingo yi nɨnɔ Kunzi a ndɨ
mino kagya ɔɓɨlɨ, agya ndɨ mʉlʉkʉ na muko.
7 ‹Kinili, mʉlʉkʉ asaga ndɛkɛ abakɨ na amakɨ, ɓika kʉwa pa imoti na
mukakɨ,
8 ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa ɓɨita nzʉyɨ yimoti.› Kʉwa wa, ɓakikigʉ ɓata ɓaɓa, luki
limoti, nzʉyɨ imoti aka.
9 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kogbonosonitɔgʉ nɨlɔ Kunzi omotoni.»
10 Nɨyɔ ɓogulya ka ndaɓʉ, ɓaɓɨɓya ɓamuusa ɓata ndɨ Yeso lɨkpʉmʉka
li nɨlɔ.
11 Ɨyɨ aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «Mʉmbanzʉ kasikisa mukakɨ, ava wagɔgɔ, iba
ogyini ɓɨlya.
12 Muka wasɨ katʉkya mbʉnyakɨ, avyɛ, iba ogyini gɔnɨ ɓɨlya.»

Yeso akauɗukilyo ɓomiki ɓʉɓʉnga
(Matayɔ 19:13-15; Luka 18:15-17)

13 Ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti ɓadulyoku ndɨ Yeso na ɓomiki ɓɛ ubisilyi
maɓɔkʉ. Luki limoti, ɓaɓɨɓya ɓʉnyakɨlya ndɨ.
14 Nɨyɔ Yeso ɨna ɓɛyɔ, lɨmbɛngɨ atʉla ndɨ, ʉɓɨkya ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ:
«Husoni ɓomiki ɓoduku kʉnʉ no mino! Makupokyonitɔgʉ, kyɛ Ɓʉngama
ko Kunzi a ko bulya ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa abɛ ɨɓʉ.
15 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ kabaɨlyagɨgʉ
Ɓʉngama ko Kunzi mʉɗɔngɔnɨ abɛ miki mʉkɛɗɛ, kakwananɨgʉ ndɛkɛ
kogulya mino.»
16 Kumbuso yi, udungaga ndɨ ɓomiki ɓɔ, ubisilya maɓɔkʉ, uɗukilya
ɓʉɓʉnga.

Yeso na mʉtʉ wa lɨngama
(Matayɔ 19:16-30; Luka 18:18-30)

17 Nɨyɔ Yeso atʉkɨlya ndɨ lɨgʉndʉ, alʉkʉ ɓemoti adulyoku ndɨ mbangʉ,
ogwa na moli kambwa kakɨ, amuusa ɓɛ: «Muwonisilo wanza, nakwanana
pɨyɛ kagya ɓʉnɨ kainisono na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ?»
18 Asikisya ndɨ ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ wo mino kɛmaka ɓɛ mʉtʉ wanza?
Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kɛgʉ wanza kiki nɨ Kunzi aka mʉkaka.
19 Wibagatʉ mʉtʉʉ nɨma: ‹Wakamwonitɔgʉ mʉmbanzʉ, wakogyonitɔ
ɓɨlya, wakiɓonitɔgʉ, wakaɓukulyogonitɔgʉ mʉmbanzʉ lɨkpʉmʉka, wak-
agyilyonitɔgʉ mʉmbanzʉ ɓʉnyɛ, mʉɓanga abakʉ na amakʉ.›»
20 Alʉkʉ yi nɨnɔ asikisya ndɨ ɓɛ: «Muwonisilo, nagyaga mʉtʉʉ mi nɨmɔ
masɨ katʉkya ndɨ ka limiki kamɨ.»
21 Yeso anda ndɨ ɓizumuuu, na sɨpananɨsɔ sasɨ aɓɨkya ɓɛ: «Uɓwi luki
limoti aka: waga, wagaba makpʉmʉka kakʉ masɨ. Ʊgbananɨlyaga ɓatʉ
ɓa yangya ɓuyi ɓi. Kʉwa wa, winisana ndɛkɛ na lɨngama kʉgʉ wa lɨsyɛ.
Kumbuso yi doku, weɓyoku.»
22 Luki limoti, wa alʉkʉ nɔ ʉkana mino ɓɛyɔ, alya ndɨ kumbu, aga nɨ
ongbutini ɓɨkpu kyɛ a ndɨ na lɨngama lidingi.
23 Yeso ʉnda ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ nɨ ɓakungulini ɓizumuuu,
ʉɓɨkya ɓɛ: «A yapʉpʉ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa na mukumbo kogulya ka Ɓʉngama
ko Kunzi!»
24 Ɓaɓɨɓya ɓombombaya ndɨ ngbingo yi nɨnɔ ɓʉkana mino mʉnzɨna mi
nɨmɔ. Luki limoti, Yeso uɓikyoku ɓata ɓɛ: «Ɓomikamɨ, a yapʉpʉ kogulya
ka Ɓʉngama ko Kunzi!

10:6 10:6 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 1:27; 5:2. **10:8 10:8** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 2:24. **10:19 10:19** Wanda ko Pupo 20:12-16; Yɨgɨlya 5:16-20.

25 A yapʉpʉ ka ngamia kakɨtanaga ka ngala ya mʉsaɗa. Luki limoti, a
ɓata yapʉpʉ kʉgbɛ ka mʉtʉ wa lɨngama kogulya ka Ɓʉngama ko Kunzi.»
26 Nɨyɔ ɓaɓɨɓya ɓʉkana ɓɛyɔ, ɓombomboyo ɓata ndɨ kʉgbɛ, ɓanuusana
ɓɛ: «Wanɨ sɛ kʉwa nɔ akwanana kainisa na muhukuso?»
27 Yeso ʉnda ndɨ ɓizumuu, ʉɓɨkya ɓɛ: «Luki nɨlɔ ɓambanzʉ
ɓakakwananɨgʉ kagya gʉtʉgʉ iki yi aka, Kunzi agyatʉ ɨyɨ, kyɛ kɛgʉ no
luki gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ agyagya Kunzi.»
28 Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Iɓusu, tosoni ndɨ masɨ, tapʉnga
kaʉɓɨɓya.»
29 Yeso asikisya ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, mʉmbanzʉ kasa
ndaɓʉ kakɨ, ʉsa ɓamamakɨ, ʉsa ɓasalɨ kakɨ, asa amakɨ ikanɨ abakɨ, ʉsa
ɓomikakɨ ikanɨ ɓotiko kakɨ ko bulya kamɨ, na ko bulya Mongoni Manza,
30 katʉkya mbɨya wanʉ, mʉtʉ yi nɨnɔ inisana na ɓandaɓʉ, ɓamamakɨ,
ɓasalɨ, ɓamakɨ, ɓomiki na ɓotiko kakɨtaga nganga mɨya imoti, pa imoti
na igyogyiso gɔnɨ. Na ka masyɛ nɨmɔ akodoku, inisana ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ wa
ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
31 Luki limoti, ɓatʉ ɓudingi nɨɓɔ ɓa kambwa ɓika ndɛkɛ kumbuso, na
nɨɓɔ ɓudingi ɓa kumbuso ɓika kʉwa ndɛkɛ kambwa.»

Yeso oɓikyini ka nganga ya yɨsaa bulya kukwakʉ kakɨ (Matayɔ 20:17-19; Luka 18:31-34)

32 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓa ndɨ mino ko pisi kaɗaka
ka Yelusalɛma, ɨyɨ, a ndɨ kakpakyana kambwa kaɓʉ. Ɓaɓɨɓya ɓa ndɨ
kombomboyo, na ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kaʉɓɨɓya ɓa ndɨ na kʉɓangakʉ. Yeso
akɨɗa ndɨ ka kpɔlɔ na ɓaɓɨɓya tɛkɛɓɛ na ɓaɓa, apʉnga kaʉtʉmbʉlyaga
nɨlɔ asilyo ɓanʉ.
33 Ɨyɨ aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «Takaɗaka ka Yelusalɛma. Kʉ ɓɛyɔ, ɓasʉtatʉ
Mika-mʉmbanzʉ ka ɓokumu-kumu na ka ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ. Ɨɓʉ,
ɓaɓɨkya ɓanʉ ɓɛ ɓamwɨ, ɓasʉta ka maɓɔkʉ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakamibigʉ
Kunzi.
34 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓatɨba ɓanʉ ɓɨkyaaa, ɓaɓakyaga na ɓotikito, ɓatɨna
pimbo, ɓamwɔ. Luki limoti, kumbusa wa masyɛ masaa, opupoku ka
mbʉkʉ.»

Yakɔbɔ na Yuani ɓokungini ɓʉngama (Matayɔ 20:20-28)

35 Kumbuso yi, ɓomika Zɛbɛdayɔ ɓaɓa ɓɛyɔ ka Yakɔbɔ na Yuani,
ɓakpuɗoku ndɨ Yeso, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Muwonisilo, to ɓi kapa ambɛ tɨgyɨlya
nɨlɔ takaʉkʉnga.»
36 Yeso umuusa ndɨ ɓɛ: «Makapa ɓɛ namʉgyɨlyɨ ɨkɨ?»
37 Ɨɓʉ aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Takapa ambɛ ko ngbingo yi nɨnɔ wika
ɓanʉ mino ka ɨbɨba kakʉ, tilikiso ɓuwobi na ɨwɛ, mʉtʉ ɓemoti ka
kʉmbanzɨkanɨkɔ kakʉ, wagɔgɔ ka kulekuke.»
38 Luki limoti, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Makɛgʉ kaiba nɨlɔ makɛkʉnga.
Makwananatʉ kamwo kɔpɔ wa yigyogyiso nɨnɔ namwo ɓanʉ? Ikanɨ
kogwo inguo ya iɓatiso* nɨyɔ, ɨmɨ, nogwa ɓanʉ?»
39 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Iyo, takwananatʉ.» Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ:
«Makwananatʉ kamwo kɔpɔ wa yigyogyiso yi nɨnɔ, mogwa inguo ya
iɓatiso yi nɨyɔ, ɨmɨ, nogwo.

---

* **10:38 10:38** *inguo ya iɓatiso:* Ko pisi ya likingyosi li nɨlɨ, Yeso akanzɨna kʉgʉ wa yigyogyiso na kukwakʉ kakɨ.

40 Luki limoti, ka nɨlɔ o ndɨ kalikiso mʉmbanzʉ ka kumbanzɨkanɨkɔ ikanɨ
ka kulekuke kamɨ, kɛgʉ ligubo kamɨ. Ɓapa nɨɓayɔ a ko bulya ka ɓatʉ nɨɓɔ
ɓuɓungusilyaga ndɨ.»
41 Nɨyɔ ɓaɓɨɓya ɓagɔgɔ tɛkɛɓɛ ɓʉkana mino ɓɛyɔ, mambɛngɨ ʉtʉla ndɨ
na Yakɔbɔ ɨɓʉ na Yuani.
42 Yeso ʉmaka kʉwa ndɨ ɓasɨ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Mibagatʉ ɓɛ ɓangama
ɓakpʉkpʉ ɓa ɓɛvananza ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ ɓatɨwaga ɓɛvananza kaɓʉ na
mʉpamʉ. Ɓatʉ ɓakpʉkpʉ ɓʉɗɨtaga ɓatʉ ɓagɔgɔ na ɓʉngama kaɓʉ ɓɨnvɨ.
43 Luki limoti, kikonitɔgʉ ɓɛyɔ luga kunu. Ɓemoti kunu kapa kaiko mʉtʉ
wa ɨbɨba, okwononi iki mʉgya-ligubo kunu.
44 Mʉmbanzʉ kapa kaiko wa mambwa luga kunu, okwononi iki
musunzu ka ɓatʉ ɓasɨ.
45 A ɓɛyɔ, Mika-mʉmbanzʉ kodokugʉ ndɨ kyɛ ɓiki kagugubyo. Luki
limoti, odoku ndɨ kaugugubyo ɓambanzʉ, kapá ɔɓɨlɨ kakɨ abɛ mʉkalya
kaʉkʉlaga ɓatʉ ɓudingi ka ɓʉnyɛ.»

Yeso ahukusini Balatimayɔ
(Matayɔ 20:29-34; Luka 18:35-43)

46 Kʉwa wa, Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓosila ndɨ ka Yeliko. Wa ɓa ndɨ mino
kʉwa kopupa ka gʉɗʉ yi nɨnɔ pa imoti na ambaza mudingi ka ɓambanzʉ,
mʉtʉ ɓemoti wo koloɓu ya mamɔmɔ a ndɨ wakiko ka kpɔlɔ wo pisi,
anɨkʉkʉngya. Mʉtʉ yi nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Balatimayɔ, mika Tɨmayɔ.
47 Nɨyɔ ʉkana ɓɛ Yeso wa Nazalɛtɨ nɔ, apʉnga ndɨ kapamɨkanaga ɓɛ:
«Yeso, Mika ngama Daudi, ikwilyanɔ ɓaka kumbu!»
48 Ɓambanzʉ ɓudingi ɓanyakɨlyaga ndɨ ɓɛ adakɨ. Luki limoti,
apamɨkanaga kʉwa ɓata ndɨ kʉgbɛ ɓɛ: «Mika ngama Daudi, ikwilyanɔ
ɓaka kumbu!»
49 Yeso amaga ndɨ, aɓɨkya ɓɛ: «Mumokoni.» Ɓamaka kʉwa ndɨ, ɓaɓɨkya
ɓɛ: «Wika kʉwa na lɨlʉkʉ aka! Wamaga, akaʉmaka!»
50 Kʉwa wa, ambimba ndɨ koti kakɨ, atʉkya ɓɨɗafa, aga kʉ Yeso a ndɨ
mino.
51 Yeso amuusa ndɨ ɓɛ: «Wakapa ɓɛ nʉgyɨlyɨ ɨkɨ?» Ɨyɨ aka na ɨyɨ ɓɛ:
«Muwonisilo, nakapa ambɛ napʉngɨ ɓata kaɨna.»
52 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Waga, baya kakʉ uhukusini.» Alʉkʉ nɔ apʉnga
ɓata ndɨ kaɨna wa ka wa, apʉnga kʉwa kaɓɨɓya Yeso.

11

Yeso ogulyini ka Yelusalɛma
(Matayɔ 21:1-11; Luka 19:28-40; Yuani 12:12-19)

1 Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓa kʉwa ndɨ ɓuwobi kadwɛ ka Yelusalɛma, misa
yo giyo ya Bɛtɛfagɨ na Betania, ɓuwobi na Ngʉpa ya Mizeituni. Kʉwa wa,
Yeso ʉtɨka ndɨ ɓaɓɨɓya ɓaɓa kambwa luga ka ɓaɓɨɓya kakɨ,
2 ʉɓɨkya ɓɛ: «Windoni ka mugi nɨmana a kambwa kunu ma. Nɨyɔ aka yɔ
mosilo, matakanya mikya punda mʉkandɨla wa, nɨnɔ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ
ɓemoti aka kanoɗokigʉ mino. Mukuloniku, modoku na ɨyɨ kʉnʉ.
3 Mʉmbanzʉ kamumuusa ɓɛ: ‹Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino kagya bɛyɔ?›
Musikisyoni ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu a no nzoyi yi, luki limoti, kolipyigʉ
na ɨyɨ, amigisokuto.›»
4 Ɓaɓɨɓya ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓaga kʉwa ndɨ, ɓatakanya mikya punda
mʉkandɨla kunzi, ɓuwobi na mupumi ma ndaɓʉ ka kpɔlɔ wo pisi. Ɓakʉla
ndɨ.

5 Ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti nɨɓɔ ɓa ndɨ wa, ɓumuusa ndɨ ɓɛ: «Ɨkɨ yɔ makagya
yɔ? Ko bulya ɨkɨ yɔ ma mino kakʉla?»
6 Ɓusikisya ndɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Yeso ʉɓɨkya ndɨ mino. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ
ɓʉsa ndɨ kaaga na ɨyɨ.
7 Ɓadulyoku ndɨ Yeso no mikya punda nɔ, ɓolosogo ɓotu kaɓʉ kʉgʉ yi,
ika mino.
8 Ɓambanzʉ ɓakpʉ ɓa ndɨ koolosogo ɓotu kaɓʉ ko pisi, ɓagɔgɔ
ɓanolosogo mangʉ ma masɨsɨ nɨmɔ ɓakɔgɔ ndɨ ka ɓotiko.
9 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kakpakyana kambwa na kumbuso ka Yeso ɓapʉnga
ndɨ kapamɨkanaga ɓɛ:
«Kunzi avɨ ɨbɨba!
Kunzi aɗukulyi ɓʉɓʉnga nɨnɔ akodoku ko lino ka Mombukwono-dosu!
10 Kunzi oɗuki ɓʉɓʉnga ka ɓʉngama nɨɓɔ akodoku, ɓʉngama ka titosu
ɓɛyɔ ka Daudi!
Kunzi nɨnɔ kʉgʉ kʉgbɛ avɨ ɨbɨba!»
11 Yeso osila kʉwa ndɨ ka Yelusalɛma, ogulyo ka Ndaɓʉ ko Kunzi. Kʉ ɓɛyɔ,
oyikanaga ndɨ, ɨna makpʉmʉka masɨ, opupo. A kʉwa ndɨ ɓʉgɔgɔ, aga pa
imoti na ɓaɓɨɓya tɛkɛɓɛ na ɓaɓa miso ya Betania.

Yeso ogbongini sɨbʉkʉsɔ
(Mataɣɔ 21:18-19)

12 Ɓʉgala ɓi, wa ɓa ndɨ mino katʉkya ka Betania, Yeso ɨmʉkana ndɨ nza.
13 Ɨna ndɨ ɓyɨ sɨbʉkʉsɔ simoti ɓɛnɛ opiyoni mapakʉ ɓipi. Aga ndɨ kaanda
anasɨma ɓɛ akwananatʉ kaɨna bumo kʉgʉ yi. Luki limoti, nɨyɔ osila kʉwa
ndɨ ɓuwobi nosu, atakanya asɨ mapakʉ aka. A ɓɛyɔ, kɛgʉ ndɨ ko ngbingo
wo bumo yi.
14 Kʉwa wa, Yeso agbanga ndɨ sɨbʉkʉsɔ si nɨsɔ ɓɛ: «Katʉkya na lɨsyɛ li
nɨlɨ, mʉmbanzʉ kalyɨgʉ ndɛkɛ ɓata bumo kakʉ!» Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓʉkana
ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ.

Yeso ukpumyini ɓambula ka Ndaɓʉ ko Kunzi
(Mataɣɔ 21:12-17; Luka 19:45-48; Yuani 2:13-22)

15 Kumbuso yi, ɓosila ndɨ ka Yelusalɛma. Nɨyɔ Yeso ogulyo ka Ndaɓʉ
ko Kunzi, apʉnga ndɨ kaukpumya ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kagaba na nɨɓɔ ɓa ndɨ
koluwo kʉ ɓɛyɔ. Utindikaga ndɨ ɓamɨza ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kogomosyono
ɓuyi, na ɓokiti ka nɨɓɔ ɓa ndɨ kaʉgaba ɓonzuwo.
16 Ʊpakya ndɨ gɔnɨ ɓatʉ ɓa likumbogi kakɨtanaga nolu ka pa yangba ya
Ndaɓʉ ko Kunzi.
17 Kumbuso yi, ʉpá ndɨ mʉtʉʉ ɓɛ: «Kunzi aɓɨkya ndɨ ɓɨngbanganya ka
Moɓiso kakɨ ɓɛ:
‹Ɓalɨkyaga ndɛkɛ ndaɓʉ kamɨ ɓɛ ndaɓʉ ya malʉmba ka ɓɛvananza
ɓayasɨ.›
Luki limoti, iɓunu moitisini kʉwa pa ya kɨsʉma ka ɓatʉ ɓo kuɓakʉ!»
18 Ngbingo yi nɨnɔ ɓokumu-kumu na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓʉkana ndɨ
mino lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓɛyɔ, ɓapʉnga ndɨ kakɨsa ɓɛ ɓamwɔ sɛ pɨyɛ no pisi
tino. A ɓɛyɔ, ɓa ndɨ kaɓanga kyɛ mʉtʉʉ kakɨ a ndɨ kaʉmbanga ɓatʉ ɓasɨ.
19 Nɨyɔ ɓʉgɔgɔ ogwo, Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓopupa ndɨ ka Yelusalɛma.

Mʉtʉʉ ko bulya sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ Yeso agbanga ndɨ
(Mataɣɔ 21:20-22)

11:17 11:17 Wanda ka Isaya 56:7; Yelemia 7:11.

20 Ɓugalo ɓi na ɓusɔɓi, ngbingo yi ninɔ ɓa ɓata ndi mino kakitaga ko pisi yi niyɔ, ɓina ndi sibukusɔ si nisɔ kuwa sikwo kadwɛ ku kwa ku ko lyo.
21 Pɛtɛlɛ atamana nilɔ okitogi ɓi, aɓikya Yeso ɓɛ: «Muwonisilo, wina sibukusɔ si nisɔ wogbongi ɓi ku okwi mino.»
22 Yeso uɓikya kuwa ndi ɓaɓiɓya kaki ɓɛ: «Muboilyoni Kunzi.
23 A lingunu, nakamuɓikya ambɛ, mutu yi ninɔ aɓikya ngupa yi niyina ɓɛ: ‹Mukuko, widikitoku ko liɓo lidingi›, ni kɛgu na ɓotumo ka limbɛngi, kika na baya ɓɛ likpumuka nilɔ igyonosatu, Kunzi agyilyatu.
24 Kinili, nakamuɓikya ambɛ, luki lasi nilɔ makungaga, wikoni na baya ɓɛ minisonini nolu. Kunzi amupátu.
25 Ngbingo yi ninɔ momogi mino kalumba, makika na likpumuka na mumbanzu, mapilya, kyɛ Obonu ninɔ kugu wa lisyɛ amupilyitɔ gɔni ɓunyɛ kunu. [
26 Luki limoti, makupilyogi ɓɛngɛni, Obonu ninɔ kugu wa lisyɛ kamupilyigu ndɛkɛ ɓɛgɛyɔ.]»

Ngu ka Yeso akotukyoku yani?
(Matayɔ 21:23-27; Luka 20:1-8)

27 Yeso na ɓaɓiɓya kaki ɓigoku ɓata ndi ka Yelusalɛma. Wa a ndi mino kakpakyana ka Ndaɓu ko Kunzi, ɓokumu-kumu, ɓowonisilo ɓa mutuu na ɓambɔku-mbɔku ɓakpuɗoku ndi,
28 ɓamuusa ɓɛ: «Wakagya makpumuka mi nimana no ngu tino? Wani nɔ upá ndi ngu kagya yi?»
29 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Imi, nakamumuuso likpumuka limoti aka. Isikisyoni, namutumbulyaga kuwa ɓɛ nakagya no ngu ka wani.
30 Iɓatiso ka Yuani apunya kugu wa lisyɛ ikani ka ɓambanzu? Isikisyoni.»
31 Luki limoti, ɓapunga ndi kainzinzinya luga kaɓu, ɓanaɓikya ɓɛ: «Takosikisyo ɓɛ apunya kugu wa lisyɛ,» atimuusatu ɓɛ: «Yɛki a ɓɛyɔ! Ko bulya iki yɔ makaɓinikyanagu ndi likpumuka kaki?»
32 Takosikisya ɓɛ: «ka ɓambanzu», (Ɓa ndi kaɓanga ambaza ka ɓambanzu ɓi niɓɔ ɓa ndi wa. A ɓɛyɔ, iɓu ɓasi ɓibagatu ndi ɓɛ Yuani a ndi mugyalandu walingunu.)
33 Kuwa wa, ɓasikisya ndi Yeso ɓɛ: «Takibigu.» Yeso aka ndi na iɓu ɓɛ: «Gutugu imi aka, nakamutumbulyigu gɔni ikani nagyaga makpumuka mi nimɔ no ngu ka wani.»

12

Lizuni ka ɓagya-ligubo ɓuɗiya
(Matayɔ 21:33-46; Luka 20:9-19)

1 Kumbuso yi, Yeso apunga ndi kaunzinilya pisi ka mozuni. Uɓikya ndi ɓɛ: «Aluku ɓemoti akuna ndi tiko ya muzabibu, okungula ndi, akpɔ liɓyɛ liuta bumo yi, opika ndi munala ko bulya ka ɓoɓuɓulyo ɓo tiko. Kumbuso yi, ukanana ndi na ɓagya-ligubo koɓuulyaga tiko yi niyɔ, akpakyana ndi.
2 Niyɔ ngbinga mubuulyo masɔlɔ itulyana, atika mugya-ligubo kaki ɓemoti ku ka ɓagya-ligubo ɓo tiko yi niyɔ ɓɛ ɓapíku kuwa masɔlɔ mi ma kaki.
3 Luki limoti, ɓagwi ndi mugya-ligubo nɔ, ɓalya na buma ɓisususu, ɓamigisoku maɓɔku papuyi.
4 Mombukwono tiko atikoku ɓata ndi mugya-ligubo wagɔgɔ. Ɓayipaga ndi ka mu, ɓaɓuɓiso ɓitu na mosikoni.

5 Atikoku ɓata wagɔ, ɓamwɔ. Utikoku kʉwa ndɨ ɓagɔgɔ ɓakpʉ, ɓagya-
ligubo ɓɔ ɓʉbʉma ndɨ ɓemoti-ɓemoti, ɓʉmwɔgɔ ɓagɔgɔ.
6 Mombukwono tiko asɨkana kʉwa ndɨ na mʉtʉ ɓemoti aka: mʉtʉ yi ndɨ
nɨ mikakɨ nɨnɔ mʉpaka. Ka muliɓo, atɨka ndɨ, anasɨma ɓɛ: ‹ɓaɓangatʉ.›
7 Luki limoti, ɓagya-ligubo ɓi nɨɓɔ ɓaɓɨkyana ndɨ luga kaɓʉ ɓɛ: ‹Alʉkʉ
yi nɨnɔ alya ndɛkɛ lisima nɨmʉ! Doniku, tamwini, kyɛ lisimo iki kʉwa lo
kusu!›
8 Ɓagwi ndɨ miki nɔ, ɓamwɔ, ɓombimba manda kakɨ kunzi wo tiko.»
9 Yeso uusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Mombukwono tiko agya kʉwa ɓanʉ ɓʉ?
Odoku ɓanʉ, ulumwisaga ɓagya-ligubo ɓi nɨɓɔ, ʉpá kʉwa ɓagya-ligubo
ɓagɔgɔ tiko yi nɨyɔ.
10 Makanotongulogigʉ nɨlɔ ɓokpikaga ka Moɓiso Motu ɓɛ:
‹Lɨtalʉ nɨlɔ ɓopipiko ɓombimba ndɨ
ilu kʉwa lɔ ɨita ndɨ lɨtalʉ la ɨzangɨya ka muɓumbe.
11 Mombukwono-dosu nɔ agya ndɨ ɓɛyɔ,
a lɨkpʉmʉka lɨmbanga ko miso kusu!›»
12 Ɓangama ka Ɓayuda ɓakɨsa ndɨ pisi kagwi Yeso. Luki limoti, ɓaɓanga
ndɨ ambaza ka ɓambanzʉ. Ɓa ndɨ nɨ ɓibini ɓɛ atwa ndɨ lizuni li nɨlɔ ko
bulya kaɓʉ. Ɓasa ndɨ, ɓaga.

Yuuso ko bulya yɨkalya manzanza
(Mataɣɔ 22:15-22; Luka 20:20-26)

13 Ɓatɨkilyoku ndɨ Yeso Ɓafalisayɔ ɓemoti-ɓemoti na ɓatʉ ɓa licʋ ka
Ɛlɔdɨ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓapʉnga ndɨ kaɓɔɓɔ na mʉnzɨna.
14 Ɓodoku ndɨ kamuusa Yeso ɓɛ: «Muwonisilo! Tɨbagatʉ ambɛ wa mʉtʉ
walɨngʉnʉ, wakaɓangagɨgʉ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka. Wakʉndagɨgʉ
gɔnɨ ɓambanzʉ kaɓyɛnɛnɛ na ɨbɨba kaɓʉ. Luki limoti, wowonisilogo na
ɓungbingbili ɓɛyɔ Kunzi apaga mino ɓɛ ɔɓɨlɨ kusu iki. Tɨɓɨkya nɛkɨ ambɛ,
takwananatʉ kakalya manzanza ka Kaizalɨ, Ngama mudingi wa Ɓalʉma?
Takalyɨtɔ ikanɨ takokolyonitɔ?»
15 Luki limoti, Yeso iba ndɨ tamanaga kaɓʉ ya kʉɓɔɓɔkʉ, usikisya ɓɛ:
«Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino kakɨsa kɛɓɔ? Ipóniku ambuma ɓemoti, namɨnɨ.»
16 Ɓapá ndɨ ambuma ɓemoti. Yeso umuusa ndɨ ɓɛ: «Mulundu no lino
ka wanɨ lɨ?» Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Ma ka Ngama Kaizalɨ.»
17 Yeso aka kʉwa ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «Mupóni nɛkɨ Kaizalɨ makpʉmʉka nɨmɔ
okwononi na ɨyɨ. Mapá Kunzi nɨmɔ ko Kunzi.» Nɨyɔ ɓʉkana sikisyo yi nɨyɔ,
ɓombombaya ndɨ kʉgbɛ.

Ɓasadukayɔ ɓamuusini Yeso bulyo yipupo ka mbʉkʉ
(Mataɣɔ 22:23-33; Luka 20:27-40)

18 Ɓemoti-ɓemoti luga ka Ɓasadukayɔ nɨɓɔ ɓaɓɨkyaga ɓɛ ɓamanda
kopupogigʉ ka mbʉkʉ ɓakpuɗoku ndɨ Yeso, ɓamuusa kʉwa ɓɛ:
19 «Muwonisilo! Musa atɨɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Mamakɨ mʉmbanzʉ kokwo, asa
mukakɨ nɨ koɓukutigʉ na ɨyɨ, akwanana ɓɛ mamakɨ amɨgɨlyɨ woko yi nɨnɔ,
kyɛ aɓʉkʉtɨlyagɨ yaa-dakɨ nɨnɔ okwa ndɨ ɓomiki.›
20 A ndɨ na ɓomiki ɓalʉkʉ ɓi maɗɨya na ɨka nɨɓɔ ɓopupa ndɨ mʉma
mimoti. Pʉta ava ndɨ muko, luki limoti, okwa ndɨ nɨ koɓukutigʉ na ɨyɨ.
21 Syononogo kakɨ amɨgɨlya ndɨ woko yi nɨnɔ, okwa ndɨ nɨ koɓukutigʉ ɨyɨ
ɓɛgɛyɔ. Igyonosa ndɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ka mamaɓʉ yi nɨnɔ wa masaa,
22 na kaɓʉ ɓasɨ maɗɨya na ɨka. Ɓolumwaga ndɨ nɨ ɓakoɓukutigʉ na ɨyɨ.
Kumbuso yi, muko yi nɨnɔ okwa kʉwa ndɨ gɔnɨ ɨyɨ.

12:11 12:11 Wanda ka Mambʉ 118:22-23.

23 Ka lisyɛ lipupo ka ɓambʉkʉ, wa ɓatʉ niɓɔ ɓokwoga ndi ɓopupo mino,
muko yi ninɔ ika ndɛkɛ muko wani luga kaɓʉ? A ɓɛyɔ, iɓʉ ɓasi maɗiya
na ika ɓavatʉ ndi!»
24 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Kinili maɓuɓungogo, kyɛ makɛgʉ kotombisyo
Moɓiso Motu ikani ngu ko Kunzi.
25 A ɓɛyɔ, ngbingo yi ninɔ ɓamanda opupa ndɛkɛ mino ka ɓambʉkʉ,
ɓalʉkʉ ɓakʉvigʉ ndɛkɛ ɓata ɓoko ikani ɓoko kavyɛgɛ. Luki limoti, ɓika
ndɛkɛ mʉɗɔngɔni abɛ ɓamalaika ɓa kʉgʉ wa lisyɛ.
26 Ko bulya yipupo ka ɓambʉkʉ, makanotongulogigʉ mbɛyi ndi ka
kitaɓʉ ka Musa nilɔ Kunzi aɓikya ndi ɓuwobi na gbɔgɔ niyɔ a ndi
kagbʉndikana? Aɓikya ndi Musa ɓɛ: ‹Imi, na Kunzi ka Abalahamʉ, Kunzi
ka Isaka na Kunzi ka Yakɔbɔ›»
27 Yeso omotiloku ndi ɓɛ: «Kunzi kɛgʉ Kunzi ka ɓamanda, luki limoti, a
Kunzi ka ɓatʉ niɓɔ ɓa ɓuɓisi. Iɓunu, ma ɓuɓungaga lingʉnʉ.»

Mʉtʉʉ mudingi kʉgbɛ
(Matayɔ 22:34-40; Luka 10:25-28)

28 Muwonisilo wa mʉtʉʉ ɓemoti a ndi wa ngbingo yi ninɔ Yeso ɓa
ndi mino ka ɓoɗongoso na Ɓasadukayɔ. Muwonisilo nɔ ina ndi ɓɛ Yeso
usikisya ndi yanza. Akpuɗoku kʉwa ndi, amuusa ɓɛ: «Mʉtʉʉ tino mɔ a
mudingi kʉgbɛ kakitaga magɔ masi?»
29 Yeso asikisya ndi ɓɛ: «Mʉtʉʉ nimɔ a mudingi kʉgbɛ kakitaga
magɔ masi nima: ‹Ʉkana, Izaleli! Mombukwono-dosu Kunzi kusu ni
Mombukwono-dosu yikaka aka.
30 Mʉpa Mombukwana-dakʉ Kunzi na limbɛngi kakʉ lasi, na
mʉtamanagi kakʉ masi na yimibo kakʉ yasi, no ngu kakʉ yasi.›
31 Mʉtʉʉ ma yiɓa nima: ‹Mʉpa ɓɛngɛni mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ wipago mino
iwɛ mombukwana-dakʉ.› Kɛgʉ na mʉtʉʉ magɔgɔ nimɔ okitogi nimana
miɓa ma na izangiya.»
32 Kʉwa wa muwonisilo wa mʉtʉʉ aɓikya ndi Yeso ɓɛ: «A ɓinza,
Muwonisilo! Woɓikyi ka lingʉnʉ ɓɛ Mombukwono-dosu a Kunzi ɓemoti
aka na kɛgʉ no Kunzi wagɔgɔ kiki asi iyi aka.
33 Mʉmbanzʉ akwanana kapa Kunzi na limbɛngi kaki lasi, na yimibo
kaki yasi, no ngu kaki yasi na kapa ɓɛngɛni mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ ipaga mino
iyi mombukwana-daki yi. Niyɔ a na izangiya kʉgbɛ kaʉkitaga gʉtʉgʉ
ɓanyama ɓasi niɓɔ tabʉsyilyaga Kunzi ikani ɓapɛpɛ ɓagɔgɔ ɓasi niɓɔ
tapága.»
34 Niyɔ Yeso ina ndi ɓɛ asikisyi na yimibo, aɓikya ɓɛ: «Wakɛgʉ ɓyi
na Ɓʉngama ko Kunzi.» Kumbuso yi, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka
kikpʉndagʉ ndi ɓata kamuuso likpʉmʉka.

Kilisito iɓʉ na Ngama Daudi
(Matayɔ 22:41-46; Luka 20:41-44)

35 Ngbingo yi ninɔ Yeso a ndi mino kapá mʉtiwi ka Ndaɓʉ ko Kunzi, uusa
ndi ɓɛ: «Ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓakwanana piyɛ kaɓikya liki ɓɛ Kilisito a
miko-mika ngama Daudi?
36 Daudi ɓikpɛ, ni a mutumo na Limbɛngi-Lotu, aɓikya ndi ɓɛ:
‹Mombukwono-dosu Kunzi aɓikya ndi Mombukwana-dami ɓɛ:
Doku kaiko ka kumbanzikaniko kami,
kadwɛ kʉ kwa kʉ nubiso ndɛkɛ mino ɓomuyoniso kakʉ
kusili wa ɓakagba kakʉ.›

12:26 12:26 Wanda ko Pupo 3:2, 6. **12:30 12:30** Wanda ka Yigilya 6:4-5. **12:31 12:31** Wanda ka Ɓalawi 19:18. **12:33 12:33** Wanda ka Ɔsɛya 6:6. **12:36 12:36** Wanda ka Mambʉ 110:1.

37 Daudi iyi mombukwana-daki yi amakaga Kilisito ɓɛ ‹Mombukwono-
dosu.› Igyonoso kuwa liki ɓɛ Kilisito iki miko-mikaki?»
Ambaza wakpu ka ɓambanzu a ndi kamukana Yeso na magyagya.

Yeso akauyoyo ɓowonisilo ɓa mutuu
(Mataɣɔ 23:1-36; Luka 20:45-47)

38 Kusɔ wa mutuu kaki, Yeso ubikyaga ndi ɓambanzu ɓɛ: «Wiɓuulyonito
na ɓowonisilo ɓa mutuu, ɓapaga kakpakyana ni ɓimokisyogini ɓalɔpu
ɓakpukpu, ɓiki kaumuuso na ibiba ka ɓapa ɓaya musilyoni.
39 Ɓakisaga kaiko ka moliki ma kambwa aka ka ɓandaɓu ɓaya malumba,
na gɔni ka moliki ma ibiba ka ɓapa ɓaya ɓodumo.
40 Ɓukupyaga ɓowoko no ɓou makpumuka masi nimɔ ɓikaga nomu, na
ko ngbingo yi ninɔ gɔni nɔ, ɓanuɓɔɓɔ na malumba mandandanda kyɛ
ɓinisoni abɛ ɓatu ɓanza. Kinili, Kunzi usombisa ndɛkɛ yapu kugbɛ.»

Yeso akabiba apɛpɛ ko woko
(Luka 21:1-4)

41 Kuwa wa, Yeso ika ndi ka kpɔlɔ wa mumbi ma apɛpɛ ka Ndaɓu ko
Kunzi. A ndi kaina ɓɛyɔ ɓambanzu ɓa ndi mino kaɗikita ɓuyi ka mumbi.
Ɓatu ɓa lingama ɓakpu ɓa ndi kaɗikita ɓuyi ɓudingi.
42 Woko muko yi ɓemoti wa yangya odoku ndi gɔni iyi kaɗikita ikya
ɓambuma maɓa niɓɔ kɛgu ndi na izangiya kugbɛ.
43 Yeso umaka kuwa ndi ɓaɓiɓya kaki, ubikya ɓɛ: «A lingunu,
nakamuɓikya ambɛ, woko wa yangya yi nimuna nɔ opí iyi yidingi ka
mumbi kaukitaga ɓatu ɓagɔgɔ ɓasi.
44 A ɓɛyɔ, ɓatu ɓagɔgɔ ɓasi ɓopí ɓuyi niɓɔ ɓa kɛgu ɓata ɓi na iɓu
na ligubo. Luki limoti, iyi, ka yangya kaki, opí masi nimɔ o ɓi nomu
kaiɓuulyogo ka ɔɓili kaki.»

13

Yeso oɓikyini ɓɛ ɓapanzatu ɓanu Ndaɓu ko Kunzi
(Mataɣɔ 24:1-2; Luka 21:5-6)

1 Ngbingo yi ninɔ Yeso a ndi mino kopupo ka Ndaɓu ko Kunzi, ɓemoti
ka ɓaɓiɓya kaki aɓikya ndi ɓɛ: «Muwonisilo, wina! Matamu tino mana
manzanza ma! Ɓandaɓu tino ɓayina ɓayidingi-dingi ɓa!»
2 Yeso asikisya ndi ɓɛ: «Watu kaina ɓandaɓu ɓayidingi-dingi ɓi
niɓa-yina? Litalu gutugu limoti aka kotigoligu ndɛkɛ kugu wa lagɔgɔ,
apanzikana ndɛkɛ masi.»

Yigyogyiso niyɔ odoku ndɛkɛ kambwa wa muliɓo ma ɔɓili
(Mataɣɔ 24:3-14; Luka 21:7-19)

3 Yeso a ndi wakika ka Ngupa ya Mizeituni kambwa wa Ndaɓu ko Kunzi.
Kuwa wa, Pɛtɛlɛ, Yakɔbɔ, Yuani na Andilia ɓamuusa ndi ɓikɛɗɛ ɓɛ:
4 «Tiɓikya mbɛyi, likpumuka li nilɔ igyonosa ndɛkɛ ngbinga tino? Luki
tino lɔ atimibisa ndɛkɛ ngbingo yi ninɔ makpumuka mi nimɔ masi odoku
ndɛkɛ mino?»
5 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Wiminyonito, mumbanzu gutugu ɓemoti aka
kamuɓonitɔgu.
6 Ɓambanzu ɓudingi ɓodokuto ndɛkɛ ko lino kami, ɓanaɓikya ɓɛ: ‹Imi
ni Masiya›. Ɓuɓɔgɔ ndɛkɛ ɓambanzu ɓudingi.
7 Ngbingo yi ninɔ mukana ndɛkɛ mino ɓomongoni ɓa munga na
ɓakuambɛ ɓi, makoɓongonitɔgu. Masi nimɔ igyonosatu, luki limoti, kikigu
mbɛyi muliɓo ma ɔɓili.

8 A ɓɛyɔ, livananza limoti abʉmanaga ndɛkɛ na livananza lagɔgɔ,
ɓʉngama ɓimoti ʉlananaga ndɛkɛ na ɓʉngama ɓagɔgɔ. Ka ɓapa dididi,
ika ndɛkɛ na ɓazigizo na ayʉndi wapʉ. Makpʉmʉka mi nimɔ masi ika
ndɛkɛ mʉɗɔngɔni abɛ mʉpʉnganagi ma mʉzʉzʉla ma liɓukuti aka.
9 Luki limoti, iɓunu, wiɓuulyonito! Ɓamulikisatʉ ndɛkɛ ka
ɓongbongu, ɓamʉbʉma ɓiɓɛtɛlɛ ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba ka Ɓayuda.
Ɓamusombisa ndɛkɛ kambwa ka ɓangama ɓa ɓewili na ɓangama
ɓakpʉkpʉ ko bulya kami. Mika kʉwa ndɛkɛ ɓadɛmʉ kami kambwa kaɓʉ.
10 A ɓɛyɔ, okwononi mbɛyi ɓɛ ɓaɓikyagi Mongoni Manza ka ɓambanzʉ
ɓasi.
11 Ngbingo yi ninɔ ɓamugwi ndɛkɛ mino, ɓinda na iɓunu kamusombiso,
makombomboyonitɔgʉ kambwa ɓɛ toɓikyoku ɓʉni. Luki limoti, ɓikyoni
nilɔ aka lɔ amupupo ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ. A ɓɛyɔ, kɛgʉ iɓunu ɓɔ
manzina ndɛkɛ, luki limoti a Limbɛngi-Lotu.
12 Ko ngbingo yi ninɔ, mʉmbanzʉ agabaga ndɛkɛ mamaki ɓikpɛ ka
kukwakʉ, baba agya mikaki ɓɛgɛyɔ. Ɓomiki ɓʉitilya ndɛkɛ ɓaɓʉkʉta
kaɓʉ, ɓumwisiso.
13 Ɓambanzʉ ɓasi ɓamʉmʉya ndɛkɛ ko bulya lino kami, luki limoti,
mʉtʉ yi ninɔ okibya ndɛkɛ kadwɛ ka muliɓo, inisana na muhukuso.»

Yigyogyiso yidingi
(Mataɔ 24:15-28; Luka 21:20-24)

14 «Maminatʉ ndɛkɛ ninɔ ɓamakaga ɓɛ ‹Mʉpʉpʉta mʉmbanga›,
ɓamomosini ka pa niyɔ kokwononigʉ ɓɛ iki mino. (Mʉtʉ yi ninɔ
akatangʉlaga likpʉmʉka li nili, ʉkaniɔ isi yi ɓinza.) Kʉwa wa, ɓatʉ niɓɔ
ɓika ndɛkɛ ka iwili ya Yudɛa ɓogwa ndɛkɛ mbangʉ misa ya ɓangʉpa.
15 Mʉtʉ ninɔ ikaga ndɛkɛ kugbondo, kakwananigʉ ɓata kosyo kovoku
luki ka ndaɓʉ.
16 Mʉtʉ ninɔ ikaga ndɛkɛ ko tiko, kakwananigʉ ndɛkɛ ɓata kaiga kʉ kaki
kava kutuko.
17 Ka masyɛ mi nimɔ, ɓoko ɓa ɓamʉma na niɓɔ ɓika ndɛkɛ kaulunguso
ɓomiki ɓalya ndɛkɛ kumbu.
18 Lumboni ambɛ likpʉmʉka li nilɔ kigyonosonitɔgʉ ko ngbingo wa
ndɔɓɔ.
19 A ɓɛyɔ, masyɛ mi nimɔ ika ndɛkɛ masyɛ makigyogyisa yakpʉ kʉgbɛ
niyɔ kanigyonosigʉ ndɛkɛ katʉkya ka mʉpʉnganagi ma ɔɓili, wa Kunzi
agya ndi mino masi kadwɛ na lisyɛ li nili. Na inguo ya yigyogyiso yi niyɔ
kigyonosigʉ ndɛkɛ ɓata.
20 Mombukwono-dosu kokundumosi ndi masyɛ mi nimɔ, iba kɛgʉ
na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka ninɔ ahʉka ndɛkɛ. Luki limoti,
okundumosa ndi ɓɛyɔ ko bulya ka ɓatʉ niɓɔ ʉpʉnaga ndi.
21 Kika ni mʉmbanzʉ amuɓikyini ɓɛ: ‹Winoni! Kilisito a wanʉ!› Ikani
‹A kʉ!›, makaɓinikyononitɔgʉ.
22 A ɓɛyɔ, ɓakilisito ɓa ɓɔngɔ na ɓogyalandʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ ɓopupokuto
ndɛkɛ. Ɓagyaga ndɛkɛ mokingyosi na makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga
kakisa kauɓungusogo gʉtʉgʉ ɓatʉ niɓɔ aka ɓɔ Kunzi ʉpʉnaga ndi.
23 Ɛɛɛ iɓunu, wiminyonito nɛki! Ɨmi, namutukusyi motili kambwa aka
ka masi nimɔ.»

Mika-mʉmbanzʉ akaigoku
(Mataɔ 24:29-31; Luka 21:25-28)

13:14 13:14 Wanda ka Danyɛlɛ 9:27; 11:31; 12:11.

24 «Luki limoti, ka masyɛ mi nimɔ, kumbusa wa igyogyiso yi niyɔ, mɔni olimika ndɛkɛ ɓipi. Timba kanzigu ndɛkɛ ɓata.
25 Mangutu onyukogoku ndɛkɛ kotukyoku kugu wa lisyɛ. Makpumuka mo ngu nimɔ kugu wa lisyɛ izukula ndɛkɛ ɓingbwuku-ngbwuku.
26 Ɓamina kuwa ndɛkɛ Mika-mumbanzu kodoku ka ɓɛkuɓa, mutumo no ngu yidingi na ibiba.
27 Utika ndɛkɛ ɓamalaika ka mondu masi makwanganya ma ɔɓili katukya ka mutili mumoti kadwɛ ka magɔgɔ kaumumula ɓambanzu ɓasi niɓɔ upunaga ndi.»

Yeso akatwa lizuni la sibukusɔ
(Mataɣɔ 24:32-35; Luka 21:29-33)

28 «Hukononi mutiwi nimɔ sibukusɔ akapá. Ngbingo yi ninɔ mapaku ma sibukusɔ obuukonogo mino, magɔgɔ apunga kaɓaka, mibaga ɓɛ syangasu a kuwa ɓuwobi koɓuniko.
29 Mudɔngɔni gɔni, ngbingo yi ninɔ iɓunu mina ndɛkɛ mino makpumuka mi nimɔ kaigyonoso, wiboni ambɛ doku ko Mika-mumbanzu a kuwa ɓuwobi, a ka mupumi.
30 A lingunu, nakamuɓikya ambɛ, ɓatu ɓa livananza li nili ɓakolumwogigu ɓasi ni makpumuka mi nimɔ masi kanigyonosigu.
31 Lisyɛ na litɔmbu olimikatu ndɛkɛ, luki limoti likpumuka kami kolimikigu ndɛkɛ lu.»

Kunzi yikaka aka nɔ akaibo ngbinga wa muliɓo
(Mataɣɔ 24:36-44)

32 «Mumbanzu gutugu ɓemoti aka kibigu lisyɛ ikani ngbingo yi ninɔ makpumuka mi nimɔ igyonosa ndɛkɛ mino, iki ɓamalaika ɓa kugu wa lisyɛ ikani Miki. Luki limoti, Baba mukaka aka nɔ akaiba.
33 Wiminyonito! Wikogoni ɓuɓisi, kyɛ makibigu ɓɛ ika ndɛkɛ ko ngbinga tino.
34 Ika ndɛkɛ mudɔngɔni abɛ aluku ɓemoti ninɔ atukyilya ndi ligundu. Asa ndi ndaɓu kaki, usilya ɓagya-ligubo koɓuulyogo. Apá ndi mutu yikaka-yikaka pisi ya ligubo, akpamya ndi zamu ɓɛ iki wakitulya koɓuulyaga mupumi.
35 Yɛki a ɓɛyɔ, wikoni nɛki ɓuɓisi, kyɛ makibigu ngbinga tino nɔ mombukwana ndaɓu igoku ndɛkɛ mino: yagɔgɔ ika ndɛkɛ na ɓugɔgɔ ikani ka gundu, yagɔgɔ ka kɔku wa mambwa ikani na ɓusɔɓi.
36 Kigoku ɓigbututu, kokwononigu ɓɛ amutakanyi ka ɓatɔtɔ ɓingbwungono.
37 Nilina nakamuɓikya li, nakauɓikya ɓambanzu ɓasi: ‹Wikogoni ɓuɓisi!›»

14

Ɓangama ɓakagyilya Yeso dikidi
(Mataɣɔ 26:1-5; Luka 22:1-2; Yuani 11:45-53)

1 A ndi ni otigolini masyɛ maɓa kadwɛ ka yinga wa Pasika ninɔ ɓalyaga ndi mino Mukati wokofulu. Ɓokumu-kumu na ɓowonisilo ɓa mutuu ɓa ndi kakisa pisi niyɔ ɓagwisiso mina Yeso ɓipɛlɛ na kamwisiso.
2 A ɓɛyɔ, ɓa ndi kaɓikya ɓɛ: «Takagwinitɔgu ko ngbingo wa yinga, kyɛ ɓambanzu ɓakovikimonogoni.»

13:25 13:25 Wanda ka Isaya 13:10; 34:4; Ezekieli 32:7; Yuweli 2:10; 3:4. **13:26 13:26** Wanda ka Danyɛlɛ 7:13.

Muko ɓemoti aɗukini Yeso na malazi ka mʉ
(Matayɔ 26:6-13; Yuani 12:1-8)

3 Yeso a kʉwa ndi ka Betania, ka ndaɓʉ ka Simoni ninɔ a ndi keɓu-keɓu.
Ngbingo yi ninɔ ɓa ndi mino kalyalya ka miza, muko ɓemoti ogulyoku
ndi. Muko yi ninɔ a ndi na malazi mutumo ɓiɗɛ ko mʉkɛʉ nimɔ ɓagya
ndi ka litalʉ la alibati. Malazi nimɔ a ndi ma ligabʉ lapʉ kʉgbɛ. Ʊlandi
ndi mʉkɛʉ mi nimɔ, aɗuka ndi na imu Yeso ka mʉ.
4 Mambɛngi ʉtʉla ndi ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti niɓɔ ɓa ndi wa, ɓaɓikya
ndi luga kaɓʉ ɓɛ: «Ko bulya iki yɔ akapʉta mino malazi ɓɛnɛ?
5 Ɓakwanana gʉtʉgʉ ɓi kagaba ka ɓambuma kakitaga miya yisaa,
ɓʉgbananilyaga ɓatʉ ɓa yangya ɓuyi ɓi!» Ɓanyakilya ndi muko yi ninɔ
ɓinyaka-nyaka.
6 Luki limoti, Yeso aɓikya ndi ɓɛ: «Musoni. Ko bulya iki yɔ mo mino
kanyakilya? Egyilyi likpʉmʉka lanza.
7 A ɓɛyɔ, mikaga ndɛkɛ na ɓatʉ ɓa yangya masyɛ masi. Makwanana
kaʉgyilya ɓʉnza ɓongbinga ɓasi niɓɔ mopo mino. Luki limoti, imi,
takikigʉ ɓanʉ pa imoti na iɓunu masyɛ masi.
8 Muko yi nimʉ, ogyi nilɔ okwononi ɓi kagya. Eɗuki na malazi ka nzʉyi,
keɓungusyogo ko bulya lisyɛ nilɔ ɓelumbo ɓanʉ mino.
9 A lingʉnʉ, nakamʉɓikya ambɛ, ɓapa ɓayasi kʉ ɓaɓikyaga ndɛkɛ mino
Mongoni Manza ka ɔɓili wasi, ɓatamanaga ndɛkɛ nilɔ muko yi nimʉna
ogyi, ɓanatʉmbʉlaga yi.»

Yuda awakitʉlya kagaba Yeso
(Matayɔ 26:14-16; Luka 22:3-6)

10 Kʉwa wa, Yuda Isikalioti, ɓemoti luga ka ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
inda ndi ka ɓokumu-kumu kyɛ ʉgabilyi Yeso.
11 Niyɔ ɓʉkana ɓɛyɔ, ɓogwa ndi magyagya, ɓawanyaga ɓuyi. Yuda
apʉnga kʉwa kakisa pisi kaʉgabilya Yeso.

Yeso akalya Pasika na ɓaɓiɓya kaki
(Matayɔ 26:17-25; Luka 22:7-14, 21-23; Yuani 13:21-30)

12 Ka lisyɛ la mambwa la yinga wa Mukati mokofulu, lisyɛ nilɔ ɓʉsasaga
ndi mino ɓakɔndɔlɔ ɓa Pasika, ɓaɓiɓya ɓamuusa ndi Yeso ɓɛ: «Wakapa
ɓɛ tindi kauɓungusilyogo malili ma Pasika yani?»
13 Yeso ʉtika kʉwa ndi ɓaɓiɓya ɓaɓa luga ka ɓaɓiɓya kaki, ʉɓikya
ɓɛ: «Windoni ka gʉɗʉ, alʉkʉ ɓemoti ninɔ ika na mbikɛ yɔ liɓo yibinika
amʉtilyatʉ. Muɓyeni.
14 Pa niyɔ ogulyo mino, mumuusoniku mombukwana ndaɓʉ ɓɛ:
‹Muwonisilo akauuso ɓɛ: ndaɓʉ tino yɔ alya mino malili ma Pasika pa
imoti na ɓaɓiɓya kaki?›
15 Amʉwanya kʉwa miso ma ndaɓʉ mudingi ka ndaɓʉ ya kʉgʉ, niyɔ
ayiɓungusyaga ɓinza, ɓingɔ. Matiɓungusilyaga kʉwa pa ilyalya kʉ ɓɛyɔ.»
16 Ɓaɓiɓya ɓaga ndi, ɓosila ka gʉɗʉ, ɓatakanya masi ɓɛyɔ Yeso a ndi
mino ni uɓikyini, ɓamba kʉwa ndi malili ma Pasika kʉ ɓɛyɔ.
17 Niyɔ ɓʉgɔgɔ ogwo, Yeso odoku na ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa.
18 Ngbingo yi ninɔ ɓa ndi mina kalyalya, Yeso aɓikya ndi ɓɛ: «A lingʉnʉ,
nakamʉɓikya ambɛ, mʉtʉ ɓemoti luga kunu, ninɔ takalyalya na iyi pa
imoti, akɛgaba.»
19 Ɓatʉtʉmbwa ɓalya ndi kumbu, ɓapʉnga kamuusogo yikaka-yikaka
ɓɛ: «Imi?»
20 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «A ɓemoti luga kunu, ninɔ ta na iyi kalyalya ka
sani ɓemoti.

21 Mika-mʉmbanzʉ akokwo mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ ikpikaga ndi mino ko
bulya kaki. Luki limoti, kumbu yidingi ka mʉtʉ yi ninɔ akagaba! Ika
gʉtʉgʉ ndi ɓinza ni kiɓukutigʉ!»

Malili ka Mombukwono-dosu
(Matayɔ 26:26-30; Luka 22:14-20; 1 Ɓakolito 11:23-25)

22 Ngbingo yi ninɔ ɓa ndi mino kalyalya, Yeso ava mukati. Kumbuso
kabibisa Kunzi, oɓunanaga ndi, ʉpága ɓaɓiɓya kaki, ʉɓikya ndi ɓɛ: «Voni,
lyoni nzʉyi kami niyi.»
23 Ava kʉwa ndi kɔpɔ wa vinya. Kumbuso kabibisa Kunzi, ʉpága, iɓʉ
ɓasi ɓamwa ndi.
24 Yeso ʉɓikya kʉwa ndi ɓɛ: «Ɓangʉ kami niyi, ɓangʉ yi niyɔ akotulyasa
agʉmɛ ko Kunzi. Ɓangʉ yi niyɔ akoɗukonogo ko bulya ka ɓatʉ ɓudingi.
25 A lingʉnʉ, nakamʉɓikya ambɛ, nakamwigʉ ndɛkɛ ɓata vinya wa
muzabibu kadwɛ ka lisyɛ nilɔ namwo ndɛkɛ mino ninɔ wambiya ka
Ɓʉngama ko Kunzi.»
26 Kʉwa wa, ɓimbila ndi limbʉ libibiso Kunzi. * Kumbuso yi, ɓopupa
ndi wa, ɓaga ka Ngʉpa ya Mizeituni.

Yeso akaɓikya ɓɛ Pɛtɛlɛ amanganyatʉ
(Matayɔ 26:31-35; Luka 22:31-34; Yuani 13:36-38)

27 Kʉwa wa, Yeso ʉɓikya ndi ɓaɓiɓya kaki ɓɛ: «Iɓunu ɓasi mɛsatʉ ɓanʉ
mʉkaka. A ɓɛyɔ, ɓatangʉlaga ko Moɓiso ɓɛ:
‹Namwɔ ndɛkɛ muɓuɓulyo ka ɓakɔndɔlɔ,
ɓakɔndɔlɔ ɓazanzʉkana ɓingbwi.›
28 Luki limoti, kumbuso imi kopupo ka mbʉkʉ, metokonyoku ndɛkɛ ka
Galilaya.»
29 Pɛtɛlɛ aɓikya ndi ɓɛ: «Gʉtʉgʉ ɓɛngɛni ɓasi ɓakʉsa, imi, nakʉsigʉ
gʉtʉgʉ ikii aka!»
30 Yeso asikisya ndi ɓɛ: «A lingʉnʉ, nakaʉɓikya ambɛ, no biti ya lisyɛ li
nili, kambwa kɔkʉ kaalika nganga yiɓa, wika ni wemongonyini nganga
yisaa.»
31 Luki limoti, Pɛtɛlɛ igilyaga ndi kaɓikya na liyʉ lapʉ ɓɛ: «Gʉtʉgʉ kiko ɓɛ
tokwi pa imoti, nakʉmanganyigʉ ndɛkɛ!» Ɓaɓiɓya ɓagɔgɔ ɓasi ɓaɓikya
ndi ɓɛgɛyɔ.

Yeso akalʉmba ka Gɛtɛsɛmani
(Matayɔ 26:36-46; Luka 22:39-46)

32 Kʉwa wa, Yeso na ɓaɓiɓya kaki ɓosila ndi ka pa niyɔ ɓalikyaga ndi
ɓɛ Gɛtɛsɛmani. Kʉ ɓɛyɔ, ʉɓikya ndi ɓɛ: «Wikonononi wanʉ, ngbingo yi
ninɔ no mina kainda kalʉmba.»
33 Ava ndi Pɛtɛlɛ, Yakɔbɔ na Yuani ɓaga na iɓʉ. Yeso apʉnga ndi kalya
kumbu, otumo na kʉɓangakʉ ɓiɗɛ.
34 Ʉɓikya ndi ɓɛ: «Nakalya kumbu kʉgbɛ ɓuwobi kokwo. Wikoni wanʉ,
mika ɓuɓisi aka!»
35 Isisila ndi yikɛɗɛ kambwa, ogwo mokpukpu, alʉmba ɓɛ kakwanana,
Kunzi ekiɗisilyi ɓyi ngbingo wa kigyogyiso yi nimʉ.

14:24 14:24: Wanda ko Pupo 24:8; Yelemia 31:31-34. * **14:26 14:26** Ɓayuda, ngbingo yi ninɔ ɓamaga ndi mino kalya malili ma Pasika, ɓimbilaga ndi Mambʉ 113-118 na 136. **14:27 14:27** Wanda ka Zakalia 13:7.

36 Ɨyɨ aka ndɨ ɓɛ: «Aba,† Babooo, kɛgʉ na lɨkpʉmʉka nɨlɔ ʉkɨtaga ɨwɛ. Ɨkiɗisyanɔ ɓaka kɔpɔ wa yigyogyiso yi nɨmʉ. Ɓakogyonito nɨlɔ ɨmɨ nakapa, luki limoti, gya nɨlɔ aka lɔ ɨwɛ wakapa.»
37 Kʉwa wa, Yeso igoku ndɨ wa ʉsa ndɨ mino ɓaɓɨɓya ɓasaa ɓi nɨɓɔ, ʉtakanya ka ɓatɔtɔ. Amuusa ndɨ Pɛtɛlɛ ɓɛ: «Simoni, wa ka tɔtɔ? Wakokwononigʉ kaika muɓisi gʉtʉgʉ ka saa-imoti aka?
38 Wikoni ɓuɓisi, manalʉmba, kyɛ makogwonitɔgʉ ka kʉɓɔɓɔkʉ. Lɨmbɛngɨ a na mʉsasa kagya ɓʉnza, luki limoti, nzʉyɨ a na ɓʉpɔ.»
39 Yeso akɨɗa ɓata ndɨ, alʉmba mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ alʉmba ndɨ nɨmɔ ka mambwa.
40 Nɨyɔ ɨgɨlya ɓata kaɨnda kʉ ɓaɓɨɓya ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ mino, ʉtakanya ɓata ɓʉlalaga aka kyɛ tɔtɔ a ndɨ nɨ ubeɗulini. Ɓakɛgʉ ɓata ndɨ kaiba ɓɛ ɓaɓɨkya Yeso ɓʉ.
41 Yeso ʉsa ndɨ ɓata ka nganga ya yɨsaa. Nɨyɔ igoku, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ambɛ, ma mbɛyɨ asɨ ka ɓatɔtɔ aka na kaimumbiso? Ama kʉwa ɓʉɓwa! Ngbingo itulyonini! Ɓiko kasʉta Mika-mʉmbanzʉ ka maɓɔkʉ ka ɓatʉ ɓanyɛ.
42 Zuzukoni, togoni! Winoni, mʉtʉ yi nɨnɔ akɛgaba, osiliniku!»

Ligwigwi ka Yeso
(Matayɔ 26:47-56; Luka 22:47-53; Yuani 18:3-12)

43 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a mbɛyɨ ndɨ mino kanzɨna aka, ɓemoti luga ka ɓatʉtʉmbwa kakɨ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Yuda opuponoku. A ndɨ pa imoti na ambaza mudingi ka ɓambanzʉ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɓadʉkpa na ɓɛngbɨngɨlɨ. Ɓokumu-kumu, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ka Ɓayuda ɓɔ ɓutikoku ndɨ.
44 Yuda nɨnɔ a ndɨ nɨ agobini, a ndɨ nɨ uɓikyini kambwa aka ɓɛyɔ agyo mino. Ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Alʉkʉ nɨnɔ napututo, ɨba ɨyɨ nɨnɔ. Mugwini, maga na ɨyɨ nɨ manaɓuulyo ɓɨnza.»
45 Nɨyɔ ɓosiloku ndɨ, Yuda akpuɗoku ndɨ Yeso ɓɨgala-gala, amaka ɓɛ: «Muwonisilo!» Apututa kʉwa.
46 Kʉwa wa, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓisisiloku ndɨ wa Yeso a ndɨ mino, ɓagwi.
47 Luki limoti, ɓemoti ka nɨɓɔ ɓa ndɨ wa anyɔ ndɨ dʉkpa kakɨ, ayipo mʉgya-ligubo ko kumu-kumu, akɔ kutiliko.
48 Kʉwa wa, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Moduku kegwi na ɓadʉkpa na ɓɛngbɨngɨlɨ abɛ nakika mʉtʉ wo kuɓakʉ?
49 Nikaga ndɨ masyɛ masɨ luga kunu kapá mʉtʉʉ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, makegwigʉ ndɨ. Luki limoti, masɨ nɨmana akaigyonoso kyɛ Moɓiso Motu ɨtʉlyanɨ.»
50 Ɓaɓɨɓya ɓasɨ ɓasa kʉwa ndɨ Yeso, ɓogwa mbangʉ.
51 Mʉwanza ɓemoti nɨnɔ a ndɨ na ɨkwɛmbɛ ya kɨkandɨla, a ndɨ kaɓɨɓya Yeso. Ɓakɨngɨla ndɨ kagwi,
52 luki limoti, ʉʉkaga, asa ndɨ ɨkwɛmbɛ, apɨkɨta ndumbu.

Ɓanaga kasombiso Yeso
(Matayɔ 26:57-68; Luka 22:54-55, 63-71; Yuani 18:13-14, 19-24)

53 Ɓaga kʉwa ndɨ na Yeso ko kumu-kumu. Kʉ ɓɛyɔ, ɓokumu-kumu ɓasɨ, ɓambɔkʉ-mbɔkʉ na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓamʉmʉkana ndɨ.
54 Pɛtɛlɛ a ndɨ kaɓyɨɓya Yeso mina ɓyɨ kadwɛ ka pa yangba ya ndaɓʉ ko kumu-kumu. Ɨka ndɨ pa imoti na ɓazamʉ, apʉnga kaʉta ɓuku.

---

† **14:36 14:36** *Aba:* Ka Lɨlamɛɛ, lino li nɨlɔ owonisilaga abakɨ mʉtʉ yi nɨnɔ akanzɨna ɓɨkpɛ ɨkanɨ nɨnɔ ɓakanzɨna ko bulya kakɨ.

55 Ɓokumu-kumu na ɓangama ɓagɔgɔ ɓasɨ ɓa Basa-Yidingi ɓa ndɨ
kaʉkɨsa ɓadɛmʉ ɓa ɓɔngɔ, kyɛ ɓinisoni no pisi kamwisisa Yeso. Luki
limoti, ɓakɨnagʉ ndɨ.
56 A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓakpʉ ɓa ndɨ kaɓʉkʉlyaga Yeso ɓɔngɔ. Luki limoti,
mʉnzɨna kaɓʉ a ndɨ asɨ dididi aka.
57 Ɓemoti-ɓemoti ɓamagaga ndɨ kaɓʉkʉlyaga ɓɔngɔ, ɓanaɓɨkya ɓɛ:
58 «Iɓusu, tamʉkanatʉ ndɨ mʉtʉ yi nɨmʉ nɨ anaɓɨkya ɓɛ: ‹Napanzatʉ
ɓanʉ Ndaɓʉ ko Kunzi yi nɨyɨ ipika ndɨ na ɓambanzʉ yɨ. Kumbusa wa
masyɛ masaa, nopika ɓanʉ nɨyɔ kipikigʉ na ɓambanzʉ.›»
59 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, mʉnzɨna kaɓʉ a ndɨ asɨ dididi aka.
60 Kʉwa wa, kumu-kumu amaga ndɨ luga ka ɓambanzʉ, amuusa Yeso
ɓɛ: «Ambɛ, wakɛgʉ kosikisyo? Wakaɓɨkya ɓʉ ka ɓangɓanga nɨɓana
ɓambanzʉ ɓakaʉpílyaga ɓa?»
61 Yeso adaka ndɨ ɓiwo nɨ kosikisyigʉ lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka.
Kumu-kumu amuusa ndɨ ɓata ɓɛ: «Ɨwɛ nɨ Kilisito, Miko Kunzi nɨnɔ
tabibisogo?»
62 Yeso osikisya ndɨ ɓɛ: «Iyo! Mamɨnatʉ ndɛkɛ Mika-mʉmbanzʉ wakiko
misa ka kumbanzɨkanɨkɔ ko Kunzi nɨnɔ wo Ngu. Mamɨnatʉ ndɛkɛ gɔnɨ nɨ
anodoku ka ɓɛkʉɓa ɓaya kʉgʉ wa lɨsyɛ.»
63 Kʉwa wa, kumu-kumu ɨnʉaga ndɨ ɓotu, aɓɨkya ɓɛ: «Takɛgʉ ɓata na
nzoyi ya ɓadɛmʉ.
64 Mukonini na motili kunu aka ɓɛyɔ atumbwi mino Kunzi. Makaɓɨkya
ɓʉ?» Ɨɓʉ ɓasɨ ɓakɔ ndɨ ɓɛ okwononi ɓamwɨ.
65 Ɓemoti-ɓemoti kaɓʉ ɓaɓakyaga ndɨ Yeso na ɓotikito ko miso.
Ɓakandɨla ndɨ miso, ɓapʉnga kayipaga makɔfɨ, ɓanamuusa ɓɛ: «Wanɨ
nɔ uipi? Tɨɓɨkya pisi ka ɓugyalandʉ!» Ɓazamʉ ɓa Ndaɓʉ ko Kunzi ɓagwi
ndɨ, ɓaɓɨtaga.

Pɛtɛlɛ amongonyini Yeso
(Mataɣɔ 26:69-75; Luka 22:56-62; Yuani 18:15-18, 25-27)

66 Ngbingo yi nɨnɔ Pɛtɛlɛ a mbɛyɨ ndɨ mino ka pa yangba aka wa, mʉgya-
ligubo ɓemoti muko yi ko kumu-kumu odoku ndɨ.
67 Nɨyɔ amɨna nɨ anʉta ɓuku, anda ɓizumuuu, aɓɨkya ɓɛ: «Ɨwɛ, mikagatʉ
ndɨ gɔnɨ pa imoti na Yeso, mʉtʉ wa Nazalɛtɨ.»
68 Luki limoti, anganya ndɨ, anaɓɨkya ɓɛ: «Ɨmɨ, nakɛgʉ kaiba nɨlɔ
wakaɓɨkya lɔ. Nakɛgʉ gʉtʉgʉ kotombisyo yi» Kumbuso yi, opupa ndɨ misa
ya mupumi ma pa yangba. [Kʉwa wa, kɔkʉ alɨka ndɨ.]
69 Nɨyɔ mʉgya-ligubo muko yi nɨnɔ amɨna ndɨ ɓata kʉ, ɨgɨlya kaʉɓɨkya
ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨmʉ a ɓemoti kaɓʉ!»
70 Luki limoti, Pɛtɛlɛ anganya ɓata ndɨ asɨ ɓɨɗaka-ɗaka. Kumbusa
yɨkɛɗɛ, ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa ɓaɓɨkya ɓata ɓɛ: «A ɓɛyɔ, wa gɔnɨ ɓemoti
kaɓʉ, kyɛ ɨwɛ wa Mʉgalilaya gɔnɨ.»
71 Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ akɔ ndɨ silika ɓɛ: «Kunzi egyogyisi kika nɨ nakaɓɨkya
ɓɔngɔ! Nakamibigʉ alʉkʉ yi nɨmʉna makaɓɨkya mʉ!»
72 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, kɔkʉ alɨka ndɨ ka nganga ya yɨɓa. Pɛtɛlɛ
atamana mʉnzɨna nɨmɔ Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Kambwa kɔkʉ kaalɨka
nganga yɨɓa, wika nɨ wemongonyini nganga yɨsaa.» Kʉwa wa, apʉnga
ndɨ mʉgamʉ.

15

Ɓa kʉwa na Yeso kambwa ka Pilatʉ
(Mataɣɔ 27:1-2, 11-14; Luka 23:1-5; Yuani 18:28-38)

1 Na ɓʉsɔɓɨ ɓiɓo, ɓokumu-kumu pa imoti na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ,
ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na ɓambɔkʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa Basa-Yidingi ɓolikilya ndɨ
dikiɗi kakɨsa kamwisisa Yeso. Nɨyɔ ɓakondisiso, ɓaga na ɨyɨ, ɓasa ndɨ ka
maɓɔkʉ ka ngama Pilatʉ nɨnɔ andaga ndɨ iwili ya Lʉma.
2 Pilatʉ amuusa ndɨ ɓɛ: «Ɨwɛ nɨ ngama ka Ɓayuda?»
Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨwɛ mombukwana-dakʉ nɔ woɓikyi ɓɛyɔ.»
3 Ɓokumu-kumu ɓasʉngʉlya ndɨ ka ɓopisi dididi.
4 Pilatʉ amuusa ndɨ ɓata ɓɛ: «Wakɛgʉ gʉtʉgʉ kosikisya lɨkpʉmʉka
limoti aka? Wakɛgʉ kaʉkana ɓɛyɔ ɓo mino kaʉsʉngʉlya ɓɛnɛ?»
5 Luki limoti, Yeso kosikisyagʉ ndɨ lɨkpʉmʉka. Lɨkpʉmʉka ambanga ndɨ
Pilatʉ.

Ɓokpomyini ɓɛ ɓamwɨ Yeso
(Matayɔ 27:15-26; Luka 23:15-25; Yuani 18:39–19:16)

6 Ka yɨnga wa Pasɨka wasɨ, Pilatʉ akʉlaga ndɨ mʉtʉ wa bɔlɔkɔ ɓemoti.
Ikaga ndɨ mʉtʉ yi nɨnɔ ambaza ka ɓambanzʉ atwaga ndɨ.
7 Kʉ ka bɔlɔkɔ kʉ, a ndɨ na alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Balaba pa imoti
na ɓalʉkʉ ɓi nɨɓɔ ɓugwi ndɨ, kyɛ ɓamwɔ ndɨ alʉkʉ ɓemoti ɓɛnɛ ngbingo
yi nɨnɔ ɓambanzʉ ɓavɨkɨmanaga ndɨ mino.
8 Ambaza ka ɓambanzʉ ɨnda ndɨ kʉ ka Pilatʉ. Apʉnga kʉwa ndɨ
kakʉnga ɓɛ ʉgyɨlyɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ʉgyɨlyaga ndɨ mino ka ɓʉndɛlɨ.
9 Kʉwa wa, Pilatʉ umuusa ndɨ ɓɛ: «Makapa ɓɛ namʉkʉlyɨ ngama ka
Ɓayuda?»
10 A ɓɛyɔ, Pilatʉ a ndɨ kaiba ɓɛ ɓokumu-kumu ɓasʉta ndɨ Yeso ko bulya
imi aka.
11 Luki limoti, ɓokumu-kumu ɓa ndɨ kapɨpya ambaza ka ɓambanzʉ
kaɓɨkya Pilatʉ ɓɛ ʉkʉlyɨ nɔ ɨɓʉ Balaba aka.
12 Pilatʉ umuusa ndɨ ɓata ɓɛ: «Ma nɛkɨ kapa ɓɛ nagyɨ ɨkɨ na alʉkʉ yi
nɨmʉ mamakaga ɓɛ ngama ka Ɓayuda mʉ?»
13 Ɓapamɨkanaga ndɨ ɓɛ: «Mʉbangɨlaga ka mʉsalaba!»
14 Pilatʉ umuusa ndɨ ɓata ɓɛ: «Ɓʉnyɛ tino sɛ mbɛyɨ ɓɔ ogyi ɓi?» Luki
limoti, ɓidukulaga ndɨ ɓata kapamɨkanaga pʉlʉ ɓɛ: «Mʉbangɨlaga ka
mʉsalaba!»
15 Kaungongoliso mambɛngɨ, Pilatʉ ʉkʉlya ndɨ Balaba. Atinisisa kʉwa
ndɨ Yeso pimbo, ʉpá ɓɛ ɓabangɨlagɨ ka mʉsalaba.

Ɓasʉda ɓakatɨba Yeso
(Matayɔ 27:27-31; Yuani 19:2-3)

16 Ɓasʉda ɓaga kʉwa ndɨ na Yeso ka pa yangba ka ɨmbaa ka ngama wa
iwili. Kʉ ɓɛyɔ, ɓʉmaka ndɨ ɓasʉda ɓasɨ.
17 Ɓamokisya ndɨ kanzʉ wangbʉ, ɓalʉka ndɨ muligi nɨmɔ a ndɨ no mowo
ɓiwilili, ɓamokisya ka mʉ abɛ sɨkpakpasʉ ka ɓangama.
18 Kumbuso yi, ɓamuusaga ndɨ ɓɛ: «Ngama ka Ɓayuda, tumuusito ba!»
19 Ɓakilyaga ndɨ na lɨgʉgʉ ka mʉ ɓingwengwengwe, ɓanaɓakya na
ɓotikito. Ɓoɓunaga ndɨ moli kambwa kakɨ, ɓanodididko kadwɛ kʉ kwa
kʉ ka lɨtɔmbʉ.
20 Nɨyɔ ɓama katɨba ɓɛyɔ, ɓanyɔ ndɨ kanzʉ yi nɨnɔ, ɓamokisya ɓata ɓotu
kakɨ.

Babongilogini Yeso ka mʉsalaba
(Matayɔ 27:32-44; Luka 23:26-43; Yuani 19:17-27)

Kʉwa wa, ɓɨnda ndɨ na ɨyɨ kunzi kabangɨlaga ka mʉsalaba.
21 Nɨyɔ ɓa ndɨ kopupoku kʉ, ɓamɨna ndɨ alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ
Simoni, a ndɨ mʉtʉ wa Kulɛnɛ. Ɨyɨ Simoni a ndɨ abakɨ Alesandulia ɨɓʉ

na Lufu. Oɓyeku ndi wa ni anigoku ko tiko. Ɓasuda ɓabinikisa ndi na mapupu musalaba ka Yeso.
22 Ɓaga ndi na Yeso ka pa niyɔ ɓalikyaga ɓɛ Gɔlɔgɔta, isi yi ni: «Pa ya Ikpukpukusɔ.»
23 Ɓapá ndi vinya wa muzabibu mumatanaga no luki lozyo, luki limoti, akya kamwo.
24 Kuwa wa, ɓasuda ɓabangilaga ndi ka musalaba. Ɓatwa ndi liɓɛsɛ ko bulya yigbananaga ɓotu kaki kakisa ɓɛ mutu yikaka-yikaka ava iki.
25 A ndi saa-tatu ya ɓusɔɓi ngbingo yi ninɔ ɓabangilaga ndi mino ka musalaba.
26 Ɓokpika ndi kugu wo mikya liɓau moɓiso nimɔ a ndi katumbulaga isi ya kukwaku kaki ɓɛ: «Ngama ka Ɓayuda.»
27 Ɓubangilaga ndi gɔni ɓatu ɓo kuɓaku ɓaɓa ka kpɔlɔ ka Yeso. Ɓemoti ka kumbanzikanikɔ, wagɔgɔ ka kulekuke.
28 [Nilɔ otulyoso Moɓiso Motu nimɔ ikpikaga ndi ɓɛ: «Ɓamatana ndi na ɓagya-manyɛ.»]
29 Ɓambanzu niɓɔ ɓa ndi kakitaga wa, ɓa ndi katumbwa Yeso, ɓanagbitya ɓamu, ɓanaɓikya ɓɛ: «Ɛɛɛ, wa ndi kapa kapanza Ndaɓu ko Kunzi, wopiko yagɔgɔ ka masyɛ masaa,
30 wihukuso nɛki iwɛ mombukwana-daki yi, syoku ka musalaba!»
31 Ɓokumu-kumu na ɓowonisilo ɓa mutuu ɓa ndi gɔni luga kaɓu katiba ɓɛgɛyɔ, ɓanaɓikyana ɓɛ: «Uhukusa ndi ɓatu ɓagɔgɔ. Kakwananigu kaihukuso iyi mombukwana-daki yi ɓikpɛ!
32 Kilisito, ngama wa Izaleli, osyikunɔ mbiya wanu ka musalaba, takina ɓɛyɔ, taɓinikyana kuwa!» Gutugu ɓatu niɓɔ ɓubangilaga ndi na iɓu, ɓa ndi katumbwa ɓɛgɛyɔ.

Kukwaku ka Yeso
(Matayɔ 27:45-56; Luka 23:44-49; Yuani 19:28-30)

33 A ndi saa sita, biti ohuma ndi ɔɓili wasi ka ɓasaa ɓayisaa.
34 Na saa tisa, Yeso apamikana ndi ɓɛ: «Eloi, Eloi, lama sabakatani?» Isi yi ɓɛ: «Hiii Kunzi kami! Hiii Kunzi kami! Ko bulya iki yɔ wesi mino?»
35 Niyɔ ɓatu ɓemoti-ɓemoti luga ka niɓɔ ɓa ndi wa ɓamukana mino ɓɛyɔ, ɓaɓikya ndi ɓɛ: «Hukononi, akamaka Iliya.»
36 Ɓemoti kaɓu inda ndi mbangu, oluboku luki limoti lafuɓu-fuɓu ko vinya ninɔ wonzuwo-nzuwo. Kumbuso yi, amakyana ndi ka ligugu, ananilya Yeso ɓɛ omwi, anaɓikya ɓɛ: «Ɓundoni! Tini ikani Iliya odokuto kasisa ka musalaba!»
37 Luki limoti, Yeso apamikana ndi ɓata, osiso kuwa limbɛngi.
38 Kutuko nikwɔ ikaga ndi kubongiso kagbanana pa yotu na pa yotu kugbɛ ku ka Ndaɓu ko Kunzi ku, anuika ndi luga katukya kugu kadwɛ kusili.
39 Niyɔ ngama ka ɓasuda ka Ɓaluma ninɔ a ndi wakamaga kambwa ka Yeso wa, ina mina ɓɛyɔ osisa ndi mino limbɛngi, iyi aka ndi ɓɛ: «Ka lingunu, mutu yi nimu a ndi asi Miko Kunzi aka!»
40 Ɓoko ɓagɔgɔ ɓa ndi ku gɔ ku, ɓanina ɓyi likpumuka nilɔ. Luga kaɓu, a ndi ni Malia mutu wa Magadala, Malia amaki Yakɔbɔ ninɔ miki yi na mamaki ɓɛyɔ ka Yɔsɛ, sɛ kuwa Salumɛ.

15:21 15:21 Wanda ka Ɓaluma 16:13. **15:24 15:24** Wanda ka Mambu 22:19. **15:28 15:28** Wanda ka Isaya 53:12. **15:34 15:34** Wanda ka Mambu 22:2.

41 Ɓoko ɓi niɓa ɓa ndɨ kaɓiɓya Yeso, ɓanasingyo ka mogubo ngbingo yi nɨnɔ a mbɛyɨ ndɨ mino ka Galilaya. Atɨ ndɨ gɔnɨ na ɓoko ɓagɔgɔ ɓudingi niɓɔ ɓa ndɨ kaɓiɓya kadwɛ kɨ kwa kɨ ka Yelusalɛma.

Balumbini Yeso
(Matayɔ 27:57-61; Luka 23:50-56; Yuani 19:38-42)

42 A kɨwa ndɨ ɓɨgɔgɔ. Lɨsyɛ li nɨlɔ, a ndɨ lɨsyɛ nɨlɔ ɓiɓungusyaga ndɨ mino ka yɨnga. Ikaga ndɨ lɨsyɛ nɨlɔ a kambwa wa Lɨsyɛ la kimumbiso.
43 Yɛzɛfɨ, mɨtɨ wa gɨɗɨ wa Alimatia, a ndɨ mɨtɨ wa ɨbiba ka Basa-Yidingi, osiloku ndɨ. Ikaga ndɨ kaɓɨndaga Ɓɨngama ko Kunzi. Aga kɨwa ndɨ nɨ kɛgɨ na kɨɓangakɨ ka ngama mudingi ɓɛyɔ ka Pilatɨ kakɨnga manda ka Yeso.
44 Luki limoti, Pilatɨ ombombaya ndɨ kaɨkana ɓɛ Yeso okwini ɓi. Amaka kɨwa ndɨ ngama ka ɓasɨda ka Ɓalɨma, amuusa ɓɛ: «Okwini ɓi ndɛlɨ?»
45 Nɨyɔ ɨkana mɨtɨmbɨlagɨ ka ngama ka ɓasɨda yi nɨnɔ, Pilatɨ akpamya kɨwa ndɨ Yɛzɛfɨ kava manda ka Yeso.
46 Yɛzɛfɨ oluwa ndɨ kutuko kwanza, asisa ndɨ ka mɨsalaba, otikyaga na kutuko kwi nɨkwɔ, amongosa ka mbɨkɨ nɨyɔ ɓakpɔ ndɨ ka lɨtalɨ. Kumbuso yi, adɨla ndɨ mupumi mi na lɨtalɨ lidingi ɓingbufu.
47 Malia Magadala na Malia nɨnɔ amakɨ Yɔsɛ ɓa ndɨ wa kaɨna pa nɨyɔ ɓa ndɨ mino kalumba Yeso.

16

Yeso opupini ka mbɨkɨ
(Matayɔ 28:1-8; Luka 24:1-12; Yuani 20:1-10)

1 Kumbusa wa Lɨsyɛ la kimumbiso, Malia Magadala, Malia nɨnɔ amakɨ Yakɔbɔ na Salɨmɛ ɓoluwa ndɨ malazi kotutwogoku na imu manda ka Yeso.
2 Ka lɨsyɛ la Mɨngɨ na ɓɨsɔɓɨ ɓiɓo, ngbingo yi nɨnɔ mangbamɨ ma mɔnɨ opupogoku mino, ɓaga ndɨ ka mbɨkɨ.
3 Ɓa ndɨ kauusana ɓɛ: «Wanɨ sɛ kɨwa nɔ atitindikilya lɨtalɨ nɨlɔ ɓotikyi ɓi nolu mupumi ma mbɨkɨ?»
4 Luki limoti, nɨyɔ ɓɨkwɛ, ɓɨna ndɨ lɨtalɨ nɨlɔ lidingi lɔ kanɨ ɓotini ka kpɔlɔ.
5 Kɨwa wa, ɓogulya ndɨ ka mbɨkɨ, ɓamɨna mɨwanza ɓemoti wakimokisya kanzɨ wotu, ikini miso ya kɨmbanzɨkanikɔ. Kɨɓangakɨ utuma ndɨ ɓamama ɓi niɓɔ ɓɨɗɛ.
6 Luki limoti, ɨɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Makoɓongonitɔgɨ. Makakɨsa Yeso nɨnɔ mɨtɨ wa Nazalɛtɨ, nɨnɔ ɓabongilogi bi ka mɨsalaba. Opupini ɓi ka mbɨkɨ, kɛgɨ ɓata wanɨ. Winoni pa nɨyɔ ɓabisi ɓi mino.
7 Mbɨya wanɨ, huɓikyoniku ɓaɓiɓya kakɨ, gɨtɨgɨ Pɛtɛlɛ aka ɓɛ: ‹Ogoni ɨyɨ kambwa, matokonyokɨ ka Galilaya. Maminoku ɓanɨ kɨ ɓɛyɔ, mɨɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ amɨɓɨkya ndɨ mino.›»
8 Ɓopupa kɨwa ndɨ, ɓaga mbangɨ ɓyɨ na mbɨkɨ, kyɛ nzɨyɨ a ndɨ kaɨtwa ɓɨkyakyakya, ɓanombomboyo. Ɓakatɨmbɨlyagagɨ ndɨ mɨmbanzɨ gɨtɨgɨ ɓemoti aka likpɨmɨka li nɨlɔ, kyɛ ɓa ndɨ na kɨɓangakɨ.

Yeso apuponilyini Malia Magadala
(Matayɔ 28:9-10; Yuani 20:11-18)

[
9 Kumbuso Yeso kopupo ka mbɨkɨ ko mbolugo, ka lɨsyɛ la Mungu, apuponilya mbɛyɨ ndɨ Malia Magadala nɨnɔ anyɔ ndɨ mambɛngɨ ma ɓɨnyɛ maɗɨya na ɨka.

10 Aga ndɨ kaʉpága ɓatʉ nɨɓɔ ɓikaga ndɨ pa imoti na Yeso mongoni mi nɨmɔ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa mbɛyɨ ndɨ asɨ ka idumasʉ aka, ɓanagamana.
11 Luki limoti, nɨyɔ ɓʉkana ɓɛyɔ Malia ʉɓɨkya mino ɓɛ Yeso a muɓisi, aminito, kanɨ ɓakaɓinikyonigʉ.

Yeso upuponilyini ɓaɓɨɓya ɓaɓa
(Luka 24:13-35)

12 Kumbuso yi, Yeso upuponilya ndɨ ɓaɓɨɓya ɓaɓa luga kaɓʉ nɨ igomosyonini. Ɓaɓɨɓya ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ kaɨnda ka mugi mumoti ɓɛnɛ.
13 Ɓigoku ndɨ kaʉpága ɓaɓɨɓya ɓagɔgɔ mongoni mi nɨmɔ. Luki limoti, ɓakʉɓɨnikyanagʉ ndɨ ɨɓʉ ɓɛgɛyɔ.

Yeso upuponilyini ɓaɓɨɓya tɛkɛɓɛ na ɓemoti
(Matayɔ 28:16-20; Luka 24:36-49; Yuani 20:19-23; Ligubo 1:6-8)

14 Yeso upuponilya ndɨ ɓaɓɨɓya tɛkɛɓɛ na ɓemoti wa ɓa ndɨ mino kalyalya. Uyoyisa ndɨ kyɛ ɓakɛgʉ ndɨ na baya na kyɛ ɓa ndɨ na ɓotumo ka mambɛngɨ, kyɛ ɓakɛgʉ ndɨ kaʉɓɨnɨkyana ɓatʉ nɨɓɔ ɓamɨna ndɨ kanɨ opupini ka mbʉkʉ.
15 Kumbuso yi, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Windoni ka ɔɓɨlɨ wasɨ, muɓikyogoku ɓatʉ ɓasɨ Mongoni Manza.
16 Nɨnɔ aɓɨnɨkyana ndɛkɛ Mongoni Manza mi nɨmɔ na ɓaɓotiso, inisanatʉ ndɛkɛ na muhukuso. Luki limoti, nɨnɔ kaɓɨnɨkyanɨgʉ ndɛkɛ Mongoni Manza mi nɨmɔ, Kunzi amakya ndɛkɛ ka mʉngɨmbɔ.
17 Ɓumibaga ndɛkɛ ɓasɨ nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana ka yɨgya yɨmbanga-mbanga yi nɨyɨ: ko lino kamɨ, ɓokpumyaga ndɛkɛ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ, ɓanzɨnaga ndɛkɛ masasʉ mambɨya,
18 ɓugwiga ndɛkɛ ɓanzʉka na maɓɔkʉ ikanɨ komwo sʉmʉ, kanɨ luki kʉgyɨgʉ. Ɓubisilyaga ndɛkɛ ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu maɓɔkʉ, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓahʉka.»

Yeso igini ka Baba
(Luka 24:50-53; Ligubo 1:9-11)

19 Nɨyɔ Mombukwono-dosu Yeso ʉɓɨkya ɓɛyɔ, Kunzi aɗokisa ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ, ikoku ka kʉmbanzɨkanɨkɔ kakɨ.
20 Ɓaɓɨɓya ɓaga kʉwa ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza ka ɓapa ɓayasɨ. Mombukwono-dosu a ndɨ pa imoti na ɨɓʉ ka mogubo mi nɨmɔ masɨ. Lɨngʉnʉ la Mongoni Manza nɨmɔ ɓapága ndɨ, a ndɨ kainisono pisi ka mokingyosi mʉmbanga-mbanga nɨmɔ ɓa ndɨ kagya.]

Mongoni Manza ka Yeso ɓɛyɔ
Luka
okpikaga ndɨ mino
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Mongoni Manza ɓɛyɔ Luka okpikaga ndɨ mino nɨma. Luka kɛgʉ ndɨ ɨyɨ atʉtʉmbwa ka Yeso. Luki limoti, ikaga ndɨ pa imoti na ɓatʉ nɨɓɔ ɓakpakyanaga ndɨ na Yeso, anumuusa ɓɛyɔ ɔɓɨlɨ ka Yeso a ndɨ mino kadwɛ kʉ kwa kʉ iba ndɨ mino ɓɨnza. Kumbuso yi, akpikilya kʉwa ndɨ mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Tiofilo kɨtaɓʉ yi nɨyɨ. Luka a ndɨ mʉnganga, ɓakpakyanaga ndɨ ɓongbinga ɓasɨ na atʉtʉmbwa ɓɛyɔ ka Pɔlɔ. Luga ka ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓokpikaga ndɨ Moɓiso, ɨyɨ mʉkaka aka nɔ kɛgʉ ndɨ Muyuda. Luki limoti, atʉmbʉlaga yɨgya ka Ɓayuda ɓɛ kyɛ ɓawai-dakɨ ɓibitɔ ɓɨnza ɓɛ Yeso nɨ wanɨ.

Luka aɓɨkya ndɨ ɓɛ Ɓayuda ɓa ndɨ kaɓʉndaga ngama nɨnɔ uhukusogo. A Muhukuso nɨnɔ ɓogyalandʉ ko Kunzi ɓaɓɨkya ndɨ ka Moɓiso ɓɛ Kunzi atikoku ndɛkɛ. Kunzi a ndɨ kaiba ɓɛ Muhukuso kiki, iɓusu ɓasɨ tika ɓatʉ ɓuɓungogo. Atikoku ndɨ mukpekpe mɔ Mikakɨ kauhukusogo ɓatʉ ɓasɨ ɓa ɓɛvananza ɓayasɨ nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana. Miki yi nɨ Yeso-Kilisito.

Luka atʉmbʉlaga ndɨ ka kɨtaɓʉ yi nɨyɨ ɓɛyɔ Yeso ɨɓʉkʉta ndɨ mino, ligubo nɨlɔ agya ndɨ ka ɔɓɨlɨ. Atʉmbʉlaga gɔnɨ ɓɛyɔ ʉtɨwaga ndɨ mino ɓambanzʉ, atʉmbʉlaga bulyo ya kukwakʉ na pupa ka Yeso mbʉkʉ. Yeso a ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza no ngu yasɨ, anohukuso ɓokoloɓu, anokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ, anagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga mudingi nɨmɔ okitogi yimibo ka ɓambanzʉ.

Luka okpikatʉ gɔnɨ kɨtaɓʉ ya yɨɓa: kɨtaɓʉ yi nɨ «Ligubo ka ɓatʉtʉmbwa». Atʉmbʉlaga ndɨ kʉsɔ yi nɨlɔ usilya ndɨ ɓatʉtʉmbwa katʉkya wa Kunzi aɗokisa ndɨ mino Yeso kʉgʉ wa lɨsyɛ na ɓɛyɔ Mongoni Manza ɨtʉlyana ndɨ mino ɓapa ɓayasɨ.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Ísi ya lɨkpʉmʉka nɨlɔ Luka okpikaga ndɨ mino kɨtaɓʉ yi nɨyɨ *1:1-4*
Ɓɛyɔ Yuani-Mubatizaɨ na Yeso ɓɨɓʉkʉta ndɨ mino *1:5–2:52*
Kʉʉ ka Yuani-Mubatizaɨ *3:1-20*
Iɓatiso ka Yeso na ɓɛyɔ Abɨlɨ a ndɨ mino kaɓɔɓɔ *3:21–4:13*
Yeso ogoni kaiko ka Galilaya *4:14–9:50*
Yeso opupini ka Galilaya, índa ka Yelusalɛma *9:51–19:27*
Pɔsɔ ya mulɨɓo ka Yeso kʉnʉ ka ɔɓɨlɨ, yɨsasambya na kukwakʉ kakɨ *19:28–23:56*
Yeso opupini ka mbʉkʉ *24:1-12*
Yeso upuponilyini ɓaɓɨɓya kakɨ, Kunzi aɗokiso kʉgʉ wa lɨsyɛ *24:13-53*

Lɨkpʉmʉka la mambwa

1 Ambɔkʉ Tiofilo, mʉtʉ wa ɨbɨba kʉgbɛ, ɓambanzʉ ɓudingi ɓokingiloni
kokpiko mongoni ma lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɨgyonosa ndɨ luga kusu.
2 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓatʉ nɨɓɔ ɓɨna ndɨ no miso ka mambwa
ɓatɨtʉmbʉlyaga ndɨ mino, na ɓɨita kʉwa ndɨ ɓaɓɨɓɨkya ɓa lɨkpʉmʉka ko
Kunzi.
3 Kinili, kumbuso mʉkpɨma, ɨmɨ, nini ɨmɨ ɓɨnza gɔnɨ kaukpikilyo ka
ɓungbingbili, ɨwɛ Tiofilo, lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ ɨgyonosa ndɨ katʉkya ka
mambwa,
4 iba wɨbatʉ lɨngʉnʉ la mʉtɨwɨ nɨmɔ ɓʉpá ndɨ.

Malaika opîni mongoni ma yiɓuku̱ta ka Yuani-Mubatizai

5 Ko ngbingo yi ninɔ Ɛlɔdi Mbɔku̱ a ndi mino ngama wa iwili ka Ɓayuda,
a ndi no kumu ɓemoti ninɔ ina ndi ɓɛ Zakalia. Iyi, a ndi ko pigo ya ɓukumu
ka Abia. Mukaki ɓɛyɔ ka Ɛlisabɛti a ndi ka livananza ka Aluni ninɔ a ndi
kumu mudingi.
6 Iɓu̱ ɓasi ɓaɓa ɓa ndi ɓongbingbili ko misa ko Kunzi. Ɓagyaga ndi
mu̱tu̱u̱ ka Mombukwono-dosu ni ɓakɛgu̱ na daki yi.
7 Luki limoti, ɓakɛgu̱ ndi no miki kyɛ Ɛlisabɛti a ndi ndu̱ya. Iɓu̱ ɓasi
ɓaɓa ɓa ku̱wa ndi ɓambɔku̱-mbɔku̱ ku̱gbɛ.
8 Lisyɛ limoti, Zakalia a ku̱wa ndi kagya ligubo kaki la ɓukumu kambwa
ko Kunzi kyɛ mu̱ ma ligubo a ku̱wa ndi ka ligbu̱ta kaki.
9 Kaɓyɛnɛnɛ na mu̱tiwi ma ligubo li nilɔ, liɓɛsɛ awanya ku̱wa ndi
iyi kogulya ka pa Yotu Ku̱gbɛ ka ndaɓu̱ ka Mombukwono-dosu Kunzi
kasumbo adu̱du̱.*
10 Ko ngbingo yi ninɔ Zakalia a ndi mino kasumbo adu̱du̱ nɔ, ambaza ka
ɓambanzu̱ niɓɔ ɓa ndi kunzi, ɓa ndi kalu̱mba.
11 Ku̱wa wa, malaika ɓemoti ka Mombukwono-dosu apuponilyoku,
amaga ɓigba ka ku̱mbanzikaniko kwa gbɔgbɔ niyɔ a ndi mino kasumbo
adu̱du̱ yɔ.
12 Ngbingo yi ninɔ Zakalia ami̱na mino ɓɛyɔ, ombomboyo, ogwa
ku̱ɓangaku̱ ku̱gbɛ.
13 Luki limoti, malaika aɓikya ndi ɓɛ: «Zakalia, wakoɓongonitɔgu̱, kyɛ
Kunzi ukonini malu̱mba kaku̱. Mukaku̱ ɓɛyɔ ka Ɛlisabɛti u̱ɓu̱ku̱tilya ɓanu̱
miki mu̱lu̱ku̱ yi, walu̱ka ɓɛ Yuani.
14 Iwɛ wogwa ɓanu̱ igyagya ku̱gbɛ na ɓambanzu̱ ɓudingi ɓogwa ɓanu̱
magyagya ko bulya liɓukuti kaki.
15 A ɓɛyɔ, ika ndɛkɛ mu̱tu̱ mudingi kambwa ka Mombukwono-dosu. Iyi
kamwigu̱ ndɛkɛ vinya gu̱tu̱gu̱ makana magɔgɔ nimɔ mapu̱ aka. Ika ndɛkɛ
mutumo na Limbɛngi-Lotu katu̱kya ka mu̱ma ka amaki.
16 Uyikosa ndɛkɛ ɓomikya Ɓezaleli ɓudingi kamigilya Mombukwana-
daɓu̱ Kunzi.
17 Odoku ndɛkɛ kambwa ko Kunzi abɛ atu̱tu̱mbwa pa imoti na limbɛngi
no ngu mu̱ɗɔngɔni abɛ mugyalandu̱ Iliya, kaigiso mambɛngi ka ɓaba-
ɓomiki ka ɓomikaɓu̱. Uyikosa ndɛkɛ ɓatu̱ ɓanyɛ kodoku ɓatu̱ ɓa
lingu̱nu̱ kaiko ɓakitu̱lya kagya mu̱tu̱u̱ ka Mombukwono-dosu Kunzi na
kagugubyo.»
18 Luki limoti, Zakalia aɓikya malaika ɓɛ: «Luki tino lɔ emibiso ɓɛ
likpu̱mu̱ka nilɔ a lingu̱nu̱? Kyɛ imi na ku̱wa mbɔku̱-mbɔku̱, muka kami a
ku̱wa mbɔku̱-mbɔku̱ gɔni.»
19 Malaika amigisya ɓɛ «Imi ni Gabilieli, nikaga ɓuwobi no Kunzi
ɓongbinga ɓasi kagugubyo. Iyi nɔ etikiku kau̱ɓikya na kau̱pá mongoni
manza mi nima.
20 Yɛki iwɛ wakoɓinikyonigu̱ mu̱nzina kami nimɔ igyonosa ɓanu̱ ko
ngbingo yi, ɛɛɛ wina sɛ, wiita ku̱wa ɓoɓo, wakakwananigu̱ ɓata kanzina
kadwɛ ndɛkɛ ka lisyɛ li nilɔ likpu̱mu̱ka li nilɔ igyonoso mino.»
21 Ko ngbingo yi ninɔ, ɓatu̱ ɓasi ɓa ndi kunzi kaɓu̱nda Zakalia. Niyɔ
olipya ku̱wa ɓindi ka Ndaɓu̱ ko Kunzi ku̱, likpu̱mu̱ka u̱mbanga ndi.
22 Wa opupoku mino kakwananagu̱ ndi ɓata kanzina na iɓu̱. Kinili
ɓambanzu̱ ɓiba ku̱wa ndi ɓɛ a abɛ inini likpu̱mu̱ka limbanga ku̱ ka ndaɓu̱
ku̱. A ku̱wa ndi kau̱wanyaga ɓapa na maɓɔku̱ kyɛ a ku̱wa ndi ɓoɓo.

---

* **1:9 1:9** Ɓokumu ɓasumbaga ndi adu̱du̱ abɛ malu̱mba kaɓu̱ kambwa ko Kunzi.

23 Niɨyɔ Zakalia ama ngbingo wa ligubo kakɨ ɓɛyɔ, ɨga kʉ kakɨ.
24 Kʉwa kumbusa wa masyɛ mi nɨmɔ, mukakɨ ɓɛyɔ ka Ɛlɨsabɛtɨ ava mʉma. Katʉkyagʉ ndɨ kʉ kakɨ ka ɓatɨmba kuɓukumuti. A ndɨ kaɓɨkya ɓɛ:
25 «Wɨna lɨkpʉmʉka lanza nɨlɔ Mombukwono-dosu Kunzi ogyi ɓi ko bulya kamɨ, kɛtʉmba suni ya ɓʉndʉya ko misa ka ɓambanzʉ.»

Malaika opîni mongoni ma yɨɓʉkʉta ka Yeso

26 Niɨyɔ mʉma ka Ɛlɨsabɛtɨ ɨtʉlyana ɓatɨmba maɗɨya, Kunzi atikoku malaika Gabilieli ka gʉɗʉ ɓemoti wa Galilaya nɨnɔ ina ɓɛ Nazalɛtɨ.
27 Atikoku ndɨ ka mʉsɨka ɓemoti nɨnɔ a ndɨ kavanana na mʉlʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Yɛzɛfʉ ka lɨvananza ka ngama Daudi. Mʉsɨka yi nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Malia.
28 Malaika apuponilya Malia kʉ a ndɨ mino, aɓɨkya ɓɛ: «Gwanɔ magyagya Malia, Mombukwono-dosu uɗukilyini ɓʉɓʉnga. Ɨyɨ a pa imoti na ɨwɛ.»
29 Niɨyɔ Malia ʉkana lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓɛyɔ, ombomboya kʉgbɛ, imuusa ɓɛ: «Ɪnguo ya yuuso tino sɛ ɨna?»
30 Malaika aɓɨkya ɓɛ: «Wakoɓongonitɔgʉ, Malia, kyɛ winisonini na ɓʉɓʉnga ko Kunzi.
31 Wava ɓanʉ mʉma, waɓʉkʉta miki mʉlʉkʉ yi, walʉka ɓanʉ ɓɛ Yeso.†
32 Ɨyɨ ika ndɛkɛ mʉtʉ wa ɨbɨba, ɓalʉka ndɛkɛ ɓɛ Mika Kunzi nɨnɔ Kʉgʉ-Kʉgbɛ. Mombukwono-dosu Kunzi apá ndɛkɛ ɓʉngama ka tɨtakɨ ɓɛyɔ ka Daudi,
33 ika ndɛkɛ ngama kʉgʉ ka Ɓezaleli ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, ɓʉngama kakɨ kikigʉ ndɛkɛ na muliɓo.»
34 Kumbuso yi, Malia amuusa malaika ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ igyonosa kʉwa ɓanʉ lɨkɨ kyɛ ɨmɨ sanibigʉ lɨkpʉmʉka ka ɓalʉkʉ?»
35 Malaika amigisyoku ɓɛ: «Lɨmbɛngɨ-Lotu lɔ usilyoku ɓanʉ, ngu ko Kunzi nɨnɔ Kʉgʉ-Kʉgbɛ utikya ɓanʉ abɛ kululuko. Kinili miki yi nɨnɔ waɓʉkʉta ɓanʉ ika ndɛkɛ mʉtʉ Wotu, ɓalʉka ndɛkɛ ɓɛ Miko Kunzi.
36 Wɨkwɛ sɛ, Ɛlɨsabɛtɨ nɨnɔ a ndɨ ndʉya ka lɨvananza kakʉ a kʉwa ɨyɨ na mʉma ma ɓatɨmba maɗɨya. Aɓʉkʉta ɓanʉ miki mʉlʉkʉ yi, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ a kʉwa mino mbɔkʉ-mbɔkʉ yɔ.
37 Kyɛ kɛgʉ na lɨkpʉmʉka nɨlɔ a lapʉpʉ kʉgbɛ ko Kunzi.»
38 Malia asikisya kʉwa ɓɛ: «Ɨmɨ nɨ musunzu ka Mombukwono-dosu. Yasɨ igyonosi kʉgʉ kamɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ weɓɨkyi mino.» Kumbuso yi, malaika aga ndɨ.

Malia ogoni kanda Ɛlɨsabɛtɨ

39 Kumbuso wa masyɛ makɛɗɛ, Malia ava ndɨ lɨgʉndʉ kaaga ɓɨgala-gala kʉ ka mugi mimoti ka iwili ya ɓangʉpa ɓaya Yudɛa.
40 Niɨyɔ adwɛ kʉ ɓɛyɔ, ogulya ndɨ ka ndaɓʉ ka Zakalia, amuusa mukakɨ ɓɛyɔ ka Ɛlɨsabɛtɨ.
41 Ko ngbingo yi nɨnɔ Ɛlɨsabɛtɨ ʉkana mino yuuso ka Malia, miki aɗwo ɓiɗuku-ɗuku ka mʉma. Ɛlɨsabɛtɨ otuma na Lɨmbɛngɨ-Lotu.
42 Kʉwa wa apamɨkana ɓɛ: «Kunzi uɗukilyini ɓʉɓʉnga kahʉkɨtaga ɓoko ɓasɨ na gɔnɨ miki yi nɨnɔ waɓʉkʉta ɓanʉ, ɓʉɓʉnga kakɨ a kʉwa kʉgʉ kakɨ gɔnɨ!
43 Ngasa yɨmbanga tino sɛ ɨna amakɨ Mombukwana-damɨ edulyiku mina ɓɛnɛ?

† **1:31 1:31** Lino li nɨlɔ akaɓɨkya gɔnɨ ɓɛ Muhukuso.

44 Kyɛ ko ngbingo yi nɨnɔ nukoni mino yuuso kakʉ, miki oɗwa na
magyagya ɓiɗuku-ɗuku ka mʉma kamɨ.
45 Ɨgyagya yidingi kʉ kakʉ kyɛ woɓinikyonini ɓɛ lɨkpʉmʉka nɨlɔ
Mombukwono-dosu Kunzi ʉɓɨkya ndʉkʉ igyonosatʉ.»

Malia akatʉmbʉlaga ɓʉnza ko Kunzi

46 Kʉwa wa Malia aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
«Lɨmbɛngɨ kamɨ akobibiso ɓudingi ka Mombukwono-dosu Kunzi,
47 na mutumo na ɨgyagya
ko bulya ko Kunzi, Muhukuso kamɨ,
48 kyɛ umokini ɓazwa kakɨ ɓo kumbu kʉgʉ ka musunzu kakɨ, ɨmɨ mʉtʉ
wa payaya.
Katʉkya mbɨya wanʉ, ɓɛvananza ɓayasɨ ɓɛmaka kʉwa ɓɛ mʉtʉ wa
ɓʉɓʉnga,
49 kyɛ Kunzi Mombukwono Ngu egyilini lɨkpʉmʉka lɨmbanga.
Lino kakɨ nɨ Kunzi Wotu.
50 Owonisilaga kumbu kakɨ ka ɓɛvananza ɓayasɨ
nɨɓayɔ ɓaɓangaga.
51 Ogyini makpʉmʉka makpʉkpʉ no ngu ya kʉɓɔkʉkɔ kakɨ:
ukpumya ɓatʉ ɓa yɨbɨba,
52 usisa ɓangama ka moliki ma ɓʉngama
luki limoti uɗokisa ɓatʉ ɓa payaya kʉgʉ.
53 Ʉpá ɓatʉ ɓanza makpʉmʉka manzanza,
luki limoti umigisa ɓatʉ ɓa mukumbo maɓɔkʉ papuyi.
54 Usingyoku ɓosunzu kakɨ ɓɛyɔ ka lɨvananza la Izaleli.
Ɨyɨ kaɓʉsalagʉ kaukwilya kumbu,
55 kʉgʉ ka Abalahamʉ na ɓɛvananza kakɨ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ,
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ʉpá ndɨ mino ɓotitosu agʉmɛ.»
56 Malia asyɛsyɛ ndɨ kʉ ka Ɛlisabɛtɨ ɓuwobi kadwɛ ɓatɨmba ɓasaa.
Kumbuso yi, ɨga ndɨ kʉ kakɨ.

Yiɓʉkʉta ka Yuani-Mubatizaɨ

57 Nɨyɔ ngbingo wa liɓukuti ka Ɛlisabɛtɨ ɨtʉlyana, aɓʉkʉta miki mʉlʉkʉ
yi.
58 Ɓapɨmbanɨ kakɨ na ɓɛvananza ɓʉkana ndɨ ɓɛ Kunzi Mombukwono-
dosu awonisilyini ɓʉnza. Ɨɓʉ ɓasɨ ɓogwa ndɨ magyagya pa imoti na ɨyɨ.
59 Nɨyɔ miki otulyasa masyɛ ɓʉgɨna, ɓodoku kʉwa ndɨ kakɔ. Ɓa ndɨ kapa
kalʉka na ɨyɨ abakɨ ɓɛyɔ ka Zakalia.
60 Luki limoti amakɨ osikisya ɓɛ: «Kalɨ, kɛgʉ ɓɛyɔ, ɓalʉka ɓɛ Yuani.»
61 Ɨɓʉ aka na ɨyɨ ɓɛ: «Kɛgʉ na mʉtʉ ɓemoti ka lɨvananza kakʉ nɨnɔ ina
ɓɛyɔ!»
62 Kʉwa wa ɓamuusa ndɨ abakɨ nɨ ɓananzɨna liɓoɓo ɓɛ ɓibi, ɓɛyɔ a ndɨ
mino kapa kalʉka mikakɨ.
63 Zakalia akʉnga ndɨ liɓaʉ nɨlɔ ɓokpikaga mino, kumbuso yi okpika ndɨ
ɓɛ: «Lino kakɨ ɓɨkpɛ nɨ Yuani.» Ɓombombaya ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ.
64 Na ko ngbingo yi nɨnɔ gɔnɨ nɔ, mʉnɔkʉ ahukwikana ndɨ, apʉnga kʉwa
ndɨ ɓata kanzɨna, apʉnga ndɨ kapamɨkanaga kanɨ anobibisa Kunzi.
65 Kʉwa wa, ɓasɨ nɨɓɔ ɓikaga ndɨ pa imoti na ɨɓʉ ka mugi ɓogulya ndɨ ka
kʉɓangakʉ, na kʉ ka iwili ya ɓangʉpa ɓaya Yudɛa, ɓatʉ ɓasɨ ɓanatʉmbʉla
kʉwa ndɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ aka lɔ.

66 Ɓatʉ ɓasɨ niɓɔ ɓʉkanaga ndɨ lɨkpʉmʉko li nɨlɔ, ɓapʉngaga ndɨ
katamana ko bulya yi, ɓanimuusa ɓɛ miki yi nɨmʉna ɨka sɛ pɨyɛ ndɛkɛ
ɓʉnɨ? Kʉɓɔkʉkɔ kwo ngu ka Mombukwono-dosu a ndɨ pa imoti na ɨyɨ.

Zakalia akatʉmbʉlaga makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga ko Kunzi

67 Abakɨ ɓɛyɔ ka Zakalia otuma ndɨ na Lɨmbɛngɨ-Lotu, apʉnga ndɨ
kanzɨna abɛ mugyalandʉ, anaɓɨkya ɓɛ:
68 «Mombukwono-dosu Kunzi ka Ɓezaleli avɨ ɨbɨba,
kyɛ ohukusogini lɨvananza kakɨ, ʉkʉlaga ka ɓusunzu.
69 Atitikilyiniku Muhukuso nɨnɔ wongu,
ka lɨvananza ka musunzu kakɨ ɓɛyɔ ka Daudi.
70 A ɓɛgɛyɔ atʉmbʉlaga ndɨ mino ndɛlɨ kʉgbɛ ka mʉnɔkʉ ka ɓogyalandʉ
kakɨ ɓɨkpɛ:
71 Apá ndɨ agʉmɛ ɓɛ atɨkʉlaga ndɛkɛ ka maɓɔkʉ ka ɓomuyoniso kusu,
na ka ɓasɨ niɓɔ ɓakɨsaga katɨgya ɓʉnyɛ.
72 Ɓɛgɛyɔ, ʉmɨnɨlya ndɨ ɓotitosu kumbu,
atamana ndɨ agʉmɛ kakɨ wotu ko Kunzi.
73 Kyɛ Kunzi apá ndɨ titosu ɓɛyɔ ka Abalahamʉ agʉmɛ wotu kakɨ,
74 katɨkʉlaga ka maɓɔkʉ ka ɓomuyoniso kusu,
na katɨsa kagugubyo kʉwa nɨ takɛgʉ na kʉɓangakʉ.
75 Agya ndɨ ɓɛyɔ kyɛ tiki ɓotu na ɓongbingbili ko misa kakɨ
ka masyɛ masɨ ma ɔɓɨlɨ kusu.
76 Na ɨwɛ mikamɨ, ɓʉlʉka ndɛkɛ ɓɛ mugyalandʉ ko Kunzi nɨnɔ Kʉgʉ-Kʉgbɛ,
kyɛ wodoku ndɛkɛ koɓungusyaga pisi ka Mombukwono-dosu kambwa,
77 na kowonisilo lɨvananza kakɨ ɓɛ uhukusaga ndɛkɛ pisi
kaʉpɨlya ɓʉnyɛ kaɓʉ.
78 Kunzi nɨnɔ kusu a na lɨmbɛngɨ lanza kʉgbɛ no kumbu:
atitikilyoku ndɛkɛ lɨmɔmɔ kotukyoku kʉgʉ abɛ mangbamʉ ma mɔnɨ,
79 kauzigo niɓɔ ɓa ko biti na kʉsɔ wa kʉɓangakʉ kwa kukwakʉ,
katiwonisilo kaɓyɛ pisi ya mazɨyɔ.»
80 Miki a kʉwa ndɨ kopingo nɨ lɨmbɛngɨ anatumo. Ikaga ndɨ ɨyɨ ka ɨsa aka,
kadwɛ ko ngbingo yi nɨnɔ imibisikosa ndɨ mino ɓɨngbanganya ka ɓomikya
Ɓezaleli.

2

Yɨɓʉkʉta ka Yeso
(Matayɔ 1:18-25)

1 Ka masyɛ mi nɨmɔ, ngama mudingi wa Lʉma ɓɛyɔ ka Ogisiti apá ndɨ
mʉtʉʉ ɓɛ ɓʉtangɨ ɓambanzʉ kakɨ ɓasɨ.
2 Lɨtatanga nɨlɔ la mambwa lɔ igyonosa ndɨ ko ngbingo yi nɨnɔ Kilinio a
ndɨ mino ngama wa iwili ya Sulia.
3 Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓɨndaga ndɨ ka yikpikisiso, mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka
ka mugi mi nɨmɔ ɨɓʉkʉta mino.
4 Yɛzɛfʉ atʉkya ndɨ gɔnɨ ɨyɨ ka gʉɗʉ wa Nazalɛtɨ, kʉ ka iwili ya Galilaya,
kaɨnda ka gʉɗʉ wa Bɛtɛlɛhɛmʉ, mugi ma kɨɓʉkʉta ka ngama Daudi, ka
iwili ya Yudɛa. Ɨnda ndɨ kʉ ɓɛyɔ kyɛ a ndɨ ɨyɨ ka lɨvananza ka Daudi,
5 kayikpikisiso ɨɓʉ na Malia nɨnɔ ɓa ndɨ kavanana na ɨyɨ. Malia a sɛ
kʉwa ndɨ wa na mʉma.
6 Ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino kʉ ka Bɛtɛlɛhɛmʉ, masyɛ kakɨ ma lɨɓukuti
ɨtʉlyana.

7 Aɓʉkʉta ndɨ miki mʉlʉkʉ yi, pʉta kakɨ. Atikyogo na ɓotu ɓaya ɓʉdɨ, amongosa ka kpokoyo nɨnɔ ɓanyama ɓalyalyaga ndɨ mino, kyɛ ɓakɛgʉ ndɨ ɓata ɨɓʉ na pa ka ndaɓʉ ka ɓoɓiko.

Malaika upupilyini ɓoɓuɓulyo ɓa ɓanyama

8 Ka iwili yi nɨyɔ gɔnɨ yɔ, ɓoɓuɓulyo ɓa ɓanyama ɓasyɛgɛ ndɨ kunzi ko tutu, kauɓuulyogo ɓanyama kaɓʉ.
9 Malaika ka Mombukwono-dosu Kunzi upuponilyo, ɨbɨba ya mangbamʉ ka Mombukwono-dosu ukungulo. Ɓaɓanga ndɨ kʉgbɛ.
10 Luki limoti, malaika ʉɓɨkya ɓɛ: «Makoɓongonitɔgʉ, kyɛ noduku kamʉpá mongoni manza nɨmɔ mʉpá ɨgyagya yidingi ka ɓambanzʉ ɓasɨ.
11 Na lɨsyɛ li nɨlɨ, Muhukuso iɓukutini ko bulya kunu kʉ ka mugi ka Daudi, ɨyɨ nɨ Masiya, Mombukwono-dosu.
12 Mamiba miki yi nɨnɔ ka makpʉmʉka mi nɨma: Matakanya miki wawɛsɛ mutikyogo na ɓotu ɓaya ɓʉdɨ, mumongoso ka kpokoyo nɨnɔ ɓanyama ɓalyalyaga mino.»
13 Ambaza ka ɓamalaika osyoku ɓigbututu katʉkya kʉgʉ wa lɨsyɛ, pa imoti na malaika wagɔgɔ, ɓapʉnga kabibiso Kunzi, ɓanaɓɨkya ɓɛ:
14 «Ɨbɨba ko Kunzi kʉgʉ wa lɨsyɛ kʉgbɛ, na mazɨyɔ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ ka ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ʉpaga!»

Ɓoɓuɓulyo ɓa ɓanyama ɓogoni ka Bɛtɛlɛhɛmʉ

15 Ngbingo yi nɨnɔ ɓamalaika ɓatʉkya mino kaiga kʉgʉ wa lɨsyɛ, ɓoɓuɓulyo ɓa ɓanyama ɓaɓɨkyana luga kaɓʉ ɓɛ: «Togoni nɛkɨ ka Bɛtɛlɛhɛmʉ, tiniku nɨlɔ opupi kʉ, nɨlɔ Mombukwono-dosu Kunzi atiwon-isili.»
16 Ɓɨnda ndɨ ɓɨgala-gala, ɓatakanya Malia na Yɛzɛfʉ, sɛ kʉwa miki wawɛsɛ mumongoso ka kpokoyo nɨnɔ ɓanyama ɓalyalyaga ndɨ mino.
17 Nɨyɔ ɓamɨna, ɓatʉmbʉlaga nɨlɔ malaika ʉɓɨkya ndɨ ko bulya ko miki wawɛsɛ yi nɨnɔ.
18 Lɨkpʉmʉka ʉmbanga ndɨ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓʉkana ndɨ mongoni mi nɨmɔ.
19 Luki limoti, Malia a ndɨ koɓuulyogo lɨkpʉmʉka nɨlɔ lasɨ, obiso mino lɨmbɛngɨ.
20 Kumbuso yi, ɓoɓuɓulyo ɓa ɓanyama ɓɨga ndɨ nɨ ɓanabibisa Kunzi, ɓanambɨmbɨlya ka masɨ nɨmɔ ɓʉkana ndɨ na nɨmɔ ɓɨna ndɨ, kyɛ masɨ igyonosa ndɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ aka yɔ malaika ʉɓɨkya ndɨ mino.

Ɓalukini miki

21 Nɨyɔ masyɛ ɓʉgɨna ɨtʉlyana wa miki ɨɓʉkʉta mino, adwɛ ko ngbingo kakɨ mʉkɔ, ɓalʉka ɓɛ Yeso, lino li nɨlɔ malaika atwa ndɨ kambwa amakɨ kava mʉma.

Ɓogoni na Yeso kambwa ko Kunzi

22 Kʉwa wa masyɛ ma kiɓuɓiso kaɓʉ ɨtʉlyana mino, kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ ka Musa, Yɛzɛfʉ na Malia ɓaga ndɨ no miki ka Yelusalɛma kabiso ka maɓɔkʉ ka Mombukwono-dosu,
23 kyɛ, ikpika ndɨ ka Mʉtʉʉ ka Mombukwono-dosu ɓɛ: «Okwononi kapá abɛ apɛpɛ ka Mombukwono-dosu miki mʉlʉkʉ yi wasɨ, nɨnɔ pʉto yi.»
24 Ɓɨnda ndɨ ka Yelusalɛma kapá gɔnɨ apɛpɛ ɓɛgɛyɔ mʉtʉʉ mi nɨmɔ ɨɓɨkya ndɨ mino: «Ɓonzuwo ɓaɓa gʉtʉgʉ ɓomikya ɓamokpondi ɓaɓa aka.»
25 Wɨna sɛ wa, alʉkʉ ɓemoti a ndɨ ka Yelusalɛma kʉ ina ndɨ ɓɛ Simioni. A ndɨ mʉtʉ wongbingbili na mʉtʉ mʉɓanga Kunzi kʉgbɛ. Ikaga ndɨ

kaɓʉnda mʉtʉ yi ninɔ akwanana ndɨ kohukusa lɨvananza la Izaleli. Lɨmbɛngɨ-Lotu a ndɨ kʉgʉ kakɨ.
26 Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ awonisila ndɨ ɓɛ kokwigʉ nɨ kanaminigʉ Kilisito ninɔ
Mombukwono-dosu atikoku.
27 Akpamya ndɨ kogulya ka Ndaɓʉ ko Kunzi. Ngbingo yi ninɔ Yɛzɛfʉ na
Malia ɓɨnda mino no mikaɓʉ ɓɛyɔ ka Yeso, kabiso ka maɓɔkʉ ko Kunzi
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mʉtʉʉ aɓɨkyaga ndɨ mino,
28 Simioni adungo, abibisa Kunzi, aɓɨkya ɓɛ:
29 «Mbɨya wanʉ, Eeeze Mombukwono-dosu, hutulyosini ɓagʉmɛ kakʉ:
Wakwanana kʉwa kasa musunzu kakʉ kokwo ka mazɨyɔ,
30 kyɛ ninini muhukuso kakʉ no misa kamɨ,
31 muhukuso mi nɨmɔ woɓungusyaga ndɨ ko misa ka ɓambanzʉ ɓasɨ:
32 A lɨmɔmɔ li nɨlɔ uziga ɓanʉ ɓambanzʉ ɓasɨ ɓa ɔɓɨlɨ niɓɔ ɓakumibigʉ
na nɨlɔ apá ɓanʉ ɨbɨba ka Izaleli, lɨvananza kakʉ.»
33 Lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ Simioni a ndɨ kaɓɨkya ko bulya ka Yeso, ʉmbanga
ndɨ ɓaɓʉkʉta kakɨ.
34 Simioni akʉnga Kunzi ɓɛ uɗukilyi ɓʉɓʉnga, aɓɨkya Malia amakɨ Yeso
ɓɛ: «Kunzi atikoku ndɨ miki yi nɨmʉna ko bulya yi nɨyɔ ɓɛ ugwisisi ikanɨ
umomosi ɓatʉ ɓudingi luga ko ɓomikya Ɓezaleli. Ika ɓanʉ lɨkingyosi ɓɛ
Kunzi akagya ligubo kakɨ nɨ ɓambanzʉ ɓakɛgʉ kabaɨlya,
35 na ɓata opupisa ɓanʉ mʉtamanagɨ masɨ nɨmɔ ɨsʉma ka mambɛngɨ ka
ɓambanzʉ ɓudingi. Sɛ kʉwa ɨwɛ, Malia, wigomisaga ndɛkɛ ko bulya ko
miki yi nɨmʉ abɛ ɓakutumo dʉkpa.»

Ana, mugyalandʉ muko yi akanzɨna ko bulya ka Yeso

36 Mugyalandʉ ɓemoti muko yi ina ndɨ ɓɛ Ana, ɨkaga ndɨ gɔnɨ ɨyɨ ka
Yelusalɛma. A ndɨ mika Fanueli, ka lɨvananza ka Aseli. A kʉwa ndɨ mbɔkʉ-
mbɔkʉ kʉgbɛ. Ɓagya ndɨ ɓyanga maɗɨya na ɨka na mbʉnyakɨ ninɔ ava
ndɨ nɨ a mbɛyɨ mʉsɨka aka.
37 Kumbuso yi, ika kʉwa ndɨ woko aka, na kʉ odwisa ndɨ mino ɓyanga
ɓatɛkɛɓɛ ɓʉgɨna na ɓɨkwanganya. Katʉkyagɨgʉ ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi,
luki limoti agyɨlyaga ndɨ Kunzi ligubo biti na lɨsyɛ: Avaga ndɨ ngbingo ko
ginyo malɨlɨ na kalʉmba.
38 Odoku ndɨ ko ngbingo yi ninɔ gɔnɨ nɔ, apʉnga kabibiso Kunzi.
Ʉtʉmbʉlyaga ɓambanzʉ ɓasɨ niɓɔ ɓa ndɨ kaɓʉnda ɓɛ pisi tino yɔ Kunzi
ʉkʉlaga mino ɓatʉ ɓa Yelusalɛma ka ɓusunzu.

Ɓaɓʉkʉta ka Yeso ɓigini na Yeso ka Nazalɛtɨ

39 Ngbingo yi ninɔ Yɛzɛfʉ na Malia ɓama mino kagya masɨ nɨmɔ mʉtʉʉ
ka Mombukwono-dosu Kunzi akʉngaga ndɨ, ɓɨga na Yeso ka Galilaya, ka
gʉɗʉ wa Nazalɛtɨ.
40 Miki apʉnga ndɨ kopingo na kopingogo. A ndɨ mutumo na yimibo na
ɓʉɓʉnga ko Kunzi a ndɨ pa imoti na ɨyɨ.

Yeso otigolini ka Yelusalɛma

41 Ɓyanga ɓayasɨ, abakɨ na amakɨ Yeso ɓaɗakaga ndɨ ka Yelusalɛma ka
yɨnga ya Pasɨka.
42 Wa Yeso otulyoso mino ɓyanga tɛkɛɓɛ na ɓɨɓa, ɓaɗaka ndɨ na ɨɓʉ
ɓɛyɔ aka yɔ ɓagyaga ndɨ mino ka ɓʉndɛlɨ.
43 Ngbingo yi ninɔ yɨnga osyo mino, ɓɨga, luki limoti miki Yeso asɨkana
kʉ ka Yelusalɛma nɨ abakɨ na amakɨ ɓakɨbigʉ.

44 Ɓa ndɨ kasɨma ɓɛ Yeso akakpakyana ka ambaza ka ɓambanzʉ niɓɔ
ɓa ndɨ kaɨganana. Nɨyɔ ɓagya lɨsyɛ limoti ka lɨgʉndʉ nɨ ɓakɛgʉ kamɨna,
ɓapʉnga kʉwa ndɨ kakɨsa luga ka ɓɛvananza kaɓʉ na ɓawai-daɓʉ.
45 Luki limoti, ɓakamɨnagʉ ndɨ. Kinili ɓɨga ɓata ndɨ kakɨsa kʉ kwa kʉ
ka Yelusalɛma.
46 Kumbusa wa masyɛ masaa, ɓatokonyoku ka Ndaɓʉ ko Kunzi: A ndɨ
mukuliko pa imoti na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ, anʉmʉkana na anumuuso
makpʉmʉka magɔgɔ.
47 Lɨkpʉmʉka ʉmbanga ɓatʉ ɓasɨ niɓɔ ɓa ndɨ kamʉkana, kaɨna yimibo
kakɨ na sikisyo kakɨ ka makpʉmʉka nɨmɔ ɓa ndɨ kamuusogo mɔ.
48 Ngbingo yi nɨnɔ abakɨ na amakɨ ɓamɨna mino, lɨkpʉmʉka ʉmbanga
kʉgbɛ, na kʉ amakɨ amuusi ɓɛ: «Mikamɨ, ɨkɨ pɨyɛ yɔ watigyi ɓi mino ɓɛyɔ?
Tomomini iɓusu na abakʉ ɓɨgbagbagba kaʉkɨsa.»
49 Umigisya ɓɛ: «Mo ɓi kɛkɨsa ko bulya ɨkɨ? Makɛgʉ kaiba ɓɛ okwononi
ɓɛ niki ka ndaɓʉ ka Baba?»
50 Luki limoti, ɓakɛgʉ ndɨ kaiba isi ya lɨkpʉmʉka nɨlɔ a ndɨ kaʉɓɨkya lɔ.
51 Kʉwa wa Yeso ɨga ndɨ pa imoti na ɨɓʉ ka Nazalɛtɨ. Agyaga ndɨ mʉtʉʉ
kaɓʉ masɨ. Amakɨ oɓuulyaga ndɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ lasɨ ka limbɛngɨ.
52 Yeso a ndɨ kopingo kanɨ yimibo kakɨ anisisilo kambwa, anaɓosilo
Kunzi na ɓambanzʉ.

3

Yuani-Mubatizaɨ akaɓɨkyaga Mongoni Manza
(Matayɔ 3:1-12; Malikɔ 1:1-8; Yuani 1:19-28)

1 A ndɨ syangasʉ sa tɛkɛɓɛ na kuɓukumuti sa ɓʉngama ka Tibelio,
ngama mudingi wa Lʉma. Ko ngbingo yi nɨnɔ, Potio Pilatʉ andaga ndɨ
iwili ya Yudɛa, Ɛlɔdɨ a ndɨ ngama wa Galilaya. Mamakɨ ɓɛyɔ ka Filipi a
ndɨ gɔnɨ ngama wa iwili ya Itulia na Talakoniti ɓɛgɛyɔ Lisania a ndɨ mino
ngama wa Abɨlɛnɛ.
2 Ana na Kayafa ɓa ndɨ ɓokumu-kumu. Mongoni ko Kunzi asilya ndɨ
Yuani, mika Zakalia ka ɨsa.
3 Kumbuso yi, Yuani ɨnda ndɨ kolingyo giyo yasɨ ya mutili mo liɓo ma
Yɔlɔdanɨ, anakʉwa ɓɛ: «Yikosoni mambɛngɨ, miɓotisiso, Kunzi amʉpɨlya
ɓʉnyɛ kunu.»
4 Igyonosa ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ ikpika ndɨ mino ka kɨtaɓʉ ka mugyalandʉ
Isaya ɓɛ:
«Mʉmbanzʉ ɓemoti akapamɨkanaga ka ɨsa ɓɛ:
Ɓungusyoni pisi ka Mombukwono-dosu,
nononi ɓopisi kakɨ ɓingbingbili!
5 Tikyoni mombuɗu masɨ,
gbotomosogoni ɓangʉpa ɓayasɨ na ɓokpumo ɓayasɨ mʉɗɔngɔnɨ,
nononi ɓopisi ɓaɨyigaga,
mosulyo nɨɓayɔ ɓaya maɓyɛ.
6 Na ɓatʉ ɓasɨ ɓɨna ndɛkɛ muhukuso ko Kunzi.»
7 Nɨyɔ Yuani ʉmɨna ɓambanzʉ ɓudingi ɓanadulyoku ɓɛ uɓotisi, ʉɓɨkya
ndɨ ɓɛ: «Iɓunu lɨvananza ka ɓanzʉkaaa! Wanɨ nɔ amuwonyi pisi kapɨkɨta
ngbʉta ko Kunzi nɨyɔ akodoku?
8 Wonisoni nɛkɨ pisi ka yɨgya ɓɛ moyikosoni mambɛngɨ, mosoni kaɓɨkya
kʉsɔ kunu ɓɛ: ‹Titosu nɨ Abalahamʉ!› A ɓɛyɔ, nakamʉɓɨkya ambɛ, Kunzi
akwanana koitiso matamʉ mi nɨma kaiko ɓomika Abalahamʉ.
9 Gbɔnɨ a mbɨya wanʉ yakɨtʉlya kagbɨta bʉkʉtɔ ka motino mi: ɓagbɨtatʉ
bʉkʉtɔ tasɨ nɨtɔ kɛgʉ kaɓʉkʉta bumo yanzanza, ɓaɗɨkɨta ko ɓuku.»

10 Ɓambanzʉ ɓudingi kʉsɔ wa ambaza ɓamuusaga ndɨ Yuani ɓɛ:
«Okwononi sɛ kʉwa bɛ tagyɨ ɓʉnɨ?»
11 Usikisyaga ndɨ ɓɛ: «Mʉmbanzʉ kika na ɓasimizi ɓaɓa, apá mʉtʉ yi
nɨnɔ kɛgʉ na ɨyɨ ɓemoti, na nɨnɔ a na malɨlɨ, agyɨ ɓɛgɛyɔ.»
12 Ɓandɔmbɛ ɓa manzanza ɓodoku ndɨ gɔnɨ ɨɓʉ kayiɓotisiso, ɓamuusa
Yuani ɓɛ: «Muwonisilo, okwononi ɓɛ iɓusu tagyɨ ɓʉnɨ?»
13 Usikisya ndɨ ɓɛ: «Makokungonitɔgʉ ɓuyi kakɨtaga nɨɓɔ mʉtʉʉ ka
ɓangama aɓɨkya.»
14 Ɓasʉda ɓamuusa ndɨ gɔnɨ ɨɓʉ ɓɛ: «Sɛ kʉwa iɓusu, takwanana kagya
ɓʉnɨ?» Usikisya ndɨ ɓɛ: «Makukupyogonitɔgʉ ɓambanzʉ ɓuyi no ɓou
gʉtʉgʉ kaʉɓʉkʉlyaga lɨkpʉmʉka aka. Luki limoti, gwogoni magyagya na
mʉkalya kunu aka.»
15 Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓa ndɨ kaɓʉndɨla, na mʉsasa. Ɓimuusaga ndɨ ɓɛ kɛgʉ
sɛ ɓanʉ Yuani nɨ Kilisito?
16 Yuani usikisya ɨɓʉ ɓasɨ ɓɛ: «Ɨmɨ, nakamuɓotiso ko liɓo, luki limoti
nɨnɔ akodoku a no ngu kɛkɨtaga ɨmɨ, nakakwananɨgʉ gʉtʉgʉ kakʉla ligi
ya ɓɛkpakʉ kakɨ aka. Ɨyɨ, amuɓotisa ɓanʉ na Lɨmbɛngɨ-Lotu no ɓuku.
17 A na ɗunga mugwi, wakɨtʉlya kapɨpa mʉpʉnga. Amʉmʉla ndɛkɛ
mʉpʉnga, abiso ka basa ya masɔlɔ kakɨ. Luki limoti, abʉsya ndɛkɛ ɓɛvʉlʉ
ko ɓuku nɨɓɔ kolimikogigʉ.»
18 Kʉwa wa, Yuani ʉpaga ndɨ mʉtʉʉ mɔgɔgɔ na ɓopisi dididi na
kaʉɓɨkyaga Mongoni Manza.
19 Luki limoti, Yuani a ndɨ kayoyiso Ɛlɔdɨ ngama wa Galilaya kyɛ ava ndɨ
Elodia, muko mamakɨ ɓɛyɔ ka Filipi. Na kyɛ agya ndɨ gɔnɨ makpʉmʉka
manyɛnyɛ makpʉ.
20 Kumbuso yi, Ɛlɔdɨ agya ɓata ndɨ lɨkpʉmʉka lanyɛ kʉgbɛ kagwisisa
Yuani.

Yuani aɓotisini Yeso
(Matayɔ 3:13-17; Malɨkɔ 1:9-11)

21 Kumbuso kauɓotiso ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa, Yuani aɓotisa ndɨ gɔnɨ Yeso.
Ko ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino kalʉmba wa, lɨsyɛ ohukwikono,
22 Lɨmbɛngɨ-Lotu asilyoku ndɨ abɛ likpondi. Kʉwa wa, lɨyʉ otukyoku ndɨ
kʉgʉ wa lɨsyɛ ɓɛ: «Ɨwɛ nɨ Mikamɨ mʉpaka, nɨnɔ nobiso mino lɨmbɛngɨ.»

Puponogo ka Yeso
(Matayɔ 1:1-17)

23 Yeso a ndɨ na ɓyanga banda ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa ko ngbingo yi nɨnɔ apʉnga
ndɨ mino ligubo kakɨ. Ɓambanzʉ ɓapandaga ndɨ ɓɛ a mika Yɛzɛfʉ, Yɛzɛfʉ
nɨnɔ a ndɨ mika Eli.
24 Eli nɨnɔ a ndɨ mika Matatɨ, Matatɨ nɨnɔ a ndɨ mika Lawi. Lawi nɨnɔ
a ndɨ mika Meleki, Meleki nɨnɔ a ndɨ mika Yanaɨ, Yanaɨ nɨnɔ a ndɨ mika
Yɛzɛfʉ.
25 Yɛzɛfʉ nɨnɔ a ndɨ mika Matatɨa, Matatɨa nɨnɔ a ndɨ mika Amosi, Amosi
nɨnɔ a ndɨ mika Naʉmʉ, Naʉmʉ nɨnɔ a ndɨ mika Esili, Esili nɨnɔ a ndɨ mika
Nagai.
26 Nagai nɨnɔ a ndɨ mika Matɨ, Matɨ nɨnɔ a ndɨ mika Matatɨa, Matatɨa
nɨnɔ a ndɨ mika Simeini, Simeini nɨnɔ a ndɨ mika Yoseki, Yoseki nɨnɔ a ndɨ
mika Yoda.
27 Yoda nɨnɔ a ndɨ mika Yuanani, Yuanani nɨnɔ a ndɨ mika Lɛsa, Lɛsa
nɨnɔ a ndɨ mika Zelubabeli, Zelubabeli nɨnɔ a ndɨ mika Salatieli, Salatieli
nɨnɔ a ndɨ mika Neli.

28 Neli nɨnɔ a ndɨ mika Meleki, Meleki nɨnɔ a ndɨ mika Adi, Adi nɨnɔ a
ndɨ mika Kɔsamʉ, Kɔsamʉ nɨnɔ a ndɨ mika Ɛlɛmadamʉ, Ɛlɛmadamʉ nɨnɔ
mika Ɛlɨ.
29 Ɛlɨ nɨnɔ a ndɨ mika Yeso, Yeso nɨnɔ a ndɨ mika Eliezeli, Eliezeli nɨnɔ a
ndɨ mika Yɔlamʉ, Yɔlamʉ nɨnɔ a ndɨ mika Matatɨ, Matatɨ nɨnɔ a ndɨ mika
Lawi.
30 Lawi nɨnɔ a ndɨ mika Simioni, Simioni nɨnɔ a ndɨ mika Yuda, Yuda
nɨnɔ a ndɨ mika Yɛzɛfʉ, Yɛzɛfʉ nɨnɔ a ndɨ mika Yɔnamʉ, Yɔnamʉ nɨnɔ a
ndɨ mika Eliakɨmʉ.
31 Eliakɨmʉ nɨnɔ a ndɨ mika Mɨlɨa, Mɨlɨa nɨnɔ a ndɨ mika Mɨna, Mɨna
nɨnɔ a ndɨ mika Matata, Matata nɨnɔ a ndɨ mika Natanɨ, Natanɨ nɨnɔ a ndɨ
mika Daudi.
32 Daudi nɨnɔ a ndɨ mika Yɛsɛ, Yɛsɛ nɨnɔ a ndɨ mika Obedi, Obedi nɨnɔ
a ndɨ mika Bɔazɨ, Bɔazɨ nɨnɔ a ndɨ mika Sɔlɔmɔnɔ, Sɔlɔmɔnɔ nɨnɔ a ndɨ
mɨka Nasoni.
33 Nasoni nɨnɔ a ndɨ mika Aminadabʉ, Aminadabʉ nɨnɔ a ndɨ mika
Adimi, Adimi nɨnɔ a ndɨ mika Alini, Alini nɨnɔ a ndɨ mika Esiloni, Esilomi
nɨnɔ a ndɨ mika Pelesi, Pelesi nɨnɔ a ndɨ mika Yuda.
34 Yuda nɨnɔ a ndɨ mika Yakɔbɔ, Yakɔbɔ nɨnɔ a ndɨ mika Isaka, Isaka
nɨnɔ a ndɨ mika Abalahamʉ, Abalahamʉ nɨnɔ a ndɨ mika Tela, Tela nɨnɔ
a ndɨ mika Naholi.
35 Naholi nɨnɔ a ndɨ mika Selugi, Selugi nɨnɔ a ndɨ mika Leu, Leu nɨnɔ a
ndɨ mika Pelegi, Pelegi nɨnɔ a ndɨ mika Ɨbɛlɛ, Ɨbɛlɛ nɨnɔ a ndɨ mika Sala.
36 Sala nɨnɔ a ndɨ mika Kenanɨ, Kenanɨ nɨnɔ a ndɨ mika Alifakisadi,
Alifakisadi nɨnɔ a ndɨ mika Sɛmʉ, Sɛmʉ nɨnɔ a ndɨ mika Nʉa, Nʉa nɨnɔ a
ndɨ mika Lameki.
37 Lameki nɨnɔ a ndɨ mika Metusɛla, Metusɛla nɨnɔ a ndɨ mika Ɨnʉka,
Ɨnʉka nɨnɔ a ndɨ mika Yaledi, Yaledi nɨnɔ a ndɨ mika Maleleli, Maleleli
nɨnɔ a ndɨ mika Kainana.
38 Kainana nɨnɔ a ndɨ mika Enosi, Enosi nɨnɔ a ndɨ mika Sɛtɨ, Sɛtɨ nɨnɔ
a ndɨ mika Adamʉ, Adamʉ nɨnɔ a ndɨ miko Kunzi.

4

Mumuyoniso akaɓɔɓɔ Yeso
(Matayɔ 4:1-11; Malikɔ 1:12-13)

1 Yeso igoku kʉwa ka mutili ma Yɔlɔdanɨ, mutumo na Lɨmbɛngɨ-Lotu.
Lɨmbɛngɨ lɨ nilɔ a ndɨ kakpokyoniso kʉ ka ɨsa.
2 Kʉ ɓɛyɔ, mumuyoniso a ndɨ kaɓɔɓɔ ka masyɛ ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya.
Kalyalyagɨgʉ ndɨ ka masyɛ mi nɨmɔ. Nɨyɔ masyɛ mi nɨmɔ ɨtʉlyana,
ɨmʉkana ndɨ nza.
3 Kʉwa wa, mumuyoniso aɓɨkya ɓɛ: «Wakika Miko Kunzi, kpamya lɨtalʉ
li nɨlɨ ɨɨtɨ mukati.»
4 Yeso asikisya ɓɛ: «Moɓiso ko Kunzi aɓɨkya ɓɛ: ‹Ɔɓɨlɨ ka mʉmbanzʉ
kɛgʉ asɨ ko bulya malɨlɨ aka.›»
5 Kumbuso yi, mumuyoniso ɨnda ndɨ na ɨyɨ ka pa yɨkʉngʉ kʉgbɛ, amanya
ko ngbinga ɓemoti, moliki ma ɓʉngama masɨ ma ɔɓɨlɨ.
6-7 Aɓɨkya ɓɛ: «Wakoɓuna moli kambwa kamɨ kebibiso, nʉpátʉ
ɓʉngama na ɨbɨba yasɨ nɨyɨ wakaɨna yɨ, kyɛ ɓɛpá ndɨ ɨmɨ. Nakwanana
gɔnɨ kapá mʉtʉ wasɨ nɨnɔ napa kapá.»
8 Yeso amigisya ɓɛ: «Moɓiso ko Kunzi aɓɨkya ɓɛ: ‹Mubibiso
Mombukwana-dakʉ Kunzi, waɓanga asɨ ɨyɨ aka mʉkaka.›»

4:4 4:4 Wanda ka Yɨgɨlya 8:3. **4:8 4:8** Wanda ka Yɨgɨlya 6:13.

9 Mumuyoniso aga ndɨ ɓata na ɨyɨ ka Yelusalɛma, aɗokisa kugbondo wa
Ndaɓʉ ko Kunzi, aɓɨkya ɓɛ: «Wakika Miko Kunzi, bumbuko katʉkya wanʉ
wadwɛ wasɨ, 10 kyɛ ikpikaga ɓɛ: ‹Kunzi ʉkpamɨlyatʉ ɓamalaika kakɨ ɓɛ
ɓuɓuulyogi,›
11 ɓʉbɨnɨkɨ ka maɓɔkʉ, ‹kyɛ wakidwoni kʉgʉkɔ ka lɨtalʉ.›»
12 Luki limoti, Yeso amigisya ɓɛ: «Moɓiso ko Kunzi akaɓɨkya ɓɛ:
‹Wakaɓoɓonitɔgʉ Mombukwana-dakʉ Kunzi.›»
13 Nɨyɔ mumuyoniso ama kʉwa ndɨ kaɓɔɓɔ Yeso ka ɓopisi dididi, asa
ndɨ mbɛyɨ.

Yeso opungini ligubo kakɨ ka Galilaya
(Matayɔ 4:12-17; Malɨkɔ 1:14-15)

14 Katʉkya kʉwa ndɨ wa, Yeso ɨga ndɨ ka Galilaya mutumo ɓɨɗɛ no ngu
ya Lɨmbɛngɨ-Lotu, mongoni kakɨ ɨtʉlyana ndɨ ka ɨwili yi nɨyɔ yasɨ.
15 Atɨwaga ndɨ ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba ka Ɓayuda na ɓambanzʉ ɓasɨ
ɓa ndɨ kaɓɨba.

Ɓambanzʉ ɓa Nazalɛtɨ ɓakɛgʉ kabaɨlya Yeso
(Matayɔ 13:53-58; Malɨkɔ 6:1-6)

16 Yeso ɨnda ndɨ ka Nazalɛtɨ, kʉ opinga ndɨ mino. Lɨsyɛ la kimumbiso,
ingya ndɨ ka ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ agyaga
ndɨ mino. Amaga ndɨ katangʉlaga Moɓiso.
17 Ɓapá kɨtaɓʉ nɨyɔ mugyalandʉ Isaya okpika ndɨ. Akʉlana*, ɨna ndɨ pa
nɨyɔ ikpikaga mino ɓɛ:
18 «Lɨmbɛngɨ ka Mombukwono-dosu a pa imoti na ɨmɨ,
kyɛ egboɗya ndɨ molingo kaʉɓɨkyaga ɓatʉ ɓayangya
Mongoni Manza.
Etikoku kaʉɓɨkyaga ɓatʉ ɓa ligbito ɓɛ ɓakʉlɨkanagatʉ,
nɨɓɔ ɓa na ɓokoloɓu ɓaya mamɔmɔ ɓɛ miso ʉkʉlɨkanatʉ ɓata,
nɨɓɔ ɓakaigyogyiso ɓɛ ɓakʉlɨkanagatʉ,
19 kaɓɨkya bulyo syangasʉ si nɨsɔ Mombukwono-dosu
uwonisila ndɛkɛ mino ɓambanzʉ ɓʉnza kakɨ.»
20 Kumbuso yi Yeso oɗukufa kɨtaɓʉ, amigisya ndɨ mʉgya-ligubo.
Ɓambanzʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa, ɓa kʉwa ndɨ kanda asa ɨyɨ aka
ɓɨngbangbangba.
21 Kʉwa wa, apʉnga ndɨ kaʉɓɨkya ɓɛ: «Na lɨsyɛ li nɨlɨ, Moɓiso mi nɨma
itulyonini kʉgʉ kunu nɨɓɔ makɛmʉkana.»
22 Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓa ndɨ kabibisa Yeso, nɔkʉ ʉdika ndɨ ɓɨdɛ ko
bulya mʉnzɨna mʉmbanga-mbanga nɨmɔ a ndɨ kopupa ka mʉnɔkʉ kakɨ.
Ɓaɓɨkyaga ndɨ ɓɛ: «Kɛgʉ mbɛyɨ asɨ mika Yɛzɛfʉ aka mʉ!»
23 Yeso ʉɓɨkya ɓɛ: «Lɨngʉnʉ aka makwanana ɓanʉ kɛtʉlya ligbitoku li
nɨlɨ: ‹Mʉnganga, wihukusanɔ nɨ ɨwɛ mombukwana-dakɨ yɨ.› Mɛɓɨkyatʉ
ɓanʉ gɔnɨ ɓɛ: ‹Tʉkana ndɨ masɨ nɨmɔ wagya ndɨ ka Kapɛlɛnaumu, gya
kʉwa ɓɛgɛyɔ wa kʉnʉ wa.›»
24 Uɓɨkyoku ɓata ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, mugyalandʉ
gʉtʉgʉ ɓemoti aka, kɛgʉ na ɨbɨba ka mugi mi nɨnɔ ɨɓukuti mino.
25 Na ɓata, nakwanana kamʉɓɨkya lɨngʉnʉ aka ambɛ ko ngbingo ka
mugyalandʉ Ɨlɨya, ɓowoko ɓoko ɓi ɓa ndɨ ɓakpʉ ka Izaleli. Ko ngbingo yi
nɨnɔ mbwayɨ kalʉkagɨgʉ ndɨ ka ɓyanga ɓɨsaa na ɓatɨmba maɗɨya. Kʉwa
wa mufefenge ma nza ɨtʉlyana ndɨ ka mugi masɨ.

4:11 4:11 Wanda ka Mambʉ 91:11-12. **4:12 4:12** Wanda ka Yɨgɨlya 6:16. * **4:17 4:17** *Akʉlana:* Ko ngbingo yi nɨnɔ ɓoɗukufaga ndɨ kɨtaɓʉ abɛ kʉlʉgbʉ. **4:19 4:19** Wanda ka Isaya 61:1-2.

26 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, Kunzi katɨkagʉ ndɨ Ɨliya ka ɓemoti luga kaɓʉ kiki asɨ ko
woko ɓemoti muko yi aka nɨnɔ ikaga ndɨ ka Zalɛpɛta ka iwili ya Sidɔna.
27 Na gɔnɨ, ɓakeɓu-keɓu ɓa ndɨ ɓudingi kʉgbɛ ka Izaleli ko ngbingo ka
mugyalandʉ Elisa. Wɨna sɛ, gʉtʉgʉ ɓemoti kaɓʉ aka luga kaɓʉ kahʉkagʉ
ndɨ kiki asɨ Namani aka nɨnɔ mʉtʉ wa iwili ya Sulia.»
28 Nɨyɔ ɓambanzʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ ka ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda
ɓʉkana lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, mambɛngɨ ʉkandɨkanaga ndɨ ɓɨsʉlʉ-sʉlʉ.
29 Ɓamanana ndɨ ɓigwo, ɓatindikaga ndɨ Yeso kunzi wa gʉɗʉ, ɓɨnda ndɨ
na ɨyɨ kʉgʉ wa ngʉpa nɨyɔ ɓopika ndɨ mino gʉɗʉ kaɓʉ, kyɛ ɓa ndɨ kapa
katindikoku kʉnʉ wasɨ.
30 Luki limoti, akɨtaga ndɨ luga kaɓʉ, ɨmagalya ndɨ ɨyɨ ya kakɨ.

Yeso ahukusini mʉtʉ wa lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ (Malɨkɔ 1:21-28)

31 Yeso osya ndɨ kʉwa ka Kapɛlɛnaumu, gʉɗʉ wa iwili ya Galilaya. Kʉ
ɓɛyɔ ʉtɨwaga ndɨ ɓambanzʉ ɓasɨ ka Lɨsyɛ la kimumbiso.
32 Mʉtʉʉ kakɨ ʉmbangaga ndɨ ɓambanzʉ kʉgbɛ kyɛ atɨwaga ndɨ no ngu.
33 Kʉsɔ wa ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda, alʉkʉ ɓemoti a ndɨ na
lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ. Apʉnga ndɨ kakʉgwaga:
34 «Hu! Yeso mʉtʉ wa Nazalɛtɨ, lo kusu na iɓunu ogwogi ɓʉnɨ? Woduku
ɓi katimosisyo? Nakaumiba ɓɨnza ambɛ ɨwɛ nɨ wanɨ. Ɨwɛ nɨ Mʉtʉ Wotu
ko Kunzi.»
35 Yeso apamyaga ndɨ lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ, aɓɨkya ɓɛ: «Daka! Pupa ka
alʉkʉ yi nɨmʉ!» Lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ li nɨlɔ abʉmya ndɨ alʉkʉ nɔ wasɨ
ɓɨngɔmʉ kambwa ka ɓambanzʉ ɓasɨ, opupa ndɨ nɨ kagyogyisigʉ
36 Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ʉmbanga ndɨ ɓambanzʉ ɓasɨ, ɓapʉnga ndɨ
kaimuusa luga kaɓʉ ɓɛ: «Inguo ya mʉnzɨna tina pɨyɛ ma? Akapa mʉtʉʉ
ka mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ no ɓou no ngu, anopupo!»
37 Mongoni ka Yeso ɨtʉlyana ndɨ pa yasɨ ka iwili yi nɨyɔ.

Yeso uhukusini ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu (Mataɣɔ 8:14-17; Malɨkɔ 1:29-34)

38 Yeso opupa ndɨ ka ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda, aga kʉ ka Simoni.
Tɨtakɨ Simoni nɨnɔ muko yi a ndɨ kayɨmʉkana ɓʉdɨ, ɓaɓɨkya ndɨ Yeso ɓɛ
ahukusi.
39 Yeso akpʉɗa ndɨ, adidikyo. Apamya ndɨ koloɓu, koloɓu osyo. Wa aka
wa, ahʉka ndɨ, apʉnga ndɨ kahugugubyo.
40 Ngbingo yi nɨnɔ mɔnɨ odidiko mino, ɓadulyoku ndɨ na ɓatʉ ɓasɨ
nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɓokoloɓu dididi. Ubisilyaga ndɨ maɓɔkʉ yɨkaka-yɨkaka,
anuhukuso.
41 Mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ upupagatʉ ndɨ gɔnɨ ɓatʉ ɓudingi, ana-
pamɨkanaga ɓɛ: «Ɨwɛ, nɨ Miko Kunzi!» Luki limoti Yeso ʉnzɨnɨlyaga ndɨ
na dɨya, anʉpakya kanzɨna kyɛ ɓa ndɨ kamibo ɓɛ ɨyɨ nɨ Masiya.
42 Nɨyɔ lɨsyɛ asyɛ, Yeso opupa ndɨ kaɨnda ka pa nɨyɔ mʉmbanzʉ kɛgʉ
ndɨ mino. Ambaza ka ɓambanzʉ apʉnga ndɨ kakɨsa, nɨyɔ ɓamɨna, ɓa ndɨ
kapa kakpɨngba ɓɛ kusonitɔgʉ ɓata.
43 Luki limoti, Yeso ʉɓɨkya ɓɛ: «Okwononi gɔnɨ kaɓɨkyaga Mongoni
Manza ma Ɓʉngama ko Kunzi ka ɓagʉɗʉ ɓagɔgɔ, kyɛ Kunzi etikoku ndɨ
ko bulya yi nɨyɔ.»
44 Idukulaga ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba
ka Ɓayuda.

5

Yeso umokini ɓaɓiɓya ɓa mambwa
(Mataɣɔ 4:18-22; Maliko 1:16-20)

1 Lisyɛ limoti, Yeso a ndi wakamaga ka kpɔlɔ-kpɔlɔ wa ibombu ya
Gɛnɛzalɛti.* Ambaza ka ɓambanzu otundukonoku ndi kahukana Mongoni
Manza ko Kunzi, ɓamotosyo ɓikpwɔ.
2 Ina ndi mangbɔlɔ maɓa ɓuwobi na kubi. Ɓogwi ɓosi ɓɔ ɓafuma ndi,
ɓosya kasukusa moyo kaɓu.
3 Yeso aɗaka ndi ka ingbɔlɔ imoti, niyɔ ka Simoni, aɓikya ndi ɓɛ osisili
mbɛyi mino ɓyi na kubi. Ika kuwa ndi ka ingbɔlɔ, apunga kapá mutiwi
ka ambaza ka ɓambanzu.
4 Niyɔ ama kanzina ɓɛyɔ, aɓikya Simoni ɓɛ: «Sisilo ingbɔlɔ ka pa yodu,
kumbuso yi, molubo moyo kunu.»
5 Simoni amigisya ɓɛ: «Muwonisilo, tosilyi luba moyo, luki limoti
takogwigu musi gutugu ɓemoti aka. Yɛki iwɛ kuwa nɔ wekpomyi,
nigilyatu ɓata kolubo.»
6 Ɓoluba kuwa ndi, ɓugwi ɓosi ɓudingi kugbɛ, moyo kaɓu apunga ndi
katinikaga.
7 Ɓumaka ndi na maɓɔku ɓawai-daɓu niɓɔ ɓasikana ndi ka ingbɔlɔ
yagɔgɔ ɓɛ ɓusingyiku kanyɔ moyo. Ɓodoku ndi, iɓu ɓasi pa imoti,
ɓotumisa ndi mangbɔlɔ masi maɓa na ɓosi, apunga ndi komwaga liɓo.
8 Niyɔ Simoni Pɛtɛlɛ ina ɓɛyɔ, ogwa no moli kambwa ka Yeso, aɓikya
ɓɛ: «Mombukwono-dosu, tukya ɓuwobi na imi kyɛ na mutu wa ɓunyɛ!»
9 Kyɛ kuɓangaku agya ndi kugbɛ, kaumina ɓosi ɓudingi niɓɔ ɓugwi ndi
ɓɔ.
10 Gutugu Yakɔbɔ na Yuani ɓomika Zɛbɛdayɔ aka, ɓawai-daki Simoni,
ɓaɓanga ndi iɓu ɓɛgɛyɔ. Luki limoti, Yeso aɓikya ndi Simoni ɓɛ:
«Wakoɓongonitɔgu, katukya mbiya wanu, wakikigu ɓata munyɔ ɓosi, luki
limoti wika kuwa munyɔ ɓambanzu ka ɓunyɛ kaɓu.»
11 Ɓafuma ndi mangbɔlɔ, ɓasa masi, ɓapunga kaɓiɓyo yi.

Yeso ahukusini keɓu-keɓu
(Mataɣɔ 8:1-4; Maliko 1:40-45)

12 Ngbingo yi ninɔ Yeso a ndi mino ka guɗu ɓemoti ɓɛnɛ, mutu ɓemoti
ninɔ keɓu-keɓu a ndi ni amoni nzuyi yasi ɓitita, asilyoku ndi. Niyɔ amina
Yeso, ogwa mokpukpu kambwa kaki, igama na iyi ɓɛ: «Mombukwono-
dosu! Wakapa, wakwanana ɓaka kengumoso.»
13 Yeso anana ndi kuɓɔkukɔ, avila, aɓikya ɓɛ: «Noponi, ngumana!» Ko
ngbingo yi ninɔ aka nɔ, aluku nɔ angumana ndi ɓingɔ.
14 Kuwa wa Yeso agbityaga ɓikpɔkpɔkpɔ ɓɛ: «Wakatumbulyogonitɔgu
mumbanzu. Luki limoti, winda kayiwonisyo ko kumu, kumbuso yi, wapá
apɛpɛ ɓɛyɔ Mutuu ka Musa aɓikyo mino, iba mutu wasi ibi ɓɛ woukini
ɓi.»
15 Gutugu ɓɛyɔ, mongoni ka Yeso a kuwa ndi asi kaɗa aka kugbɛ.
Ɓambaza ɓakpukpu ka ɓambanzu ɓamumukanaga ndi kamukana,
anohukuso ɓokoloɓu kaɓu.
16 Luki limoti Yeso atukyaga ndi ɓipɛlɛ luga kaɓu, inda ka isa kalumba.

Yeso ahukusini zɛgɛsi
(Mataɣɔ 9:1-8; Maliko 2:1-12)

---

* **5:1 5:1** Ɓalikyagatu gɔni ɓɛ ibombu ya Galilaya.

17 A kʉwa ndɨ lɨsyɛ limoti, Yeso a ndɨ kapa mʉtɨwɨ. Ɓafalisayɔ na
ɓowonisilo ɓa Mʉtʉʉ ka Musa ɓa ndɨ ɓukuliko wa gɔ wa, ɓodoku ndɨ
katʉkya ko giyo yasɨ ya Galilaya, ya Yudɛa na ka gʉɗʉ wa Yelusalɛma.
Ngu ka Mombukwono-dosu yɔ apága ndɨ ɓututungyo kohukuso ɓokoloɓu.
18 Wɨna sɛ ɓambanzʉ ɓosiloku ndɨ, nɨ ɓabinikini zɛgɛsɨ ɓemoti kʉgʉ wa
kalagba. Ɓa ndɨ kakɨsa pisi kaguliso ka ndaɓʉ nɨyɔ Yeso a ndɨ mino, na
kabiso kambwa kakɨ.
19 Luki limoti, ɓakɛgʉ ndɨ kaiba ɓɛ ɓagulisa pisi yanɨ ko bulya ambaza ka
ɓambanzʉ. Ɓaɗaka kʉwa ndɨ na ɨyɨ kugbondo, ɓatʉmba ndɨ mino mapala
koukulya ngala, ɓasisa kʉwa ndɨ na kalagba kakɨ luga ka ɓambanzʉ,
kambwa ka Yeso.
20 Nɨyɔ Yeso ɨna baya kaɓʉ ɓɛyɔ, aɓɨkya ndɨ zɛgɛsɨ nɔ ɓɛ: «Yɛ wai,
nupilyini ɓʉnyɛ kakʉ.»
21 Ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ ɓapʉnga ndɨ kaimuusa ɓɛ:
«Mʉtʉ tino pɨyɛ mʉna akatʉmbwa Kunzi mʉ? Wanɨ nɔ akwanana kapɨlya
ɓʉnyɛ, kiki Kunzi aka yɨkaka?»
22 Yeso andʉnga ndɨ mʉtamanagɨ kaɓʉ, umuusa ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ mo
mino na mʉtamanagɨ mi nɨmɔ?
23 Ɨkɨ yɔ a yopoli kʉgbɛ kaɓɨkya ɓɛ: ‹Nupilyini ɓʉnyɛ kakʉ!›, ikanɨ
kaɓɨkya ɓɛ: ‹Wamaga, wakpakyana!›
24 Luki limoti, nakapa kamumibiso ambɛ Mika-mʉmbanzʉ a no ngu
yasɨ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ kapɨlya ɓʉnyɛ.» Kʉwa wa aɓɨkya ndɨ zɛgɛsɨ nɔ ɓɛ:
«Nakaʉɓɨkya ambɛ wamaga, wava kalagba kakʉ, wɨga kʉ kakʉ!»
25 Wa aka wa, alʉkʉ nɔ amaga ndɨ ko misa ka ɓatʉ ɓasɨ, abɨnɨka kalagba
nɨyɔ a ndɨ mino wakanga, aga kʉ kakɨ nɨ anabibiso Kunzi.
26 Lɨkpʉmʉka lɔ ʉmbanga ndɨ ɓambanzʉ ɓasɨ. Ɓasɨ ba ndɨ kabibiso
Kunzi nɨ kʉɓangakʉ utumini ka mambɛngɨ ɓɨɗɛ, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Tinini
lɨkpʉmʉka lɨmbanga na lɨsyɛ li nɨlɨ.»

Yeso amokini Lawi
(Matayɔ 9:1-8; Malɨkɔ 2:1-12)

27 Kumbusa wa nɨyɔ, Yeso opupa ndɨ, amɨna ndɔmbɛ wa manzanza
ɓemoti, ina ndɨ ɓɛ Lawi, wakiko ka bilo kakɨ. Yeso aka na ɨyɨ aka ɓɛ:
«Iɓyeku!»
28 Lawi amaga, asa ndɨ makpʉmʉka masɨ, apʉnga kaɓɨɓya.
29 Kʉwa wa, Lawi alyisisya ndɨ Yeso dumo mudingi kʉ kakɨ, ɓandɔmbɛ
ɓa manzanza ɓakpʉ na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓa ndɨ kalyalya pa imoti na ɨɓʉ.
30 Ɓafalisayɔ na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ nɨɓɔ ɓɨkaga ndɨ na ɨɓʉ, ɓapʉnga
ndɨ kaɨnzɨnzɨnya ka kpɔlɔ, ɓanumuusa ɓaɓɨɓya ka Yeso ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ
yɔ makalyalya na komwo pa imoti na ɓandɔmbɛ ɓa manzanza na ɓagya-
manyɛ?»
31 Yeso umigisya ɓɛ: «Ɓatʉ ɓapʉpʉ ɓakakɨsagɨgʉ mʉnganga, luki limoti,
nɨɓɔ aka ɓɔ ɓa ɓokoloɓu ɓɔ ɓakɨsaga.
32 Nakodokugʉ kaʉkɨsa ɓatʉ ɓongbingbili, luki limoti nɨɓɔ ɓanyɛ, iba
kyɛ ɓayikosi ɔɓɨlɨ kaɓʉ.»

Yeso akatʉmbʉlaga bulyo yiginyo malɨlɨ ko ngbingo wa malʉmba
(Matayɔ 9:14-17; Malɨkɔ 2:18-22)

33 Ɓafalisayɔ ɓaɓɨkya ndɨ Yeso ɓɛ: «Ɓaɓɨɓya ka Yuani na nɨɓɔ kusu
ɓoginyagatʉ malɨlɨ ko ngbingo ɓɨgala-gala, ɓalʉmbagatʉ gɔnɨ. Luki limoti
nɨɓɔ kakʉ, ɓikaga ɨɓʉ asɨ kalyalya na komwo aka ko ngbingo yi nɨnɔ.»

34 Yeso umigisya ɓɛ: «Makasima ɓɛ makwanana kaʉgbʉma ɓambanzʉ
niɓɔ ɓumoki ko dumo wo vononi ɓɛ ɓakolyolyonitɔgʉ ko ngbingo yi ninɔ
ɓo mino pa imoti na mbʉnya muko? Kigyonosigʉ!
35 Luki limoti, ikatʉ ndɛkɛ na lisyɛ nilɔ ɓatʉmba mino mbʉnya muko
luga kaɓʉ. Ka lisyɛ li nilɔ, ɓoginyatʉ ndɛkɛ malili ko ngbingo.»
36 Yeso utulyoku gɔni lizuni li nili: «Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka
kanʉagigʉ panga ya kutuko kwambiya kodíko noyu inzanza, kagya ɓɛyɔ,
kutuko nikwɔ kwa mbiya kwɔ anʉika kyɛ panga yi niyɔ yambiya yɔ
kakwananigʉ na inzanza.
37 Sɛ kʉwa gɔni, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kaɓʉngwagigʉ vinya
wambiya ka ɓambikɛ ɓayo bokuto ta ɓanyama ɓayigbangbalaga. Kagya
ɓɛyɔ, vinya opumukisagatʉ ɓambikɛ, vinya agbɔ wasi.
38 Kinili, okwononi kaɗuko vinya wambiya ka ɓambikɛ ɓayambiya gɔni.
39 Na gɔni, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kakwananigʉ kapa kamwo
vinya wambiya ni amwini sɛ ninɔ mʉkpaga. Kyɛ aɓikya ɓɛ: ‹Ninɔ
mʉkpaga a wanza kʉgbɛ.›»

6

Yeso akaɓikya likpʉmʉka ko bulyo ya Lisyɛ la kimumbiso
(Matayɔ 12:1-8; Malikɔ 2:23-28)

1 Lisyɛ la kimumbiso limoti, Yeso na ɓaɓiɓya kaki ɓa ndi kakitaga pisi
ka ɓotiko ɓaya nganʉ. Ɓaɓiɓya kaki ɓanatinaga ɓɛkazo ɓi, ɓanatubo na
maɓɔkʉ, ɓanalya.
2 Ɓafalisayɔ ɓemoti-ɓemoti niɓɔ ɓa ndi wa, ɓumuusa ɓɛ: «Ko bulya iki
yɔ makagya nilɔ ɓapakya kagya ka Lisyɛ la kimumbiso?»
3 Yeso umigisya ɓɛ: «Makatangʉlagagʉ ndi likpʉmʉka nilɔ ngama
Daudi agya ngbingo yi ninɔ ɓa ndi mino na ɓanza iɓʉ na ɓawai-daki?
4 Ingya ndi ka Ndaɓʉ ko Kunzi, ava mukati nimɔ ɓapága ndi Kunzi. Alya,
ʉpá gɔni ndi ɓawai-daki, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ ɓokumu ɓalyaga ndi mino ni iɓʉ
aka mukati mi nimɔ.»
5 Yeso ʉɓikya ɓata ndi ɓɛ: «Mika-mʉmbanzʉ nɔ a mombukwana Lisyɛ
la kimumbiso.»

Yeso ahukusini mʉtʉ ɓemoti wa kʉɓɔkʉkɔ kukwo
(Matayɔ 12:9-14; Malikɔ 3:1-6)

6 A ndi ɓata Lisyɛ la kimumbiso lagɔgɔ, Yeso ogulya ka ndaɓʉ ya
malʉmba ka Ɓayuda, apʉnga ndi kapá mʉtiwi. Kʉ ɓɛyɔ, mʉtʉ ɓemoti
a ndi na kʉɓɔkʉkɔ kwa kʉmbanzikanikɔ kukwo.
7 Ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ ɓa ndi kanda Yeso
ɓingbangbangba, ɓɛ ikani ahukusatʉ mʉmbanzʉ ka Lisyɛ la kimumbiso.
A ɓɛyɔ, ɓa ndi kakisa ɓɛ ɓamina na iɓɔ no pisi tino, kyɛ ɓasʉngʉlyi.
8 Luki limoti, Yeso a ndi kaiba tamanaga kaɓʉ. Aɓikya kʉwa alʉkʉ nɔ
a ndi kʉɓɔkʉkɔ kukwa nɔ ɓɛ: «Wamaga, wodoku wa luga ka ɓambanzʉ
wa.» Amaga ndi, isisilo luga kaɓʉ.
9 Kumbuso yi, Yeso ʉɓikya ɓɛ: «Nakamumuusa ambɛ: Luki tina piyɛ
lɔ okwononi kagya ka Lisyɛ la kimumbiso? Kagya likpʉmʉka lanza ka
Lisyɛ la kimumbiso ikanigʉ kagya likpʉmʉka lanyɛ? Kahukuso ɔɓili ka
mʉmbanzʉ ikani kapʉta?»
10 Yeso ʉnda iɓʉ ɓasi ɓizumuuu, kumbuso yi, aɓikya kʉwa alʉkʉ nɔ ɓɛ:
«Nana kʉɓɔkʉkɔ.» Anana ndi, kʉɓɔkʉkɔ ahʉka ɓɛyɔ aka yɔ ikaga ndi
mino.

11 Luki limoti, mambɛngɨ ʉkandikanaga ndɨ ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na
Ɓafalisayɔ ɓisʉlʉ-sʉlʉ, ɓapʉnga ndɨ kaimuusa luga kaɓʉ ɓɛ ɓakwanana
kagya Yeso ɓʉnɨ.

Yeso upunogini ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa
(Mataɣɔ 10:1-4; Malikɔ 3:13-19)

12 Ka masyɛ mi ndɨ nɨmɔ, Yeso aga kalʉmba ka ngʉpa, asɨlya ndɨ asɨ
malʉmba aka.
13 Nɨyɔ lisyɛ asyɛ, ʉmaka ɓaɓɨɓya kakɨ, ʉpʉnaga tɛkɛɓɛ na ɓaɓa luga
kaɓʉ nɨɓɔ ʉlʉka kʉwa ndɨ ɓɛ ɓatʉtʉmbwa.
14 A ndɨ nɨ: Simoni (nɨnɔ Yeso alʉka ndɨ gɔnɨ ɓɛ Pɛtɛlɛ), mamakɨ ɓɛyɔ
ka Andɨlɨa, Yakɔbɔ, Yuani, Filipi, Batulumei,
15 Mataɣɔ, Tʉma, Yakɔbɔ yi nɨnɔ mika Alʉfayɔ, Simoni* nɨnɔ a ndɨ kakɨsa
ɨpandasɨ ka mugi kaɓʉ,
16 Yuda mika Yakɔbɔ sɛ kʉwa Yuda Isikalioti nɨnɔ agaba ndɨ Yeso.

Yeso akatɨwa nɨ anohukuso ɓokoloɓu
(Mataɣɔ 4:23-25)

17 Yeso pa imoti na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓosyoku ndɨ ka ngʉpa, ɓamaga ndɨ
ka pa yanza ɓɨkpa. Wa ɓɛyɔ, ɓaɓɨɓya kakɨ ɓagɔgɔ ɓudingi ɓa ndɨ wa.
Ambaza wakpʉ ka ɓambanzʉ a ndɨ wa gɔ wa: ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓodoku
ndɨ katʉkya iwili yasɨ ya Yudɛa, ka gʉɗʉ wa Yelusalɛma, ka mutili ma Tilo
sɛ kʉwa Sidɔna.
18 Ɓodoku ndɨ kamʉkana na ɓɛ Yeso uhukusi. Gʉtʉgʉ nɨɓɔ mambɛngɨ
ma ɓʉnyɛ a ndɨ kaugyogyiso, ɓahʉka ndɨ.
19 Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓakɨsaga ndɨ kavɨla, kyɛ a ndɨ no ngu kʉsɔ kakɨ nɨyɔ
uhukusaga ndɨ na iyu ɨɓʉ ɓasɨ.

Yeso akapá mʉtɨwɨ ko bulyo ɨgyagya no kumbu
(Mataɣɔ 5:1-12)

20 Kʉwa wa Yeso ʉnda ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓizumuuu aɓɨkya ɓɛ:
«Ɨgyagya kunu iɓunu yi nɨɓɔ ma na yangya,
kyɛ Ɓʉngama ko Kunzi a ɓo kunu!
21 Ɨgyagya kunu iɓunu yi nɨɓɔ ma na nza mbɨya yi nɨmʉ,
kyɛ mikutatʉ ndɛkɛ!
Ɨgyagya kunu iɓunu yi nɨɓɔ ma kagama mbɨya yi nɨmʉ,
kyɛ matɨbatʉ ndɛkɛ!
22 Gwoni magyagya kika kanɨ ɓambanzʉ ɓakamʉmʉya, ɓanamʉkya,
ɓanamʉtʉmbwa, ɓanamʉbɨnɨkya makpʉmʉka manyɛnyɛ ɓitititi, ko bulya
ko Mika-mʉmbanzʉ.
23 Ka lisyɛ li nɨlɔ, gwoni magyagya, mobumbukaga ɓɨtɨta-tɨta, kyɛ
minisona ndɛkɛ na mʉkalya mudingi kʉgʉ wa lisyɛ. A ɓɛyɔ, a mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛgɛyɔ ɓatitaɓʉ ɓugyogyisaga ndɨ mino ɓogyalandʉ.
24 Luki limoti, kumbu kunu iɓunu yi nɨɓɔ ma na mukumbo,
kyɛ ɨgyagya kunu kʉwa yu nɨyɔ aka yɔ mo mino yɔ!
25 Kumbu kunu iɓunu yi nɨɓɔ ma ɓakikutogo mbɨya yi wanʉ,
kyɛ mɨmʉkanatʉ ndɛkɛ nza!
Kumbu kunu iɓunu yi nɨɓɔ makatɨba mbɨya wanʉ,
kyɛ malyatʉ ndɛkɛ kumbu, migomisogo!
26 Kumbu kunu kika nɨ ɓambanzʉ ɓasɨ ɓakamʉbɨba, kyɛ a mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛgɛyɔ ɓatitaɓʉ ɓʉgyaga ndɨ mino ɓogyalandʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ.»

---

* **6:15 6:15** Ɓamakaga ndɨ gɔnɨ ɓɛ Zilɔti.

Huponi ɓomuyoniso kunu
(Mataɔ 5:38-48; 7:12)

27 «Luki limoti, nakamʉɓiɨkya iɓunu niɨɓɔ makɛmʉkana ambɛ: Huponi
ɓomuyoniso kunu, hugyoni ɓiɨnza niɨɓɔ ɓakamʉmʉya.
28 Wolikyoni ɓʉɓʉnga ko Kunzi ka niɨɓɔ ɓakamugbusyo, mʉkʉngʉlya
niɨɓɔ ɓakamugyogyiso.
29 Mʉmbanzʉ kʉɓita ka panga, wayikosilya gɔniɨ niyɔ yagɔgɔ.
Mʉmbanzʉ kʉkʉpya koti kakʉ, wasiɨlya gɔniɨ simizi.
30 Mʉmbanzʉ wasiɨ kʉkʉnga luki, wapá. Mʉmbanzʉ kʉkʉpya luki,
wakaɓikyonitɔgʉ ɓɛ umigisilyi.
31 Niɨlɔ mapaga ɓɛ ɓamʉgyiɨlyiɨ, ugyilyoni ɓɛngɛniɨ mʉɗɔngɔniɨ ɓɛgɛyɔ.
32 Kika niɨ mʉpaga niɨɓɔ aka ɓɔ ɓamʉpaga, minisana na ɨzangiɨya tino?
Gʉtʉgʉ ɓatʉ ɓanyɛ ɓapananaga luga kaɓʉ aka gɔniɨ.
33 Kika niɨ magyaga ɓʉnza ka niɨɓɔ aka ɓɔ ɓamʉgyiɨlyaga ɓʉnza, minisana
na ɨzangiɨya tino? Gʉtʉgʉ ɓatʉ ɓanyɛ aka ɓagyaga ɓɛgɛyɔ.
34 Minisana na ɨzangiɨya tino, kika niɨ mukupisaga iɓunu ɓatʉ ɓi niɨɓɔ aka
ɓɔ ɓakwanana kamumigisilyo? Gʉtʉgʉ ɓatʉ ɓanyɛ ɓokupisanaga luga
kaɓʉ aka iba ɓigisyoni luki li niɨlɔ aka lɔ!
35 Luki limoti, iɓunu huponi ɓomuyoniso kunu, hugyoni ɓiɨnza. Kupisoni
niɨ makɛgʉ ɓata na mʉtamanagiɨ ɓɛ ɓamumigisyatʉ. Kʉwa wa, minisana
ndɛkɛ na mʉkalya mudingi, mika ndɛkɛ ɓomiko Kunzi niɨnɔ Kʉgʉ-Kʉgbɛ.
A ɓɛyɔ, ɓʉnza kakiɨ a ka ɓatʉ ɓasiɨ iki ka niɨɓɔ ɓakamigisyogigʉ ɨbiba na
ka ɓatʉ ɓanyɛ.
36 Wikoni na mambɛngiɨ mo kumbu mʉɗɔngɔniɨ ɓɛyɔ Obonu o mino na
liɨmbɛngiɨ lo kumbu.»

Makokonitɔgʉ mʉkɔmbʉ ka ɓatʉ ɓagɔgɔ
(Mataɔ 5:38-48; 7:12)

37 «Makokonitɔgʉ mʉkɔmbʉ ka mʉmbanzʉ, Kunzi kamʉkʉlyiɨgʉ ndɛkɛ
niɨmɔ kunu ɓɛgɛyɔ, makubisonitɔgʉ ɓɛngɛniɨ na mʉkɔmbʉ, Kunzi kamu-
bisigʉ ndɛkɛ na mʉkɔmbʉ ɓɛgɛyɔ, hupilyoni ɓɛngɛniɨ, Kunzi amʉpiɨlya
ndɛkɛ ɓɛgɛyɔ.
38 Hupóponi ɓɛngɛniɨ, Kunzi amʉpápa ndɛkɛ ɓɛgɛyɔ. Amuɗukilyaga
ndɛkɛ ka mbiɨyɔ kunu ɨsangiɨ ya mʉpʉnga niɨyɔ yanza, mʉpiɨpa, mʉkpiɨndiɨla
ɓiɨnza ɓiɨmviɨ, mutumo na mʉkala, onogwanana ɓigbiɨya-gbiɨya. A ɓɛyɔ,
mʉɗɔngɔniɨ ɓɛyɔ mʉgyaga mino ɓɛngɛniɨ, Kunzi amumígisya ndɛkɛ iɓunu
mʉɗɔngɔniɨ ɓɛgɛyɔ.»
39 Kʉwa wa Yeso ʉtʉlya ɓata lizuni lagɔgɔ ɓɛ: «Mʉtʉ wa koloɓu ya
mamɔmɔ akwananatʉ kakpokyonisa dakiɨ? Gʉtʉgʉ iki yi aka! Kagya ɓɛyɔ,
ɓogwa ɨɓʉ ɓasiɨ ɓaɓa ka liɨɓyɛ.
40 Mʉɓiɨɓya gʉtʉgʉ ɓemoti aka kakwananiɨgʉ kakiɨtaga muwonisilo kakiɨ,
luki limoti mʉɓiɨɓya wasiɨ niɨnɔ ɓawonisilaga ɓiɨnza, ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔniɨ
abɛ muwonisilo kakiɨ.
41 Ko bulya ɨkiɨ yɔ wo mino kamiɨna asiɨ okuku aka niɨnɔ a ko liso ka
mamakʉ, niɨ wakɛgʉ sɛ kaiɨna ingbi niɨyɔ a ka niɨlɔ kakʉ?
42 Wakwanana piɨyɛ kaɓiɨkya mamakʉ likiɨ ɓɛ: ‹Ya, gya mbɛyiɨ nʉnyʉ
okuku ko liso›, ɨwɛ niɨnɔ wakɛgʉ gʉtʉgʉ kaiɨna ingbi niɨyɔ a ko liso kakʉ?
Ɨwɛ mʉtʉ wa kʉɓɔɓɔkʉ mʉna, wiɨnyɔ mbɛyiɨ ingbi niɨyɔ a ko liso kakʉ.
Kumbuso yi, wakwanana kʉwa kaiɨna ɓiɨngbanganya kanyɔ okuku niɨnɔ a
ko liso ka mamakʉ.»

Bibogo siɨbʉkʉsɔ ko bumo yi
(Mataɔ 7:16-20; 12:33-35)

43 «Sɨbʉkʉsɔ sanza kaɓʉkʉtagɨgʉ bumo yanyɛ, na gɔnɨ sɨbʉkʉsɔ sanyɛ
kaɓʉkʉtagɨgʉ bumo yanza.
44 A ɓɛyɔ, ɓibaga bʉkʉtɔ tasɨ ko bumo yi aka. Ɓakapwagɨgʉ manga
kʉgʉ wa sɨbʉkʉsɔ so mowo, na ɓakapwagɨgʉ mbʉnyɛ kʉgʉ wa muligi mo
mowo.
45 Mʉtʉ wanza agyaga makpʉmʉka manzanza nɨmɔ opupaga ka
lɨmbɛngɨ kakɨ lanza. Mʉtʉ wanyɛ agyaga makpʉmʉka manyɛnyɛ nɨmɔ
opupaga ka lɨmbɛngɨ kakɨ lanyɛ. Kyɛ mʉnɔkʉ ka mʉmbanzʉ opupisaga
makpʉmʉka nɨmɔ ɨkaga mutumo ka lɨmbɛngɨ kakɨ.»

Bɨbʉ ka ɓopipiko ɓaɓa
(Matayɔ 7:24-27)

46 «Ko bulya ɨkɨ yɔ mɛmakaga mino ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu,
Mombukwono-dosu› nɨ makɛgʉ kagya nɨlɔ nakamʉɓɨkya?
47-48 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ɛɓɨɓyaga, anʉkana lɨkpʉmʉka kamɨ, anagya, a
mʉɗɔngɔnɨ abɛ alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ a ndɨ kopika ndaɓʉ. Akpɔ ndɨ lɨɓyɛ
lodu, obisa muɓumbe kʉgʉ wa lɨtalʉ. Ngbingo yi nɨnɔ tumo odoku mino,
lɨɓo oɓuna ka ɓakpɔlɔ-kpɔlɔ ɓa ndaɓʉ yi nɨyɔ, luki limoti nɨ koɗukonigʉ,
kyɛ ndaɓʉ ipika ndɨ yanza.
49 Luki limoti, mʉmbanzʉ wasɨ nɨnɔ ʉkanaga lɨkpʉmʉka kamɨ nɨ kɛgʉ
kagya mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ no mino kaɓɨkya, a abɛ alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ opika
ndɨ ndaɓʉ kʉgʉ wa lɨtɔmbʉ aka nɨ kokpugʉ muɓumbe. Ngbingo yi nɨnɔ
lɨɓo okikoku mino ka kpɔlɔ-kpɔlɔ wa ndaɓʉ yi nɨyɔ, oɗukana ndɨ ɓɨgala-
gala, yasɨ ɓɨgbatata.»

7

Yeso ahukusini mʉgya-ligubo ka ngama ka ɓasʉda wa Lʉma
(Matayɔ 8:5-13)

1 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso ama ndɨ mino kaɓɨkyaga lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ a
ndɨ na ilu ka ambaza nɨnɔ a ndɨ na ɨyɨ mukungulo nɔ, ogulya kʉwa ndɨ ka
gʉɗʉ wa Kapɛlɛnaumu.
2 Kʉ ɓɛyɔ, ngama ɓemoti ka ɓasʉda wa Lʉma a ndɨ na mʉgya-ligubo
nɨnɔ apaga ndɨ kʉgbɛ. Mʉgya ligubo yi nɨnɔ a ndɨ no koloɓu ɓuwobi
kosisa lɨmbɛngɨ.
3 Nɨyɔ ngama ka ɓasʉda yi nɨnɔ ʉkana mongoni ka Yeso, atɨkɨlya
ndɨ ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓemoti-ɓemoti ka Ɓayuda ɓɛ ɓamokilyiku, oduku
kahukuso mʉgya-ligubo kakɨ.
4 Nɨyɔ ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓi nɨɓɔ ɓadwɛ kʉ Yeso a ndɨ mino, ɓɨtatanaga
na ɨyɨ kʉgbɛ, ɓaɓɨkya ɓɛ: «A mʉtʉ nɨnɔ okwononi ɓɛ mʉgyɨlya ɓɛyɔ o
mino kaʉɓɨkya,
5 kyɛ apagatʉ mugi kusu, ɨyɨ aka gɔnɨ nɔ atipikisilyo ndaɓʉ kusu ya
malʉmba.»
6 Kʉwa wa, Yeso aga ndɨ pa imoti na ɨɓʉ. A kʉwa ndɨ ɓuwobi kadwɛ
aka ka mʉsɛngɨ, kanɨ ngama yi nɨnɔ anatikilyoku ɓawai-dakɨ kaɓɨkya
ɓɛ: «Mombukwono-dosu, wakigbomisonitɔgʉ mʉ. Kokwononigʉ ɓɛ
wingyoku kʉnʉ ka ndaɓʉ kamɨ.
7 Kinili nimini ɓi gɔnɨ ɨmɨ ambɛ sokwononigʉ kaɨnda kʉ kakʉ. Luki
limoti, ɓikyanɔ lɨkpʉmʉka limoti aka, mʉgya-ligubo kamɨ akwanana
kahʉka.
8 Ɨmɨ, na kusili wa mʉtʉʉ ka ɓangama kamɨ, na gɔnɨ na na ɓasʉda
kusili wa mʉtʉʉ kamɨ. Nakaɓɨkya ɓemoti ambɛ: ‹Waga!›, aga, nakaɓɨkya
wagɔgɔ ambɛ: ‹Doku!›, odoku, nakaɓɨkya mʉgya-ligubo kamɨ ambɛ: ‹Gya
ɓɛnɛ!›, agya ɓɛyɔ aka yɔ.»

9 Nɨyɔ Yeso ʉkana mʉnzɨna mi nɨmɔ ngama ka ɓasʉda a ndɨ kanzɨna mɔ,
lɨkpʉmʉka ambanga. Oyikana ndɨ ka ambaza ka ɓambanzʉ nɨnɔ a ndɨ
kaɓɨɓya nɔ, ɨyɨ aka ɓɛ: «Nakamʉɓɨkya ɓɨngbanganya ambɛ: Nakaninigʉ
ndɛkɛ baya yidingi abɛ nɨyɨ lugo ko ɓomikya Ɓezaleli!»
10 Nɨyɔ ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉtɨka ndɨ ɓosilo, ɓatakanya ndɨ mʉgya-ligubo nɨ
oukini.

Yeso abililisini manda ko mika woko muko yi

11 Ɓʉgala ɓi, Yeso ɨnda kʉwa ndɨ ka mugi mimoti nɨmɔ ina ndɨ ɓɛ Naini,
ɓaɓɨɓya kakɨ na ambaza mudingi ka ɓambanzʉ ɓa ndɨ pa imoti na ɨɓʉ.
12 Nɨyɔ ɓa kʉwa ndɨ ɓuwobi kadwɛ ka mupumi ma gʉɗʉ yi nɨnɔ,
abangana ndɨ na ɓambanzʉ nɨ ɓanɨnda kolumbo manda ka mʉwanza
ɓemoti. Ɨɓʉkʉta ndɨ ɨyɨ mʉkaka aka ka amakɨ, nɨnɔ a kʉwa ndɨ gɔnɨ woko.
Ambaza mudingi ka ɓambanzʉ ɓa gʉɗʉ ɓa ndɨ pa imoti no woko yi nɨnɔ.
13 Nɨyɔ Mombukwono-dosu amɨna muko yi nɨnɔ, akwilya kumbu, aɓɨkya
ɓɛ: «Wasa mʉgamʉ.»
14 Kumbuso yi, isisila ndɨ, avɨla sanda, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɨyu yɨbɨnɨka
ɓamaga. Kʉwa wa Yeso aka ɓɛ: «Mikya-ɓawanzaaa, nakaʉɓɨkya ambɛ,
wamaga!»
15 Wa aka wa, mikya ɓalʉkʉ yi nɨnɔ a ndɨ manda nɔ iko, apʉnga ndɨ
kanzɨna. Kumbuso yi, Yeso apá ndɨ amakɨ.
16 Lɨkpʉmʉka lɔ uɓongisa ndɨ ɓambanzʉ ɓasɨ, ɓapʉnga ndɨ kabibisa
Kunzi ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Mugyalandʉ ɓemoti mudingi opupiniku luga
kusu!» na gɔnɨ: «Kunzi osingyiniku lɨvananza kakɨ!»
17 Na mongoni ma lɨkpʉmʉka nɨlɔ Yeso agya ndɨ lɔ, ɨtʉlyana kʉwa ndɨ
ka iwili yasɨ ya Yudɛa no giyo yasɨ nɨyɔ ɓuwobi-ɓuwobi wa.

Yeso nɨ Masiya nɨnɔ a ɓanʉ kodoku
(Matayɔ 11:2-19)

18 Ɓaɓɨɓya ka Yuani-Mubatizaɨ ɓapága ndɨ Yuani mongoni masɨ. Kʉwa
wa, Yuani ʉmaka ndɨ ɓaɓa luga kaɓʉ,
19 ʉtɨka ndɨ kʉ ka Mombukwono-dosu kamuusa ɓɛ: «Ɨwɛ nɨ mʉtʉ yi nɨnɔ
a ndɨ kodoku, ikanigʉ takwanana kaɓʉnda wagɔgɔ?»
20 Nɨyɔ ɓatu ɓi nɨɓɔ ɓadwɛ kʉ Yeso a ndɨ mino, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Yuani-
Mubatizaɨ atitikiku kaumuusa ɓɛ: ‹Ɨwɛ nɨ mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ kodoku
ikanigʉ takwanana kaɓʉnda wagɔgɔ?›»
21 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, Yeso uhukusa ndɨ ɓatʉ ɓudingi ɓa ɓokoloɓu
dididi, nɨɓɔ ɓakɨgyagya, nɨɓɔ ɓa mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ, uhukusa ndɨ gɔnɨ
ɓatʉ ɓudingi nɨɓɔ ɓa ndɨ no koloɓu ya mamɔmɔ.
22 Kumbuso yi, Yeso usikisya ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓɛ: «Windoni katʉmbʉlyaga
Yuani nɨlɔ mini na nɨlɔ mukoni: ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓaya mamɔmɔ ɓakaɨna
ɓata, nɨɓɔ ɓa mʉtingbɨ ɓakakpakyana ngbingbili, ɓakeɓu-keɓu ɓoukini,
ɓaadʉka ɓakaʉkana, ɓamanda akozuzuko na ɓatʉ ɓa payaya ɓakaʉkana
Mongoni Manza.
23 Ɨgyagya ka mʉtʉ nɨnɔ kupigʉ ndɛkɛ kɛɓɨɓya ka baya!»

Yeso akanzɨna ko bulya ka Yuani-Mubatizaɨ

24 Nɨyɔ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ Yuani utikoku ɓaga ndɨ, Yeso apʉnga ndɨ kanzɨnɨlya
ambaza ka ɓambanzʉ ko bulya ka Yuani, anaɓɨkya ɓɛ: «Mɨnda ndɨ kaɨna
ɨkɨ kʉ ka ɨsa? Lɨgʉgʉ nɨlɔ a ndɨ kodimbo na muvivi? Kalɨ!
25 Ambɛ, mɨnda ndɨ kaɨna ɨkɨ? Mʉmbanzʉ ɓemoti wakimokisyaga
yanzanza? Luki limoti, nɨɓɔ ɓimokisyaga ɓotu ɓaya lɨgabʉ lapʉ, ɓika na
ɔɓɨlɨ wanza, ɓikaga ka ɓandaɓʉ ka ɓangama.

26 Minda sɛ kɯwa ndi kaina iki? Mugyalandɯ ɓemoti? Iyo, nakamɯɓikya
ambɛ akitogito mugyalandɯ.
27 Kyɛ ikpika ko bulya kaki ɓɛ:
‹Nakatika atɯtɯmbwa kami kambwa kakɯ,
kyɛ uɓungusyili pisi.›»
28 Nakamɯɓikya ambɛ: «Kɛgɯ na mɯmbanzɯ ninɔ iɓɯkɯta na muko,
ninɔ a mudingi kakitaga Yuani. Luki limoti ninɔ a mɯkɛɗɛ kɯgbɛ ka
Ɓɯngama ko Kunzi a mudingi kakitaga iyi.
29 Niyɔ ɓambanzɯ ɓasi na gɯtɯgɯ ɓandɔmbɛ ɓa manzanza aka
ɓamɯkana ndi, ɓiba ɓɛ Kunzi a ngbingbili, Yuani uɓotisa ndi.
30 Luki limoti Ɓafalisayɔ na ɓowonisilo ɓa mɯtɯɯ ɓakaɓinikyanagɯ ndi
likpɯmɯka li nilɔ Kunzi a ndi kapa kɯgɯ kaɓɯ, ɓamɯya ndi ɓɛ Yuani
uɓotisi.»
31 Yeso aɓikya ɓata ɓɛ: «Nakwanana piyɛ kaukingyoso ɓatɯ ɓa lisyɛ li
nili na ɓɛki? Ɓa mɯɗɔngɔni abɛ ɓa wani?
32 Ɓa mɯɗɔngɔni abɛ ɓomiki ɓi niɓɔ ɓa ɓakikaga ka pa yangba,
ɓanɯtɯɓilaga ɓɛngɛni ɓɛ: ‹Tamungbotilyi ɓi ɓyɛmbi ni makoɓinigɯ!
Tamumbimbilyi ɓi mambɯ ma idumasɯ ni makogomigɯ ɓɛgɛyɔ!›
33 A ɓɛyɔ, niyɔ Yuani-Mubatizai odoku ndi, kalyagigɯ ndi mukati,
kamwogigɯ ndi gɔni vinya, iɓunu aka ɓɛ: ‹A na limbɛngi la ɓɯnyɛ.›
34 Mika-mɯmbanzɯ odoku kɯwa ndi, analyalya, anomwo, iɓunu aka ɓɛ:
‹Mundoni alɯkɯ wa mɯsasa yi nimɯna, akalyalya na kamwo vinya pa
imoti na ɓandɔmbɛ ɓa manzanza na ɓatɯ ɓa ɓɯnyɛ!›
35 Luki limoti, yimibo ko Kunzi inisononi ka ɓatɯ ɓasi niɓɔ ɓabailya.»

Yeso ogulyini ka ndaɓɯ ka Simoni

36 Mufalisayɔ ɓemoti amaka ndi Yeso kalyalya iɓɯ na iyi kɯ kaki. Yeso
inda ndi kɯ ka alɯkɯ yi ninɔ, iko, ɓapɯnga kalyalya.
37 Muka ɓemoti wa yigya yanyɛ, ikaga ndi ka gɯɗɯ yi ninɔ. Niyɔ ɯkana
ɓɛ Yeso akalyalya kɯ ka Mufalisayɔ nɔ, odoku ndi na mɯkɛɯ mimoti nimɔ
ɓagya ndi na litalɯ la alibati,* otumini na malazi ɓiɗɛ.
38 Amaga ndi kumbusa ka Yeso ka kpɔlɔ wa magɯ kaki. A ndi kagama,
anuɗukusogo ɓomomiso-miso ka magɯ ka Yeso. Kumbuso yi akpaga kɯwa
ndi no tukatɯ kaki, anopututo magɯ, akpazya ndi na malazi.
39 Niyɔ Mufalisayɔ yi ninɔ amaka ndi Yeso ina ɓɛyɔ, aɓikya ndi kɯsɔ
kaki ɓɛ: «Kiko ɓi ɓɛ alɯkɯ yi nimɯ a mugyalandɯ walingɯnɯ, akwanano
ɓi kaiba ɓɛ muko yi ninɔ akaviyila nɔ a na yigya yanyɛ.»
40 Kɯwa wa, Yeso aɓikya Mufalisayɔ nɔ ɓɛ: «Simoni, na na likpɯmɯka
kaɯɓikya.» Simoni asikisya ɓɛ: «Muwonisilo, ɓikyanɔ.»
41 Yeso aɓikyoku ɓɛ: «Ɓalɯkɯ ɓaɓa ɓa ndi no luɓu ka mɯtɯ ɓemoti.
Ɓemoti a ndi no luɓu wa ɓambuma ɓamiya kuɓukumuti na wagɔgɔ
ɓatɛkɛɓɛ kuɓukumuti.
42 Yɛki iɓɯ ɓasi ɓaɓa ɓakɛgɯ ndi no ɓuyi kakalya luɓu yi ninɔ, ɯpilya
ndi iɓɯ ɓasi ɓaɓa. Luga ka ɓatɯ ɓaɓa ɓi niɓɔ, wani nɔ ika na sipananisɔ
kɯgbɛ na alɯkɯ yi ninɔ?»
43 Simoni asikisya ɓɛ: «Nakaina abɛ ninɔ apilya ndi ni a na ɓuyi ɓudingi
kɯgbɛ.» Yeso aɓikya ɓɛ: «Ɛɛɛ, wosikisyiku ngbingbili.»
44 Kumbuso, oyikana ndi kɯ ka muko yi ninɔ, aɓikya Simoni ɓɛ: «Watɯ
kamina muko yi nimɯ? Wa nogulyiku mino kɯ kakɯ wanɯ, wakepigɯ liɓo

---

* **7:37 7:37** *alibati:* Ɓɯsɔlɔ ɓa tɯkɯtɔ totu nitɔ ɓalɯkaga ndi notu makpɯmɯka dididi abɛ: ɓambikɛ, mawɛngɯ, ɓosupa.

la magʉ, luki limoti muko yi nɨmʉna esukusi magʉ no ɓomomiso-miso, ɛkpaga no tukatʉ kakɨ.
45 Waketitilyigʉ ɓi kepututo, luki limoti muko yi nɨmʉ kupigʉ kepututo
magʉ katʉkya wa aka wa nogulyiku mino wanʉ.
46 Weketikiligʉ molingo ka mʉ, luki limoti ɨyɨ etikilito magʉ na malazi.
47 Kinili nakaʉɓɨkya ɓɨngbanganya ambɛ: sɨpananɨsɔ sidingi nɨsɔ
owonisili, akaibisiso ɓɛ ɓapilyini ɓʉnyɛ ɓudingi nɨɓɔ kakɨ. Luki limoti,
nɨnɔ Kunzi apɨlyaga ɓʉnyɛ ɓakɛɗɛ, owonisilaga sɨpananɨsɔ sɨkɛɗɛ gɔnɨ.»
48 Kumbuso yi, Yeso aɓɨkya kʉwa muko yi nɔ ɓɛ: «Ɓupilyini ɓʉnyɛ
kakʉ.»
49 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kalyalya pa imoti na Yeso, ɓapʉnga ndɨ kaɨnzɨnzɨnya
luga kaɓʉ ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨmʉna a mbɛyɨ wanɨ, kaɨkpʉnda kapɨlya ɓʉnyɛ?»
50 Luki limoti Yeso aɓɨkya kʉwa ndɨ muko yi nɨnɔ ɓɛ: «Baya kakʉ
uhukusini, waga na mazɨyɔ.»

8

Ɓoko nɨɓɔ ɓakpakyanaga ndɨ pa imoti na Yeso

1 Kumbuso yi, Yeso ɨnda ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza ma Ɓʉngama ko
Kunzi ka ɓagʉɗʉ no giyo dididi. Ɓaɓɨɓya tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ɓa ndɨ pa imoti
na ɨɓʉ.
2 Ɓoko ɓemoti-ɓemoti nɨɓɔ Yeso ʉnyɔ ndɨ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ, uhukuso
ɓokoloɓu, ɓa ndɨ pa imoti na ɨɓʉ gɔnɨ: a ndɨ nɨ Malia Magadala, nɨnɔ Yeso
anyɔ ndɨ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ maɗɨya na ɨka,
3 Yuana, muka Suza nɨnɔ a ndɨ zamʉ ka Ɛlɔdɨ Atipasɨ, na ɓagɔgɔ ɓudingi.
Ɨɓʉ ɓasɨ ɓapága ndɨ ɓuyi kaɓʉ kabɨnɨka ɓuti ka Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ.

Yeso akatwa lizuni la lɨkʉna
(Mataɣɔ 13:1-9; Malɨkɔ 4:1-9)

4 Ɓambanzʉ ɓasingyoku ndɨ Yeso kotukyoku ka ɓagʉɗʉ dididi. Nɨyɔ
ambaza mudingi a ndɨ kamʉmʉkana ɓɛyɔ, ʉtʉlya kʉwa lizuni li nɨlɨ:
5 «Mʉtʉ ɓemoti ɨnda ndɨ kakʉna masɔlɔ kakɨ. Nɨyɔ a ndɨ kakʉna ɓɛyɔ,
bumo yi yagɔgɔ anyʉkaga ko pisi. Ɓambanzʉ ɓaɗɨtaga ndɨ, ɓombu ɓalya.
6 Nɨyɔ yagɔgɔ anyʉka ndɨ ka lɨtalʉ. Nɨyɔ aɓaka, ʉmɨlaga kyɛ lɨtɔmbʉ
kɛgʉ ndɨ no lɨɓo.
7 Yagɔgɔ anyʉka ndɨ ko kpokiki. Nɨyɔ apʉnga kaɓaka, kpokiki aɓaka ndɨ
gɔnɨ iyu, akandaga ɓɨkpɛkɨ-kpɛkɨ.
8 Luki limoti nɨyɔ yagɔgɔ anyʉka ndɨ ka lɨtɔmbʉ la dɔɓɔ. Aɓaka ndɨ,
aɓʉkʉta ɓɛkaza ɓɨyʉyʉyʉ. Ɨkaza imoti-imoti aɓʉkʉtaga ndɨ bumo yakpʉ
kʉgbɛ.» Nɨyɔ Yeso ama kaʉtʉmbʉlyaga lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓɛyɔ, apamɨkana
ɓɛ: «Mʉtʉ yi nɨnɔ a na motili ma kʉkana, ʉkanɨtɔ!»

Ko bulyo tino yɔ Yeso anzɨnaga ndɨ mino pisi ka mozuni
(Mataɣɔ 13:10-17; Malɨkɔ 4:10-12)

9 Kʉwa wa ɓaɓɨɓya kakɨ ɓamuusa ndɨ Yeso isi ya lizuni li nɨlɔ.
10 Usikisya ndɨ ɓɛ: «Kunzi amumibisatʉ ɨɓunu ɓodikidɨ ɓaya Ɓʉngama
kakɨ. Luki limoti, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓʉkanaga ɨɓʉ pisi ka mozuni mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛyɔ ikpikaga ndɨ mino ka moɓiso ɓɛ:
‹Ɓika kaanda nɨ ɓakɛgʉ kaɨna,
ɓanʉkana nɨ ɓakɛgʉ kotombisyo.›»

Yeso akaʉtʉmbʉlyaga ɓaɓɨɓya lizuni la lɨkʉna
(Mataɣɔ 13:18-23; Malɨkɔ 4:13-20)

11 «Mʉtʉmbʉlagɨ ma lizuni nɨma: masɔlɔ a likingyosi la lɨkpʉmʉka ko Kunzi.
12 Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓa abɛ pisi kʉ masɔlɔ magɔgɔ anyʉkaga ndɨ mino. Ɓʉkanagatʉ, luki limoti mumuyoniso odoku, anyɔ lɨkpʉmʉka ka mambɛngɨ kaɓʉ. Ʊkpɨngba kabaɨlya lɨkpʉmʉka li nɨlɔ na kainisono na muhukuso.
13 Masɔlɔ nɨmɔ ogwa ndɨ ka lɨtalʉ, a nɨɓɔ ɓʉkanaga lɨkpʉmʉka, ɓogwi na ɨgyagya. Luki limoti ɓa abɛ sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ kɛgʉ no lyo, ɓaɓɨnɨkyanaga ko ngbinga mʉkɛɗɛ aka. Ko ngbinga wa ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ, ɓatʉkya ka baya.
14 Nɨmɔ ogwa ndɨ ko kpokiki, a likingyosi ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉkanaga Lɨkpʉmʉka ko Kunzi, luki limoti ngbingo yi nɨnɔ ɓo mino kaidukulogo ka baya, mʉtamanagɨ mudingi, mʉsasa ma mukumbo na ma lɨtɔmbʉ ʉkanda ɓɨkpɛkɨ-kpɛkɨ. Ka muliɓo mi nɨ ɓakopígʉ masɔlɔ mʉngata.
15 Nɨmɔ ogwa ndɨ ka lɨtɔmbʉ la dɔɓɔ a likingyosi ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓʉkanaga Lɨkpʉmʉka ko Kunzi na lɨmbɛngɨ lanza, ɓanagya yi. Ɓoɓuulyogo, aɓʉkʉta masɔlɔ, ɓakoyikonogigʉ ka baya gʉtʉgʉ ko ngbingo wa ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ aka.»

Yeso akatwa lizuni la tala
(Malikɔ 4:21-25)

16 Yeso ʉɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «Kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ atʉnaga tala agbukumisya ɓata na mʉmbɨ ɨkanɨ abiso kusyokoto. Luki limoti, abisaga kʉgʉ, ka pa nɨyɔ ɓabisogo mino iba ɓatʉ nɨɓɔ ɓika kogulya ɓɨnɨ ɓʉngbanganya.
17 Kʉwa wa gɔ wa, kɛgʉ na lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ la kɨsʉma nɨ kimibisikosigʉ, ipupisa ka pa yangba.
18 Ɛɛɛ, wiminyonito ɓɛyɔ mo mino kaʉkana yɔ! A ɓɛyɔ, mʉtʉ yi nɨnɔ a no luki, ɓamatɨlyatʉ ɓata. Luki limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ kɛgʉ no luki ɓakʉpya gʉtʉgʉ nɨlɔ akasɨma ɓɛ a nolu.»

Lɨvananza la lɨngʉnʉ ka Yeso
(Matayɔ 12:46-50; Malikɔ 3:31-35)

19 Amakɨ na ɓamamakɨ Yeso ɓodoku ndɨ kanda, luki limoti ɓakakwananagʉ ndɨ kasilyo ko bulya ambaza ka ɓambanzʉ.
20 Ɓaɓikyoku kʉwa ɓɛ: «Amakʉ na ɓamamakʉ ɓakaʉkɨsa kunzi kʉ, ɓakapa kaʉmɨna.»
21 Luki limoti Yeso usikisya ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ ɓɛ: «Mama na ɓomika-mama nɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓʉkanaga lɨkpʉmʉka ko Kunzi, ɓanagya yi.»

Yeso opomilyini mbumbo
(Matayɔ 8:23-27; Malikɔ 4:35-41)

22 Lɨsyɛ limoti Yeso aɗaka ndɨ ka ɨngbɔlɔ pa imoti na ɓaɓɨɓya kakɨ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Tozobini kʉsyakʉ wa ibombu.» Kʉwa wa, ɓaga ndɨ.
23 Ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino kazaba nɔ, Yeso alala ndɨ ɓɨpɛ. Mbumbo yapʉ apʉnga ndɨ kovivo ko ngbinga ɓemoti aka, ɨngbɔlɔ apʉnga komwaga liɓo. Ɓa kʉwa ndɨ ka mʉkpanga ma kukwakʉ.
24 Ɓaɓɨɓya ɓɨnda ndɨ kagbugbutiso, ɨɓʉ aka ɓɛ: «Muwonisilo, Muwonisilo, tanolumwogo!»
Nɨyɔ Yeso ogbugbutoku, apamɨlya mbumbo na mʉɓaka, mbumbo asa ndɨ kovivo, pa aka ndɨ ɓiwo.
25 Kumbuso yi, ʉɓɨkya ɓaɓɨɓya ɓɛ: «Baya kunu a yanɨ?»
Luki limoti ɓaɓanga ndɨ, ɓombomboyo, ɓanuusana ɓɛ: «Inguo ya mumbanzʉ tino pɨyɛ mʉ? Akapá mʉtʉʉ gʉtʉgʉ ko mbumbo no liɓo, masɨ anamʉkana!»

Yeso anyuni mʉlʉkʉ ɓemoti mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ (Matayɔ 8:28-34; Malikɔ 5:1-20)

26 Yeso na ɓaɓiɓya kakɨ ɓazaba ndɨ kʉsyakʉ, ka iwili ya Ɓagɛlasɨ, tili na iwili ya Galilaya.
27 Ngbingo yi ninɔ Yeso a ndɨ mino kosya ka ɨngbɔlɔ, mʉlʉkʉ ɓemoti wa gʉɗʉ yi ninɔ, odoku ndɨ kambwa kakɨ. Mʉtʉ yi ninɔ a ndɨ na mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ. Mututu kɛgʉ ɓuwobi, ikaga kʉwa ndɨ ɨyɨ asɨ ndumbu aka. Kasyɛgɨgʉ ɓata ndɨ ka ndaɓʉ ɓɛgɛyɔ. Luki limoti, ikaga kʉwa ndɨ ɨyɨ ka ɓambʉkʉ aka.
28 Nɨyɔ amɨna Yeso ɓɛyɔ, apamɨkana, ogwa kambwa kakɨ, apamɨkana ɓɛ: «Yeso, Miko-Kunzi ninɔ Kʉgʉ-Kʉgbɛ, nɨlɔ kusu na ɨwɛ opukogi ɓʉnɨ? Kikiliki, wakegyogyisonito ɓaka!»
29 A ndɨ kanzɨna ɓɛyɔ kyɛ Yeso a ndɨ nɨ opíni mʉtʉʉ ka lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ ɓɛ opupi kʉsɔ kakɨ. Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ a ndɨ nɨ andungulyogini nganga ɓɨkyɔ. Gʉtʉgʉ ɓakakanda ndɨ maɓɔkʉ na magʉ na ɓaselegeni ɓɛ kyɛ kokyogonito, ɨtinaga ndɨ asɨ ɓitututu. Lɨmbɛngɨ nɨlɔ la ɓʉnyɛ lɔ akpamyaga ndɨ kaɨnda kʉ ka ɨsa.
30 Yeso amuusa ɓɛ: «Wina ɓʉ?»
Asikisya ɓɛ: «Nina bɛ ‹Ndube›» Aɓɨkya ndɨ ɓɛyɔ kyɛ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ a ndɨ nɨ amingyini mudingi.
31 Mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ mi nɨmɔ ɨtatanaga ndɨ na Yeso ɓɛ kukpomyonitɔgʉ ɓaka kogwa ka lɨɓyɛ lo ɓuku.
32 Wɨna sɛ ambaza mudingi ka ɓangʉya a ndɨ kalyalya ka ngʉpa wa. Mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ ɨtatanaga ndɨ na Yeso ɓɛ ʉsɨlyɨ pisi kogulya ka ɓangʉya ɓi nɨɓɔ. Abaɨlya.
33 Kʉwa wa mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ opupa ndɨ kʉsɔ ka alʉkʉ nɔ, ogulya ndɨ kʉsɔ wa ɓangʉya. Ambaza ka ɓangʉya wasɨ osya ndɨ ko dido wa ngʉpa kadwɛ ka ibombu, ɓolinda ndɨ.
34 Ngbingo yi ninɔ ɓoɓuɓulyo ɓa ɓangʉya ɓɨna ndɨ mino lɨkpʉmʉka nɨlɔ, ɓɨga ndɨ mbangʉ kapága mongoni mi nɨmɔ ka gʉɗʉ na ka ɓogiyo.
35 Ɓambanzʉ ɓodoku ndɨ kaɨna lɨkpʉmʉka nɨlɔ igyonosa ndɨ lɔ. Nɨyɔ ɓosilo ɓuwobi na Yeso, ɓatakanya kʉwa ndɨ mʉtʉ yi ninɔ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ apupa ndɨ nɔ mukuliko ɓuwobi na Yeso, kanɨ imokisyini kutuko, mʉpila ɓɨnza ɓipisiii. Ɓaɓanga ndɨ kʉgbɛ.
36 Nɨɓɔ ɓɨna ndɨ nɨlɔ igyonosa ndɨ lɔ, ɓutumbulyogoku ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓɛyɔ alʉkʉ nɔ ahʉka ndɨ mino.
37 Kʉwa wa ɓatʉ ɓasɨ ɓa iwili ya Gɛlasɨ ɓaɓɨkya ndɨ Yeso ɓɛ opupi kʉ kaɓʉ, kyɛ ɓa ndɨ kaɓanga kʉgbɛ. Yeso aɗaka ndɨ ka ɨngbɔlɔ, atʉkyɨlya lɨgʉndʉ.
38 Mʉtʉ yi ninɔ Yeso anyɔ ndɨ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ nɔ ɨtatanaga ndɨ na Yeso ɓɛ ɓaganɔ ɓaka pa imoti na ɨyɨ.
Luki limoti, kanɨ Yeso kopagʉ. Aɓɨkya ɓɛ:
39 «Wɨga kʉ kakʉ, wotumbulogoku lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ Kunzi ugyilyi.»
Aga ndɨ, oɓikyogoku ka gʉɗʉ wasɨ nɨlɔ Yeso agyɨlya ndɨ.

Yeso ahukusini muko ɓemoti, abililisa gɔnɨ mika Yailo muko yi (Matayɔ 9:18-26; Malikɔ 5:21-43)

40 Nɨyɔ Yeso ɨga ɓata kʉsyakʉ wa ibombu, ambaza mudingi ka ɓambanzʉ atɨlya ndɨ, kyɛ ɨɓʉ ɓasɨ ɓa ndɨ kaɓʉnda.
41 Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, ngama ɓemoti wa ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda ninɔ ina ndɨ ɓɛ Yailo odoku ndɨ, ogwa kambwa ka Yeso, ɨtatanaga na ɨyɨ ɓɛ adwɨnɔ ɓaka kʉ kakɨ,

42 kyɛ mikakɨ ɓemoti aka muko yi, wa ɓyanga banda tɛkɛɓɛ na ɓiɓa, a
ɓuwobi kosisa lɨmbɛngɨ.
Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a kʉwa ndɨ mino kaaga kʉ, ambaza amotosya ndɨ
ɓɨkpwɔ.
43 Kʉsɔ wa ambaza wa, a ndɨ na muko ɓemoti nɨnɔ ɓangʉ apupaga ndɨ
kʉsɔ wa ɓyanga tɛkɛɓɛ na ɓiɓa. A ndɨ nɨ omoni mukumbo kakɨ masɨ
kaʉkalyaga ɓamʉnganga, luki limoti kɛgʉ ndɨ na mʉtʉ nɨnɔ akwanana
ndɨ kahukuso.
44 Muko yi nɨnɔ akpuɗoku ndɨ Yeso ya kumbuso, avɨla mʉ ma kutuko
kakɨ. Wa aka wa, ɓangʉ asa ndɨ kapupo. 45 Yeso aka ɓɛ: «Wanɨ pɨyɛ nɔ
evili?»
Ɓatʉ ɓasɨ ɓanganya ndɨ, Pɛtɛlɛ aka ɓɛ: «Muwonisilo, wakɛgʉ mbɛyɨ
kaɨna ɓɛyɔ ɓambanzʉ ɓukunguli mino yɨ, ɓumotosya ɓɛnɛ?»
46 Luki limoti, Yeso aɓɨkya ɓɛ: «Iyo, mʉmbanzʉ ɓemoti evilito, kyɛ
nimukonito ngu kepupo.»
47 Nɨyɔ muko yi nɨnɔ ɨna ɓɛ ɓandungini, odoku gʉgʉma na kʉɓangakʉ,
ogwa kambwa ka Yeso. Kambwa ka ɓambanzʉ ɓasɨ wa, atʉmbʉlaga ndɨ
ko bulya tino yɔ avɨla ndɨ mino Yeso na ɓɛyɔ ahʉka ndɨ mino ko ngbinga
ɓemoti.
48 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mikya ɓoko mʉna, baya kakʉ uhukusini. Waga
na mazɨyɔ.»
49 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino kanzɨna nɔ, mʉtʉ ɓemoti otukyoku
ndɨ ka Yailo, ngama wa ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda, aɓɨkya ɓɛ:
«Mikakʉ osisini lɨmbɛngɨ. Wasa ɓata kadomiso Muwonisilo.»
50 Nɨyɔ Yeso ʉkana ndɨ mongoni mi nɨmɔ ɓɛyɔ, aɓɨkya Yailo ɓɛ:
«Wakoɓongonitɔgʉ! Wika na baya aka, mikakʉ ahʉkatʉ.»
51 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso adwɛ mino ka ndaɓʉ ka Yailo, kapagʉ ndɨ mʉtʉ
wagɔgɔ kogulya pa imoti na ɨyɨ ka ndaɓʉ, kiki asɨ nɨ Pɛtɛlɛ aka, Yuani,
Yakɔbɔ, abakɨ na amakɨ miki.
52 Ɓatʉ ɓasɨ ɓa ndɨ kagama na kaɨgama ko bulya ko miki yi nɨnɔ okwa
ndɨ nɔ. Luki limoti Yeso aɓɨkya ɓɛ: «Wosoni kagama, miki kɛgʉ mukwo,
luki limoti a ka tɔtɔ.»
53 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓatɨba ndɨ ɓɨkyaaa, kyɛ ɓa ndɨ kaiba ɓɛ miki a manda.
54 Luki limoti Yeso agwi kʉɓɔkʉkɔ, aɓɨkya na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Miki aaa,
wamaga!»
55 Ozuzukoku, amaga ndɨ ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ. Yeso aka ndɨ ɓɛ
ɓapí malɨlɨ.
56 Abakɨ na amakɨ ɓombombaya ndɨ kʉgbɛ kaɨna lɨkpʉmʉka nɨlɔ
lɨmbanga lɔ, luki limoti Yeso ʉpá ndɨ mʉtɨwɨ ɓɛ ɓakatumbulyogonitɔgʉ
mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka.

9

Yeso akaʉtɨka ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa
(Mataɣɔ 10:5-15; Malikɔ 6:7-13)

1 Kʉwa wa, Yeso ʉmʉmʉla ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ʉpá ngu na
ɓʉngama kokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ masɨ na kohukuso ɓokoloɓu.
2 Kumbuso yi, ʉtɨka ndɨ kaɓɨkyaga mongoni ma Ɓʉngama ko Kunzi na
kauhukuso ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu.
3 Ɨyɨ aka na ɨɓʉ ɓɛ: «Makovonitɔgʉ gʉtʉgʉ luki limoti aka abɛ mʉdʉkpɔ,
kʉgba, mukati gʉtʉgʉ ɓuyi aka, na makuvonitɔgʉ ɓasimizi ɓaɓa-ɓaɓa.
4 Pa yasɨ kʉ ɓamʉtɨlya ɓanʉ mino, wikoni iɓunu asɨ ka ndaɓʉ yi nɨyɔ
aka yɔ, kadwɛ ko ngbingo yi nɨnɔ mopupa ɓanʉ mino ka mugi mi nɨmɔ.

5 Pa yasɨ kʉ ɓambanzʉ ɓakamʉtilyɨ ɓanʉ mino, puponi ka mugi kaɓʉ,
mɨbʉmaga liɓungu la ɓakagba kunu, kaumibisa ɓʉnyɛ kaɓʉ.»
6 Kʉwa wa ɓatʉtʉmbwa ɓaga ndɨ, ɓolingya giyo yasɨ. Ɓanaɓɨkyaga
Mongoni Manza ka ɓapa ɓayasɨ, ɓanuhukuso ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu.

Ɛlɔdɨ Atipasɨ a ndɨ kakɨsa kamiba Yeso
(Matayɔ 14:1-12; Malɨkɔ 6:14-29)

7 Wa Ɛlɔdɨ nɨnɔ a ndɨ ngama wa Galilaya ʉkana mino lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ
a ndɨ kaigyonosa lɔ, amama ɓɨgbagba nɨ kɛgʉ ɓata kaiba ɓɛ agya ɓʉnɨ.
Ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti ɓa ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: «Yuani-Mubatizaɨ opupiniku ka
ɓabɨlɨ!»
8 Ɓagɔgɔ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mugyalandʉ Ɨlɨya ipupisiniku ɓata!»
Ɓagɔgɔ ɓaɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «Mugyalandʉ wandɛlɨ ɓemoti opupiniku
ka ɓabɨlɨ!»
9 Luki limoti, Ɛlɔdɨ aɓɨkya ɓɛ: «Ɨmɨ nakusisoni ndɨ Yuani mʉ. Wanɨ sɛ
kʉwa ɓata mʉna nakaʉkana makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga kʉgʉ kakɨ
mʉ?» A ndɨ kakɨsa kamɨna Yeso.

Yeso olyolyisini ambaza mudingi ka ɓambanzʉ
(Matayɔ 14:13-21; Malɨkɔ 6:30-44; Yuani 6:1-14)

10 Nɨyɔ ɓatʉtʉmbwa ɓigononoku, ɓatʉmbʉlyaga ndɨ Yeso masɨ nɨmɔ ɓa
ndɨ nɨ ɓogyini. Ɨnda ndɨ na ɨɓʉ ka pa nɨyɔ mʉmbanzʉ kɛgʉ ndɨ mino,
ɓuwobi na gʉɗʉ ɓemoti nɨnɔ ina ɓɛ Ɓɛtɛsaida.
11 Luki limoti, nɨyɔ ɓambaza ka ɓambanzʉ ɓʉkana ɓɛyɔ, ɓaga ndɨ
kaʉkɨsa. Nɨyɔ ɓadwɛ, Yeso ʉtɨlya, ʉnzɨnɨlya kʉgʉ wa Ɓʉngama ko Kunzi,
uhukusa ndɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ kaigyogyiso na ɓokoloɓu.
12 Ngbingo yi nɨnɔ mɔnɨ apʉnga mino kogwo, ɓatʉtʉmbwa ɓakpuɗoku
ndɨ Yeso, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Hʉɓɨkya nɛkɨ ambaza ka ɓambanzʉ ɓɛ ɓaga kakɨsa
pa ya ɓusisini no luki lɨlya ka sɛngɨ na ka ɓandaɓʉ nɨɓaɨna ɓuwobi-ɓuwobi
wanʉ, kyɛ ta wanʉ ka ɨsa.»
13 Luki limoti ʉɓɨkya ɓɛ: «Hupóno malɨlɨ asɨ nɨ ɨɓunu aka
ɓamombukwana-daɓʉ ɓi.»
Ɓasikisya ɓɛ: «Ta ɨɓusu asɨ na mukati kuɓukumuti aka na ɓosi ɓaɓa.
Wakapa ɓɛ tɨndɨ koluwo malɨlɨ ko bulya ka ɓatʉ ɓi nɨɓana ɓasɨ?»
14 A ɓɛyɔ, ɓambanzʉ ɓa ndɨ wa banda ɓɛlɔfʉ kuɓukumuti.
Yeso ʉɓɨkya ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Hulikisoni nɛkɨ ka magbʉta. Lɨgbʉta
limoti-limoti ika na ɓambanzʉ banda ɓatɛkɛɓɛ kuɓukumuti.»
15 Ɓaɓɨɓya ɓagya ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ, ɓulikisa ndɨ ɓasɨ.
16 Yeso ava mukati nɨmɔ kuɓukumuti mɔ na ɓosi ɓaɓa, ɨkwɛ kʉgʉ wa
lɨsyɛ, amigisya Kunzi ɨbɨba. Kumbuso yi agbananaga, ʉpá ɓaɓɨɓya ɓɛ
ɓalʉpyɨ ka ambaza ka ɓambanzʉ.
17 Ɓasɨ ɓalyalya, ɓikutaga ndɨ ɓɨkpɛkɛɗɛ-kpɛkɛɗɛ. Ɓaɓɨɓya ɓamʉmʉla
kʉwa nɨmɔ otigala ndɨ mɔ, ogwa ndɨ mʉmbɨ tɛkɛɓɛ na mɨɓa.

Pɛtɛlɛ oɓikyini ɓingbanganya ɓɛ Yeso nɨ Masiya
(Matayɔ 16:13-19; Malɨkɔ 8:27-29)

18 Lɨsyɛ limoti Yeso akɨɗa ndɨ kalʉmba, ɓaɓɨɓya kakɨ ɓa ndɨ pa imoti na
ɨyɨ. Umuusa ɓɛ: «Ɓambanzʉ ɓa pɨyɛ kaɓɨkya ɓɛ ɨmɨ nɨ wanɨ?»
19 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti ɓakaɓɨkya ɓɛ ɨwɛ nɨ Yuani-
Mubatizaɨ, ɓagɔgɔ ɓɛ ɨwɛ nɨ mugyalandʉ Ɨlɨya, ɓagɔgɔ ɓata ɓɛ ɨwɛ nɨ
mugyalandʉ ɓemoti wandɛlɨ nɨnɔ opupiku ɓi ka ɓabɨlɨ.»
20 Kumbuso yi, Yeso umuusa kʉwa ndɨ ɨɓʉ ɓɛ: «Sɛ kʉwa ɨɓunu,
makaɓɨkya ɓɛ ɨmɨ nɨ wanɨ?»
Pɛtɛlɛ amigisya ɓɛ: «Ɨwɛ nɨ Masiya nɨnɔ ko Kunzi.»

21 Yeso ʉgbɨtyaga ndɨ ɓɛ ɓakaɓikyonito mʉmbanzʉ.
22 Omotiloku ndɨ ɓata ɓɛ: «Okwononi ɓɛ Mika-mʉmbanzʉ igyogyisi kʉgbɛ, ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ka Ɓayuda, ɓokumu-kumu na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓambimbo, ɓamwisiso. Luki limoti, ka lisyɛ la masaa kumbusa wa kukwakʉ kakɨ, opupoku ka mbʉkʉ.»
23 Kumbuso yi ʉɓɨkya ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ ɓɛ: «Mʉmbanzʉ kapa kɛɓɨɓya, okwononi ɨmʉyɨ ɨyɨ mombukwana-dakɨ, abɨnika mʉsalaba kakɨ masyɛ masɨ, anɛɓɨɓya.
24 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kapa kaɓuulyogo ɔɓɨlɨ kakɨ kʉnʉ kusili wa mɔnɨ, aɓungusatʉ, luki limoti mʉtʉ yi nɨnɔ aɓungusa ndɛkɛ ɔɓɨlɨ kakɨ ko bulya kamɨ, ahukusatʉ ndɛkɛ.
25 A ɨzangɨya tino mʉmbanzʉ kainisono na lingama lasɨ la ɔɓɨlɨ, nɨ aɓungusini ɨkanɨ aputini ɔɓɨlɨ kakɨ ɓɨkpɛ?
26 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ɨmʉkanaga suni ko bulya kamɨ na ko bulya lɨkpʉmʉka kamɨ, Mika-mʉmbanzʉ amɨnyɨlya ndɛkɛ ɨyɨ suni ɓɛgɛyɔ wa odoku ndɛkɛ mino ka ɨbɨba kakɨ na ka ɨbɨba ka Baba pa imoti na ɓamalaika ɓotu.
27 Luki limoti, nakamʉɓɨkya ɓɨngbanganya ambɛ, a lingʉnʉ: ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti nɨɓana ɓa wanʉ, ɓakokwigʉ ndɛkɛ kanɨ ɓakinigʉ Ɓʉngama ko Kunzi.»

Miso ka Yeso igomosyonini
(Mataɣɔ 17:1-8; Malikɔ 9:2-8)

28 Ɓuwobi kadwɛ pɔsɔ imoti kumbusa wa mʉnzɨna mi nɨmɔ, Yeso aɗaka ndɨ ka ngʉpa pa imoti na Pɛtɛlɛ, Yuani na Yakɔbɔ kalʉmba.
29 Ko ngbingo yi nɨnɔ a ndɨ mino kalʉmba nɔ, misa kakɨ igomosyana ndɨ, ɓotu kakɨ oɓuɓa ndɨ ɓitu abɛ ngbangbata kangɨnana.
30 Ɓambanzʉ ɓaɓa ɓopupana ndɨ ɓigbututu kanzɨna na Yeso: a ndɨ nɨ Musa na mugyalandʉ Ɨliya.
31 Ɨbɨba ko Kunzi ukungula ndɨ ɓikululu. Ɓa ndɨ kanzɨna na Yeso kʉgʉ wa kukwakʉ kakɨ nɨkwɔ ɨgyonosa ndɛkɛ ka Yelusalɛma.
32 Pɛtɛlɛ na ɓawai-dakɨ ɓa ndɨ ɓuɗukono ka ɓatɔtɔ ɓingbwungono. Nɨyɔ ɓozuzukoku, ɓɨna ndɨ ɨbɨba ka Yeso pa imoti na ɓalʉkʉ ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ ka kpɔlɔ kakɨ ɓɔ.
33 Ko ngbingo yi nɨnɔ ɓatu ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ mino kaasanana na Yeso, Pɛtɛlɛ aɓɨkya kʉwa ɨyɨ ɓɛ: «Muwonisilo, a ɓɨnza iɓusu kaika wanʉ. Topikɨ ɓangbangba ɓayɨsaa, nɨyɔ kakʉ, nɨyɔ ka Musa na nɨyɔ ka Ɨliya.» A ndɨ kanzɨna nɨ kɛgʉ kaiba ɓɛ akaɓɨkya ɓʉ.
34 Nɨyɔ a ndɨ kanzɨna ɓɛyɔ, lindindi odoku ndɨ ɓɨkwa, utikya ɨɓʉ ɓasɨ na kululuko. Ɓaɓɨɓya ɓaɓanga ndɨ kʉgbɛ wa lindindi utikya ndɨ mino ɓɛyɔ.
35 Lɨyʉ otukyoku ka lindindi kʉ ɓɛ: «Nɨmʉna a Mikamɨ mʉpaka nɨnɔ napʉnaga ndɨ. Mumukononi ɨyɨ!»
36 Kumbusa wa lɨyʉ nɨlɔ, ɓaɓɨɓya ɓɨkwɛ ndɨ, ɓamɨna kʉwa Yeso aka mʉkaka. Ɓadakyana ndɨ ɓiwo, kanɨ ɓakatumbulyogigʉ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓɨna ndɨ lɔ.

Yeso ahukusini miki ɓemoti wa limbɛngɨ la ɓʉnyɛ
(Mataɣɔ 17:14-18; Malikɔ 9:14-27)

37 Ɓʉgala ɓi, Yeso na ɓaɓɨɓya ɓasaa ɓosya ndɨ ka ngʉpa, ambaza mudingɨ ka ɓambanzʉ akpuɗoku ndɨ.
38 Wɨna sɛ, alʉkʉ ɓemoti kʉsɔ wa ambaza wa apʉnga kapamɨkanaga, ɓɛ: «Muwonisilo, kikiliki, nakaʉkʉnga ambɛ ɨndɨlyanɔ ɓaka mikamɨ mʉlʉkʉ yi nɨmʉ, a ɨyɨ yɨkaka aka kʉ kamɨ!

39 Lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ limoti akagyogyiso, ko ngbinga ɓemoti akugwisogo,
anzimbo no ngu, ofu atumo ka mʉnɔkʉ ɓɨdɛ. Lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ li nɨlɔ
asaga kanɨ agyogyisini.
40 Nitotonogi ɓi na ɓaɓɨɓya kakʉ ambɛ ɓokpumyi lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ li
nɨlɔ, luki limoti ʉgyagya.»
41 Yeso usikisya ɓɛ: «Eeeze iɓunu, lɨvananza la masyɛ mi nɨma, makɛgʉ
na baya, ma ɓanyɛ! Nakwanana ndɛkɛ kaika pa imoti ɓongbinga ɓɨnga?
Nakwanana kapɨla ɓʉzʉ kunu ɓongbinga ɓɨnga? Doku no mikakʉ kʉnʉ!»
42 Ko ngbingo yi nɨnɔ miki a kʉwa ndɨ mina kaisisilo ɓuwobi na Yeso,
lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ li nɨlɔ abʉmya wasɨ ɓɨngɔmʉ, anzimba ndɨ no ngu. Luki
limoti, Yeso apamɨlya ndɨ lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ, miki ahʉka, amigisya abakɨ.
43 Nɔkʉ ʉdika ndɨ ɓambanzʉ ɓasɨ ɓɨdɛ kaɨna ngu yidingi ko Kunzi.

Yeso igilyini kaɓɨkya ɓɛ okwatʉ ɓanʉ
(Mataɣɔ 17:22-23; Malɨkɔ 9:30-32)

Ɓambanzʉ yɨkaka-yɨkaka ɓa ndɨ kombomboya ka masɨ nɨmɔ Yeso agya
ndɨ. Ʉɓɨkya ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ:
44 «Hukononi ɓɨnza nɨlɔ nakamʉɓɨkya: ɓasʉtatʉ ɓanʉ Mika-mʉmbanzʉ
ka maɓɔkʉ ka ɓambanzʉ.»
45 Luki limoti, ɓaɓɨɓya ɓakɛgʉ ndɨ kotombisyo isi ya mʉnzɨna mi nɨmɔ.
Isi a ndɨ na ɨɓʉ yakɨsʉma kyɛ ɓakibonitɔgʉ. Ɓa ndɨ gɔnɨ kaɓanga kamuusa
bulyo yi.

Wanɨ nɔ a mʉtʉ wa ɨɓɨba kʉgbɛ?
(Mataɣɔ 18:1-5; Malɨkɔ 9:33-37)

46 Kumbuso yi, ɓaɓɨɓya ɓapʉnga ndɨ kaɨnzɨnzɨnya luga kaɓʉ ɓɛ wanɨ
nɔ a mʉtʉ wa ɨbɨba kʉgbɛ.
47 Yeso andʉnga ndɨ tamanaga kaɓʉ. Kʉwa wa ava ndɨ miki ɓemoti
abiso ɓuwobi na ɨyɨ,
48 ʉɓɨkya ɓɛ: «Mʉmbanzʉ yi nɨnɔ abibisa miki ɓɛyɔ ka nɨmʉna ko bulya
kamɨ, ebɨbisi ɨmɨ ɓɨkpɛ, na mʉmbanzʉ yi nɨnɔ akebibiso, akabibiso gɔnɨ
nɨnɔ etikoku ndɨ. Kyɛ mʉmbanzʉ yi nɨnɔ akainisono abɛ mʉtʉ wa payaya
kʉgbɛ luga kunu ɓasɨ, ɨyɨ nɔ a mʉtʉ wa ɨbɨba.»

Mʉmbanzʉ yi nɨnɔ kɛgʉ mumuyoniso kakʉ a wai-dakʉ
(Malɨkɔ 9:38-40)

49 Kʉwa wa, Yuani aɓɨkya ndɨ Yeso ɓɛ: «Muwonisilo, tamini ɓi mʉtʉ
ɓemoti kokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ ko lino kakʉ. To ɓi kapa kapakya
kyɛ kɛgʉ ka mʉɗɔngɔ kusu.»
50 Luki limoti, Yeso aka na ɨyɨ ɓɛ: «Makapokyonitɔgʉ, kyɛ mʉtʉ yi nɨnɔ
kɛgʉ mumuyoniso kakʉ, a wai-dakʉ.»

Yeso akakɨtaga ka Samalia, iwili ya simuyoniso ka Ɓayuda

51 Nɨyɔ masyɛ ka Yeso obimono kaɗaka kʉgʉ wa lɨsyɛ, otiwolya ndɨ
lɨgʉndʉ kaɗaka ka Yelusalɛma.
52 Ʉtɨka ndɨ ɓatʉ ɓemoti ɓɛnɛ kambwa. Ɓɨnda ndɨ, ɓingyo ka mugi
mimoti ka Ɓasamalia kaɓungusilyo pa ya ɓusisini.
53 Luki limoti, ɓatʉ ɓa mugi mi nɨmɔ ɓakya ndɨ katɨlya kyɛ a ndɨ ɨyɨ
kaɨnda misa ka Yelusalɛma.
54 Ngbingo yi nɨnɔ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛyɔ ka Yakɔbɔ ɨɓʉ na Yuani ɓɨna
mino ɓɛyɔ, ɨɓʉ aka ɓɛ: «Mombukwono-dosu, wopatʉ ɓɛ takʉngɨ ɓuku
kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ na kaulumwisogo?»
55 Yeso oyikana ndɨ misa kʉ ɓa ndɨ mino, uyoyiso.
56 Kumbuso yi, ɓɨnda kʉwa ndɨ ka mugi magɔgɔ.

Ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓakapa kaɓɨɓya Yeso
(Mataɣɔ 8:19-22)

57 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓa ndɨ mino ko pisi, alʉkʉ
ɓemoti aɓɨkya ɓɛ: «Nʉɓɨɓya pa yasɨ kʉ wɨnda ndɛkɛ mino.»
58 Yeso aɓɨkya ɓɛ: «Ɓanzɨɣɔ ɓa na maɓaga, ɓombu ɓa na ɓandaɓʉ, luki
limoti Mika-mʉmbanzʉ kɛgʉ na pa yakanga na yakimumbiso.»
59 Aɓɨkya ndɨ mʉtʉ wagɔgɔ ɓɛ: «Iɓyeku.» Luki limoti, alʉkʉ nɔ aɓɨkya
ɓɛ: «Muwonisilo, ɨsɨlya mbɛyɨ ngbingo kaɨnda kalumba baba.»
60 Yeso amigisya ndɨ ɓɛ: «Hʉsa ɓamanda, ɓolumbi ɓamanda kaɓʉ, ɨwɛ,
wɨnda kaɓɨkyaga mongoni ma Ɓʉngama ko Kunzi.»
61 Alʉkʉ wagɔgɔ aɓɨkya ɓata ɓɛ: «Muwonisilo, nʉɓɨɓyatʉ ndɛkɛ, luki
limoti ɨsɨlya mbɛyɨ ngbingo naga kaɨnanana na lɨvananza kamɨ.»
62 Yeso aɓɨkya ɓɨngbanganya ɓɛ: «Mʉmbanzʉ yi nɨnɔ apʉngaga kɛɓɨɓya,
ɨkwɛ ɓata kumbuso, kakwananɨgʉ ka Ɓʉngama ko Kunzi.»

10

Yeso utikini ɓaɓɨɓya ɓagɔgɔ ɓatɛkɛɓɛ madɨya na ɨka na ɓaɓa

1 Kumbuso yi, Mombukwono-dosu ʉpʉnaga ɓambanzʉ ɓagɔgɔ ɓatɛkɛɓɛ
madɨya na ɨka na ɓaɓa, ʉtɨka ndɨ ɓaɓa-ɓaɓa kambwa ka ɓagʉɗʉ ɓasɨ no
giyo yasɨ nɨyɔ ɨyɨ mombukwana-dakɨ a ndɨ mino kaɨnda.
2 Kambwa wa lɨgʉndʉ kaɓʉ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Masɔlɔ a mudingi, luki limoti
ɓagya-ligubo ɓa ɓakɛɗɛ. Muɓɨkyoni nɛkɨ mombukwono tiko ambɛ utikiku
ɓagya-ligubo kanyɔ masɔlɔ kakɨ.
3 Wogoni! Namutiki abɛ ɓomikya ɓakɔndɔlɔ lugo ko ɓosukopi.
4 Makovonitɔgʉ ɓuyi, kʉgba, gʉtʉgʉ ɓɛkpakʉ aka, makamuusonito
mʉmbanzʉ ko pisi.
5 Ka ndaɓʉ yasɨ nɨyɔ mogulyaga ɓanʉ mino, ɓikyogoni ɓanʉ amɓɛ:
‹Mazɨɣɔ iki ka ndaɓʉ yi nɨyɨ.›
6 Kika nɨ mʉtʉ wa mazɨɣɔ a ka ndaɓʉ yi nɨyɔ, mazɨɣɔ kunu ika kʉgʉ
kakɨ. Kiki, mazɨɣɔ mi nɨmɔ amumigilyoku.
7 Wikoni ka ndaɓʉ yi nɨyɔ aka yɔ, manalya na komwo nɨmɔ ɓika kamʉpá
kyɛ mʉgya-ligubo okwononi na mʉkalya kakɨ. Makikonitɔgʉ kaamama ka
ɓandaɓʉ gbalɨ.
8 Makogulyaga ɓanʉ ka gʉɗʉ ɓemoti ɓɛnɛ, ɓatʉ ɓi ɓamʉtɨlya, lyoni nɨmɔ
ɓika kamʉpá,
9 muhukuso ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu nɨɓɔ ɓika kʉ, mʉɓɨkya ɓɛ: ‹Ɓʉngama ko
Kunzi a kʉwa ɓuwobi.›
10 Luki limoti, makogulya ɓanʉ ka gʉɗʉ ɓemoti nɨ ɓakamutilyigʉ,
puponi wa, momisikana ka gʉɗʉ yi nɨnɔ, manaɓɨkya ɓɛ:
11 ‹Tibumini liɓungu* la gʉɗʉ kunu, gʉtʉgʉ nilɔ a ka ɓakagba kusu aka.
Luki limoti, wiboni ɓɨnza ambɛ Ɓʉngama ko Kunzi a kʉwa ɓuwobi.›
12 Nakamʉɓɨkya ambɛ ka lɨsyɛ lɨkɔ ngbanga, Kunzi ugyogyisa ndɛkɛ ɓatʉ
ɓa gʉɗʉ yi nɨnɔ kʉgbɛ kaʉkɨtaga nɨɓɔ ɓa Sɔdɔmʉ.»

Ɓatʉ ɓa ɓagʉɗʉ nɨɓɔ ɓamʉya kabaɨlya
(Mataɣɔ 11:20-24)

13 «Kumbu kakʉ, gʉɗʉ wa Kɔlazini! Kumbu kakʉ gʉɗʉ wa Bɛtɛsaida!
Makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga nɨmɔ igyonasa ndɨ kʉ kunu kigyonosa

---

* **10:11 10:11** Kaɨbʉma liɓungu: Yɨgya nɨyɔ owonisilaga ndɨ ka Ɓayuda yɨgbanana ka ɓaɓɨɓya na gʉɗʉ yi nɨnɔ. **10:12 10:12** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 18:16; 19:29.

ndɨ ka Tilo na Sidɔna, iba ɓatʉ ɓi ɓowonisiloni ndɨ kumbu kaɓʉ ndɛlɨ, ɓimokisya ɓotu ɓaya lɨlɛɓʉ, ɓiɓuɓisa nzʉyɨ na libu ɓitu, ɓoyikono.
14 Kinili, ka lɨsyɛ lɨkɔ ngbanga, ɓamugyogyisa ndɛkɛ kʉgbɛ kakɨtaga Tilo
na Sidɔna.
15 Sɛ ɨwɛ Kapɛlɛnaumu, wakasɨma ɓɛ waɗakatʉ ɓanʉ kadwɛ kʉgʉ wa
lɨsyɛ? Usisa ndɛkɛ kadwɛ ka ɓaɓɨlɨ.»
16 Yeso ʉɓɨkya ɓata ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Mʉmbanzʉ kamʉmʉkana,
emukoni ɨmɨ, mʉmbanzʉ kamʉmʉya, emuyi ɨmɨ, mʉmbanzʉ kɛmʉya,
amuyi nɨnɔ etikoku.» Kumbuso yi ɓaga ndɨ.

Igoku ka ɓaɓɨɓya ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya na ɨka na ɓaɓa

17 Ngbingo yi nɨnɔ ɓaɓɨɓya ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya na ɨka na ɓaɓa ɓigononoku
mino, ɓa kʉwa ndɨ nɨ ɓotumini na magyagya ɓɨɗɛ, ɓanaɓɨkya ɓɛ:
«Mombukwono-dosu, gʉtʉgʉ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ aka o ɓi katɨmʉkana
ngbingo yi nɨnɔ to ɓi mino kaʉpamyaga ko lino kakʉ!»
18 Yeso usikisya ɓɛ: «Namɨna ndɨ Abɨlɨ kogwoku kʉgʉ wa lɨsyɛ
mʉɗɔngɔnɨ abɛ ngbangbata kangɨnana.
19 Hukononi: namʉpá ndɨ ngu kaʉɗɨtaga ɓanzʉka, ɓanakwaa-gbanɨ, no
ngu yasɨ ka Mumuyoniso, luki gʉtʉgʉ limoti aka kamʉgyɨgʉ ndɛkɛ ɓʉnyɛ.
20 Luki limoti, makogwonitɔgʉ magyagya asɨ kyɛ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ
akamʉmʉkana, gwoni magyagya mudingi kʉgbɛ kyɛ Kunzi okpikoni ndɨ
mino kunu kʉgʉ wa lɨsyɛ.»

Yeso akamibisiso Abakɨ ka ɓaɓɨɓya kakɨ (Matayɔ 11:25-27; 13:16-17)

21 Ko ngbingo yi nɨnɔ gɔnɨ nɔ, Yeso otuma na magyagya ko ngu ya
Lɨmbɛngɨ-Lotu, ɨyɨ aka ɓɛ: «Baba ooo, Mombukwana masɨ nɨmɔ a kʉgʉ
wa lɨsyɛ na nɨmɔ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ, nubibisini kyɛ uwonisilo ɓatʉ nɨɓɔ
ɓakibigʉ luki makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga nɨmɔ ʉsʉmɨlya ndɨ ɓatʉ
ɓa yimibo na nɨɓɔ ɓa akili. Iyo Ba, a ɓɛyɔ kyɛ wabaɨlya ndɨ ɓɛyɔ.»
22 «Baba epóni makpʉmʉka masɨ. Gʉtʉgʉ mʉtʉ ɓemoti aka kibigʉ ɓɛ
Miki nɨ wanɨ kiki asɨ Baba aka, na gʉtʉgʉ mʉmbanzʉ ɓemoti aka kibigʉ
ɓɛ Baba nɨ wanɨ kiki asɨ Miki aka, na sɛ kʉwa nɨɓɔ Miki akapa kaumibiso.»
23 Kumbuso yi, Yeso oyikana ndɨ misa ka ɓaɓɨɓya kakɨ, ɨyɨ aka ɓɛ:
«Magyagya ɨɓunu kaɨna nɨlɨna makaɨna lɨ!
24 A ɓɛyɔ, nakamʉɓɨkya ɓɨngbanganya ambɛ, ɓogyalandʉ na ɓangama
ɓakpʉ ɓa ndɨ na mʉsasa kaɨna makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga nɨmana
makaɨna ma, luki limoti ɓakɨnagʉ ndɨ. Ɓa ndɨ gɔnɨ na mʉsasa kaʉkana
nɨmana makaʉkana ma, luki limoti ɓakʉkanagʉ ndɨ.»

Lizuni ka Musamalia wanza

25 Kʉwa wa, muwonisilo wa Mʉtʉʉ ka Musa ɓemoti amaga ndɨ kaɓɔɓɔ
Yeso, amuusa ɓɛ: «Muwonisilo, nakwanana pɨyɛ kagya ɓʉnɨ kainisono na
ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ?»
26 Yeso asikisya ɓɛ: «Ɓokpika sɛ mbɛyɨ ka Mʉtʉʉ ɓʉnɨ? Ʉkanaga ɓʉnɨ
kʉsɔ yi wa watangʉlaga mino?»
27 Alʉkʉ nɔ amigisya ɓɛ: «Mʉpa Mombukwana-dakʉ Kunzi na lɨmbɛngɨ
kakʉ lasɨ, na mʉtamanagɨ kakʉ masɨ, no ngu kakʉ yasɨ, na yimibo kakʉ
yasɨ.» Na: «Wapa wai-dakʉ ɓɛyɔ aka yɔ wɨpaga mino.»
28 Yeso amigisya ɓɛ: «Ɛɛɛ, wosikisyiku ɓɨnza. Gya nɛkɨ ɓɛyɔ winisana
na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.»

10:27 10:27 Wanda ka Yɨgɨlya 6:5. **10:27 10:27** Wanda ka Ɓalawi 19:18.

29 Yɛkɨ muwonisilo wa mʉtʉʉ a ndɨ kapa kowonisilo ɓungbingbili kakɨ,
amuusa Yeso ɓɛ: «Wai sɛ kʉwa nɨ wanɨ?»
30 Yeso amigisya na mʉtʉmbʉlagɨ ɓɛ: «A ndɨ lɨsyɛ limoti, mʉtʉ ɓemoti
otukyoku ka Yelusalɛma kosya ka mugi ma Yeliko. Kadwɛ ko pisi,
abangana na ɓonzikaɓʉ, ɓagwi, ɓabʉma, ɓakʉpya makpʉmʉka masɨ,
ɓanyɔ ɓotu, ɓaga, ɓasa ɓuwobi kokwo.
31 Kumbuso yi, kumu-kumu ɓemoti a ndɨ kosyoku ko pisi yi nɨyɔ gɔnɨ
yɔ. Nɨyɔ amɨna mʉtʉ yi nɨnɔ, ɨkɨta ka kpɔlɔ, akpangba, aga yakakɨ.
32 Kagya yɨkɛɗɛ ɓɛnɛ, Mulawi odoku wa gɔ wa. Nɨyɔ amɨna alʉkʉ nɔ,
ɨkɨta gɔnɨ ka kpɔlɔ, akpangba, aga.
33 Luki limoti, Musamalia ɓemoti nɨnɔ otukyoku ndɨ ɨyɨ ɓyɨ, oɓyeku ko
pisi yi nɨyɔ gɔnɨ yɔ. Nɨyɔ odweku wa, amɨna, akwilya kumbu.
34 Akpuɗoku, asʉkʉsa ɓapwayɨ na vinya, ogboɗya na molingo, akanda.
Kumbuso yi abɨnɨka kʉgʉ wa punda kakɨ, aga na ɨyɨ ka ndaɓʉ ka ɓobiko[†]
ɓɛ ɓatʉkɨ.
35 Nɨyɔ lɨsyɛ asyɛ kʉwa, Musamalia anyɔ ɓuyi ɓambuma ɓaɓa[‡] apá
mombukwana ndaɓʉ, aɓɨkya ɓɛ: ‹Mʉtʉka alʉkʉ yi nɨmʉna ɓɨnza, nakalya
ɓanʉ masɨ nɨmɔ wagyɨlya ko ngbingo wa kigoku.›»
36 Ka muliɓo, Yeso amuusa kʉwa ɓɛ: «Wanɨ nɔ luga ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓasaa
ɓɔ akaʉmɨnɨkyana abɛ kika ndɨ wai-dakɨ mʉtʉ yi nɨnɔ ɓonzikaɓʉ ɓabʉma
ndɨ nɔ?»
37 Muwonisilo wa Mʉtʉʉ ka Musa asikisya ɓɛ: «Nɨnɔ akwilya ndɨ
kumbu.»
Yeso opipiloku kʉwa na ɨyɨ ɓɛ: «A ɓɛyɔ, wɨnda, ɨwɛ wogyoku ɓɛgɛyɔ!»

Yeso ogoni kanda Malata ɨɓʉ na Malia

38 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓa ndɨ mino ka lɨgʉndʉ, adwɛ
ndɨ ka mugi mimoti kʉ muko nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Malata atɨlya ndɨ mino kʉ
kakɨ.
39 A ndɨ na mamakɨ ɓemoti mʉsɨka yi nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Malia nɨnɔ a ndɨ
wakiko kambwa ka Mombukwono-dosu, anʉkana mʉtɨwɨ kakɨ.
40 Luki limoti, Malata a ndɨ kaɗanga ɓɨɗanga-ɗanga na mogubo. Odoku
ka kpɔlɔ ka Yeso ko ngbinga mʉkɛɗɛ, aɓɨkya ɓɛ: «Mombukwono-dosu,
wɨna mbɛyɨ ɓɛyɔ Malia esi mino mʉkaka na mogubo masɨ ɓɛnɛ! Ɨɓɨkyɨlya
nɛkɨ yakakɨ ambɛ esingyiku.»
41 Mombukwono-dosu asikisya ɓɛ: «Malata, Malata, wakombomboyo
na kahiyungo ko bulya makpʉmʉka ɓinzenge-nzenge,
42 wɨna sɛ, luki limoti aka lɔ a la ɨzangɨya. Malia opuni ɓi nɨlɔ a lanza
kʉgbɛ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kakʉpyɨgʉ ndɛkɛ.»

11

Yeso akauwonisilo ɓaɓɨɓya kakɨ kalʉmba
(Matayɔ 6:9-13; 7:7-11)

1 Lɨsyɛ limoti, Yeso a ndɨ kalʉmba ka pa imoti ɓɛnɛ. Nɨyɔ ama kalʉmba,
mʉɓɨɓya kakɨ ɓemoti amuusa ɓɛ: «Mombukwono-dosu, tiwonisila gɔnɨ
ɨɓusu kalʉmba ɓɛyɔ Yuani-Mubatizaɨ uwonisila ndɨ mino ɓaɓɨɓya kakɨ.»
2 Kʉwa wa, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ngbingo yi nɨnɔ mo mino kalʉmba,
ɓikyogoni ɓɛ:
‹Obosu nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ,
lino kakʉ a lotu.

† **10:34 10:34** Ka ɓagʉɗʉ ɓakpʉkpʉ, ɓopika ɓandaɓʉ ko bulya ɓobiko. Ɓakalyaga mino ɓuyi masyɛ masɨ ka malɨlɨ na mosisini. ‡ **10:35 10:35** Ɓuyi ɓakpʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ makuta maɓa ma ɔlɔ.

Ɓʉngama kakʉ oduku!
3 Tɨpáganɔ masyɛ masɨ malɨlɨ nɨmɔ okwononi na iɓusu.
4 Watɨpɨlya ɓʉnyɛ kusu,
ɓɛgɛyɔ iɓusu tʉpɨlyaga mino ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓatɨgyɨlyaga ɓʉnyɛ.
Wakatisonitɔgʉ kogwa ka kʉɓɔɓɔkʉ.›»

Kungoni, Kunzi amʉpátʉ

5 Yeso ʉɓɨkya ɓata ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Kika mbɛyɨ nɨ mʉtʉ ɓemoti
luga kunu a na mamakɨ, ɨnda kʉ kakɨ na gʉndʉ kaɓɨkya ɓɛ: ‹Yaya, ɨpá
mino malɨlɨ,
6 kyɛ wai ɓemoti esilyiniku, nakɛgʉ gʉtʉgʉ na malɨlɨ kapá mbɨya wanʉ.›
7 Kika nɨ mamakʉ usikisyiniku kʉ ka ndaɓʉ ɓɛ: ‹Ɨsa kedomiso!
Tidulogini iɓusu na ɓomikamɨ, tangaga, nakakwananɨgʉ katʉkya kaʉpá
malɨlɨ.›»
8 Yeso omotiloku ɓɛ: «Ɛɛɛ a ɓɛyɔ, nakamʉɓɨkya ambɛ, mamakʉ
otukyokuto kaʉpá malɨlɨ! Gʉtʉgʉ kotukyi kyɛ a wai-dakʉ, otukyokuto ʉpá
kyɛ ɨka kanɨ wakungini na lɨmbɛngɨ lɨnda.
9 Kinili, ɨmɨ nakamʉɓɨkya ambɛ: Kungoni, ɓamʉpátʉ. Kisoni, minison-
isatʉ nolu. Yiponi holi, ɓamuukulyatʉ mupumi.
10 A ɓɛyɔ, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ akʉngaga, ɓapágatʉ. Nɨnɔ akɨsaga,
inisanagatʉ nolu. Na nɨnɔ ayipogo holi, ɓahukwɨlyagatʉ mupumi.
11 Abakɨ miki tino nɔ luga kunu, mikakɨ kakʉnga musi, akwanana kʉwa
kapá nzʉka!
12 Ikanɨgʉ kakʉnga lakɨ, apá kʉwa nakwaa-gbanɨ?
13 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ mo mino ɓanyɛ, luki limoti mibagatʉ kaʉpá ɓomiki
kunu makpʉmʉka manzanza. Obonu nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ a wanza, kinili
a lɨngʉnʉ ɓɛ ʉtɨkɨlyatʉ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakʉngaga Lɨmbɛngɨ-Lotu.»

Yeso a no ngu kakɨtaga Abɨlɨ
(Matayɔ 12:22-30; Malikɔ 3:22-27)

14 Lɨsyɛ limoti, Yeso a ndɨ kokpumya lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ kʉsɔ ka alʉkʉ
ɓemoti. Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ a kʉwa ndɨ nɨ aitisini ɓoɓo. Nɨyɔ lɨmbɛngɨ
la ɓʉnyɛ apupa ndɨ ɓɛyɔ, ɓoɓo apʉnga kanzɨna. Kʉwa wa, ambaza ka
ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa ɓombombaya ndɨ kʉgbɛ.
15 Luki limoti ɓagɔgɔ luga kaɓʉ ɓa ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: «Akopkumyo
mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ no ngu ka Belizebuli*, nɨnɔ a ngama wa mambɛngɨ
ma ɓʉnyɛ mi nɨmɔ!»
16 Ɓagɔgɔ ɓa ndɨ kaɓɔɓɔ Yeso, ɓanaɓɨkya ɓɛ agyɨ likingyosi kotukyoku
kʉgʉ wa lɨsyɛ.
17 Luki limoti, Yeso a ndɨ kaiba tamanaga kaɓʉ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Lɨvananza la
ɓʉngama ɓumoti kapʉnga kabʉmana lugo yi, iba ɓʉngama ɓi nɨɓɔ osyini.
Ɓandaɓʉ ɓoyi oɗukana ɓayasɨ ɓɨgbatata.
18 Kika nɛkɨ nɨ Abɨlɨ akabʉmana na mombukwana-dakɨ yi, ɓʉngama
kakɨ akwanana kʉwa kaidukulogo kaamaga lɨkɨ? Kyɛ makabɨkya bɛ
nokpumyaga mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ no ngu ka Belizebuli.
19 Kika nɨ ɨmɨ nakokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ no ngu ka Belizebuli,
ɓomikunu, ɓa kʉwa ɨɓʉ kokpumyo no ngu ka wanɨ? Kinili, iɓunu
ɓamombukwana-daɓʉ bi ɓɔ mika ndɛkɛ ɓazozi.
20 Luki limoti, ɨmɨ, nakokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ no ngu ko Kunzi.
Nɨyɔ akowonisilo ɓɛ Ɓʉngama ko Kunzi odunuku luga kunu!

---

* **11:15 11:15** *Belizebuli:* Bamakagatʉ gɔnɨ ɓɛ Abɨlɨ.

21 Ngbingo yi nɨnɔ tutungyo ikaga mino na makpʉmʉka ma lʉnga masɨ,
ɔbuulyogo ndaɓʉ kakɨ ɓɨnza. Lɨngama kakɨ lasɨ ɨkaga ka mazɨyɔ gɔnɨ.
22 Luki limoti, tutungyo wongu kakɨtaga ɨyɨ kodoku, andʉngʉlyaga,
akʉpya makpʉmʉka ma lʉnga nɨmɔ ɨtambyago bi nomu, alʉpyaga masɨ
nɨmɔ ika nɨ akupyini.
23 Mʉtʉ nɨnɔ kɛgʉ pa imoti na ɨmɨ, a mumuyoniso kamɨ, nɨnɔ kɛgʉ
kamʉmʉla pa imoti na ɨmɨ, a komisyo.
24 Lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ kapupo mʉmbanzʉ, aga kolingyo ɓapa ka ɓɛsa
ɓilelele. Akɨsa pa ya kimumbiso, luki limoti nɨ kinigʉ. Kʉwa wa ilu aka
ɓɛ: ‹Nakaɨga ka ndaɓʉ kamɨ, kʉ nopupiku ɓi mino.›
25 Nɨyɔ ɨga ɓata, atakanya yɨkpaga ɓɨngɔ na yiɓungusya ɓɨnza.
26 Aga kʉwa kava mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ magɔgɔ maɗɨya na ɨka nɨmɔ
manyɛnyɛ kakɨtaga ɨyɨ, ɓogulyo, ɓilikisyo wa. Ɔɓɨlɨ ka mʉtʉ yi nɨnɔ ika
kʉwa wanyɛ kakɨtaga wa a ndɨ mino kambwa.»

Ɨgyagya ka nɨɓɔ ɓʉkanaga lɨkpʉmʉka ko Kunzi!

27 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso aɓɨkya ndɨ mino ɓɛyɔ, muko ɓemoti ka ambaza
apamɨkana ɓɛ: «Ɨgyagya yidingi ka muko yi nɨnɔ wasyɛ ndɨ ka mʉma
kakɨ, ulunguso!»
28 Luki limoti, Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓɨkya yɨpɛpɛ ɓi ambɛ: ‹Ɨgyagya ka
nɨɓɔ ɓʉkanaga lɨkpʉmʉka ko Kunzi, ɓanagya!›»

Yeso akausikisyo ɓambanzʉ lɨkpʉmʉka ko bulya likingyosi nɨlɔ ɓakʉnga ndɨ
(Matayɔ 12:38-42)

29 Ngbingo yi nɨnɔ ɓambaza ka ɓambanzʉ ɓa ndɨ mino kobwo, Yeso,
idukulaga ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: «Ɓatʉ ɓa lɨsyɛ li nɨlɨ ɓa ɓanyɛ. Iɓunu,
makakʉnga likingyosi no ɓou, luki limoti makɨnigʉ ndɛkɛ ɓata likingyosi
lagɔgɔ kiki nɨlɔ aka lɔ ka mugyalandʉ Yɔna.
30 A ɓɛyɔ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Yɔna a ndɨ likingyosi ka ɓatʉ ɓa Nɨnawɛ, a
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ Mika-mʉmbanzʉ ika ndɛkɛ mino likingyosi kambwa
ka ɓatʉ ɓa lɨsyɛ li nɨlɨ.
31 Ka lɨsyɛ lɨkɔ ngbanga, ngama muko yi nɨnɔ otukyoku ndɨ ɓyɨ ka gʉɗʉ
wa Sɨba kodoku kaʉkana mʉnzɨna ma yimibo ka ngama Sɔlɔmɔnɔ, amaga
ndɛkɛ kambwa ka ɓatʉ ɓa lɨsyɛ li nɨlɨ kaʉsʉngʉlya! Winoni sɛ, wanʉ, a
na mʉtʉ mudingi kakɨtaga Sɔlɔmɔnɔ.»
32 Ka lɨsyɛ lɨkɔ ngbanga, ɓatʉ ɓa Nɨnawɛ ɓamanana ndɛkɛ ɓigwo
kambwa ka ɓatʉ ɓa lɨsyɛ li nɨlɨ ka mʉɗɔngɔ kaʉsʉngʉlya! Kyɛ
ɓagomosyanatʉ ndɨ ɨɓʉ ɔɓɨlɨ kaɓʉ ngbingo yi nɨnɔ ɓamʉkana ndɨ mino
Yɔna. Wɨna sɛ wanʉ a na mʉtʉ mudingi kakɨtaga Yɔna!

Tala wa nzʉyɨ
(Matayɔ 5:15; 6:22-23)

33 «Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka katʉnagigʉ tala asʉma ikanɨ agbuku-
misya ɓata na mʉmbɨ. Luki limoti, abisaga kʉgʉ iba ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓika
kogulya ka ndaɓʉ ɓɨnɨ ɓʉngbanganya.
34 Miso kakʉ nɨ tala wa nzʉyɨ kakʉ. Ngbingo yi nɨnɔ miso kakʉ kɛgʉ
mino no koloɓu, nzʉyɨ kakʉ yasɨ a ka ɓʉngbanganya. Luki limoti, kika no
koloɓu, nzʉyɨ kakʉ yasɨ a gɔnɨ ko biti.
35 Ɛɛɛ, wɨmɨnya sɛ! Ɓʉngbanganya kakʉ kikonitɔgʉ ɓimbusu-mbusu abɛ
biti.
36 Nzʉyɨ kakʉ yasɨ kika ɓɨngbanganya, nɨ kɛgʉ na ɓumbusu-mbusu,
ika yasɨ ka ɓʉngbanganya, mʉɗɔngɔnɨ abɛ tala kuzigo na ɓʉngbanganya
kakɨ.»

Yeso akauyoyo Ɓafalisayɔ na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ (Matayɔ 23:1-36; Maliko 12:38-40)

37 Niyɔ Yeso ama ndi kanzina ɓɛyɔ, Mufalisayɔ ɓemoti amaka ndi kalyalya kʉ kaki. Ogulya ndi, iko, apʉnga kalyalya.
38 Niyɔ Mufalisayɔ nɔ amina Yeso kalyalya ni kisukusigʉ maɓɔkʉ,† likpʉmʉka ambanga.
39 Mombukwono-dosu aka ndi na iyi ɓɛ: «Iɓunu Ɓafalisayɔ, masʉkʉsa kɔpɔ na sani asi kunzi aka. Luki limoti, kʉsɔ kunu mikaga ɓutumo no kuɓakʉ na ɗiya ɓiɗɛ!
40 Makibigʉ luki! Makasima ɓɛ Kunzi ninɔ agya makpʉmʉka ma kunzi kibigʉ gɔni nimɔ ma kʉsɔ?
41 Hupóni ɓatʉ ɓayangya nimɔ ma na imu, iba masi iki kʉwa ɓingɔ ko bulya kunu.
42 Kumbu kunu iɓunu Ɓafalisayɔ! A ɓɛyɔ, mapága Kunzi zaka wa makpʉmʉka masi, luki limoti makaɓʉsala kaiko ɓingbingbili na ɓambanzʉ na kapa Kunzi. Makwanano ɓi kagya ɓɛyɔ, ni makosigʉ magɔgɔ.
43 Kumbu kunu Ɓafalisayɔ! Iɓunu mapaga kaiko ka moliki ma kambwa ka ɓandaɓʉ kunu ɓaya malʉmba. Mapaga gɔni ɓɛ ɓambanzʉ ɓiki kamumuuso na ibiba ka ɓapa ɓaya musilyoni.
44 Kumbu kunu! Ma abɛ ɓambʉkʉ niɓayɔ kimibisikonogigʉ, ɓambanzʉ ɓanakpakyana kʉgʉ yi‡ ni ɓakɛgʉ kaibo.»
45 Kʉwa wa, ɓemoti luga ka ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ aɓikya ndi Yeso ɓɛ: «Muwonisilo, niyɔ wakaɓikya ɓɛyɔ, wakatitʉmbwa na iɓusu gɔni!»
46 Yeso asikisya ndi ɓɛ: «Kumbu kunu gɔni, iɓunu ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ! Mubinikisaga ɓambanzʉ mokumbogi mutititi kabinika, nimɔ iɓunu makaviligʉ gʉtʉgʉ na kpɛngbɛ aka kaubinikiso.
47 Kumbu kunu! Makopika ɓambʉkʉ ka ɓogyalandʉ ko Kunzi niɓɔ ɓotitonu ɓulumwisaga ndi.
48 Kʉwa ɓɛgɛyɔ makowonisila ɓɛ maɓinikyanatʉ ndi gɔni iɓunu likpʉmʉka nilɔ ɓotitonu ɓagya ndi lɔ. Iɓʉ ɓulumwisaga ndi ɓogyalandʉ, iɓunu makopika kʉwa ɓambʉkʉ kaɓʉ!
49 Kinili Kunzi aɓikya ndi ka yimibo kaki ɓɛ: ‹Nʉtikilyatʉ ɓogyalandʉ na ɓatʉtʉmbwa. Ɓulumwisaga ndɛkɛ ɓemoti-ɓemoti luga kaɓʉ, ɓugyogyisa ɓagɔgɔ.›
50 Katʉkya wa aka wa ɓagya ndi mino ɔɓili, ɓulumwisogoni ɓogyalandʉ ɓudingi, na iɓunu ɓatʉ ɓa lisyɛ li nilina ɓɔ ɓamugyogyisa ndɛkɛ.
51 Ɓamwɔ mbɛyi ndi Abeli, ka muliɓo, ɓamwɔ ndi Zakalia, ka pa yangba ya Ndaɓʉ ko Kunzi, luga wa gbɔgbɔ niyɔ ɓapága ndi mino ɓapɛpɛ na pa yotu kʉgbɛ. Iyo, nakamʉɓikya ambɛ ɓugyogyisa ndɛkɛ ɓatʉ ɓa lisyɛ li nili ko bulya makpʉmʉka nimɔ masi.
52 Kumbu kunu ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ! Mudulyogoni ɓɛngɛni pisi ya kiba likpʉmʉka ko Kunzi ɓikpwɔkpwɔkpwɔ. Iɓunu ɓamombukwana-donu ɓi makɛgʉ iɓunu kogulyo, manʉkpingba gɔni niɓɔ ɓakapa kogulyo.»
53 Niyɔ Yeso opupa ka ndaɓʉ yi niyɔ, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ ɓanyɔ ndi zigo. Ɓapʉnga ndi kakpima ɓuwobi-ɓuwobi ka ɓopisi ɓaya makpʉmʉka dididi.

---

† **11:38 11:38** Ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ka Ɓayuda ɓandɛli ɓinaga ndi ɓɛ a na izangiya yidingi kayisʉkʉsa maɓɔkʉ kambwa mʉlyalya. Maliko 7:3-4. Luki limoti, Yeso amʉyatʉ ndi iyi (Matayɔ 15:2) na ɓaɓiɓya kaki ɓakagyagigʉ ndi iɓʉ ɓɛgɛyɔ (Matayɔ 15:20; Maliko 7:2-5). ‡ **11:44 11:44** Kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ ka Ɓayuda, kakpakyana kʉgʉ wa mbʉkʉ, apága ndi ɓʉnyɛ kambwa ko Kunzi. **11:51 11:51** Wanda ka Mʉpʉnganagi 4:8.

54 Ka lingunu, ɓa ndi kalikaga ɓɛkyɛ akwanana ndi kasakaga ka munzina kaki.

12

Takikonitɔgu ɓatu ɓa kuɓɔɓɔku
(Mataɣɔ 10:26-27)

1 Ko ngbingo yi ninɔ, ɓambaza ɓakpukpu kugbɛ ka ɓambanzu
ɓamumukana ndi ka kpɔlɔ ka Yeso, ɓotoni ɓikpwɔ, ɓanaɗitana magu
ɓinvinvinvi. Yeso apunga mbɛyi kauɓikya ɓaɓiɓya kaki aka ɓɛ: «Wiminy-
onito na kuɓɔɓɔku ka Ɓafalisayɔ nikwɔ a abɛ sibukusɔ nisɔ ofulisaga
mukati.
2 Masi nimɔ a makisuma inisanatu ka ɓungbanganya, na nimɔ a ko
dikiɗi, imibisikosatu ndɛkɛ.
3 Kinili masi nimɔ makaɓikya ko biti, ɓambanzu ɓukana ndɛkɛ ka
ɓungbanganya. Masi nimɔ makaɓikya na ɓepisi-pisi ni midulogini ka
ndaɓu, ɓakuwa ndɛkɛ ka ɓakugbondo.»

Muɓongoni Kunzi aka yikaka
(Mataɣɔ 10:28-31)

4 «Nakamuɓikya iɓunu ɓawai ambɛ: makuɓongonitɔgu ɓatu niɓɔ
ɓamwɔgɔ nzuyi, luki limoti, ni kumbuso yi, ɓakakwananigu kagya luki
lagɔgɔ kugu yi.
5 Luki limoti, nakamuɓikya ambɛ wani nɔ mokwononi kaɓanga:
muɓongoni Kunzi ninɔ, kumbusa wa kukwaku, a no ngu kamuɗikita ko
ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Iyo, nakamuɓikya ambɛ iyi nɔ mokwononi
kaɓanga yi!
6 Ɓakugabagigu mbɛyi ɓakyɔkyɔɗɔ kuɓukumuti ka ɓambuma ɓaɓa?
Luki limoti, Kunzi kaɓusaligu gutugu ɓemoti aka luga kaɓu.
7 Gutugu tukatu ta ɓamu kunu aka tasi, atitanga. Makoɓongonitɔgu
nɛki! iɓunu ma na izangiya kugbɛ kauki taga ɓakyɔkyɔɗɔ ɓudingi.»

Limbɛngi-Lotu akauwonisilo ɓaɓiɓya ɓɛyɔ okwononi mino kanzina
(Mataɣɔ 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

8 «Nakamuɓikya ɓata ambɛ: mutu wasi ninɔ ɛɓinikyana ko misa ka
ɓambanzu, Mika-mumbanzu aɓinikyana ndɛkɛ iyi ɓɛgɛyɔ ko misa ka
ɓamalaika ko Kunzi,
9 luki limoti mutu wasi ninɔ ɛmanganya ko misa ka ɓambanzu, Mika-
mumbanzu amanganya ndɛkɛ iyi ɓɛgɛyɔ ko misa ka ɓamalaika ko Kunzi.
10 Mutu wasi ninɔ akanzina yanyɛnyɛ ko bulya ko Mika-mumbanzu,
inisatu na mupilya. Luki limoti ninɔ atumbwa Limbɛngi-Lotu, kinisigu
ndɛkɛ na mupilya.
11 Ngbingo yi ninɔ ɓinda ɓanu mino na iɓunu ka ɓandaɓu ɓaya
malumba ka Ɓayuda, ka ɓangama na ɓatu ɓakpukpu, makomomonitɔgu
kakisa ɓɛyɔ mosomboku mino ikani ɓɛyɔ moɓikyoku mino.
12 A ɓɛyɔ, Limbɛngi-Lotu amuwonisilatu nilɔ moɓikyoku ko ngbingo yi
ninɔ aka nɔ.»

Lizuni ka mutu wa mukumbo mudingi ninɔ kɛgu na yimibo

13 Kuwa wa mutu ɓemoti ka ambaza aɓikya ndi Yeso ɓɛ: «Muwonisilo,* iɓikyilyanɔ ɓaka mika mama ambɛ tagbanani na iyi mukumbo nimɔ baba atisilya ndi.»

---

* **12:13 12:13** Muwonisilo: Ɓamakagatu gɔni Yeso ɓɛyɔ, ikani Labi, Labuni ka Libelenia (Yuani 20:16).

14 Luki limoti Yeso asikisya ɓɛ: «Alʉkʉ aaa, wani nɔ ebisi zozi kunu ikani
mʉtʉ mʉgbananaga lingama kunu na mamakʉ?»
15 Kumbuso yi ʉɓikya ɓɛ: «Wiminyonito na mʉsasa ma mukumbo, kyɛ
ɔɓili ka mʉmbanzʉ kɛgʉ ko bulya ɓudingi ɓa mukumbo kaki, gʉtʉgʉ ni
a na lingama lidingi aka.»
16 Kumbuso yi, Yeso atwa kʉwa lizuni li nili: «Mʉtʉ wa mukumbo
ɓemoti a ndi na ɓotiko niɓayɔ apá ndi masɔlɔ makpʉ.
17 Apʉnga ndi katamanaga, animuusa ɓɛ: ‹Nagya sɛ kʉwa ɓʉni? Nakɛgʉ
na pa niyɔ nobisa mino masɔlɔ kami.›
18 Ɨyi aka ɓɛ: ‹Okwononi napanzi ɓabasa ɓaya masɔlɔ kami, nopika
niɓayɔ ɓayakpʉkpʉ kʉgbɛ, kʉsɔ yi nobiso ɓanʉ mino masɔlɔ na mukumbo
kami masi.
19 Kumbuso yi, naɓikya kʉwa limbɛngi kami ɓɛ: Na kʉwa na mukumbo
mudingi ka ɓyanga ɓakpʉ, noyukumatʉ kʉwa mbɛyi, nika kʉwa asi
kalyalya aka, komwo na kazananilya ɔɓili.›
20 Luki limoti Kunzi aɓikya ɓɛ: ‹Ɨwɛ ngingi mʉna! Wakokwo no biti
yi niyina aka yi. Wasilya kʉwa wani mukumbo mi nimana wapimbya
ɓikyɔkyɔkyɔ mana?›»
21 Yeso omotiloku ɓɛ: «A mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ ka niɓɔ ɓimʉmʉlyaga
mukumbo, luki limoti kani ɓakɛgʉ nomu kʉ ko Kunzi.»

Kunzi apága masi nimɔ okwononi ka ɔɓili
(Matayɔ 6:25-34)

22 Kumbuso yi Yeso ʉɓikya ɓaɓiɓya kaki ɓɛ: «Kinili nakamʉɓikya ambɛ:
Makigbomisonitɔgʉ ɓamʉ ko bulya ɔɓili kunu, iki ko bulya malili, iki ko
bulya nzʉyi kunu ikani ko luki la kimokisyo.
23 A ɓɛyɔ, ɔɓili a na izangiya kʉgbɛ kakitaga malili, nzʉyi a na izangiya
kʉgbɛ kakitaga ɓotu.
24 Huminoni mbɛyi ɓombu! Ɓakakʉnagigʉ, ɓakobuulyogigʉ, ɓakɛgʉ na
pa niyɔ ɓobisaga mino masɔlɔ, luki limoti Kunzi ulyolisagatʉ! Wina sɛ,
iɓunu ma na izangiya yidingi kʉgbɛ kaʉkitaga ɓombu!
25 Wani nɔ akwanana luga kunu, pisi kaigbomisa mʉ, kosisilo mino
masyɛ ma ɔɓili kaki?
26 Kika nɛki ɓɛ makakwananigʉ kagya luki likɛɗɛ abɛ nilɔ, ko bulya iki
yɔ makaigbomisa ɓamʉ ka makpʉmʉka magɔgɔ?
27 Wondoni mbɛyi maʉwa mo tutu ɓizumuuu, winoni ɓɛyɔ aɓakaga
mino: kagyagigʉ ligubo, kakʉɓagigʉ ɓotu. Luki limoti, nakamʉɓikya
ambɛ, gʉtʉgʉ ngama Sɔlɔmɔnɔ aka ka lingama kaki lasi, kimokisyagʉ ndi
kutuko kwanza gʉtʉgʉ kumoti aka abɛ liʉwa limoti luga wa nima.
28 Kika nɛki ni Kunzi akomokisyogo mapakʉ mo tutu nimɔ a na lisyɛ li
nili wa, na ɓʉgala ɓaɗikita ko ɓuku, ko bulya iki yɔ kakwananigʉ mino
kamumokisyogo iɓunu ɓikpɛ? Eeeze, sɛ kʉwa iɓunu ɓana ma na baya
yikɛɗɛ aaa!
29 Sɛ kʉwa iɓunu, makomomonitɔgʉ kakisa ɓɛ talya iki, ikani ɓɛ tomwo
iki. Makigbomisonitɔgʉ ɓamʉ ka nilɔ.
30 A ɓɛyɔ, ɓatʉ niɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi ɓɔ ɓikaga kaamama kakisa masi
mi nimɔ. Luki limoti, Obonu ibagatʉ ɓɛ ma na mʉsasa ma makpʉmʉka
mi nimɔ.
31 Luki limoti kisoni mbɛyi Ɓʉngama ko Kunzi, kumbuso yi amʉpá kʉwa
gɔni magɔgɔ kʉgʉ yi.
32 Makoɓongonitɔgʉ, iɓunu ambaza mʉkɛɗɛ aaa! Baba ina ndi ɓinza
kamʉpá Ɓʉngama kaki!

33 Goboni mukumbo kunu, mʉpá ɓatʉ ɓa yangya ɓuyi ɓi. Ika abɛ
makɨgyɨlya iɓunu ɓamombukwana-donu ɓi ligi yɨsʉma ɓuyi nɨyɔ ɓuyi
koɓungigʉ mino. Bisoni lɨngama kunu kʉgʉ wa lɨsyɛ kʉ kapʉtɨkanɨgʉ
ndɛkɛ mino. Mʉtʉ wo kuɓakʉ kakpʉɗɨgʉ, mʉkɛkɛɗʉ kalyɨgʉ ɓɛgɛyɔ.
34 A ɓɛyɔ, pa yi nɨyɔ mukumbo kakʉ o mino, lɨmbɛngɨ kakʉ ika kʉ gɔ
kʉ.»

Wikoni ɓakɨtʉlya kaɓʉnda Mika-mʉmbanzʉ

35 «Wɨkoni ɓakɨtʉlya kagya ligubo, mikondini ɗʉkʉfɨtɔ ɓingbufu, ɓatala
kunu ɓʉtʉna ɓingbiii!
36 Wɨkoni abɛ ɓagya-ligubo nɨɓɔ ɓikaga kaɓʉnda mombukwana-daɓʉ nɨ
anigoku ko dumo. Ngbingo yi nɨnɔ osiloku mino, koyipa holi ɓahukulya
mupumi ɓɨgala-gala.
37 Magyagya ka ɓagya-ligubo nɨɓɔ, kika nɨ mombukwana-daɓʉ iginiku,
ʉtakanya ɓuɓisi! A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, imokisya kutuko kwa
ligubo, ulikiso ɓagya-ligubo kakɨ ka mɨza, ʉlʉpyaga malɨlɨ.
38 Kagyɨgʉ luki kika nɨ iginiku na gʉndʉ gʉtʉgʉ ko mboluga aka,
ʉtakanya ɓuɓisi, ɓika na magyagya!
39 Wɨboni gɔnɨ ɓɨnza ɓɛ mombukwana ndaɓʉ kibogigʉ ngbingo yi nɨnɔ
mʉtʉ wo kuɓakʉ odogoku mino. Kibaga ndɨ, iba kasagɨgʉ mʉtʉ wo
kuɓakʉ kogulya kʉ kakɨ.
40 Wɨkoni nɛkɨ ɓakɨtʉlya, kyɛ Mika-mʉmbanzʉ odoku ndɛkɛ ko ngbingo
yi nɨnɔ makikigʉ mino na mʉtamanagɨ.»

Ɓaɓɨɓya ɓokwononi kaiko abɛ ɓagya-ligubo ɓanza na ɓa kimibo (Mataɣɔ 24:45-51)

41 Kʉwa wa Pɛtɛlɛ amuusa ndɨ Yeso ɓɛ: «Mombukwono-dosu, lizuni li
nɨlɨna wakaɓɨkya lɨ a ko bulya kusu aka ikanɨ ko bulya ka ɓatʉ ɓasɨ?»
42 Mombukwono-dosu asikisya ndɨ ɓɛ: «Wanɨ sɛ kʉwa nɔ a mʉgya-
ligubo walɨngʉnʉ na wakimibo? A nɨnɔ mombukwana-dakɨ asɨlya ligubo
lɨlʉpyaga malɨlɨ ka ɓagya-ligubo ɓagɔgɔ ko ngbingo yi nɨnɔ okwononi
mino.
43 Ɨgyagya ka mʉgya-ligubo nɨnɔ mombukwana-dakɨ kigoku, atakanya
iɗukufini ɓiguɓu kagya ligubo li nɨlɔ.
44 Nakamʉɓɨkya ɓɨngbanganya, a lɨngʉnʉ: mombukwana-dakɨ abisa
ngama kaanda mukumbo kakɨ masɨ.
45 Luki limoti, kika nɨ mʉgya-ligubo nɔ oɓikyini ɓɛ: ‹Mombukwana-
damɨ kɛgʉ kaigoku mbɨya wanʉ!› apʉnga kaʉbʉma ɓagya-ligubo ɓagɔgɔ
ɓalʉkʉ na ɓoko ɓi, kalyalya, komwo na kadamʉwa,
46 kʉwa wa mombukwana-dakɨ yi nɨnɔ igoku ɓanʉ ka lɨsyɛ na ko
ngbingo yi nɨnɔ kikigʉ mino kaibo, akpumyo,† agyogyisa mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
Kunzi ugyogyisa ndɛkɛ mino ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ka ɓungbingbili.
47 Mʉgya-ligubo nɨnɔ ibaga nɨlɔ mombukwana-damɨ apaga, nɨ kɛgʉ
wakɨtʉlya kagya ɓɛyɔ, alya pimbo yidingi kʉgbɛ.
48 Luki limoti, nɨnɔ kibogigʉ nɨlɔ mombukwana-damɨ apaga, anagya
makpʉmʉka nɨmɔ okwononi ɓɛ ɓagyogyisi mino, alya pimbo yɨkɛɗɛ.
Nɨnɔ ɓapá mudingi, ɓakʉnga ndɛkɛ kaigiso mudingi gɔnɨ. Kasɨlya
mʉmbanzʉ kaanda makpʉmʉka mudingi, akʉnga kʉwa ndɛkɛ ɓata
mudingi kakɨtaga.»

Ɓambanzʉ ɓakaɨgbananaga ko bulya mʉtɨwɨ ka Yeso (Mataɣɔ 10:34-36)

---

† **12:46 12:46** Takwanana gɔnɨ koyikasa ɓɛ: Agyogyiso ɓanʉ mʉgya-ligubo yɨtʉla kʉgbɛ.

49 Yeso aɓikya ɓɛ: «Nodoku ndi kaɗikita ɓuku ka ɔɓili, no ɓi kapa kugbɛ
ambɛ ogbundikoninɔ gutugu ɓi!
50 Na na iɓatiso niyɔ okwononi ɓɛ nogwi. Limbɛngi kami a kugu ɓiɗa
kadwɛ ku kwa ku igyonoso mino!
51 Makasima ɓɛ nodoku ndi kapá maziyɔ ka ɔɓili? Nakamuɓikya ambɛ:
kɛgu ɓɛyɔ, luki limoti ɓambanzu ɓigbananagatu ko bulya kami.
52 Katukya mbiya-mbiya wanu, livananza limoti la ɓambanzu
kuɓukumuti igbananagatu ɓanu ko bulya mutiwi kami, ɓasaa ɓuyikonilya
ɓaɓa na ɓaɓa ɓuyikonilya ɓasaa.
53 Abaki miki ɓigbanana ndɛkɛ no mikaki, miki ɓigbanana na abaki.
Amaki miki ɓigbanana no mikaki musika yi, miki ninɔ musika yi nɔ
ɓigbanana na amaki, titaki miki ɓigbanana na muzyaki, muzyozyo
ɓigbanana na titaki.»

Wiboni nilɔ akakitaga mbiya wanu
(Matayɔ 16:2-3)

54 Yeso aɓikya ɓata ndi ambaza ka ɓambanzu ɓɛ: «Ngbingo yi ninɔ
minaga mino ɓɛkuɓa ɓayo mbwayi miso ka dumbe, maɓikyaga ɓigala-
gala ɓɛ: ‹Mbwayi alukatu›, igyonosa ɓɛyɔ aka yɔ.
55 Ngbingo yi ninɔ minaga mino muvivi anovivo katukya miso ka zebu,
maɓikyaga ɓɛ: ‹ɓuzu ikatu kugbɛ›, igyonosa ɓɛyɔ aka yɔ.
56 Iɓunu ɓatu ɓa kuɓɔɓɔku ɓana! Ma ɓakitulya kaiba isi ya makpumuka
ma ɔɓili nimɔ akainisoniso kunu ka litɔmbu na kugu wa lisyɛ, luki limoti
ko bulya iki yɔ makɛgu mino kaiba isi ya makpumuka nimɔ akaigyonosa
mbiya wanu?»

Okwononi kaukanana na mumuyoniso kaku
(Matayɔ 5:25-26)

57 «Ko bulya iki yɔ makakɔgigu iɓunu ɓamombukwana-donu likpumuka
kunu na ɓungbingbili ko pisi ya yigya kunu?
58 Makika kainda kambwa ka ɓazozi na mumuyoniso kaku, gya ngu
kaukanana na iyi ni ma mbɛyi ko pisi aka. Wakagya ɓɛyɔ, iba waukogini
mumuyoniso kaku ɓɛ kudwisonitɔgu kambwa ka zozi, zozi ukitisaga ka
maɓɔku ka polisi, polisi ugwi.
59 Nakauɓikya bɛyɔ ambɛ ɓakugwi, wakopupikugu ku ɓɛyɔ kani
wakanokolyigu ɓuyi ɓasi niɓɔ ika ni ɓukuni.»

13

Kayikoso ɔɓili kunu ikani kolumwogo

1 Ko ngbingo yi ndi ninɔ, ɓambanzu ɓemoti-ɓemoti ɓodoku ndi
katumbulyaga Yeso, ɓɛyɔ Pilatu ulumwisaga ndi mino Ɓagalilaya ko
ngbingo yi ninɔ ɓa ndi mino kapá Kunzi ɓapɛpɛ. Na ɓangu kaɓu
amatikana ndi na niyɔ ka ɓanyama ɓi niɓɔ ɓa ndi kaupá ka apɛpɛ.
2 Yeso umigisya ɓɛ: «Makasima ɓɛ ɓulumwisaga ndi Ɓagalilaya ɓi niɓɔ
kyɛ ɓa ndi ɓatu ɓanyɛ kugbɛ kaukitaga ɓagɔgɔ ɓasi?
3 Haaa, luki limoti nakamuɓikya ambɛ makoyikosi yigya kunu, iɓunu
ɓasi molumwaga ndɛkɛ muɗɔngɔni abɛ iɓu gɔni.
4 Ikani makasima ɓɛ ɓambanzu tɛkɛɓɛ na ɓugina ɓi niɓɔ munala ma
Siloamu ugbigbila ndi, ulumwisogo, ɓɔ ɓa ndi ɓagya-manyɛ kaukitaga
ɓatu ɓasi ɓa Yelusalɛma?
5 Haaa, luki limoti nakamuɓikya ambɛ makoyikosi yigya kunu, iɓunu
ɓasi molumwaga ndɛkɛ muɗɔngɔni abɛ iɓu gɔni.»

Yeso akatwa lizuni la ɓʉgɔ niɓɔ kaɓʉkʉtagigʉ

6 Kumbuso yi Yeso ʉɓikya ndi lizuni li nili: «Mʉmbanzʉ ɓemoti a ndi
na ɓʉgɔ niɓɔ akʉna ndi ko tiko kaki. Odogoku ndi kaanda bumo yi, luki
limoti ni kinigʉ.
7 Aɓikya kʉwa zamʉ wo tiko ɓɛ: ‹Wina mbɛyi! A kʉwa ɓyanga ɓisaa wa
nodogoku mino kaanda magɔ kusili wa ɓʉgɔ ɓi niɓa ni nakɛgʉ katakanya
yi. Gbita! Ko bulya iki yɔ o mino kohuma pa payaya?›
8 Luki limoti zamʉ ninɔ asikisya ndi ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu, wasa
mbɛyi ɓata ka syangasʉ si nisi. Nakpɔ mbɛyi ka ɓakpɔlɔ-kpɔlɔ ɓi, noɗuka
na litɔmbʉ la dɔɓɔ.
9 Takagya ɓɛyɔ, akwananatʉ yagɔgɔ kaɓʉkʉta ka syangasʉ sa kumbuso!
Koɓukuti sɛ kʉwa, wogbitisiso!›»

Yeso ahukusini muko ɓemoti ka Lisyɛ la kimumbiso

10 Lisyɛ limoti la kimumbiso, Yeso a ndi kapá mʉtiwi ka ndaɓʉ imoti ya
malʉmba ka Ɓayuda.
11 Kʉ ɓɛyɔ, a ndi na muko ɓemoti ninɔ a ndi no koloɓu kʉsɔ wa ɓyanga
tɛkɛɓɛ na ɓʉgina. Limbɛngi la ɓʉnyɛ limoti a ndi ni andungulyogini,
aɗukufo mʉgɔngʉ ɓiguɓu ni kɛgʉ wa akwanana ndi mino gʉtʉgʉ
kananikana aka.
12 Niyɔ Yeso amina ɓɛyɔ, amaka, aɓikya ɓɛ: «Yɛ ma, koloɓu kakʉ osyini.»
13 Abisilya ndi maɓɔkʉ, wa aka wa ananikana, apʉnga ndi kabibiso
Kunzi.
14 Luki limoti, niyɔ ngama wa ndaɓʉ ya malʉmba yi niyɔ ina ɓɛ Yeso
ahukusini mʉmbanzʉ ka Lisyɛ la kimumbiso, limbɛngi akandikanaga ndi
ɓisʉlʉ-sʉlʉ. Iyi aka na ambaza ka ɓambanzʉ ɓi niɓɔ ɓa ndi ɓʉmʉmʉkana
wa ɓɛ: «Masyɛ ma ligubo a maɗiya, dogoniku kayihukuso ka masyɛ mi
nimɔ aka mɔ ni kɛgʉ ka Lisyɛ la kimumbiso!»
15 Luki limoti, Mombukwono-dosu amigisya ɓɛ: «Ma ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ!
Ka Lisyɛ la kimumbiso, mʉmbanzʉ yikaka-yikaka luga kunu kakʉlagigʉ
ngɔmbɛ ikani punda kaki ka pa ilyalya, atundulo komwa liɓo?
16 Na muko yi nimʉ, miko mika Abalahamʉ ninɔ abili akandaga ndi ka
ɓyanga tɛkɛɓɛ na ɓʉgina, kokwononigʉ ɓi ɓɛ ɓakʉlagi ka ligbito kaki ka
Lisyɛ la kimumbiso?»
17 Ngbingo yi ninɔ Yeso a ndi mino kaʉɓikya ɓɛyɔ, ɓomuyoniso kaki
ɓasi ɓimʉkana ndi suni. Luki limoti ambaza wasi ka ɓambanzʉ ogwa ndi
magyagya kaina makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga masi nimɔ a ndi kagya
mɔ.

Ɓokingyasa Ɓʉngama ko Kunzi na iki?
(Matayɔ 13:31-32; Malikɔ 4:30-32)

18 Kumbuso yi Yeso aɓikya ɓɛ: «Ɓʉngama ko Kunzi a mʉɗɔngɔni na iki?
Nokingyasa piyɛ na iki?
19 A abɛ libumo likɛɗɛ nilɔ mʉtʉ ɓemoti ava ndi, akʉna ko tiko
kaki. Niyɔ aɓaka, iita kʉwa ndi sibʉkʉsɔ sidingi, ɓombu ɓodoku kopika
ɓandaɓʉ kaɓʉ kʉgʉ wa tabi yi.»
20 Yeso aɓikya ɓata ɓɛ: «Nokingyasa Ɓʉngama ko Kunzi na iki?
21 A mʉɗɔngɔni abɛ sibʉkʉsɔ nisɔ ofulisaga mukati. Muka ɓemoti ava
ndi, opula na fufu wakpʉ kadwɛ kʉkwakʉ fufu ofula ndi mino wasi ɓidai-
dai!»

Wani nɔ ogulya ka Ɓʉngama ko Kunzi?
(Matayɔ 7:13-14, 21-23)

22 Kumbuso yi, Yeso ɨnda ndɨ misa ka Yelusalɛma, anolingyo ɓagʉɗʉ no
giyo dididi, anapá mʉtʉʉ.
23 Mʉtʉ ɓemoti amuusa ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, ɓambanzʉ
ɓakɛɗɛ aka ɓɔ ɓinisonisa ndɛkɛ na muhukuso?»
Yeso usikisya ɓɛ:
24 «Gyoni ngu yasɨ kogulya ka mupumi makpwɔ. A ɓɛyɔ, nakamʉɓɨkya
ambɛ, ɓambanzʉ ɓudingi ɓakɨngɨla ndɛkɛ kogulya mino, luki limoti
ɓakakwananɨgʉ.
25 Ngbingo yi nɨnɔ mombukwana ndaɓʉ amaga ndɛkɛ mino, adʉlaga
mupumi, iɓunu, mika ndɛkɛ kunzi, mapʉnga koyipa holi manaɓɨkya ɓɛ:
‹Mombukwono-dosu, tihukulyanɔ ɓaka mupumi.› Ɨyɨ amusikisya ndɛkɛ
ɓɛ: ‹Nakibigʉ kʉ mapʉnya mino!›
26 Iɓunu aka ndɛkɛ ɓɛ: ‹Talyalyaga ndɨ, tanomwo pa imoti na iɓunu,
ɨwɛ gɔnɨ nɔ watɨpága ndɨ mʉtɨwɨ ka ɓapa yangba ɓaya ɓagʉɗʉ kusu.›
27 Luki limoti, ɨgɨlya ndɛkɛ ɓata kamʉɓɨkya ɓɛ: ‹Nakibigʉ kʉ mapʉnya
mino. Tukyoni ɓuwobi na ɨmɨ, iɓunu ɓasɨ ma ɓagya-manyɛ!›
28 Kʉ ɓɛyɔ, ɓagamana ndɛkɛ na kaɨlya manzʉ wa mamɨna ndɛkɛ mino
Abalahamʉ, Isaka, Yakɔbɔ na ɓogyalandʉ ɓasɨ nɨɓɔ ka Ɓʉngama ko Kunzi,
luki limoti ɓamumbimba ndɛkɛ iɓunu kunzi!
29 Ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti ɓodogoku ndɛkɛ katʉkya ka ɨngɛngɛ na ka
dumbe, ka zɨɓɔ na zebu, ɓika ndɛkɛ ɓakikogo kalyalya ka ɓʉngama ko
Kunzi.
30 A ɓɛyɔ, nɨɓɔ ɓa kumbuso, ɓika ndɛkɛ kambwa, na nɨɓɔ ɓa kambwa
ɓika kʉwa ndɛkɛ kumbuso.»

Ɓatʉ ɓa Yelusalɛma ɓakɛgʉ kamʉkana Yeso
(Matayɔ 23:37-39)

31 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, Ɓafalisayɔ ɓemoti-ɓemoti ɓakpuɗoku ndɨ
Yeso, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Tʉkya wanʉ, waga ka pa yagɔgɔ, kyɛ ngama Ɛlɔdɨ
Atipasɨ akapa kaumwisiso.»
32 Yeso umigisya ɓɛ: «Windoni kaɓɨkya nzɨyɔ nɨnɔ amɓɛ: ‹Na lɨsyɛ li
nɨlɨna nakokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ, kohukuso ɓokoloɓu, na ɓʉgala
nagya mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ. Kumbusa wa masyɛ mi nɨmɔ, nama ligubo
kamɨ.›
33 Luki limoti, ʉɓɨkya ɓɛ: okwononi ɓɛ nidukulogi na lɨgʉndʉ kamɨ na
lɨsyɛ li nɨlɨ, na ɓʉgala, na lɨsyɛ nɨlɔ lagɔgɔ, kyɛ kokwononigʉ ɓɛ ɓamwɨ
mugyalandʉ kunzi wa Yelusalɛma.
34 Eeeze iɓunu ɓatʉ ɓa Yelusalɛma, ɓatʉ ɓa Yelusalɛma, makahu-
lumwisogo ɓogyalandʉ, manʉbʉma na matamʉ nɨɓɔ Kunzi utikoku!
Nganga yinga yɔ napa ndɨ mino kaʉmʉmʉla ɓatʉ kakʉ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
kɔkʉ ʉmʉmʉlaga mino ɓomikakɨ ka ɓɛpapandʉlʉ, luki limoti, iɓunu
makapagʉ ndɨ!
35 Ɛɛɛ winoni sɛ, ndaɓʉ kunu otigala ngundu. Nakamʉɓɨkya ambɛ:
makɛminɨgʉ ɓata kadwɛ ko ngbingo yi nɨnɔ maɓɨkya ndɛkɛ mino ɓɛ:
‹Kunzi aɗukulyi mʉtʉ yi nɨnɔ akodoku ɓʉɓʉnga ko lina ka Mombukwono-
dosu!›»

14

Yeso ahukusini mʉtʉ wo koloɓu ka Lɨsyɛ la kimumbiso

1 Lɨsyɛ limoti la kimumbiso, Yeso ɨnda ndɨ kʉ ka ngama ɓemoti ka
Ɓafalisayɔ nɨnɔ amaka ndɨ kalyalya kʉ kakɨ. Ɓambanzʉ ɓa ndɨ kanda
Yeso ɓizumuuu.
2 Wɨna sɛ, alʉkʉ ɓemoti wo koloɓu ya ngunde a ndɨ wakamaga wa.

3 Kɯwa wa, Yeso umuuso ɓowonisilo ɓa mɯtɯɯ na Ɓafalisayɔ ɓɛ:
«Mɯtɯɯ kusu apagatɯ ikanɨ amɯyatɯ kahukuso mɯmbanzɯ ka Lɨsyɛ la
kimumbiso?»
4 Luki limoti ɓadakyana ndɨ ɓiwo. Kɯwa wa Yeso avɨla ndɨ alɯkɯ nɔ,
ahukuso, apá lɨgɯndɯ.
5 Kumbuso yi Yeso ɯɓɨkya ndɨ ɓowonisilo ɓa mɯtɯɯ na Ɓafalisayɔ
ɓɛ: «Wanɨ nɔ luga kunu, mikakɨ ikanɨ ngɔmbɛ kakɨ kogwa ka lɨɓyɛ,
kakwananɨgɯ kanyɔ gɯtɯgɯ ka Lɨsyɛ la kimumbiso aka?»
6 Lɨkpɯmɯka li nɨlɔ ɯmbanga ndɨ kaigisyo.

Kunzi ɯbɨnɨkaga ɓatɯ nɨɓɔ ɓisisogo

7 Yɛkɨ Yeso ɨnaga ndɨ ɓɛ ɓatɯ nɨɓɔ ɓɯmakaga ka malɨlɨ ɓakɨsaga kaiko
ka moliki ma kambwa aka, ɯtɯlya ndɨ lizuni li nɨlɨ:
8 «Mɯmbanzɯ kɯmaka ko dumo wo vononi, wakikonitɔgɯ ka ɓuliki ɓa
kambwa. Kyɛ yagɔgɔ ɓamokito gɔnɨ mɯtɯ wa ɨbɨba kaɯkɨtaga ɨwɛ,
9 iba mɯtɯ yi nɨnɔ amumoki iɓunu ɓasɨ ɓaɓa, kodonukuto kaɯɓɨkya ɓɛ:
‹Mɯsɨlya mbɛyɨ alɯkɯ yi nɨmɯ ɓuliki ɓi nɨɓa.› Wɨnda kɯwa kaiko ka ɓuliki
ɓa kumbuso mutumo no suni ɓɨɗɛ.
10 Luki limoti, ɓakɯmaka ko dumo, wɨnda kaiko ka ɓuliki ɓa kumbuso,
iba ngbingo yi nɨnɔ mombukwono dumo odoku mino, ɯɓɨkyɨ nɨ ɨyɨ ɓɛ:
‹Waiaaa, da wiki kɯnɯ kambwa.› Wika kɯwa na ɨbɨba kambwa ka ɓatɯ
ɓasɨ nɨɓɔ mika na ɨɓɯ kalyalya.
11 A ɓɛyɔ, mɯtɯ wasɨ nɨnɔ ɨbɨnɨkaga, Kunzi asisagatɯ. Na nɨnɔ isisogo,
Kunzi abɨnɨkagatɯ.»
12 Kumbuso yi, Yeso aɓɨkya mɯtɯ yi nɨnɔ amaka ndɨ nɔ ɓɛ: «Ngbingo
yi nɨnɔ wo mino kaɯmaka ɓambanzɯ kalyalya kɯ kakɯ na ɓɯsɔɓɨ
ikanɨ gɯtɯgɯ na ɓɯgɔgɔ aka, wakumokonitɔgɯ ɓawai-dakɯ, ɓamamakɯ,
lɨvananza kakɯ, gɯtɯgɯ ɓapɨmbanɨ kakɯ aka nɨɓɔ ɓa mukumbo. Kyɛ ɨɓɯ
ɓakwananatɯ gɔnɨ kaɯmaka ko ngbingo kaɓɯ, ika kɯwa abɛ ɓakumigisyo
masɨ nɨmɔ upí ɓi.
13 Luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ wo mino kalyisiso dumo, hɯmaka
ɓokwino, ɓatɯ ɓakɨgyagya, nɨɓɔ ɓa mɯdɨlɨ na nɨɓɔ ɓa ɓokoloɓu ɓaya
mamɔmɔ.
14 Wakagya ɓɛyɔ, Kunzi uɗukilyatɯ ɓɯɓɯnga kyɛ ɨɓɯ ɓakakwananɨgɯ
kaumigisyo. Kunzi ɯkalya ndɛkɛ gɔnɨ ko ngbingo yi nɨnɔ ɓatɯ ɓongbingbili
ɓopupa ndɛkɛ mino ka ɓambɯkɯ.»

Yeso akatwa lizuni ko bulya ka ɓatɯ nɨɓɔ ɓɯmakaga ko dumo (Matayɔ 22:1-10)

15 Nɨyɔ ɓɯkana mɯnzɨna mi nɨmɔ ɓɛyɔ, mɯtɯ ɓemoti luga ka nɨɓɔ ɓa
ndɨ kalyalya pa imoti na Yeso aɓɨkya ɓɛ: «Ɨgyagya ka mɯtɯ yi nɨnɔ alyalya
ndɛkɛ ko dumo nɨnɔ wa Ɓɯngama ko Kunzi!»
16 Yeso amigisya na lizuni li nɨlɨ: «Mɯtɯ ɓemoti alyisisa ndɨ dumo
mudingi, ɯmaka ndɨ ɓambanzɯ ɓudingi.
17 Nɨyɔ ngbinga wa malɨlɨ ɨtɯlyana, atɨka mɯgya-ligubo kakɨ kaɯɓɨkyaga
ɓambanzɯ ɓasɨ nɨɓɔ ɯmaka ndɨ ɓɛ ɓoduku kyɛ ngbingo wa malɨlɨ
itulyonini!
18 Luki limoti ɨɓɯ ɓasɨ, yɨkaka-yɨkaka ɓaɓɨkyaga ndɨ ɓɛ ɯpɨlyɨ. Mɯtɯ
wa mambwa aɓɨkya mɯgya-ligubo nɔ ɓɛ aɓɨkyíku mombukwana-dakɨ ɓɛ:
‹Noluwi ɓi tiko, okwononi ɓɛ naga mbɛyɨ kaɨnoku yi. Kikiliki, ɨpɨlyatɯ.›
19 Mɯtɯ wagɔgɔ aɓɨkya ɓɛ: ‹Nuluwi ɓi ɓangɔmbɛ tɛkɛɓɛ* ko bulya

* **14:19 14:19** Ɓɯkandɨlaga ndɨ ɓɛngbingɨlɨ ka mɯ ɓaɓa-ɓaɓa. Ngbingo yi nɨnɔ ɓikaga ndɨ mino kakpakyana, ɓanoluto ɓagɨta nɨɓayɔ akpɔgɔ kɯwa ndɨ lɨtɔmbɯ.

ligubo lɨkpɔ tiko, nakaɨnda kaʉnda. Kikiliki, ɨpɨlyatʉ ɓaka.›
20 Mʉtʉ wagɔgɔ ɓata ɓɛ: ‹Navi ɓi muko mbɨya-mbɨya wanʉ, kinili
nakɛgʉ ɨmɨ kaɨnda kʉ.›
21 Mʉgya-ligubo ɨga ndɨ ka mombukwana-dakɨ, apága mongoni mi
nɨmɔ masɨ. Nɨyɔ ʉkana ɓɛyɔ, limbɛngɨ akandɨkanaga ɓɨsʉlʉ-sʉlʉ, aɓɨkya
mʉgya-ligubo kakɨ nɔ ɓɛ: ‹Wogoni bɨgala ka mʉ ma sɛngɨ, ka ɓopisi
ɓaya gʉɗʉ, idulyoku wanʉ na ɓatʉ ɓa yangya, nɨɓɔ ɓa kɨgyagya, nɨɓɔ
ɓa ɓokoloɓu ɓaya mamɔmɔ na nɨɓɔ ɓa mʉdɨlɨ.›
22 Ngbingo yi nɨnɔ mʉgya-ligubo igoku mino, aɓɨkya ɓɛ: ‹Ngama, nogyi
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ aka yɔ weɓikyi mino, luki limoti pa atʉ aka mbɛyɨ ɓata.›
23 Kʉwa wa aɓɨkya ɓɛ: ‹Syo ka mʉ ma sɛngɨ na ka ɓapa ɓayagɔgɔ
kʉ wakwanana mino kaʉtakanya ɓambanzʉ. Hʉɓɨkya ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ
wabangana na ɨɓʉ ambɛ ɓoduku, iba dumo kamɨ otumi.›
24 Nakamʉɓɨkya ambɛ: ‹luga ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓʉmaka ndɨ kambwa, kɛgʉ
na mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ alyalya ndɛkɛ ko dumo kamɨ!›»

Ɓaɓɨɓya ka Yeso ɓokwononi kaasa makpʉmʉka masɨ
(Matayɔ 10:37-38)

25 Kʉwa wa, ambaza mudingi ka ɓambanzʉ a ndɨ kaɓɨɓya Yeso. Oyikana
ndɨ miso kʉ kaɓʉ, ʉɓɨkya ɓasɨ ɓɛ:
26 «Mʉmbanzʉ ika mʉɓɨɓya kamɨ iba ɛpaga kʉgbɛ kakɨtaga abakɨ,
amakɨ, mukakɨ, ɓomikakɨ, ɓamamakɨ, gʉtʉgʉ kakɨtaga ɔɓɨlɨ kakɨ
mombukwana-dakɨ yi aka. Kogyi ɓɛyɔ, kakwananɨgʉ kaika mʉɓɨɓya kamɨ.
27 Mʉtʉ yi nɨnɔ kɛgʉ kabɨnika mʉsalaba kakɨ kɛɓɨɓya, kakwananɨgʉ
kaiko mʉɓɨɓya kamɨ.
28 Wanɨ mbɛyɨ nɔ luga kunu kapa kopika mʉnala, kapʉngɨgʉ mbɛyɨ
kaiko, imuusa ɓɛ ligubo li nɨlɔ alya ɓuyi ɓɨnga. Kumbuso yi, anda ikanɨ
atʉ no ɓuyi ɓudingi nɨɓɔ akwanana komosisyo noɓu ligubo li nɨlɔ.
29 Luki limoti, kakpɔ asɨ muɓumbe aka nɨ komagʉ, ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓika
kaɨna, ɓika katɨba,
30 ɓanaɓɨkya ɓɛ: ‹Yooo! mʉtʉ yi nɨmʉna aɓʉkʉlaga ndɨ ɓɛ akopiko, luki
limoti kanɨ komagʉ!›
31 Mʉɗɔngɔnɨ gɔnɨ abɛ ngama ɓemoti mudingi kapa kaɨnda kabʉmana
na ngama wagɔgɔ, apʉnga mbɛyɨ iko, imuusa ɓɛ: ‹Na na ɓasʉda ɛlɔfʉ
tɛkɛɓɛ aka, nakwananatʉ kakpumyo noɓu mumuyoniso kamɨ nɨnɔ a ɨyɨ
na ɨɓʉ ɓɛlɔfʉ ɓatɛkɛɓɛ ɓaɓa?›
32 Kɨna ɓɛ kakwananɨgʉ kakpumyo, atɨkɨlya ɓambanzʉ nɨ a mbɛyɨ asɨ
ɓyɨ aka kakʉnga ɓɛ ɓʉkananɨ ka mazɨyɔ.»
33 Kʉwa wa Yeso opipiloku ɓɛ: «Gʉtʉgʉ mʉtʉ ɓemoti aka luga kunu,
kakwananɨgʉ kaiko mʉɓɨɓya kamɨ kanɨ kosigʉ masɨ nɨmɔ a nomu.»

Liniko la ndapulu kɛgʉ na ɨzangɨya
(Matayɔ 5:13; Malɨkɔ 9:50)

34 «Liniko a luki lanza. Luki limoti, liniko kandapamanaga, luki tino
ɓata lɔ akwanana kondingimosogo?
35 Kikigʉ ɓata na ɨzangɨya gʉtʉgʉ ko pisi imoti aka, luki limoti ɓombimbo
kʉwa limbimbo. Mʉtʉ yi nɨnɔ a na motili ma kʉkana, ʉkanɨtɔ!»

15

Kɔndɔlɔ nɨnɔ oɓungaga ndɨ inisini
(Matayɔ 5:13; Malɨkɔ 9:50)

1 Lisyɛ limoti, ɓandɔmbɛ ɓa manzanza na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓa yigya-yanyɛ
ɓasi ɓakpuɗoku ndi Yeso kamʉkana.
2 Luki limoti Ɓafalisayɔ na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓapʉnga ndi
kainzinzinya, ɓanaɓikya ɓɛ: «Alʉkʉ yi nimʉna akaʉtilya na kalyalya na
ɓatʉ ɓa yigya-yanyɛ!»
3 Yeso utulyoku kʉwa ndi lizuni li nili:
4 «Mʉtʉ ɓemoti luga kunu kika na ɓakɔndɔlɔ miya, ɓemoti luga kaɓʉ
oɓungogo, kakwananigʉ kaʉsa niɓɔ ɓatɛkɛɓɛ kʉɓɔmʉ na kʉɓɔmʉ ka isa,
aga kakisa ninɔ ika ni oɓungogini ɓi kadwɛ kʉ kwa kʉ aminoku mino?
5 Ngbingo yi ninɔ amina mino, ogwa magyagya. Abinika ka mambiga.
6 Kumbuso yi iga kʉ kaki, ʉmaka ɓawai-daki na ɓapimbani kaki, ʉɓikya
ɓɛ: ‹Doniku kogwa magyagya pa imoti na imi kyɛ naminini kɔndɔlɔ kami
ninɔ oɓungaga ndi!›
7 Nakamʉɓikya ambɛ a mʉɗɔngɔni ɓɛgɛyɔ, igyagya ikaga yidingi
kʉgʉ wa lisyɛ wa mʉtʉ wanyɛ oyikasaga mino ɔɓili kaki kakitaga niyɔ
ɓambanzʉ ɓongbingbili ɓatɛkɛɓɛ kʉɓɔmʉ na kʉɓɔmʉ niɓɔ ɓakɛgʉ na
mʉsasa koyikoso ɔɓili kaɓʉ.»

Lifalanga nilɔ oɓunga ndi inisini

8 Yeso aɓikya kʉwa wa ɓɛ: «Kika ni muko ɓemoti a na ɓambuma
tɛkɛɓɛ, ɓemoti yi oɓungo, kakwananigʉ katʉna tala, akpaga ndaɓʉ, akisa
ɓiwɛsɛɛɛ kadwɛ kʉ kwa kʉ aminoku mino?
9 Ngbingo yi ninɔ amina mino, ʉmaka ɓawai-daki na ɓapimbani kaki
ʉɓikya ɓɛ: ‹Da mogwini igyagya pa imoti na imi kyɛ naminini ambuma
yi ninɔ eɓungi ɓi!›
10 Nakamʉɓikya ambɛ a mʉɗɔngɔni ɓɛgɛyɔ: Kunzi na ɓamalaika
kaki ɓogwaga magyagya mudingi ko bulya ka mʉtʉ wanyɛ ɓemoti ninɔ
oyikasaga ɔɓili kaki.»

Miki ninɔ oɓungaga ndi iginiku ka abaki

11 Yeso idukulaga ndi kaɓikya ɓɛ: «Mʉtʉ ɓemoti a ndi no ɓomiki ɓalʉkʉ
ɓi ɓaɓa.
12 Mupipilo aɓikya abaki ɓɛ: ‹Baba, ipóku imi mukumbo ma lisimo li la
kami.› Kʉwa wa ʉgbananilyaga ndi ɓomikaki mukumbo.
13 Kumbuso wa masyɛ makɛɗɛ, mupipilo amʉmʉla ndi nimɔ kaki, aga
ndi no ɓuyi ɓi ka mugi mimoti ma ɓyi. Kʉ ɓɛyɔ, apʉta ndi ɓuyi kaki ɓasi,
anakpakyana gbali.
14 Niyɔ ama kapʉta ɓuyi ɓasi, ayʉndi mudingi ogulya ndi ka mugi mi
nimɔ, apʉnga ndi ka yangya ka makpʉmʉka masi.
15 Ogulya ndi ligubo ka mʉtʉ ɓemoti wa mugi mi nimɔ. Alʉkʉ yi ninɔ
atika ndi ko tutu kauɓuulyogo ɓangʉya kaki.
16 Ikagatʉ ndi gɔni na mʉsasa kalya malili nimɔ ɓangʉya ɓalyaga ndi
mɔ, luki limoti kɛgʉ gʉtʉgʉ ndi na mʉtʉ ɓemoti aka ninɔ akwanana ndi
kapá.
17 Kʉwa wa apʉnga ndi koyikosogo limbɛngi. Iyi aka ɓɛ: ‹Bagya ligubo
niɓɔ ka baba ɓalyalyaga ɓinza, na ɓa na malili mudingi kakitaga! Wina
sɛ, na kʉwa imi kokwa na nza kʉnʉ!
18 Natʉkyatʉ, niga ka baba, naɓikyoku ambɛ: Ba, nogyoni ndi ɓʉnyɛ ko
misa ko Kunzi na ko misa ka kʉ.
19 Nakokwononigʉ ɓata ambɛ imaka ɓɛ mikakʉ. Iva gʉtʉgʉ kʉwa asi
abɛ mʉgya-ligubo kakʉ.›
20 Kʉwa wa, ava ndi ligʉndʉ kaiga kʉ ka abaki.

Ngbingo yi nɨnɔ a mbɛyɨ ndɨ mino asɨ ɓyɨ aka, abakɨ amɨna, amibo, akwilya kumbu kʉgbɛ. Aga ndɨ mbangʉ katɨlya, apututo ɓipututu. 21 Kʉwa wa miki aka na ɨyɨ ɓɛ: ‹Ba, nogyoni ndɨ ɓʉnyɛ ko misa ko Kunzi na ko misa ka kʉ, nakokwononigʉ ɓata ɓɛ ɓɛmakɨ ɓɛ mikakʉ.›

22 Luki limoti, abakɨ ʉɓɨkya ɓagya-ligubo kakɨ ɓɛ: ‹Doniku na kutuko nɨkwɔ kwanza kʉgbɛ, mamokisya mikamɨ. Mumokyoni pɛtɛ ka kpɛngbɛ, mamokisyogo ɓɛkpakʉ.

23 Doniku na ngɔmbɛ nɨnɔ wanvʉɗʉ-nvʉɗʉ, mamwɔ. Tolyolyini, togwa magyagya.

24 A ɓɛyɔ, mikamɨ nɨnɔ a ndɨ nɨ okwini, a ɓata mbɨya-mbɨya wanʉ muɓisi. A ndɨ nɨ oɓungogini, inisonini ɓata!› Kʉwa wa, ɓapʉnga ndɨ dumo.

25 Ko ngbingo yi nɨnɔ, pʉta a ndɨ ɨyɨ ko tiko. Nɨyɔ a kʉwa ndɨ kaigoku, adwɛ ɓuwobi na mʉsɛngɨ, ʉkana kʉwa ɓyɛmbɨ nɨɓɔ ogwanana ɓɔ.

26 Amaka ɓemoti ka ɓagya-ligubo, amuusa ɓɛ lɨkpʉmʉka tino lɔ a kʉnʉ?

27 Asikisya ɓɛ: ‹Mamakʉ iginiku, kinili abakʉ amwilyini ngɔmbɛ yi nɨnɔ wanvʉɗʉ-nvʉɗʉ kyɛ mikakɨ igiku wapʉpʉ.›

28 Kʉwa wa pʉta angbʉta ndɨ, akya kogulya ka ndaɓʉ. Abakɨ opupoku ndɨ kaɨtatanaga na ɨyɨ ɓɛ ogulyinɔ ɓaka,

29 luki limoti miki asikisya ndɨ abakɨ ɓɛ: ‹Hʉkana! Ɨmɨ nikaga kaugugubyo ka ɓyanga ɓudingi, nakoɓunagʉ mʉtʉʉ kakʉ gʉtʉgʉ lisyɛ limoti aka. Luki limoti wakɛpágʉ ɨmɨ mikya mɛmɨ ambɛ togwi na ɨyɨ magyagya na ɓawai-damɨ.

30 Luki limoti yɛkɨ mikakʉ nɨnɔ apʉta ndɨ ɓuyi kakʉ na ɓaɗanda igiku ɨyɨ, wamwɨlya ɨwɛ ngɔmbɛ nɨnɔ wanvʉɗʉ-nvʉɗʉ!›

31 Abakɨ asikisya ɓɛ: ‹Mikamɨ, ɨwɛ wikaga pa imoti na ɨmɨ masyɛ masɨ. Mukumbo kamɨ masɨ a makakʉ.

32 Luki limoti okwononi mbɛyɨ ɓi kalyisa dumo aka na kogwa magyagya, kyɛ mamakʉ yi nɨmʉna wakamɨna mʉ, a kʉwa ndɨ nɨ okwini, luki limoti iginiku muɓisi. A ndɨ nɨ oɓungogini, luki limoti inisini ɓata!›»

16

Mʉgya-ligubo wa ɓokoli

1 Yeso ʉbɨbɨlya ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ bɨbʉ yi nɨyɨ: «Mʉtʉ wa mukumbo ɓemoti a ndɨ na mʉgya-ligubo nɨnɔ a ndɨ kapita wa mukumbo kakɨ. Ɓambanzʉ ɓodogoku ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: ‹Kapita kakʉ akapʉta mukumbo kakʉ payaya.›

2 Kʉwa wa mombukwana mukumbo amaka ndɨ mʉgya-ligubo yi nɨnɔ aɓɨkya ɓɛ: ‹Nakaʉkana mongoni manyɛnyɛ kʉgbɛ kʉgʉ kakʉ na nakaɨna ambɛ a ɓɛyɔ. Ɨtangɨlya nɛkɨ makpʉmʉka kamɨ masɨ kyɛ wakikigʉ ɓata kapita kamɨ.›

3 Kapita yi nɨnɔ imuusa ɓɛ: ‹Ngama kamɨ kɛgʉ ɓata kapa ɓɛ nikito kapita kakɨ. Nagya sɛ kʉwa ɓʉnɨ? Nakɛgʉ no ngu yɨdɨma ɓotiko. A gɔnɨ sunɨ ka mʉtʉ ɓɛyɔ no mino yɨ kaiko kaɨkʉkʉngya.

4 Iyaaa! nibini ɓɛyɔ nagya mino iba ngbingo yi nɨnɔ ɓekpumya ɓanʉ mino ka ligubo, ɓambanzʉ ɓɛtɨlyɨtɔ ka ɓa kʉ kaɓʉ.›

5 Kʉwa wa apʉnga ndɨ kaʉmakaga ɓatʉ ɓasɨ yɨkaka-yɨkaka nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɓoluɓu ka mombukwana-dakɨ. Amuusa ndɨ mʉtʉ wa mambwa ɓɛ: ‹Luki tino lɔ okwononi ɓɛ mumigisyo mombukwana-damɨ?›

6 Asikisya ɓɛ: ‹Ɓangbɔngbɔlɔ ɓa molingo mɨya.› Kapita aɓɨkya ɓɛ: ‹Balʉwa kakʉ wa ɓoluɓu nɨmʉ, wika ɓɨgala, wokpika ɓatɛkɛɓɛ kuɓukumuti.›

7 Kumbuso yi aɓɨkya wagɔgɔ ɓɛ: ‹Sɛ kʉwa ɨwɛ, wa na luɓu wa ɨnga?›
Asikisya ɓɛ: ‹Basaki ɓaya nganʉ mɨya.› Kapita aɓɨkya ɓɛ: ‹Balʉwa kakʉ
nɨmʉ, kpiko ɓatɛkɛɓɛ ɓugɨna.›
8 Kʉwa wa mombukwana mukumbo abɨba ndɨ luga ka ɓatʉ ɓagɔgɔ
kapita yi nɨnɔ wa ɓokoli nɔ ko bulya yimibo kakɨ. Ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ
ɓa na ɓokoli kʉgbɛ luga kaɓʉ kaʉkɨtaga nɨɓɔ ɓa ka ɓʉngbanganya.»
9 Nakamʉɓɨkya ambɛ husingyoni ɓambanzʉ no ɓuyi kunu kʉnʉ ka ɔɓɨlɨ.
Ngbingo yi nɨnɔ ɓuyi osyo mɨno, ɓamʉtɨlya ka mugi ma ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
10 Mʉmbanzʉ kika na ɓungbingbili ka makpʉmʉka makɛkɛkɛ, ika na
ɓungbingbili gɔnɨ ka nɨmɔ makpʉkpʉkpʉ. Mʉmbanzʉ kika na ɓokoli
ka makpʉmʉka makɛkɛkɛ, ika na ɓokɔli gɔnɨ na kʉɓɔɓɔkʉ ka nɨmɔ
makpʉkpʉkpʉ.
11 Kika nɛkɨ nɨ makɛgʉ na ɓungbingbili ko bulya mukumbo ma payaya
nɨmɔ kʉnʉ ka ɔɓɨlɨ, wanɨ nɔ amʉpá ndɛkɛ ɨzangɨya ya lɨngʉnʉ?
12 Makiki na ɓungbingbili ko bulya mukumbo ka mʉtʉ wagɔgɔ, wanɨ nɔ
amʉpá nɨmɔ kunu?
13 «Kɛgʉ na mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ akwanana kaugugubyo ɓangama ɓaɓa. A
ɓɛyɔ, amʉya ɓemoti, apa wagɔgɔ, ikanɨ ɨgʉmya ka ɓemoti, amɨna wagɔgɔ
payaya. Makakwananɨgʉ kagugubyo ko ngbinga ɓemoti Kunzi no ɓuyi.»

Yeso akaʉbɨkyaga ɓambanzʉ makpʉmʉka dididi
(Matayɔ 11:12-13; 5:31-32; Malikɔ 10:11-12)

14 Nɨyɔ Ɓafalisayɔ ɓa ndɨ kaʉkana mʉnzɨna mi nɨmɔ ɓɛyɔ, ɓatɨba ndɨ
Yeso ɓɨkyaaa, kyɛ ɓapagatʉ ndɨ ɨɓʉ ɓuyi.
15 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mɨgyaga ko misa ka ɓambanzʉ abɛ ɓatʉ
ɓongbingbili, luki limoti Kunzi ɨbatʉ mambɛngɨ kunu masɨ. Kyɛ luki nɨlɔ
inisaga na ɨbɨba ko misa ka ɓambanzʉ ikaga luki la payaya ko misa ko
Kunzi.
16 Kadwɛ ko ngbingo ka Yuani-Mubatizaɨ, a ndɨ ngbingo wa Mʉtʉʉ ka
Musa na ɓogyalandʉ. Katʉkya ndɨ ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, Mongoni
Manza ma Ɓʉngama ko Kunzi ɨɓikyogoni ndɨ, na mʉtʉ wasɨ ɓemoti-ɓemoti
akagya kɛkɛlɛ kogulya mɨno.
17 A yapʉpʉ lisyɛ na ɔɓɨlɨ kolimiko, luki limoti a yapʉpʉ kʉgbɛ mikya
lɨɓiso gʉtʉgʉ mʉkɛɗɛ aka wa Mʉtʉʉ kolimiko.
18 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ asikisaga mukakɨ, ava wagɔgɔ, ikaga abɛ kasyɛ na
muko ikanɨ mbʉnya ɓɛngɛnɨ, na mʉtʉ nɨnɔ avaga muko nɨ mbʉnyakɨ
asikisini, mʉtʉ yi nɨnɔ ogyini ɓɨlya.»

Yeso akabɨba bɨbʉ ka mʉtʉ wa mukumbo na Lazalɔ

19 «A ndɨ na mʉtʉ wa mukumbo ɓemoti nɨnɔ imokisyaga ndɨ ɓotu
ɓayanzanza na ɓaya lɨgabʉ lapʉ. Masyɛ masɨ ikaga ndɨ kogwa magyagya,
analyalya ɓɨnza.
20 A ndɨ gɔnɨ na mʉtʉ wa yangya ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Lazalɔ, a ndɨ
na ɓapwayɨ nzʉyɨ yasɨ. Ikaga ndɨ ɨyɨ wakanga ka kpɔlɔ wa mupumi ma
ndaɓʉ ka mʉtʉ wa mukumbo yi nɨnɔ.
21 Lazalɔ ikagatʉ ndɨ na mʉsasa kalya makɔmbɔ nɨmɔ anyʉkaga ndɨ
ka mɨza ka alʉkʉ nɨnɔ. Luki limoti ɓɛnva kʉwa ɓɔ ɓodogoku ndɨ kaɗyo
ɓapwayɨ.
22 Lɨsyɛ limoti, mʉtʉ wa yangya nɨnɔ okwa ndɨ, ɓamalaika ɓaga ndɨ na
ɨyɨ ɓuwobi na Abalahamʉ ka Paladiso. Kumbuso yi, mʉtʉ wa mukumbo
okwa ndɨ gɔnɨ, ɓalumbo.
23 Ka ɓabɨlɨ kʉ a ndɨ kalya kumbu kʉgbɛ. Kʉwa wa, ɨkwɛ kʉgʉ, amɨna
Abalahamʉ ɓyɨ, sɛ kʉwa Lazalɔ ka kpɔlɔ kakɨ.

24 Apamɨkana ɓɛ: ‹Baba Abalahamʉ, ɨmɨnɨlyanɔ ɓaka kumbu, mʉtɨkanɔ
ɓaka Lazalɔ kalubo kpɛngbɛ ko liɓo, edudulisi lɨsasʉ, kyɛ nakaigyogyisa
kʉgbɛ ko ɓuku ɓi nɨɓa.›
25 Luki limoti, Abalahamʉ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Mikamɨ, tamana mbɛyɨ ambɛ
winisana ndɨ na lɨngama lidingi ka ɔɓɨlɨ kakʉ nɨ Lazalɔ a sɛ ndɨ ɨyɨ kalya
kumbu yidingi. Mbɨya wanʉ, a kʉwa ɨyɨ kogwa magyagya kʉnʉ, wa kʉwa
ɨwɛ kaigyogyiso.
26 Na gɔnɨ, liɓyɛ lodu a luga kusu na iɓunu. Kʉwa wa gɔ wa, nɨɓɔ ɓika
kapa katʉkya kʉnʉ kaɨnda kʉ mo mino kʉ ɓakakwananɨgʉ. Na nɨɓɔ ɓika
kapa katʉkya kʉ kodoku kʉnʉ, ɓakakwananɨgʉ kazaba ɓɛgɛyɔ.›
27 Mʉtʉ wa mukumbo aka na ɨyɨ ɓɛ: ‹Kikiliki baba, ɨtɨkɨlyanɔ ɓaka
Lazalɔ kʉ ka lɨvananza kamɨ,
28 kyɛ na na ɓomika mama kuɓukumuti. Ɨndɨ kaʉɓɨkya kambwa aka
iba ɓakodonikutɔgʉ ɓata ɨɓʉ kʉnʉ ka pa ya kigyogyiso yí nɨyɨ.›
29 Luki limoti, Abalahamʉ amigisya ɓɛ: ‹Ɓamamakʉ ɓa no moɓiso ma
mʉtʉʉ ka Musa na ɓogyalandʉ, ɓʉmʉkanɨ asɨ ɨɓʉ aka!›
30 Mʉtʉ wa mukumbo nɔ aka na ɨyɨ ɓɛ: ‹Baba Abalahamʉ, kɛgʉ nɨlɔ
okwononi nɨlɔ aka lɔ. Luki limoti, kika nɨ mʉmbanzʉ opupiniku ka ɓabɨlɨ
ɨnda kʉ ɓo mino, ɓoyikosatʉ ɔɓɨlɨ kaɓʉ.›
31 Luki limoti, Abalahamʉ aɓɨkya ɓɛ: ‹Ɓakopo kahʉkana mʉtʉʉ
ka Musa na kahʉmʉkana ɓogyalandʉ, ɓakabaɨlyɨgʉ kika gʉtʉgʉ nɨ
mʉmbanzʉ opupiniku ka ɓabɨlɨ aka.›»

17

Kaugwisiso na kaʉpɨlya ɓɛngɛnɨ
(Mataɔ 18:6-7, 21-22; Malikɔ 9:42)

1 Yeso ʉɓɨkya ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Ɓopisi ɓayɨgya ɓʉnyɛ kɛgʉ na nyɨka,
luki limoti kumbu ka mʉtʉ yi nɨnɔ ulutaga ɓɛngɛnɨ kagya ɓʉnyɛ!
2 Akwanano ɓi ɓɛ ɓakpɨkɨlɨ lɨtalʉ lakpʉ ko singasʉ, ɓaɗɨkɨta ko liɓo
lidingi, iba kulutonito ɓatʉ ɓa baya yɨkɛɗɛ katʉkya ko pisi ya ɓungbingbili.
3 Wiminyonito ɓɨnza:
Kika nɨ mamakʉ ugyilyini ɓʉnyɛ, muyoyisatʉ. Kʉkʉnga mʉpɨlya,
wapɨlya.
4 Kika nɨ ugyilyini ɓʉnyɛ nganga maɗɨya na ɨka ka lɨsyɛ limoti, odoku
kaʉkʉnga mʉpɨlya nganga maɗɨya na ɨka gɔnɨ, wapɨlya.»

Baya akwanana kagya makpʉtʉka mʉmbanga-mbanga

5 Ɓatʉtʉmbwa ɓaɓɨkya ndɨ Mombukwono-dosu ɓɛ: «Tɨmatɨlya baya
kusu.»
6 Mombukwono-dosu igisya ɓɛ: «Makiko ɓi na baya gʉtʉgʉ kanɨ
a yɨkɛɗɛ aka abɛ maya ma agbɛɗɛ-gbɛɗɛ, makwanano ɓi kaɓɨkya
sɨbʉkʉsɔ si nɨsɨna ɓɛ: ‹Mukuko, wikunoku ka lɨmbɛngɨ lo liɓo lidingi,›
Amʉmʉkanatʉ ɓi.»

Ɓagya-ligubo ɓakwanana kagya ɨkɨ?

7 «Tovini mbɛyɨ abɛ mʉtʉ ɓemoti luga kunu a na mʉgya-ligubo ɓemoti
nɨnɔ akpɔgɔ ɓotiko ikanɨ uɓuulyaga ɓambaza ka ɓanyama. Ngbingo yi
nɨnɔ mʉgya-ligubo igogoku mino ko tiko, akwananatʉ kaɓɨkya ɓɛ: ‹Doku
ɓɨkwa kalyalya?›
8 Kalɨ, luki limoti aɓɨkya ɓɛ: ‹Ɨmbambɨlya malɨlɨ, kumbuso yi wigo-
mosyana ɓotu, wodoku kegugubyo ko ngbingo yi nɨnɔ niko mino kalyalya
na komwo. Kumbuso yi wakwanana kʉwa gɔnɨ ɨwɛ kalyalya na komwo.›
9 Abibisa mʉgya-ligubo kakɨ kyɛ ika nɨ ogyini nɨlɔ akpamyi?

10 A mʉɗɔngɔnɨ abɛ iɓunu gɔnɨ: ngbingo yi nɨnɔ mogyini mino masɨ
nɨmɔ Kunzi akamʉkpamya, ɓikyoni ambɛ: ‹Ta ɓagya-ligubo ɓapayaya aka,
togyi ligubo nɨlɔ aka lɔ kusu.›»

Yeso uhukusini ɓakeɓu-keɓu tɛkɛɓɛ

11 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino kaɨnda misa ka Yelusalɛma, aɓyɛ ka
mʉlɨlɨ ma iwili ya Samalia na Galilaya.
12 Nɨyɔ a kʉwa ndɨ ɓuwobi kosila ka mugi mimoti ɓɛnɛ, ɓakeɓu-keɓu
tɛkɛɓɛ ɓakpuɗoku ndɨ. Bamaga ndɨ ɓyɨ na ɨyɨ,
13 ɓapʉnga kapamɨkanaga ɓɛ: «Muwonisilo, Yeso aaa, kikiliki tik-
wilyanɔ ɓaka kumbu!»
14 Yeso ʉmɨna ndɨ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Windoni kʉ ɓokumu ɓo mino ɓamʉkpɨmɨ
nzʉyɨ.*»
Ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino kaɨnda aka nɔ, ɓahʉka.
15 Nɨyɔ ɓemoti luga kaɓʉ ɨna ɓɛ oukini, igoku ndɨ ka Yeso anabibiso
Kunzi na lɨyʉ lapʉ.
16 Ogwa ndɨ mokpukpu kambwa kakɨ, amigisya ɨbɨba. A ndɨ Musamalia.
17 Kʉwa wa Yeso aka ɓɛ: «Kɛgʉ ɓambanzʉ ɓasɨ tɛkɛɓɛ ɓɔ ɓongumoni?
Nɨɓɔ ɓagɔgɔ kʉɓɔmʉ ɓa kʉwa yanɨ?
18 Kɛgʉ gʉtʉgʉ na mʉtʉ ɓemoti aka nɨnɔ igiku kamigisilyo Kunzi ɨbɨba,
kiki asɨ mʉɓyɨ yi aka nɨmʉ.»
19 Kumbuso yi, Yeso aɓɨkya ɓɛ: «Wamaga, waga. Baya kakʉ uhukusini.»

Ɓʉngama ko Kunzi a luga kunu
(Matayɔ 24:23-28, 37-41)

20 Ɓafalisayɔ ɓamuusa ndɨ Yeso ɓɛ: «Ɓʉngama ko Kunzi odoku pɨyɛ
ndɛkɛ ngbingo tino?»
Umigisya ɓɛ: «Ɓʉngama ko Kunzi kɛgʉ kodoku abɛ luki la kimibisikono.
21 Ɓakaɓɨkyɨgʉ ndɛkɛ ɓɛ: ‹Winoni, iɓu niɓa!› ikanɨ ‹Iɓu niɓɔ kʉʉ!› Kyɛ
Ɓʉngama ko Kunzi a luga kunu.»

Lɨsyɛ nɨlɔ Mika-mʉmbanzʉ odoku ndɛkɛ mino

22 Kumbuso yi Yeso ʉɓɨkya ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Ngbingo wagɔ odokuto
ndɛkɛ nɨnɔ miko mina na mʉsasa kamɨna Mika-mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ko
ngbinga mʉkɛɗɛ aka, luki limoti nɨ makaminigʉ.
23 Ɓamʉɓɨkyaga ndɛkɛ ɓɛ: ‹A kʉʉ!› ikanɨ ‹A wanʉ!›, luki limoti
makindonitɔgʉ kʉ, makogonitɔgʉ mbangʉ kʉ ɓɛyɔ.
24 A ɓɛyɔ, lɨsyɛ li nɨlɔ Mika-mʉmbanzʉ odoku ndɛkɛ mino, ika ndɛkɛ
mʉɗɔngɔnɨ abɛ ngbangbata kangɨnana. Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ngbangbata
angɨnanaga mino katʉkya ka muliɓo ma ɔɓɨlɨ na kadwɛ ka magɔgɔ,
ɓambanzʉ ɓamɨna ndɛkɛ Mika-mʉmbanzʉ ɓɛgɛyɔ ka lɨsyɛ nɨlɔ op-
uponoku ndɛkɛ mino.
25 Luki limoti okwononi ɓɛ Mika-mʉmbanzʉ igyogyisi mbɛyɨ kʉgbɛ, ɓatʉ
ɓa lɨsyɛ li nɨlɨna ɓambimbo.
26 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ igyonosa ndɨ mino ko ngbingo ka Nʉa, ika ndɛkɛ
ɓɛgɛyɔ ngbingo yi nɨnɔ Mika-mʉmbanzʉ odoku ndɛkɛ mino.
27 Ɓambanzʉ ɓikaga ndɨ kalyalya, ɓanomwo, ɓanavanana kadwɛ ka
lɨsyɛ li nɨlɔ Nʉa ogulya ndɨ mino ka ɨngbɔlɔ. Tumo odoku kʉwa ndɨ
ɓɨyakpa, ɓambanzʉ ɓasɨ ɓolumwaga ndɨ.

---

* **17:14 17:14** Ɓokumu ɓɔ ɓakpɨmaga ndɨ, ɨɓʉ gɔnɨ ɓɔ ɓaɓɨkyaga ndɨ ɓingbanganya ɓɛ mʉmbanzʉ oukini.

28 A ɓata mɯɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ igyonosa ndɨ mino ko ngbingo ka Lɔtɨ.
Ɓambanzɯ ɓikaga ndɨ kalyalya, ɓanomwo, ɓanaluwo na ɓanagaba
makpɯmɯka, ɓanadɨma ɓotiko na ɓanopiko ɓandaɓɯ.
29 Luki limoti lɨsyɛ li nɨlɔ Lɔtɨ opupa ndɨ mino ka Sɔdɔmɯ, Kunzi olukusa
ndɨ ɓuku na libu longiɗo-ngiɗo katɯkya kɯgɯ wa lɨsyɛ abɛ mbwayɨ,
ulumwisaga ndɨ ɓasɨ.
30 Ika ndɛkɛ mɯɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ka lɨsyɛ li nɨlɔ Mika-mɯmbanzɯ igoku
ndɛkɛ mino.
31 Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, mɯmbanzɯ nɨnɔ ikaga ndɛkɛ kugbondo, kingyigɯ
ndɛkɛ ɓata ka ndaɓɯ kakɨsa mukumbo kakɨ. Mɯɗɔngɔnɨ abɛ mɯtɯ yi nɨnɔ
ikaga ndɛkɛ ko tiko kakwananɨgɯ ndɛkɛ ɓata kaɨga kava luki kɯ kakɨ.
32 Eee, tomomoni sɛ nɨlɔ asilya ndɨ muka Lɔtɨ.
33 Mɯtɯ yi nɨnɔ akɨsaga kaɓuulyogo ɔɓɨlɨ kakɨ, aɓungusatɯ ndɛkɛ, luki
limoti mɯtɯ yi nɨnɔ aɓungusatɯ ndɛkɛ ɔɓɨlɨ kakɨ, aɓuulyagatɯ ndɛkɛ.
34 Nakamɯɓɨkya ambɛ no biti yi nɨyɔ, ɓambanzɯ ɓaɓa ɓikaga ndɛkɛ ka
kanga imoti: ɓavaga ndɛkɛ ɓemoti, ɓasa wagɔgɔ.
35 Ɓoko ɓaɓa ɓikaga ndɛkɛ kadwa mɯpɯnga pa imoti: ɓavaga ndɛkɛ
ɓemoti, ɓasa wagɔgɔ.
36 [Ɓalɯkɯ ɓaɓa ɓikaga ndɛkɛ kagya ligubo ko tiko: ɓavaga ndɛkɛ
ɓemoti, ɓasa wagɔgɔ.†]»
37 Ɓaɓɨɓya ɓamuusa kɯwa ndɨ Yeso ɓɛ: «Mombukwono-dosu,
makpɯmɯka mi nɨmɔ igyonosa ndɛkɛ yanɨ?‡»
Yeso usikisya ɓɛ: «Kɯ manda ma nyama ikago mino, ɓombu nɨɓɔ
ɓalyaga makɔlɔ ɓamɯmɯkanaga wa gɔ wa.»

18

Yeso akapá mɯtɨwɨ ko bulya malɯmba

1 Kumbuso yi, Yeso ɯtɯlya kɯwa ndɨ ɓaɓɨɓya lizuni nɨlɨ kauwonisilo ɓɛ
ɓakwanana kalɯmba masyɛ masɨ nɨ ɓakɛgɯ kadɨkaga.
2 Ɯɓɨkya ɓɛ: «Kɯsɔ wa gɯɗɯ ɓemoti ɓɛnɛ, a ndɨ na zozi ɓemoti nɨnɔ
kaɓangagɨgɯ ndɨ Kunzi, anɯmɨna ɓatɯ ɓasɨ payaya aka.
3 Kɯsɔ wa gɯɗɯ yi nɨnɔ gɔnɨ aka nɔ, a ndɨ na woko ɓemoti muko yi nɨnɔ
odogoku ndɨ ɓongbinga ɓasɨ kaɓɨkya zozi nɔ ɓɛ: ‹Tɨkɯlya ngbanga kusu
na mumuyoniso kamɨ.›
4 Kɯsɔ wa masyɛ makpɯ, zozi a ndɨ asɨ kakya aka. Luki limoti ka muliɓo
aɓɨkya kɯsɔ kakɨ ɓɛ: ‹A ɓɛyɔ, nakaɓangagɨgɯ Kunzi, na nɯmɨnaga ɓatɯ
ɓasɨ payaya aka,
5 luki limoti, woko yi nɨmɯna edomisini. Kinili okwononi ɓɛ nakɯlyɨ
ngbanga kakɨ. Kumbuso yi kikigɯ ɓata kodoku ɓongbinga ɓasɨ kegbomisa
mɯ.›»
6 Kɯwa wa, Mombukwono-dosu omotiloku ɓɛ: «Hukononi ɓɨnza
lɨkpɯmɯka li nɨlɔ zozi wanyɛ nɔ akaɓɨkya!
7 A ɓɛyɔ, Kunzi kakwananɨgɯ kaɯkɯlya ɓatɯ kakɨ nɨɓɔ ɯpɯnaga ndɨ
ngbanga wanza, ngbingo yi nɨnɔ ɓo mino kaɨgama na ɨyɨ biti na lɨsyɛ?
Kusingyigɯ ɓɨgala?
8 Nakamɯɓɨkya ambɛ: ɯkɯlyatɯ ngbanga kaɓɯ ɓɨkwa. Luki limoti wa
Mika-mɯmbanzɯ odoku ndɛkɛ mino kɯnɯ ka lɨtɔmbɯ ɯtakanyatɯ ndɛkɛ
ɓatɯ ɓa baya?»

17:32 17:32 Wanda ka Mɯpɯnganagɨ 19:26. † **17:36 17:36** Mɯgɛlɛ-gɛlɛ mi nɨma kɛgɯ ka moɓiso dididi mandɛlɨ. Wanda ka Matayɔ 24:40. ‡ **17:37 17:37** A mɯɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ Yeso igoku ndɛkɛ mino, ɓambanzɯ ɓasɨ ɓamɨna ndɛkɛ ɓingbanganya.

Malʉmba ka Mufalisayɔ na ndɔmbɛ wa manzanza

9 Yeso atwa ndɨ gɔnɨ lizuni nɨlɨna ko bulya ka ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti
nɨɓɔ ɓɨmɨnaga ndɨ ɓɨngbɨngbɨli ko misa ko Kunzi na ɓanʉmɨna ɓatʉ
ɓagɔgɔ asɨ payaya aka. Aɓɨkya ɓɛ:
10 «A ndɨ lɨsyɛ limoti, ɓalʉkʉ ɓaɓa ɓaɗaka ndɨ kalʉmba ka Ndaɓʉ ko
Kunzi, ɓemoti a ndɨ Mufalisayɔ, wagɔgɔ ndɔmbɛ wa manzanza.
11 Mufalisayɔ, amaga, apʉnga kʉwa ndɨ kaɨlʉmbɨlya ɓɛ: ‹Kunzi o,
nakaubibisa kyɛ na kɛgʉ ɨmɨ abɛ ɓatʉ ɓagɔgɔ. Ɓa ɓatʉ ɓo kuɓakʉ, ɓatʉ
ɓʉsyɛ na ɓoko ikanɨ ɓambʉnya ɓɛngɛnɨ, na kɛgʉ ɨmɨ abɛ ndɔmbɛ wa
manzanza yi nɨmʉ.
12 Noginyagatʉ malɨlɨ ko ngɓingo nganga yɨɓa ka pɔsɔ, napágatʉ lɨɗu
limoti la tɛkɛɓɛ la mukumbo kamɨ masɨ.›
13 Luki limoti, ndɔmbɛ amaga ndɨ ɨyɨ ɓyɨ, kakwanana gʉtʉgʉ ndɨ kaɨkwɛ
kʉgʉ wa lɨsyɛ, luki limoti iyipa ndɨ ɨkubasʉ, aɓɨkya ɓɛ: ‹Kunzi o, ɨpɨlyanɔ
ɓaka kyɛ na ɨmɨ mʉtʉ wanyɛ.›»
14 Yeso omotiloku ɓɛ: «Nakamʉɓɨkya lɨngʉnʉ ambɛ, alʉkʉ nɔ ɨga ndɨ
kʉ kakɨ nɨ Kunzi aitisini mʉtʉ wongɓingbɨli kakɨtaga Mufalisayɔ. Ka
lɨngʉnʉ, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ɨbɨnɨkaga, Kunzi asisagatʉ. Na nɨnɔ isisogo, Kunzi
abɨnɨkagatʉ.»

Ɓʉngama ko Kunzi a ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓɨgyaga abɛ ɓomiki
(Matayɔ 19:13-15; Malikɔ 10:13-16)

15 Ɓambanzʉ ɓadulyoku ndɨ Yeso na ɓomiki ɓawɛsɛ ɓɛ ubisilyi maɓɔkʉ.
Nɨyɔ ɓaɓɨɓya ɓɨna ɓɛyɔ, ɓapʉnga ndɨ kaʉnyakɨlya ɓatʉ ɓi nɨɓɔ.
16 Luki limoti Yeso ʉmaka ɓɛ ɓakpuɗiku na ɓomiki, aɓɨkya ɓɛ: «Husoni
ɓomiki ɓoduku kʉnʉ no mino! Makupokyonitɔgʉ, kyɛ Ɓʉngama ko Kunzi
a ko bulya ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa abɛ ɨɓʉ.
17 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, nɨnɔ kɛgʉ kaɓɨnɨkyana Ɓʉngama ko
Kunzi mʉɗɔngɔnɨ abɛ miki, kakwananɨgʉ ndɛkɛ kogulya mino.»

Mʉtʉ wa lɨngama lidingi
(Matayɔ 19:16-30; Malikɔ 10:17-31)

18 Ngama ɓemoti ka Ɓayuda amuusa ndɨ Yeso ɓɛ: «Muwonisilo wanza,
nakwanana pɨyɛ kagya ɓʉnɨ kainisono na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ?»
19 Yeso aɓɨkya ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ wo mino kɛmaka ɓɛ mʉtʉ wanza?
Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kɛgʉ wanza kiki nɨ Kunzi aka mʉkaka.
20 Wibagatʉ mʉtʉʉ: ‹wakogyonitɔ ɓɨlya, wakamwonitɔgʉ mʉmbanzʉ,
wakiɓonitɔgʉ, wakaɓukulyogonitɔgʉ mʉmbanzʉ lɨkpʉmʉka, mʉɓanga
abakʉ na amakʉ.›»
21 Alʉkʉ nɔ asikisya ɓɛ: «Nagyagatʉ mʉtʉʉ mi nɨmɔ masɨ katʉkya ndɨ
ka limiki.»
22 Nɨyɔ Yeso ʉkana ɓɛyɔ, aɓɨkya ɓɛ: «Utigolyi ɓata luki limoti: Gaba
mukumba kakʉ masɨ, hʉlʉpya ɓatʉ ɓa yangya ɓuyi ɓi, wika kʉwa na
lɨngama kʉgʉ wa lɨsyɛ. Kumbuso yi doku, wɛɓyoku.»
23 Luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ alʉkʉ nɔ ʉkana lɨkpʉmʉka lɔ ɓɛyɔ, alya
ndɨ kumbu, kyɛ a ndɨ na mukumbo makpʉ kʉgbɛ.
24 Nɨyɔ Yeso ɨna ɓɛ alʉkʉ nɔ a ndɨ no kumbu, oɓɨkyoku ɓɛ: «A yapʉpʉ
ka ɓatʉ ɓa mukumbo kogulya ka Ɓʉngama ko Kunzi!
25 A ɓipoli kʉgbɛ ngamia kazabana ka ngala ya mʉsaɗa kakɨtaga mʉtʉ
wa mukumbo kogulya ka Ɓʉngama ko Kunzi.»
26 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓamʉkana, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Wanɨ sɛ kʉwa nɔ akwanana
kainisono na muhukuso?»

27 Yeso osikisya ɓɛ: «Kɛgʉ na lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ agyagya
Kunzi.»
28 Kʉwa wa Pɛtɛlɛ aɓɨkya ɓɛ: «Iɓusu, tosoni ndɨ masɨ nɨmɔ ta ndɨ nomu,
tapʉnga kaʉɓiɓya.»
29 Yeso ʉɓɨkya ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, kika nɨ mʉmbanzʉ
osini ndaɓʉ kakɨ, ikanɨ amakɨ, ɓamamakɨ, ɓaɓʉkʉta kakɨ, ɓomikakɨ, ko
bulya Ɓʉngama ko Kunzi,
30 mʉtʉ yi nɨnɔ inisono na ɓʉngama ɓakpʉ ka masyɛ mi nɨma, na ko
ngbingo yi nɨnɔ akodoku, inisana ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.»

Yeso oɓikyini ɓata ɓɛ okwatʉ ɓanʉ na opupoku ka mbʉkʉ
(Matayɔ 20:17-19; Malɨkɔ 10:32-34)

31 Yeso akɨɗa ndɨ na ɓaɓɨɓya tɛkɛɓɛ na ɓaɓa, ʉɓɨkya ɓɛ: «Hukononi,
takaɨnda ka Yelusalɛma, masɨ nɨmɔ ɓogyalandʉ ɓokpɨka ndɨ ko bulya ko
Mika-mʉmbanzʉ igyonosa ɓanʉ kʉ.
32 A ɓɛyɔ, ɓasʉta ɓanʉ ka maɓɔkʉ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi. Ɓatʉ
ɓi nɨɓɔ ɓamɨna payaya, ɓatʉmbwa, ɓaɓakyɨlya ɓotikito.
33 Ɓatɨna pimbo, ka mulɨɓo mi ɓamwɔ. Kumbusa wa masyɛ masaa,
opupoku ka mbʉkʉ.»
34 Luki limoti ɓaɓɨɓya ɓakotombisyagʉ ndɨ luki kyɛ isi ya mʉnzɨna
nɨmɔ a ndɨ na ɨɓʉ makɨsʉma. Ɓakɛgʉ ndɨ kaiba ɓɛ Yeso akapa kaɓɨkya
lɨkpʉmʉka tino.

Yeso ahukusini mʉtʉ wo koloɓu ya mamɔmɔ ka Yeliko
(Matayɔ 20:29-34; Malɨkɔ 10:46-52)

35 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a kʉwa ndɨ mino ɓuwobi kadwɛ ka Yeliko, mʉtʉ
ɓemoti wo koloɓu ya mamɔmɔ a ndɨ wakiko ka kpɔlɔ-kpɔlɔ wo pisi nɨ
anɨkʉkʉngya.
36 Ʊkana ndɨ mungilito ma ambaza ka ɓambanzʉ nɨ anakɨtaga, uusa ndɨ
ɓɛ a pɨyɛ ɓʉnɨ.
37 Ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ Yeso mʉtʉ wa Nazalɛtɨ nɔ akakɨtaga.
38 Kʉwa wa apʉnga ndɨ kapamɨkanaga, anaɓɨkya ɓɛ: «Yeso, Mika ngama
Daudi, ikwilyanɔ ɓaka kumbu!»
39 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kambwa kakɨ ɓanyakɨlya ndɨ ɓɛ adakɨ. Luki limoti
idukulogo kapamɨkana kʉwa kʉgbɛ: «Mika ngama Daudi, ikwilyanɔ ɓaka
kumbu!»
40 Yeso amaga, aɓɨkya ndɨ ɓɛ ɓoduku na ɨyɨ. Ngbingo yi nɨnɔ mʉtʉ yi
akpuɗoku mino, Yeso amuusa ɓɛ:
41 «Wakapa ɓɛ nʉgyɨlyɨ ɨkɨ?»
Asikisya ɓɛ: «Mombukwono-dosu, nakapa ambɛ napʉngɨ ɓata kaɨna.»
42 Yeso aɓɨkya ɓɛ: «A ɓɨnza, miso ʉkʉlikanɨ! Baya kakʉ uhukusini.»
43 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, miso akʉlikana ndɨ, apʉnga kaɓɨɓya Yeso
nɨ anabibiso Kunzi. Nɨyɔ ambaza wasɨ ɨna lɨkpʉmʉka nɨlɔ, apʉnga ndɨ
gɔnɨ kabibiso Kunzi.

19

Yeso ogulyini ka Zakayɔ

1 Nɨyɔ Yeso ogulya ndɨ ka Yeliko, akɨtanaga luga wa gʉɗʉ yi nɨnɔ.
2 Kʉ ɓɛyɔ, a ndɨ na alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Zakayɔ. A ndɨ ngama
ka ɓandɔmbɛ ɓa manzanza na mʉtʉ wa lɨngama.
3 A ndɨ kakɨsa kamɨna Yeso, luki limoti yɛkɨ a ndɨ mukuɗu kakwananagʉ
ndɨ kamɨna yi ko bulya ambaza ka ɓambanzʉ.

4 Aga kʉwa ndɨ mbangʉ kambwa, aɗaka ka sɨbʉkʉsɔ simoti ɓɛ kyɛ amɨnɨ
Yeso nɨnɔ a ndɨ kokitogoku wa.
5 Nɨyɔ Yeso osila ka pa nɨyɔ, ɨkwɛ kʉgʉ, ɨyɨ aka ɓɛ: «Zakayɔ syoku ɓɨgala!
Kyɛ na mubiko kakʉ na lɨsyɛ li nɨlɨ.»
6 Zakayɔ osyoku ndɨ ɓɨgala, atɨlya ndɨ Yeso na magyagya.
7 Nɨyɔ ɓatʉ ɓasɨ ɓɨna ɓɛyɔ, ɓapʉnga ndɨ kaɨnzɨnzɨnya ɓanaɓɨkya ɓɛ:
«Alʉkʉ mʉna oga kasyɛ ka mʉtʉ wanyɛ!»
8 Luki limoti Zakayɔ amaga ndɨ, aɓɨkya Mombukwono-dosu, ɓɛ: «Mu-
wonisilo, hʉkana: nakagbanana mukumbo kamɨ lugo, nʉpá ɓatʉ ɓa
yangya liɗu limoti, na nakavaga ndɨ ɓuyi ka mʉmbanzʉ ka ɓokoli,
namigisya kʉwa nganga yɨkwanganya.»
9 Yeso aka ɓɛ: «Na lɨsyɛ nɨlɨ, muhukuso ogulyini ka ndaɓʉ yi nɨyɨ, kyɛ
nɨmʉna a ɨyɨ ka lɨvananza ka Abalahamʉ gɔnɨ.
10 Ka lɨngʉnʉ, Mika-mʉmbanzʉ odoku ndɨ kaʉkɨsa na kauhukuso nɨɓɔ
ɓa ndɨ nɨ ɓoɓungogini.»

Yeso akatwa lizuni ka ɓagya-ligubo ɓasaa (Matayɔ 25:14-30)

11 Ngbingo yi nɨnɔ ɓambanzʉ ɓʉkana ndɨ mino lɨkpʉmʉka nɨlɔ, Yeso
omotiloku lizuni limoti kyɛ a kʉwa ndɨ ɓuwobi na Yelusalɛma. Ɓambanzʉ
ɓa ndɨ kasɨma ɓɛ Ɓʉngama ko Kunzi obiko.
12 Oɓɨkyoku kʉwa ndɨ ɓɛ: «Mʉtʉ ɓemoti ka lɨvananza la ɓʉngama aga
ndɨ ka mugi ma ɓyɨ kolyoku ɓʉngama, kumbuso yi, igoku kalya ɓʉngama
kʉ kaɓʉ.
13 Kambwa wa lɨgʉndʉ, ʉmaka ndɨ ɓambanzʉ tɛkɛɓɛ luga ka ɓagya-
ligubo kakɨ, ʉpága ndɨ yɨkaka-yɨkaka likuta limoti la ɔlɔ, ʉɓɨkya ɓɛ:
‹Tundisoni ɔlɔ nɨmʉ kadwɛ kʉ kwa kʉ nigoku ndɛkɛ mino.›
14 Luki limoti ɓatʉ ɓa mugi kakɨ ɓakapagɨgʉ ndɨ. Ɓʉtɨka kʉwa ndɨ
ɓambanzʉ no mongoni kumbusa kakɨ kaɓɨkyoku ɓɛ: ‹Takɛgʉ kabaɨlya
ɓɛ alʉkʉ nɔ alyɨtɔ ɓʉngama ku kusu.›
15 Nɨyɔ ɓapá ɓʉngama, igoku. Utikisya ɓagya-ligubo nɨɓɔ ʉpá ndɨ ɔlɔ ɓɛ
ibi kʉwa ɓɛyɔ ɓatundisa ndɨ mino.
16 Nɨnɔ wa mambwa odoku ndɨ, aɓɨkya ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu, kʉgʉ
wa likuta limoti la ɔlɔ nɨlɔ wɛpá ndɨ, ninisoni ɓata na makuta magɔgɔ
tɛkɛɓɛ.›
17 Ngama aka ɓɛ: ‹A ɓɨnza! Wa mʉgya-ligubo wanza. Yɛkɨ wo ɓɨ na
ɓungbingbɨli ko luki lɨkɛdɛ, nubisa ɓanʉ ngama kaʉnda ɓagʉɗʉ tɛkɛɓɛ.›
18 Mʉgya-ligubo wa maɓa odoku ndɨ, aɓɨkya ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu,
kʉgʉ wa likuta limoti la ɔlɔ nɨlɔ wɛpá ndɨ, ninisoni ɓata na makuta magɔgɔ
kuɓukumuti.›
19 Ngama aka ɓɛ: ‹Ɨwɛ, nubisini ngama kaʉnda ɓagʉɗʉ kuɓukumuti.›
20 Mʉgya-ligubo wa masaa odoku, aɓɨkya ɓɛ: ‹Yɛ ba, likuta la ɔlɔ kakʉ
nɨlɔ wɛpá ndɨ nɨlɨ. Noɓuulyaga ndɨ ɓɨnza, yɨkanda ɓingbufu na ɨnzanza
ya kutuko.
21 A ɓɛyɔ, na ndɨ kaʉɓanga, kyɛ wa mʉtʉ mʉɗɨya. Wapʉnaga
makpʉmʉka nɨmɔ wakobisogɨgʉ, wanobuulya masɔlɔ nɨmɔ
wakakʉnagɨgʉ.›
22 Ngama aɓɨkyoku ɓɛ: ‹Wa mʉgya-ligubo wanyɛ! Nakaʉkʉlya ngbanga
kaɓyɛnɛnɛ na mʉnzɨna kakʉ. Wibagatʉ ndɨ ɓɛ na mʉtʉ mʉɗɨya, ɓɛ
napʉnaga makpʉmʉka nɨmɔ nakobisogɨgʉ, nobuulyaga masɔlɔ nɨmɔ
nakakʉnagɨgʉ.

23 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, ko bulya ɨkɨ yɔ wakobisagʉ ndɨ mino ɓuyi kamɨ ka baki?
Iba wa nigiku mino, nonyuku nɨ itundini.›
24 Kumbuso yi ngama ʉɓɨkya ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa ɓɛ: ‹Mukupyoni likuta
la ɔlɔ li nɨlɔ, mapá mʉtʉ yi nɨnɔ a nomu tɛkɛɓɛ.›
25 Ɓaɓɨkya ɓɛ: ‹Ngama, a kʉwa ɨyɨ na makuta tɛkɛɓɛ!›
26 Usikisya ɓɛ: ‹Nakamʉɓɨkya ambɛ, kika nɨ mʉmbanzʉ a no luki
ɓamatilyatʉ ɓata. Luki limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ kɛgʉ no luki ɓakʉpya gʉtʉgʉ
luki lɨkɛɗɛ aka nɨlɔ akwanano ɓi kaiko nolu.
27 Doniku sɛ kʉwa na ɓomuyoniso kamɨ, nɨɓɔ ɓakɛgʉ ndɨ kapa ɓɛ niki
ngama kaɓʉ, mʉkɔ ɓingo kambwa kamɨ wa.›»

Yeso ogulyini ka Yelusalɛma
(Matayɔ 21:1-11; Malɨkɔ 11:1-11; Yuani 12:12-19)

28 Nɨyɔ Yeso ama ndɨ kaɓɨkya lɨkpʉmʉka nɨlɔ, aga ka Yelusalɛma. A ndɨ
ɨyɨ kambwa nɨ ambaza anaɓɨɓya kumbuso.
29 Wa a kʉwa ndɨ mino ɓuwobi kadwɛ ka Bɛtɛfagɨ na Betania, ɓuwobi
na ngʉpa nɨyɔ ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ Ngʉpa ya Mizeituni, ʉtika ɓaɓɨɓya ɓaɓa
luga ka ɓaɓɨɓya kakɨ kambwa.
30 Ʉɓɨkya ɓɛ: «Windoni ka mugi nɨmana kambwa ma. Ngbingo yi nɨnɔ
mosilo mino kʉ, matakanya mɨkya punda mʉkandɨla nɨnɔ mʉmbanzʉ
gʉtʉgʉ ɓemoti aka kanoɗokigʉ mino. Mukuloniku, modoku na ɨyɨ kʉnʉ.
31 Mʉmbanzʉ kamumuusa ɓɛ: ‹Makakʉla ko bulya ɨkɨ?› Maɓɨkya ɓɛ:
‹Mombukwono-dosu a no nzoyi yi.›»
32 Ɓaɓɨɓya ɓaɓa nɨɓɔ ɓaga kʉwa ndɨ, ɓatakanya punda mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
aka yɔ Yeso ʉɓɨkya ndɨ mino.
33 Wa ɓa ndɨ mino kakʉla mɨkya punda nɔ, ɓamombukwana-dakɨ
ɓumuusa ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ ma mino kakʉla?»
34 Ɓusikisya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu a no nzoyi yi.»
35 Kumbuso yi ɓadulyoku ndɨ Yeso no mɨkya punda nɔ. Ɓolosa ndɨ ɓotu
kaɓʉ kʉgʉ wa nyama, ɓaɗokiso mino Yeso.
36 Ngbingo yi nɨnɔ a ndɨ mino kaisisilo miso ka Yelusalɛma, ɓambanzʉ
ɓolosaga ndɨ ɓotu kaɓʉ ko pisi.
37 Wa a kʉwa ndɨ mino ɓuwobi kosila ka mukpulu-kpulu ma Ngʉpa ya
Mizeituni, ambaza wasɨ ka ɓaɓɨɓya otuma ndɨ na magyagya ɓɨɗɛ. Apʉnga
ndɨ kabibisa Kunzi na lɨyʉ lapʉ ko bulya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga
masɨ nɨmɔ ɓɨna ndɨ mɔ.
38 Ɓa ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: «Kunzi aɗukulyi ngama nɨnɔ akodoku ko lina
ka Mombukwono-dosu ɓʉɓʉnga! Kunzi apí mazɨyɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ na avɨ
ɨbɨba kʉgʉ wa lɨsyɛ kʉgbɛ!»
39 Luki limoti, Ɓafalisayɔ ɓemoti-ɓemoti nɨɓɔ ɓa ndɨ kʉsɔ wa ambaza
ɓaɓɨkya Yeso ɓɛ: «Muwonisilo, hʉɓɨkya ɓaɓɨɓya kakʉ ambɛ ɓadakɨ.»
40 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Nakamʉɓɨkya ambɛ, ɓakadaka, matamʉ kʉwa
mɔ apamɨkanaga!»

Yeso akatʉmbʉlaga ɓɛyɔ Yelusalɛma apanzɨkana ɓanʉ mino

41 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a kʉwa ndɨ mino ɓuwobi na Yelusalɛma, amɨna,
apʉnga kagama.
42 Anaɓɨkya ɓɛ: «Heee ɓe, Yelusalɛma, kiko ɓi nɨ wa gɔnɨ ɨwɛ kaiba na
lɨsyɛ nɨlɨna ɓɛ luki tino lɔ akwanano ɓi kaʉpá mazɨyɔ! Luki limoti mbɨya
wanʉ, luki li nɨlɔ a lakɨsʉma ko misa kakʉ, wakakwananɨgʉ kaɨna!
43 A ɓɛyɔ, lɨsyɛ limoti odokuto ndɛkɛ nɨlɔ ɓomuyoniso kakʉ ɓukungula
ndɛkɛ mino ɓikululu, ɓʉmbɨmbɨta mutili masɨ ɓɨmbɨtɨtɨ.

44 Ɓʉpanza ndɛkɛ ɓiɡbatata, ɓulumwisaga ɓatʉ kakʉ. Ɓakasiɡʉ ndɛkɛ ɡʉtʉɡʉ litalʉ limoti aka lakibiso kʉɡʉ wa lagɔɡɔ, kyɛ wakibaɡʉ ndɨ ngbingo yi nɨnɔ Kunzi udulyoku ndɨ mino isingo.»

Yeso akaukpumyo ɓambula ka Ndaɓʉ ko Kunzi
(Mataɣɔ 21:12-17; Malikɔ 11:15-19; Yuani 2:13-22)

45 Yeso ogulya kʉwa ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, apʉnga kaukpumyo ɓambula.
46 Ʉɓɨkya ɓɛ: «Ikpikaga ka Moɓiso Motu ɓɛ: ‹Ndaɓʉ kamɨ ika ndɛkɛ ndaɓʉ ya malʉmba.› Luki limoti, iɓunu moitisini kʉwa pa ya kisʉma ka ɓatʉ ɓo kuɓakʉ!»
47 Masyɛ masɨ Yeso apága ndɨ mʉtiwɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi. Ɓokumu-kumu, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na ɓangama ɓakɨsaga ndɨ ɓɛ ɓamwɔ sɛ pɨyɛ no pisi tino.
48 Luki limoti ɓakɛɡʉ ndɨ kaiba ɓɛ ɓamwɔ lɨkɨ, kyɛ ɓambanzʉ ɓaɡɔɡɔ ɓasɨ ɓamʉkanaga ndɨ na mʉsasa kʉɡbɛ.

20

Wanɨ nɔ akpamya Yeso kaukpumyo ɓambanzʉ ka Ndaɓʉ ko Kunzi?
(Mataɣɔ 21:23-27; Malikɔ 11:27-33)

1 Lɨsyɛ limoti, Yeso a ndɨ kapá mʉtiwɨ na kaʉɓɨkyaga ɓambanzʉ Mongoni Manza ka Ndaɓʉ ko Kunzi. Ɓokumu-kumu na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓopuponoku kʉwa ndɨ pa imoti na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ,
2 ɓamuusa ɓɛ: «Tɨɓɨkya mbɛyɨ ambɛ wakagya makpʉmʉka mi nɨmana no ngu tino? Wanɨ nɔ ʉpá ndɨ ngu yi nɨyɔ?»
3 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Na mbɛyɨ ɡɔnɨ ɨmɨ kamumuuso lɨkpʉmʉka limoti aka. Iɓikyoni ambɛ:
4 Iɓatiso ka Yuani apʉnya ndɨ kʉɡʉ wa lɨsyɛ ikanɨ ka ɓambanzʉ?»
5 Luki limoti ɓapʉnga ndɨ kaɨnzɨnzɨnya luga kaɓʉ, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Takosikisya ɓɛ: ‹Apʉnya kʉɡʉ wa lɨsyɛ›, atimuusatʉ ɓɛ: ‹Ko bulya ɨkɨ yɔ makaɓɨnɨkyanaɡʉ ndɨ lɨkpʉmʉka kakɨ?›
6 Luki limoti, takosikisya ambɛ: ‹Ka ɓambanzʉ›, ɓatʉ ɓasɨ ɓatɨmakatʉ na matamʉ! Kyɛ ɓibagatʉ ɓɛ Yuani a ndɨ mugyalandʉ.»
7 Kʉwa wa, ɓasikisya ndɨ Yeso ɓɛ: «Takibiɡʉ ambɛ apʉnya yanɨ.»
8 Yeso uɓikyoku kʉwa ɓɛ: «Gʉtʉɡʉ ɨmɨ aka, nakamʉtʉmbʉlyɨɡʉ ɡɔnɨ ikanɨ nagyaga makpʉmʉka mi nɨmɔ no ngu ka wanɨ.»

Yeso akatwa lizuni ka ɓagya-ligubo ɓʉɗɨya
(Mataɣɔ 21:33-46; Malikɔ 12:1-12)

9 Kumbuso yi, Yeso ʉtʉlya ndɨ ɓambanzʉ lizuni li nɨlɨ: «Alʉkʉ ɓemoti akʉna ndɨ tiko ya muzabibu. Kʉwa wa ʉkanana ndɨ na ɓagya-ligubo koɓuulyogo tiko yi nɨyɔ. Aga kʉwa ndɨ ka mugi ma ɓyɨ kʉ osyosyoku ndɨ mino ɓinyeku-nyeku.
10 Nɨyɔ ngbinga mubuulyo masɔlɔ ɨtʉlyana, atikoku ndɨ mʉgya-ligubo ɓemoti kʉ ka ɓagya-ligubo ɓi nɨɓɔ ɓʉkanana ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ ɓapíku kʉwa masɔlɔ mi ma kakɨ. Luki limoti, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓalya ndɨ alʉkʉ nɔ na bʉma ɓɨsʉsʉsʉ, ɓamigisoku maɓɔkʉ papuyi.
11 Mombukwono tiko atikoku ɓata ndɨ mʉgya-ligubo wagɔɡɔ, luki limoti ɓagya-ligubo ɓi nɨɓɔ ɓabʉma ndɨ ɨyɨ ɓɛɡɛyɔ, ɓaɓuɓisa ndɨ ɓitu na mosikoni, ɓamigisoku ndɨ ɡɔnɨ maɓɔkʉ papuyi.
12 Atɨka ndɨ ɓata mʉgya-ligubo wa masaa. Ɓakɔɡɔ ndɨ ɓapwayɨ, ɓakpumyo.

13 Mombukwono tiko aɓikya kʉwa ɓɛ: ‹Nagya sɛ kʉwa ɓʉni? Nakatika
mikami ninɔ mʉpaka. A abɛ ɓakwananatʉ kaɓanga.›
14 Luki limoti niyɔ ɓagya-ligubo ɓo tiko yi niyɔ ɓamina kodoku,
ɓaɓikyana luga kaɓʉ ɓɛ: ‹Iyi nɔ mombukwana lisimo li nili. Tamwini,
kyɛ lisimo iki kʉwa lo kusu.›
15 Ɓapupisa kʉwa ndi no gilito kunzi wo tiko, ɓamwɔ.»
Kumbuso yi, Yeso umuusa ɓɛ: «Ɛɛɛ, mombukwono tiko yi niyɔ ʉgya sɛ
kʉwa ndɛkɛ ɓʉni?
16 Odoku ndɛkɛ, ulumwisogo ɓagya-ligubo ɓi niɓɔ, ʉpá kʉwa ɓagya-
ligubo ɓagɔgɔ tiko yi niyɔ.»
Niyɔ ɓambanzʉ ɓʉkana mʉnzina mi nimɔ, ɓaɓikya ɓɛ: «Kɛgʉ ɓɛyɔ,
kigyananigʉ ndɛkɛ gʉtʉgʉ iki yi aka!»
17 Luki limoti Yeso ʉnda ɓizumuuu, ʉɓikya ɓɛ: «Moɓiso ko Kunzi
akaɓikya ɓɛ: ‹Litalʉ nilɔ ɓopipiko ɓombimba ndi, ilu lɔ iita kʉwa litalʉ
lidingi la lindu.›
18 Mʉtʉ wasi ninɔ ogwa kʉgʉ wa litalʉ li nilɔ oɓunikaga ndɛkɛ ɓisɛkɛ-
sɛkɛ, na mʉtʉ yi ninɔ litalʉ li nilɔ agwilya ndɛkɛ, akpʉta ndɛkɛ ɓisɛkɛ-
sɛkɛ.»

Tupîni ɓangama makpʉmʉka kaɓʉ na tapá Kunzi ma kaki gɔni
(Matayɔ 22:15-22; Malikɔ 12:13-17)

19 Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na ɓokumu-kumu
ɓa ndi kakisa kagwi Yeso kyɛ ɓa ndi ni ɓibini ɓɛ atwa ndi lizuni li nilɔ ko
bulya kaɓʉ aka. Luki limoti, ɓʉɓanga ndi ɓambanzʉ.
20 Ɓapʉnga kʉwa ndi kaɓyɛ Yeso no miso ɓikyɛkyɛkyɛ. Ɓatikilya ɓatʉ ɓa
ɓokoli niɓɔ ɓigyaga ndi abɛ ɓakiko ɓongbingbili. Ɓa ndi kamuusogo kyɛ
ɓa ndi kapa kagwi na ɓʉnyɛ, ɓanakisa ɓɛɓɔ ka mʉnzina kaki. Ɓa kʉwa
ndi kakisa no pisi tino yo ɓasʉta mino ka maɓɔkʉ ka ngama mudingi wa
iwili.
21 Ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓʉtika ndi ɓɔ ɓamuusa kʉwa ɓɛ: «Muwonisilo, takaiba
ambɛ nilɔ waɓikyaga, wanowonisilo ikaga ngbingbili. Wakʉndagigʉ iwɛ
ɓambanzʉ kaɓyɛnɛnɛ na ibiba kaɓʉ, luki limoti wowonisilogo pisi ko
Kunzi ka ɓungbingbili.
22 Tiɓikyanɔ, mʉtʉʉ kusu akpamyatʉ ikani apakyatʉ koluo manzanza
ka Kaizali, Ngama mudingi ka Ɓalʉma?»
23 Luki limoti Yeso andʉnga ndi ɓokoli kaɓʉ, ʉɓikya ɓɛ:
24 «Iwonisiloni mbɛyi ambuma ɓemoti.» Kumbuso yi umuusa ɓɛ:
«Mulundu no lino ka wani lɔ a kʉgʉ yi?»
Ɓasikisya ndi ɓɛ: «A ma ka Kaizali ngama mudingi wa Lʉma.»
25 Kʉwa wa Yeso ʉɓikya ɓɛ: «Kika nɛki ni a ɓɛyɔ, mupóni Kaizali
makpʉmʉka nimɔ kaki. Mapá Kunzi nimɔ kaki gɔni.»
26 Ɓakaminagʉ ndi na ɓʉnyɛ ka nimɔ aɓikya ndi kambwa ka ɓambanzʉ.
Luki limoti, mʉnzina mi nimɔ usikisya ndi mɔ udikisa mʉnɔkʉ ɓidɛ,
ɓadakyana ndi ɓiwo.

Yeso akanzina ko bulya bilila ka ɓamanda
(Matayɔ 22:23-33; Malikɔ 12:18-27)

27 Kʉwa wa Ɓasadukayɔ ɓemoti-ɓemoti ɓakpuɗoku ndi Yeso,
(Ɓasadukayɔ ɓa ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓakaɓinikyanagigʉ ndi ɓɛ ɓopupagatʉ
ka mbʉkʉ kumbusa wa kukwakʉ) ɓamuusa ndi Yeso ɓɛ:
28 «Muwonisilo, Musa atikpikilya ndi ɓɛ: ‹Mʉmbanzʉ kavanana, okwo,
asa mukaki ni kɛgʉ na ɓomiki, okwononi ɓɛ mamaki amigilyi woko yi
ninɔ kyɛ aɓʉkʉtilyagi mamaki ɓomiki.›

29 Wɨna sɛ, a ndɨ na ɓomiki ɓalʉkʉ ɓi madɨya na ɨka nɨɓɔ ɓopupa ndɨ
mʉma mimoti. Pʉta ava ndɨ muko, luki limoti, okwa ndɨ nɨ koɓukutigʉ na
ɨyɨ.
30 Syononogo kakɨ amɨgɨlya ndɨ woko yi nɨnɔ, kumbuso yi okwa ndɨ nɨ
koɓukutigʉ ɨyɨ ɓɛgɛyɔ.
31 Kʉwa wa igyonosa ndɨ mʉɗɔngɔnɨ ka mamaɓʉ yi nɨnɔ wa masaa na
kaɓʉ ɓasɨ maɗɨya na ɨka. Ɨɓʉ ɓasɨ ɓokwa ndɨ nɨ ɓakaɓukutigʉ miki gʉtʉgʉ
ɓemoti aka.
32 Ka muliɓo, muko yi nɨnɔ okwa kʉwa ndɨ gɔnɨ ɨyɨ.
33 Ka lisyɛ lipupa ka ɓambʉkʉ, muko yi nɨnɔ ɨka ndɛkɛ muka wanɨ luga
kaɓʉ? A ɓɛyɔ, ɨɓʉ ɓasɨ maɗɨya na ɨka ɓavatʉ ndɨ!»
34 Yeso ukikisya ɓɛ: «Ɓalʉkʉ na ɓoko ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ ɓakavanana.
35 Luki limoti, ɓalʉkʉ na ɓoko ɓi nɨɓɔ Kunzi ʉmɨna ɓɛ ɓakwananatʉ
kaika ka ɔɓɨlɨ nɨnɔ akodoku, na kopupa ka ɓambʉkʉ, ɓakavananigʉ ndɛkɛ.
36 A ɓɛyɔ, ɓakakwananigʉ ndɛkɛ kolumwogo, kyɛ ɔɓɨlɨ kaɓʉ ɨka ndɛkɛ
kʉwa mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓamalaika. Ɓa ɓomika Kunzi, kyɛ ɨka kanɨ ɓopuponi
ndɨ ka mbʉkʉ.
37 Gʉtʉgʉ Musa uwonisila ndɨ kambwa aka ɓɛ ɓamanda abɨlɨlatʉ
ndɛkɛ. Kʉsɔ wa moɓiso nɨmɔ atʉmbʉlaga lɨkpʉmʉka la gbɔgɔ nɨyɔ a ndɨ
kagbʉndɨkana nɨ kɛgʉ kosilogo, Musa akamaka Mombukwono-dosu ɓɛ:
‹Kunzi ka Abalahamʉ, Kunzi ka Isaka na Kunzi ka Yakɔbɔ.›»
38 Yeso omotiloku ɓɛ: «Kunzi kɛgʉ Kunzi ka ɓamanda, luki limoti a Kunzi
ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ɓuɓisi na nɨɓɔ ɓʉsɨmaga ɓɛ ɓokwoni ndɨ, kyɛ ɨɓʉ ɓasɨ
ɓa na ɔɓɨlɨ ko bulya kakɨ.»
39 Ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓemoti-ɓemoti ɓaɓɨkya kʉwa ndɨ Yeso ɓɛ:
«Muwonisilo, wosikisyiku ɓɨnza.»
40 A ɓɛyɔ, ɓakɨkpʉndagʉ ndɨ ɓata kamuusogo makpʉmʉka magɔgɔ.

Yeso akaɓɨkya ɓɛ Masiya nɨ Mombukwana ngama Daudi
(Matayɔ 22:41-46; Malikɔ 12:35-37)

41 Kʉwa wa Yeso ʉɓɨkya ɓata ɓɛ: «Ɓambanzʉ ɓakwanana pɨyɛ kaɓɨkya
lɨkɨ ɓɛ Kilisito a miko-mika ngama Daudi?
42 Kyɛ ngama Daudi mombukwana-dakɨ yi akaɓɨkya ka kɨtaɓʉ ya
Mambʉ ka Ɓayuda ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu Kunzi aɓɨkya Mombukwana-
damɨ ɓɛ: Da wiki ka kʉmbanzɨkanɨkɔ kamɨ,
43 na kadwɛ ko ngbingo yi nɨnɔ nubiso mino ɓomuyoniso kakʉ kusili wa
ɓakagba kakʉ.›
44 A ɓɛyɔ, Daudi amakaga Masiya ɓɛ ‹Mombukwono-dosu›, igyonosa
kʉwa lɨkɨ ɓɛ iki ɓata miko-mikakɨ?»

Makikonitɔgʉ abɛ ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ
(Matayɔ 23:1-36; Malikɔ 12:38-40)

45 Kumbuso yi, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ kambwa ka ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ
ɓa ndɨ kamʉkana wa ɓɛ:
46 «Wɨɓuulyonito na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ, ɓapaga kakpakyana nɨ
ɓimokisyogini ɓalɔpʉ ɓakpʉkpʉ. Ɓapaga kʉgbɛ ɓɛ ɓiki kaumuuso na
ɨbɨba ka ɓapa ɓaya musilyoni. Ɓakɨsaga kaiko ka moliki ma kambwa aka
ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba, na gɔnɨ ka moliki ma ɨbɨba ka ɓapa ɓaya
ɓodumo.
47 Ɓʉkʉpyaga ɓowoko no ɓou makpʉmʉka masɨ nɨmɔ ɓikaga nomu, na
ko ngbingo yi nɨnɔ gɔnɨ nɔ, ɓanʉɓɔɓɔ na malʉmba mandandanda kyɛ
ɓinisoni abɛ ɓatʉ ɓanza. Kinili, Kunzi usombisa ndɛkɛ yapʉ kʉgbɛ.»

21

Yeso abibini apɛpɛ ko woko wa yangya
(Malikɔ 12:41-44)

1 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino ka Ndaɓʉ ko Kunzi, ɨkwɛ ka kpɔlɔ
kakɨ, ʉmɨna ɓatʉ ɓo ɓuyi nɨ ɓanaɗɨkɨta apɛpɛ kaɓʉ ka mʉmbɨ.
2 Amɨna ndɨ gɔnɨ woko muko yi nɨnɔ wa yangya nɨ anaɗɨkɨta ɨkya
mafalanga maɓa.
3 Aɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Nakamʉɓɨkya lɨngʉnʉ ambɛ woko wa yangya
yi nɨmʉna nɔ opí ɨyɨ yidingi kaʉkɨtaga ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ.
4 Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ ɓopí nɨyɔ kɛgʉ ɓata ɓi na ɨɓʉ na ligubo. Luki limoti,
woko yi nɨmʉna, ka yangya kakɨ, opí ɨyɨ masɨ nɨmɔ o ɓi nomu kaiɓuulyogo
ka ɔɓɨlɨ kakɨ.»

Kumbu nɨyɔ odoku ndɛkɛ kambwa wa muliɓo ma ɔɓɨlɨ
(Matayɔ 24:1-2; Malikɔ 13:1-2)

5 Ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti ɓapʉnga ndɨ kanzɨna ko bulya Ndaɓʉ ko
Kunzi. Ɓa ndɨ kaɓɨkya ɓɛ a yanza kʉgbɛ na matamʉ mi manzanza, na
makpʉmʉka manzanza nɨmɔ ɓambanzʉ ɓapá ndɨ apɛpɛ yi ko Kunzi. Luki
limoti, Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
6 «Lɨsyɛ limoti odokuto ndɛkɛ ka masɨ nɨmɔ makaɨna ma, lɨtalʉ gʉtʉgʉ
limoti aka kotigoligʉ ndɛkɛ kʉgʉ wa lagɔgɔ, apanzɨkana ndɛkɛ masɨ.»
7 Kumbuso yi ɓamuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Muwonisilo, lɨkpʉmʉka nɨlɔ
igyonosa ndɛkɛ ngbinga tino? Likingyosi tino lɔ atimibisa ndɛkɛ ngbinga
yi nɨnɔ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ igyonosa ndɛkɛ mino?»
8 Yeso usikisya ɓɛ: «Wiminyonito, mʉmbanzʉ kamuɓonitɔgʉ. Ɓatʉ
ɓudingi ɓodokuto ndɛkɛ ko lino kamɨ, ɓanaɓɨkya ɓɛ: ‹Ɨmɨ nɨ Masiya› na
‹Ngbingo yi nɨnɔ itulyonini.› Luki limoti, makuɓiɓyonitɔgʉ.
9 Ngbingo yi nɨnɔ mʉkana ndɛkɛ mino ɓomongoni ɓa mʉnga na
ɓambanzʉ kavɨkɨmanaga, makombomboyonitɔgʉ. Okwononi ɓɛ nɨlɔ
igyonosito ndɛkɛ mbɛyɨ, luki limoti kɛgʉ ɓɛ muliɓo ma ɔɓɨlɨ ika ko ngbingo
yi nɨnɔ gɔnɨ nɔ.»
10 Kumbuso yi omotiloku ɓɛ: «Lɨvananza limoti abʉmana ndɛkɛ na
lɨvananza lagɔgɔ, ɓʉngama ɓimoti ʉlanana ndɛkɛ na ɓʉngama ɓagɔgɔ.
11 Ka ɓewili dididi, ika ndɛkɛ na ɓazigiso ɓapʉ, ayʉndɨ na ɓokoloɓu
ɓayanyɛnyɛ uhuma ndɛkɛ ɓambanzʉ, ika ndɛkɛ gɔnɨ na makpʉmʉka
muɓongiso na mʉmbanga-mbanga kainisono kʉgʉ wa lɨsyɛ.
12 Luki limoti, kambwa wa nɨmɔ masɨ kaigyonoso, ɓamugwito ndɛkɛ,
ɓamugyogyiso. Ɓamulikisa ndɛkɛ ko ngbongu ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba
ka Ɓayuda, ɓamʉmakya ka bɔlɔkɔ. Ɓaga ndɛkɛ na iɓunu kamusombiso
kambwa ka ɓangama ɓakpʉkpʉ na ɓangama ɓa ɓewili kyɛ ko bulya lino
kamɨ.
13 Yigyogyiso yi nɨyɔ ika kʉwa ndɛkɛ kunu pisi ya kʉɓɨkyaga ɓambanzʉ
Mongoni kamɨ.
14 Wikoni ɓakɨtʉlya kanɨ makɛgʉ kombomboyo kakɨsa ɓɛ maɓɨkya ɓʉnɨ
nɨ ɓamulikisini ko ngbongu.
15 Ɨmɨ mombukwana-dakɨ yi nɔ namuwonisilo mʉnzɨna mi nɨmɔ na
yimibo nɨyɔ ɓomuyoniso kunu ɓakakwananɨgʉ mino kobiso ɗongoso na
iɓunu, gʉtʉgʉ kamusikisya lɨkpʉmʉka aka.
16 Gʉtʉgʉ ɓobonu aka na ɓomonu, ɓomomonu, ɓonguwo kunu na
ɓawai-donu ɓamʉgabatʉ ndɛkɛ. Ɓulumwisaga ndɛkɛ ɓatʉ ɓudingi luga
kunu.
17 Ɓatʉ ɓasɨ ɓamʉmʉya ndɛkɛ ko bulya kamɨ.

18 Luki limoti iɓunu mika ndɛkɛ ka maziyɔ aka ni gʉtʉgʉ litukatʉ aka
kamunyukigʉ.
19 Pisi ka limbɛngi linda, mohukusagatʉ mambɛngi kunu.»

Yeso akatʉmbʉlaga ɓɛyɔ Yelusalɛma apanzikana ndɛkɛ mino
(Matayɔ 24:15-21; Malikɔ 13:14-19)

20 Yeso ʉɓikya ɓata ndi ɓɛ: «Ngbingo yi ninɔ mamina ndɛkɛ mino
Yelusalɛma ni ɓasʉda ɓakungulini ɓikululu, miba ndɛkɛ ɓɛ panzikana
kaki a kʉwa ɓuwobi.
21 Kʉwa wa niɓɔ ɓika ndɛkɛ ka iwili ya Yudɛa ɓogwa ndɛkɛ mbangʉ
misa ya ɓangʉpa. Niɓɔ ɓika ndɛkɛ ka Yelusalɛma ɓakiɗa ndɛkɛ ɓikɛɗɛ,
na niɓɔ ɓika ndɛkɛ ka sɛngi ɓakogʉlyigʉ ndɛkɛ ɓata ka gʉɗʉ.
22 Kyɛ ka masyɛ mi nimɔ Kunzi ogyogyisa ndɛkɛ livananza kaki, iba masi
nimɔ ikpikaga ndi ka Moɓiso igyonosi.
23 Ka masyɛ mi nimɔ, ɓoko ɓa ɓamʉma na niɓɔ ɓika ndɛkɛ kaulunguso
ɓomiki ɓalya ndɛkɛ kumbu. Kumbu yidingi ika ndɛkɛ ka mugi mi nimɔ
na ngbʉta ko Kunzi inisana ndɛkɛ ka ɓatʉ ɓi.
24 Ɓulumwisaga ndɛkɛ ɓagɔgɔ na ɓadʉkpa, ɓaga ndɛkɛ na ɓagɔgɔ
ɓɛdʉnga ka ligbito pa yasi ka ɓogiyo ɓayasi. Na ɓɛvananza niɓayɔ
ɓakamibigʉ Kunzi ɓaɗitaga ndɛkɛ Yelusalɛma kadwɛ kʉ kwa kʉ ngbingo
kaɓʉ osyo mino.»

Mika-mʉmbanzʉ igokuto ndɛkɛ
(Matayɔ 24:29-31; Malikɔ 13:24-27)

25 Kʉwa wa, Yeso oɓikyoku ɓata ɓɛ: «Makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga
inisana ndɛkɛ ka mɔni, timba na ka mangʉtʉ. Mbumbo ya moɓo
makpʉkpʉ na mʉɓaka apá ndɛkɛ mʉʉngwa mudingi, na ɓɛvananza
aɓanga ndɛkɛ kʉgbɛ.
26 Ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti ɓahʉmwana ndɛkɛ na kʉɓangakʉ kata-
mana likpʉmʉka nilɔ osiloku ndɛkɛ ka ɔɓili wasi. A ɓɛyɔ, makpʉmʉka
mongu masi nimɔ kʉgʉ wa lisyɛ abɛ mɔni, timba na mangʉtʉ atʉkya
ndɛkɛ ka ɓapa kaɓʉ.
27 Kʉwa wa ɓamina ndɛkɛ Mika-mʉmbanzʉ kodoku ka ikʉɓa, no ngu
pa imoti na ibiba yidingi.
28 Ko ngbingo yi ninɔ makpʉmʉka mi nimɔ apʉnga ndɛkɛ mino
kaigyonoso, womogoni, mananikana, mika ɓakitʉlya kyɛ Kunzi ika kʉwa
ndɛkɛ ɓuwobi kamʉkʉlaga.»

Yeso akokingyoso Ɓʉngama ko Kunzi no ngbingo wo mbwayi
(Matayɔ 24:32-35; Malikɔ 13:28-31)

29 Kumbuso yi Yeso ʉpá ndi likingyosi li nili: «Wondoni mbɛyi sibʉkʉsɔ
si nisi na bʉkʉtɔ tagɔgɔ tasi.
30 Kapʉnga kaɓaka mapakʉ mambiya, iba syangasʉ a kʉwa ɓuwobi
koɓuniko.
31 Mʉɗɔngɔni ɓɛgɛyɔ makina kʉwa ndɛkɛ makpʉmʉka mi nimɔ
kaigyonoso, miba kʉwa ndɛkɛ ɓɛ Ɓʉngama ko Kunzi a ɓuwobi.
32 A lingʉnʉ, nakamʉɓikya ambɛ, ɓatʉ ɓa livananza nili ɓakolumwogigʉ
ɓasi ni makpʉmʉka nimɔ masi kanigyonosigʉ.
33 Lisyɛ na litɔmbʉ olimikatʉ ndɛkɛ, luki limoti likpʉmʉka kami
kolimikigʉ ndɛkɛ lu.»

Yeso odoku ndɛkɛ ɓigbututu

34 Yeso omotiloku ɓɛ: «Wiminyonito! Makiɗondomosonitɔgʉ ko bulya malɨlɨ na lɨbʉma, makidomisonitɔgʉ ko bulya ɔɓɨlɨ. Kanɨ kɛgʉ ɓɛ lɨsyɛ nɨlɔ amusilyi ndɛkɛ ɓigbututu kanɨ makɛgʉ na tamanago yi.
35 Lɨsyɛ nɨlɔ usilya ndɛkɛ ɓatʉ ɓasɨ ɓa ɔɓɨlɨ ɓigbututu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓosi ɓigwinonogo mino ka kuyakʉ.
36 Makololonitɔgʉ, lumboni ɓongbinga ɓasɨ. Iba miki ndɛkɛ no ngu yɨpɨlya masɨ nɨmɔ ika kodoku, makwanana kaamaga kambwa ko Mika-mʉmbanzʉ.»
37 Na lɨsyɛ, Yeso olipyaga ndɨ kapá mʉtɨwɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, luki limoti opupaga ndɨ kaɨnda kasyɛ ka Ngʉpa ya Mizeituni.
38 Na ɓatʉ ɓasɨ ɓopupyaga ndɨ na ɓʉsɔɓɨ ɓiɓo ka Ndaɓʉ ko Kunzi kamʉkana.

22

Yuda akakɨsa kagwisiso Yeso
(Matayɔ 26:1-5; Malɨkɔ 14:1-2; Yuani 11:45-53)

1 Yɨnga nɨnɔ ɓalyaga ndɨ mino mukati wokofulu, nɨnɔ ɓamakaga ɓɛ Pasɨka a kʉwa ndɨ ɓuwobi.
2 Ɓokumu-kumu na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓa ndɨ kakɨsa pisi kamwɔ Yeso ɓɨpɛlɛ, kyɛ ɓa ndɨ kaʉɓanga ɓambanzʉ.
3 Kʉwa wa, Abɨlɨ ogulya ndɨ kʉsɔ ka Yuda Isikalioti, ɓemoti ka ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaba.
4 Aga ndɨ kaʉkanana na ɓokumu-kumu na ɓangama ka ɓazamʉ ɓa Ndaɓʉ ko Kunzi ko bulya kʉgabɨlya Yeso.
5 Ɓogwa ndɨ magyagya kʉgbɛ ko bulya yi, ɓʉkanana ndɨ kapá ɓuyi.
6 Yuda aɓɨnɨkyana kʉwa ndɨ, apʉnga kakɨsa pisi kaʉgabɨlya Yeso ɓɨpɛlɛ.

Yeso utikini ɓaɓɨɓya ɓaɓa kaamba malɨlɨ ma Pasɨka
(Matayɔ 26:17-25; Malɨkɔ 14:12-21; Yuani 13:21-30)

7 Ka yɨnga nɨyɔ ɓalyaga mino mukati nɨ ɓakagyɨgʉ na sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ ofulisogo, lɨsyɛ nɨlɔ ɓʉmwɔgɔ ndɨ mino ɓomikya ɓakɔndɔlɔ ko bulya malɨlɨ ma Pasɨka ɨtʉlyana ndɨ.
8 Kʉwa wa Yeso atɨka ndɨ Pɛtɛlɛ ɨɓʉ na Yuani, ʉɓɨkya ɓɛ: «Wogoni katiɓungusilyogo malɨlɨ ma Pasɨka.»
9 Ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Wakapa sɛ ɓɛ toɓungusyogiku yanɨ?»
10 Yeso usikisya ɓɛ: «Hukononi, nɨyɔ mogulya ka gʉɗʉ, mabangana na alʉkʉ ɓemoti obinikini mbɨkɛ yo liɓo. Wogoni pa imoti na ɨɓʉ kadwɛ ka ndaɓʉ yi nɨyɔ ogulyoku mino,
11 mamuuso mombukwana ndaɓʉ ɓɛ: ‹Muwonisilo akaumuusa ɓɛ ndaɓʉ tino yɔ alya mina Pasɨka pa imoti na ɓaɓɨɓya kakɨ?›
12 Amʉwanya kʉwa miso ma ndaɓʉ mudingi ka ndaɓʉ ya kʉgʉ, nɨyɔ ayiɓungusyaga ɓɨnza. Moɓungusyaga kʉwa pa ɨlyalya kʉ ɓɛyɔ.»
13 Ɓaga ndɨ, ɓatakanya masɨ ɓɛyɔ Yeso a ndɨ mino nɨ uɓikyini, ɓamba kʉwa ndɨ malɨlɨ ma Pasɨka kʉ ɓɛyɔ.

Gbɔgbɔ ka Mombukwono-dosu
(Matayɔ 26:26-30; Malɨkɔ 14:22-26; 1 Ɓakolito 11:23-25)

14 Nɨyɔ ngbinga mʉlyalya ɨtʉlyana, Yeso apʉnga ndɨ kalyalya pa imoti na ɓatʉtʉmbwa.
15 Kumbuso yi ɨyɨ aka na ɨɓʉ ɓɛ: «Na ndɨ na mʉsasa kʉgbɛ kalya Pasɨka yi nɨmʉ ma pa imoti na iɓunu kambwa wa kigyogyiso.

16 Kyɛ nakamʉɓɨkya ɓɨngbanganya ambɛ nakalyɨgʉ ndɛkɛ ɓata Pasɨka
kadwɛ kʉ kwa kʉ igyonosa ndɛkɛ mino ka Ɓʉngama ko Kunzi.»
17 Kʉwa wa ɓapá kɔpɔ wa vinya, amigisya Kunzi ɨbɨba, kumbuso yi
aɓɨkya ɓɛ: «Muvoni kɔpɔ wa vinya yi nɨmʉ, mamwo luga kunu ɓasɨ.
18 A ɓɛyɔ, nakamʉɓɨkya ambɛ, katʉkya mbɨya-mbɨya wanʉ, nakomwigʉ
ndɛkɛ ɓata vinya wa muzabibu kadwɛ ko ngbingo yi nɨnɔ Ɓʉngama ko
Kunzi odoku ndɛkɛ mino.»
19 Kʉwa wa ava ndɨ mukati, nɨyɔ amigisya Kunzi ɨbɨba, oɓunonogo,
ʉlʉpyaga, ʉɓɨkya ɓɛ: «Nzʉyɨ kamɨ nɨyɨ ipi ko bulya kunu. Gyogoni ɓɛyɔ
kɛtamana yi.»
20 Kumbuso wa malɨlɨ, Yeso ʉpá kɔpɔ wa vinya ɓɛgɛyɔ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Kɔpɔ
yi nɨmʉna a agʉmɛ wambɨya ko Kunzi pisi ka ɓangʉ kamɨ nɨyɔ oɗukogi
ko bulya kunu.
21 Luki limoti hukononi! Mʉtʉ yi nɨnɔ akegaba ka ɓomuyoniso akalyalya
pa imoti na ɨmɨ.
22 A ɓɛyɔ, Mika-mʉmbanzʉ akokwo mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kunzi
oɓungusyaga ndɨ mino, luki limoti kumbu yidingi ka mʉtʉ yi nɨnɔ
akagabo yi!»
23 Kʉwa wa ɓatʉtʉmbwa ɓapʉnga ndɨ kauusono luga kaɓʉ ɓɛ wanɨ sɛ
nɔ akwanana kagya inguo ya lɨkpʉmʉka li nɨlɔ.

Wanɨ nɔ a mʉtʉ wa ɨbɨba luga ka ɓaɓɨɓya?

24 Kumbuso yi ɓaɓɨɓya ɓapʉnga ndɨ kolutono ɓanimuuso ɓɛ wanɨ nɔ
mʉtʉ wa ɨbɨba kʉgbɛ luga kaɓʉ.
25 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɓangama ɓakpʉkpʉ ɓa ɓɛvananza ɓayɔ ɔɓɨlɨ
yi nɨmʉ ɓatɨwaga ɓɛvananza kaɓʉ na mʉpamʉ na nɨɓɔ ɓa no ngu kʉgʉ
kaɓʉ ɓapaga ɓɛ ɓʉmakɨ ɓɛ: ‹Ɓagya-manza.›
26 Iɓunu makogyonitɔgʉ abɛ ɨɓʉ! Luki limoti mʉtʉ yi nɨnɔ a abɛ pʉta
luga kunu okwononi kaiko abɛ miki. Na mʉtʉ yi nɨnɔ a abɛ ngama
okwononi kaiko abɛ mʉgya-ligubo.
27 Mʉtʉ tino pɨyɛ nɔ a na ɨɓɨba kʉgbɛ? A mʉtʉ yi nɨnɔ ikaga wakiko
kalyalya, ikanɨ nɨnɔ ikaga kagya ligubo la malɨlɨ? A mʉtʉ yi nɨnɔ ikaga
wakiko. Iyo, a ɓɛyɔ, luki limoti ɨmɨ na luga kunu abɛ mʉgya-ligubo.
28 Iɓunu mikaga ndɨ pa imoti na ɨmɨ ɓongbinga ɓasɨ wa ɓikaga ndɨ mino
kegyogyiso.
29 Na ɨmɨ kamʉpá Ɓʉngama ɓɛgɛyɔ baba ɛpá ndɨ minɔ ɨmɨ.
30 Kʉwa ɓɛgɛyɔ malyalya ndɛkɛ, momwo pa imoti na ɨmɨ ka Ɓʉngama
kamɨ, mikanana ndɛkɛ ka moliki ma ɓʉngama kosombiso mababa tɛkɛɓɛ
na maɓa ka Ɓezaleli.»

Yeso akaɓɨkya Pɛtɛlɛ ɓɛ amanganyatʉ
(Matayɔ 26:31-35; Malikɔ 14:27-31; Yuani 13:36-38)

31 Yeso aɓɨkya kʉwa ndɨ Simoni Pɛtɛlɛ ɓɛ: «Hʉkana ɓɨnza, Simoni:
Ɓahukulyi Abɨlɨ pisi ɓɛ amʉpɨpɨ ɓasɨ ɓɛyɔ ɓapɨpaga mino mʉpʉnga.
32 Luki limoti ɨmɨ nulumbilyito ɓi ambɛ baya kakʉ kodikogonitɔgʉ, ɨwɛ,
wakemigilyoku ɓanʉ ɓata, utumisa ɓamamakʉ mambɛngɨ.»
33 Pɛtɛlɛ aka ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, na wakɨtʉlya kaɨnda ka
ligbito, gʉtʉgʉ ka kukwakʉ aka pa imoti na ɨwɛ.»
34 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Pɛtɛlɛ, nakaʉɓɨkya ɓɨngbanganya ambɛ no biti
ya lɨsyɛ li nɨlɨ, kɔkʉ kalɨkagʉ nɨ wakanemongonyigʉ nganga yɨsaa.»

Wikoni ɓakɨtʉlya kaʉlanana

35 Kʉwa wa Yeso umuusa ndɨ ɓaɓɨɓya ɓɛ: «Ngbingo yi nɨnɔ namʉtɨka
ndɨ mino kaɓɨkyaga Mongoni Manza nɨ makigwinonogigʉ no luki abɛ
ɓuyi, kʉgba, ɓɛkpakʉ, mazangatʉ ndɨ luki?» Ɓosikisya ndɨ ɓɛ: «Haaa,
takazangagʉ ndɨ luki gʉtʉgʉ limoti aka.»
36 Ʉɓɨkya kʉwa ɓɛ: «Luki limoti mbɨya wanʉ, mʉtʉ nɨnɔ a no ɓuyi
okwononi kʉwa kava. A mʉɗɔngɔnɨ gɔnɨ abɛ nɨnɔ a na kʉgba. Na nɨnɔ
kɛgʉ na dʉkpa ya lʉnga, okwononi kagaba koti kakɨ, oluwa imoti.
37 Kyɛ nakamʉɓɨkya ɓingbanganya ambɛ okwononi igyonosi kʉgʉ ka
ɨmɨ nɨlɔ ikpikaga ndɨ ka Moɓiso ɓɛ: ‹Ɓamatana ndɨ pa imoti na ɓagya-
manyɛ.› Iyo nakamʉɓɨkya ambɛ nɨlɔ ikpikaga ndɨ kʉgʉ kamɨ ika kʉwa
kaigyonoso.»
38 Ɓaɓɨɓya ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, wɨna ɓadʉkpa ɓayɨɓa
nɨɓa yɨ.» Usikisya ndɨ ɓɛ: «Ama ɓʉɓwa.»

Yeso ogoni kalʉmba ka Ngʉpa ya Mizeituni
(Mataɣɔ 26:36-46; Malikɔ 14:32-42)

39 Kʉwa wa Yeso opupa ndɨ kunzi wa gʉɗʉ, aga ka Ngʉpa ya Mizeituni
ɓɛyɔ aka yɔ agyaga ndɨ mino. Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓaɓyɛ ndɨ.
40 Nɨyɔ ɓadwɛ ka pa yi nɨyɔ, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Lumboni kyɛ makog-
wonitɔgʉ ka kʉɓɔɓɔkʉ.»
41 Kumbuso yi idukula ndɨ ɓyɨ na ɨɓʉ, oɓuno moli, alʉmba,
42 ɨyɨ aka ɓɛ: «Baba ooo, wakapa, wekiɗisya ɓaka kɔpɔ yi nɨmʉ. Luki
limoti, sɨpananɨsɔ kakʉ sɔ igyonosi nɨ kɛgʉ nɨsɔ kamɨ.»
43 [Kʉwa wa malaika ɓemoti kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ apuponilyoku,
atumisa ndɨ lɨmbɛngɨ.
44 Yeso a ndɨ ko kumbu yidingi, idukulaga kʉwa ndɨ kalʉmba na kɛkɛlɛ.
Ɓungu apʉnga ndɨ kaɗʉka wasɨ abɛ ɓɛgbɛtɛtɨyɛ ɓa ya ɓangʉ.]
45 Kumbuso wa malʉmba, ɨgoku kʉnʉ ɓaɓɨɓya ɓa ndɨ mino. Ʉtakanya
ka ɓatɔtɔ ɓingbwungono ko bulya kumbu.
46 Umuusa ɓɛ: «Heɓeee, ma kʉwa ka ɓatɔtɔ? Zuzukoni, malʉmba kyɛ
makogwonitɔgʉ ka kʉɓɔɓɔkʉ.»

Ɓangama ka Ɓayuda ɓagwini Yeso
(Mataɣɔ 26:47-56; Malikɔ 14:43-50; Yuani 18:3-11)

47 Ngbingo yi nɨnɔ a mbɛyɨ ndɨ mino asɨ kanzɨna aka ɓɛyɔ, ambaza ka
ɓambanzʉ opuponoku. Yuda, nɨnɔ a ndɨ ɓemoti ka ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ
na ɓaɓa nɔ a ndɨ kaukpokyonisoku. Akpuɗoku ndɨ Yeso kapututo.
48 Luki limoti, Yeso amuusa ndɨ ɓɛ: «Yuda, wakapututa Mika-mʉmbanzʉ
kowonisilo ɓɛ wagobini?»
49 Nɨyɔ ɓaɓɨɓya ɓɨna nɨlɔ a ndɨ kapa kaigyonoso lɔ, ɓamuusa ɓɛ:
«Mombukwono-dosu, tʉlananɨtɔ na ɓatʉ ɓi nɨɓa na ɓadʉkpa kusu?»
50 Ɓemoti luga kaɓʉ ayipo mʉgya-ligubo ko kumu-kumu, akɔ ndɨ
kutiliko kwa kʉmbanzɨkanɨkɔ.
51 Luki limoti Yeso ʉɓɨkya ɓɛ: «Wosoni, ama ɓʉɓwa.» Avila ndɨ kutiliko
ka alʉkʉ nɔ, ahukuso.
52 Kumbuso yi Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓokumu-kumu, ɓangama ka ɓazamʉ ɓa
Ndaɓʉ ko Kunzi na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ nɨɓɔ ɓodoku ndɨ kagwi ɓɛ: «Moduku
kegwi na ɓadʉkpa na ɓɛngbɨngɨlɨ abɛ nakika mʉtʉ wo kuɓakʉ?
53 Nikaga ndɨ pa imoti na ɨɓunu masyɛ masɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi,
makegwigʉ ndɨ. Luki limoti ngbingo a kʉwa no kunu ɨɓunu pa imoti na
ngama wo biti.»

Pɛtɛlɛ amongonyini Yeso
(Matayɔ 26:57-58, 69-75; Malikɔ 14:53-54, 66-72; Yuani 18:12-18, 25-27)

54 Kʉwa wa ɓagwi ndɨ Yeso. Ɓaga na ɨyɨ, ɓamingyisa ndɨ ka ndaɓʉ ko
kumu-kumu. Pɛtɛlɛ a kʉwa ndɨ ɨyɨ kaɓɨɓya nɨ a ɓyɨ.
55 Ɓagbʉnda ndɨ ɓuku ka pa yangba, ɓikanana ndɨ wa, Pɛtɛlɛ odoku ndɨ
gɔnɨ kaiko luga kaɓʉ.
56 Mʉgya-ligubo ɓemoti muko yi amɨna ndɨ wakiko ka kpɔlɔ wo ɓuku,
anda ɓizumuuu, ɨyɨ aka ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨmʉna a tʉ ndɨ gɔnɨ pa imoti na
ɨyɨ.»
57 Luki limoti Pɛtɛlɛ anganya ndɨ, aɓɨkya ɓɛ: «Eze, nakamibigʉ ɨmɨ.»
58 Kagya ɓata yɨkɛɗɛ ɓɛnɛ, mʉtʉ wagɔgɔ amɨna ndɨ, aɓɨkya ɓɛ: «Gʉtʉgʉ
ɨwɛ aka, wa ɓemoti kaɓʉ gɔnɨ.» Luki limoti Pɛtɛlɛ asikisya alʉkʉ nɔ ɓɛ:
«Wai aaa, nakɛgʉ ɨmɨ ɓemoti kaɓʉ.»
59 Kagya ɓata abɛ saa imoti ɓɛnɛ, mʉtʉ wagɔgɔ otiwolya ɓɛ: «A ɓɛyɔ,
mʉtʉ yi nɨmʉ ɓa ndɨ pa imoti na ɨyɨ, kyɛ a Mʉgalilaya.»
60 Luki limoti Pɛtɛlɛ asikisya ɓɛ: «Alʉkʉ aaa, nakɛgʉ kaiba ambɛ wakapa
kaɓɨkya ɓʉnɨ.» Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ a ndɨ mino kanzɨna nɔ, kɔkʉ
alɨka.
61 Mombukwono-dosu oyikana ndɨ, anda Pɛtɛlɛ ɓɨngbangbangba. Kʉwa
wa, Pɛtɛlɛ atamana lɨkpʉmʉka nɨlɔ Mombukwono-dosu aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
«Kambwa kɔkʉ kaalɨka na lɨsyɛ li nɨlɨ, wika nɨ wemongonyini nganga
yɨsaa.»
62 Pɛtɛlɛ opupa ndɨ kunzi, apʉnga ndɨ kagama no kumbu kʉgbɛ.

Ɓakatʉmbwa na kabʉma Yeso
(Matayɔ 26:67-68; Malikɔ 14:65)

63 Ɓalʉkʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kaɓuulyaga Yeso ɓa ndɨ katɨba na kabʉma.
64 Ɓakanda ndɨ miso na kutuko, ɓanamuusa ɓɛ: «Tɨtʉlya, wanɨ nɔ uipi!»
65 Ɓaɓuɓisa ndɨ ɓitu na mosikoni.

Ɓogoni na Yeso ka Basa-Yidingi
(Matayɔ 26:59-66; Malikɔ 14:55-64; Yuani 18:19-24)

66 Nɨyɔ lɨsyɛ asyɛ, ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ka Ɓayuda, ɓokumu-kumu na
ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓamʉmʉkana ndɨ. Ɓaga ndɨ na Yeso kasombiso
ka Basa-Yidingi,
67 ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Kika nɨ ɨwɛ nɨ Kilisito, tɨɓɨkya.» Luki limoti,
usikisya ndɨ ɓɛ: «Nakamʉɓɨkya, makɛbaɨlyɨgʉ,
68 na nakamumuuso lɨkpʉmʉka, makesikisyigʉ.
69 Luki limoti katʉkya mbɨya-mbɨya wanʉ, Mika-mʉmbanzʉ ika ɓanʉ
wakiko ka kʉmbanzɨkanɨkɔ ko Kunzi nɨnɔ a nɔ ngu.»
70 Kʉwa wa ɓatʉ ɓasɨ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɨwɛ nɔ wa nɛkɨ Miko Kunzi?»
Usikisya ndɨ ɓɛ: «Moɓikyini nɨ iɓunu, Ɨmɨ nɨ ɨyɨ.»
71 Ɓaɓɨkyana kʉwa ndɨ ɓɛ: «Takɛgʉ ɓata na nzoyi ya ɓadɛmʉ!
Timukyonili nɨ iɓusu aka nɨlɔ opupisi ka mʉnɔkʉ kakɨ.»

23

Ɓogoni na Yeso kambwa ka Pilatʉ
(Matayɔ 27:1-2, 11-14; Malikɔ 15:1-5; Yuani 18:28-38)

1 Kumbuso yi, ambaza wasɨ atʉkya, ɓaga ndɨ na Yeso kʉ ka Pilatʉ.
2 Kʉ ɓɛyɔ, ɓapʉnga ndɨ kasʉngʉlya ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Tatakanya ndɨ
mʉtʉ yi nɨmʉna nɨ anʉpʉta ɓatʉ kusu ɓamʉ. Anʉɓɨkya ɓɛ ɓakuluwonito

ɓamanzanza ka ngama mudingi wa Lʉma. Aniɨbiba ɓɛ ɨyi ni Masiya, ngama.»
3 Pilatʉ aka ndi na ɨyi ɓɛ: «Ɨwɛ nɔ wa ngama ka Ɓayuda?» Yeso amigisya ɓɛ: «Ɨwɛ nɔ wakaɓɨkya ɓɛyɔ.»
4 Pilatʉ ʉɓikya kʉwa ɓokumu-kumu na ambaza ninɔ amʉmʉkana ndi wa ɓɛ: «Nakɛgʉ imi kaina likpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka nilɔ okwononi ɓɛ ɓabisi mino alʉkʉ yi nimʉ na mʉkɔmbʉ.»
5 Luki limoti ɓatʉ niɓɔ ɓasʉngʉlya ndi Yeso ɓaɓɨkya ɓata ndi ɓingbanganya na liyʉ lapʉ ɓɛ: «Kʉsɔ wa muwonisili kaki, alʉkʉ yi nimʉna akaʉkpamya ɓambanzʉ kavikimanaga. Apʉnga ndi kapá mʉtʉʉ mi nimɔ katʉkya ka Galilaya aka, kumbuso yi akitanaga ka mugi masi ka Ɓayuda, na mbiya yi nimʉ, osiliniku wanʉ.»
6 Wa Pilatʉ ʉkana mino likpʉmʉka nilɔ ɓɛyɔ, uusa ɓɛ: «Mʉtʉ mʉna a Mʉgalilaya?» Ɓasikisya ɓɛ: «Ìyo ngama!»
7 Ngbingo yi ninɔ ʉkana mino ɓɛ Yeso otukyiku ka iwili niyɔ Ɛlɔdi Atipasi andaga ndi, atika ndi Yeso kʉ kaki. Ka masyɛ mi nimɔ, ɨyi Ɛlɔdi a ndi gɔni wa ka Yelusalɛma wa.

Bogoni na Yeso ka Ɛlɔdi
(Matayɔ 27:11-26; Malikɔ 15:1-15; Yuani 18:39–19:16)

8 Niyɔ Ɛlɔdi amina Yeso, ogwa magyagya kyɛ ʉkanagatʉ ndi ni ɓananzina ko bulya ka Yeso. Kinili katʉkya ka ɓʉndɛli aka ikaga ndi na mʉsasa kʉgbɛ kamina yi. A ndi gɔni na mʉtamanagi ɓɛ aminiɔ gʉtʉgʉ ni anagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga.
9 Amuusaga ndi makpʉmʉka mudingi luki limoti ni Yeso kosikisyigʉ likpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka.
10 Ɓokumu-kumu na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓa ndi wa ni ɓanabinikilya Yeso makpʉmʉka ɓitititi.
11 Ɛlɔdi na ɓasʉda kaki ɓa ndi katiba ɓikyekyekye, ɓanamina payaya. Kumbuso yi, amokisyiso kutuko kwanza, amigiso ɓata kʉ ka Pilatʉ.
12 Lisyɛ nilɔ, Ɛlɔdi ninɔ ɓakoɓyogigʉ ndi na Pilatʉ, ɓiita kʉwa ndi ɓawai.

Pilatʉ oɓikyini ɓɛ okwononi Yeso okwi
(Matayɔ 27:15-26; Malikɔ 15:6-15; Yuani 18:39–19:16)

13 Pilatʉ ʉmʉmʉla ndi ɓokumu-kumu, ɓangama ka Ɓayuda pa imoti na ɓambanzʉ ɓagɔgɔ,
14 ʉɓikya ɓɛ: «Medulyiku ɓi na mʉtʉ mʉna manaɓikya ɓɛ akaʉkpamya ɓambanzʉ kavikimanaga. A ɓɛyɔ, no ɓi kamuusogo ko misa kunu makpʉmʉka masi nimɔ motumbulogi ko bulya kaki, luki limoti nakaminigʉ na likpʉmʉka lanyɛ gʉtʉgʉ limoti aka.
15 Ɛlɔdi kaminigʉ ɓi ɨyi na ɓʉnyɛ ɓɛgɛyɔ, kyɛ amigisikuto ɓi kʉnʉ. A nɛki ɓingbanganya ɓɛ mʉtʉ mʉna kogyigʉ luki lanyɛ gʉtʉgʉ limoti aka nilɔ okwononi mino ɓɛ ɓamwi.
16 Kinili, imi natinisiso pimbo aka, kumbuso yi nasiso.»
17 [Ka ɓayinga ɓaya Pasika ɓayasi, Pilatʉ ʉkʉlyaga ndi mʉtʉ wa ligbito ɓemoti.]
18 Luki limoti ɓagbʉngʉkana ndi iɓʉ ɓasi ɓɛ: «Mʉmwɔ mʉtʉ yi nimʉ! Watikulyoku Balaba!»
19 Balaba ninɔ ɓagwi ndi ka bɔlɔkɔ kyɛ ʉkpamya ndi ɓambanzʉ kavikimanaga ka gʉdʉ, amwɔ ndi gɔni mumbanzʉ.
20 Yɛki Pilatʉ a ndi kapa aka kakʉla Yeso, igilya ɓata ndi kaʉɓikya ɓɛyɔ.
21 Luki limoti ɓidukulaga ndi kapamikana, ɓanaɓikya ɓɛ: «Mʉbangilaga ka mʉsalaba! Mʉbangilaga ka mʉsalaba!»

22 Pilatʉ ʉɓikya ndɨ ka nganga ya yɨsaa ɓɛ: «Ɓʉnyɛ tino ɓɔ ogyi ɓi?
Nakaminigʉ ɨmɨ na lɨkpʉmʉka lanyɛ gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ okwononi
mino ɓɛ ɓamwɨ. Natinisisa pimbo aka, kumbuso yi nasiso.»
23 Luki limoti ɓambanzʉ ɓotiwolya ndɨ kapamɨkanaga ɓɛ ɓabangɨlagɨnɔ
Yeso ka mʉsalaba aka. Lɨmbɛngɨ akundumono Pilatʉ,
24 abaɨlya ndɨ kaʉgyɨlya mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓa ndɨ mino kapa.
25 Akʉla Balaba, mʉtʉ yi nɨnɔ ɓagwi ndɨ ka lɨgɨto kyɛ ʉkpamya ndɨ
ɓambanzʉ kavɨkɨmanaga na amwɔ ndɨ gɔnɨ mʉmbanzʉ. Kʉwa wa, ʉpá
ndɨ Yeso ɓɛ ɓagyɨ ɓɛyɔ ɓa mino kapa.

Ɓanaga kamwɔ Yeso ka mʉsalaba
(Matayɔ 27:32-44; Malikɔ 15:21-32; Yuani 19:17-27)

26 Ngɨbingo yi nɨnɔ ɓasʉda ɓa ndɨ mino kaaga na Yeso, ɓabangana na
Simoni nɨnɔ mʉtʉ wa Kulɛnɛ nɨ anigoku ko tiko. Ɓabinikisa ndɨ mʉsalaba
kumbuso ka Yeso no bou.
27 Ambaza mudingi a ndɨ kaɓɨɓya. Ɓoko nɨɓɔ ɓa ndɨ luga kaɓʉ
ɓanagamana, na kalya kumbu ko bulya kakɨ.
28 Yeso oyikono, ʉɓikya ɓɛ: «Iɓunu ɓoka ɓa Yelusalɛma,
makegomonitɔgʉ ɨmɨ! Luki limoti wigomoni iɓunu ɓamombukwana-
donu pa imoti na ɓomikunu!
29 Iyo, kyɛ ngɨbingo odokuto nɨnɔ ɓambanzʉ ɓaɓɨkya ɓanʉ mino
ɓɛ: ‹Ɨgyagya ka ɓandʉya, ko ɓoko ɓi nɨɓɔ ɓakaɓʉkʉtagʉ na nɨɓɔ
ɓakulungusagʉ ɓomiki!›
30 Ɓambanzʉ ɓapʉnga ɓanʉ kaɓɨkya ɓɛ: ‹Gwoni kʉgʉ kusu› na kaɓɨkya
ɓokpumo ɓɛ: ‹Titikyoni!›
31 A ɓɛyɔ, kika nɨ ɓakogyogyiso sɨbʉkʉsɔ siɓisi ɓɛyɔ, angɛnɛngɛnɛ kʉwa
nɨsɔ sikwo?»
32 Ɓagatʉ ndɨ gɔnɨ na ɓalʉkʉ ɓagɔgɔ ɓaɓa, ɓagya-manyɛ ɓi, kaʉmwɔ
pa imoti na Yeso.
33 Nɨyɔ ɓosila ndɨ mino ka pa nɨyɔ ɓalɨkyaga ɓɛ «Ɨkpʉkpʉkʉsɔ sa
Mʉ», ɓasʉda ɓabangɨlaga ndɨ Yeso ka mʉsalaba, ɓʉbangɨlaga gɔnɨ ɓagya-
manyɛ, ɓemoti ka kʉmbanzɨkanɨkɔ, wagɔgɔ ka kulekuke.
34 Yeso aka ndɨ ɓɛ: «Baba ooo, hʉpɨlyanɔ ɓaka kyɛ ɓakɛgʉ kaiba nɨlɔ
ɓakagya.» Ɓatwa kʉwa ndɨ lɨɓɛsɛ ko bulya yɨgbananaga ɓotu kakɨ.
35 Ɓambanzʉ ɓa ndɨ ɓakamanana wa ɓigwo, ɓanɨna lɨkpʉmʉka nɨlɔ.
Ɓangama ka Ɓayuda ɓa ndɨ katɨba ɓɨkyaaa, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Uhukusa ndɨ
ɓatʉ ɓagɔgɔ. Ihukusinɔ kʉwa ɨyɨ mombukwana-dakɨ, kika nɨ ɨyɨ nɨ Kilisito
nɨnɔ Kunzi apʉnaga ndɨ.»
36 Ɓasʉda ɓa ndɨ gɔnɨ katɨba, ɓisisiloku ɓuwobi na ɨyɨ, ɓapá ndɨ vinya
wozyo,
37 ɨɓʉ aka ɓɛ: «Kika nɨ wa ngama ka Ɓayuda, wihukuso nɛkɨ
mombukwana-dakɨ yi!»
38 Ɓokpika ndɨ ka mʉsalaba kakɨ ɓɛ: «Mʉtʉ yi nɨmʉna nɨ ngama ka
Ɓayuda.»
39 Ɓemoti luga ka ɓagya-manyɛ nɨɓɔ ɓʉbangɨlaga ndɨ ka mʉsalaba ɓɔ a
ndɨ katʉmbwa Yeso, anaɓɨkya ɓɛ: «Kɛgʉ mbɛyɨ ɨwɛ nɨ Masiya? Wihukusa
nɛkɨ ɨwɛ mombukwana-dakɨ, watihukusa kʉwa gɔnɨ iɓusu!»
40 Luki limoti nɨnɔ wagɔgɔ nɔ apamyaga, ɨyɨ aka ɓɛ: «Ɨwɛ mʉnaaa,
wakɛgʉ gʉtʉgʉ kaɓanga Kunzi aka, ɨwɛ nɨnɔ wakaigyogyisa mʉɗɔngɔnɨ
abɛ ɨyɨ?
41 Iɓusu, ɓakatigyogyiso ka ɓungbingbili. Takainisana na mʉkalya nɨmɔ
okwononi na yɨgya yanyɛ kusu. Luki limoti, ɨyɨ kagyagʉ ndɨ ɓʉnyɛ gʉtʉgʉ
ɓumoti aka.»

42 Kumbuso yi omotiloku ɓɛ: «Yeso, wakeɓusolonitɔgʉ ɓaka ngbingo yi nɨnɔ wodoku ndɛkɛ mino ka Ɓʉngama kakʉ.»
43 Yeso amigisya ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, nakaʉɓɨkya ambɛ, na lɨsyɛ li nɨlɨ takaiko pa imoti na ɨwɛ ka Paladiso.»

Yeso osisini lɨmbɛngɨ
(Matayɔ 27:45-56; Malɨkɔ 15:33-41; Yuani 19:28-30)

44 A ndɨ banda saa sita, biti ohuma ɔɓɨlɨ wasɨ kadwɛ ka saa tisa.
45 Mɔnɨ olimika ndɨ, kutuko nɨkwɔ ikaga ndɨ kubongiso kagbanana pa yotu na pa yotu kʉgbɛ kʉ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, anʉɨka ndɨ lugo.
46 Yeso igomisa ndɨ na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Baba ooo, nigisini lɨmbɛngɨ kamɨ ka maɓɔkʉ kakʉ.» Nɨyɔ aɓɨkya ɓɛyɔ, osisa lɨmbɛngɨ.
47 Nɨyɔ ngama ka ɓasʉda ɨna nɨlɔ igyonosa ndɨ lɔ, abibisa Kunzi, ɨyɨ aka ɓɛ: «Ka lɨngʉnʉ, mʉtʉ yi nɨmʉna a ndɨ asɨ mʉtʉ wongbingbili aka!»
48 Ambaza wasɨ ka ɓambanzʉ nɨnɔ odoku ndɨ kaɨna lɨkpʉmʉka nɨlɔ, ɨga kʉwa ndɨ nɨ otumini no kumbu ɓɨɗɛ.
49 Ɓawai-dakɨ Yeso ɓasɨ, gʉtʉgʉ ɓoko aka nɨɓɔ ɓodoku ndɨ kabiso kotukyoku ka Galilaya, ɓamaga ndɨ ɓyɨ kaɨna lɨkpʉmʉka nɨlɔ a ndɨ kaigyonoso lɔ.

Yɛzɛfʉ akalumbo Yeso
(Matayɔ 27:57-61; Malɨkɔ 15:42-47; Yuani 19:38-42)

50-51 A ndɨ na alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ɨɓʉkʉta ndɨ ka Alimatia, ka iwili ya Yudɛa, ina ndɨ ɓɛ Yɛzɛfʉ. A ndɨ ɓemoti ka ɓambɔkʉ-mbɔkʉ nɨɓɔ ɓakɔgɔ ndɨ mʉkɔmbʉ ka ɓambanzʉ ka Basa-Yidingi. A ndɨ mʉtʉ wa lɨmbɛngɨ lanza, ɔɓɨlɨ kakɨ a ndɨ ɓingbingbili, aɓʉndaga ndɨ Ɓʉngama ko Kunzi. Luki limoti, koɓingisyagʉ ndɨ ɨyɨ nɨlɔ ɓɛngɛnɨ ɓa ndɨ nɨ ɓoɓɨkyini na nɨlɔ ɓagya ndɨ kʉgʉ ka Yeso.
52 Aga ndɨ ka Pilatʉ kakʉnga manda ka Yeso.
53 Kumbuso yi, atotisa ndɨ ka mʉsalaba, atikyogo na kutuko kwa hʉɗʉ-hʉɗʉ, abisa ka mbʉkʉ nɨyɔ ɓakpɔ ndɨ ka lɨtalʉ. Mbʉkʉ yi nɨyɔ a ndɨ nɨ ɓakanalumbigʉ mino mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka.
54 A ndɨ lɨsyɛ la kuɓukumuti, nɨlɔ ɓambanzʉ ɓɨɓungusyaga ndɨ mino ko bulya Lɨsyɛ la kimumbiso.
55 Kʉwa wa ɓoko ɓi nɨɓɔ ɓodoku ndɨ na Yeso katʉkya ka Galilaya, ɓaɓyɛ Yɛzɛfʉ. Ɓɨna mbʉkʉ na ɓɛyɔ ɓongosa ndɨ mino manda ka Yeso.
56 Kumbuso yi, ɓɨganana ndɨ, ɓoɓungusyogo molingo na malazi ko bulya manda. Lɨsyɛ la kimumbiso, ɓolipyaga nɨ ɓakogyigʉ ligubo mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mʉtʉʉ ka Musa ikpika ndɨ mino.

24

Yeso opupini ka mbʉkʉ
(Matayɔ 28:1-10; Malɨkɔ 16:1-8; Yuani 20:1-10)

1 Kʉwa ka lɨsyɛ la Mungu ko mbolugo, ɓoko ɓava malazi dididi nɨmɔ ɓoɓungusyaga ndɨ, ɓaga ka mbʉkʉ.
2 Ɓatakanya lɨtalʉ lidingi nɨlɔ otikya ndɨ mbʉkʉ nɨ ɓotini ka kpɔlɔ.
3 Ɓogulya ndɨ, luki limoti nɨ ɓakotokonyigʉ ɓata manda ka Mombukwono-dosu Yeso.
4 Ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino kombomboya nɔ, ɓalʉkʉ ɓaɓa ɓakimokisyo ɓotu ɓayawenge-wenge ɓupuponilya ndɨ, ɓamaga ka kpɔlɔ kaɓʉ.

5 Niyɔ ɓoko ɓogwa kʉɓangakʉ bɛyɔ, ɓodidika ndɨ. Ɓalʉkʉ ɓi niɓɔ aka
na ɨɓʉ ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino kakɨsa mʉtʉ yi ninɔ a muɓisi luga
wa ɓamanda?
6 Kɛgʉ wanʉ, opupini ka mbʉkʉ. Tomononi lɨkpʉmʉka nɨlɔ amʉɓɨkya
ndɨ ngbingo yi ninɔ a ndɨ mino ka Galilaya ɓɛ:
7 ‹Okwononi ɓɛ ɓasʉtɨ Mika-mʉmbanzʉ ka maɓɔkʉ ka ɓatʉ ɓanyɛ,
ɓabangɨlaga ka mʉsalaba, kumbusa wa masyɛ masaa, opupa ka mbʉkʉ.›»
8 Ɓoko ɓatamana kʉwa ndɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ Yeso aɓɨkya ndɨ lɔ.
9 Ɓatʉkya ndɨ ka mbʉkʉ, ɓaga kapága mongoni mi nɨmɔ ka ɓaɓɨɓya
tɛkɛɓɛ na ɓemoti na ka ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ.
10 A ndɨ wa nɨ Malia wa Magadala, Yuana na Malia amakɨ Yakɔbɔ. Ɓoko
ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓa ndɨ gɔnɨ pa imoti na ɨɓʉ ɓʉtʉmbʉlyaga ndɨ ɓatʉtʉmbwa
mongoni nɨmɔ ɓɛgɛyɔ.
11 Luki limoti ɓatʉtʉmbwa ɓa ndɨ kasɨma ɓɛ ɓoko ɓakagya ɓakpɨɓa,
kanɨ ɓakoɓinikyonɨgʉ.
12 Kʉwa wa Pɛtɛlɛ atʉkya ndɨ, aga mbangʉ ka mbʉkʉ, aɓɨmya, ɨna asɨ
ɓapanga ɓaya ɓotu aka. Kumbuso yi ɨga kʉ kakɨ, otumini na ombombo
ɓɨɗɛ ko bulya lɨkpʉmʉka nɨlɔ igyonosa ndɨ lɔ.

Yeso upupilyini ɓaɓɨɓya ɓaɓa ko pisi ya Emausi (Malɨkɔ 16:12-13)

13 Ka lɨsyɛ nɨlɔ aka lɔ, ɓaɓɨɓya ɓaɓa luga ka ɓaɓɨɓya ka Yeso ɓa ndɨ
kaɨnda ka mugi mimoti nɨmɔ ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ Emausi. Mugi mi nɨmɔ a
ndɨ banda kilomɛtɛlɛ tɛkɛɓɛ na imoti* kadwɛ ka Yelusalɛma.
14 Ɓa ndɨ kanzɨna luga kaɓʉ ko bulya lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ igyonosa ndɨ
lɔ.
15 Ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino kanzɨna na kaɨnzɨnzɨnya luga kaɓʉ ɓɛyɔ,
Yeso mombukwana-dakɨ yi ukpuɗoku ndɨ, ɓɨsʉngya na ɨɓʉ.
16 Ɓaɓɨɓya ɓatʉ ndɨ kamɨna yi, luki limoti misa kaɓʉ a ndɨ nɨ upiini ɓipi
nɨ ɓakɛgʉ kamibo.
17 Yeso umuusa ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka tino lɔ mo mino kaɨnzɨnzɨnya ko pisi
ɓɛnɛ?» Ɓamaga kʉwa ndɨ, ɓotumini no kumbu ɓɨɗɛ.
18 Ɓemoti luga kaɓʉ nɨnɔ ina ndɨ Kɔlɔpasɨ, asikisya ɓɛ: «Ɨwɛ mʉkaka
aka nɔ luga ka ɓatʉ ɓa Yelusalɛma wakukonigʉ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ igyonosi
ɓi kʉ ka masyɛ mi nɨma?»
19 Kumbuso yi umuusa ɓata ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka tina sɛ?» Ɓaɓɨɓya
ɓasikisya ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ asilyi ɓi Yeso mʉtʉ wa Nazalɛtɨ, nɨnɔ
a ndɨ mugyalandʉ wo ngu. Owonisila ndɨ ngu ya ɓugyalandʉ ko pisi ya
yɨgya na mʉnzɨna kakɨ kambwa ko Kunzi na ko misa ka ɓambanzʉ ɓasɨ.
20 Luki limoti ɓokumu-kumu na ɓangama kusu ɓasʉta ndʉkʉ ka Pilatʉ
ɓɛ ɓamwɨ, ɓabangɨlaga ndʉkʉ ka mʉsalaba.
21 Iɓusu ta ndɨ kasɨma ambɛ ɨyɨ nɔ Kunzi atikoku kaʉkʉlaga Ɓezaleli ka
ɓubaya. Luki limoti, na lɨsyɛ li nɨlɨ a kʉwa masyɛ masaa wa lɨkpʉmʉka li
nɨlɔ igyonosi ɓi mino.
22 Luki limoti, ɓoko ɓemoti-ɓemoti ka mʉɗɔngɔ kusu ɓatigugumisito
nzʉyɨ kʉgbɛ. Ɓoga na lɨsyɛ li nɨlɨ ko mbolugo ka mbʉkʉ,
23 luki limoti nɨ ɓakotokonyigʉ ɓata manda kakɨ. Ɓigoku
katɨtʉmbʉlyaga ɓɛ ɓamalaika ɓupupilyi, ɓʉtʉmbʉlyaga ɓɨngbanganya ɓɛ
a muɓisi.

---

* **24:13 24:13** Ɓuwobi abɛ lɨgʉndʉ la ɓasaa ɓaɓa.

24 Kʉwa wa ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti luga kusu ɓinda ka mbʉkʉ,
ɓatakanya makpʉmʉka masi mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ ɓoko ɓʉɓikya ndi mino,
luki limoti kani ɓakaminigʉ ɓata Yeso.»
25 Kʉwa wa Yeso ʉɓikya ɓɛ: «Iɓunu ɓongingi aaa, ma ɓuti ka bailya
makpʉmʉka masi nimɔ ɓogyalandʉ kaɓikyaga ndi!
26 Kakwananigʉ mbɛyi ndi ɓɛ Masiya† igyogyisi ɓɛyɔ kambwa kaingya
ka ibiba kaki?»
27 Kumbuso yi ʉtʉmbʉlyaga ndi nilɔ ɓa ndi ni ɓokpikini ko bulya kaki ka
Moɓiso masi ko Kunzi. Apʉnga mbɛyi ndi na kitaɓʉ ka Musa, idukulogo
kumbuso yi ka ɓakitaɓʉ ɓayasi niɓayɔ ka ɓogyalandʉ.
28 Niyɔ ɓosila ɓuwobi na mugi mi nimɔ ɓaɓiɓya ɓa ndi mino kainda,
Yeso agya ndi abɛ anʉsaga.
29 Luki limoti ɓotiwolya kaɓikya ɓɛ: «Tikini na iɓunu wanʉ kyɛ a kʉwa
ɓʉgɔgɔ, biti ika gɔni kolipyo.» Ingya kʉwa ndi ka ndaɓʉ, ika pa imoti na
iɓʉ kʉ.
30 Niyɔ ɓa kʉwa ndi kalyalya, ava mukati, abibisa Kunzi. Kumbuso yi,
oɓunonogo, ʉpá.
31 Kʉwa wa miso uukwikona ndi, ɓamibo, luki limoti ko ngbingo yi ninɔ
aka nɔ ulimikya ndi pɛlɛ.
32 Ɓaɓikyana ndi ɓɛ: «Iyo, mambɛngi o ɓi na iɓusu ɓisamʉ-samʉ
ngbingo yi ninɔ o ɓi mino kanzina na iɓusu ko pisi na katitʉmbʉlyaga
Moɓiso ko Kunzi!»
33 Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ ɓatʉkya, ɓiga ndi ka Yelusalɛma. Niyɔ
ɓosila kʉ, ɓʉtakanya ɓaɓiɓya tɛkɛɓɛ na ɓemoti ɓʉmʉmʉkana pa imoti
na ɓatʉ niɓɔ ɓa ndi kaɓiɓya Yeso.
34 Iɓʉ ɓasi ɓʉɓikya ndi ɓaɓiɓya ɓaɓa ɓi niɓɔ ɓɛ: «A lingʉnʉ,
Mombukwono-dosu opupini ka mbʉkʉ, apuponilyito Simoni!»
35 Kʉwa wa iɓʉ ɓʉtʉmbʉlyaga ndi gɔni likpʉmʉka lasi nilɔ igyonosa
ndi ni ɓa ko pisi, na ɓɛyɔ ɓamiba ndi mino Yeso ko ngbingo yi ninɔ a ndi
mino koɓunonaga mukati.

Yeso upuponilyini ɓaɓiɓya kaki
(Mataɣɔ 28:16-20; Malikɔ 16:14-18; Yuani 20:19-23; Ligubo 1:6-8)

36 Ko ngbingo yi ninɔ ɓaɓiɓya ɓaɓa ɓi niɓɔ ɓa ndi mino kanzina ɓɛyɔ,
Yeso mombukwana-daki yi opuponoku ɓigbututu, ʉɓikya ɓɛ: «Maziyɔ iki
pa imoti na iɓunu!»
37 Ɓotuma ndi na kʉɓangakʉ, kyɛ ɓa ndi kasima ɓɛ ɓaminini abili.
38 Luki limoti Yeso ʉɓikya ɓɛ: «Ko bulya iki yɔ makombomboyo? Ko
bulya iki yɔ ma mino na ɓotumo ka mambɛngi?
39 Winoni magʉ na maɓokʉ kami: Imi aka nɔ ɓikpɛ! Ivilogoni, mɛndaga,
kyɛ abili kɛgʉ na nzʉyi no kuwo mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ mo mina kɛmina ɓɛnɛ.»
40 A ndi kaɓikya ɓɛyɔ ni anʉwanya maɓokʉ na magʉ.
41 Ɓaɓiɓya ɓotuma ndi na magyagya ɓiɗɛ, ɓombombaya ndi kʉgbɛ,
ɓakakwananagʉ ndi kabailya ɓɛ Yeso nɔ akanzina nɔ. Kʉwa wa umuusa
ɓɛ: «Makɛgʉ no luki lilya wanʉ?»
42 Ɓapá ndi dongbu ya musi mukongo.
43 Yeso ava ndi, alya ko misa ka ɓʉ.
44 Kumbuso yi ʉɓikya ɓɛ: «Ngbingo yi ninɔ na mbɛyi ndi mino luga
kunu, namʉɓikya ndi ɓingbanganya ambɛ: ‹Okwononi ɓɛ masi nimɔ
ikpikaga ndi kʉgʉ kami ka Mʉtʉʉ ka Musa, ka moɓiso ka ɓogyalandʉ,
ka Mambʉ ka Ɓayuda akwanana ndi ɓɛ igyonosi.›»

† **24:26 24:26** Ɓamakagatʉ gɔni ɓɛ Kilisito.

45 Kʉwa wa uhukwa ndɨ yimibo kyɛ ɓʉkanɨ nɨlɔ a ka Moɓiso.
46 Ʉɓɨkya ɓɛ: «Ikpika ka Moɓisa ɓɛ: ‹Masiya igyogyisatʉ, opupa ka
mbʉkʉ kumbusa wa masyɛ masaa.›
47 Okwononi kaʉɓɨkyaga ɓɛvananza ɓayasɨ Mongoni Manza ko lino
kakɨ, kapʉnga ɓanʉ ka Yelusalɛma kyɛ ɓambanzʉ ɓoyikoni, ɓinisonisa
na mʉpɨlya.
48 Iɓunu ɓɔ ma ɓadɛmʉ ɓa lɨkpʉmʉka nɨlɔ.
49 Na ɨmɨ, mombukwana-dakɨ namʉtɨkɨlyatʉ Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨlɔ Baba
amʉwanyaga ndɨ. Luki limoti, wikoni ka Yelusalɛma aka kadwɛ ko
ngbingo yi nɨnɔ motumo mino no ngu kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ.»

Yeso oɗokini kʉgʉ wa lɨsyɛ
(Malɨkɔ 16:19-20; Ligubo 1:9-11)

50 Kumbuso yi, Yeso aga ndɨ na ɓaɓɨɓya kakɨ kunzi wa Yelusalɛma
ɓuwobi na mugi mi nɨmɔ ina ndɨ ɓɛ Betania. Kʉ ɓɛyɔ, ubisilya maɓɔkʉ,
uɗukilya ndɨ ɓʉɓʉnga.
51 Ko ngbingo yi nɨnɔ a ndɨ mino kauɗukilyo ɓʉɓʉnga nɔ, asanana na
ɨɓʉ, aɗaka ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ.
52 Kumbuso yi ɓabibisa kʉwa ndɨ, ɓɨganana ka Yelusalɛma kanɨ
ɓotumini na magyagya ɓɨɗɛ.
53 Kʉ ɓɛyɔ, ɓikaga ndɨ ɓongbinga ɓasɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, ɓanabibiso.

Mongoni Manza ka Yeso ɓɛyɔ
Yuani
okpikaga ndɨ mino
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Mongoni Manza nɨmɔ atʉtʉmbwa ɓɛyɔ ka Yuani okpika ndɨ nɨma. Atʉmbʉlaga ndɨ makpʉmʉka mi nɨmɔ Yeso agya ndɨ ka lɨtɔmbʉ wanʉ, mʉtʉʉ mi nɨmɔ ʉpá ndɨ ɓambanzʉ, kukwakʉ na pupo ka Yeso ka mbʉkʉ. Yeso a ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza no ngu yasɨ, anohukuso ɓokoloɓu, anokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ, anagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga mudingi nɨmɔ okitogi yimibo ka ɓambanzʉ.

Kɨtaɓʉ yi nɨyɨ kɛgʉ mʉɗɔngɔnɨ na nɨyɔ Matayɔ ikanɨ Malɨkɔ ikanɨ Luka okpika ndɨ. A ɓɛyɔ, Yuani akasɨma ɓɛ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ukpikilya ndɨ kɨtaɓʉ yi nɨyɨ ɓibatʉ ɓakɨtaɓʉ nɨɓayɔ Matayɔ, Malɨkɔ ikanɨ Luka ɓokpika ndɨ. Ɓibo gɔnɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ Yeso atʉmbʉlaga ndɨ kʉsɔ yi na nɨlɔ agya ndɨ. Katʉmbʉlagagʉ ɓata makpʉmʉka mi nɨmɔ Matayɔ, Malɨkɔ ikanɨ Luka ɓatʉmbʉlaga ndɨ ɨɓʉ.

Ka mʉpʉnganagɨ ma kɨtaɓʉ yi nɨyɨ, Yuani owonisila ɓɛ Yeso nɨ wanɨ. Aɓɨkya ndɨ ɓɛ a Mʉnzɨna ko Kunzi mɔ odoku ndɨ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ kaɨita mʉmbanzʉ. Yeso agya ndɨ makpʉmʉka mudingi mʉmbanga-mbanga nɨmɔ okitogi yimibo ka ɓambanzʉ, kyɛ ɓibi ɓɛ a Ngama nɨnɔ Kunzi apʉnaga ndɨ kambwa aka, aɓɨkya ɓɛ ɨyɨ nɔ uhukuso ndɛkɛ ɓambanzʉ.

Ko ngbingo ka Yeso, ɓambanzʉ ɓa ndɨ ɓakɨgbananaga: ɓemoti-ɓemoti ɓaɓɨnɨkyanatʉ Yeso kyɛ ɓoɓingisyatʉ ndɨ ɓɛ a Miko-Kunzi. Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓamʉya ndɨ, ɓanaɓɨkya ɓɛ a mʉtʉ ka Mumuyoniso, na okwononi ɓɛ ɓamwɨ. Yuani akaɓɨkya ɓɛ: «Luki limoti, ɓokpika ndɨ nɨmana kyɛ maɓɨnɨkyanɨ ɓɛ Yeso nɨ Masiya, Miko-Kunzi. Makaɓɨnɨkyana ɓɛyɔ, minisana na ɔɓɨlɨ pisi ko lino kakɨ.» Yuani 20:31.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Kobibiso Mʉnzɨna *1:1-18*
Yuani-Mubatizaɨ akaɓɨkyaga Mongoni Manza *1:19-34*
Yeso akaʉpʉnaga ɓaɓɨɓya kakɨ ɓa mambwa *1:35-51*
Yeso ogyini nganga maɗɨya na ɨka makpʉmʉka mi nɨmɔ akaʉmbaga ɓambanzʉ *2:1–12:50*
Pɔsɔ wa muliɓo ka Yeso ka lɨtɔmbʉ, kasombiso, na kukwakʉ kakɨ *12:1–19:42*
Yeso opupini ka mbʉkʉ *20:1-10*
Yeso upupilyini ɓaɓɨɓya kakɨ *20:11–21:25*

Yeso-Kilisito nɨ Mʉnzɨna ko Kunzi

1 Ka mʉpʉnganagɨ, kambwa Kunzi kagya ɔɓɨlɨ, Mʉnzɨna a kʉwa ndɨ wa. Mʉnzɨna a ndɨ pa imoti no Kunzi. Mʉnzɨna a ndɨ Kunzi ɓɨkpɛ.

2 A ɓɛyɔ, Ɨyɨ a ndɨ pa imoti no Kunzi ka mʉpʉnganagɨ.

3 Kunzi agya ndɨ makpʉmʉka masɨ pisi ka mʉnzɨna aka, kɛgʉ no luki gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ kigyonosagʉ ndɨ pisi ka mʉnzɨna.

4 Ɔɓɨlɨ opupa ndɨ ka Mʉnzɨna. Ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ ʉpága ɓambanzʉ ɓʉngbanganya.

5 Ɓʉngbanganya ɓi nɨɓɔ anzɛgɛ ko biti, luki limoti biti kahumagʉ ndɨ.

6 A ndɨ na mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ Kunzi atikoku ndɨ. Mʉtʉ yi nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ
Yuani*.
7 Odoku ndɨ abɛ dɛmʉ wa ɓʉngbanganya ɓi nɨɓɔ kyɛ ɓambanzʉ ɓasɨ
ɓaɓɨnɨkyanɨ ɓʉngbanganya pisi ka mʉtʉʉ kakɨ.
8 Ɨyɨ ɓɨkpɛ kɛgʉ ndɨ ɓʉngbanganya, luki limoti, odoku ndɨ kaiko dɛmʉ
wa ɓʉngbanganya ɓi nɨɓɔ.
9 Ɓʉngbanganya ɓi nɨɓɔ a nɨɓɔ ɓa lɨngʉnʉ. Odoku ndɨ ka ɔɓɨlɨ kauzigo
ɓatʉ ɓasɨ.
10 Mʉnzɨna a ndɨ ka ɔɓɨlɨ. Kunzi agya ndɨ ɔɓɨlɨ pisi ka mʉnzɨna mi nɨmɔ,
luki limoti, ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ ɓakamibagʉ ndɨ.
11 Mʉnzɨna odoku ndɨ kʉ kaɓʉ ɓɨkpɛ, luki limoti, nɨ ɓava-kʉkakɨ
ɓakatilyigʉ.
12 Luki limoti, ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti ɓatɨlyatʉ ndɨ, ɓaɓɨnɨkyana. Nɨɓɔ
ɓaɓɨnɨkyana ndɨ, ʉpá kʉwa ngu kaiko ɓomiko Kunzi.
13 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɨɓʉkʉtagʉ abɛ ɓomiko Kunzi pisi ka ɓangʉ, ikanɨ
ka nzʉyɨ, ikanɨ ɓɛyɔ ɓambanzʉ ɓɨɓʉkʉtaga mino, luki limoti ɓɨɓʉkʉta no
Kunzi.
14 Mʉtʉ yi nɨnɔ ɓa ndɨ kamaka ɓɛ Mʉnzɨna nɔ ɨɨta ndɨ mʉmbanzʉ.
Mʉmbanzʉ yi nɨnɔ odoku ndɨ kaiko luga kusu, otumini na ɨzɨyɔ na lɨngʉnʉ
ɓɨɗɛ. Tɨna ndɨ ɨbɨba kakɨ, ɨbɨba yi nɨyɔ Kunzi apá ndɨ Mikakɨ wa ɓemoti.
15 Yuani nɔ a dɛmʉ kakɨ, atʉɓɨlagatʉ ndɨ ɓɛ: «Na ndɨ kanzɨna ko
bulya kakɨ ngbingo yi nɨnɔ naɓɨkya ndɨ mino ɓɛ: ‹Mʉtʉ yi nɨnɔ akodoku
kumbuso kamɨ a mʉtʉ mudingi kʉgbɛ kɛkɨtaga. A ɓɛyɔ, kambwa wa
kɨɓʉkʉta kamɨ, ɨyɨ a kʉwa ndɨ wa.›»
16 Ɨɓusu ɓasɨ tinisanatʉ ndɨ na ɨzɨyɔ kakɨ, totumaga ndɨ ɓasɨ na ɓʉɓʉnga
kakɨ ɓakpʉ kakɨtanaga.
17 A ɓɛyɔ, Kunzi apá ndɨ Mʉtʉʉ pisi ka Musa, luki limoti, ɨzɨyɔ na lɨngʉnʉ
odoku ndɨ pisi ka Yeso-Kilisito.
18 Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kanaminigʉ Kunzi. Luki limoti, mʉtʉ
yɨkaka nɨnɔ atimibisisa ndɨ Kunzi nɨ Mikakɨ wa ɓemoti. Ɨyɨ miki yi nɨnɔ a
Kunzi, ikaga pa imoti no Kunzi.

Yuani-Mubatizaɨ akatʉmbʉlaga nɨyɔ ɨna ndɨ no miso
(Matayɔ 3:1-12; Malikɔ 1:1-8; Luka 3:1-18)

19 Mʉtʉmbʉlagɨ ka Yuani-Mubatizaɨ nɨma ngbingo yi nɨnɔ Ɓayuda
ɓatikilyoku ndɨ mino ɓokumu na Ɓalawi kotukyoku ka Yelusalɛma
kamuusa ɓɛ: «Ɨwɛ nɨ wanɨ?»
20 Yuani kanganyagʉ ndɨ, luki limoti, osikisya ndɨ ɓɨngbanganya
kambwa ka ɓatʉ ɓasɨ ɓɛ: «Nakɛgʉ ɨmɨ Kilisito.»
21 Ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Wa nɛkɨ wanɨ? Ɨwɛ nɨ Ɨlɨya?» Yuani usikisya ndɨ
ɓɛ: «Kalɨ, nakɛgʉ ɨmɨ ɨyɨ.» Ɓamuuso ɓata ndɨ ɓɛ: «Wa mugyalandʉ?» Ɨyɨ
aka ɓɛ: «Kalɨ.»
22 Kʉwa wa, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Ɨwɛ sɛ kʉwa nɨ wanɨ? Tɨɓɨkya kyɛ okwononi
tɨgɨ kausikisyo ɓatʉ nɨɓɔ ɓatitikiku. Wa pɨyɛ kaɓɨkya ɓʉ ko bulya kakʉ
ɓɨkpɛ?»
23 Yuani usikisya kʉwa ndɨ ɓɛ:
«Ɨmɨ nɨ mʉtʉ yi nɨnɔ akatʉɓɨlaga ka ɨsa ɓɛ:
‹Nononi pisi ka Mombukwono-dosu,›»
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mugyalandʉ Isaya aɓɨkya ndɨ mino.
24 Ɓafalisayɔ ɓatʉ ndɨ gɔnɨ luga ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓutikoku ndɨ ka Yuani.

---

* **1:6 1:6** Ɨyɨ nɨ Yuani-Mubatizaɨ.

25 Ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Kika nɛkɨ nɨ wakɛgʉ Kilisito, ikanɨ ɨliya, ikanɨ
mugyalandʉ, ko bulya ɨkɨ yɔ wo mino koɓotiso?»
26 Usikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ, nakamuɓotiso no liɓo. Luki limoti, atʉ na mʉtʉ
ɓemoti luga kunu nɨnɔ makamibigʉ.
27 Mʉtʉ yi nɨnɔ akodoku kumbuso kamɨ. Ɨmɨ, nakokwononigʉ gʉtʉgʉ
kakʉla ligi ya ɓɛkpakʉ kakɨ aka.»
28 Masɨ nɨma akɨtanaga ndɨ ka Betania, kʉsyakʉ wa Yɔlɔdanɨ, kʉ Yuani
oɓotisaga ndɨ mino.

Yeso nɨ Mikya-Kɔndɔlɔ ko Kunzi

29 Ɓʉgalo ɓi, Yuani amɨna ndɨ Yeso nɨ anodoku, aɓɨkya ɓɛ: «Mikya-
Kɔndɔlɔ ko Kunzi nɨnɔ atʉmbaga ɓʉnyɛ ka ɓambanzʉ nɨmʉ.
30 Na ndɨ kanzɨna kʉgʉ kakɨ ngbingo yi nɨnɔ naɓɨkya ndɨ mino ɓɛ: ‹Mʉtʉ
yi nɨnɔ akodoku kumbuso kamɨ, a mʉtʉ mudingi kʉgbɛ kɛkɨtaga. A ɓɛyɔ,
kambwa wa kɨɓʉkʉta kamɨ, ɨyɨ a kʉwa ndɨ wa.›
31 Ɨmɨ ɓɨkpɛ, nakamibogigʉ ndɨ. Luki limoti, nodoku ndɨ koɓotiso no
liɓo kyɛ namibisisi na ɓatʉ ɓasɨ ɓa Izaleli.»
32 Yuani ʉtʉmbʉlyaga ndɨ nɨlɔ ɨna ndɨ ɓɛ: «Nɨna ndɨ Lɨmbɛngɨ-Lotu
kosyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ likpondi. Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ ɨka ndɨ
kʉgʉ ka Yeso.
33 Ɨmɨ, nakɛgʉ ndɨ kamibo. Luki limoti, Kunzi nɨnɔ etikoku ndɨ koɓotiso
no liɓo, ɛɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Wɨnatʉ ndɛkɛ Lɨmbɛngɨ-Lotu kosyoku na kaiko
kʉgʉ ka mʉmbanzʉ. Mʉtʉ yi nɨnɔ nɔ oɓotisa na Lɨmbɛngɨ-Lotu.›
34 Nɨnatʉ ndɨ masɨ mi nɨmɔ, nakamʉtʉmbʉlyaga ɓɛ ɨyɨ nɨ Miko Kunzi.»

Yeso upunogini ɓaɓɨɓya ɓa mambwa

35 Na ɓʉgala ɓi, Yuani a mbɛyɨ ndɨ ɓata wa aka wa pa imoti na ɓaɓɨɓya
ɓaɓa luga ka ɓaɓɨɓya kakɨ.
36 Nɨyɔ amɨna Yeso kakɨtaga, ɨyɨ aka ndɨ ɓɛ: «Mikya-Kɔndɔlɔ ko Kunzi
nɨmʉ.»
37 Nɨyɔ ɓaɓɨɓya ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓʉkana lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, ɓapʉnga ndɨ
kaɓɨɓya Yeso.
38 Yeso oyikana ndɨ, ʉmɨna nɨ ɓanaɓɨɓya, ɨyɨ aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ:
«Makakɨsa ɨkɨ?» Ɓasikisya ɓɛ: «Labi, isi yi nɨ ‹Muwonisilo›, wikaga yanɨ?»
39 Usikisya ndɨ ɓɛ: «Doniku, mɨnatʉ.» Ɓodoku ndɨ, ɓaga kaɨna pa nɨyɔ
a ndɨ mino, ɓika ndɨ na ɨɓʉ na ɓʉgɔgɔ ɓi nɨɓɔ. A ndɨ banda saa-kumi.
40 Andɨlɨa nɨnɔ mamakɨ Simoni-Pɛtɛlɛ, a ndɨ ɓemoti ka ɓatʉ ɓaɓa ɓi nɨɓɔ
ɓʉkana ndɨ mʉnzɨna ka Yuani na kaɓɨɓya Yeso.
41 Ɨnda mbɛyɨ ndɨ ka mamakɨ ɓɛyɔ ka Simoni, aɓikyoku ɓɛ: «Taminini
ɓi Masiya», isi yi nɨ «Kilisito».
42 Kumbuso yi, ɨnda kʉwa ndɨ na Simoni kʉ ka Yeso. Yeso anda ndɨ
Simoni ɓizumuuu, aɓɨkya ɓɛ: «Ɨwɛ nɨ Simoni, mika Yuani. Ɓʉmakaga
kʉwa ɓanʉ ɓɛ Kɛfa†». Isi yo lino li nɨlɔ ɓɛ Pɛtɛlɛ.

Yeso amokini Filipi ɨɓʉ na Natanaeli

43 Na ɓʉgala ɓagɔgɔ, Yeso a ndɨ wakɨtʉlya kaɨnda ka Galilaya.
Ɓabangana kʉwa ndɨ na Filipi, ɨyɨ aka na ɨyɨ ɓɛ: «Iɓyeku!»
44 Filipi a ndɨ mʉtʉ wa gʉɗʉ wa Bɛtɛsaida kʉ Andɨlɨa na Pɛtɛlɛ ɓɨɓʉkʉta
ndɨ gɔnɨ ɨɓʉ mino.
45 Kumbuso yi, Filipi ɓabangana ndɨ na Natanaeli, aɓɨkya ɓɛ: «Taminini
ɓi mʉtʉ yi nɨnɔ Musa okpikaga ndɨ mongoni kakɨ ka kɨtaɓʉ ya Mʉtʉʉ, na

† **1:42 1:42** *Kɛfa:* A lino la Lɨlamɛɛ.

nɨnɔ ɓogyalandʉ ko Kunzi ɓokpikaga ndɨ gɔnɨ ko bulya kakɨ. Ɨyɨ nɨ Yeso wa Nazalɛtɨ, mika Yɛzɛfʉ.»
46 Natanaeli amuusa ndɨ ɓɛ: «Luki lanza akwananatʉ gɔnɨ kopupo ka Nazalɛtɨ?» Filipi asikisya ndɨ ɓɛ: «Dawɨnɨ nɔ.»
47 Nɨyɔ Yeso amɨna Natanaeli nɨ anodoku, Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Muizaleli walɨngʉnʉ nɨmʉ. Kɛgʉ mʉtʉ wa ɓokoli.»
48 Natanaeli amuusa ndɨ ɓɛ: «Wemibi lɨkɨ?» Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Kambwa gʉtʉgʉ Filipi kaʉmaka, numinito ɓi. Wo ɓi kusili wa sɨbʉkʉsɔ simoti ɓɛnɛ.»
49 Natanaeli aka ndɨ ɓata na ɨyɨ ɓɛ: «Muwonisilo, ɨwɛ nɨ Miko Kunzi, ɨwɛ nɨ Ngama ka ɓomikya Ɓezaleli.»
50 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Woɓinikyonini kyɛ nuɓikyi ɓɛ numinito ɓi kusili wa sɨbʉkʉsɔ? Wɨnatʉ ɓanʉ ɓata makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga kʉgbɛ!»
51 Omotiloku ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, mɨnatʉ ndɛkɛ lisyɛ nɨ oukwikonini, ɓamalaika ko Kunzi ɓanaɗaka, ɓonosyo kʉgʉ ko Mika-mʉmbanzʉ.»

2

Dumo wa ndʉwa ka Kana

1 Kumbusa wa masyɛ maɓa, dumo wa ndʉwa a ndɨ ka Kana, kʉ ka Galilaya. Amakɨ Yeso a ndɨ kʉ gɔ kʉ.
2 Ɓamaka ndɨ gɔnɨ Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ko dumo yi nɨnɔ.
3 Nɨyɔ vinya osyo, amakɨ Yeso aɓɨkya ndɨ Yeso ɓɛ: «Ɓambanzʉ ɓakɛgʉ ɓata na vinya.»
4 Luki limoti, Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Yɛ ma, nɨlɔ kusu na ɨwɛ ogwi ɓʉ? Ngbingo kamɨ kanitulyonigʉ mbɛyɨ.»
5 Amakɨ ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓagya-ligubo ɓɛ: «Gyoni masɨ nɨmɔ amʉɓɨkya.»
6 Wa ɓɛyɔ, a ndɨ na ɓambɨkɛ ɓayakpʉkpʉ maɗɨya nɨɓɔ ɓagya ndɨ na matamʉ. Kʉsɔ yi, Ɓayuda ɓobisaga ndɨ mɨno moɓo nɨmɔ ɓɨɓʉɓisaga ndɨ nomu kaɓyɛnɛnɛ na yɨgya kaɓʉ. Mbɨkɛ yimoti akwanana ndɨ kaingyo ɓalitɛlɛ ɓayo lɨɓo banda mɨya yimoti*.
7 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓagya-ligubo ɓɛ: «Tumisogoni ɓambɨkɛ ɓi nɨɓa no moɓo.» Ɓotumisaga ndɨ ɓɨkyɛɛkyɛɛ.
8 Kumbuso yi, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Tugoni mino lɨɓo li nɨlɨ, mapóku ngama wo dumo.» Ɓagya ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ.
9 Ngama wo dumo akɨngɨla ndɨ lɨɓo li nɨlɔ nɨ iitini kʉwa vinya. Kɛgʉ ndɨ kaibo ɓɛ vinya yi nɨnɔ apʉnya yanɨ. Luki limoti, ɓagya-ligubo nɨɓɔ ɓatʉga ndɨ lɨɓo, ɓatʉ ndɨ ɨɓʉ kaiba. Ngama wo dumo amaka kʉwa alʉkʉ yi nɨnɔ agya ndɨ ndʉwa,
10 ɨyɨ aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ waɓuulyogi mino vinya wanza kadwɛ mɔnɨ ɓʉɓwanʉ? Ɓɛngɛnɨ ɓasɨ ɓapʉngaga mbɛyɨ kapá nɨnɔ wanza. Kumbuso yi, ɓakadamʉwa, ɓapá sɛ kʉwa zalamba.»
11 A lɨkpʉmʉka lɨmbanga la mambwa nɨlɔ Yeso agya ndɨ. A ndɨ ka Kana, kʉ ka Galilaya. Yeso owoniso ɨbɨba kakɨ, ɓaɓɨɓya kakɨ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ.
12 Kumbuso yi, ɓaga ndɨ ka Kapɛlɛnaumu, ɨɓʉ na amakɨ, ɓamamakɨ na ɓaɓɨɓya kakɨ. Kʉ ɓɛyɔ, ɓagya ndɨ masyɛ makɛɗɛ aka.

---

* **2:6 2:6** *ɓalitɛlɛ ɓayo lɨɓo banda mɨya yimoti:* A mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓabido ɓakpʉkpʉ kuɓukumuti.

Yeso akaukpumyo ɓambula ka Ndaɓʉ ko Kunzi
(Matayɔ 21:12-13; Maɨikɔ 11:15-17; Luka 19:45-46)

13 Nɨyɔ yɨnga ya Pasɨka ka Ɓayuda a kʉwa ndɨ ɓuwobi, Yeso aɗaka ndɨ ka Yelusalɛma.
14 Kʉ ɓɛyɔ, ʉtakanya ndɨ ɓambanzʉ ka Ndaɓʉ ko Kunzi nɨ ɓanʉgaba ɓangɔmbɛ, ɓakɔndɔlɔ na ɓonzuwo. Ɓatʉ ɓugomosyono ɓuyi ɓa ndɨ nɨ ɓikononini ka ɓamɨza kaɓʉ.
15 Yeso agya ndɨ mufimbo no ligi, apʉnga kaukpumyo ɓatʉ ɓasɨ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, pa imoti na ɓakɔndɔlɔ na ɓangɔmbɛ kaɓʉ. Omisya ndɨ ɓuyi ka ɓogomosyono ɓuyi, utindika ɓamɨza ɓitigbo-tigbo.
16 Ɨyɨ aka na ɓogobiso ɓonzuwo ɓɛ: «Tumboni masɨ nɨma wanʉ, mokoitisonitɔgʉ ndaɓʉ ka Baba abɛ sɔkɔ!»
17 Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓatamana ndɨ mʉgɛlɛ-gɛlɛ nɨmɔ ikpikaga ka Moɓiso Motu ɓɛ: «Mombukwono-dosu, sɨpananisɔ kamɨ ko bulya ndaɓʉ kakʉ ezungusini limbɛngɨ ɓɨzʉʉʉ.»
18 Ɓayuda ɓamuusa kʉwa ndɨ Yeso ɓɛ: «Likingyosi lɨmbanga tino lɔ wakwanana katɨgyɨlya katimoniso ɓɛ wa no ngu yɨgya ɓɛyɔ?»
19 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Ponzoni Ndaɓʉ ko Kunzi yi nɨyɨ, nɨgɨlyatʉ kopika ka masyɛ masaa.»
20 Ɓayuda ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓopika ndɨ Ndaɓʉ ko Kunzi yi nɨyɨ ka ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya na maɗɨya, ɨwɛ, wɨgɨlya kopika ka masyɛ masaa aka?»
21 Luki limoti, Ndaɓʉ ko Kunzi yi nɨyɔ Yeso a ndɨ kanzɨna ko bulya yi nɨ nzʉyɨ kakɨ.
22 Kinili, ngbingo yi nɨnɔ Yeso opupoku ndɨ mino ka mbʉkʉ, ɓaɓɨɓya kakɨ ɓatamana ndɨ ɓɛ aɓɨkyatʉ ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ. Ɓaɓɨnɨkyana kʉwa ndɨ Moɓiso na mʉnzɨna nɨmɔ Yeso aɓɨkya ndɨ.

Yeso ibagatʉ mambɛngɨ ka ɓambanzʉ

23 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino ka Yelusalɛma ka yɨnga ya Pasɨka, ɓambanzʉ ɓudingi ɓaɓɨnɨkyana ndɨ kaɨna mokingyosi mʉmbanga-mbanga nɨmɔ agyaga ndɨ.
24 Luki limoti, Yeso kɨtambyagɨgʉ ndɨ na ɨɓʉ, kyɛ a ndɨ kaumibo ɨɓʉ ɓasɨ ɓɨnza.
25 Kɛgʉ ndɨ kapa ɓɛ ɓatʉmbʉlyagɨ ɔɓɨlɨ ka mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka. A ɓɛyɔ, ɨyɨ mombukwana-dakɨ ibagatʉ ndɨ nɨlɔ a ka mambɛngɨ ka ɓambanzʉ.

3

Nikodimo akaaga ka Yeso

1 Luga ka Ɓafalisayɔ, a ndɨ na mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Nikodimo. A ndɨ ɓemoti ka ngama ka Ɓayuda.
2 Lɨsyɛ limoti, asilyoku kʉwa ndɨ Yeso no biti, aɓɨkya ɓɛ: «Muwonisilo, takaiba ambɛ Kunzi nɔ utikoku ndɨ katiwonisilo. A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kakwananigʉ kagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga ɓɛyɔ wo mino kagya, kanɨ Kunzi kɛgʉ pa imoti na ɨyɨ.»
3 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ nakaʉɓɨkya ambɛ, mʉmbanzʉ kigɨlyi kaɨɓʉkʉta, kakwananigʉ kaɨna Ɓʉngama ko Kunzi»
4 Nikodimo amuusa ndɨ ɓɛ: «Igyonosa lɨkɨ mʉmbanzʉ kayɨɓʉkʉta ɓata nɨ a kʉwa mbɔkʉ-mbɔkʉ? Akwananatʉ ɓata kogulya ka mʉma ka amakɨ, ɨgɨlya kaɨɓʉkʉta?»

5 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakaʉɓɨkya ambɛ,
mʉmbanzʉ kiɓukuti ko liɓo na ka Lɨmbɛngɨ, kakwananɨgʉ kogulya ka
Ɓʉngama ko Kunzi.
6 Nɨnɔ ɨɓʉkʉtaga na ɓomikya-ɓambanzʉ, a mʉmbanzʉ, nɨnɔ ɨɓʉkʉtaga
na Lɨmbɛngɨ ko Kunzi a lɨmbɛngɨ.
7 Wakombomboyonitɔgʉ ka nɨlɔ nuɓikyi ɓɛ: ‹Wokwononi kaɨgɨlya
kaɨɓʉkʉta.›
8 Ovivi ovivaga pa yasɨ kʉ apaga mino. Ʉkanagatʉ kukwo yi, luki limoti,
wakibogigʉ ɓɛ apʉnyaga yanɨ ɨkanɨ ɨndaga yanɨ. Igyonosaga ɓɛgɛyɔ ka
mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ɨɓʉkʉta na Lɨmbɛngɨ ko Kunzi.»
9 Kʉwa wa, Nikodimo amuusa ndɨ ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka nɨlɔ igyonosa lɨkɨ?»
10 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Muwonisilo mudingi ka mugi ma Izaleli ɓɛyɔ
wo mino yɔ, wakibigʉ lɨkpʉmʉka li nɨlɨ?
11 A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakaʉɓɨkya ambɛ, iɓusu, taɓɨkyaga makpʉmʉka
nɨmɔ tibogo, ta ɓadɛmʉ ɓa nɨmɔ tinoni. Luki limoti, iɓunu, makapagɨgʉ
katɨɓɨnɨkyana.
12 Makɛbaɨlyagɨgʉ gʉtʉgʉ iki yi aka ngbingo yi nɨnɔ namʉnzɨnɨlyaga
mino ko bulya makpʉmʉka ma lɨtɔmbʉ. Angɛnɛngɛnɛ kʉwa ka
makpʉmʉka ma kʉgʉ wa lɨsyɛ aka?
13 Wɨna sɛ, kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ oɗokoni kʉgʉ
wa lɨsyɛ, kiki asɨ Mika-Mʉmbanzʉ aka nɨnɔ osyoku ndɨ ɨyɨ kʉ.
14 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ Musa aɗokisa ndɨ mino nzʉka wa ngwɛyɨ kʉgʉ wa
mʉngbɨngɨlɨ kʉ ka ɨsa, okwononi ɓɛ ɓaɗokisi Mika-Mʉmbanzʉ ɓɛgɛyɔ,
15 iba mʉtʉ wasɨ nɨnɔ aɓɨnɨkyana inisoni na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
16 A ɓɛyɔ, Kunzi apa ndɨ ɔɓɨlɨ kʉgbɛ. Kinili, apá ndɨ mino Mikakɨ wa
ɓemoti, kyɛ mʉtʉ wasɨ nɨnɔ aɓɨnɨkyana koɓungogonitɔgʉ, luki limoti,
inisoni na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
17 Kunzi katikokugʉ ndɨ Mikakɨ kakɔ mʉkɔmbʉ ka ɔɓɨlɨ. Luki limoti,
atikoku ndɨ kahukuso yi.
18 Mʉtʉ yi nɨnɔ aɓɨnɨkyana, ɓakabisigʉ na mʉkɔmbʉ. Luki limoti,
nɨnɔ kaɓɨnɨkyanagʉ, ɓabisoni na mʉkɔmbʉ, kyɛ kaɓɨnɨkyanagʉ Miki wa
ɓemoti ko Kunzi.
19 Winoni ɓɛyɔ Kunzi akɔgɔ mino mʉkɔmbʉ: ɓʉngbanganya odonuku
ndɨ ka ɔɓɨlɨ, luki limoti, ɓambanzʉ ɓapaga ɨɓʉ biti aka kakɨtaga
ɓʉngbanganya kyɛ yɨgya kaɓʉ a yanyɛ.
20 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ agyaga ɓʉnyɛ, amʉyaga ɓʉngbanganya ɓafɛ. Mʉtʉ yi
nɨnɔ, amʉyaga kakpʉɗa ɓʉngbanganya, kyɛ yɨgya kakɨ yanyɛ kinisononi.
21 Luki limoti, nɨnɔ agyaga lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ odogoku ɨyɨ ka
ɓʉngbanganya, kyɛ yɨgya kakɨ inisoni ɓɨnza ɓɛ akaɓyɛnɛnɛ na sɨpananɨsɔ
ko Kunzi.»

Yuani-Mubatizaɨ ɨɓʉ na Yeso

22 Kumbuso yi, Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓaga ndɨ ka iwili ya Yudɛa. Ika ndɨ
pa imoti na ɨɓʉ kʉ ɓɛyɔ ka masyɛ, anuɓotiso ɓambanzʉ.
23 Yuani atʉ ndɨ gɔnɨ ɨyɨ kauɓotiso ɓambanzʉ ka Ainoni, ɓuwobi na
Salimu kyɛ liɓa a ndɨ lakpʉ kʉ ɓɛyɔ. Ɓambanzʉ ɓadulyogoku ndɨ,
anuɓotiso.
24 Ko ngbingo yi nɨnɔ, ɓa mbɛyɨ ndɨ nɨ ɓakanamokyigʉ Yuani ka ligbito.
25 Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya ɓemoti-ɓemoti ka Yuani ɓapʉnga ndɨ ɓoɗongoso
na Muyuda ɓemoti kʉgʉ wa yɨgya kaɓʉ ko bulya kiɓuɓiso.

3:14 3:14 Wanda ka Lɨtatanga 21:9.

26 Ɓɨnda ndɨ ka Yuani, ɓaɓikyoku ɓɛ: «Muwonisilo, alʉkʉ yi nɨnɔ ma
ndʉkʉ na ɨɓʉ kʉsyakʉ wa Yɔlɔdanɨ, nɨnɔ watʉmbʉlaga ndɨ lɨkpʉmʉka
kakɨ, a kʉwa gɔnɨ koɓotiso. Ɓatʉ ɓasɨ ɓakagbɔ kʉ o mino!»
27 Yuani usikisya ndɨ ɓɛ: «Kɛgʉ na mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ akwanana
kainisono no luki, kanɨ Kunzi kapágʉ ndɨ.
28 Iɓunu ɓamombukwana-donu ɓi mɛmʉkanatʉ ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: ‹Ɨmɨ,
nakɛgʉ Kilisito, luki limoti, Kunzi etikoku ndɨ kambwa kakɨ.›
29 Mombukwana muko nɔ ikaga mbʉnya muko. Luki limoti, wai-dakɨ
mbʉnya muko nɨnɔ a ka kpɔlɔ kakɨ, anamʉkana, ogwaga magyagya kʉgbɛ
ko bulya lɨyʉ ka mbʉnya muko. Kinili, na na magyagya ɓɨsɨnɨ-sɨnɨ mbɨya
wanʉ.
30 Okwononi ɓɛ ɨbɨba kakɨ oɓoɓoyi, nɨyɔ kamɨ agbʉwa.»

Nɨnɔ akodoku kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ

31 «Mʉtʉ yi nɨnɔ otukyiku kʉgʉ wa lɨsyɛ ukitogi ɓatʉ ɓasɨ. Nɨnɔ wa
lɨtɔmbʉ a ɨyɨ mʉtʉ wa lɨtɔmbʉ aka, anzɨnaga ko bulya makpʉmʉka ma
lɨtɔmbʉ. Mʉtʉ yi nɨnɔ otukyiku kʉgʉ wa lɨsyɛ ukitogi ɓatʉ ɓasɨ.
32 Atʉmbʉlaga makpʉmʉka nɨmɔ ɨna ndɨ na nɨmɔ ʉkana ndɨ. Luki
limoti, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kaɓɨnɨkyanagɨgʉ nɨlɔ ikaga kaɓɨkya.
33 Mʉtʉ yi nɨnɔ abaɨlyaga lɨkpʉmʉka kakɨ, oɓɨnikyononi ɓɛ Kunzi nɨ
lɨngʉnʉ.
34 Mʉtʉ yi nɨnɔ Kunzi atikoku, aɓɨkyaga lɨkpʉmʉka ko Kunzi, kyɛ Kunzi
atumisogo na Lɨmbɛngɨ kakɨ ɓɨɗɛ.
35 Baba apagatʉ Mikakɨ, asilyoni makpʉmʉka masɨ.
36 Nɨnɔ aɓɨnɨkyana Miki, a na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Nɨnɔ akya
kaɓɨnɨkyana, kinisonigʉ ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ. Luki limoti, ngbʉta ko
Kunzi ɨka kʉgʉ kakɨ.»

4

Yeso akanzɨna na Waɓasamalia

1 Nɨyɔ Yeso iba ɓɛ Ɓafalisayɔ ɓukonini ɓɛ ɨsaɓʉ ka ɓaɓɨɓya kakɨ akobwa
kʉgbɛ, na akauɓotisa ɓambanzʉ kakɨtaga Yuani,
2 (a ɓɛyɔ, kɛgʉ Yeso mombukwana-dakɨ nɔ uɓotisaga ndɨ, luki limoti,
ɓaɓɨɓya kakɨ.)
3 Atʉkya ndɨ ka Yudɛa, ɨga ɓata ka Galilaya.
4 Kadwɛ kʉ ɓɛyɔ, akwanana ndɨ kakɨtaga pisi ka Samalia.
5 Adwɛ kʉwa ndɨ ka gʉɗʉ ɓemoti wa Samalia, nɨnɔ ina ɓɛ Sikali, ɓuwobi
no tiko nɨyɔ Yakɔbɔ apá ndɨ mikakɨ ɓɛyɔ ka Yɛzɛfʉ.
6 Lɨkɔ ka Yakɔbɔ a ndɨ kʉ ɓɛyɔ. Yeso a ndɨ nɨ hupini na lɨgʉndʉ
ɓɨdapaɗa, ɨka kʉwa ndɨ ka kpɔlɔ wa lɨkɔ. A ndɨ banda mɔnɨ ka mʉsɨkatʉ.
7 Waɓasamalia odoku ndɨ katʉga lɨɓo, Yeso aɓɨkya ɓɛ: «Yɛ ma, imusanɔ
ɓaka mino lɨɓo.»
8 Ko ngbingo yi nɨnɔ, ɓaɓɨɓya kakɨ ɓa ndɨ nɨ ɓogoni koluwo malɨlɨ ka
gʉɗʉ.
9 Waɓasamalia aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Eze! Muyuda ɓɛyɔ wo mino yɨ,
wakaɨkpʉnda kɛkʉnga ɨmɨ Waɓasamalia lɨɓo lɨkɨ?» (A ɓɛyɔ, Ɓayuda
ɓakʉkananagɨgʉ ndɨ na Ɓasamalia.)
10 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Wakamibo ɓi apɛpɛ nɨnɔ Kunzi apága, wiba ɓɛ
wanɨ nɔ akaʉkʉnga lɨɓo, iba ɨwɛ nɔ wakungi ɓi. Winisono ɓi no lɨɓo nɨlɔ
apága ɔɓɨlɨ.»

11 Muko yi nɨnɔ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, wakɛgʉ no luki
lɨtʉga liɓo na lɨkɔ* a lodu kʉgbɛ. Wakwanana kʉwa kainisono no liɓo li
nɨlɔ la ɔɓɨlɨ lɔ lɨkɨ?
12 Tɨtosu ɓɛyɔ ka Yakɔbɔ nɔ atɨsɨlya ndɨ iɓusu lɨkɔ li nɨlɨ. Ɨyɨ ɓɨkpɛ
nɔ omwaga ndɨ, iki ɓomikakɨ gʉtʉgʉ ɓambaza ka ɓanyama kakɨ aka.
Wakaɨmɨna abɛ ɨwɛ nɔ wakitogi Yakɔbɔ?»
13 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Mʉtʉ wasɨ komwo liɓo li nɨlɨ, ɨmʉkanatʉ ɓanʉ
ɓata mʉsasa.
14 Luki limoti, nɨnɔ omwo ndɛkɛ liɓo nɨlɔ ɨmɨ napá, kɨmʉkanɨgʉ ndɛkɛ
ɓata mʉsasa gʉtʉgʉ iki yi aka. Liɓo li nɨlɔ ɨita ndɛkɛ kʉsɔ kakɨ lɨkpakpa
nɨlɔ ika kopupisa liɓo la ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.»
15 Muko nɔ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, ipóku nɛkɨ liɓo li nɨlɔ,
iba nakimukononɨtɔgʉ ndɛkɛ ɓata mʉsasa. Kʉwa wa gɔ wa, nakodukugʉ
ndɛkɛ ɓata wanʉ katʉga liɓo.»
16 Yeso aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Wɨnda kamokoku mbʉnyakʉ, modoku na ɨyɨ
wanʉ.»
17 Muka nɔ asikisya ɓɛ: «Nakɛgʉ ɨmɨ na mʉlʉkʉ.» Yeso aka ndɨ na ɨyɨ
ɓɛ: «Woɓikyi lɨngʉnʉ ɓɛ wakɛgʉ na mulʉkʉ,
18 kyɛ wa kʉwa na ɓovononi kuɓukumuti. Nɨnɔ ma na ɨyɨ mbɨya wanʉ,
kɛgʉ mbʉnyakʉ. Woɓikyi lɨngʉnʉ.»
19 Kʉwa wa, muka aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, nakaɨna abɛ
wa mugyalandʉ.
20 Ɓotɨtosu ɓabɨbisaga ndɨ Kunzi kʉgʉ wa ngʉpa yi nɨyɨ. Iɓunu,
maɓɨkyaga ɓɛ pa nɨyɔ okwononi mino kabɨbisa Kunzi nɨ Yelusalɛma aka.»
21 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ma, ɨɓɨnɨkyana nɔ. Ngbingo odokuto nɨnɔ
makɨndɨgʉ ndɛkɛ mino kabɨbiso Baba kʉgʉ wa ngʉpa yi nɨyɨ ikanɨ ka
Yelusalɛma.
22 Iɓunu Ɓasamalia, mabɨbisogo Kunzi nɨ makɛgʉ kamɨbo. Iɓusu
Ɓayuda, tabɨbisogo nɨ tanamɨbo, kyɛ muhukuso akotukyoku ka Ɓayuda.
23 Luki limoti, ngbingo akodoku, na itulyonini, nɨnɔ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ
ɓabɨbisogo mino Kunzi ka lɨngʉnʉ, ɓabɨbisogo ndɛkɛ Baba ka Lɨmbɛngɨ
na lɨngʉnʉ. A ɓɛyɔ, Baba ʉkɨsaga inguo ya ɓatʉ ɓi nɨɓɔ.
24 Kunzi nɨ Lɨmbɛngɨ, na ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓabɨbisogo, okwononi ɓɛ ɓabɨbisi
ka Lɨmbɛngɨ na ka lɨngʉnʉ.»
25 Muko nɔ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Nakaɨba ɓɨnza ambɛ Masiya akodoku (nɨnɔ
ɓamakaga ɓɛ Kilisito). Wa odoku ndɛkɛ mino, ɨyɨ, atɨtʉmbʉlyagatʉ masɨ.»
26 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ nɨ Kilisito, nɨnɔ nakaʉnzɨnɨlya nɔ.»
27 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ɓaɓɨɓya ka Yeso ɓigoku ndɨ. Ɓa ndɨ
kombomboyo kyɛ ɓamɨna ndɨ Yeso kanzɨna na muko. Wɨna sɛ, gʉtʉgʉ
mʉtʉ ɓemoti aka kamuusagʉ ndɨ muko nɔ ɓɛ: «Wakakɨsa ɨkɨ?» Ikanɨ
kamuusa Yeso ɓɛ: «Wakanzɨna na ɨyɨ ko bulya ɨkɨ?»
28 Muko nɔ asa kʉwa ndɨ mbɨkɛ wa, ɨga, utumbulyogoku ndɨ ɓambanzʉ
ɓɛ:
29 «Donuku kamɨna! Alʉkʉ ɓemoti a kʉ, etumbulyogi masɨ nɨmɔ
nogyoni. Kɛgʉ sɛ ɓanʉ ɓi Kilisito nɨnɔ?»
30 Ɓatʉkya kʉwa ndɨ wa, ɓɨnda kamɨna Yeso.
31 Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya ɓɨtatanaga ndɨ na Yeso ɓɛ: «Muwonisilo, lyalya
mbɛyɨ!»
32 Luki limoti, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ, nakalya malɨlɨ nɨmɔ makɛgʉ iɓunu
kaibo.»

---

* **4:11 4:11** *lɨkɔ:* Ɓakpɔgɔ ndɨ lɨkɔ kʉ lɨkpɔ.

33 Ɓaɓiɓya ɓapʉnga kʉwa ndɨ kauusono ɓɛ: «Mʉtʉ ɓemoti sɛ kʉwa nɔ
oduku kapá malili?»
34 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Malili kamɨ nɨ kagya sɨpananɨsɔ ka nɨnɔ etikoku
ndɨ na kotulyosa ligubo nɨlɔ ɛpá ndɨ.
35 Makaɓɨkyagɨgʉ mbɛyɨ iɓunu ɓamombukwono-donu ɓɛ: ‹Osikoni
ɓatɨmba ɓakwanganya ngbinga mubuulyo masɔlɔ ɨtʉlyana?› Luki limoti,
ɨmɨ nakamʉɓɨkya ambɛ, wikweni, winoni ɓotiko. Malili ongotini, a kʉwa
kakʉnga kobuulyo.
36 Mʉtʉ nɨnɔ akobuulyo inisonini ɨyɨ na mʉkalya kakɨ, a kʉwa
kamʉmʉla masɔlɔ ko bulya ɔɓili wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Kʉwa wa, mʉkʉkʉna
na mʉtʉ mubuulyo ɓogwa magyagya ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa.
37 A ɓɛyɔ, a lingʉnʉ nɨlɔ ɓaɓɨkyaga ɓɛ: ‹Mʉtʉ ɓemoti nɔ akʉnaga,
wagɔgɔ obuulyo.›
38 Ɨmɨ, namʉtika ndɨ kobuulyo ko tiko nɨyɔ makagyagʉ ndɨ mino ligubo.
Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓɔ ɓɨkɔ ndɨ mino ɓungu ɓɨkya, iɓunu modoku kobuulya
masɔlɔ ma ligubo kaɓʉ aka.»
39 Ɓasamalia ɓakpʉ ka gʉɗʉ yi nɨnɔ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ Yeso, kyɛ muko yi
nɨnɔ ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Etumbulyogi masɨ nɨmɔ nogyoni.»
40 Kinili, nɨyɔ Ɓasamalia ɓodoku ndɨ ɓuwobi na ɨyɨ, ɓɨtatanaga ndɨ na
ɨyɨ ɓɛ kogonitɔgʉ mbɛyɨ. Agya ndɨ ɓata wa masyɛ maɓa.
41 Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓudingi kʉgbɛ ɓabailya ndɨ ko bulya lɨkpʉmʉka nɨlɔ a
ndɨ kaɓɨkya.
42 Ɓaɓɨkyaga kʉwa ndɨ muko nɔ ɓɛ: «Takoɓinikyonigʉ ko bulya nɨlɔ
aka lɔ watiɓɨkyi, luki limoti, kyɛ timukyonili kʉwa nɨ iɓusu aka. Tibini
lingʉnʉ ambɛ ɨyɨ nɔ a Muhukuso wa ɔɓili.»

Yeso akahukuso mika ngama ka ɓasʉda

43 Nɨyɔ Yeso agya masyɛ maɓa ka mugi mi nɨmɔ, atʉkya ndɨ wa, aga ka
Galilaya.
44 Ɨyɨ Yeso mombukwana-dakɨ ɓɨkpɛ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mugyalandʉ kɛgʉ
na ɨbɨba kʉ kaɓʉ.»
45 Nɨyɔ osila ka Galilaya, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ kʉ ɓatilya ndɨ, kyɛ ɓɨndatʉ ndɨ
gɔnɨ ɨɓʉ ka yinga wa Pasɨka ka Yelusalɛma, ɓɨna ndɨ masɨ nɨmɔ Yeso agya
ndɨ kʉ.
46 Yeso ɨga kʉwa ndɨ ka Kana kʉ ka Galilaya, kʉ oyikosa ndɨ mino liɓo
kaɨita vinya. Kʉ ɓɛyɔ, a ndɨ na ngama ɓemoti ka ɓasʉda nɨnɔ mikakɨ
mʉlʉkʉ yi a ndɨ no koloɓu kʉ ka Kapɛlɛnaumu.
47 Nɨyɔ ʉkana ndɨ ɓɛ Yeso otukyiniku ɓi ka Yudɛa, a kʉwa ka Galilaya,
odoku ndɨ kamɨna. Ɨtatanaga kʉwa ndɨ na ɨyɨ ɓɛ ɨndɨ nɔ ɓaka ka
Kapɛlɛnaumu kahukusilyo mikakɨ nɨnɔ a ndɨ ɓuwobi kosisa lɨmbɛngɨ.
48 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Makini ndɛkɛ iɓunu mokingyosi na makpʉmʉka
mʉmbanga-mbanga aka, makaɓɨnɨkyanigʉ ndɛkɛ gʉtʉgʉ iki yi aka.»
49 Ngama yi nɨnɔ asikisya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, taganɔ ɓaka kʉ
kamɨ kanɨ miki kanodokigʉ.»
50 Yeso aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Wɨga, miki oukini.»

Alʉkʉ nɔ ʉkana ndɨ nɨlɔ Yeso aɓɨkya ndɨ, ɨga.
51 Ngbingo yi nɨnɔ a mbɛyɨ ndɨ mino ko pisi aka, ɓabangana na ɓagya-
ligubo kakɨ, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Miki oukini.»
52 Kʉwa wa, umuusa ndɨ ɓɛ: «Ouki ɓi ngbinga tino?» Ɓasikisya ndɨ ɓɛ:
«Ouki ɓi isyeiku ɓi, na saa-saɓa ya mʉsɨkatʉ.»

53 Baba nɔ ibo kʉwa ndɨ ɓɛ o ɓi ko ngbingo nɨnɔ aka nɔ Yeso aɓɨkya
ndɨ mino ɓɛ: «Miki oukini.» Kʉwa wa, ngama nɔ na ndaɓʉ kakɨ yasɨ
ɓaɓɨnɨkyana ndɨ Yeso.
54 Nɨlɔ a ndɨ lɨkpʉmʉka lɨmbanga la yɨɓa nɨlɔ Yeso agya ndɨ. Agya ndɨ
ngbingo yi nɨnɔ igoku ndɨ mino ka Galilaya kotukyoku ka Yudɛa.

5

Yeso ahukusini zɛgɛsɨ

1 Kʉwa wa, Ɓayuda ɓa ndɨ no dumo ka Yelusalɛma, Yeso aga ndɨ kʉ gɔ
kʉ.
2 Kʉ ɓɛyɔ, a ndɨ na ziwa ɓemoti ɓuwobi na mupumi ma gʉɗʉ yi nɨnɔ,
nɨmɔ ɓalɨkyaga ɓɛ «mupumi ka Ɓakɔndɔlɔ». Ziwa yi nɨnɔ a ndɨ na
ɓangbangba kuɓukumuti ka ɓakpɔlɔ-kpɔlɔ ɓi. Ɓamakaga ndɨ ziwa yi nɨnɔ
ka Libelenia ɓɛ «Bɛtɛsaida».
3 Kʉsɔ wa ɓangbangba ɓi nɨɓayɔ, ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓudingi ɓikaga ndɨ
ɓakanganana wa. Ikaga ndɨ na ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓaya mamɔmɔ, nɨɓɔ ɓa
dɨlɨ na ɓazɛgɛsɨ. [Bikaga ndɨ kaɓʉnda ɓɛ lɨɓo obunzikoni,
4 a ɓɛyɔ, malaika ka Mombukwono-dosu osyogoku ndɨ ɓongbingo
ɓemoti-ɓemoti ka ziwa yi nɨnɔ kabunzo. Mʉtʉ wo koloɓu wa mambwa
nɨnɔ osyaga ndɨ ko lɨɓo lɨ nɨlɔ kanɨ malaika obunzini, aʉkaga ndɨ lɨngʉnʉ.]
5 Luga kaɓʉ, a ndɨ na alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ a ndɨ no koloɓu ka ɓyanga
ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa na ɓʉgɨna.
6 Nɨyɔ Yeso amɨna wakanga, ʉkana ndɨ gɔnɨ ɓɛ a ndɨ no koloɓu ka masyɛ
mudingi, amuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Watʉ kapa kahʉka?»
7 Alʉkʉ nɔ asikisya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, nakikogigʉ na
mʉmbanzʉ nɨnɔ esiso ko lɨɓo ngbingo yi nɨnɔ ɓobunzaga mino. Nɨyɔ
nakɨngɨlaga ambɛ nosyi kʉ ɓɛyɔ, mʉtʉ wagɔgɔ osyo kambwa kamɨ.»
8 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wamaga, va kalagba kakʉ na wakpakyana!»
9 Wa aka wa, alʉkʉ nɔ ahʉka ndɨ. Ava kalagba kakɨ, apʉnga ndɨ
kakpakyana.
Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ igyonosa ndɨ ka Lisyɛ la kimumbiso.
10 Ɓayuda ɓaɓɨkya kʉwa ndɨ mʉtʉ yi nɨnɔ ahʉka ndɨ nɔ ɓɛ: «Lisyɛ li
nɨlɨ, a Lisyɛ la kimumbiso. Wakakwananɨgʉ kabɨnɨka kalagba kakʉ.»
11 Usikisya ndɨ ɓɛ: «Mʉtʉ yi nɨnɔ ehukusi nɔ eɓikyi ɓɛ: ‹Va kalagba
kakʉ, wakpakyana.›»
12 Ɓamuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Mʉtʉ tino nɔ uɓikyi ɓi ɓɛ: ‹Va kalagba kakʉ,
wakpakyana?›»
13 Luki limoti, alʉkʉ yi nɨnɔ ahʉka ndɨ nɔ kɛgʉ ndɨ kamibo Yeso. A ɓɛyɔ,
Yeso a ndɨ nɨ olimikogini ka ambaza nɨnɔ a ndɨ wa.
14 Kumbuso yi, Yeso atakanya ka Ndaɓʉ ko Kunzi, aɓɨkya ɓɛ: «A ɓɛyɔ,
mbɨya wanʉ wohukini. Wakogyonitɔgʉ ɓata ɓʉnyɛ, kyɛ wigyogyisa kʉwa
kakɨtaga ɓɛyɔ wo ɓi mino.»
15 Mʉtʉ yi nɨnɔ ɨnda ndɨ kaʉɓɨkya Ɓayuda ɓɛ Yeso nɔ ahukusa ndɨ.
16 Kinili, ɓapʉnga ndɨ mino kakɨsa kagyogyiso Yeso, kyɛ ahukusa ndɨ
mʉmbanzʉ ka Lisyɛ la kimumbiso.
17 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Baba agyaga ligubo ɓongbinga ɓasɨ, ɨmɨ na gɔnɨ
mino aka ɓilubi.»
18 Nɨyɔ Ɓayuda ɓʉkana mʉnzɨna mi nɨmɔ, ɓidukulaga kʉwa ndɨ ɓata
kakɨsa Yeso ɓɨvaka-vaka kamwɔ. Ɓa ndɨ kagya ɓɛyɔ, kɛgʉ asɨ kyɛ Yeso
ɨnaga ndɨ Lisyɛ la kimumbiso payaya, luki limoti, kyɛ aɓɨkyaga ndɨ gɔnɨ
ɓɛ Kunzi nɨ abakɨ ɓɨkpɛ, na ɨyɨ mombukwana-dakɨ a mʉɗɔngɔnɨ no Kunzi.

Kunzi apá ndɨ Mikakɨ ngu yasɨ

19 Yeso uɓikyoku ndɨ ɓata Ɓayuda ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ,
nakamʉɓɨkya ambɛ, Miki kakwananɨgʉ kagya luki na mʉtamanagɨ kakɨ,
kiki nɨlɔ aka lɔ ɨnaga na Abakɨ. Nɨlɔ Ɓaba agyaga, Miki agya mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛgɛyɔ.
20 A ɓɛyɔ, Baba apagatʉ Miki, awonisilaga masɨ nɨmɔ agyaga. Awonisila
kʉwa ndɛkɛ ɓata makpʉmʉka mudingi-dingi kʉgbɛ, kʉwa wa gɔ wa, nɔkʉ
amʉdɨka ndɛkɛ ɓɨdɛ.
21 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Baba ubililisogo mino ɓamanda, ʉpá ɔɓɨlɨ, ka
lɨngʉnʉ, Miki ʉpága ɓatʉ nɨɓɔ ɨyɨ ʉbaɨlyaga ɓɛgɛyɔ.
22 Na gɔnɨ, Baba kakɔgɨgʉ ngbanga ka mʉmbanzʉ, luki limoti, apóni ndɨ
Miki ngu yi nɨyɔ yasɨ,
23 kyɛ ɓatʉ ɓasɨ ɓaɓangɨ Miki mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓaɓangaga mino Baba.
Mʉtʉ yi nɨnɔ kaɓangagɨgʉ Miki, kaɓangagɨgʉ gɔnɨ Baba nɨnɔ atikoku.
24 A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ʉkanaga
lɨkpʉmʉka kamɨ, na aɓɨnɨkyana nɨnɔ etikoku ndɨ, a na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ
na ɓɛnzɛ. Ɓakamakyɨgʉ ndɛkɛ ka mʉngɨmbɔ, luki limoti, otukyoni ka
kukwakʉ akɨtaga ka ɔɓɨlɨ.
25 A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, ngbingo akodoku, na a
kʉwa gɔnɨ wakɨtʉlyana aka, nɨnɔ ɓamanda ɓʉkana ndɛkɛ mino lɨyʉ ko
Miko-Kunzi. Na nɨɓɔ ɓʉkana ndɛkɛ, ɓɨnɨsanatʉ na ɔɓɨlɨ.
26 A ɓɛyɔ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɔɓɨlɨ wasɨ o mino ka maɓɔkʉ ka Baba, apá
gɔnɨ Miki, ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ wasɨ a kʉwa gɔnɨ ka maɓɔkʉ ko Miki.
27 Apá ndɨ Miki ngu yɨkɔ ɓangbanga, kyɛ a Mika-mʉmbanzʉ.
28 Makombomboyonitɔgʉ, kyɛ ngbingo akodoku nɨnɔ ɓamanda ɓayasɨ
nɨɓayɔ a ka ɓambʉkʉ ɓʉkana ndɛkɛ mino lɨyʉ ko Mika-mʉmbanzʉ,
29 ɓopupogoku. Nɨɓɔ ɓagyaga ndɨ ɓʉnza, ɓopupoku ndɛkɛ kainisoniso
na ɔɓɨlɨ, luki limoti, nɨɓɔ ɓagyaga ndɨ ɓʉnyɛ, ɓopupoku ndɛkɛ kaingyo ka
mʉngɨmbɔ.»
30 Yeso omotiloku ndɨ ɓɛ: «Nakakwananɨgʉ kagya luki gʉtʉgʉ limoti
aka no ngu kamɨ. Nakɔgɔ ngbanga kaɓyɛnɛnɛ na nɨlɔ baba ɛkpamyaga,
na ngbanga kamɨ ikaga wongbingbili kyɛ nakakɨsagɨgʉ kagya sɨpananɨsɔ
kamɨ, luki limoti, nɨsɔ ka mʉtʉ yi nɨnɔ etikoku.»

Miko-Kunzi a na ɓadɛmʉ ɓudingi

31 Yeso omotiloku ndɨ kʉwa ɓɛ: «Nakika dɛmʉ kamɨ mombukwana-dakɨ
yi, ɓʉdɛmʉ kamɨ kɛgʉ ɓa lɨngʉnʉ.
32 Luki limoti, mʉtʉ wagɔ nɔ a dɛmʉ kamɨ, na nakaɨba ambɛ ɓʉdɛmʉ
kakɨ kʉgʉ kamɨ a ɓa lɨngʉnʉ.
33 Iɓunu, mʉtɨkatʉ ndɨ ɓatʉtʉmbwa kʉ ka Yuani, na ɓʉdɛmʉ kakɨ kʉgʉ
kamɨ a ndɨ ɓa lɨngʉnʉ.
34 Ɨmɨ, nakɛgʉ na nza ya ɓʉdɛmʉ ka mʉmbanzʉ. Luki limoti, nakaɓɨkya
ɓɛyɔ kyɛ winisononi na muhukuso.
35 Yuani a ndɨ abɛ tala mʉtʉna na mʉnzɛ. Iɓunu, mabaɨlya ndɨ
kazananɨlyaga ɓʉngbanganya ɓi nɨɓɔ ko ngbinga mʉkɛɗɛ aka.
36 Luki limoti, ɓʉdɛmʉ kamɨ a ɓudingi kʉgbɛ kakɨtaga nɨɓɔ ka Yuani. A
ɓɛyɔ, mogubo nɨmɔ Baba ɛpá ndɨ ɓɛ nagyagɨ, imu mɔ nagyaga, na imu mɔ
epupilyaga ɓʉdɛmʉ na kowonisilo ɓɛ Baba nɔ etikoku ndɨ.
37 Na Baba nɨnɔ etikoku ndɨ a gɔnɨ dɛmʉ kamɨ. Makanukonigʉ ndɛkɛ
lɨyʉ kakɨ ikanɨ kamɨna.
38 Makoɓuulyogigʉ lɨkpʉmʉka kakɨ ka mambɛngɨ kunu, kyɛ
makaɓɨnɨkyanagʉ mʉtʉ yi nɨnɔ atikoku ndɨ.

39 Mikaga ɓakiɗukufo ɓiguɓu katangʉlaga Moɓiso Motu, kyɛ mata-
managa ɓɛ makiko kagya ɓɛyɔ, makwanana kainiso na ɔɓili wa ɓɛnzɛ
na ɓɛnzɛ. Luki limoti, dɛmʉ kami ni Moɓiso mi nimɔ gɔni mɔ.
40 Luki limoti, makya kodoku kʉ kami kainiso na ɔɓili.
41 Nakakisagigʉ ibiba kotukyoku ka ɓambanzʉ,
42 luki limoti, nakamumibo: kʉsɔ kunu, makɛgʉ na sipananisɔ ko Kunzi.
43 Imi, nodoku ndi ko lino ka Baba, luki limoti, makapagigʉ kɛtilya. Mʉtʉ
wagɔ kodoku ko lino kaki ɓikpɛ, matilyatʉ ndɛkɛ.
44 Makwanana kaɓinikyana liki? Iɓunu mapánanaga ibiba luga kunu
aka ni makɛgʉ kakisa niyɔ otukyogoku ko Kunzi yikaka.
45 Makotomononitɔgʉ ɓɛ imi, namʉpílyagatʉ ndɛkɛ ɓangbanga ka Baba.
Musa ninɔ mobisa ndi baya kunu kʉgʉ kaki, iyi nɔ amʉpílyaga ndɛkɛ.
46 A ɓɛyɔ, makaɓinikyana ndi Musa, iba meɓinikyononi gɔni, kyɛ iyi,
okpikagatʉ ndi mongoni kʉgʉ kami.
47 Luki limoti, kika ni makɛgʉ kaɓinikyana moɓiso kaki, makwanana
kʉwa kaɓinikyana mʉnzina kami liki?»

6

Yeso ulyolyisini ɓambanzʉ ɓɛlɔfʉ kuɓukumuti
(Matayɔ 14:13-21; Malikɔ 6:30-44; Luka 9:10-17)

1 Kumbuso yi, Yeso azaba ndi kʉsyakʉ wa ibombu ya Galilaya niyɔ
ɓalikyaga gɔni ɓɛ Tibelia.
2 Ambaza mudingi ka ɓambanzʉ a ndi kaɓiɓya. A ɓɛyɔ, ɓambanzʉ ɓi
niɓɔ ɓa ndi kaina mokingyosi mʉmbanga-mbanga nimɔ Yeso agyaga ndi
kauhukuso ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu.
3 Yeso aɗaka ndi ka ngʉpa, ɓikanana ndi kʉ ɓɛyɔ pa imoti na ɓaɓiɓya
kaki.
4 Wina sɛ, yinga ka Ɓayuda niyɔ ɓalikyaga ɓɛ Pasika a kʉwa ndi ɓuwobi.
5 Yeso ikwɛ ndi, amina ambaza mudingi ni anadulyoku. Aɓikya kʉwa
ndi Filipi ɓɛ: «Taluwoku mukati yani kaulyoliso na iyi ɓatʉ ɓi niɓa?»
6 Aɓikya ndi ɓɛyɔ ko bulya yikingila Filipi aka. A ɓɛyɔ, Yeso atʉ ndi
kaiba kambwa aka ɓɛ agya ɓʉ.
7 Filipi asikisya ndi ɓɛ: «Gʉtʉgʉ takaluwo mukati ma ɓambuma ɓamiya
ɓaɓa*, kitʉlyanigʉ ka ɓatʉ ɓasi.»
8 Ɓemoti luga ka ɓaɓiɓya kaki ɓɛyɔ ka Andilia ninɔ a ndi mamaki
Simoni-Pɛtɛlɛ, aɓikya ɓɛ:
9 «Miki ɓemoti atʉ na mukati kuɓukumuti ma saili wanʉ† pa imoti na
ɓosi ɓaɓa. Luki limoti, malili mi nimɔ kɛgʉ gʉtʉgʉ luki aka ka ɓambanzʉ
ɓudingi ɓɛnɛ.»
10 Yeso aɓikya ndi ɓɛ: «Hulikisoni ɓambanzʉ ɓasi.» Tɔnitɔ a ndi
tidingi wa ɓigbɛsɛɛɛ, ɓikonono kʉwa ndi. Ɓalʉkʉ ɓa ndi banda ɓɛlɔfʉ
kuɓukumuti.
11 Yeso ava kʉwa ndi mukati, niyɔ abibiso Kunzi, ʉgbananilyaga ndi
ɓambanzʉ niɓɔ ɓa ndi wa. Agya ndi na ɓosi ɓɛgɛyɔ, ʉpága mʉɗɔngɔni
ɓɛyɔ ɓa ndi mino kapa.
12 Niyɔ ɓikutaga ndi, Yeso ʉɓikya ɓaɓiɓya kaki ɓɛ: «Mumuloni
ɓodongbu niɓayɔ osikoni kyɛ koputikononitɔgʉ.»

---

* **6:7 6:7** Ko ngbingo ka Yeso, ambuma ɓemoti ikaga ndi mʉkalya ma lisyɛ limoti ka mʉgya-ligubo. Wanda gɔni ka Matayɔ 20:2. † **6:9 6:9** *saili:* A bumo niyɔ inisaga abɛ gbagala.

13 Ɓamʉmʉla kʉwa ndɨ, ɓotumisa mʉmbɨ tɛkɛɓɛ na miɓa na ɓodongbu
ɓaya mukati kuɓukumuti ɓaya saili niɓayɔ asɨkana ndɨ.
14 Nɨyɔ ɓambanzʉ ɓina ndɨ lɨkpʉmʉka limbanga nilɔ Yeso agya ndɨ lɔ,
ɓaɓɨkya ndɨ ɓɨngbanganya ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨmʉna a lɨngʉnʉ mugyalandʉ
nɨnɔ a ndɨ kakwanana kodoku ka ɔɓɨlɨ.»
15 Yeso andʉnga kʉwa ndɨ ɓɛ ɓakodoku kagwi ka mapʉpʉ ɓɛ kyɛ iki
ngama, atʉkya ndɨ, aga ɓata mʉkaka ka ngʉpa.

Yeso akakpakyana kʉgʉ wo liɓo
(Matayɔ 14:22-33; Malikɔ 6:45-52)

16 Nɨyɔ ɓʉgɔgɔ ogwo, ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɨnda ndɨ ka mutili ma ibombu.
17 Ɓaɗaka kʉwa ndɨ ka ɨngbɔlɔ, ɓapʉnga kazaba, ɓaga misa ka
Kapɛlɛnaumu. Biti a ndɨ nɨ olipyini, Yeso kɛgʉ ndɨ mudoku kaʉtakanya.
18 Ovivi a ndɨ wapʉ, mʉɓaka anokotukosa liɓo la ibombu ɓɨgbɨya-gbɨya.
19 Nɨyɔ ɓaɓɨɓya ɓagya ɓakilɔmɛtɛlɛ banda kuɓukumuti ikanɨ maɗɨya
kʉgʉ wo liɓo, ɓamɨna ndɨ Yeso nɨ anukpuɗoku. A ndɨ kakpakyana kʉgʉ
wo liɓo ɓɨpapapa. Ɓogwa ndɨ ombombo kʉgbɛ.
20 Luki limoti, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ nɔ, makoɓongonitɔgʉ.»
21 Ɓaɓɨɓya ɓa kʉwa ndɨ kapa ɓɛ ɓavɨ, luki limoti, ɨngbɔlɔ ɨfʉma ndɨ
ɓɨgala kubi ka pa nɨyɔ ɓa ndɨ mino kaɨnda.

Ambaza ka ɓambanzʉ akakɨsa Yeso

22 Na ɓʉgalo ɓi, ambaza ka ɓambanzʉ niɓɔ ɓotigala ndɨ kʉsyakʉ wagɔgɔ
wa ibombu ɓatamana ndɨ ɓɛ ɨngbɔlɔ o ɓi wa imoti aka. Yeso kaɗakagʉ
ndɨ pa imoti na ɓaɓɨɓya kakɨ, luki limoti, ɓaɓɨɓya ɓɨnda ndɨ asɨ ɨɓʉ aka.
23 Wɨna sɛ, mangbɔlɔ magɔgɔ otukyoku ndɨ ka gʉɗʉ wa Tibelia.
Mangbɔlɔ mi nɨmɔ a kʉwa ndɨ nɨ osilini ɓuwobi na pa nɨyɔ ɓambanzʉ
ɓalya ndɨ mino mukati, kumbuso Mombukwono-dosu kabibiso Kunzi.
24 Ambaza ka ɓambanzʉ ɨna ndɨ ɓɛ Yeso ikanɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓakɛgʉ ɓata
wa. Ɓaɗaka kʉwa ndɨ ka mangbɔlɔ, ɓaga kakɨsa ka Kapɛlɛnaumu.

Yeso nɨ mukati ma ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ

25 Nɨyɔ ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓadwɛ, ɓatokonyoku ndɨ Yeso kʉsyakʉ wagɔgɔ wa
ibombu, ɓamuusa ɓɛ: «Muwonisilo, wosiliku wanʉ ngbingo tino?»
26 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ,
makɛgʉ kɛkɨsa asɨ kyɛ mini ɓi makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga, luki
limoti kyɛ malyi ɓi mukati, mikutogo ɓɨkpɛkɛɗɛ-kpɛkɛɗɛ.
27 Makogyonitɔgʉ ligubo ko bulya malɨlɨ nɨmɔ apʉtɨkanaga. Luki limoti,
gyoni ka nɨmɔ olipyogo, apá ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Mika-mʉmbanzʉ
amʉpátʉ ndɛkɛ malɨlɨ mi nɨmɔ. A ɓɛyɔ, Baba nɨnɔ a Kunzi ɓɨkpɛ owonisila
ndɨ ɓɨngbanganya ɓɛ ɨyɨ nɔ atikoku.»
28 Ɓamuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Takwanana kagya ɓʉ kotulyoso mogubo
nɨmɔ Kunzi apaga?»
29 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Ligubo nilɔ Kunzi akapa ɓɛ gyoni nɨlɨ:
iɓɨnikyononi ɨmɨ yi nɨnɔ ɓetikoku ndɨ.»
30 Ɓaɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka limbanga tino lɔ wakwanana
katɨgyɨlya kyɛ tʉɓɨnɨkyanɨ? Wakagya luki tino?
31 Ɓotitosu ɓalyatʉ ndɨ malɨlɨ nɨmɔ ɓalɨkyaga ɓɛ mana kʉ ka ɨsa.
Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ikpikaga ndɨ mino ka Moɓiso Motu ɓɛ: ‹Kunzi ʉpá ndɨ
mukati nɨmɔ otukyoku ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ.›»
32 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, kɛgʉ
Musa nɔ amʉpá ndɨ mukati nɨmɔ otukyoku ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ. Luki limoti,
Baba nɔ apága mukati ma lɨngʉnʉ nɨmɔ otukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ.

33 A ɓɛyɔ, mukati ko Kunzi, a nɨmɔ osyogoku kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ,
apá ɔɓɨlɨ ka lɨtɔmbʉ.»
34 Ɓaɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, tɨpága masyɛ masɨ
mukati mi nɨmɔ aka mɔ.»
35 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ nɨ mukati nɨmɔ apága ɔɓɨlɨ. Mʉmbanzʉ
kodoku kʉ kamɨ, ɛɓɨnɨkyana, kɨmʉkanɨgʉ ndɛkɛ ɓata nza na mʉsasa
gʉtʉgʉ iki yi aka.
36 Luki limoti, namʉɓɨkyatʉ ndɨ ambɛ: wɨna sɛ, mɛmɨnatʉ ndɨ kanɨ
makoɓinikyonigʉ.
37 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ baba ɛpá, odokuto kʉ kamɨ. Kedulyoku,
nakakpumyigʉ ndɛkɛ.
38 A ɓɛyɔ, nakotukyokugʉ ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ kagya sɨpananɨsɔ kamɨ, luki
limoti nɨsɔ ka nɨnɔ etikoku ndɨ.
39 Na sɨpananɨsɔ ka nɨnɔ etikoku ndɨ a ɓɛ nakaɓungusogonitɔgʉ gʉtʉgʉ
ɓemoti aka ka nɨɓɔ epóku, luki limoti nupupisatʉ ɓasɨ ka ɓambʉkʉ ka
lɨsyɛ la mulɨɓo.
40 A ɓɛyɔ, sɨpananɨsɔ ka baba a ɓɛ mʉtʉ wasɨ nɨnɔ amɨna Miki,
aɓɨnɨkyana, inisoni na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Ɨmɨ, napupisatʉ ndɛkɛ
ka mbʉkʉ ka lɨsyɛ la mulɨɓo.»
41 Ɓayuda ɓapʉnga kʉwa ndɨ kanzɨnzɨnya Yeso kyɛ aɓɨkya ndɨ ɓɛ ɨyɨ nɨ
mukati nɨmɔ osyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ.
42 Ɓa ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: «Kɛgʉ mbɛyɨ Yeso mʉ? Mika Yɛzɛfʉ? Takamibigʉ
mbɛyɨ abakɨ na amakɨ? Akwanana pɨyɛ kaɓɨkya ɓata lɨkɨ ɓɛ osyoku kʉgʉ
wa lɨsyɛ?»
43 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Wosoni kaɨnzɨnzɨnya luga kunu.
44 Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kakwananɨgʉ kodoku kʉ kamɨ, kiki nɨ
Baba nɨnɔ etikoku ndɨ aka nɔ alutiniku. Ɨmɨ, napupisatʉ ndɛkɛ mʉtʉ yi
nɨnɔ ka mbʉkʉ ka lɨsyɛ la mulɨɓo.
45 Ɨkpikaga ka moɓiso ka ɓogyalandʉ ɓɛ: ‹Kunzi ʉtɨwa ndɛkɛ ɓambanzʉ
ɓasɨ.› Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ amʉkana Baba, aɓyɛ mʉtʉʉ kakɨ, odokuto kʉ kamɨ.
46 Kɛgʉ na mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ aminoni Baba, kiki nɨnɔ aka
nɔ otukyoku ko Kunzi, ɨyɨ nɔ aminoni Baba.
47 A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, nɨnɔ ɛɓɨnɨkyana, a na ɔɓɨlɨ
wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
48 Ɨmɨ nɨ mukati nɨmɔ apága ɔɓɨlɨ.
49 Ɓotitonu ɓalyatʉ ndɨ mana ka ɨsa, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, ɓolumwaga ndɨ.
50 Luki limoti, mukati mi nɨmɔ osyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ nɨma. Mʉtʉ yi nɨnɔ
alya, kokwigʉ ndɛkɛ.
51 Ɨmɨ nɨ mukati ma ɔɓɨlɨ nɨmɔ osyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ. Mʉmbanzʉ kalya,
ika ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Mukati mi nɨmɔ napá ndɛkɛ ambɛ
ɓambanzʉ ɓinisoni na ɔɓɨlɨ nɨ nzʉyɨ kamɨ.»
52 Kʉwa wa, Ɓayuda ɓapʉnga ndɨ ɓoɗongoso luga kaɓʉ, ɓanaɓɨkya ɓɛ:
«Alʉkʉ yi nɨmʉ akwanana pɨyɛ katɨpá nzʉyɨ kakɨ ɓɛ talyɨ lɨkɨ?»
53 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ,
makolyi nzʉyɨ ko Mika-mʉmbanzʉ, momwo ɓangʉ kakɨ, makikigʉ na ɔɓɨlɨ
kʉsɔ kunu.
54 Mʉmbanzʉ kalya nzʉyɨ kamɨ, omwo ɓangʉ kamɨ, ika na ɔɓɨlɨ wa
ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Napupisa ndɛkɛ ka mbʉkʉ ka lɨsyɛ la mulɨɓo.
55 A ɓɛyɔ, nzʉyɨ kamɨ a malɨlɨ ma lɨngʉnʉ, ɓangʉ kamɨ a luki limwo la
lɨngʉnʉ.

56 Mʉtʉ ninɔ alyaga nzʉyi kami, omwa ɓangʉ kami, ikaga kʉsɔ kami na
imi kʉsɔ kaki.
57 Baba ninɔ etikoku ndi a na ɔɓili, imi, na na ɔɓili ko ngu kaki. A ɓɛgɛyɔ,
mʉmbanzʉ ninɔ ɛlya, inisa na ɔɓili pisi kʉ kami.
58 Mukati mi nima otukyoku kʉgʉ wa lisyɛ. Kɛgʉ abɛ nimɔ ɓotitonu
ɓalya ndi, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, ɓokwaga ndi aka. Luki limoti, ninɔ alya mukati
mi nima, ika na ɔɓili wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.»
59 Yeso anzina ndi mʉnzina mi nimana ka Kapɛlɛnaumu ni akapá mʉtʉʉ
ka ndaɓʉ ya malʉmba.

Mʉnzina nimɔ apága ɔɓili wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ

60 Niyɔ ɓʉkana mʉnzina ka Yeso ɓɛyɔ, ɓudingi ɓa ɓaɓiɓya kaki aka ndi
ɓɛ: «Mʉnzina mi nimana a mʉmbanga kʉgbɛ, wani nɔ akwanana kapa
kaʉkana?»
61 Yeso andʉnga ndi ɓɛ ɓaɓiɓya kaki ɓakainzinzinya ko bulya mʉnzina
mi nimɔ. Kinili, umuusa kʉwa ndi ɓɛ: «Likpʉmʉka li nili amutulisito
mambɛngi?
62 Kika ni a ɓɛyɔ, ika kʉwa liki ni maminini Mika-mʉmbanzʉ kaɗaka
ɓata ka pa niyɔ a ndi mino kambwa?
63 Limbɛngi ko Kunzi lɔ apága ɔɓili. Nzʉyi kakwananigʉ kagya luki.
Mʉnzina nimɔ namʉɓikya ndi mɔ a mutumo no ngu ya limbɛngi, na imu
mɔ apága ɔɓili.
64 Luki limoti, ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti luga kunu ɓakɛgʉ kaɓinikyana.
A ɓɛyɔ, Yeso ibagatʉ ndi katʉkya ka ɓʉndɛli aka ɓɛ atʉ na niɓɔ
ɓakaɓinikyanagigʉ ndi na ninɔ agaba ndɛkɛ.»
65 Omotiloku ndi ɓɛ: «Kinili, namuɓikyi ambɛ: ‹Kɛgʉ na mʉmbanzʉ
ninɔ akwanana kodoku kʉ kami kiki ni baba aka nɔ ahukwilyini pisi.›»
66 Katʉkya ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, ɓudingi ɓa ɓaɓiɓya kaki ɓasa ndi,
ɓakakpakyanagigʉ ndi ɓata na iɓʉ.
67 Yeso umuusa kʉwa ndi ɓaɓiɓya tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ɓɛ: «Yɛgʉ iɓunu, ma
kʉwa gɔni iɓunu kapa kɛsa?»
68 Simoni-Pɛtɛlɛ asikisya ndi ɓɛ: «Mombukwono-dosu, tinda ɓata ka
wani? Iwɛ wa na mʉnzina nimɔ apága ɔɓili wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
69 Iɓusu, takaɓinikyana, takaiba ambɛ iwɛ ni Mʉtʉ Wotu ninɔ Kunzi
atikoku ndi.»
70 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Kɛgʉ mbɛyi imi aka nɔ namʉpʉnaga ndi iɓunu
ɓasi tɛkɛɓɛ na ɓaɓa? Luki limoti, ɓemoti luga kunu a mumuyoniso!»
71 Yeso a ndi kanzina ko bulya ka Yuda ninɔ a ndi mika Simoni Isikalioti.
A ɓɛyɔ, Yuda nɔ a ndi kagaba, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ a ndi mino ɓemoti ka ɓaɓiɓya
tɛkɛɓɛ na ɓaɓa yɔ.

7

Ɓamamaki Yeso ɓakɛgʉ kaɓinikyana

1 Kumbuso yi, Yeso alingya ndi Galilaya wasi. A ɓɛyɔ, kɛgʉ ndi kapa
kalingyo Yudɛa kyɛ ɓangama ka Ɓayuda ɓa ndi kakisa kamwisiso.

2 Wɨna sɛ, yɨnga ɓemoti ka Ɓayuda nɨnɔ ɓamakaga ndɨ ɓɛ yɨnga wa
Ɓangbangba* a kʉwa ndɨ ɓuwobi.
3 Ɓamamakɨ Yeso ɓaɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Tɨtʉkyɨlya iɓusu wanʉ, waga
ka Yudɛa iba ɓaɓɨɓya kakʉ nɨɓɔ kʉ ɓɨnitɔ gɔnɨ ɨɓʉ nɨlɔ wika kagya.
4 Kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ agyaga lɨkpʉmʉka ko
dikiɗi, nɨ a sɛ kakɨsa kaɨmibisisoko ɓɨngbanganya. Kika nɨ wakagya
makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga, wiwonisa nɛkɨ ka ɓambanzʉ ɓasɨ.»
5 A ɓɛyɔ, gʉtʉgʉ ɓamamakɨ ɓɨkpɛ ɓakɛgʉ ndɨ kaɓɨnɨkyana.
6 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ngbingo yi nɨnɔ kamɨ wanza kanitulyonigʉ
mbɛyɨ. Luki limoti, nɨnɔ kunu ikaga ɨyɨ asɨ wanza aka ɓongbinga ɓasɨ.
7 Ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ ɓakakwananɨgʉ kamʉmʉya iɓunu. Luki limoti,
ɓɛmʉyatʉ ɨmɨ kyɛ na dɛmʉ kaʉɓɨkyaga yɨgya kaɓʉ yanyɛ.
8 Wɨndoni iɓunu ka yɨnga. Nakɛgʉ mino ɨmɨ kaɨnda kyɛ ngbingo kamɨ
kɛgʉ mbɛyɨ wakɨtʉlyana.»
9 Nɨyɔ aɓɨkya ɓɛyɔ, asɨkana ndɨ ɨyɨ ka Galilaya.

Yeso ogoni ka yɨnga

10 Nɨyɔ ɓamamakɨ ɓɨnda ndɨ ka yɨnga, Yeso ɨnda ndɨ gɔnɨ ɨyɨ ɓɨpɛlɛ nɨ
ɓambanzʉ ɓakibigʉ.
11 Kʉwa wa, ɓangama ka Ɓayuda ɓapʉnga ndɨ kakɨsa ɓɨvaka-vaka,
ɓanuusogo ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨnɔ a yanɨ?»
12 Kʉsɔ wa ambaza kʉ, ɓambanzʉ ɓa ndɨ kaɨnzɨnzɨnya yakpʉ kʉgʉ ka
Yeso. Ɓatʉ ɓagɔ ɓa ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: «A mʉtʉ wanza.» Ɓatʉ ɓɔ ɓɛ: «Haaa,
akauluta ɓambanzʉ ko pisi yanyɛ.»
13 Luki limoti, kɛgʉ na mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ aɓɨkyaga ndɨ lɨkpʉmʉka
ɓɨngbanganya, kyɛ ɓʉɓangaga ndɨ ɓangama ka Ɓayuda.
14 Ngbingo yi nɨnɔ dumo a kʉwa ndɨ mino ɓɨkɔkpwɔ, Yeso aga ndɨ ka
Ndaɓʉ ko Kunzi, apʉnga kapá mʉtɨwɨ.
15 Ɓayuda ɓombombaya ndɨ, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Alʉkʉ mʉna apʉnya mbɛyɨ
na yimibo yanɨ? Wɨna sɛ, kɨndagʉ gʉtʉgʉ ndɨ ka ɨkɔlɔ ɓɛgɛyɔ.»
16 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Mʉtɨwɨ nɨmɔ ɨmɨ napága, kikogigʉ makamɨ,
luki limoti, ikaga ma ko Kunzi nɨnɔ etikoku ndɨ.
17 Mʉmbanzʉ kika wakɨtʉlya kagya nɨlɔ Kunzi apaga, iba pisi ka mʉtʉʉ
mi nɨmɔ ɓɛ akotukyoku ka Baba ikanɨ kamɨ ɓɨkpɛ.
18 Mʉtʉ yi nɨnɔ anzɨnaga ko lina kakɨ ɓɨkpɛ, akɨsaga ɨbɨba kakɨ aka
mombukwana-dakɨ yi. Luki limoti, nɨnɔ akɨsaga ɨbɨba ka nɨnɔ atikoku
ndɨ, aɓɨkyaga lɨngʉnʉ nɨ kʉɓɔɓɔkʉ kɛgʉ kʉsɔ kakɨ.
19 Musa kamʉpágʉ mbɛyɨ ndɨ mʉtʉʉ? Luki limoti, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ
ɓemoti aka kɛgʉ kaɓyɛ mʉtʉʉ mi nɨmɔ. Mbɨya wanʉ, ko bulya ɨkɨ yɔ mo
mino kakɨsa kemwisiso?»
20 Ambaza asikisya ndɨ ɓɛ: «Wa na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ! Wanɨ mbɛyɨ nɔ
akakɨsa kaumwisiso?»
21 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Nagya ndɨ lɨkpʉmʉka lɨmbanga limoti aka,
amudikisa ndɨ iɓunu ɓasɨ nɔkʉ ɓɨdɛ.
22 Iɓunu mʉkɔgɔ ɓomiki gʉtʉgʉ ka Lɨsyɛ la kimumbiso aka kyɛ Musa
amʉpá ndɨ mʉtʉʉ kagyaga ɓɛyɔ. Ka lɨngʉnʉ, kodokugʉ ndɨ ka Musa, luki
limoti, ka ɓotitonu.

---

* **7:2 7:2** *yɨnga wa Ɓangbangba:* a ndɨ yɨnga ka Ɓayuda nɨnɔ agyaga ndɨ pɔsɔ ɓemoti, ɓalyaga ndɨ ka tɨmba wa kʉɓɔmʉ na nɨnɔ wa tɛkɛɓɛ kanɨ ɓomoni kanyɔ masɔlɔ. Ɓatamanaga ndɨ ngbingo yi nɨnɔ ɓomikya-Ɓezaleli ɓa ndɨ mino ka ɨsa. Ko ngbingo wa yɨnga yi nɨnɔ, ɓatʉ ɓasɨ ɓɨkaga ndɨ ka ɓangbangba. Yelusalɛma a kʉwa ndɨ pa yidingi kʉ ɓalyaga ndɨ mino yɨnga yi nɨnɔ. Wanda kaƁalawi 23:34-36; Yɨgɨlya 16:13.

23 Kika nɛkɨ nɨ ɓʉkɔgɔtʉ ɓomiki ka Lɨsyɛ la kimumbiso, a ko bulya
yiɓuulya mʉtʉʉ ka Musa. Ko bulya ɨkɨ sɛ kʉwa yɔ mambɛngɨ o mino
kamʉkandɨkana wa nauhukusi mino mʉmbanzʉ ka Lɨsyɛ la kimumbiso?
24 Makokogonitɔgʉ mʉkɔmbʉ kaɓyɛnɛnɛ na nɨyɔ mɨnaga no miso aka,
luki limoti, kogoni ka ɓungbingbili.»

Yeso nɨ Masiya?

25 Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓa Yelusalɛma ɓa ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: «Kɛgʉ mʉtʉ yi nɨnɔ
ɓakakɨsa kamwisiso nɨmʉ?
26 Wɨna sɛ, akanzɨna ɓɨngbanganya kambwa ka ɓambanzʉ na ɓakɛgʉ
gʉtʉgʉ kaɓukyo aka. Ɓangama ɓibito nɛkɨ ɓi lɨngʉnʉ ɓɛ ɨyɨ nɨ Masiya?
27 Takaiba ambɛ mʉtʉ yi nɨmʉna apʉnya yanɨ. Luki limoti, ngbingo
yi nɨnɔ Masiya odoku ndɛkɛ mino, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kibigʉ
ndɛkɛ ɓɛ apʉnya yanɨ.»
28 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a kʉwa ndɨ mino kapá mʉtɨwɨ ka Ndaɓʉ ko
Kunzi, aɓɨkya ndɨ na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Matʉ kemibo ɓɨnza na mibatʉ kʉ
no mino kapʉnya? Nakodokugʉ ndɨ ko ngu kamɨ ɓɨkpɛ, luki limoti, nɨnɔ
etikoku ndɨ aɓɨkyaga ɨyɨ asɨ lɨngʉnʉ aka. Iɓunu, makamibigʉ.
29 Ɨmɨ, namibatʉ kyɛ notukyoku ndɨ kʉ kakɨ, ɨyɨ nɔ etikoku.»
30 Ɓakɨsa kʉwa ndɨ ɓɛ ɓagwi Yeso lɨkɨ, luki limoti, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ
ɓemoti aka kakwananagʉ ndɨ kagwi, kyɛ ngbingo kakɨ kɛgʉ mbɛyɨ ndɨ
wakɨtʉlyana.
31 Kʉsɔ wa ambaza, ɓambanzʉ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Ngbingo
yi nɨnɔ Masiya odoku ndɛkɛ mino, agyatʉ ndɛkɛ gɔnɨ ɨyɨ makpʉmʉka
mʉmbanga-mbanga makpʉ kakɨtaga alʉkʉ yi nɨmʉ?»

Ɓafalisayɔ ɓutikini ɓazamʉ kagwi Yeso

32 Ɓafalisayɔ ɓʉmʉkana ndɨ ɓambanzʉ nɨ ɓanɨnzɨnzɨnya ko bulya ka
Yeso ka ambaza kʉ. Kʉwa wa, ɓokumu-kumu na Ɓafalisayɔ ɓʉtɨka ndɨ
ɓazamʉ kagwi.
33 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa ɓɛ: «Na mbɛyɨ ɓata pa imoti na
iɓunu ko ngbinga mʉkɛɗɛ. Kumbuso yi, nɨgatʉ katakanya nɨnɔ etikoku
ndɨ.
34 Mɛkɨsatʉ ndɛkɛ ɓɨvaka-vaka, luki limoti, makɛmɨnɨgʉ. Makak-
wananɨgʉ ndɛkɛ kosila kʉ niko mino.»
35 Ɓayuda ɓuusana ndɨ luga kaɓʉ ɓɛ: «A sɛ kʉwa kaɨnda yanɨ, nɨyɔ
takakwananɨgʉ mino kamɨna? A sɛ kapa kaɨnda ka Ɓayuda ɓi nɨɓɔ ɓa
ɓumisikono luga ka Ɓagiliki na kaʉpá Ɓagiliki mʉtɨwɨ kakɨ?
36 Atɨɓɨkyi ɓi ɓɛ: ‹Mɛkɨsatʉ ndɛkɛ ɓɨvaka-vaka, luki limoti, makɛmɨnɨgʉ.
Makakwananɨgʉ ndɛkɛ kosila kʉ niko mino.› Isi ya mʉnzɨna mi nɨmɔ nɨ
ɨkɨ?»

Liɓo nɨlɔ apága ɔɓɨlɨ

37 Lɨsyɛ la muliɓo la yɨnga yi nɨnɔ a ndɨ lɨsyɛ lidingi kʉgbɛ. Lɨsyɛ li
nɨlɔ, Yeso amaga ndɨ ɓɨgba, aɓɨkya na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Mʉmbanzʉ kika na
mʉsasa, oduku komwo liɓo kʉnʉ no mino.
38 Ka mʉtʉ yi nɨnɔ, ɨka ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Moɓiso Motu aɓɨkyaga
mino ɓɛ: ‹Mambɛngɨ mo moɓo mudingi-dingi nɨmɔ apága ɔɓɨlɨ akɨka
ndɛkɛ katʉkya ka lɨmbɛngɨ ka mʉtʉ nɨnɔ ɛɓɨnɨkyana.›»
39 Yeso a ndɨ kanzɨna ɓɛyɔ ko bulya Lɨmbɛngɨ ko Kunzi nɨlɔ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ
ɓaɓɨnɨkyana ɓika ndɛkɛ nolu. A ɓɛyɔ, Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ kɛgʉ mbɛyɨ ndɨ
lidoku, kyɛ Kunzi a ndɨ nɨ kanapígʉ Yeso ɨbɨba.

Bambanzʉ ɓigbononogini ko bulya ka Yeso

40 Niyɔ ɓambanzʉ ɓagɔgɔ luga wa ambaza ɓʉkana mino mʉnzina mi
nimɔ, ɓaɓikya ndi ɓɛ: «A lingʉnʉ aka Mugyalandʉ ninɔ ɓawanyaga ndi!»
41 Ɓagɔgɔ ɓaɓikya ndi ɓɛ: «Masiya nɔ!» Luki limoti, ɓagɔgɔ ɓata ɓɛ:
«Ambɛ, Masiya akwananatʉ kotukyoku ka Galilaya?
42 Moɓiso Motu kaɓikyagigʉ mbɛyi ɓɛ Masiya iɓʉkʉta ndɛkɛ ka
livananza ka ngama Daudi na ka Bɛtɛlɛhɛmʉ, mugi nimɔ Daudi a ndi
mino?»
43 Kʉwa wa, ambaza igbananaga ndi ko bulya ka Yeso.
44 Ɓatʉ ɓagɔgɔ luga kaɓʉ ɓa ndi kapa kagwi, luki limoti, mʉmbanzʉ
gʉtʉgʉ ɓemoti aka kavilagʉ ndi.

Ɓangama ka Ɓayuda ɓakɛgʉ kaɓinikyana Yeso

45 Kumbuso yi, ɓazamʉ niɓɔ ɓokumu-kumu na Ɓafalisayɔ ɓʉtika ndi,
ɓigoku. Ɓumuusa kʉwa ndi ɓazamʉ ɓɛ: «Ko bulya iki yɔ makodukugʉ
mino na Yeso?»
46 Ɓusikisya ndi ɓɛ: «A limbanga! Takanamukonigʉ ndɛkɛ mʉmbanzʉ
ananzina abɛ alʉkʉ yi ninɔ kʉ!»
47 Ɓafalisayɔ ɓumuusa ndi ɓɛ: «Ambɛ, mogulyini kʉwa gɔni iɓunu ka
kʉɓɔɓɔkʉ kwi nikwɔ?
48 Atʉ mbɛyi na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka luga kusu ka ɓangama
ikani ka Ɓafalisayɔ ninɔ aɓinikyana?
49 Luki limoti, ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓakibigʉ mʉtʉʉ ka Musa. Ɓovoni ndi
ligbongoni.»
50 Nikodimo a ndi ɓemoti ka Ɓafalisayɔ niɓɔ ɓa ndi wa. Iyi nɔ odoku
ndi kamina Yeso kambwa, ʉɓikya ndi ɓɛ:
51 «Mʉtʉʉ kusu, akɔgɔtʉ mʉkɔmbʉ ka mʉmbanzʉ ni ɓakanomukonigʉ
ikani ɓakanibigʉ ɓɛ ogyi ɓi iki?»
52 Luki limoti, ɓasikisya ndi ɓɛ: «Wa kʉwa iwɛ mʉtʉ wa Galilaya gɔni?
Kpima mbɛyi Moɓiso Motu ɓinza ikani winatʉ gʉtʉgʉ ɓɛ mugyalandʉ
ɓemoti opupatʉ ndɛkɛ ka Galilaya.»

Yeso na aɗanda ɓemoti

[
53 Kumbuso yi, iɓʉ ɓasi ɓiganana ndi ka ɓakʉkaɓʉ.

8

1 Luki limoti, Yeso aga ndi iyi ka Ngʉpa ya Mizeituni.
2 Ɓʉgala ɓi na ɓʉsɔɓi ɓiɓo, iga ndi ɓata ka Ndaɓʉ ko Kunzi. Ɓambanzʉ
ɓasi ɓakpuɗoku ndi. Iko, apʉnga ndi kaʉpá mʉtiwi.
3 Ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ ɓodoku kʉwa ndi wa na muko
ɓemoti ninɔ ɓagwi ndi na mʉlʉkʉ. Ɓamomosa ndi kambwa ka ɓambanzʉ
ɓigbʉ,
4 ɓaɓikya Yeso ɓɛ: «Muwonisilo, ɓagwi muko yi nimʉ na mʉlʉkʉ mbiya
wa.
5 Kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ kusu, Musa atikpamya ndi kaʉmwɔgɔ inguo ya
ɓoko ɓi niɓa na matamʉ. Iwɛ, wa sɛ kʉwa kaɓikya ɓʉ?»
6 Ɓa ndi kaɓikya ɓɛyɔ ko bulya yikingila Yeso, kyɛ ɓa ndi kakisa
kasʉngʉlya. Luki limoti, Yeso odidika ndi, apʉnga kokpiko na kpɛngbɛ
ka litɔmbʉ.
7 Niyɔ ɓisisilaga ndi mino kamuusogo, Yeso ananʉkana ndi, ʉɓikya ɓɛ:
«Mʉtʉ ninɔ kanogyigʉ ndɛkɛ iyi ɓʉnyɛ luga kunu, apʉngi ni iyi kamaka
litalʉ la mambwa.»
8 Kumbuso yi, odidika ndi ɓata, apʉnga ɓata kokpiko ka litɔmbʉ.

9 Ngɓingo yi nɨnɔ ɓʉkana mino ɓɛyɔ, ɓapʉnga ndɨ katʉkya yɨkaka-
yɨkaka kaɨpʉnga na ɓambɔkʉ. Yeso otigolo mʉkaka aka wa ɨɓʉ na muko
yi nɨnɔ wa a mbɛyɨ ndɨ ɓata mino wakamaga kambwa ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa
ndɨ wa.
10 Kʉwa wa, Yeso amaga ɓata ndɨ, amuuso muko nɔ ɓɛ: «Yɛ ma,
ɓatʉ nɨɓɔ ɓusungulyi ɓa yanɨ? Kɛgʉ nɛkɨ na mʉmbanzʉ nɨnɔ ubisi na
mʉkɔmbʉ?»
11 Asikisya ndɨ ɓɛ: «Gʉtʉgʉ ɓemoti aka Mombukwono-dosu.» Yeso aka
na ɨyɨ ɓɛ: «Ɛɛɛ, nakubisigʉ ɨmɨ na mʉkɔmbʉ ɓɛgɛyɔ. Waganɔ, luki limoti,
wakigilyonitɔgʉ ɓata kagya ɓʉnyɛ.»]

Yeso nɨ ɓʉngbanganya ɓa ɔɓɨlɨ

12 Yeso ʉɓɨkya ɓata ndɨ ɓambanzʉ ɓɛ: «Ɨmɨ nɨ ɓʉngbanganya ɓa ɔɓɨlɨ.
Mʉmbanzʉ kɛɓɨɓya kakpakyanɨgʉ ndɛkɛ ko biti, luki limoti, inisona ndɛkɛ
na ɓʉngbanganya ɓa ɔɓɨlɨ.»
13 Ɓafalisayɔ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɨwɛ nɔ wa dɛmʉ kakʉ ka mombukwana-
dakɨ yi. Ɓʉdɛmʉ kakʉ kɛgʉ nɛkɨ ɓa lɨngʉnʉ.»
14 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Gʉtʉgʉ nakika dɛmʉ kamɨ mombukwana-
dakɨ yi, ɓʉdɛmʉ kamɨ a ɓa lɨngʉnʉ, kyɛ nakaiba ambɛ napʉnya yanɨ na
nakaɨnda yanɨ. Luki limoti, iɓʉnu, makɛgʉ kaiba ɓɛ napʉnya yanɨ ikanɨ
nakaɨnda yanɨ.
15 Iɓʉnu, makɔgɔ lɨkpʉmʉka kaɓyɛnɛnɛ na tamanaga ka ɓambanzʉ.
Luki limoti, ɨmɨ, nakakɔgɨgʉ lɨkpʉmʉka ka mʉmbanzʉ.
16 Na gʉtʉgʉ nakakɔ lɨkpʉmʉka ka mʉmbanzʉ, ika ka ɓungbingbili aka
kyɛ nakɛgʉ mʉkaka. Luki limoti, ta pa imoti na Baba nɨnɔ etikoku.
17 Wɨna sɛ, ka mʉtʉʉ kunu, ɓokpikatʉ ndɨ ɓɛ ɓʉdɛmʉ ka ɓatʉ ɓaɓa ɓɔ
ikaga ɓa lɨngʉnʉ.
18 Na dɛmʉ kamɨ mombukwana-dakɨ yi. Baba nɨnɔ etikoku ndɨ a gɔnɨ
dɛmʉ kamɨ.»
19 Ɓafalisayɔ ɓamuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Abakʉ a sɛ kʉwa yanɨ?» Yeso aka
ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «Makemibigʉ na makamibigʉ Baba. Makemiba ndɨ, iba
mamibatʉ gɔnɨ Baba.»
20 Yeso a ndɨ kanzɨna ɓɛyɔ ngɓingo yi nɨnɔ a ndɨ mino ka Ndaɓʉ
ko Kunzi. A ndɨ ka kpɔlɔ wa kpokoyo nɨnɔ ɓaɗɨkɨtaga mino apɛpɛ.
Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kagwigʉ ndɨ kyɛ ngɓingo kakɨ kɛgʉ ndɨ
wakɨtʉlyana.

Yeso oɓikyini ɓɛ akaɨnda kʉ ka Baba

21 Yeso ʉɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ, nogoni ɨmɨ. Mɛkɨsatʉ ɓanʉ, luki limoti,
mokwo ndɛkɛ ka ɓʉnyɛ kunu. Makakwananɨgʉ kosila kʉ no mino kaɨnda.»
22 Ɓayuda ɓuusana ndɨ luga kaɓʉ ɓɛ: «A sɛ kʉwa kaɨnda kaibongiso,
kyɛ akaɓɨkya ɓɛ: ‹Makakwananɨgʉ kosila kʉ no mino kaɨnda?›»
23 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Iɓʉnu, ma ɓatʉ ɓa wasɨ wanʉ, luki limoti, ɨmɨ,
na mʉtʉ wa kʉgʉ. Iɓʉnu, ma ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ, luki limoti, ɨmɨ, nakɛgʉ
mʉtʉ wa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ.
24 Kinili, namuɓikyi ɓi ambɛ mokwaga ndɛkɛ ka ɓʉnyɛ kunu. A ɓɛyɔ,
makoɓinikyoni ɓɛ ɨmɨ nɨ, ‹Natʉ›, mokwaga ndɛkɛ ka ɓʉnyɛ kunu aka.»
25 Ɓamuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Ɨwɛ mbɛyɨ nɨ wanɨ ɓɨkpɛ?» Yeso usikisya ndɨ
ɓɛ: «Ɨmɨ nɨ nɨnɔ namʉɓɨkya ndɨ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ.
26 Na na makpʉmʉka makpʉ kamʉɓɨkya na kamubiso mino na
mʉngɨmbɔ. Luki limoti, naɓɨkyaga ka ɔɓɨlɨ nɨlɔ aka lɔ nʉkana ndɨ na
nɨnɔ etikoku ndɨ. Ɨyɨ, aɓɨkyaga lɨngʉnʉ.»
27 Ɓakɛgʉ ndɨ kaiba ɓɛ a ndɨ kaʉnzɨnɨlya ko bulya ka Abakɨ.

28 Yeso ʉɓikya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Ngbingo yi nɨnɔ maɗokisa ndɛkɛ
mino Mika-mʉmbanzʉ, miba kʉwa ndɛkɛ ɓɛ ɨmɨ nɨ ‹Natʉ›. Miba ɓɛ
nakagyagɨgʉ luki gʉtʉgʉ limoti aka ka sɨpananisɔ kamɨ, luki limoti,
naɓɨkyaga nɨlɔ aka lɔ Baba ewonisila ndɨ.
29 Nɨnɔ etikoku ndɨ a pa imoti na ɨmɨ. Kɛsagʉ ndɨ mʉkaka, kyɛ nagyaga
ɓongbinga ɓasɨ nɨlɔ aka lɔ aɓosogo.»
30 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino kanzɨna ɓɛyɔ, ɓambanzʉ ɓakpʉ
ɓaɓɨnɨkyana ndɨ.

Kʉlikanaga ya lingʉnʉ

31 Yeso ʉɓiкya kʉwa ndɨ Ɓayuda nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ ɓɛ: «Makiko
kaɓyɛ mʉnzɨna kamɨ ɓɨnza, miko ka lɨngʉnʉ ɓaɓɨɓya kamɨ.
32 Miba ndɛkɛ lɨngʉnʉ, na lɨngʉnʉ amʉkʉlaga.»
33 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Ta lɨvananza ka Abalahamʉ, mʉmbanzʉ kat-
ɨbisagʉ ɨɓusu ɓusunzu gʉtʉgʉ lɨsyɛ limoti aka. Wakatɨɓɨkya lɨkɨ ɓɛ
takʉlikanagatʉ ndɛkɛ?»
34 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, mʉtʉ
wasɨ nɨnɔ agyaga ɓʉnyɛ a musunzu wa ɓʉnyɛ.
35 Musunzu kikogigʉ ɓongbinga ɓasɨ ka lɨvananza. Luki limoti, miki
ikaga ɨyɨ mino ka ɓongbinga ɓasɨ.
36 Kika nɛkɨ nɨ Miki amukulogini, mika kʉwa ndɛkɛ ɓʉkʉlikanaga
lɨngʉnʉ.
37 Nakaiba ambɛ ma lɨvananza ka Abalahamʉ. Luki limoti, makakɨsa
kemwisiso, kyɛ makɛgʉ kabaɨlya mʉnzɨna kamɨ.
38 Ɨmɨ, nakaɓɨkya nɨlɔ nɨna ndɨ ka Baba. Iɓunu, makagya nɨlɔ mʉkana
ndɨ na obonu.»
39 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Obosu nɨ Abalahamʉ.» Yeso aka ndɨ na ɨɓʉ
ɓɛ: «Makiko ɓi ka lɨngʉnʉ ɓomika Abalahamʉ, makwanano ɓi kagya
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Abalahamʉ agyaga ndɨ mino.
40 Luki limoti, mbɨya wanʉ makakɨsa kemwisiso. Wɨna sɛ, Abalahamʉ
kagyagʉ ndɨ ɨyɨ inguo ya lɨkpʉmʉka li nɨlɔ. Ɨmɨ namʉɓɨkyaga ndɨ lɨngʉnʉ
nɨlɔ nʉkana ndɨ kotukyoku ko Kunzi.
41 Iɓunu, makagya mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ obonu wagɔgɔ agyaga ndɨ mino.»
Ɓasikisya ndɨ Yeso ɓɛ: «Takɛgʉ ɓomiki ɓa ɓʉɗanda. Obosu ɓemoti nɨ
Kunzi aka.»
42 Yeso ʉɓiкya ndɨ ɓɛ: «Kunzi kiko ɓi Obonu, makwananatʉ ɓi kɛpa. A
ɓɛyɔ, ɨmɨ nopupa ndɨ ko Kunzi, nodoku sɛ kʉwa. Nakodokugʉ ndɨ ko ngu
kamɨ ɓɨkpɛ, luki limoti, ɨyɨ nɔ etikoku ndɨ.
43 Ko bulya ɨkɨ yɔ makɛgʉ mino kotombisyo lɨkpʉmʉka nɨlɔ
nakamʉɓɨkya? A kyɛ makakwananɨgʉ kaʉkana mʉnzɨna kamɨ.
44 Obonu nɨ mumuyoniso, mapaga kagya nɨlɔ aka lɔ aɓosilogo. Ɨyɨ, a
ndɨ mʉmwɔ ɓambanzʉ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ. Gʉtʉgʉ lɨsyɛ limoti aka
kanomogigʉ ndɛkɛ ka lɨngʉnʉ, kyɛ lɨngʉnʉ kɛgʉ kʉsɔ kakɨ. Ngbingo yi
nɨnɔ aɓʉkʉlaga mino ɓɔngɔ, anzɨnaga ɨyɨ asɨ mʉɗɔngɔnɨ aka, kyɛ ɨkaga
ɨyɨ ɓɛyɔ aka yɔ katʉkya ndɨ ka ɓʉndɛlɨ. A ɓɛyɔ, a mʉtʉ wa kʉɓɔɓɔkʉ na
mombukwana kʉɓɔɓɔkʉ.
45 Luki limoti, ɨmɨ naɓɨkyaga lɨngʉnʉ, kinili, makɛɓɨnɨkyanagɨgʉ.
46 Mʉtʉ tino luga kunu nɔ akwanana kaɓɨkya ɓɨngbanganya ɓɛ nagya
ndɨ ɓʉnyɛ? Kika nɛkɨ nɨ nakaɓɨkya lɨngʉnʉ, ko bulya ɨkɨ yɔ makɛgʉ mino
kɛɓɨnɨkyana?
47 Mʉtʉ ko Kunzi ʉkanaga lɨkpʉmʉka ko Kunzi. Kika nɨ iɓunu
makʉkanagɨgʉ, a kyɛ makɛgʉ ɓatʉ ko Kunzi.»

Yeso na Abalahamʉ

48 Kʉwa wa, Ɓayuda ɓasikisya ndɨ Yeso ɓɛ: «Iɓusu, toɓikyito ɓi lɨngʉnʉ ambɛ wa Musamalia, na gɔnɨ ɓɛ wa na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ.»

49 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Nakɛgʉ ɨmɨ na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ, luki limoti, naɓangagatʉ Baba. Iɓunu, makɛɓangagɨgʉ ɨmɨ.

50 Ɨmɨ, nakakɨsagɨgʉ ɨbɨba kamɨ, luki limoti, Kunzi nɔ ɛkɨsɨlyaga ɨmɨ. Ɨyɨ nɔ akɔgɔ mʉngɨmbɔ.

51 A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓikya ambɛ, mʉmbanzʉ koɓuulyogo mʉnzɨna kamɨ, kokwɨgʉ ndɛkɛ.»

52 Ɓayuda ɓaɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Mbɨya wanʉ, tibini sɛ kʉwa lɨngʉnʉ ambɛ wa na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ! Abalahamʉ okwoni ndɨ, ɓogyalandʉ ɓokwogo gɔnɨ. Ɨwɛ, wakaɓɨkya ɓɛ: ‹Mʉmbanzʉ koɓuulyogo mʉnzɨna kamɨ, kokwɨgʉ ndɛkɛ.›

53 Wa mʉtʉ wa ɨbɨba kakɨtaga obosu ɓɛyɔ ka Abalahamʉ? Okwoni ndɨ, ɓogyalandʉ ɓokwogo gɔnɨ. Wa mbɛyɨ kaɨva abɛ wanɨ?»

54 Yeso osikisya ɓɛ: «Nakɨbɨba ɨmɨ mombukwana-dakɨ yi, ɨbɨba yi nɨyɔ kikɨgʉ na ɨzangɨya. Baba yi nɨnɔ maɓɨkyaga ɓɛ Obonu, ɨyɨ nɔ ɛbɨbaga ɨmɨ.

55 Luki limoti, makamibɨgʉ. Ɨmɨ, namibatʉ ɨmɨ. Nakaɓɨkyo ɓi ambɛ nakamibɨgʉ, niko ɓi mʉtʉ waɓɔngɔ abɛ iɓunu. Luki limoti, namibatʉ na noɓuulyagatʉ mʉnzɨna kakɨ.

56 Obonu ɓɛyɔ ka Abalahamʉ ogwaga ndɨ magyagya ka tamanaga kaɨna lɨsyɛ nilɔ nodoku ndɛkɛ mino. A lɨngʉnʉ, ɨnatʉ ndɨ, otumo na magyagya ɓɨɗɛ.»

57 Ɓayuda ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wakanotulyosɨgʉ ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ kuɓukumuti. Wamɨna kʉwa ndɨ Abalahamʉ yi lɨkɨ?»

58 Yeso aka na ɨɓʉ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓikya ambɛ, kambwa Abalahamʉ kaɨɓʉkʉta, ɨmɨ ‹natʉ.›»

59 Ɓapʉnaga kʉwa ndɨ matamʉ kamakaga nomu. Luki limoti, Yeso ɨsʉma ndɨ, opupo ka Ndaɓʉ ko Kunzi.

9

Yeso ahukusini mʉtʉ nɨnɔ ɨɓʉkʉta ndɨ nɨ kɨnagɨgʉ

1 Lɨsyɛ limoti, Yeso a ndɨ kakpakyana ko pisi, amɨna alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ɨɓʉkʉta ndɨ nɨ kɨnagɨgʉ.

2 Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Muwonisilo, ko bulya ɨkɨ yɔ alʉkʉ yi nɨmʉ ɨɓʉkʉta ndɨ mino nɨ kɨnagɨgʉ? A ndɨ ko bulya ɓʉnyɛ kakɨ ɨkanɨ nɨɓɔ ka ɓaɓʉkʉta kakɨ?»

3 Yeso osikisya ndɨ ɓɛ: «Kɛgʉ ko bulya ɓʉnyɛ kakɨ ɨkanɨ nɨɓɔ ka ɓaɓʉkʉta kakɨ. Luki limoti, a ɓɛyɔ kyɛ ligubo ko Kunzi inisoni pisi kʉ kakɨ.

4 Okwononi tagyɨ ligubo ka nɨnɔ etikoku ndɨ na lɨsyɛ. Biti a kʉwa kolipyo, ngbingo yi nɨnɔ mʉmbanzʉ kakwananɨgʉ mino kagya ligubo.

5 Ngbingo yi nɨnɔ na mbɛyɨ mino ka ɔɓɨlɨ, ɨmɨ nɨ ɓʉngbanganya ɓa ɔɓɨlɨ.»

6 Nɨyɔ Yeso anzɨna ɓɛyɔ, aɓakya ndɨ ɓotikito ka lɨtɔmbʉ, opula kʉwa, agbodya noɓu alʉkʉ yi nɨnɔ ko miso.

7 Aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wɨnda kaɨsʉkʉsa miso ka ziwa wa Siloamu.» Isi ya «Siloamu» nɨ «Mʉtʉ yi nɨnɔ ɓatiki». Alʉkʉ nɔ aga ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ, ɨsʉkʉsa miso, igoku kʉwa nɨ anɨna ɓɨngbanganya.

8 Ɓapɨmbanɨ kakɨ na ɓatʉ nɨɓɔ ɓamɨnaga ndɨ kambwa kaɨkʉkʉngya, ɓuusa ndɨ ɓɛ: «Kɛgʉ mbɛyɨ alʉkʉ nɨnɔ ɨkaga ndɨ wakiko kaɨkʉkʉngya nɨmʉ?»

9 Ɓagɔgɔ ɓosikisya ndɨ ɓɛ: «Iyo, ɨyɨ aka nɔ.» Ɓagɔgɔ ɓata ɓɛ: «Kalɨ, kɛgʉ ɨyɨ, ɓaɓyɛnɛnɛ na ɨyɨ.» Luki limoti, alʉkʉ nɔ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ aka nɔ.»
10 Ɓamuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Miso uhukwikoni ɓi lɨkɨ?»
11 Osikisya ndɨ ɓɛ: «Alʉkʉ nɨnɔ ɓamakaga ɓɛ Yeso opuli ɓi lɨtɔmbʉ, egboɗyo nolu ko miso, ɛɓɨkya ɓɛ: ‹Wɨnda kaɨsʉkʉsa ka Siloamu.› Nago ɓi, nogyoku ɓɛyɔ aka yɔ, napʉnga kaɨna.»
12 Ɓamuusa ɓata ndɨ ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨnɔ a yanɨ?» Usikisya ɓɛ: «Sibigʉ.»

Ɓafalisayɔ ɓakakpɨma mʉtʉ nɨnɔ ɓahukusa ndɨ

13 Kʉwa wa, ɓɨnda ndɨ na alʉkʉ nɨnɔ ahʉka ndɨ nɔ kʉ ka Ɓafalisayɔ.
14 Wɨkwɛ sɛ a ndɨ Lɨsyɛ la kimumbiso lɔ Yeso opula ndɨ mino lɨtɔmbʉ, ahukusa alʉkʉ yi nɨnɔ.
15 Ɓafalisayɔ ɓamuusa ndɨ gɔnɨ alʉkʉ yi nɨnɔ ɓɛ igyonosa ndɨ lɨkɨ ɓɛ apʉngɨ kaɨna ɓɛyɔ? Uɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Egboɗya ndɨ lɨtɔmbʉ ko miso, nisukusoku, mbɨya wanʉ nakaɨna.»
16 Ɓafalisayɔ ɓagɔgɔ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mʉtʉ yi nɨnɔ kɛgʉ mʉtʉ ko Kunzi, kyɛ kɛgʉ kaɓanga Lɨsyɛ la kimumbiso.» Luki limoti, ɓagɔgɔ ɓata ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mʉtʉ wanyɛ akwanana pɨyɛ kagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga ɓɛnɛ lɨkɨ?» Ɓafalisayɔ ɓɨgbananaga ndɨ luga kaɓʉ.
17 Ɓamuusa ɓata ndɨ alʉkʉ nɨnɔ ahʉka ndɨ nɔ ɓɛ: «Ɨwɛ, wakaɓɨkya ɓʉ kʉgʉ ka mʉtʉ yi nɨnɔ uhukusi ɓi?» Osikisya ndɨ ɓɛ: «A mugyalandʉ.»
18 Luki limoti, ɓangama ka Ɓayuda ɓakaɓɨnɨkyanagʉ ndɨ ɓɛ alʉkʉ nɔ ɨɓʉkʉta ndɨ nɨ kɨnagɨgʉ, mbɨya wanʉ akaɨna ɓɨngbanganya. Ɓʉmaka kʉwa ndɨ ɓaɓʉkʉta kakɨ,
19 ɓumuusa ndɨ ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨmʉ a mikunu ɓɨkpɛ? Makaɓɨkya lɨngʉnʉ ɓɛ ɨɓʉkʉta ndɨ kanɨ kɨnagɨgʉ? Ɨkɨ yɔ igyonosi kʉwa ɓɛ apʉngɨ kaɨna?»
20 Ɓaɓʉkʉta kakɨ ɓosikisya ndɨ ɓɛ: «Takaiba ɓɛ a mikusu na ɨɓʉkʉta ndɨ nɨ kɨnagɨgʉ.
21 Luki limoti, takɛgʉ kaiba ɓɛyɔ opungi mino kaɨna ɓɛnɛ. Takɛgʉ gɔnɨ kamibo mʉtʉ yi nɨnɔ ahukusi. Ɓakibigʉ ɨɓusu. Mumuusogono ɨyɨ aka, a kʉwa iti ya mʉmbanzʉ, akwanana kamʉtʉmbʉlyaga.»
22 Ɓaɓʉkʉta kakɨ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛyɔ kyɛ ɓa ndɨ kaʉɓanga ɓangama ka Ɓayuda. A ɓɛyɔ, ɨɓʉ ɓangama ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ nɨ ɓukononini ɓɛ mʉmbanzʉ kaɓɨkya ɓɛ Yeso nɨ Masiya, ɓakpumyo lɨngʉnʉ ka ndaɓʉ ya malʉmba.
23 Kinili, ɓaɓʉkʉta ko miki yi nɨnɔ ɓosikisya ndɨ ɓɛ: «A iti ya mʉmbanzʉ, mumuusogoni ɨyɨ aka.»
24 Ka nganga ya yɨɓa, Ɓafalisayɔ ɓamaka ndɨ ɓata alʉkʉ yi nɨnɔ ahʉka ndɨ nɔ, ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɓɨkya lɨngʉnʉ kambwa ko Kunzi. Ɨɓusu, takaiba ambɛ mʉtʉ yi nɨnɔ a mʉtʉ wanyɛ.»
25 Usikisya ndɨ ɓɛ: «Nakibigʉ ikanɨ a mʉtʉ wanyɛ. Luki limoti, nakaiba lɨkpʉmʉka limoti aka: nakɨnagɨgʉ ndɨ, mbɨya wanʉ na kʉwa kaɨna.»
26 Ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Ugyi ɓi ɓʉ? Uhukusi ɓi lɨkɨ?»
27 Usikisya ndɨ ɓɛ: «Namutumbulyogini ɓi, luki limoti, makɛgʉ kaʉkana. Ko bulya ɨkɨ makapa ɓɛ namʉtʉmbʉlyagɨ ɓata? Ma kʉwa gɔnɨ ɨɓunu kapa kaɨita ɓaɓɨɓya kakɨ?»
28 Ɓapʉnga kʉwa ndɨ katʉmbwa, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Sɨ ɨwɛ nɔ wa mʉɓɨɓya kakɨ! Luki limoti, ta ɨɓusu ɓaɓɨɓya ka Musa.
29 Ɨɓusu, tibagatʉ ɓɛ Kunzi akpʉmʉkaga ndɨ na Musa. Luki limoti, mʉtʉ yi nɨmʉ, takibigʉ ɓɛ apʉnya yanɨ!»
30 Alʉkʉ nɔ usikisya ndɨ ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka lɨmbanga a kyɛ makibigʉ ɓɛ apʉnya yanɨ, luki limoti, ehukusini!

31 Takaiba ɓɛ Kunzi kʉmʉkanagigʉ ɓatʉ ɓanyɛ. Luki limoti, amʉkanaga
mʉtʉ wasi ninɔ aɓangaga, anagya sipananisɔ kaki.
32 Tanukonigʉ ndɛkɛ ɓɛ mʉmbanzʉ ahukusini mʉtʉ ninɔ iɓʉkʉta ndi
ni kinagigʉ.
33 Alʉkʉ yi nimʉ kotukyiku ndi ko Kunzi, kakwananigʉ ɓi kagya luki.»
34 Ɓasikisya ndi ɓɛ: «Katʉkya wa aka wa ɓʉɓʉkʉta ndi mino, wikaga
iwɛ ka ɓʉnyɛ aka. Wakapa kʉwa katitiwa?» Kʉwa wa, ɓapupisa ndi kunzi
wa ndaɓʉ ya malʉmba.

Mʉtʉ ninɔ misa akʉlikana ndi, aɓinikyonini Yeso

35 Yeso ʉkana ndi mongoni ɓɛ Ɓafalisayɔ ɓakpumyini alʉkʉ ninɔ ahʉka
ndi nɔ. Inda kʉwa ndi katakanya, amuusa ɓɛ: «Watʉ kaɓinikyana Mika-
mʉmbanzʉ?»
36 Alʉkʉ nɔ asikisya ndi ɓɛ: «Mombukwono-dosu, iɓikya ɓɛ iyi ni wani
iba naɓinikyani.»
37 Yeso aɓikya ndi ɓɛ: «Ɛɛɛ, waminini, iyi nɔ wakanzina na iyi mbiya
wanʉ.»
38 Alʉkʉ nɔ aɓikya kʉwa ndi ɓɛ: «Mombukwono-dosu, noɓinikyonini.»
Oɓuna ndi moli kambwa kaki.
39 Kumbuso yi, Yeso aka ndi ɓɛ: «Imi, nodoku ndi ka ɔɓili ko bulya
mʉngimbɔ: okwononi ɓɛ ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓaya mamɔmɔ ɓini na niɓɔ
ɓinaga ɓagʉna ɓokoloɓu ɓaya mamɔmɔ.»
40 Niyɔ Ɓafalisayɔ ɓagɔgɔ niɓɔ ɓa ndi pa imoti na iɓʉ ɓʉkana mʉnzina
mi nimɔ ɓɛyɔ, ɓamuusa kʉwa ndi ɓɛ: «Ambɛ, ta kʉwa gɔni iɓusu ɓʉgʉna
koloɓu ya mamɔmɔ?»
41 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Makiko ɓi no koloɓu ya mamɔmɔ, makikigʉ ɓi
na ɓʉnyɛ. Luki limoti, mbiya wanʉ makaɓikya ɓɛ: ‹Takaina.› Kinili, ma
ka ɓʉnyɛ aka.»

10

Lizuni ka muɓuɓulyo wa ɓakɔndɔlɔ

1 Yeso oɓikyoku ndi ɓɛ: «A lingʉnʉ, a lingʉnʉ, nakamʉɓikya ambɛ,
mʉmbanzʉ kogulyi pisi ka mupumi ma lindilo ka ɓakɔndɔlɔ, luki limoti
aɗaka, ingya ka ngala, a mʉtʉ wo kuɓakʉ na munzikaɓʉ.
2 Luki limoti, muɓuɓulyo ka ɓakɔndɔlɔ nɔ ogulyaga iyi pisi ka mupumi.
3 Zamʉ ahukwilyaga mupumi, ɓakɔndɔlɔ ɓʉkana liyʉ ka muɓuɓulyo.
Iyi, apʉnga kaʉmaka yikaka-yikaka no mino kaɓʉ, upupisa kunzi.
4 Kupupiso ɓasi kunzi, akitaga kambwa kaɓʉ, apʉnga kakpakyana.
Ɓakɔndɔlɔ aka ɓingbooo kumbusa kaki kyɛ ɓibatʉ liyʉ kaki.
5 Ɓakaɓiɓyagigʉ mubiko. Luki limoti, ɓomisikono ɓingbwi, kyɛ
ɓakibigʉ liyʉ ka mubiko.»
6 Yeso ʉtwilya ndi lizuni li nili, luki limoti, ɓambanzʉ ɓakotombisyagʉ
ndi.

Yeso ni muɓuɓulyo wanza

7 Yeso ʉɓikya ɓata ndi ɓɛ: «A lingʉnʉ, a lingʉnʉ, nakamʉɓikya ambɛ,
imi ni mupumi ma lindilo ka ɓakɔndɔlɔ.
8 Ɓasi niɓɔ ɓodoku ndi kambwa kami, ɓa ɓatʉ ɓo kuɓakʉ na ɓonzikaɓʉ.
Luki limoti, ɓakɔndɔlɔ ɓakʉmʉkanagʉ ndi.
9 Imi ni mupumi. Mʉmbanzʉ kingyo pisi kʉ kami inisanatʉ na
muhukuso. Akwananatʉ kaingyo, opupoku, atakanya malili aka.

10 Mʉtʉ wo kuɓakʉ odogoku ɨyɨ kaiɓo aka, kamwɔ na kapʉta. Ɨmɨ, nodoku kyɛ ɓambanzʉ ɓinisoni na ɔɓɨlɨ, na ɓiki na ɨyɨ wakpʉ kʉgbɛ.
11 Ɨmɨ na muɓuɓulyo wanza. Muɓuɓulyo wanza apága ɔɓɨlɨ kakɨ ko bulya ɓakɔndɔlɔ kakɨ.
12 Luki limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ ogugubyaga ɓuyi aka kɛgʉ muɓuɓulyo, na gʉtʉgʉ ɓakɔndɔlɔ aka ɓakɛgʉ ɓakakɨ. Kamɨna sukopi kodoku, ʉsa, apɨkɨta. Sukopi yi nɨnɔ ubumbukya ɓakɔndɔlɔ, umisyo ɓingbwi.
13 A ɓɛyɔ, alʉkʉ yi nɨnɔ agyaga ligubo ko bulya ɓuyi aka, kikogigʉ no kumbu ka ɓakɔndɔlɔ.
14 Ɨmɨ na muɓuɓulyo wanza. Numibatʉ ɓakɔndɔlɔ kamɨ, ɓakɔndɔlɔ kamɨ ɓemiba gɔnɨ,
15 mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Baba emibaga mino, namiba gɔnɨ Baba. Ɨmɨ, nakapá ɔɓɨlɨ kamɨ ko bulya ɓakɔndɔlɔ kamɨ.
16 Natʉ ɓata na ɓakɔndɔlɔ ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ka lindilo li nɨlɨ. Nokwononi gɔnɨ kaaga na ɨɓʉ, ɓʉkana lɨyʉ kamɨ. Moɗu masɨ maɓa ɓodoku kʉwa ambaza ɓemoti na muɓuɓulyo ɓemoti.
17 Baba ɛpaga kyɛ nakapá ɔɓɨlɨ kamɨ, kumbuso yi, ninisanatʉ ɓata na ɨyɨ.
18 Kɛgʉ na mʉmbanzʉ nɨnɔ akwanana kɛkʉpya ɔɓɨlɨ, luki limoti, nakapá na lɨmbɛngɨ kamɨ. Na no ngu kapá, na no ngu kainisono ɓata na ɨyɨ. Nɨyɔ akaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ nɨmɔ Baba ɛpá ndɨ.»
19 Ɓayuda ɓɨgbananaga ɓata ndɨ ka nganga ya yɨɓa ko bulya mʉnzɨna mi nɨmɔ.
20 Ɓatʉ ɓudingi luga kaɓʉ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «A na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ! A na ibikyasʉ! Ma mbɛyɨ kamʉkana ko bulya ɨkɨ?»
21 Luki limoti, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓɛ: «Mʉnzɨna mi nɨma kɛgʉ mʉnzɨna ka mʉtʉ wa lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ. Lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ akwanana mbɛyɨ kauhukuso ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓaya mamɔmɔ lɨkɨ?»

Ɓayuda ɓakɛgʉ kapa Yeso

22 Ka masyɛ mi nɨmɔ, ɓa ndɨ kalya dumo wakɨgɨlya koukwo Ndaɓʉ ko Kunzi ka Yelusalɛma. A ndɨ ko ngbingo wa ɓʉdɨ ɓapʉ.
23 Yeso a ndɨ kaɨnanaga magʉ ka Ndaɓʉ ko Kunzi kʉ ka Pa nɨyɔ ɓalɨkyaga ɓɛ Pa ka Sɔlɔmɔnɔ.
24 Ɓayuda ɓakungula kʉwa ndɨ ɓikululu, ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Wakatigbomisa ɓamʉ ɓɛnɛ kadwɛ ko ngbingo tino? Kika nɨ ɨwɛ nɨ Masiya, tɨɓɨkya nɛkɨ ɓingbanganya.»
25 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Namuɓikyoni ndɨ. Luki limoti, makaɓɨnɨkyanagɨgʉ. Mogubo nɨmɔ nakagya ko lino ka Baba imu mɔ akepupilyo ɓʉdɛmʉ.
26 Luki limoti, iɓunu, makɛgʉ kaɓɨnɨkyana kyɛ makɛgʉ ɓakɔndɔlɔ kamɨ.
27 Ɓakɔndɔlɔ kamɨ ɓʉkanagatʉ lɨyʉ kamɨ, numibagatʉ, na ɓɛɓɨɓyagatʉ.
28 Ɨmɨ, nʉpága ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, ɓakoɓungogigʉ ndɛkɛ. Gʉtʉgʉ mʉmbanzʉ ɓemoti aka kɛkʉpyɨgʉ ndɛkɛ ya kaɓʉ.
29 Baba nɔ ɛpá ndɨ ya kaɓʉ, na ɨyɨ a no ngu kakɨtaga makpʉmʉka masɨ. Kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ akwanana kakʉpya luki.
30 Wɨna sɛ, iɓusu na Baba ta luki limoti.»
31 Ɓayuda ɓɨgɨlya kʉwa ndɨ kava matamʉ ɓɛ ɓamakagɨ nomu.
32 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓata ɓɛ: «Namuwonisila ndɨ mogubo manzanza mudingi kotukyoku ka Baba. Luga wa mogubo mi nɨmɔ, tino lɔ mo mino kapa kɛmaka na matamʉ?»

33 Ɓayuda ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Kɛgʉ ko bulya ligubo lanza lɔ to mino
kapa kaʉmakaga na matamʉ, luki limoti, a kyɛ wakatʉmbwa Kunzi. Ɨwɛ
wa mikya-ɓambanzʉ aka na wakapa kaɨgya abɛ Kunzi.»
34 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Ikpikaga ka mʉtʉʉ kunu ɓɛ Kunzi aɓɨkya ndɨ
ɓɛ: ‹Iɓunu ma ɓokunzi.›
35 Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kakwananɨgʉ kolimogo Moɓiso. Luki
limoti, Kunzi ʉmaka ndɨ ɓɛ ɓokunzi ɓatʉ nɨɓɔ ɓamʉkanaga ndɨ.
36 Baba ɛpʉnaga ndɨ ɨmɨ, etikoku ka ɔɓɨlɨ. Kinili, naɓɨkyaga ɓɛ na Miko
Kunzi. Makwanana pɨyɛ kaɓɨkya lɨkɨ ɓɛ nakatʉmbwa Kunzi?
37 Kika nɨ nakɛgʉ kagya mogubo ka Baba, makeɓinikyonito.
38 Luki limoti, nakagya, ɓinikyononi gʉtʉgʉ kʉwa mogubo kamɨ aka,
gʉtʉgʉ makɛɓinikyoni ɨmɨ. Wiboni, motombisyo ɓɨnza ɓɛ Baba a kʉsɔ
kamɨ, na ɨmɨ kʉsɔ kakɨ.»
39 Ɓakɨsa ɓata ndɨ kagwi, luki limoti, ʉʉkaga.
40 Yeso ɨga ndɨ kʉsyakʉ wa Yɔlɔdanɨ kʉ Yuani oɓotisaga ndɨ mino ka
ɓʉndɛlɨ, ika ndɨ kʉ ɓɛyɔ.
41 Ɓambanzʉ ɓudingi ɓadulyoku ndɨ, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Yuani kagyagʉ ndɨ
lɨkpʉmʉka lɨmbanga gʉtʉgʉ limoti aka. Luki limoti, lasɨ nɨlɔ atʉmbʉlaga
ndɨ ko bulya ka Yeso a ndɨ lɨngʉnʉ.»
42 Na kʉ ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓudingi ɓaɓɨnɨkyana ndɨ.

11

Kukwakʉ ka Lazalɔ

1 A ndɨ na mʉtʉ wo koloɓu ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Lazalɔ. Ɨyɨ Lazalɔ
ikaga ndɨ ka mugi ma Betania. Ɓasalɨ kakɨ ɓɛyɔ ka Malia na Malata ɓikaga
ndɨ kʉ gɔ kʉ.
2 (A Malia yi nɨnɔ ogboɗya ndɨ magʉ ka Mombukwono-dosu na malazi,
akpaga no tukatʉ kakɨ. Mamakɨ ɓɛyɔ ka Lazalɔ nɔ a ndɨ no koloɓu.)
3 Ɓasalɨ ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓatɨkɨlya ndɨ Yeso mayʉ ɓɛ: «Mombukwono-dosu,
wai-dakʉ akaɨmʉkana.»
4 Nɨyɔ Yeso ʉkana mino mongoni mi nɨmɔ, ɨyɨ aka ɓɛ: «Kokwigʉ no
koloɓu yi nɨyɔ. Luki limoti, isi yi nɨ kowonisilo ɨbɨba ko Kunzi, kyɛ Mikakɨ
avɨ ɨbɨba.»
5 Wɨna sɛ, Yeso apaga ndɨ Lazalɔ pa imoti na ɓasalɨ kakɨ ɓɛyɔ ka Malia
na Malata.
6 Luki limoti, nɨyɔ ʉkana ndɨ ɓɛ Lazalɔ a no koloɓu, agya mbɛyɨ ɓata
masyɛ maɓa ka pa nɨyɔ a ndɨ mino yɔ,
7 kumbuso yi, ʉɓɨkya ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Tigini ɓata ka Yudɛa.»
8 Ɓaɓɨɓya ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Muwonisilo, Ɓayuda ɓo ɓi kakɨsa kaʉmwɔ
na matamʉ mbɨya aka ɓi wanʉ. Wa ɓata kapa kaɨga kʉ ɓɛyɔ?»
9 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Takɛgʉ mbɛyɨ na ɓasaa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ka lɨsyɛ
limoti? Kika nɨ mʉmbanzʉ akakpakyana na lɨsyɛ kakwananɨgʉ kasakaga,
kyɛ akaɨna ɓɨngbanganya.
10 Luki limoti, mʉmbanzʉ kakpakyana no biti, asakagatʉ kyɛ kɛgʉ kaɨna
ɓɨngbanganya.»
11 Kumbuso kaɓɨkya ɓɛyɔ, Yeso amatɨla ɓata ndɨ ɓɛ: «Wai-dosu ɓɛyɔ ka
Lazalɔ a ka tɔtɔ, luki limoti, nakaɨnda kazuzukiso.»
12 Ɓaɓɨɓya ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, kika nɨ a ka tɔtɔ,
ahʉkatʉ.»
13 A ɓɛyɔ, Yeso a ndɨ kaɓɨkya ɓɛ Lazalɔ okwini, luki limoti, ɓaɓɨɓya ɓa
ndɨ ɨɓʉ kasɨma ɓɛ a kanzɨna ko bulya tɔtɔ aka.

10:34 10:34 Wanda ka Mambʉ 82:6.

14 Yeso ʉɓiɨkya kʉwa ndɨ ɓiɨngbanganya ɓɛ: «Lazalɔ okwini ɓi.
15 Nakogwa magyagya ko bulya kunu, kyɛ nakɛgʉ ɓi kʉ. Na ɓɛyɔ, makwananatʉ kɛɓiɨnɨkyana. Luki limoti, togoni kʉ kakɨ.»
16 Kʉwa wa, Tʉma nɨnɔ ɓamakaga gɔnɨ ɓɛ «Muɓigi» ʉɓɨkya ndɨ ɓaɓɨɓya ɓadakɨ ɓɛ: «Togoni nɛkɨ kʉwa ɓasɨ aka, iba tolumwogi pa imoti na iɓʉ.»

Yeso a no ngu kapupiso mʉmbanzʉ ka mbʉkʉ

17 Nɨyɔ Yeso osila ndɨ, atakanya Lazalɔ nɨ a kʉwa na masyɛ makwanganya ka mbʉkʉ.
18 Betania a ɓuwobi na Yelusalɛma, banda ɓakilɔmɛtɛlɛ ɓasaa aka.
19 Kinili, Ɓayuda ɓakpʉ ɓa ndɨ nɨ ɓodunuku katakanya Malia na Malata, kautumiso mambɛngɨ ko bulya kukwakʉ ka mamaɓʉ.
20 Ngbingo yi nɨnɔ Malata ʉkana mino ɓɛ Yeso akodoku, ɨnda ndɨ katɨlya. Luki limoti, Malia asɨkana ndɨ ɨyɨ wakiko ka ndaɓʉ.
21 Malata aɓɨkya ndɨ Yeso ɓɛ: «Mombukwono-dosu, wakiko ɓi wanʉ, iba mika-mama kokwigʉ.
22 Luki limoti, mbɨya wanʉ, nakaiba ambɛ masɨ nɨmɔ wakʉnga Kunzi, ʉpátʉ.»
23 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mamakʉ akopupa ka mbʉkʉ.»
24 Malata asikisya ndɨ ɓɛ: «Nakaiba ambɛ opupokuto ndɛkɛ ngbingo yi nɨnɔ ɓambanzʉ ɓopupa ndɛkɛ mino ka lɨsyɛ la muliɓo.»
25 Yeso aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Ɨmɨ nɔ nupupisaga ɓambanzʉ ka ɓambʉkʉ, ɨmɨ nɨ ɔɓɨlɨ. Mʉtʉ yi nɨnɔ ɛɓɨnɨkyana, ɨka ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ gʉtʉgʉ kokwo.
26 Mʉmbanzʉ wasɨ nɨnɔ ɨkaga kʉsɔ kamɨ, kɛɓɨnɨkyana, kokwigʉ ndɛkɛ. Watʉ kaɓɨnɨkyana lɨkpʉmʉka li nɨlɔ?»
27 Asikisya ndɨ ɓɛ: «Iyo, Mombukwono-dosu, nakaɓɨnɨkyana ambɛ ɨwɛ nɨ Masiya, Miko Kunzi, nɨnɔ akwanana ndɨ kodoku ka ɔɓɨlɨ.»

Yeso akagama Lazalɔ

28 Nɨyɔ Malata aɓɨkya ɓɛyɔ, aga ndɨ. Kʉwa wa, amaka Malia, aɓɨkya na ɓepisi-pisi ɓɛ: «Muwonisilo a kʉ, akaʉmaka.»
29 Nɨyɔ aka yɔ Malia ʉkana ɓɛyɔ, atʉkya ndɨ ɓɨkwa, ɨnda katakanya.
30 Wɨna sɛ, Yeso a ndɨ nɨ kanodwigʉ ka mʉsɛngɨ. A mbɛyɨ ndɨ ka pa nɨyɔ Malata ɨnda ndɨ mino katɨlya.
31 Ɓayuda nɨɓɔ ɓa ndɨ katumisa Malia lɨmbɛngɨ ka ndaɓʉ kʉ, ɓamɨna ndɨ kaamaga ɓɨkwa na kopupo. Ɓaɓyɛ, ɓa ndɨ kasɨma ɓɛ akaɨnda kagama ka mbʉkʉ.
32 Nɨyɔ Malia osila kʉ Yeso a ndɨ mino, amɨna, ogwa ka magʉ kakɨ, aɓɨkya ɓɛ: «Mombukwono-dosu, wakiko ɓi wanʉ, iba mika-mama kokwigʉ.»
33 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso amɨna ndɨ mino kagama, ʉmɨna gɔnɨ Ɓayuda nɨɓɔ ɓodoku ndɨ na ɨɓʉ kagama, nzʉyɨ atwa ndɨ ɓɨkyakyakya, alya kumbu kʉgbɛ.
34 Uusa ndɨ ɓɛ: «Mabisiku ɓi yanɨ?» Ɓasikisya ɓɛ: «Mombukwono-dosu, dawɨnɨnɔ.»
35 Yeso agama ndɨ.
36 Ɓayuda ɓaɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a ndɨ wai-dakɨ aka!»
37 Luki limoti, ɓagɔgɔ luga kaɓʉ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Sɨ ɨyɨ nɔ ahukusa ndɨ mʉtʉ wo koloɓu ya mamɔmɔ. Kakwananɨgʉ gɔnɨ ɓi kakpɨngbɨlya Lazalɔ kukwakʉ?»

Yeso apupisini Lazalɔ ka mbʉkʉ

38 Nzʉyɨ atwa ɓata ndɨ Yeso, aga ka mbʉkʉ. Mbʉkʉ yi nɨyɔ ɓakpɔ ndɨ ka lɨtalʉ, ɓotikya na lɨtalʉ lidingi ɓikpwu.

39 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Tumboni lɨtalʉ!» Mamakɨ Lazalɔ ɓɛyɔ ka Malata
aɓɨkya ɓɛ: «Mombukwono-dosu, a kʉwa kolumbo, kyɛ a kʉwa na masyɛ
makwanganya wa ɓalumbi ɓi mino.»
40 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Nakuɓikyigʉ mbɛyɨ ɓi ambɛ wakaɓɨnɨkyana,
wɨnatʉ ɨbɨba ko Kunzi?»

41 Ɓatʉmba kʉwa ndɨ lɨtalʉ. Yeso ɨkwɛ ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ, aɓɨkya ɓɛ:
«Babooo, nakaubibiso kyɛ wemukonini.
42 Ɨmɨ, nibagatʉ ambɛ wɛmʉkanaga masyɛ masɨ. Luki limoti, noɓikyi
ɓɛyɔ ko bulya ka ɓambanzʉ nɨɓana ɓekunguli ɓa, iba ɓaɓɨnɨkyanitɔ ɓɛ
ɨwɛ nɔ wetikoku ndɨ.»
43 Nɨyɔ aɓɨkya ɓɛyɔ, apamɨkana ndɨ na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Lazalɔ, pupoku!»
44 Opupoku kʉwa ndɨ, magʉ na maɓɔkʉ mʉkandaga na ɓapanga ɓaya
ɓotu, miso mutikya na kutuko. Yeso ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Mukulogoni,
masa aga.»

Ɓangama ɓakagya dikidɨ kamwisiso Yeso

45 Ɓayuda ɓakpʉ nɨɓɔ ɓodoku ndɨ ka Malia, ɓaɓɨnɨkyana ndɨ Yeso kaɨna
nɨlɔ agya ndɨ.
46 Luki limoti, ɓagɔgɔ luga kaɓʉ, ɓɨnda ndɨ ka Ɓafalisayɔ na
ɓʉtʉmbʉlyaga lɨkpʉmʉka nɨlɔ Yeso agya ndɨ lɔ.
47 Kʉwa wa, ɓokumu-kumu na Ɓafalisayɔ ɓamʉmʉkana ndɨ ka Basa-
Yidingi kaɓʉ, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Tagya sɛ ɓʉ? Alʉkʉ mʉna a kʉwa kagya
mokingyosi makpʉ.
48 Takasɨlya ngbingo kagyaga aka ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓasɨ ɓaɓɨnɨkyanatʉ.
Kumbuso yi, Ɓalʉma ɓodoku kʉwa ɓanʉ kapʉta Ndaɓʉ ko Kunzi na mugi
kusu.»

49 Luki limoti, ɓemoti luga kaɓʉ, nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Kayafa na nɨnɔ a ndɨ
kumu-kumu ka syangasʉ si nɨsɔ, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Iɓunu, makibigʉ luki!
50 Makibigʉ ambɛ a gʉtʉgʉ ɓɨnza mʉmbanzʉ ɓemoti kokwo ko bulya
ka ɓatʉ ɓudingi? Kigyonoso ɓɛyɔ, lɨvananza lasɨ kolumwogigʉ.»

51 (Mʉnzɨna mi nɨmɔ kotukyokugʉ ndɨ kakɨ ka mombukwana-dakɨ yi.
Luki limoti, ɓɛyɔ a ndɨ mino kumu-kumu ka syangasʉ nɨsɔ, a ndɨ kaɓɨkya
na ɓugyalandʉ ɓɛ Yeso akwanana ndɨ kokwo ko bulya lɨvananza ka
Ɓayuda.
52 Na kukwakʉ kakɨ kɛgʉ asɨ ko bulya ka Ɓayuda aka. Luki limoti, a
gɔnɨ ko bulya kaʉmʉmʉla ka imoti, ɓomiko Kunzi nɨɓɔ ɓomisikana ndɨ
ɓingbwi.)

53 Katʉkya kʉwa ndɨ ka lɨsyɛ nɨlɔ aka lɔ, ɓangama ka Ɓayuda ɓʉkanana
ndɨ kamwisiso Yeso.
54 Kinili, Yeso kipupisogigʉ ndɨ ɓata ɓɨngbanganya luga ka Ɓayuda. Luki
limoti, atʉkya kʉwa ndɨ wa, ɨnda ka iwili nɨyɔ ɓuwobi na ɨsa, ka gʉɗʉ nɨnɔ
ina ndɨ ɓɛ Efulaimu. Ɓikaga kʉwa ndɨ kʉ pa imoti na ɓaɓɨɓya kakɨ.

55 Yɨnga ya Pasɨka ka Ɓayuda a kʉwa ndɨ ɓuwobi. Ɓambanzʉ ɓudingi
ɓatʉkya ndɨ ko giyo kaɓʉ, ɓaɗamba ka Yelusalɛma kaiɓuɓiso kambwa wa
yɨnga ya Pasɨka.
56 Ɓa ndɨ kakɨsa Yeso ɓɨvaka-vaka, ɓanimuuso luga kaɓʉ kʉ ka Ndaɓʉ
ko Kunzi ɓɛ: «Makaɨna ɓʉnɨ? Odokutɔ gɔnɨ ka yɨnga ikanɨ kodukugʉ?»
57 Ɓokumu-kumu na Ɓafalisayɔ ɓa ndɨ nɨ ɓopíni mʉtʉʉ ɓɛ mʉmbanzʉ
kibo kʉ Yeso o mino, akwanana kaʉɓɨkya kyɛ ɓɨndɨ kagwi.

12

Malia akagboɗyo Yeso na malazi ka magʉ
(Mataɣɔ 26:6-13; Malikɔ 14:3-9)

1 Masyɛ maɗɨya kambwa wa yinga ya Pasika, Yeso aga ndɨ ka Betania,
kʉ ka Lazalɔ nɨnɔ apupisa ndɨ ka mbʉkʉ.
2 Kʉ ɓɛyɔ, ɓambambambya ndɨ. Malata nɔ a ndɨ kaugugubyo. Lazalɔ a
ndɨ ɓemoti ka nɨɓɔ ɓa ndɨ pa imoti na Yeso ka mɨza.
3 Kʉwa wa, Malia ava ndɨ supa ya malazi matʉmbɛ-tʉmbɛ na ma ligabʉ
lapʉ. Agboɗyo kʉwa ndɨ na imu Yeso ka magʉ, akpaga no tukatʉ kakɨ. Sʉ
ya malazi ohuma ndɨ ndaɓʉ yasɨ.
4 Luki limoti Yuda Isikalioti, ɓemoti ka ɓaɓɨɓya ka Yeso, nɨnɔ agaba
ɓanʉ, aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
5 «Ko bulya ɨkɨ yɔ ɓakogobigʉ mino malazi mi nɨma ka ɓambuma
ɓamɨya ɓasaa*, ɓʉpá ɓatʉ ɓa yangya ɓuyi ɓi?»
6 Kaɓɨkyagʉ ndɨ ɓɛyɔ kyɛ a ndɨ kaʉmɨnɨlya ɓatʉ ɓa yangya kumbu, luki
limoti, kyɛ a ndɨ mʉtʉ wo kuɓakʉ. Ɨyɨ nɔ oɓuulyaga ndɨ mʉmbɨ ma apɛpɛ
na iɓagatʉ ndɨ mino ɓuyi ɓi.
7 Luki limoti, Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mʉsa! Ogyi ɓɛyɔ ko bulya lisyɛ nɨlɔ
ɓelumbo ndɛkɛ mino.
8 A ɓɛyɔ, mika ndɛkɛ pa imoti na ɓatʉ ɓa yangya masyɛ masɨ. Luki
limoti, ɨmɨ, takikigʉ ndɛkɛ pa imoti na iɓunu aka.»

Ɓangama ɓakagya dikiɗi kamwisisa Lazalɔ

9 Ambaza mudingi ka Ɓayuda iba ndɨ ɓɛ Yeso a ndɨ ka Betania. Ɓɨnda
kʉwa ndɨ kʉ, kɛgʉ asɨ ko bulya ka Yeso aka, luki limoti, kyɛ ɓamɨnɨ gɔnɨ
Lazalɔ nɨnɔ ɨyi Yeso apupisa ndɨ ka mbʉkʉ.
10 Kʉwa wa, ɓokumu-kumu ɓʉkanana ndɨ gɔnɨ ɓɛ ɓamwisisi Lazalɔ,
11 kyɛ Ɓayuda ɓakpʉ ɓa ndɨ kopupo ka mʉɗɔngɔ kaɓʉ ko bulya kakɨ,
na kaɓɨnɨkyana Yeso.

Yeso ogulyini ka Yelusalɛma
(Mataɣɔ 21:1-11; Malikɔ 11:1-11; Luka 19:28-40)

12 Na ɓʉgalo ɓi, ambaza wakpʉ nɨnɔ odoku ndɨ ka yinga wa Pasika
ʉkana ndɨ ɓɛ Yeso a gɔnɨ kodoku ka Yelusalɛma.
13 Ɓava ndɨ mangʉ, ɓaga katɨlya nɨ ɓanapamɨkanaga ɓɛ:
«Ɨɓɨba ko Kunzi!
Kunzi aɗukulyi mʉtʉ yi nɨnɔ akodoku ko lino ka Mombukwono-dosu
ɓʉɓʉnga!
Kunzi aɗukulyi ngama wa Izaleli ɓʉɓʉnga.»
14 Yeso inisana ndɨ no mikya punda, aɗaka kʉgʉ yi. Igyonosa ndɨ
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ikpikaga ndɨ mino ɓɛ:
15 «Makoɓongonitɔgʉ, iɓunu ɓatʉ ɓa gʉɗʉ wa Siona!
Winoni, ngama kunu odunuku,
a wakiko kʉgʉ wa mikya punda.»
16 Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓakotombisyagʉ mbɛyɨ ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓɨkwa.
Luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ Yeso ogulya ndɨ mino ka ɨbɨba, ɓatamana sɛ
kʉwa ɓɛ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ikpikaga ndɨ ko bulya kakɨ, ɓambanzʉ ɓagyɨlya
ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ.
17 Ɓambanzʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ pa imoti na Yeso ngbingo yi nɨnɔ
apupisoku ndɨ mino Lazalɔ ka mbʉkʉ, na azuzukiso luga ka ɓamanda,
ɓatʉmbʉlaga ndɨ nɨlɔ ɓɨna ndɨ no miso.

---

* **12:5 12:5** *ɓambuma ɓamɨya ɓasaa:* Wanda gɔnɨ Yuani 6:7.

18 Kinili, ambaza ka ɓambanzʉ odoku ndɨ katɨlya. A ndɨ nɨ ukonini ɓɛ
Yeso nɔ agya ndɨ likingyosi nɨlɔ.
19 Ɓafalisayɔ ɓaɓɨkyana kʉwa luga kaɓʉ ɓɛ: «Minini! Makakwananɨgʉ
ɓata kagya luki. Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓa kʉwa kumbuso kakɨ aka!»

Ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti luga ka Ɓagiliki ɓakakɨsa Yeso

20 Luga ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓodoku ndɨ kabibiso Kunzi ngbinga wa yɨnga,
Ɓagiliki ɓemoti-ɓemoti ɓatʉ ndɨ gɔnɨ wa.
21 Ɓakpuɗoku ndɨ Filipi, nɨnɔ a ndɨ mʉtʉ wa gʉɗʉ wa Bɛtɛsaida ka iwili
ya Galilaya, ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Alʉkʉ, to ɓi kapa kamɨna Yeso.»
22 Filipi ɨnda ndɨ kaɓɨkya Andɨlɨa. Ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa ɓɨnda kaɓɨkya Yeso.
23 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Ngbingo itulyonini nɨnɔ Mika-mʉmbanzʉ ava
mino ɨbɨba.
24 A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, lɨsɔlɔ kogwi ka lɨtɔmbʉ,
okwo, ika ndɛkɛ asɨ ilu aka. Luki limoti, kokwo, aɓʉkʉta kʉwa bumo
yakpʉ.
25 Mʉtʉ yi nɨnɔ apaga ɔɓɨlɨ kakɨ aɓungusatʉ. Luki limoti, nɨnɔ amʉyaga
ɔɓɨlɨ kakɨ ka lɨtɔmbʉ lɨ nɨlɨ, ika ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
26 Mʉmbanzʉ kapa kegugubyo, ɛɓɨɓyɨ. Mʉgya-ligubo kamɨ ika ndɛkɛ
kʉ gɔ kʉ ɨmɨ niko mino. Mʉmbanzʉ kika mʉgya-ligubo kamɨ, Baba
abibisatʉ.»

Yeso akanzɨna ko bulya kukwakʉ kakɨ

27 «Mbɨya wanʉ, lɨmbɛngɨ egwini ɓʉpɔ. Naɓɨkya ɓʉ? Naɓɨkyɨ sɛ kʉwa
ɓɛ: Babooo, ihukusaganɔ ɓaka ko ngbingo wa yɨgyogyiso yi nɨmʉ? Luki
limoti, ngbingo yi nɨnɔ nadulyoku ndɨ nɨmʉna aka mʉ.
28 Ba, bibisanɔ lino kakʉ!» Kʉwa wa, lɨyʉ otukyoku ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ
ɓɛ: «Nobibisoni lino kamɨ, nɨgɨlyatʉ ndɛkɛ ɓata kobibiso.»
29 Ambaza ka ɓambanzʉ nɨnɔ a ndɨ wakamaga wa, ʉkana ndɨ lɨyʉ li
nɨlɔ, aɓɨkya ɓɛ: «Ngbangbata sɛ nɔ opomikoni!» Ɓagɔgɔ ɓɛ: «Malaika
nɔ anzinilyi!»
30 Luki limoti, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Lɨyʉ li nɨlɨ kopupigʉ ko bulya kamɨ,
luki limoti, ko bulya kunu.
31 Ngbingo itulyonini, Kunzi akapʉnga kakɔ mʉngɨmbɔ ma ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ.
Mbɨya wanʉ, akakpumyo ngama wa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ.
32 Wa ɓeɗokisa ndɛkɛ mino kʉgʉ, nuluta ndɛkɛ ɓambanzʉ ɓasɨ kʉ
kamɨ.»
33 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛyɔ kowonisilo ɓɛ inguo ya kukwakʉ tina kwɔ okwa
ndɛkɛ.
34 Ambaza ka ɓambanzʉ asikisya ndɨ ɓɛ: «Iɓusu, tʉkana ndɨ ka mʉtʉʉ
ɓɛ Masiya ika ndɛkɛ ɨyɨ na ɔɓɨlɨ aka kadwɛ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Wa kʉwa
kaɓɨkya lɨkɨ ɓɛ: ‹Okwononi ɓɛ ɓaɗokisi Mika-mʉmbanzʉ kʉgʉ.› Mika-
mʉmbanzʉ yi nɨnɔ nɨ wanɨ?»
35 Yeso aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «Ɓʉngbanganya atʉ mbɛyɨ ɓata luga kunu
ko ngbinga mʉkɛɗɛ. Kpokyononi na lɨsyɛ, kyɛ biti kamuhumonito. Mʉtʉ
nɨnɔ akpakyanaga no biti, kibogigʉ ɓɛ akaaga yanɨ.
36 Ɓinikyononi nɛkɨ ɓʉngbanganya ngbingo yi nɨnɔ ma mbɛyɨ mino na
ɨɓʉ aka, kyɛ mɨɨtɨ ɓatʉ ɓa ɓʉngbanganya.»
Kumbuso Yeso kaɓɨkya ɓɛyɔ, ɨmagalya ndɨ ɨyɨ, isumoku.

Ɓayuda ɓokyini kaɓɨnɨkyana Yeso

37 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ Yeso agya ndɨ mino mokingyosi mʉmbanga-mbanga ko
misa ka ɓʉ ɓɛyɔ, ɓakaɓɨnɨkyanagʉ ndɨ,
38 kʉwa wa gʉ wa, mʉnzɨna nɨmɔ mugyalandʉ Isaya aɓɨkya ndɨ ɨtʉlyana:

«Mombukwono-dosu, wani nɔ aɓinikyana ndi likpumuka nilɔ ta ndi kaɓikyaga?
Mombukwono-dosu awonisila ndi wani kuɓɔkukɔ kwo ngu kaki?»
39 Kinili, ɓakakwananigu ndi kaɓinikyana, kaɓyɛnɛnɛ na nilɔ Isaya aɓikya
ndi ɓata ɓɛ:
40 «Kunzi udulogoni ndi miso,
udulaga yimibo.
Agya ndi ɓɛyɔ,
kyɛ ɓakinogonitɔgu ɓata,
yimibo kaɓu kotombisyogonitɔgu ɓata luki.
Kinili, ɓakoyikosagu ndi ɔɓili kaɓu,
Iba nuhukusatu ndi!»
41 Isaya aɓikya ndi ɓɛyɔ kyɛ ina ndi ibiba ka Yeso kambwa, anzinagatu
ndi ko bulya kaki.
42 Gutugu ɓɛyɔ, ɓudingi luga ka ɓangama ka Ɓayuda ɓaɓinikyanatu
ndi. Ɓakɛgu ndi kapa kaipupiso kyɛ Ɓafalisayɔ ɓakukpumyoni ka ndaɓu
ya malumba kaɓu.
43 A ɓɛyɔ, Ɓafalisayɔ ɓapaga ndi iɓu ibiba ka ɓambanzu kakitaga niyɔ
odogoku ko Kunzi.

Ɓakɔ mungimbɔ pisi ka likpumuka ka Yeso

44 Kuwa wa, Yeso apamikana ɓɛ: «Ninɔ ɛɓinikyana, kɛɓinikyanagu imi
aka, luki limoti, aɓinikyana gɔni ninɔ etikoku ndi.
45 Ninɔ akɛmina, akamina gɔni ninɔ etikoku ndi.
46 Imi, nodoku ndi ka ɔɓili abɛ ɓungbanganya, kyɛ mutu wasi ninɔ
ɛɓinikyana kikonitɔgu ko biti.
47 Mumbanzu kukana likpumuka kami ni kogyigu, nakakulyigu
mukɔmbu. A ɓɛyɔ, nakodokugu ndi kakɔ mungimbɔ ka ɔɓili, luki limoti,
nodoku ndi kahukuso.
48 Mumbanzu kɛmuya, akya kaɓinikyana likpumuka kami, a na zozi
kaki. Mutiwi nimɔ napága ndi mɔ abisa ndɛkɛ ka mungimbɔ ka lisyɛ la
muliɓo.
49 A ɓɛyɔ, nakanzinagigu ko ngu kami ɓikpɛ. Baba ninɔ etikoku ndi
nɔ ɛkpamya ndi iyi mombukwana-daki yi ɓɛ nakwanana kaɓikya ikani
katiwa ɓuni.
50 Nakaiba ɓinza ambɛ, mutuu ka Baba apága ɔɓili wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
Kinili, nilɔ naɓikyaga, ikaga muɗɔngɔni ɓɛyɔ aka yɔ Baba ɛkpamya ndi
mino.»

13

Yeso akausukusa ɓaɓiɓya kaki magu

1 A ndi ni otigolini lisyɛ limoti kadwɛ ka Pasika. Yeso a kuwa ndi kaimibo
ɓɛ ngbingo kaki itulyonini katukya ka ɔɓili yi nimu na kaaga ka abaki.
Upaga ndi ɓava-kukaki niɓɔ ɓikaga ndi ka ɔɓili, idukulogo kaupa kadwɛ
ka muliɓo.
2 Yeso na ɓaɓiɓya kaki ɓa ndi kalya malili ma ɓugɔgɔ. Mumuyoniso a
ndi ni amingyini Yuda mika Simoni-Isikalioti ɓɛ agabi Yeso.
3 Yeso a ndi kaiba ɓɛ Abaki apá ndi ngu ka makpumuka masi, na gɔni
ɓɛ otukyoku ndi ku kaki ko Kunzi na a ndi kaiga ku gɔ ku.
4 Ngbingo yi ninɔ ɓa mbɛyi ndi mino aka ka miza, amaga ndi, inyɔ
kutuko kwa mbanzi, ava kutuko kumoti ɓɛnɛ, ikpikila ka iɗukufisɔ.
5 Kumbuso yi, oɗuka ndi liɓo ka sani, apunga kausukusa ɓaɓiɓya kaki
magu na kaukpaga na kutuko nikwɔ ikpikila ndi ka iɗukufisɔ.

6 Nɨyɔ adwɛ ka Simoni Pɛtɛlɛ, ɨyɨ Pɛtɛlɛ amuusa ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-
dosu, ɨwɛ kʉwa nɔ wakɛsʉkʉsa magʉ?»
7 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Nɨlɔ nakagya mbɨya wanʉ wakibigʉ, luki limoti,
wibatʉ ɓanʉ.»
8 Pɛtɛlɛ aka ndɨ ɓɛ: «Ɨwɛ kɛsʉkʉsa ɨmɨ magʉ? Kɨgyananɨgʉ!» Luki limoti,
Yeso aka na ɨyɨ ɓɛ: «Nakusukusi magʉ, takikigʉ ndɛkɛ ɓata pa imoti na
ɨwɛ.»
9 Simoni Pɛtɛlɛ aɓɨkya kʉwa ndɨ ɓata ɓɛ: «Mombukwono-dosu, kiko
nɛkɨ nɨ a ɓɛyɔ, wakɛsukusonitɔgʉ asɨ magʉ aka. Luki limoti, ɨsʉkʉsatʉ
gɔnɨ maɓɔkʉ na mʉ!»
10 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mʉtʉ yi nɨnɔ isukusogi, kɛgʉ ɓata na nza ya
kɨsʉkʉsaga, akwanana kʉwa kaɨsʉkʉsa asɨ magʉ aka. A ɓɛyɔ, iɓunu ma
ɓɨngɔ, luki limoti kɛgʉ iɓunu ɓasɨ.»
11 A ɓɛyɔ, Yeso a ndɨ kamibo mʉtʉ nɨnɔ agaba ɓanʉ, kinili aɓɨkya ndɨ
ɓɛ: «Iɓunu ɓasɨ makɛgʉ ɓɨngɔ.»
12 Nɨyɔ ʉma kaʉsʉkʉsa magʉ, imokisyo ɓata ndɨ kutuko kakɨ kwa
mbanzɨ, igoku ɓata kalyalya, umuusa ndɨ ɓɛ: «Mibito isi ya lɨkpʉmʉka
li nɨlɔ namugyilyi?
13 Iɓunu, mɛmakaga ɓɛ Muwonisilo, Mombukwono-dosu, maɓɨkyaga
lɨngʉnʉ, kyɛ na ɓɛyɔ aka yɔ.
14 Kika nɛkɨ nɨ ɨmɨ, Muwonisilo na Mombukwono-donu, namusukusini
magʉ, iɓunu makwanana gɔnɨ kasʉkʉsana magʉ luga kunu.
15 A ɓɛyɔ, ɨmɨ namupí likingyosi, kyɛ gyoni iɓunu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ
namugyilyi mino.
16 A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, musunzu kakwananɨgʉ
kaiko ngama ka mombukwana-dakɨ, gʉtʉgʉ atʉtʉmbwa aka kakwananɨgʉ
kakɨtaga mʉtʉ yi nɨnɔ atiki.
17 Mbɨya wanʉ mibini lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, makagya ɓɛyɔ namugyilyi
mino, mɨka ndɛkɛ ɓatʉ ɓa magyagya.»
18 Yeso omotiloku ndɨ ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka li nɨlɨ, nakɛgʉ kamʉɓɨkya iɓunu
ɓasɨ. Ɨmɨ, nakaumibo ɓatʉ nɨɓɔ nupunogoni ndɨ. Luki limoti, okwononi
itulyosi nɨlɔ ikpikaga ndɨ ka Moɓiso Motu ɓɛ: ‹Mʉtʉ yi nɨnɔ talyalyaga ndɨ
na ɨyɨ, eitilyini›.
19 Namuɓikyi lɨkpʉmʉka li nɨlɨ mbɨya yi nɨmʉ kambwa ɓɛ igyonosi.
Ngbingo yi nɨnɔ igyonosa ɓanʉ mino, maɓɨnɨkyana ɓanʉ ɓɛ ‹ɨmɨ, natʉ›.
20 A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, mʉmbanzʉ katɨlya mʉtʉ
yi nɨnɔ natiki, etilyi ɨmɨ. Mʉmbanzʉ kɛtɨlya, atilyi gɔnɨ nɨnɔ etikoku ndɨ.»

Yeso oɓikyini ɓɛ Yuda agabatʉ
(Matayɔ 26:20-25; Malikɔ 14:17-21; Luka 22:21-23)

21 Nɨyɔ Yeso ama ndɨ mino kanzɨna ɓɛyɔ, lɨmbɛngɨ alya ndɨ kumbu,
aɓɨkya ndɨ ɓɨngbanganya ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ,
ɓemoti kunu ɛgabatʉ.»
22 Ɓaɓɨɓya ɓapʉnga ndɨ kaandanana luga kaɓʉ, nɨ ɓakɛgʉ kotombisyo
ɓɛ akanzɨna ko bulya ka wanɨ.
23 Wa ɓa ndɨ mino kalyalya, ɓemoti ka ɓaɓɨɓya kakɨ nɨnɔ ɨyɨ Yeso apaga
ndɨ, a ndɨ ka kpɔlɔ kakɨ.
24 Simoni Pɛtɛlɛ anʉta ndɨ mʉɓɨɓya yi nɨnɔ ɓɛ kyɛ amuusi Yeso ikanɨ a
ndɨ kaɓɨkya lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ko bulya ka wanɨ.
25 Mʉɓɨɓya yi nɨnɔ ɨgʉmya ndɨ ka Yeso, amuusa ɓɛ: «Mombukwono-
dosu, wanɨ?»

13:18 13:18 Wanda ka Mambʉ 41:10.

26 Yeso asikisya ndɨ: «Nakolubo dongbu ya mukati mi nɨma ko supu,
mʉtʉ yi nɨnɔ napá, iba ɨyɨ nɨnɔ.» Yeso olubo kʉwa ndɨ, apá Yuda Isikalioti
mika Simoni.
27 Nɨyɔ aka yɔ Yuda ava, Abɨlɨ ingya ndɨ kʉsɔ kakɨ. Yeso aka ndɨ na ɨyɨ
ɓɛ: «Nɨyɔ wakapa kagya, gya ɓɨgala-gala.»
28 Gʉtʉgʉ mʉtʉ ɓemoti aka luga ka nɨɓɔ ɓa ndɨ kalyalya wa, ko-
tombisyagʉ ndɨ isi ya mʉnzɨna mi nɨmɔ.
29 A ɓɛyɔ, yɛkɨ Yuda nɔ oɓuulyaga ndɨ ɓuyi, ɓatʉ ɓagɔgɔ luga ka ɓaɓɨɓya
ɓa ndɨ kasɨma ɓɛ Yeso akaɓɨkya ɓɛ oluwi malɨlɨ nɨmɔ ɓakwanana ndɨ kalya
ka yɨnga, ikanɨ ɨndɨ kaʉpá ɓatʉ ɓa yangya luki lɨkɛɗɛ.
30 Yuda ava kʉwa ndɨ dongbu ya mukati mi nɨmɔ, ko ngbingo yi nɨnɔ
aka nɔ, opupa ndɨ. A kʉwa ndɨ nɨ biti olipyini.

Mʉtʉʉ mambɨya

31 Nɨyɔ Yuda opupo, Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mbɨya-mbɨya yi nɨmʉ, Mika-
Mʉmbanzʉ ovini ɨbɨba, Kunzi ovini gɔnɨ ɨbɨba pisi kʉ kakɨ.
32 Kika nɨ Kunzi ovini ɨbɨba pisi kʉ kakɨ, ɨyɨ Kunzi mombukwana-dakɨ yi
owonisilatʉ gɔnɨ ɨyɨ ɨbɨba ko Miki pisi kʉ kakɨ ɓɨkwa.
33 Ɓomikamɨ, nakɛgʉ ɓata na iɓunu ko ngbingo mʉnda. Mɛkɨsatʉ, luki
limoti, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ nʉɓɨkya ndɨ mino Ɓayuda, namuɓikyi kʉwa gɔnɨ
iɓunu mbɨya yi nɨmʉ ɓɛ: makakwananɨgʉ kaɨnda kʉ ɨmɨ no mino kaaga.
34 Nakamʉpá mʉtʉʉ mambɨya: ponononi luga kunu. Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
ɨmɨ namʉpa ndɨ mino, ponononi iɓunu ɓɛgɛyɔ.
35 Kika nɨ ma na sɨpananɨsɔ luga kunu, ɓatʉ ɓasɨ ɓiba ndɛkɛ ɓɛ ma
ɓaɓɨɓya kamɨ.»

Yeso akaɓɨkya ɓɛ Pɛtɛlɛ amanganyatʉ
(Matayɔ 26:31-35; Malikɔ 14:27-31; Luka 22:31-34)

36 Simoni Pɛtɛlɛ amuusa ndɨ Yeso ɓɛ: «Mombukwono-dosu, wa sɛ kʉwa
kaɨnda yanɨ?» Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Kʉ no mino kaɨnda, wakakwananɨgʉ
kɛɓyɛ mbɨya wanʉ, luki limoti, wɛɓyɛtʉ ndɛkɛ kumbuso.»
37 Pɛtɛlɛ amuuso ɓata ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, ko bulya ɨkɨ
nakakwananɨgʉ kaʉɓyɛ mbɨya wanʉ? Na wakɨtʉlya kapá ɔɓɨlɨ kamɨ ko
bulya kakʉ.»
38 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Watʉ aka wakɨtʉlya kapá ɔɓɨlɨ kakʉ ko bulya
kamɨ? A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakaʉɓɨkya ambɛ, kambwa kɔkʉ kaalɨka,
wika nɨ wemongonyini nganga yɨsaa.»

14

Yeso nɨ pisi nɨyɔ ɨndaga kʉ ka Baba

1 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Makombomboyonitɔgʉ.
Muɓinikyononi Kunzi, mɛɓinikyana gɔnɨ ɨmɨ.
2 Ka ndaɓʉ ka Baba ɓapa a ɓayakpʉ. Kiki ɓi ɓɛyɔ, nakakwananɨgʉ ɓi
kamʉɓɨkya ambɛ nogoni kamuɓungusilyogo yi.
3 Nakaaga kamuɓungusilyogo pa, nigokuto ɓata kamʉva, iba kʉ ɨmɨ niko
mino, wikoni iɓunu kʉ gɔ kʉ.
4 Mibatʉ kʉ no mino kaɨnda, mibatʉ gɔnɨ pisi yi.»
5 Tʉma aɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, takibɨgʉ kʉ wo mino
kaɨnda. Tiba kʉwa pisi lɨkɨ?»
6 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ nɨ pisi, lɨngʉnʉ na ɔɓɨlɨ. Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ
ɓemoti aka kakwananɨgʉ kaɨnda ka Baba nɨ koɓyigʉ pisi kʉ kamɨ.

7 Makemibo ɓi ɓinza, mamibatʉ gɔni ɓi Baba. Katʉkya mbiya wanʉ,
mamibatʉ na maminoni.»
8 Filipi aɓikya ndi Yeso ɓɛ: «Mombukwono-dosu, tiwanya kʉwa asi
Baba aka, ama kʉwa gʉtʉgʉ ɓuɓwa.»
9 Yeso asikisya ndi ɓɛ: «Eze, Filipi, mututu kɛgʉ ɓuwobi wa tiko mino na
iɓunu, wakemibagʉ? Mʉtʉ yi ninɔ ɛmina, aminoni gɔni Baba. Ko bulya
iki yɔ wo mino kaɓikya ɓɛ: ‹Tiwanya Baba?›
10 Wakɛgʉ kaɓinikyana ambɛ, imi, na kʉsɔ ka Baba na Baba kʉsɔ kami?
Mʉnzina masi nimɔ namʉɓikyaga, kopupogigʉ na imi, luki limoti, Baba
ninɔ a kʉsɔ kami nɔ agyaga mogubo kaki.
11 Iɓinikyononi ngbingo yi ninɔ no mino kamʉɓikya ɓɛ: Imi na kʉsɔ ka
Baba na Baba a kʉsɔ kami. Makoɓinikyoni ɓɛyɔ, iɓinikyononi gʉtʉgʉ asi
ko bulya mogubo kaki aka.
12 A lingʉnʉ, a lingʉnʉ, nakamʉɓikya ambɛ, mʉtʉ yi ninɔ eɓinikyononi,
agya ndɛkɛ mogubo nimɔ nagyaga. Agyaga ndɛkɛ gɔni makpʉmʉka
makpʉkpʉ kʉgbɛ, kyɛ imi nakaaga ka Baba.
13 Makpʉmʉka masi nimɔ makʉnga ndɛkɛ ko lino kami, namʉgyilyatʉ
ndɛkɛ iba Baba avi ibiba pisi ko Miki.
14 Makakʉnga luki ko lino kami, namʉgyilyatʉ.»

Yeso uwonyogini ɓaɓiɓya Limbɛngi-Lotu

15 Yeso omotiloku ndi ɓɛ: «Makɛpa, magya mʉtʉʉ kami.
16 Imi, nakʉnga ɓanʉ Baba, amʉpí mʉtʉ wagɔgɔ ninɔ ika na iɓunu ka
ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ kamʉtʉngbʉlaga:
17 mʉtʉ yi ni Limbɛngi nilɔ la lingʉnʉ. Ɓatʉ ɓa ɔɓili ɓakakwananigʉ
kabailya, kyɛ ɓakaminagigʉ na ɓakamibogigʉ. Luki limoti, iɓunu
mamibatʉ kyɛ ikaga ɓuwobi na iɓunu, na a ka mambɛngi kunu.
18 Nakamʉsigʉ ndɛkɛ ɓokwino, nigokuto ndɛkɛ ɓata ɓuwobi na iɓunu.
19 Otigoli yikɛɗɛ, ɓatʉ ɓa ɔɓili ɓakɛminigʉ ndɛkɛ ɓata, luki limoti, iɓunu,
mɛminatʉ. Imi na na ɔɓili, iɓunu mika ndɛkɛ na ɔɓili gɔni.
20 Ka lisyɛ li nilɔ, mibatʉ ndɛkɛ ɓɛ imi na kʉsɔ ka Baba, iɓunu kʉsɔ kami
na imi kʉsɔ kunu.
21 Mʉtʉ yi ninɔ ibaga mʉtʉʉ kami, agya, iyi nɔ ɛpaga. Baba apa ndɛkɛ
mʉtʉ yi ninɔ ɛpaga, imi napa ndɛkɛ gɔni, nimibisisa kʉ kaki.»
22 Yuda yi nimʉ kɛgʉ ndi Yuda Isikalioti, amuusa Yeso ɓɛ:
«Mombukwono-dosu, ko bulya iki yɔ wiwoniso mino ku kusu aka ni kɛgʉ
ka ɓatʉ ɓa ɔɓili?»
23 Yeso asikisya ndi ɓɛ: «Mʉmbanzʉ kɛpa, agyatʉ nilɔ niko kaɓikya.
Baba apatʉ, iɓusu na Baba todoku ndɛkɛ kʉ kaki, tiko kʉsɔ kaki.
24 Mʉtʉ yi ninɔ kɛpagigʉ, kagyagigʉ nilɔ niko kaɓikya. Mʉtʉʉ mi nimɔ
makaʉkana kɛgʉ ma kami, luki limoti a nimɔ ka Baba ninɔ etikoku ndi.
25 Namuɓikyi ɓɛyɔ kyɛ na mbɛyi ɓata luga kunu aka.
26 Luki limoti, mʉtʉ wagɔgɔ ninɔ noɓikyi ɓi ambɛ odoku ndɛkɛ
kamʉtʉngbʉlaga ni Limbɛngi-Lotu ninɔ Baba atikoku ko lino kami.
Iyi amuwonisila ndɛkɛ makpʉmʉka masi, amutomosya masi nimɔ
namʉɓikyaga ndi.
27 Namusilyi maziyɔ, namʉpá maziyɔ kami. Imi, nakamupígʉ
mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ ɓatʉ ɓa ɔɓili ɓapága mino. Makombomboyonitɔgʉ ikani
kaɓanga.
28 Mukonito ɓi ɓɛyɔ namuɓikyi ɓi mino ɓɛ: ‹Nogoni, luki limoti,
nigokuto ndɛkɛ ɓuwobi na iɓunu.› Kiko ɓi ni mɛpagatʉ, gwoni magyagya
kyɛ nakaaga ka Baba. A ɓɛyɔ, Baba a mʉtʉ wa ibiba kʉgbɛ kɛkitaga imi.

29 Namuɓikyi lɨkpʉmʉka li nɨlɨ mbɨya wanʉ kanɨ kanigyonosigʉ, kyɛ
ngbingo yi nɨnɔ igyonosa ɓanʉ mino, ɓinikyononito.
30 Nakɛgʉ ɓata na iɓunu na mʉnzɨna manda kyɛ ngama wa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ
a kʉwa kodoku. Ɨyɨ kakwananɨgʉ kagya luki gʉtʉgʉ limoti aka,
31 luki limoti, okwononi ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ ɓibi ɓɛ napagatʉ Baba, na ɨmɨ
nagyaga mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɛkpamya ndɨ mino. Womogoni, totukyini
wanʉ.»

15

Yeso nɨ muzabibu ma lɨngʉnʉ

1 «Ɨmɨ nɨ muzabibu ma lɨngʉnʉ, Baba nɔ a mombukwono tiko.
2 Akɔgɔ tabɨ kamɨ yasɨ nɨyɔ kaɓʉkʉtagɨgʉ. Oɓungusyogo nɨyɔ
aɓʉkʉtaga, kyɛ aɓʉkʉtɨ yakpʉ kakɨtaga.
3 Iɓunu, ma kʉwa ɓingɔ pisi ka mʉtiwɨ nɨmɔ namʉpága ndɨ.
4 Wikoni kʉsɔ kamɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɨmɨ no mino kʉsɔ kunu. Mʉtabɨ
mumoti kakwananɨgʉ kaɓʉkʉta bumo yɨkaka nɨ kɛgʉ ka muzabibu.
Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ, iɓunu makakwananɨgʉ kaɓʉkʉta bumo makiki kʉsɔ
kamɨ.
5 Ɨmɨ nɨ muzabibu, iɓunu ma tabɨ. Nɨnɔ ikaga kʉsɔ kamɨ, ɨmɨ kʉsɔ
kakɨ, aɓʉkʉta bumo yakpʉ. A ɓɛyɔ, kiki na ɨmɨ, makakwananɨgʉ kagya
luki gʉtʉgʉ limoti aka. 6 Mʉmbanzʉ kiki kʉsɔ kamɨ, ɓambimba kunzi
mʉɗɔngɔnɨ abɛ mʉtabɨ, ʉmɨla. Ɓavaga tabɨ yi nɨyɔ ʉmɨlaga, ɓabʉsya ko
ɓuku, agbʉndɨkana.
7 Makiko kʉsɔ kamɨ na lɨkpʉmʉka kamɨ iko kʉsɔ kunu, kungoni masɨ
nɨmɔ makapa, minisanatʉ na imu.
8 Makaɓʉkʉta bumo yakpʉ, lino ka Baba avatʉ ɨbɨba, kʉwa wa, mɨɨta
ndɛkɛ ɓaɓɨɓya kamɨ ɓa lɨngʉnʉ.
9 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Baba ɛpa mino, namupa ɨmɨ ɓɛgɛyɔ. Wikoni ka
sɨpananɨsɔ kamɨ.
10 Makagya mʉtʉʉ kamɨ, mika ndɛkɛ ka sɨpananɨsɔ kamɨ. Mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛyɔ ɨmɨ, nagyaga ndɨ mino mʉtʉʉ ka Baba, nikaga ka sɨpananɨsɔ kakɨ.
11 Namʉɓɨkyaga ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ kyɛ gwoni magyagya abɛ ɨmɨ.
Ɨgyagya kunu ika kʉwa yidingi kakɨtaga.
12 Nakamʉpá mʉtʉʉ ambɛ ponononi luga kunu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
namʉpa ndɨ mino ɨmɨ.
13 Kɛgʉ na mʉmbanzʉ nɨnɔ a na sɨpananɨsɔ sidingi kakɨtaga mʉtʉ yi
nɨnɔ apága ɔɓɨlɨ kakɨ ka ɓawai-dakɨ.
14 Iɓunu, mika ɓawai kika nɨ makagya nɨlɔ ɨmɨ, nakamʉkpamya kagya.
15 Nakamʉmakɨgʉ ɓata ɓɛ ɓosunzu, kyɛ musunzu kibogigʉ nɨlɔ
mombukwana-dakɨ agyaga. Nakamʉmaka ambɛ ɓawai, kyɛ namu-
mibisoni masɨ nɨmɔ nʉkana ndɨ na Baba.
16 Kɛgʉ iɓunu ɓɔ mɛpʉnaga ndɨ, luki limoti, ɨmɨ nɔ namʉpʉnaga.
Namʉtɨka ambɛ windoni, ɓukutogoni bumo na bumo nɨyɔ kikigʉ ndɛkɛ
na muliɓo. Kʉwa wa, Baba amʉpá masɨ nɨmɔ makʉngaga ndɛkɛ ko lino
kamɨ.
17 Ka muliɓo, mʉtʉʉ kamɨ nɨma: ponononi luga kunu.»

Ɔɓɨlɨ akamʉya Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ

18 «Kika nɨ ɔɓɨlɨ akamʉmʉya, wiboni ambɛ apʉnga ndɨ kɛmʉya ɨmɨ
kambwa kunu.

19 Makika ndɨ ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ, ɔɓɨlɨ amʉpatʉ ɓi kyɛ miko ɓi ɓatʉ kakɨ.
Luki limoti, ɨmɨ, namupunogoni ndɨ katʉkya luga ka ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ. Iɓunu,
makɛgʉ ɓata ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ, kinili ɔɓɨlɨ akamʉmʉya.
20 Tomononi lɨkpʉmʉka nɨlɔ namʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Musunzu kɛgʉ na
ɨbɨba kakɨtaga mombukwana-dakɨ.› Kika nɨ ɓambanzʉ ɓegyogyisa ndɨ,
ɓamugyogyiso ndɛkɛ iɓunu ɓɛgɛyɔ. Na kika nɨ ɓagyatʉ ndɨ mʉtɨwɨ kamɨ,
ɓagya ndɛkɛ nɨmɔ kunu ɓɛgɛyɔ.
21 Luki limoti, ɓamʉgya ndɛkɛ nɨmɔ masɨ ko bulya kamɨ, kyɛ ɓakamibigʉ
nɨnɔ etikoku ndɨ.
22 Nakoduku ndɨ na nakunzinilyi ndɨ, iba ɓakɛgʉ na ɓʉnyɛ. Mbɨya wanʉ,
ɓakɛgʉ ɓata no pisi ya kanganya ɓʉnyɛ kaɓʉ.
23 Nɨnɔ akɛmʉya, akamʉya gɔnɨ Baba.
24 Nakogyi ndɨ luga kaɓʉ makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga nɨmɔ
mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kagyagʉ ndɨ, iba ɓakɛgʉ na ɓʉnyɛ. Mbɨya
wanʉ, ɓɨnatʉ ndɨ, luki limoti, ɓa asɨ katɨmʉya aka iɓusu na Baba.
25 Luki limoti, igyonosa ndɨ ɓɛyɔ kyɛ ɨtʉlyanɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓokpika
ndɨ ka mʉtʉʉ kaɓʉ ɓɛ: ‹Ɓɛmʉya ndɨ payaya aka.›
26 Namutikilyokuto ndɛkɛ kotukyoku ka Baba, mʉtʉ nɨnɔ ikaga ndɛkɛ
kamʉtʉngbʉlaga. Mʉtʉ yi nɨ Limbɛngɨ la lɨngʉnʉ nɨlɔ akodoku ka Baba.
Ɨyɨ nɔ ika ndɛkɛ dɛmʉ kamɨ.
27 Na iɓunu mika ndɛkɛ ɓadɛmʉ kamɨ gɔnɨ, kyɛ ma ndɨ pa imoti na ɨmɨ
katʉkya ka mʉpʉnganagɨ.»

16

1 «Namʉɓɨkya ndɨ makpʉmʉka nɨmɔ kyɛ makotukyonitɔgʉ ka baya
kunu.
2 Ɓamukpumyagatʉ ndɛkɛ ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba. Na ngbingo atʉ
ndɛkɛ kodoku nɨnɔ ɓamʉmwɔgɔ ndɛkɛ mino, ɓanasɨma ɓɛ ɓakapá Kunzi
apɛpɛ.
3 Ɓagyaga ndɛkɛ ɓɛyɔ kyɛ ɓakamibigʉ Baba, gʉtʉgʉ ɨmɨ aka.
4 Luki limoti, namuɓikyi ɓɛyɔ kyɛ wa ngbingo yi nɨnɔ ɨtʉlyana ndɛkɛ
mino, matamana ɓɛ, ɨmɨ, namʉɓɨkyatʉ ndɨ.»

Ligubo ka Lɨmbɛngɨ-Lotu

«Nakamʉɓɨkyagʉ ndɨ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ, kyɛ ta ndɨ pa imoti na
iɓunu.
5 Mbɨya wanʉ, nanɨga kʉ ka mʉtʉ yi nɨnɔ etikoku ndɨ. Na mʉmbanzʉ
gʉtʉgʉ ɓemoti aka kɛgʉ kemuuso ɓɛ: ‹Wakaɨnda yanɨ?›
6 Luki limoti, yɛkɨ namuɓikyi ɓɛyɔ, kumbu amutumini kʉwa ka
mambɛngɨ ɓɨɗɛ.
7 Wɨna sɛ, ɨmɨ, nakamʉɓɨkya lɨngʉnʉ. A ɨzangɨa kunu ɓɛ ɨmɨ naga.
A ɓɛyɔ, nakogo, nɨnɔ akwanana ndɛkɛ kamʉtʉngbʉlaga kamudulyikugʉ
ndɛkɛ ɓata. Luki limoti, nakaga, namutikilyokuto ndɛkɛ.
8 Ngbingo yi nɨnɔ odoku ndɛkɛ mino, uwonisila ndɛkɛ ɓɨngbanganya
ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ ko bulya ɓʉnyɛ, bulyo ɓungbingbili na bulyo
mʉngɨmbɔ ko Kunzi.
9 Ko bulyo ɓʉnyɛ, kyɛ ɓakapagʉ kaɓɨnɨkyana.
10 Ko bulyo ɓungbingbili, kyɛ nakaaga ka Baba na makɛmɨnɨgʉ ndɛkɛ
ɓata.
11 Ko bulyo mʉngɨmbɔ ko Kunzi, kyɛ ɓokoni ndɨ mʉngɨmbɔ ka ngama
wa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ.
12 Na ɓata na makpʉmʉka mudingi kamʉɓɨkya. Luki limoti, makak-
wananɨgʉ kabɨnɨka ɓuti ɓi mbɨya wanʉ.

13 Ngbingo yi nɨnɔ Lɨmbɛngɨ la lɨngʉnʉ odoku ndɛkɛ mino, amukpokyonisaga ndɛkɛ ka lɨngʉnʉ aka. A ɓɛyɔ, kanzɨnagɨgʉ ndɛkɛ ko lino kakɨ ɓɨkpɛ. Luki limoti, aɓɨkyaga ndɛkɛ masɨ nɨmɔ ʉkanaga na amʉɓɨkyaga makpʉmʉka nɨmɔ igyonosa ndɛkɛ.

14 Owonisaga ndɛkɛ ɨbɨba kamɨ kyɛ makpʉmʉka masɨ nɨmɔ amʉɓɨkyaga ndɛkɛ, opupaga ndɛkɛ ka nɨmɔ a kʉsɔ kamɨ.

15 Makpʉmʉka masɨ nɨmɔ ka Baba a makamɨ gɔnɨ. Kinili namuɓikyi ambɛ makpʉmʉka masɨ nɨmɔ Lɨmbɛngɨ amʉɓɨkyaga ndɛkɛ, opupaga ndɛkɛ ka nɨmɔ a kʉsɔ kamɨ.»

Kumbu kunu akoyikono magyagya

16 «Osikoni yɨkɛɗɛ, makɛmɨnɨgʉ ɓata, kumbuso wo ngbinga mʉkɛɗɛ mɛmɨnatʉ ɓata.»

17 Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓagɔgɔ ɓapʉnga kʉwa ndɨ kaimuuso luga kaɓʉ ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka tino lɔ akatɨɓɨkya lɔ? Akatɨɓɨkya ɓɛ: ‹Osikoni yɨkɛɗɛ, makɛmɨnɨgʉ ɓata, na kumbuso wo ngbinga mʉkɛɗɛ mɛmɨnatʉ ɓata›. Na ɓɛ: ‹Nakaɨnda ka Baba.›»

18 Ɓisisilaga ndɨ kaimuuso ɓɛ: «Nɨyɔ akaɓɨkya ɓɛ: ‹Ngbinga mʉkɛɗɛ› isi yi nɨ ɨkɨ? Takɛgʉ kaiba ikanɨ akanzɨna ko bulyo luki tino.»

19 Yeso iba ndɨ ɓɛ ɓa ndɨ kapa kamuuso lɨkpʉmʉka. Ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Makaimuuso ko bulya lɨkpʉmʉka nɨlɔ namuɓikyi ɓi ɓɛ: ‹Osikoni yɨkɛɗɛ, makɛmɨnɨgʉ ɓata, na kumbuso wo ngbinga mʉkɛɗɛ mɛmɨnatʉ ɓata?›

20 A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, iɓunu, magamanatʉ ndɛkɛ, mogulya ko kumbu. Luki limoti, ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ ɓogwa ndɛkɛ ɨɓʉ magyagya. Iɓunu, mika ndɛkɛ ko kumbu luki limoti, kumbu kunu oyikana ndɛkɛ magyagya.

21 Ngbingo nɨnɔ muko o mino kaɓʉkʉta, ikaga ko kumbu kyɛ a ngbingo kakɨ wa yigyogyiso. Luki limoti, kaɓʉkʉta, katamanɨgʉ ɓata yigyogyiso yi nɨyɔ. Ikaga kʉwa na magyagya kyɛ oɓʉkutini.

22 Iɓunu gɔnɨ, ma ko kumbu mbɨya wanʉ. Luki limoti, namʉmɨnatʉ ndɛkɛ ɓata nɨ mambɛngɨ amutumini na magyagya ɓɨɗɛ. Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kamʉkʉpyɨgʉ ndɛkɛ magyagya mi nɨmɔ.

23 Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, makemuusigʉ ndɛkɛ ɓata lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka. A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, Baba amʉpátʉ masɨ nɨmɔ makʉngaga ndɛkɛ ko lino kamɨ.

24 Kadwɛ na lɨsyɛ nɨlɨ, makonokungigʉ luki ko lino kamɨ. Kungoni, minisanatʉ nolu iba ɨgyagya kunu iki kʉwa yidingi.»

Yeso aɗitogoni ndɨ ɔɓɨlɨ wasɨ

25 Yeso oɓikyoku ɓata ɓɛ: «Namʉɓɨkyaga ndɨ makpʉmʉka mi nɨmɔ masɨ pisi ka mozuni. Ngbingo odokuto ndɛkɛ nɨnɔ nakamʉnzɨnɨlyɨgʉ ɓata mino ɓɛyɔ, luki limoti, namʉnzɨnɨlya ndɛkɛ ɓɨngbanganya ko bulya ka Baba.

26 Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, makʉngaga ndɛkɛ Baba makpʉmʉka masɨ ko lino kamɨ. Nakɛgʉ kamʉɓɨkya ambɛ ɨmɨ nɔ namʉkʉngʉlyaga ndɛkɛ.

27 A ɓɛyɔ, ɨyɨ Baba ɓɨkpɛ amʉpagatʉ, kyɛ iɓunu, mɛpagatʉ, maɓɨnɨkyana ɓɛ notukyoku ndɨ ko Kunzi.

28 Notukyoku ndɨ ka Baba, nodoku ka ɔɓɨlɨ. Mbɨya wanʉ, nakasa ɔɓɨlɨ, nɨga ka Baba.»

29 Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓaɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Iyaaa, mbɨya wanʉ, wa kʉwa kanzɨna ɓɨngbanganya. Wakɛgʉ ɓata katwa mozuni.

30 Mbɨya wanʉ, takaiba ambɛ wibaga makpʉmʉka masɨ, kɛgʉ ɓata na ɨzangɨya ɓɛ mʉmbanzʉ umuusito ɓata lɨkpʉmʉka. Kinili, takaɓɨnɨkyana ɓɛ wotukyoku ndɨ ko Kunzi.»

31 Yeso umuusa ndɨ ɓɛ: «Moɓinikyonini sɛ kʉwa mbɨya wanʉ?
32 Ɛɛɛ, ngbingo a sɛ kodoku, itulyonini, nɨnɔ momisikana ndɛkɛ
mino ɓingbwi, mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka ɨmagalya ka nakpangbala kakɨ.
Ngbingo nɨnɔ mɛsa ndɛkɛ mino mʉkaka ɓɨnvʉɓʉ. Luki limoti, nakɛgʉ
mʉkaka kyɛ Baba a pa imoti na ɨmɨ.
33 Namʉɓɨkya ndɨ masɨ nɨmɔ kyɛ winisononi na mazɨyɔ kʉsɔ kamɨ.
Migyogyisatʉ ndɛkɛ ka ɔɓɨlɨ. Luki limoti, makoɓongonitɔgʉ. Ɨmɨ, noɗɨtoni
ndɨ masɨ ka ɔɓɨlɨ ɓɨnvɨ.»

17

Yeso akaʉlʉmbɨlya ɓaɓɨɓya kakɨ

1 Nɨyɔ Yeso ama kanzɨna ɓɛyɔ, ɨkwɛ ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ, aɓɨkya ɓɛ:
«Babooo, ngbingo itulyonini. Mubibiso mikakʉ, kyɛ ɨyɨ ubibisi gɔnɨ.
2 Wapóni ndɨ ɓʉngama kʉgʉ ka ɓambanzʉ ɓasɨ, kyɛ ʉpí ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ
wapá ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
3 Ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ yi nɨ kaumibo ɨwɛ, Kunzi ɓemoti, nɨnɔ
walingʉnʉ na ɨmɨ Yeso-Kilisito nɨnɔ wetikoku ndɨ.
4 Ɨmɨ, nubibisoni kʉnʉ ka ɔɓɨlɨ. Nomoni ligubo nɨlɔ wetikoku ndɨ kagya.
5 Babooo, mbɨya wanʉ, imigisyoku ɨbɨba ɓuwobi na ɨwɛ, ɨbɨba
mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨyɔ nikaga ndɨ noyu kʉ kakʉ kambwa wagyɨ ɔɓɨlɨ.
6 Numibisikosoni ka ɓatʉ nɨɓɔ ʉpʉnaga ndɨ ka ɔɓɨlɨ, wɛpá. Ɓa ndɨ ɓatʉ
kakʉ, wepóku, ɓoɓuulyogo lɨkpʉmʉka kakʉ.
7 Mbɨya yi nɨmʉ, ɓakaiba ɓɛ masɨ nɨmɔ wɛpá ndɨ, apʉnya kʉ kakʉ.
8 Kyɛ nukitisyaga ndɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ aka lɔ wɛɓɨkyaga ndɨ, ɓaɓɨnɨkyana.
Ɓɨba ndɨ ka lingʉnʉ ɓɛ nopunyoku kʉ kakʉ na kaɓɨnɨkyana ɓɛ ɨwɛ nɔ
wetikoku ndɨ.
9 Ɨmɨ, nakaʉkʉngɨlya. Nakɛgʉ kaʉkʉngɨlya ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ, luki limoti,
nɨɓɔ wɛpá ndɨ kyɛ ɓa kʉwa ɓatʉ kakʉ.
10 Masɨ nɨmɔ na nomu a ma kakʉ na nɨmɔ kakʉ a ma kamɨ, ɨbɨba kamɨ
akainisoniso ko pisi kaɓʉ.
11 Nakɛgʉ ɓata ka ɔɓɨlɨ, luki limoti ɨɓʉ ɓa mbɛyɨ kʉ kwa kʉ, wɨna sɛ, ɨmɨ
nakaaga kʉ kakʉ. Baba Wotuooo, huɓuulyogo ko ngu yo lino kakʉ. Lino
nɨlɔ wɛpá ndɨ, kyɛ ɓiki luki limoti mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɨɓusu to mino na ɨwɛ.
12 Ngbingo yi nɨnɔ nikaga ndɨ mino pa imoti na ɨɓʉ, nuɓuulyaga ndɨ ko
ngu yo lino kakʉ nɨlɔ wɛpá ndɨ. Nuɓuulyaga ndɨ ɓɨnza na gʉtʉgʉ ɓemoti
luga kaɓʉ koɓungagagʉ ndɨ, kiki nɨnɔ aka nɔ oɓungaga ndɨ kyɛ Moɓiso
Motu ɨtʉlyanɨ.
13 Mbɨya wanʉ, nakaaga kʉ kakʉ. Nakaɓɨkya lɨkpʉmʉka li nɨlɨ nɨ na
mbɛyɨ ɓata ka ɔɓɨlɨ aka iba ɨgyagya kamɨ iki ɓɨɗɛ kʉsɔ kaɓʉ.
14 Ɨmɨ, nʉɓɨkya ndɨ lɨkpʉmʉka kakʉ, na ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ ɓʉmʉya ndɨ
ɓɨkanganga kyɛ ɨɓʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨmɨ gɔnɨ takɛgʉ ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ.
15 Nakɛgʉ kalʉmba ambɛ hʉtʉmba ka ɔɓɨlɨ, luki limoti, huɓuulyogo ka
mumuyoniso.
16 Ɨɓʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨmɨ gɔnɨ takɛgʉ ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ.
17 Hʉɓʉɓisa ɓitu pisi ka lingʉnʉ, kyɛ mʉnzɨna kakʉ nɨ lingʉnʉ.
18 Nakaʉtɨka ka ɔɓɨlɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ wɛtikoku ndɨ gɔnɨ mino ɨmɨ.
19 Nakaʉpá ɔɓɨlɨ kamɨ abɛ apɛpɛ ko bulya kaɓʉ, kyɛ ɓɨpí gɔnɨ ɨɓʉ na
lingʉnʉ kʉ kakʉ.

20 Nakɛgʉ kahʉlʉmbilya ɓaɓiɓya ɓi niɓana aka ɓa, luki limoti, nakaʉlʉmbilya gɔni ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓʉkana ndɛkɛ mʉtʉʉ kaɓʉ, ɓɛɓinikyana.
21 Nakalʉmba kyɛ iɓʉ ɓasi ɓiki luki limoti, mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ iwɛ Baba wo mino kʉsɔ kami na imi kʉsɔ kakʉ. Iɓʉ gɔni ɓiki luki limoti kyɛ ɓatʉ ɓa ɔɓili ɓaɓinikyani ɓɛ iwɛ nɔ wetikoku ndi.
22 Imi, nupóni ndi ibiba niyɔ wɛpá ndi kyɛ ɓiki luki limoti mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ to mino na iwɛ.
23 Ɔɓili kami a kʉsɔ kaɓʉ na ninɔ kakʉ kʉsɔ kami, iba ɓiki ka imoti na lingʉnʉ. A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓa ɔɓili ɓiba ɓɛ iwɛ nɔ wetikoku, hʉpaga mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ wɛpaga mino.
24 Babooo, ka ɓatʉ ɓi niɓɔ wɛpá ndi, nakapa ambɛ kʉ niko mino, ɓiki iɓʉ kʉ gɔ kʉ, kyɛ ɓini ibiba niyɔ kami. Ibiba yi niyɔ wɛpá ndi kyɛ wɛpatʉ ndi kambwa kagya ɔɓili.
25 Babooo, wa mʉtʉ wongbingbili. Ɓatʉ ɓa ɔɓili ɓakumibigʉ, luki limoti, imi numibatʉ pa imoti na ɓaɓiɓya ɓi niɓɔ ɓaɓinikyana ɓɛ iwɛ nɔ wetikoku ndi.
26 Imi, numibisikosoni ko misa ka ɓʉ na nidukulagatʉ kaumibisikoso, kyɛ sipananisɔ nisɔ wa nosu kʉgʉ kami iki gɔni ka mambɛngi kaɓʉ, na imi niki gɔni ka mambɛngi kaɓʉ.»

18

Ɓasʉda ɓagwini Yeso
(Matayɔ 26:47-56; Malikɔ 14:43-53; Luka 22:47-53)

1 Niyɔ ama kanzina ɓɛyɔ, Yeso opupa ndi na ɓaɓiɓya kaki, aga kʉsyakʉ wo liɓo nilɔ ina ɓɛ Kidoloni. Ɓogulya ndi ko tiko yimoti niyɔ a ndi kʉ ɓɛyɔ.
2 Yuda, ninɔ agaba ndi, ibagatʉ ndi pa niyɔ kyɛ Yeso ɓamʉmʉkanagatʉ ndi na ɓaɓiɓya kaki kʉ ɓigala-gala.
3 Iyi Yuda inda kʉwa ndi ko tiko kʉ. A ndi pa imoti na ambaza ka ɓasʉda na ɓazamʉ ɓa Ndaɓʉ ko Kunzi niɓɔ ɓokumu-kumu na Ɓafalisayɔ ɓapá ndi. Ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓa ndi na mamɔmɔ, ɓatala na makpʉmʉka ma ɓangʉ.
4 Yeso a ndi kaiba masi nimɔ a ndi kasilyo. Ukpuɗoku ndi, umuusa ɓɛ: «Makakisa wani?»
5 Ɓasikisya ndi ɓɛ: «Yeso ninɔ mʉtʉ wa Nazalɛti.» Ʉɓikya ɓɛ: «Imi nimʉ.»
Yuda ninɔ a ndi ni agobini, a ndi gɔni wakamaga pa imoti na iɓʉ wa.
6 Niyɔ Yeso ʉɓikya kʉwa ɓɛ: «Imi nimʉ», ɓiga na libɔ kumbuso, ɓogwaga wasi ɓingɔmʉ-ngɔmʉ.
7 Igilya ɓata ndi kaumuusa ɓɛ: «Makakisa wani?» Iɓʉ aka ɓɛ: «Yeso, mʉtʉ wa Nazalɛti.»
8 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Namuɓikyi ambɛ imi nimʉ. Kika nɛki ni imi nɔ makɛkisa, husoni ɓatʉ ɓi niɓa ɓaga.»
9 Anzina ndi ɓɛyɔ, kotulyoso mʉnzina nimɔ aɓikya ndi ɓɛ: «Babaooo, mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka koɓungagagʉ ndi luga ka ɓatʉ niɓɔ wɛpá ndi.»
10 Simoni Pɛtɛlɛ a ndi na dʉkpa, anyʉʉlya, ayipo mʉgya-ligubo ko kumu-kumu, akɔ kutiliko kwa kʉmbanzikanikɔ ɓikya. Lino ka mʉgya-ligubo nɔ ndi ni Malikusi.
11 Luki limoti, Yeso aɓikya kʉwa ndi Pɛtɛlɛ ɓɛ: «Wigiso dʉkpa ka sikpakasʉ si. Baba nɔ eɓungusyilyaga ndi kɔpɔ wa yigyogyiso yi nimʉ. Ambɛ, wakapa ɓɛ nakamwonitɔgʉ?»

Ɓasʉda ɓanaga na Yeso ko kumu-kumu ɓɛyɔ ka Ana

12 Ambaza ka ɓasʉda na ngama kaɓʉ, sɛ kʉwa ɓazamʉ ka ɓambɔkʉ-
mbɔkʉ ka Ɓayuda ɓagwi kʉwa ndɨ Yeso, ɓakanda.
13 Ɓaga mbɛyɨ ndɨ na ɨyɨ ka Ana. Ɨyɨ Ana, a ndɨ abakɨ muka Kayafa nɨnɔ
a ndɨ kumu-kumu ka syangasʉ si nɨsɔ.
14 Kayafa nɔ ʉpá ndɨ ɓambɔkʉ ka ɓayuda mʉtʉʉ ɓɛ: «A gʉtʉgʉ ɓɨnza
mʉtʉ ɓemoti kokwo ko bulya ka ɓatʉ ɓasɨ.»

Pɛtɛlɛ amongonyini Yeso
(Matayɔ 26:69-70; Malɨkɔ 14:66-68; Luka 22:55-57)

15 Simoni Pɛtɛlɛ na mʉɓɨɓya wagɔgɔ ɓa ndɨ kaɓyɨɓya Yeso kumbuso.
Mʉɓɨɓya yi nɨnɔ ɓibananagatʉ ndɨ no kumu-kumu, kinili ɓogulya ndɨ pa
imoti na Yeso ka pa yangba ya ndaɓʉ ko kumu-kumu.
16 Luki limoti, Pɛtɛlɛ asɨkana ndɨ ɨyɨ kʉnzi, ɓuwobi na mupumi. Mʉɓɨɓya
yi nɨnɔ ɓibananaga ndɨ no kumu-kumu nɔ opupoku ndɨ, ɓanzɨna na muko
yi nɨnɔ a ndɨ zamʉ wa mupumi, kumbuso yi, agulyiso Pɛtɛlɛ.
17 Muko yi nɨnɔ amuusa ndɨ Pɛtɛlɛ ɓɛ: «Wakɛgʉ mbɛyɨ gɔnɨ ɨwɛ ɓemoti
ka ɓaɓɨɓya ka alʉkʉ yi nɨmʉ?» Pɛtɛlɛ asikisya ndɨ ɓɛ: «Kalɨ, nakɛgʉ ɨmɨ
mʉɓɨɓya kakɨ.»
18 Ɓʉdɨ a ndɨ ɓapʉ kʉgbɛ. Ɓagya-ligubo na ɓazamʉ ɓa ndɨ nɨ
ɓogbundini ɓuku, ɓamanana ka kpɔlɔ yi kaʉta. Pɛtɛlɛ a ndɨ gɔnɨ ɨyɨ
wakamaga wa, anʉta.

Kumu-kumu akasombisa Yeso
(Matayɔ 26:59-66; Malɨkɔ 14:55-64; Luka 22:66-71)

19 Kumu-kumu apʉnga ndɨ kamuusogo Yeso ko bulya ɓaɓɨɓya kakɨ na
ko bulya mʉtɨwɨ kakɨ.
20 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ, nʉnzɨnɨlyaga ndɨ ɓambanzʉ ɓasɨ
ɓɨngbanganya. Masyɛ masɨ natɨwaga ndɨ ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba, ka
Ndaɓʉ ko Kunzi na ka ɓapa ɓayasɨ nɨɓayɔ Ɓayuda ɓasɨ ɓamʉmʉkanaga
ndɨ mino. Nakaɓɨkyagʉ ndɨ lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka ko dikiɗi.
21 Wakemuusogo ko bulya ɨkɨ? Umuuso ɓatʉ nɨɓɔ ɓɛmʉkanaga ndɨ. Ɨɓʉ,
ɓibatʉ ɓɨnza nɨlɔ naɓɨkyaga ndɨ.»
22 Nɨyɔ Yeso aɓɨkya ɓɛyɔ, zamʉ ɓemoti nɨnɔ a ndɨ wa aɓɨta Yeso, aɓɨkya
ɓɛ: «Ambɛ, kumu-kumu nɔ wakasikisya ɓɛyɔ?»
23 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Kika nɨ noɓɨkyi ɓɨnyɛ, wonisila ɓʉnyɛ ɓi. Luki
limoti, kika nɨ noɓɨkyi ɓɨnza, ko bulya ɨkɨ yɔ weipi mino?»
24 Kʉwa wa, Ana atɨka ndɨ Yeso kʉ ko kumu-kumu ɓɛyɔ ka Kayafa. Ɨyɨ
Yeso a mbɛyɨ ndɨ mʉkanda aka.

Pɛtɛlɛ amongonyini ɓata Yeso
(Matayɔ 26:71-75; Malɨkɔ 14:69-72; Luka 22:58-62)

25 Ko ngbingo yi nɨnɔ, Simoni Pɛtɛlɛ a ndɨ wakamaga aka wa, anʉta
ɓuku. Ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Wakikogigʉ mbɛyɨ gɔnɨ mʉɓɨɓya kakɨ?» Luki
limoti, Pɛtɛlɛ anganya ndɨ, aɓɨkya ɓɛ: «Kalɨ! Nakɛgʉ ɨmɨ mʉɓɨɓya kakɨ.»
26 Ɓemoti ka ɓagya-ligubo ko kumu-kumu, nɨnɔ a ndɨ mamakɨ alʉkʉ
nɨnɔ Pɛtɛlɛ akɔ ndɨ kutiliko, aɓɨkya ɓɛ: «Ambɛ, ɨmɨ, nakamuminigʉ mbɛyɨ
ɓi na ɨyɨ ko tiko?»
27 Pɛtɛlɛ ɨgɨlya ɓata ndɨ kaanganya. Wa aka wa, kɔkʉ alɨka ndɨ.

Yeso akasamba kambwa ka Pilatʉ
(Matayɔ 27:1-2, 11-14; Malɨkɔ 15:1-5; Luka 23:1-5)

28 Kʉwa wa, ɓasʉda ɓatʉkya ndɨ na Yeso ka Kayafa ko mbolugo, ɓaga
ndɨ na ɨyɨ ka basa ka ngama mudingi. Luki limoti, ɓangama ka ɓayuda

ɓakogulyaɡʉ ndɨ ɨɓʉ kʉ ɓɛyɔ. Ɓa ndɨ kapa kaiko ɓakiɓuɓiso aka kyɛ ɓiki ɓakɨtʉlya kalya Pasika.
29 Kinili, ngama mudingi ɓɛyɔ ka Pilatʉ opupoku ndɨ kaʉtakanya, umuusa ɓɛ: «Magwi alʉkʉ yi nɨmʉna ko bulya ɨkɨ?»
30 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Kiki ɓi mʉtʉ wanyɛ, iba takodukuɡʉ na ɨyɨ kʉ kakʉ.»
31 Pilatʉ aɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Muvoni iɓunu ɓamombukwana-daɓʉ ɓi, masombiso kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ kunu.» Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Takɛɡʉ iɓusu na luusa kamwɔ mʉmbanzʉ.»
32 Igyonosa ndɨ ɓɛyɔ kyɛ lɨkpʉmʉka nɨlɔ Yeso aɓɨkya ndɨ ɨtʉlyanɨ, kowonisilo inguo ya kukwakʉ nɨkwɔ okwa ndɛkɛ.
33 Kʉwa wa, Pilatʉ ogulya ɓata ndɨ ka basa, amaka Yeso, amuusa ɓɛ: «Ɨwɛ nɨ ngama ka Ɓayuda?»
34 Yeso aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Upupi asɨ ɨwɛ aka ɓɨkpɛ, ikanɨ ɓatʉ ɓaɡɔɡɔ ɓɔ ɓutumbulyoɡi?»
35 Pilatʉ asikisya ɓɛ: «Na sɛ ɨmɨ muyuda? Sɨ ɓava-kʉkakʉ na ɓokumu-kumu ɓɔ ɓoduku na ɨwɛ. Woɡyi ɓi ɨkɨ?»
36 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓʉnɡama kamɨ kɛɡʉ ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ. Kika ndɨ ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ, iba ɓatʉ kamɨ ɓebumonilyito ɓi ɓɛ ɓakeɡobonitɔɡʉ ka Ɓayuda. Luki limoti, ɓʉnɡama kamɨ kɛɡʉ ɓa wanʉ.»
37 Pilatʉ amuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Wa nɛkɨ ngama?» Yeso asikisya ɓɛ: «Ɨwɛ nɔ wakaɓɨkya ɓɛ na ngama. Ɨmɨ, nɨɓʉkʉta ndɨ na nodoku ndɨ ka ɔɓɨlɨ, kyɛ naɓɨkyaɡɨ ɓɨnɡbanɡanya makpʉmʉka ma lɨnɡʉnʉ. Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ akɨsaɡa makpʉmʉka ma lɨnɡʉnʉ, ɛmʉkanaɡatʉ.»
38 Pilatʉ amuusa ndɨ ɓɛ: «Lɨnɡʉnʉ mbɛyɨ nɨ ɨkɨ?»

Pilatʉ okuni ɓɛ ɓamwɨ Yeso
(Mataɣɔ 27:15-31; Malikɔ 15:6-20; Luka 23:13-25)

Nɨyɔ Pilatʉ aɓɨkya ɓɛyɔ, opupa ɓata ndɨ kʉ Ɓayuda ɓa ndɨ mino, ʉɓɨkya ɓɛ: «Nakiniɡʉ ɨmɨ iɓɔ ɡʉtʉɡʉ imoti aka nɨyɔ okwononi mino ɓɛ ɓamwɨ alʉkʉ yi nɨmʉ.
39 Luki limoti, kaɨna ɓɛyɔ magyaga mino ka ɓʉndɛlɨ, namʉkʉlyaɡatʉ mʉtʉ ɓemoti wa lɨɡbito ka Pasika. Ma nɛkɨ kapa ɓɛ namʉkʉlyɨ ngama ka Ɓayuda?»
40 Kʉwa wa, ɓapʉnga ndɨ kaɡbʉnɡbʉkana ɓɛ: «Kalɨ, kɛɡʉ alʉkʉ yi nɨmʉ! Takapa Balaba aka.» Wɨna sɛ, Balaba yi nɨnɔ a ndɨ munzikaɓʉ.

19

1 Kʉwa wa, Pilatʉ akpamya ndɨ ɓɛ ɓaɡa na Yeso, ɓatiniku pimbo.
2 Ɓasʉda ɓoipa ndɨ muliɡi mo mowo ɓiwilili abɛ ɨkpakpasʉ, ɓamokisya ndɨ. Ɓamokisya ɡɔnɨ ndɨ kanzʉ wanɡbʉ.
3 Ɓɨndaɡa ndɨ ɓuwobi na ɨyɨ, ɓanatɨba ɓikyekyekye ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Tumuusito, ngama ka Ɓayuda!» Ɓanaɓɨtaɡa.
4 Pilatʉ opupoku ndɨ ɓata, ʉɓɨkya Ɓayuda ɓɛ: «Hukononi, nakamun-yulyoku kyɛ wiboni ambɛ, nakaminiɡʉ ɨmɨ na ɨɓɔ ɡʉtʉɡʉ imoti aka nɨyɔ namakyɨ mino ka mʉnɡɨmbɔ.»
5 Yeso opupoku kʉwa ndɨ, na ɨkpakpasʉ so mowo ka mʉ, ɓamokisyini kanzʉ wanɡbʉ. Pilatʉ aka na ɨɓʉ ɓɛ: «Mʉtʉ kunu nɨmʉ.»
6 Nɨyɔ ɓokumu-kumu na ɓazamʉ ɓamɨna, ɓaɡbʉnɡʉkana ndɨ ɓɛ: «Mʉbanɡɨlaɡa ka mʉsalaba! Mʉbanɡɨlaɡa ka mʉsalaba!» Pilatʉ ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Muvoni iɓunu ɓamombukwana-donu, mabonɡilogoku. A ɓɛyɔ, nakaminiɡʉ ɨmɨ na ɨɓɔ nɨyɔ namakyɨ mino ka mʉnɡɨmbɔ.»

7 Ɓayuda ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Iɓusu ta na mʉtʉʉ, kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ
mi nɨmɔ, okwononi ɓɛ alʉkʉ yi nɨmʉ okwi, kyɛ akaɨbɨba ɓɛ a Miko Kunzi.»
8 Nɨyɔ Pilatʉ ʉkana ɓɛyɔ, aɓanga ndɨ ɓata kʉgbɛ.
9 Ɨga ndɨ ka ndaɓʉ, amuusa Yeso ɓɛ: «Wa mbɛyɨ mʉkɨ?» Luki limoti, nɨ
Yeso kasikisyigʉ.
10 Pilatʉ amuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Ambɛ, wedokilyi ɨmɨ? Wakɛgʉ
mbɛyɨ kaiba ambɛ ɨmɨ nɔ nakwanana kaʉkʉlaga ikanɨ kaʉbangɨlaga ka
mʉsalaba?»
11 Yeso asikisya ɓɛ: «Ɓʉngama kakʉ kɛgʉ kʉgʉ kamɨ, kiki asɨ nɨɓɔ aka
ɓɔ Kunzi upóku ndɨ kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ. Kinili, mʉtʉ yi nɨnɔ egobi
ɓi ka maɓɔkʉ kakʉ, obinikini ɓʉnyɛ ɓudingi kakɨtaga nɨɓɔ kakʉ.»
12 Katʉkya ko ngbingo yi nɨnɔ, Pilatʉ apʉnga ndɨ kakɨsa pisi kasiso Yeso.
Luki limoti, Ɓayuda ɓapʉnga ɓata ndɨ kagbʉngbʉkana ɓɛ: «Wakasisa
alʉkʉ yi nɨmʉ iba wakɛgʉ wai-dakɨ Kaizalɨ. Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ akaidondiso
ɓɛ a ngama, a mumuyoniso ka Kaizalɨ.»
13 Nɨyɔ Pilatʉ ʉkana ɓɛyɔ, apupisisa ndɨ Yeso. Ika ndɨ ko kiti nɨnɔ
ʉkɔgɔ ndɨ mino ɓangbanga, ka pa nɨyɔ ɓoɗukya ndɨ na matamʉ. Pa nɨyɔ
ɓalɨkyaga na Libelenia ɓɛ «Gabata.»
14 Lɨsyɛ li nɨlɔ a ndɨ lɨsyɛ la kɨɓungusyogo ka yɨnga wa Pasɨka, banda
sa-sita. Pilatʉ ʉɓɨkya kʉwa ndɨ Ɓayuda ɓɛ: «Ngama kunu nɨmʉ!»
15 Luki limoti, ɓagbʉngʉkana ndɨ ɓɛ: «Mʉmwɔ! Mʉmwɔ! Mʉbangɨlaga
ka mʉsalaba!» Pilatʉ umuusa ndɨ ɓɛ: «Makapa ɓɛ nabangɨlagɨ ngama
kunu ka mʉsalaba?» Ɓokumu-kumu ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Takɛgʉ iɓusu na
ngama wagɔgɔ, asɨ Kaizalɨ aka.»
16 Pilatʉ ʉpá kʉwa ndɨ Yeso ɓɛ kyɛ ɓabangɨlagɨ ka mʉsalaba.

Basʉda ɓakabangɨlaga Yeso ka mʉsalaba
(Matayɔ 27:32-44; Malɨkɔ 15:21-32; Luka 23:26-43)

Ɓasʉda ɓava kʉwa ndɨ Yeso.
17 Ɨyɨ Yeso mombukwana-dakɨ yi nɔ abɨnɨka ndɨ mʉsalaba kakɨ, opupa
ndɨ kunzi wa gʉɗʉ. Ɨnda kʉwa ndɨ miso ya pa nɨyɔ ɓalɨkyaga ɓɛ «Pa ya
Ɨkpʉkpʉkʉsɔ» isi yi na Libelenia ɓɛ «Gɔlɔgɔta.»
18 Kʉ ɓɛyɔ, ɓabangɨlaga ndɨ Yeso ka mʉsalaba na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓaɓa, nɔ
kʉ, nɔ kʉ.
19 Pilatʉ okpika ndɨ ko mikya-lɨɓaʉ, ɓabanga ka mʉsalaba. A ndɨ yikpiko
ɓɛ: «Yeso mʉtʉ wa Nazalɛtɨ, Ngama ka Ɓayuda.» 20 Ɓayuda ɓudingi
ɓatangʉlaga ndɨ moɓiso mi nɨmɔ, kyɛ pa nɨyɔ ɓabangɨlaga ndɨ mino Yeso
a ndɨ ɓuwobi na gʉɗʉ. A ndɨ yikpiko ka Libelenia, Lilatini na Ligiliki.
21 Kʉwa wa, ɓokumu-kumu ka Ɓayuda ɓaɓɨkya ndɨ Pilatʉ ɓɛ:
«Wokokpikoni ɓɛ: ‹Ngama ka Ɓayuda,› luki limoti kpiko ɓɛ: ‹Alʉkʉ yi
nɨmʉ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: Ɨmɨ nɨ Ngama ka Ɓayuda!›»
22 Luki limoti, Pilatʉ usikisya ndɨ ɓɛ: «Nɨyɔ nokpiki, ikpikini.»
23 Nɨyɔ ɓasʉda ɓama kabangɨlaga Yeso, ɓava ndɨ ɓotu kakɨ, ɓagbananaga
ka ɓapanga ɓayɨkwanganya. Sʉda ɓemoti-ɓemoti ava ndɨ panga yi yimoti.
Ɓava ndɨ gɔnɨ kanzʉ kakɨ nɨnɔ ɨtila ndɨ nɨ kɛgʉ na ɓapanga, katʉkya kʉgʉ
adwɛ kusili, a ndɨ kutuko kumuti aka.
24 Ɓasʉda ɓaɓɨkyana ndɨ luga kaɓʉ ɓɛ: «Takayiɓogonitɔgʉ kanzʉ yi
nɨmʉ, totwini mino lɨɓɛsɛ, iba tɨnɨ ɓɛ wanɨ nɔ asumbo.» Lɨkpʉmʉka li nɨlɨ
igyonosa ndɨ kyɛ ɨtʉlyanɨ Moɓiso Motu nɨmɔ akaɓɨkya ɓɛ:
«Ɓagbananaga ndɨ ɓotu kamɨ,
ɓatwa lɨɓɛsɛ ko bulya kanzʉ kamɨ.»
Ɓasʉda ɓagya ndɨ ɓɛyɔ.

25 Amakɨ Yeso, mamakɨ-amakɨ nɨnɔ muko yi, Malia nɨnɔ a ndɨ muko
Kɨlɨɔpasɨ sɛ kʉwa Malia mʉtʉ wa Magadala ɓa ndɨ ɓakamaga ɓuwobi na
mʉsalaba ka Yeso.
26 Nɨyɔ Yeso amɨna ndɨ amakɨ pa imoti na mʉɓɨɓya yi nɨnɔ apága ndɨ
kʉgbɛ, aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mama, mɨkakʉ nɨmʉ.»
27 Kumbuso yi, aɓɨkya ndɨ mʉɓɨɓya nɔ ɓɛ: «Amakʉ kʉwa nɨmʉ.»
Katʉkya ka lɨsyɛ li nɨlɔ, mʉɓɨɓya nɔ aga ndɨ na Malia kʉ kakɨ.

Kukwakʉ ka Yeso
(Matayɔ 27:45-56; Malikɔ 15:33-41; Luka 23:44-49)

28 Kumbuso yi, Yeso a ndɨ kaiba ɓɛ masɨ itulyonini. Kotulyasa nɨlɔ
ikpikaga ndɨ ka Moɓiso Motu, aɓɨkya ɓɛ: «Nakaɨmʉkana mʉsasa mo lɨɓo.»
29 Wa ɓɛyɔ, a ndɨ na mbɨkɛ yimoti yitumo na vinya wozyo ɓɨɗɛ. Kʉwa
wa, ɓasʉda ɓava ndɨ luki limoti la fʉɓʉ-fʉɓʉ, ɓoluba ndɨ ka vinya yi nɨnɔ,
ɓakpɨkila ndɨ ka mʉ ma mikya mʉngbɨngɨlɨ ma sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ ɓalɨkyaga
ɓɛ ɨsɔpɔ, ɓokpuɗisa ndɨ ka mʉnɔkʉ ka Yeso.
30 Nɨyɔ Yeso amya vinya wozyo yi nɨnɔ, aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Masɨ itulyonini.»
Abʉmya kʉwa ndɨ mʉ, osisa lɨmbɛngɨ.

Sʉda ɓemoti atumini Yeso na syogbu ka mbanzɨ

31 Lɨsyɛ li nɨlɔ a ndɨ lɨsyɛ la kiɓungusyogo ka Lɨsyɛ la kimumbiso. Kinili,
Ɓayuda ɓakɛgʉ ndɨ kapa ɓɛ ɓamanda ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓʉbangɨlaga ndɨ iki
ka mʉsalaba aka kyɛ Lɨsyɛ la kimumbiso li nɨlɔ, a ndɨ lidingi. Ɓakʉnga
kʉwa ndɨ Pilatʉ ɓɛ ɓuɓunogi magʉ kyɛ ɓutotisogi.
32 Ɓasʉda ɓodoku kʉwa ndɨ koɓunaga magʉ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉbangɨlaga
ndɨ na ɓa Yeso ka mʉsalaba. Ɓapʉnga ndɨ na mʉtʉ wa mambwa sɛ kʉwa
nɨnɔ wagɔ.
33 Nɨyɔ ɓosilo ka Yeso, ɓɨna ndɨ ɓɛ okwini, kinili, ɓakaɓunagʉ ndɨ ɓata
magʉ.
34 Luki limoti, sʉda ɓemoti atuma ndɨ na syogbu ka mbanzɨ, ko ngbinga
ɓemoti aka, lɨɓo na ɓangʉ opupa ndɨ.
35 Mʉtʉ yi nɨnɔ ɨna ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɨ nɔ akatʉmbʉlaga yi.
Mʉtʉmbʉlagɨ kakɨ a ma lɨngʉnʉ. Ɨyɨ akaiba ɓɛ akaɓɨkya lɨngʉnʉ ko bulya
kyɛ iɓunu ɓɨnikyononito gɔnɨ.
36 Masɨ nɨmɔ igyonosa ndɨ kyɛ ɨtʉlyanɨ nɨlɔ Moɓiso Motu aɓɨkyaga ɓɛ:
«Gʉtʉgʉ mukuwo kakɨ mumuti aka koɓunikigʉ ndɛkɛ.»
37 Moɓiso magɔgɔ Motu akaɓɨkya ɓɛ: «Ɓandaga ndɛkɛ mʉtʉ yi nɨnɔ
ɓatuma ndɨ na syogbu.»

Ɓanaga kalumba Yeso
(Matayɔ 27:57-61; Malikɔ 15:42-47; Luka 23:50-56)

38 Kumbuso yi, Yɛzɛfʉ mʉtʉ wa Alimatia, ɨnda ndɨ kakʉnga Pilatʉ manda
ka Yeso. Pilatʉ abaɨlya ndɨ. Yɛzɛfʉ ikaga ndɨ mʉɓɨɓya ka Yeso ko dikiɗɨ
kyɛ a ndɨ kaʉɓanga ɓangama ka Ɓayuda, ovoku kʉwa ndɨ manda ka Yeso.
39 Nikodimo nɨnɔ ɨnda ndɨ ka Yeso lɨsyɛ limoti no biti, odoku ndɨ na
malazi nɨmɔ ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ manɛmanɛ mʉmatanaga no luki abɛ adʉdʉ.
Malazi mi nɨmɔ a ndɨ banda kilo ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa.
40 Kʉwa wa, ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa ɓava ndɨ manda ka Yeso, ɓakandaga ndɨ na
ɓabandi ɓi nɨɓayɔ ɓogboɗyaga ndɨ na malazi mi nɨmɔ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
Ɓayuda ɓagyaga ndɨ mino kambwa kalumbo mʉmbanzʉ.
41 Tiko yimoti a ndɨ ka pa nɨyɔ ɓabangɨlaga ndɨ mino Yeso ka mʉsalaba.
Kʉsɔ wo tiko yi nɨyɔ, a ndɨ na mbʉkʉ yimoti yambɨya nɨyɔ a ndɨ nɨ
ɓakanalumbigʉ mino mʉmbanzʉ.

42 Kaɨna ɓɛ lɨsyɛ li nɨlɔ a ndɨ lɨsyɛ la kiɓungusyogo ka Lɨsyɛ la kimumbiso
ka Ɓayuda, ɓalumba ndɨ Yeso wa kyɛ mbʉkʉ yi nɨyɔ a ndɨ ɓuwobi.

20

Yeso opupini ka mbʉkʉ
(Matayɔ 28:1-8; Malɨkɔ 16:1-8; Luka 24:1-12)

1 Ka lɨsyɛ la Mungu ko mbolugo, Malia nɨnɔ mʉtʉ wa gʉɗʉ wa Magadala
ɨnda ndɨ ka mbʉkʉ. Nɨyɔ osila kʉ, ɨna ɓɛ lɨtalʉ lidingi nɨlɔ ɓadʉla ndɨ nolu
mbʉkʉ, ɓa ndɨ nɨ ɓotumbini.
2 Aga ndɨ mbangʉ ka Simoni Pɛtɛlɛ na ka mʉɓɨɓya wagɔ nɨnɔ Yeso apaga
ndɨ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Ɓanyuni Mombukwono-dosu ka mbʉkʉ, takibigʉ ambɛ
ɓabisiku yanɨ.»
3 Pɛtɛlɛ na mʉɓɨɓya nɨnɔ wagɔ nɔ ɓaga ndɨ ka mbʉkʉ.
4 Ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa ɓaga ndɨ mbangʉ. Luki limoti, mʉɓɨɓya nɨnɔ wagɔ nɔ a
ndɨ kapɨkɨta mbangʉ yapʉ kakɨtaga Pɛtɛlɛ, adwɛ ndɨ ɨyɨ kambwa.
5 Odidika ndɨ, aɓɨmya, ɨna ɓotu ɓayiɗukusila ka kpɔlɔ, luki limoti, nɨ
kingyigʉ.
6 Kʉwa wa, Simoni Pɛtɛlɛ, nɨnɔ a ndɨ kaɓɨɓyoku, osiloku. Ogulya ndɨ ka
mbʉkʉ, ɨna ɓabandɨ ɓayiɗukusilo wa,
7 ɨna gɔnɨ ndɨ panga ya kutuko nɨkwɔ ɓatikya ndɨ noku Yeso mʉ. Panga
ya kutuko yi nɨyɔ a ndɨ yiɗukufogo, yibisa di ka pa yagɔgɔ nɨ kɛgʉ pa imoti
na ɓabandɨ.
8 Kʉwa wa, mʉɓɨɓya wagɔgɔ nɨnɔ aɗɨkya ndɨ kosila ka mbʉkʉ, ogulya
gɔnɨ. Ɨna ndɨ, aɓɨnɨkyana.
9 A ɓɛyɔ, kadwɛ ko ngbingo yi nɨnɔ, ɓaɓɨɓya ɓa ndɨ nɨ ɓakonotombisyigʉ
isi ya lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓokpika ndɨ ko Moɓiso ɓɛ Yeso opupatʉ ndɛkɛ ka
mbʉkʉ.
10 Kumbuso yi, ɓaɓɨɓya ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓɨganana ndɨ.

Yeso apuponilyini Malia Magadala
(Matayɔ 28:9-10; Malɨkɔ 16:9-11)

11 Malia a ndɨ wakamaga kunzi, ka kpɔlɔ wa mbʉkʉ, anagama. Ngbingo
yi nɨnɔ a mbɛyɨ ndɨ mina kagama aka nɔ, odidika ndɨ kaɓɨmya mbʉkʉ,
12 ʉmɨna kʉwa ndɨ ɓamalaika ɓaɓa ɓimokisyogini ɓotu ɓayotutu,
ɓikogini ka pa nɨyɔ ɓongosa ndɨ mina manda ka Yeso. Ɓemoti a ndɨ miso
ya mʉ, wagɔ miso ya magʉ.
13 Ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Yɛ ma, wakagama ɨkɨ?» Usikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓanyuni
Mombukwana-damɨ ka mbʉkʉ, nakibigʉ ambɛ ɓabisiku yanɨ.»
14 Kumbuso kaɓɨkya ɓɛyɔ, oyikana ndɨ, amɨna Yeso wakamaga, luki
limoti, nɨ kamibigʉ.
15 Yeso amuusa ndɨ ɓɛ: «Yɛ ma, wakagama ɨkɨ? Wakakɨsa wanɨ?» Malia
a ndɨ kasɨma ɓɛ zamʉ wo ɓotiko nɔ. Aɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Yɛ ba, kika nɨ
ɨwɛ nɔ wanyu ɓi, ɨwanya kʉ wabisi ɓi mino, naviku.»
16 Yeso amaka ndɨ ɓɛ: «Malia!» Malia oyikana ndɨ, aɓɨkya na Libelenia
ɓɛ: «Labuni!» isi yi ɓɛ «Muwonisilo.»
17 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wakevilonitɔgʉ, kyɛ nakanoɗokigʉ mbɛyɨ ka
Baba. Luki limoti, wɨnda kaʉɓɨkya ɓomika-mama ambɛ nakaɗaka ka Baba
nɨnɔ a gɔnɨ Obonu, ko Kunzi kamɨ nɨnɔ a gɔnɨ Kunzi kunu.»
18 Malia yi nɨnɔ wa Magadala nɔ ɨnda kʉwa ndɨ kaʉɓɨkya ɓaɓɨɓya ɓɛ
aminito Mombukwono-dosu, ʉtʉmbʉlyaga ɓɛyɔ aɓɨkya ndɨ mino.

Yeso upuponilyini ɓaɓiɓya kakɨ
(Mataɣɔ 28:16-20; Malikɔ 16:14-18; Luka 24:36-49)

19 Ɓʉgɔgɔ ɓa lisyɛ la Mungu li nilɔ aka lɔ, ɓaɓiɓya ɓa ndɨ ɓʉmʉmʉkana. Ɓadʉlaga ndɨ pumi ya ndaɓʉ niyɔ ɓa ndɨ mino ɓikpwɔkpwɔkpwɔ, kyɛ ɓa ndɨ kaʉɓanga Ɓayuda. Yeso odoku ndɨ, amaga luga kaɓʉ ɓigba, ɨyɨ aka na ɨɓʉ ɓɛ: «Maziyɔ iki pa imoti na iɓunu!»

20 Kumbusa kaɓɨkya ɓɛyɔ, ʉwanya maɓɔkʉ na mbanzɨ. Ɓaɓiɓya ɓogwa kʉwa ndɨ magyagya kamɨna Mombukwono-dosu.

21 Yeso ɨgɨlya ɓata ndɨ kaʉɓikya ɓɛ: «Maziyɔ iki pa imoti na iɓunu! Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Baba ɛtika ndɨ mino, nakamʉtika ɨmɨ ɓɛgɛyɔ.»

22 Niyɔ aɓikya ndɨ ɓɛyɔ, uusya ndɨ na ahʉ, ʉɓikya ɓɛ: «Limbɛngɨ-Lotu iki kʉsɔ kunu.

23 Ɓatʉ ɓasɨ niɓɔ mʉpilyaga ndɛkɛ ɓʉnyɛ, ɓinisanaga ndɛkɛ na mʉpilya. Ɓasɨ niɓɔ makʉpilyigʉ ndɛkɛ, ɓakinisonigʉ ndɛkɛ na mʉpilya.»

Tʉma oɓinikyonini kʉwa ɓɛ Yeso opupini ka mbʉkʉ

24 Luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ Yeso upuponilya ndɨ mino, Tʉma nɨnɔ ɓamakaga ndɨ gɔnɨ ɓɛ «Muɓigi», ɓemoti ka ɓaɓiɓya tɛkɛɓɛ na ɓaɓa, kɛgʉ ndɨ ɨyɨ wa.

25 Ɓaɓiɓya ɓagɔgɔ ɓaɓikya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Taminito sɛ iɓusu Mombukwono-dosu.» Luki limoti, Tʉma usikisya ndɨ ɓɛ: «Nakini ɓepukulu ɓayo sumani ka maɓɔkʉ kakɨ, nakatuni kpɛngbɛ ka ɓepukulu ɓi niɓɔ, nakovili mbanzɨ kakɨ, nakaɓɨnikyanigʉ pɔ.»

26 Kumbusa wa pɔsɔ ɓemoti, ɓaɓiɓya ɓamʉmʉkana ɓata ndɨ ka ndaɓʉ yi niyɔ. Tʉma a kʉwa ndɨ pa imoti na ɨɓʉ. Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ pumi a ndɨ mino yidʉlaga aka yɔ, Yeso odoku ndɨ, ɨyɨ aka luga kaɓʉ ɓigba, ʉɓikya ndɨ ɓɛ: «Maziyɔ iki pa imoti na iɓunu!»

27 Kʉwa wa, aɓikya ndɨ Tʉma ɓɛ: «Mʉtʉna kpɛngbɛ kakʉ wanʉ, wɨna maɓɔkʉ kamɨ. Makya kʉɓɔkʉkɔ wanʉ, wɛvila mbanzɨ. Wakikonitɔgʉ ɓata na ɓotumo, luki limoti, ɓinikyana kʉwa.»

28 Tʉma asikisya ndɨ ɓɛ: «Mombukwana-damɨ, Kunzi kamɨ!»

29 Yeso aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Woɓinikyonini sɛ kʉwa kyɛ weminini? Ɨgyagya ka ɓatʉ niɓɔ ɓaɓinikyanaga nɨ ɓakinigʉ!»

Yuani akatʉmbʉlaga isi ya kitaɓʉ yi niyɨ

30 Yeso agyatʉ ndɨ ɓata makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga magɔ makpʉ ko misa ka ɓaɓiɓya kakɨ. Makpʉmʉka mi nɨmɔ kikpikagagʉ ndɨ ka kitaɓʉ yi niyɨ.

31 Luki limoti, ɓokpika ndɨ nɨmana kyɛ maɓɨnikyanɨ ɓɛ Yeso nɨ Masiya, Miko-Kunzi. Makaɓɨnikyana ɓɛyɔ, minisana na ɔɓɨlɨ pisi ko lino kakɨ.

21

Yeso upuponilyini ɓaɓiɓya maɗɨya na ɨka

1 Kumbuso yi, Yeso upuponilya ɓata ndɨ ɓaɓiɓya kakɨ ka kpɔlɔ wa ibombu ya Tibelia. Upuponilya ndɨ ɓɛnɛ:

2 Lisyɛ limoti, Simoni Pɛtɛlɛ, Tʉma nɨnɔ ɓamakaga ndɨ gɔnɨ ɓɛ Muɓigi, Natanaeli nɨnɔ a ndɨ mʉtʉ wa Kana ka iwili ya Galilaya, ɓomika Zɛbɛdayɔ ɓaɓa na ɓaɓiɓya kakɨ ɓagɔgɔ ɓaɓa, ɓa ndɨ pa imoti.

3 Simoni Pɛtɛlɛ aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «Nakaaga ka ɓosi.» Ɨɓʉ ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Gʉtʉgʉ iɓusu aka, taga na iɓunu.» Ɓaga kʉwa ndɨ, ɓaɗaka ka ɨngbɔlɔ. Luki limoti, biti yi niyɔ, ɓakanyɔgʉ ndɨ musi gʉtʉgʉ ɓemoti aka.

4 Nɨyɔ lɨsyɛ a ndɨ kosyoku, Yeso a ndɨ wakamaga kubi, luki limoti ɓaɓɨɓya
ɓakɛgʉ ndɨ kamibo.
5 Yeso umuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Ɓomikamɨ, mugwito ɓosi?» Ɨɓʉ aka ndɨ
ɓɛ: «Haaa.»
6 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Luboni moyo ka kʉmbanzɨkanɨkɔ kwa ɨngbɔlɔ,
mugwito ɓosi kʉ ɓɛyɔ.» Ɓoluba kʉwa ndɨ, moyo ʉgyagya kanyɔ kyɛ ɓosi
ɓa ndɨ nɨ ɓoyumonini mino ɓɨyʉ.
7 Mʉɓɨɓya nɨnɔ Yeso apaga ndɨ aɓɨkya Pɛtɛlɛ ɓɛ: «Mombukwono-dosu
aka mʉ!» Nɨyɔ Simoni Pɛtɛlɛ ʉkana ɓɛyɔ, imokisya ndɨ kutuko kyɛ a ndɨ
ndumbu, ɨyɨ aka ndɨ ko lɨɓo ɓikudumu.
8 Ɓaɓɨɓya ɓagɔgɔ ɓa ndɨ kodoku aka ɓɨwɛsɛɛ na ɨngbɔlɔ nɨ ɓananyɔ
moyo nɨmɔ a ndɨ nɨ oyumonini na ɓosi mɔ. A ɓɛyɔ, ɓakɛgʉ ndɨ ɓata ɓyɨ
na kubi, a kʉwa ndɨ abɛ mɛtɛlɛ mɨya imoti aka.
9 Nɨyɔ ɓɨfʉma, ɓatakanya ndɨ musi kʉgʉ wa makamʉ, na mukati.
10 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Doniku mino na ɓosi nɨɓɔ mapʉnya kaʉnyɔ.»
11 Simoni Pɛtɛlɛ aɗaka kʉwa ndɨ ka ɨngbɔlɔ, apʉnga koluta moyo nɨmɔ
a ndɨ mʉyʉmana na ɓosi ɓakpʉkpʉ mɨya imoti ɓatɛkɛɓɛ kuɓukumuti na
ɓasaa. Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ ɓa ndɨ mino ɓudingi yɔ, moyo katɨnɨkagagʉ ndɨ.
12 Yeso ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Doniku kalyalya.» Gʉtʉgʉ mʉɓɨɓya
ɓemoti aka kɨkpʉndagʉ ndɨ kamuusa ɓɛ: «Ɨwɛ nɨ wanɨ?» Ɓa ndɨ kaiba
ɓɨnza ɓɛ Mombukwono-dosu nɔ. 13 Yeso ukpuɗoku ndɨ, ava mukati, ʉpága
pa imoti na ɓosi.
14 A kʉwa ndɨ nganga ya yɨsaa Yeso kaupuponilyo ɓaɓɨɓya kakɨ, katʉkya
wa opupoku ndɨ mino ka mbʉkʉ.

Yeso akapá Pɛtɛlɛ ligubo

15 Nɨyɔ ɓama kalyalya, Yeso amuusa ndɨ Simoni Pɛtɛlɛ ɓɛ: «Simoni,
mika Yuani, wɛpagatʉ kaʉkɨtaga ɓatʉ ɓi nɨɓa?» Pɛtɛlɛ asikisya ndɨ ɓɛ:
«Iyo, Mombukwono-dosu, wibatʉ ɓɨnza ɓɛ nʉpagatʉ.» Yeso aka ndɨ na ɨyɨ
ɓɛ: «Huɓuulyogo ɓomikya ɓakɔndɔlɔ kamɨ!»
16 Ɨgyɨlya ɓata ndɨ kamuusa ɓɛ: «Simoni, mika Yuani, wɛpagatʉ?» Pɛtɛlɛ
asikisya ndɨ ɓɛ: «Iyo, Mombukwono-dosu, wibatʉ ɓɨnza ɓɛ nʉpagatʉ.»
Yeso aka ndɨ ɓata na ɨyɨ ɓɛ: «Huɓuulyogo ɓakɔndɔlɔ kamɨ!»
17 Kumbuso yi, Yeso amuusa ɓata ndɨ ka nganga ya yɨsaa ɓɛ: «Simoni,
mika Yuani, wɛpagatʉ?» Pɛtɛlɛ alya ndɨ kumbu kʉgbɛ ka yuuso ya
yɨsaa yi nɨyɔ ɓɛ: «Wɛpagatʉ?» Asikisya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-
dosu, wibaga makpʉmʉka masɨ, wibatʉ ɓɛ nʉpatʉ!» Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
«Huɓuulyogo ɓakɔndɔlɔ kamɨ!
18 A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakaʉɓɨkya ambɛ, ngbingo yi nɨnɔ wa ndɨ mino
mʉwanza, wɨkpɨkɨlaga ndɨ ɨwɛ mombukwana-dakɨ yi mʉkaɓa, waga kʉ
wapaga ndɨ mino. Luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ wadʉɓa ndɛkɛ mino,
wananaga ndɛkɛ maɓɔkʉ, mʉtʉ wagɔgɔ ʉkpɨkɨla mʉkaɓa, aga na ɨwɛ kʉ
wakɛgʉ ɓi mino kapa.»
19 Ka mʉnzɨna mi nɨmɔ, Yeso a ndɨ kowonisila ɓɛyɔ Pɛtɛlɛ okwa mino,
apá ɨbɨba ko Kunzi. Kumbuso yi, Yeso aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Iɓyeku!»

Yeso akanzɨna ko bulya ka mʉɓɨɓya nɨnɔ apaga ndɨ

20 Nɨyɔ Pɛtɛlɛ oyikono, amɨna ndɨ mʉɓɨɓya nɨnɔ Yeso apaga ndɨ nɨ
anodoku. Mʉɓɨɓya yi nɨnɔ nɔ amuusa ndɨ Yeso na ɓepisi-pisi lɨsyɛ nɨlɔ
ɓa ndɨ mina kalya Pasɨka ɓɛ: «Mombukwono-dosu, wanɨ nɔ akaʉgaba?»
21 Nɨyɔ Pɛtɛlɛ amɨna mʉɓɨɓya yi nɨnɔ ɓɛyɔ, amuusa Yeso ɓɛ:
«Mombukwono-dosu, yɛgʉ sɛ kʉwa nɨmʉ, lɨkpʉmʉka tino lɔ asilya
ndɛkɛ?»

22 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Nakapa ambɛ kokwonito kadwɛ kʉ kwa kʉ
nigoku ndɛkɛ mino, la kakʉ mino nɨ ɨkɨ? Ɨwɛ, iɓyeku.»
23 Kinili, mongoni mi nɨmɔ aɗa kʉwa luga ka ɓatʉ niɓɔ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ
Yeso ɓɛ mʉɓɨɓya yi nɨnɔ kokwigʉ ndɛkɛ ɨyɨ. Wɨna sɛ, Yeso kaɓɨkyagʉ ndɨ
ɓɛ kokwigʉ, luki limoti, aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Nakapa ɓɛ kokwonito kʉ kwa kʉ
nigoku ndɛkɛ mino, la kakʉ mino nɨ ɨkɨ?»
24 Dɛmʉ wa makpʉmʉka mi nɨmɔ nɨ mʉɓɨɓya yi nɨnɔ. Ɨyɨ gɔnɨ nɔ
okpikaga. Takaiba ambɛ ɓʉdɛmʉ kakɨ a ɓalɨngʉnʉ.
25 Yeso agyatʉ ndɨ makpʉmʉka magɔgɔ mudingi. Nakaɨna abɛ
ɓakokpikaga ndɨ masɨ, imotɨ-imotɨ, iba pa kikigʉ ndɨ ka ɔɓɨlɨ wasɨ nɨyɔ
ɓakwanana kobiso mino ɓakɨtaɓʉ ɓi niɓayɔ.

Ligubo
ka ɓatʉtʉmbwa
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Ligubo ka ɓatʉtʉmbwa a kɨtaɓʉ ya yɨɓa nɨyɔ Luka okpika ndɨ. Akatʉmbʉlaga mogubo dididi nɨmɔ ɓatʉtʉmbwa ɓagya ndɨ. Nɨyɔ ya mambwa a «Mongoni Manza ɓɛyɔ Luka okpika ndɨ mino.» Kʉsɔ yi, atʉmbʉlaga ndɨ ɓɛyɔ Yeso ɨɓʉkʉta ndɨ mino, anzɨna ko bulya ɔɓɨlɨ ka Yeso ka lɨtɔmbʉ, kukwakʉ ka Yeso, ɓɛyɔ opupa ndɨ mino ka mbʉkʉ, na ɓɛyɔ Kunzi aɗokisa ndɨ mino kʉgʉ wa lɨsyɛ.

Ka Ligubo ka ɓatʉtʉmbwa, akatʉmbʉlaga ɓɛyɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu usilya ndɨ mino ɓatʉtʉmbwa, na ɓɛyɔ ɓakpakyanaga ndɨ mino ka ɓagʉɗʉ kaɓɨkyaga Mongoni Manza no ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu. Atʉmbʉlaga gɔnɨ ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ na yɨgyogyiso yasɨ nɨyɔ ɓatʉtʉmbwa ɓabangana ndɨ na ɨyu ko ngbingo wa ligubo.

Ɓayuda ɓaɓɨkyaga ndɨ ɓongbingo ɓagɔgɔ ɓɛ Lɨkpʉmʉka ko Kunzi a asɨ ko bulya kaɓʉ aka. Luka atʉmbʉlaga ka kɨtaɓʉ yi nɨyɨ, ɓɛyɔ ɓatʉtʉmbwa ɓapʉnga ndɨ mino kabɨkyaga Mongoni Manza ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda.

Atʉmbʉlaga ligubo lidingi nɨlɔ ɓatʉtʉmbwa ɓaɓa ɓɛyɔ ka Pɛtɛlɛ ɨɓʉ na Pɔlɔ ɓagya ndɨ. Pɛtɛlɛ nɔ ʉpá ndɨ ɓatʉ ɓa Yelusalɛma Mongoni Manza kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓudingi kaɓʉ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ mino. Pɔlɔ apága ndɨ ɨyɨ Mongoni Manza ka ɓagʉɗʉ ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ ndɨ Ɓayuda kauwonisilo pisi ka Kilisito. Kɨtaɓʉ yi nɨyɨ akatɨwonisilo ɓɛ tokwononi kaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Yeso-Kilisito ka ɓapa ɓayasɨ ka ɔɓɨlɨ.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Kaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Yelusalɛma *1:1–8:3*
Masyɛ ma mulɨɓo ka Yeso-Kilisito ka lɨtɔmbʉ li nɨlɨ *1:1-11*
Ɓapunogini Matɨasɨ kaiko atʉtʉmbwa *1:12-26*
Doku ka Lɨmbɛngɨ-Lotu *2:1-13*
Ɓatʉtʉmbwa ɓopupini ɓadɛmʉ ɓo Mongoni Manza ka Yelusalɛma *2:14–8:3*
Ɓakaɓɨkyaga Mongoni Manza ka ɓagʉɗʉ ɓa Yudɛa na ka Samalia *8:4–12:25*
Ɓakaɓɨkyaga Mongoni Manza ka ɓapa ɓayasɨ ka ɔɓɨlɨ *13:1–28:31*
Lɨgʉndʉ la mambwa ka Pɔlɔ koɓɨkyogoku Mongoni Manza *13:1–14:28*
Ɓatʉ ɓa Yelusalɛma ɓa ndɨ kaɓʉndaga Pɔlɔ *15:1-35*
Lɨgʉndʉ la yɨɓa ka Pɔlɔ koɓɨkyogoku Mongoni Manza *15:36–18:23*
Lɨgʉndʉ la yɨsaa ka Pɔlɔ koɓɨkyogoku Mongoni Manza *18:24–21:16*
Ɓagwini Pɔlɔ ka bɔlɔkɔ ka Yelusalɛma *21:17–23:22*
Ɓogoni na Pɔlɔ ka Kaizalɨa *23:23–26:32*
Ɓogoni na Pɔlɔ ka Lʉma *27:1–28:31*

Luka akatʉmbʉlaga lɨkpʉmʉka la kɨtaɓʉ kakɨ

1 Ambɔkʉ Tiofilo,
Kʉsɔ wa kɨtaɓʉ kamɨ ya mambwa, natʉmbʉlaga ndɨ makpʉmʉka masɨ
nɨmɔ Yeso apʉnga ndɨ kagya na kowonisilo katʉkya ka ɓʉndɛlɨ,
2 kadwɛ ka lɨsyɛ li nɨlɔ Kunzi aɗokisa ndɨ mino kʉgʉ wa lɨsyɛ. Yeso a ndɨ nɨ
upunogini ɓatʉtʉmbwa, kambwa kaɗaka kʉgʉ wa lɨsyɛ, ʉpá mʉtʉʉ pisi
ka Lɨmbɛngɨ-Lotu.

Yeso uwonyogini ɓatʉtʉmbwa Limbɛngi-Lotu

3 A ɓɛyɔ, kumbusa wa kukwakʉ kakɨ, Yeso upuponilya ndɨ ɓatʉtʉmbwa
kauwonisilo ɓɨngbanganya ka ɓopisi dididi ɓɛ opupiniku ɓi ka mbʉkʉ.
Kʉsɔ wa masyɛ ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya, Yeso upuponilyaga ndɨ,
anʉnzɨnɨlya ko bulya Ɓʉngama ko Kunzi.
4 Lɨsyɛ limoti, ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino kalyalya pa imoti,
ʉgbɨtyaga ndɨ ɓɛ: «Makotukyonitɔgʉ ka Yelusalɛma wa. Luki limoti,
muɓundogoni apɛpɛ nɨnɔ aka nɔ Baba amʉwanyaga ndɨ. Apɛpɛ yi nɨnɔ
ɨmɨ mombukwana-dakɨ namʉpá ndɨ mongoni mi.
5 A ɓɛyɔ, Yuani oɓotisa ndɨ ko liɓo. Luki limoti, iɓunu, kumbusa wa
masyɛ makɛɗɛ, ɓamuɓotiso ɓanʉ na Lɨmbɛngi-Lotu.»

Yeso akaɗaka kʉgʉ wa lɨsyɛ

6 Kʉwa wa, ɓatʉtʉmbwa nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓʉmʉmʉkana pa imoti na
Yeso, ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, wakaumigisilyo Ɓezaleli
Ɓʉngama mbɨya wanʉ?»
7 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Kɛgʉ bulyo kunu kaiba ngbingo ikanɨ lɨsyɛ nɨlɔ
lɨkpʉmʉka li nɨlɔ igyonosa ndɛkɛ mino. Baba yɨkaka aka nɔ akaiba ko ngu
kakɨ.
8 Luki limoti, motumo ɓanʉ no ngu ngbingo yi nɨnɔ Lɨmbɛngi-Lotu
amusilya mino. Miko ɓadɛmʉ kamɨ ka gʉɗʉ yi nɨnɔ ina ɓɛ Yelusalɛma, ka
iwili ya Yudɛa na Samalia wasɨ na kadwɛ ka mondu ma ɔɓɨlɨ wasɨ.»
9 Kumbusa wa mʉnzɨna mi nɨmɔ, Kunzi aɗokisa ndɨ Yeso kʉgʉ wa lɨsyɛ
nɨ ɓatʉtʉmbwa kakɨ ɓanamɨna. Kʉwa wa, ɨkʉɓa aɗɨka ndɨ ɓɨwaɗɨ nɨ
ɓakaminigʉ ɓata.
10 Ko ngbingo yi nɨnɔ ɓazwa kaɓʉ ɓa mbɛyɨ ndɨ mino ɓakɨtʉlya aka kʉgʉ
wa lɨsyɛ kʉ Yeso a ndɨ mino kaaga, ɓatʉ ɓaɓa ɓakimokisyogo ɓotu ɓɨtutu
ɓupuponilyoku ndɨ ɓɨgbututu.
11 Ɓʉɓɨkya ndɨ ɓatʉtʉmbwa ɓɛ: «Iɓunu ɓatʉ ɓa Galilaya, ko bulya ɨkɨ yɔ
momononi mino ɓɨgwo, mananda asɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ aka ɓɛyɔ? Yeso nɨnɔ
Kunzi atumbi luga kunu kaɗokiso kʉgʉ wa lɨsyɛ, igoku ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛgɛyɔ mamini mino kaaga yi.»
12 Kʉwa wa, ɓatʉtʉmbwa ɓatʉkya ka ngʉpa nɨyɔ ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ
Ngʉpa ya Mizeituni, ɓɨga ka Yelusalɛma. Ngʉpa yi nɨyɔ kɛgʉ ndɨ ɓyɨ na
gʉɗʉ, a ndɨ abɛ kilomɛtɛlɛ imoti aka.
13 Ngbingo yi nɨnɔ ɓosilo mino ka Yelusalɛma, ɓaɗaka ndɨ ka ndaɓʉ
ya kʉgʉ nɨyɔ ɓamʉmʉkanaga ndɨ mino. A ndɨ nɨ Pɛtɛlɛ, Yuani, Yakɔbɔ,
Andɨlɨa, Filipi, Tʉma, Batulumei, Matayɔ, Yakɔbɔ mika Alʉfayɔ, Simoni
nɨnɔ a ndɨ kakɨsa ɨpandasɨ ka mugi kaɓʉ na Yuda mika Yakɔbɔ.
14 Ɨɓʉ ɓasɨ ɓamʉmʉkanaga ndɨ masyɛ masɨ kalʉmba pa imoti na
mʉtamanagɨ mimoti. Ɓalʉmbaga ndɨ na ɓoko, na Malia amakɨ Yeso, na
ɓamamakɨ Yeso.

Ɓapunogini Matɨasɨ kagya ligubo ka pa ka Yuda

15 Ka masyɛ mi nɨmɔ aka mɔ, ɓambanzʉ abɛ mɨya na ɓatɛkɛɓɛ-ɓaɓa
nɨɓɔ ɓabaɨlya ndɨ, ɓamʉmʉkana ndɨ. Pɛtɛlɛ amaga ndɨ luga ka ɨɓʉ, ɨyɨ
aka ɓɛ:
16 «Ɓomika-mamaaa, okwononi ɓi ɓɛ ɨtʉlyanɨ nɨlɔ Lɨmbɛngi-Lotu
aɓɨkya ndɨ ka Moɓiso. Lɨmbɛngi li nɨlɔ anzɨna ndɨ kambwa kʉsɔ ka Daudi
ko bulya ka Yuda. Ɨyɨ Yuda nɔ ɨita ndɨ kʉwa ngama ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓagwi
ndɨ Yeso.
17 Yuda a ndɨ ɓemoti kusu, ikaga ndɨ gɔnɨ na ligubo mʉɗɔngɔnɨ abɛ
iɓusu.

18 Oluwa ndɨ tiko no ɓuyi ɓi nɨɓɔ ɓakalya ndɨ na ɨɓʉ ko bulya lɨkpʉmʉka
lanyɛ li nɨlɔ agya ndɨ lɔ. Kʉ ɓɛyɔ, ogwoku ndɨ na mʉ ɓɨpɛ, mʉma amalɨka,
ɓasɔpʉ ɓayasɨ ayobuka ndɨ ɓigbondo.
19 Ɓatʉ ɓasɨ ɓa Yelusalɛma ɓʉkana ndɨ mongoni mi nɨmɔ. Kinili ɓalʉka
ndɨ tiko yi nɨyɔ ka lɨsasʉ kaɓʉ ɓɛ: ‹Akɛlɨdamʉ›, isi yi nɨ: ‹Tiko ya Ɓangʉ›.
20 Wina sɛ, ikpikaga ka kɨtaɓʉ ya Mambʉ ka Ɓayuda ɓɛ:
‹Pa kakɨ iki ndɛkɛ ngundu,
mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kikigʉ ndɛkɛ mino.›
Ikpiko gɔnɨ ɓɛ:
‹Mʉtʉ wagɔgɔ nɔ avɨ ndɛkɛ pa ya ligubo kakɨ.›
21-22 Kinili, okwononi ɓɛ mʉtʉ ɓemoti ogulyi luga kusu, kaiko dɛmʉ wo
pupo ka Mombukwono-dosu Yeso ka mbʉkʉ. Iki ɓemoti ka nɨɓɔ tikaga
ndɨ na ɨɓʉ ɓongbinga ɓasɨ, wa tolingyaga ndɨ mino giyo pa imoti na
Ɓamombukwono-dosu Yeso, katʉkya ko ngbingo yi nɨnɔ Yuani aɓotisa ndɨ
mino, na kadwɛ ka lɨsyɛ li nɨlɔ Kunzi aɗokisa ndɨ mino kʉgʉ wa lɨsyɛ.»
23 Kʉwa wa, ɓumomosa ndɨ ɓatʉ ɓaɓa: A ndɨ nɨ Yɛzɛfʉ, nɨnɔ ɓamakaga
ndɨ ɓɛ Balisaba, ɓalʉka ndɨ gɔnɨ ɓɛ Yusuto sɛ kʉwa Matɨasɨ.
24 Kumbuso yi, ɓatʉ nɨɓɔ ɓamʉmʉkana ndɨ wa, ɓalʉmba ɓɛ:
«Mombukwono-dosu, ɨwɛ nɨnɔ wiba mambɛngɨ ka ɓatʉ ɓasɨ, tiwonisilo
nɨnɔ wapunogi luga ka ɓatʉ ɓaɓa ɓi nɨɓa,
25 iki atʉtʉmbwa ka Yeso, agyɨ ɓanʉ ligubo li nɨlɔ Yuda osi ɓi ɨyɨ,
ɨmagalya ka pa yi nɨyɔ kakɨ.»
26 Kʉwa wa, ɓatwa ndɨ lɨɓɛsɛ. Lɨɓɛsɛ awanya Matɨasɨ nɨnɔ ɓamakya ndɨ
ka mʉɗɔngɔ ka ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓemoti.

2

Lɨmbɛngɨ-Lotu usilyini ɓaɓɨɓya

1 Nɨyɔ lɨsyɛ la Patɛkɔtɨ ɨtʉlyana, ɓaɓɨɓya ɓasɨ ɓa ndɨ ɓʉmʉmʉkana pa
imoti.
2 Ko ngbingo ɓemoti, mungbi oɓuka ndɨ katukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ
mʉɗɔngɔnɨ abɛ muvivi mapʉ, otumo ɓɨɗɛ ka ndaɓʉ yasɨ nɨyɔ ɓa ndɨ mino
ɓakikonono.
3 Ɓɨna kʉwa ndɨ luki anipupisoku abɛ maɗaɗa mo ɓuku. Ɨgbananaga
ndɨ, ibisogo limoti-limoti kʉgʉ ka mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka.
4 Ɨɓʉ ɓasɨ ɓotuma ndɨ na Lɨmbɛngɨ-Lotu, ɓapʉnga kanzɨna masasʉ
magɔgɔ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ a ndɨ mino kaʉkpamya.
5 Wɨna sɛ, Ɓayuda nɨɓɔ ɓotukyoku ndɨ ko giyo yasɨ ya ɔɓɨlɨ, ɓikaga ndɨ
ka Yelusalɛma wa. Ɓaɓangaga ndɨ Kunzi kʉgbɛ.
6 Ngbingo yi nɨnɔ ɓʉkana ndɨ mino mungbi mi nimɔ, ɓamʉmʉkana
ambaza ɓemoti. Ɨɓʉ ɓasɨ ɓanombomboya kʉgbɛ, kyɛ mʉtʉ ɓemoti-ɓemoti
luga kaɓʉ a ndɨ kaʉmʉkana ɓaɓɨɓya nɨ ɓakanzɨna ka lɨsasʉ kakɨ ɓɨkpɛ.
7 Lɨkpʉmʉka lɔ ʉmbanga ndɨ kʉgbɛ, ɓotumo na ombombo ɓɨɗɛ, ɓaɓɨkya
ɓɛ: «Ɓatʉ nɨɓana ɓakanzɨna ɓa, ɓakɛgʉ mbɛyɨ ɓasɨ asɨ Ɓagalilaya aka?
8 Igyonoso kʉwa ɓʉnɨ ɓɛ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka luga kusu ʉmʉkanɨ
kanzɨna lɨsasʉ kakɨ la kɨɓʉkʉta?
9 Atʉ ndɨ na ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓotukyoku ndɨ ka mugi ma Palatɨ, Medi,
Elamu, Mezopotamia, Yudɛa, Kapadokia, Poto na ka iwili ya Azia,
10 Fuligia, Pamufilia, Misili, ka pa yimoti ya Libia nɨyɔ a ɓuwobi na gʉɗʉ
yi nɨnɔ ina ɓɛ Kuleni. Atʉ ndɨ na nɨɓɔ ɓotukyoku ndɨ ka gʉɗʉ wa Lʉma,
11 ka mugi ma Kɛlɛtɛ na nɨmɔ ma Alabia. Luga kaɓʉ, atʉ ndɨ na
Ɓayuda ɓɨkpɛ, na ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓagyaga mʉtʉʉ ka Musa. Wɨna sɛ, ɨɓusu

ɓasɨ takaʉmʉkana kanzɨna makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga ko Kunzi ka masasʉ kusu.»
12 Ɓombombaya ndɨ ɓasɨ, lɨkpʉmʉka ʉmbanga kʉgbɛ. Ɓuusono ɓɛ: «Isi ya lɨkpʉmʉka lɨna pɨyɛ nɨ ɨkɨ?»
13 Luki limoti, ɓagɔgɔ ɓapʉnga kaʉtɨba ɓaɓɨɓya, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Nɨɓana ɓokwini lɨbʉma!»

Pɛtɛlɛ akanzɨna kambwa wa ambaza ka ɓambanzʉ

14 Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ amaga ndɨ pa imoti na ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓemoti, apʉnga ndɨ kaɓɨkya na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Iɓunu ɓomikya Ɓayuda, na iɓunu ɓasɨ nɨɓɔ mikaga ka Yelusalɛma, pongoni motili, mɨbo nɨlɨ, mʉkana ɓɨnza nɨlɔ nakamʉɓɨkya.
15 Ɓatʉ nɨɓana ɓakɛgʉ na lɨbʉma ɓɛyɔ mo mino kaʉmɨna yɨ, kyɛ mɔnɨ a mbɛyɨ ka saa-tatʉ ya ɓʉsɔɓɨ aka.
16 Luki limoti, lɨkpʉmʉka nɨlɔ mugyalandʉ Yueli aɓɨkya ndɨ, a kʉwa kaigyonoso mbɨya wanʉ:
17 ‹Kunzi akaɓɨkya ɓɛ: Ka masyɛ ma muliɓo,
nuɗukulya ndɛkɛ ɓambanzʉ ɓasɨ Lɨmbɛngɨ kamɨ,
ɓomikunu, ɓalʉkʉ na ɓoko ɓi ɓika ndɛkɛ ɓogyalandʉ,
ɓawanza na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ kunu ɓalʉtaga ndɛkɛ ɓonziki.
18 Iyo, ka masyɛ mi nɨmɔ,
noɗuka ndɛkɛ Lɨmbɛngɨ kamɨ
kʉgʉ ka ɓagya-ligubo kamɨ ɓoko na ɓalʉkʉ ɓi,
ɓika kʉwa ndɛkɛ ɓogyalandʉ.
19 Nagya ndɛkɛ makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga kʉgʉ wa lɨsyɛ
na mokingyosi mʉpá ombombo ka ɔɓɨlɨ wa.
Mɨna ndɛkɛ ɓangʉ,
ɓuku na muki ɓindegbu-ndengbu.
20 Mɔnɨ opiya ndɛkɛ ɓipi,
tɨmba angbamya ɓɨngbʉ abɛ ɓangʉ.
Nɨmɔ igyonosa ndɛkɛ kambwa wa lɨsyɛ nɨlɔ Mombukwono-dosu odoku ndɛkɛ mino,
lɨsyɛ li nɨlɔ lidingi na la ɨbɨba.
21 Kʉwa wa, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ɨgama ndɛkɛ no lino ko Mombukwono-dosu, inisono ndɛkɛ na muhukuso.›
22 Iɓunu ɓomikya Ɓezaleli, hukononi ɓɨnza lɨkpʉmʉka nɨlɨna nakamʉɓɨkya lɨ: Kunzi amuwonisatʉ ndɨ ɓɛ Yeso nɨnɔ mʉtʉ wa Nazalɛtɨ nɨ wanɨ. Makaiba ɓɨnza ɓɛ Kunzi agya ndɨ luga kunu, pisi ka Yeso, makpʉmʉka makpʉkpʉ, mʉmbanga-mbanga na mokingyosi mʉpá ombombo.
23 Ɓasʉta ndɨ alʉkʉ yi nɨnɔ ka maɓɔkʉ kunu, Kunzi a ndɨ kaiba nɨlɔ kambwa aka, abaɨlya ɓɛ igyonosi ɓɛyɔ. Mamwɔ ndɨ pisi kabongisiso ka mʉsalaba ka maɓɔkʉ ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi.
24 Luki limoti, Kunzi, akʉlaga ndɨ ka mʉzʉzʉla ma kukwakʉ pisi kapupiso ka mbʉkʉ, kyɛ kukwakʉ kakwananɨgʉ ndɨ kakʉkʉmɨlyaga.
25 A ɓɛyɔ, Daudi anzɨna ndɨ ko bulya kakɨ ɓɛ:
‹Namɨnaga ndɨ Mombukwono-dosu kambwa kamɨ ɓongbinga ɓasɨ,
a ɓuwobɨ na ɨmɨ kyɛ nakomomonitɔgʉ.
26 Kinili, lɨmbɛngɨ kamɨ a na mazɨyɔ,
mʉnɔkʉ kamɨ amutumo na magyagya ɓɨɗɛ,
gʉtʉgʉ nzʉyɨ kamɨ ika ndɛkɛ yakɨtʉlya ka mʉtamanagɨ,
27 a ɓɛyɔ, wakasɨgʉ ndɛkɛ lɨmbɛngɨ kamɨ kozingo ka ɓabɨlɨ,
wakasɨgʉ ndɛkɛ mʉgya-ligubo kakʉ Wotu kapɔ.

28 Wewonisila ndɨ ɓopisi ɓaya ɔɓɨlɨ walɨngʉnʉ,
wetumisa ndɛkɛ na magyagya ɓɨɗɛ wa tiko mino na ɨwɛ.›

29 Ɓomika-mama, nakwanana kamʉɓɨkya lɨngʉnʉ ko bulya ka titosu ɓɛyɔ ka Daudi ɓɛ: okwoni ndɨ, ɓalumbo. Mbʉkʉ kakɨ a mbɛyɨ ɓata wa aka wa kadwɛ na lɨsyɛ li nɨlɨ.

30 Luki limoti, a ndɨ mugyalandʉ, iba ndɨ ɓɛ Kunzi akʉlya ndɨ silika ɓɛ amomosa ndɛkɛ miki ɓemoti luga wa lɨvananza kakɨ nɨnɔ alya ndɛkɛ ɓʉngama ka pa kakɨ.

31 Daudi ɨna ndɨ kambwa aka ɓɛ Kilisito opupokuto ndɛkɛ ka mbʉkʉ ngbingo yi nɨnɔ aɓɨkya ndɨ mino ɓɛ:
‹Kunzi kasɨgʉ ndɛkɛ kozingo ka ɓabɨlɨ,
na nzʉyɨ kakɨ kapʉgʉ ndɛkɛ.›

32 Kunzi apupisatʉ ndɨ Yeso yi nɨnɔ nakanzɨna ko bulya kakɨ ka mbʉkʉ, iɓusu ɓasɨ ta ɓadɛmʉ ɓa lɨkpʉmʉka li nɨlɔ.

33 Kʉwa wa, Kunzi aɗokisa ndɨ kʉgʉ, alikiso ka kʉmbanzɨkanɨkɔ kakɨ. Apá ndɨ Lɨmbɛngɨ-Lotu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ awanyaga ndɨ mino. Yeso atitikilyoku ndɨ. A nɨlɔ makaɨna na kaʉkana mbɨya wanʉ.

34 A ɓɛyɔ, Daudi kaɗakagʉ ndɨ ɨyɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ, luki limoti aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
‹Mombukwono-dosu Kunzi aɓɨkya ndɨ Mombukwana-damɨ ɓɛ:
dawiki ka kʉmbanzɨkanɨkɔ kamɨ,
35 kadwɛ kʉ kwa kʉ nubiso mino ɓomuyoniso kakʉ kusili wa ɓakagba kakʉ.›

36 Kinili, ɓɛvananza ɓayasɨ ɓaya Izaleli ɓokwononi kaiba ɓɨnza ɓɛ Yeso yi nɨnɔ mabangɨlaga ndɨ ka mʉsalaba, Kunzi aitisa ndɨ Mombukwono-dosu na Kilisito!»

Ɓambanzʉ ɓɛlɔfʉ ɓasaa ɓaboilyini Kunzi

37 Nɨyɔ ɓambanzʉ ɓʉkana mino lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓɛyɔ, ɓogwa ndɨ ombombo kʉgbɛ. Ɓamuuso Pɛtɛlɛ na ɓatʉtʉmbwa ɓagɔgɔ ɓɛ: «Ɓomika-mama, tagya nɨlɨna ɓʉ?»

38 Pɛtɛlɛ usikisya ɓɛ: «Ikosoni mambɛngɨ na mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka ogwo iɓatiso ko lino ka Yeso-Kilisito, Kunzi amʉpɨlyatʉ ɓʉnyɛ kunu, amʉpá Lɨmbɛngɨ-Lotu.

39 A ɓɛyɔ, agʉmɛ ko Kunzi a ko bulya kunu na ɓomikunu. A ko bulya ka ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ɓyɨ, na ɓasɨ nɨɓɔ Mombukwono-dosu Kunzi ʉmaka ndɛkɛ.»

40 Pɛtɛlɛ idukulogo ɓata ndɨ kaʉtʉmbʉlyaga makpʉmʉka magɔgɔ kaʉpá mʉsasa ka baya na kautumiso mambɛngɨ, anaɓɨkya ɓɛ: «Puponi ka mʉɗɔngɔ ka ɓatʉ ɓa lɨsyɛ li nɨlɨ kyɛ ɓa ɓanyɛ, Kunzi amuusagatʉ.»

41 Ɓudingi luga kaɓʉ ɓabaɨlya ndɨ mʉnzɨna ka Pɛtɛlɛ, ɓogwo iɓatiso. Lɨsyɛ li nɨlɔ, ɓambanzʉ abɛ ɓɛlɔfʉ ɓasaa ɓabaɨlya ndɨ, ɓɨmatɨla ka lɨɗu ka ɓatʉ ɓa baya.

Ɔɓɨlɨ ka ɓatʉ ɓa baya ikaga ndɨ ɓʉnɨ?

42 Ɓikaga ndɨ ɓakɨtʉlya ɓongbinga ɓasɨ kaʉkana mʉtɨwɨ ka ɓatʉtʉmbwa, ɔɓɨlɨ kaɓʉ ikaga ndɨ abɛ ɓomika-muko, ɓanalyalya pa imoti na ɓanalʉmba pa imoti.

43 Mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka luga kaɓʉ ikaga ndɨ na kʉɓangakʉ, kyɛ Kunzi agyaga ndɨ makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga makpʉ pisi ka ɓatʉtʉmbwa.

44 Ɓikaga ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ luki limoti, ɓanobiso mukumbo kaɓʉ pa imoti.

45 Ɓagabaga ndɨ lɨngama na mukumbo kaɓʉ, ɓagbananaga ɓuyi ɓi luga
kaɓʉ ɓasɨ kaɓyɛnɛnɛ na yangya ka mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka.
46 Lɨmbɛngɨ limoti, ɓamʉmʉkanaga ndɨ masyɛ masɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi,
ɓanalyalya pa yimoti*. Ɓalyalyaga ndɨ na magyagya, na mambɛngɨ
makisiso ka ɓandaɓʉ kaɓʉ.
47 Ɓabibisaga ndɨ Kunzi, ɓambanzʉ ɓasɨ ɓanʉpa. Masyɛ masɨ
Mombukwono-dosu ʉmatɨlaga ndɨ ka lɨɗu kaɓʉ, ɓambanzʉ nɨɓɔ
ɓinisanaga ndɨ na muhukuso.

3

Zɛgɛsɨ okpokyonini

1 Lɨsyɛ limoti, Pɛtɛlɛ na Yuani ɓa ndɨ kaɗaka ka Ndaɓʉ ko Kunzi ka
malʉmba ma saa-tisa.
2 Ɓuwobi na mupumi mi, nɨmɔ ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ «Mupumi Manza»,
mʉlʉkʉ ɓemoti ikaga ndɨ wa. Mʉlʉkʉ yi nɨnɔ ɨɓʉkʉta ndɨ zɛgɛsɨ. Masyɛ
masɨ ɓabinikogoku ndɨ wa, kyɛ iki kaɨkʉkʉngya ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓogulyaga
ndɨ kʉ ɓɛyɔ.
3 Nɨyɔ amɨna ndɨ Pɛtɛlɛ na Yuani nɨ ɓanogulyo kʉ, ʉkʉnga ɓuyi.
4 Ɓanda ndɨ ɓingbangbangba, Pɛtɛlɛ aka na ɨyɨ ɓɛ: «Tindoku!» 5 Alʉkʉ
nɔ ʉnda ndɨ ɓizumuuu, kyɛ a ndɨ na mʉtamanagɨ ɓɛ ɓakapá luki.
6 Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Nakɛgʉ gʉtʉgʉ na lɨfalanga aka ikanɨ
ɔlɔ. Luki limoti, nakaʉpá tʉmatʉ nɨtɔ na notu: ko lino ka Yeso-Kilisito
nɨnɔ mʉtʉ wa Nazalɛtɨ, wamaga, wakpakyana!»
7 Kumbuso yi, Pɛtɛlɛ agwi ndɨ kʉɓɔkʉkɔ kwa kʉmbanzɨkanɨkɔ kamo-
moso. Wa aka wa, magʉ apingaga ndɨ,
8 ɨyɨ aka ndɨ ɓɨndɔmʉ, ɓɨgba, apʉnga kakpakyana. Ɓogulya ndɨ na Pɛtɛlɛ
ɨɓʉ na Yuani, anobumbukogo nɨ anabibiso Kunzi.
9 Ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa, ɓamɨna nɨ anakpakyana, anabibiso Kunzi.
10 Nɨyɔ ɓibo ɓɛ ɨyɨ nɔ ikaga ndɨ wakiko kaɨkʉkʉngya ka kpɔlɔ wa
mupumi ma Ndaɓʉ ko Kunzi, nɨmɔ ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ «Mupumi Manza»,
ɓaɓanga ndɨ, ɓapʉnga kombomboyo ko bulya lɨkpʉmʉka nɨlɔ akɨtyanaga
ndɨ lɔ.

Pɛtɛlɛ akanzɨna ka Ndaɓʉ ko Kunzi

11 Alʉkʉ nɔ kɛgʉ ndɨ ɓata kapa katʉkya ka kpɔlɔ ka Pɛtɛlɛ na Yuani.
Ɓatʉ ɓasɨ ɓombomboya ndɨ kʉgbɛ, ɓaga mbangʉ kʉ ɓa ndɨ mino ka pa
nɨyɔ ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ «Pa ya kɨgbʉka ka ngama Sɔlɔmɔnɔ.»
12 Nɨyɔ Pɛtɛlɛ ɨna ndɨ ɓɛyɔ, ʉɓɨkya ɓambanzʉ ɓɛ: «Iɓunu Ɓezaleli, ko
bulya ɨkɨ yɔ mo mino kombomboyo ka lɨkpʉmʉka li nɨli? Ko bulya ɨkɨ yɔ
mo mino katɨnda ɓɨngbangbangba abɛ iɓusu ɓɔ takpokyonisi pisi ko ngu
na ɓungbingbili kusu kambwa ko Kunzi?
13 Kunzi ka Abalahamʉ, ka Isaka na ka Yakɔbɔ, Kunzi ka ɓotitosu,
owonisi ɨbɨba ka musunzu kakɨ ɓɛyɔ ka Yeso. Iɓunu masʉta ndɨ,
mamanganya kambwa ka Pilatʉ nɨnɔ a ndɨ wakɨtʉlya kakʉlaga.
14 A ndɨ Wotu na Wongbingbili, luki limoti, iɓunu mamanganya ndɨ,
maɓɨkya Pilatʉ ɓɛ amʉkʉlyɨ mʉgya-manyɛ.
15 Wɨna sɛ, iɓunu mamwisisa ndɨ mʉtʉ yi nɨnɔ atɨpága ɔɓɨlɨ walɨngʉnʉ,
luki limoti Kunzi apupisa ndɨ ka mbʉkʉ. Tɨna ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ no
miso.

---

* **2:46 2:46** *ɓanalyalya pa yimoti:* Akwananatʉ kaiko ka mɨza ka Mombukwono-dosu, ikanɨ kalya kɔmɔnyɔ, ikanɨ kalya malɨlɨ aka ɓɨkpɛ.

16 Alʉkʉ yi nɨmʉna makamɨna mʉ, mamibagatʉ. Ohuki pisi ka ɓaya yo
lino ka Yeso, lino li nɨlɔ apingisogini. Baya yɔ ahukusi lɨngʉnʉ ɓɛyɔ ma
kʉwa mino kamɨna yɨ.
17 Ɓomika-mama, mbɨya wanʉ, nakaiba ɓɨnza ambɛ iɓunu na ɓangama
kunu magya ndɨ Yeso ɓɛyɔ kyɛ makɛgʉ ndɨ kaiba.
18 Luki limoti, Kunzi otulyosa ndɨ nɨlɔ aɓɨkya ndɨ ka ɓʉndɛlɨ pisi ka
ɓogyalandʉ ɓasɨ ɓɛ Masiya kakɨ igyogyisatʉ ndɛkɛ.
19 Yikosoni nɛkɨ ɔɓɨlɨ kunu, mamigilyoku Kunzi kyɛ olimogi ɓʉnyɛ kunu.
20 Kʉwa wa, Mombukwono-dosu amʉpátʉ ndɛkɛ ngbingo muyukumo,
amʉtɨkɨlya Yeso, Masiya nɨnɔ amʉpʉnɨlyaga ndɨ katʉkya ka ɓʉndɛlɨ.
21 Mbɨya wanʉ, okwononi ɓɛ Yeso iki mbɛyɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ aka kadwɛ ko
ngbingo yi nɨnɔ Kunzi obiso ndɛkɛ mino masɨ ka ɓungbingbili. Katʉkya
ka ɓʉndɛlɨ, Kunzi oɓikyoni ndɨ nɨlɔ pisi ka ɓogyalandʉ kakɨ ɓotu.
22 A ɓɛyɔ, Musa aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Mombukwono-donu Kunzi amʉtɨkɨlya
ndɛkɛ mugyalandʉ abɛ ɨmɨ, opupa ndɛkɛ luga wa lɨvananza kunu.
Ukonogoni ndɛkɛ masɨ nɨmɔ iko kamʉɓɨkya.
23 Mʉtʉ yi nɨnɔ kikigʉ ndɛkɛ kamʉkana, ɓapupisa ndɛkɛ ka lɨvananza
ko Kunzi, ɓamwɔ.›
24 Katʉkya ko ngbingo ka Samueli, ɓogyalandʉ ɓasɨ na nɨɓɔ ɓa ndɨ
kumbuso kaɓʉ, ɓanzɨnagatʉ ndɨ ko bulya nɨlɔ akaigyonoso ka masyɛ mi
nɨma.
25 Iɓunu ma ka ɨkɔngɔ ka ɓogyalandʉ na nɨɓɔ ɓa agʉmɛ nɨnɔ Kunzi
agya ndɨ na ɓotitonu, kaɓɨkya Abalahamʉ ɓɛ: ‹Ɓopiga ɓaya ɔɓɨlɨ ɓayasɨ
inisana ndɛkɛ na ɓʉɓʉnga pisi ka lɨvananza kakʉ.›
26 Kinili, Kunzi atikoku mbɛyɨ ndɨ mʉgya-ligubo kakɨ ko bulya kunu,
kyɛ amuɗukilyi ɓʉɓʉnga, anyɔgɔ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka luga kunu ka ɓʉnyɛ
kakɨ.»

4

Pɛtɛlɛ na Yuani ɓa ko ngbongu ka Basa-Yidingi

1 Pɛtɛlɛ na Yuani ɓa ndɨ kanzɨna kambwa ka ɓambanzʉ. Ko ngbingo
yi nɨnɔ, ɓokumu, ngama ka ɓazamʉ ya Ndaɓʉ ko Kunzi na Ɓasadukayɔ
ɓopuponoku ndɨ ɓɨwɛɛɛ.
2 Mambɛngɨ a ndɨ kaʉtʉla kyɛ ɓatʉtʉmbwa ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ kaʉpá
ɓambanzʉ mʉtʉʉ na kaʉɓɨkya ɓɛ yɛkɨ Yeso opupa ndɨ ka mbʉkʉ, ɓatʉ
nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ, ɓopupa ndɛkɛ ɨɓʉ ɓɛgɛyɔ.
3 Ɓugwi kʉwa ndɨ, yɛkɨ a kʉwa ndɨ ɓʉgɔgɔ, ɓʉmakya ka bɔlɔkɔ kadwɛ
na ɓʉgala ɓi.
4 Luki limoti, ɓatʉ ɓudingi luga ka nɨɓɔ ɓʉkana ndɨ mʉtʉʉ, ɓabailya
ndɨ. Ɓa kʉwa ndɨ banda ɓɛlɔfʉ kuɓukumuti.
5 Ɓʉgala ɓi, ɓangama ka Ɓayuda, ɓambɔkʉ-mbɔkʉ na ɓowonisilo ɓa
mʉtʉʉ ɓamʉmʉkana ndɨ ka Yelusalɛma.
6 Kumu-kumu ɓɛyɔ ka Ana a ndɨ wa gɔ wa, Kayafa, Yuani, Alesandulia
sɛ kʉwa ɓatʉ ɓasɨ ɓa lɨvananza ko kumu-kumu.
7 Ɓupupisoku ndɨ Pɛtɛlɛ na Yuani, ɓumomoso kambwa kaɓʉ, ɓumuusa
ndɨ ɓɛ: «Ko ngu ka wanɨ ikanɨ ko lino ka wanɨ yɔ mogyi ɓi mino lɨkpʉmʉka
li nɨlɔ?»
8 Kʉwa wa, yɛkɨ Pɛtɛlɛ a ndɨ mutumo na Lɨmbɛngɨ-Lotu ɓɨɗɛ, usikisya
ɓɛ: «Iɓunu ɓangama, sɛ kʉwa iɓunu ɓambɔkʉ-mbɔkʉ,
9 na lɨsyɛ li nɨlɨ, kika nɨ iɓusu ta ko ngbongu, a ko bulya ɓʉnza nɨɓɔ
tagyilyi ɓi zɛgɛsɨ yi nɨmʉ na ɓɛyɔ ouki mino yɨ.

10 Iɓunu na ɓomikya Ɓezaleli ɓasi wibonito sɛ ɓinza ambɛ kika ni
alʉkʉ yi nimʉna omogi kambwa kunu mʉna a wapʉpʉ, a ko lino ka Yeso-
Kilisito mʉtʉ wa Nazalɛti. Ɨyi ninɔ mabangilaga ndi ka mʉsalaba, Kunzi
apupisoku ka mbʉkʉ.
11 Ɨyi ninɔ Moɓiso Motu aɓikyaga ko bulya kaki ɓɛ:
‹Litalʉ nilɔ iɓunu, ɓopipiko, mombimba ndi
iitoni kʉwa litalʉ la izangiya la muɓumbe.›
12 Muhukuso kɛgʉ ka mʉtʉ wagɔgɔ gʉtʉgʉ ɓemoti aka, kyɛ kɛgʉ no lino
gʉtʉgʉ limoti aka nilɔ ɓʉpá ɓambanzʉ kʉnʉ kusili wa mɔni ɓɛ kyɛ ʉpí
muhukuso.»
13 Ɓatʉ niɓɔ ɓamʉmʉkanaga ndi ka Basa-Yidingi ɓombomboya ndi
kʉgbɛ, kaina ɓɛyɔ Pɛtɛlɛ na Yuani ɓa ndi mino kanzina ni ɓakɛgʉ na
kʉɓangakʉ, kyɛ ɓumibagatʉ ndi ɓɛ ɓa ɓatʉ ɓa payaya na ɓakaɓyɛgʉ ndi
ikɔlɔ. Ɓandʉnga kʉwa ndi ɓɛ ɓikaga ndi pa imoti na Yeso.
14 Luki limoti, ɓatʉ ndi kamina alʉkʉ ninɔ ahʉka ndi wakamaga ɓuwobi
na iɓʉ. Nɔkʉ ʉdika ndi ɓidɛ.
15 Ɓʉkpamya kʉwa ndi ɓɛ ɓopupi kunzi. Ɓapʉnga ndi kanzina luga
kaɓʉ,
16 ɓanaɓikya ɓɛ: «Tʉgya sɛ ɓatʉ niɓana ɓʉni? A ɓingbanganya ɓɛ
ɓagyatʉ ndi likpʉmʉka limbanga, ɓatʉ ɓasi ɓa Yelusalɛma ɓakaiba, kɛgʉ
na yanganya.
17 Luki limoti, kɛgʉ ɓinza ɓɛ mongoni mi nimɔ isisilogi kawawa luga
ka ɓambanzʉ. Tʉpakya nɛki na ɗiya ambɛ ɓakanzinilyonitɔgʉ ɓata
mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka ko lino ka Yeso.»
18 Kumbuso yi, ɓʉmaka ɓata ndi, ɓʉgbityaga ɓikpɔkpɔkpɔ ɓɛ
ɓakonzinonitɔgʉ ɓata ikani ɓakowonisilonitɔgʉ ko lino ka Yeso.
19 Luki limoti, Pɛtɛlɛ na Yuani ɓusikisya ɓɛ: «Gʉtʉgʉ mbɛyi iɓunu aka,
atʉ ngbingbili ko misa ko Kunzi kamʉɓanga iɓunu ni takɛgʉ kaɓanga Ɨyi?
20 Kiko iɓusu aka, takakwananigʉ kaasa kanzina ko bulya likpʉmʉka
nilɔ tina ndi, tʉkana.»
21 Ɓatʉ ɓa Basa-Yidingi ɓʉnyakilya ɓata ndi, ɓʉsa. Ɓakinagʉ ndi pisi
niyɔ ɓakwanana ndi mino kaugyogyiso ko bulya ka ɓambanzʉ. A ɓɛyɔ,
ɓatʉ ɓasi ɓa ndi kabibiso Kunzi ka nilɔ akitaga ndi lɔ.
22 Alʉkʉ yi ninɔ inisana ndi na muhukuso mʉmbanga nɔ, a ndi na
ɓyanga kakitaga ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya.

Malʉmba ka niɓɔ ɓabailya ndi

23 Niyɔ ɓasisa Pɛtɛlɛ iɓʉ na Yuani, ɓinda kʉwa ndi kaʉtʉmbʉlyaga
ɓawai-daɓʉ masi nimɔ ɓokumu-kumu na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓʉɓikya ndi.
24 Niyɔ ɓʉkana ɓɛyɔ, ɓalʉmba ndi ɓasi na limbɛngi limoti ɓɛ: «Nga-
maaa, iwɛ nɔ wagya ndi lisyɛ, litɔmbʉ, moɓo makpʉkpʉ na masi nimɔ a
kʉsɔ yi.
25 Pisi ka Limbɛngi-Lotu, wanzinisa ndi titosu ɓɛyɔ ka Daudi, mʉgya-
ligubo kakʉ ɓɛ:
‹Ko bulya iki yɔ ɓɛvananza ɓo mino kavikimanaga?
Ko bulya iki yɔ ɓambanzʉ ɓo mino kagya ɓodikiɗi ɓaya payaya?
26 Ɓangama ɓa ɔɓili ɓimbamba ndi ka lʉnga,
Ɓatʉ ɓakpʉkpʉ ɓamʉmʉkana ndi
kagyogyiso Mombukwono-dosu
na kagyogyiso Masiya ninɔ apʉnaga ndi.›
27 Iyo, a ɓɛyɔ, ngama Ɛlɔdi iɓʉ na Pɔsɔ Pilatʉ ɓamʉmʉkana ndi ka
gʉɗʉ yi ninɔ, pa imoti na ɓɛvananza ɓayagɔgɔ na ɓomikya-Ɓezaleli.

Ɓamʉmʉkana ndɨ kagyogyiso Yeso, mʉgya-ligubo kakʉ wotu, nɨnɔ wapʉnaga ndɨ ɓɛ iki Masiya.
28 Ɓagya ndɨ ɓɛyɔ kotulyoso nɨlɔ wosisilya ndɨ katʉkya ka ɓʉndɛlɨ, ko ngu na ka sɨpananɨsɔ kakʉ.
29 Mombukwono-dosu, mbɨya wanʉ, wɨnanɔ ɓaka ɓɛyɔ ɓo mino katigyogyiso yi. Ʊpá ɓosunzu kakʉ ngu kaɓɨkyaga lɨkpʉmʉka kakʉ nɨ ɓakɛgʉ na kʉɓangakʉ.
30 Nonokunɔ kʉɓɔkʉkɔ kakʉ ɓambanzʉ ɓahʉkɨ, ɓɨnɨ makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga na mokingyosi ko lino ka mʉgya-ligubo kakʉ wotu ɓɛyɔ ka Yeso.»
31 Nɨyɔ ɓama kalʉmba ɓɛyɔ, pa nɨyɔ ɓa ndɨ mino ɓʉmʉmʉkana yɔ ɨzʉkʉla ndɨ ɓingbwuku-ngbwuku. Ɨɓʉ ɓasɨ ɓotuma ndɨ na Lɨmbɛngɨ-Lotu, ɓapʉnga kaɓɨkyaga Mongoni ko Kunzi nɨ ɓakɛgʉ na kʉɓangakʉ.

Yʉkanana ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓabaɨlya ndɨ

32 Ambaza ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓabaɨlya ndɨ ɓɨkaga ndɨ lɨmbɛngɨ limoti na mʉtamanagɨ mumoti. Kɛgʉ na mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ aɓɨkyaga ndɨ ɓɛ mukumbo kakɨ a makakɨ ɓɨkpɛ. Luki limoti, ɓobisaga ndɨ masɨ pa yimoti ko bulya kaɓʉ.
33 Ɓatʉtʉmbwa ɓatʉmbʉlaga ndɨ no ngu yasɨ mongoni nɨmɔ Mombukwono-dosu Yeso opupa ndɨ mino ka mbʉkʉ. Kunzi uɗukilya ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ ɓʉɓʉnga ɓudingi.
34 Mʉtʉ wa yangya kikogigʉ ndɨ luga kaɓʉ. A ɓɛyɔ, nɨɓɔ ɓɨkaga ndɨ na ɓotiko ikanɨ ɓandaɓʉ ɓagabaga ndɨ, ɓodoku no ɓuyi ɓi
35 ɓʉpá ɓatʉtʉmbwa. Ɨɓʉ ɓʉgbananɨlyaga kʉwa ndɨ kaɓyɛnɛnɛ na yangya ka mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka.
36 A ndɨ na alʉkʉ ɓemoti ina ndɨ ɓɛ Yɛzɛfʉ, ɓatʉtʉmbwa ɓalʉka ndɨ ɓɛ Balanaba, isi yi ɓɛ «Nɨnɔ utumisaga ɓɛngɛnɨ mambɛngɨ». Alʉkʉ yi nɨnɔ a ndɨ Mulawi, mʉtʉ wa uzu ya Kipulo,
37 agaba ndɨ tiko kakɨ, aga ndɨ na ɓuyi ɓi, upóku ɓatʉtʉmbwa.

5

Yɨgya yanyɛ ka Anania na Safila

1 Luki limoti, atʉ ndɨ na mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Anania. Nɨyɔ ɓʉkanana na mukakɨ ɓɛyɔ ka Safila, ɓagaba ndɨ gɔnɨ tiko kaɓʉ.
2 Ɓʉkanana ndɨ na mukakɨ, asʉma ndɨ ɓuyi ɓagɔgɔ, ɨnda kʉwa ndɨ kaʉpá ɓatʉtʉmbwa nɨɓɔ otigala ndɨ.
3 Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ amuusa ndɨ ɓɛ: «Anania, ko bulya ɨkɨ yɔ abɨlɨ umingyi mino ɓɛyɔ kaɓɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu, wasʉma ɓuyi ɓagɔgɔ nɨɓɔ wogobi ɓi mino tiko?
4 Kambwa kagaba tiko, tiko yi nɨyɔ kɛgʉ ɓi ya kakʉ? Kumbuso kagabo yi, ɓuyi ɓi kɛgʉ ɓi gɔnɨ ɓa kakʉ? Ipungonogi mbɛyɨ na ɨwɛ ɓʉnɨ kagya ɓɛyɔ? Ɛɛɛ, wakuɓugʉ sɛ ɓambanzʉ, luki limoti, waɓu Kunzi!»
5 Nɨyɔ aka yɔ Anania ʉkana ɓɛyɔ, ogwa ndɨ ɓingbiii, okwo wa aka wa. Ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓʉkana ndɨ mongoni mi nɨmɔ, ɓaɓanga ndɨ kʉgbɛ.
6 Ɓotugbo ɓodoku kʉwa ndɨ, ɓatikyogo, ɓabɨnɨka, ɓaga ndɨ kalumbo.
7 Nɨyɔ agya abɛ saa yɨsaa ɓɛnɛ, mukakɨ osiloku ndɨ, nɨ kɛgʉ kaiba nɨlɔ okitonogi.
8 Pɛtɛlɛ aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Ɨɓɨkya mbɛyɨ, ɓuyi ɓasɨ nɨɓɔ ogwi ɓi ko tiko nɨɓana aka ɓa?» Asikisya ndɨ ɓɛ: «Iyo, iɓu nɨɓɔ aka ɓɔ.»

9 Kɯwa wa, Pɛtɛlɛ aɓikya ndɨ ɓɛ: «Mukononi pɨyɛ ɓi na mbɯnyakɯ ɓɯnɨ
kakɨngɨlaga Lɨmbɛngɨ ka Mombukwono-dosu? Ʊkana, ɓatɯ nɨɓɔ ɓapɯnya
kalumbo mbɯnyakɯ, ɓa mbɨya wanɯ ka mupumi wa, ɓakaaga na ɨwɛ
ɓɛgɛyɔ.»
10 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ogwo ka magɯ ka atɯtɯmbwa wa, okwa
ndɨ. Ɓotugbo ɓogulyoku ndɨ, ɓatakanya nɨ odokini. Ɓaga ndɨ na ɨyɨ,
ɓalumboku ka kpɔlɔ ka mbɯnyakɨ.
11 Kɯwa wa, kanisa yasɨ na ɓatɯ ɓasɨ nɨɓɔ ɓɯkana ndɨ mongoni mi nɨmɔ,
ɓaɓanga ndɨ kɯgbɛ.

Ɓatɯtɯmbwa ɓakagya makpɯmɯka mɯmbanga-mbanga

12 Ɓatɯtɯmbwa ɓagyaga kɯwa ndɨ makpɯmɯka mɯmbanga-mbanga
na mokingyosi makpɯ luga ka ɓambanzɯ. Ɓatɯ nɨɓɔ ɓabaya ndɨ
ɓamɯmɯkanaga ndɨ ɓasɨ ka pa nɨyɔ ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ pa ya yɨgbɯka ka
Sɔlɔmɔnɔ.
13 Kɛgɯ ndɨ na mɯtɯ wodi nɨnɔ ɨkpɯndaga ndɨ kamatɨkana na ɨɓɯ. Wɨna
sɛ, ɓambanzɯ ɓubibisaga ndɨ kɯgbɛ.
14 Ambaza ka ɓalɯkɯ na ɓoko nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyanaga ndɨ Mombukwono-
dosu ikaga ndɨ kobwo, anɨmatɨla ka ɓatɯ ɓa baya.
15 Ɓɯbɨnɨkaga ndɨ ɓatɯ ɓa ɓokoloɓu ko ɓopisi, ɓumongoso ka ɓakɯlɯgbɯ
ikanɨ ka ɓakalagba. Ɓagyaga ndɨ ɓɛyɔ kyɛ Pɛtɛlɛ kakɨtaga wa, mulundu
kakɨ akwananɨ kaɯdɯnda mino ɓatɯ ɓemoti-ɓemoti luga kaɓɯ.
16 Ambaza ka ɓambanzɯ odogokuto ndɨ gɔnɨ kotukyoku ka ɓagɯɗɯ nɨɓɔ
ɓuwobi na Yelusalɛma. Ɓodogoku ndɨ na ɓatɯ ɓa ɓokoloɓu na nɨɓɔ ɓa
mambɛngɨ ma ɓɯnyɛ. Ɨɓɯ ɓasɨ ɓahɯkagatɯ ndɨ.

Yigyogyiso ka ɓatɯtɯmbwa

17 Kɯwa wa, Kumu-Kumu pa imoti na ɓatɯ ɓasɨ nɨɓɔ ɓikaga ndɨ na ɨɓɯ,
isi yi ɓɛ lɨɗu ka Ɓasadukayɔ, ɓɯmɨnɨlya ndɨ ɓatɯtɯmbwa imi.
18 Ɓugwi, ɓɯmakya ndɨ ka bɔlɔkɔ yidingi.
19 Luki limoti, no biti malaika ɓemoti ka Mombukwono-dosu oukwa ndɨ
pumi ya bɔlɔkɔ, upupisoku, ɯɓɨkya ɓɛ:
20 «Wogoni ka Ndaɓɯ ko Kunzi, mɯɓɨkyaga ɓambanzɯ lɨkpɯmɯka lasɨ
nɨlɔ la ɔɓɨlɨ wambɨya.»
21 Nɨyɔ ɓatɯtɯmbwa ɓɯkana ɓɛyɔ, ɓagya ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ. Ɓopupya ndɨ
ɓiɓo ka Ndaɓɯ ko Kunzi, ɓapɯnga kapá mɯtɯɯ.
Kumu-Kumu na ɓatɯ nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɨɓɯ, ɓɯmɯmɯla ndɨ ɓambɔkɯ-
mbɔkɯ ɓasɨ ka Ɓayuda ka mɯnzɨna ka Basa-Yidingi. Ɓɯtɨka kɯwa ndɨ
ɓambanzɯ kaumokoku ɓatɯtɯmbwa ka bɔlɔkɔ.
22 Luki limoti, nɨyɔ ɓatɯ ɓi nɨɓɔ ɓosilo kɯ ɓɛyɔ, ɓakɯtakanyagɯ ndɨ ɓata
ɓatɯtɯmbwa. Ɓigoku ndɨ kaɯpága mongoni mi nɨma:
23 «Totokonyi pumi ya bɔlɔkɔ yɨdɯlaga ɓɨnza ɓɨkpwɔkpwɔkpwɔ.
Ɓazamɯ ɓo ɓi ka pa kaɓɯ aka kambwa wo pumi. Luki limoti, nɨyɔ toukwi
mupumi, takatokonyigɯ mɯmbanzɯ gɯtɯgɯ ɓemoti aka.»
24 Nɨyɔ ngama ka ɓazamɯ ɓa Ndaɓɯ ko Kunzi na ɓokumu-kumu ɓɯkana
ɓɛyɔ, ɓamama ndɨ ɓɨgbagbagba, ɓanimuuso ɓɛ isilyoku sɛ kɯwa ɓɯ.
25 Kɯwa wa, mɯtɯ ɓemoti upuponilyoku ndɨ ɓɨwɛɛɛ, ɯɓɨkya ɓɛ: «Ɓatɯ
nɨɓɔ mugwi ɓi ɓa sɛ kaɯpá ɓambanzɯ mɯtɯɯ ka Ndaɓɯ ko Kunzi kɯ.»
26 Kumbuso yi, ngama ka ɓazamɯ na ɓatɯ kakɨ ɓɨnda ndɨ kaugwi.
Ɓodoku na ɨɓɯ, luki limoti, ɓakɯgya ndɨ na ɓou kyɛ ɓa ndɨ kaɨɓangɨlya ɓɛ
ɓambanzɯ ɓakubumonitɔgɯ na matamɯ.
27 Nɨyɔ ɓosiloku ndɨ na ɨɓɯ, ɓumomoso kambwa wa Basa-Yidingi. Kɯwa
wa, Kumu-Kumu apɯnga ndɨ kausombiso,

28 ɨyɨ aka na ɨɓʉ ɓɛ: «Takamupokyigʉ mbɛyɨ ɓi kapá mʉtʉʉ ko lino
ka mʉtʉ yi nɨnɔ? Mʉtʉʉ kunu itulyonini ka Yelusalɛma wasɨ. Makapa
katigboɗyo molingo ma ndʉga ka mʉnɔkʉ ko bulya kukwakʉ kakɨ!»
29 Pɛtɛlɛ na ɓatʉtʉmbwa ɓagɔgɔ ɓosikisya ndɨ ɓɛ: «Okwononi kaɓanga
Kunzi nɨ kɛgʉ kaʉɓanga ɓambanzʉ aka.
30 Mabangɨlaga ndɨ Yeso ka mʉsalaba, mamwɔ. Luki limoti, Kunzi nɨnɔ
ka ɓotitosu apupisoku ndɨ ka mbʉkʉ.
31 Kunzi aɗokisa ndɨ kʉgʉ, alikiso ka kʉmbanzɨkanɨkɔ kakɨ, abisa ndɨ
Ngama na Muhukuso kyɛ Ɓezaleli ɓoyikoni, Kunzi ʉpɨlya ɓʉnyɛ kaɓʉ.
32 Iɓusu, ta ɓadɛmʉ ɓa lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, pa imoti na Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨlɔ
Kunzi ʉpá ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓaɓangaga.»
33 Nɨyɔ ɓatʉ ɓa Basa-Yidingi ɓʉmʉkana mino ɓɛyɔ, miso ʉtana ndɨ
ɓɨngbʉ, ɓa ndɨ kapa kaʉma ɓatʉtʉmbwa.
34 Luki limoti, luga kaɓʉ wa, a ndɨ na Mufalisayɔ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ
ɓɛ Gamalieli, muwonisilo wa mʉtʉʉ ka Musa. Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓaɓangaga
ndɨ kʉgbɛ. Amaga ndɨ luga kaɓʉ, aɓɨkya ɓɛ ɓupupisi mbɛyɨ ɓatʉtʉmbwa
kunzi.
35 Kumbuso yi, aɓɨkya ɓɛ: «Iɓunu Ɓezaleli, wiminyonito ka nɨlɔ makapa
kagya ko bulya ka ɓatʉ ɓi nɨɓa.
36 Kanokitogigʉ masyɛ makpʉ wa Teuda ipupisa ndʉkʉ mino.
Ɨyɨ, ɨmɨnaga ɓi abɛ kɨka mʉtʉ mudingi, ɓambanzʉ banda ɓamɨya
ɓakwanganya ɓaɓɨɓyaga ndʉkʉ ɓingbooo. Luki limoti, ɓamwoni ndʉkʉ,
ɓaɓɨɓya kakɨ ɓasɨ ɓomisikono ɓingbwi, gʉtʉgʉ ɓemoti aka kasɨkanagʉ
ndʉkʉ.
37 Kumbusa kakɨ, Yuda nɨnɔ mʉtʉ wa Galilaya ipupisoku ɓi ɓɛgɛyɔ, wa
ɓa ndʉkʉ mino kaʉtanga ɓambanzʉ. Ɨyɨ, uluta ndɨ ɓambanzʉ ɓakpʉ
kaɓɨɓya. Luki limoti, ɓamwɔ ndʉkʉ gɔnɨ, ɓaɓɨɓya kakɨ ɓasɨ ɓomisikono.
38 Mbɨya wanʉ, na nɛkɨ kamʉɓɨkya ambɛ tumboni tamanaga kunu ka
ɓatʉ ɓi nɨɓa, musiso. Kiko lɨkpʉmʉka ka ɓambanzʉ, osyatʉ.
39 Luki limoti, kika nɨ akotukyoku ko Kunzi, makakwananɨgʉ kakpɨngba.
Ɛɛɛ, wiminyonito sɛ, makulonononito no Kunzi!»
Ɓatʉ ɓa Basa-Yidingi ɓabaɨlya ndɨ mʉnzɨna ka Gamalieli.
40 Ɓʉmaka kʉwa ndɨ ɓatʉtʉmbwa, ɓutinisiso fimbo, ɓʉgbɨtyaga ɓɛ
ɓakoɓikyonitɔgʉ ɓata lɨkpʉmʉka ko lino ka Yeso. Kumbuso yi, ɓusisa ndɨ.
41 Kʉwa wa, ɓatʉtʉmbwa ɓopupa ndɨ ka Basa-Yidingi. Ɓa ndɨ ɓutumo
na magyagya ɓɨɗɛ, kyɛ Kunzi ɨna ndɨ ɓɨnza ɓɛ ɓigyogyisi ko bulya lino ka
Yeso.
42 Masyɛ masɨ, ka Ndaɓʉ ko Kunzi na ka ɓandaɓʉ ɓayagɔgɔ dididi,
ɓisisilaga ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Yeso ɓɛ ɨyɨ nɨ Masiya.

6

Ɓupunogini ɓambanzʉ maɗɨya na ɨka kausingyo ɓatʉtʉmbwa

1 Ka masyɛ mi nɨmɔ, yɛkɨ ɓaɓɨɓya ɓa ndɨ kobwo kʉgbɛ, Ɓayuda nɨɓɔ
ɓanzɨnaga Ligiliki ɓapʉnga ndɨ kaɨgama na nɨɓɔ ɓanzɨnaga Libelenia,
ɓanaɓɨkya ɓɛ masyɛ masɨ, ngbingo mʉgbananaga malɨlɨ, ɓakʉpágɨgʉ
ɓowoko kaɓʉ malɨlɨ ɓɨnza.
2 Kʉwa wa, ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ɓʉmʉmʉla ndɨ ɓaɓɨɓya ɓagɔgɔ
ɓasɨ, ɓʉɓɨkya ɓɛ: «Kokwononigʉ ɓɛ tasɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza ko
bulya yɨgbananaga malɨlɨ.
3 Kinili, ɓomika-mama, hupunogoni ɓambanzʉ maɗɨya na ɨka luga kunu
nɨɓɔ ɓa yɨgya yanza, ɓutumo na Lɨmbɛngɨ-Lotu na yimibo. Tʉpá ɨɓʉ ligubo
li nɨlɔ.

4 Iɓusu, togulyonogo malʉmba na kaɓiкyaga Mongoni Manza.»
5 Liкpʉmʉka lɔ uɓosa ndi ɓatʉ ɓasi. Ɓʉpʉnaga kʉwa ndi ɓatʉ ɓi niɓa: Etieni, mʉtʉ wa baya yidingi na mutumo na Limbɛngi-Lotu, Filipi, Pɔlɔkɔlɔ, Nikanɔlɔ, Timoni, Palamɛna sɛ kʉwa Niкʉla, mʉtʉ wa Atiokia ninɔ abaya ndi ka kanisa ka Ɓayuda.
6 Kumbuso yi, ɓodoku ndi na iɓʉ kambwa ka ɓatʉtʉmbwa, ɓubisilya maɓɔкʉ, ɓʉlʉmbilya.
7 Mongoni Manza ko Kunzi a kʉwa ndi ka isisilogo aka. Ka Yelusalɛma, ɓaɓiɓya ɓobwa ndi ɓakpʉ na ɓokumu ɓudingi ɓaɓiniкyana ndi Yeso.

Ɓagwini Etieni

8 Etieni ninɔ Kunzi aɗukilya ndi ɓʉɓʉnga, atumiso no ngu, agyaga ndi makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga na mokingyosi makpʉкpʉ luga ka ɓambanzʉ.
9 Kʉwa wa, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓapʉnga ndi ɓoɗongoso na Etieni. Ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓa ndi ɓatʉ ɓa ndaɓʉ ya malʉmba niyɔ ɓaliкyaga ndi ɓɛ «Ɓosunzu ɓʉкʉliкanaga.» A ndi Ɓayuda ɓa gʉɗʉ wa Kulɛnɛ, niyɔ ya Alesandulia, sɛ kʉwa niɓɔ ɓa iwili ya Kilikia na niyɔ ya Azia. Iɓʉ ɓɔ ɓa ndi kobiso ɓoɗongoso na Etieni,
10 luki limoti, ɓakakwananagʉ ndi какitaga kyɛ a ndi kanzina na yimibo niyɔ Limbɛngi-Lotu apága ndi.
11 Kʉwa wa, ɓʉкalyaga ndi ɓambanzʉ kyɛ ɓaɓiкyi ɓɛ: «Tamukoni ɓi ni anatʉmbwa Musa no Kunzi.»
12 Ɓuvikimosaga ndi ɓambanzʉ, ɓambɔкʉ-mbɔкʉ na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ. Kʉwa wa, ɓodoku ndi kagwi Etieni, ɓaga na iyi ka Basa-Yidingi.
13 Ɓodokuto ndi gɔni na ɓadɛmʉ ɓa ɓɔngɔ niɓɔ ɓa ndi каɓiкya ɓɛ: «Alʉкʉ mʉna кɛgʉ каiga kumbuso na mʉnzina manyɛnyɛ ko bulya ndaɓʉ yotu ko Kunzi na ko bulya mʉtʉʉ ka Musa!
14 A ɓɛyɔ, tamukonito ɓi ni anaɓiкya ɓɛ Yeso yi ninɔ mʉtʉ wa Nazalɛti apanza ɓanʉ Ndaɓʉ ko Kunzi yi niyina, ogomosyono yigya niyɔ Musa atisilya ndi.»
15 Ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓa ndi ka Basa-Yidingi ɓa ndi kanda Etieni ɓingbangbangba. Ɓina ndi miso каki mʉɗɔngɔni abɛ nimɔ ka malaika.

7

Etieni akanzina kambwa ka ɓambanzʉ ka Basa-Yidingi

1 Kʉwa wa, kumu-kumu amuusa ndi Etieni ɓɛ: «A lingʉnʉ nilɔ ɓakaɓiкya ko bulya каkʉ?»
2 Etieni asikisya ndi ɓɛ: «Iɓunu ɓomika-mamaaa na iɓunu ɓababaaa, imukononito ɓinza! Kunzi ninɔ wa ibiba apuponilyatʉ ndi titosu Abalahamʉ ngbingo yi ninɔ a mbɛyi ndi mino ka mugi ma Mezopotamia, kambwa kaiko ka mugi ma Alani.
3 Aɓiкya ndi ɓɛ: ‹Tʉкya ku kunu, ka livananza какʉ, waga ka mugi nimɔ nakaʉwanya.›
4 Kʉwa wa, Abalahamʉ atʉкya ndi ka mugi ka Ɓakalidea, inda ndi каiko ka Alani. Kʉ ɓɛyɔ, abaкi okwa ndi. Kumbuso yi, Kunzi atumboku ndi kʉ, adukusoku ka mugi mi nima mo mino mbiya wanʉ.
5 Kʉ ɓɛyɔ, Kunzi kapágʉ ndi gʉtʉgʉ mugi aka ikani mikya pa mʉкɛɗɛ каɗita lisɔкʉ. Luki limoti, awanyaga ndi ɓɛ apátʉ mugi mi nima, na ka ɓomiko-mikaкi. Wina sɛ, ko ngbingo yi ninɔ, Abalahamʉ кɛgʉ ndi no miki.

6 Kunzi aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Lɨvananza kakʉ ika ndɛkɛ ka mugi ka ɓatʉ
ɓagɔgɔ. Kʉ ɓɛyɔ, ɓuitisa ndɛkɛ ɓosunzu, ɓugyogyisa ndɛkɛ ka ɓyanga
ɓamɨya ɓakwanganya.›
7 Luki limoti, Kunzi aɓɨkya ndɨ gɔnɨ ɓɛ: ‹Ɨmɨ, nakɔtʉ ndɛkɛ mʉkɔmbʉ
ka ɓatʉ ɓa mugi mi nɨmɔ ɓika ndɛkɛ nɨ ɓuitisini ɓosunzu. Kʉwa wa,
nupupisatʉ ndɛkɛ, ɓodoku kebibiso ka pa yi nɨyɨ.›
8 Kumbuso yi, Kunzi ɓʉkanana ndɨ na Abalahamʉ. Yʉkanana yi a ndɨ
pisi ka sɨmʉɨsɔ. Kinili, Abalahamʉ akusisa ndɨ mikakɨ ɓɛyɔ ka Isaka
kumbusa wa masyɛ ɓʉgɨna ma yɨɓʉkʉta kakɨ. Isaka agya ndɨ ɓɛgɛyɔ na
nɨnɔ kakɨ ɓɛyɔ ka Yakɔbɔ. Yakɔbɔ agya ndɨ ɓɛgɛyɔ na ɓotitosu tɛkɛɓɛ na
ɓaɓa.
9 Titosu ɓikaga ndɨ no miso mopi na mamaɓʉ ɓɛyɔ ka Yɛzɛfʉ. Ɓagaba
ndɨ ka ɓusunzu ka Misili. Luki limoti, Kunzi a ndɨ pa imoti na ɨyɨ,
10 anyɔgɔ ndɨ ka yigyogyiso kakɨ yasɨ. Apá ndɨ ɨzɨyɔ na yimibo kanzɨna
kambwa ka Falaɔ. Ngama amomosa ndɨ kaanda mugi ma Misili na
kaamalya ndaɓʉ kakɨ yasɨ.
11 Luki limoti, ayʉndɨ ogulya ndɨ ka mugi masɨ ma Misili na nɨmɔ ma
Kanana. Kumbu yidingi, ɓotitosu ɓakɛgʉ ndɨ na malɨlɨ.
12 Yakɔbɔ ʉkana ndɨ ɓɛ malɨlɨ a ka Misili, ʉtika mbɛyɨ ndɨ ɓotitosu ka
nganga ya mambwa.
13 Ka nganga ya yɨɓa, Yɛzɛfʉ imibisikoso na ɓamamakɨ. Kʉwa wa,
Ngama Falaɔ ɨba ndɨ litino ka Yɛzɛfʉ.
14 Kumbuso yi, Yɛzɛfʉ ʉtika ndɨ ɓambanzʉ kavoku abakɨ ɓɛyɔ ka Yakɔbɔ
na lɨvananza kakɨ lasɨ. Ɓatʉ ɓasɨ ɓa ndɨ ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya na ɨka na
kuɓukumuti.
15 Yakɔbɔ ɨnda ndɨ ka Misili, okwa ndɨ kʉ ɓɛyɔ, gʉtʉgʉ ɓotitosu aka.
16 Ɓabɨnɨka ndɨ ɓamanda kaɓʉ ka Sekemu, ɓolumboku ka pa ya
ɓambʉkʉ nɨyɔ Abalahamʉ oluwa ndɨ no ɓuyi ka maɓɔkʉ ka ɓomika
Hamoli ka iwili ya Sekemu.
17 Yɛkɨ masyɛ nɨmɔ Kunzi awanyaga ndɨ Abalahamʉ kapá mino agʉmɛ
a kʉwa ndɨ ɓuwobi kaɨtʉlyana, ɓambanzʉ ɓɨtʉndaga ndɨ, ɓobwo ɓakpʉ
kʉ ka Misili.
18 Kumbuso yi, ngama mudingi wagɔgɔ alya ndɨ ɓʉngama ka Misili. Ɨyɨ
ngama yi nɨnɔ kamibagʉ ndɨ Yɛzɛfʉ.
19 Aɓɔ ndɨ lɨvananza kusu, ʉgyagya ɓotitosu, ʉpá ndɨ mʉtʉʉ mapʉ ɓɛ
ɓumbimbogi ɓomikaɓʉ nɨɓɔ ɓawɛsɛ kyɛ ɓokwogi.
20 Musa ɨɓʉkʉta ndɨ ko ngbingo yi nɨnɔ, a ndɨ miki wanza ko misa ko
Kunzi. Ɓakwisa ndɨ ka ɓatɨmba ɓasaa aka ka ndaɓʉ ka abakɨ.
21 Ngbingo yi nɨnɔ ɓabisoku ndɨ mino ɓɨkɛɗɛ, mika Ngama Falaɔ muko
yi ɨvɨlya ndɨ, ɨkwisilyo abɛ mikakɨ mʉɓʉkʉta.
22 Kʉwa wa, ɓawonisila ndɨ Musa yimibo yasɨ ka Ɓamisili, ɨita mʉtʉ wa
kibo mʉnzɨna na mogubo dididi.
23 Nɨyɔ otulyoso ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya, ɨkandaga ndɨ kaɨnda
kaʉndoku ɓamamakɨ ɓɛyɔ ka ɓomikya Ɓezaleli.
24 Kʉ ɓɛyɔ, amɨna ndɨ Mumisili ɓemoti nɨ anagyogyiso mʉva-kʉkakɨ.
Asingyoku ndɨ alʉkʉ nɔ ɓa ndɨ kagyagya nɔ, igiso lɨkosi, amwɔ Mumisili.
25 Musa a ndɨ kasɨma ɓɛ ɓamamakɨ ɓakwanana ndɨ kaiba ɓɛ Kunzi
apʉnaga ndɨ ɨyɨ kauhukuso. Luki limoti, ɓakotombisyagʉ ndɨ.
26 Ɓʉgala ɓi, upuponilya ndɨ Ɓezaleli ɓaɓa nɨ ɓanabʉmana. Akɨsa ndɨ
kaʉgbʉmaga, ʉɓɨkya ɓɛ: ‹Ɓawai, ma ɓatʉ ɓemoti, ko bulya ɨkɨ yɔ mo
mino kabʉmana?›

27 Luki limoti, nɨnɔ a ndɨ kagyogyiso ɓɛngɛnɨ, atindika ndɨ Musa, amuusa
ɓɛ: ‹Wanɨ nɔ utwi ngama na kaiko zozi kusu?
28 Wakapa kɛmwɔ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ wamwi ɓi mino Mumisili isyeiku
ɓi?›
29 Nɨyɔ Musa ʉkana ɓɛyɔ, apɨkɨta ndɨ wa, ɨnda kaiko ka mugi nɨmɔ ina
ɓɛ Madiani. Kʉ ɓɛyɔ, ʉɓʉkʉta ndɨ ɓomiki ɓaɓa.
30 Kumbusa wa ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya, malaika apuponilya ndɨ
Musa ka gbɔgɔ nɨyɔ a ndɨ kagbʉndɨkana ka ɨsa ka ngʉpa ya Sinai.
31 Nɨyɔ Musa ɨna lɨkpʉmʉka nɨlɔ, ombombaya ndɨ kʉgbɛ. Ngbingo yi
nɨnɔ a ndɨ mino kaisisilo ɓɛkyɛ ɨnɨ ɓɨnza, ʉkana ndɨ lɨyʉ ka Mombukwono-
dosu anaɓɨkya ɓɛ:
32 ‹Ɨmɨ nɨ Kunzi ka ɓatɨtakʉ, Kunzi ka Abalahamʉ, ka Isaka na ka
Yakɔbɔ.› Nzʉyɨ atwa ndɨ Musa ɓɨkyakyakya nɨ kikpundigʉ ɓata kaɨkwɛ
kʉ.
33 Mombukwono-dosu aka na ɨyɨ ɓɛ: ‹Wɨnyɔgɔ ɓɛkpakʉ, kyɛ pa yi nɨyɔ
wo mino wakamaga yɔ, a pa yotu.
34 Ninini ɓɛyɔ ɓo mino kaugyogyiso ɓatʉ kamɨ ka Misili. Nukonini
mʉgamʉ kaɓʉ, ɨmɨ nosyiku kaʉkʉlaga. Doku mbɨya wanʉ, nakaʉtɨka ka
Misili.›
35 Musa yi nɨnɔ Ɓezaleli ɓamanganya ndɨ, ɓamuusa ɓɛ: ‹Wanɨ nɔ utwi
ngama na kaiko zozi?› Ɨyɨ kʉwa nɔ Kunzi atɨka ndɨ kaiko ngama na
kaʉkʉlaga pisi ka malaika yi nɨnɔ apuponilya ndɨ ka gbɔgɔ.
36 Musa nɔ upupisoku ndɨ ɓomikya Ɓezaleli ka Misili. Agya ndɨ
makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga na nɨmɔ muɓongiso ka Misili, ko liɓo la
liniko lidingi nɨlɔ ɓalikyaga ɓɛ liɓo Langbʉ na ka ɨsa ka ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ
ɓakwanganya.
37 Musa yi nɨnɔ gɔnɨ nɔ ʉɓɨkya ndɨ ɓomikya Ɓezaleli ɓɛ: ‹Kunzi
amʉtɨkɨlyatʉ ndɛkɛ mugyalandʉ abɛ ɨmɨ, iko mʉva-kukunu.›
38 Ngbingo yi nɨnɔ ɓomikya Ɓezaleli ɓamʉmʉkana ndɨ mino ka ɨsa,
Musa a ndɨ wa pa imoti na ɓotitosu. Malaika anzɨnaga ndɨ na ɨyɨ kʉgʉ
wa ngʉpa ya Sinai, apá kʉwa ndɨ mʉnzɨna ma ɔɓɨlɨ nɨmɔ atikitisyaga ndɨ
iɓusu.
39 Luki limoti, ɓotitosu ɓakapagɨgʉ ndɨ kamʉkana, ɓamʉya ndɨ
ɓɨkanganga, ɓa ndɨ kapa kaɨga ɓata ka Misili.
40 Ɓaɓɨkya ndɨ Aluni ɓɛ: ‹Tɨgyɨlya ɓokunzi nɨɓɔ ɓakwanana katikpoky-
oniso. A ɓɛyɔ, Musa yi nɨmʉ nɔ atipupisiku ɓi ka Misili, takɛgʉ kaiba ɓɛ
ɨkɨ yɔ agyi ɓi.›
41 Ka masyɛ mi nɨmɔ aka mɔ, ɓɨgyɨlya ndɨ mulundu ko mikya ngɔmbɛ,
ɓapá ndɨ mulundu ma mikya ngɔmbɛ yi nɨnɔ ɓapɛpɛ. Ɓalisisa ndɨ dumo
ko luki li nɨlɔ ɨɓʉ ɓamombukwana-daɓʉ ɓagya ndɨ lɔ.
42 Kʉwa wa, Kunzi ʉpá ndɨ mʉgɔngʉ, ʉsa ɓɛ ɓiki kobibiso mangʉtʉ,
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ikpikaga ndɨ mino ka kɨtaɓʉ ka ɓogyalandʉ ɓɛ:
‹Iɓunu Ɓezaleli,
ɨmɨ nɔ mɛpá ndɨ apɛpɛ wa ɓanyama na ɓapɛpɛ ɓagɔgɔ
ka ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya ka ɨsa?
43 Iɓunu mabɨnɨkaga ndɨ ɓangbangba ko kunzi kunu ɓɛyɔ ka Moloki
na lɨngʉtʉ ko kunzi kunu ɓɛyɔ ka Lefani.
Mɨgyɨlya ndɨ lundu yi nɨyɔ ɓɛkyɛ miki kobibiso.
Kinili, namuhokiso ndɛkɛ ɓyɨ kakɨtaga mugi ma Babiloni.›
44 Kʉ ka ɨsa, ɓotitosu ɓa ndɨ na ngbangba nɨyɔ ikaga ndɨ na kpokoyo wa
agʉmɛ. Musa opika ndɨ ngbangba yi nɨyɔ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kunzi akpamya
ndɨ mino, agya ndɨ ka likingyosi li nɨlɔ ɨna ndɨ.

45 Kumbuso yi, ɓʉpá kʉwa ndɨ ɓomika ɓotitosu ngbangba yi nɨyɔ. Ɨɓʉ
ɓabɨnɨka ndɨ ngbingo yi nɨnɔ Yɔsʉa a ndɨ mino ngama kaɓʉ. Ɓinda ndɨ
gɔnɨ na iyu ka mugɨ ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ Kunzi ukpumya ndɨ kambwa kaɓʉ.
Ngbangba yi nɨyɔ ikaga ndɨ kʉ ɓɛyɔ kadwɛ ko ngbingo ka ngama Daudi.
46 Daudi inisana ndɨ na ɨzɨyɔ ko misa ko Kunzi, aɓɨkya ndɨ ɓɛ akapikilyo
Kunzi ka Yakɔbɔ ndaɓʉ.
47 Luki limoti, Sɔlɔmɔnɔ kʉwa nɔ opika ndɨ.
48 Luki limoti, Kunzi nɨnɔ Kʉgʉ-Kʉgbɛ kikogigʉ ka ɓandaɓʉ nɨɓayɔ
ɓambanzʉ ɓopikogo. Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mugyalandʉ aɓɨkya ndɨ mino ɓɛ:
49 ‹Mombukwono-dosu akaɓɨkya ɓɛ, kʉgʉ wa lɨsyɛ a kiti wa ɓʉngama
kamɨ,
na lɨtɔmbʉ a pa kamɨ ya kibiso magʉ.
Makepikilyo inguo ya ndaɓʉ tino?
Pa kamɨ ya kimumbiso ika ndɛkɛ yanɨ?
50 Kɛgʉ mbɛyɨ ɨmɨ nɔ nagya makpʉmʉka masɨ mi nɨma?›
51 Eze iɓunu ɓatʉ ɓa mʉ mapʉaaa! Mambɛngɨ ɓingbongili, nɨ makɛgʉ
kaʉkana. Mikaga kobiso ɓoɗongoso na Lɨmbɛngɨ-Lotu ɓongbinga ɓasɨ
mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓotitonu ndɨ gɔnɨ!
52 Mugyalandʉ tino pɨyɛ nɔ ɓotitonu ɓakagyogyisagʉ ndɨ? Ɓulumwisaga
ndɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ kaɓɨkyaga ɓɛ Mʉtʉ Wongbingbili odokuto ndɛkɛ. Mbɨya
wanʉ, masutini ɓi, mamwɔ.
53 A ɓɛyɔ, minisana ndɨ na mʉtʉʉ ko Kunzi pisi ka ɓamalaika. Luki
limoti, nɨ makoɓuulyogigʉ.»

Kukwakʉ ka Etieni

54 Nɨyɔ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ ka Basa-Yidingi ɓʉkana mʉnzɨna mi nɨmɔ,
miso ʉtana ndɨ ɓingbʉ na Etieni, ɓɨlya manzʉ ɓɨkyalʉkyalʉ.
55 Luki limoti, Etieni a ndɨ mutumo na Lɨmbɛngɨ-Lotu. Ɨkwɛ ndɨ kʉgʉ
wa lɨsyɛ, ɨna ɨbɨba ko Kunzi, na Yeso wakamaga ka kʉmbanzɨkanikɔ ko
Kunzi.
56 Ɨyɨ aka ndɨ ɓɛ: «Nakaɨna lɨsyɛ ɓɨkpo, na Mika-mʉmbanzʉ wakamaga
ka kʉmbanzɨkanikɔ ko Kunzi.»
57 Nɨyɔ ɓʉkana ɓɛyɔ, ɓagbʉngʉkana ndɨ ɓɨhooo, ɓɨdʉlaga motili, ɨɓʉ
ɓasɨ ɓagwi ndɨ Etieni.
58 Ɓopupa ndɨ na ɨyɨ kunzi wa gʉɗʉ, ɓapʉnga ndɨ kabʉma na matamʉ.
Ɓadɛmʉ ɓava ndɨ ɓotu kaɓʉ, ɓoɗukusilo kambwa ka mʉwanza ɓemoti
nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Saulo.
59 Ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino kabʉma na matamʉ nɔ, Etieni alʉmba
ɓɛ: «Mombukwono-dosu Yeso, va lɨmbɛngɨ kamɨ.»
60 Kʉwa wa, oɓuna ndɨ moli, apamɨkana ɓɛ: «Mombukwono-dosu,
wakondonitɔgʉ ɓʉnyɛ kaɓʉ!» Kumbuso yi, osisa ndɨ lɨmbɛngɨ.

8

1 Saulo abaɨlyatʉ ndɨ gɔnɨ ɓɛ ɓamwɨ Etieni.

Saulo akogyogyiso kanisa

Ka lɨsyɛ li nɨlɔ aka lɔ, yigyogyiso yidingi ɨpʉnganaga ndɨ ka kanisa ya
Yelusalɛma. Ɓatʉtʉmbwa ɓotigala ndɨ ɨɓʉ wa aka wa, ɓatʉ nɨɓɔ ɓabaɨlya
ndɨ ɓasɨ ɓomisikono ɓingbwi ka iwili ya Yudɛa na nɨyɔ ya Samalia.
2 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓaɓangaga ndɨ Kunzi ɓalumba ndɨ Etieni, ɓagama ndɨ no
kumbu kʉgbɛ.
3 Luki limoti, Saulo a ndɨ kakɨsa no ngu kolumwisaga kanisa, anakpɨma
ɓandaɓʉ ɓɨkpɛkpɛkpɛ kaugwi ɓatʉ nɨɓɔ ɓabaɨlya ndɨ ɨki ɓalʉkʉ ɨkanɨ
ɓoko ɓi, anʉdɨkɨta ka bɔlɔkɔ.

Filipi akaƀɨkyaga Mongoni Manza ka Samalia

4 Ƀatʉ ƀi nɨƀɔ ƀomisikana ndɨ ƀɔ ƀikaga ndɨ kaƀɨkyaga Mongoni Manza
ka pa yasɨ kʉ ƀakpakyanaga ndɨ mino.
5 Filipi ɨnda ndɨ ka gʉɗʉ ƀemoti mudingi wa Samalia kaƀɨkyaga mongoni
ko bulya ka Kilisito.
6 Ambaza ka ƀambanzʉ ƀamʉkanaga ndɨ lɨmbɛngɨ limoti, ƀanɨna
makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga nɨmɔ ɨkaga ndɨ kagya.
7 Mambɛngɨ ma ƀʉnyɛ upupaga ndɨ ƀambanzʉ ƀakpʉ nɨ ana-
pamɨkanaga. Ƀazɛgɛsɨ ƀakpʉ na ƀatʉ ƀakɨgyagya ƀahʉkagatʉ ndɨ gɔnɨ.
8 Kʉwa wa, magyagya mudingi ingya ndɨ ka gʉɗʉ yi nɨnɔ.
9 Wɨna sɛ, ka gʉɗʉ yi nɨnɔ, a ndɨ na alʉkʉ ƀemoti nɨnɔ ina ndɨ ƀɛ Simoni.
Katʉkya ka ƀʉndɛlɨ, ʉkɨmaga ndɨ ƀanɛkɔ, ƀatʉ Ƀasamalia ƀanaƀanga.
Ɨƀɨbaga ndɨ kʉgbɛ.
10 Ƀatʉ ƀasɨ, iki ƀomiki ikanɨ ƀambɔkʉ ƀamʉkanaga ndɨ kʉgbɛ,
ƀanaƀɨkya ƀɛ: «Alʉkʉ yi nɨmʉ a ngu ko Kunzi, nɨyɔ ƀalɨkyaga ƀɛ ‹Ngu
Yidingi.›»
11 Ƀamʉkanaga ndɨ Simoni kyɛ katʉkya ka ƀʉndɛlɨ, udikisaga ndɨ nɔkʉ
ƀɨdɛ na ƀanɛkɔ ƀi nɨƀɔ kakɨ ƀɔ.
12 Luki limoti, nɨyɔ ƀabaɨlya Mongoni Manza nɨmɔ Filipi a ndɨ kaƀɨkyaga
ko bulya Ƀʉngama ko Kunzi na ko lino ka Yeso-Kilisito, ƀalʉkʉ na ƀoko
ƀiƀotisisa ndɨ.
13 Gʉtʉgʉ Simoni mombukwana-dakɨ yi abaɨlya ndɨ, ƀaƀotisiso, ƀikaga
kʉwa ndɨ na Ƀafilipi aka. Mʉnɔkʉ adɨkaga ndɨ ƀɨdɛ kaɨna mokingyosi na
makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga nɨmɔ ɨgyonosaga ndɨ.
14 Ka Yelusalɛma, ƀatʉtʉmbwa ƀʉkana ƀɛ Ƀasamalia ƀoboilyini
lɨkpʉmʉka ko Kunzi, ƀʉtɨkɨlya kʉwa ndɨ Pɛtɛlɛ ɨƀʉ na Yuani.
15 Nɨyɔ ƀosilo ka Samalia, ƀʉlʉmbɨlya ndɨ ƀatʉ nɨƀɔ ƀabaɨlya ndɨ ƀɔ kyɛ
Lɨmbɛngɨ-Lotu usilyi.
16 A ƀɛyɔ, Lɨmbɛngɨ-Lotu kɛgʉ na ɨƀʉ lisilyo, ƀuƀotiso mbɛyɨ ndɨ ko lino
ka Mombukwono-dosu Yeso aka.
17 Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ ɨƀʉ na Yuani ƀubisilya ndɨ maƀɔkʉ, Lɨmbɛngɨ-Lotu
usilya kʉwa ndɨ.
18 Nɨyɔ Simoni ɨna ƀɛ Lɨmbɛngɨ-Lotu usilyini ƀatʉ nɨƀɔ ƀabaɨlya ndɨ ƀɔ
ngbingo yi nɨnɔ ƀatʉtʉmbwa ƀubisilya ndɨ mino maƀɔkʉ, udulyoku ndɨ
Pɛtɛlɛ ɨƀʉ na Yuani no ƀuyi, ʉƀɨkya ƀɛ:
19 «Ipóniku gɔnɨ ngu yi nɨyɔ, iba nakabisilyogo ƀanʉ mʉmbanzʉ
maƀɔkʉ, Lɨmbɛngɨ-Lotu asyilyo.»
20 Luki limoti, Pɛtɛlɛ asikisya ndɨ ƀɛ: «Wigyogyinɔ gʉtʉgʉ pa imoti no
ƀuyi kakʉ! Wakasɨma ƀɛ wakwananatʉ koluwo no ƀuyi luki nɨlɔ Kunzi
apága ka ɨzɨyɔ!
21 Wakɛgʉ na pa ka lɨkpʉmʉka li nɨlɨ, kundigʉ ƀɛgɛyɔ, kyɛ wakɛgʉ
ngbingbili kambwa ko Kunzi.
22 Wasa tamanaga yanyɛ, walʉmba Mombukwono-dosu, yagɔgɔ ak-
wananatʉ kaʉpɨlya inguo ya tamanaga yi nɨyɔ.
23 A ƀɛyɔ, nakaɨna ƀɛ wa mutumo na mʉsasa, na wa ka bɔlɔkɔ ya
ƀʉnyɛ.»
24 Simoni asikisya kʉwa ndɨ Pɛtɛlɛ ɨƀʉ na Yuani ƀɛ: «Ilumbilyono asɨ nɨ
ɨƀunu aka, iba lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka kesilyonitɔgʉ ƀɛyɔ moƀɨkyi
mino.»
25 Kumbuso kapága mongoni ka nɨmɔ ɨgyonosa ndɨ na kaƀɨkyaga
lɨkpʉmʉka ka Mombukwono-dosu, Pɛtɛlɛ na Yuani ƀɨga ndɨ ka Yelusalɛma.
Ko pisi, ƀa ndɨ kaƀɨkyaga Mongoni Manza ko giyo dididi ya Samalia.

Filipi ɓobongonini na Muetiopia

26 Malaika ɓemoti ka Mombukwono-dosu aɓɨkya ndɨ Filipi ɓɛ: «Wɨnda
miso ya zebu, ka syʉngbʉ wo pisi yi nɨyɔ atʉkyaga ka Yelusalɛma kaɨnda
ka Gaza.»
27 Filipi atʉkya ndɨ, aga. Ko pisi, abangana ndɨ na Muetiopia ɓemoti. Ɨyɨ
alʉkʉ yi nɨnɔ a ndɨ mʉtʉ wa ɨbɨba* kʉgbɛ kʉ kaɓʉ. Ɨyɨ gɔnɨ nɔ andaga
ndɨ lɨngama lasɨ ka ngama mudingi muko yi wa Etiopia ɓɛyɔ ka Kandaki.
Ɨyɨ Muetiopia yi nɨnɔ a ndɨ nɨ ogoni kabibiso Kunzi ka Yelusalɛma.
28 A kʉwa ndɨ kaɨga kʉ kakɨ. Ikini ka masuwa kakɨ nɨnɔ ɓapunda
ɓalutaga ndɨ, anatangʉlaga kɨtaɓʉ ka mugyalandʉ Isaya.
29 Lɨmbɛngɨ-Lotu aɓɨkya ndɨ Filipi ɓɛ: «Mʉkpʉɗa masuwa yi nɨmʉ.»
30 Filipi ɨnda ndɨ mbangʉ, amʉkana Muetiopia nɨ anatangʉlaga kɨtaɓʉ
ka mugyalandʉ Isaya. Filipi amuusa ɓɛ: «Watʉ kotombisyo lɨkpʉmʉka li
nɨlɔ wakatangʉlaga lɔ?»
31 Asikisya ɓɛ: «Nakwanana kotombisyo lɨkɨ nɨ mʉmbanzʉ ketumbu-
lyogigʉ?» Kʉwa wa, amaka ndɨ Filipi ɓɛ oɗokiku kaiko ka kpɔlɔ kakɨ.
32 A ndɨ katangʉlaga Moɓiso mi nɨma:
«Bɨnda ndɨ na ɨyɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ kɔndɔlɔ
ka pa yi nɨyɔ ɓumwɔgɔ mino ɓanyama,
mʉɗɔngɔnɨ abɛ mikya kɔndɔlɔ mʉdaka ɓiwo
kambwa ka mʉtʉ yi nɨnɔ ʉkɔgɔ tukatʉ,
nɨ kɛgʉ kaiɓukuso.
33 Bayopisaga ndɨ nɨ ɓakakugʉ ngbanga kakɨ ka ɓungbingbili.
Wanɨ nɔ apága ndɛkɛ mongoni mo puponogo kakɨ?
Kyɛ ɓatumboni ndɨ ɔɓɨlɨ kakɨ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ.»
34 Alʉkʉ yi nɨnɔ aka na Filipi ɓɛ: «Kikiliki, mugyalandʉ akanzɨna ɓɛyɔ
ko bulya ka wanɨ? A ko bulya kakɨ aka ikanɨ ka mʉtʉ wagɔgɔ?»
35 Kʉwa wa, Filipi apʉnga ndɨ kozukogo pa ya Moɓiso mi nɨmɔ aka mɔ,
aɓɨkyaga Mongoni Manza ka Yeso.
36 Bidukulaga ndɨ na lɨgʉndʉ, ɓadwɛ ka pa yimoti nɨyɔ a ndɨ no lɨɓo.
Mʉtʉ wa ɨbɨba yi nɨnɔ aɓɨkya ndɨ Filipi ɓɛ: «Yɛ ba! Lɨɓo nɨlɨ, ɨkɨ ɓata yɔ
otigoli ɓɛ ɓeɓotisi?»
[
37 Filipi asikisya ndɨ ɓɛ: «Kika nɨ woɓinikyonini na lɨngʉnʉ, ɓakwanana
kauɓotiso.» Alʉkʉ nɔ asikisya ɓɛ: «Na na baya ambɛ Yeso-Kilisito a Miko
Kunzi.»]
38 Akpamya ɓɛ ɓamomosi masuwa. Ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa ɓosya ndɨ ko lɨɓo,
Filipi aɓotiso.
39 Nɨyɔ ɓopupoku ndɨ ko lɨɓo, Lɨmbɛngɨ ka Mombukwono-dosu aga ndɨ
na Filipi nɨ alʉkʉ yi nɨnɔ kaminigʉ ɓata. Luki limoti, aga kʉwa ndɨ nɨ
otumini na magyagya ɓɨɗɛ.
40 Filipi ɨzʉkyana kʉwa ndɨ nɨ odwini ka mugi ma Azoto. A ndɨ kaɓɨkyaga
Mongoni Manza ka ɓagʉɗʉ ɓasɨ nɨɓɔ a ndɨ mino kakɨtaga, kadwɛ kʉ kwa
kʉ adwɛ ndɨ mino ka mugi ma Kaizalɨa.

9

Saulo ayikosini ɔɓɨlɨ

---

* **8:27 8:27** *mʉtʉ wa ɨbɨba:* A mʉlʉkʉ yi nɨnɔ kikɔgigʉ ndɨ wasɨ na agyaga ndɨ ligubo kʉ ka lʉpangʉ ka ngama

1 Ka masyɛ mi nɨmɔ, Saulo ɨkaga ndɨ kaʉnyakɨlya ɓaɓɨɓya ka
Mombukwono-dosu, anʉpapandɨa kukwakʉ. Lɨsyɛ limoti, aga ndɨ kʉ ko
kumu-kumu,
2 akʉnga ndɨ ɓabalʉwa kaɨnda ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba ka Ɓayuda
ka gʉɗʉ wa Damasɨkɨ. Kʉsɔ wa ɓabalʉwa ɓi nɨɓɔ, ɓasɨlya ndɨ pisi ɓɨkpo ɓɛ
kʉtakanya ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓakaɓyɨɓya lɨkpʉmʉka ka Mombukwono-dosu
ɨki ɓalʉkʉ ɨkanɨ ɓoko, ugwi, ɨndɨ na ɨɓʉ ka Yelusalɛma.
3 Nɨyɔ a mbɛyɨ ndɨ mino ko pisi aka, ɓuwobi kadwɛ ka Damasɨkɨ, ko
ngbinga ɓemotí aka, mangbamʉ kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ akungula ndɨ
ɓɨkululu.
4 Ɨyɨ aka ndɨ wasɨ ɓɨngɔmʉ, ʉkana lɨyʉ nɨ anaɓɨkya ɓɛ: «Saulo, Saulo,
wakegyogyiso ko bulya ɨkɨ?»
5 Amuusa ɓɛ: «Mombukwono-dosu, ɨwɛ nɨ wanɨ?»
Lɨyʉ asikisya ɓɛ: «Ɨmɨ nɨ Yeso nɨnɔ wakagyogyiso nɔ.
6 Luki limoti, wamaga, wingya ka gʉɗʉ. Kʉ ɓɛyɔ, ɓʉɓɨkyatʉ nɨlɔ
wakwanana kagya.»
7 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɨɓʉ ka mʉɗɔngɔ, ɓamaga ndɨ. Nɔkʉ ʉdɨka ɓɨdɛ.
Ɓa ndɨ kaʉkana lɨyʉ, luki limoti nɨ ɓakɛgʉ kamɨna mʉmbanzʉ.
8 Saulo amaga ndɨ, akʉla miso, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ akʉla ndɨ mino miso yɔ,
luki limoti kɛgʉ ɓata kaɨna. Ɓagwi kʉwa ndɨ kʉɓɔkʉkɔ, ɓaga na ɨyɨ ka
Damasɨkɨ.
9 Agya ndɨ masyɛ masaa nɨ kɛgʉ kaɨna, nɨ kɛgʉ kalyalya gʉtʉgʉ komwo
lɨɓo aka.
10 Kʉ ka Damasɨkɨ kʉ, a ndɨ na mʉɓɨɓya ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Anania.
Mombukwono-dosu apuponilya ndɨ ko nziki, amaka ɓɛ: «Anania!»
Anania aka ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ nɨmʉna, Mombukwono-dosu».
11 Mombukwono-dosu aɓɨkya ɓɛ: «Wɨnda ko pisi nɨyɔ ɓalɨkyaga ɓɛ
‹Yongbingbili›, wingyo ka ndaɓʉ ka Yuda. Kʉ ɓɛyɔ, ɓʉwanyɨ alʉkʉ ɓemoti
nɨnɔ ina ɓɛ Saulo, nɨnɔ a mʉtʉ wa Talasɨ. Akalʉmba mbɨya wanʉ.
12 Ɨyɨ aminito ɓi ko nziki alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ɓɛ Anania nɨ anogulyo
kʉ a ndɨ mino, abisilya maɓɔkʉ ɓɛ kyɛ apʉngɨ ɓata kaɨna.»
13 Anania osikisya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, numukoni ɓi
ɓambanzʉ ɓudingi ɓananzɨna lɨkpʉmʉka ka alʉkʉ yi nɨmʉ ɓɛyɔ ugyo-
gyisogo ɓi mino ɓatʉ kakʉ ka Yelusalɛma.
14 Oduku ɓi wanʉ kyɛ ɓokumu-kumu ɓɔ ɓatwi ɓi ɓɛ oduku kaugwi ɓatʉ
ɓasɨ nɨɓɔ ɓʉɓɨnɨkyana.»
15 Luki limoti, Mombukwono-dosu aɓɨkya ndɨ Anania ɓɛ: «Wɨnda, kyɛ
napunogini alʉkʉ yi nɨnɔ ɓɛ iki kegugubyo. Aɓɨkyaga lɨkpʉmʉka kamɨ ka
ɓɛvananza dididi, kambwa ka ɓangama na kambwa ka Ɓezaleli.
16 Nawonisila ɓanʉ nɨ ɨmɨ yigyogyiso yasɨ nɨyɔ asilyo ɓanʉ ko bulya
kamɨ.»
17 Kʉwa wa, Anania aga ndɨ. Nɨyɔ agulyo ka ndaɓʉ, abisilya ndɨ Saulo
maɓɔkʉ, aɓɨkya ɓɛ: «Saulo, mika-mama, Mombukwono-dosu Yeso nɨnɔ
upuponilyi ɓi ko pisi ngbingo yi nɨnɔ wo ɓi mino kodoku kʉnʉ nɔ etikiku.
Etikiku kyɛ miso ʉkʉlɨkanɨ, wotumo na Lɨmbɛngɨ-Lotu.»
18 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, makpʉmʉka nɨmɔ a ndɨ ko misa ka Saulo
abɛ masɔbɨ apupo, apʉnga ndɨ kʉwa ɓata kaɨna. Kʉwa wa, amaga ndɨ,
ɓaɓotiso.
19 Kumbuso yi, alyalya ndɨ, ngu amigilyoku ɓata.

Saulo akaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Damasɨkɨ

Saulo agya ɓata ndɨ mino masyɛ makɛɗɛ na ɓaɓɨɓya nɨɓɔ ɓa ndɨ ka
Damasɨkɨ wa.

20 Kolipyagʉ ndɨ, apʉnga kaɓɨkyaga Mongoni Manza ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba ka Ɓayuda ɓɛ Yeso nɨ Miko Kunzi.
21 Nɔkʉ ʉdɨkaga ndɨ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓamʉkanaga ndɨ ɓɨdɛ. Ɓanuuso ɓɛ: «Kɛgʉ mbɛyɨ alʉkʉ yi nɨmʉ nɔ ugyogyisaga ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓatwaga ndɨ lino ka Yeso ka Yelusalɛma? Kodukugʉ ɓi mbɛyɨ kaugwi na kaaga na ɨɓʉ kambwa ka ɓokumu-kumu?»
22 Luki limoti, Saulo ikaga kʉwa ndɨ asɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza na kɛkɛlɛ. Owoniso ɓɛ Yeso nɨ Kilisito, gʉtʉgʉ Ɓayuda aka nɨɓɔ ɓikaga ndɨ ka Damasɨkɨ ɓakɛgʉ ɓata ndɨ kaiba ɓɛ ɓaɓɨkya ɓʉ.
23 Nɨyɔ olipya ɓɛyɔ, Ɓayuda ɓʉkanana ndɨ ɓɛ okwononi ɓamwɨ Saulo.
24 Luki limoti, ʉkana ndɨ dikiɗi yi nɨyɔ. Biti na lɨsyɛ ɓikaga kʉwa ndɨ koɓuulyogo pumi ya gʉɗʉ ɓɛ kyɛ ɓamwɨ.
25 Biti yimoti, ɓaɓɨɓya kakɨ ɓava ndɨ, ɓamakya ka mʉmbɨ, ɓasiso ka mʉzʉlʉ ɓɨyɛɛɛ kunzi wa gʉɗʉ.

Saulo igini ka Yelusalɛma

26 Nɨyɔ Saulo osilo ka Yelusalɛma, a ndɨ kapa kamatɨkana na ɓaɓɨɓya ɓagɔgɔ. Luki limoti, ɨɓʉ ɓasɨ ɓa ndɨ kaɓanga kyɛ ɓakɛgʉ ndɨ kaɓɨnɨkyana ɓɛ a kʉwa mʉɓɨɓya gɔnɨ.
27 Kʉwa wa, Balanaba ava ndɨ, ɨnda na ɨyɨ kambwa ka ɓatʉtʉmbwa. Ʊtʉmbʉlyaga ndɨ ɓɛyɔ Saulo amɨna ndɨ mino Mombukwono-dosu ko pisi, na ɓɛyɔ Mombukwono-dosu anzɨnɨlya ndɨ mino. Ʊtʉmbʉlyaga gɔnɨ ɓɛyɔ Saulo aɓɨkyaga ndɨ mino Mongoni Manza ko lino ka Yeso ka Damasɨkɨ nɨ kɛgʉ na kʉɓangakʉ.
28 Katʉkya kʉwa wa aka wa, Saulo amatɨkana ndɨ na ɨɓʉ. Ɓagaga ndɨ, ɓanigoku ka Yelusalɛma kaɓɨkyaga Mongoni Manza ko lino ka Mombukwono-dosu nɨ ɓakɛgʉ na kʉɓangakʉ.
29 Ikaga ndɨ kanzɨna, anagya ɓoɗongoso na Ɓayuda nɨɓɔ ɓanzɨnaga ndɨ Ligiliki. Luki limoti, ɨɓʉ ɓa ndɨ kakɨsa kamwɔ aka.
30 Nɨyɔ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓalʉmbaga ndɨ na ɨɓʉ ɓʉkana ɓɛyɔ, ɓaga ndɨ na ɨyɨ ka Kaizalɨa, katʉkya wa, ɓamogosa ndɨ ka mugi ma Talasɨ.
31 Ko ngbingo yi nɨnɔ, Kanisa a ndɨ ka mazɨyɔ ka Yudɛa wasɨ, ka Galilaya na ka Samalia. Kanisa idukulaga ndɨ ka baya, ikaga ndɨ kaɓanga Mombukwono-dosu, ɨtʉndaga ndɨ pisi ko ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu

Pɛtɛlɛ ahukisini Ayɨnɨya

32 Pɛtɛlɛ ikaga ndɨ kolingyo ɓewili ɓayasɨ ɓi nɨɓayɔ. Lɨsyɛ limoti, ɨnda ndɨ kaʉnda ɓatʉ nɨɓɔ ɓabaya ndɨ kʉ ka gʉɗʉ wa Luda.
33 Kʉ ɓɛyɔ, atakanya ndɨ mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Ayɨnɨya. Alʉkʉ yi nɨnɔ a ndɨ zɛgɛsɨ, ikaga ndɨ wakanga aka ka kalagba ka ɓyanga ɓʉgɨna.
34 Pɛtɛlɛ aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Ayɨnɨya, Yeso-Kilisito uhukusini. Wamaga, woɓungusyaga ɓusisini kakʉ!» Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, amaga ndɨ.
35 Nɨyɔ ɓatʉ ɓasɨ ɓa gʉɗʉ wa Luda na ɓatʉ ɓa ɨsa ya Salɔnɨ ɓɨna ɓɛyɔ, ɓaɓɨnɨkyana ndɨ Mombukwono-dosu.

Pɛtɛlɛ ozuzukisini manda ka Dolika

36 Ka mugi ma Yɔpa, a ndɨ na mʉɓɨɓya muko yi ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Tabita. Lino li nɨlɔ ka Lɨdolika», isi yi nɨ «Longu». Ʊgyaga ndɨ ɓambanzʉ ɓɨnza, anusingyo ɓatʉ ɓa yangya.
37 Lɨsyɛ limoti, agʉna ndɨ, okwo. Nɨyɔ ɓasʉkʉsaga, ɓamongosa ka ndaɓʉ yimoti ya kʉgʉ.
38 Ɓaɓɨɓya ɓʉkana ndɨ ɓɛ Pɛtɛlɛ a ka Luda nɨnɔ a ɓuwobi na Yɔpa. Ɓatɨkɨlya kʉwa ndɨ ɓalʉkʉ ɓaɓa kaɓɨkyoku ɓɛ: «Kikiliki, doku mbɛyɨ kʉnʉ ɓɨkwa.»

39 Pɛtɛlɛ atʉkya ndɨ, ɓɨnda pa imoti na ɨɓʉ. Nɨyɔ ɓosilo, ɓaga ndɨ na ɨɓʉ
ka ndaɓʉ yi nɨyɔ ya kʉgʉ yɔ. Ɓowoko ɓasɨ ɓakpuɗoku ndɨ nɨ ɓanagamana,
ɓanawoniso ɓakoti na ɓotu nɨɓayɔ Dolika ʉtɨlyaga ndɨ ngbingo yi nɨnɔ
ɓikaga ndɨ mino na ɨɓʉ.
40 Pɛtɛlɛ upupisa ndɨ ɓatʉ ɓasɨ kunzi, oɓuno moli, alʉmba ndɨ. Kumbuso
yi, oyikono kʉ manda a ndɨ mino, ɨyɨ aka ɓɛ: «Tabita, wamaga!»
Kʉwa wa, akʉla miso, amɨna Pɛtɛlɛ, ɨyɨ aka ɓiziko.
41 Pɛtɛlɛ agwi ndɨ kʉɓɔkʉkɔ, amomoso. Ʉmaka kʉwa ndɨ ɓaɓɨɓya na
ɓowoko, umomosilyo nɨ a kʉwa ɓata muɓisi.
42 Ɓatʉ ɓasɨ ɓa Yɔpa ɓʉkana ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, ɓatʉ ɓudingi
ɓaɓɨnɨkyana ndɨ Mombukwono-dosu.
43 Pɛtɛlɛ asyɛsyɛ ndɨ ɓɨndɨ ka Yɔpa, ka alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ
Simoni nɨnɔ oɓungusyaga ndɨ bokuto ta ɓanyama.

10

Malaika ɓemoti ko Kunzi apuponilyini Kuneli

1 A ndɨ na mʉtʉ ɓemoti ka Kaizalɨa nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Kuneli. Alʉkʉ yi
nɨnɔ a ndɨ ngama ka ɓasʉda mɨya yimoti. Ambaza yi nɨnɔ ɓamakaga ndɨ
ɓɛ «ambaza ka Ɓetalia».
2 A ndɨ mʉtʉ wongbingbili, aɓangaga ndɨ Kunzi pa imoti na ɓatʉ ɓasɨ ɓa
ndaɓʉ kakɨ. Ʉpapága ndɨ kʉgbɛ Ɓayuda ɓi nɨɓɔ ɓa yangya, na alʉmbaga
ndɨ masyɛ masɨ.
3 Lɨsyɛ limoti, mɔnɨ kadwɛ ɓuwobi ɓasaa-tisa, malaika ɓemoti ko Kunzi
apuponilyoku ndɨ ɓɨwɛɛɛ abɛ kika ko nziki. Ɨyɨ malaika nɔ ogulya ndɨ kʉ
kakɨ, amaka ɓɛ: «Kuneli!»
4 Kuneli anda ndɨ ɓɨngbangbangba, kʉɓangakʉ atumini ɓɨɗɛ, amuusa
ɓɛ: «A sɛ ɓʉnɨ, Mombukwono-dosu?» Malaika asikisya ɓɛ: «Kunzi ukonini
malʉmba kakʉ, atamana ɓɛyɔ usingyogo mino ɓatʉ ɓa yangya.
5 Mbɨya wanʉ, ʉtɨka nɛkɨ ɓambanzʉ ka gʉɗʉ wa Yɔpa, ɓɨndɨ kamokoku
alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ɓɛ Simoni, ɓamakagatʉ gɔnɨ ɓɛ Pɛtɛlɛ.
6 Ɨyɨ alʉkʉ nɔ ikaga ka Simoni, nɨnɔ oɓungusyogo bokuto ta ɓanyama.
Obiso mugi ka mutili mo liɓo lidingi.»
7 Nɨyɔ malaika yi nɨnɔ ɓa ndɨ kanzɨna na Kuneli nɔ aga, Kuneli ʉmaka
kʉwa ndɨ ɓagya-ligubo ɓaɓa luga ka ɓagya-ligubo kakɨ na sʉda ɓemoti.
Sʉda yi nɨnɔ a ndɨ mʉgya-ligubo kakɨ wandɛlɨ, na mʉtʉ mʉɓanga Kunzi
kʉgbɛ.
8 Kumbuso Kuneli kaʉtʉmbʉlyaga lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ akɨtanaga ndɨ lɔ,
ʉtɨka ka Yɔpa.

Limbɛngɨ-Lotu anzinilyini Pɛtɛlɛ

9 Ɓʉgala ɓi, ɓagya-ligubo ɓaɓa ɓi nɨɓɔ na sʉda yi nɨnɔ ɓatʉkyɨlya ndɨ
lɨgʉndʉ kaɨnda ka Yɔpa. Nɨyɔ, ɓa kʉwa ndɨ ɓuwobi kadwɛ, Pɛtɛlɛ aɗaka
ndɨ kalʉmba na mʉsɨkatʉ ka ndaɓʉ ya kʉgʉ.
10 Ɨmʉkana ndɨ nza, akʉnga malɨlɨ. Luki limoti, ko ngbingo yi nɨnɔ ɓa
ndɨ mino kambambambya aka nɔ, ahʉmwana ndɨ abɛ kika nɨ okwini.
11 Ɨna ndɨ ko nziki nɨ lɨsyɛ oukwikonini, luki limoti anosyoku kotukyoku
abɛ kɨkwɛmbɛ yidingi ɓogwigogini ka mondu mi masɨ makwanganya
kadwɛ kʉ kwa kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ.
12 Kʉsɔ yi, a ndɨ na mobi masɨ ma ɓanyama ɓa magʉ makwanganya,
ɓanyama nɨɓɔ ɓakpakyanaga na ɓamʉma wasɨ na ɓombu.
13 Kʉwa wa, ʉkana ndɨ lɨyʉ ɓɛ: «Pɛtɛlɛ, wamaga. Ʉmwɔgɔ, ʉlya!»

14 Pɛtɛlɛ osikisya ɓɛ: «Kali, Mombukwono-dosu! Nakonolyigu ndɛkɛ luki lanyɛ ikani nilɔ la musugu.»
15 Ukana ɓata ndi liyu ka nganga ya yiɓa ɓɛ: «Luki nilɔ Kunzi oɓuɓisoni, wakoitisonitɔgu abɛ kiko lanyɛ.»

16 Liyu li nilɔ igilya ndi nganga yisaa. Kumbuso yi, luki li nilɔ aɗaka ndi kugu wa lisyɛ.

17 Pɛtɛlɛ a kuwa ndi kombomboyo ko bulya isi yo nziki yi niyɔ. Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, ɓatu niɓɔ Kuneli utikoku ndi ɓopuponoku ko miso ma mupumi wa, kyɛ ɓa ndi ni ɓuwonyogini ndaɓu ka Simoni.
18 Ɓoipa ndi holi, ɓuusa ɓɛ: «Simoni ninɔ ina ɓɛ Pɛtɛlɛ ikaga wanu?»
19 Ko ngbingo yi ninɔ Pɛtɛlɛ a mbɛyi ndi mino limbɛngi ko bulya isi yo nziki yi niyɔ aka yɔ, Limbɛngi-Lotu aɓikya ɓɛ: «Ɓatu ɓasaa ɓakauki sa.
20 Wamaga, wosyo, maga pa yimoti na iɓu ni wakɛgu na ɓotumo, kyɛ imi nɔ nutikiku.»
21 Niyɔ Pɛtɛlɛ osyoku, iyi aka ndi na ɓaluku niɓɔ ɓɛ: «Imi nɔ makɛkisa? A sɛ ɓuni?»
22 Ɓasikisya ɓɛ: «Ngama ka ɓasuda ɓɛyɔ ka ambɔku Kuneli nɔ atitikiku. Iyi, a mutu wongbingbili, aɓangagatu Kunzi, Ɓayuda ɓasi ɓabiɓaga kugbɛ. Malaika ɓemoti ko Kunzi aɓikyi ɓɛ utikiku ɓambanzu kaumaka, ukani nilɔ waɓikyoku.»
23 Ɓogulyo kuwa ndi na Pɛtɛlɛ ka ndaɓu, uwanya pa ya ɓusisini.

Ɓugala ɓi, ɓapungaga ndi ligundu pa imoti na iɓu. Ɓatu ɓagɔgɔ niɓɔ ɓa ndi ni ɓoboilyini ka Yɔpa, ɓubisoku ndi.

Pɛtɛlɛ ogoni ka Kuneli

24 Ɓosila ndi ka Kaizalia na ɓugala ɓi. Kuneli a kuwa ndi kauɓundaga aka ni umumulini ɓava-kukaki pa imoti na ɓawai-daki ɓa limbɛngi niɓɔ umaka ndi.
25 Ngbingo yi ninɔ Pɛtɛlɛ a ndi mino kogulya ka Kaizalia, Kuneli inda ndi katilya. Oɓuna ndi moli kambwa kaki, odidiko kadwɛ ku kwa ku ka litɔmbu.
26 Luki limoti, Pɛtɛlɛ amomosa ndi, aɓikya ɓɛ: «Wamaga, kyɛ na mumbanzu abɛ iwɛ gɔni.»
27 Ɓogulya ndi iɓu na Kuneli ka ndaɓu ni ɓanikpukpumukya. Ku ɓɛyɔ, ɓutakanya ɓambanzu ɓakpu ɓumumukana.
28 Iyi aka ndi na iɓu ɓɛ: «Mibaga ɓinza ɓɛ kokwononigu Muyuda kakɔ limbida na mutu yi ninɔ kɛgu Muyuda ikani kogulya ka ndaɓu kaki. Luki limoti, Kunzi ewonisini ɓi ɓɛ nakaminonitɔgu mumbanzu gutugu ɓemoti aka abɛ kiko wanyɛ ikani mutu wa musugu.
29 Kinili, ngbingo yi ninɔ mutiki ɓi mino ɓambanzu kɛmaka, noduku ni nakɛgu na ɓotumo. Iɓikyoni nɛki nilɔ metikisyi mino.»
30 Kuneli asikisya ndi ɓɛ: «A kuwa masyɛ masaa, wa no ɓi mino kalumba ku kami na saa-tisa mɔni ɓuɓwa gɔni ɓuɓwa nu. Aluku ɓemoti wakimokisyogo ɓotu ɓayawenge-wenge epuponilyo nduku ɓigbututu, iyi aka ɓigba kambwa kami.
31 Ɛɓikya ɓɛ: ‹Kuneli, Kunzi ukonini ɓi malumba kaku, utamana gɔni ɓɛyɔ upápaga mino ɓatu ɓa yangya.
32 Utika nɛki ɓambanzu ka Yɔpa, ɓindi kamaka aluku ɓemoti ninɔ ina ɓɛ Simoni, lino kaki lagɔgɔ ni Pɛtɛlɛ. Ikaga ka mutu ɓemoti ninɔ ina gɔni ɓɛ Simoni. Simoni yi ninɔ oɓungusyogo bokuto ta ɓanyama, ibiso mugi ka mutili mo liɓo lidingi.›

33 Kinili, nutiki ɓi ɓambanzʉ ɓigala-gala kaʉmaka, wogyi ɓinza kodoku.
Ta kʉwa mbiya wanʉ ɓasi kambwa ko Kunzi, kaʉkana likpʉmʉka lasi nilɔ
Mombukwono-dosu utikiku katiɓikya.»

Pɛtɛlɛ akanzina kʉ ka Kuneli

34 Pɛtɛlɛ aka ndi ɓɛ: «Mbiya wanʉ, nibini lingʉnʉ ambɛ ko misa ko
Kunzi ɓatʉ ɓasi ɓa mʉɗɔngɔni aka,
35 luki limoti, ko giyo yasi, mʉtʉ wasi ninɔ aɓangaga Kunzi, anagya masi
ka ɓungbingbili, Kunzi apaga mʉtʉ yi ninɔ.
36 Kunzi utikilyoku ndi Ɓezaleli likpʉmʉka kaki, ʉɓikyaga Mongoni
Manza ma maziyɔ pisi ka Yeso-Kilisito ninɔ a Mombukwana ɓatʉ ɓasi.
37 Makaiba likpʉmʉka nilɔ akitanaga ndi ka Yudɛa wasi, kapʉnga ka
Galilaya kumbusa wa kʉʉ ka Yuani ko bulya iɓatiso.
38 Makaiba ɓɛyɔ Kunzi atumisa ndi mino Yeso mʉtʉ wa Nazalɛti na
Limbɛngi-Lotu, apá ngu. Olingyaga ndi giyo yasi, anagya asi ɓʉnza aka,
anuhukuso ɓatʉ ɓasi niɓɔ mumuyoniso a ndi na iɓʉ ɓʉɗita ɓinvi kyɛ
Kunzi a ndi pa yimoti na iyi.
39 Iɓusu ta ɓadɛmʉ ɓa likpʉmʉka lasi nilɔ agya ndi kʉ ka mugi ka
Ɓayuda na ka Yelusalɛma. Ɓamwɔ ndi pisi ka bangilaga ka mʉsalaba.
40 Luki limoti, Kunzi apupisoku ndi ka mbʉkʉ kumbusa wa masyɛ
masaa, awoniso ɓingbanganya,
41 kɛgʉ ka ɓatʉ ɓasi, luki limoti kusu niɓɔ Kunzi atipʉnaga ndi kambwa
ɓɛ tiki ɓadɛmʉ. Iɓusu niɓɔ talyalya ndi, tomwo na iɓʉ kumbuso wo pupo
kaki ka mbʉkʉ.
42 Atikpamya ndi kaʉɓikyaga ɓambanzʉ Mongoni Manza, kaumibiso ɓɛ
iyi nɔ Kunzi atikoku ndi kaiko zozi ka ɓatʉ niɓɔ ɓa mbɛyi ɓuɓisi na niɓɔ
ɓokwaga ndi.
43 Ɓogyalandʉ ɓasi ɓaɓikyaga ndi ko bulya kaki ɓɛ: ‹Mʉtʉ wasi ninɔ
aɓinikyana Yeso, inisono na mʉpilya ma ɓʉnyɛ ko lino kaki.›»

Limbɛngi-Lotu usilyini ɓatʉ niɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda

44 Ko ngbingo yi ninɔ Pɛtɛlɛ a mbɛyi ndi mino kanzina aka nɔ, Limbɛngi-
Lotu usilya ndi ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓa ndi kaʉkana likpʉmʉka ko Kunzi.
45 Ɓayuda niɓɔ ɓabaya ndi, niɓɔ ɓakpakyana ndi pa imoti na Pɛtɛlɛ,
ɓombomboya ndi kʉgbɛ. Ɓa ndi kombomboyo kaina ɓɛ Limbɛngi-Lotu
nilɔ Kunzi otikoku ndi a gɔni kausilyo ɓatʉ niɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda.
46 A ɓɛyɔ, ɓa ndi kanzina masasʉ dididi, kabibiso Kunzi. Pɛtɛlɛ aka
kʉwa ndi ɓɛ:
47 «Mbiya wanʉ, ɓatʉ niɓana ɓinisonini na Limbɛngi-Lotu abɛ iɓusu.
Wani ɓata nɔ aɓikya ɓɛ ɓakuɓotisoni?»
48 Akpamya ndi ɓɛ ɓuɓotisi ko lino ka Yeso-Kilisito. Ka muliɓo, ɓaɓikya
ndi Pɛtɛlɛ ɓɛ ɓagyi mbɛyi ɓata mino na iɓʉ masyɛ makɛɗɛ.

11

Pɛtɛlɛ akatʉmbʉlaga ka Yelusalɛma nilɔ igyonosa ndi

1 Ɓatʉtʉmbwa pa imoti na ɓatʉ ɓa baya niɓɔ ɓikaga ndi ka Yudɛa
ɓʉkana ndi ɓɛ ɓɛvananza ɓayagɔgɔ ɓoboilyini gɔni iɓʉ likpʉmʉka ko
Kunzi.
2 Niyɔ Pɛtɛlɛ igoku ka Yelusalɛma, Ɓayuda ɓi niɓɔ ɓʉkɔ* ndi, ɓapʉnga
na iɓʉ ɓoɗongoso,

* **11:2 11:2** *ɓʉkɔ:* Ɓayuda ɓukusisaga ndi ɓambanzʉ kowonisilo ɓɛ ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓaboilyini Kunzi.

3 ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Wogulyi ɓi ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ ɓava-kukusu,
malyalyo ɓi pa yimoti na ɨɓʉ!»
4 Luki limoti, Pɛtɛlɛ apʉnga ndɨ kaʉtʉmbʉlyaga ɓɨnza-ɓɨnza
makpʉmʉka masɨ nɨmɔ igyonosa ndɨ. Ʊɓɨkya ɓɛ:
5 «Ɨmɨ, na ndɨ kalʉmba ka Yɔpa. Kumbuso yi, nahʉmwana ndɨ, ɛgya
abɛ nakika ko nziki, nɨna luki limoti anosyoku abɛ kɨkwɛmbɛ yidingi
ɓogwigogini ka mondu mi masɨ makwanganya kadwɛ ɓuwobi na ɨmɨ.
6 Nanda ndɨ kʉsɔ yi ɓɨngbangbangba, nʉmɨna ɓanyama ɓa magʉ
makwanganya, nɨɓɔ ɓotutu, nɨɓɔ ɓakpakyanaga na ɓamʉma wasɨ na
ɓombu.
7 Nʉkana ndɨ gɔnɨ lɨyʉ anɛɓɨkya ɓɛ: ‹Pɛtɛlɛ, wamaga. Ʊmwɔgɔ, ʉlya!›
8 Luki limoti, nosikisya ndɨ ɓɛ: ‹Kalɨ, Mombukwono-dosu! Nakonolyigʉ
ndɛkɛ luki lanyɛ ikanɨ nɨlɔ la mʉsʉgʉ.›
9 Nukonoku ɓata ndɨ lɨyʉ ka nganga ya yɨɓa ɓɛ: ‹Luki nɨlɔ Kunzi
oɓuɓisoni, wakoitisonitɔgʉ abɛ kiko lanyɛ.›
10 Igyonosana ndɨ ɓɛyɔ nganga yɨsaa, kumbuso yi, luki li nɨlɔ ɨga ndɨ
kʉgʉ wa lɨsyɛ.
11 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ɓatʉ ɓasaa nɨɓɔ ɓutikoku ndɨ kɛmaka
kotukyoku ka Kaizalɨa, ɓosiloku ka ndaɓʉ yi nɨyɔ ta ndɨ mino.
12 Lɨmbɛngɨ-Lotu ɛɓɨkya ndɨ ɓɛ taga na ɨɓʉ nɨ nakɛgʉ na ɓotumo.
Ɓomika-mama nɨɓana maɗɨya ɓana ɓebisoku ndɨ, togulya ka Kuneli.
13 Ɨyɨ atɨtʉmbʉlyaga ndɨ ɓɛyɔ malaika apuponilya ndɨ mino ka ndaɓʉ
kakɨ, aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Mʉtika mʉmbanzʉ ka Yɔpa kamokoku Simoni, nɨnɔ
ɓamakaga gɔnɨ ɓɛ Pɛtɛlɛ.
14 Ɨyɨ Simoni amʉɓɨkyaga ɓanʉ makpʉmʉka nɨmɔ amʉpá muhukuso na
ɓatʉ ɓa ndaɓʉ kakʉ ɓasɨ.›
15 Nɨyɔ napʉnga kanzɨna, Lɨmbɛngɨ-Lotu usilyo mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ atisilya
ndɨ mino ka mambwa.
16 Natamana kʉwa ndɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ Mombukwono-dosu aɓɨkya ndɨ
mino ɓɛ: ‹Yuani oɓotisa ndɨ ko lɨɓo. Luki limoti, ɨɓunu, ɓamuɓotiso ndɛkɛ
ka Lɨmbɛngɨ-Lotu›
17 Kika nɛkɨ nɨ Kunzi utikilyiniku ka ɨzɨyɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu li nɨlɔ
gɔnɨ lɔ atitikilyoku ndɨ ɨɓusu, ngbingo yi nɨnɔ taɓɨnɨkyana ndɨ mino
Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito, ɨmɨ sɛ pɨyɛ kʉwa nɨ wanɨ kagya
ɓoɗongoso no Kunzi?»
18 Nɨyɔ ɓʉkana ɓɛyɔ, mambɛngɨ ʉdʉdʉla ndɨ, ɓapʉnga kabibiso Kunzi,
ɓanaɓɨkya ɓɛ: «A nɛkɨ lɨngʉnʉ ɓɛ Kunzi uhukwilyini gɔnɨ ɓatʉ nɨɓɔ
ɓakɛgʉ Ɓayuda pisi kayikoso ɔɓɨlɨ, na kainisono na ɔɓɨlɨ walɨngʉnʉ.»

Mʉpʉnganagɨ ma kanisa ya Atiokia

19 Nɨyɔ Etieni okwo†, ɓapʉnga ndɨ kaugyogyiso ɓatʉ nɨɓɔ ɓabaya ndɨ,
ɓomisikono kʉwa ndɨ ɓɨngbwɨ. Ɓaga ndɨ, ɓadwɛ kʉ kwa kʉ ka mugi
ma Foinikia, Kipulo na Atiokia. Kʉ ɓɛyɔ, ɓa ndɨ kaʉɓɨkyaga Ɓayuda aka
Mongoni Manza ko Kunzi.
20 Luki limoti, luga kaɓʉ, ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓatʉ ɓa Kipulo na Kulɛnɛ,
ɓosila ndɨ ka Atiokia. Ɓapʉnga kʉwa ndɨ kanzɨna na ɓatʉ ɓi nɨɓɔ
ɓanzɨnaga ndɨ Ligiliki, na kaʉɓɨkyaga Mongoni Manza ka Mombukwono-
dosu Yeso.
21 Kʉɓɔkʉkɔ kwo ngu ka Mombukwono-dosu a ndɨ pa yimoti na
ɨɓʉ. Kinili, ɓambanzʉ ɓudingi kʉgbɛ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ, ɓamɨgɨlya
Mombukwono-dosu.

† **11:19 11:19** *nɨyɔ Etieni okwo:* Ɓidukulaga ndɨ kaugyogyiso ɓatʉ nɨɓɔ ɓabaya ndɨ kakɨtaga ɓyanga tɛkɛɓɛ. Kinili, ɓomisikana ndɨ.

22 Niyɔ ɓatu ɓa kanisa ya Yelusalɛma ɓukana ndi mongoni mi nimɔ,
ɓatika kuwa ndi Balanaba ka Atiokia.
23 Ngbingo yi ninɔ osilo mino, ina ɓɛyɔ Kunzi uɗukilya ndi mino ɓatu
ɓi niɓɔ ɓabaya ndi ɓuɓunga, ogwa magyagya. Utumisa ndi iɓu ɓasi
mambɛngi kaigwinonogo na Mombukwono-dosu limbɛngi limoti.
24 A ɓɛyɔ, Balanaba a ndi mutu wongbingbili, mutumo na Limbɛngi-
Lotu na baya ɓiɗɛ. Ambaza mudingi ka ɓambanzu aɓinikyana ndi
Mombukwono-dosu.
25 Kuwa wa, Balanaba aga ndi kakisa Saulo ka Talasi.
26 Niyɔ amina ndi, ɓaga na iyi ka Atiokia. Kusɔ wa syangasu simoti
iti, ɓamumukanaga ndi ka kanisa yi niyɔ ku, ɓanutiwa ɓambanzu ɓakpu.
Ɓapunga ndi kaumaka ɓaɓiɓya ɓɛ ɓakilisito ka nganga ya mambwa ku
ɓɛyɔ.
27 Ka masyɛ mi nimɔ, ɓogyalandu ɓotukyoku ndi ka Yelusalɛma ɓodoku
ka Atiokia.
28 Ɓemoti kaɓu ninɔ ina ndi ɓɛ Agabu, amaga ndi, Limbɛngi-Lotu
akpamya kaɓikyaga ɓɛ ayundi wapu ahumatu ɓanu ɔɓili wasi. Igyonosa
ndi ɓɛyɔ aka yɔ ko ngbingo ninɔ Ḱɔlɔdɛ a ndi mino ngama mudingi wa
Luma.
29 Ɓaɓiɓya ɓukanana ndi ɓɛ mutu yikaka-yikaka kaɓyɛnɛnɛ no ngu kaki,
apí luki, ɓutitikyi ɓamamaɓu niɓɔ ɓa Yudɛa.
30 Ɓagya ndi ɓɛyɔ aka yɔ. Ɓutikilya ndi ɓambɔku-mbɔku ɓa Yudɛa
ɓangyɔ ɓi niɓɔ na Balanaba iɓu na Saulo.

12

Ɓamwini Yakɔbɔ, ɓamakya Pɛtɛlɛ ka bɔlɔkɔ

1 Ko ngbingo yi ninɔ, ngama Ɛlɔdi apunga ndi kaugyogyiso ɓambanzu
ɓemoti-ɓemoti ɓa kanisa.
2 Akpamya ndi ɓɛ ɓamwi Yakɔbɔ ninɔ mamaki Yuani na dukpa.
3 Niyɔ ina ndi ɓɛ Ɓayuda ɓakogwa magyagya ko bulya likpumuka li nilɔ,
agwisisa ndi gɔni Pɛtɛlɛ. A ndi ko ngbingo wa yinga niyɔ ɓalyaga mino
mukati ɓikofulu.
4 Niyɔ agwi Pɛtɛlɛ, amakya ka bɔlɔkɔ, obisa ndi magbuta makwanganya
dididi ma ɓasuda ɓakwanganya-ɓakwanganya kaɓuulyogo. A ndi kapa
kasombiso kumbusa wa yinga wa Pasika.
5 Ɓa kuwa ndi kaɓuulyogo Pɛtɛlɛ ka bɔlɔkɔ aka ku, ni kanisa iɗukufini
ɓiguɓu kalumbilya.

Pɛtɛlɛ opupini ka bɔlɔkɔ

6 Ɛlɔdi a kuwa ndi kapa kasombiso na ɓugala ɓi, no biti yi niyɔ, Pɛtɛlɛ
a ndi wakanga luga ka ɓasuda ɓaɓa mukanda na ɓaselegeni ɓayiɓa kani
ɓazamu ɓanoɓuulyo mupumi ma bɔlɔkɔ.
7 Malaika ɓemoti ka Mombukwono-dosu opuponoku ndi ɓigbututu,
ndaɓu yi niyɔ a ndi mino yɔ oɓuɓa ndi ɓitu. Malaika azukula ndi
Pɛtɛlɛ, azuzukiso, aɓikya ɓɛ: «Wamaga ɓigala-gala!» Kuwa wa, ɓaselegeni
niɓayɔ ɓakanda ndi na iɓu maɓɔku atinikaga ndi.
8 Malaika aka ndi na iyi ɓɛ: «Wikandila mukaɓa, wikandilaga ɓɛkpaku.»
Agya ndi ɓɛyɔ aka yɔ. Malaika aɓikya ɓata ndi ɓɛ: «Wimokisyo koti kaku,
weɓyeku.»
9 Pɛtɛlɛ opupa ndi ka bɔlɔkɔ ni anaɓiɓya malaika. Luki limoti, kɛgu
ndi kaiba ɓɛ nilɔ malaika a ndi kagya a lingunu. A ndi kasima ɓɛ nziki.
10 Ngbingo yi ninɔ ɓakitaga ndi mino ligbuta la mambwa ka ɓasuda,

kumbuso yi nɨlɔ la maɓa, ɓosila kʉwa ndɨ ka mupumi nɨmɔ ɓagya ndɨ na ɓangwɛyɨ, nɨmɔ ɓaɓyɛgɛ ndɨ mino kaɨnda ka gʉɗʉ. Mupumi mɔ oukwikana ndɨ nɨ imu aka kambwa kaɓʉ, ɓopupa ndɨ. Ɓisisilogo ko pisi yimoti ɓɛnɛ, malaika alimikya ndɨ ɓɨpɛlɛ.

11 Niyɔ Pɛtɛlɛ imibo, ɨyɨ aka ndɨ ɓɛ: «Nibini sɛ kʉwa mbɨya wanʉ ambɛ Mombukwono-dosu atikiku malaika kakɨ kɛkʉlaga ka maɓɔkʉ ka Ɛlɔdɨ, na ka masɨ nɨɓɔ Ɓayuda ɓo ɓi kapa kɛgya.»

12 Ngbingo yi nɨnɔ ibo mino lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓɛyɔ, aga ndɨ ka Malia, amakɨ Yuani nɨnɔ ɓamakaga ndɨ gɔnɨ ɓɛ Malɨkɔ. Ɓambanzʉ ɓudingi ɓa ndɨ ɓʉmʉmʉkana kʉ ɓɛyɔ kalʉmba.

13 Pɛtɛlɛ oyipa ndɨ holi ka mupumi ma kunzi. Mʉgya-ligubo muko yi nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Lɔda akpuɗoku ndɨ, kaʉkanɨlya.

14 Iba ndɨ lɨyʉ ka Pɛtɛlɛ, ogwa magyaya kʉgbɛ, kanɨ koukwigʉ mupumi. Ɨga ndɨ mbangʉ kaʉɓɨkya ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓɛ Pɛtɛlɛ a kunzi kʉ.

15 Ɨɓʉ aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Wa na ibikyasʉ!» Luki limoti, otiolya ndɨ kaɓɨkya ɓɛ a lɨngʉnʉ. Ɓaɓɨkya kʉwa ɓɛ: «A nɛkɨ malaika kakɨ!»

16 Luki limoti, Pɛtɛlɛ a ndɨ asɨ koipa aka holi. Nɨyɔ ɓoukwa kʉwa ndɨ mupumi, ɓamɨna, ɓombomboya ndɨ kʉgbɛ.

17 Udokisa ndɨ na maɓɔkʉ, ʉtʉmbʉlyaga ɓɛyɔ Mombukwono-dosu apupisi mino ka bɔlɔkɔ. Uɓɨkyoku ɓata ɓɛ: «Muɓɨkyonikuto gɔnɨ Yakɔbɔ na ɓakilisito ɓagɔgɔ.» Kumbuso yi, opupa ndɨ, aga ka pa yagɔgɔ.

18 Nɨyɔ lɨsyɛ asyɛ, ɓasʉda ɓapʉnga ndɨ ɨpʉmbʉ luga kaɓʉ, ɓanuusono ɓɛ: «Pɛtɛlɛ a yanɨ?»

19 Ɛlɔdɨ apá mʉtʉʉ ɓɛ ɓakɨsɨ ɓɨvaka-vaka, luki limoti nɨ ɓakaminigʉ. Usombisa ndɨ ɓasʉda nɨɓɔ ɓa ndɨ kaɓuulyogo, akpamya ɓɛ ɓulumwisogi. Kumbuso yi, atʉkya ndɨ ka Yudɛa, aga ka Kaizalɨa, agya ndɨ mino masyɛ kʉ ɓɛyɔ.

Kukwakʉ ka Ɛlɔdɨ

20 Ɛlɔdɨ ɨkaga ndɨ no yoko yapʉ na ɓatʉ ɓa mugi ma Tilo na Sidɔna. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓʉkanana ndɨ kaɨnda kamɨna. Ɓapʉnga mbɛyɨ ndɨ kaʉkanana na Balasɨtɔ, nɨnɔ oɓuulyaga ndɨ ndaɓʉ ka ngama, kumbuso yi, ɓaga ndɨ kaɨtatanaga na Ɛlodɨ kyɛ malɨlɨ nɨmɔ ɓalyaga ndɨ otukyogoku ndɨ kʉ kakɨ.

21 Ka lɨsyɛ nɨlɔ ɓʉkanana ndɨ mino, Ɛlɔdɨ imokisyaga ɓotu ɓaya ɓʉngama, ɨka ka ɓuliki kakɨ ɓa ɓʉngama, apʉnga kanzɨna kambwa ka ɓambanzʉ.

22 Ɓambanzʉ ɓapʉnga ndɨ kapamɨkanaga, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Kɛgʉ ɓata mʉmbanzʉ nɔ akanzɨna, a kʉwa lɨyʉ ko kunzi.»

23 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, malaika ɓemoti ka Mombukwono-dosu agyogyisa ndɨ kyɛ kapágʉ ndɨ Kunzi ɨbɨba, ugwa ndɨ ɓodulu wakamaga, okwo.

24 Kʉwa wa, Lɨkpʉmʉka ko Kunzi isisilaga ndɨ kʉgbɛ, omisikana ka ɓapa ɓa yasɨ.

25 Nɨyɔ Balanaba na Saulo ɓama ndɨ ligubo kaɓʉ ka Yelusalɛma, ɓɨga kʉwa ndɨ pa imoti na Yuani nɨnɔ ɓamakaga ndɨ gɔnɨ ɓɛ Malɨkɔ.

13

Ɓapunogini Balanaba ɨɓʉ na Saulo ka ligubo

1 Kʉsɔ wa kanisa ya Atiokia, a ndɨ na ɓogyalandʉ na ɓowonisilo. Luga kaɓʉ, a ndɨ nɨ: Balanaba, Simioni nɨnɔ ɓamakaga ndɨ gɔnɨ ɓɛ Mʉtʉ Wopi, Lukio mʉtʉ wa Kulɛnɛ, Manaeni nɨnɔ ɓopinga ndɨ na ngama Ɛlɔdɨ Atipasɨ sɛ kʉwa Saulo.

2 Lɨsyɛ limoti, ɓa ndɨ kabibiso Mombukwono-dosu nɨ ɓanoginyo gɔnɨ malɨlɨ. Kʉwa wa, Lɨmbɛngɨ-Lotu aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Itilyoni di Balanaba na
Saulo ka ligubo nɨlɔ nʉmakaga ndɨ mino.»
3 Kumbusa koginyo malɨlɨ na kalʉmba, ɓubisilya kʉwa ndɨ maɓɔkʉ,
ɓʉpá kʉwa ndɨ lɨgʉndʉ.

Balanaba na Saulo ɓogoni ka Kipulo

4 Kʉwa wa, Lɨmbɛngɨ-Lotu ʉtɨka ndɨ Balanaba na Saulo ka lɨsʉ la
Seleukia. Kʉ ɓɛyɔ, ɓaɗaka ndɨ ka bato, ɓaga ko uzu ya Kipulo.
5 Nɨyɔ ɓosila ka Salamɨ, ɓaɓɨkyaga ndɨ mongoni ko Kunzi ka ɓandaɓʉ
ɓaya malʉmba ka Ɓayuda. Yuani-Malɨkɔ a ndɨ pa imoti na ɨɓʉ, anusingyo
gɔnɨ ka ligubo.
6 Kʉwa wa, ɓakpata ndɨ uzu wasɨ, ɓadwɛ ka gʉɗʉ wa Pafɔ. Kʉ ɓɛyɔ,
ɓatakanya ndɨ mʉkɨma ɓanɛkɔ ɓemoti nɨnɔ ɨna ndɨ ɓɛ Bala-Yeso. A ndɨ
Muyuda, ɨvaga ndɨ abɛ mugyalandʉ.
7 Ɓikaga ndɨ na ngama wa iwili ɓɛyɔ ka Seligio-Pɔlɔ nɨnɔ a ndɨ na yimibo
yakpʉ. Ngama yi nɨnɔ ʉmaka kʉwa ndɨ Balanaba na Saulo kʉ kakɨ, kyɛ a
ndɨ na mʉsasa kaʉkana lɨkpʉmʉka ko Kunzi.
8 Luki limoti, Ɨlɨma (Isi yo lino li nɨlɔ ka Ligiliki nɨ mʉkpɨma ɓanɛkɔ)
obisa ndɨ ɗongoso na ɨɓʉ, kyɛ kɛgʉ ndɨ kapa ɓɛ ngama abaɨlyɨ.
9 Saulo nɨnɔ ina ndɨ gɔnɨ ɓɛ Pɔlɔ, otuma ndɨ na Lɨmbɛngɨ-Lotu, anda
Ɨlɨma ɓɨngbangbangba,
10 ɨyɨ aka na ɨyɨ ɓɛ: «Wa mika mumuyoniso, wa mutumo na ɓokoli ɓɨɗɛ,
wa mʉtʉ wa kʉɓɔɓɔkʉ kʉgbɛ! Wakagyɨgʉ lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ! Wasa
kʉwa ndɛkɛ koɓuna muki ka ɓopisi ɓaya ɓungbingbili ka Mombukwono-
dosu ngbingo tino?
11 Hʉkana, mbɨya wanʉ, Mombukwono-dosu akaugyogyiso, wakagʉna
koloɓu ya mamɔmɔ. Ko ngbingo ɓemoti ɓɛnɛ, wakɨnɨgʉ ɓanʉ ɓata
mangbamʉ ma mɔnɨ.»
Kolipyagʉ ɓata ndɨ, miso apiyo Ɨlɨma ɓipi, ingya ndɨ ko biti nɨyɔ yopi.
Apʉnga kʉwa ndɨ kaamama ɓɨgbagbagba kakɨsa mʉtʉ nɨnɔ akwanana
kakpokyoniso.
12 Nɨyɔ ngama ɨna lɨkpʉmʉka nɨlɔ igyonosa ndɨ lɔ, aɓɨnɨkyana ndɨ. A
ɓɛyɔ, lɨkpʉmʉka ka Mombukwono-dosu atʉngana ndɨ pima.

Pɔlɔ na Balanaba ɓogoni ka Atiokia

13 Katʉkya ka Pafɔ, Pɔlɔ na ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɨɓʉ ɓaɗaka ndɨ ka bato,
ɓɨnda miso ya Peliga ka iwili ya Pamufilia. Kʉ ɓɛyɔ, Yuani-Malɨkɔ ʉsa ndɨ,
ɨga ka Yelusalɛma.
14 Ɓidukulaga ndɨ na lɨgʉndʉ kaɓʉ katʉkya ka Peliga ɓadwɛ ndɨ ka
Atiokia nɨnɔ ka Pisidia. Ka Lɨsyɛ la kimumbiso, ɓogulya ndɨ ka ndaɓʉ ya
malʉmba ka Ɓayuda, ɓikonono.
15 Nɨyɔ ɓama katangʉlaga ka kɨtaɓʉ ya Mʉtʉʉ ka Musa na nɨyɔ
ka Ɓogyalandʉ, ɓangama ɓa ndaɓʉ ya likungoni yi nɨyɔ, ɓatɨka ndɨ
mʉmbanzʉ kaʉɓɨkya kʉwa ɓɛ: «Ɓomika-mama, makika na lɨkpʉmʉka
nɨlɔ utumiso ɓambanzʉ mambɛngɨ, makwanana kaɓɨkya!»
16 Pɔlɔ amaga ndɨ, ʉgbʉma na maɓɔkʉ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Hukononi, iɓunu
ɓomikya Ɓezaleli na iɓunu ɓatʉ ɓagɔgɔ nɨɓɔ mabibisogo Kunzi!
17 Kunzi wa lɨvananzo li nɨlɨ, Kunzi ka Ɓezaleli upunogoni ndɨ ɓotitosu.
Umbuwisa ndɨ ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino ɓobiko ka Misili. Kumbuso yi,
upupisoku ndɨ pisi ko ngu kakɨ.
18 Aɓɨnɨka ndɨ ɓuti kaɓʉ ka ɨsa ka ɓyanga banda ɓatɛkɛɓɛ-ɓakwanganya.

19 Kumbuso yi, olumwisaga ndɨ ɓɛvananza madɨya na ɨka ka Kanana.
Ava kʉwa ndɨ giyo kaɓʉ, ʉpá lɨvananza kakɨ ɓɛ iki lisimo kaɓʉ.
20 Masɨ nɨmɔ igyonosa ndɨ ka ɓyanga banda ɓamɨya ɓakwanganya na
ɓatɛkɛɓɛ kuɓukumuti. Kumbuso yi, Kunzi umomosilyo kʉwa ndɨ ɓotitosu
ɓazozi, kadwɛ ko ngbingo ka mugyalandʉ Samueli.
21 Kʉwa wa, ɓotitosu ɓakʉnga ndɨ ngama. Kunzi ʉpá Saulo nɨnɔ a ndɨ
mika Kisi ka lɨbaba ka Benyamini. Alya ndɨ ɓʉngama ka ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ
ɓakwanganya.
22 Kumbuso katʉmba Saulo, Kunzi apá ndɨ Daudi ɓʉngama. Kunzi
mombukwana-dakɨ aɓɨkya ndɨ ko bulya ka Daudi ɓɛ: ‹Naminini Daudi
mika Yɛsɛ, nasyɛ lɨmbɛngɨ kʉ kakɨ, agyaga ndɛkɛ sɨpananɨsɔ kamɨ.›
23 Kunzi ʉwanyaga ndɨ ɓomikya Ɓezaleli mʉtʉ ɓemoti ka lɨvananza ka
Daudi. Mʉtʉ yi nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Yeso, Muhukuso ka Ɓezaleli.
24 Kambwa Yeso kodoku, Yuani ʉɓɨkyagatʉ ndɨ ɓomikya Ɓezaleli ɓasɨ
ɓɛ ɓoyikosi yɨgya kaɓʉ, ɓiɓotisiso.
25 Ngbingo yi nɨnɔ Yuani a kʉwa ndɨ mino ɓuwobɨ na muliɓo ma ligubo
kakɨ, uusaga ndɨ ɓɛ: ‹Masɨmaga ɓɛ ɨmɨ nɨ wanɨ? Ɨmɨ nakɛgʉ mʉtʉ yi nɨnɔ
makaɓʉndaga. Luki limoti, ɨyɨ akodoku kumbuso kamɨ. Nakokwononigʉ
gʉtʉgʉ kakʉla ligi ya ɓɛkpakʉ kakɨ.›
26 Ɓomika-mama, iɓunu lɨvananza ka Abalahamʉ na iɓunu ɓatʉ ɓagɔgɔ
nɨɓɔ mabibisogo, Kunzi otikoku ndɨ mongoni ma muhukuso mi nɨma ko
bulya kusu.
27 Ɓatʉ ɓa Yelusalɛma na ɓangama kaɓʉ ɓakamibagʉ ndɨ Yeso.
Ɓakotombisyagʉ ndɨ ɓɨnza moɓiso ka ɓogyalandʉ nɨmɔ ɓatangʉlaga ndɨ
ka Masyɛ masɨ ma kimumbiso. Luki limoti, ɓotulyosa ndɨ moɓiso mi nɨmɔ
pisi kakɔ ngbanga ka Yeso.
28 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ ɓakɨnagʉ ndɨ mino ɨɓɔ gʉtʉgʉ imoti aka nɨyɔ okwononi
ndɨ ɓɛ ɓamwisisi mino, ɓakʉnga ndɨ Pilatʉ ɓɛ ɓamwɨ.
29 Nɨyɔ ɓotulyoso masɨ nɨmɔ ikpikaga ndɨ ko bulya kakɨ, ɓasisoku ndɨ
katʉkya ka mʉsalaba, ɓalumbo.
30 Luki limoti, Kunzi apupisa ndɨ ka mbʉkʉ.
31 Kʉsɔ wa masyɛ mudingi, Yeso upuponilyaga ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓɨndaga
ndɨ pa imoti na ɨɓʉ katʉkya ka Galilaya na kadwɛ ka Yelusalɛma. Mbɨya
wanʉ, ɨɓʉ ɓatʉ ɓɨ nɨɓɔ ɓa kʉwa ɓadɛmʉ kakɨ kambwa ka ɓambanzʉ.
32 Iɓusu takamʉɓɨkyaga kʉwa Mongoni Manza mi nɨmɔ Kunzi
ʉwanyaga ndɨ ɓotitosu,
33 otulyosoni ko bulya kusu, puponogo kaɓʉ, apupisa ndɨ Yeso ka mbʉkʉ.
Ikpikaga ka Mambʉ, kʉpakʉkɔ kwa maɓa ɓɛ:
‹Ɨwɛ wa Mikamɨ mʉlʉkʉ yi,
na lɨsyɛ li nɨlɨ, ɨmɨ niitoni kʉwa abakʉ.›
34 Kunzi apupisatʉ ndɨ ka mbʉkʉ kyɛ koponi. Aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
‹Namʉpátʉ ndɛkɛ ɓʉɓʉnga ɓotu na nɨɓɔ ɓa lɨngʉnʉ,
nɨmɔ nawanyaga ndɨ Daudi.›
35 Kinili, akaɓɨkya gɔnɨ ka moɓiso magɔgɔ ɓɛ:
‹Wakakwananigʉ ndɛkɛ kasa mʉgya-ligubo kakʉ Wotu
kapɔ ka mbʉkʉ.›
36 Ngbingo yi nɨnɔ Daudi a mbɛyɨ ndɨ mino ka ɔɓɨlɨ, agyaga ndɨ mogubo
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kunzi akpamyaga ndɨ mino. Kumbuso yi, okwo, ɓalumba
ndɨ ka kpɔlɔ ka ɓatɨtakɨ, apɔ.
37 Luki limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ Kunzi apupisa ndɨ ka mbʉkʉ, kapɔgʉ ndɨ
ɨyɨ.

38 Ɓomika-mama, wiboni ambɛ: Na lisyɛ li nili, minisono na mupilya
pisi ka Yeso. Gutugu mutuu ka Musa aka kakwananagu ndi kamukulaga
ka ɓunyɛ.
39 Luki limoti, mutu wasi nino abaya Yeso, inisononi na ɓungbingbili.
40 Ɛɛɛ, wiminyonito nɛki kyɛ kamusilyonito nilɔ ikpikaga ka ɓakitaɓu
ka ɓogyalandu ɓɛ:
41 ‹Iɓunu ɓatu ɓakibinika, hukononi!
Gwoni ombombo, tukyoni ko misa ka mi!
Kyɛ, imi, nakamugyilya likpumuka limbanga,
ɓakamutumbulyaga yi, makaɓinikyanigu!›»
42 Niyɔ Pɔlɔ iɓu na Balanaba ɓopupa ndi ka ndaɓu ya malumba, ɓuɓikya
ndi ɓɛ ɓigilyitɔ ɓata mutuu mi nimɔ aka mɔ ka Lisyɛ la kimumbiso nilɔ
akodoku.
43 Kumbusa wa musilyoni, Ɓayuda ɓudingi na ɓatu ɓi niɓɔ ɓabaya ndi
ka kanisa ka Ɓayuda, ɓaɓyɛ ndi Pɔlɔ na Balanaba, ɓananzina na iɓu,
ɓanutumiso mambɛngi ɓɛ ɓakosononinitɔgu na maziyɔ ko Kunzi.
44 Ka Lisyɛ la kimumbiso lagɔgɔ, ɓambanzu ɓanda ɓasi ɓa gudu
ɓamumukana ndi kaukana likpumuka ka Mombukwono-dosu.
45 Niyɔ Ɓayuda ɓumina ɓambaza ka ɓambanzu ɓɛyɔ, ɓotuma ndi na
imi ɓidɛ. Ɓapunga kuwa ndi koyikoso di masi nimɔ Pɔlɔ a ndi kaɓikyaga,
ɓaɓuɓiso ɓitu.
46 Kuwa wa, Pɔlɔ iɓu na Balanaba ɓuɓikya ndi ni ɓakɛgu na kuɓangaku
ɓɛ: «Okwononi mbɛyi ɓi ɓɛ ɓamuɓikyagi iɓunu Ɓayuda likpumuka ko
Kunzi. Yɛki makɛgu kabailya, manimina ɓɛ makokwononigu na ɔɓili wa
ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, kinili, iɓusu takaaga kuwa miso ka ɓatu niɓɔ ɓakɛgu
Ɓayuda.
47 A ɓɛyɔ, Mombukwono-dosu atikpamya ndi ɓɛ:
‹Nupunaga ndi kaiko ɓungbanganya ka ɓatu ɓagɔgɔ,
kokpokyoniso mongoni ma muhukuso
kadwɛ ka muliɓo ma ɔɓili.›»
48 Ngbingo yi ninɔ ɓatu ɓi niɓɔ ɓakɛgu ndi Ɓayuda ɓukana mino ɓɛyɔ,
ɓogwa magyagya. Ɓobibisa ndi likpumuka ko Mombukwono-dosu. Ɓasi
niɓɔ Kunzi upunaga ndi ka ɔɓili wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, ɓabailya ndi.
49 Likpumuka ko Mombukwono-dosu itulyana ndi ka mutili mi nimɔ
masi.
50 Luki limoti, Ɓayuda ɓuvikimosaga kuwa ndi ɓoko niɓɔ
ɓakimibisikono ka ɓagudu niɓɔ ɓabibisaga ndi Kunzi pa imoti na ɓatu
ɓagɔgɔ ɓakinisono ka ɓagudu. Ɓatu ɓi niɓɔ ɓugyagya kuwa ndi Pɔlɔ na
Balanaba, ɓukpumyo ku kaɓu.
51 Ɓaga ndi ni ɓanibumaga liɓungu la ɓakagba kaɓu, ɓinda ndi ka gudu
yi ninɔ ina ɓɛ Ikonio.
52 Ku ka Atiokia ku, ɓaɓiɓya ɓotigala ndi ni ɓotumini na magyagya na
Limbɛngi-Lotu ɓidɛ.

14

Pɔlɔ na Balanaba ɓakaɓikyaga Mongoni Manza ka Ikonio

1 Ku ka Ikonio ku, Pɔlɔ na Balanaba ɓogulya ndi ka ndaɓu ya malumba
ka Ɓayuda. Munzina kaɓu udwa ndi ɓambanzu mambɛngi, ɓatu ɓudingi
ɓabailya ndi, iki Ɓayuda na gutugu ɓatu niɓɔ ɓakɛgu ndi Ɓayuda.
2 Luki limoti, Ɓayuda niɓɔ ɓakabailyagu ndi ɓu, ɓuvikimosogo ɓatu niɓɔ
ɓakɛgu ndi Ɓayuda kaumuya niɓɔ ɓabailya ndi.

13:51 13:51 Wanda ka Luka 10:11.

3 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, Pɔlɔ na Balanaba ɓika ndɨ mututu manda ka Ikonio.
Ɓa ndɨ ɓakɨgʉmya ka Mombukwono-dosu, ɓanzɨnaga ndɨ nɨ ɓakɛgʉ na
kʉɓangakʉ. Ɨyɨ Mombukwono-dosu ʉpá ndɨ ngu yɨgya makpʉmʉka
mʉmbanga-mbanga na mokingyosi. Owonisa ndɨ gɔnɨ ɓɛ nɨlɔ ɓa ndɨ
kaɓɨkyaga ko bulya mazɨyɔ kakɨ a ndɨ la lɨngʉnʉ.
4 Kʉsɔ wa gʉɗʉ, ɓambanzʉ ɓɨgbananaga ndɨ: liɗu limoti a ndɨ ka
nakpangbala ka Ɓayuda, lagɔgɔ ka ɓatʉtʉmbwa.
5 Ɓayuda, ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ndɨ Ɓayuda pa imoti na ɓangama kaɓʉ,
ɓʉkanana ndɨ kaugyogyiso Pɔlɔ na Balanaba na kaʉmwɔ na matamʉ.
6 Nɨyɔ Pɔlɔ na Balanaba ɓʉkana mino lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, ɓapɨkɨta ndɨ
miso ya ɓagʉɗʉ ɓa Likaonia ɓi nɨɓa: Lusetula, Delibe na ɓuwobi-ɓuwobi
yi.
7 Kʉ ɓɛyɔ, ɓidukulaga ndɨ gɔnɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza.

Pɔlɔ na Balanaba ɓakaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Lusetula

8 Kʉ ka Lusetula, a ndɨ na alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ɨɓʉkʉta ndɨ zɛgɛsɨ,
kakpakyanagʉ.
9 Lɨsyɛ limoti a ndɨ kamʉkana Pɔlɔ nɨ akanzɨna. Pɔlɔ anda kʉwa ndɨ
ɓɨngbangbangba, ɨna ɓɛ a na baya nɨyɔ akwanana kahukuso.
10 Ɨyɨ aka ndɨ na ɨyɨ na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Wamaga!» Alʉkʉ nɔ aka ndɨ
ɓɨndɔmʉ, amaga, apʉnga kakpakyana.
11 Nɨyɔ ɓambaza ka ɓambanzʉ ɓa Likaonia ɓɨna nɨlɔ Pɔlɔ agya ndɨ lɔ,
ɓapamɨkanaga ndɨ na lɨva-kʉkaɓʉ ɓɛ: «Ɓokunzi ɓiitini abɛ ɓambanzʉ,
ɓosiliniku kʉnʉ ku kusu.»
12 Ɓalʉka ndɨ Balanaba ɓɛ Zeusi, Pɔlɔ ɓɛ Elime*, kyɛ ɨyɨ nɔ anzɨnaga ndɨ.
13 Kumu ɓemoti ka Zeusi odoku ndɨ kunzi wa mupumi ma gʉɗʉ na
ɓangɔmbɛ ɓomumu ɓi ɓubongogini maʉwa. Ɓʉkanana ndɨ na ambaza
ka ɓambanzʉ ɓɛ ɓupíku ɓatʉtʉmbwa ka apɛpɛ.
14 Luki limoti, nɨyɔ Balanaba na Pɔlɔ ɓʉkana mongoni mi nɨmɔ, ɓɨyɨɓaga
ndɨ ɓotu, ɓɨnda kʉwa ndɨ ɓɨgala-gala luga wa ambaza ka ɓambanzʉ,
ɓanapamɨkanaga ɓɛ:
15 «Ɓomika-mama, ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino kagya ɓɛyɔ? Iɓusu ta
ɓambanzʉ, mʉɗɔngɔnɨ abɛ iɓunu gɔnɨ. Kika nɨ takamʉɓɨkyaga Mongoni
Manza a kyɛ wosoni makpʉmʉka ma gɓalɨ, mamigilyoku Kunzi walɨngʉnʉ
nɨnɔ agya ndɨ lɨsyɛ, lɨtɔmbʉ, moɓo na masɨ nɨmɔ a kʉsɔ yi.
16 Ka ɓʉndɛlɨ ndɨ, Kunzi ʉsa ndɨ ɓambanzʉ ɓasɨ kagya ɓɛyɔ ɓɨnaga ndɨ
mino.
17 Luki limoti, Kunzi kasagʉ ndɨ kaiwoniso pisi kagya ɓʉnza. A ɓɛyɔ,
amulukusyaga mbwayɨ, amʉpá masɔlɔ ma ɓotiko ka ɓongbingo ɓi, amʉpá
malɨlɨ, amutumisa na magyagya ɓɨɗɛ.»
18 Gʉtʉgʉ mʉnzɨna mi nɨmɔ, Pɔlɔ na Balanaba ɓa ndɨ na ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ
aka kaʉɓɨkya ɓambaza ɓɛ ɓakupónitɔgʉ apɛpɛ.
19 Ɓayuda nɨɓɔ ɓotukyoku ndɨ ka Atiokia na Ikonio, ɓavikimosaga ndɨ
ambaza ka ɓambanzʉ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓayipaga ndɨ Pɔlɔ na matamʉ, ɓaluto
kunzi wa gʉɗʉ, ɓanasɨma ɓɛ okwini.
20 Luki limoti, nɨyɔ ɓaɓɨɓya ɓamʉmʉkana ndɨ ka kpɔlɔ kakɨ, Pɔlɔ amaga
ndɨ, ɨga ka gʉɗʉ. Ɓʉgala ɓi, ɓaga ndɨ na Balanaba ka Delibe.

Pɔlɔ na Balanaba ɓigini ka Atiokia

---

* **14:12 14:12** Ka kanisa ka Ɓagiliki, Zeusi a ndɨ lino ka ngama ka ɓokunzi, Elime nɨlɔ ka atʉtʉmbwa kaɓʉ.

21 Pɔlɔ na Balanaba ɓaɓɨkyaga ndɨ Mongoni Manza ka gʉɗʉ wa Delibe,
ɓinisono na ɓaɓɨɓya ɓudingi. Kumbuso yi, ɓɨga ndɨ ka gʉɗʉ wa Lusetula,
wa Ikonio na wa Atiokia nɨnɔ kʉ ka Pisidia.
22 Kʉ ɓɛyɔ, ɓutumisa ndɨ ɓaɓɨɓya mambɛngɨ, ɓʉɓɨkya ɓɛ ɓigwinonogi
yapʉ ka baya. Ɓʉɓɨkya ndɨ gɔnɨ ɓɛ: «Tokwononi kakɨtaga ka ɓʉkpɛkɨ-
kpɛkɨ ɓudingi kambwa kaingyo ka Ɓʉngama ko Kunzi.»
23 Pɔlɔ na Balanaba ɓʉpʉnɨlyaga ndɨ ɓazɛɛ ka ɓakanisa yimoti-
yimoti. Kumbuso kalʉmba na koginyo malɨlɨ, ɓubisa ndɨ ka maɓɔkʉ ka
Mombukwono-dosu nɨnɔ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ.
24 Kumbuso yi, Pɔlɔ na Balanaba ɓakɨtanaga ndɨ ka iwili ya Pisidia,
ɓadwɛ ka Pamufilia.
25 Ɓʉɓɨkyaga ndɨ gɔnɨ ɓambanzʉ Lɨkpʉmʉka ko Kunzi ka Peliga.
Kumbuso yi, ɓaga ndɨ ka Atalia.
26 Katʉkya wa, ɓaɗaka ndɨ ka bato, ɓɨga ka Atiokia, kʉ, ɓubisa ndɨ mino
ka maɓɔkʉ ko Kunzi ka ligubo nɨlɔ ɓa ndɨ nɨ ɓogyini.
27 Nɨyɔ ɓosila ndɨ ka Atiokia, ɓʉmʉmʉla ndɨ ɓatʉ ɓa kanisa,
ɓʉtʉmbʉlyaga masɨ nɨmɔ Kunzi ʉgyɨlya ndɨ. Ɓʉtʉmbʉlyaga gɔnɨ ɓɛyɔ
Kunzi uhukwilya ndɨ mino ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ndɨ Ɓayuda mupumi ma
baya.
28 Pɔlɔ na Balanaba ɓasyɛsyɛ ndɨ ɓata ɓɨndɨ pa imoti na ɓaɓɨɓya.

15

Ɓambanzʉ ɓakagya ɓoɗongoso ko bulya sɨmʉɨsɔ

1 Ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti ɓotukyoku ndɨ ka Yudɛa, ɓosya ka Atiokia. Kʉ
ɓɛyɔ, ɓapʉnga ndɨ kaʉtɨwa ɓatʉ nɨɓɔ ɓabaya ndɨ ɓɛ: «Makikusisi
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mʉtʉʉ ka Musa aɓɨkya mino, makakwananɨgʉ kainisono
na muhukuso.»
2 Lɨkpʉmʉka atʉkya ndɨ ka ɓakpɨɓa, Pɔlɔ na Balanaba ɓapʉnga ndɨ
kasaana na ɓatʉ ɓi nɨɓɔ. Ɓʉkanana kʉwa ndɨ ɓɛ Pɔlɔ, Balanaba pa imoti
na ɓatʉ ɓagɔgɔ luga kaɓʉ ɓaɗakɨ ka Yelusalɛma kainzinzinyoku pa imoti
na ɓatʉtʉmbwa na ɓazɛɛ ɓa kanisa ko bulya lɨkpʉmʉka li nɨlɔ.
3 Ka lɨgʉndʉ li nɨlɔ, kanisa ʉpá ndɨ makpʉmʉka nɨmɔ okwononi
kabɨnɨka ɓuti kaɓʉ. Ɓakɨtanaga ndɨ ko giyo ya Foinikia na Samalia,
ɓanatʉmbʉlaga ɓɛyɔ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ndɨ Ɓayuda ɓabaya ndɨ mino
Kunzi. Mongoni mi nɨmɔ ʉpá ndɨ ɓakilisito magyagya kʉgbɛ.
4 Nɨyɔ ɓosilo ka Yelusalɛma, kanisa, ɓatʉtʉmbwa pa imoti na ɓazɛɛ ɓa
kanisa ɓʉtɨlya ndɨ. Kʉwa wa, ɓʉtʉmbʉlyaga ndɨ masɨ nɨmɔ Kunzi ʉgyɨlya
ndɨ.
5 Luki limoti, Ɓafalisayɔ ɓemoti-ɓemoti nɨɓɔ ɓabaya ndɨ, ɓamaga ndɨ,
ɓaɓɨkya ɓɛ: «Okwononi ɓɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓabaya nɨ ɓakɛgʉ Ɓayuda ɓɨkusisi,
ɓʉkpamya kagya mʉtʉʉ ka Musa.»
6 Kʉwa wa, ɓatʉtʉmbwa pa imoti na ɓazɛɛ ɓa kanisa ɓamʉmʉkana ndɨ
kakpɨma lɨkpʉmʉka li nɨlɔ.
7 Nɨyɔ ɓagya ɓoɗongoso ɓɨndɨ, Pɛtɛlɛ amaga ndɨ, ɨyɨ aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ:
«Ɓomika-mama, makaiba ɓɛ Kunzi epunogoni ndɨ ndɛlɨ aka luga kunu
kaɓɨkyaga Mongoni Manza ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda, ɓɛ kyɛ ɓʉkanɨ,
ɓabailya.
8 Kunzi nɨnɔ ibaga mambɛngɨ ka ɓambanzʉ, owoniso ɓɛ uhukwilyoni
ndɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda pisi kaʉpá Lɨmbɛngɨ-Lotu, mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛyɔ atɨpá ndɨ mino gɔnɨ ɨɓusu.
9 Ɨyɨ kamakyagʉ ndɨ lɨbaba luga kusu na ɨɓʉ, oɓuɓisa ndɨ mambɛngɨ
kaɓʉ ɓitu kyɛ ɓaboilyoni.

10 Mbɨya wanʉ, ko bulya ɨkɨ yɔ makɛgʉ mino kaɓanga Kunzi? Makapa
kaubinikiso ɓaɓɨɓya ɓuti ɓa likumbogi nɨlɔ ɨki ɓotitosu, ɨki ɨɓusu
ɓamombukwono-dosu takakwananɨgʉ ndɨ kabɨnɨka?
11 A ɓɛyɔ, ta na baya ambɛ tinisana na muhukuso pisi ka ɨzɨyɔ ka
Mombukwono-dosu Yeso mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨɓʉ.»
12 Kʉwa wa, ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa ɓadakyana ndɨ ɓɨwo. Ɓapʉnga
ndɨ kamʉkana Pɔlɔ ɨɓʉ na Balanaba ɓɛyɔ ɓa ndɨ mino katʉmbʉlaga
mokingyosi masɨ na makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga nɨmɔ ɓagya ndɨ ko
ngu ko Kunzi ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda.
13 Nɨyɔ ɓama kanzɨna, Yakɔbɔ aka ndɨ ɓɛ: «Ɓomika-mama, imukononi
mbɛyɨ!
14 Simoni atitumbulyogini ɓɛyɔ Kunzi uɓuulyaga ndɨ mino ɓatʉ nɨɓɔ
ɓakɛgʉ ndɨ Ɓayuda katʉkya ka ɓʉndɛlɨ, kyɛ ɨpʉnɨlyagɨ lɨvananza limoti
luga kaɓʉ.
15 Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ a mʉɗɔngɔnɨ na mʉnzɨna ka ɓogyalandʉ ɓɛyɔ
ɨkpikaga mino ka Moɓiso Motu ɓɛ:
16 ‹Kumbusa wa lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, nigokuto ndɛkɛ,
nomosa ndɛkɛ ɓata ndaɓʉ ka Daudi nɨyɔ oɗukana ndɨ,
nopikatʉ ndɛkɛ ɓata,
nomosa ɓɨgbʉ,
17 kyɛ ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ ɓamigilyiku Mombukwono-dosu,
iyo, ɓatʉ ɓa mababa masɨ nɨmɔ nɨpʉnɨlyaga ndɨ, ɓɨki ɓatʉ kamɨ ɓɨkpɛ.
18 Mombukwono-dosu aɓɨkya ɓɛyɔ,
oɓikyoni ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ndɛlɨ.›»
19 Yakɔbɔ idukulaga ndɨ kanzɨna ɓɛ: «Kinili, ɨmɨ, na na mʉtamanagɨ
ambɛ kokwononigʉ kauɓukutisilyo ɓatʉ nɨɓɔ ɓamigilyoku Kunzi nɨ
ɓakɛgʉ Ɓayuda makpʉmʉka nganga.
20 Luki limoti, okwononi tukpikilyi ɓɛ: ɓakulyonitɔgʉ ɓanyama ɓi
nɨɓɔ ɓʉpága ka ɓokunzi, ɓasɨ ɓʉɗanda, ɓakulyonitɔgʉ ɓanyama ɓi nɨɓɔ
ɓʉmwɔgɔ kanɨ ɓudulini ɓasɔngʉ ikanɨ kalya ɓangʉ
21 A ɓɛyɔ, katʉkya ka ɓʉndɛlɨ, ɓambanzʉ ɓopungoni ndɨ kaɓɨkyaga
Mʉtʉʉ ka Musa ka ɓagʉɗʉ ɓasɨ. Ka masyɛ masɨ ma kimumbiso, ɓikaga ndɨ
katangʉlaga gɔnɨ Mʉtʉʉ mi nɨmɔ ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba ka ɓayuda.»

Ɓutikilyini ɓakilisito ɓa Atiokia balʉwa

22 Kʉwa wa, ɓatʉtʉmbwa, ɓazɛɛ ɓa kanisa na kanisa wasɨ ɓʉkanana
ndɨ kaʉpʉnaga ɓambanzʉ luga kaɓʉ, na kaʉtɨka pa imoti na Pɔlɔ ɨɓʉ na
Balanaba ka Atiokia. Ɓapʉnaga ndɨ Yuda nɨnɔ ɨna ndɨ gɔnɨ ɓɛ Balisaba na
Sila. Ɓalʉkʉ ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓatʉ ɓa kinisono luga ka ɓakilisito.
23 Ɓʉtɨka kʉwa ndɨ na balʉwa yi nɨmʉ:
«Ɨɓusu ɓatʉtʉmbwa na ɓazɛɛ ɓa kanisa tamumuusogitɔ ɨɓunu ɓomomosu
ka baya nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda kʉ ka Atiokia, ka Sulia na ka Kilikia.
24 Tukoni ɓi ɓɛ ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti ɓotukyi ɓi kʉnʉ nɨ takukpomyigʉ,
ɓɨndo ɓi kamugbomiso na kamunzingimoso ɓamʉ na mʉnzɨna kaɓʉ.
25 Kinili, tukononi ɓi pa imoti kaʉpʉnaga ɓambanzʉ na kamʉtɨkɨlya. Ɓatʉ
ɓi nɨɓɔ ɓakpakyana pa imoti na ɓomomosu ɓa lɨmbɛngɨ ɓɛyɔ ka Balanaba
na Pɔlɔ,
26 ɨɓʉ ɓapóni ɔɓɨlɨ kaɓʉ kagugubyo Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito.
27 Tamutikilyito gɔnɨ Yuda na Sila. Ɨɓʉ ɓɔ ɓamʉtʉmbʉlyaga ɓɨngbanganya
mongoni mi nɨmɔ tamukpikilyi mɔ.

15:20 15:20 Wanda ka Ɓalawi 17:10-16; 18:6-18.

28 A ɓɛyɔ, Lɨmbɛngɨ-Lotu pa imoti na iɓusu tini ɓi ɓɨnza ɓɛ takamu-
binikisoni ɓata likumbogi lagɔgɔ. Luki limoti, mokwononi kagya ɓɛ:
29 Makolyonitɔgʉ makɔlɔ ka ɓanyama nɨɓɔ ɓʉpága abɛ apɛpɛ ka ɓokunzi,
makolyonitɔgʉ ɓangʉ, makulyonitɔgʉ ɓanyama ɓi nɨɓɔ ɓʉmwɔgɔ kanɨ
ɓudulini ɓasɔngʉ, wosoni ɓʉɗanda. Makagya ɓɛyɔ, iba mogyini ɓɨnza.
Tamumuusogito ɓata.»
30 Ka muliɓo, Pɔlɔ, Balanaba, Yuda pa imoti na Sila ɓatʉkya ndɨ, ɓaga
ka Atiokia. Kʉ ɓɛyɔ, ɓʉmʉmʉla ndɨ ɓakilisito ɓasɨ, ɓʉpá balʉwa yi nɨnɔ.
31 Nɨyɔ ɓatangʉlaga ndɨ, ɓogwa magyagya, mambɛngɨ utumo.
32 Yuda na Sila nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓamombukwana-daɓʉ ɓi ɓogyalandʉ,
ɓutumisa ndɨ ɓakilisito mambɛngɨ na ɓumomoso ka baya pisi ka mʉnzɨna
dididi.
33 Ɓagya mbɛyɨ ɓata ndɨ mino masyɛ kʉ ɓɛyɔ. Kumbuso yi, ɓakilisito
ɓʉpá ndɨ lɨgʉndʉ ka mazɨyɔ kaɨga ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓutikoku ndɨ. [
34 Luki limoti, Sila ɨna ndɨ ɓɨnza kotigolo kʉ ɓɛyɔ.]
35 Pɔlɔ na Balanaba ɓasyɛsyɛ ndɨ mbɛyɨ ɓata mino ka Atiokia kʉ. Kʉ
ɓɛyɔ, ɓikaga ndɨ kowonisilo na kaɓɨkyaga pa imoti na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓudingi
lɨkpʉmʉka ka Mombukwono-dosu.

Pɔlɔ ɓosononini na Balanaba

36 Kumbusa wa masyɛ makɛɗɛ, Pɔlɔ aɓɨkya ndɨ Balanaba ɓɛ: «Tɨgɨ
kaʉndaga ɓakilisito ka ɓagʉɗʉ ɓasɨ kʉ taɓɨkyaga ndɨ mino mongoni ko
Mombukwono-dosu, tiniku mbɛyɨ ɓɛ ɓa ɓʉ.»
37 Balanaba a ndɨ wakɨtʉlya ɓɛ ɓaga pa imoti na Yuani nɨnɔ ɓamakaga
ndɨ gɔnɨ ɓɛ Malɨkɔ.
38 Luki limoti, Pɔlɔ akya ndɨ lɨmbɛngɨ limoti, kyɛ ɨyɨ Yuani ʉsa ndɨ ɓɨgbʉ
ka Pamufilia, akya ndɨ kaɨnda pa imoti na ɨɓʉ ka ligubo.
39 Pɔlɔ na Balanaba ɓadwanana ndɨ kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓasanana ndɨ
mino. Balanaba ava kʉwa ndɨ Malɨkɔ, ɓaɗaka ka bato, ɓaga ko uzu wa
Kipulo.
40 Nɨyɔ ɓakilisito ɓʉlʉmbɨlya, Pɔlɔ ava kʉwa ndɨ ɨyɨ Sila, ɓaga.
41 Ɓakɨtanaga ndɨ luga wa iwili ya Sulia na nɨyɔ ya Kilikia. Kʉ ɓɛyɔ, Pɔlɔ
utumisa ndɨ ɓatʉ ɓa makanisa mambɛngɨ.

16

Timotio ɓogoni pa imoti na Pɔlɔ ɨɓʉ na Sila

1 Pɔlɔ osila kʉwa ndɨ ka Delibe, kumbuso yi, ka Lusetula. Kʉ ɓɛyɔ, a ndɨ
na mʉɓɨɓya ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Timotio. Amakɨ a ndɨ Waɓayuda, na
a ndɨ nɨ aɓinikyonini Kunzi, luki limoti, abakɨ a ndɨ ɨyɨ Mugiliki.
2 Ɓakilisito nɨɓɔ ɓikaga ndɨ ka Lusetula na ka Ikonio ɓabɨbaga ndɨ
Timotio kʉgbɛ.
3 Pɔlɔ a ndɨ kapa ɓɛ ɓiki kakpakyanaga na ɨyɨ. Akusiso kʉwa ndɨ kyɛ
Ɓayuda ɓikaga ndɨ ka iwili yi nɨyɔ. A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓasɨ ɓibagatʉ ndɨ ɓɛ
abakɨ a Mugiliki.
4 Ka ɓagʉɗʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓakɨtaga ndɨ mino, ɓikaga ndɨ kaʉɓɨkyaga
ɓaɓɨɓya mʉtʉʉ nɨmɔ ɨpá ndɨ na ɓatʉtʉmbwa na ɓazɛɛ ɓa kanisa ya
Yelusalɛma. Ɓʉɓɨkyaga ndɨ ɓɛ ɓaɓyɨ mʉtʉʉ mi nɨmɔ.
5 Makanisa isisilaga kʉwa ndɨ kangata ka baya, ɓaɓɨɓya ɓonobwa masyɛ
masɨ.

Ɓamokini Pɔlɔ ka Makedonia

6 Pɔlɔ na ɓatʉ niɓɔ ɓinda ndɨ kabiso, ɓakɨtanaga ndɨ pisi aka ko giyo
ya Fuligia na Galatia, kyɛ Lɨmbɛngɨ-Lotu ʉpakya ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni
Manza ko Kunzi ka iwili ya Azia.
7 Nɨyɔ ɓosilo ɓuwobi na Misia, ɓakɨngɨla kaaga ka iwili ya Bitinia, luki
limoti, Lɨmbɛngɨ ka Yeso ʉpakya.
8 Kinili, ɓakɨtanaga kʉwa ndɨ pisi ka Misia, ɓosya ka Tolowasi.
9 No biti, Pɔlɔ alʉtaga ndɨ nziki. Amɨna ndɨ Mumakedonia ɓemoti
wakamaga kambwa kakɨ, anɨtatanaga na ɨyɨ, anaɓɨkya ɓɛ: «Kikiliki,
tisingyokuto gɔnɨ kʉnʉ ka Makedonia!»
10 Kumbuso wo nziki yi nɨyɔ, takɨsa ndɨ kaaga ɓɨgala ka Makedonia. A
ɓɛyɔ, ta kʉwa ndɨ nɨ tibini ɓɛ Kunzi nɔ atimoki kaɨnda kaɓɨkyaga Mongoni
Manza kʉ ɓɛyɔ.

Ludia aɓinikyonini Mombukwono-dosu

11 Kʉwa wa, taɗaka ndɨ ka ɓato, tatʉkya ka Tolowasi wa, taga ngɓingɓili
ko uzu wa Samotilake. Ɓʉgala ɓi, tosila ndɨ ka Nɛapoli.
12 Katʉkya kʉ, taga ndɨ ka Filipi nɨnɔ gʉɗʉ wa mambwa ka iwili ya
Makedonia. Ɓalʉma ɓɔ ɓandaga ndɨ gʉɗʉ yi nɨnɔ. Tagya ndɨ mino masyɛ
kʉ ɓɛyɔ.
13 Ka Lɨsyɛ la kimumbiso, topupa ndɨ kunzi wa gʉɗʉ, taga ka mutili mo
liɓo. A ɓɛyɔ, ta ndɨ kasɨma ambɛ tatakanyatʉ pa ya malʉmba. Tikonono
kʉwa ndɨ, tapʉnga kanzɨna na ɓoko ɓi niɓɔ ɓa ndɨ ɓʉmʉmʉkana kʉ ɓɛyɔ.
14 Lugo ko ɓoko ɓi niɓɔ, ɓemoti a ndɨ Waɓatuatɛla, ina ndɨ ɓɛ Ludia.
Agabaga ndɨ ɓotu ɓayangbʉngbʉ ɓaya lɨgabʉ lapʉ, anaɓanga Kunzi. Muko
yi nɨnɔ atɨmʉkanagatʉ ndɨ, Mombukwono-dosu ahukwa ndɨ lɨmbɛngɨ
ɓikpo kaʉkana ɓɨnza lɨkpʉmʉka nilɔ Pɔlɔ aɓɨkyaga ndɨ.
15 Kumbuso yi, iɓotisisa ndɨ na ndaɓʉ kakɨ. Atitikisyo, ɨyɨ aka ɓɛ:
«Makɨna ɓɛ naɓinikyonini Mombukwono-dosu ka lɨngʉnʉ, doniku kaiko
kʉ kamɨ.» Otiwolya ndɨ ɓɨndɔndɔlɔndɔ.

Ɓagwini Pɔlɔ iɓʉ na Sila ka bɔlɔkɔ

16 Lɨsyɛ limoti, ngbingo yi nɨnɔ ta ndɨ mino kaɨnda ka malʉmba, mʉgya-
ligubo ɓemoti muko yi atikpuɗoku ndɨ. Mʉgya-ligubo yi nɨnɔ a ndɨ
na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ nilɔ awonisilaga ndɨ kaɓɨkyaga makpʉmʉka nɨmɔ
kanigyonosigʉ. Ɓugyalandʉ ɓi niɓɔ ʉpága ndɨ ɓambʉkwakɨ ɓuyi ɓudingi.
17 Apʉnga ndɨ katɨɓɨɓya iɓusu na Pɔlɔ, anapamɨkanaga ɓɛ: «Ɓatʉ
niɓana ɓa ɓagya-ligubo ko Kunzi nɨnɔ Kʉgʉ-Kʉgbɛ. Ɓakamʉwanya pisi
nɨyɔ makwanana mino kainisono na muhukuso.»
18 Kʉsɔ wa masyɛ makpʉ, agyaga kʉwa ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ. Ka muliɓo,
lɨmbɛngɨ akundumana ndɨ Pɔlɔ, oyikono, ɨyɨ aka na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ ɓɛ:
«Nakaʉɓɨkya ko lino ka Yeso-Kilisito ambɛ pupo ka muko yi nɨmʉ!» Ko
ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ aka ndɨ ɓindeɗe.
19 Nɨyɔ ɓamombukwana muko yi nɨnɔ ɓɨna ɓɛ ɨzangɨya kaɓʉ osyini,
ɓugwi kʉwa ndɨ Pɔlɔ iɓʉ na Sila, ɓupupisa ka pa yangba kambwa ka
ɓangama.
20 Ɓusilisa ndɨ kambwa ka ɓazozi ka Ɓalʉma, iɓʉ aka ɓɛ: «Ɓatʉ ɓi niɓa
ɓa Ɓayuda, ɓaputini gʉɗʉ kusu.
21 Ɓakowonisilo yɨgya yi nɨyɔ iɓusu Ɓalʉma takoɓingisyogigʉ ikanɨ
kagya yɨ.»
22 Kʉwa wa, mambɛngɨ ʉkandɨkanaga ndɨ ɓatʉ niɓɔ ɓa ndɨ ka ambaza
wa ɓikpɛkɨ-kpɛkɨ ko bulya ka Pɔlɔ iɓʉ na Sila. Ɓazozi ɓakpamya ndɨ ɓɛ
ɓʉnyʉ ndumbu, ɓʉtɨnɨ pimbo.

23 Niyɔ ɓupa kaukuɓa, ɓuɗikita ka bɔlɔkɔ, ɓakpamya zamu ɓɛ uɓuulyogi ɓinza.
24 Ngbingo yi ninɔ ɓakpamya ndi mino zamu ɓɛyɔ, umakya ndi ka kasɔ ka pa yakpwɔ, umakyaga magu ka kpukpu.
25 Lugo wo biti, Pɔlɔ iɓu na Sila ɓa ndi kalumba, ɓanimbila kabibiso Kunzi ni ɓatu ɓa bɔlɔkɔ ɓagɔgɔ ɓanumukana.
26 Ko ngbingo ɓemoti aka, azigizo wapu azukula ndi muɓumbe ma ndaɓu ya bɔlɔkɔ. Wa aka wa, pumi yasi oukwikanaga ndi, ɓaselegeni ka ɓatu ɓasi ɓa bɔlɔkɔ ɓatinikaga ndi ɓitututu.
27 Niyɔ zamu ozuzuko, ina ndi pumi ɓikpokpo, anyɔ kuwa sabi kaki ɓɛkyɛ imwi kyɛ a ndi kasima ɓɛ ɓatu ɓa bɔlɔkɔ ɓokyogini.
28 Luki limoti, Pɔlɔ apamikana ndi ɓɛ: «Wakimwonitɔgu, ta ɓasi wa aka wa!»
29 Kuwa wa, zamu nɔ akunga ndi tala, ogulyo ɓigala-gala ka ndaɓu ya bɔlɔkɔ, ogwa ndi kambwa ka Pɔlɔ na Sila ni nzuyi anatwa ɓikyakyakya.
30 Kumbuso yi, upupisa ndi, umuusa ɓɛ: «Iɓunu ɓababa, okwononi ɓɛ nagyi ɓuni kainisono na muhukuso?»
31 Ɓasikisya ndi ɓɛ: «Muɓinikyana Mombukwono-dosu Yeso, winisono na muhukuso, iwɛ pa imoti na ndaɓu kaku.»
32 Kuwa wa, ɓaɓikyaga ndi Mongoni Manza ka Mombukwono-dosu pa imoti na ɓatu ɓa ndaɓu kaki ɓasi.
33 Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ wo biti nɔ, zamu uva ndi, usukusa ɓapwayi ɓingɔ. Wa aka wa, ɓaɓotisa ndi, iyi pa imoti na ndaɓu kaki ɓasi.
34 Kumbuso yi, aga ndi na Pɔlɔ iɓu na Sila ku kaki, upá malili. Aluku nɔ pa imoti na ndaɓu kaki yasi ɓogwa ndi magyagya, kyɛ ɓa ndi ni ɓaɓinikyonini Kunzi.
35 Niyɔ lisyɛ asyɛ, ɓangama ka ɓazozi ɓutika ndi ɓambanzu kaɓikyoku zamu ɓɛ usisi.
36 Zamu atumbulyaga ndi Pɔlɔ mongoni mi nimɔ ɓɛ: «Ɓazozi ɓotikiku mayu ɓɛ namusisi. Mbiya wanu, makwanana kuwa kopupo, maga na maziyɔ.»
37 Luki limoti, Pɔlɔ uɓikya ndi ɓatu niɓɔ ɓutikoku ndi ɓɔ ɓɛ: «Ɓatitinisisi ɓi fimbo ka pa yangba ni ɓakatisombisigu, ɓatimakya ka bɔlɔkɔ. Wina sɛ ta ɓomikya Ɓaluma. Mbiya wanu, ko bulya iki yɔ ɓakapa katipupiso ɓipɛlɛ? Kigyonosigu! Ɓodukuno ni iɓu aka ɓamombukwana-daɓu ɓi katipupiso yi!»
38 Ɓatu ɓi niɓɔ ɓiga ndi, ɓutumbulyaga ɓangama likpumuka li nilɔ. Niyɔ ɓukana ɓɛ Pɔlɔ na Sila ɓa ɓomikya Ɓaluma, ɓaɓanga ndi ɓinyɛ.
39 Kuwa wa, ɓodoku ndi, ɓitatanaga na iɓu, ɓusiso. Kumbuso yi, ɓuɓikya ndi ɓɛ ɓopupi ka guɗu yi ninɔ.
40 Ngbingo yi ninɔ Pɔlɔ na Sila ɓopupa ndi mino ka bɔlɔkɔ, ɓinda ka ma Ludia. Ku ɓɛyɔ, ɓinanana ndi na ɓakilisito, ɓutumisa mambɛngi, kumbuso yi, ɓaga ndi iɓu.

17

Pɔlɔ iɓu na Sila ɓanaga ka Tesalonika

1 Pɔlɔ iɓu na Sila ɓaga ndi pisi ka guɗu wa Amufipoli na Apɔlɔnia, ɓosila kuwa ndi ka Tesalonika ku Ɓayuda ɓa ndi mino na ndaɓu ya malumba.
2 Muɗɔngɔni ɓɛyɔ Pɔlɔ agyaga ndi mino kambwa, ogulya ndi ku ɓɛyɔ. Ka Masyɛ ma kimumbiso masaa, ɓikaga ndi kagya ɓoɗongoso na iɓu ku ko bulya Moɓiso Motu.

3 Ikaga ndɨ kaʉtʉmbʉlyaga, anowoniso ɓɛ okwononi Kilisito ɨgyogyisi,
opupoku ka mbʉkʉ. Ɨyɨ aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «Yeso yi nɨnɔ, nakamʉɓɨkyaga
Mongoni Manza ko bulya kakɨ, ɨyɨ nɨ Kilisito.»

4 Nɨyɔ Ɓayuda ɓemoti-ɓemoti ɓʉkana lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, ɓabaya ndɨ,
ɓaɓyɛ kʉwa ndɨ Pɔlɔ na Sila. Ɓagiliki ɓudingi nɨɓɔ ɓabibisaga ndɨ Kunzi
pa imoti na ɓoko ɓakpʉ ɓakinisono, ɓabaya ndɨ gɔnɨ.

5 Luki limoti, Ɓayuda ɓagɔgɔ ɓotuma ndɨ na imi ɓɨɗɛ. Ɓʉpʉnaga ndɨ na
lɨgʉndʉ ɓawanza ɓemoti-ɓemoti nɨɓɔ ɓayɨgya yanyɛ. Ɓamʉmʉla kʉwa
ndɨ ambaza wasɨ kavɨkɨmanaga ka gʉɗʉ, ɓaga ndɨ ka ndaɓʉ ka Yasoni
kakɨsa Pɔlɔ na Sila ɓɨvaka-vaka ɓɛkyɛ ɓupupisi ko misa ka ɓambanzʉ.

6 Yɛkɨ ɓakʉmɨnagʉ ndɨ, ɓaga kʉwa ndɨ na Yasoni pa imoti na
ɓakilisito ɓemoti-ɓemoti ɓɨdaɗa-daɗa ko misa ka ɓangama ɓa gʉɗʉ nɨ
ɓanapamɨkanaga ɓɛ: «Ɓatʉ ɓi nɨɓa ɓaputini ɔɓɨlɨ wasɨ, mbɨya wanʉ,
ɓodwiniku kʉwa gɔnɨ wanʉ,

7 Yasoni nɔ utilyi ɓi kʉ kakɨ. Ɓatʉ ɓi nɨɓana ɓasɨ ɓakɛgʉ kaɓyɛ mʉtʉʉ
ka ngama mudingi wa Lʉma kyɛ ɓakaɓɨkya ɓɛ atʉ na ngama wagɔgɔ nɨnɔ
ina ɓɛ Yeso.»

8 Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ʉtʉla ndɨ ɓatʉ ɓakpʉ na ɓangama ɓa gʉɗʉ,

9 ɓusiso kʉwa ndɨ Yasoni nɨ ɓikolyogini.

Pɔlɔ na Sila ɓogoni ka gʉɗʉ wa Bɛlɔya

10 Nɨyɔ biti olipyo, ɓakilisito ɓamogosa ndɨ Pɔlɔ na Sila ka gʉɗʉ yi
nɨnɔ ina ɓɛ Bɛlɔya. Nɨyɔ ɓosilo kʉ ɓɛyɔ, ɓaga ka ndaɓʉ ya malʉmba
ka Ɓayuda.

11 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ kʉ ɓa ndɨ ɓanza kaʉkɨtaga Ɓatɛsalonika. Ɓa ndɨ
kabaɨlya Lɨkpʉmʉka ko Kunzi na mʉsasa makpʉ. Masyɛ masɨ, ɓakpɨmaga
ndɨ Moɓiso ɓɛkyɛ ɓibi ɓɛ lɨkpʉmʉka nɨlɔ Pɔlɔ ʉɓɨkyaga ndɨ, a ndɨ la
lɨngʉnʉ.

12 Ɓudingi luga kaɓʉ ɓabaɨlya ndɨ. Luga ka Ɓagiliki, ɓoko ɓakinisono
na ɓalʉkʉ ɓudingi ɓabaɨlya ndɨ gɔnɨ.

13 Nɨyɔ Ɓayuda ɓa Tesalonika ɓʉkana ɓɛ Pɔlɔ akaɓɨkyaga gɔnɨ Mongoni
Manza ko Kunzi ka Bɛlɔya, Ɓaga ndɨ kʉ ɓɛyɔ, ɓapʉnga gɔnɨ kapá ɨpʉmbʉ
na kauvikimosogo ɓambaza ka ɓambanzʉ.

14 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ɓakilisito ɓamogosa ndɨ Pɔlɔ miso yo lɨɓo
lidingi, luki limoti, Sila na Timotio ɓasɨkana mbɛyɨ ndɨ ɨɓʉ wa aka wa.

15 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓɨnda ndɨ kabiso Pɔlɔ, ɓasilisa ndɨ ka gʉɗʉ wa Atɛnɛ.
Kumbuso yi, ɓigoku ndɨ ka Bɛlɔya na mayʉ nɨmɔ Pɔlɔ utɨkilyoku ndɨ Sila
ɨɓʉ na Timotio ɓɛ ɓɨndɨ katakanya ɓɨgala-gala.

Pɔlɔ a kʉwa ka Atɛnɛ

16 Ngbingo yi nɨnɔ Pɔlɔ a ndɨ mino kaɓʉndaga Sila na Timotio ka Atɛnɛ,
a ndɨ no kumbu kʉgbɛ kyɛ gʉɗʉ yi nɨnɔ a ndɨ wakɨgʉmya ka gbɨlɨtɔ.

17 Agyaga ndɨ ɓoɗongoso na Ɓayuda na ɓatʉ ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓaɓangaga
ndɨ Kunzi kʉsɔ wa ndaɓʉ ya malʉmba. Ka ɓapa ɓaya musilyoni, ɨkaga
ndɨ na ɓoɗongoso masyɛ masɨ na ɓatʉ nɨɓɔ ɓosɨlyanaga ndɨ na ɨɓʉ.

18 Ɓatʉ ɓa kimibo ɓemoti-ɓemoti ka lɨɗu ka Ɓɛpikulio na ka Ɓasitoiko,
ɓapʉnga ndɨ ɓoɗongoso na ɨyɨ. Ɓemoti-ɓemoti luga kaɓʉ ɓuusaga ndɨ
ɓɛ: «Tongolobi mʉna a mbɛyɨ kapa kaɓɨkya ɓʉ?» Ɓagɔgɔ ɓaɓɨkyaga ndɨ
ɓɛ: «Akainisono abɛ a mʉɓɨɓɨkya wo mongoni ko ɓokunzi ɓo di.» Ɓa ndɨ
kanzɨna ɓɛyɔ kyɛ Pɔlɔ a ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza ko bulya ka Yeso
na ɓɛyɔ opupoku ndɨ mino ka mbʉkʉ.

19 Ɓava kʉwa ndɨ Pɔlɔ, ɓaga na ɨyɨ ka Pa Yidingi nɨyɔ ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ
«Alɨyɔpagɔ», ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Wakwananatʉ katɨtʉmbʉlya isi ya mʉtʉʉ
mambɨya nɨmɔ wakapá?
20 Wakatɨɓɨkyaga makpʉmʉka mo di. Ta nɛkɨ kapa kaiba ambɛ nɨyɔ yasɨ
isi yi nɨ ɨkɨ.»
21 A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓa Atɛnɛ ɓasɨ pa imoti na ɓobiko nɨɓɔ ɓikaga luga kaɓʉ
ɓokitisaga ndɨ ɓongbingo kaɓʉ ɓayasɨ kaɓɨkyaga na kaʉkana ɓomongoni
ɓayambɨya.
22 Kʉwa wa, Pɔlɔ amaga ndɨ kambwa ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ ka Alɨyɔpagɔ
wa, ɨyɨ aka ɓɛ: «Iɓunu ɓatʉ ɓa Atɛnɛ, nakaɨna abɛ maɓaɨpá ko ɓokunzi
kʉgbɛ.
23 A ɓɛyɔ, wa no ɓi mino kalingyo gʉɗʉ kunu, nɨnagatʉ ɓi ɓapa nɨɓayɔ
mubibisogo mino ɓokunzi kunu. Ninito ɓi gɔnɨ gbɔgbɔ yimoti nɨ ɓokpikini
mino ɓɛ: ‹A ko bulya ko kunzi yi nɨnɔ takamibogigʉ.› Kinili, ɨmɨ,
nakamʉɓɨkyaga Mongoni ka nɨnɔ mabibisogo nɨ makɛgʉ kamibo.
24 Kunzi yi nɨnɔ agya ndɨ ɔɓɨlɨ na masɨ nɨmɔ a kʉsɔ yi, ɨyɨ nɔ a
Mombukwana lɨsyɛ na lɨtɔmbʉ, kikogigʉ na ɓandaɓʉ nɨɓayɔ ɓambanzʉ
ɓopikogo.
25 Kɛgʉ na nza yi ɓɛ ɓambanzʉ ɓaguguɓyi abɛ kika na yangya. A ɓɛyɔ,
ɨyɨ nɔ ʉpága ɓatʉ ɓasɨ ɔɓɨlɨ, muyukumi na makpʉmʉka masɨ.
26 Katʉkya ka mʉmbanzʉ ɓemoti, agya ndɨ mababa ka ɓambanzʉ kyɛ
ɓiki ka ɔɓɨlɨ wasɨ. Ubisilyaga ndɨ ɓongbingo na lɨlɨ ka ɓogiyo.
27 Kunzi agya ndɨ ɓɛyɔ kyɛ ɓambanzʉ ɓakisɨ. Gʉtʉgʉ ɓakiko kakɨsa nɨ
ɓakazakaɗaga, ɓakwananatʉ aka kamɨna. Wɨna sɛ, Kunzi a ɓuwobi na
iɓusu ɓasɨ yɨkaka-yɨkaka.
28 A ɓɛyɔ:
‹Ta na ɔɓɨlɨ ko bulya kakɨ, tanɨgyɨgyɨlya na takaidukulogo kaiko na ɔɓɨlɨ.›
A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓemoti-ɓemoti ka ɓayoko kunu ɓaɓɨkya ndɨ mino ɓɛ:
‹Ta gɔnɨ iɓusu ɓomikakɨ.›
29 Yɛkɨ ta ɓomiko Kunzi, takikonitɔgʉ na tamanaga ambɛ akwanana kaika
mʉɗɔngɔnɨ abɛ kunzi yi nɨnɔ ɓagyaga na ɔlɔ, na ngwɛyɨ ikanɨ lɨtalʉ nɨyɔ
ɓambanzʉ ɓagya na ɓʉgɛgɛlɛ na yimibo.
30 Luki limoti, Kunzi kɛgʉ ɓata kaanda ɓongbingo nɨɓɔ ɓambanzʉ ɓa ndɨ
mino ko biti. Mbɨya wanʉ, akaʉɓɨkyaga ɓambanzʉ ɓasɨ na ka ɓogiyo
ɓayasɨ ɓɛ ɓoyikosi mambɛngɨ.
31 A ɓɛyɔ, obisoni lɨsyɛ nɨlɔ akɔ ndɛkɛ mino ngbanga ka ɔɓɨlɨ wasɨ, ka
ɓungbingbili, pisi ka mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ apʉnaga ndɨ. Apupisa ndɨ ka
mbʉkʉ ɓɛkyɛ ɓatʉ ɓasɨ ɓibi ɓɛ mʉtʉ yi ɨyɨ nɨnɔ.»
32 Nɨyɔ ɓamʉkana Pɔlɔ nɨ ananzɨna ko bulya yipupa ka mbʉkʉ, ɓemoti-
ɓemoti luga kaɓʉ ɓapʉnga ndɨ katɨba ɓɨkyaaa, ɓagɔgɔ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ:
«Tʉmʉkanatʉ ɓanʉ mbɛyɨ ɓata lɨsyɛ lagɔgɔ.»
33 Kʉwa wa, Pɔlɔ ʉsa ndɨ.
34 Luki limoti, ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti ɓaga ndɨ pa imoti na ɨɓʉ, ɓaɓɨnɨkyana
ndɨ Kunzi. Luga kaɓʉ, a ndɨ nɨ Dionisi, mʉtʉ ɓemoti wa Alɨyɔpagɔ, muko
ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Damali na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓata.

18

Pɔlɔ a kʉwa ka Kolito

1 Kumbusa wa nɨyɔ, Pɔlɔ atʉkya ndɨ ka Atɛnɛ, aga ka gʉɗʉ yi nɨnɔ ina
ɓɛ Kolito.

2 Kʉ ɓɛyɔ, atakanya ndɨ Muyuda ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Akila. Ɨyɨ Akila
a ndɨ mʉtʉ wa Pɔtɔ. A ndɨ nɨ iginiku mbɨya aka kotukyoku ka mugi ma
Italia ɨɓʉ na mukakɨ ɓɛyɔ ka Pelesila, kyɛ ngama mudingi ɓɛyɔ ka Kɔlɔdɛ
a ndɨ nɨ opíni mʉtʉʉ ɓɛ Ɓayuda ɓasɨ ɓopupi ka Lʉma. Pɔlɔ ɨnda kʉwa
ndɨ kanda Akila ɨɓʉ na mukakɨ.
3 Yɛkɨ Pɔlɔ agyaga ndɨ ligubo la ɓangbangba ɓaya lɨbʉɗya abɛ Akila gɔnɨ,
ɓika kʉwa ndɨ na ɨɓʉ pa imoti kagya ligubo li nɨlɔ.
4 Ka masyɛ masɨ ma kimumbiso, Pɔlɔ agyaga ndɨ ɓoɗongoso ka ndaɓʉ
ya malʉmba ka Ɓayuda, anagya yasɨ ɓɛ Ɓayuda na Ɓagiliki ɓamʉkanɨtɔ.
5 Nɨyɔ Sila na Timotio ɓotukyoku ka Makedonia, ɓosiloku ka Kolito,
Pɔlɔ ɨpá ndɨ wasɨ kaɓɨkyaga Lɨkpʉmʉka ko Kunzi. A ndɨ kaʉtʉmbʉlyaga
Ɓayuda ɓɛ Yeso nɨ Masiya.
6 Luki limoti, Ɓayuda ɓa ndɨ kaɓunilyo muki aka, ɓanatʉmbwa.
Kʉwa wa, ʉbʉmɨlya ndɨ lɨɓungu la ɓotu kakɨ ɓɨpupupu, ɨyɨ aka ɓɛ:
«Makoɓungogo gʉtʉgʉ ɓata ɨɓunu, kɛgʉ ɓata lɨkpʉmʉka kamɨ. Katʉkya
mbɨya wanʉ, nakaɨnda ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda.»
7 Pɔlɔ atʉkya kʉwa ndɨ wa, ɨnda kaiko ka mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ
Tito-Yusito. Ɨyɨ Tito-Yusito abɨbisagatʉ ndɨ Kunzi, ndaɓʉ kakɨ ɨkaga ndɨ ka
kpɔlɔ wa nɨyɔ ya malʉmba ka Ɓayuda.
8 Kilisipo nɨnɔ a ndɨ ngama wa ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda,
aɓɨnɨkyana ndɨ Mombukwono-dosu pa imoti na ɓatʉ ɓa ndaɓʉ kakɨ ɓasɨ.
Ɓatʉ ɓa Kolito ɓakpʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kamʉkana Pɔlɔ, ɓaɓɨnɨkyana ndɨ gɔnɨ,
ɓɨɓotisiso.
9 Biti yimoti, Pɔlɔ alʉtaga ndɨ nziki nɨ Mombukwono-dosu anaɓɨkya ɓɛ:
«Wakoɓongonitɔgʉ, wika asɨ kanzɨna aka, wakodokonitɔgʉ,
10 kyɛ na pa imoti na ɨwɛ. Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kʉvɨlɨgʉ kyɛ
na na ɓambanzʉ ɓudingi ka gʉɗʉ yi nɨmʉ.»
11 Pɔlɔ agya ndɨ kʉ ɓɛyɔ syangasʉ simoti na ɓatɨmba maɗɨya,
kaʉɓɨkyaga ɓambanzʉ Lɨkpʉmʉka ko Kunzi.

Ngama Galio akasombiso Pɔlɔ

12 Ko ngbingo yi nɨnɔ Galio a ndɨ mino ngama wa iwili ya Akaya, Ɓayuda
ɓʉkanana ndɨ ko bulya ka Pɔlɔ. Ɓagwi, ɓaga ndɨ na ɨyɨ kambwa ka ɓazozi,
13 ɨɓʉ aka ndɨ ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨmʉ akaʉkpamya ɓambanzʉ kabibiso
Kunzi nɨ kɛgʉ ɓɛyɔ mʉtʉʉ aɓɨkyaga mino.»
14 Nɨyɔ Pɔlɔ a ndɨ kapa kanzɨna, Galio aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «Iɓunu
Ɓayuda, kamwo ɓi mʉmbanzʉ ikanɨ kagya ɓʉnyɛ, ɨmɨ, nakwananatʉ ɓi
kamʉmʉkana.
15 Luki limoti, yɛkɨ makagya ɓoɗongoso ko bulya mʉnzɨna, mino na ko
bulya mʉtʉʉ kunu, nɨlɔ amundi ɨɓunu aka. Ɨmɨ, nakakwananɨgʉ kakɔ
inguo ya lɨkpʉmʉka li nɨlɔ.»
16 Kumbuso yi, Galio ukpumya ndɨ.
17 Kʉwa wa, ɨɓʉ ɓasɨ ɓagwi ndɨ Sositeni, ngama wa ndaɓʉ ya malʉmba.
Ɓalya ndɨ ɓɨsʉsʉsʉ kambwa ka ɓazozi wa, nɨ Galio kɛgʉ gʉtʉgʉ kobiso
mino lɨmbɛngɨ aka.

Pɔlɔ igini ka Atiokia

18 Pɔlɔ asyɛsyɛ mbɛyɨ ndɨ ɓata aka ɓɨndɨ ka Kolito wa. Kumbuso yi,
ɓasanana ndɨ na ɓakilisito, ɓaɗaka ndɨ ka bato kaaga ka Sulia pa imoti

na Pelesila na Akila. Iwisisa ndɨ mʉ ɓingɔ ka lisʉ nɨlɔ ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ Kenekulɨa, kyɛ a ndɨ nɨ akuni silika kambwa ko Kunzi*.

19 Nɨyɔ ɓadwɛ ka Ɛfɛsɔ, Pɔlɔ ʉsa kʉwa ndɨ wa aka wa. Aga ndɨ ka ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda, apʉnga ɓoɗongoso na ɨɓʉ.

20 Ɓayuda ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ ɓiki mbɛyɨ ɓata na ɨɓʉ wa aka wa. Lukɨ limoti nɨ Pɔlɔ kopagʉ.

21 Nɨyɔ a ndɨ kaasanana na ɨɓʉ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Kunzi kapa, nigokuto ɓanʉ ɓata kamʉnda.»

Kʉwa wa, atʉkya ndɨ na bato ka Ɛfɛsɔ wa, aga.

22 Nɨyɔ adwɛ ka Kaizalɨa, osyo, aɗaka ndɨ ka Yelusalɛma kaumuuso ɓatʉ ɓa kanisa. Kumbuso yi, osyo kʉwa ndɨ ka Atiokia.

23 Agya ndɨ wa masyɛ makɛɗɛ aka, nɨyɔ atʉkya wa, apʉnga ndɨ kolingyo giyo yimoti-yimoti katʉkya ka Galatia adwɛ ka Fuligia. Kʉ ɓɛyɔ, utumisa ndɨ ɓaɓɨɓya ɓasɨ mambɛngɨ.

Apɔlɔ odwini ka Ɛfɛsɔ na ka Kolito

24 Muyuda ɓemoti nɨnɔ ɨɓʉkʉta ndɨ ka Alesandulia ina ndɨ ɓɛ Apɔlɔ, a ndɨ nɨ osilini ka Ɛfɛsɔ. Anzɨnaga ndɨ ɓipoli-poli na ibaga ndɨ Moɓiso ko Kunzi ɓɨnza kʉgbɛ.

25 Ɓawonisila ndɨ kaɓyɛ pisi ka Mombukwono-dosu. Agyaga ndɨ kɛkɛlɛ kaɓɨkyaga na kowonisilo ka ɓungbingbili Mongoni Manza ka Yeso. Lukɨ limoti, ɨbaga ndɨ ɨyɨ ɨɓatiso ka Yuani aka.

26 Apʉnga ndɨ kanzɨna nɨ kɛgʉ na kʉɓangakʉ ka ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda kʉ. Nɨyɔ Pelesila ɨɓʉ na Akila ɓamʉkana ndɨ, ɓamaka kʉ kaɓʉ, ɓawonisila ɓata ɓɨngbanganya kʉgbɛ pisi ko Kunzi.

27 Yɛkɨ a ndɨ kapa kaɨnda ka iwili ya Akaya, ɓakilisito ɓatumisa ndɨ lɨmbɛngɨ, ɓukpikilya kʉwa ndɨ ɓaɓɨɓya nɨɓɔ kʉ kambwa aka ɓɛ ɓatɨlyɨtɔ ɓɨnza. Nɨyɔ osilo kʉ ɓɛyɔ, usingya ndɨ kʉgbɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓɨnisana ndɨ na muhukuso pisi ka ɨzɨyɔ ko Kunzi.

28 A ɓɛyɔ, ʉnzɨnɨlyaga ndɨ Ɓayuda na ɓou ɓɨngbanganya ko misa ka ɓatʉ ɓasɨ, anowoniso pisi ka Moɓiso Motu ɓɛ Yeso nɨ Kilisito.

19

Pɔlɔ akaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Ɛfɛsɔ

1 Ngbingo yi nɨnɔ Apɔlɔ a ndɨ mino ka Kolito, Pɔlɔ akɨtanaga ndɨ ka iwili ya ɓangʉpa, adwɛ ka Ɛfɛsɔ. Kʉ ɓɛyɔ, ʉtakanya ndɨ ɓaɓɨɓya ɓemoti-ɓemoti,

2 ɨyɨ aka na ɨɓʉ ɓɛ: «Ambɛ, minisanatʉ ndɨ na Lɨmbɛngɨ-Lotu ngbingo yi nɨnɔ mabaya ndɨ mino?» Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Kalɨ! Takanukonigʉ ndɨ gʉtʉgʉ iki yi aka nɨ ɓananzɨna ko bulya Lɨmbɛngɨ-Lotu.»

3 Umuuso ɓata ndɨ ɓɛ: «Mogwa ndɨ ɨɓatiso tino?» Ɓasikisya ɓɛ: «Nɨyɔ ka Yuani.»

4 Pɔlɔ ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Yuani uɓotisaga ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓapaga ndɨ kayikoso ɔɓɨlɨ kaɓʉ. Ʉɓɨkyaga ndɨ gɔnɨ ɓɛ ɓabaɨlyɨ mʉtʉ yi nɨnɔ akodoku kumbuso kakɨ. Mʉtʉ yi ndɨ nɨ Yeso.»

5 Nɨyɔ ɓʉkana ɓɛyɔ, ɓɨɓotisisa ndɨ ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso.

6 Pɔlɔ ubisilya ndɨ maɓɔkʉ, Lɨmbɛngɨ-Lotu usilyo. Ɓapʉnga ndɨ kanzɨna ka masasʉ dididi na kaɓɨkyaga makpʉmʉka nɨmɔ kanigyonosigʉ.

---

* **18:18 18:18** *akuni silika kambwa ko Kunzi:* Wanda gɔnɨ Lɨtatanga. 6:5-18. Kaɓyɛnɛnɛ na yɨgya ka Ɓayuda, mʉmbanzʉ kakɔ ndɨ silika kambwa ko Kunzi, kɨwɨgʉ ndɨ ɓata mʉ kadwɛ kʉ kwa kʉ ngbingo yi nɨnɔ ɨtʉlyana mino.

7 Ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓasi ɓa ndi ɓuwobi tɛkɛɓɛ na ɓaɓa.
8 Kʉsɔ wa ɓatimba ɓasaa, Pɔlɔ indaga ndi ka ndaɓʉ ya malʉmba ka
Ɓayuda, ananzina ni kɛgʉ na kʉɓangakʉ. Agyaga ndi na iɓʉ ɓoɗongoso
ko bulya Ɓʉngama ko Kunzi, anakisa ɓɛ ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓikaga ndi kamʉkana
ɓabailyi.
9 Luki limoti, ɓagɔgɔ ɓa ndi mambɛngi muti, ɓakya ka baya, ɓapʉnga
kanzina yanyɛnyɛ ko bulya yo pisi ka Mombukwono-dosu ka musilyoni
wa. Kʉwa wa, Pɔlɔ ʉsa ndi, aga ndi pa imoti na ɓaɓiɓya aka. Ɓikaga ndi
kainzinzinya na iɓʉ masyɛ masi ka ndaɓʉ ya ikɔlɔ ka alʉkʉ ɓemoti ninɔ
ina ndi ɓɛ Tilano.
10 Likpʉmʉka li nilɔ igyonosa ndi ka ɓyanga ɓiɓa. Ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓa ndi
ka iwili ya Azia, iki Ɓayuda na gʉtʉgʉ Ɓagiliki aka ɓʉkana ndi likpʉmʉka
ko Mombukwono-dosu.

Ɓomika Sɛkɛva ɓakakingila kokpumyo mambɛngi ma ɓʉnyɛ

11 Kunzi agyaga ndi makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga pisi ka Pɔlɔ.
12 Kinili, ɓubisilyaga ndi ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓotu na matambala nimɔ
ikaga ndi ni odundini nzʉyi ka Pɔlɔ. Ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓahʉkagatʉ ndi,
mambɛngi ma ɓʉnyɛ anupupo gɔni.
13 Ɓayuda ɓemoti-ɓemoti ɓikaga ndi kaamama ka ɓapa dididi kakingila
kokpumyo mambɛngi ma ɓʉnyɛ ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso.
Ɓanaɓikya ɓɛ: «Nakamʉɓikya ambɛ puponi ko lino ka Yeso ninɔ Pɔlɔ
akaɓikyaga likpʉmʉka kaki.»
14 Kumu-kumu ɓemoti Muyuda ninɔ ina ndi ɓɛ Sɛkɛva a ndi na ɓomiki
maɗiya na ika. Ɓomikaki ɓɔ ɓagyaga ndi likpʉmʉka li nilɔ.
15 Luki limoti, limbɛngi la ɓʉnyɛ usikisya ndi ɓɛ: «Namibatʉ Yeso,
namiba gɔni Pɔlɔ ɓinza. Luki limoti, iɓunu ma ɓa wani?»
16 Alʉkʉ yi ninɔ a ndi na limbɛngi la ɓʉnyɛ nɔ ubumbukyoku ɓomika
Sɛkɛva, ʉkʉkʉmilyaga, ʉgyagya ndi ɓinyɛ kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓomiki ɓɔ
ɓopupoku ndi ka ndaɓʉ ɓondumbu na ɓeviɗi.
17 Ɓatʉ ɓasi ɓa Ɛfɛsɔ, iki Ɓayuda na gʉtʉgʉ Ɓagiliki aka ɓʉkana ndi
mongoni mi nimɔ. Iɓʉ ɓasi ɓaɓanga ndi, ɓobibisa lino ka Mombukwono-
dosu Yeso.
18 Ɓatʉ ɓudingi niɓɔ ɓa ndi ni ɓoboilyini, ɓodogoku ndi kaɓinikyana
na kaɓikyaga ɓʉnyɛ kaɓʉ niɓɔ ɓagyaga ndi ɓingbanganya ko misa ka
ɓambanzʉ.
19 Luga ka ɓatʉ niɓɔ ɓʉkimaga ndi ɓanɛkɔ, ɓudingi ɓodoku ndi na
ɓakitaɓʉ kaɓʉ ɓaya ɓanɛkɔ kabʉsya kambwa ka ɓambanzʉ ɓasi. Ɓagya
kʉwa ndi isaɓʉ ya ɓakitaɓʉ ɓi niɓɔ, apá ɓuyi ɓambuma ɓɛlɔfʉ ɓatɛkɛɓɛ
kuɓukumuti.
20 Kinili, pisi ko ngu ka Mombukwono-dosu, likpʉmʉka ko Kunzi igbata
ndi, itʉlyana ka ɓapa ɓayasi.

Ɓambanzʉ ɓovikimonogini ka Ɛfɛsɔ

21 Kumbusa wa likpʉmʉko li nilɔ, Pɔlɔ osisila ndi kainda ka Yelusalɛma
pisi ka iwili ya Makedonia na niyɔ ya Akaya. Iyi aka ndi ɓɛ: «Nakadwɛ
kʉ, nakwananatʉ ɓanʉ gɔni kaaga ka Lʉma.»
22 Ʉtika kʉwa ndi ka Makedonia ɓatʉ ɓaɓa luga ka niɓɔ ɓesingyaga ndi
ka ligubo, a ndi ni Timotio iɓʉ na Ilasitɔ. Iyi mombukwana-daki otigolo
mbɛyi ndi ɓata ka Azia aka.
23 Ko ngbingo yi ninɔ, ɓambanzʉ ɓavikimanaga ndi ka Ɛfɛsɔ ko bulya
Pisi ka Mombukwono-dosu.
24 Kʉ ɓɛyɔ, a ndi na mutwo-mabisya ɓemoti ninɔ ina ndi ɓɛ Demetilio.
Iyi Demetilio otwaga ndi ka ɓangwɛyi ɓekingyosi ɓayikɛkɛkɛ ɓaya

ɓandaɓʉ ko kunzi muko yi nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Alitemisi. Ligubo li nɨlɔ ʉpága ndɨ ɓotwa-mabɨsya ɓuyi ɓudingi.

25 Demetilio ʉmʉmʉla kʉwa ndɨ ɓotwa-mabɨsya na ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓagyaga ndɨ ɓʉsɔlɔ ɓa ligubo li nɨlɔ. Ɨyɨ aka na ɨɓʉ ɓɛ: «Bomika-mama, makaiba ɓɨnza ɓɛ talyalyaga ka ligubo li nɨlɨ.

26 Mbɨya wanʉ, makaɨna na kaʉkana nɨlɔ Pɔlɔ akagya. Kɛgʉ asɨ ka Ɛfɛsɔ aka, luki limoti lɨkpʉmʉko nɨlɔ a kʉwa ɓuwobi kaɨtʉlyana ka Azia wasɨ. Ulutoni ɓatʉ ɓudingi, uyikasa tamanaga kaɓʉ ɓɛ ɓokunzi nɨɓɔ ɓambanzʉ ɓutwogo ɓakɛgʉ ɓokunzi.

27 Kɛgʉ asɨ ligubo kusu aka lɔ akakɨsa kapʉtɨkana, luki limoti, gʉtʉgʉ ɨbɨba ya ndaɓʉ ko kunzi mudingi Alitemisi aka. Ɨyɨ nɨnɔ ɓabibisogo ɓapa ɓayasɨ ka Azia na ka ɔɓɨlɨ wasɨ!»

28 Nɨyɔ ɓambanzʉ ɓʉkana lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓɛyɔ, ɓavɨkɨmanaga ndɨ, ɓanapamɨkanaga ɓɛ: «Alitemisi wa Ɛfɛsɔ a mudingi!»

29 Kʉwa wa, gʉɗʉ wasɨ avɨkɨmanaga ndɨ. Ɨɓʉ ɓasɨ ɓʉkanana ndɨ kaaga ɓɨgala-gala ka pa yangba nɨyɔ ɓamʉmʉkanaga ndɨ mino, ɓagwi ndɨ Gayɔ na Alisitaliko, Ɓamakedonia ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓakpakyana ndɨ na Pɔlɔ.

30 Pɔlɔ a ndɨ wakɨtʉlya kaɨnda kambwa ka ambaza yi nɨnɔ, luki limoti ɓaɓɨɓya ɓapakya ndɨ.

31 Gʉtʉgʉ ɓangama ɓemoti-ɓemoti ɓa Azia nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓawai-dakɨ, ɓatɨkɨlya ndɨ ɓambanzʉ kaɓɨkya ɓɛ kipupisonitɔgʉ kʉ ɓɛyɔ.

32 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ɓambanzʉ ɓapʉnga ndɨ kanzɨna gbalɨ, ɓanzɨngɨmana ndɨ. Luga kaɓʉ, ɓambanzʉ ɓudingi ɓakɛgʉ ndɨ kaiba gʉtʉgʉ ɓɛ ɓomumukoni ko bulya ɨkɨ.

33 Kʉwa wa, ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti luga wa ambaza ɓatʉmbʉlyaga ndɨ Alesandulia lɨkpʉmʉka li nɨlɔ. Ɓayuda ɓakpamya ndɨ ɓɛ akɨtagɨ kambwa. Kʉwa wa, Alesandulia ʉgbʉma na maɓɔkʉ ɓɛ ɓadakɨ kyɛ a ndɨ kapa kanzɨna.

34 Luki limoti, nɨyɔ ɓambanzʉ ɓibo ɓɛ Alesandulia a Muyuda, ɨɓʉ ɓasɨ ɓapʉnga ndɨ kapamɨkanaga ka ɓasaa banda ɓaɓa ɓɛ: «Alitemisi wa Ɛfɛsɔ a mudingi!»

35 Ka muliɓo, ndɔmbɛ mudingi wa gʉɗʉ yi nɨnɔ udokisa ndɨ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Ɓatʉ ɓa Ɛfɛsɔ, ɓambanzʉ ɓasɨ ɓakaiba ɓɛ Ɛfɛsɔ a pa yi nɨyɔ oɓuulyogo ndaɓʉ ko kunzi Alitemisi mudingi na mulundu kakɨ nɨmɔ ogwoku ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ.

36 Kɛgʉ na mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ akwanana kaanganya. Kinili, okwononi mbɛyɨ kosisa mambɛngɨ, nɨ makogyigʉ lɨkpʉmʉka ɓɨsɔsɔsɔ.

37 A ɓɛyɔ, ɓalʉkʉ ɓi nɨɓana moduku na ɨɓʉ ɓa ɓakɨɓɨgʉ ka ndaɓʉ ko kunzi kusu ikanɨ katʉmbwa yi.

38 Kika nɨ Demetilio na ɓotwa-maɓɨsya nɨɓɔ ɓagyaga na ɨɓʉ ligubo ɓakɛgʉ kaʉkanana na mʉmbanzʉ, masyɛ mʉkɔ ɓangbanga atʉ, ɓazozi ɓatʉ gɔnɨ, ɓakwanana kaaga kʉ ɓɛyɔ.

39 Makika na lɨkpʉmʉka lagɔgɔ lɨɓɨkya, nɨyɔ igyonosa kʉwa ɓanʉ kambwa ka ɓangama.

40 A ɓɛyɔ, kaɓyɛnɛnɛ na lɨkpʉmʉka li nɨlɔ igyonosi na lɨsyɛ li nɨlɨ, ɓakwanana katɨpɨlyaga ɓangbanga ɓɛ tovikimonogini. Takɛgʉ no pisi yi nɨyɔ tatʉmbʉlaga mino mʉ ma musilyoni mi nɨma.»

41 Nɨyɔ ama kanzɨna ɓɛyɔ, ʉpá ɓambanzʉ lɨgʉndʉ.

20

Pɔlɔ igini ɓata ka Makedonia, akɨtanaga ka Giliki

1 Niyɔ pa adakilya, Pɔlɔ umumula kuwa ndi ɓaɓiɓya, utumiso
mambɛngi. Kumbuso yi, upága maɓɔku, aga ndi ka Makedonia.
2 Akitanaga ndi pisi ku ɓɛyɔ, upá ndi ɓaɓiɓya mutuu makpu. Kumbuso
yi, inda ndi ka mugi ma Giliki,
3 agya ndi ku ɓɛyɔ ɓatimba ɓasaa. Niyɔ a kuwa ndi ɓuwobi kaɗaka
ka bato kainda ka mugi ma Sulia, ukana ndi ɓɛ Ɓayuda ɓagyilini dikiɗi.
Kuwa wa, osisilya ndi kaiga kumbuso, akitanaga pisi ka Makedonia.
4 A ndi kakpakyana pa imoti na ɓatu ɓi niɓa: Sopateli mika Pilo ninɔ a
ndi Mubeloya, Ɓatesalonika ɓɛyɔ ka Alisitaliko iɓu na Sekundo, Mudelibe
ninɔ ina ndi ɓɛ Gayɔ, Timotio, sɛ kuwa Tikiko iɓu na Tolofimo niɓɔ ɓa ndi
ɓatu ɓa Azia.
5 Ɓatu ɓi niɓa ɓɔ ɓapungaga ndi ligundu kainda katiɓundaga ka
Tolowasi.
6 Kumbusa wa yinga niyɔ ɓalyaga ndi mino mukati ɓikofulu, taɗaka
ndi ka bato ka lisu la Filipi, kumbusa wa ligundu la masyɛ kuɓukumuti,
tutakanyaga ndi ka Tolowasi, tagya na iɓu pɔsɔ yimoti.

Pɔlɔ opipilini kaaga ka Tolowasi

7 Lisyɛ la Mungu na ɓugɔgɔ, ta ndi ɓumumukana koɓunonogo mukati
ni Pɔlɔ ananzina. Yɛki a ndi kapa kopupyo na ɓugala ɓi, idukulaga ndi no
bulo kadwɛ lugo wo biti.
8 Ta ndi ɓumumukana ka ndaɓu yi niyɔ ya kugu. Ku ɓɛyɔ, ɓatala ɓakpu
ɓutuna ɓingbiii.
9 Wina sɛ, a ndi na Muwanza ɓemoti ninɔ ina ndi ɓɛ Eutiko, a ndi wakiko
ka lidilisa wa, iyi aka ndi tɔtɔ ɓipɛ ko ngbingo yi ninɔ Pɔlɔ a ndi mino
kanzina ɓindiii nɔ. Muwanza nɔ onyukoku ndi ka tɔtɔ, ogwoku kotukyoku
ka ndaɓu ya kugu niyɔ ya yisaa. Niyɔ ɓa kuwa ndi ɓɛ ɓamomosi, a ndi ni
okwini.
10 Kuwa wa, Pɔlɔ osyoku ndi, odidiko ɓuwobi na iyi, apututo, aɓikya ɓɛ:
«A muɓisi, wosoni kombomboyo!»
11 Niyɔ Pɔlɔ igilya ndi ɓata kaɗaka ka ndaɓu ya kugu, oɓunonogo
mukati, alya. Idukulaga ndi ɓata kanzina ɓindiii kadwɛ ku kwa ku lisyɛ
atinikaga ndi mino. Kumbuso yi, aga ndi.
12 Ɓiga ndi na muwanza yi nini a muɓisi, ɓatu ɓasi ɓotumini na
magyagya ɓiɗɛ.

Pɔlɔ otukyini ka Tolowasi, aga ka Milɛtu

13 Taga kuwa ndi iɓusu kambwa, taɗaka ka bato kainda ka guɗu yi ninɔ
ina ɓɛ Asosi. Ku ɓɛyɔ, takwanana kuwa ndi kava Pɔlɔ na ligundu kyɛ a
ndi ni osisilyini kainda na magu.
14 Niyɔ tosilyono na Pɔlɔ ka Asosi, tava kuwa ndi ka bato, taga pa imoti
na iɓu ka guɗu wa Mitileni.
15 Tatukya ndi ɓugalo ɓi, tadwɛ ko uzu niyɔ ina ɓɛ Kio. Niyɔ lisyɛ asyɛ,
tadwɛ ndi ko uzu niyɔ ina ɓɛ Samosi, kuwa na ɓugala ɓi topupana ndi ka
guɗu wa Milɛtu.
16 A ɓɛyɔ, Pɔlɔ a ndi wakitulya kakitanaga ka Ɛfɛsɔ ni komogigu, kyɛ
kɛgu ndi kapa kalya ngbingo ka iwili ya Azia. A ndi kaiɗuso ɓɛ odwino
gutugu ka Yelusalɛma kambwa wa Patɛkɔti.

Pɔlɔ ɓosononini na ɓazɛɛ ɓa kanisa ya Ɛfɛsɔ

17 Katukya ka Milɛtu wa, Pɔlɔ utika ndi ɓambanzu ka Ɛfɛsɔ kaumokoku
ɓazɛɛ ɓa kanisa.

18 Niyɔ ɓosiloku, Pɔlɔ ʉɓikya ndi ɓɛ: «Katʉkya ka lisyɛ nilɔ aka lɔ
nosiloku ndi mino wanʉ ka Azia, makaiba yigya kami ɓinza ɓɛyɔ na ndi
mino ɓongbinga ɓasi luga kunu.
19 Nagugubya ndi Mombukwono-dosu ni nakɛgʉ na yibinika, ka
mʉgamʉ na ka yigyogyiso ko bulya ɓodikiɗi niɓayɔ Ɓayuda ɓɛgyilyaga
ndi.
20 Makaiba ɓɛ nakamʉsʉmilyagʉ ndi gʉtʉgʉ luki limoti aka nilɔ la
izangiya. Namʉɓikyaga ndi ɓingbanganya likpʉmʉka ko Kunzi, namʉpá
mʉtiwi ko misa ka ɓambanzʉ ɓasi na ka ɓandaɓʉ kunu.
21 Nʉɓikyaga ndi Ɓayuda, gʉtʉgʉ ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda ɓɛ
ɓayikosi ɔɓili kaɓʉ, ɓamigilyiku Kunzi, ɓaɓinikyana Mombukwono-dosu
Yeso.
22 Mbiya wanʉ, Limbɛngi-Lotu akɛkpamya kainda ka Yelusalɛma.
Nakɛgʉ kaiba ambɛ ikoku ɓanʉ na imi kʉ ɓʉ.
23 Luki limoti, ka ɓagʉɗʉ yikaka-yikaka, Limbɛngi-Lotu ewonisilagatʉ
kambwa ɓɛ bɔlɔkɔ na yigyogyiso akɛɓʉndaga.
24 Nakaminagigʉ ɔɓili kami abɛ luki la izangiya. Luki limoti, izangiya
kami a ɓɛ nadwi ka muliɓo ma ligubo nilɔ Mombukwono-dosu Yeso ɛpá.
Ligubo li ni kaɓikyaga Mongoni Manza ma iziyɔ ko Kunzi.
25 Nikaga ndi kakpakyana luga kunu ɓasi, na naɓikyaga mongoni ma
Ɓʉngama ko Kunzi. Luki limoti, katʉkya mbiya wanʉ, nakaiba ambɛ
makɛminigʉ ɓanʉ ɓata.
26 Kinili, na lisyɛ li nili nakamʉgbityaga ɓɛ ɓemoti kunu koɓungogo,
kendigʉ ɓata imi.
27 A ɓɛyɔ, namʉtʉmbʉlyaga ndi likpʉmʉka ko Kunzi lasi ni nakamusum-
ilyigʉ luki gʉtʉgʉ limoti aka.
28 Wiminyonito iɓunu ɓamombukwana-donu. Ɓuulyogoni ambaza wasi
ninɔ Limbɛngi-Lotu amʉpá ɓɛ wikoni ɓoɓuɓulyo ɓi. Moɓuulyaga gɔni
kanisa ko Kunzi, niyɔ inisana ndi noyu pisi ka ɓangʉ ko mikaki ɓikpɛ.
29 Imi, nakaiba ɓinza ambɛ kumbusa wa ligʉndʉ kami, ɓambanzʉ
mʉɗɔngɔni abɛ ɓanyama ɓʉɗiya ɓingyatʉ luga kunu, ɓakikigʉ no nzonzi
wa ambaza.
30 Gʉtʉgʉ luga kunu aka, ɓambanzʉ ɓipupisatʉ ndɛkɛ kaɓikyaga mʉtʉʉ
ma kʉɓɔɓɔkʉ kyɛ ɓuluti ɓaɓiɓya kumbuso kaɓʉ.
31 Wiminyonito! Manatamana ambɛ ka ɓyanga ɓisaa, nikaga ndi
kamʉpá mʉtiwi yikaka-yikaka biti na lisyɛ ka mʉgamʉ.
32 Mbiya wanʉ, namupíni ko Kunzi na ko mongoni kaki ma iziyɔ.
Mongoni mi nimɔ a no ngu kamupiko ka baya, kamʉpá lisimo pa imoti
na ɓatʉ kaki ɓasi.
33 Imi, nakɛgʉ ndi na mʉsasa mo ɓuyi ikani ma ɔlɔ ikani ma ɓotu ka
mʉmbanzʉ.
34 Iɓunu ɓamombukwana-donu makaiba ɓɛyɔ nagyaga ndi mino ligubo
na maɓɔkʉ kami, ko bulya kami, na ko bulya ka ɓatʉ ɓi niɓɔ takpakyanaga
ndi na iɓʉ.
35 Ka masi nimɔ nagyaga ndi, namuwonisila ndi ɓɛ tokwononi kaikɔ
ɓungu pisi ka ligubo, kabinika ɓuti ka ɓatʉ ɓa yangya. Manatamana gɔni
likpʉmʉka nilɔ Mombukwono-dosu Yeso ɓikpɛ aɓikya ndi ɓɛ: ‹Izangiya
ka mʉtʉ ninɔ apága luki okitogi niyɔ ka ninɔ ɓapága.›»
36 Niyɔ Pɔlɔ ama kanzina ɓɛyɔ, oɓuna ndi moli pa imoti na iɓʉ ɓasi,
ɓalʉmba.
37 Iɓʉ ɓasi ɓagbʉngʉkana ndi na mʉgamʉ, ɓanapututo na kapanana
maɓɔkʉ.

38 Ɓalya ndɨ kumbu kʉgbɛ ka nɨlɔ Pɔlɔ ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ ɓakamɨnɨgʉ ndɛkɛ
ɓata. Ka muliɓo, ɓɨnda ndɨ kabiso ka lɨsʉ.

21

Pɔlɔ ogoni ka Yelusalɛma

1 Nɨyɔ tasanana na ɨɓʉ, taɗaka ndɨ ɓata ka bato, taga ngbingbili ko uzu
nɨyɔ ɓalɨkyaga ɓɛ Kosi. Ɓʉgala ɓi, tadwɛ ndɨ ka mugi nɨmɔ ɓalɨkyaga ɓɛ
Lodo. Katʉkya ka Lodo, tadwɛ ka Patala.
2 Kʉ ɓɛyɔ, tatakanya ndɨ bato ɓemoti nɨ anaga ka Foinikia. Taɗaka ndɨ
mino, taga.
3 Nɨyɔ ta kʉwa ndɨ ɓuwobi na Kipulo, tasa ndɨ miso ya zebu, taga iɓusu
ka Sulia. Tɨfʉma ka Tilo, ka pa yi nɨyɔ bato osisaga ndɨ mino makpʉmʉka.
4 Kʉ ɓɛyɔ, tʉtakanya ndɨ ɓaɓɨɓya, tagya na ɨɓʉ pɔsɔ yimoti. Lɨmbɛngɨ-
Lotu ʉkpamya ndɨ kapakya Pɔlɔ kaɗaka ka Yelusalɛma.
5 Luki limoti, nɨyɔ pɔsɔ yi nɨyɔ akɨtaga, tidukulaga ndɨ na lɨgʉndʉ kusu.
Ɓambanzʉ ɓasɨ, iki ɓoko na ɓomiki ɓɨnda ndɨ katibiso kunzi wa gʉɗʉ. Kʉ
ɓɛyɔ, iɓusu ɓasɨ toɓuna ndɨ moli kubi wa, talʉmba.
6 Nɨyɔ tasanana, taɗaka ndɨ ka bato, ɓaɓɨɓya ɓɨga kʉwa ndɨ ka ɓa kʉ-
kaɓʉ.
7 Katʉkya ka Tilo, tomosisya ndɨ kazaba, tadwɛ ka Tolemai. Kʉ ɓɛyɔ,
tɨnanana ndɨ na ɓomomosu ɓakilisito, tasyɛ ndɨ na ɨɓʉ lɨsyɛ limoti.
8 Ɓʉgala ɓi, tatʉkyɨlya ndɨ lɨgʉndʉ, tadwɛ ka Kaizalɨa. Tika ndɨ ka ndaɓʉ
ka Filipi nɨnɔ ɓamakaga ndɨ ɓɛ «Mʉɓɨɓɨkya wo Mongoni Manza». Ɨyɨ
Filipi a ndɨ ɓemoti ka ɓambanzʉ maɗɨya na ɨka nɨɓɔ ɓʉpʉnaga ndɨ ka
Yelusalɛma.
9 A ndɨ na ɓasɨka ɓakwanganya nɨɓɔ ɓa ndɨ nɨ ɓakanibigʉ lɨkpʉmʉka ka
ɓalʉkʉ. Ɓasɨka ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɓugyalandʉ ɓʉtʉmbʉlaga makpʉmʉka
ko lino ko Kunzi.
10 Iɓusu ta kʉwa ndɨ wa nɨ togyini masyɛ makpʉ. Mugyalandʉ ɓemoti
nɨnɔ ina ndɨ Agabʉ, otukyoku ndɨ ka Yudɛa, osiloku wa.
11 Odoku katɨnda, ava mʉkaɓa ka Pɔlɔ, ɨkanda ndɨ nomu magʉ na
maɓɔkʉ. Ɨyɨ aka ɓɛ: «Lɨmbɛngɨ-Lotu akaɓɨkya ɓɛ: ‹Ka Yelusalɛma,
Ɓayuda ɓakandaga ɓanʉ mombukwana mʉkaɓa mi nɨma ɓɛyɔ, ɓagaba
ka maɓɔkʉ ka ɓatʉ bi nɨɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi.›»
12 Nɨyɔ tʉkana lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓɛyɔ, iɓusu na ɓatʉ ɓa Kaizalɨa tapakya
ndɨ Pɔlɔ kaɗaka ka Yelusalɛma.
13 Luki limoti, Pɔlɔ osikisya ndɨ ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ makagamana na
kɛpá ombombo ɓɛyɔ? Na wakɨtʉlya kaikondisiso gʉtʉgʉ kokwo aka ka
Yelusalɛma ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso.»
14 Nɨyɔ tɨna ɓɛ kɛgʉ katɨmʉkana, tasa kʉwa ndɨ. Taɓɨkya ɓɛ:
«Sɨpananɨsɔ ka Mombukwono-dosu igyonosi nɛkɨ!»
15 Kumbusa wa masyɛ makɛɗɛ, tiɓungusyaga ndɨ, taɗaka ka Yelusalɛma.
16 Ɓaɓɨɓya ɓa Kaizalɨa ɓɨnda ndɨ katibiso ka alʉkʉ ɓemoti ka Kipulo
nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Munasoni. Ɨyɨ Munasoni a ndɨ mʉɓɨɓya wandɛlɨ, tasyɛ
kʉwa ndɨ kʉ kakɨ.

Pɔlɔ ogoni kʉ ka Yakɔbɔ

17 Nɨyɔ tosilo ka Yelusalɛma, ɓomomosu ɓakilisito ɓatɨtɨlya ndɨ na
magyagya.
18 Ɓʉgala ɓi, tɨnda ndɨ pa imoti na Pɔlɔ kʉ ka Yakɔbɔ. Kʉ ɓɛyɔ, ɓazɛɛ
ɓasɨ ɓa kanisa ɓa ndɨ ɓʉmʉmʉkana kʉ.

19 Niyɔ Pɔlɔ ama kaumuusogo, ʉtʉmbʉlyaga ndi ɓuwobi-ɓuwobi nilɔ
Kunzi ʉgyilya ndi ɓatʉ niɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi pisi ka ligubo kaki.
20 Niyɔ ɓazɛɛ ɓʉkana likpʉmʉka li nilɔ, ɓabibisa ndi Kunzi. Kumbuso yi,
ɓaɓikya ndi Pɔlɔ ɓɛ: «Mamaki, watʉkaina ɓɛyɔ Ɓayuda ɓudingi ɓoboilyi
mino ɓɛnɛ, iɓʉ ɓasi ɓakaɓyɛ mʉtʉʉ ka Musa limbɛngi limoti.
21 Wina sɛ, ɓukoni ɓi ɓɛ a abɛ wakaʉtiwa Ɓayuda ɓasi niɓɔ ɓikaga luga
ka ɓɛvananza ɓayagɔgɔ ɓɛ ɓasi kaɓyɛ mʉtʉʉ ka Musa. Upokyi ɓi gɔni ɓɛ
ɓakukusisonitɔgʉ ɓomikaɓʉ, ɓakoɓyonitɔgʉ yigya ya ɓʉndɛli ka Ɓayuda.
22 Tagya sɛ kʉwa ɓʉni kyɛ ɓibatʉ aka ɓɛ wosiliniku wanʉ?
23 Yɛki a ɓɛyɔ, gya nɛki nilɔ takaʉɓikya. Ta wanʉ na ɓalʉkʉ
ɓakwanganya niɓɔ ɓakoni silika kambwa ko Kunzi kaipá ko Kunzi.
24 Windoni pa imoti na iɓʉ, miɓuɓisoku. Kalyatʉ gɔni nilɔ okwononi kyɛ
ɓiwisisi ɓamʉ. Kʉwa wa, ɓambanzʉ ɓasi ɓakwanana kaiba ɓɛ mongoni
masi nimɔ ɓʉkana ndi ko bulya kakʉ a maɓɔngɔ. Luki limoti, ɓibo gɔni
ɓɛ iwɛ wagyagatʉ mʉtʉʉ.
25 Tukpikilyini ɓi ɓatʉ niɓɔ ɓabaya ni ɓakɛgʉ Ɓayuda nilɔ ɓakwanana
kagya. Ɓakakwananigʉ kalya makɔlɔ nimɔ ɓopí ɓokunzi ka ɓapɛpɛ,
ikani kalya ɓangʉ gʉtʉgʉ nyama yi ninɔ ɓamwogo kani ɓadulini ɓasɔngʉ,
ɓakogyonitɔgʉ gɔni ɓʉɗanda.»
26 Ɓʉgala ɓi, Pɔlɔ ɓinda ndi na ɓalʉkʉ ɓi niɓɔ, ɓiɓuɓisa ndi. Kumbuso
yi, ingya ndi ka Ndaɓʉ ko Kunzi, ʉtʉmbʉlyaga ndi ɓɛ masyɛ ma kiɓuɓiso
osyo ko ngbingo tino, isi yi ɓɛ ɓakwanana kaʉpílya ɓemoti-ɓemoti apɛpɛ
ngbingo tino.

Ɓagwini Pɔlɔ

27 Niyɔ masyɛ maɗiya na ika a kʉwa ndi ɓuwobi kosyo, Ɓayuda niɓɔ
ɓa Azia ɓamina ndi Pɔlɔ ka Ndaɓʉ ko Kunzi. Kʉwa wa, ɓavikimosaga
ambaza wasi ka ɓambanzʉ, ɓagwi ndi Pɔlɔ.
28 Ɓanapamikanaga ɓɛ: «Iɓunu Ɓezaleli, singyoniku! Alʉkʉ yi nimʉ
nɔ akaɓikyaga ka ɓapa ɓayasi, akaʉpá ɓambanzʉ ɓasi mʉtiwi manyɛ ko
bulya kusu, ko bulya mʉtʉʉ ka Musa na ko bulya Ndaɓʉ ko Kunzi yi niyi.
Umokyini gɔni ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda ka Ndaɓʉ ko Kunzi, ɓapʉta
pa Yotu yi niyi.»
29 A ɓɛyɔ, ɓaminatʉ ndi Pɔlɔ kambwa wa ka Yelusalɛma na Mʉɛfɛsɔ
ɓemoti ninɔ ina ndi ɓɛ Tolofimo. Iɓʉ ɓa ndi kasima ɓɛ Pɔlɔ amingyisatʉ
ndi ka Ndaɓʉ ko Kunzi.
30 Gʉɗʉ wasi avikimanaga ndi, ɓambanzʉ ɓotinikoku ndi ɓingbufu.
Ɓagwi Pɔlɔ, ɓaluta ndi ɓikpwukpwukpwu kunzi wa Ndaɓʉ ko Kunzi.
Kumbuso yi, ɓadʉlaga ndi pumi yi.
31 Ɓa kʉwa ndi kakisa kamwɔ. Kʉwa wa, mongoni asilya ndi ngama ka
ambaza wa ɓasʉda ɓɛ gʉɗʉ wasi wa Yelusalɛma ovikimonogini.
32 Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, ʉva ndi ɓasʉda na ɓakʉmanda kaɓʉ ɓaga
ndi ɓangʉ kʉ ɓɛyɔ. Niyɔ ɓambanzʉ ɓʉmina, ɓasa ndi kabʉma Pɔlɔ.
33 Ngama ka ɓasʉda isisiloku kʉwa ndi ɓuwobi na iyi, agwisiso.
Akpamya ɓɛ ɓakandi na ɓaselegeni ɓayiba. Kumbuso yi, uusa ɓɛ: «Wani
mʉ? Ogyi iki?»
34 Luki limoti, luga wa ambaza wa, ɓambanzʉ ɓa ndi kapamikana gbali
kani ngama ka ɓasʉda kotombisyagʉ gʉtʉgʉ likpʉmʉka limoti aka, kinili,
akpamya kʉwa ndi ɓɛ ɓaga na Pɔlɔ ka mʉkɔɓɔ ka ɓasʉda.
35 Niyɔ Pɔlɔ osilo ka mupumi, ɓasʉda ɓabinika ndi kyɛ ambaza ka
ɓambanzʉ a ndi ni ovikimonogini.
36 A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓasi ɓa ndi kaɓiɓya, ɓanapamikanaga ɓɛ: «Mumwoni!»

Pɔlɔ akozukogo lɨkpʉmʉka kakɨ

37 Ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ kʉwa mino ɓuwobi kamakya Pɔlɔ ka mʉkɔɓɔ
ka ɓasʉda, ɨyɨ aka ndɨ na ngama ka ɓasʉda ɓɛ: «Wakwananatʉ kɛsɨlya
ngbingo kaɓɨkya lɨkpʉmʉka?»
Ngama ka ɓasʉda amuusa ndɨ ɓɛ: «Wibatʉ Ligiliki?
38 Kɛgʉ ɨwɛ nɨ Mumisili yi nɨnɔ opí ɓi ɨpʉmbʉ ka masyɛ mi nɨma, ʉva
ɓonzikaɓʉ ɓɛlɔfʉ ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya kaɨnda na ɨɓʉ ka ɨsa?»
39 Pɔlɔ asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ, na Muyuda wa Talasɨ, ka iwili ya Kilikia.
Nɨɓʉkʉta ka gʉɗʉ wa kinisono. Kikiliki, ɨsɨlya mbɛyɨ mino ngbingo
nanzɨnɨ na ɓatʉ ɓi nɨɓa.»
40 Ngama asɨlya ndɨ mʉnzɨna. Pɔlɔ amaga kʉwa ndɨ ko misa ma
mupumi, ʉgbʉma ndɨ ɓambanzʉ na kʉɓɔkʉkɔ. Nɨyɔ ɓadaka, ʉɓɨkya ndɨ
na Libelenia ɓɛ:

22

1 «Ɓomika-mama, ɓababa, pongoni mbɛyɨ motili ka nɨlɔ nakamʉɓɨkya
mbɨya wanʉ kowonisilo ɓɛ nakogyigʉ ɓʉnyɛ.»
2 Nɨyɔ ɓamʉkana Pɔlɔ nɨ akanzɨna lɨva-kʉkaɓʉ ɓɛyɔ, ɨɓʉ aka ndɨ ɓiwo.
Pɔlɔ aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ:
3 «Ɨmɨ, na Muyuda. Nɨɓʉkʉta ka Talasɨ ka iwili ya Kilikia, luki limoti,
nopinga wa ka Yelusalɛma wa. Gamalieli nɔ a ndɨ malima kamɨ.
Ewonisilaga ndɨ ɓɛyɔ okwononi mino kaɓyɛ mʉtʉʉ ka ɓotitosu ka
ɓungbingbili. Nagugubya ndɨ Kunzi na kɛkɛlɛ ɓɛgɛyɔ ɨɓunu ɓasɨ mo mino
kagya na lɨsyɛ li nɨlɨ.
4 Nugyogyisaga ndɨ, numwisiso ɓatʉ nɨɓɔ ɓaɓɨɓyaga ndɨ pisi ko
Mombukwono-dosu. Nugwisisaga ndɨ ɓalʉkʉ na ɓoko ka bɔlɔkɔ.
5 Kumu-kumu na basa yasɨ ka ɓazɛɛ ɓakaiba ɓɨnza nɨlɔ nakaɓɨkya. A
ɓɛyɔ, ɓɛpátʉ ndɨ ɓabalʉwa kaupoku ɓomomosu ɓa Damasɨkɨ. Na ndɨ kapa
kaɨnda kaugwi ɓakilisito nɨɓɔ ɓa ndɨ kʉ, kodoku na ɨɓʉ kaugyogyiso ka
Yelusalɛma.»

Pɔlɔ akatʉmbʉlaga ɓɛyɔ Kunzi amaka ndɨ mino

6 «Na mbɛyɨ ndɨ ko pisi aka, ɓuwobi kadwɛ ka Damasɨkɨ. Mɔnɨ a kʉwa
ndɨ banda ka mʉsɨkatʉ, ko ngbinga ɓemoti aka, ɓʉngbanganya osyoku ndɨ
ɓigbututu kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ, ekungulo ɓikululu.
7 Nogwa ndɨ wasɨ ɓɨngɔmʉ, nʉkana lɨyʉ limoti anɛɓɨkya ɓɛ: ‹Saulo,
Saulo, ko bulya ɨkɨ yɔ wo mino kegyogyiso?›
8 Nuusa ndɨ ambɛ: ‹Ɨwɛ nɨ wanɨ, Mombukwono-dosu?› Lɨyʉ li nɨlɔ
esikisyo ɓɛ: ‹Ɨmɨ nɨ Yeso wa Nazalɛtɨ nɨnɔ wakegyogyiso nɔ.›
9 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ta ndɨ pa imoti na ɨɓʉ ɓɨnatʉ ndɨ ɓʉngbanganya ɓi nɨɓɔ,
luki limoti nɨ ɓakukonigʉ lɨyʉ li nɨlɔ.
10 Nuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu, nagyɨ sɛ ɓʉnɨ?› Esikisya
ndɨ ɓɛ: ‹Wamaga, waga ka Damasɨkɨ. Kʉ ɓɛyɔ, ɓʉɓɨkyatʉ makpʉmʉka
masɨ nɨmɔ Kunzi akaʉkpamya ɓɛ gya.›
11 Miso epiya ndɨ ɓipi na ɓʉpʉ ɓa ɓʉngbanganya ɓi nɨɓɔ. Ɓatʉ nɨɓɔ ta
ndɨ na ɨɓʉ ɓegwi kʉwa ndɨ kʉɓɔkʉkɔ, ɓaga na ɨmɨ ka Damasɨkɨ.
12 Kʉ ɓɛyɔ, a ndɨ na mʉlʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Anania. Aɓangagatʉ
ndɨ Kunzi, anaɓyɛ mʉtʉʉ kusu. Ɓayuda ɓasɨ nɨɓɔ ɓikaga ndɨ kʉ ɓabɨbaga
ndɨ kʉgbɛ.
13 Anania esilyoku ndɨ, ɨyɨ aka na ɨmɨ ɓɛ: ‹Saulo, mika-mama, miso
ʉkʉlikanɨ!› Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, miso ɛkʉlɨkana ndɨ, namɨna
Anania.

14 Kumbuso yi, ɛɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Kunzi ka ɓotitosu upunogoni ndɨ kambwa
aka ɓɛ wiba sɨpananɨsɔ kakɨ, wamɨna Mʉtʉ Wongbingbili, ʉkana lɨyʉ kakɨ.
15 A ɓɛyɔ, wika dɛmʉ kakɨ ko misa ka ɓatʉ ɓasɨ kaɓɨkyaga nɨlɔ wini ɓi
na nɨlɔ ukoni ɓi.
16 Mbɨya wanʉ, wakaɓʉnda ɓata ɨkɨ? Wamaga, wiɓotisiso, wakʉnga
mʉpɨlya ma ɓʉnyɛ ko lino kakɨ.›»

Pɔlɔ akatʉmbʉlaga ɓɛyɔ Mombukwono-dosu atɨka ndɨ mino

17 «Kumbuso yi, nigoku ndɨ ka Yelusalɛma. Lɨsyɛ limoti, nɨyɔ na ndɨ
kalʉmba ka Ndaɓʉ ko Kunzi, ɛgyɨlya ndɨ abɛ nakika ko nziki,
18 namɨna ndɨ Mombukwono-dosu, ɛɓɨkya ɓɛ: ‹Wiɗuso, tʉkya ɓɨgala-
gala ka Yelusalɛma wa. A ɓɛyɔ, ɓatʉ nɨɓana wanʉ ɓakapagʉ ɓanʉ
kaʉkana lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ʉɓɨkyaga ɓanʉ ko bulya kamɨ.›
19 Nasikisya ndɨ ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu, ɓakaiba ɓɨnza ɓɛ nogulyaga
ndɨ ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba ka Ɓayuda kaugwisiso na kaubumisiso
ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉɓɨnɨkyana.
20 Ngbingo yi nɨnɔ ɓamwɔ ndɨ mino dɛmʉ kakʉ ɓɛyɔ ka Etieni,
ɨmɨ mombukwana-dakɨ na ndɨ wa gɔ wa, noɓingisya ndɨ ɓɛ ɓamwɨ,
noɓuulyaga gɔnɨ ndɨ ɓotu ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ kamwɔ.›
21 Kʉwa wa, Mombukwono-dosu ɛɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Waga, kyɛ nakaʉtɨka
ɓyɨ, ka ɓɛvananza ɓayagɔgɔ.›»

Pɔlɔ na ngama ka ɓasʉda wa Lʉma

22 Ɓambanzʉ ɓʉkana ndɨ mʉtʉmbʉlagɨ ka Pɔlɔ kadwɛ ka mʉnzɨna mi
nɨma. Kʉwa wa, ɓapʉnga ndɨ kapamɨkana, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Mumwoni
mʉtʉ yi nɨmʉ! Mumwoni! Mʉtʉ ɓɛyɔ ka nɨmʉ, kokwononigʉ na ɔɓɨlɨ!»
23 Ɓa ndɨ kapamɨkanaga, ɓanombimbo ɓotu na komisyo lɨɓungu kʉgʉ.
24 Ngama ka ɓasʉda akpamya kʉwa ndɨ ɓɛ ɓaga na Pɔlɔ ka mʉkɔɓɔ
kaɓʉ, ɓatɨnɨ fimbo ɓɛ kyɛ anzɨnɨ. A ɓɛyɔ, a ndɨ kapa kaiba ɓɛ ɓambanzʉ
ɓakapamɨkanaga ɓɛyɔ ko bulya ɨkɨ.
25 Nɨyɔ ɓa kʉwa ndɨ kakanda Pɔlɔ ɓɛkyɛ ɓatɨnɨ, ɨyɨ Pɔlɔ aɓɨkya kʉmanda
nɨnɔ a ndɨ wa ɓɛ: «Ɓabʉmagatʉ Mʉlʉma nɨ ɓakasombisigʉ?»
26 Nɨyɔ kʉmanda yi nɨnɔ ʉkana ɓɛyɔ, ɨnda ndɨ katʉmbʉlyaga ngama
kakɨ, aɓɨkya ɓɛ: «Wagya sɛ kʉwa ɓʉnɨ? Alʉkʉ yi nɨmʉna a Mʉlʉma!»
27 Ngama odoku kʉwa ndɨ, amuuso Pɔlɔ ɓɛ: «Ɨɓɨkya, ɨwɛ, wa Mʉlʉma?»
Pɔlɔ oɓingisyo.
28 Kʉmanda aka ndɨ ɓata na ɨyɨ ɓɛ: «Nakalya ndɨ ɨmɨ ɓuyi ɓakpʉ ɓɛ kyɛ
niki Mʉlʉma.» Pɔlɔ asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ, na Mʉlʉma ɓɨkpɛ.»
29 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kapa kanziniso Pɔlɔ na
mapʉpʉ ɓomisikana ndɨ. Nɨyɔ kʉmanda iba ɓɛ akondisisi ɓi Mʉlʉma,
ogwa ombombo.

Pɔlɔ akasamba ka Basa-Yidingi

30 Ɓʉgala ɓi, ngama ka ɓasʉda a ndɨ kapa kaiba ɓɨnza ɓɛ Ɓayuda
ɓasungulyi Pɔlɔ ko bulya ɨkɨ. Ʉkpamya kʉwa ndɨ ɓatʉ kakɨ ɓɛ ɓakulogiku,
ʉkpamya gɔnɨ ɓokumu-kumu na ɓatʉ ɓa Basa-Yidingi ɓasɨ kamʉmʉkana.
Kumbuso yi, ɓodoku ndɨ na Pɔlɔ, ɓamomosa kambwa kaɓʉ.

23

1 Pɔlɔ ʉnda ndɨ ɓatʉ ɓa Basa-Yidingi ɓɨngbangbangba, ɨyɨ aka na ɨɓʉ ɓɛ:
«Ɓomika-mama, lɨmbɛngɨ kɛgʉ kɛdwa ka ligubo lasɨ nɨlɔ nagyɨlya Kunzi
kadwɛ na lɨsyɛ li nɨlɨ.»

2 Luki limoti, kumu-kumu Anania ʉkpamya ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓuwobi
na Pɔlɔ ɓɛ ɓaɓɨtɨ.
3 Kʉwa wa, Pɔlɔ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Kunzi nɔ ʉɓɨta kʉwa ɓanʉ ɨwɛ, ɨwɛ
nɨnɔ abɛ likingyosi la ɨkubasʉ sa ndaɓʉ si nɨsɔ ɓoɗîngogo na pɛmbɛ.
Wa wakiko kesombiso ɓɛyɔ mʉtʉʉ aɓɨkyaga mino, wɨna sɛ, ɨwɛ ɓɨkpɛ
woɓunini mʉtʉʉ ɓɛyɔ weɓitisisi mino yi!»
4 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓuwobi na Pɔlɔ wa, ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Kumu-kumu
ko Kunzi nɔ wakaɓuɓisa ɓɛyɔ!»
5 Pɔlɔ osikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓomika-mama, nakɛgʉ ɓi kaiba ambɛ kumu-
kumu nɔ. A ɓɛyɔ, ɨkpiko ka Moɓiso Motu ɓɛ: ‹Wakatumbwonitɔgʉ ngama
wa lɨvananza kakʉ.›»
6 Pɔlɔ a ndɨ kaiba ɓɛ ɓambanzʉ ɓagɔgɔ ka Basa-Yidingi wa, ɓa ndɨ
Ɓasadukayɔ na ɓagɔgɔ Ɓafalisayɔ. Kinili, aɓɨkya ndɨ na lɨyʉ lapʉ kambwa
kaɓʉ ɓɛ: «Ɓomika-mama, ɨmɨ na Mufalisayɔ, mikya-ɓafalisayɔ. Kika
nɨ nakasamba, a kyɛ na na mʉtamanagɨ ambɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ,
ɓopupokuto ndɛkɛ ka ɓambʉkʉ.»
7 Nɨyɔ aɓɨkya ɓɛyɔ, Ɓafalisayɔ ɓapʉnga ndɨ kasaana na Ɓasadukayɔ,
ɓambanzʉ ɓɨgbananaga ndɨ.
8 A ɓɛyɔ, Ɓasadukayɔ ɓaɓɨkyaga ɓɛ kumbusa wa kukwakʉ,
ɓakopupogigʉ ka mbʉkʉ. Ɓomotiloku gɔnɨ ɓɛ ɓamalaika ɓakɛgʉ,
gʉtʉgʉ lɨmbɛngɨ ko Kunzi aka. Luki limoti, Ɓafalisayɔ ɓaɓɨnɨkyanagatʉ
ɨɓʉ makpʉmʉka mi nɨmɔ masɨ.
9 Gbʉngbʉ aka ndɨ ɓihooo! Ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓagɔgɔ ka liɗu ka
Ɓafalisayɔ ɓamanana ndɨ ɓigwo, ɓagya ndɨ ɓoɗongoso yapʉ, ɨɓʉ aka ndɨ
ɓɛ: «Takaɨna abɛ alʉkʉ yi nɨmʉ kogyigʉ luki lanyɛ gʉtʉgʉ limoti aka. Abɨlɨ
ikanɨ malaika sɛ nɔ anzinilyi ɓi?»
10 Nɨyɔ ɗongoso atʉkya kʉwa ka ɓakpɨɓa, ngama ka ɓasʉda aɓanga ndɨ
ɓɛ ɓakasinzogonitɔgʉ Pɔlɔ. Kinili, ʉkpamya ndɨ ɓasʉda kosyo luga ka ɓatʉ
nɨɓɔ ɓamʉmʉkana ndɨ wa, ɓanyoku, ɓamigiso ka mʉkɔɓɔ.
11 No biti yi nɨyɔ aka yɔ, Mombukwono-dosu apuponilya ndɨ Pɔlɔ,
aɓɨkya ɓɛ: «Wigwînɔ lɨmbɛngɨ aka! Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ waɓɨkyaga ndɨ mino
lɨkpʉmʉka kamɨ ka Yelusalɛma, okwononi kagya ɓɛgɛyɔ ka Lʉma.»

Ɓayuda ɓakagyɨlya Pɔlɔ dikiɗî

12 Ɓʉgala ɓagɔgɔ, Ɓayuda ɓemoti-ɓemoti ɓagya ndɨ dikiɗî ɓɨpɛlɛ. Ɓakɔ
ndɨ silika ɓɛ ɓakalyalyɨgʉ ikanɨ komwo luki kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓamwɔ
mino Pɔlɔ.
13 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓagya ndɨ dikiɗî yi nɨyɔ, ɓa ndɨ kakɨtaga ɓatɛkɛɓɛ
ɓakwanganya.
14 Ɓaga ndɨ ka ɓokumu-kumu na ɓazɛɛ, ɓʉɓɨkya ɓɛ: «Iɓusu, takuni ɓi
silika ambɛ takalyɨgʉ luki kanɨ takanamwigʉ Pɔlɔ.
15 Mbɨya wanʉ, ukononi na ɓatʉ ɓa Basa-Yidingi, maɓikyoku ngama ka
ɓasʉda ɓɛ amunyulyiku Pɔlɔ kyɛ makapa kakpɨma lɨkpʉmʉka kakɨ ɓɨnza.
Tika kʉwa iɓusu ɓakɨlɨka kamosisyo kanɨ kanosilikugʉ wanʉ.»
16 Luki limoti, mʉbʉbʉgʉ ɓemoti ka Pɔlɔ ʉkana ndɨ dikiɗî yi nɨyɔ. Aga
ndɨ ka mʉkɔɓɔ, ogulyo, atʉmbʉlyaga ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ.
17 Kʉwa wa, Pɔlɔ amaka ngama ka ɓasʉda ɓemoti, ɨyɨ aka na ɨyɨ ɓɛ:
«Mubisoku mbɛyɨ mʉwanza nɨmʉ kʉ ka kʉmanda kyɛ a na lɨkpʉmʉka
kaɓɨkya.»
18 Ngama ka ɓasʉda yi nɨnɔ, ɓaga ndɨ na mʉwanza nɔ kʉ ka kʉmanda,
aɓɨkya ɓɛ: «Mʉtʉ wa bɔlɔkɔ nɨnɔ ina ɓɛ Pɔlɔ, emoki, ɛɓɨkya ɓɛ noduku
no mikya-ɓawanza yi nʉmʉna kʉnʉ kyɛ a na lɨkpʉmʉka kauzukilyogo.»
19 Kʉmanda amaka ndɨ mʉwanza nɔ ɓɨkɛɗɛ, amuusa ɓɛ: «A sɛ ɓʉnɨ?»

20 Asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓayuda ɓukononi ɓi ɓɛ ɓakaʉkʉnga Pɔlɔ na ɓʉgala,
upupisilyoku kambwa ka ɓatʉ ɓa Basa-Yidingi abɛ ɓakiko kapa ɓakpɨmɨ
lɨkpʉmʉka kakɨ ɓɨnza.
21 Luki limoti, wakukononitɔgʉ. A ɓɛyɔ, ɓambanzʉ kakɨtaga ɓatɛkɛɓɛ
ɓakwanganya luga kaɓʉ ɓa na ɨyɨ mʉlɨka. Ɓaku ɓi silika ɓɛ ɓakalyalyɨgʉ
ikanɨ komwo luki kanɨ ɓakanamwigʉ. Mbɨya wanʉ, ɓa ɓakɨtʉlya
kaɓʉndaga kʉwa nɨlɔ aka lɔ waɓɨkya.»
22 Kʉwa wa, kʉmanda ɓasanana ndɨ na mʉwanza yi nɨnɔ nɨ agbɨtyogini
ɓɛ katumbulyogonitɔgʉ mʉmbanzʉ lɨkpʉmʉko li nɨlɔ.

Ɓatikini Pɔlɔ ka ngama wa iwili ɓɛyɔ ka Felisi

23 Kʉwa wa, kʉmanda ʉmaka ndɨ ɓangama ka ɓasʉda ɓaɓa luga ka
nɨɓɔ ɓagɔgɔ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Huvoni ɓasʉda ɓamɨya ɓaɓa, mʉva ɓatɛkɛɓɛ
madɨya na ɨka nɨɓɔ ɓabʉmanaga kʉgʉ wa ɓapunda na ɓamɨya ɓaɓa nɨɓɔ
ɓabʉmanaga na ɓosyogbu. Ɓiki ɓakɨtʉlya kaɨnda ka Kaizalɨa na saa-tatʉ
yo biti.
24 Muɓungusilyogonito gɔnɨ Pɔlɔ ɓapunda nɨɓɔ ɓakpokyoniso, ɓadwiso
ɓɨnza kʉ ka ngama Felisi.»
25 Kumbuso yi, akpika ndɨ ɓalʉwa ɓɛ:
26 «Ɨmɨ Kɔlɔdɛ Lusiasi, numuusogito ɨwɛ ngama wa ɨbɨba kʉgbɛ ɓɛyɔ ka
Felisi.
27 Ɓayuda ɓo ɓi nɨ ɓagwini alʉkʉ yi nɨmʉna nutikilyi mʉ, ɓo ɓi kapa
kamwɔ. Nɨyɔ nukoni ɓi ɓɛ a Mʉlʉma, nasingyo ɓi na ɓasʉda kamɨ,
nahukusogo.
28 Yɛkɨ no ɓi kapa kaiba ambɛ Ɓayuda ɓasungulyi ko bulya ɨkɨ, nago ɓi
na ɨyɨ ka Basa-Yidingi kaɓʉ.
29 Nini ɓi ambɛ ɓo ɓi kagya ɓoɗongoso na Pɔlɔ ko bulya mʉtʉʉ kaɓʉ.
Luki limoti, kɛgʉ na ɨɓɔ gʉtʉgʉ yimoti aka nɨyɔ ɓakwanana mino kamwɔ
ikanɨ kagwi.
30 Nɨyɔ nukoni ɓi ɓɛ Ɓayuda ɓakagyɨlya dikidɨ kyɛ ɓamwɨ, nʉtɨkɨlyo ɓi
ɓɨgala-gala. Nʉɓɨkyo ɓi ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓasungulyi ɓi ambɛ ɓɨndɨ na ngbanga
yi nɨnɔ kʉ kakʉ.»
31 Ɓasʉda ɓagya ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ ɓʉkpamya ndɨ mino. Ɓava ndɨ Pɔlɔ,
ɓaga na ɨyɨ no biti yi nɨyɔ aka yɔ kadwɛ kʉ kwa kʉ ka gʉɗʉ wa Atipatilisi.
32 Ɓʉgala ɓi, ɓasʉda ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ na magʉ ɓigononoku kʉwa ndɨ ɨɓʉ
ka mʉkɔɓɔ, ɓʉsa ndɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ kʉgʉ wa ɓapunda kaidukulogo na Pɔlɔ.
33 Nɨyɔ aka yɔ ɓosilo ka Kaizalɨa, ɓapá ndɨ ngama Felisi ɓalʉwa,
ɓawanya kʉwa gɔnɨ ndɨ Pɔlɔ.
34 Ngama atangʉlaga ndɨ, amuuso Pɔlɔ ɓɛ: «Wa mʉtʉ wa iwili tino?»
Nɨyɔ ʉkana ndɨ ɓɛ Pɔlɔ a mʉtʉ wa Kilikia,
35 ɨyɨ aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Tanda lɨkpʉmʉka kakʉ ngbingo yi nɨnɔ ɓatʉ
nɨɓɔ ɓusungulyi ɓi, ɓosiloku ɓanʉ mino.» Akpamya ndɨ ɓɛ ɓaɓuulyogi
Pɔlɔ ka ndaɓʉ nɨyɔ Ɛlɔdɨ Mbɔkʉ opikisisa ndɨ.

24

Ɓayuda ɓakasʉngʉlya Pɔlɔ

1 Kumbusa wa masyɛ kuɓukumuti, Kumu-Kumu Anania, ɓazɛɛ ɓemoti-
ɓemoti pa imoti na bʉbʉma wa mʉnzɨna ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Teletulo
ɓɨnda ndɨ ka Kaizalɨa. Kʉ ɓɛyɔ, ɓasʉngʉlya ndɨ Pɔlɔ ka ngama Felisi.
2 Ɓamokoku ndɨ Pɔlɔ, Teletulo apʉnga ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: «Ngama, kiki ndɨ
ɨwɛ, ɨba takɛgʉ motili ɓɨdɛɛɛ. A ɓɛyɔ, ɓʉbʉbʉma ɓa ligubo kakʉ oyikosoni
makpʉmʉka mudingi ka mugi mi nɨma.

3 Ngama, tubibisaga ɓongbinga ɓasɨ na ka ɓapa ɓayasɨ, ka masɨ nɨmɔ
wagyaga.
4 Kʉwa wa gɔ wa, nakɛgʉ kapa kaʉlyɨlya ngbingo, no ɓi kapa ambɛ
watimukonino gʉtʉgʉ mbɛyɨ ɓi ko ngbinga mʉkɛɗɛ.
5 Tini ɓi iɓusu ambɛ alʉkʉ yi nɨmʉ a luki lanyɛ, ɨyɨ abɛ ngama ka liɗu
ka ɓatʉ ɓa Nazalɛtɨ*, akaudwonoso Ɓayuda ɓasɨ ɓa ɔɓɨlɨ.
6 Okingilito ɓi gɔnɨ kagya makɔkɔ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, tagwi kʉwa ɓi.
[To ɓi ɓɛ tasombisi kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ kusu,
7 luki limoti, kʉmanda Lusiasi odoku ɓi no ɓou katɨkʉpya.
8 Ʉkpamya ɓi ɓatʉ niɓɔ ɓasungulyi ɓi kodoku kʉ kakʉ.] Wakwanana
kʉwa mbɛyɨ kamuusogo nɨ ɨwɛ mombukwana-dakɨ yi, wiba ikanɨgʉ
takaɓɨkya ɓɔngɔ.»
9 Ɓayuda ɓoɓingisya ndɨ, ɨɓʉ aka ɓɛ a ɓɛyɔ aka yɔ Teletulo oɓikyi mino
yɔ.

Pɔlɔ akasamba kambwa ka ngama Felisi

10 Kʉwa wa, ngama Felisi akpamya ndɨ Pɔlɔ ɓɛ anzɨnɨ, Pɔlɔ aka ndɨ
ɓɛ: «Ngama, nakaiba ambɛ wa zozi wandɛlɨ ka mugi mi nɨma, kinili
nakasamba kambwa kakʉ lɨmbɛngɨ ɓipisiii.
11 Wakwanana kakpɨma ɨwɛ mombukwana-dakɨ yi ambɛ kanokitogigʉ
masyɛ tɛkɛɓɛ na maɓa, wa noɗoki ɓi mino kabibiso Kunzi ka Yelusalɛma.
12 Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka ketokonyigʉ ɓi ka ɓoɗongoso ka
Ndaɓʉ ko Kunzi, ikanɨ ka ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda ikanɨ ka gʉɗʉ
ikanɨ kakpamya ambaza ka ɓambanzʉ kavɨkɨmanaga.
13 Ɓatʉ ɓi niɓana ɓesungulyi mbɨya wanʉ, ɓakakwananɨgʉ kaumibiso
ɓɛ ɓesungulyi ko bulya ɨkɨ.
14 Luki limoti, nakaiba ambɛ nagugubyaga Kunzi nɨnɔ ka ɓotitosu,
nanaɓyɛ pisi ka Mombukwono-dosu, nɨyɔ ɨɓʉ ɓalɨkyaga ɓɛ lɨgbʉta ka ɓatʉ
ɓa kʉɓɔɓɔkʉ. Na gɔnɨ na baya ka masɨ nɨmɔ ikpikaga ka kɨtaɓʉ ya Mʉtʉʉ
na ka ɓakɨtaɓʉ ka Ɓogyalandʉ.
15 Mʉtamanagɨ kamɨ a makɨtʉlya ko Kunzi. Ɨɓʉ ɓa gɔnɨ na mʉtamanagɨ
mi nɨmɔ ɓɛ ɓatʉ ɓa ɓungbingbili ikanɨ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ niɓɔ ɓokwaga ndɨ
ɓopupokuto ndɛkɛ ka ɓambʉkʉ.
16 Kinili, ɨmɨ, nagyaga kɛkɛlɛ kaiko lɨmbɛngɨ lanza ɓongbinga ɓasɨ
kambwa ko Kunzi na kambwa ka ɓambanzʉ.
17 Kumbusa wa ɓyanga ɓudingi, nigoku ndɨ ka Yelusalɛma kaʉpápa
ɓava-kʉkamɨ na kapá Kunzi ɓapɛpɛ.
18 Na ndɨ kaiɓuɓiso ka Ndaɓʉ ko Kunzi, ɓɛtakanya kʉwa ndɨ nɨ nanama
ligubo li nɨlɔ. Ambaza ka ɓambanzʉ kɛgʉ ndɨ ikanɨ ɨpʉmbʉ.
19 Luki limoti, Ɓayuda ɓemoti-ɓemoti niɓɔ ɓotukyoku ndɨ ka Azia, ɓa tʉ
ndɨ wa. Ɨɓʉ ɓɔ ɓakwanana ndɨ kodoku kɛsʉngʉlya kʉ kakʉ, ɓakika ndɨ
na lɨkpʉmʉka na ɨmɨ.
20 Kiki ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓi niɓana ɓa wanʉ ɓatʉmbʉlagɨ nɛkɨ ɓʉnyɛ niɓɔ
ɓɛmɨna ndɨ na iɓu wa ɓesombisa ndɨ mino ka Basa-Yidingi.
21 Lɨkpʉmʉka limoti aka lɔ naɓɨkya ndɨ na lɨyʉ lapʉ kambwa kaɓʉ ɓɛ:
‹Na na baya ambɛ ɓatʉ niɓɔ ɓokwaga ndɨ ɓopupokuto ndɛkɛ ka ɓambʉkʉ,
kinili nakasamba na lɨsyɛ li nɨlɨ kambwa kunu.›»
22 Yɛkɨ ngama Felisi ibaga ndɨ ɓɨnza pisi ka Mombukwono-dosu,
akitisaga ndɨ ngbanga ka lɨsyɛ lagɔgɔ, ɨyɨ aka na ɨɓʉ ɓɛ: «Nakɔ ɓanʉ
ngbanga kunu ngbingo yi nɨnɔ kʉmanda Lusiasi odoku ɓanʉ mino.»

---

* **24:5 24:5** Mʉtʉ wa Nazalɛtɨ a lino nɨlɔ ɓapá ndɨ Yeso. Wanda gɔnɨ Matayɔ 2:23. A gɔnɨ lino ka ɓakilisito ɓa mambwa.

23 Akpamya kʉwa ndɨ ngama ka ɓasʉda ɓɛ aɓuulyogi Pɔlɔ, anasɨlya gɔnɨ mino ɓongbingo ɓaya kɨnanaga magʉ nɨ kɛgʉ kaʉpakya ɓawai-dakɨ kasingyo.

Pɔlɔ a kambwa ka ngama Felisi na mukakɨ ɓɛyɔ ka Dulusila

24 Kumbusa wa masyɛ makɛɗɛ, ngama Felisi ɓodoku ndɨ ɨɓʉ na mukakɨ ɓɛyɔ ka Dulusila nɨnɔ a ndɨ Waɓayuda. Ngama atikisya ndɨ Pɔlɔ, ʉkana nɨlɔ Pɔlɔ a ndɨ kaɓɨkya ko bulya baya kʉsɔ ka Yeso-Kilisito.

25 Luki limoti, nɨyɔ Pɔlɔ apʉnga ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza ko bulya ɓungbingbili, kaigwi lɨmbɛngɨ, mʉngɨmbɔ ka masyɛ nɨmɔ akodoku, Felisi aɓanga ndɨ, ɨyɨ aka ndɨ ɓɛ: «Mbɨya wanʉ, wakwanana mbɛyɨ kaɨga. Nʉmakatʉ ɓanʉ ɓata kumbuso.»

26 Ngama a ndɨ na mʉtamanagɨ ɓɛ Pɔlɔ akwananatʉ ndɨ kaɨkalyaga, kinili atikisyaga ndɨ ɓongbinga ɓasɨ kyɛ ɓiki na ɨyɨ ka ɓabʉbʉ.

27 Kumbusa wa ɓyanga ɓɨɓa, Pɔlɔkio Fɛsɨtɔ alya ndɨ ɓʉngama ka pa ka Felisi. Yɛkɨ Felisi a ndɨ ɨyɨ kakɨsa kaiponoso na Ɓayuda, asa ndɨ Pɔlɔ ka bɔlɔkɔ aka.

25

Pɔlɔ akapa kasamba kambwa ka Kaizalɨ aka

1 Nɨyɔ ngama wa iwili ɓɛyɔ ka Fɛsɨtɔ agya masyɛ masaa wa osila ndɨ mino ka iwili yi nɨyɔ, atʉkya ndɨ ka Kaizalɨa aɗaka ka Yelusalɛma.

2 Kʉ ɓɛyɔ, ɓokumu-kumu na ɓangama ka Ɓayuda ɓasʉngʉlya ndɨ Pɔlɔ kambwa kakɨ. Ɓamalya lɨkpʉmʉka li no ngu,

3 ɨɓʉ aka ndɨ na ngama Fɛsɨtɔ ɓɛ ʉgyɨlyɨnɔ ɓaka yasɨ kadukusoku Pɔlɔ ka Yelusalɛma wa. A ɓɛyɔ, ɓa ndɨ nɨ ɓalɨkini ɓɛ ɓamwɨ ko pisi.

4 Luki limoti, ngama Fɛsɨtɔ usikisya ndɨ ɓɛ: «Pɔlɔ iki ka bɔlɔkɔ aka kʉ ka Kaizalɨa kʉ, ɨmɨ na na lɨgʉndʉ kʉ gɔ kʉ.»

5 Ɨyɨ aka ɓata ɓɛ: «Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓanzɨnaga luga kunu ɓakwanana kaɨnda pa imoti na ɨmɨ ka Kaizalɨa. Kika nɨ Pɔlɔ agyatʉ ndɨ ɓʉnyɛ ɓakwanana kasʉngʉlya.»

6 Kumbuso Fɛsɨtɔ kagya na ɨɓʉ masyɛ ɓanda ɓʉgɨna ikanɨ tɛkɛɓɛ, ɨga ka Kaizalɨa. Ɓʉgala ɓi, ika ndɨ ka basa yɨkɔ ɓangbanga, akpamya ɓɛ ɓoduku na Pɔlɔ.

7 Nɨyɔ osilo, Ɓayuda nɨɓɔ ɓotukyoku ndɨ ka Yelusalɛma ɓakungula ndɨ ɓikululu. Ɓabɨnɨkɨlya ndɨ makpʉmʉka ɓitititi nɨmɔ gʉtʉgʉ ɨɓʉ aka ɓakakwananɨgʉ katʉmbʉlaga mʉ mi.

8 Pɔlɔ ɨtʉmbʉlyaga kʉwa ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ nakogyigʉ ɓʉnyɛ gʉtʉgʉ ɓumoti aka, nakoɓunigʉ mʉtʉʉ ka Ɓayuda ikanɨ nɨmɔ ma Ndaɓʉ ko Kunzi gʉtʉgʉ nɨmɔ ka Kaizalɨ aka.»

9 Ngama Fɛsɨtɔ a ndɨ kapa kaʉbaɨlya Ɓayuda, ɨyɨ aka ndɨ na Pɔlɔ ɓɛ: «Watʉ kapa kaɨga ka Yelusalɛma kyɛ ɓakuku ngbanga kʉ ɓɛyɔ?»

10 Pɔlɔ asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ na wanʉ ka basa ka Kaizalɨ nɨyɔ ɓʉkɔgɔ mino ɓangbanga. Ɓakwanana kesombiso wanʉ. Nakugyilyigʉ Ɓayuda ɓʉnyɛ gʉtʉgʉ ɓumoti aka mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɨwɛ mombukwana-dakɨ wa mino kaiba ɓɨnza.

11 Kika nɨ nogyi ɓi ɓʉnyɛ ikanɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ akwanana kemwisiso, ɨmɨ, nakoyagʉ. Luki limoti, kika nɨ ɓakɛɓɨnɨkɨlyaga makpʉmʉka, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kokwononigʉ kɛsʉta kʉ kaɓʉ. Nakapa ambɛ nasambɨ kambwa ka ngama Kaizalɨ aka!»

12 Kʉwa wa, ngama Fɛsɨtɔ anzɨna ndɨ na ɓatʉ kakɨ nɨɓɔ ɓapága mʉtɨwɨ, asikisya Pɔlɔ ɓɛ: «Yɛkɨ wotiwolyi ɓɛ wokosomboku kambwa ka ngama Kaizalɨ aka, waga kʉwa kʉ kwa kʉ.»

Pɔlɔ a kambwa ka ngama Agilipa

13 Kumbusa wa masyɛ makɛɗɛ, ngama Agilipa ɨɓʉ na mamakɨ mukoyi ɓɛyɔ ka Belenike ɓosila ndɨ ka Kaizalɨa, ɓamuusoku ngama Fɛsɨtɔ.
14 Yɛkɨ ɓa ndɨ kagya kʉ ɓɛyɔ masyɛ mudingi, Fɛsɨtɔ atʉmbʉlyaga kʉwa ndɨ ngama Agilipa lɨkpʉmʉka ka Pɔlɔ. Ɨyɨ aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Alʉkʉ ɓemoti a wanʉ nɨnɔ Felisi asa ndɨ ka bɔlɔkɔ.
15 Ngbingo yi nɨnɔ naga ndɨ mino ka Yelusalɛma, ɓokumu-kumu na ɓazɛɛ ka Ɓayuda ɓasʉngʉlya ndɨ, ɓɛɓɨkya ɓɛ nakʉ lɨkpʉmʉka kakɨ kyɛ ɓamwɨ.
16 Nusikisya ndɨ ɓɛ: ‹Ɓalʉma ɓakasʉtagɨgʉ mʉmbanzʉ nɨ ɓakanosombɨgʉ na ɓatʉ nɨɓɔ ɓasungulyi, mʉtʉ yi ɨtʉmbʉlyaga gɔnɨ nɨlɔ ɓiko kanɨ ɓasungulyini mino.›
17 Tosiloku ndɨ pa imoti na ɨɓʉ wanʉ. Kolipyagʉ, ɓʉgala ɓi aka nika ndɨ ka basa yɨkɔ ɓangbanga, nakpamya ndɨ ɓɛ ɓoduku na alʉkʉ yi nɨmʉ.
18 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓasʉngʉlya ndɨ, ɓodoku ndɨ gɔnɨ. Luki limoti, ɓakaɓɨkyɨlyagʉ ndɨ makpʉmʉka ɓanyɛnyɛ ɓɛyɔ na ndɨ mino na mʉtamanagɨ.
19 Ɓa ndɨ kagya na ɨɓʉ ɓoɗongoso ko bulya kanisa kaɓʉ aka ɓɨkpɛ na ko bulya ka alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Yeso, ɓaɓɨkyaga ɓɛ okwoni ndɨ, luki limoti Pɔlɔ aɓɨkyaga ɨyɨ ɓɛ a muɓisi.
20 Ɨmɨ, nakɛgʉ ndɨ kaiba ɓɛ nakwanana kakɔ inguo ya lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓʉnɨ. Kʉwa wa, namuusa ndɨ Pɔlɔ ikanɨ akwananatʉ kaɗaka ka Yelusalɛma kyɛ ɓakuku ngbanga kakɨ ko bulya lɨkpʉmʉka li nɨlɔ.
21 Luki limoti, Pɔlɔ a ndɨ kapa ɓɛ asambɨ kambwa ka ngama mudingi wa Lʉma aka. Nakpamya kʉwa ndɨ ɓɛ iki ka bɔlɔkɔ aka kadwɛ kʉ kwa kʉ natɨka ndɛkɛ mino kʉ ɓɛyɔ.»
22 Ngama Agilipa aɓɨkya ndɨ Fɛsɨtɔ ɓɛ: «Ɨmɨ gɔnɨ, no ɓi kapa kamʉkana alʉkʉ yi nɨmʉ.»
Fɛsɨtɔ aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Wamʉkana kʉwa na ɓʉgala.»
23 Ɓʉgala ɓi, Agilipa ɨɓʉ na Belenike ɓosiloku ndɨ na ɨbɨba, ɓambanzʉ kumbuso kaɓʉ ɓingbooo, ɓingyo ka basa yɨkɔ ɓangbanga pa imoti na ɓangama ka ɓasʉda na ɓangama ɓa mʉsɛngɨ. Kʉwa wa, Fɛsɨtɔ akpamya ndɨ ɓɛ ɓoduku na Pɔlɔ.
24 Fɛsɨtɔ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ngama Agilipa, na iɓunu ɓasɨ nɨɓɔ ma mbɨya wanʉ pa imoti na iɓusu, muminoni alʉkʉ yi nɨmʉ. Ɓayuda ɓasɨ ɓoduku ɓi kasʉngʉlya kʉ kamɨ ka Yelusalɛma mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ɓoduku mino wanʉ, ɓanapamɨkanaga ɓɛ okwononi okwi.
25 Ɨmɨ, nini ɓi ɓɛ kogyigʉ luki nɨlɔ ɓakwanana mino kamwɔ. Luki limoti, ɨyɨ mʉkaka aka nɔ a ndɨ kapa kasamba kambwa ka ngama mudingi wa Lʉma, nɨna ndɨ ɨmɨ ɓɨnza gɔnɨ katɨka kʉ ɓɛyɔ.
26 Nakinigʉ ɓi lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ nɨlɔ nakwanano ɓi kokpika ko bulya kakɨ kapá ngama mudingi wa Lʉma. Kinili, noduku na ɨyɨ kambwa kunu, ɓɨkpɛ kambwa kakʉ ka ngama Agilipa. Ɓakamuusogo, nakwanana kʉwa kokpiko luki.
27 A ɓɛyɔ, nakaɨna ɓɛ kɛgʉ ngbingbili katɨka mʉtʉ wa bɔlɔkɔ ka Lʉma nɨ takanibigʉ ɓɛ ɓasungulyi ɓi ko bulya ɨkɨ.»

26

Pɔlɔ akasamba kambwa ka ngama Agilipa

1 Kʉwa wa, Ngama Agilipa aka ndɨ na Pɔlɔ ɓɛ: «Wakwanana kʉwa kasamba.»
Pɔlɔ anana ndɨ kʉɓɔkʉkɔ, ɨyɨ aka ɓɛ:

2 «Ngama, na lisyɛ li nili, na na igyagya yidingi kasamba kambwa kakʉ
ka makpʉmʉka masi nimɔ Ɓayuda ɓesungulyi ɓi mino.
3 A ɓɛyɔ, wibagatʉ ɓinza yigya yasi ka Ɓayuda na ɓoɗongoso kaɓʉ.
Kikiliki, imʉkanatʉ na limbɛngi linda.
4 Ɓayuda ɓasi ɓamibatʉ ɔɓili kami katʉkya ka limiki. Ɓibagatʉ gɔni
ɓɛyɔ ɔɓili kami a ndi mino luga wa livananza kami na ka Yelusalɛma.
5 Ɓemibagatʉ katʉkya ka ɓʉndɛli, ɓakapa, ɓakwanana kepupilyo
ɓʉdɛmʉ ɓɛ na ndi ka liɗu ka Ɓafalisayɔ. Luga wa moɗu ma kanisa kusu,
liɗu li nilɔ ikaga na mʉtʉʉ mapʉ kʉgbɛ.
6 Na ko ngbongu mbiya wanʉ kyɛ mʉtamanagi kami asyɛ ka agʉmɛ ninɔ
Kunzi ʉgyilya ndi ɓotitosu.
7 Biti na lisyɛ, mababa kusu tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ɓakabibiso Kunzi na ɓa
na mʉtamanagi kaina ɓɛyɔ agʉmɛ yi ninɔ itʉlyana ndɛkɛ mino. Ngama,
Ɓayuda ɓɛsʉngʉlya ko bulya mʉtamanagi mi nimɔ aka mɔ.
8 Ko bulya iki yɔ iɓunu makɛgʉ mino na baya ɓɛ Kunzi ozuzukisagatʉ
ɓamanda?
9 Imi mombukwana-daki, na ndi kasima ɓɛ nʉlananatʉ na ɓatʉ niɓɔ
ɓatwaga ndi lino ka Yeso mʉtʉ wa Nazalɛti ka ɓopisi ɓayasi.
10 Nagya ndi ɓɛyɔ ka Yelusalɛma. Ɓokumu-kumu ɓɔ ɓɛtwa ndi,
nugwisisaga ndi ɓakilisito ɓudingi ka ɓabɔlɔkɔ dididi, niyɔ ɓakɔgɔ
likpʉmʉka kaɓʉ ɓɛ ɓʉmwi, imi noɓingisyagatʉ ndi gɔni.
11 Ɓongbingo ɓasi, nakitanagatʉ ndi ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba ka
ɓayuda ɓayasi, nanugyogyiso ɓakilisito kyɛ ɓatʉmbwi lino ka Yeso-Kilisito.
Nikaga ndi na lingangi na iɓʉ, kinili nindaga ndi kaugyogyiso ka ɓagʉɗʉ
ɓogiyo ɓayagɔgɔ.»

Pɔlɔ akatʉmbʉlaga ɓɛyɔ abaya ndi mino Yeso

12 «A ɓɛyɔ, ɓokumu-kumu ɓɔ ɓɛtwa ndi, ɓɛtika ka Damasiki.
13 Ngama, ngbingo yi ninɔ na ndi mino ko pisi, na mʉsikatʉ, nina
kotukyoku kʉgʉ wa lisyɛ, ɓʉngbanganya ɓiwenge-wenge kakitaga ɓyi
ɓʉngbanganya ɓa mɔni. Ɓʉngbanganya ɓi nimɔ ekungula ndi ɓikululu
pa imoti na ɓatʉ niɓɔ ta ndi na iɓʉ.
14 Iɓusu ɓasi togwa ndi wasi. Nʉkana ndi liyʉ limoti ɛnɛɓikya na
Libelenia ɓɛ: ‹Saulo, Saulo, ko bulya iki yɔ wo mino kegyogyiso? Wakagya
mʉ mapʉ ma payaya mʉɗɔngɔni abɛ nyama yi ninɔ mombukwana-daki
akwanana katinaga.›
15 Nuusa kʉwa ndi ɓɛ: ‹Iwɛ ni wani, Mombukwono-dosu?›
Mombukwono-dosu esikisya ndi ɓɛ: ‹Imi ni Yeso, ninɔ wakagyogyiso.
16 Luki limoti, tʉkya, wamaga. Nupuponilyi kyɛ nuitisi mʉgya-ligubo
kami. Wika kaʉɓikyaga ɓambanzʉ ɓɛyɔ wemini mino na nilɔ nuwonisila
ndɛkɛ ɓata kumbuso.
17 Nuɓuulyaga ndɛkɛ ka maɓɔkʉ Ɓayuda na ka ɓɛvananza ɓayagɔgɔ,
kʉ no mino kaʉtika.
18 Nakaʉtika kyɛ ʉkʉli miso, upupisoku ko biti kyɛ ɓini ɓʉngbanganya.
Kopupo ko ngu ka Abili na kamigilyoku Kunzi. Ɓakɛɓinikyana kʉwa,
ɓinisanatʉ na mʉpilya ma ɓʉnyɛ kaɓʉ, ɓiko na lidɔdɔ luga ka ɓatʉ ko
Kunzi.›»

Pɔlɔ akatʉmbʉlaga ligubo nilɔ agya ndi

19 «Ngama Agilipa, nakakwananigʉ ndi kakya kagya nilɔ nina ndi ko
nziki kotukyoku kʉgʉ wa lisyɛ.
20 Luki limoti, nʉɓikyaga mbɛyi ndi ɓatʉ ɓa Damasiki, na niɓɔ ɓa
Yelusalɛma sɛ kʉwa ka iwili yasi ya Yudɛa na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasi niɓɔ

ɓakɛgʉ ndɨ Ɓayuda. Nʉɓɨkyaga ndɨ ɓɛ ɓayikosi ɔɓɨlɨ, ɓamigilyoku Kunzi, ɓowonisilo pisi ka yɨgya ɓɛ ɓayikosoni ɔɓɨlɨ.
21 Ɓayuda ɓɛgwi ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi ko bulya lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, ɓakɨsa ndɨ kɛmwɔ.
22 Luki limoti, Kunzi eɓuulyagatʉ kadwɛ na lɨsyɛ li nɨlɨ. Na dɛmʉ kakɨ kambwa ka ɓambanzʉ ɓasɨ, ɨki ɓomiki ɨkanɨ ɓambɔkʉ. Nakɛgʉ kaɓɨkyaga luki lagɔgɔ di na nɨlɔ ɓogyalandʉ na Musa ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ igyonosatʉ ndɛkɛ.
23 Ɨɓʉ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ Kilisito igyogyisatʉ, iko mʉtʉ wa mambwa kopupo ka mbʉkʉ luga ka nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ. Ʉɓɨkyaga ndɛkɛ ɓatʉ ɓa lɨvananza kusu mongoni ma muhukuso na gʉtʉgʉ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda aka.»

Pɔlɔ akakɨsa ɓɛ ngama Agilipa ayikosi ɔɓɨlɨ

24 Ngbingo yi nɨnɔ Pɔlɔ a ndɨ mino kozukogo lɨkpʉmʉka kakɨ, ambɔkʉ Fɛsɨtɔ apamɨkana ɓɛ: «Pɔlɔ, wa ibikyasʉ! Balʉwa nɨnɔ waɓyɛ ndɨ wakpʉ nɔ uputoni!»
25 Pɔlɔ asikisya ndɨ ɓɛ: «Ngama, nakɛgʉ na ibikyasʉ, mʉnzɨna kamɨ a ma lɨngʉnʉ na mo ɓungbingbili.
26 Ngama Agilipa nɨmʉ akaiba ɓɨnza lɨkpʉmʉka li nɨlɔ. Kinili, nakanzɨna kambwa kakɨ nɨ nakɛgʉ na kʉɓangakʉ. Na na lɨmbɛngɨ ɓɨɗɛ ɓɛ akaiba makpʉmʉka mi nɨmɔ masɨ kyɛ kɛgʉ na nɨlɔ igyonosa ndɨ ko dikiɗɨ.
27 Ngama Agilipa, watʉ na baya ka lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓogyalandʉ ɓaɓɨkya ndɨ? Nakaiba ambɛ wa na baya ka lɨkpʉmʉka li nɨlɔ!»
28 Ngama asikisya ndɨ Pɔlɔ ɓɛ: «Wakasɨma ɓɛ wakwananatʉ keitiso Mukilisito ko ngbinga mʉkɛɗɛ ɓɛyɔ?»
29 Pɔlɔ asikisya ɓɛ: «Iki gʉtʉgʉ mbɨya wanʉ ikanɨ kumbuso ndɛkɛ, nakakʉnga Kunzi ambɛ kikonitɔgʉ asɨ ɨwɛ aka, gʉtʉgʉ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓakɛmʉkana na lɨsyɛ li nɨlɨ ɓɨɨtɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨmɨ, kanɨ ɓakɛgʉ ɓata na ɓaselegeni ɓi nɨɓa!»
30 Kʉwa wa, ngama mudingi, ngama wa iwili, Belenike na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓudingi nɨɓɔ ɓa ndɨ pa imoti na ɨɓʉ ɓamaga ndɨ,
31 ɓa ndɨ komisikono nɨ ɓananzɨna luga kaɓʉ ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨmʉ kogyigʉ ɓʉnyɛ gʉtʉgʉ ɓumoti aka nɨɓɔ okwononi mino ɓɛ ɓamwɨ ɨkanɨ kagwɨ.»
32 Agilipa aɓɨkya ndɨ Fɛsɨtɔ ɓɛ: «Ɓakwanano ɓi kasiso alʉkʉ yi nɨmʉ kiki ɓi ɓɛ oɓikyi ɓi ɓɛ asamba kambwa ka ngama mudingi wa Lʉma aka.»

27

Ɓamogosini Pɔlɔ ka Lʉma

1 Nɨyɔ ɓʉkanana katimogoso ka Italia pisi ka bato, ɓʉpá kʉwa ndɨ Pɔlɔ na ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti ɓa bɔlɔkɔ ɓagɔgɔ ka maɓɔkʉ ka Yulio nɨnɔ a ndɨ ngama wa liɗu ka ɓasʉda mɨya. Ɨyɨ Yulio a ndɨ ka liɗu ka ɓasʉda nɨlɔ ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ «Basʉda ka Kaizali».
2 Taɗaka ndɨ ka bato ɓemoti wa gʉɗʉ wa Adalamiti, nɨnɔ a ndɨ kaifumoku ka masʉ ma iwili ya Azia. Taga kʉwa ndɨ. Ta ndɨ kʉ ɓɛyɔ na Mumakedonia ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Alisitaliko mʉtʉ wa Tesalonika.
3 Ɓʉgala ɓi, tɨfʉma ndɨ ka Sidɔna. Yulio a ndɨ kagya Pɔlɔ ɓɨnza. Asɨlya kʉwa ndɨ pisi kaɨnda kaɨnanana na ɓawai-dakɨ ɓɛ ɓapágɨ makpʉmʉka nɨmɔ akwanana ndɨ kaiko na mʉsasa mi.
4 Katʉkya wa, taɗakaga ndɨ, taɓyɛ mutili aka ko uzu nɨnɔ ɓamakaga ɓɛ Kipulo kyɛ ovivi a ndɨ wapʉ kambwa kusu.

5 Tazaba ndɨ liɓo lidingi ɓuwobi na iwili ya Kilikia na nɨyɔ ya Pamufilia, tadwɛ ka lisʉ ka gʉɗʉ wa Mila ka iwili ya Likia.
6 Kʉ ɓɛyɔ, ngama ka ɓasʉda yi nɨnɔ atakanya ndɨ bato ɓemoti wa gʉɗʉ wa Alesandulia nɨ anaga ka Italia. Atiɗokisa ndɨ mino.
7 Kʉsɔ wa masyɛ mudingi, takpakyana ndɨ ɓɨwɛsɛ, tadwɛ ndɨ ɓuwobi na gʉɗʉ wa Kinido ka ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ ɓudingi. Luki limoti, avivi kɛgʉ ndɨ kapa ɓɛ taga miso ya kʉ ɓɛyɔ, kinili ta kʉwa ndɨ kopupono ka Kɨlɛtɛ pisi ka kpɔlɔ-kpɔlɔ wa lɨtalʉ lidingi nɨlɔ ɓalɨkyaga ɓɛ Salimoni kyɛ avivɨ kɛgʉ ndɨ wapʉ kʉgbɛ kʉ ɓɛyɔ.
8 Tidukulaga ndɨ kakpakyana aka ka ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ ɓudingi, tɨfʉma ndɨ ka pa yi nɨyɔ ɓalɨkyaga ɓɛ «Masʉ manza», ɓuwobi na gʉɗʉ wa Lasea.
9 Yɛkɨ masyɛ atɨkɨtanɨlyaga ndɨ mudingi, tosila kʉwa ndɨ ko ngbingo wa ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ kʉgbɛ kakpakyana kʉgʉ wo liɓo kyɛ ngbingo muginyo malɨli a kʉwa ndɨ nɨ okitoginɨ gɔnɨ. Pɔlɔ utukusya kʉwa ndɨ motili ɓɛ:
10 «Ɓomika-mama, nakaɨna abɛ takatʉkyɨlya lɨgʉndʉ, ikatʉ na ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ, iki makpʉmʉka ikanɨ bato apʉtɨkanatʉ, iɓusu tahʉkaga kukwakʉ ɓaka ɓɨkwɛ.»
11 Luki limoti, ngama ka ɓasʉda a ndɨ wakɨgʉmya kʉgbɛ ka mʉnzɨna ka sʉfɛlɛ wa bato na mombukwana bato kakɨtaga nɨmɔ ka Pɔlɔ.
12 A ndɨ ngbingo wa ɓʉdɨ ɓapʉ, na lisʉ li nɨlɔ kikogigʉ lanza ko ngbingo yi nɨnɔ. Ɓudingi ɓa ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ ka bato ɓa ndɨ ɓakɨtʉlya katʉkya na kaaga ka Foinikia kaiko kʉ kadwɛ kʉ kwa kʉ ngbingo yi nɨnɔ akɨtaga mino. Foinikia a lɨsʉ la Kɨlɛtɛ nɨlɔ a iikono miso kʉ mɔnɨ ogwaga mino.

Mbumbo yapʉ ka lɨmbɛngɨ lo liɓo

13 Kʉwa wa, ovivi apʉnga ndɨ kovivo nɨ kɛgʉ wapʉ kotukyoku ka Zebu, ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ ka bato ɓa ndɨ kasɨma ɓɛ ɓagyatʉ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓa ndɨ mino nɨ ɓosisilini. Ɓapwa bato, ɓakpatɨla ndɨ ɓuwobi na mutɨli mo uzu wa Kɨlɛtɛ.
14 Kolipyagʉ, kotukyoku ko uzu, ovivi wapʉ nɨnɔ ɓamakaga ɓɛ «ovivi wa zɨɓɔ-ɨngɛngɛ» apʉnga ndɨ kovivo wapʉ kʉgbɛ.
15 Ovivi yi nɨnɔ atundula ndɨ bato nɨ kɛgʉ wa ɨtɨlyanago mino. Takɨka kʉwa ndɨ.
16 Takɨka ndɨ miso ya kʉsɨlɨ ko mikyo uzu nɨnɔ ɓamakaga ɓɛ Kauda. Tagya ndɨ ngu yasɨ koluto ɨngbɔlɔ nɨyɔ ɓuɗusogo na iyu ɓambanzʉ.
17 Ɓagya-ligubo ɓa bato ɓoɗokisa ndɨ ɨngbɔlɔ yi nɨyɔ ka bato, ɓalingisyogo bato no ligi ya kiɗuso. Ɓa ndɨ kaɓanga ɓɛ ɓakitɨlyonogonitɔ ko mbumi ya mutɨli ma Libia. Ɓosisa kʉwa ndɨ lɨɓaʉ liti nɨlɔ ikaga ndɨ lɨkpɨkɨla ka bato ko liɓo kyɛ bato iki kakɨka ɓɨwɛsɛɛɛ.
18 Ɓʉgala ɓi, mbumbo idukulaga ndɨ katiyongo aka no ngu. Ɓagya-ligubo ɓa bato ɓapʉnga ndɨ kombimbo mukumbo ko liɓo kyɛ bato opolimoni.
19 Ɓʉgala ɓagɔgɔ, ɓapʉnga ndɨ kombimbo nɨ ɨɓʉ ɓamombukwana-daɓʉ ɓi makpʉmʉka ma bato ko liɓo.
20 Kʉsɔ wa masyɛ mudingi, iki mɔnɨ ikanɨ mangʉtʉ kinisonogigʉ ndɨ. Mbumbo kɛgʉ ndɨ kaɨgaga mayʉ, takɛgʉ ndɨ ɓata na mʉtamanagɨ ɓɛ tahʉkatʉ.
21 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ ka bato ɓa ndɨ nɨ ɓogyini masyɛ mudingi na ɓanza. Pɔlɔ amaga ndɨ luga kaɓʉ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Ɓawai, makɛmʉkano ɓi iba makotukyigʉ ɓi ka Kɨlɛtɛ, takabanganɨgʉ ɓi no mbumbo, makpʉmʉka kapʉtɨkanɨgʉ ɓi gɔnɨ ɓɛnɛ.

22 Luki limoti, mbiya wanu makikonitɔgu na kuɓangaku kyɛ mutu
gutugu ɓemoti luga kunu kokwigu, luki limoti, bato aka nɔ akaputikana.
23 A ɓɛyɔ, no biti yi niyi, malaika ko Kunzi ninɔ nigumya ku kaki na ninɔ
nabibisogo epuponilyito,
24 ɛɓikyo ɓi ɓɛ: ‹Pɔlɔ, wakoɓongonitɔgu, okwononi iwɛ kasamba
kambwa ka Kaizali. Ko bulyo maziyɔ kaki kugu kaku, Kunzi uhukusogi
ɓatu ɓasi niɓɔ ma iɓu ka ligundu.›
25 Ɓawai, makoɓongonitɔgu nɛki kyɛ, na wakigumya ko Kunzi, masi
igyonoso ɓaka yɔ eɓikyi ɓi mino.
26 Titilyonogokuto ka mutili mo uzu yimoti ɓɛnɛ.»
27 Totulyosa ndi ɓapɔsɔ ɓaɓa ni mbumbo anatiyungo aka gbali kugu
wo liɓo lidingi la Meditelane. Lugo wo biti, ɓagya-ligubo ɓa bato ɓa ndi
kasima ɓɛ ta kuwa ɓuwobi kadwɛ kubi.
28 Ɓakandila ndi litalu na muligi, ɓaɗikita ko liɓo, ɓina ndi ɓɛ ɓudu ɓi
a mɛtɛlɛ ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa na maɗiya na ika. Niyɔ ɓisisilo, ɓaɗikita ɓata,
ɓina kuwa ɓɛ a ɓatɛkɛɓɛ ɓaɓa na ɓugina.
29 Ɓa ndi kaɓanga ɓɛ bato kokpokpogonitɔgu ɓaka ka matamu. Kinili,
ɓosisaga ndi ligi yikwanganya niyɔ a ndi yikpikilaga na ɓangwɛyi ɓayitititi
miso ya liɓo li ɓɛkyɛ bato amagi, ɓaɓundila ndi na limbɛngi linda ɓɛ lisyɛ
asyi.
30 Luki limoti, ɓagya-ligubo ɓa bato ɓa ndi kakisa kapikita. Ɓosisa kuwa
ndi mikya-ingbɔlɔ ninɔ ɓiɗusaga na iyi ko ngbingo wa ɓukpɛki-kpɛki,
ɓaɓɔ ɓɛ ɓakosisogo ligi miso ya mu ma bato.
31 Luki limoti, Pɔlɔ aɓikya ndi kumanda na ɓasuda ɓɛ: «Ɓatu ɓi niɓa
ɓakiki ka bato aka, makakwananigu ɓi kahukaga.»
32 Kuwa wa, ɓasuda ɓakɔgɔ ndi ligi yo mikya-ingbɔlɔ yi ninɔ, akika ndi.
33 Kambwa lisyɛ katinikaga, Pɔlɔ uɓikya ndi ɓatu ɓasi ɓɛ ɓalyalyi.
Uɓikya ɓɛ: «Na lisyɛ li nili, odwini kuwa masyɛ tɛkɛɓɛ na makwanganya
nimɔ mo mino ka muɓundilagi ni makɛgu kalya luki.
34 Nakamuɓikya ambɛ lyoni nɛki mino mikyo luki, kyɛ miki ɓapupu aka.
A ɓɛyɔ, likpumuka kagyigu mutu gutugu ɓemoti aka luga kunu.»
35 Kumbusa wa munzina mi nimɔ ɓɛyɔ, Pɔlɔ ava ndi mukati, abibiso
Kunzi kambwa ka ɓambanzu ɓasi, oɓunonogo, apunga kalya.
36 Nzuyi upolimana ndi iɓu ɓasi, ɓalya kuwa ndi gɔni iɓu.
37 Kusɔ wa bato, ta ndi ɓasi ɓambanzu miya yiɓa ɓatɛkɛɓɛ maɗiya na
ika na maɗiya (276).
38 Niyɔ ɓikutogo, ɓambimba ndi nganu ko liɓo ɓɛkyɛ bato opolimoni.

Bato olindini

39 Niyɔ lisyɛ asyɛ, ɓagya-ligubo ɓa bato ɓakibagu ndi ɓata pa. Luki
limoti, ɓina kuwa ndi ɓyi pa yo mbumi yimoti ɓɛnɛ, ɓukanana ndi ɓɛ
bato akwanana kainda kaifuma ku ɓɛyɔ.
40 Ɓakulaga ndi ligi niyɔ ɓamu ɓi a ndi ɓayikpikilaga na ɓangwɛyi, ɓasa
ndi kolindo ko liɓo. Ko ngbingo yi ninɔ gɔni nɔ, ɓakula ndi ligi ya ambu
ninɔ ananaga bato ka mu mo liɓo. Kumbuso yi, ɓobongisa ndi kutuko ka
mu ma bato, muvivi utundulo, ɓaga miso ku mbumi a ndi mino.
41 Luki limoti, ɓadwɛ ndi ka liɗuku lo mbumi yi niyɔ, luga wa ɓodungo
ɓayiɓa, bato akpakpaga ndi wa aka wa. Mu mi olinda ndi ɓiɓɛ ko mbumi
ni kɛgu ɓata koɗwo, liɓɔ li lasi a ndi kapanzikana na muɓaka mapu nimɔ
a ndi kaigyonoso.
42 Kuwa wa, ɓasuda ɓa ndi kapa kaulumwisogo ɓatu ɓa bɔlɔkɔ, ɓɛkyɛ
gutugu ɓemoti aka kokyogonitɔgu pisi kogwo liɓo.

43 Luki limoti, kʉmanda wa Lʉma a ndɨ na mʉsasa kahukusogo Pɔlɔ,
ʉpakya ndɨ kagya ɓɛyɔ. Ʊkpamya ɓatʉ nɨɓɔ ɓibaga ndɨ kogwo liɓo ɓɛ
ɓapʉngɨ nɨ ɨɓʉ kogwo, ɓopupana kubi.
44 Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakwanana kaʉɓyɛ gɔnɨ nɨ ɓigwinonogini ka ɓodongbu
ɓaya maɓaʉ, ɨkanɨ ka nɨɓayɔ apanzɨkana ndɨ ka bato. Kinili, ɓatʉ ɓasɨ
ɓosila ndɨ kubi ɓɨnza aka.

28

Pɔlɔ a ko uzu wa Melita

1 Nɨyɔ tahʉkaga ɓɛyɔ, ɓatɨɓɨkya ndɨ ɓɛ lino lo uzu nɨyɔ ta ndɨ mino nɨ
Melita.
2 Ɓatʉ ɓa mugi mi ɓatɨgya ndɨ ɓɨnza kʉgbɛ, ɓatɨtɨlya ndɨ. Yɛkɨ mbwayɨ
a ndɨ kalʉka na ɓʉdɨ gɔnɨ, ɓatɨgbʉndɨlya ɓuku ɓɛ tʉtɨ ɨɓusu ɓasɨ.
3 Pɔlɔ atʉpa ndɨ ɓɛnzyaga kodɨkitoku ko ɓuku. Mbʉma opupa ndɨ kʉsɔ
yi ko bulya ɓʉzʉ, ayangata ndɨ ka kʉɓɔkʉkɔ. 4 Nɨyɔ ɓatʉ ɓa mugi ɓamɨna
mbʉma kanɨ ayongotini ka kʉɓɔkʉkɔ ɓɛyɔ, ɓapʉnga ndɨ kaɨnzɨnzɨnya ɓɛ:
«Alʉkʉ yi nɨmʉ a asɨ mʉgya-manyɛ aka. Oukogi mbɛyɨ ɓɨkwɛ ko liɓo, luki
limoti, ɓungbingbili ko Kunzi akapa ɓaka ɓɛ okwi.»
5 Luki limoti, Pɔlɔ ɨkpazya ndɨ nzʉka yi nɨnɔ ko ɓuku nɨ kimukonigʉ
gʉtʉgʉ luki limoti aka.
6 Ɓa ndɨ kasɨma ɓɛ kʉɓɔkʉkɔ afulatʉ Pɔlɔ ikanɨ okwo ɓigbututu. Nɨyɔ
ɓaɓʉndɨla ɓɨndɨ nɨ luki kagyigʉ, ɓoyikasa tamanaga kaɓʉ, ɓapʉnga ndɨ
kaɓɨkya ɓɛ a kunzi.
7 Ngama wo uzu yi nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Pubiliyɔ, a ndɨ no tiko ɓuwobi na pa
yi nɨyɔ. Ɨyɨ Pubiliyɔ atɨtɨlya ndɨ ɓɨnza, tasyɛ masyɛ masaa kʉ kakɨ.
8 Abakɨ Pubiliyɔ a ndɨ wakanga, anɨmʉkana ɓʉdɨ, anapʉwa gɔnɨ ɓangʉ.
Pɔlɔ ingya ndɨ kʉ a ndɨ mino, alʉmbɨlya, abisilya maɓɔkʉ, ahʉka ndɨ.
9 Kumbuso yi, ɓatʉ ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓa ndɨ kayɨmʉkana ko uzu yi nɨnɔ
ɓodoku ndɨ gɔnɨ, ɓahʉka ndɨ.
10 Ɓambanzʉ ɓapága ndɨ ɨbɨba kʉgbɛ. Nɨyɔ ta kʉwa ndɨ katʉkya,
ɓatɨpápa ndɨ.

Pɔlɔ odwini ka Lʉma

11 Kumbusa wa ɓatɨmba ɓasaa, tatʉkyɨlya ndɨ lɨgʉndʉ ka bato nɨnɔ
ina ndɨ ɓɛ «Bokunzi ka ɓoɓigi». Bato yi nɨyɔ a ndɨ bato wa gʉɗʉ wa
Alesandulia, ɓafʉma ndɨ ko uzu wa, kaɓʉndaga ɓɛ ngbinga wa ɓʉdɨ ɓapʉ
akɨtagɨ mbɛyɨ.
12 Nɨyɔ tosilo ka Silakuse, tagya ndɨ kʉ ɓɛyɔ masyɛ masaa.
13 Katʉkya wa, taɓyɛ ka mutili mo liɓo lidingi aka kadwɛ ka gʉɗʉ yi nɨnɔ
ina ɓɛ Legio. Ɓʉgala ɓi, muvivi nɨmɔ kɛgʉ ndɨ mapʉ kotukyoku miso ya
Zebu apʉnga ndɨ kovivo. Kumbusa wa masyɛ maɓa, tadwɛ ndɨ ka gʉɗʉ
yi nɨnɔ ina ɓɛ Puteoli.
14 Kʉ ɓɛyɔ, tʉtakanya ndɨ ɓomomosu ɓakilisito, ɓatɨɓɨkya ndɨ ɓɛ tasyɨ
mbɛyɨ na ɨɓʉ pɔsɔ yimoti. Lɨgʉndʉ kusu ka Lʉma a ndɨ ɓɛyɔ.
15 Nɨyɔ ɓomomosu ɓa Lʉma ɓʉkana ndɨ mino mongoni kusu, ɓodoku
ndɨ katɨtɨlya ka sɔkɔ wa Apiyo, na ka Tiletabeline*. Nɨyɔ Pɔlɔ ʉmɨna ndɨ,
abibiso Kunzi, ngu amigoku ɓata.
16 Nɨyɔ tosila ndɨ ka Lʉma, ɓawanya Pɔlɔ ndaɓʉ di, ɓapá sʉda ɓemoti
nɨnɔ a ndɨ kaɓuulyogo.

Pɔlɔ akaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Lʉma

---

* **28:15 28:15** *Tiletabeline:* Ka Ligiliki a «Bandaɓʉ ɓayɨsaa ka ɓobiko.»

17 Kumbusa wa masyɛ masaa, Pɔlɔ ʉmaka ndɨ ɓangama ka Ɓayuda nɨɓɔ
ɓa ndɨ kʉ ka Lʉma. Nɨyɔ ɓamʉmʉkana, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɓomika-mama,
nakʉgyɨlyagʉ ndɨ ɓava-kukusu ɓʉnyɛ gʉtʉgʉ ɓumoti aka ikanɨ koɓuno
yɨgya yaɓʉndɛlɨ ka ɓotitosu. Luki limoti, ɓegwi ndɨ ka Yelusalɛma, ɓɛsʉta
ka maɓɔkʉ ka Ɓalʉma.
18 Nɨyɔ ɓesombiso, ɓa ndɨ kapa kesiso. A ɓɛyɔ, ɓakɛmɨnagʉ ndɨ gʉtʉgʉ
na lɨkpʉmʉka limoti aka nɨlɔ ɓakwanana ndɨ mino kɛmwɔ.
19 Luki limoti, Ɓayuda ɓakɛgʉ ndɨ ɨɓʉ kabaɨlya. Kinili, nɨna ndɨ ambɛ
okwononi ɓɛ ngama mudingi wa Lʉma aka nɔ akʉ ngɓanga kamɨ. Kʉsɔ
wa nɨyɔ yasɨ, nakɛgʉ ndɨ na tamanaga kaʉsʉngʉlya ɓava-kukusu.
20 Kinili, namumoki ambɛ namʉɓɨkyɨ ɓɛyɔ. A ɓɛyɔ, namʉkandɨla na
selegeni ɓɛnɛ ko bulya mʉtamanagɨ nɨnɔ Ɓezaleli ɓa nomu.»
21 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Iɓusu, takamɨnagʉ balʉwa gʉtʉgʉ ɓemoti aka
kotukyoku ka Yudɛa ko bulya kakʉ. Gʉtʉgʉ momosu Muyuda kodokugʉ
katɨpága mongoni, ikanɨ katɨɓɨkya lɨkpʉmʉka lanyɛ ko bulya kakʉ.
22 Luki limoti, to ɓi kapa kaʉkana tamanaga kakʉ. A ɓɛyɔ, takaiba ambɛ
ɓapa ɓayasɨ, ɓambanzʉ ɓakɛgʉ kabaɨlya lidʉ li nɨlɔ wo mino.»
23 Kʉwa wa, ɓangama ka Ɓayuda ɓi nɨɓɔ ɓobisa ndɨ lɨsyɛ limoti
kosilyono na Pɔlɔ. Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, ɓodoku kʉwa ndɨ ɓakpʉ kʉgbɛ ka pa
nɨyɔ Pɔlɔ asyɛgɛ ndɨ mino. Katʉkya na ɓʉsɔɓɨ kadwɛ na ɓʉgɔgɔ, Pɔlɔ a
ndɨ kaʉtʉmbʉlyaga, anʉpá mʉtʉʉ ko bulya Ɓʉngama ko Kunzi. Anakɨsa
ɓɛ ɓaɓɨnɨkyanɨ lɨkpʉmʉka ka Yeso, pisi ka mʉtʉʉ ka Musa, na ka ɓakɨtaɓʉ
ka ɓogyalandʉ.
24 Luga kaɓʉ, ɓemoti-ɓemoti ɓaɓɨnɨkyana ndɨ nɨlɔ a ndɨ kaɓɨkya, luki
limoti ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakya ndɨ.
25 Ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino komisikono, ɓakɛgʉ ndɨ kaʉkanana
luga kaɓʉ. Pɔlɔ ʉmatɨlya ndɨ lɨkpʉmʉka limoti aka ɓɛ: «Lɨmbɛngɨ-Lotu
aɓɨkya ndɨ lɨngʉnʉ ngbingo yi nɨnɔ a ndɨ mino kaʉnzɨnɨlya ɓotitonu, pisi
ka mugyalandʉ Isaya ɓɛ:
26 ‹Waga, hʉɓɨkya ɓatʉ nɨɓana ɓɛ:
Mikatʉ kaʉkana ɓɨnza, luki limoti makotombisyigʉ.
Mikatʉ kaanda ɓɨnza, luki limoti makɨnɨgʉ.
27 A ɓɛyɔ, mambɛngɨ ka ɓatʉ nɨɓana a kʉwa muti.
Ɓidulogoni ndɨ motili,
ɓaɓʉwa miso,
kyɛ misa kaɓʉ kinonitɔgʉ,
motili kaɓʉ kukononitɔgʉ,
mambɛngɨ kaɓʉ kotombisyonitɔgʉ
ɓɛkyɛ ɓakemigilyonitɔgʉ, nuhukuso!›»
28 Pɔlɔ opipiloku kʉwa ndɨ ɓɛ: «Wibonito sɛ ɓɛ Kunzi otikoniku
Muhukuso ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda. Ɓʉkanatʉ ndɛkɛ ɨɓʉ.»
[
29 Nɨyɔ Pɔlɔ aɓɨkya ɓɛyɔ, Ɓayuda ɓaga ndɨ nɨ ɓanagya ɓoɗongoso kʉgbɛ
luga kaɓʉ.]
30 Pɔlɔ agya ndɨ ɓyanga ɓɨɓa ka ndaɓʉ nɨyɔ apága ndɨ mino ɓuyi yɔ.
Ʉtɨlyaga ndɨ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓodogoku ndɨ kanda.
31 Aɓɨkyaga ndɨ mongoni ma Ɓʉngama ko Kunzi, anuwonisilo ɓambanzʉ
lɨkpʉmʉka ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito nɨ kɛgʉ na kʉɓangakʉ, nɨ
ɓakɛgʉ gɔnɨ kapakya.

Balʉwa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ
Ɓalʉma
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Balʉwa yi nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ ɓakilisito ɓa Lʉma nɨmʉ. Kanogagʉ ndɨ ɨyɨ kʉ ɓɛyɔ, mʉtʉ wagɔgɔ nɔ ʉpága ndɨ Ɓalʉma Mongoni Manza, omosa ndɨ baya kʉ ɓɛyɔ. Pɔlɔ ukpikilya ndɨ kyɛ ɓibi ɓɛ atʉ. Kinili ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ, ko ngbingo yi nɨnɔ ika ndɛkɛ mino kaaga ka Ɛsɨpanya, aɓyɛtʉ pisi kʉ ɓɛyɔ kautumiso mambɛngɨ ɓɛ ɓiki ko pisi ka Kilisito aka. Ʉɓɨkya ndɨ gɔnɨ ɓɛ ɓalʉmbɨlyɨ kyɛ inisoni no pisi yi nɨyɔ atʉkilya mino lɨgʉndʉ. Pɔlɔ uwonisilo ka balʉwa yi nɨmʉ luki li nɨlɔ a la ɨzangɨya kʉgbɛ ka baya nɨ Kilisito. Aɓɨkya ɓɛ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓagya ndɨ ɓʉnyɛ ɓakinisonigʉ ndɛkɛ ɓata na ɨbɨba ko Kunzi. Luki limoti, ɓakwanana mbɨya wanʉ kaʉkanana no Kunzi pisi kamatɨkana na Yeso-Kilisito.

Kunzi apʉnaga ndɨ Pɔlɔ ɓɛkyɛ iki atʉtʉmbwa kaɓɨkyaga Mongoni Manza. Pɔlɔ akaɓɨkya ɓɛ Mongoni Manza mi nɨmɔ, a ngu ko Kunzi ka mʉtʉ wasɨ nɨnɔ aɓɨnɨkyana. Ɓakakwananigʉ ɓata kaɓɨkya ɓɛ mʉtʉ yi nɨmʉ a Muyuda ikanɨ kɛgʉ Muyuda. Ɓakilisito ɓasɨ ɓa mʉɗɔngɔnɨ ko misa ko Kunzi, kɛgʉ na mʉtʉ yi nɨnɔ akitogi ɓɛngɛnɨ. Ʉvaga abɛ ɓatʉ ɓongbingbili, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Moɓiso aɓɨkyaga mino ɓɛ: «Mʉtʉ wongbingbili ika ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ pisi ka baya.» Ɓalʉma 1:17.

Pɔlɔ akaɓɨkya gɔnɨ ɓɛ okwononi ɓakilisito ɓasɨ ɓʉkananɨ, mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kamuyonitɔgʉ ɓɛngɛnɨ, kabisonitɔgʉ na mʉkɔmbʉ, kakonitɔgʉ ngbanga kakɨ gʉtʉgʉ yɨgya kakɨ kiki ɓɛyɔ okwononi mino.

Balʉwa yi nɨmʉ, nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya Ɓalʉma a wanza kʉgbɛ, katʉkya ka ɓʉndɛlɨ, Ɓakilisito ɓatɨlya ndɨ ɓɨnza.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Pɔlɔ akaɓɨkyaga Mongoni Manza *1:1-17*
Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓɔ ɓagya ndɨ ɓʉnyɛ *1:18–3:20*
Ɓɛyɔ Kunzi ʉva ndɨ mino ɓomikya-ɓambanzʉ kaiko ɓatʉ ɓongbingbili *3:21–4:25*
Ɓatʉ ko Kunzi ɓinisanatʉ ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ wambɨya *5:1–8:39*
Kunzi amuyini Izaleli, luki limoti kɛgʉ ka ɓongbinga ɓasɨ *9:1–11:36*
Ɔɓɨlɨ wambɨya nɨnɔ wa sɨpananɨsɔ *12:1–15:13*
Nɨyɔ Pɔlɔ osisilya ndɨ, na yuuso *15:14–16:27*

Yuuso

1 Ɨmɨ Pɔlɔ, mʉgya-ligubo ka Yeso-Kilisito nɔ nakpiki balʉwa yi nɨmʉ. Kunzi ɛmaka ndɨ kaika atʉtʉmbwa, ɛtɛ di kaɓɨkyaga Mongoni Manza kakɨ.

2 Mongoni Manza mi nɨmɔ Kunzi awanyaga ndɨ ndɛlɨ aka, pisi ka ɓogyalandʉ kakɨ ka Moɓiso Motu.

3-4 Akanzɨna ko bulya ko Mikakɨ, Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito nɨnɔ ɨɓʉkʉta ndɨ abɛ mʉmbanzʉ pisi ka lɨvananza ka ngama Daudi. Luki limoti, wa opupa ndɨ mino ka mbʉkʉ, Lɨmbɛngɨ-Lotu owonisila ndɨ no ngu ɓɛ a Miko Kunzi.

5 Ko pisi ka Yeso, Kunzi ɛpá ɨzɨyɔ kaika atʉtʉmbwa ka ɨbɨba kakɨ, kauluto ɓambanzʉ ɓa ɓɛvananza ɓayasɨ kabaɨlya na kagya Mʉtʉʉ kakɨ.

6 Ma gɔnɨ kʉsɔ ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ, ɨɓunu ɓi nɨɓɔ Kunzi amʉmakaga kaiko ɓatʉ ka Yeso-Kilisito.

7 Nakamukpikilyo iɓunu niɓɔ ma kʉ ka Lʉma, iɓunu ɓasi niɓɔ Kunzi amʉpa, amʉmaka kaiko ɓatʉ kaki ɓotu. Obosu Kunzi na Mombukwonodosu Yeso-Kilisito amuɗukilyi izi yɔ na maziyɔ.

Pɔlɔ akapa kainda kaʉnda Ɓakilisito ɓa Lʉma

8 Kambwa wa yasi, namigisyaga Kunzi kami ibiba pisi ka Yeso-Kilisito ko bulya kunu ɓasi, kyɛ mongoni ma baya kunu akomisikono ka ɔɓili wasi.

9 Kunzi ninɔ nagugubyogo na limbɛngi limoti kaɓikyaga Mongoni Manza ko mikaki, akaiba ɓɛ nakaɓikya lingʉnʉ. Akaiba ɓɛ nasyɛgɛ limbɛngi kunu,

10 ɓongbinga ɓasi wa nalʉmbago mino. Nakakʉnga Kunzi ambɛ kapa, eukulyi pisi kainda kamʉnda.

11 A ɓɛyɔ, na na mʉsasa kʉgbɛ kamʉmina, kyɛ namʉpí apɛpɛ ninɔ wa Limbɛngi-Lotu, iba wikoni ɓakamaga ɓingumu ka baya.

12 Na kʉgbɛ, nakapa kamʉmina kyɛ totumisoni mambɛngi ka baya.

13 Iɓunu ɓomika-mamaaa, nakapa ambɛ wiboni ɓɛ nikagatʉ ndi na mʉtamanagi nganga ɓikyɔ kainda kamʉnda, luki limoti kadwɛ mɔni na ɓʉɓwanʉ pisi kanoukwikonigʉ. Nakapa ambɛ ligubo kami aɓʉkʉti masɔlɔ luga kunu ɓɛgɛyɔ aɓʉkʉta ndi mino ka ɓɛvananza ɓayagɔgɔ.

14 Nokwononi kainda ka ɓatʉ ɓasi iki ka ɓatʉ ɓa ibiba ikani ka niɓɔ ɓa payaya, iki ka ɓatʉ ɓa ɓalʉwa ikani ka niɓɔ ɓakasʉmagʉ.

15 Kinili, na gɔni na mʉsasa koɓikyogoku Mongoni Manza ku kunu ka niɓɔ mikaga ka Lʉma.

Ngu ya Mongoni Manza

16 Nakɛgʉ no suni kaɓikyaga Mongoni Manza. A ɓɛyɔ, a ngu niyɔ Kunzi uhukusogo na iyu ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓabalyaga, kapʉnga mbɛyi na Ɓayuda sɛ kʉwa niɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda.

17 A ɓɛyɔ, Mongoni Manza akowonisilo ɓɛyɔ Kunzi uitisogo mino ɓambanzʉ kodoku ɓatʉ ɓongbingbili ko misa kaki. A pisi ka baya aka, katʉkya ka mʉpʉnganagi na kadwɛ ka muliɓo, mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ Moɓiso aɓikyaga mino ɓɛ: «Mʉtʉ wongbingbili ika ndɛkɛ na ɔɓili pisi ka baya.»

Ngbʉta ko Kunzi ka ɓatʉ ɓanyɛ

18 Kunzi akowonisilo ngbʉta kaki kotukyoku kʉgʉ wa lisyɛ ka ɓʉnyɛ ɓasi na yigya yanyɛ yasi ka ɓambanzʉ. Ɓakpingbaga likpʉmʉka la lingʉnʉ pisi ka yigya kaɓʉ yanyɛ yi niyɔ.

19 Luki limoti, likpʉmʉka nilɔ ɓambanzʉ ɓakwanana kaiba ko bulya ko Kunzi a ɓingbanganya, kyɛ iyi nɔ umibisa ndi ɓingbanganya.

20 A ɓɛyɔ, katʉkya ndi wa aka wa Kunzi agya ndi mino ɔɓili, makpʉmʉka nimɔ kinisonogigʉ, akaiɓikya ɓɛ ngu kaki ya ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ na yimibisikoso kaki ɓɛ a Kunzi, inisanaga ɓingbanganya ka makpʉmʉka nimɔ agya ndi. Kinili, ɓambanzʉ ɓakikigʉ no pisi yi niyɔ ɓigbʉka mino.

21 Ɓamibatʉ Kunzi, luki limoti ɓakaɓangagigʉ na kamigisilyo ibiba ɓɛyɔ okwononi mino. Ɓamʉ kaɓʉ odonuku ɓiyoyoyo, mambɛngi kaɓʉ ma ɓungingi otigoloni ko biti.

22 Ɓibibaga ɓɛ ɓa na yimibo, luki limoti ɓa ɓongingi.

23 Ka pa yibibiso Kunzi ninɔ kokwogigʉ, ɓobibisaga kʉwa iɓʉ gbiliɔ payaya niɔ ɓambanzʉ ɓagya ka likingyosi ka mʉtʉ wa liɔmbʉ, ikani la ɓombu, ikani la ɓanyama ɓa magʉ makwanganya, ikani la ɓanyama niɓɔ ɓolutikonogo wasi.

1:17 1:17 Wanda ka Abakuki 2:4.

24 Kinili, Kunzi usa kuwa ndi kagya makpumuka ma musugu kaɓyɛnɛnɛ
na musasa ma mambɛngi kaɓu, kuwa wa gɔ wa, ɓapunga kagyilyana
makpumuka mo suni luga kaɓu.
25 Ɓogomosyono lingunu nilɔ ko Kunzi na likpumuka la kuɓɔɓɔku.
Ɓanobibiso na kogugubyo makpumuka nimɔ Kunzi agya ndi ni ɓakɛgu
kabibisa iyi Kunzi mombukwana-daki. Iyi ninɔ okwononi na ibiba ka
ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! A ɓɛyɔ.
26 Kinili, Kunzi usa ndi ka musasa ma nzuyi nimɔ mupá suni. Ɓoko kaɓu
ɓanasyɛnɛnɛ luga kaɓu, yigya yi niyɔ a di na niyɔ igyonosogo.
27 Muɗɔngɔni ɓɛgɛyɔ, ɓaluku ɓasa kasyɛ na ɓoko, ɓanapa kayungana
na kasyɛnɛnɛ luga kaɓu, ɓanagya likpumuka lo suni. Kuwa wa gɔ wa,
ɓakainiso na mukalya nimɔ okwononi na yigya yanyɛ kaɓu.
28 Yɛki ɓakapagu ndi kamiba Kunzi, Kunzi usa ndi ka yimibo kaɓu ya
ɓungingi, kinili ɓakagya nilɔ ɓakakwanigu ɓi kagya.
29 Ɓaɓutumo na likpumuka nilɔ kɛgu la ɓungbingbili, ɓunyɛ, musasa,
ɗiya, ɓaɓutumo na imi, ɓanamwɔnɔnɔ luga kaɓu, ipumbu, kuɓɔɓɔku na
ɓanagya nilɔ aka lɔ ɓopo. Ɓanaɓukulyanaga makpumuka,
30 ɓanaɓikyana makpumuka manyɛnyɛ, ɓa ɓomuyoniso ko Kunzi,
ɓakɛgu kaɓangana, ɓatu ɓakibinika na ɓayibiba, ɓatu ɓa ɓokoli na ɓatu
ɓakugbomiso ɓaɓukuta kaɓu ɓamu.
31 Ɓakɛgu na yimibo, ɓanaɓikya makpumuka ni ɓakɛgu kagya, ɓatu ɓa
limbɛngi lapu ni ɓakɛgu no kumbu na ɓatu ɓagɔgɔ.
32 Wikwɛ sɛ, ɓibatu mungimbɔ ko Kunzi nimɔ akaɓikya ɓɛ ɓatu
niɓɔ ɓigyaga ɓɛyɔ ɓokwononi na kukwaku. Gutugu ɓɛyɔ aka yɔ,
ɓakaidukulogo aka na yigya yi niyɔ, ɓanubailya gɔni niɓɔ ɓagyaga
makpumuka mi nimɔ.

2

Kunzi akɔtu ndɛkɛ ngbanga ka ɓambanzu

1 Iwɛ yi ninɔ wakakɔ ngbanga ka ɓɛngɛni, wakikigu ndɛkɛ no pisi niyɔ
wigbuka mino ka mungimbɔ ɓɛgɛyɔ, gutugu sɛ piyɛ ni wa wani aka. Kyɛ
kika kani wakakɔ ngbanga ka ɓatu ɓagɔgɔ, wanagya ɓata abɛ iɓu gɔni,
wakaimakya ni iwɛ mombukwana-daki yi ka mungimbɔ.
2 Tibagatu ambɛ Kunzi akɔgɔ ka lingunu ngbanga ka ɓatu niɓɔ ɓagyaga
inguo ya makpumuka mi nimɔ.
3 Wakasima ɓɛ wanyikatu mungimbɔ ko Kunzi, iwɛ yi ninɔ wakɔgɔ
ngbanga ka ɓɛngɛni ka makpumuka nimɔ wagyagatu gɔni iwɛ?
4 Ikani ɓudingi ɓa ɓunza ko Kunzi, limbɛngi kaki linda na limbɛngi kaki
lo kumbu, kudwisogigu iwɛ limbɛngi? Wakɛgu kaiba ambɛ ɓunza ko Kunzi
ɓɔ ukpamya koyikoso yigya?
5 Luki limoti, wa na limbɛngi lapu na nilɔ kapagu koyikono. Kinili,
wakaimakilya ngbuta yidingi niyɔ ko Kunzi ka lisyɛ nilɔ owonisila ndɛkɛ
mino ngbuta kaki na kakɔ ngbanga ka ɓungbingbili,
6 akalya ndɛkɛ mutu yikaka-yikaka kaɓyɛnɛnɛ na yigya kaki.
7 Kunzi upá ndɛkɛ ɔɓili wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ ɓatu niɓɔ ɓakisaga
ɓongbinga ɓasi kagya ɓunza na ɓanakisa ibiba, na bibiso pa imoti na ɔɓili
ninɔ kosyigu ndɛkɛ.
8 Luki limoti, owonisila ndɛkɛ ngbuta kaki, kikigu ndɛkɛ no kumbu ka
niɓɔ ɓakamukanagigu, na niɓɔ ɓamuya kagya lingunu ko Kunzi, ɓanaɓyɛ
pisi ya ɓunyɛ aka.
9 Ɓatu ɓasi niɓɔ ɓagyaga ɓunyɛ, kapunga ka Ɓayuda sɛ kuwa ka ɓatu
ɓi niɓɔ ɓakɛgu Ɓayuda ɓigyogyisa ndɛkɛ, ɓalya kumbu.

10 Luki limoti, Kunzi ɯpá ndɛkɛ ɨbiba, bibiso na maziyɔ ɓasɨ nɨɓɔ
ɓagyaga ɓɯnza, kapɯnga ka Ɓayuda adwɛ ka ɓatɯ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgɯ Ɓayuda.
11 A ɓɛyɔ, Kunzi kakɔgɨgɯ mɯmbanzɯ na mɯlɨlɨ.
12 Ɓatɯ ɓasɨ nɨɓɔ ɓagyaga ɓɯnyɛ kanɨ ɓakibigɯ Mɯtɯɯ ka Musa,
ɓolumwaga ndɛkɛ kanɨ Mɯtɯɯ mi nɨmɔ kugyogyisigɯ. Luki limoti, ɓasɨ
nɨɓɔ ɓakagya ɓɯnyɛ nɨ ɓakaiba Mɯtɯɯ ka Musa, Kunzi akɔ ndɛkɛ ngbanga
kaɓɯ kaɓyɛnɛnɛ na Mɯtɯɯ mi nɨmɔ.
13 A ɓɛyɔ, kɛgɯ asɨ nɨɓɔ ɓɯkanaga Mɯtɯɯ ɓɔ ɓa ɓongbingbili ko misa ko
Kunzi, luki limoti, nɨɓɔ aka ɓɔ ɓagyaga Mɯtɯɯ mi nɨmɔ.
14 Ɓɛvananza ɓayagɔgɔ ɓakɛgɯ ɨɓɯ na Mɯtɯɯ ka Musa. Luki limoti,
ɓemoti-ɓemoti luga kaɓɯ ɓagyaga nɨyɔ aka yɔ Mɯtɯɯ mi nɨmɔ aɓɨkyaga.
Gɯtɯgɯ ɓɛyɔ ɓakɛgɯ mino na Mɯtɯɯ mi nɨmɔ, ɓowonisilogo ɓɛ ɓibagatɯ
nɨlɔ ɓokwononi kagya.
15 Ɓakowonisilo ɓɛ nɨlɔ Mɯtɯɯ apaga a lakikpiko ka mambɛngɨ kaɓɯ.
Mambɛngɨ kaɓɯ akaiba lɨkpɯmɯka li nɨlɔ, gɯtɯgɯ tamanaga kaɓɯ aka
ɯsɯngɯlyagatɯ ko ngbingo wagɔgɔ, ngbingo wagɔgɔ ɯmamalya.
16 Igyonosa ndɛkɛ ɓɛyɔ ka Lɨsyɛ nɨlɔ Kunzi akɔ ndɛkɛ mino ngbanga wa
ɓodikidi ka ɓambanzɯ pisi ka Yeso-Kilisito, kaɓyɛnɛnɛ na Mongoni Manza
nɨmɔ nakaɓɨkyaga.

Ɓayuda na Mɯtɯɯ

17 Sɛ kɯwa ɨwɛ, wɨmakaga ɓɛ wa Muyuda, wɨgɯmyaga ka Mɯtɯɯ ka
Musa, wɨbɨbaga ɓɛ wa mɯtɯ ko Kunzi,
18 wibagatɯ nɨlɔ Kunzi apaga na Mɯtɯɯ uwonisiloni kapɯnaga nɨlɔ
okwononi,
19 wɨvaga abɛ mɯtɯ yi nɨnɔ ukpokyonisogo ɓatɯ ɓo koloɓu ya mamɔmɔ
na ɓɯngbanganya ka nɨɓɔ ɓa ko biti,
20 muwonisilo ka ɓongingi na ka ɓomiki ɓakɛkɛkɛ. A ɓɛyɔ, wakaiba
ɓɨnza ɓɛ Mɯtɯɯ uwonisiloni yimibo yasɨ na lɨngɯnɯ.
21 Ɛɛɛ, ɨwɛ nɨnɔ wakauwonisilo ɓatɯ ɓagɔgɔ, ko bulya tino yɔ wakɛgɯ
mino kaiwonisilo ɨwɛ ɓamombukwana-dakɨ yi? Ɨwɛ nɨnɔ wakakɯwa ɓɛ
wosoni kuɓakɯ, ko bulya tino yɔ wo mino kaiɓo?
22 Ɨwɛ nɨnɔ wakaɓɨkya ɓɛ mɯmbanzɯ kosyonitɔgɯ na muko ikanɨ
mbɯnya ɓɛngɛnɨ, ko bulya tino yɔ wo mino kagya ɓɛyɔ? Ɨwɛ nɨnɔ hɯmɯya
ɓokunzi gbalɨ, ko bulya tino yɔ wo mino kaiɓo mukumbo ka ɓandaɓɯ ka
ɓokunzi ɓi nɨɓɔ?
23 Wɨbɨbaga ɓɛ wiba Mɯtɯɯ ko Kunzi, luki limoti, wamɨnaga Kunzi
payaya ko pisi yiɓuno Mɯtɯɯ kakɨ.
24 A ɓɛyɔ, ikpikaga ka Moɓiso ɓɛ: «Ɓɛvananza ɓayagɔgɔ ɓakatɯmbwa
lino ko Kunzi ko bulya kunu.»
25 A ɓɛyɔ, sɨmɯisɔ ika na ɨzangɨya iba wakagya Mɯtɯɯ, luki limoti,
wakoɓuno Mɯtɯɯ, wika abɛ mɯtɯ nɨnɔ ɓakanakugɯ.
26 Kika kanɨ mɯtɯ yi nɨnɔ ɓakanakugɯ akagya Mɯtɯɯ, Kunzi kamɨnɨgɯ
abɛ kika kanɨ ɓakɔni ndɨ?
27 Mɯtɯ nɨnɔ ɓakanakugɯ, luki limoti agyagatɯ Mɯtɯɯ, akɔ ndɛkɛ
ngbanga kakɯ, ɨwɛ nɨnɔ wakoɓuna Mɯtɯɯ, gɯtɯgɯ kika kanɨ wibagatɯ
Mɯtɯɯ ɓɛyɔ ɓokpiko mino na gɯtɯgɯ kika kanɨ ɓukoni ndɨ aka.
28 A ɓɛyɔ, Muyuda walɨngɯnɯ kɛgɯ nɨnɔ inisaga ka nzɯyɨ aka na kɛgɯ
nɨnɔ ɓɨnaga ipukuli ya sɨmɯisɔ ka nzɯyɨ kakɨ.
29 Luki limoti, Muyuda walɨngɯnɯ a nɨnɔ wa ka lɨmbɛngɨ, nɨnɔ ɓakɔ
sɨmɯisɔ ka lɨmbɛngɨ kakɨ, sɨmɯisɔ nɨsɔ otukyoku pisi ka Lɨmbɛngɨ-Lotu, nɨ
kɛgɯ pisi ka Mɯtɯɯ nɨmɔ ɓokpikaga ndɨ ko moɓiso. Muyuda yi nɨnɔ Kunzi
nɔ abɨbaga, kɛgɯ ɓambanzɯ.

3

Ɓatu ɓasi ɓa ɓanyɛ ko misa ko Kunzi

1 Kaiko sɛ kuwa Muyuda a na izangiya tino? Gutugu simuisɔ aka a na
izangiya tino?
2 Izangiya a yidingi ka ɓopisi ɓayasi. Kunzi uhukwilyo mbɛyi ndi asi
Ɓayuda aka likpumuka kaki.
3 Iki sɛ kuwa? Kika kani ɓagɔgɔ luga kaɓu ɓakɛgu ndi ɓongbingbili,
likpumuka li nilɔ ayikosatu Kunzi kasa ɓungbingbili kaki?
4 Kigyonosigu, gutugu iki yi aka! A ɓingbanganya ɓɛ Kunzi aɓikyaga
likpumuka la lingunu, kika gutugu kani ɓatu ɓasi ɓa na kuɓɔɓɔku,
muɗɔngɔni ɓɛyɔ Moɓiso ko Kunzi aɓikya mino ɓɛ:
«Kunziooo, ɓumibi ɓɛ wa wongbingbili ka munzina kaku,
gutugu ɓakusungulya ni ngbanga kogwigu na iwɛ.»
5 Luki limoti, kika kani ɓunyɛ niɓɔ tagyaga owonisilini ɓingbanganya
ɓungbingbili ko Kunzi, taɓikya kuwa ɓuni? Takwananatu kaɓikya ambɛ
Kunzi kɛgu ngbingbili kyɛ atipága azaɓu? (Nakanzina abɛ mumbanzu).
6 Kigyonosigu, gutugu iki yi aka! Kyɛ kika kani Kunzi kɛgu ngbingbili,
akɔ ngbanga wa ɔɓili liki?
7 Luki limoti, kika kani ɓɔngɔ kami akowonisilo lingunu ko Kunzi
ɓingbanganya na kowonisilo ibiba kaki, ko bulya iki sɛ kuwa yɔ ɓo mino
kebisa na ngbanga abɛ mutu wa ɓunyɛ?
8 Ko bulya iki takaɓikyigu mino ɓɛ: «Togyini ɓunyɛ iba ɓunza ipupisi
mino?» Ɓatu ɓagɔgɔ, ka lingunu, ɓakɛɓukulyaga likpumuka, ɓanaɓikya
ɓɛ imi nɔ nanzinaga ɓɛyɔ. Ɓatu ɓi niɓɔ, Kunzi ubisatu ndɛkɛ na ngbanga
na ɓokwononi ɓɛyɔ.
9 Iki sɛ kuwa? Iɓusu Ɓayuda, tukitogi ɓɛngɛni na iki? Haaa, gutugu no
luki limoti aka! Nowonisilini ɓi ambɛ ɓatu ɓasi, kapunga ka Ɓayuda adwɛ
ka ɓatu niɓɔ ɓakɛgu Ɓayuda ɓa ɓasi asi ka ɓunyɛ aka.
10 A muɗɔngɔni ɓɛyɔ Moɓiso ko Kunzi aɓikya mino ɓɛ:
«Kɛgu na mutu wa ɓungbingbili gutugu ɓemoti aka.
11 Kɛgu gutugu na mutu ɓemoti nino mutombisyo likpumuka,
kɛgu gutugu na mutu ɓemoti aka nino akakisa Kunzi.
12 Ɓatu ɓasi ɓapilyoni Kunzi mugɔngu, ɓasi ɓoɓungogoni.
Kɛgu na mutu ɓemoti nino akagya likpumuka lanza, gutugu ɓemoti aka.
13 Muyu kaɓu a abɛ mbuku niyɔ ikaga ɓikpo,
masasu kaɓu a nimɔ ma kuɓɔɓɔku,
munzina nimɔ opupaga ka nɔku kaɓu a abɛ lingangi la nzuka,
14 nɔku kaɓu a itumo na mogbongoni na munzina manyɛnyɛ.
15 Magu kaɓu a ɓipoli-poli kainda kaugbukumisyo ɓambanzu,
16 ɓasaga pa yiputikana na kumbu ka ɓapa ɓayasi niɓayɔ ɓakitanaga mino,
17 ɓakibigu iɓu pisi ya maziyɔ.
18 Ɓakɛgu iɓu na kuɓangaku ko Kunzi gutugu iki yi aka.»
19 Wina sɛ, tibagatu ambɛ masi nimɔ Mutuu aɓikyaga, aɓikyaga ko bulya
ka niɓɔ ɓa kusili wa Mutuu. Kuwa wa gɔ wa, kikigu na mutu ɓemoti nino
akwanana koukwa munɔku kaikisilya ɓungbingbili kaki, iba ɓatu ɓasi ɓa
ɔɓili ɓogulyi ka mukɔmbu ko Kunzi.
20 Kinili, kɛgu na mumbanzu gutugu ɓemoti nino inisana ndɛkɛ na
ɓungbingbili ko misa ko Kunzi ko bulya yigya Mutuu. A ɓɛyɔ, Mutuu
amibisaga imu mumbanzu ɓunyɛ kaki aka.

3:4 3:4 Wanda ka Mambu 51:6.

Baya aitisogo mɯmbanzɯ ngbigbili ko misa ko Kunzi

21 Luki limoti mbɨya wanɯ, Kunzi owonisiloni kɯwa ɓɛyɔ atiitisaga mino
ɓongbingbili ko misa kakɨ kanɨ kɛgɯ pisi kagya Mɯtɯɯ. Ɓakɨtaɓɯ ɓaya
Mɯtɯɯ na nɨɓayɔ ka ɓogyalandɯ oɓikyoni ndɨ lɨkpɯmɯka li nɨlɔ ɓɛ:
22 Kunzi uitisaga ɓambanzɯ kaiko ɓongbingbili ko misa kakɨ pisi
kabaɨlya Yeso-Kilisito. Agyaga ɓɛyɔ ka ɓatɯ ɓasɨ nɨɓɔ ɓabaɨlyaga, kyɛ
yɨgbananaga kɛgɯ ɓata luga kaɓɯ,
23 ɓasɨ ɓogyoni ɓɯnyɛ, ɓazanga kɯwa ɨbɨba ko Kunzi.
24 Luki limoti, Kunzi pisi ka ɨzɨyɔ kakɨ, uitisoni ɓambanzɯ ngbingbili ko
misa kakɨ pisi ka Yeso-Kilisito nɨnɔ ɯkɯlaga ka ɓɯnyɛ ɓi nɨɓɔ.
25 Kunzi apá ndɨ abɛ apɛpɛ, kyɛ pisi ka kukwakɯ kakɨ, ɓambanzɯ ɓi
nɨɓɔ ɓabaɨlya ɓinisoni na mɯpɨlya. Kunzi agya ndɨ ɓɛyɔ kowonisilo
ɓungbingbili kakɨ. Ka ɓɯndɛlɨ ndɨ, ko bulya lɨmbɛngɨ lɨnda kakɨ, kɯpágɯ
ndɨ ɓambanzɯ azaɓɯ ko bulya ɓɯnyɛ kaɓɯ.
26 Luki limoti, mbɨya yi nɨmɯ, akowonisilo ɓungbingbili kakɨ kyɛ
iki wongbingbili na kauikoso ɓasɨ nɨɓɔ ɓabaɨlya Yeso kaiko ɓatɯ ɓo
ngbingbili.
27 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, pisi ya kɨbɨba a tɯ ɓata? Haaa, gɯtɯgɯ iki yi aka! Ko bulya
ɨkɨ? Ko bulyo yɨgya Mɯtɯɯ? Haaa. Luki limoti, ko bulya baya.
28 A ɓɛyɔ, takaiba ambɛ mɯmbanzɯ kɨitagɨgɯ wongbingbili ko misa ko
Kunzi ko pisi yɨgya Mɯtɯɯ, luki limoti ko bulya baya.
29 Kunzi a sɛ kɯwa Kunzi ka Ɓayuda aka? Kɛgɯ gɔnɨ Kunzi ka ɓɛvananza
ɓayagɔgɔ? A ɓɛyɔ, a gɔnɨ Kunzi ka ɓɛvananza ɓayagɔgɔ,
30 kyɛ Kunzi a ɓemoti aka, uitiso ndɛkɛ ɓatɯ ɓasɨ ɓongbingbili ko misa
kakɨ pisi ka baya aka, iki Muyuda abɛ kɛgɯ Muyuda.
31 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, toyopisaga sɛ kɯwa Mɯtɯɯ ko bulya baya? Haaa, luki
limoti, tokwononi kapá ɨbɨba ka Mɯtɯɯ.

4

Likingyosi ka Abalahamɯ

1 Taɓɨkyɨ sɛ kɯwa ɓɯnɨ ko bulya ka titosu ɓɛyɔ ka Abalahamɯ? Ɨkɨ yɔ
inisana ndɨ na iyu?
2 Kika ndɨ nɨ Kunzi aitisa ndɨ Abalahamɯ ngbingbili pisi ka yɨgya kakɨ,
Abalahamɯ akwananatɯ ndɨ kaɨbɨba. Luki limoti, kakwananɨgɯ kaɨbɨba
ko misa ko Kunzi.
3 A ɓɛyɔ, Moɓiso ko Kunzi aɓɨkyaga ɓɛ: «Abalahamɯ abalya ndɨ Kunzi,
kinili Kunzi ava ndɨ abɛ mɯtɯ wongbingbili ko bulya baya kakɨ.»
4 Mɯgya-ligubo inisanagatɯ na mɯkalya kakɨ, mɯkalya mi nɨmɔ kɛgɯ
abɛ luki nɨlɔ ɓapága ka ɨzɨyɔ, luki limoti a nɨlɔ okwononi ɓɛ ɓapítɔ aka.
5 Wɨna sɛ, mɯtɯ yi nɨnɔ kagyagɨgɯ ligubo, luki limoti, abaɨlya Kunzi nɨnɔ
aitisogo mɯtɯ wanyɛ kaiko wongbingbili, Kunzi aitisagatɯ mɯtɯ yi nɨnɔ
mɯtɯ wongbingbili pisi ka baya kakɨ.
6 A ɓɛgɛyɔ ngama Daudi anzɨna ndɨ mino ko bulya ɓɯnza ka mɯtɯ nɨnɔ
Kunzi avaga abɛ mɯtɯ wongbingbili kanɨ kondigɯ yɨgya kakɨ ɓɛ:
7 «Ɨgyagya ka ɓatɯ nɨɓɔ Kunzi ɯpɨlyaga yɨgya yanyɛ kaɓɯ,
olimaga ɓɯnyɛ kaɓɯ!
8 Ɨgyagya ka mɯtɯ nɨnɔ Mombukwono-dosu katangagɨgɯ ɓata ɓɯnyɛ
kakɨ.»

4:3 4:3 Wanda ka Mɯpɯnganagɨ 15:6. **4:8 4:8** Wanda ka Mambɯ 32:1-2.

9 Igyagya yi niyɔ a asi ko bulya ka ɓatu ɓi niɓɔ aka ɓɔ ɓukɔ, ikani
a tu gɔni ka niɓɔ ɓakukɔgu? A ɓɛyɔ, toɓikyi ɓi ambɛ: «Kunzi ava ndi
Abalahamu abɛ mutu wongbingbili ko bulya baya kaki.»
10 Likpumuka li nilɔ igyonosa ndi ngbingo tino? A ndi kambwa wa
simuisɔ ka Abalahamu ikani kumbuso yi? A ndi kambwa, kɛgu kumbuso
yi.
11 Ɓakɔ ndi Abalahamu kumbuso, simuisɔ kaki a ndi abɛ likingyosi:
likingyosi li nilɔ a ndi kowonisilo ɓɛ Kunzi ava ndi abɛ mutu wongbingbili
ko bulya baya kaki kani ɓakanakugu gutugu. Kinili, Abalahamu iita kuwa
abaki ɓatu ɓasi niɓɔ ɓabayaga kani ɓakanukugu. Ɓatu ɓi niɓɔ, Kunzi
uvaga abɛ ɓatu ɓongbingbili.
12 A gɔni abaki ɓatu niɓɔ ɓukɔ, kɛgu niɓɔ ɓigumya asi ka simuisɔ aka,
luki limoti niɓɔ ɓaɓyɛgɛ likingyosi ka obosu ɓɛyɔ ka Abalahamu. Iyi abaya
ndi kani ɓakanakugu.

Agumɛ ko Kunzi a ka ɓatu ɓasi niɓɔ ɓabaya

13 Kunzi apá ndi Abalahamu na livananza kaki agumɛ ɓɛ iɓu ɓɔ ɓalya
ndɛkɛ ɔɓili. Kunzi kapágu ndi Abalahamu agumɛ yi ninɔ kyɛ agya ndi
Mutuu, luki limoti a kyɛ Kunzi amina ndi mutu wongbingbili ko bulya
baya kaki.
14 A ɓɛyɔ, kika kani ɓatu niɓɔ ɓagyaga Mutuu aka ɓɔ ɓakwanana kaiko
na makpumuka nimɔ ɓawanyaga ndi, baya iko nɛki ndi payaya, agumɛ ko
Kunzi kikigu nɛki ndi na izangiya ɓɛgɛyɔ.
15 A ɓɛyɔ, Mutuu alikyaga ngbuta ko Kunzi. Luki limoti, Mutuu kiki,
ɓakoɓunigu ɓɛgɛyɔ.
16 Kinili agumɛ ipá ndi ko bulya baya ɓɛ kyɛ iki apɛpɛ wa iziyɔ ninɔ
Kunzi apá. Na gɔni iki mukwanana ka ɓɛvananza ka Abalahamu ɓayasi,
kɛgu asi ka niɓɔ ɓagyaga Mutuu aka, luki limoti a gɔni ka niɓɔ ɓabayaga
ɓɛyɔ Abalahamu ninɔ obosu ɓasi abaya ndi mino.
17 A muɗɔngɔni ɓɛgɛyɔ Moɓiso Motu aɓikya mino ɓɛ: «Nuitisoni abaki
ɓɛvananza ɓayidingi.» A obosu kambwa ko Kunzi ninɔ abaya ndi. A Kunzi
ninɔ obililisaga ɓamanda, agya nilɔ kanigyonosigu ndi.
18 Abalahamu a ndi na mutamanagi kainisoniso na nilɔ kakwananigu
ndi ɓata kaiko na mutamanagi mi. Abaya ndi, iita kuwa ndi «abaki
ɓɛvananza ɓayidingi» muɗɔngɔni ɓɛyɔ Kunzi aɓikya ndi mino ɓɛ:
«Livananza kaku ika ndɛkɛ lidingi.»
19 A kuwa ndi na ɓyanga ɓuwobi kadwɛ miya yimoti. Baya kaki
kadikagagu ndi gutugu ɓɛyɔ a ndi mino kaina ɓɛ nzuyi kaki a kuwa
yakupo. A ndi gɔni kaina ɓɛ Sala kakwananigu ndi ɓata kaɓukuta.
20 Kasananagu ndi na baya kaki. Kɛgu ndi na ɓotumo ka agumɛ ninɔ
Kunzi apá ndi. Luki limoti, baya yi niyɔ apá ndi ngu, abibisa ndi Kunzi.
21 A ndi kaiba ɓinza-ɓinza ɓɛ Kunzi a gɔni no ngu yasi kotulyoso nilɔ
awanyaga ndi.
22 Kinili, Kunzi amina ndi ɓɛ a mutu wongbingbili.
23 Luki limoti, likpumuka nilɔ ɓɛ «Kunzi amina ndi ɓɛ a mutu
wongbingbili» kikpikagagu ndi ko bulya kaki mukaka aka.
24 Ikpikaga ndi gɔni ko bulya kusu yi niɓɔ tokwononi kaiko ɓatu
ɓongbingbili, iɓusu niɓɔ tabaya Kunzi ninɔ apupisa ndi Mombukwono-
dosu Yeso ka mbuku.

4:11 4:11 Wanda ka Mupunganagi 17:9-14. **4:13 4:13** Wanda ka Mupunganagi 12:2-3; 17:4-6; 22:15-18. **4:17 4:17** Wanda ka Mupunganagi 17:5. **4:18 4:18** Wanda ka Mupunganagi 15:5.

25 Kunzi asʉta ndɨ ka kukwakʉ ko bulya ɓʉnyɛ kusu, apupisa ndɨ ka mbʉkʉ kyɛ tiki ɓongbingbili.

5

Yʉkanana kusu no Kunzi pisi ka Yeso

1 Kinili, tiitoni ɓongbingbili ko misa ko Kunzi pisi ka baya kusu. Mbɨya wanʉ, ta kʉwa na mazɨyɔ pa imoti no Kunzi pisi ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito.
2 Tinisana na ɓʉnza ɓi nɨɓɔ pisi kʉ kakɨ na ko pisi ya baya. Ta kʉwa mbɨya wanʉ ɓakisulyo ka ɓʉnza ɓi nɨɓɔ. Ta na magyagya ko bulya mʉtamanagɨ mi nɨmɔ ta na imu kaiko ka ɨbɨba ko Kunzi.
3 Na ɓata, togwaga magyagya gʉtʉgʉ kanɨ takaigyogyiso aka, kyɛ tibagatʉ ambɛ igyogyiso apága lɨmbɛngɨ linda,
4 lɨmbɛngɨ linda apága kibyo, kibyo apága mʉtamanagɨ.
5 Mʉtamanagɨ mi nɨmɔ katisagɨgʉ kayɨtambya payaya. A ɓɛyɔ, Kunzi otumisoni mambɛngɨ kusu na sɨpananɨsɔ kakɨ pisi ka Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨlɔ atɨpá.
6 A ɓɛyɔ, ko ngbingo yi nɨnɔ takɛgʉ ndɨ mino iɓusu no ngu, Kilisito ukwilyaga ndɨ ɓatʉ ɓanyɛ ko ngbingo yi nɨnɔ Kunzi abisa ndɨ.
7 A yapʉpʉ kakwilyogo mʉtʉ wongbingbili. Yagɔgɔ, mʉmbanzʉ akwananatʉ kaiko wakɨtʉlya kakwilyogo mʉtʉ wanza.
8 Luki limoti, Kunzi atiwonisila ɓɨngbanganya ɓɛyɔ atɨpaga mino kʉgbɛ: Kilisito atikwilyaga mbɛyɨ ndɨ kanɨ ta asɨ ɓatʉ ɓanyɛ aka.
9 Pisi ka kukwakʉ kakɨ, tinisononi ɓongbingbili ko misa ko Kunzi, akowonisila ɓɛ atihukusaga ndɛkɛ ka ngbʉta ko Kunzi.
10 Ta ndɨ ɓomuyoniso ko Kunzi, luki limoti atɨpá kʉwa ndɨ yʉkanana na ɨyɨ pisi ka kukwakʉ ko Mikakɨ. Yɛkɨ tinisononi na yʉkanana na ɨyɨ, tahʉkaga kʉwa ndɛkɛ pisi ka ɔɓɨlɨ ko Mikakɨ.
11 Kɛgʉ asɨ nɨyɔ aka yɔ, togwaga magyagya ko Kunzi ko bulya ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito nɨnɔ atihukulya pisi mbɨya wanʉ kaʉkanana no Kunzi.

Adamʉ na Kilisito

12 Ɓʉnyɛ ogulya ndɨ ka ɔɓɨlɨ ko bulya ka mʉtʉ ɓemoti, ɓʉnyɛ ɓi nɨɓɔ ogulyisoku kʉwa ndɨ kukwakʉ. Kinili, kukwakʉ kwi nɨkwɔ ʉɗagba kʉwa ɓatʉ ɓasɨ kyɛ ɓatʉ ɓasɨ ɓogyoni ɓʉnyɛ.
13 A ɓɛyɔ, kambwa wa Mʉtʉʉ, ɓʉnyɛ a kʉwa ndɨ ka ɔɓɨlɨ aka. Luki limoti, yɛkɨ Mʉtʉʉ kɛgʉ mbɛyɨ ndɨ imu, Kunzi kandagɨgʉ ndɨ gɔnɨ bulyo ɓʉnyɛ.
14 Luki limoti, katʉkya ko ngbingo ka Adamʉ kadwɛ ka nɨnɔ ka Musa, kukwakʉ a ndɨ kʉgʉ ka ɓatʉ ɓasɨ, gʉtʉgʉ nɨɓɔ aka ɓɔ ɓakagyagʉ ndɨ ɓʉnyɛ abɛ Adamʉ nɨnɔ oɓuna ndɨ Mʉtʉʉ ko Kunzi.
Adamʉ a ndɨ likingyosi ka mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ kodoku.
15 Luki limoti, ɓʉnyɛ ka Adamʉ kɛgʉ mʉɗɔngɔnɨ na apɛpɛ nɨnɔ Kunzi apá ndɨ ka ɨzɨyɔ. A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓudingi ɓolumwaga ndɨ ko bulya ɓʉnyɛ ka mʉtʉ ɓemoti, luki limoti ɨzɨyɔ ko Kunzi a yidingi kʉgbɛ na apɛpɛ nɨnɔ apá ndɨ ka ɨzɨyɔ ka ɓatʉ ɓudingi, pisi ka mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ ina ɓɛ Yeso-Kilisito.
16 Masɔlɔ ma apɛpɛ nɨnɔ Kunzi apá a di na ɓʉnyɛ ka mʉtʉ ɓemoti. A ɓɛyɔ, ngbanga nɨnɔ ogwa ndɨ na mʉtʉ ɓemoti apá kʉwa mʉngɨmbɔ. Luki limoti, nɨlɔ Kunzi apá ka ɨzɨyɔ kumbusa wa ɓʉnyɛ ɓudingi ka ɓambanzʉ lɔ uitiso ɓongbingbili ko misa kakɨ.

17 A ɓɛyɔ, kika kani kukwaku inisana ndi no ngu a ko bulya ɓunyɛ ka mutu ɓemoti, a ko bulya ka mutu ɓemoti yi ninɔ. Luki limoti, ɓambanzu ɓinisononi kuwa na mukumbo mudingi kugbɛ pisi ka Yeso-Kilisito iyi mukaka. Ɓatu ɓasi niɓɔ Kunzi upá iziyɔ yidingi, uitiso ɓongbingbili, ɓika ndɛkɛ na ɔɓili, ɓalya ndɛkɛ ɓungama pisi ka mutu ɓemoti yi ninɔ, Yeso-Kilisito.

18 Kinili, ɓunyɛ ka mutu ɓemoti umakya ndi ɓatu ɓasi ka mungimbɔ. A muɗɔngɔni ɓɛgɛyɔ yigya ya ɓungbingbili ka mutu ɓemoti ukulaga ndi mino ɓatu ɓasi ka mungimbɔ, upá ɔɓili.

19 A ɓɛyɔ, ko bulya mu mapu ka mutu ɓemoti, ambaza mudingi ka ɓambanzu ogulya ndi ka ɓunyɛ. A ɓɛgɛyɔ, pisi ka mutu ɓemoti ninɔ amukana ndi Kunzi, ambaza mudingi ka ɓambanzu iita ndi wongbingbili ko misa ko Kunzi.

20 Niyɔ Mutuu odoku, ɓunyɛ obwo. Luki limoti, ku ɓunyɛ obwo mino, iziyɔ ko Kunzi obwo kuwa ɓata iyu kugbɛ gɔni.

21 Kinili, ɓɛgɛyɔ ɓunyɛ owonisila ndi mino ngu kaki pisi ka kukwaku, a ɓɛgɛyɔ iziyɔ ko Kunzi owonisila ndi mino ngu kaki pisi ka ɓungbingbili katiguliso ka ɔɓili wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, pisi ka Mombukwono-dosu ɓɛyɔ ka Yeso-Kilisito.

6

Kokwo ka nilɔ ondi ɓunyɛ na kaiko na ɔɓili pa imoti na Kilisito

1 Taɓikya sɛ kuwa ɓuni? Tokwononi kaidukulogo kagya ɓunyɛ ɓisɛlɛ-sɛlɛ ɓɛ kyɛ iziyɔ ko Kunzi isisilogi kobwo?

2 Haaa, gutugu iki yi aka! ka nilɔ ondi ɓunyɛ, ta kuwa iɓusu abɛ ɓamanda, takwanana ɓata kaidukulogo kaiko ka ɓunyɛ liki?

3 Makibigu ambɛ pisi ka iɓatiso, tamatikana na Yeso-Kilisito na gɔni ko pisi yi niyɔ, tamatikana na iɓu ka kukwaku kaki?

4 Ɓɛgɛyɔ, pisi ka iɓatiso, ɓatilumboni pa imoti na iɓu kyɛ tamatikani na iɓu ka kukwaku kaki, iba ɓɛgɛyɔ Kilisito opupa ndi mino ka mbuku pisi ko ngu ya ibiba ka Baba, iɓusu tiki kuwa na ɔɓili wambiya.

5 A ɓɛyɔ, tomotikononi na iɓu pisi ka kukwaku ɓɛgɛyɔ okwa ndi mino. Kuwa wa gɔ wa, tamatikana ndɛkɛ gɔni na iɓu ɓɛgɛyɔ ko pisi yipupa ka mbuku.

6 Takaiba ɓinza ambɛ ɓabongilogoni ndi ɔɓili ninɔ kusu wandɛli pa imoti na Kilisito ka musalaba, kyɛ nzuyi kusu ya ɓunyɛ okwi, iba takikonitɔgu ɓata ɓosunzu ɓa ɓunyɛ.

7 A ɓɛyɔ, mumbanzu kokwo, iba okulikonogini ka ɓunyɛ.

8 Kika kani tokwoni pa imoti na Kilisito, ta na baya ambɛ tika ndɛkɛ pa imoti na iɓu gɔni.

9 A ɓɛyɔ, takaiba ɓinza ambɛ wa aka wa Kilisito opupa ndi mino ka mbuku, kokwigu ndɛkɛ ɓata: kukwaku kandungulyagigu ndɛkɛ ɓata.

10 Ka nilɔ ondi ɓunyɛ, okwa ndi ka nganga imoti aka, luki limoti, a kuwa na ɔɓili mbiya wanu ko bulya ko Kunzi.

11 Kuwa gɔni, iɓunu wivoni abɛ makika ɓamanda ka nilɔ ondi ɓunyɛ, abɛ ɔɓili kunu a ko bulya ko Kunzi pisi ka matikana kunu na Yeso-Kilisito.

12 Mbiya wanu, ɓunyɛ kondungulyogonitɔgu ɓata nzuyi niyɔ kunu ya litɔmbu yɔ ɓɛkyɛ wikoni kagya musasa mi.

13 Makosonitɔgu ɓata pa ya nzuyi kunu gutugu yimoti aka kogugubyo ɓunyɛ abɛ pisi yigya likpumuka nilɔ kegu lo ngbingbili. Luki limoti, wipóni iɓunu ɓamombukwana-donu ɓi ko Kunzi abɛ ɓatu niɓɔ ɓozuzukoku

ka kukwakʉ. Wipóni nzʉyi kunu yasi kagugubyo Kunzi abɛ pisi yigya likpʉmʉka lo ngbingbili.
14 A ɓɛyɔ, ɓʉnyɛ kamʉndʉngʉlyagigʉ ɓata kyɛ makɛgʉ ɓata kusili wa Mʉtʉʉ, luki limoti, ma kʉwa kusili wa izi yɔ ko Kunzi.

Ɓosunzu ɓa ɓungbingbili

15 Iki sɛ kʉwa ɓata? Tagyi ɓʉnyɛ kyɛ ta kɛgʉ ɓata kusili wa Mʉtʉʉ, luki limoti kyɛ ta kʉwa kusili wa izi yɔ ko Kunzi? Haaa, gʉtʉgʉ iki yi aka!
16 Makaiba ɓinza ambɛ makipá ka ligubo ka mʉtʉ wagɔgɔ pisi kagya Mʉtʉʉ kaki, miita kʉwa ɓosunzu ka mombukwono-donu yi ninɔ makagya Mʉtʉʉ kaki nɔ. Ikani mika ɓosunzu ɓa ɓʉnyɛ niɓɔ atikaga ka kukwakʉ, ikani mika kamʉkana Kunzi ninɔ atikaga ka ɔɓili wongbingbili.
17 Kunzi avi ibiba! Ma ndi ka ɓʉndɛli ɓosunzu ɓa ɓʉnyɛ. Luki limoti, mbiya wanʉ, ma kʉwa kagya na limbɛngi limoti muwonisilo nimɔ ɓamʉpá ndi.
18 Mokulikonogoni ndi ka ɓʉnyɛ, miita kʉwa ɓosunzu ɓa ɓungbingbili.
19 Nakanzina abɛ mʉmbanzʉ ko bulya nzʉyi ya ɓʉpɔ niyɔ miɓʉkʉta nɔyʉ. A ɓɛyɔ, kambwa, ma ndi kani mipíni ɓasi abɛ ɓosunzu kagya likpʉmʉka la mʉsʉgʉ, na nilɔ lanyɛ kaɗiiso Kunzi. Mbiya wanʉ, a mʉɗɔngɔni ɓɛgɛyɔ, wipóni kʉwa ɓasi abɛ ɓosunzu kogugubyo ɓungbingbili iba ɔɓili kunu iki ɓitu.
20 Ngbingo yi ninɔ ma ndi mino ɓosunzu ɓa ɓʉnyɛ, ɓungbingbili kɛgʉ ndi no ngu kʉgʉ kunu.
21 Minisana ndi na izangiya tino kagya makpʉmʉka nimɔ mo mino no suni mbiya wanʉ? A ɓɛyɔ, muliɓo ma yigya yi niyɔ ni kukwakʉ!
22 Luki limoti, mbiya wanʉ, mokulikonogoni ka ɓʉnyɛ, ma kʉwa ɓosunzu ko Kunzi. Ma kʉwa na izangiya kyɛ a kʉwa kaɓuɓiso ɔɓili kunu, na ka muliɓo, minisana ndɛkɛ na ɔɓili wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
23 A ɓɛyɔ, mʉkalya ma ɓʉnyɛ ni kukwakʉ. Luki limoti, nilɔ Kunzi apága ka izi yɔ ni ɔɓili wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ pisi ka matikana na Yeso-Kilisito, Mombukwono-dosu.

7

Kaiko ɓʉkʉlikanaga ka ɓusunzu ɓa Mʉtʉʉ

1 Ɓamamaki, makaiba ɓingbanganya nilɔ nakamʉɓikya kyɛ mibagatʉ Mʉtʉʉ, mʉmbanzʉ ikaga kusili wa Mʉtʉʉ ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ a mbɛyi mino na ɔɓili.
2 Likingyosi a ɓɛ, muko wo vononi ninɔ ikaga wakikpikila na Mʉtʉʉ ka ɔɓili kaki na mbʉnyaki ko ngbingo yi ninɔ mʉlʉkʉ a mbɛyi mino ka mʉ aka. Luki limoti, mʉlʉkʉ kokwo, iba muko okulikonogini ka Mʉtʉʉ mi nimɔ ikaga ndi mino wakikpila na iyi mɔ.
3 Kika kani muko ovyini ɓata ni mbʉnyaki a mbɛyi ka mʉ aka, ɓaɓikya ɓɛ ogyi ɓilya. Luki limoti, mbʉnyaki kokwo iba okulikonogini ka Mʉtʉʉ mi nimɔ a ndi mino wakikpikila. Kavyɛ, ɓakaɓikyigʉ ɓata ɓɛ ogyi ɓilya.
4 Ɓamamaki, a mʉɗɔngɔni ɓɛgɛyɔ ko bulya kunu, iɓunu mokwoni ka nilɔ ondi Mʉtʉʉ pisi kamatikana na nzʉyi ka Kilisito. Kinili, iɓunu ma kʉwa mukumbo ka mʉtʉ wagɔgɔ, ninɔ ɓapupisa ndi ka mbʉkʉ kyɛ taɓʉkʉtilyi Kunzi masɔlɔ nimɔ okwononi.
5 A ɓɛyɔ, wa tikaga ndi mino tanaɓyɛ yigya ya nzʉyi, mʉsasa manyɛ nimɔ ikaga ndi pisi ka Mʉtʉʉ agyaga ndi ligubo ka nzʉyi kusu yasi, anaɓʉkʉta masɔlɔ, masɔlɔ mi nimɔ atitika ka kukwakʉ.

6 Luki limoti, mbɨya wanɯ, tokulikonogoni kɯwa ka Mɯtɯɯ mi nɨmɔ. A
ɓɛyɔ, tiitoni kɯwa abɛ ɓamanda kaɓyɛnɛnɛ na lɨkpɯmɯka li nɨlɔ a ndɨ
na iɓusu lɨkpɨkila lɔ. Kinili, takwanana kɯwa kagugubyo Kunzi na yɨgya
yambɨya pisi ka Lɨmbɛngɨ-Lotu, kanɨ kɛgɯ ɓata na yɨgya yandɛlɨ ɓɛyɔ
ɨkpikaga mino ka Mɯtɯɯ.

Ligubo la Mɯtɯɯ

7 Taɓɨkya sɛ kɯwa ɓɯnɨ? Mɯtɯɯ nɨ ɓɯnyɛ? Haaa! Gɯtɯgɯ iki aka. Luki
limoti, Mɯtɯɯ mɔ emibisa ndɨ ɓɛ ɓɯnyɛ nɨ ɨkɨ. A ɓɛyɔ, nakakwananɨgɯ
ndɨ kaiba ambɛ kaiko na mɯsasa ko luki ka ɓɛngɛnɨ nɨ ɨkɨ, kika ndɨ kanɨ
Mɯtɯɯ kaɓɨkyagɯ ɓɛ: «Wakikonitɔgɯ na mɯsasa ko luki ka ɓɛngɛnɨ.»
8 Ɓɯnyɛ inisana ndɨ na ngala katɯkya ka mɯtɯɯ, aɓɯkɯta kɯwa mobi
masɨ ma mɯsasa manyɛ kɯsɔ ka ɨmɨ. A ɓɛyɔ, Mɯtɯɯ kiki, ɓɯnyɛ kikigɯ
ɓɛgɛyɔ.
9 Ka ɓɯndɛlɨ ndɨ, wa Mɯtɯɯ kɛgɯ ndɨ mino, na ndɨ muɓisi, luki limoti
wa mɯtɯɯ odoku mino, ɓɯnyɛ ipupiso,
10 ɨmɨ nokwo. Kinili, mɯtɯɯ nɨmɔ akwanana ndɨ kɛtɨka kaiko na ɔɓɨlɨ,
ɛtɨka kɯwa ndɨ ka kukwakɯ.
11 A ɓɛyɔ, ɓɯnyɛ inisana ndɨ no pisi katɯkya ka mɯtɯɯ, ɛɓɔ, emwisiso.
12 Kinili, Mɯtɯɯ a imu motu, makpɯmɯka nɨmɔ atɯmbɯlaga a motu,
mongbingbili na manza.
13 Kika kɯwa ɓɛyɔ, luki lanza li nɨlɔ akwananatɯ ɓata kemwisiso? Haaa!
Gɯtɯgɯ iki yi aka. Luki limoti, ɓɯnyɛ ava ndɨ luki lanza li nɨlɔ, ɛmwɔ. Ko
pisi yi nɨyɔ, mɯtɯɯ ewonisila ndɨ ɓɨngbanganya ɓɛ ɓɯnyɛ kɛgɯ luki lanza.
Kinili, ɓɯnyɛ ɨtɨkɨtɨlaga kɯwa ndɨ mino kaiko ɓɯnyɛ aka lɨngɯnɯ.

Ɓɯnyɛ undungulyogoni ɓambanzɯ

14 A ɓɛyɔ, tibagatɯ ambɛ Mɯtɯɯ andaga ɔɓɨlɨ wa lɨmbɛngɨ, luki limoti,
ɨmɨ na na nzɯyɨ ya ɓɯpɔ, ɓegoboni abɛ musunzu ka ɓɯnyɛ.
15 A lɨmbanga! Nakɛgɯ kotombisyo nɨlɔ nakagya! Nɨlɔ nakapa, nakɛgɯ
kagya ilu, luki limoti, nɨlɔ nakamɯya, ilu lɔ nakagya.
16 Kika kanɨ nakagya nɨlɔ nakɛgɯ kapa, isi yi ɓɛ nibini ambɛ Mɯtɯɯ a
manza.
17 Kinili, kɛgɯ ɓata ɨmɨ nɔ nakagya nɨlɔ, luki limoti a ɓɯnyɛ nɨɓɔ a kɯsɔ
kamɨ.
18 Nakaiba ambɛ lɨkpɯmɯka lanza kikogigɯ kɯsɔ kamɨ, ɨmɨ mɯtɯ wa
nzɯyɨ ya ɓɯpɔ. A ɓɛyɔ, na na mɯsasa kagya ɓɯnza, luki limoti ngu yɨgya
kɛgɯ.
19 A ɓɛyɔ, ɓɯnza nɨɓɔ nakapa kagya, nakɛgɯ kagya, luki limoti ɓɯnyɛ
nɨɓɔ nakɛgɯ kapa kagya, iɓu ɓɔ nakagya.
20 Nakiko kagya nɨlɔ nakɛgɯ kapa, kɛgɯ ɓata ɨmɨ nɔ nakagya ɓɛyɔ, luki
limoti a ɓɯnyɛ nɨɓɔ a kɯsɔ kamɨ.
21 Kinili, nondungi ambɛ igyonosogo na ɨmɨ ɓɛ: nɨyɔ napaga kagya
ɓɯnza, asɨ ɓɯnyɛ aka ɓɔ ipupisogo kambwa kamɨ.
22 Kɯsɔ wa lɨmbɛngɨ kamɨ ɓɨkpɛ, nogwaga magyagya na Mɯtɯɯ ko Kunzi.
23 Luki limoti, na ɓata kaɨna ka nzɯyɨ kamɨ yasɨ mɯtɯɯ magɔgɔ nɨmɔ
akabɯmana na mɯtɯɯ nɨmɔ tamanaga kamɨ apaga. Mɯtɯɯ mi nɨmɔ ebiso
musunzu wa Mɯtɯɯ ma ɓɯnyɛ nɨmɔ a kɯsɔ kamɨ.
24 Heɓe! Ambɛ kumbu a yidingi na ɨmɨ eee! Wanɨ sɛ nɔ ɛkɯlaga ka nzɯyɨ
yi nɨ yɨna akɛtɨka ka kukwakɯ yɨna?
25 Kunzi avɨ ɨbɨba pisi ka Yeso-Kilisito nɨnɔ Muhukuso kusu!

7:7 7:7 Wanda ko Pupo 20:17; Yɨgɨlya 5:21.

Kinili, na musunzu wa Mutuu ko Kunzi ko pisi ya yimibo kami, luki limoti, ko pisi ya nzuyi ya ɓupɔ, na musunzu wa ɓunyɛ.

8

Kaiko na ɔɓili pisi ka Limbɛngi ko Kunzi

1 Kuwa wa gɔ wa, mungimbɔ kɛgu ɓata kugu ka ɓatu niɓɔ ɓa ɓumatikana na Yeso-Kilisito.
2 A ɓɛyɔ, mutuu ma Limbɛngi-Lotu nimɔ apága ɔɓili ka mutu ninɔ amatikana na Yeso-Kilisito, ukulogoni ka mutuu ma ɓunyɛ na kukwaku.
3 Kunzi otulyosa ndi nilɔ Mutuu kakwananigu ndi kagya kyɛ ɓupɔ ɓa nzuyi odukusoku ndi Mutuu mi nimɔ ɓipoli. Ko bulyo yituмba ɓunyɛ, Kunzi akɔ ndi ngbanga wa ɓunyɛ niɓɔ ikaga ka nzuyi pisi katikoku Mikaki ɓikpɛ. Miki yi ninɔ ibukuta ndi na nzuyi abɛ nzuyi ka ɓatu ɓa ɓunyɛ.
4 Kunzi agya ndi ɓɛyɔ kyɛ ɔɓili kusu iki muɗɔngɔni ɓɛyɔ Mutuu aɓikyaga mino. Kuwa wa gɔ wa, kɛgu ɓata yigya ya nzuyi yɔ ika katikpokyoniso, luki limoti niyɔ ya Limbɛngi-Lotu.
5 A ɓɛyɔ, ɓatu niɓɔ ɓaɓyɛgɛ musasa ma nzuyi, tamanaga kaɓu ikaga ka likpumuka li nilɔ aka lɔ. Luki limoti, niɓɔ ɓaɓyɛgɛ musasa ma Limbɛngi-Lotu, tamanaga kaɓu ikaga gɔni ka likpumuka li nilɔ aka lɔ.
6 Wina sɛ, tamanaga ya musasa ma nzuyi atikaga ka kukwaku, luki limoti, niyɔ ya Limbɛngi-Lotu atikaga ka ɔɓili na maziyɔ.
7 Ɓatu niɓɔ ɓasyɛ limbɛngi ka musasa ma nzuyi ɓa ɓomuyoniso ko Kunzi. Ɓakagyagigu ɓata mutuu ko Kunzi, ɓakakwananigu gutugu kagya yi aka.
8 Ɓatu niɓɔ ɓaɓyɛgɛ musasa ma nzuyi ɓakakwananigu kaponoso Kunzi.
9 Wina sɛ, iɓunu makaɓyɛgigu ɓata musasa ma nzuyi, luki limoti, maɓyɛgɛ kuwa musasa ma Limbɛngi-Lotu, kyɛ Limbɛngi ko Kunzi a kusɔ kunu. Mumbanzu kiki na Limbɛngi ka Kilisito, iba kɛgu mutu kaki.
10 Kika kani Kilisito a kusɔ kunu, gutugu nzuyi kunu kokwo ko bulya likpumuka la ɓunyɛ, Limbɛngi-Lotu amupátu ɔɓili, kyɛ Kunzi amuitisoni ɓongbingbili.
11 Kika kani Limbɛngi ko Kunzi ninɔ apupisa ndi Yeso ka mbuku a kusɔ kunu, Kunzi ninɔ apupisa ndi Kilisito ka mbuku, amupátu gɔni ɔɓili ka nzuyi kunu ya kukwaku. Amupá ɔɓili yi ninɔ pisi ka Limbɛngi kaki nilɔ ikaga kusɔ kunu.
12 Kinili, ɓamamaki, ta na luɓu, luki limoti kɛgu luɓu wa nzuyi ɓɛ kyɛ tiki kagya musasa mi.
13 A ɓɛyɔ, makika kaɓyɛ likpumuka la nzuyi, mokwatu. Luki limoti, makamwɔ yigya yanyɛ ya nzuyi pisi ka Limbɛngi-Lotu, mikatu na ɔɓili.
14 Ɓatu ɓasi niɓɔ Limbɛngi ko Kunzi ukpokyonisogo, ɓa ɓomiko Kunzi.
15 A ɓɛyɔ, Limbɛngi nilɔ miniso nolu, kɛgu limbɛngi la ɓusunzu, kamutumísa ɓata na kuɓangaku. Luki limoti, a Limbɛngi-Lotu nilɔ amuitiso ɓomiko Kunzi, atikpamya kamaka Kunzi na liyu lapu ɓɛ: «Aba! Baba!»
16 Limbɛngi ko Kunzi akatimibiso ɓingbanganya ka mambɛngi kusu ɓɛ ta ɓomiko Kunzi.
17 Kika kani ta ɓomikaki, takwanana kuwa ndɛkɛ kalya lisimo nilɔ uwanyaga ndi ɓatu kaki. Talya ndɛkɛ lisimo li nilɔ pa imoti na Kilisito. A ɓɛyɔ, takiko kaigyogyiso pa imoti na iɓu, togulya ndɛkɛ ka ibiba pa imoti na iɓu gɔni.

Ɩbiba niyɔ a ndɛkɛ kodoku

18 Nakaina ambɛ takakwananigɯ kokingyoso ibiba yi niyɔ a ndɛkɛ
kodoku no kumbu niyɔ takalya mbiya wanɯ.
19 Makpɯmɯka masi nimɔ Kunzi agya ndi, akaɓɯndaga na mɯsasa kɯgbɛ
ngbingo ninɔ Kunzi uwonisila ndɛkɛ mino ɓomikaki ɓingbanganya.
20 A ɓɛyɔ, makpɯmaka masi nimɔ Kunzi agya ndi ogulyoni kusili wa
mɯtɯɯ ma makpɯmɯka ma payaya. Kɛgɯ makpɯmɯka mi nimɔ mɔ apa
ndi, luki limoti Kunzi nɔ obisa ndi kusili wa mɯtɯɯ mi nimɔ. Wina sɛ,
mɯtamanagi a ɓɛ:
21 lisyɛ limoti, Kunzi akɯlagatɯ ndɛkɛ makpɯmɯka masi nimɔ agya
ndi ka ɓusunzu ɓa mɯtɯɯ mi nimɔ apɯtaga masi, kyɛ ogulyi kɯwa ka
kɯlikanaga ya ibiba niyɔ ka ɓomiko Kunzi.
22 A ɓɛyɔ, takaiba ambɛ kadwɛ mɔni na ɓɯɓwanɯ, makpɯmɯka masi
nimɔ Kunzi agya ndi akaigomisogo, animɯkana mɯzɯzɯla abɛ muko yi
ninɔ mɯma ikaga kalya.
23 Luki limoti, kɛgɯ asi makpɯmɯka mi nimɔ aka mɔ. Gɯtɯgɯ iɓusu aka
niɓɔ tinisa ndi na Limbɛngi-Lotu abɛ talɯ-talɯ wa apɛpɛ ko Kunzi, tikaga
gɔni kaigomisogo ka mambɛngi kusu. Tikaga kaɓɯndila na mɯsasa ambɛ
Kunzi atiitisi ɓomikaki, atikɯlaga ka ɓusunzu.
24 A ɓɛyɔ, toukoni, luki limoti pisi ka mɯtamanagi aka. Wakika kaina
nilɔ wakatamanaga, iba kɛgɯ ɓata mɯtamanagi mɔ. Mɯtɯ tino nɔ obisaga
mɯtamanagi ko luki nilɔ a kɯwa kaina?
25 Luki limoti, takika na mɯtamanagi ko luki nilɔ takɛgɯ kaina, isi yi ɓɛ
takaɓɯndilaga na limbɛngi linda.
26 A mɯɗɔngɔni ɓɛgɛyɔ Limbɛngi-Lotu atisingyogo mino ka ɓɯpɔ. A
ɓɛyɔ, takibigɯ kalɯmba ɓɛyɔ okwononi mino. Luki limoti, Limbɛngi-Lotu
ɓikpɛ lɔ atilɯmbilyaga ka yigama niyɔ mɯmbanzɯ kakwananigɯ kozukogo
pisi ka mɯnzina.
27 Kunzi ninɔ ibaga ka mambɛngi ka ɓambanzɯ, ibagatɯ nilɔ Limbɛngi-
Lotu ikaga kapa kakɯnga. A ɓɛyɔ, Limbɛngi-Lotu ɯlɯmbilyaga ɓatɯ ko
Kunzi ɓɛyɔ Kunzi apaga mino.
28 Takaiba ɓinza ambɛ ka makpɯmuka masi, Kunzi ɯgyilyaga ɓɯnza ɓatɯ
ɓi niɓɔ ɓapaga. A ɓatɯ ɓi niɓɔ ɯmakaga ndi kaɓyɛnɛnɛ ɓɛyɔ osisilya ndi
mino.
29 A ɓɛyɔ, ɓatɯ niɓɔ Kunzi ɯpɯnaga ndi kambwa aka, ubisa gɔni ndi
di kaika abɛ Mikaki. Kɯwa wa gɔ wa, Mikaki ika ndɛkɛ pɯta luga ka
ɓamamaki ɓudingi.
30 Ɓatɯ ɓi niɓɔ Kunzi ɯpɯnaga ndi kambwa aka ɓɔ, ɯmakaga ndi ni iyi
gɔni. Niɓɔ ɯmakaga ndi, uitisa ndi ni iyi gɔni ɓongbingbili. Na niɓɔ uitisa
ndi ɓongbingbili, ɯpá ndi ni iyi gɔni ibiba kaki.

Ɓudingi ɓa sipananisɔ ko Kunzi

31 Kaɓyɛnɛnɛ na likpɯmɯka li nili, taɓikya kɯwa ɓata ɓɯni? Kunzi kika
ka mutili kusu, wani kɯwa ɓata nɔ akwanana katiikyonilyo?
32 Iyi, kakyagɯ ndi kapá Mikaki, luki limoti asɯta ndi ka kukwakɯ ko
bulya kusu ɓasi. Atimimya kɯwa ɓata liki makpɯmɯka masi pa imoti na
Mikaki?
33 Wani nɔ akwanana kaɯsɯngɯlya ɓatɯ niɓɔ Kunzi ɯpɯnaga? Gɯtɯgɯ
mɯtɯ ɓemoti aka! A ɓɛyɔ, Kunzi nɔ uitisa ɓatɯ ɓongbingbili.
34 Wani kɯwa nɔ akwanana kaubiso na mɯngimbɔ? Gɯtɯgɯ mɯtɯ
ɓemoti aka! A ɓɛyɔ, Yeso-Kilisito okwa ndi, na ɓata opupa ka mbɯkɯ,
ikaga wakiko ka kɯmbanzikaniko ko Kunzi katilɯmbilya.
35 Luki tino lɔ akwanana katigbonoso na sipananisɔ ka Kilisito? Ika sɛ
kumbu, ombombo, yigyogyiso, nza, yangya, lɯnga ikani kukwakɯ?

36 Muɗɔngɔni ɓɛyɔ ikpikaga mino ka Moɓiso ko Kunzi ɓɛ:
«Ɓikaga kakisa masyɛ masi katimwɔ ko bulya kaku,
ɓanatigya abɛ ɓakɔndɔlɔ niɓɔ ɓikaga kainda kauko ɓingo.»
37 Luki limoti, ka masi nimɔ ikaga katigya mɔ, tikaga ɓotutungyo kugbɛ pisi ka ninɔ atipa ndi.
38 A ɓɛyɔ, nakaiba ɓinza ambɛ likpumuka gutugu limoti aka, kakwananigu katigbonoso na sipananisɔ ko Kunzi: iki kukwaku, ɔɓili, ɓamalaika, ɓangama, ngu, likpumuka la masyɛ mi nima ikani likpumuka nilɔ okodoku,
39 iki ngu ya kugu ikani niyɔ ya kusili, gutugu luki limoti aka nilɔ Kunzi agya ndi. Likpumuka gutugu limoti aka kakwananigu katigbonoso na sipananisɔ nisɔ Kunzi atiwonisila ndi kusɔ ka Yeso-Kilisito Mombukwonodosu.

9

Kunzi na ɓatu niɓɔ upunaga ndi

1 Nakaɓikya lingunu kyɛ na kusɔ ka Kilisito, nakɛgu kamuɓɔ. Liyu kami la kusɔ nilɔ Limbɛngi-Lotu okpokyonisogo, akemibiso ɓingbanganya ɓɛ nakɛgu kaɓikya ɓɔngɔ.
2 Nakalya kumbu yidingi pa imoti na yigyogyiso ka limbɛngi niyɔ kɛgu na muliɓo.
3 A ɓɛyɔ, ko bulya livananza nilɔ niɓukuta mino, napatu ɓi ambɛ Kunzi ɛgbangi imi, nigbanana na Yeso-Kilisito ka pa kaɓu.
4 Iɓu ni Ɓezaleli. Kunzi uitisa ndi ɓomikaki, uwonilisa ndi ibiba kaki, akɔ ndi liwai na iɓu, upá ndi Mutuu, uwonilisa ndi ɓɛyɔ okwononi mino kabibiso, upá ndi ɓagumɛ.
5 Ɓa ka livananza ka ɓotitosu ɓɛyɔ ka Abalahamu, Isaka na Yakɔbɔ. Kilisito iɓukuta ndi gɔni pisi ka nzuyi ka livananza li nilɔ gɔni lɔ, iyi ninɔ a kugu wa masi, a Kunzi ninɔ wa ibíba ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! A asi ɓɛyɔ aka yɔ.
6 Kɛgu ɓɛ kyɛ agumɛ ko Kunzi ogwa kuwa ndi payaya. A ɓɛyɔ, kɛgu ɓatu ɓasi niɓɔ ɓopupa ka livananza ka Ɓezaleli ɓɔ ɓa Ɓezaleli ɓa lingunu,
7 ɓatu niɓɔ ɓopupa ka livananza ka Abalahamu ɓakɛgu ɓasi ɓomikaki ɓa lingunu. A ɓɛyɔ, Kunzi aɓikya ndi Abalahamu ɓɛ: «Nupá ndɛkɛ ɓomiki niɓɔ nuwanyaga ndi pisi ka Isaka.»
8 Isi yi ɓɛ, ɓomiko Kunzi ɓa lingunu kɛgu niɓɔ ɓiɓukuta ko pisi ya nzuyi, luki limoti, a asi niɓɔ aka ɓɔ ɓiɓukuta pisi ka agumɛ.
9 A ɓɛyɔ, agumɛ yi a ndi ɓɛ: «Nodoku ndɛkɛ ko ngbingo yi nimuna gɔni mu, Sala ika ndɛkɛ kani aɓukutini miki muluku yi.»
10 Kɛgu asi niyɔ aka yɔ, Libika uɓukuta ndi ɓomiki ɓaluku ɓi ɓaɓa iɓu na titosu ɓɛyɔ ka Isaka.
11-12 Ɓomiki ɓi niɓɔ ɓakɛgu ndi mbɛyi ɓakiɓukuta, kani ɓakanogyigu gutugu ɓunza aka ikani ɓunyɛ, Kunzi aɓikya ndi Libika ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ ɓɛ: «Puta agugubyaga ndɛkɛ miki.» Agya ndi ɓɛyɔ kyɛ otulyosi nilɔ a ndi ni oɓungusyogini kambwa. A ɓɛyɔ, Kunzi kupunagigu ɓambanzu kanda yigya kaɓu, luki limoti, lipupuna kaki aɓyɛnɛnɛgɛ na molikoni kaki ku kaɓu.
13 Muɗɔngɔni ɓɛgɛyɔ ikpikaga mino ɓɛ:
«Napa ndi Yakɔbɔ, luki limoti namuya Esau.»

8:36 8:36 Wanda ka Mambu 44:22. **9:7 9:7** Wanda ka Mupunganagi 21:12. **9:9 9:9** Wanda ka Mupunganagi 18:10, 14. **9:11-12 9:11-12** Wanda ka Mupunganagi 25:23. **9:13 9:13** Wanda ka Malaki 1:2-3.

14 Taɓikya sɛ kʉwa ɓata ɓʉni? Ambɛ Kunzi kɛgʉ wongbingbili? A
wongbingbili!
15 A ɓɛyɔ, aɓikya ndi Musa ɓɛ: «Nika ndɛkɛ no kumbu ka mʉtʉ
ninɔ napa kaminyilya kumbu, nagyilya ndɛkɛ ɓʉnza ninɔ napa kagyilya
ɓʉnza.»
16 A ɓɛyɔ, ɓʉnza ko Kunzi kandagigʉ nilɔ mʉmbanzʉ apaga, ikani
kɛkɛlɛ kaki, luki limoti likpʉmʉka li nilɔ andi asi Kunzi aka mombukwana
kumbu.
17 Kʉsɔ wa Moɓiso Motu, Kunzi aɓikya ndi ngama wa Misili ɓɛ: «Nʉpá
ndi ɓʉngama kyɛ nowonisili ngu kami pisi kʉ kakʉ na litɔmbʉ lasi iba
lino kami.»
18 Kinili, Kunzi ikaga na kumbu ka ninɔ apaga kaminyilya kumbu,
otiwoso limbɛngi ka ninɔ apaga katiwoso limbɛngi.

Ngbʉta no kumbu ko Kunzi

19 Wɛɓikyatʉ yagɔgɔ ɓɛ: «Kika nɛki ni a ɓɛyɔ, ko bulya tino yɔ Kunzi
o mino kauyoyiso ɓambanzʉ? A ɓɛyɔ, wani nɔ akwanana kagya ɗongoso
na nilɔ akapa?»
20 Luki limoti, iwɛ mʉtʉ tino sɛ kʉwa nɔ wakwanana kagya ɗongoso
no Kunzi? Mbikɛ ya tʉkʉtɔ akwananatʉ kamuusa mʉlʉka-ɓambikɛ ɓɛ:
«Wɛlʉka ndi ɓɛnɛ ko bulya iki?»
21 Mʉlʉka ɓambikɛ akwanana kagya na tʉkʉtɔ ɓɛyɔ aka yɔ opo mino:
akwanana kalʉka na mʉɓʉngʉ ma tʉkʉtɔ mimoti, mbikɛ ya ligabʉ lapʉ
ikani niyɔ ya ligabʉ kusili.
22 A mʉɗɔngɔni ɓɛgɛyɔ ka niyɔ Kunzi agya ndi. Apa ndi kowonisilo
ngbʉta kaki na kaibisikoso ngu kaki. Luki limoti, ʉɓʉndilya ndi na
limbɛngi linda, ɓambanzʉ niɓɔ ngbʉta kaki akwanana ndi kauipo na niɓɔ
ɓakwanana ndi kogulya ka mʉngimbɔ.
23 Apatʉ ndi gɔni kowonisilo ibiba kaki yidingi ka ɓatʉ ɓagɔgɔ niɓɔ a
na iɓʉ no kumbu. Uɓungusyaga ndi ɓatʉ ɓi niɓɔ kambwa aka kogulya ka
ibiba kaki.
24 Ɓatʉ ɓi niɓɔ ni iɓusu. Katimakagagʉ ndi asi iɓusu aka luga ka
Ɓayuda, luki limoti luga ka ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda gɔni.
25 A nilɔ Kunzi aɓikya ndi mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ ikpikaga mino ka kitaɓʉ ka
mugyalandʉ Ɔsia ɓɛ:
«Ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓakɛgʉ ndi ɓatʉ kami,
nʉmaka ndɛkɛ ambɛ ɓatʉ kami,
ɓatʉ niɓɔ nakʉpagigʉ ndi,
nʉmaka kʉwa ndɛkɛ ambɛ ɓatʉ kami ɓʉpaka.
26 Ka pa niyɔ ɓʉɓikya ndi mino ɓɛ:
‹Makɛgʉ ɓatʉ kami,›
ɓʉmaka ndɛkɛ ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓɛ ɓomiko Kunzi ninɔ apága ɔɓili.»
27 Isaya apamikana ndi ko bulya ɓomikya Ɓezaleli: «Gʉtʉgʉ Ɓezaleli
ɓakiko ɓi ɓudingi abɛ mbumi ko liɓo lidingi, ɓakɛɗɛ aka luga kaɓʉ ɓɔ
ɓinisana ndɛkɛ na muhukuso.
28 A ɓɛyɔ, Mombukwono-dosu otulyasa ndɛkɛ ka ɔɓili, lasi nilɔ aɓikya
ndi ni kolipyisigʉ.»
29 Ɓɛgɛyɔ Isaya aɓikya ndi mino ka mambwa ɓɛ:
«Mombukwono-dosu ninɔ a no ngu yasi katisili ndi ɓomiki,
iba tiitoni kʉwa abɛ gʉɗʉ wa Sɔdɔmʉ,

9:15 9:15 Wanda ko Pupo 33:19. **9:17 9:17** Wanda ko Pupo 9:16. **9:25 9:25** Wanda ka Ɔsɛya 2:25. **9:26 9:26** Wanda ka Ɔsɛya 2:1. **9:28 9:27-28** Wanda ka Isaya 10:22-23.

iba ta mʉɗɔngɔnɨ abɛ gʉɗʉ wa Gɔmɔlɔ.»

Muhukuso a pisi ka baya, kɛgʉ pisi ka Mʉtʉʉ

30 Taɓɨkya sɛ kʉwa ɓʉnɨ? Ɓɛvananza ɓayagɔgɔ ɓakɛgʉ ndɨ kakɨsa kaiko
ɓongbingbili ko misa ko Kunzi. Wɨna sɛ, Kunzi uitisoni kʉwa ɓongbingbili
pisi ka baya.
31 Luki limoti, Ɓezaleli ɓa ndɨ kapa kaɨita ɓongbingbili pisi ka Mʉtʉʉ,
wɨna sɛ, ɓakadwɛgʉ ndɨ mino.
32 Igyonosa ndɨ ɓɛyɔ ko bulya ɨkɨ? Kyɛ ɓakɛgʉ ndɨ kakɨsa ɓungbingbili ko
misa ko Kunzi pisi ka baya, luki limoti ɓa ndɨ kasɨma ɓɛ ɓika ɓongbingbili
pisi ka yɨgyɨgyɨlya. Ɓasakaga ka «lɨtalʉ nɨlɔ lisokisogo,»
33 ɓɛyɔ ikpikaga mino ɓɛ:
«Wɨkwɛ sɛ, nakobiso kʉ ka gʉɗʉ wa Siona lɨtalʉ lisokisogo,
lɨtalʉ la kugwisiso ɓambanzʉ.
Luki limoti, mʉtʉ nɨnɔ abaɨlya lɨtalʉ nɨlɔ, kikigʉ ndɛkɛ no suni.»

10

1 Ɓomika-mamaaa, mʉsasa ma lɨmbɛngɨ kamɨ na malʉmba kamɨ ko
Kunzi ko bulya ka Ɓayuda a ambɛ ɓinisoni na muhukuso.
2 A ɓɛyɔ, nakwanana kaɓɨkya ɓɨngbanganya ko bulya kaɓʉ ambɛ ɓa na
kɛkɛlɛ kʉgbɛ ko bulya ko Kunzi, luki limoti kɛkɛlɛ yi kɛgʉ yɨmatɨkanaga
na yimibo ya lɨngʉnʉ.
3 Ɓakotombisyagʉ ndɨ ɓɛyɔ Kunzi uitisogo mino ɓambanzʉ ɓatʉ
ɓongbingbili ko misa kakɨ, ɓɨkɨsɨlya ndɨ nɨ ɨɓʉ ɓamombukwana-daɓʉ ɓi
pisi yi. Kʉwa wa gɔ wa, ɓakya ndɨ kaɓyɛ pisi yi nɨyɔ Kunzi uitisaga mino
ɓambanzʉ ɓatʉ ɓongbingbili.
4 A ɓɛyɔ, Kilisito odwisoni Mʉtʉʉ ka Musa ka muliɓo, ɓɛ kyɛ ɓatʉ ɓasɨ
nɨɓɔ ɓabaya ɓɨɨtɨ ɓongbingbili ko misa ko Kunzi.

Muhukuso a ka ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓabaya

5 A ɓɛyɔ, ko bulya kaiko ngbingbili ko pisi yɨgya Mʉtʉʉ, Musa okpikaga
ndɨ ɓɛ: «Mʉtʉ yi nɨnɔ agyaga mʉtʉʉ iko na ɔɓɨlɨ ko pisi yi.»
6 Luki limoti, nɨlɔ ɨɓɨkya ndɨ ko bulya kaiko ngbingbili ka baya nɨlɨ:
«Wakimuusonitɔgʉ ɓɛ wanɨ nɔ aɗaka kʉgʉ wa lɨsyɛ?» Isi yi ɓɛ kasisoku
Kilisito.
7 Wakimuusonitɔgʉ gɔnɨ ɓɛ: «Wanɨ nɔ osyo ka lɨɓyɛ lodu kʉ?» Isi ɓɛ
kapupisoku Kilisito luga wa ɓamanda.
8 Luki limoti, Moɓiso aɓɨkya ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka ko Kunzi a ɓuwobi na ɨwɛ
ka mʉnɔkʉ kakʉ na ka lɨmbɛngɨ kakʉ.» Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ a mongoni ma
baya nɨmɔ takakʉwaga.
9 Wakaɓɨkya ɓɨngbanganya ko misa ka ɓatʉ ɓasɨ ɓɛ Yeso nɨ
Mombukwono-dosu, wakabaɨlya ka lɨmbɛngɨ kakʉ ɓɛ Kunzi apupisatʉ ndɨ
ka mbʉkʉ, winisono na muhukuso.
10 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kabaɨlya ka lɨmbɛngɨ, Kunzi aitisatʉ mʉtʉ
wongbingbili, katʉmbʉlaga gɔnɨ ɓɨngbanganya na mʉnɔkʉ kakɨ, inisono
na muhukuso.
11 A ɓɛyɔ, Moɓiso aɓɨkya ɓɛ: «Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ abaɨlya, kokwigʉ ndɛkɛ
suni.»
12 Kinili, ɓudididi kɛgʉ ɓata luga ka Ɓayuda na nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda
kyɛ Mombukwana-daɓʉ ɓasɨ a ɓemoti. Ʊpága ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓɨtatanaga
na ɨyɨ makpʉmʉka manzanza mudingi.

9:29 9:29 Wanda ka Isaya 1:9; Mʉpʉnganagɨ 19:23-28. **9:33 9:33** Wanda ka Isaya 8:14; 28:16.
10:5 10:5 Wanda ka Ɓalawi 18:5. **10:8 10:6-8** Wanda ka Yɨgɨlya 30:12-14.

13 A ɓɛyɔ, Moɓiso ko Kunzi akaɓiɩkya ɓɛ: «Muɩtu wasiɩ niɩnɔ iɩtatanaga
ndɛkɛ no lino ka Mombukwono-dosu inisanatu ndɛkɛ na muhukuso.»
14 Ɓiɩtatanaga sɛ kuwa na iɩyiɩ liɩkiɩ kaniɩ ɓakabaiɩlyagu? Ɓabaiɩlya liɩkiɩ kaniɩ
ɓakukanagu ndiɩ mongoni kaɩkiɩ? Ɓukana liɩkiɩ kaniɩ ɓakuɓikyogigu mongoni
kaɩkiɩ?
15 Na ɓata, ɓaɓiɩkyaga mongoni mi liɩkiɩ kaniɩ ɓakutikigu ɓambanzu
kaɓiɩkyaga? Ɓɛyɔ ikpikaga mino ɓɛ: «A magyagya mudingi kaumiɩna
ɓambanzu kodoku no mongoni manza!»
16 Luki limoti, kɛgu ɓatu ɓasiɩ ɓɔ ɓabaiɩlya ndiɩ Mongoni Manza. A ɓɛyɔ,
Isaya aɓiɩkya ndiɩ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, waniɩ nɔ aɓiɩnikyana ndiɩ kuu
kusu?»
17 Kinili, ɩbaya odogoku pisi kaukana mongoni niɩmɔ ɓikaga kaɓiɩkyaga,
mongoni mi niɩmɔ niɩ kuu ya liɩkpumuka ka Kilisito.
18 Luki limoti, nakauusa ambɛ: «Ɓayuda ɓakukanagu ndiɩ kuu yi niɩyɔ?»
Ɓukana ndiɩ ɓiɩnza! Moɓiso ko Kunzi akaɓiɩkya ɓɛ:
«Mayu ka ɓakukuwa imukosa ndiɩ ka ɔɓiɩliɩ wasiɩ,
Muɩnzina kaɓu adwɛ ku kwa ku ka muliɓo ma ɔɓiɩliɩ.»
19 Nuusoku ɓata ambɛ: «Ɓezaleli ɓakotombisyagu ndiɩ?» Musa aɗiɩkya ndiɩ
kauɓiɩkya ɓɛ:
«Namudukusoku ndɛkɛ ɓatu ɓa imi na liɩvananza la payaya.
Namukondikosaga ndɛkɛ mambɛngiɩ na liɩvananza niɩlɔ kɛgu na yimibo.»
20 Isaya iɩkpunda ndiɩ gɔniɩ kaɓiɩkya ɓɛ Kunzi aɓiɩkya ndiɩ ɓɛ:
«Ɓatu ɓi niɩɓɔ ɓakɛkisagigu ndiɩ, ɓeminoni,
Nipupisa ndiɩ ka ɓatu ɓi niɩɓɔ ɓakɛmuusogigu ndiɩ liɩkpumuka.»
21 Luki limoti, ko bulya ka Ɓezaleli, aɓiɩkya ɓɛ:
«Masyɛ masiɩ, nunaniɩlyaga ndiɩ maɓɔku
liɩvananza niɩlɔ liɩɓuna muki na niɩlɔ la siɩli-siɩli.»

11

Kunzi kumbimbagu ndiɩ Ɓezaleli

1 Nakauusa nɛkiɩ ɓɛ: Kunzi umbimboni ɓatu kaɩkiɩ? Haaa! Gutugu iki
yi aka! A ɓɛyɔ, imiɩ mombukwana-dakiɩ na Muizaleli, ka liɩvananza ka
Abalahamu na ko pigo ka Benyamini.
2 Kunzi kumbimbagu ndiɩ ɓatu kaɩkiɩ niɩɓɔ iɩpuniɩlyaga ndiɩ kambwa aka.
Mibatu niɩlɔ Moɓiso ko Kunzi aɓiɩkya ko bulya ka Ɨliɩya wa a ndiɩ mino
kaiɩgama kambwa ko Kunzi ko bulya ka Ɓezaleli ɓɛ:
3 «Heɓeee, Mombukwono-dosu! Ɓulumwisogini ɓogyalandu kaku,
ɓupanza gɔniɩ ɓagbɔgbɔ ɓa ɓapɛpɛ kaku. Notigolini kuwa imiɩ mukaka
aka, na ɓa gɔniɩ kapa kɛmwɔ.»
4 Luki limoti, Kunzi asikisya ndiɩ ɓuniɩ? Asikisya ndiɩ ɓɛ: «Niɩɓuulyogi
ɓi ɓambanzu ɛlɔfu maɗiɩya na iɩka niɩɓɔ ɓakoɓunigu ɓi moli kambwa ko
kunzi niɩnɔ lina ɓɛ Bali.»
5 Mbiɩya wanu, a gɔniɩ ɓɛgɛyɔ, a tu na ɓatu ɓakɛɗɛ niɩɓɔ Kunzi upunogoni
ndiɩ ko bulya iɩziɩyɔ kaɩkiɩ.
6 Upunaga ndiɩ pisi ka iɩziɩyɔ, kɛgu pisi ka yiɩgya kaɓu. Kiki ndiɩ ɓɛyɔ, iɩziɩyɔ
ko Kunzi kikigu ndiɩ iɩziɩyɔ ya lingunu.
7 Niɩlɔ a sɛ kuwa kaiɩɓiɩkya ɓuniɩ? Ɓezaleli ɓakiɩnagu ndiɩ niɩlɔ ɓa ndiɩ kakiɩsa,
luki limoti ɓatu ɓi niɩɓɔ Kunzi upunaga ndiɩ, ɓiɩnatu ndiɩ iɩɓu. Niɩɓɔ ɓagɔgɔ
ɓasiɩkana ndiɩ, ɓiɩita ndiɩ na mu mapu.

10:13 10:13 Wanda ka Yuweli 3:5. **10:15 10:15** Wanda ka Isaya 52:7. **10:16 10:16** Wanda ka Isaya 53:1. **10:18 10:18** Wanda ka Mambu 19:5. **10:19 10:19** Wanda ka Yigilya 32:21. **10:21 10:21** Wanda ka Isaya 65:2. **11:4 11:4** Wanda ka 1 Ɓangama 19:18.

8 A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Moɓiso ko Kunzi aɓɨkya mino ɓɛ: «Kunzi ʉpá ndɨ
lɨmbɛngɨ liti. Kadwɛ na lɨsyɛ li nɨlɨ, udulogoni miso kyɛ ɓakinonitɔgʉ,
ʉdʉlaga motili kyɛ ɓakukononitɔgʉ.»
9 Ngama Daudi aɓɨkyatʉ gɔnɨ ɓɛ:
«Malɨlɨ ma ɓodumo kaɓʉ ɨiti kpaka ikanɨ kuyakʉ,
kaugwisiso na kaʉpá azaɓʉ.
10 Misa kaɓʉ opiyi ɓipi kyɛ ɓakinonitɔgʉ ɓata,
udidikiso gɔngʉ kaɓʉ ɓongbinga ɓasɨ.»
11 Na kʉwa kauusa ambɛ: «Wa Ɓayuda ɓasakaga ndɨ mino, ɓogwa kʉwa
ndɨ lɨngʉnʉ aka?» Haaa, kɛgʉ ɓɛyɔ! Luki limoti, pisi ka sakaga kaɓʉ,
ɓatʉ ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda ɓinisana ndɨ na muhukuso. Kʉwa wa,
Ɓayuda ɓapʉnga ndɨ kaʉmɨna no misa mopi.
12 Ɓʉnyɛ ka Ɓayuda apá ndɨ ɨzangɨa yidingi ya lɨmbɛngɨ ka ɔɓɨlɨ,
kugwakʉ kaɓʉ apá ndɨ gɔnɨ ɨzangɨa yidingi ya lɨmbɛngɨ ka ɓɛvananza.
A ɓɛyɔ, ɓayuda ɓasɨ ɓakamɨgɨlya Kunzi ika kʉwa ɓata ɨzangɨya yidingi
kʉgbɛ!

Muhukuso ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda

13 Mɓɨya wanʉ, nakamʉɓɨkya iɓunu nɨɓɔ makɛgʉ Ɓayuda. Ɨmɨ, na
atʉtʉmbwa ka ɓɛvananza nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda, nogwaga magyagya kʉgbɛ
ka ligubo li nɨlɔ kamɨ lɔ.
14 Kinili, na na mʉtamanagɨ kagya ɓɛ ɓava-kʉkamɨ ɓamʉmɨnɨlyɨ imi iba
nuhukusogi ɓemoti-ɓemoti luga kaɓʉ.
15 A ɓɛyɔ, ngbingo yi nɨnɔ Kunzi ʉtɛ ndɨ mino Ɓayuda ka kpɔlɔ, Kunzi
ʉkanana ndɨ na ɔɓɨlɨ. Ika sɛ kʉwa ɓʉnɨ wa ɓamigilyoku ɓata mino Kunzi?
Ika kʉwa abɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ, ɓapʉngini ɓata ɔɓɨlɨ!
16 Ɓakapá Kunzi igbutu ya mukati nɨyɔ ya mambwa, mukati masɨ nɨmɔ
otigolo ika kʉwa makakɨ gɔnɨ. Ɓakapá lyo ya ɨbʉkʉsɔ, tabɨ yi ika kʉwa ya
kakɨ gɔnɨ.
17 Ɓezaleli ɓa abɛ ɨbʉkʉsɔ sa mizeituni nɨsɔ Kunzi akɔgɔ ndɨ mino tabɨ
yi. Ɨwɛ nɨnɔ wa kɛgʉ Muyuda, wa abɛ mʉtabɨ ma ɨbʉkʉsɔ so tutu nɨsɔ
ɓokpokpisa ndɨ ka pa ya tabɨ nɨyɔ ɓakɔgɔ ndɨ yɔ. Wa kʉwa gɔnɨ ɨwɛ
kanvɨnvɨlya lɨɓo kotukyoku ko lyo ya ɨbʉkʉsɔ sa mizeituni si nɨsɔ.
18 Kinili, wakinonitɔgʉ tabɨ nɨyɔ ɓakɔgɔ ndɨ yɔ payaya. Wakaɨbɨba ko
bulya ɨkɨ? Kɛgʉ ɨwɛ nɔ wolyolyisogo lyo, luki limoti lyo yɔ ulyolyisogo.
19 Wakwananatʉ yagɔgɔ kɛɓɨkya ɓɛ: «Ɓakɔgɔ ndɨ tabɨ yi nɨyɔ kyɛ
ɓɛkpokpisi kʉwa ɨmɨ wa.»
20 A lɨngʉnʉ. Ɓakɔgɔ ndɨ kyɛ kɛgʉ ndɨ na baya. Ɨwɛ, wamʉkpakpa wa
ko bulya baya. Wakibibonitɔgʉ, luki limoti wika na kʉɓangakʉ.
21 A ɓɛyɔ, kika kanɨ Kunzi kʉɓɨɓɨlagagʉ ndɨ Ɓayuda nɨɓɔ ɓa abɛ tabɨ ya
ɨbʉkʉsɔ nɨsɔ sɨkʉna, angɛnɛngɛnɛ kʉwa ɨwɛ aka?
22 Winini ɓɛyɔ Kunzi owonisilo mino ko ngbinga ɓemoti ɓʉnza na ɗɨya
kakɨ. A mʉɗɨya na ɓatʉ nɨɓɔ ɓogwo, a na ɓʉnza na ɨwɛ. Luki limoti,
okwononi kaɨtɨkɨtɨlaga ka ɓʉnza ko Kunzi. Kiki ɓɛyɔ, ɓʉkɔtʉ gɔnɨ ɨwɛ.
23 Kika kanɨ Ɓayuda ɓosini ɓʉsɨlɨ-sɨlɨ kaɓʉ, ɓukpokpisatʉ wa gɔ wa ɓa
ndɨ mino kambwa. A ɓɛyɔ, Kunzi a na ngu kaukpokpiso ɓata wa gɔ wa
ɓa ndɨ mino.
24 Ɨwɛ yi nɨnɔ wa kɛgʉ Muyuda, wa abɛ mʉtabɨ ma ɨbʉkʉsɔ so tutu nɨmɔ
ɓakɔ ndɨ, ɓokpokpiso ka ɨbʉkʉsɔ sɨkʉna, lɨkpʉmʉka li nɨlɔ kigyonosogigʉ.
Ɓayuda ɓa abɛ tabɨ ya ɨbʉkʉsɔ sɨkʉna. Kunzi akwanana nɛkɨ ɓata
kaukpokpiso ka ɨbʉkʉsɔ nɨsɔ ɓotukyoku ndɨ mino.

11:8 11:8 Wanda ka Yɨgɨlya 29:3; Isaya 6:10. **11:16 11:16** Wanda ka Lɨtatanga 15:19-20.

Livananza ka Ɓezaleli ahuka ndɛkɛ lasi

25 Ɓamamaki, nakapa kamumibiso dikiɗi yi niyi, iba makivonitɔgu abɛ ɓatu ɓa kimibo kugbɛ: Ɓatu ɓagɔgɔ luga ka Ɓezaleli ɓika ndɛkɛ ka ɓusili-sili kadwɛ ku kwa ku ɓatu ɓi niɓɔ Kunzi upunaga ndi ka ɓɛvananza ɓayagɔgɔ ɓinisana ndɛkɛ mino na muhukuso.

26 Niyɔ a pisi yi niyɔ livananza lasi la Izaleli inisono ndɛkɛ mino na muhukuso ɓɛyɔ moɓiso ko Kunzi aɓikya mino ɓɛ: «Muhukuso otukyoku ndɛkɛ ka Siona, olimaga ndɛkɛ yigya yanyɛ ka ɓomika Yakɔbɔ.

27 Nagya ndɛkɛ na iɓu agumɛ yi nimu, ngbingo yi ninɔ nasukusaga ndɛkɛ mino ɓunyɛ kaɓu.»

28 Ɓayuda ɓiitoni ɓomuyoniso ko Kunzi kyɛ ɓakya ndi Mongoni Manza. Likpumuka li nilɔ iitoni izangiya ku kunu ɓatu ɓa ɓɛvananza ɓayagɔgɔ. Luki limoti, kaɓyɛnɛnɛ ɓɛyɔ Kunzi upunaga ndi mino pisi ka ɓatitaɓu, asyɛgɛ limbɛngi kugu kaɓu aka.

29 A ɓɛyɔ, Kunzi kapágigu luki mambɛngi maɓa, koyikosogigu tamanaga kaki kugu ka mutu ninɔ ikaga kani apunogini.

30 Ka ɓundɛli ndi, makamukanagu ndi Kunzi. Mbiya wanu, Kunzi amukwilyoni kumbu kyɛ Ɓayuda ɓakya ndi kamukana.

31 Na gɔni, mbiya wanu Ɓayuda ɓakya ndi kamukana Kunzi kyɛ amukwilyi kumbu. Kuwa wa gɔ wa, Kunzi akwanana gɔni kahukwilyo iɓu kumbu.

32 A ɓɛyɔ, Kunzi uitisoni ɓatu ɓasi abɛ ɓatu ɓa bɔlɔkɔ ko bulya yikya kamukana, kyɛ uwonisili iɓu ɓasi kumbu kaki.

Kunzi a mudingi kugbɛ

33 Lingama ko Kunzi kɛgu no ngbimi! Yimibo na ɓugɛgɛlɛ kaki kɛgu no kingyoso. Kɛgu na mutu yi ninɔ akwanana kotombisyo tamanaga kaki ikani kaiba ɓopisi ɓaya makpumuka kaki.

34 Muɗɔngɔni ɓɛyɔ Moɓiso aɓikya mino ɓingbanganya ɓɛ:
«Wani nɔ iba tamanaga ka Mombukwono-dosu?
Wani nɔ akwanana kapá mutiwi?»

35 «Wani nɔ aɗikya ndi kapá luki,
ɓɛ kyɛ ɓakalyitɔ kumbuso yi?»

36 A ɓɛyɔ, masi otukyoku ku kaki, masi a makaki na ko bulya kaki. Kunzi avi ibiba ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! A ɓɛyɔ.

12

Ɔɓili wambiya kusɔ ka Yeso-Kilisito

1 Ɓamamaki, kaina ɓɛyɔ Kunzi atikwilya mino kumbu, nakamukunga ambɛ wipóni iɓunu ɓamombukwana-donu ko Kunzi abɛ apɛpɛ muɓisi, ninɔ wotu na muɓosilo Kunzi. Niyɔ a pisi ya lingunu niyɔ okwononi mino kabibiso Kunzi.

2 Makoɓyenitɔgu yigya ya ɔɓili yi nimu, luki limoti, musoni Kunzi kamuikoso na kamupá yimibo yambiya. Kuwa wa gɔ wa, makwanana kotombisyo likpumuka li nilɔ Kunzi apaga: likpumuka lanza, nilɔ aɓosilogo na nilɔ lanza kugbɛ.

3 Kaɓyɛnɛnɛ na ɓunza niɓɔ Kunzi egyilya, nakamuɓikya iɓunu ɓasi ambɛ: mumbanzu gutugu ɓemoti aka luga kunu kikonitɔgu na yibiba kakitaga ɓɛyɔ okwononi mino. Luki limoti, wikoni na tamanaga niyɔ okwononi, kaɓyɛnɛnɛ na baya niyɔ Kunzi apá ndi mutu yikaka-yikaka.

11:34 11:34 Wanda ka Isaya 40:13. **11:35 11:35** Wanda ka Yɔbu 41:3.

4 A ɓɛyɔ, ta na nzɯyɨ yimoti nɨyɔ a na mababa makpɯ. Luki limoti, lɨbaba
limoti-limoti a na ligubo kakɨ.
5 A mɯɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ, gɯtɯgɯ takika ɓudingi, ta nzɯyɨ yimoti aka kɯsɔ
ka Yeso. Ta ɓakizukonogo ɓasɨ pa imoti abɛ mababa ma nzɯyɨ yimoti.
6 Ta na ɓapɛpɛ dididi nɨɓɔ atɨpá yɨkaka-yɨkaka. Mɯtɯ kika na apɛpɛ wa
ɓugyalandɯ, okwononi agyɨ ligubo li nɨlɔ kaɓyɛnɛnɛ na baya kakɨ.
7 Mɯtɯ wagɔgɔ kika na apɛpɛ mugugubya ɓɛngɛnɨ, ugugubyi. Nɨnɔ a na
apɛpɛ muwonisilo, okwononi owonisili.
8 Nɨnɔ a na apɛpɛ mutumisa ɓɛngɛnɨ mambɛngɨ, okwononi utumisi.
Nɨnɔ a na apɛpɛ wa sɨpasɯ, okwononi kapá na lɨmbɛngɨ limoti. Nɨnɔ a na
apɛpɛ wa kɯnanaga ɓɛngɛnɨ, ɯnanagɨ na kɛkɛlɛ na nɨnɔ usingyogo ɓatɯ
ɓa yangya, okwononi agyɨ na magyagya.
9 Sɨpananɨsɔ kikonitɔgɯ na kɯɓɔɓɔkɯ. Kyoni lɨkpɯmɯka lanyɛ,
migwinonogo na lɨkpɯmɯka lanza.
10 Ponononi luga kunu abɛ ɓomika-muko, magya kɛkɛlɛ kobibisono.
11 Wikoni ɓatɯ ɓugya ligubo no ngu nɨ makɛgɯ ɓaɓɔfɯ. Mugugubyoni
Mombukwono-dosu na kɛkɛlɛ.
12 Wikoni na magyagya ko bulya mɯtamanagɨ kunu, mika na lɨmbɛngɨ
lɨnda ko ngbingo wa ɓɯkpɛkɨ-kpɛkɨ, wigwinonogoni na malɯmba.
13 Usingyoni ɓomomonu ɓakilisito nɨɓɔ ɓa ka yangya, manɯtɨlya ɓobiko
ɓɨnza.
14 Hukungulyoni nɨɓɔ ɓakamugyogyiso ɓɯɓɯnga ko Kunzi. Kunzi
uɗukilyo ɓɯɓɯnga nɨ kugbongigɯ.
15 Gwoni magyagya pa imoti na nɨɓɔ ɓakogwa magyagya, gomoni pa
imoti na nɨɓɔ ɓakagama.
16 Wikoni na yɯkanana yanza luga kunu. Makikonito ɓatɯ ɓakɨbɨnɨka,
luki limoti ɓakamɯpá gɯtɯgɯ ligubo la payaya aka, magya. Makiwon-
isonito iɓunu ɓamombukwana-donu abɛ makika ɓatɯ ɓa yimibo.
17 Makomigisyonito mɯmbanzɯ gɯtɯgɯ ɓemoti aka ɓɯnyɛ ka ɓɯnyɛ.
Kisoni kagya nɨlɔ ɓatɯ ɓasɨ ɓiko mino kagbɨtya ɓamɯ.
18 Kika nɨ akwananatɯ, gyoni ngu ka mutili kunu kaika na mazɨyɔ na
ɓatɯ ɓasɨ.
19 Ɓamamakɨ, makigisyonitɔgɯ likosi. Mɯmbanzɯ kamɯgyɨlya ɓɯnyɛ,
musoni ka maɓɔkɯ ko Kunzi kyɛ Mombukwono-dosu aɓɨkya ka Moɓiso
ɓɛ: «Ɨmɨ nɔ nigisya likosi, ɨmɨ nɔ nakalya ɓɯnyɛ.»
20 Moɓiso mi nɨmɔ aɓɨkyatɯ gɔnɨ ɓɛ: «Mumuyoniso kakɯ kika na nza,
wapá malɨlɨ. Kika na mɯsasa, wamusa liɓo. A ɓɛyɔ, wakika kagya ɓɛyɔ,
ika abɛ wakika kaɗuko na makamɯ mo ɓuku ka mɯ.»
21 Wakosonitɔgɯ ɓɯnyɛ kaɯndɯngɯlyaga. Luki limoti, ndɯngɯlyaga
ɓɯnyɛ pisi kagya ɓɯnza.

13

Uɓongogonito ɓangama

1 Mɯtɯ wasɨ okwononi kaɯɓanga ɓangama kyɛ ɓɯngama ɓasɨ otukyo-
goku ko Kunzi. Ɓatɯ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ka ɓɯngama Kunzi nɔ ubisogo.
2 Kinili, mɯmbanzɯ nɨnɔ agyaga ɗongoso na ɓangama, agyaga ɗongoso
ka nɨlɔ Kunzi omoso. Ɓatɯ nɨɓɔ ɓagyaga ɓɛyɔ ɓimokyisiso ndɛkɛ nɨ ɨɓɯ
ɓamombukwana-daɓɯ ka mɯngɨmbɔ.

12:19 12:19 Wanda ka Yɨgɨlya 32:35. **12:20 12:20** Wanda ka Mogbitoku 25:21-22.

3 A ɓɛyɔ, ɓatu niɓɔ ɓagyaga ɓunza ɓakuɓangagigu ɓangama, luki limoti
niɓɔ ɓagyaga ɓunyɛ aka ɓɔ ɓuɓangaga. Wapatu kaiko kani wakɛgu
kauɓanga ɓangama? Gya nɛki ɓunza, ngama ubibiso,
4 kyɛ a ka ligubo ko Kunzi kaukpamya kagya likpumuka lanza. Luki
limoti, wakika kagya ɓunyɛ, ɛɛɛ! Muɓangatu kyɛ akwananatu kaupá
azaɓu. Iyi a ka ligubo ko Kunzi kowonisilo ngbuta ko Kunzi ka ɓatu niɓɔ
ɓagyaga ɓunyɛ.
5 Kinili, okwononi kauɓanga ɓangama, kɛgu asi ko bulya yikya ngbuta
ko Kunzi aka, luki limoti kyɛ liyu kunu la kusɔ akamukpamya kagya ɓɛyɔ.
6 Kinili gɔni makalyaga mino manzanza. A ɓɛyɔ, ɓatu ɓi niɓɔ
ɓogyisisaga ligubo li nilɔ kyɛ Kunzi nɔ ubisa ɓɛ ɓagyagi ɓinza.
7 Mupóni mutu wasi nilɔ okwononi ɓɛ ɓapí: kika manzanza, makalya,
kika ɓatakisi, muluwo, kika kaɓanga mumbanzu, maɓanga, kika kabibiso,
mabibiso.

Kaiko na sipananisɔ na ɓɛngɛni

8 Makikonito no luɓu ka mumbanzu gutugu ɓemoti aka, kiki asi
sipananisɔ aka luga kunu. Mutu yi ninɔ upaga ɓɛngɛni otulyosaga Mutuu
masi.
9 A ɓɛyɔ, Mutuu nimɔ aɓikyaga ɓɛ: «Wakosyonitɔgu na muko ikani
mbunya ɓɛngɛni, wakamwonitɔ mumbanzu, wakiɓonitɔgu, wakototonily-
onitɔgu luki ka ɓɛngɛni», na magɔgɔ masi amumukana ka mutuu mimoti
aka ɓɛ: «Mupa wai-daku abɛ iwɛ mombukwana-daki yi.»
10 Mutu yi ninɔ apaga wai-daki kagyilyigu ɓunyɛ gutugu ɓumoti aka.
Kinili, sipananisɔ otulyosaga Mutuu masi.

Wikoni ɓakitulya ka yigoku ka Yeso

11 Gyoni ɓɛyɔ kyɛ makaiba ɓinza ambɛ ngbinga tino nɔ ta mino mbiya
wanu: ngbingo muzuzuko itulyonini. A ɓɛyɔ, mbiya wanu, muhukuso a
kuwa ɓuwobi na iɓusu kakitaga ngbingo yi ninɔ tabailya ndi mino.
12 Biti idukulogini, lisyɛ a ɓuwobi katinikaga. Tosini nɛki yigya yanyɛ yo
biti, tava makpumuka ma lunga nimɔ ɓulananaga nomu na lisyɛ.
13 Tikini na yigya yanza niyɔ okwononi kaiko na lisyɛ. Tiɓuulyini ka
mukɔɗɔɗɔ ma malili, ka libuma, ka ɓilya, ka makpumuka manyɛnyɛ, ka
mosooni na ko misa mopi.
14 Luki limoti, wimokisyoni ɔɓili wambiya kusɔ ka Mombukwono-
dosu Yeso-Kilisito, ni makosigu ɓata likpumuka la nzuyi kamuluto kagya
musasa ma nzuyi.

14

Makabisonito mumbanzu na mukɔmbu

1 Mutilyoni ɓinza mutu ninɔ a na ɓupɔ ka baya ni makɛgu na iɓu na
ɓoɗongoso ka mutamanagi kaki.
2 Mutu wagɔgɔ inaga pisi ka baya kaki ɓɛ akwanana kalya malili masi.
Luki limoti, mutu yi ninɔ a na ɓupɔ ka baya alyaga iyi asi mapaku aka.
3 Mutu yi ninɔ alyaga iyi makpumuka masi kokwononigu kamina payaya
ninɔ alyaga iyi mapaku aka. Na gɔni, ninɔ alyaga mapaku kabisonito na
mukɔmbu ninɔ alyaga makpumuka masi, kyɛ Kunzi atilyoni.
4 Iwɛ ni wani kabiso mugya-ligubo ka mutu wagɔgɔ na mungimbɔ?
Mugya-ligubo yi ninɔ kigwinonogo ka ligubo kaki ikani kasa, nilɔ andi

13:9 13:9 Wanda ko Pupo 20:13-17; Yigilya 5:17-21; Ɓalawi 19:18. **14:2 14:2** Wanda ka 1 Ɓakolito 10:25-27.

mbʉkwakɨ aka. Luki limoti, igwinonogo ka ligubo kakɨ kyɛ Mombukwono-dosu nɔ a no ngu kamomoso.

5 Mʉtʉ wagɔgɔ ɨnaga abɛ masyɛ magɔgɔ mɔ a na ɨzangɨya kakɨtaga, luki limoti ka mʉtʉ wagɔgɔ, masyɛ masɨ a mʉɗɔngɔnɨ. Okwononi mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka ibi ɓɨnza ka lɨmbɛngɨ kakɨ nɨlɔ akabaɨlya.

6 Mʉtʉ nɨnɔ obibisaga lɨsyɛ limoti kakɨtaga magɔgɔ, agyaga ɓɛyɔ ko bulya yɨpá Mombukwono-dosu ɨbɨba. Mʉtʉ nɨnɔ alyaga malɨlɨ masɨ, agyaga ɓɛyɔ ko bulya yɨpá Mombukwono-dosu ɨbɨba kyɛ amigisyaga Kunzi ɨbɨba ko bulya malɨlɨ. Mʉtʉ nɨnɔ alyaga ɨyɨ mapakʉ aka agyaga ɓɛyɔ ko bulya yɨpá Mombukwono-dosu ɨbɨba, ɨyɨ amigisya gɔnɨ Kunzi ɨbɨba.

7 A ɓɛyɔ, kɛgʉ na mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka luga kusu nɨnɔ a na ngu kʉgʉ wa ɔɓɨlɨ kakɨ ka mombukwana-dakɨ yi, kɛgʉ gɔnɨ na mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ a no ngu kʉgʉ wa kukwakʉ kakɨ ka mombukwana-dakɨ yi,

8 takika na ɔɓɨlɨ, a ko bulya yibibiso Mombukwono-dosu, takokwo, a ko bulya kabibiso ɨyɨ aka gɔnɨ. Kinili, kika gʉtʉgʉ kanɨ ta na ɔɓɨlɨ ikanɨ tokwini, ta mukumbo ka Mombukwono-dosu.

9 A ɓɛyɔ, Kilisito okwa ndɨ, opupo ka mbʉkʉ kyɛ iki Ngama ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwogoni na nɨɓɔ ɓa ɓuɓisi.

10 Luki limoti, ɨwɛ, ko bulya ɨkɨ yɔ wabisaga mino mamakʉ na mʉngɨmbɔ? Na ɨwɛ, ko bulya ɨkɨ yɔ wamɨnaga mino mamakʉ payaya? Iɓusu ɓasɨ tika ndɛkɛ ko ngbongu kambwa ko Kunzi.

11 A ɓɛyɔ, Moɓiso ko Kunzi aɓɨkya ɓɛ:
«Ɨmɨ, Mombukwono-donu, nakamʉɓɨkya lɨngʉnʉ ɓɛ:
ɓatʉ ɓasɨ ɓoɓuna ndɛkɛ moli kambwa kamɨ,
na ɨɓʉ ɓasɨ ɓebibisa ndɛkɛ.»
12 Kinili, mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka luga kusu ozukaga ndɛkɛ lɨkpʉmʉka kakɨ mombukwana-dakɨ yi kambwa ko Kunzi.

Wakagwisisonito mamakʉ ka ɓʉnyɛ

13 Tosini nɛkɨ kobisono na mʉkɔmbʉ luga kusu. Luki limoti, okwononi kagya ɓɛ: Takagyilyonito mʉmbanzʉ lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ akwanana kasokisogo ikanɨ kagwisiso.

14 Matɨkana kamɨ na Mombukwono-dosu Yeso emibisoni ɓɨnza ɓɛ malɨlɨ gʉtʉgʉ mimoti aka kɛgʉ ɔpɛ. Luki limoti, mʉmbanzʉ kɨna ɓɛ a ɔpɛ, alya ka yakɔlyɨ aka, mʉtʉ yi nɨnɔ imokyini nɨ ɨyɨ aka ka ɓʉnyɛ.

15 Wakika mʉtʉ wanyɛ ko misa ka mamakʉ ko bulya malɨlɨ nɨmɔ walyaga, wakɛgʉ na sɨpananisɔ. Wakoputikosonito baya ka mʉtʉ nɨnɔ Kilisito akwilyaga ndɨ ko bulya malɨlɨ.

16 Kokwononigʉ ɓɛ luki nɨlɔ a lanza ku kunu inisoni abɛ kika luki lanyɛ ko misa ka ɓatʉ ɓagɔgɔ.

17 A ɓɛyɔ, Ɓʉngama ko Kunzi kɛgʉ ko bulya malɨlɨ ikanɨ ko bulya luki limwo. Luki limoti, a ko bulya makpʉmʉka nɨmɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu apága: ɓungbingbili, mazɨyɔ na magyagya.

18 Mʉtʉ yi nɨnɔ agugubyogo Kilisito ko pisi yi nɨyɔ, ikaga mʉtʉ wanza ko misa ko Kunzi na ko misa ka ɓambanzʉ.

19 Kinili, tokisini na kɛkɛlɛ lɨkpʉmʉka nɨlɔ a na ɨzangɨya ko bulya yɨpá mazɨyɔ, na nɨlɔ atihukwilya pisi katʉngbʉlanaga ka baya.

20 Makoputonitɔgʉ ligubo ko Kunzi ko bulya malɨlɨ. A lɨngʉnʉ ɓɛ takwanana kalya malɨlɨ masɨ, luki limoti, kɛgʉ ɓɨnza kalya luki nɨlɔ akwanana kagwisiso ɓɛngɛnɨ.

14:11 14:11 Wanda ka Isaya 45:23. **14:16 14:16** Wanda ka 1 Ɓakolito 10:29.

21 Kɛgu ɓinza kalya makɔlɔ ikani kamwo vinya na kagya makpumuka
masi nimɔ akwanana kagwisiso mamaku.
22 Ɓuulyogo tamanaga kaku mombukwana-daki ko bulya makpumuka
mi nima kambwa ko Kunzi. Ɨgyagya ka mutu ninɔ kikogigu na ɓotumo
ka limbɛngi kani akapa kagya likpumuka!
23 Luki limoti, Kunzi amakya ndɛkɛ ka mungimbɔ mumbanzu ninɔ
akalya malili na ɓotumo kyɛ niyɔ akowonisilo ɓɛ kɛgu wakamaga ka baya.
Likpumuka lasi nilɔ kɛgu kotukyoku ka baya a ɓunyɛ.

15

Togyogini nilɔ uɓosilo gɔni ɓɛngɛni

1 Iɓusu niɓɔ ta ɓapupu ka baya, tokwononi kautungbulaga ɓatu niɓɔ ɓa
na ɓupɔ ka baya. Tokokwononigu kakisa nilɔ aka lɔ atiɓosilo.
2 Okwononi ɓɛ mutu yikaka-yikaka luga kusu akisi kauɓosilo ɓɛngɛni,
kautungbulaga, na kaungotiso ka baya.
3 A ɓɛyɔ, Kilisito kakisagigu ndi nilɔ aɓosilaga ndi iyi mombukwana-
daki. Luki limoti, igyonosa ndi ɓɛyɔ Moɓiso ko Kunzi ikpiko mino ɓɛ:
«Kunziooo! Mosikoni nimɔ ɓusikaga ndi, emigilyoku kuwa ndi imi.»
4 Masi nimɔ ikpikaga ndi ndɛli ka Moɓiso ko Kunzi, ikpikaga ndi kyɛ
atitiwi. Moɓiso mi nimɔ atipága limbɛngi linda, atitumisa mambɛngi
ɓɛkyɛ tiki na mutamanagi.
5 Kunzi ninɔ apága limbɛngi linda na otumiso mambɛngi, amupí
yukanana luga kunu muɗɔngɔni ɓɛyɔ Yeso-Kilisito apaga mino.
6 Kuwa wa gɔ wa, iɓunu ɓasi, mika kabibiso Kunzi, Abaki Mombukwono-
dosu Yeso-Kilisito na liyu limoti.

Mongoni Manza a ko bulya ka ɓatu ɓasi

7 Tilyononi luga kunu kyɛ Kunzi avi ibiba muɗɔngɔni ɓɛgɛyɔ Kilisito
amutilya ndi mino.
8 A ɓɛyɔ, nakamuɓikya lingunu ambɛ Kilisito odoku ndi kaiko mugya-
ligubo ka Ɓayuda kowonisilo lingunu ko Kunzi pisi kautulyoso ɓagumɛ
niɓɔ Kunzi upá ndi ɓatitaɓu.
9 Odoku ndi gɔni kyɛ ɓatu ɓi niɓɔ ɓakɛgu Ɓayuda ɓabibisi Kunzi ko
bulya limbɛngi kaki lo kumbu, ɓɛgɛyɔ Moɓiso aɓikya mino ɓɛ:
«Kinili, nubibisaga ndɛkɛ luga ka ɓatu niɓɔ ɓakɛgu Ɓayuda,
nimbilaga ndɛkɛ ko bulya ibiba yo lino kaku.»
10 Moɓiso aɓikyatu gɔni ɓɛ:
«Iɓunu, ɓatu niɓɔ makɛgu Ɓayuda, gwoni magyagya pa imoti na
livananza nilɔ Kunzi apunaga ndi!»
11 Oɓikyoku ɓata ɓɛ:
«Iɓunu ɓɛvananza ɓayasi, mubibisoni Kunzi,
iɓunu ɓatu ɓasi, mubibisoni.»
12 Mugyalandu Isaya aɓikya gɔni ɓɛ:
«Mutu ɓemoti ka livananza ka Yɛsɛ* odokuto ndɛkɛ,
amaga ndɛkɛ, alya ɓungama kugu wa ɓɛvananza,
na ɓɛvananza ɓobisa ndɛkɛ mutamanagi kaɓu ku kaki.»
13 Kunzi ninɔ apága mutamanagi, amutumisi na magyagya na maziyɔ
ko bulya baya niyɔ ma noyu ku kaki, iba motumi na mutamanagi pisi ko
ngu ya Limbɛngi-Lotu.

15:3 15:3 Wanda ka Mambu 69:10. **15:9 15:9** Wanda ka Mambu 18:50. **15:10 15:10** Wanda ka Yigilya 32:43. **15:11 15:11** Wanda ka Mambu 117:1. * **15:12 15:12** *Yɛsɛ:* A ndi abaki Daudi.

Pɔlɔ akaɓɨkyaga Mongoni Manza ka ɓatɯ niɓɔ ɓakɛgɯ Ɓayuda

14 Ɓamamakɨ, ɨmɨ ɓɨkpɛ nakaiba ɓinza ambɛ ma ɓatɯ ɓanza kɯgbɛ,
ɓutumo na masɨ nɨmɔ okwononi ɓɛ mibi, mibagatɯ kapánana mɯtɨwɨ.
15 Luki limoti, namukpikilyagatɯ makpɯmɯka mudingi ka balɯwa
kamɨ nɨ nakɛgɯ na kɯɓangakɯ, kamutomosyo mɯtɯɯ nɨmɔ mɯkana ndɨ.
Nokpikaga ndɨ ɓɛyɔ ko bulya ɨzɨyɔ nɨyɔ Kunzi ɛpá ndɨ,
16 kaika mɯgya-ligubo ka Yeso-Kilisito luga wa ɓɛvananza niɓɔ ɓakɛgɯ
Ɓayuda. Nakagya ligubo abɛ kumu ko Kunzi kaɓɨkyaga Mongoni Manza
kakɨ, iba ɓatɯ niɓɔ ɓakɛgɯ Ɓayuda ɓɨɨtɨ apɛpɛ nɨnɔ aɓosilaga Kunzi, apɛpɛ
nɨnɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu aɓuɓisoni ɓitu.
17 Kɯsɔ wa matɨkana kusu na Yeso-Kilisito, nakwanana nɛkɨ kaɨbɨba ko
bulya ligubo nɨlɔ nakagyɨlya Kunzi.
18 A ɓɛyɔ, nakɨkpɯnda kaɓɨkya lɨkpɯmɯka, ika nɨlɔ aka lɔ Kilisito
otulyosa ndɨ pisi kɯ kamɨ kyɛ ɓatɯ niɓɔ ɓakɛgɯ Ɓayuda ɓamibi Kunzi.
Agya ndɨ nɨlɔ pisi ka mɯnzɨna na yɨgya kamɨ,
19 pisi ko ngu ya mokingyosi na makpɯmɯka mɯmbanga-mbanga nɨmɔ
nagya ndɨ ko ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu. Kinili, naɓɨkyaga ndɨ Mongoni Manza
ka Kilisito ka ɓa pa ɓayasɨ katɯkya ka Yelusalɛma na kadwɛ ka iwili ya
Ililiko.
20 Luki limoti, na ndɨ kapa kaɓɨkyaga Mongoni Manza asɨ ka ɓapa niɓayɔ
ɓakanukonigɯ mino mongoni ka Kilisito, kyɛ nakɛgɯ ndɨ kapa kopika ka
muɓumbe ka mɯtɯ wagɔgɔ.
21 Nagya ndɨ mɯɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Moɓiso aɓɨkya mino ɓɛ:
«Ɓatɯ niɓɔ ɓakɯɓɨkyagagɯ ndɨ Mongoni kakɨ, ɓamɨnatɯ ndɛkɛ,
a ɓɛyɔ, ɓatɯ niɓɔ ɓakɯkanagɯ ndɨ Mongoni kakɨ, ɓotombisyatɯ ndɛkɛ.»

Pɔlɔ a na tamanaga kaaga ka Lɯma

22 Ligubo lo Mongoni Manza lɔ ɛkpɨngba ndɨ nganga ɓɨkyɔ kaɨnda ku
kunu kɯ.
23 Luki limoti, mbɨya wanɯ nomoni ligubo kamɨ ka ɓewili ɓi niɓayɨ. Kɯsɔ
wa ɓyanga ɓudingi, nikaga na mɯsasa kaɨnda kamɯmɨna.
24 Naɓyɛ ɓanɯ kɯ, ngbingo yi nɨnɔ nika ɓanɯ mino kaɨnda ka Ɨsɨpanyɛ.
A ɓɛyɔ, na na mɯtamanagɨ kamɯmɨna wa nika ɓanɯ mino kakɨtaga kɯ
ɓɛyɔ. Togwa ɓanɯ na iɓunu magyagya ka masyɛ makɛɗɛ. Na gɔnɨ kapa
ambɛ ipoponito ɓanɯ ko bulya lɨgɯndɯ li nɨlɔ.
25 Luki limoti, mbɨya wanɯ, nakaɨnda ka Yelusalɛma kagya ligubo pa
imoti na ɓatɯ ko Kunzi niɓɔ kɯ ɓɛyɔ.
26 A ɓɛyɔ, ɓakilisito ɓa iwili ya Makedonia na niɓɔ ɓa Akaya ɓukononi
ɓi, ɓɯmɯmɯla ɓangyɔ ko bulya ka ɓatɯ ɓa yangya niɓɔ ɓa luga ka ɓatɯ
ko Kunzi niɓɔ ɓa ka Yelusalɛma.
27 Ɓukononi ɓi nɨ iɓɯ aka kaɯmɯmɯla ɓangyɔ ɓi niɓɔ kyɛ okwononi
ɓi kagya ɓɛyɔ aka yɔ. A ɓɛyɔ, ɓatɯ niɓɔ ɓakɛgɯ Ɓayuda ɓinisana ndɨ
na muhukuso ko bulya ka Ɓayuda, okwononi nɛkɨ ɓɛ iɓɯ ɓusingyitɔ gɔnɨ
Ɓayuda na mukumbo kaɓɯ.
28 Wa nama ɓanɯ mino kaɯlɯpyá ɓangyɔ ɓi niɓɔ, naɓyɛ ɓanɯ pisi kɯ
kunu kaaga ka Ɨsɨpanyɛ.
29 Nakaiba ambɛ wa nosila ɓanɯ mino ku kunu kɯ, nadwɛ ɓanɯ mutumo
na ɓɯɓɯnga ka Yeso-Kilisito ɓɨɗɛ.
30 Ɓamamakɨ, nakaɨtatanaga na iɓunu ko lina ka Mombukwono-dosu
Yeso-Kilisito, na ka sɨpananɨsɔ nɨsɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu apága ambɛ isingyoni
ka lɯnga nɨlɔ no mino pisi ka malɯmba.

15:21 15:21 Wanda ka Isaya 52:15.

31 Ilumbilyoni ambɛ Kunzi eɓuulyogitɔ ka maɓɔkʉ ka ɓomuyoniso ɓo
Mongoni Manza niɓɔ ka Yudɛa, iba ɓatʉ ko Kunzi niɓɔ ka Yelusalɛma
ɓʉtilyitɔ ɓangyɔ niɓɔ nakainda na iɓu.
32 Kʉwa wa gɔ wa, Kunzi kapa, nadwɛ ɓanʉ ku kunu kʉ, mutumo na
magyagya ɓiɗɛ. Noyukuma ɓanʉ mino yikɛɗɛ luga kunu.
33 Kunzi ninɔ apága maziyɔ iki pa imoti na iɓunu ɓasi. A ɓɛyɔ.

16

Pɔlɔ akaumuusogo Ɓakilisito Ɓalʉma

1 Namusilyi mʉsali kusu ɓɛyɔ ka Foibɛ ninɔ a mʉgya-ligubo ka kanisa
ya Kenekuliа,
2 ambɛ mutilyoni ɓinza ko lino ka Mombukwono-dosu, ɓɛyɔ okwononi
mino kaʉgyilya ɓatʉ ko Kunzi. Musingyoni ka masi nimɔ ika na nzoyi yi.
A ɓɛyɔ, iyi obinikoni ɓuti ka ɓatʉ ɓudingi gʉtʉgʉ imi aka mombukwana-
daki yi.
3 Namuusogito Pelesila iɓʉ na mbʉnyaki ɓɛyɔ ka Akila, iɓusu na iɓʉ ta
ɓagya-ligubo ka Yeso-Kilisito.
4 Ɓa ndi ɓuwobi kolumwogo ko bulya kami. Kɛgʉ asi imi aka nɔ
nakaumigisyo ibiba, luki limoti makanisa ma giyo ka ɓatʉ niɓɔ ɓakɛgʉ
Ɓayuda ɓakagya ɓɛgɛyɔ.
5 Numuusogito gɔni ɓatʉ ɓa kanisa niɓɔ ɓamʉmʉkanaga ka ndaɓʉ
kaɓʉ. Namuusito wai-dami ɓɛyɔ ka Ipɛnɛtʉ ninɔ a mʉtʉ wa mambwa
ka baya mongoni ka Kilisito ka iwili ya Azia.
6 Namuusogito Malia ninɔ amugugubya ndi kʉgbɛ.
7 Numuusogito ɓava-kʉkami ɓɛyɔ ka Andoloniko na Yunia, niɓɔ ɓatigwi
ndi na iɓʉ ka bɔlɔkɔ. Ɓa na ibiba yidingi luga ka ɓatʉtʉmbwa, iɓʉ gɔni
ɓɔ ɓiita ndi ɓakilisito kambwa kami.
8 Namuusito Apuliatʉ, wai-dami mʉpaka kʉsɔ ka Mombukwono-dosu.
9 Namuuso Ulubano, mʉgya-ligubo ka Kilisito pa imoti na iɓusu, na
Sitakisi, wai-dami mʉpaka.
10 Namuuso Apilɛ, ninɔ igwinanaga ndi ka baya. Numuusogo gɔni ɓatʉ
ɓa ndaɓʉ ka Alisitobulu.
11 Namuusito mamaki ɓɛyɔ ka Elodiyo. Numuusogo ɓatʉ niɓɔ
ɓaɓinikyana Mombukwono-dosu, niɓɔ ɓikaga ka ndaɓʉ ka Nalukiso.
12 Namuusogito Tilifina iɓʉ na Tilifʉsa. Ɓoko ɓi niɓɔ ɓaguguɓya ndi
Mombukwono-dosu na kɛkɛlɛ. Namuusogo gɔni wai-dami ɓɛyɔ ka Palusi,
ninɔ agyilya ndi gɔni Mombukwono-dosu ligubo na kɛkɛlɛ.
13 Namuusito Lʉfʉ, ninɔ mʉgya-ligubo walingʉnʉ ka Mombukwono-
dosu na amaki. Iyi mama yi ninɔ navaga gɔni abɛ mama aka ɓikpɛ.
14 Namuusito Asukilisito, Fuligo, Ilimɛ, Patʉlʉba, Ilima na ɓomomosu
niɓɔ ɓa pa imoti na iɓʉ.
15 Namuusito Filɔlɔgɔ na Yulia, Nilio na mʉsali kaki, Ulipa na ɓatʉ ko
Kunzi ɓasi niɓɔ ɓa pa imoti na iɓʉ.
16 Tilyononi, mopututonogo abɛ ɓomika-muko. Makanisa ka Kilisito
masi amumuusogito.

Likpʉmʉka la muliɓo

17 Iɓunu ɓamamaki, nakamʉɓikya ambɛ wiminyonito na ɓatʉ
niɓɔ ɓakamakya yigbananaga, kyɛ ɓakaʉtʉmba ɓakilisito ko pisi ya
ɓungbingbili, ɓanagya di na nilɔ ɓamuwonisilya ndi. Makuɓyenitɔgʉ.
18 A ɓɛyɔ, inguo ya ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓakɛgʉ kaguguɓyo Kilisito,
Mombukwono-dosu, luki limoti ɓakoguguɓyo asi ɓamʉma kaɓʉ aka. Pisi

ka mʉnzina kaɓʉ mandɛngɛ-ndɛngɛ na ma kʉɓɔɓɔkʉ, ɓʉɓɔɓɔgɔ ɓatʉ ɓa mambɛngi mopoli.
19 Ɓatʉ ɓasi ɓibagatʉ ɓɛyɔ iɓunu maɓangaga mino Mombukwono-dosu. Kinili, nakogwa magyagya ko bulya kunu. Nakapa ambɛ wikoni ɓagɛgɛlɛ ɓʉgya likpʉmʉka lanza, mika ɓakimiinya kakya ɓʉnyɛ.
20 Kunzi, niinɔ apága maziyɔ, ɗitagatʉ ɓanʉ Abili kusili wa ɓakagba kunu. Iziyɔ ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito iki pa imoti na iɓunu.
21 Timotio, niinɔ tagyaga na iyi ligubo amumuusito. Ɓava-kʉkami ɓɛyɔ ka Lukio, Yasoni na Sosipateli ɓamumuusogito gɔni.
22 Imi Telitio, niinɔ nokpiki moɓiso mi nima, namumuusito ko lino ka Mombukwono-dosu.
23 Gayɔ, niinɔ etilyi ɓi kʉ kaki amumuusogito. Ɓatʉ ɓa kanisa ɓamʉmʉkanaga kʉ kaki. Ilasitɔ niinɔ oɓuulyogo ɓuyi ɓa gʉɗʉ amumuusito, gʉtʉgʉ momosu ɓɛyɔ ka Kwalatʉ.
[
24 Iziyɔ ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito iki pa imoti na iɓunu ɓasi. A ɓɛyɔ.]

Bibiso ya muliɓo

25 Tabibisini Kunzi! Iyi nɔ akwanana kamungotiso ka baya, mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ Mongoni Manza niimɔ nakaɓikyaga o mino kaɓikya. Pisi ka Mongoni Manza mi niimɔ nakaɓikyaga ko bulya ka Yeso-Kilisito, Kunzi ibisikosa ndi likpʉmʉka li nilɔ a ndi la kisʉma katʉkya ka ɓʉndɛli aka.
26 Luki limoti mbiya wanʉ, ipupisoni kʉwa ɓingbanganya pisi ka moɓiso ka Ɓogyalandʉ, Kunzi wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ opóni mʉtʉʉ ɓɛkyɛ ɓɛvananza ɓayasi ɓabailyi, ɓagya mʉtʉʉ mi niimɔ.
27 Kunzi mʉkaka, mombukwana ɓʉgɛgɛlɛ ɓasi avi ibiba pisi ka Yeso-Kilisito ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! A ɓɛyɔ.

Balʉwa wa mambwa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ Ɓakolito

Lɨkpʉmʉka la mambwa

Pɔlɔ nɔ ukpikilya ndɨ ɓakilisito ɓa Kolito balʉwa yi nɨmʉ. Ɨnda ndɨ kʉ ɓɛyɔ ka lɨgʉndʉ kakɨ la yɨɓa, agya syangasʉ simoti na ɓatɨmba madɨya. Ko ngbingo yi nɨnɔ, ʉɓɨkyaga ndɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda Mongoni Manza kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓapʉnga ndɨ mino kaɓyɛ pisi ka Kilisito. Kolito a ndɨ gʉɗʉ wanza kʉgbɛ ko ngbingo yi nɨnɔ, ɓabato ɓosilogoku ndɨ wa kotukyoku ka ɓapa ɓayasɨ, na ɓambula ɓikaga ndɨ gɔnɨ ɓudingi. Ɓaɗanda ɓakɛgʉ ndɨ na kɨsa mʉɗɔngɔnɨ abɛ ka ɓagʉɗʉ ɓasɨ. Ka muliɓo, ɓuɓungusaga ndɨ ɓakilisito ɓa Kolito.

Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ akpamya ndɨ Pɔlɔ katamana ko bulyo yi, kadwɛ kʉ kwa kʉ ukpikilya ndɨ mino balʉwa wa mambwa (wanda 1 Ɓakolito 5:9), kaʉɓɨkya ɓɛ ɓakosyonitɔgʉ ka mʉɗɔngɔ ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ. A ɓɛyɔ, Ɓakolito ɓakpikilyatʉ ndɨ Pɔlɔ. Luki limoti, ɓakaɓyɛgʉ ndɨ mʉtɨwɨ mudingi nɨmɔ ʉpá ndɨ. Ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti ɓodoku ndɨ katʉmbʉlyaga Pɔlɔ makpʉmʉka dididi ko bulya ka Ɓakolito, mongoni mi nɨmɔ kɛgʉ ndɨ manza.

Osisilya kʉwa ndɨ kausikisya ka balʉwa yi nɨnɔ ɓakpikilya ndɨ nɔ, ʉpá gɔnɨ mʉtɨwɨ. Pɔlɔ ʉpá ndɨ mʉtɨwɨ ko bulya makpʉmʉka makpʉ abɛ yɨgbananaga ka Ɓakilisito, ɓɨlya, vanana, kalya makɔlɔ nɨmɔ ɓopí ka apɛpɛ wa gbɨlɨtɔ, Malɨlɨ ka Mombukwono-dosu, makpʉmʉka mi nɨmɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu apága, na pupo ka mbʉkʉ.

Pɔlɔ a ndɨ wakisiso ko misa ka ɓʉ kaʉtʉmbʉlyaga makpʉmʉka mi nɨmɔ okwononi ndɨ ʉɓɨkyɨ. Ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ yigwinonogo na Yeso aka yɔ okwononi kapá pisi ka makpʉmʉka mi nɨmɔ, na kaika na sɨpananɨsɔ na mʉmbanzʉ okitogi makpʉmʉka masɨ.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Yuuso *1:1-9*
Bakilisito ɓokokwononigʉ kabʉmana ikanɨ kaɨgbananaga *1:10–4:21*
Ɓakilisito ɓokokwononigʉ kagyagyana *5:1–6:20*
Ɓalʉkʉ na ɓoko kaɓʉ *7:1-40*
Okwononi kamʉkana Kunzi nɨ kɛgʉ gbɨlɨtɔ *8:1–11:1*
Ɓɛyɔ ɓakilisito ɓokwononi mino kaiko ka makanisa *11:2–14:40*
Ɓɛyɔ Kilisito aɗɨtaga ndɨ mino kukwakʉ *15:1-58*
Kabɨnɨka ɓuti ka ɓatʉ ɓa yangya *16:1-4*
Pɔlɔ a wakɨtʉlya ka lɨgʉndʉ *16:5-12*
Mʉtɨwɨ na yuuso *16:13-24*

Yuuso

1 Ɨmɨ, Pɔlɔ, Kunzi ɛmakaga ndɨ ɓɛ niki atʉtʉmbwa ka Yeso-Kilisito kyɛ ɨyɨ Kunzi nɔ abaɨlya ndɨ. Iɓusu na mika-mama ɓɛyɔ ka Sositeni, tamumuusito.

2 Namukpikilyi iɓunu kanisa ko Kunzi nɨyɔ a ka Kolito, iɓunu nɨɓɔ Kunzi amʉmakaga ndɨ ɓɛ wikoni ɓatʉ kakɨ ɓɨkpɛ, amuɓuɓisa ndɨ ɓitu pisi ka Yeso-Kilisito. Balʉwa yi nɨmʉ, a gɔnɨ ko bulya ka ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓatwaga lino ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ka ɓapa ɓayasɨ ka ɔɓɨlɨ. Ɨyɨ nɔ a Mombukwana-daɓʉ na Mombukwono-dosu gɔnɨ.

3 Obosu Kunzi ɨɓʉ na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ɓamuɗukilyi ɨzɨyɔ na mazɨyɔ.

Pɔlɔ akamigisilya Kunzi ɨbɨba

4 Namigisyaga Kunzi nɨnɔ kamɨ ɨbɨba masyɛ masɨ ko bulya kunu, ka ɨzɨyɔ
nɨyɔ amʉpá ndɨ pisi ka Yeso-Kilisito.
5 A ɓɛyɔ, pisi kaiko luki limoti na Kilisito, Kunzi amupóni ndɨ lɨngama
lasɨ, nɨlɔ la mʉnzɨna na nɨlɔ la yimibo.
6 Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ akainisono pisi kaigwinonogo kunu ko mongoni
nɨmɔ takamʉpága kʉgʉ ka Kilisito.
7 Mbɨya wanʉ, kɛgʉ nɛkɨ ɓata na apɛpɛ ko Kunzi gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ
amuɓwi, iɓunu ɓi nɨɓɔ makaɓʉndaga ngbingo nɨnɔ Mombukwono-dosu
Yeso-Kilisito igoku ndɛkɛ mino.
8 Ɨyɨ nɔ amumomosa ndɛkɛ lɨngʉnʉ kadwɛ ka muliɓo, kyɛ mʉmbanzʉ
kamuɓukulyogonitɔgʉ lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka ka lɨsyɛ li nɨlɔ
Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito odoku ndɛkɛ mino.
9 Kunzi utulyosogo ɓagʉmɛ kakɨ ɓasɨ. Ɨyɨ nɔ amʉmakaga ndɨ ɓɛ wikoni
luki limoti no mikakɨ ɓɛyɔ ka Yeso-Kilisito, Mombukwono-dosu.

Yɨgbananaga ka Kanisa ya Kolito

10 Bomika-mama, nakaɨgama na iɓunu ko lino ka Mombukwono-dosu
Yeso-Kilisito ambɛ wikoni na yʉkanana. Yɨgbananaga kikonitɔgʉ luga
kunu! Wikoni luki limoti, lɨmbɛngɨ limoti na tamanaga yimoti.
11 A ɓɛyɔ, ɓomika-mama, ɓatʉ ɓa lɨvananza ka Kolowe ɓeɓikyi ɓi ɓɛ atʉ
na kʉkanaga luga kunu.
12 Nakapa kaɓɨkya ɓɛ: luga kunu, mʉtʉ ɓemoti akaɓɨkyaga ɓɛ: «Ɨmɨ, na
mʉtʉ ka Pɔlɔ!» Wagɔgɔ ɓɛ: «Na ɨmɨ mʉtʉ ka Apɔlɔ!» Wagɔgɔ ɓɛ: «Na
ɨmɨ mʉtʉ ka Pɛtɛlɛ!» Wagɔgɔ ɓata ɓɛ: «Na ɨmɨ mʉtʉ ka Kilisito!»
13 Makasɨma ɓɛ Kilisito a wakɨgbananaga? Ambɛ, Pɔlɔ nɔ ɓabangɨlaga
ndɨ ka mʉsalaba ko bulya kunu? Ikanɨ, mogwa ndɨ iɓatiso ko lino ka Pɔlɔ?
14 Nakamigisya Kunzi ɨbɨba, kyɛ nakaɓotisagʉ ndɨ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ
ɓemoti aka luga kunu, kiki nɨ Kilisipo aka na Gayɔ.
15 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, kɛgʉ nɛkɨ na nɨnɔ akwanana kaɓɨkya ɓɛ ɓaɓotisa ndɨ ko
lino kamɨ.
16 Iyo, iyo! Naɓotisatʉ ndɨ gɔnɨ Sɛtɛfanɔ na ɓatʉ ɓa ndaɓʉ kakɨ. Luki
limoti, nakibigʉ ikanɨ naɓotisa ndɨ ɓata mʉtʉ wagɔgɔ tino.
17 Kilisito ketikokugʉ ndɨ kauɓotiso ɓambanzʉ, luki limoti, kaɓɨkyaga
Mongoni Manza. Kapagɨgʉ ɓɛ naɓɨkyagɨ Mongoni Manza mi nɨmɔ na
mʉnzɨna ma yimibo ka ɓambanzʉ, kyɛ ɨzangɨya ya kukwakʉ ka Kilisito
ka mʉsalaba kikonitɔgʉ payaya.

Yeso-Kilisito nɨ ngu na yimibo ko Kunzi

18 A ɓɛyɔ, Mongoni Manza ma kukwakʉ ka Kilisito ka mʉsalaba a abɛ
lɨkpʉmʉka la ɓungingi ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakoɓungogo. Luki limoti, a ngu ko
Kunzi ku kusu ɓi nɨɓɔ tinisono na muhukuso.
19 Kyɛ Moɓiso Motu aɓɨkya ɓɛ:
«Nɨna ndɛkɛ ɓʉgɛgɛlɛ ka ɓagɛgɛlɛ payaya,
Napʉta yimibo ka ɓatʉ ɓa yimibo.»
20 Kʉwa wa, ɓatʉ ɓa yimibo ɓaɓɨkya sɛ kʉwa ɓata ɓʉnɨ? Gʉtʉgʉ ɓatʉ
ɓa balʉwa aka? Ikanɨ ɓatʉ ɓakibo mʉnzɨna? Kunzi owonisiloni ndɨ ɓɛ
yimibo ya ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ a ɓungingi.
21 A ɓɛyɔ, Kunzi, pisi ka yimibo kakɨ omosoni ndɨ ɓɛ ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ
ɓakamibonito pisi ka yimibo kaɓʉ. Kinili, ɨna ndɨ ɓɨnza kauhukusogo ɓatʉ
ɓi nɨɓɔ ɓabaya pisi ka mongoni nɨmɔ naɓɨkyaga, aninisono abɛ lɨkpʉmʉka
la ɓungingi.

22 Ɓayuda ɓapaga iɓʉ ɓɛ ɓʉgyilyi makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga kyɛ
ɓaɓinikyani. Ɓagiliki ɓakisaga iɓʉ yimibo.
23 Wina sɛ, iɓusu takaɓikyaga Mongoni Manza ka Kilisito ninɔ
ɓabangilaga ndi ka mʉsalaba. Ɓayuda ɓaɓikyaga ɓɛ Mongoni mi nimɔ
a likpʉmʉka li nilɔ ogwisisogo ka baya, na Ɓagiliki ɓanaɓikya iɓʉ ɓɛ a
likpʉmʉka la ɓungingi.
24 Luki limoti, ka ɓatʉ niɓɔ Kunzi ʉmakaga ndi, iki Muyuda ikani
Mugiliki, Kilisito a ngu na yimibo ko Kunzi.
25 A ɓɛyɔ, likpʉmʉka li nilɔ Kunzi agyaga aninisono abɛ ɓungingi, a
ɓʉgɛgɛlɛ ɓudingi kakitaga ɓʉgɛgɛlɛ ka ɓambanzʉ. Na nilɔ inisonogo abɛ
kiko ɓʉpɔ kʉ kaki a no ngu kakitaga ngu ka ɓambanzʉ.
26 Ɓomika-mama, winoni mbɛyi ɓɛyɔ Kunzi amʉmakaga mino: luga
kunu, kaɓyɛnɛnɛ na tamanaga ya limbanzʉ, ɓatʉ ɓa ɓʉgɛgɛlɛ ɓa ɓakɛɗɛ,
ɓatʉ ɓa kinisoniso ɓa ɓakɛɗɛ na ɓatʉ ɓa ibiba ɓa ɓakɛɗɛ gɔni.
27 Luki limoti, Kunzi apʉnaga ndi makpʉmʉka nimɔ ɓatʉ ɓa ɔɓili ɓinaga
abɛ kiko ma payaya, kyɛ upísisi ɓatʉ ɓa ɓʉgɛgɛlɛ suni. Apʉnaga ndi
makpʉmʉka nimɔ ɓatʉ ɓa ɔɓili ɓinaga abɛ kiko ma ɓʉpɔ, kyɛ upísisi ɓatʉ
ɓo ngu suni.
28 Apʉnaga ndi gɔni makpʉmʉka nimɔ ɓatʉ ɓa ɔɓili ɓinaga abɛ kɛgʉ na
izangiya, nimɔ ma payaya ko misa ka ɓambanzʉ na nimɔ kɛgʉ pɔ gʉtʉgʉ
luki, kyɛ apʉti makpʉmʉka mi nimɔ ɓinaga abɛ kiko ma izangiya.
29 Kinili, kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka ninɔ akwanana kaibiba
kambwa ko Kunzi.
30 Pisi kʉ kaki, iɓunu ma luki limoti na Yeso-Kilisito na iyi nɔ atidulyoku
ndi na yimibo niyɔ otukyoku ko Kunzi. Pisi ka Kilisito, Kunzi atigyoni ndi
ɓatʉ ɓongbingbili, ɓatʉ ɓotu, atikʉlaga ka ɓʉnyɛ.
31 Kinili, Moɓiso Motu aɓikyaga ɓɛ: «Mʉmbanzʉ kapa kaibiba, ibibi na
nilɔ Mombukwono-dosu agya.»

2

Mongoni Manza ko bulya ka Yeso ninɔ ɓabangilaga ndi ka mʉsalaba

1 Ɓomika-mama, ngbingo yi ninɔ ninda ndi mino ku kunu kamʉɓikyaga
Mongoni kʉgʉ wa ɓodikidi ko Kunzi, imi, nakiwonisilagʉ ndi abɛ mʉtʉ wa
kiba mʉnzina ikani abɛ mʉtʉ wa yimibo yidingi.
2 A ɓɛyɔ, wa na ndi mino luga kunu, nakapagʉ ndi kobiso limbɛngi ka
makpʉmʉka magɔgɔ, kiki asi kamibo Yeso-Kilisito aka ninɔ ɓabangilaga
ndi ka mʉsalaba.
3 Kinili, ninda ndi ku kunu ka ɓʉpɔ, nzʉyi anɛtwa ɓikyakyakya na
kʉɓangakʉ.
4 Mʉnzina na mʉtʉʉ kami kɛgʉ ndi nimɔ makuɓulisya ɓambanzʉ ikani
nimɔ ma yimibo ya ɔɓili. Luki limoti, Limbɛngi ko Kunzi a ndi kowonisila
ngu kaki,
5 kyɛ baya kunu kigumyonitɔgʉ ka yimibo ka ɓambanzʉ, luki limoti ko
ngu ko Kunzi.

Ɓʉgɛgɛlɛ ko Kunzi

6 Ngbingo yi ninɔ tʉtiwago mino ɓatʉ niɓɔ ɓʉngata ka baya, tatiwaga na
yimibo ya lingʉnʉ ni kɛgʉ niyɔ ya ɔɓili yi nimʉ, ikani niyɔ ka ɓangama,
kyɛ ɓa ɓatʉ ɓulumwogo.
7 Yimibo niyɔ tanzinaga na iyu, a niyɔ otukyogoku ko Kunzi. A
likpʉmʉka nilɔ mʉmbanzʉ kakwananigʉ kotombisyo na yimibo kaki

1:31 1:31 Wanda ka Yelemia 9:24.

ɓikpɛ na a lakisuma ka ɓatu ɓa ɔɓili. Likpumuka li nilɔ Kunzi
oɓungusyaga ndi kambwa kagya ɔɓili kyɛ tikito gɔni ka ibiba kaki.
8 Luga ka ɓangama ɓa ɔɓili, kɛgu na ɓemoti ninɔ iba ndi yimibo yi niyɔ.
Ɓakiba ndi, iba ɓakabangilagagu ndi Mombukwana ibiba ka musalaba.
9 Luki limoti, a muɗɔngɔni ɓɛyɔ ikpikogo mino ka Moɓiso Motu ɓɛ:
«Nilɔ mumbanzu gutugu ɓemoti aka kinagu ikani kaukana,
nilɔ mumbanzu gutugu ɓɛmoti aka katamanagagu,
imu mɔ Kunzi oɓungusyaga ndi ko bulya ka ɓatu niɓɔ ɓapaga.»
10 A ɓɛyɔ, Kunzi atihukulya ndi iɓusu ɓingbanganya dikiɗi kaki pisi
ka Limbɛngi-Lotu. Limbɛngi-Lotu ibaga masi, gutugu tamanaga niyɔ
ayakisuma kusɔ ko Kunzi.
11 Kɛgu na mumbanzu gutugu ɓemoti aka ninɔ akwanana kaiba
tamanaga ka mutu wagɔgɔ, kiki ni limbɛngi nilɔ aka lɔ a kusɔ ka mutu
yi ninɔ. A ɓɛgɛyɔ, kɛgu na ninɔ akwanana kaiba tamanaga ko Kunzi, kiki
asi Limbɛngi ko Kunzi aka.
12 Takinisanagu ndi iɓusu na limbɛngi la ɔɓili yi nimu. Luki limoti, na
Limbɛngi nilɔ otukyoku ko Kunzi, kyɛ tibi makpumuka manzanza nimɔ
Kunzi atipá ndi ka iziyɔ.
13 Ngbingo yi ninɔ tanzinaga mino, takanzinagigu na yimibo ka
ɓambanzu, luki limoti, taɓikyaga nilɔ Limbɛngi ko Kunzi atiwonisilogo,
tanozukogo makpumuka ma Limbɛngi ka ɓatu niɓɔ ɓa na Limbɛngi li
nilɔ kusɔ kaɓu.
14 Mutu yi ninɔ ikaga iyi na tamanaga ka ɓambanzu aka, kabailyagigu
likpumuka nilɔ otukyogoku ka Limbɛngi ko Kunzi. Likpumuka li nilɔ a
ɓungingi ku kaki, kakwananigu kotombisyo, kyɛ Limbɛngi-Lotu aka lɔ
awonisilo ɓi.
15 Mutu ninɔ a na Limbɛngi ko Kunzi akwanana kotombisyo
makpumuka masi. Luki limoti, nimɔ Limbɛgi ko Kunzi agyaga iyi, kɛgu
na mutu gutugu ɓemoti aka ninɔ akwanana kotombisyo.
16 A muɗɔngɔni ɓɛyɔ ikpikogo mino ka Moɓiso Motu ɓɛ:
«Wani nɔ ibaga tamanaga ka Mombukwono-dosu?
Wani nɔ akwanana katiwa?»
Luki limoti, iɓusu, ta na tamanaga ka Kilisito!

3

Ɓatu ka Kilisito ni ɓa wani?

1 Ɓomika-mama, wa ta ndi mino na iɓunu, nakamunzinilyagigu ndi imi
abɛ ɓatu niɓɔ ɓikaga na Limbɛngi ko Kunzi. Luki limoti, akungaga ndi ɓɛ
namunzinilyi abɛ ɓatu ɓa ɔɓili yi nimu, abɛ ɓomiki ɓakɛkɛkɛ ka baya.
2 Namupága ndi molungo aka ni kɛgu malili mousu-usu kyɛ makak-
wananigu ndi kotokwo. Gutugu mbiya wanu, makakwananigu ɓɛgɛyɔ,
3 kyɛ ma mbɛyi ɓata abɛ ɓatu ɓa ɔɓili yi nimuna aka mu. A ɓɛyɔ,
ngbingo yi ninɔ mo mino no miso mopi na mosooni luga kunu, niyɔ kɛgu
kowonisilo ɓɛ ma mbɛyi ɓata abɛ ɓatu ɓa ɔɓili aka? Yigya kunu kɛgu
kaɓyɛnɛnɛ na niyɔ ya ɔɓili aka?
4 Ngbingo yi ninɔ ɓemoti luga kunu o mino kaɓikya ɓɛ: «Na imi mutu
ka Pɔlɔ», na wagɔ ɓɛ «Na imi mutu ka Apɔlɔ», yigya yi niyɔ kɛgu mbɛyi
ya ɔɓili?

2:9 2:9 Wanda ka Isaya 64:3. **2:16 2:16** Wanda ka Isaya 40:13.

5 Apɔlɔ mbɛyɨ nɨ wanɨ? Na Pɔlɔ nɨ wanɨ? Iɓusu, ta ɓagya-ligubo ko
Kunzi, nɨɓɔ tamʉwanyaga ndɨ pisi ya baya. Tagya ndɨ ɓɛyɔ kaɓyɛnɛnɛ na
apɛpɛ nɨnɔ Mombukwono-dosu apá ndɨ mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka.
6 Ɨmɨ nakʉna ndɨ masɔlɔ, Apɔlɔ oɗukaga ɨyɨ no liɓo, luki limoti, Kunzi
oɓokiso.
7 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, mʉtʉ yi nɨnɔ akʉnaga na nɨnɔ oɗukaga liɓo, ɓasɨ ɓa
payaya. Kunzi yɨkaka aka nɔ a na ɨzangɨya kyɛ ɨyɨ nɔ oɓokisaga masɔlɔ.
8 Nɨnɔ akʉnaga na nɨnɔ oɗukaga liɓo, ɓasɨ ɓa mʉɗɔngɔnɨ. Kunzi akalya
ndɛkɛ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka kaɓyɛnɛnɛ na ligubo nɨlɔ agya ndɨ.
9 A ɓɛyɔ, tagyaga ligubo pa imoti no Kunzi. Iɓunu, ma tiko kakɨ.
Ma gɔnɨ ndaɓʉ nɨyɔ akopiko.
10 Kaɓyɛnɛnɛ na apɛpɛ nɨnɔ Kunzi ɛpá, nakpɔ ndɨ muɓumbe mʉɗɔngɔnɨ
abɛ mupipiko wa kimibo. Mbɨya wanʉ, mʉtʉ wagɔgɔ nɔ akopika kʉgʉ yi.
Luki limoti, mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka ɨmɨnyɨtɔ ɓɛyɔ o mɨnɔ kopika kʉgʉ yi.
11 A ɓɛyɔ, mʉtʉ wagɔgɔ kakwananɨgʉ ɓata kobiso muɓumbe magɔgɔ
kiki nɨmɔ aka mɔ. Muɓumbe mi nɨ Yeso-Kilisito.
12 Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakwanana kopika kʉgʉ wa muɓumbe mi nɨmɔ na ɔlɔ,
fɨza ikanɨ na matamʉ ma lɨgabʉ lapʉ, ɓagɔgɔ na makʉ, nyasɨ ikanɨ na
kasa.
13 Ligubo ka mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka inisona ndɛkɛ ɓɨngbanganya ka Lɨsyɛ
lɨkɔ mʉngɨmbɔ. Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, ɓuku akɨngɨla ndɛkɛ na owonisilo ɨzangɨya
ya ligubo ka mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka.
14 Mʉmbanzʉ kopika ndɨ ka muɓumbe mi nɨmɔ nɨ ligubo kakɨ kopyigʉ,
inisanatʉ ndɛkɛ na mʉkalya.
15 Luki limoti, ligubo li nɨlɔ kapyɛ, mʉtʉ yi nɨnɔ agya ndɨ, kinisonigʉ
ndɛkɛ no luki. Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, mʉtʉ yi nɨnɔ ahʉkatʉ ndɛkɛ, luki limoti,
ahʉka ndɛkɛ abɛ kakɨtanaga luga wa lɨɗaɗa lo ɓuku.
16 Makibogigʉ mbɛyɨ ambɛ ma Ndaɓʉ ko Kunzi na Lɨmbɛngɨ kakɨ ikaga
kʉsɔ kunu?
17 Mʉmbanzʉ kapanza Ndaɓʉ ko Kunzi, Kunzi apanza ndɛkɛ ɨyɨ ɓɛgɛyɔ.
A ɓɛyɔ, Ndaɓʉ ko Kunzi a ɓitu, iɓunu ɓɔ ma ndaɓʉ yi nɨyɔ.
18 Mʉmbanzʉ kiɓonitɔgʉ mombukwana-dakɨ yi. Mʉmbanzʉ ɓemoti
luga kunu kɨmɨna abɛ mʉtʉ yi nɨnɔ a na yimibo ya ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ, okwononi
ɨgyɨ abɛ ngingi, kyɛ inisoni kʉwa na yimibo ya lɨngʉnʉ.
19 A ɓɛyɔ, yimibo ya ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ a ɓungingi ko misa ko Kunzi. Kinili,
Moɓiso Motu aɓɨkya ɓɛ: «Kunzi ungyosaga ɓatʉ ɓa yimibo yi nɨyɔ ka
ɓokoli kaɓʉ ɓɨkpɛ.»
20 Aɓɨkyagatʉ gɔnɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu ibagatʉ tamanaga ka ɓatʉ
ɓa yimibo, iba ɓɛ a ya payaya.»
21 Mʉmbanzʉ kibibogonitɔgʉ nɛkɨ ko bulya ka mʉtʉ wa lɨtɔmbʉ, kyɛ
makpʉmʉka masɨ a mo kunu,
22 iki Pɔlɔ, Apɔlɔ ikanɨ Pɛtɛlɛ, lɨtɔmbʉ, ɔɓɨlɨ, kukwakʉ, makpʉmʉka
mambɨya ikanɨ nɨmɔ akodoku. Masɨ a mo kunu,
23 luki limoti, iɓunu ma ɓatʉ ka Kilisito, na ɨyɨ Kilisito a wa ko Kunzi.

4

Ɓatʉtʉmbwa ka Kilisito

1 Mokwononi nɛkɨ katɨva abɛ ɓagya-ligubo ka Kilisito nɨɓɔ Kunzi ubisa
kaɓɨkyaga ɓodikiɗi kakɨ.

3:19 3:19 Wanda ka Yɔbʉ 5:13. **3:20 3:20** Wanda ka Mambʉ 94:11.

2 Mʉtʉ nɨnɔ ikaga na ligubo ɓɛyɔ ka nɨlɔ, okwononi kaika mʉtʉ
wongbingbili.
3 Kʉ kamɨ, kagyɨgʉ luki kika nɨ iɓunu ikanɨ ɓazozi ɓa ɔɓɨlɨ makesombiso
yi. Gʉtʉgʉ ɨmɨ aka, nakisombisigʉ nɨ ɨmɨ mombukwana-dakɨ yi.
4 Lɨmbɛngɨ a na ɨmɨ ɓɨdɛɛɛ, luki limoti, kɛgʉ ɓɛkyɛ na mʉtʉ wongbing-
bili. Zozi kamɨ nɨ Mombukwono-dosu.
5 Kinili, makasombisonitɔgʉ mʉmbanzʉ kambwa wo ngbingo nɨnɔ
ibisa ndɨ. Ɓundogoni yigoku ka Mombukwono-dosu. Opupisa ndɛkɛ ka
ɓʉngbanganya nɨlɔ a lakɨsʉma ko biti, owonisila tamanaga ya ɓodikidi
nɨyɔ ka mambɛngɨ ka ɓambanzʉ. Kʉwa wa, mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka
inisona ndɛkɛ na ɨbɨba nɨyɔ okwononi na ɨyɨ kotukyoku ko Kunzi.

6 Ɓamamakɨ, novi likingyosi ka Apɔlɔ na nɨlɔ kamɨ ka mombukwana-
dakɨ yi kyɛ amʉtɨwɨ. Takapa ambɛ ɓyeni likingyosi kusu, mibo isi ya
mʉnzɨna mi nɨma: «Makokpokyononitɔgʉ kunzi wa Moɓiso.» Mʉtʉ
gʉtʉgʉ ɓemoti aka luga kunu kabibisonitɔgʉ mʉmbanzʉ sɨpakala, amɨna
wagɔgɔ payaya.
7 Wanɨ nɔ ubiso kʉgʉ ka ɓatʉ ɓagɔgɔ? Kɛgʉ mbɛyɨ Kunzi nɔ ʉpá ndɨ
masɨ nɨmɔ wa na imu? Kika nɨ a ɓɛyɔ, ko bulya ɨkɨ sɛ kʉwa yɔ wo mino
kaɨbɨba abɛ ɓakʉpágʉ ndɨ mʉpá?

8 Mbɨya wanʉ, ma kʉwa na masɨ nɨmɔ ma na nzoyi yi! Ma kʉwa na
lɨngama! Miitoni ɓangama, luki limoti, takɛgʉ iɓusu ɓangama! Makiko ɓi
ɓangama ka lɨngʉnʉ, ɨba talya ɓʉngama ɓi nɨɓɔ pa imoti na iɓunu.
9 Luki limoti, ɛgyɨlya abɛ iɓusu ɓatʉtʉmbwa, Kunzi atiitisoni ɓatʉ
ɓa muliɓo. Ko misa ka ɓambanzʉ, ta abɛ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakwanana
kaulumwisogo ka pa yangba. Ɔɓɨlɨ wasɨ, katʉkya ka ɓamalaika adwɛ ka
ɓambanzʉ ɓakatɨmɨna abɛ ɓatʉ ɓa payaya.
10 Iɓusu, ta ɓatʉ ɓo bikyatʉ ko bulya ka Kilisito, luki limoti, ma iɓunu
ɓatʉ ɓa ɓʉgɛgɛlɛ ka ɔɓɨlɨ kunu kʉsɔ ka Kilisito. Ta na ɓʉpɔ, luki limoti,
ma iɓunu no ngu. Ɓamubibisaga iɓunu kʉgbɛ, luki limoti, ɓatɨmɨnaga
iɓusu payaya!
11 Kadwɛ ko ngbingo yi nɨmʉ, takaigyogyiso na nza na mʉsasa, takɛgʉ
na ɓotu, ɓakatɨbʉma, tanamama ɓɨgbagbagba.
12 Takaɨkɔ ɓungu ɓɨkya kagya mogubo iɓusu ɓamombukwono-dosu ɓi.
Nɨyɔ ɓatɨtʉmbwaga, tuɗukulyaga ɓatʉ ɓi ɓʉɓʉnga. Nɨyɔ ɓatigyogyisogo,
tɨkʉkaga asɨ manzʉ aka.
13 Ɓakatɨnzɨnzɨnya yanyɛnyɛ, tosikisya ɓɨwɛsɛɛɛ. Kadwɛ ko ngbingo yi
nɨmʉ, ɓatɨmɨnaga abɛ makpʉmʉka mʉpɔ ma ɔɓɨlɨ, ɓatʉ ɓasɨ ɓanatɨnda
asɨ na ɨnyʉkʉ aka.

14 Nakɛgʉ kamukpikilyo ɓɛyɔ kamupísa suni, luki limoti, a ko bulya
kamʉtɨwa iɓunu abɛ ɓomikamɨ ɓʉpaka kʉgbɛ.
15 A ɓɛyɔ, gʉtʉgʉ ɓambanzʉ ɓɛlɔfʉ tɛkɛɓɛ ɓakamuwonisilo kaiko kʉsɔ
ka Kilisito, wiboni ambɛ obonu a ɓemoti aka. Ɨmɨ nɨ obonu pisi ka Yeso-
Kilisito, kyɛ ɨmɨ nɔ namʉɓɨkyaga ndɨ Mongoni Manza.
16 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, kikiliki, ɓyeni yɨgya kamɨ.
17 Kinili, namutikilyi ɓi Timotio, mikamɨ mʉpaka, nɨnɔ wongbingbili
kambwa ka Mombukwono-dosu. Ɨyɨ nɔ amutomosyaga ɓanʉ ɓopisi ka
Yeso-Kilisito nɨɓayɔ naɓyɛgɛ ka ɔɓɨlɨ kamɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ nowonisilaga
mino pa yasɨ ka makanisa masɨ.

18 Ɓatʉ ɓagɔgɔ luga kunu ɓakaɨbɨba, ɓanasɨma ɓɛ nakodukugʉ ɓanʉ
ɓata kamʉnda.

19 Luki limoti, Mombukwono-dosu kapa, nodokuto ɓanʉ ɓiɨkwa kamʉnda. Nakobisigʉ ɓanʉ limbɛngi ka mʉnzina ka ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓibiɨbaga ɓɔ, luki limoti, ka nilɔ ɓagyaga.
20 Kyɛ Ɓʉngama ko Kunzi kɛgʉ ko bulya mʉnzina, luki limoti, a ko bulya ngu ya yigya.
21 Makapa iki? Makapa ɓɛ namudulyiku na mufimbo, ikani na sipananisɔ na limbɛngi la maziyɔ?

5

Ɓilya ka kanisa ya Kolito

1 Mongoni akaɗa pa yasi ɓɛ makagya likpʉmʉka la ɓʉɗanda luga kunu. Ɓakaɓikya ɓɛ ɓʉnyɛ ɓi niɓɔ ogikosini, kakitaga gʉtʉgʉ niɓɔ ka ɓatʉ niɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi. A ɓɛyɔ, ɓakaɓikya ɓɛ atʉ na mʉtʉ ɓemoti luga kunu ninɔ avi ɓi muko abaki!
2 Na iɓunu makaibiba kʉgbɛ! Makwanano ɓi kalya kumbu, makpumya mʉtʉ yi ninɔ ogyi inguo ya likpʉmʉka li nilɔ luga kunu.
3-4 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ no mino imi ɓyi na iɓunu ka nzʉyi, na pa imoti na iɓunu ka limbɛngi. Ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso, nokuni ɓi mʉngimbɔ ka mʉtʉ yi ninɔ ogyi ɓi ɓʉnyɛ ɓi niɓɔ abɛ nakiko ɓi luga kunu. Ngbingo yi ninɔ mamʉmʉkanaga ndɛkɛ mino, nikaga ndɛkɛ pa imoti na iɓunu ka limbɛngi, na ngu ka Mombukwono-dosu Yeso ikaga ndɛkɛ luga kunu.
5 Makwanana nɛki kasʉta mʉtʉ yi ninɔ ka Abili, iba nzʉyi kaki ya ɓʉnyɛ apʉtikani,* luki limoti, limbɛngi inisono na muhukuso ka lisyɛ nilɔ Mombukwono-dosu igoku ndɛkɛ mino.
6 Makɛgʉ na nilɔ mibiba mino! Makibogigʉ mbɛyi ambɛ sibʉkʉsɔ sikɛɗɛ nisɔ ofulisaga mukati, ofulisaga mʉɓʉngʉ masi?
7 Wingumosoni nɛki! Tumboni sibʉkʉsɔ si nisɔ sandɛli sɔ. Na ɓɛyɔ, miita mʉɓʉngʉ mambiya nimɔ kɛgʉ na sibʉkʉsɔ si nisɔ. Ma kʉwa ɓɛyɔ, kyɛ Kilisito okwoni ndi ko bulya kusu abɛ mikya kɔndɔlɔ ninɔ ɓapága ka apɛpɛ ka Pasika.
8 Talyini nɛki Pasika, kikonitɔgʉ na mukati nimɔ ɓobisi na sibʉkʉsɔ sandɛli nisɔ ofulisogo ikani yigya ya ɓilya. Luki limoti, tolyini nimɔ mokofulu, mambɛngi ɓingɔ na ka lingʉnʉ.
9 Kʉsɔ wa balʉwa ninɔ namukpikilyi ɓi, namuɓikyi ɓi ambɛ makokogo-nitɔgʉ limbida na ɓaɗanda.
10 Nakoɓikyigʉ ɓi ambɛ makukononononitɔgʉ na ɓaɗanda ɓasi ɓa ɔɓili, gʉtʉgʉ ɓatʉ ɓasi ɓa mʉsasa, gʉtʉgʉ ɓonzikaɓʉ, gʉtʉgʉ ɓatʉ niɓɔ ɓobibisaga gbilitɔ. Kiko ɓi ɓɛyɔ, iba mopupatʉ ɓi ka ɔɓili!
11 Luki limoti, namukpikilyi ɓi ambɛ makikonitɔgʉ kaʉkanana na mʉtʉ yi ninɔ akaimaka ɓɛ mukilisito, ni a sɛ aɗanda, mʉtʉ wa mʉsasa, mʉtʉ ninɔ obibisaga gbilitɔ, mʉtʉ ninɔ ʉɓʉkʉlyaga ɓɛngɛni makpʉmʉka, adan-gbala wa makana ikani munzikaɓʉ. Makokwononigʉ gʉtʉgʉ kalyalya na inguo ya mʉtʉ yi ninɔ.
12-13 Kɛgʉ liguba kami kakɔ mʉngimbɔ ka ɓatʉ ɓa kunzi, Kunzi nɔ ʉkʉlya ndɛkɛ. Luki limoti, iɓunu, makakwananigʉ kaʉkʉlya ɓatʉ ɓa kanisa kunu mʉngimbɔ? Ikpikaga ka Moɓiso Motu ɓɛ: «Mukpumyoni mʉtʉ wanyɛ luga kunu.»

---

* **5:5 5:5** Wanda gɔni ka 1 Timotio 1:20. Kasʉta mʉmbanzʉ ka mumuyoniso kyɛ nzʉyi kaki ya ɓʉnyɛ apʉtikani, isi yi ɓɛ kalikisa mʉmbanzʉ ko ngbinga ɓemoti ɓɛnɛ kani ogyini ɓʉnyɛ ka Kanisa ɓɛkyɛ iɓimyi, otuɓo, kumbuso yi, akwanana ɓata kaiga ka Kanisa. **5:12-13 5:12-13** Wanda ka Yigilya 17:7.

6

Ngbanga luga ka ɓakilisito

1 Kika kani mɯtɯ ɓemoti luga kunu ɓodwononini na mukilisito daki, ɨkpɯnda liki kasungulyoku ka ɓazozi ɓa kunzi ni kindigɯ ka ɓatɯ ko Kunzi?
2 Makibigɯ mbɛyi ambɛ ɓatɯ ko Kunzi ɓɔ ɓakɔ ndɛkɛ mɯngimbɔ ma ɔɓili? Kika ni a ɓɛyɔ, makakwananigɯ gɔni kakɔ ngbanga wa makpɯmɯka makɛkɛkɛ?
3 Makibigɯ mbɛyi ambɛ iɓusu ɓɔ takɔ ndɛkɛ ngbanga ka ɓamalaika? Angɛnɛngɛnɛ sɛ kɯwa asi makpɯmɯka ma ɔɓili yi nimɯna aka mɯ?
4 Kika kani makolutono ko bulya makpɯmɯka ɓɛyɔ ka nima, ko bulya ɨki yɔ mo mino kainda na imu ko misa ka ɓatɯ niɓɔ kanisa kumibigɯ?
5 Nakamɯɓɨkya ambɛ a suni. Kɛgɯ gɯtɯgɯ na mɯtɯ ɓemoti wa yimibo luga kunu, ninɔ akwanana kakɔ ngbanga ka ɓakilisito ɓadaki?
6 Atɯ sɛ kɯwa ɓinza Ɓakilisito kaisasambya kambwa ka ɓatɯ ɓa kunzi?
7 A ɓɛyɔ, kaiko na ɓangbanga luga kunu akowonisila ɓɛ ma kɯwa ɓugwa aka. Ko bulya ɨki yɔ makokibyogigɯ mino likpɯmɯka lanyɛ? Ko bulya ɨki yɔ mamɯyaga ɓɛ ɓamɯkɯpyi makpɯmɯka kunu?
8 Luki limoti, iɓunu ɓɔ mɯgyagyaga ɓɛngɛni, manɯkɯpya makpɯmɯka. Ɓatɯ ɓi niɓɔ mugyogyisaga ɓɔ, ɓa ɓomomonu ɓakilisito aka.
9 Makibogigɯ ambɛ ɓatɯ niɓɔ ɓagyaga ɓɯnyɛ ɓakinisonigɯ ndɛkɛ na pa ka Ɓɯngama ko Kunzi? Mɯmbanzɯ kamuɓonitɔgɯ: ɓatɯ ɓa yigya yanyɛ, ɓatɯ niɓɔ ɓobibisaga gbilitɔ, ɓatɯ ɓɯsyɛ na ɓoko ikani ɓambɯnya ɓɛngɛni, ɓalɯkɯ niɓɔ ɓasyɛnɛnɛgɛ luga kaɓɯ na ɓoko luga kaɓɯ,
10 ɓatɯ ɓo kuɓakɯ, ɓa mɯsasa, ɓadangbala ɓa makana, ɓatɯ niɓɔ ɓɯɓɯkɯlyaga ɓɛngɛni makpɯmɯka, ɓonzikaɓɯ, ɓatɯ ɓi niɓɔ ɓasi ɓakinisonigɯ ndɛkɛ na pa ka Ɓɯngama ko Kunzi.
11 Ɓatɯ ɓagɔgɔ luga kunu ɓa ndi mɯɗɔngɔni abɛ iɓɯ. Luki limoti, Kunzi amusukusogoni ndi, itilya yo kunu di, amuitiso ɓongbingbili ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito pisi ka Limbɛngi ko Kunzi ninɔ kusu.

Nzɯyi ni ndaɓɯ ka Limbɛngi-Lotu

12 Ɓatɯ ɓagɔ luga kunu ɓaɓɨkyaga ɓɛ: «Nakwanana kagya makpɯmɯka masi ɓɛyɔ nopo mino.» Iyo, luki limoti, masi kɛgɯ na izangiya kɯ kunu. Nakwanana kaɓɨkya ɓɛ: «Nakwanana kagya masi ɓɛyɔ nopo mino», luki limoti, nakabailyigɯ ambɛ imi niki musunzu wo luki gɯtɯgɯ limoti aka.
13 Maɓɨkyagatɯ gɔni ɓɛ: «Ɓagya ndi malili ko bulya mɯma na mɯma ko bulya malili.» Luki limoti, Kunzi apɯta ndɛkɛ makpɯmɯka mi nimɔ masi maɓa. A ɓɛyɔ, Kunzi kagyagɯ ndi nzɯyi ko bulya yigya ɓilya, agya ndi ko bulya ka Mombukwono-dosu na nzɯyi a ya ka Mombukwono-dosu.
14 Kunzi ninɔ apupisa ndi Mombukwono-dosu Yeso ka mbɯkɯ, atipupisa ndɛkɛ iɓusu ɓɛgɛyɔ pisi ko ngu kaki.
15 Makibogigɯ ɓɛ nzɯyi kunu a mababa ma nzɯyi ka Kilisito? Nakwanana sɛ kɯwa kava pa ya nzɯyi ka Kilisito namatana na pa ya nzɯyi ka aɗanda? Kigyonosigɯ!
16 Makibogigɯ ambɛ mɯtɯ yi ninɔ amatikanaga na aɗanda, ɓikaga kɯwa na iyi nzɯyi imoti? A ɓɛyɔ, Moɓiso Motu aɓɨkyaga ɓɛ: «Iɓɯ ɓaɓa ɓika kɯwa nzɯyi imoti.»
17 Luki limoti, ninɔ imatikanaga na Mombukwono-dosu ɓiitaga kɯwa iɓɯ na iyi luki limoti ka limbɛngi.

6:16 6:16 Wanda ka Mɯpɯnganagi 2:24.

18 Makogyonitɔ ɓilya! Ɓʉnyɛ ɓagɔgɔ ɓasi niɓɔ mʉmbanzʉ agyaga ikaga
kunzi wa nzʉyi kaki. Luki limoti, ninɔ agyaga ɓilya, agyaga ɓʉnyɛ ka
nzʉyi kaki ka mombukwana-daki.
19 Makibigʉ mbɛyi ambɛ nzʉyi kunu ni Ndaɓʉ ko Kunzi niyɔ a na
Limbɛngi-Lotu? Limbɛngi-Lotu li nilɔ Kunzi amʉpá ndi, ikaga kʉsɔ kunu.
Nzʉyi kunu kɛgʉ yo kunu ka ɓamombukwono-donu,
20 kyɛ Kunzi amuluwa ndi na ligabʉ lapʉ. Mubibisogoni nɛki Kunzi na
nzʉyi kunu.

7

Pɔlɔ akanzina ko bulya vanana

1 Na kʉwa kamusikisya mbiya wanʉ likpʉmʉka nilɔ mekpikilyi ɓi ɓɛ:
«A ɓinza mʉlʉkʉ kaika mʉkɔndi.»
2 Iyo, luki limoti, ko bulya yikya ɓilya luga kunu, okwononi mʉlʉkʉ
yikaka-yikaka iki na mukaki ɓikpɛ, muko ika gɔni na mbʉnyaki.
3 Mʉlʉkʉ okwononi kagyilya mukaki masi nimɔ mʉlʉkʉ agyilyaga
muko, muko agyilya mbʉnyaki ɓɛgɛyɔ.
4 Nzʉyi ka muko kɛgʉ ɓata ya kaki, a kʉwa niyɔ ka mbʉnyaki. Niyɔ ka
mʉlʉkʉ a kʉwa niyɔ ka mukaki.
5 Makokyonononitɔgʉ ka ɓusisini, kiki ɓɛ mukononi ko ngbinga mʉkɛɗɛ
aka ko bulya malʉmba. Makagya ɓɛyɔ, kumbuso yi migilya ɓata ɔɓili kunu
wa ndaɓʉ. Kiki ɓɛyɔ, makakwananigʉ kaigwi mambɛngi, Abili apʉnga
kamʉkingilaga.
6 Nilɔ noɓikyi kɛgʉ mʉtʉʉ, luki limoti, a kʉwa bulyo kunu aka.
7 Nakapa ambɛ ɓatʉ ɓasi ɓikinɔ gʉtʉgʉ ɓi ɓakɔndi abɛ imi. Luki limoti,
Kunzi ʉpá ndi ɓatʉ ɓasi yikaka-yikaka ɓapɛpɛ dididi.
8 Nakaʉɓikya niɓɔ ɓakanovononigʉ ikani ɓowoko ambɛ a ɓinza kaiko
ɓɛyɔ aka yɔ, abɛ imi ni ɓakovononigʉ.
9 Luki limoti, ɓakokwononi kaigwi mambɛngi, ɓavanani, kyɛ a ɓinza
kavanana ni makokwigʉ mʉsasa.
10 Nakapá mʉtʉʉ mi nima ka ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓovononononi. Mʉtʉʉ mi
kopupokugʉ na imi luki limoti, opupoku ka Mombukwono-dosu ɓɛ: muko
katukyonitɔ mbʉnyaki.
11 Luki limoti, katʉkya, kovyenitɔgʉ ɓata. Kiki ɓɛyɔ, amigilyi mbʉnyaki.
Na gɔni, mʉlʉkʉ kasikisonitɔgʉ mukaki ɓɛgɛyɔ.
12 Ka ɓatʉ ɓagɔgɔ*, kika ni mʉlʉkʉ mukilisito a na muko ninɔ kɛgʉ iyi
mukilisito, na muko yi ninɔ kabailya vononi, mʉlʉkʉ kasikisonitɔgʉ. Imi
ɓikpɛ nɔ nakamʉɓikya, kɛgʉ Mombukwono-dosu.
13 Na gɔni, kika kani muko ninɔ a mukilisito a ka mʉlʉkʉ ninɔ kɛgʉ
iyi mukilisito, mʉlʉkʉ yi ninɔ kabailya kaika iɓʉ na iyi, muko yi ninɔ
katukyonitɔgʉ.
14 A ɓɛyɔ, mʉlʉkʉ ninɔ kɛgʉ mukilisito a ɓuwobi no Kunzi pisi ka
matikana na mukaki. Na gɔni muko ninɔ kɛgʉ mukilisito a ɓuwobi no
Kunzi pisi ka matikana na mbʉnyaki. Kiki ɓi ɓɛyɔ, ɓomikaɓʉ ɓiko ɓi abɛ
ɓomika ɓapaganʉ, luki limoti, ka lingʉnʉ ɓa ɓuwobi no Kunzi.
15 Mʉlʉkʉ ikani muko ninɔ konoboilyigʉ kapa kaasanana na mukilisito
ninɔ ɓavanana ndi na iyi, asa. Ka nilɔ, mʉlʉkʉ ikani muko mukilisito kɛgʉ
musunzu, Kunzi amʉmakaga ndi ɓɛ wikoni ka maziyɔ.

---

* **7:12 7:12** *ɓatʉ ɓagɔgɔ:* A ɓalʉkʉ ikani ɓoko niɓɔ ɓavanana kani ɓakanamibigʉ Kilisito, ɓemoti kaɓʉ kabailya Yeso ni kosononigʉ na ɓɛngɛni.

16 Ɨwɛ muko yi nɨnɔ wa mukilisito, wakɛgʉ kaiba ɓɛ mbʉnyakʉ
akwanana kainisono na muhukuso pisi kʉ kakʉ? Na ɨwɛ mʉlʉkʉ yi
nɨnɔ wa mukilisito, wakɛgʉ kaiba ɓɛ mʉkakʉ akwanana kainisono na
muhukuso pisi kʉ kakʉ?

Kaiko ɓɛyɔ aka yɔ Kunzi ʉmakaga ndɨ mino

17 Mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka isisilogi kaiko na ɔɓɨlɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ aka
yɔ Mombukwono-dosu abisa ndɨ mino, na kaiko ɓɛyɔ aka yɔ a ndɨ mino
kambwa Kunzi kamakaga. Mʉtʉʉ mi nɨmɔ nakapága ka makanisa masɨ
imu nɨmɔ.
18 Kika nɨ Kunzi amakaga ndɨ mʉmbanzʉ nɨ ɓakuni, kokisonitɔgʉ
kasʉma ipukulu ya ɨmʉisɔ kakɨ. Kika nɨ amakaga ndɨ nɨ ɓakanakugʉ,
kikusisonitɔgʉ ɓata.
19 Ɓakʉkɔ abɛ ɓakukugʉ, kagyɨgʉ luki. Luki limoti, ɨzangɨya nɨ kagya
mʉtʉʉ ko Kunzi.
20 Mʉtʉ wasɨ yɨkaka-yɨkaka iki ɓɛyɔ aka yɔ a ndɨ mino ngbingo yi nɨnɔ
Kunzi amakaga ndɨ mino.
21 Kika nɨ wa ndɨ musunzu ngbingo yi nɨnɔ Kunzi ʉmakaga ndɨ mino,
wakigbomisonitɔgʉ mʉ. Luki limoti, wakinisono na ngasa yɨkʉlɨkanaga,
wakokitisogonitɔgʉ ngasa yi nɨyɔ payaya.
22 A ɓɛyɔ, nɨnɔ a ndɨ musunzu wa Mombukwono-dosu amakaga ndɨ
mino, Mombukwono-dosu akulogoni ndɨ. A ɓɛgɛyɔ, nɨnɔ kɛgʉ ndɨ
musunzu wa Mombukwono-dosu amakaga ndɨ mino, a kʉwa musunzu
ka Kilisito.
23 Kunzi amuluwoni ndɨ na lɨgabʉ lapʉ. Ɓambanzʉ ɓakamuitisonitɔgʉ
ɓata ɓosunzu.
24 Ɓamamakɨ, okwononi ɓɛ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka iki ɓɛyɔ aka yɔ a ndɨ
mino wa Kunzi amakaga ndɨ mino.

Mʉtʉʉ ko bulya ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ka ɓovononi

25 Ko bulyo ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ka ɓovononi, nakɛgʉ na mʉtʉʉ kapʉnya
ka Mombukwono-dosu nɨmɔ nakwanana kamʉpá. Luki limoti, nakamʉpá
tamanaga kamɨ abɛ mʉtʉ yi nɨnɔ mokwononi kaɓɨnɨkyana lɨkpʉmʉka
kakɨ, kaɓyɛnɛnɛ na ɨziyɔ nɨyɔ ninisana na iyu ka Mombukwono-dosu.
26 Ko bulya ya ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ ɓa masyɛ mi nɨma, nakaɨna ɓɨnza ambɛ
mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka iki ɓɛyɔ aka yɔ o mino.
27 Wakapa kavanana, wavanana. Kika kanɨ wa mʉkɔndɨ, wakok-
isonitɔgʉ kavanana.
28 Luki limoti, wakava muko, wakogyigʉ ɓʉnyɛ. Mʉsɨka kavanana,
kogyigʉ ɓʉnyɛ ɓɛgɛyɔ. Luki limoti, ɓatʉ nɨɓɔ ɓakavanana ɓɨkatʉ ndɛkɛ
na ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ ka ɔɓɨlɨ kaɓʉ wa masyɛ masɨ, kinili nakapa kamʉtɨwa
kyɛ makingyonitɔgʉ ka ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ ɓɨ nɨɓɔ.
29 Ɓamamakɨ, nakapa kaɓɨkya ɓɛ masyɛ osikoni makɛɗɛ. Katʉkya
mbɨya wanʉ, ɓatʉ nɨɓɔ ɓa na ɓoko ɓɨki abɛ ɓakɔndɨ,
30 nɨɓɔ ɓakagama, ɓɨki abɛ ɓakɛgʉ kagama. Ɓatʉ nɨɓɔ ɓakatɨba, ɓɨki
abɛ ɓakɛgʉ katɨba, nɨɓɔ ɓakoluwo makpʉmʉka, ɓɨki abɛ ɓakɛgʉ no luki.
31 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓakalya lɨngama la ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ, ɓɨki abɛ ɓakɛgʉ kalya. A
ɓɛyɔ, ɔɓɨlɨ yi nɨmʉna a kʉwa ɓuwobi kakɨtaga.
32 No ɓi kapa ambɛ makikonitɔgʉ kaigbomiso ɓamʉ. Mʉkɔndɨ ikaga
wakɨgʉmya ka mogubo ka Mombukwono-dosu, anakɨsa ɓopisi tino ɓayɔ
Mombukwono-dosu ogwo mino magyagya.
33 Mʉtʉ yi nɨnɔ a na muko asyɛgɛ lɨmbɛngɨ ka makpʉmʉka ma ɔɓɨlɨ,
anakɨsa ɓopisi tino ɓayɔ mukakɨ ogwo mino magyagya,

34 ika kʉwa wakɨgbananaga. A ɓɛgɛyɔ, iki muko nɨnɔ kɛgʉ ko vononi ikanɨ mʉsɨka nɨnɔ konovyigʉ ɓasyɛgɛ mambɛngɨ ka lɨkpʉmʉka ka Mombukwono-dosu kyɛ ɓiki ɓitu ka nzʉyɨ na ka lɨmbɛngɨ. Muko wo vononi asyɛgɛ ɨyɨ lɨmbɛngɨ ka makpʉmʉka ma ɔɓɨlɨ, anakɨsa ɓopisi tino ɓayɔ mbʉnyakɨ ogwo mino magyagya.

35 Nakaɓɨkya ɓɛyɔ ko bulya ɨzangɨya kunu, kɛgʉ ɓɛ nakamʉlɨkɨlyaga ɓakpaka. Nakapa kamuwonisilo ɓɛyɔ okwononi mina kaiko, kyɛ mugugubyoni Mombukwono-dosu nɨ makɛgʉ na ɓunzenge-nzenge.

36 Mʉmbanzʉ kɨna ɓɛ kɛgʉ kagya muko nɨnɔ akasʉnga ɓɨnza, mʉsasa kabeɗuwo alʉkʉ yi nɨnɔ, agyɨnɔ ɓɛyɔ oboilyi mino, ɓavanana. Kogyigʉ ɓʉnyɛ.

37 Luki limoti, alʉkʉ yi nɨnɔ kiki na mʉtamanagɨ mʉvanana kanɨ ɓakakpomyigʉ ka mapʉpʉ, kaɓɨkya ɓɨngbanganya ɓɛ kavananɨgʉ, ogyi ɓɨnza.

38 Kinili, alʉkʉ yi nɨnɔ kava muko ɓimbu nɨnɔ o ɓi kasʉnga, ogyi ɓɨnza. Luki limoti, kakya kava ɓɛyɔ iba ogyi kʉwa ɓata ɓɨnza kʉgbɛ.

39 Muko ikaga ka maɓɔkʉ ka mbʉnyakɨ ngbingo yi nɨnɔ mʉlʉkʉ a mbɛyɨ mino ka mʉ. Mʉlʉkʉ kokwo, iba vononi osyini, akwanana kʉwa kava mʉtʉ yi nɨnɔ apo. Luki limoti, vanana yi iki luga ka ɓakilisito aka.

40 Kiko ɓi ɨmɨ, muko iko ɓi na magyagya kʉgbɛ kaiko woko aka. Nɨyɔ a mʉtamanagɨ kamɨ, nakaɨna abɛ natʉ gɔnɨ ɨmɨ na Lɨmbɛngɨ ko Kunzi.

8

Apɛpɛ wa makɔlɔ nɨmɔ ɓʉpága ɓokunzi

1 Ka nɨlɔ ondi apɛpɛ wa makɔlɔ nɨnɔ ɓʉpága ɓokunzi, takaiba ambɛ «iɓusu ɓasɨ ta na yimibo» ka lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓɛyɔ mo mino kaɓɨkya. Yimibo apága yɨbɨnɨka, luki limoti, sɨpananɨsɔ opikaga ka baya.

2 Mʉmbanzʉ kiko kasɨma ɓɛ a na yimibo, kanibigʉ ɓɛyɔ okwononi mino ɓɛ ibi.

3 Luki limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ apaga Kunzi, Kunzi amibagatʉ.

4 Ka nɨlɔ ondi apɛpɛ wa makɔlɔ nɨnɔ ɓʉpága ɓokunzi, takwananatʉ kalya makɔlɔ mi nɨmɔ? Takaiba ɓɨnza ambɛ gbɨlɨtɔ kɛgʉ luki la ɓangbɔlɔ kʉnʉ ka ɔɓɨlɨ, Kunzi a ɓemoti aka.

5 Atʉ na makpʉmʉka kʉgʉ wa lɨsyɛ na kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ nɨmɔ ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓalɨkyaga ɓɛ ɓokunzi. Yɛkɨ a ɓɛyɔ, atʉ nɛkɨ na «ɓokunzi» ɓakpʉ na «ɓangama» ɓakpʉ.

6 Luki limoti, ka nakpangbala kusu yɨpɛpɛ, Kunzi a ɓemoti aka, Obosu nɨnɔ agya ndɨ makpʉmʉka masɨ, ta na ɔɓɨlɨ ko ngu kakɨ. Na gɔnɨ, Mombukwono-dosu a ɓemoti aka, nɨ Yeso-Kilisito. Kunzi agya ndɨ makpʉmʉka masɨ pisi kʉ kakɨ, ɨyɨ nɔ atɨpága ɔɓɨlɨ.

7 Luki limoti, ɓatʉ ɓasɨ ɓakibigʉ lɨngʉnʉ la lɨkpʉmʉka li nɨlɔ. A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓɨbanana ndɨ kaubibiso ɓokunzi aka. Kadwɛ na lɨsyɛ li nɨlɨ, ɓalyaga makɔlɔ nɨmɔ ɓɨnaga abɛ ɓʉpá ɓokunzi ka ɓapɛpɛ, tamanaga kaɓʉ a ya ɓʉpɔ, ɓɨmɨnaga kʉwa abɛ ɓoputikonini pisi ka makɔlɔ mi nɨmɔ.

8 Wɨna sɛ, kɛgʉ malɨlɨ mɔ atikpuɗisa ɓanʉ ɓuwobi no Kunzi. Takalya abɛ tokolyigʉ, a mʉɗɔngɔnɨ aka.

9 Wiminyonito, yɛkɨ makɛgʉ ɓata ɓosunzu, yɨgya kunu kubumyonitɔgʉ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ɓʉngata ka baya.

10 A ɓɛyɔ, kika kanɨ mʉtʉ yi nɨnɔ baya kakɨ kanongotigʉ uminini, ɨwɛ nɨnɔ wa na yimibo, kalyalya ka ndaɓʉ nɨyɔ ɓubibisaga mino ɓokunzi, kɨnɨgʉ abɛ kika ɓɨnza kalya makɔlɔ nɨmɔ ɓʉpága ɓokunzi?

11 Kika ɓɛyɔ, mʉtʉ yi nɨnɔ oɓungagatʉ ko bulya yimibo kakʉ. Wɨna sɛ,
Kilisito okwa ndɨ ko bulya kakɨ gɔnɨ.
12 Makʉgyɨlya ɓomomonu nɨɓɔ ɓakanongotigʉ ka baya ɓʉnyɛ, mutulisa
mambɛngɨ, a mʉɗɔngɔnɨ abɛ makagyɨlya Kilisito mombukwana-dakɨ yi
ɓʉnyɛ.
13 Kinili, mika-mama kogwa ka ɓʉnyɛ ko bulya malɨlɨ, nakalyɨgʉ ndɛkɛ
ɓata makɔlɔ kyɛ nakagwisisoni.

9

Mʉkalya ka atʉtʉmbwa

1 Nakɛgʉ mbɛyɨ gɔnɨ mʉkʉlɨkanaga kagya ɓɛyɔ nopo mino? Nakɛgʉ
mbɛyɨ atʉtʉmbwa? Nakamɨnagʉ mbɛyɨ ndɨ gɔnɨ Yeso Mombukwono-
dosu? Makɛgʉ mbɛyɨ masɔlɔ ma ligubo nɨlɔ nagyɨlyaga Mombukwono-
dosu?
2 Gʉtʉgʉ ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakaɓɨkya ɓɛ nakɛgʉ atʉtʉmbwa, iɓunu yɨpɛpɛ
matʉ kaɨba ɓɛ na atʉtʉmbwa. A ɓɛyɔ, yɛkɨ ma kʉwa luki limoti na
Ɓamombukwono-dosu, iɓunu ɓɔ makowonisila ɓɛ na atʉtʉmbwa.
3 Nusikisyaga ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓɛsʉngʉlyaga ɓɛ:
4 tokokwononigʉ kainisono na luki lɨlya ikanɨ nɨlɔ limwo ka ligubo nɨlɔ
tagyaga?
5 Tokokwononigʉ gɔnɨ iɓusu kaʉva ɓoko nɨɓɔ tiko kakpakyana pa
imoti na ɨɓʉ ka ligubo mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓatʉtʉmbwa ɓagɔgɔ, ɓamamakɨ
Mombukwono-dosu na gʉtʉgʉ Pɛtɛlɛ aka?
6 Ikanɨ iɓusu na Balanaba aka ɓɔ tokwononi kaigugubyo iɓusu
ɓamombukwono-dosu ɓi kainisono no luki ka ɔɓɨlɨ kusu?
7 Sʉda tina nɔ ɨkɨsɨlyaga nɨ ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi makpʉmʉka ma
ɓʉsʉda? Ikanɨ mʉtʉ tina nɔ kakwananigʉ kalya bumo ya muzabibu nɨnɔ
akʉna ndɨ? Ikanɨ, muɓuɓulya wa ɓamanya tina nɔ kakwananigʉ komwo
maziɓa ka ɓanyama nɨɓɔ uɓuulyogo?
8 Makasɨma ɓɛ nakaɓɨkya ɓɛyɔ kyɛ nawakɨgʉmya ka tamanaga ka
ɓambanzʉ? Gʉtʉgʉ Mʉtʉʉ ka Musa aka aɓɨkyaga ɓɛgɛyɔ.
9 A ɓɛyɔ, ikpikaga ka Mʉtʉʉ ka Musa ɓɛ: «Wakakondilonitɔgʉ
ngɔmbɛ mʉnɔkʉ kanɨ akaɗɨta nganʉ.» Kunzi asyɛgɛtʉ gɔnɨ lɨmbɛngɨ
ka ɓangɔmbɛ? 10 Kɛgʉ mbɛyɨ kanzɨna ɓɛyɔ ko bulya kusu? A ɓɛyɔ,
ɓokpika ndɨ mʉnzɨna mi nɨmɔ ko bulya kusu. Okwononi ɓɛ mʉtʉ nɨnɔ
akadɨma tiko na nɨnɔ akobuulyo, ɓagyɨ ligubo na mʉtamanagɨ ɓɛ ka
muliɓo, ɓinisanatʉ gɔnɨ ɨɓʉ na masɔlɔ mi ma kaɓʉ.
11 Takʉna ndɨ masɔlɔ ma lɨmbɛngɨ kʉsɔ kunu. Ika kʉwa lɨkpʉmʉka
lɨmbanga tino kika kanɨ ta na mʉsasa kalya luki ka maɓɔkʉ kunu?
12 Kika nɨ ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakalyalya ka maɓɔkʉ kunu, kɛgʉ iɓusu ɓɔ
talyalyo ɓi kaʉkɨtaga ɨɓʉ?
Ɓakagyagʉ ndɨ iɓusu ɓɛyɔ, luki limoti, takokibya masɨ mi nɨmɔ kyɛ
takokpingbonitɔgʉ Mongoni Manza ka Kilisito.
13 Makibigʉ ambɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓagyaga ligubo ka Ndaɓʉ ko Kunzi,
ɓalyalyaga ka ligubo li nɨlɔ? Na nɨɓɔ ɓʉpága ɓapɛpɛ ka gbɔgbɔ, ɓalyayaga
ka ɓapɛpɛ ɓi nɨɓɔ gɔnɨ ɓɔ.
14 Na gɔnɨ, Mombukwono-dosu oɓikyoni ndɨ ɓingbanganya ɓɛ ɓatʉ nɨɓɔ
ɓaɓɨkyaga Mongoni Manza, ɓalyalyagɨ ka Mongoni Manza.
15 Luki limoti, nakagyagʉ ɨmɨ ɓɛyɔ, na nakokpikigʉ ɓɛkyɛ na mino
kakʉnga luki. Okwononi gʉtʉgʉ nokwi kanɨ mʉmbanzʉ kokpingbigʉ
yɨbɨba kamɨ ko bulya lɨkpʉmʉka li nɨlɔ.

9:9 9:9 Wanda ka Yɨgɨlya 25:4.

16 Nakakwananiguu kaibiba ko bulya yiɓikyaga Mongoni Manza, kyɛ a
ligubo nilɔ nokwononi kagya. Nokogyi ɓɛyɔ, iko kumbu yidingi na imi.
17 Nakitwa ndi ni imi ka ligubo li nili, nakwananatu ɓi kaiko na muukalya.
Luki limoti, yɛki a likumbogi nilɔ ɓebinikisa ndi, nakwanana kagya aka.
18 Muukalya kami sɛ kuwa ni iki? Imu ni kaɓikyaga Mongoni Manza
payaya kani nakigumyigu kakunga nilɔ Mongoni Manza akwanano ɓi
kɛpá.
19 A ɓɛyɔ, nakɛgu musunzu ka muumbanzu gutugu ɓemoti aka. Luki
limoti, niita musunzu ka ɓambanzu ɓasi kyɛ ɓaɓinikyani ɓakpu.
20 Luga ka Ɓayuda, nigyaga abɛ Muyuda kyɛ ɓaɓinikyani. Nakɛgu
imi kusili wa Muutuu ka Musa, luki limoti, ngbingo yi ninɔ nikaga mino
luga kaɓu, nigyaga abɛ nakika gɔni imi kusili wa Muutuu mi nimɔ kyɛ
ɓaɓinikyani.
21 Niyɔ nikaga gɔni luga ka ɓatu niɓɔ ɓakibogigu Muutuu mi nimɔ,
nigyaga abɛ iɓu, ni nakɛgu kanda muutuu, kyɛ ɓaɓinikyani. Kɛgu ɓɛkyɛ
na di na muutuu ko Kunzi, kyɛ na kusili wa muutuu ka Kilisito.
22 Ka niɓɔ ɓa na ɓupɔ ka baya, nigyaga abɛ mupɔ kyɛ ɓinisoni na
muhukuso. Ka ɓatu ɓasi, navaga yigya kaɓu aka, kyɛ nagyaga yasi ambɛ
ɓemoti-ɓemoti luga kaɓu ɓinisoni na muhukuso.
23 Nagyaga nimɔ masi ko bulyo Mongoni Manza, kyɛ ninisonito gɔni imi
na ɓuɓungo ɓi.
24 Mibaga ɓinza ɓɛ ɓatu niɓɔ ɓagyaga masindani ma mbangu,
ɓapikitaga ɓasi. Luki limoti, mutu ɓemoti aka nɔ ɓapága mukalya. Ɛɛɛ,
pikitoni nɛki mbangu wa makwanano mino kainisono na muukalya.
25 Ɓatu ɓasi niɓɔ ɓagyaga masindani, ɓiginyilyagatu. Ɓagyaga ɓɛyɔ kyɛ
ɓubangi ɓɛgbɛgbɛ, wina sɛ ɓɛgbɛgbɛ ɓi niɓayɔ kolipyogigu na putikana.
Luki limoti, tagyaga iɓusu ɓɛyɔ kyɛ tinisoni na niɓayɔ kaputikanigu ndɛkɛ.
26 Kinili, nakɛgu kapikita gbali. Nakabumana luki limoti, kɛgu abɛ
nakika kabumana na ovivi.
27 Nakogyogyisa nzuyi kami kugbɛ, iba nakozongonitɔgu muukalya,
kumbusa kauɓikyaga ɓatu ɓagɔgɔ Mongoni Manza.

10

Pɔlɔ akapá muutuu ko bulya gbilitɔ

1 Ɓomika-mama, nakapa ambɛ tomononi nilɔ usilya ndi ɓotitosu. Ɓa
ndi kakpakyana iɓu ɓasi kusili wa ikuɓa, ɓazaba ndi gɔni iɓu ɓasi liɓo
lidingi langbu.
2 Ɓamatikana ndi iɓu ɓasi na Musa pisi kogwa iɓatiso ka ikuɓa na ko
liɓo li nilɔ.
3 Ɓalyaga ndi iɓu ɓasi malili mumoti ma limbɛngi.
4 Na ɓomwaga ndi gɔni iɓu ɓasi liɓo la limbɛngi limoti aka. A ɓɛyɔ,
ɓomwaga ndi liɓo nilɔ opupaga ndi ka litalu. Litalu li ni Kilisito ninɔ ɓa
ndi kakpakyana pa imoti na iɓu.
5 Luki limoti, ɓudingi luga kaɓu ɓakɛgu ndi ɓukwanana ko misa ko
Kunzi, kinili, ɓolumwaga ndi ka isa.
6 Makpumuka mi nimɔ a likingyosi ku kusu iba takikonitɔgu na musasa
manyɛ ɓɛyɔ ɓotitosu ɓa ndi mino na imu.
7 Makobibisogonitɔgu gbilitɔ muɗɔngɔni ɓɛyɔ ɓagɔgɔ luga kaɓu
ɓagyaga ndi mino. A muɗɔngɔni ɓɛyɔ ikpikaga mino ka Moɓiso Motu

10:6 10:6 Wanda ka Litatanga 11:4.

ɓɛ: «Ɓambanzʉ ɓikanana ndɨ kalyalya na komwo, kumbuso yi, ɓamaga ndɨ koɓino.»
8 Takikonitɔgʉ kagya ɓilya mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓagɔgɔ luga kaɓʉ ɓagyaga
ndɨ mino, ɓolumwaga ndɨ ɓɛlɔfʉ ɓatɛkɛɓɛ ɓaɓa na ɓasaa ka lisyɛ limoti.
9 Takakingilogonitɔgʉ Kilisito mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓagɔgɔ luga kaɓʉ
ɓagyaga ndɨ mino, ɓanzʉka ɓulumwisaga ndɨ.
10 Takikonitɔgʉ kaɨgama mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓagɔgɔ luga kaɓʉ ɓagyaga ndɨ
mino, malaika ko Kunzi nɨnɔ ʉmwɔgɔ ɓambanzʉ, ulumwisaga ndɨ.
11 Makpʉmʉka mi nɨmana masɨ usilya ndɨ ɓotitosu kyɛ iki likingyosi ko
bulya kusu. Ikpikaga ndɨ katiwonisilo kambwa, kyɛ ta ko ngbingo nɨnɔ a
ɓuwobi na muliɓo.
12 Kinili, mʉtʉ yi nɨnɔ akasɨma ɓɛ a wakamaga ka baya, ɨmɨnyɨtɔ ɓɛ
kogwonitɔ.
13 Kʉɓɔɓɔkʉ nɨkwɔ amusilyogo, a nɨkwɔ aka kwɔ usilyaga ɓatʉ ɓasɨ.
Kunzi nɨnɔ otulyosaga nɨlɔ aɓɨkyaga, kakwananɨgʉ kasa Mumuyoniso
ɓɛ amʉmakyɨ ka kʉɓɔɓɔkʉ kakɨtaga ngu kunu. Luki limoti, makogulya
gʉtʉgʉ mino, amʉpátʉ ngu kokibyo na kopupago mino.

Makomotonitɔgʉ ligubo ko Kunzi na gbɨlɨtɔ

14 Kinili, ɓomika-mama ɓʉpakaaa, wiminyonito! Makobibisonitɔgʉ
gbɨlɨtɔ.
15 Nakamʉnzɨnɨlya abɛ ɓatʉ ɓa yimibo. Wondilyoni mbɛyɨ iɓunu
ɓamombukwana-donu ɓi lɨkpʉmʉka nɨlɔ nakaɓɨkya.
16 Tomononi wa tamwago mina kɔpɔ wa ɓʉɓʉnga, tamigisilyagatʉ Kunzi
ɨbɨba. Ngbingo yi nɨnɔ tamwogo mino, takamatɨkanagɨgʉ mbɛyɨ pa imoti
na ɓangʉ ka Kilisito? Na ngbingo yi nɨnɔ tagbananago mino mukati, talya,
takamatɨkanagɨgʉ mbɛyɨ pa imoti na nzʉyɨ ka Kilisito?
17 Yɛkɨ mukati a mumoti aka, gʉtʉgʉ iɓusu takiko ɓakpʉ, ta nzʉyɨ yimoti,
kyɛ iɓusu ɓasɨ talyaga mukati mumoti.
18 Winoni mbɛyɨ likingyosi la yɨgya ka Ɓezaleli: ɓatʉ nɨɓɔ ɓalyaga apɛpɛ
nɨnɔ ɓabisaga ka gbɔgbɔ, ɓakikogigʉ mbɛyɨ ɓʉmatɨkana no Kunzi pisi ka
apɛpɛ yi nɨnɔ?
19 Na sɛ kapa kaɓɨkya ɓʉ? Ambɛ makɔlɔ nɨmɔ ɓʉpága gbɨlɨtɔ ka apɛpɛ
mɔ a na ɨzangɨya? Ikanɨ gbɨlɨtɔ tɔ a na ɨzangɨya?
20 Kalɨ! Luki limoti, nakaɓɨkya ambɛ apɛpɛ nɨnɔ mʉtʉ yi nɨnɔ kamibigʉ
Kunzi apága, usilyaga ɓabɨlɨ, kasilyogigʉ Kunzi. Nakɛgʉ kapa ambɛ
motikononi na ɓabɨlɨ.
21 Makakwananɨgʉ komwo ko ngbinga ɓemoti ka kɔpɔ ka
Mombukwono-dosu na ka nɨnɔ ka ɓabɨlɨ. Makakwananɨgʉ gɔnɨ kalyalya
ko ngbinga ɓemoti, ka mɨza ka Mombukwono-dosu na ka nɨnɔ ka ɓabɨlɨ.
22 Ikanɨ, takapa kadwaga imi ka Mombukwono-dosu? Makasɨma ɓɛ
iɓusu ɓɔ takitogi no ngu?

Togyini makpʉmʉka masɨ ka ɨbɨba ko Kunzi

23 Ɓatʉ ɓagɔgɔ luga kunu ɓaɓɨkyaga ɓɛ: «Takwanana kagya masɨ.» Iyo,
luki limoti, masɨ kɛgʉ manza. «Takwanana kagya masɨ.» Iyo, luki limoti,
masɨ kakwananɨgʉ kopika baya kusu.
24 Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kokisonitɔgʉ ɨzangɨya kakɨ ka
mombukwana-dakɨ yi, luki limoti, nɨyɔ ka ɓatʉ ɓagɔgɔ.
25 Lyoni masɨ nɨmɔ ɓagabaga ka sɔkɔ nɨ mambɛngɨ kɛgʉ kamʉdwa ko
bulyo yi.

10:7 10:7 Wanda ko Pupo 32:6.

26 A ɓɛyɔ, ikpikaga ɓɛ: «Ɔɓɨlɨ na masɨ nɨmɔ a kʉsɔ yi a ma ka
Mombukwono-dosu.»
27 Kika nɨ mʉtʉ nɨnɔ kamibigʉ Kunzi amumokini kalyalya kʉ kakɨ,
makabaɨlya kaɨnda, lyoni masɨ nɨmɔ ɓamʉpá nɨ mambɛngɨ kɛgʉ kamʉdwa
ko bulya yi.
28 Luki limoti, mʉtʉ ɓemoti kamʉɓɨkya ɓɛ: «Makɔlɔ mi nɨmana a nɨmɔ
ɓapá ndɨ abɛ apɛpɛ ka gbɨlɨtɔ.» Kika ɓɛyɔ, makolyonitɔgʉ ko bulya ka
mʉtʉ yi nɨnɔ amuɓɨkyi na ɓɛkyɛ lɨmbɛngɨ kadwonitɔ.
29 Nakɛgʉ kaɓɨkya ko bulya mambɛngɨ kunu, luki limoti, ko bulya ka
nɨlɔ ka nɨnɔ amuɓɨkyi.
Mʉtʉ ɓemoti akwananatʉ kauuso ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ ɓɛpakyaga kagya
ɓɛyɔ na mino kapa ko bulya lɨmbɛngɨ ka mʉtʉ wagɔgɔ?
30 Nakamigisya Kunzi ɨbɨba ko bulya luki nɨlɔ nakalya, ko bulya ɨkɨ yɔ
ɓɛnzɨnzɨnya mino ko bulya malɨlɨ mi nɨmɔ?»
31 Kinili, kika nɨ makalyalya, komwo ikanɨ kagya makpʉmʉka masɨ,
gyogoni ka ɨbɨba ko Kunzi aka.
32 Yɨgya kunu kugwisisonito Ɓayuda ikanɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda
gʉtʉgʉ kanisa ko Kunzi aka.
33 Ɓyeni yɨgya kamɨ. Nagyaga yapʉ ɓɛ yɨgya kamɨ yasɨ uɓosili ɓambanzʉ
ɓasɨ. Nakakɨsagɨgʉ ɨzangɨya kamɨ ka mombukwana-damɨ, luki limoti, nɨyɔ
ka ɓatʉ ɓasɨ, kyɛ ɓinisoni na muhukuso.

11

1 Ɓyeni yɨgya kamɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɨmɨ mombukwana-dakɨ yi naɓyɛgɛ
mino yɨgya ka Kilisito.

Likpʉmʉka la kitikya mʉ ko ngbingo wa malʉmba

2 Nakamubibisa kyɛ mɛtamanaga ɓongbinga ɓasɨ, makaɓyɛ mʉtɨwɨ
kamɨ ɓɛyɔ aka yɔ namuwonisila ndɨ mino.
3 Luki limoti, nakapa ambɛ wiboni lɨkpʉmʉka li nɨlɨ: Kilisito nɨ ngama ka
mʉlʉkʉ wasɨ, mʉlʉkʉ nɨ ngama ka mʉkakɨ na Kunzi nɨ ngama ka Kilisito.
4 Mʉlʉkʉ wasɨ kika mʉ makitikyo kanɨ akalʉmba ikanɨ kaɓɨkyaga
lɨkpʉmʉka ko lino ko Kunzi, akaminisiso Kilisito payaya.
5 Luki limoti, muko wasɨ kika mʉ ɓikpo kanɨ akalʉmba ikanɨ kaɓɨkyaga
lɨkpʉmʉka ko lino ko Kunzi, akaminisisa mbʉnyakɨ nɨnɔ ngama kakɨ
payaya. A mʉɗɔngɔnɨ abɛ kika mʉ mʉwa*.
6 Muko kiki mʉ makitikyo, akwanana nɛkɨ gɔnɨ kaiwisisa mʉ! Luki
limoti, yɛkɨ a suni ka muko kaikusisa tukatʉ ikanɨ kaiwisisa mʉ, a nɛkɨ
ɓɨnza kaitikya mʉ.
7 Mʉlʉkʉ kakwananɨgʉ ɨyɨ kaitikya mʉ, kyɛ a likingyosi na ɨbɨba ko
Kunzi. Luki limoti, muko a ɨyɨ ɨbɨba ka mʉlʉkʉ.
8 A ɓɛyɔ, Kunzi kagyagʉ ndɨ mʉlʉkʉ wa mambwa ka nzʉyɨ ka muko,
luki limoti, muko wa mambwa opupa ndɨ ka mʉlʉkʉ.
9 Na kʉgbɛ, Kunzi kagyagʉ ndɨ mʉlʉkʉ ko bulya ka muko, luki limoti,
agya ndɨ muko ko bulya ka mʉlʉkʉ.
10 Kinili, ko bulya ka ɓamalaika, muko akwanana kaitikya mʉ, kowon-
isilo ɓɛ a kusili ka mbʉnyakɨ.
11 Luki limoti, ka ɔɓɨlɨ kusu pa imoti na Mombukwono-dosu, muko kikigʉ
ɓɨnza nɨ kɛgʉ na mʉlʉkʉ, mʉlʉkʉ kikigʉ gɔnɨ ɓɨnza nɨ kɛgʉ na muko.

---

* **11:5 11:5** *mʉ mʉwa:* Ko ngbingo yi nɨnɔ, ɓakagwi ndɨ muko ka ɓɨlya, ɓawaga ndɨ muko yi nɨnɔ mʉ ɓingɔ kowonisilo ɓɛ ogyi ɓɨlya.

12 A ɓɛyɔ, mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ muko wa mambwa opupa ndɨ mino ka nzʉyɨ
ka mʉlʉkʉ, mʉlʉkʉ ɨɓʉkʉtaga gɔni ɨyɨ na muko, na masɨ apʉnya ko Kunzi.
13 Wondoni mbɛyɨ nɨ ɨɓunu ɓamombukwana-donu ɓi: atʉ ɓɨnza muko
kaika mʉ ɓikpo kanɨ akalʉmba?
14 Bambanzʉ ɓibagatʉ ɓɛ a suni mʉlʉkʉ kaiko no tukatʉ ɓivukuku.
15 Luki limoti, a ɨbɨba muko kaika notu ɓɛyɔ, kyɛ Kunzi apá ndɨ tukatʉ
tidingi kaitikya notu mʉ.
16 Mʉmbanzʉ kapa ɓata kagya ɓoɗongoso ka lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, ɨbɨto
ɓɨnza ɓɛ: iki makanisa ko Kunzi ikanɨ ɨɓusu ɓamombukwono-dosu ɓi
takɛgʉ na yɨgya yagɔgɔ.

Pɔlɔ akaɩyoyiso ɓakilisito ko bulya malɨlɨ ma musilyoni

17 Nakɛgʉ kamʉbɨba wa no mino kamʉpá mʉtɨwɨ mi nɨma. A ɓɛyɔ,
ngbingo yi nɨnɔ mamʉmʉkanago mino, mʉmʉkana kunu kikogigʉ na
ɨzangɨya, luki limoti, opupisaga lɨkpʉmʉka lanyɛ aka.
18 Ya mambwa, ɓeɓikyi ɓi ɓɛ ngbingo yi nɨnɔ mamʉmʉkanago mino,
yɨgbananaga ikagatʉ luga kunu. Nakaɨna abɛ o mino ɓɛyɔ aka yɔ.
19 Okwononito ɓɛ yɨgbananaga ikitɔ aka luga kunu, iba ɓakilisito
ɓalɨngʉnʉ luga kunu ɓimibisikosito.
20 Ngbingo yi nɨnɔ mamʉmʉkanago mino, kɛgʉ malɨlɨ ka Mombukwono-
dosu mɔ malyaga.
21 A ɓɛyɔ, nɨyɔ aka yɔ mikago mino kapʉnga kalyalya, mʉtʉ yɨkaka-
yɨkaka oɗusaga kalya malɨlɨ nɨmɔ aka mɔ odogoku ɨyɨ na imu, kʉwa wa
gɔwa, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓikaga na nza, ɓagɔgɔ ɓadamʉa ɓɨzɛngɛ.
22 Makɛgʉ ɨɓunu na ɓandaɓʉ nɨɓayɔ makwanana mino kalyalya na
komwo? Ikanɨ makaɨna kanisa ko Kunzi payaya na makapa kaupíso ɓatʉ
ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ no luki suni? Makapa ɓɛ namʉɓɨkyɨ ɓʉnɨ? Okwononi ɓɛ
namʉbɨbɨ? Haaa, nakakwananɨgʉ kamʉbɨba ko bulya lɨkpʉmʉka nɨlɔ!

Malɨlɨ ka Mombukwono-dosu
(Matayɔ 26:26-29; Malɨkɔ 14:22-25; Luka 22:15-20)

23 A ɓɛyɔ, mʉtʉʉ nɨmɔ Mombukwono-dosu ɛpá ndɨ ɨmɨ, imu nɨma,
namukitisilyaga kʉwa ɨɓunu: biti yi nɨyɔ ɓagaba ndɨ mino, Mombukwono-
dosu Yeso ava ndɨ mukati,
24 nɨyɔ amigisilya Kunzi ɨbɨba, oɓunonogo, aɓɨkya ɓɛ: «Nzʉyɨ kamɨ nɨyɨ,
namupí ɨɓunu. Gyogoni ɓɛyɔ kɛtamano yi.»
25 Nɨyɔ ɓama kalya, ava ndɨ kɔpɔ wa vinya ɓɛgɛyɔ, aɓɨkya ɓɛ: «Kɔpɔ
yi nɨmʉ nɨ agʉmɛ wambɨya ko Kunzi, nɨnɔ ɓangʉ kamɨ oɗukogi mino
katulyoso. Bongbingo ɓasɨ wa momwaga ndɛkɛ mino, gyogoni ɓɛyɔ
kɛtamana yi.»
26 A ɓɛyɔ, ɓongbinga ɓasɨ wa malyaga ndɛkɛ mino mukati mi nɨma
na kamwo kɔpɔ yi nɨmʉ, makaɓɨkyaga kukwakʉ ka Mombukwono-dosu
ɓɨngbanganya kadwɛ kʉ kwa kʉ igoku ndɛkɛ mino.
27 Kinili, nɨnɔ akalya mukati ikanɨ kamwa kɔpɔ ka Mombukwono-dosu
nɨ kokwononigʉ, akagya ɓʉnyɛ ka nzʉyɨ na ɓangʉ ka Mombukwono-dosu.
28 Ɛɛɛ, okwononi ɓɛ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka ɨkpɨmɨ ɓɨnza, alya kʉwa mukati
na kamwa kɔpɔ yi nɨmʉ.
29 Kyɛ mʉmbanzʉ kalya mukati na kamwo kɔpɔ, nɨ kɛgʉ kotombisyo isɨ
ya nzʉyɨ ka Mombukwono-dosu, akaɨmakya nɨ ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi
ka mʉngɨmbɔ.
30 Kinili, ɓudingi luga kunu ɓa na ɓokoloɓu, ɓa na pɨka ɓɨpɛkɛ-pɛkɛ na
ɓagɔgɔ ɓokwogoni ndɨ.

31 Takɨkpɨmaga mbɛyɨ ndɨ nɨ ɨɓusu ɓamombukwono-dosu ɓi, tanyɨkatu ɓi mʉkɔmbʉ ko Kunzi.
32 Luki limoti, Mombukwono-dosu akatisombiso na katiyoyiso, kyɛ takogulyonitɔgʉ ka mʉkɔmbʉ pa imoti na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ.
33 Kinili, ɓomika-mama, ngbingo yi nɨnɔ mamʉmʉkanaga mino kalya malɨlɨ ka Mombukwono-dosu, a ɓɨnza kaɓʉndanaga.
34 Mʉmbanzʉ kika na nza, alyalyɨ mbɛyɨ kʉ kakɨ, kyɛ makimokyonitɔgʉ ka mʉkɔmbʉ ngbingo wa musilyoni kunu. Noɓungusyagatʉ ɓanʉ makpʉmʉka magɔgɔ nɨmɔ osikoni wa nodoku mino.

12

Ɓapɛpɛ nɨɓɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu ʉpága

1 Ɓomika-mama, nakɛgʉ kapa ambɛ wikoni ko biti ko bulya ɓapɛpɛ nɨɓɔ lɨmbɛngɨ Lotu ʉpága.
2 Makaiba ɓɛ ngbingo yi nɨnɔ ma ndɨ mino nɨ makanamibigʉ Kunzi, mikaga ndɨ ɓakɨgʉmya ka gbɨlɨtɔ nɨtɔ kanzɨnagɨgʉ, makakwananɨgʉ ndɨ kaigwi mambɛngɨ kambwa kaɓʉ.
3 Mbɨya wanʉ, nakapa kamumibiso ɓɛ: mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ Lɨmbɛngɨ ko Kunzi ikaga kʉsɔ kakɨ, kakwananɨgʉ kagbanga Yeso. Na Lɨmbɛngɨ-Lotu kiki kʉsɔ ka mʉtʉ yi nɨnɔ, kakwananɨgʉ kaɓɨkya ɓɛ: «Yeso nɨ Mombukwono-dosu!»
4 Ɓapɛpɛ ɓa dididi, luki limoti, Lɨmbɛngɨ-Lotu aka lɔ ʉpága.
5 Ɓopisi ɓaya mogubo ka Kanisa a dididi, luki limoti, ɓagugubyogo Mombukwono-dosu ɓemoti aka.
6 Mogubo a dididi, luki limoti, Kunzi ɓemoti aka nɔ ʉpága ɓatʉ ɓasɨ mogubo masɨ mi nɨmɔ.
7 Lɨmbɛngɨ-Lotu akagya ligubo ka mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka ko bulya ɨzangɨya ka ɓatʉ ɓasɨ.
8 Lɨmbɛngɨ apága mʉtʉ wagɔgɔ kanzɨna na yimibo, Lɨmbɛngɨ limoti li nɨlɔ aka lɔ apá mʉtʉ wagɔ ngu kauwonisilo ɓambanzʉ lɨkpʉmʉka ko Kunzi na yimibo.
9 Apá wagɔ baya yapʉ, wagɔgɔ ngu kohukuso ɓokoloɓu.
10 Lɨmbɛngɨ apága mʉtʉ wagɔ ngu yɨgya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga, apá wagɔ apɛpɛ kanzɨna na ɓugyalandʉ, apá wagɔ yimibo kotombisyo lɨkpʉmʉka nɨlɔ otukyogoku ka Lɨmbɛngɨ-Lotu ikanɨ nɨlɔ la kʉɓɔɓɔkʉ. Apága mʉtʉ wagɔ apɛpɛ kanzɨna masasʉ ka Ɓamalaika, apá wagɔ yimibo kotongbomosyogo masasʉ mi nɨmɔ.
11 Lɨmbɛngɨ limoti li nɨlɔ aka lɔ agyaga makpʉmʉka mi nɨmɔ masɨ, apá mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka apɛpɛ kakɨ ɓɛyɔ abaɨlyago mino.

Kanisa a abɛ nzʉyɨ nɨyɔ a na mababa mudingi

12 A ɓɛyɔ, Kilisito a mʉɗɔngɔnɨ abɛ nzʉyɨ nɨyɔ a na mababa mudingi. Gʉtʉgʉ mababa mi nɨmɔ kika mudingi, a nzʉyɨ yimoti aka.
13 Iɓusu ɓasɨ, Ɓayuda ikanɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda, ɓosunzu ikanɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ɓosunzu, togwa ndɨ ɨɓatiso kyɛ tiki nzʉyɨ yimoti ka Lɨmbɛngɨ-Lotu limoti. Iɓusu ɓasɨ tinisana ndɨ na Lɨmbɛngɨ-Lotu li nɨlɔ.
14 Nzʉyɨ kɛgʉ na lɨbaba limoti aka, luki limoti, a na imu mudingi.
15 Kika nɨ kʉgʉkɔ oɓikyini ɓɛ: «Nakɛgʉ ɨmɨ kʉɓɔkʉkɔ, nakɛgʉ nɛkɨ lɨbaba la nzʉyɨ.» Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, a lɨbaba limoti aka luga wa mababa ma nzʉyɨ.

16 Na kika nɨ kutiliko oɓikyini ɓɛ: «Yɛkɨ nakɛgʉ ɨmɨ liso, nakɛgʉ nɛkɨ
lɨbaba la nzʉyɨ.» Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, a lɨbaba limoti aka luga wa mababa ma
nzʉyɨ.
17 Kika ndɨ nɨ nzʉyɨ yasɨ a liso, akwanana kʉwa ndɨ kaʉkana lɨkɨ? Kika
ndɨ nɨ a kutiliko, akwanana kʉwa ndɨ kaiba sʉ yo luki lɨkɨ?
18 A ɓɛyɔ, Kunzi obisaga ndɨ lɨbaba limoti-limoti la nzʉyɨ kaɓyɛnɛnɛ na
sɨpananɨsɔ kakɨ.
19 Masɨ kika ndɨ lɨbaba limoti aka, iba nzʉyɨ kɛgʉ!
20 Mababa a mudingi luki limoti, nzʉyɨ a yimoti aka.
21 Liso kakwananɨgʉ kaɓɨkya kʉɓɔkʉkɔ ɓɛ: «Nakɛgʉ na nzoyi kakʉ!»
Gʉtʉgʉ mʉ aka kakwananɨgʉ kaɓɨkya magʉ ɓɛ: «Nakɛgʉ na nzoyi kunu!»
22 Mababa ma nzʉyɨ nɨmɔ inisonogo abɛ kiko ma payaya, ikaga gɔnɨ imu
na ɨzangɨya aka.
23 Mababa nɨmɔ tɨnaga payaya, imu mɔ tobibisaga kakɨtaga magɔ. Nɨmɔ
apága suni kaɨna, imu mɔ toɓuulyaga kʉgbɛ,
24 kakɨtaga mababa ma ɨbɨba ma nzʉyɨ kusu. Kunzi agya ndɨ nzʉyɨ, apá
ɨbɨba yidingi ka mababa nɨmɔ tɨnaga payaya.
25 Agya ndɨ ɓɛyɔ kyɛ mababa ma nzʉyɨ kikonitɔgʉ na yɨgbananaga. Luki
limoti, atʉngbʉlanagɨ mabɔbɔ.
26 Kika kanɨ lɨbaba limoti akaigomisogo, magɔgɔ masɨ ɨgomisogo pa ɨmoti
na ilu. Kika nɨ limoti ovini ɨbɨba, magɔgɔ masɨ ogwa magyagya pa yimoti
na ilu.
27 Iɓunu ma nzʉyɨ ka Kilisito, mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka luga kunu a
lɨbaba la nzʉyɨ yi nɨyɔ.
28 Kunzi ubisa ndɨ ɓatʉtʉmbwa ka pa ya mambwa ka kanisa, ka pa
ya yɨɓa ɓogyalandʉ na ya yɨsaa ɓowonisili. Kumbuso yi, atʉ na ɓatʉ
nɨɓɔ ɓa na apɛpɛ kagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga, kauhukuso
ɓambanzʉ, kausingyo ɓɛngɛnɨ, kaʉnanaga ɓatʉ ɓagɔgɔ, kanzɨna masasʉ
ka ɓamalaika.
29 Ɓasɨ ɓakɛgʉ ɓatʉtʉmbwa, ikanɨ ɓogyalandʉ ikanɨ ɓowonisili. Ɓasɨ
ɓakɛgʉ na apɛpɛ kagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga,
30 kauhukusa ɓambanzʉ, kanzɨna masasʉ ka ɓamalaika, ikanɨ kotong-
bomosyo masasʉ mi nɨmɔ.
31 Hukisoni nɛkɨ ɓapɛpɛ nɨɓɔ ɓa na ɨzangɨya kʉgbɛ. Ko bulyo yi nɨyɔ,
nakamuwonisila mbɨya wanʉ pisi yanza kʉgbɛ kakɨtaga ɓayagɔgɔ ɓayasɨ.

13

Sɨpananɨsɔ okitogi makpʉmʉka masɨ

1 Nakanzɨna gʉtʉgʉ masasʉ ka ɓambanzʉ na nɨmɔ ka ɓamalaika, luki
limoti, nakiki na sɨpananɨsɔ, na mʉɗɔngɔnɨ abɛ lɨyʉ la ngwɛyɨ ikanɨ
kengele nɨyɔ akoɓuko.
2 Nakanzɨna gʉtʉgʉ na ɓugyalandʉ ikanɨ kandʉnga makpʉmʉka masɨ
nɨmɔ makɨsʉma ikanɨ kaika na yimibo yasɨ ikanɨ kaika na baya nɨyɔ
nakwanana na iyu kohokisa ɓangʉpa, luki limoti, nakiki na sɨpananɨsɔ,
na payaya aka.
3 Nakʉlʉpya gʉtʉgʉ ɓatʉ ɓa yangya lɨngama kamɨ lasɨ, nɨsʉta ɓɛ ɓɛbʉsyɨ
ko ɓuku, nakiki na sɨpananɨsɔ, nɨyɔ kɛgʉ na ɨmɨ na ɨzangɨya.
4 Mʉtʉ wa sɨpananɨsɔ okibyagatʉ, ikaga mʉtʉ wanza, kikogigʉ no miso
mopi, kɨbɨnɨkagɨgʉ, kikogigʉ na lɨmbɛngɨ lidingi,

5 kagyagigʉ likpʉmʉka lo suni, kakisagigʉ ɓʉnza kaki aka ka
mombukwana-daki yi, kangbʉtagigʉ ɓikwa, kobisogigʉ likpʉmʉka lanyɛ
ka limbɛngi.
6 Mʉtʉ wa sipananisɔ kogwogigʉ magyagya ka likpʉmʉka lanyɛ, luki
limoti, ogwaga magyagya ka likpʉmʉka la lingʉnʉ.
7 Apilyaga makpʉmʉka masi, oɓuulyaga baya ka ɓongbinga ɓasi, ikaga
na mʉtamanagi na anokibyo ɓongbinga ɓasi.
8 Sipananisɔ kosyogigʉ. Luki limoti, ɓugyalandʉ osyatʉ ndɛkɛ, apɛpɛ
mʉnzina masasʉ ka ɓamalaika ikatʉ ndɛkɛ na muliɓo, yimibo olimikaga
ndɛkɛ.
9 A ɓɛyɔ, yimibo kusu a yikɛɗɛ na ɓugyalandʉ kusu a ɓikpufu.
10 Luki limoti, ngbingo yi ninɔ yimibo ya lingʉnʉ odoku ndɛkɛ mino,
niyɔ yo kpufu osyo.
11 Ngbingo yi ninɔ na ndi mino miki, nanzinaga ndi abɛ miki,
natamanaga ndi abɛ miki, nanotombisyo makpʉmʉka abɛ miki. Luki
limoti, wa niita kʉwa mino mʉmbanzʉ, nasa libɛnzi lasi.
12 Mbiya wanʉ, takaina likpʉmʉka la lingʉnʉ abɛ mulundu ka nɛlaga
wombulu-mbulu, luki limoti, kumbuso, tinatʉ ndɛkɛ ɓingbanganya.
Mbiya wanʉ, nakaiba luki likɛɗɛ aka. Luki limoti, kumbuso, namiba ndɛkɛ
Kunzi ɓinza mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ emibago mino.
13 Mbiya wanʉ, makpʉmʉka masaa mi nima akpakyanaga pa imoti aka:
baya, mʉtamanagi na sipananisɔ. Luki limoti, nilɔ la izangiya kʉgbɛ luga
wa makpʉmʉka masaa mi nimɔ ni sipananisɔ.

14

Izangiya ya ɓapɛpɛ ka Limbɛngi-Lotu

1 Kisoni mbɛyi kaika na sipananisɔ kambwa wa masi. Kisoni gɔni kaika
na ɓapɛpɛ ka Limbɛngi-Lotu, kʉgbɛ kaika na apɛpɛ wa ɓugyalandʉ.
2 Mʉtʉ yi ninɔ akanzina masasʉ mʉmbanga-mbanga, kʉnzinilyagigʉ
ɓambanzʉ, luki limoti, anzinilyaga Kunzi. A ɓɛyɔ, kɛgʉ na mʉtʉ yi
ninɔ akwanana kotombisyo. Pisi ko ngu ya Limbɛngi-Lotu, mʉtʉ yi ninɔ
aɓikyaga makpʉmʉka nimɔ a makisʉma.
3 Luki limoti, mʉtʉ yi ninɔ anzinaga na ɓugyalandʉ, ʉnzinilyaga
ɓambanzʉ. Ʉnzinilyaga ɓɛyɔ kaupika ka baya, kautumisa na kaududulisa
mambɛngi.
4 Ninɔ anzinaga masasʉ mʉmbanga-mbanga, ipikilyaga baya kaki ka
mombukwana-daki yi. Luki limoti, ninɔ anzinaga na ɓugyalandʉ opikaga
baya ya kanisa yasi.
5 No ɓi kapa ambɛ iɓunu ɓasi nzinogoni masasʉ mʉmbanga-mbanga,
luki limoti, no ɓi kapa ɓata kʉgbɛ ambɛ nzinogoni na ɓugyalandʉ. Mʉtʉ yi
ninɔ anzinaga na ɓugyalandʉ a na izangiya kʉgbɛ kakitaga ninɔ anzinaga
masasʉ mʉmbanga-mbanga. Kika kani atʉ na mʉtʉ yi ninɔ akwanana
katʉmbʉlaga nilɔ akaɓikya, kanisa yasi amagatʉ ka baya.
6 Ɓomika-mama, nika na izangiya tino ko misa kunu, nakodoku ku
kunu, napʉnga kamʉnzinilya ka masasʉ mʉmbanga-mbanga? Nika na
izangiya tino ko misa kunu kika ni mʉnzina kami kɛgʉ kamuwonisila
makpʉmʉka nimɔ ikaga makisʉma, kamuwonisila yimibo, ɓugyalandʉ
ikani mʉtiwi?
7 Takava likingyosi la makpʉmʉka mo dumo abɛ siɓa ikani dɔmʉ, kika
ni mayʉ mi kɛgʉ koɓuko dididi, takwanana kaiba liyʉ la siɓa ikani la
dɔmʉ liki?

8 Ɓakongboti nguɗu ya lʉnga ɓinza, wani nɔ akwanana kaiɓungusyogo
kainda ka lʉnga?
9 A mʉɗɔngɔni ɓɛgɛyɔ ku kunu: makiko kaɓikya makpʉmʉka nimɔ
ɓambanzʉ ɓakɛgʉ kotombisyo, ɓiba kʉwa isi yi liki? Niyɔ a abɛ makika
kaɗikitaga tɔyi ka bʉtʉlʉ.
10 Masasʉ a mudingi ka ɔɓili, masi okitisaga asi mʉnzina aka.
11 Mʉtʉ ɓemoti kika kanzina lisasʉ nilɔ nakibigʉ, iɓusu na iyi ɓasi tiko
abɛ ɓongingi.
12 A mʉɗɔngɔni ɓɛgɛyɔ ku kunu! Yɛki ma na mʉsasa ma ɓapɛpɛ ɓa
Limbɛngi-Lotu, hukisoni nɛki na kɛkɛlɛ, kʉgbɛ yi niɓɔ ɓakopika kanisa ka
baya.
13 Kinili, ninɔ anzinaga ka masasʉ mʉmbanga-mbanga akwanana
kakʉnga Kunzi kyɛ apí ngu koyikoso masasʉ mi nimɔ.
14 Kika ni nakalʉmba na masasʉ mi nimɔ, limbɛngi lɔ akalʉmba, luki
limoti, yimibo kɛgʉ kagya luki.
15 Nakwanana sɛ kʉwa kagya ɓʉni? Nalʉmba na limbɛngi na yimibo
gɔni. Nimbila na limbɛngi na yimibo kami gɔni.
16 A ɓɛyɔ, wakiko kalʉmba ka limbɛngi, wanamigisya Kunzi ibiba,
mʉtʉ wagɔgɔ ninɔ a ka musilyoni ni kɛgʉ kotombisyo likpʉmʉka li nilɔ,
kakwananigʉ koɓingisya ɓɛ «A asi ɓɛyɔ aka yɔ» kyɛ kɛgʉ kaiba nilɔ
wakaɓikya.
17 Malʉmba kakʉ a manza, luki limoti kapikigʉ mʉtʉ wagɔgɔ ka baya.
18 Nakamigisya Kunzi ibiba ɓɛyɔ nanzinaga mino masasʉ mʉmbanga-
mbaga kamʉkitaga iɓunu ɓasi.
19 Luki limoti, ka makutana napaga kaɓikya makpʉmʉka kuɓukumuti
nimɔ ɓambanzʉ ɓʉkana ɓinza, kyɛ nʉtiwi gɔni ɓɛngɛni, ni nakoɓikyigʉ
makpʉmʉka ɓɛlɔfʉ tɛkɛɓɛ na masasʉ mʉmbanga-mbanga.
20 Ɓomika-mama, makikonitɔgʉ na tamanaga ya libɛnzi, luki limoti,
tamanaga kunu iki abɛ niyɔ ka ɓambɔkʉ. Pisi kagya ɓʉnyɛ, wikoni abɛ
ɓomiki.
21 Kʉsɔ wa Mʉtʉʉ, Mombukwono-dosu aɓikya ɓɛ:
«Nanzinilyaga ndɛkɛ livananza li nilɔ
pisi ka ɓatʉ niɓɔ ɓa masasʉ dididi
na pisi ka nɔkʉ ka ɓobiko.
Na gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, ɓakɛmʉkanigʉ ndɛkɛ.»
22 Kinili, apɛpɛ mʉnzina ka masasʉ mʉmbanga-mbanga a likingyosi ka
ɓatʉ niɓɔ ɓakanaɓinikyonigʉ Kunzi. Luki limoti, kɛgʉ na izangiya ka ɓatʉ
niɓɔ ɓaɓinikyononi. Apɛpɛ mʉnzina na ɓugyalandʉ a likingyosi ka ɓatʉ
niɓɔ ɓaɓinikyononi, kɛgʉ na izangiya ka ɓatʉ niɓɔ ɓakanaɓinikyonigʉ.
23 Kiko mbɛyi ni kanisa wasi omumukonini, ɓatʉ ɓasi ɓananzina ka
masasʉ mʉmbanga-mbanga, ɓatʉ niɓɔ ɓakɛgʉ kotombisyo likpʉmʉka
ikani niɓɔ ɓakanaɓinikyonigʉ Kunzi ɓakogulya ka musilyoni kunu,
ɓakaɓikyigʉ ɓɛ ma no bikyatʉ?
24 Luki limoti, ɓatʉ ɓasi ɓakiko kanzina na ɓugyalandʉ, mʉtʉ ninɔ kɛgʉ
kotombisyo likpʉmʉka li nilɔ ikani ninɔ kanaɓinikyonigʉ Kunzi, kogulya,
imibo ɓʉnyɛ kaki ko bulya nilɔ iko kani ukonini. Ɓasombiso ka likpʉmʉka
nilɔ iko kani ukonini,
25 ɓodikidi niɓayɔ ikaga na ɓoyu kʉsɔ kaki ipupiso ka ɓʉngbanganya.
Ogwo kʉwa mokpukpu kabibiso Kunzi, anaɓikya ɓɛ: «A lingʉnʉ ɓɛ Kunzi
a luga kunu!»

14:21 14:21 Wanda ka Isaya 28:11-12.

Bɛyɔ kanisa okwononi mino kakpakyana

26 Bomika-mama, takwanana sɛ kʉwa kaɓɨkya ɓʉnɨ? Ngbingo yi nɨnɔ mamʉmʉkanaga mino, mʉtʉ ɓemoti akwanana kaɨmbɨla, wagɔ apá mʉtɨwɨ, wagɔ atʉmbʉlaga lɨkpʉmʉka nɨlɔ a lakɨsʉma, wagɔ apá mʉtʉʉ ka lɨsasʉ lɨmbanga na wagɔ ɓata oyikasa nɨlɔ ɓoɓɨkyi. Okwononi ɓɛ nɨmɔ masɨ iki na ɨzangɨya kopika kanisa ka baya.

27 Bambanzʉ ɓakapa kanzɨna ka masasʉ mʉmbanga-mbaga, okwononi ɓɛ ɓiki ɓaɓa aka ikanɨ ɓasaa, ɓanzɨnɨ ɓemoti kumbuso ka wagɔgɔ. Mʉtʉ ɓemoti ikitɔ, koyikosogo nɨlɔ ɓiko kaɓɨkya.

28 Luki limoti mʉtʉ muikoso kiki, ɓadakɨ ɓiwo ka musilyoni. Mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka anzɨnɨ ka lɨmbɛngɨ kakɨ mombukwana-dakɨ yi no Kunzi kakɨ.

29 Batʉ ɓaɓa ikanɨ ɓasaa ɓanzɨnɨ na ɓugyalandʉ, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓiko kakpɨma nɨlɔ ɓakaɓɨkya.

30 Luki limoti, Kunzi kawonisilo mʉtʉ ɓemoti lɨkpʉmʉka nɨlɔ a lakɨsʉma, okwononi ɓɛ mʉtʉ yi nɨnɔ akanzɨna adakɨ.

31 A ɓɛyɔ, iɓunu ɓasɨ makwanana kanzɨna na ɓugyalandʉ, mʉtʉ ɓemoti kumbuso ka wagɔgɔ. Kʉwa wa gɔ wa, ɓatʉ ɓasɨ ɓakwanana kaʉkana mʉtʉʉ mi nɨmɔ, utumiso mambɛngɨ.

32 Mambɛngɨ ka ɓogyalandʉ ʉmʉkanaga ɓogyalandʉ.

33 A ɓɛyɔ, Kunzi kɛgʉ Kunzi wa ɓunzenge-zenge, luki limoti a Kunzi wa mazɨyɔ.

Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ igyonosogo mino ka makanisa masɨ ka ɓatʉ ko Kunzi,

34 ɓoko ɓokwononi kaiko ɓiwo ka musilyoni ma kanisa. Kɛgʉ na nɨnɔ ɓakwanana kasɨlya mʉnzɨna. Okwononi ɓɛ ɓoko ɓiki ɓatʉ ɓakʉkana, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Mʉtʉʉ aɓɨkyaga mino.

35 Bakika na lɨkpʉmʉka la kuuso, ɓumuusi ɓambʉnyaɓʉ ka mʉsɛngɨ. A suni muko kanzɨna ka musilyoni.

36 Makasɨma ɓɛ Mongoni ko Kunzi apʉnya ndɨ ku kunu? Ikanɨ amudulyoku ndɨ asɨ iɓunu aka?

37 Mʉmbanzʉ kika kasɨma ɓɛ a mugyalandʉ ko Kunzi ikanɨ ɓɛ a na apɛpɛ wa Lɨmbɛngɨ-Lotu, okwononi ibito ɓɨnza ɓɛ nɨlɨna nakamukpikilyo lɨ a mʉtʉʉ ka Mombukwono-dosu.

38 Luki limoti, kibi lɨkpʉmʉka nɨlɔ, nɨlɔ andi kʉwa asɨ ɨyɨ aka.

39 Bomika-mama, yɛkɨ a ɓɛyɔ, kisoni kambwa wa masɨ kainisono na apɛpɛ mʉnzɨna na ɓugyalandʉ. Makapokyonitɔgʉ mʉmbanzʉ kanzɨna ka masasʉ mʉmbanga-mbanga.

40 Luki limoti, masɨ igyonosi ka ɓungbingbili na ɓɛyɔ okwononi mino.

15

Pɔlɔ akaɓɨkyaga Mongoni Manza nɨmɔ ʉkana ndɨ

1 Bomika-mama, mbɨya wanʉ, nakapa kamutomosya Mongoni Manza nɨmɔ namʉɓɨkyaga ndɨ, nɨmɔ mabaɨlya ndɨ na nɨmɔ mo mina ɓakigwinonogo ɓingbufu.

2 Minisanatʉ na muhukuso pisi ko Mongoni Manza mi nɨmɔ makiko kaɓyɛ ɓɛyɔ aka yɔ namʉɓɨkyaga ndɨ mino. Makogyi ɓɛyɔ, baya kunu ika payaya.

3 Kambwa wa makpʉmʉka masɨ, namukitisilyaga mbɛyɨ ndɨ mʉtʉʉ nɨmɔ ɨmɨ mombukwana-dakɨ yi nʉkana ndɨ. Kilisito okwa ndɨ ko bulya ɓʉnyɛ kusu, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɨkpikago mino ka Moɓiso Motu.

4 Ɓalumba ndɨ, opupa ka mbʉkʉ kumbusa wa masyɛ masaa, mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛyɔ Moɓiso Motu aɓɨkya ndɨ mino.
5 Apuponilya ndɨ Pɛtɛlɛ, kumbuso yi ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa.
6 Kʉwa wa, upuponilya ko ngbinga ɓemoti ɓaɓɨɓya kakɨ kakɨtaga
ɓamɨya kuɓukumuti. Ɓudingi luga ka ɓaɓɨɓya ɓi nɨɓɔ ɓatʉ mbɛyɨ ɓata
aka ka ɔɓɨlɨ, luki limoti, ɓagɔgɔ ɓokwogoni ndɨ.
7 Kumbuso yi, apuponilya ndɨ Yakɔbɔ, kʉwa wa, upuponilyo
ɓatʉtʉmbwa ɓasɨ.
8 Kumbuso ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓasɨ, epuponilya ndɨ gɔnɨ ɨmɨ, ɨmɨ nɨnɔ na
ndɨ abɛ miki yi nɨnɔ ɨɓʉkʉtaga nɨ kanongotigʉ.
9 A ɓɛyɔ, na mupipilo luga ka ɓatʉtʉmbwa ɓasɨ. Nakokwononigʉ gʉtʉgʉ
ɓɛ ɓɛmakɨ ɓɛ atʉtʉmbwa, kyɛ nogyogyisa ndɨ Kanisa ko Kunzi.
10 Luki limoti, na kʉwa ɓɛyɔ no mino mbɨya yi nɨmʉ pisi ka ɨzɨyɔ ko
Kunzi. Ɨzɨyɔ yi nɨyɔ aɓʉkʉtatʉ ndɨ masɔlɔ. Nagya ndɨ ligubo kaʉkɨtaga
ɓatʉtʉmbwa ɓagɔgɔ ɓasɨ. A ɓɛyɔ, kɛgʉ ndɨ ɨmɨ, luki limoti, ɨzɨyɔ ko Kunzi
nɨyɔ a pa imoti na ɨmɨ.
11 Kinili, ikɨ ɨɓʉ ikanɨ ɨmɨ, takaɓɨkyaga Mongoni Manza mi nɨmɔ aka mɔ
mabaɨlya ndɨ.

Kunzi upupisagatʉ ɓambanzʉ ka ɓambʉkʉ

12 Takaɓɨkyaga ɓɛ Kilisito opupatʉ ndɨ ka mbʉkʉ. Ko bulya ɨkɨ yɔ ɓatʉ
ɓagɔgɔ luga kunu ɓaɓɨkyaga mino ɓɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ ɓakopupigʉ
ndɛkɛ ka ɓambʉkʉ?
13 Kika nɛkɨ nɨ a ɓɛyɔ, Kilisito kopupagʉ ndɨ ka mbʉkʉ ɓɛgɛyɔ.
14 Kika nɨ Kilisito kopupagʉ ndɨ ka mbʉkʉ, takɛgʉ na Mongoni Manza
nɨmɔ takwanana kaɓɨkyaga, baya kunu a gɔnɨ payaya.
15 Na gɔnɨ, nɨyɔ akowonisila ɓɛ ta ɓadɛmʉ ɓa ɓɔngɔ ko misa ko Kunzi,
kyɛ taɓɨkya ndɨ ɓɨngbanganya ɓɛ Kunzi apupisatʉ ndɨ Kilisito ka mbʉkʉ.
Wɨna sɛ, Kunzi kakwananigʉ ndɨ kagya ɓɛyɔ, kika nɨ a lɨngʉnʉ ɓɛ ɓatʉ
nɨɓɔ ɓokwogo, ɓakopupogigʉ ka ɓambʉkʉ.
16 A ɓɛyɔ, kika nɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwogo, ɓakopupogigʉ ka ɓambʉkʉ,
Kilisito kopupagʉ ndɨ nɛkɨ gɔnɨ ɨyɨ ka mbʉkʉ.
17 Na kika nɨ Kilisito kopupagʉ ndɨ ka mbʉkʉ, baya kunu a ya payaya
na ma asɨ ka ɓʉnyɛ kunu aka.
18 Na ɓata, nɨyɔ akowonisila ɓɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ kʉsɔ ka Kilisito,
ɓa nɛkɨ gɔnɨ ɨɓʉ ɓuɓungogo.
19 Kika nɨ a ko bulya ɔɓɨlɨ yi nɨmʉna aka mʉ nɔ tobisa mino mʉtamanagɨ
kusu ka Kilisito, ta ɓatʉ ɓʉlya kumbu kaʉkɨtaga ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ.
20 Luki limoti, a lɨngʉnʉ ɓɛ Kilisito opupatʉ ndɨ luga ka ɓamanda. A abɛ
talʉ-talʉ, kyɛ ɓatʉ ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ ɓopupito ndɛkɛ gɔnɨ ɨɓʉ.
21 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ kukwakʉ odoku ndɨ mino pisi ka mʉtʉ ɓemoti,
pupo ka mbʉkʉ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ, odoku pisi ka mʉtʉ ɓemoti
gɔnɨ.
22 Ɓɛgɛyɔ ɓambanzʉ ɓasɨ ɓokwaga mino kyɛ ɓa Ɓava-adamʉ, ɨɓʉ ɓasɨ
ɓinisana ndɛkɛ ɓata na ɔɓɨlɨ kyɛ tomotikononi na Kilisito.
23 Luki limoti, mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka opupa ndɛkɛ kaɓyɛnɛnɛ no
ngbingo kakɨ: Kilisito nɔ a mʉtʉ wa mambwa, opuponi ndɨ ɨyɨ. Kumbuso
yi ɓatʉ kakɨ ɓopupa ndɛkɛ ngbingo yi nɨnɔ igoku ndɛkɛ mino.
24 Kumbuso yi, ika kʉwa lɨsyɛ la muliɓo. Ko ngbingo yi nɨnɔ, Kilisito
apʉta ndɛkɛ ɓʉngama ɓasɨ, ɨbɨba yasɨ na ngu yasɨ, amigisya kʉwa Kunzi
Baba ɓʉngama.

15:22 15:22 Wanda ka Ɓalʉma 5:12-21.

25 A ɓɛyɔ, okwononi ɓɛ Kilisito iki ngama kadwɛ kʉ kwa kʉ ʉɗita ndɛkɛ
mino ɓomuyoniso kakɨ ɓasɨ ɓɨnvɨ kusili wa magʉ kakɨ.
26 Mumuyoniso nɨnɔ ɓamwɔ ndɛkɛ ka muliɓo, nɨ kukwakʉ.
27 Iyo, Moɓiso Motu akaɓɨkya ɓɛ: «Kunzi obisa ndɨ makpʉmʉka masɨ
kusili wa magʉ kakɨ.» Luki limoti, a ɓɨngbanganya ɓɛ Kunzi kɛgʉ ɨyɨ ka
«makpʉmʉka masɨ» mi nɨmɔ, kyɛ ɨyɨ nɔ apá ndɨ Kilisito ngu kʉgʉ wa masɨ.
28 Ngɓingo yi nɨnɔ Kunzi obiso ndɛkɛ mino makpʉmʉka masɨ kusili ko
Miki, ɨyɨ Kilisito mombukwana-dakɨ yi ibiso ndɛkɛ kusili ko Kunzi nɨnɔ
apá ndɨ ngu kaiko kʉgʉ wa makpʉmʉka masɨ. Kʉwa wa gɔ wa, Kunzi ika
ndɛkɛ lɨngʉnʉ kʉgʉ wa masɨ.
29 Tomononi mbɛyɨ ɓata lɨkpʉmʉka ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓɨɓotisisogo ko bulya
ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwogo. Ɓinisono na ɨzangɨya tino? Kika nɨ a lɨngʉnʉ
ɓɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwogo ɓakopupogigʉ ka ɓambʉkʉ, ko bulya ɨkɨ kʉwa yɔ
ɓɨɓotisisogo mino ko bulya kaɓʉ?
30 Na ɓata, ko bulya ɨkɨ yɔ iɓusu ɓamombukwono-dosu ɓi to mino
ɓongbinga ɓasɨ kaɨkisɨlya kukwakʉ?
31 Ɓomika-mama, kukwakʉ ɛzʉzaga masyɛ masɨ. A lɨngʉnʉ
ɓɛyɔ nɨbɨbaga mino ko bulya kunu ka matɨkanaga na Yeso-Kilisito
Mombukwono-dosu.
32 Nʉlanana ndɨ na ɓambanzʉ ka Ɛfɛsɔ nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓʉɗɨya abɛ ɓanyama
ɓo tutu. Kika ndɨ ka yɨgya ko ɓomikya-ɓambanzʉ, ninisana ndɨ na
ɨzangɨya tino? Kika nɨ ɓamanda ɓakopupogigʉ ka ɓambʉkʉ, okwononi
nɛkɨ «tolyolyini, tomwo kyɛ ɓʉgala tokwatʉ».
33 Wiminyonito sɛ: «Kakɔ lɨmbɨda na ɓatʉ ɓanyɛ, apʉtagatʉ yɨgya yanza
ka mʉmbanzʉ.»
34 Wigilyoni tamanaga kunu yanza, masa kagya ɓʉnyɛ. Ɓatʉ ɓagɔ luga
kunu ɓakamibigʉ Kunzi. Nakamʉɓɨkya ɓɛyɔ kamupíso suni.

Ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ ɓopupa ndɛkɛ ka ɓambʉkʉ lɨkɨ?

35 Luki limoti, mʉtʉ ɓemoti akwananatʉ kauuso ɓɛ: «Ɓamanda ɓopupa
ndɛkɛ ka ɓambʉkʉ lɨkɨ? Ɓika ndɛkɛ na ɓʉsɔlɔ ɓa nzʉyɨ tino?»
36 Eeeze, wa ngingi! Ngɓingo yi nɨnɔ wakʉnaga mino lɨsɔlɔ, okwononi
mbɛyɨ okwi, kumbuso yi aɓaka sɛ kʉwa.
37 Lɨsɔlɔ nɨlɔ wakakʉna lɔ, kɛgʉ ilu nɨ malɨlɨ nɨmɔ aɓaka ɓanʉ, luki
limoti, a libumo payaya aka la mʉpʉnga ikanɨ libumo lagɔgɔ.
38 Kunzi oɓokisaga kʉwa libumo li nɨlɔ ɓɛyɔ opo mino, oɓukutisa libumo
yɨkaka-yɨkaka kaɓyɛnɛnɛ na ɓʉsɔlɔ kakɨ.
39 Nzʉyɨ yasɨ kɛgʉ mʉɗɔngɔnɨ. Ɓambanzʉ ɓa na nzʉyɨ kaɓʉ, ɓanyama
na nɨyɔ kaɓʉ, ɓombu na ɓosi ɓa na nɨyɔ kaɓʉ gɔnɨ.
40 Nzʉyɨ ya kʉgʉ wa lɨsyɛ a di na nɨyɔ ya lɨtɔmbʉ, ɨbɨba ya kʉgʉ wa lɨsyɛ
a di na nɨyɔ ya lɨtɔmbʉ.
41 Mɔnɨ angɨngaga di, tɨmba di, mangʉtʉ di gɔnɨ. Gʉtʉgʉ mangʉtʉ aka
luga kaɓʉ anzɛgɛ dididi aka gɔnɨ.
42 Ika ndɛkɛ ɓɛgɛyɔ ngɓingo yi nɨnɔ ɓamanda opupa ndɛkɛ mino ka
ɓambʉkʉ. Ɓulumbaga ɓambanzʉ, kumbuso yi ɓapɔ, wa ɓopupa ndɛkɛ
mino ka ɓambʉkʉ, ɓika kʉwa ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
43 Ɓolumbogo nzʉyɨ nɨ kɛgʉ na ɨbɨba ikanɨ no ngu. Luki limoti, opupogo
kʉwa na ɨbɨba no ngu.
44 Ngɓingo yi nɨnɔ ɓolumbaga mino, ikaga nzʉyɨ ya lɨmbanzʉ. Luki
limoti, kopupo ka mbʉkʉ ɨita kʉwa nzʉyɨ ya lɨmbɛngɨ. Kika nɛkɨ nɨ nzʉyɨ
ya lɨmbanzʉ atʉ, nzʉyɨ ya lɨmbɛngɨ atʉ nɛkɨ gɔnɨ aka.

15:27 15:27 Wanda ka Mambʉ 8:7. **15:32 15:32** Wanda ka Isaya 22:13.

45 A ɓɛyɔ, Moɓiso Motu aɓɨkyaga ɓɛ: «Mʉtʉ wa mambwa ɓɛyɔ ka
Adamʉ a ndɨ na ɔɓɨlɨ ka nzʉyɨ ya lɨtɔmbʉ.» Luki limoti, Adamʉ yi nɨnɔ
wa kumbuso nɨ Lɨmbɛngɨ nɨlɔ apága ɔɓɨlɨ*.
46 Kɛgʉ nzʉyɨ ya lɨmbɛngɨ yɔ odogoku ka mambwa, luki limoti, nɨyɔ ya
lɨmbanzʉ. Nzʉyɨ ya lɨmbɛngɨ odogoku iyu kumbuso.
47 Kunzi agya ndɨ Adamʉ wa mambwa na lɨɓungu. A ɨyɨ mʉtʉ wa ɔɓɨlɨ
yi nɨmʉ. Luki limoti, Adamʉ wa yɨɓa otukyoku ndɨ ɨyɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ.
48 Ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ ɓa mʉɗɔngɔnɨ abɛ mʉtʉ yi nɨnɔ Kunzi agya
ndɨ na lɨɓungu, luki limoti, nɨɓɔ ɓa kʉgʉ ɓa mʉɗɔngɔnɨ abɛ mʉtʉ yi nɨnɔ
otukyoku ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ.
49 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ to mino abɛ mʉtʉ yi nɨnɔ Kunzi agya ndɨ na
lɨɓungu, tika ndɛkɛ gɔnɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ mʉtʉ yi nɨnɔ otukyoku ndɨ kʉgʉ
wa lɨsyɛ.
50 Ɓomika-mamaaa, nakapa kaɓɨkya ambɛ: luki nɨlɔ Kunzi agya ndɨ ka
nzʉyɨ na ka ɓangʉ kakwananɨgʉ kalya lɨsimo la Ɓʉngama ko Kunzi. Nɨlɔ
akwanana kapɔ, kinisonɨgʉ na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
51 Mbɨya wanʉ, nakamumibisa dɨkɨɗɨ yimoti: takokwɨgʉ ndɛkɛ ɓasɨ, luki
limoti, tɨgomosyanatʉ ndɛkɛ ɓasɨ.
52 Igyonosa ndɛkɛ ɓɛyɔ ko ngbinga ɓemoti abɛ kʉta, wa ɓofya ndɛkɛ
mino sɨɓa ya mulɨɓo. A ɓɛyɔ, wa sɨɓa oɓuka ndɛkɛ mino, ɓatʉ nɨɓɔ
ɓokwaga ndɨ ɓopupa ndɛkɛ ka ɓambʉkʉ na nzʉyɨ nɨyɔ kapʉgʉ ndɛkɛ
ɓata, ɨɓusu ɓasɨ tɨgomosyono.
53 A ɓɛyɔ, okwononi ɓɛ pɔpɔtʉ ta nzʉyɨ yi nɨyɨ imokisyi nzʉyɨ nɨyɔ
kakwananɨgʉ ɓata kapɔ. Okwononi ɓɛ nzʉyɨ yi nɨyɨna ya kukwakʉ yi
imokisyi nzʉyɨ nɨyɔ kokwɨgʉ ndɛkɛ ɓata.
54 Ngbingo yi nɨnɔ nzʉyɨ yi nɨyɔ apɔgɔ imokisyo ndɛkɛ mino nzʉyɨ yi
nɨyɔ kapɔgɨgʉ, nzʉyɨ ya kukwakʉ imokisyo nɨyɔ kokwogɨgʉ, ɨba Moɓiso
Motu mi nɨmana ɨtulyonini sɛ kʉwa: «Kukwakʉ kɛgʉ ɓata, ɓodɨtini
lɨngʉnʉ ɓɨnvɨ!»
55 «Eeeze kukwakʉ, ngu kakʉ a kʉwa yanɨ?
Eeeze kukwakʉ, syogbu kakʉ a kʉwa yanɨ?»
56 Kukwakʉ inisonogo no ngu pisi ka ɓʉnyɛ, mʉtʉʉ mɔ apága ɓʉnyɛ ngu.
57 Luki limoti, tamigisilyini Kunzi ɨbɨba, ɨyɨ nɔ atɨpága ngu pisi ka
Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito.
58 Kinili, ɓomika-mama ɓʉpaka, witilyonogoni ɓingbu kanɨ makɛgʉ
kapɨka ɓɨpɛkɛ-pɛkɛ. Mugugubyoni Mombukwono-dosu masyɛ masɨ, kyɛ
makaiba ɓɨnza ɓɛ ɓungu ɓasɨ nɨɓɔ makaɨkɔ ka ligubo kakɨ, kokwɨgʉ
payaya.

16

Mapʉmʉ ko bulya kanisa ya Yelusalɛma

1 Kʉwa ka nɨlɔ ondi lɨkpʉmʉka la mapʉmʉ ka ɓakilisito nɨɓɔ ɓɨkaga ka
Yelusalɛma, ɓyeni gɔnɨ ɨɓunu mʉtʉʉ mi nɨmɔ nowonisila ndɨ ka Makanisa
ma Galatia.
2 Makokwononigʉ kaɓʉndaga kamʉmʉla makpʉmʉka wa aka wa nosilo
mina kʉ. Masyɛ ma Mungu masɨ, mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka ɨkɨ kobisaga
ka kpɔlɔ, kʉ kakɨ, luki nɨlɔ inisana nolu kaɓyɛnɛnɛ no ngu kakɨ
3 Wa nosila ɓanʉ mino ku kunu, nʉtɨka ɓanʉ ɓambanzʉ nɨɓɔ mɨko nɨ
mupunogini na ɓabalʉwa ambɛ ɓɨndɨ na ɓamapʉmʉ kunu ka Yelusalɛma.

---

* **15:45 15:45** Adamʉ wa kumbuso, nɨ Kilisito. Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 2:7. **15:55 15:55** Wanda ka Isaya 25:8; Ɔsɛya 13:14.

4 Kakwanana ɓɛ nɨndɨtɔ gɔnɨ, tɨnda kʉwa ɓanʉ na ɨɓʉ kʉgʉkɔ kumoti.

Tamanaga ka Pɔlɔ ko bulya lɨgʉndʉ

5 Nakɨtaga ɓanʉ pisi ka Makedonia, nosilo sɛ kʉwa ku kunu, kyɛ na na tamanaga kaɓyɛ pisi kʉ ɓɛyɔ.

6 Yagɔgɔ tagyatʉ ɓanʉ mino na iɓunu masyɛ makɛɗɛ, ikanɨ gʉtʉgʉ ngbingo wa ndɔɓɔ wasɨ aka. Mɛpápa kʉwa ɓanʉ, nidukulaga na lɨgʉndʉ kamɨ.

7 A ɓɛyɔ, nakɛgʉ kapa kamʉmɨna na lɨgʉndʉ aka. No ɓi katamanaga ambɛ Mombukwono-dosu kapa, tasyɨtɔ ɓi na iɓunu masyɛ makɛɗɛ.

8 Luki limoti, no ɓi kapa kaiko wanʉ ka Ɛfɛsɔ, kadwɛ ka lisyɛ la Patɛkɔtɨ,

9 kyɛ ninisonini no ngbinga wanza kagya ligubo nɨlɔ aɓʉkʉtatʉ masɔlɔ. Luki limoti, ɓomuyoniso ɓa ɓakpʉ.

10 Timotio kosila ɓanʉ kʉ, gyoni yasɨ ɓɛ ɨmʉkanɨ ɓɨnza, kyɛ amʉgya-ligubo ka Mombukwono-dosu abɛ ɨmɨ gɔnɨ.

11 Gʉtʉgʉ mʉmbanzʉ ɓemoti aka kaminonitɔgʉ payaya. Luki limoti, mupóponito kyɛ isisilogi na lɨgʉndʉ kakɨ ka mazɨyɔ, igoku kɛtakanya. Takaɓʉndaga pa imoti na ɓomika-mama pisi ka baya.

12 Ka mutili ka momosu ɓɛyɔ ka Apɔlɔ, nigomoni na ɨyɨ nganga ɓɨkyɔ ambɛ ɓaga pa imoti na ɓomomosu ɓagɔgɔ ku kunu kʉ, luki limoti, kɛgʉ mbɛyɨ kapa kaɨnda mbɨya wanʉ. Ɨnda kʉwa ɓanʉ wa gɔwa inisono ɓanʉ mino no ngbingo.

Mʉtʉʉ na yuuso ya muliɓo

13 Hukwoni miso, migwinanaga ɓingbufu ka baya. Wikoni na lɨlʉkʉ, mika ɓatʉ ɓo ngu.

14 Gyogoni masɨ ka sɨpananɨsɔ.

15 Bomika-mama, nakamʉkʉnga ɓata luki limoti. Sɨ mamibatʉ Sɛtɛfanɔ na lɨvananza kakɨ, ɨɓʉ ɓɔ ɓa ndɨ ɓakilisito ɓa mambwa ka mugi ma Akaya, ɓɨpá ndɨ kaugugubya ɓakilisito ɓagɔgɔ.

16 Humukononi inguo ya ɓatʉ ɓi nɨɓɔ, na ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓagyaga na ɨɓʉ ligubo na kɛkɛlɛ.

17 Nakogwa magyagya ɓɛyɔ Sɛtɛfanɔ, Folotunato na Akaiko ɓosiliku mino yɨ. Ta ndɨ na ɨɓʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ makika wa.

18 Betumisaga ndɨ lɨmbɛngɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓamʉgyɨlyaga ndɨ gɔnɨ mino iɓunu. Makozunonitɔgʉ na inguo ya ɓatʉ ɓi nɨɓɔ.

19 Makanisa nɨmɔ a ka iwili ya Azia amumuusogito. Akila na Pelesila pa imoti na kanisa nɨyɔ amʉmʉkanaga ka ndaɓʉ kaɓʉ ɓamumuusogi kʉgbɛ ko lino ka Mombukwono-dosu.

20 Bakilisito ɓasɨ nɨɓana ɓa wanʉ ɓamumuusogito.
Tilyononi, mopututonogo abɛ ɓomika-muko.

21 Ɨmɨ Pɔlɔ ɓɨkpɛ nɔ nokpikogi ambɛ namumuusogito.

22 Mʉmbanzʉ kapogi Mombukwono-dosu, mʉtʉ yi ɨgbangɨ!
Malanata, isi yi ɓɛ Mombukwono-dosu, doku!

23 Ɨzɨyɔ ka Mombukwono-dosu Yeso iki pa imoti na iɓunu.

24 Namʉpaga iɓunu ɓasɨ pisi ka matɨkanaga na Yeso-Kilisito. A ɓɛyɔ!

Balɯwa wa yiɓa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ Ɓakolito
Lɨkpɯmɯka la mambwa

Balɯwa wagɔgɔ nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ ɓakilisito ɓa Kolito nɨmɯ. Ka balɯwa yi nɨnɔ wa mambwa, ɯɓɨkya ndɨ ɓɛ a ndɨ na mɯsasa kaɨnda kaundoku yi, luki limoti kagagɯ ndɨ ɓata. Ʊɓɨkya ndɨ gɔnɨ ɓɛ ɓɯmɯmɯlɨ ɓangyɔ, ɨyɨ nɔ ɨnda kaɯva kyɛ ɓɯtɨkɨlyɨ ɓakilisito ɓa Yelusalɛma. Timotio nɔ a ndɨ kaaga ka Kolito, ko pisi, ɯkana ndɨ mongoni ɓɛyɔ ɔɓɨlɨ ka ɓakilisito a ndɨ mino kɯ ɓɛyɔ. Mongoni mi nɨmɔ kɛgɯ ndɨ manza. Ʊkana ndɨ gɔnɨ ɓɛ Ɓayuda ɓemoti-ɓemoti ɓaga ndɨ ka Kolito, ɓapá mɯtɯɯ di no Mongoni Manza nɨmɔ Pɔlɔ ɯpá ndɨ. Ɓayuda ɓi nɨɓɔ ɓɯɓɨkya ndɨ gɔnɨ ɓɛ Pɔlɔ kɛgɯ atɯtɯmbwa walɨngɯnɯ ka Kilisito. Timotio igoku ndɨ, atɯmbɯlyaga Pɔlɔ, Pɔlɔ alya ndɨ kumbu kɯgbɛ.

Kinili, Pɔlɔ ukpikilya kɯwa ndɨ, kaɯtɯmbɯlyaga lɨkpɯmɯka li nɨlɔ a ndɨ ka tamanaga yi, na nɨyɔ agya ndɨ ɓɛyɔ kogonitɔgɯ kaɯnda. Pɔlɔ aɓɨkya ndɨ ka balɯwa yi nɨnɔ ɓɛ a atɯtɯmbwa ka Kilisito. Luki limoti, ɓɛyɔ agyago mino ligubo kakɨ a di na ɓatɯ ɓagɔgɔ. Luki li nɨlɔ agyaga ɓɛ ɓamɯyɨ ilu nɨlɔ. Ɨtatanaga ndɨ gɔnɨ ɓɛ ɓɨmatanagɨ na Ɓakolito ka ligubo. Ʊɓɨkya ndɨ ɓata ɓɛ ɓidukulogi kaɯmɯmɯla ɓangyɔ aka ko bulya yɨbɨnɨka na iɓu ɓuti ka ɓakilisito ɓa Yelusalɛma. Omotiloku ɓɛ a ndɨ na mɯsasa kaundoku, kyɛ uɓikyiku ɓatɯ ɓi nɨɓɔ ɓakanosigɯ ɓɯnyɛ lɨkpɯmɯka la lɨngɯnɯ. Kika kanɨ Pɔlɔ akpakpa ndɨ kaɓɨkya ɓɛ a atɯtɯmbwa, a kyɛ a ndɨ na mɯsasa ɓɛ ɓambanzɯ ɓɨbi Mongoni Manza, ɓiba gɔnɨ ɓɛ Yeso nɨ Mombukwono-dosu.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓɯ yi nɨyɨ:

Yuuso ka Pɔlɔ, na akamisyo Kunzi ɨbɨba *1:1-11*
Ligubo ka ɓatɯtɯmbwa luga ka ɓakilisito *1:12–2:17*
Kapa ɓɛngɛnɨ ɓɛyɔ Kilisito atɨpa ndɨ mino *3:1–7:16*
Kabɨnɨka ɓuti ka ɓatɯ ɓa yangya *8:1–9:15*
Pɔlɔ akaɓɨkya ɓɛ a atɯtɯmbwa ka lɨngɯnɯ *10:1–13:10*
Yuuso ya muliɓo *13:11-13*

Yuuso

1 Ɨmɨ Pɔlɔ, na atɯtɯmbwa ka Yeso-Kilisito pisi ka sɨpananɨsɔ ko Kunzi. Iɓusu no mika-mama ɓɛyɔ ka Timotio ɓɔ tamukpikilyi balɯwa yi nɨmɯ, iɓunu ɓatɯ ɓa Kanisa ko Kunzi ka Kolito na ɓatɯ ɓasɨ ko Kunzi nɨɓɔ ɓa ka iwili ya Akaya.

2 Obosu Kunzi ɨɓɯ na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ɓamuɗukilyi ɨzɨyɔ na mazɨyɔ.

Pɔlɔ akamigisya Kunzi ɨbɨba

3 Tabibisini Kunzi, Abakɨ Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito, Baba wa lɨmbɛngɨ lo kumbu, atitumisogo mambɛngɨ ɓongbinga ɓasɨ.

4 Atitumisogo mambɛngɨ ka ɓɯkpɛkɨ-kpɛkɨ kusu ɓasɨ, kyɛ pisi ko ngu nɨyɔ tinisono na iyu kotukyoku kɯ kakɨ, takwananɨtɔ gɔnɨ iɓusu kaɯgyɨlya ɓatɯ ɓagɔgɔ ɓɛgɛyɔ.

5 A ɓɛyɔ, mɯɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ talyago mino kumbu pa imoti na Kilisito ka yigyogyiso kakɨ dididi, ɨyɨ atitumisogo mambɛngɨ ɓɛgɛyɔ.

6 Kika nɨ iɓusu takaigyogyiso, a kyɛ mambɛngɨ amutumi, minisono na muhukuso. Kika nɨ ɓatitumisini mambɛngɨ, a kyɛ mambɛngɨ amutumi gɔnɨ iɓunu kyɛ mokibyi yigyogyiso yi nɨyɔ mʉɗɔngɔnɨ abɛ iɓusu.
7 Kinili, tikaga ɓakɨtambya na iɓunu kyɛ tibagatʉ ambɛ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ migyogyisogo mino pa imoti na iɓusu, mambɛngɨ amutumogo ɓɛgɛyɔ pa imoti na iɓusu.
8 Ɓomika-mama, to ɓi kapa ɓɛ wibonito ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ dididi nɨɓɔ tabangana ndɨ na iɓu ka iwili ya Azia. Ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ ɓi a ndɨ ɓapʉ kʉgbɛ, akɨtaga ngu kusu, takɛgʉ ndɨ ɓata gʉtʉgʉ na mʉtamanagɨ ɓɛ takwananatʉ kaiko na ɔɓɨlɨ.
9 Ta ndɨ kaɨna abɛ ɓatikulyini ngbanga ɓɛ ɓatɨmwɨ. Igyonosa ndɨ ɓɛyɔ kyɛ takibumonito kubatʉ, luki limoti, tigʉmyɨ ko Kunzi nɨnɔ upupisaga ɓambanzʉ ka ɓambʉkʉ.
10 Kunzi nɔ atɨkʉlaga ndɨ ka inguo ya kukwakʉ kwi nɨkwɔ, atɨkʉlagatʉ aka ɓata. A ɓɛyɔ, ta na baya kʉ kakɨ ɓɛ idukulagatʉ katɨkʉlaga aka.
11 Iɓunu gɔnɨ makatɨbɨnɨka pisi ka malʉmba. Kunzi ʉkanatʉ malʉmba ka ɓatʉ ɓudingi nɨɓɔ ɓakatilʉmbilya, atiɗukilya ɓʉɓʉnga. Kʉwa wa gɔ wa, ɓatʉ ɓudingi ɓabibisatʉ ndɛkɛ ko bulya kusu.

Pɔlɔ kɛgʉ ɓata na ligʉndʉ ka Kolito

12 Ɨbɨba kusu nɨ ɓʉdɛmʉ ɓa mambɛngɨ kusu, tigyaga ndɨ ko misa ka ɓatʉ ɓasɨ, kʉgbɛ yi, luga kunu na limbɛngɨ la kisiso nɨ takɛgʉ na ɓokoli, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kunzi apago mino. Yigya yi nɨyɔ kotukyokugʉ ndɨ ka yimibo ka ɓomikya ɓambanzʉ, luki limoti a ndɨ ɨzɨyɔ ko Kunzi.
13-14 A ɓɛyɔ, ka ɓabalʉwa kusu, tamukpikilyaga ndɨ makpʉmʉka mi nɨmɔ aka mɔ makwanana katangʉlaga na kotombisyo. Nakaɨna abɛ motombisyatʉ ndɛkɛ ɓɨnza lɨkpʉmʉka li nɨlɨ, kyɛ mbɨya yi nɨmʉ, makanotombisyigʉ mbɛyɨ. Lɨkpʉmʉka li a ɓɛ tɨbɨbaga ndɛkɛ na iɓunu mabɔbɔ ka lɨsyɛ li nɨlɔ Yeso, Mombukwono-dosu igoku ndɛkɛ mino.
15 Kaɓyɛnɛnɛ na mʉtamanagɨ mi nɨmɔ, na ndɨ mbɛyɨ na mʉsasa kaɨnda kamundoku ku kunu kʉ kyɛ minisoni na ɓʉɓʉnga ka nganga ya yɨɓa.
16 Na ndɨ na mʉtamanagɨ kaɓyɛ pisi ku kunu kʉ, kumbuso yi nadwɛ ka Makedonia. Ngbingo kamɨ wakigoku kʉ ɓɛyɔ, noɓyeku ɓata pisi ku kunu iba mɛpágɨtɔ mukumbo nɨmɔ abɨnɨka ɓuti kamɨ ka lɨgʉndʉ la Yudɛa.
17 Tamanaga yi nɨyɨ epupa ndɨ ka lɨmbɛngɨ aka? Ikanɨ, wa nosisilyago mino kagya luki, nagyaga yimibo ya lɨmbanzʉ? Nakwanana kaɓɨkya ɓɛ «iyo» ikanɨ «kalɨ» ko ngbinga ɓemoti?
18 Kunzi a dɛmʉ, lɨkpʉmʉka nɨlɔ tamʉɓɨkyaga ndɨ kɛgʉ ndɨ na mambɛngɨ maɓa.
19 Silivanɔ, Timotio na ɨmɨ tamʉɓɨkyaga ndɨ mongoni ka Yeso-Kilisito, Miko Kunzi. Yeso kaɓɨkyagɨgʉ lɨkpʉmʉka na mambɛngɨ maɓa. Luki limoti, ɨyɨ nɨ «Iyo» nɨnɔ otukyoku ko Kunzi.
20 A ɓɛyɔ, Kunzi utulyosa ndɨ ɓagʉmɛ ɓasɨ nɨɓɔ ʉwanyaga ndɨ pisi ka Yeso. Kinili, pisi ka Yeso, takwanana kaɓɨkya ɓɛ «A asɨ ɓɛyɔ aka yɔ» kabibiso Kunzi.
21 Kunzi nɔ atipiko iɓusu na iɓunu ka baya pisi ka Kilisito. Ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi nɔ atɨpʉnaga.
22 Atibisa ndɨ na ɨɗa yimoti ɓɛnɛ kowonisila ɓɛ ta ɓatʉ kakɨ. Atitumisa na Lɨmbɛngɨ-Lotu abɛ luki la mambwa ka makpʉmʉka mi nɨmɔ atɨwanyaga.
23 Kunzi nɔ a dɛmʉ kamɨ, kika nɨ nakaɓɨkya ɓɔngɔ, nokwi. Nakɨgagʉ ndɨ ɓata ka Kolito kʉ kyɛ nakamulisoni kumbu.

24 Ligubo kusu kɛgʉ kaiko ɓangama kʉgʉ wa baya kunu kyɛ baya kunu
a kʉwa ya kamaga. Luki limoti, takapa kamatɨkana na iɓunu ka ligubo
kyɛ miki na magyagya.

2

1 Kinili, nakɨnagʉ ndɨ ɓata ɓɨnza kaɨnda kamundoku kyɛ nakamulyisoni
kumbu.
2 Nakamulyisa kumbu, wanɨ nɔ togwa kʉwa na ɨyɨ magyagya? Kikigʉ
mbɛyɨ asɨ mʉtʉ yi nɨnɔ aka nɔ nalyisi kumbu?
3 Namukpikilya ndɨ balʉwa ɓɛyɔ* kyɛ ngbingo yi nɨnɔ nosilo mino ku
kunu kʉ, makelyisonitɔgʉ kumbu iɓunu nɨɓɔ makwanana ndɨ kegwiso
magyagya. Nakaiba ɓɨnza ɓɛ magyagya kamɨ a nɨmɔ kunu ɓasɨ.
4 Namukpikilya ndɨ balʉwa yi nɨnɔ nɨ nanalya kumbu kʉgbɛ, lɨmbɛngɨ
ekondikonogini ɓɨsʉlʉ-sʉlʉ, ɓomomiso-miso ɓetumini ɓɨɗɛ ko miso.
Nakamukpikilyagʉ ndɨ kyɛ lyoni kumbu, luki limoti, a ndɨ kowonisila
sɨpananisɔ sidingi nisɔ na nosu kʉgʉ kunu.

Kapɨlya mʉtʉ nɨnɔ ogyi ɓʉnyɛ

5 Kika nɨ mʉmbanzʉ ogyini lɨkpʉmʉka lilyisisa kumbu, kegyilyigʉ ɨmɨ,
luki limoti amugyilyi iɓunu ɓasɨ. Nakakya kʉwa ɓɔngɔ, naɓɨkya ambɛ
agyilyi ɓemoti-ɓemoti luga kunu.
6 Mʉtʉ yi nɨnɔ amalyɨ kʉwa ka azaɓʉ yi nɨnɔ aka nɔ ɓatʉ ɓudingi ɓapí
ɓi.
7 Mbɨya wanʉ, okwononi kapɨlya mʉtʉ yi nɨnɔ na katumisa lɨmbɛngɨ
kyɛ kolyonitɔgʉ kʉwa kumbu kʉgbɛ wa adɨkago mino.
8 Kinili, nakamʉkʉnga ambɛ muwonisiloni mʉtʉ yi nɨnɔ sɨpananisɔ.
9 A ɓɛyɔ, wa namukpikilya ndɨ mino balʉwa yi nɨnɔ, namʉkɨngɨla ndɨ
ɓʉkɨngɨla kyɛ nibi ikanɨ mɛmʉkanagatʉ ka makpʉmʉka masɨ.
10 Ngbingo yi nɨnɔ mapilyi mino mʉmbanzʉ, ɨmɨ napilyini gɔnɨ. Kika nɨ
nopilyini ka masɨ nɨmɔ nokwononi mino kapɨlya, nagyaga ɓɛyɔ ko bulya
kunu ko misa ka Kilisito,
11 kyɛ Abɨlɨ katindungulyogonitɔ. A ɓɛyɔ, tibagatʉ ɓokoli kakɨ ɓayasɨ.

Pɔlɔ a lɨmbɛngɨ ɓɨɗa ka mugi ma Tolowasi

12 Ngbingo yi nɨnɔ nosila ndɨ mino ka Tolowasi kaɓɨkyaga Mongoni
Manza ka Kilisito, Mombukwono-dosu eukwilya ndɨ mupumi ɓikpo kagya
ligubo kʉ ɓɛyɔ.
13 Luki limoti, na ndɨ lɨmbɛngɨ ɓɨɗa kyɛ nakatakanyagʉ ndɨ mika-mama
ɓɛyɔ ka Tito. Kinili, tasanana ndɨ na ɓatʉ ɓa Tolowasi, naga ka Makedonia.

Yeso-Kilisito nɔ apága ɨbɨba

14 Kunzi avɨ ɨbɨba, kyɛ atɨmakyaga masyɛ masɨ ka mʉɗɔngɔ ma ɨbɨba ka
ɓotutungyo nɨmɔ Kilisito atikpokyonisigo mino. Atɨva iɓusu kokpokyoniso
mongoni ka Kilisito ka ɓapa ɓayasɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ sʉ yanza ohumago
mino.
15 A ɓɛyɔ, ta abɛ sʉ yanza ka Kilisito kambwa ko Kunzi. Sʉ yi nɨyɔ a ka
ɓatʉ nɨɓɔ ɓinisononi na muhukuso na gʉtʉgʉ ka nɨɓɔ ɓoɓungogo.
16 Ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓoɓungogo, a sʉ ya kukwakʉ, nɨyɔ atɨkaga ka kukwakʉ.
Luki limoti, ka nɨɓɔ ɓinisono na muhukuso, a sʉ ya ɔɓɨlɨ, nɨyɔ apága ɔɓɨlɨ.
Wanɨ sɛ kʉwa nɔ okwononi ka inguo ya ligubo lɨ nɨlɔ?

---

* **2:3 2:3** Pɔlɔ akanzɨna wanʉ ko bulya balʉwa ɓemoti nɨnɔ ukpikilya ndɨ Bakolito, kɛgʉ 1Bakolito.

17 Takɛgʉ iɓusu abɛ ɓatʉ ɓudingi niɓɔ ɓagyaga ɓokoli ka likpʉmʉka ko Kunzi. Luki limoti, taɓikyaga likpʉmʉka ko Kunzi ka ɓungbingbili, kyɛ iyi nɔ atitikoku ndi mʉɗɔngɔni abɛ ɓagya-ligubo ka Kilisito.

3

Ɓagya-ligubo ɓa agʉmɛ wambiya

1 Likpʉmʉka li nilɔ a sɛ kʉwa kowonisila ɓɛ topungini ɓata kaibiba ni iɓusu ɓamombukwono-dosu ɓi? Tokwononi sɛ kʉwa kamuwonisilo ikani kamʉkʉnga ɓabalʉwa kusu ɓa ligubo mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓagyago mino?

2 Balʉwa kusu ni iɓunu aka, ikpikaga ka mambɛngi kusu. Ɓatʉ ɓasi ɓakwanana kotombisyo na katangʉlaga.

3 A ɓɛyɔ, a ɓingbanganya ɓɛ ma balʉwa yi ninɔ Kilisito akpikaga ndi, iɓusu kʉwa ɓɔ tamudukulyoku na iyi. Balʉwa yi ninɔ kikpikagagʉ ndi na maɓɔkʉ, luki limoti pisi ka Limbɛngi ko Kunzi ninɔ a na ɔɓili. Kikpikagagʉ ndi gɔni kʉgʉ wa miza wa litalʉ*, luki limoti ka mambɛngi ka ɓambanzʉ.

4 Takanzina ɓɛyɔ kaɓyɛnɛnɛ na yigʉmya kusu ko Kunzi pisi ka Kilisito.

5 Kɛgʉ ɓɛkyɛ takwanana kagya luki no ngu kusu ɓamombukwono-dosu ɓi, luki limoti ngu kusu otukyogoku ko Kunzi.

6 Iyi nɔ atipá ngu kaiko ɓagya-ligubo ɓa agʉmɛ wambiya. Agʉmɛ yi ninɔ kɛgʉ pisi ka Mʉtʉʉ, luki limoti ka Limbɛngi-Lotu. Mʉtʉʉ atikaga ka kukwakʉ, Limbɛngi-Lotu apá ilu ɔɓili.

7 Mʉtʉʉ nimɔ apága kukwakʉ ikpikaga ndi kʉgʉ wa miza wa litalʉ, ibiba ko Kunzi anzɛ ndi ko ngbingo yi ninɔ. Miso ka Musa oɓuɓa ndi ɓiwenge-wenge ko ngbinga mʉkɛɗɛ aka. Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, ɓomikya Ɓezaleli ɓakakwananigʉ ndi ɓata kanda ko bulya ibiba yi niyɔ.

8 Kika ni a ɓɛyɔ, ɓudingi ɓa ibiba ya ligubo la Limbɛngi-Lotu iko sɛ kʉwa ndɛkɛ ɓʉni?

9 Kika kani ligubo limakya ka mʉngimbɔ inisononi ndi na ibiba, ika kʉwa liki ka nilɔ la kuitisa ɓambanzʉ ɓongbingbili ko misa ko Kunzi?

10 Takwanana kaɓikya ɓɛ ibiba yi niyɔ a mbiya wanʉ kɛgʉ no kingyoso na niyɔ yandɛli, kyɛ niyɔ yambiya yi nimʉ okitogi ɓyi.

11 A ɓɛyɔ, kika kani makpʉmʉka mi nimɔ kolipyogigʉ a ndi na ibiba, ika kʉwa liki ka nimɔ asyɛsyɛgɛ!

12 Tigʉmya ko Kunzi pisi ka mʉtamanagi mi nimɔ.

13 Takɛgʉ iɓusu abɛ Musa ninɔ itikya ndi miso na kitambala kyɛ ɓomikya Ɓezaleli ɓakinonitɔgʉ muliɓo ma ibiba niyɔ anzɛ ndi ko ngbinga mʉkɛɗɛ aka.

14 Luki limoti, ɓakotombisyagʉ ndi. A ɓɛyɔ, kadwɛ gʉtʉgʉ na lisyɛ li nili, niyɔ ɓomikya Ɓezaleli ɓatangʉlaga moɓiso ka Agʉmɛ Wandɛli, kitambala yi niyɔ a na iɓʉ asi itikyo aka. Kitambala yi niyɔ akwanana kakʉlikana ka mʉtʉ yi ninɔ aka nɔ ɓomotikononi na Kilisito.

15 Kadwɛ na lisyɛ li nili, ɓongbinga ɓasi wa ɓatangʉlaga mino moɓiso ka Musa, yimibo kaɓʉ ikaga yitikya aka na kitambala yi niyɔ.

16 Luki limoti, mʉmbanzʉ kamigilyoku Mombukwono-dosu, kitambala yi niyɔ atʉkya.

17 Mombukwono-dosu yi ninɔ ni Limbɛngi-Lotu. Pa niyɔ Limbɛngi ka Mombukwono-dosu a mino, kʉlikanaga a wa.

---

* **3:3 3:3** Pɔlɔ akanzina ko bulya mʉtʉʉ ka Musa. Wanda gɔni Pupo 24:12; Yelemia 31:33; Ezekieli 11:19; 36:26. **3:7 3:7** Wanda ko Pupo 34:29.

18 Iɓusu ɓasi niɓɔ takɛgu ɓata na kitambala ko miso, ibiba ka
Mombukwono-dosu akanzɛ kugu kusu muɗɔngɔni abɛ ka nɛlaga. Ta kuwa
ɓuikono ka likingyosi ka Mombukwono-dosu, ibiba kusu anidukulogo
kambwa aka. Niyɔ a ligubo la Limbɛngi ka Mombukwono-dosu.

4

Izangiya kusɔ wa ɓambikɛ ɓaya tukutɔ

1 Kunzi atikwilya ndi kumbu, atipá ligubo li nili, kinili takakwananigu
ɓata kaiga kumbuso.
2 Tosoni ɓodikiɗi na makpumuka mo suni, takɛgu na ɓokoli na tako-
gomosyonogigu likpumuka ko Kunzi. Luki limoti, tumibisaga ɓambanzu
likpumuka la lingunu ɓingbanganya, kyɛ mutu yikaka-yikaka ibi ka
limbɛngi kaki ɓɛ ta ɓatu ɓongbingbili kambwa ko Kunzi.
3 Kika ni Mongoni Manza nimɔ takaɓikyaga a na ɓukpɛki-kpɛki
kotombisyo, a na ɓukpɛki-kpɛki asi ka ɓatu niɓɔ aka ɓɔ ɓakaɓyɛ pisi
yiɓungogo.
4 Iɓu ɓakɛgu kaɓinikyana kyɛ Abili ninɔ a kunzi wa ɔɓili yi nimu
ukundumosoni yimibo. Upiyasa miso ɓipi kyɛ ɓakinonito ɓungbanganya
ɓa Mongoni Manza ma ibiba ka Kilisito ninɔ a likingyosi ko Kunzi.
5 A ɓɛyɔ, takaɓikyagigu mongoni kusu ka ɓamombukwono-dosu, luki
limoti nimɔ ka Mombukwono-dosu, Yeso-Kilisito. Iɓusu yipɛpɛ, tiitoni
kuwa ɓosunzu kunu ko bulya kaki.
6 Kunzi aɓikya ndi ɓɛ: «Bungbanganya anzi ko biti.» Iyi gɔni nɔ odoku
ndi na ɓungbanganya ka mambɛngi kusu, kyɛ atiwonisili ibiba kaki niyɔ
anzɛgɛ ko misa ka Kilisito.
7 Luki limoti, iɓusu ɓi niɓɔ ta na izangiya yi niyɔ ta abɛ ɓambikɛ ɓaya
tukutɔ, kyɛ ɓambanzu ɓibi ɓinza ɓɛ ngu yimbanga yi niyɔ kotukyokugu
ku kusu, luki limoti ko Kunzi.
8 Tikaga ka ɓukpɛki-kpɛki ɓongbinga ɓasi, luki limoti tokibyaga wa aka
wa. Ɓikaga katiyongo, luki limoti tigwiga mambɛngi aka.
9 Ɓatigyogyisogo, luki limoti Kunzi katisagigu. Ɓatibumyagatu
ɓingɔmu-ngɔmu, luki limoti ɓakatimwɔgigu.
10 Tabinikaga ɓongbinga ɓasi kukwaku ka Yeso ka nzuyi kusu, kyɛ ɔɓili
kaki inisonitɔ gɔni ka nzuyi kusu.
11 Ta na ɔɓili, luki limoti, kukwaku ikaga katizuza aka ko bulya ka Yeso,
kyɛ ɔɓili kaki inisoni gɔni ka nzuyi kusu niyɔ ya litɔmbu.
12 Kinili, kukwaku akagya ligubo kusɔ kusu, luki limoti, ɔɓili anagya iyi
kusɔ kunu.
13 Ikpikaga ka Moɓiso ɓɛ: «Noɓinikyononi, kinili nanzina ndi.» Iɓusu
ta gɔni na ɓaya yi niyɔ aka yɔ, kinili takanzina.
14 Takaiba ambɛ Kunzi ninɔ apupisa ndi Mombukwono-dosu Yeso ka
mbuku, atipupisa ndɛkɛ iɓusu ɓɛgɛyɔ pa imoti na Yeso, atibisa iɓusu na
iɓunu ɓuwobi na iyi.
15 A ɓɛyɔ, takokibya masi mi nimɔ ko bulya ɓunza kunu kyɛ ɓuɓunga ko
Kunzi odukoni kugbɛ kugu ka ɓambanzu ɓudingi, iba ɓamigisilyi Kunzi
ibiba yidingi ko bulya ibiba kaki.

Baya yɔ apága ɔɓili wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ

16 Kinili, takɛgu kadikaga. Kika gutugu ni nzuyi kusu akainda putikana,
ɔɓili kusu wa limbɛngi iitaga wambiya masyɛ masi.

4:6 4:6 Wanda ka Mupunganagi 1:3. **4:13 4:13** Wanda ka Mambu 116:10.

17 A ɓɛyɔ, yigyogyisa niyɔ ta na iyu mbiya wanu kɛgu yapu, na a ko
ngbinga mukɛdɛ aka tokokingyoso na ibiba niyɔ ika ndɛkɛ ya ɓɛnzɛ na
ɓɛnzɛ. Yigyogyisa yi niyɔ, iyu yɔ akatiɓungusilyaga ibiba yi niyɔ.
18 Iɓusu, takɛgu kakisa nilɔ ɓakwanana kaina, luki limoti, nilɔ
ɓakakwananigu kaina. A ɓɛyɔ, nilɔ inisonogo, kolipyogigu, luki limoti,
nilɔ kinisonogigu a la ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

5

1 A ɓɛyɔ, nzuyi kusu niyɔ ta na iyu kunu ka litɔmbu a abɛ ngbangba.
Takaiba ambɛ, kaputikana gutugu, ta na ndaɓu ya ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ
niyɔ Kunzi atiɓungusilyaga kugu wa lisyɛ. Ndaɓu yi niyɔ kipikagu na
ɓambanzu, luki limoti na iyi ɓikpɛ.
2 Mbiya-mbiya wanu, takaigomisogo, ta na musasa kugbɛ kaimokisya
kugu wa nzuyi yi niyɔ ta na iyu kutuko kwagɔgɔ. Kutuko kwi nikwɔ ni
ndaɓu kusu niyɔ ya kugu wa lisyɛ.
3 Takimokisyo yi, takikigu ndɛkɛ ɓondumbu.
4 A ɓɛyɔ, ngbingo yi ninɔ ta mbɛyi ɓata mino ka ngbangba yi niyina aka
yi, takaigama muɗɔngɔni abɛ ta kika na likumbogi liti. Kɛgu ɓɛ takapa
kaasanana na nzuyi ya litɔmbu, luki limoti, takapa kaimokisya nzuyi ya
kugu wa lisyɛ kyɛ ɔɓili ohumi kukwaku.
5 Kunzi nɔ atiɓungusyaga ndi ko bulya ɔɓili yi ninɔ, atipá mbɛyi ndi
Limbɛngi-Lotu ka makpumuka mi nimɔ atiwanyaga ndi.
6 Kinili, takɛgu mino na kuɓangaku ɓongbinga ɓasi. Takaiba ɓɛ takika
na nzuyi ya litɔmbu, ta ɓyi na Mombukwono-dosu,
7 kyɛ takakpakyana pisi ka baya ni kɛgu pisi ka nilɔ takaina.
8 A ɓɛyɔ, takɛgu ɓutumo na kuɓangaku, ta na musasa kaasanana na
nzuyi yi niyɔ, tinda kaiko ɓuwobi na Mombukwono-dosu.
9 Luki limoti, gutugu takika na nzuyi yi niyi ikani takasanana na iyu,
likpumuka la izangiya ni kaɓosilo yi.
10 A ɓɛyɔ, iɓusu ɓasi tikatu ndɛkɛ ko ngbongu kambwa ka Kilisito, mutu
yikaka-yikaka inisono na mukalya kaɓyɛnɛnɛ na yigya kaki yanza ikani
yanyɛ ngbingo yi ninɔ a ndi mino ka litɔmbu.

Kaukanana no Kunzi pisi ka Kilisito

11 Tibagatu isi yiɓanga Mombukwono-dosu, kinili tagyaga kɛkɛlɛ ɓɛ
ɓatu ɓagɔgɔ ɓamibitɔ gɔni. Kunzi atimiba ɓinza, na na mutamanagi ɓɛ
matimibagatu gɔni ɓinza ka mambɛngi kunu.
12 Takɛgu kaibiba kambwa kunu, luki limoti, takamuwonisilo pisi kaika
na ɓugindo ko bulya kusu. Kinili, makwanana kuwa kausikisyo ɓatu niɓɔ
ɓikaga na ɓugindo ka makpumuka nimɔ inisonogo ni kɛgu nimɔ ikaga ka
mambɛngi.
13 Kika kani tinisaga abɛ ɓatu ɓobikyatu, a ko bulya ko Kunzi. Luki
limoti, kika kani ta ɓamu ngbingbili, a ko bulya kunu.
14 Takpakyanaga kusili wa sipananisɔ ka Kilisito, iɓusu ɓi niɓɔ tibaga
ɓinza ambɛ mutu ɓemoti nɔ ukwilyaga ndi ɓatu ɓasi. Kinili, iɓusu ɓasi
tamatikana na ibu ko pisi ya kukwaku kaki.
15 Okwa ndi ko bulya ka ɓatu ɓasi, kyɛ ɓatu ɓi niɓɔ ɓa na ɔɓili, ɔɓili
kaɓu kikonitɔgu ɓata ko bulya kaɓu ɓikpɛ. Luki limoti, iki kuwa ko bulya
ka ninɔ okwa ndi, opupo ka mbuku ko bulya kaɓu.
16 Kinili, katukya mbiya wanu, takɛgu ɓata kamina mumbanzu abɛ
mumbanzu wa nzuyi ya litɔmbu. Kiko gutugu ni tamiba ndi Kilisito abɛ
mumbanzu wa nzuyi ya litɔmbu, mbiya yi nimu, kɛgu ɓata ɓɛyɔ.

17 Mʉmbanzʉ kiko kʉsɔ ka Kilisito, a kʉwa mʉtʉ wambiya. Likpʉmʉka
landɛli kɛgʉ ɓata, a kʉwa nilɔ lambiya aka.
18 Masi mi nima atʉkya ko Kunzi, atipá kaiko na yʉkanana na iyi pisi ka
Kilisito. Atipá gɔni ligubo kaʉɓikyaga ɓatʉ ɓagɔgɔ kaiko kaʉkanana na
iyi.
19 A ɓɛyɔ, Kunzi agya ndi ɓɛ ɓatʉ ɓasi ɓiki kaʉkanana na iyi pisi ka
Kilisito ni kɛgʉ ɓata kanda ɓʉnyɛ ka ɓambanzʉ. Atipá kʉwa ligubo
kaɓikyaga mongoni ma yʉkanana yi niyɔ.
20 Iɓusu kʉwa ɓɔ tamalyaga likpʉmʉka ka Kilisito, a kʉwa abɛ Kunzi
ɓikpɛ nɔ akamʉmaka pisi ku kusu. Ko lino ka Kilisito, takaitatanaga na
iɓunu ambɛ hukonononi no Kunzi.
21 Kilisito kɛgʉ ndi na ɓʉnyɛ, Kunzi abinikisa ndi ɓʉnyɛ kusu, kyɛ pisi
ka Kilisito tiiti kʉwa ɓatʉ ɓongbingbili ko misa ko Kunzi.

6

1 Kinili, iɓusu niɓɔ takagya ligubo pa imoti no Kunzi, takaitatanaga na
iɓunu ambɛ: izi yɔ niyɔ minisana na iyu, kogonitɔgʉ payaya.
2 A ɓɛyɔ, Kunzi aɓikya ndi ɓɛ:
«Ko ngbingo ninɔ okwononi, nʉmʉkanatʉ ndi.
Ka lisyɛ la muhukuso, nusingyatʉ ndi.»
Iyo, mbiya wanʉ, a ngbingo ninɔ okwononi, mbiya wanʉ a lisyɛ la
muhukuso.
3 Takapagigʉ ɓɛ mʉmbanzʉ ogwi no lino kusu gʉtʉgʉ ko pisi yimoti aka,
kyɛ ligubo kusu kinisonitɔgʉ payaya.
4 Luki limoti, takisaga kowonisilo ɓongbinga ɓasi ambɛ ta ɓagya-ligubo
ɓa lingʉnʉ ko Kunzi. Tokibyaga yigyogyiso kʉgbɛ, yangya, ɓʉkpɛki-kpɛki,
5 ɓatibʉmagatʉ ndi, ɓatimakya ka bɔlɔkɔ, ɓʉkpamya ɓambanzʉ
kativikimyanaga, ɓatigyisisaga ndi ligubo lapʉ, takikogigʉ ndi no ngbingo
wa tɔtɔ, gʉtʉgʉ luki lilya aka.
6 Ɔɓili kusu akowonisila ɓɛ ta ɓagya-ligubo ko Kunzi pisi kaika limbɛngi
ɓingɔ, kaika na yimibo, kaika limbɛngi linda, kaika na yigya yanza, kaika
pa imoti na Limbɛngi-Lotu, kaika na sipananisɔ sa lingʉnʉ,
7 kapá mʉtʉʉ ma lingʉnʉ, pisi ko ngu ko Kunzi. Makpʉmʉka ma lʉnga
kusu kaiɓuulyogo na kabʉmana na imu ni kagya ɓungbingbili ko misa ko
Kunzi.
8 Ɓambanzʉ ɓatibibisagatʉ yagɔgɔ ɓatimina payaya, ɓatitʉmbwagatʉ
yagɔgɔ ɓatiɓanga. Ɓativagatʉ abɛ ɓatʉ ɓa ɓɔngɔ, luki limoti, taɓikyaga
iɓusu lingʉnʉ aka.
9 Ɓatigyaga abɛ ɓakatimibogigʉ, luki limoti, ɓatimibaga ɓinza.
Ɓatiminaga abɛ takika kokwogo, luki limoti, ta mbɛyi ɓapʉpʉ aka.
Ɓatigyogyisagatʉ, luki limoti, ɓakatimwɔgigʉ.
10 Ɓatilyisagatʉ kumbu, luki limoti, tikaga iɓusu ɓongbinga ɓasi ka
magyagya aka. Ɓatiminaga abɛ ɓatʉ ɓa yangya, luki limoti, tun-
gomikosagatʉ ɓatʉ ɓudingi. Ɓatiminaga abɛ ɓatandi, luki limoti, ta na
makpʉmʉka masi.
11 Iɓunu, ɓava-kukusu Ɓakolito, tamuhukwilyi mambɛngi
ɓingbanganya, tamʉɓikya makpʉmʉka masi.
12 Tamuwonisilo ɓi iɓunu sipananisɔ, luki limoti, iɓunu ɓɔ makatiwon-
isilyigʉ ɓi iɓusu sipananisɔ.
13 Mbiya yi nimʉ, nakamʉnzinilya ɓɛyɔ baba ʉnzinilyaga mino
ɓomikaki, tihukwilyoni mambɛngi.

6:2 6:2 Wanda ka Isaya 49:8.

Makomotikononitɔgʉ na ɓatʉ niɓɔ ɓakanoboilyigʉ

14 Makomotikononitɔgʉ na ɓatʉ niɓɔ ɓakanoɓinikyonigʉ. A ɓɛyɔ,
yʉkanana tino yɔ akwanana kaiko luga wa ɓungbingbili na ɓʉnyɛ? Luga
wa ɓʉngbanganya no biti?
15 Kilisito akwananatʉ kaʉkanana na Abili? Ikani mʉtʉ nino
oɓinikyononi, akwananatʉ kaʉkanana na nino konoɓinikyonigʉ?
16 Ɓokunzi ɓakwananatʉ kaiko ka Ndaɓʉ ko Kunzi? Iɓusu ta Ndaɓʉ ko
Kunzi nino a na ɔɓili ɓɛgɛyɔ iyi mombukwana-daki yi aɓikya ndi mino
ɓɛ:
«Tika ndɛkɛ na iɓʉ,
nakpakyana ndɛkɛ pa imoti na iɓʉ.
Nika ndɛkɛ Kunzi kaɓʉ,
iɓʉ ɓika ndɛkɛ livananza kami.»
17 Kinili Kunzi akaɓikya ɓɛ:
«Puponi luga kaɓʉ, wosonononi na iɓʉ.
Makovilonitɔgʉ luki lanyɛ,
imi, namʉtilyatʉ.»
18 Mombukwono-dosu nino wo ngu-kʉgbɛ aɓikya ndi ɓata ɓɛ:
«Nika ndɛkɛ Obonu,
mika kʉwa ɓomikami.»

7

1 Iɓunu ɓawai aaa, yɛki Kunzi atipóni ndi ɓagʉmɛ ɓi niɓa, tingumosini
ka masi nimɔ akwanana kapʉta nzʉyi ikani limbɛngi kusu. Tagya kɛkɛlɛ
kaiko lingʉnʉ ɓotu, na kaɓanga Kunzi.

Pɔlɔ akogwa magyagya

2 Tihukwilyoni mambɛngi! Takagyogyisagʉ ndi mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ
ɓemoti aka, ikani kaɓungusaga ka baya, ikani kagyisiso ligubo ka iɓu.
3 Nakɛgʉ kanzina ɓɛyɔ kamʉmakya ka mʉkɔmbʉ. A ɓɛyɔ, namʉɓikyatʉ
ndi ɓɛ: Ta ɓongbinga ɓasi pa imoti na iɓunu, iki kani ta ɓuɓisi gʉtʉgʉ ni
tokwini aka.
4 Niɓʉsalaga kʉgbɛ na iɓunu, nikaga na ɓugindo kʉgbɛ ko bulya kunu.
Kʉsɔ wa yigyogyiso kusu yasi, nakadikagigʉ, nikaga mutumo na magyagya
ɓiɗɛ.
5 A ɓɛyɔ, wa tosila ndi mino ka Makedonia, takimumbisagʉ ndi gʉtʉgʉ
iki aka. Tabangana ndi na ɓʉkpɛki-kpɛki dididi: ɓambanzʉ ɓa ndi
katisooniso, totuma kʉwa ndi na ombombo ɓiɗɛ.
6 Luki limoti, Kunzi nino otumisaga mambɛngi ka ɓatʉ niɓɔ ɓikaga ko
kumbu, atitumisa ndi wa Tito osiloku ndi mino.
7 Kɛgʉ asi yinanana kusu aka na Tito yɔ atitumisa ndi mambɛngi, luki
limoti, a kyɛ matumisatʉ ndi gɔni iyi limbɛngi. Atitʉmbʉlyagatʉ ndi ɓɛyɔ
ma ndi mino na mʉsasa kɛmina ɓata, ɓɛyɔ ma ndi mino kalya kumbu
na ɓɛyɔ mipá ndi mino ko bulya kami. Nilɔ lasi, ɛpá ndi ɓata magyagya
kʉgbɛ.
8 Gʉtʉgʉ balʉwa kami kamulyisa ndi kumbu, nakɛgʉ imi no kumbu. A
ɓɛyɔ, nalyatʉ ndi kumbu wa niba ndi mino ɓɛ balʉwa yi nino amulyisatʉ
ndi mino kumbu.
9 Mbiya yi nimʉ na ka magyagya, kɛgʉ ɓɛkyɛ malya ndi kumbu, luki
limoti, kyɛ kumbu yi niyɔ oyikasatʉ ndi ɔɓili kunu. Kunzi nɔ abailya ndi
kumbu yi niyɔ. Takamʉgyilyagʉ ndi ɓʉnyɛ gʉtʉgʉ ɓumoti aka.

6:18 6:16-18 Wanda ka Ɓalawi 26:12; Ezekieli 37:27; Isaya 52:11; Yelemia 31:9; Ezekieli 20:34; 2 Samueli 7:14; Isaya 43:6.

10 A ɓɛyɔ, kumbu yi nɨyɔ Kunzi abaɨlyaga, ayikosaga ɔɓɨlɨ, atɨka ka muhukuso. Inguo yo kumbu yi nɨyɔ a iyu yanza. Luki limoti, kumbu ya ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ kayikosogigʉ mʉmbanzʉ, atɨkaga iyu ka kukwakʉ.
11 Kumbu kunu aɓosilatʉ ndɨ Kunzi, winoni kʉwa masɔlɔ mi nɨmɔ amʉɓʉkʉtɨlya ndɨ: Ma kʉwa ndɨ ɓopoli-poli kaɨgyɨgyɨlya, kakʉnga mʉpɨlya, nɔkʉ kamʉdɨka ɓɨdɛ ka lɨkpʉmʉka lanyɛ, kaɨka na kʉɓangakʉ, kaika na mʉsasa kɛmɨna ɓata, kaika ɓakɨpá ku kamɨ, kaika ɓakɨtʉlya kakɨsa nɨlɔ okwononi. Mowonisila ndɨ ka ɓopisi ɓayasɨ ɓɛ makɛgʉ ndɨ na ɓʉnyɛ ko pisi gʉtʉgʉ yimoti aka.
12 Kika nɨ namukpikilya ndɨ, kɛgʉ ko bulya ka mʉtʉ yi nɨnɔ agya ndɨ ɓʉnyɛ ikanɨ nɨnɔ ɓagyɨlya ndɨ ɓʉnyɛ. Luki limoti, a ndɨ kyɛ yɨgyɨgyɨlya na kɛkɛlɛ ko bulya kusu inisoni ɓɨngbanganya ko misa ko Kunzi.
13 Kinili, yɨgya kunu atitumisa ndɨ mambɛngɨ.
Kɛgʉ asɨ nɨyɔ aka yɔ, luki limoti, togwatʉ ndɨ gɔnɨ magyagya kʉgbɛ kamɨna Tito ɓɨsamʉ-samʉ kaɨna ɓɛyɔ ɨɓunu ɓasɨ madudulisa ndɨ mino lɨmbɛngɨ.
14 Kika kanɨ nɨbɨbatʉ ndɨ mino ko bulya kunu ko misa kakɨ, makɛpágʉ ndɨ suni. Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ tamʉɓɨkyaga ndɨ mino lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ ɓongbinga ɓasɨ, a mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ɨbɨba kusu inisana ndɨ mino ya lɨngʉnʉ ko misa ka Tito.
15 Sɨpananɨsɔ kakɨ kʉgʉ kunu akaidukulaga aka, nɨyɔ akatamanaga ɓɛyɔ ma ndɨ mina ɓasɨ ɓakɨtʉlya kamʉkana, na ɓɛyɔ matɨlya ndɨ mino na ɨbɨba kʉgbɛ na kʉɓangakʉ.
16 Nakogwa magyagya kyɛ na wakɨtambya na ɨɓunu ka makpʉmʉka masɨ.

8

Kausingyo ɓɛngɛnɨ na lɨmbɛngɨ lanza

1 Ɓomika-mama, takapa kamumibiso ɓɛyɔ Kunzi oɗuka ndɨ mino ɨzɨyɔ ka Makanisa ma Makedonia.
2 Ɓakilisito ɓa ndɨ kaigyogyisa kʉgbɛ, luki limoti, ɓa ndɨ ɓutuma na magyagya aka, ɓanapápa nɨ ɓakɛgʉ na muliɓo, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ ɓa ndɨ mino ɓakangya kʉgbɛ yɔ.
3 Nɨnaga ndɨ no miso ɓɛyɔ ɓapága ndɨ mino makpʉmʉka. Ɓapága ndɨ na lɨmbɛngɨ lanza nɨmɔ ɓikaga ndɨ na imu, ɓanapá gʉtʉgʉ kakɨtaga aka.
4 Ɓɨtatanaga ndɨ na ɨɓusu kʉgbɛ ɓɛ ɓusingyito gɔnɨ ɨɓʉ ɓakilisito ɓa Yelusalɛma.
5 Ɓagya ndɨ makpʉmʉka makpʉ kakɨtaga nɨmɔ ta ndɨ na mʉtamanagɨ mi. Ɓɨpá ndɨ mbɛyɨ ɨɓʉ ɓɨkpɛ ka Mombukwono-dosu, pisi ka sɨpananɨsɔ ko Kunzi, ɓɨpá gɔnɨ ko bulya kusu.
6 Kinili, tɨtatanaga ndɨ na Tito ambɛ omosisito ligubo nɨlɔ apʉnga ndɨ la ɓangyɔ ko bulya ka ɓakilisito ɓa Yelusalɛma.
7 Ma na makpʉmʉka masɨ ɓɨkɛɗɛ-kɛɗɛ: ma na baya, mʉnzɨna, yimibo, kɛkɛlɛ ka masɨ na sɨpananɨsɔ nɨsɔ mikaga nosu kʉgʉ kusu. Kinili, kaɓyɛnɛnɛ na makpʉmʉka mi nɨma, okwononi nɛkɨ gɔnɨ kaiko ɓatʉ ɓa sɨpasʉ.
8 Nakɛgʉ kamʉpá mʉtʉʉ. Luki limoti, nakamʉtʉmbʉlyaga ɓɛyɔ ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓagyaga mino kɛkɛlɛ, nakapa kotombisyo ikanɨ sɨpananɨsɔ kunu a sa lɨngʉnʉ.
9 A ɓɛyɔ, mibagatʉ ɨzɨyɔ ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito. Ɨyɨ nɨnɔ a ndɨ mʉtʉ wa mukumbo, ɨgya mʉtʉ wa yangya ko bulya kunu, kyɛ miki kʉwa ɓatʉ ɓa mukumbo pisi ka yangya kakɨ.

10 Kaɓyɛnɛnɛ na likpʉmʉka li nili, mʉtamanagi kami nima: o ɓi ɓinza
komosisya ligubo la ɓangyɔ li nilɔ mopungi ɓi ka syangasʉ nisɔ okitogi ɓi.
Ka syangasʉ si nisɔ, iɓunu, makɛgʉ ndʉkʉ ɓatʉ ɓa mambwa asi kapá aka,
luki limoti, ma ndʉkʉ gɔni ɓatʉ ɓa mambwa ɓakitʉlya kagya yi.
11 Mbiya-mbiya yi nimʉ, mosisyoni nɛki ligubo li nilɔ. Wikoni ɓakitʉlya
komosisya mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ ma ndi mino ɓakitʉlya wa mapʉnga ndi mino,
kaɓyɛnɛnɛ na makpʉmʉka nimɔ ma na imu.
12 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kika na mʉsasa mʉpá luki, Kunzi abailyaga kapá
luki nilɔ wa nolu, ni kɛgʉ nilɔ wakɛgʉ na ilu.
13 Mʉtamanagi kami, kɛgʉ kamʉmakya ka yangya ko bulya yibinika ɓuti
ka ɓatʉ ɓagɔgɔ, luki limoti, okwononi kaiko mʉɗɔngɔni.
14 Mbiya-mbiya yi nimʉ, makika na makpʉmʉka makpʉ, makwanana
gɔni kausingyo na imu ɓatʉ ɓagɔgɔ niɓɔ ɓa ka yangya. Lisyɛ lagɔgɔ,
ɓakinisono na mukumbo, ɓakwananatʉ gɔni kamusingyo ni mingyini ka
yangya. Kʉwa wa gɔ wa, mika kʉwa mʉɗɔngɔni.
15 A ɓɛyɔ Moɓiso o mino kaɓikya ɓɛ:
«Mʉtʉ yi ninɔ atʉpa ndi yakpʉ, kɛgʉ ndi na iyu yidingi kakitaga,
na ninɔ atʉpa ndi yikɛɗɛ, kazangagʉ ndi luki.»

Tito ogoni na ɓawai-daki ka Kolito

16 Kunzi avi ibiba ɓɛyɔ apá ndi mino Tito limbɛngi lanza kamusingya
abɛ iɓusu gɔni.
17 Tito atimʉkanatʉ ndi, na ɓata, a ndi wakitʉlya kaaga ku kunu ɓigala-
gala.
18 Takatika na momosu ɓemoti ninɔ lino kaki ava ndi ibiba ka Makanisa
masi, ko bulya Mongoni Manza nimɔ aɓikyaga ndi.
19 Na ɓata, Makanisa mɔ atwa ndi ɓɛ tisʉngyi na iɓʉ ka ligubo lanza li
nili. Tabinika ligubo li nilɔ, ko bulya ibiba ka Mombukwono-dosu ɓikpɛ,
na kowonisilo mʉsasa kusu kausingya ɓatʉ ɓagɔgɔ.
20 Ɓatipá ndi ɓuyi ɓakpʉ. Takɛgʉ ndi kapa ɓɛ lino kusu apʉtikani ko
bulya ɓuyi ɓi niɓɔ.
21 Takɛgʉ kakisa kagya na kɛkɛlɛ yasi niyɔ a yanza ko misa ko Kunzi
aka, luki limoti, ko misa ka ɓambanzʉ gɔni.
22 Takatika momosu wagɔgɔ pa imoti na iɓʉ ninɔ tandilya ndi ɓindi, tina
ndi ambɛ a na limbɛngi lanza. Mbiya yi nimʉ, a kʉwa na kɛkɛlɛ kʉgbɛ
kyɛ a wakiɓʉsala na iɓunu.
23 Tito, a wai-dami, tagyaga na iyi ligubo ko bulya kunu. Ɓomomosu
ɓagɔgɔ niɓɔ ɓokpokyoni na iɓʉ, ɓa ɓatʉtʉmbwa niɓɔ Makanisa utiki.
Ɓagyaga ligubo ko bulya ibiba ka Kilisito.
24 Uwonisiloni sipananisɔ, iba Makanisa ibitɔ ɓɛ takibibagigʉ payaya ko
bulya kunu.

9

Kausingya ɓatʉ ɓagɔgɔ

1 Kɛgʉ na izangiya kamukpikilyo ko bulya makpʉmʉka nimɔ mus-
ingyaga ndi na imu ɓakilisito ɓa Yelusalɛma.
2 A ɓɛyɔ, nibagatʉ ɓɛ ma na limbɛngi lanza, na ndi na ɓugindo ko
bulya kunu kambwa ka ɓatʉ ɓa Makedonia, nanaɓikya ɓɛ: «Katʉkya
ka syangasʉ nisɔ aka sɔ okitogi ɓi, Ɓakilisito ɓa iwili ya Akaya, ɓikaga
ɓakitʉlya kosingyo.» Yigya kunu ya kɛkɛlɛ, uzuzukisoni ɓatʉ ɓudingi luga
kaɓʉ.

8:15 8:15 Wanda ko Pupo 16:18.

3 Nakamʉtikilya Tito na ɓomomosu ɓagɔgɔ, iba ɓugindo ɓi niɓɔ tikaga
na iɓu ko bulya kunu, kinisononitɔgʉ payaya. Kinili, wikoni ɓakitʉlya
ɓɛyɔ namʉɓikya ndi mino.
4 Nakaɓanga kyɛ takodoku na ɓatʉ ɓa Makedonia ni takamutokonyigʉ
ɓakitʉlya, nogwatʉ suni, luki limoti niyɔ kunu ika kʉwa yikitanaga.
5 Kinili, nini ɓi ɓinza kaʉtika ɓomomosu ɓi niɓa ɓɛ ɓaga ni iɓʉ
kambwa, ɓʉmʉmʉlaga ɓangyɔ niɓɔ mʉwanyaga ndi. Mubisa kʉwa wa,
nilɔ akowonisilo ɓɛ mapága na limbɛngi limoti ni kɛgʉ pisi ko ɓou.
6 Wiboni ɓinza: ninɔ akʉnaga yikɛɗɛ, obuulyaga yikɛɗɛ gɔni. Ninɔ
akʉnaga yakpʉ, obuulyaga yakpʉ gɔni.
7 Okwononi nɛki mʉtʉ wasi apí mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ opo mino, ni kɛgʉ na
limbɛngi likandikanaga ikani kapá ka mapʉpʉ. A ɓɛyɔ, Kunzi apaga mʉtʉ
yi ninɔ apága na magyagya.
8 Kunzi a na ngu kamuɗukilyo ɓʉɓʉnga dididi, kyɛ masyɛ masi, miki na
makpʉmʉka masi nimɔ okwononi, na ɓata, mika na nimɔ makwanana na
imu kosingyo mogubo manzanza masi.
9 A ɓɛyɔ ikpikago mino ka Moɓiso ɓɛ:
«Hʉpága ɓatʉ ɓa yangya ni kɛgʉ katatanilya,
ɓʉnza kaki ika ndɛkɛ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.»
10 Kunzi ninɔ apága mʉkʉkʉna masɔlɔ na malili, amʉpátʉ gɔni iɓunu
masɔlɔ nimɔ ma na mʉsaso mi, oɓokiso. Kʉwa wa gɔ wa, ɓʉnza kunu
aɓʉkʉta masɔlɔ makpʉ.
11 Mika kʉwa na lingama ko pisi yasi kyɛ miki ɓongbinga ɓasi ɓakitʉlya
kapápa. Ɓatʉ ɓudingi ɓabibisatʉ kʉwa Kunzi ka ɓangyɔ ɓi niɓɔ tiko
kaʉpá kotukyoku ku kunu.
12 A ɓɛyɔ, ligubo li nilɔ magyaga kaʉpá ɓangyɔ, kikogigʉ na izangiya
asi kausingyo nolu ɓatʉ ko Kunzi ka yangya kaɓʉ aka, luki limoti, ɓatʉ
ɓudingi ɓamigisilyogo Kunzi ibiba kaina ɓɛyɔ.
13 Kaɓyɛnɛnɛ na masɔlɔ ma ligubo kunu, ɓambanzʉ ɓakabibiso Kunzi
kaina ɓɛyɔ mo mino kobibiso Mongoni Manza ka Kilisito. Ɓabibisatʉ gɔni
Kunzi ka limbɛngi lanza kunu ɓɛyɔ magbananaga mino mukumbo kunu
na iɓʉ, sɛ kʉwa na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasi.
14 Ɓamʉlʉmbilyatʉ kowonisilo sipananisɔ si nisɔ ɓa nosu kʉgʉ kunu ko
bulya iziyɔ yidingi niyɔ Kunzi amuwonisila ndi.
15 Tamigisilyini Kunzi ibiba ko bulya apɛpɛ kaki ninɔ kɛgʉ no kingyoso!

10

Pɔlɔ akaamalya ligubo kaki

1 Ɓambanzʉ ɓaɓikyaga ɓɛ imi Pɔlɔ, nikaga abɛ mʉtʉ wa kʉɓangakʉ
kani na luga kunu, luki limoti, nakika ɓyi na iɓunu, nanzinaga na ɗiya.
Nakamʉkʉnga pisi ka ɓutombiii na ɓʉnza ka Kilisito ambɛ,
2 kikiliki, makeɗiisonitɔgʉ wa nosila mino ku kunu. A ɓɛyɔ, nikatʉ
mʉɗiya na ɓatʉ niɓɔ ɓatamanaga ɓɛ tagyaga ligubo abɛ ɓatʉ ɓa litɔmbʉ.
3 A lingʉnʉ ɓɛ ta ɓambanzʉ, luki limoti, takabʉmanagigʉ abɛ ɓatʉ ɓa
litɔmbʉ.
4 Makpʉmʉka ma ɓangʉ mi nimɔ tabʉmanaga na imu kɛgʉ nimɔ
ɓambanzʉ ɓotwo. Luki limoti, a nimɔ mo ngu ko Kunzi, akwanana
kagyogyiso mumuyoniso. Takobumoniso tamanaga yanyɛ, tobumoniso
5 gɔni likpʉmʉka lasi la kibiba nilɔ akolutono na yimibo ko Kunzi.
Takoyikasa tamanaga ka ɓambanzʉ kyɛ ɓaɓangi Kilisito.

9:9 Wanda ka Mambʉ 112:9.

6 Ngbingo yi nɨnɔ kʉɓangakʉ kunu inisono mino ɓɨngbanganya, tika
kʉwa ɓakɨtʉlya kaʉpá ɓatʉ ɓa mʉ mapʉ azaɓʉ.
7 Gyoni angɛ ka makpʉmʉka! Mʉmbanzʉ kɛɓɨkya ɓɛ a ka mutili ka
Kilisito, okwononi obisi mʉtamanagɨ ka lɨkpʉmʉka li nɨlɨ: kika nɨ a ka
mutili ka Kilisito, iɓusu ta kʉ gɔ kʉ!
8 Kunzi atɨpá ndɨ ɓʉngama kamupiko ka baya, kɛgʉ kamumigiso
kumbuso. Niyipaga ikubasʉ kʉgbɛ ka lɨkpʉmʉka li nɨlɔ nɨ nakɛgʉ mino
no suni.
9 Nakɛgʉ kapa ambɛ winoni abɛ nakika kamuɓongiso na ɓabalʉwa
kamɨ.
10 A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓaɓɨkyaga ɓɛ: «Ɓabalʉwa ka Pɔlɔ ɓa ɓapʉpʉ na
ɓo ngu, luki limoti, ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi kika luga kusu, kikogigʉ no
ngu, mʉnzɨna kakɨ ikaga ma payaya gɔnɨ.»
11 Mʉtʉ yi nɨnɔ akanzɨna ɓɛyɔ, ibito lɨkpʉmʉka li nɨlɨ: iki lɨkpʉmʉka
nɨlɔ tokpiki nɨ ta ɓyɨ ikanɨ nɨlɔ tagya ndɛkɛ nɨ ta kʉwa luga kunu, kɛgʉ na
ɓudididi.
12 A ɓɛyɔ, takakwananigʉ ɓi kaipimo ikanɨ kaikingyoso abɛ ɓatʉ nɨɓɔ
ɓɨbɨnɨkaga ɨɓʉ ɓamombukwana-daɓʉ ɓi. Ɓa ɓongingi, ɓipimogo nɨ ɨɓʉ
aka, ɓanɨkingyoso ɨɓʉ ɓamombukwana-daɓʉ ɓi.
13 Iɓusu, takiyipigʉ kubatʉ kakɨtaga. Luki limoti, takɨsaga kaamalya ko
piki nɨnɔ aka nɔ Kunzi atɨpá ndɨ nɨnɔ akatɨtɨka kadwɛ ku kunu.
14 Takɛgʉ kasɨɗa mʉlɨlɨ kusu, iko ɓi ɓɛyɔ kika ndɨ nɨ takadwɛgʉ ndɨ
ku kunu. A ɓɛyɔ, ta ndɨ ɓatʉ ɓa mambwa kosila ku kunu kamʉɓɨkyaga
Mongoni Manza ka Kilisito.
15 Takibibigʉ ko bulya liguba nɨlɔ ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓagya kyɛ takaɓuulyogo
piki yi nɨnɔ aka nɔ ɓatɨpá ndɨ. Luki limoti, ta na mʉtamanagɨ ɓɛ baya kunu
ɨdukulagatʉ, takwanana kʉwa kagya mogubo dididi luga kunu kaɓyɛnɛnɛ
na piki nɨnɔ ɓatɨkʉlya ndɨ.
16 Kʉwa wa, takwanana kaɓɨkyaga Mongoni Manza ka ɓewili ɓi nɨɓayɔ
ɓyɨɓyɨ-ɓyɨ na iɓunu nɨ takɛgʉ kaɨbɨba na masɔlɔ ma ligubo nɨlɔ ɓatʉ
ɓagɔgɔ ɓagya ndɨ ka ɓopiki kaɓʉ.
17 Ikpikaga ka Moɓiso ɓɛ: «Mʉtʉ kapa kaɨbɨba, ɨbɨbɨ ka nɨlɔ aka lɔ
Mombukwono-dosu agya.»
18 A ɓɛyɔ, kɛgʉ mʉtʉ yi nɨnɔ ɨbɨbaga nɔ ɓaɓingisyogo, luki limoti, a nɨnɔ
Mombukwono-dosu abɨbaga.

11

Pɔlɔ na ɓatʉtʉmbwa ɓa ɓɔngɔ

1 Nakamʉɓɨkya ambɛ ipilyonito, mʉnzɨna kamɨ kiko abɛ mʉtʉ wa
ibikyasʉ! Iyo, ipilyonitɔ!
2 Na no iɓunu na imi, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ Kunzi a mino noyu kʉgʉ kunu.
A ɓɛyɔ, naɓɨkya ndɨ ambɛ mavanana ndɛkɛ na mʉlʉkʉ ɓemoti, mʉlʉkʉ yi
nɨ Kilisito. Nakapa kamumomosa kambwa kakɨ abɛ mʉsɨka nɨnɔ kanibigʉ
lɨkpʉmʉka ka ɓalʉkʉ.
3 Mibatʉ ɓɨnza ɓɛyɔ nzʉka aɓɔ ndɨ mina Ɛva pisi ka ɓokoli. Na kʉwa
na kʉɓangakʉ ambɛ tamanaga kunu koputikononitɔgʉ ɓɛyɔ, amʉtɨka
kaasanana na ɓungbingbili na lɨngʉnʉ nɨlɔ mo mino kʉsɔ ka Kilisito.
4 A ɓɛyɔ, mɨnaga makpʉmʉka masɨ ɓɨnza aka. Mʉmbanzʉ kodoku
kamʉɓɨkya lɨkpʉmʉka ka Yeso wagɔgɔ nɨ kɛgʉ nɨnɔ iɓusu tamʉɓɨkyaga
ndɨ lɨkpʉmʉka kakɨ, mabaɨlya. Mikagatʉ gɔnɨ ɓakɨtʉlya kabaɨlya lɨmbɛngɨ

10:17 10:17 Wanda ka Yelemia 9:23; 1 Ɓakolito 1:31.

lodi nɨ kɛgʉ nɨlɔ minisana ndɨ nolu ikanɨ kabaɨlya mongoni manza magɔgɔ nɨ kɛgʉ nɨmɔ tamʉɓɨkyaga ndɨ.

5 Wɨna sɛ, nakaɨna abɛ ɓatʉtʉmbwo ɓi nɨɓɔ ɓakaʉbɨba ɓɔ ɓakekitogigʉ gʉtʉgʉ iki yi aka.

6 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ nanzɨnago mino ɓiti yɔ, luki limoti, kɛgʉ yɨpɛpɛ pisi ka yimibo. Ɓongbinga ɓasɨ, tamuwonisilaga yimibo yi nɨyɔ ɓɨngbanganya ka ɓopisi dididi.

7 Namʉɓɨkyaga ndɨ Mongoni Manza ko Kunzi ka ɨzɨyɔ. Nisisa kusili kyɛ iɓunu minisoni na ɨbɨba. Ambɛ, nagya ndɨ ɓɨnyɛ?

8 Ngbingo yi nɨnɔ nagyaga ndɨ mino ligubo luga kunu, makanisa magɔgɔ mɔ ɛkalyaga ndɨ. Nɨyɔ ikaga kʉwa ndɨ abɛ nakika kabʉka ɓuyi kaɓʉ, nanodoku na iɓu kamusingyo.

9 Wa nikaga ndɨ mino na yangya luga kunu, nakamudomisogigʉ ndɨ na yɨkʉkʉngya, kyɛ ɓomomosu nɨɓɔ ɓotukyoku ndɨ ka Makedonia ɓedulyoku ndɨ na masɨ nɨmɔ na ndɨ mino wakangya. Ka masɨ, niɓuulyaga ndɨ ɓɛ nakamubinikisonitɔgʉ ɓuti kamɨ, niko asɨ kaiɓuulyo aka.

10 Pisi ka lɨngʉnʉ ka Kilisito nɨyɔ a kʉsɔ kamɨ, nakaɓɨkya ɓɛ: mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kakwananɨgʉ kɛpakya kaiyipo ikubasʉ ka lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, ka iwili yasɨ ya Akaya.

11 Ko bulya ɨkɨ yɔ no mino kanzɨna ɓɛyɔ? A kyɛ nakamʉpagɨgʉ? Haaa, kɛgʉ ɓɛyɔ, Kunzi akaiba ɓɛ namʉpagatʉ.

12 Nɨyɔ nakagya, nidukulaga kagyo yi aka, iba ɓatʉtʉmbwa ɓi nɨɓɔ ɓakikonito no pisi ya kɨbɨba ɓɛ ɓagyaga ligubo mʉɗɔngɔnɨ abɛ iɓusu.

13 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ɓatʉtʉmbwa ɓa ɓɔngɔ, ɓagya-ligubo ɓa ɓokoli. Ɓɨɓɔgɔ ɓɛ ɓa ɓatʉtʉmbwa ka Kilisito.

14 Kɛgʉ lɨkpʉmʉka limbanga, kyɛ Abɨlɨ ɓɨkpɛ ɨɓɔgɔtʉ gɔnɨ ɓɛ a malaika wa ɓʉngbanganya.

15 Kɛgʉ nɛkɨ gɔnɨ lɨkpʉmʉka limbanga ɓagya-ligubo ka Abɨlɨ ɓakɨɓɔ abɛ ɓa ɓagya-ligubo ɓongbingbili. Muliɓo kaɓʉ ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ na yɨgya kaɓʉ.

Yigyogyisa ka Pɔlɔ abɛ atʉtʉmbwa

16 Nakapa ɓata kaɓɨkya ambɛ, makeminonitɔgʉ abɛ ngingi. Kika nɛkɨ nɨ a ɓɛyɔ, kɛgʉ na lɨkpʉmʉka, kyɛ ɨmɨ, nɨbɨbɨ mbɛyɨ gɔnɨ mino.

17 Mʉnzɨna mi nɨmɔ nakanzɨna, kɛgʉ mʉnzɨna mi nɨmɔ Mombukwonodosu apaga, luki limoti, a abɛ ngingi kyɛ na kaɨbɨba.

18 Ɓɛgɛyɔ ɓatʉ ɓudingi ɓɨbɨbaga mino ko bulya makpʉmʉka ma lɨtɔmbʉ, ɨmɨ, na mbɛyɨ gɔnɨ kaɨbɨba ɓɛyɔ.

19 Iɓunu ma ɓatʉ ɓa yimibo, mokibyagatʉ gɔnɨ kaiko pa imoti na ɓongingi!

20 A ɓɛyɔ, mokibyagatʉ ɓɛ ɓamubisi ɓusunzu, ɓiɓa mukumba kunu, ɓanalyalya ka gɔngʉ kunu, ɓamʉmɨna payaya na ɓamʉɓɨtaga.

21 Na no suni kaɓɨkya yi: takɛgʉ ndɨ iɓusu no ngu yɨgya ɓɛyɔ!

Luki limoti, nɨnɔ aka nɔ akwanana kaɨbɨba ka lɨkpʉmʉka limoti, ɨmɨ nagya mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ. Nakanzɨna abɛ ngingi.

22 Ɓatʉ ɓi niɓa ɓa Ɓebelenia? Ɨmɨ na gɔnɨ Muebelenia. Ɓa Ɓezaleli? Gʉtʉgʉ ɨmɨ aka na gɔnɨ Muizaleli. Ɓa ka lɨvananza ka Abalahamʉ? Ɨmɨ na kʉ gɔ kʉ.

23 Nakanzɨna mbɨya wanʉ abɛ mʉtʉ yi nɨnɔ kɛgʉ na mʉ: ɓa ɓagya-ligubo ka Kilisito? Ɨmɨ, na mʉgya-ligubo kakɨ kaʉkɨtaga ɓyɨ. Nagya ndɨ mogubo mapʉpʉ makpʉ kaʉkɨtaga iɓʉ, ɓegwi nganga ɓɨkyɔ ka

bɔlɔkɔ kaʉkɨtaga ɨɓʉ, nalya bʉma ɓɨsʉsʉ kaʉkɨtaga ɨɓʉ, nɨgɨlyagatʉ kaɨna kukwakʉ no mɨsɔ.
24 Nganga kuɓukumuti, Ɓayuda ɓɛtɨnatʉ ndɨ pimbo ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa na kʉɓɔmʉ*.
25 Ɓalʉma ɓɛtɨnatʉ ndɨ pimbo nganga yɨsaa. Nganga yimoti, ɓa ndɨ ɓɛ ɓɛmwɨ na matamʉ. Toɗukanatʉ ndɨ gɔnɨ na ɨngbɔlɔ nganga yɨsaa, nganga yimoti, nolipyagatʉ, nasyɛ ka lɨmbɛngɨ lo lɨɓo. 26 Ka magʉndʉ kamɨ, nabangana ndɨ na ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ ɓudingi: tumo ko moɓo, ɓonzikaɓʉ, ɓava-kʉkamɨ Ɓayuda na ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ndɨ Ɓayuda. Natʉ ndɨ gɔnɨ na ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ ka ɓagʉɗʉ, ka ɓasyʉngbʉ, ko lɨɓo lidingi, na luga ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓɨɓɔgɔ ndɨ ɓɛ ɓa Ɓakilisito.
27 Nagyaga ndɨ liguba lapʉ, ngbingo wagɔgɔ nakikogigʉ ndɨ no ngbingo wa tɔtɔ. Nganga ɓɨkyɔ, nɨmʉkanaga ndɨ nza, mʉsasa mo lɨɓo, nɨ luki lɨlya kɛgʉ. Nigyogyɨsaga ndɨ na ɓʉdɨ no ndumbu.
28 Nakotwogigʉ makpʉmʉka masɨ. Pa imoti na nɨyɔ, masyɛ masɨ, lɨmbɛngɨ kamɨ asyɛgɛ ndɨ kʉgʉ wa Makanisa masɨ.
29 Mʉmbanzʉ kika mʉpɔ, ɨmɨ na mʉpɔ gɔnɨ. Mʉmbanzʉ kɨga kumbuso ka baya, nalyaga kumbu kʉgbɛ.
30 Kika ɓɛ nɨbɨbɨ, nɨbɨba ko bulya ɓʉpɔ kamɨ.
31 Kunzi nɨnɔ wa ɨbɨba ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, Abakɨ Mombukwono-dosu Yeso akaiba ɓɛ nakɛgʉ kaɓɨkya ɓɔngɔ.
32 Wa na ndɨ mino ka Damasɨkɨ, ko ngbingo ka ngama mudingi ɓɛyɔ ka Aleta, ngama wa iwili kakɨ ubisa ndɨ ɓambanzʉ ko pumi ya gʉɗʉ kyɛ ɓegwi.
33 Luki limoti, ɓawai-damɨ ɓɛmakya ndɨ ka mʉmbɨ, ɓesisa ndɨ pisi ka lidilisa na muligi ɓɨyɛɛɛ kunzi wa gʉɗʉ, nahʉkaga ndɨ.

12

Pɔlɔ a na ɨgyagya kaigyogyiso ko bulya ka Kilisito

1 Kɛgʉ ɓɨnza kaɨbɨba, luki limoti nidukulagatʉ kaɨbɨba aka. Nakanzɨna mbɨya wanʉ ka nɨlɔ Mombukwono-dosu ewonisila ndɨ na nɨlɔ emibisa ndɨ.
2 Namibatʉ mukilisito ɓemoti*, a kʉwa ɓyanga tɛkɛɓɛ na ɓɨkwanganya† wa Kunzi aɗokisa ndɨ mino kadwɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ kʉgbɛ. Aɗokisa ndɨ na nzʉyi kakɨ ikanɨ lɨmbɛngɨ aka? Nakibigʉ ɨmɨ, luki limoti, Kunzi mʉkaka aka nɔ akaibo.
3 Nakaiba ɓɛ Kunzi aɗokisa ndɨ alʉkʉ yi nɨnɔ kadwɛ ka Paladiso. Nakaɓɨkya ɓata ambɛ nakibigʉ ikanɨ Kunzi aɗokisa ndɨ na nzʉyi kakɨ ikanɨ lɨmbɛngɨ aka. Nakibigʉ ɨmɨ, luki limoti, Kunzi mʉkaka aka nɔ akaibo.
4 Kʉ ka Paladiso, alʉkʉ yi nɨnɔ ʉkana ndɨ mʉnzɨna mʉmbanga-mbanga nɨmɔ mʉtʉ wa lɨtɔmbʉ kɨkpʉndɨgʉ kaɨgɨlya kozukogo.
5 Nakwanana kaɨbɨba ko bulya ka inguo ya mʉtʉ yi nɨnɔ. Luki limoti, ɨmɨ, nɨbɨba ko bulya ɓʉpɔ kamɨ aka.
6 Nakapa kaɨbɨba, nakikigʉ ɓi abɛ ngingi, kyɛ naɓɨkyo ɓi lɨngʉnʉ aka. Luki limoti, nakɛgʉ kapa kagya ɓɛyɔ kyɛ ɓakevonitɔgʉ abɛ mʉtʉ mudingi ɓɛyɔ ɓo mino kɛmɨna ɨkanɨ ɓɛyɔ ɓo mino kɛmʉkana.

---

* **11:24 11:24** *ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa na kʉɓɔmʉ:* Moɓiso ma Ligiliki akaɓɨkya ɓɛ kakɨtaga pimbo ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya nɨyɔ ɨkpikaga ndɨ ka kɨtaɓʉ ya Yɨgɨlya 25:3. * **12:2 12:2** *mukilisito ɓemoti:* Mʉtʉ yi nɨ Pɔlɔ mombukwana-dakɨ. † **12:2 12:2** *ɓyanga tɛkɛɓɛ na ɓɨkwanganya:* A ngbingo yi nɨnɔ Pɔlɔ a ndɨ mino ka Talasɨ ɨkanɨ ka Atiokia, kambwa wa lɨgʉndʉ kakɨ la mambwa lɨɓɨkyaga Mongoni Manza.

7 Kakya ɓɛ nakikoni na yɨbɨnɨka ko bulya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga nɨmɔ ɓewonisila ndɨ, ɓɛmakyatʉ ndɨ luki la mʉzʉzʉla ka nzʉyɨ. Luki li nɨlɔ a abɛ malaika ka Abɨlɨ nɨnɔ ɓatikoku ndɨ kɛbʉma kyɛ nakikonitɔgʉ na yɨbɨnɨka.

8 Nɨtatanaga ndɨ na Mombukwono-dosu nganga yɨsaa ambɛ ɛkʉlagɨ ka yigyogyiso yi nɨyɔ.

9 Luki limoti, esikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨzɨyɔ kamɨ yɔ okwononi na ɨwɛ. Ngu kamɨ inisaga ɓɨngbanganya kʉsɔ wa ɓʉpɔ.» Okwononi ɓɛ nɨbɨbɨ pisi ka ɓʉpɔ iba ngu ka Kilisito iki kʉgʉ kamɨ.

10 Kinili, nogwaga magyagya ka ɓʉpɔ, mosikoni, ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ, yigyogyiso na ko kumbu nɨyɔ nalyaga ko bulya ka Kilisito. A ɓɛyɔ, ngbingo yi nɨnɔ no mina ka ɓʉpɔ, a ngbingo yi nɨnɔ gɔnɨ nɔ nikago mino no ngu.

Kʉɓangakʉ ka Pɔlɔ ko bulya ka Ɓakolito

11 Nakanzɨna kʉwa abɛ mʉtʉ wa ibikyasʉ, iɓunu ɓɔ meitisa ɓɛyɔ na mapʉpʉ. Iɓunu ɓɔ makwanano ɓi kɛbɨba. A ɓɛyɔ, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ nakɛgʉ mino na ɨzangɨya yi, nakɛgʉ yɨpɛpɛ kusili ka ɓatʉtʉmbwa nɨɓɔ mʉmɨnaga abɛ ɓatʉ ɓa ɨzangɨya.

12 Mogubo nɨmɔ nagya ndɨ kowonisilo ɓɛ na atʉtʉmbwa, igyonosa ndɨ kʉ ku kunu pisi ka aɗalʉ mʉnda kamɨ. Mogubo mi nɨmɔ a ndɨ mokingyosi, makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga na nɨmɔ mudikisa nɔkʉ.

13 Luki tino lɔ nakamʉgyɨlagʉ ndɨ lanza ɓɛyɔ nakagyagʉ ndɨ mino ka makanisa magɔgɔ? A asɨ ko pisi yimoti aka nɨyɔ nakamubinikisagʉ ndɨ mino ɓuti kamɨ. Ipilyonitɔ na nɨlɔ!

14 Mbɨya yi nɨmʉ, na wakɨtʉlya kaɨnda ɓata kʉ kunu ka nganga ya yɨsaa. Makabɨnɨkɨgʉ ɓuti kamɨ ɓɛgɛyɔ. Nakɛgʉ na mʉsasa ma mukumbo kunu, luki limoti, na na mʉsasa kunu ɓamombukwono-donu. A ɓɛyɔ, kɛgʉ ɓomiki ɓɔ ɓʉkɨsɨlyaga ɓaɓʉkʉta kaɓʉ ɓuyi, luki limoti, nɨlɔ a ligubo ka ɓaɓʉkʉta.

15 Ɨmɨ, nika na ɨgyagya kalʉpyaga masɨ nɨmɔ na nomu na kaɨpá ɨmɨ mombukwana-dakɨ yi ko bulya kunu. Kika kanɨ namuponi kʉgbɛ ɓɛyɔ, mɛmʉya kʉwa ɓata ɨmɨ mʉmʉya?

16 A ɓɛyɔ, mokwononi kabaɨlya ɓɛ nakamubinikisagʉ ndɨ ɨmɨ ɓuti kamɨ. Luki limoti, ɓatʉ ɓudingi ɓɨnaga abɛ na mʉtʉ waɓɔngɔ, abɛ ninisana ndɨ na iɓunu pisi ka ɓokoli.

17 Ambɛ, mʉtʉ tino nɔ natɨka ndɨ kamʉɓɔ, kamʉmʉla mukumbo ko lino kamɨ?

18 Nɨtatanaga ndɨ na Tito ɓɛ ɨndɨ kʉ kunu, natɨka na momosu wagɔgɔ ɓemoti. Ambɛ, Tito amuɓulisyatʉ ndɨ, ava ɓuyi kunu? Takɛgʉ mbɛyɨ ndɨ na ɨyɨ na mʉtamanagɨ mumoti? Takaɓyɛgʉ ndɨ na ɨyɨ pisi yimoti aka?

19 Ambɛ, katʉkya ka ɓʉndɛlɨ masɨmaga ɓɛ takɨsaga kaɨsasambya ɓɛkyɛ tinisoni abɛ ɓatʉ ɓanza ko miso kunu? Kɛgʉ ɓɛyɔ! Tanzɨnaga kambwa ko Kunzi pisi ka Yeso-Kilisito. Ɓomika-mama ɓʉpaka, tamʉɓɨkyaga masɨ mi nɨmɔ kamupiko ka ɓaya.

20 A ɓɛyɔ, na na kʉɓangakʉ ɓɛ ngbingo yi nɨnɔ nosila ɓanʉ mino ku kunu, nakamutokonyonitɔgʉ nɨ kɛgʉ ɓɛyɔ no mino kapa. Iɓunu gɔnɨ nɨ makɛmɨnɨgʉ ɓɛyɔ mo mina kapa. Na na kʉɓangakʉ kamʉtakanya ka mosooni, imi, mambɛngɨ mʉkandɨkanaga, yɨgbananaga, kaɓʉkʉlyanaga makpʉmʉka, nzɨnzɨnyana, yɨbɨnɨka na ka ɓunzenge-nzenge.

21 Na gɔnɨ na kʉɓangakʉ ambɛ ka lɨgʉndʉ kamɨ lagɔgɔ ku kunu, Kunzi kepónitɔgʉ suni kambwa kunu. Nakwanana kʉwa kalya kumbu ko bulya ka ɓatʉ ɓudingi nɨɓɔ ɓakaidukulogo kagya ɓʉnyɛ ɓɛyɔ aka yɔ ɓagyaga ndɨ

mino. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakonosigʉ kagya makpʉmʉka manyɛnyɛ, ɓa mbɛyɨ ɓata ka mʉsʉgʉ aka, ɓʉɗanda na kagya ɓɛyɔ ɓoboilyi mino.

13

Pɔlɔ akapá mʉtʉʉ ma muliɓo

1 Ika kʉwa nganga kamɨ ya yɨsaa kaɨnda kʉ kunu. Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Moɓiso ɨkpikaga ndɨ mino ɓɛ: «Okwononi kakɔ lɨkpʉmʉka lasɨ kanɨ mumukonini ɓadɛmʉ ɓaɓa ikanɨ ɓasaa.»

2 Na na lɨkpʉmʉka kaʉɓɨkya ɓatʉ nɨɓɔ ɓagya ndɨ ɓʉnyɛ ka masyɛ nɨmɔ akɨtaga ndɨ na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ ambɛ nakɨnda ɓanʉ ɓata kamʉnda, nakikigʉ ɓanʉ no kumbu na mʉmbanzʉ. Namʉɓɨkyatʉ ndɨ ngbingo yi nɨnɔ na ndɨ mino kʉ kunu ka nganga ya yɨɓa, luki limoti, nigilyi ɓata kamʉɓɨkya yi kyɛ nakɛgʉ pa imoti na iɓunu.

3 A ɓɛyɔ, makapa likingyosi nɨlɔ akowonisilo ɓɛ Kilisito anzɨnaga pisi kʉ kamɨ. Kilisito kɛgʉ mʉpɔ, luki limoti, akowonisilo ngu kakɨ luga kunu.

4 A lɨngʉnʉ, ɓabangɨlaga ndɨ ka mʉsalaba ka ɓʉpɔ ɓa nzʉyɨ, mbɨya yi nɨmʉ, a na ɔɓɨlɨ pisi ko ngu ko Kunzi. Ta na ɓʉpɔ abɛ ɨyɨ gɔnɨ, luki limoti, tinisana ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ pisi kʉ kakɨ ko ngu ko Kunzi nɨyɔ tagya na iyu ligubo ku kunu.

5 Wiɓimyoni mbɛyɨ iɓunu ɓamombukwano-donu ɓi, kaɨna ikanɨ ma tʉ ɓakamaga ka baya. Makibogigʉ mbɛyɨ ambɛ Yeso-Kilisito a kʉsɔ kunu? Kiki ɓɛyɔ, nɨyɔ akowonisilo ɓɛ maɓugwo ka baya.

6 Luki limoti, nakaɨna abɛ iɓunu mibatʉ ɓanʉ ɓɛ iɓusu tokogwagʉ ka baya.

7 Takakʉnga Kunzi ambɛ makogyonitɔgʉ lɨkpʉmʉka lanyɛ gʉtʉgʉ limoti aka, takɛgʉ gɔnɨ kapa kowonisilo ɓɛ iɓusu ɓɔ ta ɓakamaga ka baya. Luki limoti, takapa ɓɛ gyoni ɓʉnza gʉtʉgʉ kika kainisana abɛ takika kogwogwo.

8 A ɓɛyɔ, takakwananɨgʉ kagya luki gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ a di na lɨngʉnʉ. Nɨlɔ tokwononi kagya, nɨ kodukulaga aka lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ.

9 Togwaga magyagya ngbingo yi nɨnɔ mikago mino ɓapʉpʉ, gʉtʉgʉ iɓusu takiko ka ɓʉpɔ. Tikaga kamʉlʉmbɨlya kyɛ ɔɓɨlɨ kunu idukulogi kaika wanza kʉgbɛ.

10 Kinili, namukpikilyi ɓɛyɔ nɨ na ɓyɨ na iɓunu kyɛ nakikonitɔgʉ ɓanʉ mʉtʉla wa namusilyo mino, kaɓyɛnɛnɛ na ɓʉngama nɨɓɔ Mombukwono-dosu ɛpá. Ɓʉngama ɓi nɨɓɔ a ko bulya kamupika ka baya nɨ kɛgʉ kamumigiso kumbuso.

11 Ɓomika-mama, nopipili kʉwa kamʉɓɨkya ambɛ namusini, tigoloni ɓɨnza. Gyoni kɛkɛlɛ kaɓungusyo ɔɓɨlɨ kunu, tumisononi mambɛngɨ, wikoni luki limoti, mika ka mazɨyɔ. Kunzi wa sɨpananɨsɔ na mazɨyɔ ika ndɛkɛ pa imoti na iɓunu.

12 Tilyononi, mopututonogo abɛ ɓomika-muko.

Ɓakilisito ɓasɨ ɓamumuusogito.

13 Ɨzɨyɔ ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito na sɨpananɨsɔ ko Kunzi na silyono ya Lɨmbɛngɨ-Lotu iki na iɓunu ɓasɨ.

13:1 13:1 Wanda ka Yɨgɨlya 19:15; Matayɔ 18:16; 1 Timotio 5:19; Ɓebelenia 10:28.

Balʉwa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ
Ƀagalatia
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Pɔlɔ nɔ ukpikilya ndɨ ɓakilisito ɓa Galatia balʉwa yi nɨmʉ. Ɨnda ndɨ kʉ ɓɛyɔ nganga yɨɓa kaʉɓɨkyaga Mongoni Manza. Iki Ƀayuda ikanɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ƀayuda ɓaɓɨnɨkyana ndɨ Mongoni Manza mi nɨmɔ kaɨita Ƀakilisito. Pɔlɔ ʉɓɨkyaga ndɨ ɓɛ baya ka Yeso aka yɔ akwanana kagya ɓɛ Kunzi ʉvɨ abɛ ɓatʉ ɓongbingbili. Kumbuso, Ƀayuda ɓemoti-ɓemoti ɓaga ndɨ kʉ ka Galatia, ɓanaɓɨkya ɓɛ ɓazɛɛ ka ɓakilisito ɓa Yelusalɛma ɓɔ ɓutiki. Ƀoyikasa ndɨ Mongoni Manza masɨ nɨmɔ Pɔlɔ aɓɨkyaga ndɨ, ɓanaɓɨkya ɓɛ Pɔlɔ kɛgʉ atʉtʉmbwa walɨngʉnʉ, na Mongoni Manza mi nɨmɔ akaɓɨkyaga a ma ɓɔngɔ. Ƀʉtʉmbʉlyaga ɓɛyɔ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ƀayuda ɓaɓɨnɨkyana ndɨ mino, ɓokwononi gɔnɨ kagya ɓɛyɔ Mʉtʉʉ ka Musa aɓɨkyaga mino. Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓamalya ndɨ mino kʉgbɛ nɨ sɨmʉʉsɔ. Ƀaɓɨkyaga ɓɛ sɨmʉʉsɔ sɔ okwononi kagya ɓɛ Kunzi ʉvɨ ɓambanzʉ kaiko ɓatʉ ɓongbingbili. Ƀagalatia ɓapʉnga kʉwa ndɨ gɔnɨ ɨɓʉ kayikusiso. Nɨyɔ Pɔlɔ ʉkana ndɨ mongoni mi nɨmɔ, lɨmbɛngɨ atʉla ndɨ kʉgbɛ, kyɛ kɛgʉ lɨkpʉmʉka lɨɓyɛ Mʉtʉʉ ka Musa lɔ agyaga ɓɛ Kunzi ʉvɨ ɓambanzʉ kaiko ɓongbingbili.

Kinili, Pɔlɔ ukpikilya kʉwa ndɨ gɔnɨ Ƀagalatia, kaʉɓɨkya ɓɛ Kunzi kaɓɨkyagʉ ndɨ ɓɛyɔ. Sɨmʉʉsɔ si nɨsɔ akanzɨna ko bulya yi a ɓɛ lɨmbɛngɨ ka mʉmbanzʉ okwononi kaiko ɓɨngɔ. Ʉɓɨkya ndɨ gɔnɨ ɓɛ Kunzi ava ndɨ Abalahamʉ nɨnɔ a ndɨ abakɨ Ƀayuda mʉtʉ wongbingbili kambwa ɓɛ ɓakʉ. Baya aka yɔ agyaga ɓɛ Kunzi ʉvɨ ɓambanzʉ kaiko ɓatʉ ɓongbingbili, iyu gɔnɨ yɔ agya ɓɛ ɓɨki na ɔɓɨlɨ nɨnɔ aɓosilo Kunzi.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Pɔlɔ a lɨngʉnʉ atʉtʉmbwa, nɨlɔ aɓɨkyaga a lɨngʉnʉ *1:1-10*
Kunzi nɔ apʉnaga Pɔlɔ kaiko atʉtʉmbwa *1:11-24*
Mongoni Manza aɓɨkyaga pɨyɛ ɓʉnɨ ka lɨngʉnʉ? *2:1-21*
Baya aka yɔ akwanana kahukuso mʉmbanzʉ *3:1–4:31*
Tikini na sɨpananɨsɔ luga kusu, tosini Lɨmbɛngɨ-Lotu kananaga ɔɓɨlɨ kusu *5:1-6*
Yuuso ya muliɓo *6:11-18*

Yuuso

1-2 Ɨmɨ Pɔlɔ, nɨnɔ atʉtʉmbwa pa imoti na ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ togwi na ɨɓʉ ligubo ɓɔ tukpikilyi ɓatʉ ɓa makanisa ma Galatia balʉwa yi nɨmʉ. Nakɛgʉ atʉtʉmbwa ko pisi ka ɓambanzʉ, kɛgʉ ɨɓʉ ɓɔ ɓebisa ɓɛgɛyɔ. Luki limoti, na atʉtʉmbwa pisi ka Yeso-Kilisito na ko Kunzi Baba nɨnɔ apuposa ndɨ ka mbʉkʉ.

3 Kunzi Obosu na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ɓamuɗukilyi ɨzɨyɔ na mazɨyɔ.

4 Kilisito ɨsʉta ndɨ mombukwana-dakɨ yi katipupiso ka ɓʉnyɛ kusu. Agya ndɨ ɓɛyɔ kyɛ atɨkʉlagɨ ka ɔɓɨlɨ wanyɛ wa lɨsyɛ li nɨlɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kunzi Obosu apa ndɨ mino.

5 Kunzi avɨ ɨbɨba ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! A asɨ ɓɛyɔ aka yɔ!

Mongoni Manza a mumoti aka

6 Akɛmbanga ɓɛyɔ mo mino kasa ɓɨkwa, Kunzi nɨnɔ amʉmakaga ndɨ
pisi ka ɨzɨyɔ ka Kilisito na kapʉnga kaɓyɛ Mongoni Manza magɔgɔ*.
7 Kɛgʉ ɓɛkyɛ atʉ na Mongoni Manza magɔgɔ. Luki limoti, a na ɓatʉ
ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓakamʉɓɔɓɔ, ɓanakɨsa kogomosyono Mongoni Manza ka
Kilisito.
8 Iki iɓusu ikanɨ malaika nɨnɔ otukyiku kʉgʉ wa lɨsyɛ kaɓɨkyaga
Mongoni Manza di na nɨmɔ taɓɨkyaga ndɨ, ogwito ɓodulu!
9 Na ɓata kaɨgɨlya kamʉɓɨkya nɨlɔ tamʉɓɨkya ndɨ ambɛ: mʉmbanzʉ
kodoku kamʉɓɨkyaga Mongoni Manza magɔ di na nɨmɔ tamʉɓɨkyaga ndɨ,
mʉtʉ yi nɨnɔ ogwito ɓodulu!
10 Ambɛ, nakika kanzɨna ɓɛyɔ, na sɛ kakɨsa ambɛ ɓambanzʉ ɓɔ ɓɛbɨbɨ?
Haaa. Nakakɨsa ambɛ Kunzi mʉkaka aka nɔ ɛbɨbɨ. Na sɛ kakɨsa kauɓosilyo
ɓambanzʉ? Haaa. Nakiko ɓi kakɨsa kauɓosilo ɓambanzʉ, nakikigʉ ɓi
mʉgya-ligubo ka Kilisito.

Kunzi apunogini Pɔlɔ kaɓɨkyaga Mongoni Manza

11 Ɓamamakɨ, nakamʉɓɨkya ɓɨngbanganya ambɛ, Mongoni Manza nɨmɔ
naɓɨkyaga ndɨ, kotukyokugʉ ka ɓambanzʉ.
12 Kɛgʉ mʉmbanzʉ nɔ ekitisyaga ndɨ ikanɨ kewonisilo. Luki limoti, Yeso-
Kilisito nɔ ewonisila ndɨ ɨmɨ.
13 Mʉkanatʉ ndɨ ɓɛyɔ nɨgyaga ndɨ mino ngbingo yi nɨnɔ na ndɨ mino
ka dini ka Ɓayuda. Mɨbagatʉ gɔnɨ ɓɛyɔ nogyogyisaga ndɨ mino kanisa ko
Kunzi kʉgbɛ, nanagya kɛkɛlɛ kapanzo yi.
14 Ka dini yi nɨyɔ, nagyaga ndɨ kɛkɛlɛ kaʉkɨtaga ɓadamɨ Ɓayuda
kaamalya no ngu yɨgya ka ɓotitosu.
15 Luki limoti, ka ɨzɨyɔ kakɨ, Kunzi ɛpʉnaga ndɨ kambwa ɨmɨ kaɨɓʉkʉta,
ɛmakaga.
16 Emibisa ndɨ Mikakɨ kyɛ naɓɨkyagɨ Mongoni Manza kakɨ ka ɓatʉ nɨɓɔ
ɓakɛgʉ Ɓayuda. Nakɨndagʉ ndɨ kakʉnga mʉtʉʉ ka mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ
ɓemoti aka.
17 Nakaɗakagʉ ndɨ ka Yelusalɛma ɓɛgɛyɔ kyɛ tɨnananɨ na nɨɓɔ ɓa ndɨ
ɓatʉtʉmbwa kambwa kamɨ. Luki limoti, naga ndɨ ɨmɨ ka mugi ma Alabia,
kumbuso yi, nigoku ka Damasɨkɨ.
18 Kumbusa wa ɓyanga ɓɨsaa, naɗaka ndɨ ka Yelusalɛma kyɛ tɨnananɨ
na Pɛtɛlɛ, tagya ndɨ na ɨyɨ ɓapɔsɔ ɓaɓa.
19 Nakamɨnagʉ ndɨ atʉtʉmbwa wagɔ, kiki asɨ Yakɔbɔ aka nɨnɔ mamakɨ
Mombukwono-dosu.
20 Lasɨ nɨlɔ namukpikilyi wanʉ, a lɨngʉnʉ. Nakamʉɓɨkya ɓɨngbanganya
kambwa ko Kunzi ambɛ nakɛgʉ kamʉɓɔ.
21 Kumbuso yi, naga ndɨ ka iwili ya Sulia na nɨyɔ ya Kilikia.
22 Luki limoti, ɓatʉ ɓa makanisa ka Kilisito nɨmɔ ka iwili ya Yudɛa
ɓakɛmibogigʉ ndɨ.
23 Ɓʉkanaga ndɨ asɨ mongoni aka ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨnɔ atigyogyisaga ndɨ
a kʉwa mbɨya wanʉ kaɓɨkyaga Mongoni Manza ma baya nɨyɔ akɨsaga ndɨ
kapanza.»
24 Ɓabibisaga kʉwa ndɨ Kunzi ko bulya kamɨ.

---

* **1:6 1:6** *Mongoni Manza magɔgɔ:* Kaɓyɛnɛnɛ na ɓaɓɨɓɨkya ɓa «Mongoni Manza magɔgɔ», kainisoniso na muhukuso akʉngaga ndɨ kaɓɨnɨkyana Yeso-Kilisito. Luki limoti, kʉgʉ wa nɨyɔ, akʉngaga ɓata ndɨ kagya mʉtʉʉ ka Ɓayuda mʉɗɔngɔnɨ abɛ kaɨkusiso na kaika di na ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda. Wanda 2:3-5,12-14.

2

Pɔlɔ na ɓatʉtʉmbwa ɓagɔgɔ

1 Kumbusa wa ɓyanga tɛkɛɓɛ na ɓɨkwanganya, tɨga ɓata ndɨ ka
Yelusalɛma na Balanaba. Tava kʉwa ndɨ gɔnɨ Tito.
2 Naga ndɨ kʉ, kyɛ Kunzi nɔ ɛɓɨkya ndɨ ko nziki ɓɛ okwononi naga. Kʉ
ɓɛyɔ, nʉpága ndɨ ɓambɔkʉ ɓa kanisa mongoni ma ligubo nɨlɔ nagya ndɨ
kaɓɨkyaga Mongoni Manza ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda. Nagya ndɨ ɓɛyɔ,
kyɛ ligubo nɨlɔ nagya ndɨ kambwa na nɨlɔ nakagya mbɨya wanʉ kikonitɔgʉ
la payaya.
3 Gʉtʉgʉ Tito nɨnɔ takpakyanaga ndɨ na ɨyɨ kanɨ a Mugiliki,
ɓakakpamyagʉ ndɨ ɓɛ ɓakusisi,
4 wɨna sɛ, ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ nɨɓɔ ɓogulya luga kusu, ɓa ndɨ kakɨsa
kaiba ɓɛyɔ tɨgyaga mino wa Yeso-Kilisito atɨkʉlaga mino. Ɓa ndɨ ɓata
kapa katímigiso ka ɓusunzu.
5 Takʉɓɨnɨkyanagʉ ndɨ gʉtʉgʉ iki yi yɨkɛɗɛ aka, kyɛ ta ndɨ koɓuulyogo
ko bulya kunu lɨngʉnʉ la Mongoni Manza.
6 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ abɛ ɓambɔkʉ ɓa kanisa ɓakɛpágʉ ndɨ mʉtʉʉ
mambɨya. A ɓɛyɔ, ɓʉmbɔkʉ kaɓʉ, kɛgyagʉ ndɨ ɨmɨ luki, kyɛ Kunzi
kakɔgɨgʉ ɨyɨ mʉkɔmbʉ ka mʉmbanzʉ kaɓyɛnɛnɛ na yɨgya kakɨ ya kunzi.
7 Luki limoti, ɓɨnatʉ ndɨ ɓɛ Kunzi ɛpʉnaga ndɨ ko bulya yɨɓɨkyaga
Mongoni Manza ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ apʉnaga
ndɨ mino Pɛtɛlɛ kaɓɨkyaga ka Ɓayuda.
8 A ɓɛyɔ, Kunzi ebisa ndɨ atʉtʉmbwa ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda,
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ abiso mino Pɛtɛlɛ kaiko atʉtʉmbwa ka Ɓayuda.
9 Yakɔbɔ, Pɛtɛlɛ na Yuani*, nɨɓɔ ɓa ndɨ abɛ madʉlʉ ma kanisa ɓibatʉ
ndɨ ɨzɨyɔ nɨyɔ Kunzi ɛpá ndɨ. Ɓatisingya kʉwa ndɨ ɨɓusu na Balanaba
kowonisila yʉkanana. Taga kʉwa ndɨ ɨɓusu kaɓɨkyaga Mongoni Manza
ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda, ɨɓʉ, ɓaga ndɨ ka Ɓayuda.
10 Ɓatɨɓɨkya ndɨ lɨkpʉmʉka limoti aka ɓɛ tʉtamanɨtɔ ɓatʉ ɓa yangya.
Napʉnga ndɨ kagya ɓɛyɔ aka yɔ lɨmbɛngɨ limoti.

Pɔlɔ akanzɨnɨlya Pɛtɛlɛ

11 Luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ Pɛtɛlɛ osila ndɨ mino ka Atiokia, nayoyisa
ndɨ ko misa ka ɓambanzʉ, kyɛ a ndɨ nɨ opungini kagya ɓɨnyɛ.
12 A ɓɛyɔ, kambwa ɓɛ ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti nɨɓɔ ɓikaga ndɨ na Yakɔbɔ,
ɓosiliku, Pɛtɛlɛ alyalyaga ndɨ pa imoti na ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda. Luki
limoti, kumbuso ɨɓʉ kosilo, upupa ndɨ, asa kalyalya na ɨɓʉ kyɛ a ndɨ
kaʉɓanga Ɓayuda.
13 Ɓayuda ɓagɔgɔ ɓogulya ndɨ gɔnɨ ka yɨgya yi nɨyɔ yanyɛ yɔ, na kʉ
ɓaluta ndɨ mino Balanaba.
14 Nɨyɔ nɨna ndɨ ambɛ ɓakɛgʉ ɓata kakpakyana ka ɓungbingbili ɓo
Mongoni Manza, naɓɨkya ndɨ Pɛtɛlɛ ko misa ka ɓatʉ ɓasɨ amɓɛ: «Kika
nɨ ɨwɛ Muyuda wakaɓyɛ yɨgya ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda, wakwanana
kʉwa kauyikasa lɨkɨ ka mapʉpʉ kaɓyɛ yɨgya kunu?»

Mʉmbanzʉ wasɨ inisa na muhukuso pisi ka baya

15 Iɓusu, ta Ɓayuda, takɛgʉ ɓatʉ ɓo giyo yagɔgɔ nɨɓɔ ɓakibigʉ mʉtʉʉ
ko Kunzi.
16 Tibagatʉ ambɛ mʉmbanzʉ kakwananɨgʉ kainisa na ɓungbingbili
kambwa ko Kunzi pisi kagya mʉtʉʉ. Luki limoti, inisa noɓu ko bulya baya
kakɨ ka Yeso-Kilisito. Kinili, iɓusu gɔnɨ, taɓinikyononi ndɨ Yeso-Kilisito, kyɛ

* **2:9 2:9** *Yuani* wanʉ, a nɨnɔ atʉtʉmbwa.

tinisoni ɓongbingbili pisi ka baya kusu kakɨ nɨ kɛgʉ ko bulya yɨɓyɛ mʉtʉʉ. A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kakwananɨgʉ kainisana na ɓungbingbili kambwa ko Kunzi kyɛ aɓyɛgɛ mʉtʉʉ.

17 Iɓusu, takakɨsa kaiko ɓongbingbili pisi ka matɨkana na Yeso-Kilisito. Luki limoti, iɓusu, ta gɔnɨ ɓilubi ko pisi ya ɓʉnyɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓatʉ niɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda. Ɣigya yi nɨyɔ akowonisila ɓɛ Kilisito nɔ akatiluto ko pisi ya ɓʉnyɛ? Haaa, kɛgʉ ɓɛyɔ!

18 A ɓɛyɔ, nakɨgɨlya ɓata kopika ndaɓʉ nɨyɔ napanza ndɨ ɨmɨ mombukwana-dakɨ yi, akowonisila ɓɛ nakagyagɨgʉ mʉtʉʉ.

19 Wɨna sɛ, kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ mi nɨmɔ, ɨmɨ nokwoni ndɨ. Mʉtʉʉ mɔ agya ndɨ ɓɛ kukwakʉ nɨkwɔ esilyi. Nɨyɔ yasɨ igyonosa ndɨ ɓɛyɔ, kyɛ niki na ɔɓɨlɨ ko misa ko Kunzi. Tokwa ndɨ pa imoti na Kilisito ka mʉsalaba.

20 Kɛgʉ ɓata ɨmɨ nɔ na muɓisi, luki limoti, Kilisito nɔ a muɓisi kʉsɔ kamɨ. Mbɨya wanʉ, ɔɓɨlɨ kamɨ a abɛ mʉmbanzʉ, na na ɨyɨ ko bulya baya ko Mika Kunzi nɨnɔ ɛpa ndɨ, ɨsʉta ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi ko bulya kamɨ.

21 Nakakwananɨgʉ kagya ɨzɨyɔ ko Kunzi kyɛ kika nɨ mʉtʉʉ mɔ ʉpága ɓambanzʉ ɓungbingbili, kukwakʉ ka Kilisito kɛgʉ nɛkɨ ndɨ na ɨzangɨya.

3

Mʉtʉʉ ikanɨ baya

1 Eze iɓunu Ɓagalatia! Ma ɓongingi! Wanɨ nɔ amʉkʉma ndɨ? Wɨna sɛ, ɓamʉtʉmbʉlyagatʉ ndɨ ɓɨngbanganya mongoni ma kukwakʉ ka Yeso-Kilisito ka mʉsalaba.

2 Nakapa ambɛ isikisyoni ka lɨkpʉmʉka limoti li nɨlɨ: Lɨmbɛngɨ ko Kunzi amusilyo pisi kagya mʉtʉʉ, ikanɨ kaʉkana ikanɨ kabaɨlya Mongoni Manza?

3 Ɓungingi tino ɓɔ ma noɓu ɓɛyɔ? Mapʉnga ndɨ pisi ka Lɨmbɛngɨ ko Kunzi, mbɨya wanʉ, ma kʉwa kapa komosisyo pisi ka yɨgya ya nzʉyɨ?

4 Makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga makpʉ nɨmɔ amusilya ndɨ, a ndɨ ma payaya aka? Kɛgʉ ndɨ nɨmɔ ma payaya.

5 Ngbingo yi nɨnɔ Kunzi amutumisago mino na Lɨmbɛngɨ kakɨ, agya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga luga kunu, agyaga ɓɛyɔ kyɛ magyaga mʉtʉʉ ikanɨ mabaɨlyaga Mongoni Manza?

Mʉmbanzʉ kakwananɨgʉ kaiyɨta wongbingbili pisi ka mʉtʉʉ

6 Abalahamʉ abaɨlya ndɨ Kunzi, kinili, Kunzi ava ndɨ ɓɛ a mʉtʉ wongbingbili.

7 Wiboni nɛkɨ ɓɨnza ambɛ ɓatʉ niɓɔ ɓa na baya, ɨɓʉ ɓɔ ɓa lɨvananza la lɨngʉnʉ ka Abalahamʉ.

8 Moɓiso Motu oɓikyoni ndɨ katʉkya ka ɓʉndɛlɨ ɓɛ ɓatʉ niɓɔ ɓakɛgʉ-Ɓayuda ɓinisana ndɛkɛ ɓongbingbili ko misa ko Kunzi ko bulya baya kaɓʉ. Kinili, Moɓiso mi nɨmɔ aɓɨkya ndɨ Abalahamʉ kambwa ɓɛ: «Kunzi uɗukilya ndɛkɛ ɓambanzʉ ɓasɨ ɓʉɓʉnga ko bulya kakʉ.»

9 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, Kunzi uɗukilya ndɛkɛ ɓʉɓʉnga ɓatʉ ɓasɨ niɓɔ ɓakabaya, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ aɗukilya ndɨ mino Abalahamʉ.

10 Luki limoti, Kunzi ʉgbangatʉ ɓatʉ niɓɔ ɓikaga ɓakɨgʉmya ko bulya mʉtʉʉ. A ɓɛyɔ, Moɓiso Motu aɓɨkyaga ɓɛ: «Ligbongoni iki kʉgʉ ka mʉtʉ wasɨ nɨnɔ kaɓyɛgɨgʉ ɓongbinga ɓasɨ nɨmɔ ikpikaga ka kɨtaɓʉ ya mʉtʉʉ.»

11 A ɓɨngbanganya ɓɛ mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kinisonogigʉ wongbingbili ko misa ko Kunzi pisi ka mʉtʉʉ, kyɛ ikpikaga ɓɛ: «Mʉtʉ wongbingbili ika na ɔɓɨlɨ pisi ka baya.»

12 Wɨna sɛ, mʉtʉʉ na ɓaya a makpʉmʉka maɓa dididi. Luki limoti,
Moɓiso aɓɨkyaga ɓɛ: «Mʉtʉ yi nɨnɔ agyaga mʉtʉʉ, ika ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓokpika ndɨ mino kʉsɔ yi.»
13 Kilisito atɨkʉlaga ndɨ ka ligbongoni la mʉtʉʉ, ɨvɨlya kʉwa ndɨ nɨ ɨyɨ
ligbongoni ko bulya kusu. A ɓɛyɔ, Moɓiso Motu aɓɨkya ɓɛ: «Ligbongoni
aɓyɨ mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ɓabongilogi ka mʉsalaba.»
14 Igyonosa ndɨ ɓɛyɔ kyɛ ɓʉɓʉnga nɨɓɔ Kunzi awanyaga ndɨ Abalahamʉ,
akɨtagɨtɔ gɔnɨ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda, ko ngungu ka Yeso-Kilisito. Na
pisi ka baya, tinisoni na Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨlɔ Kunzi atɨwanyaga ndɨ.

Agʉmɛ a wandɛlɨ kakitaga mʉtʉʉ

15 Ɓamamakɨ, tovini mbɛyɨ likingyosi ko bulya yɨgya kusu. Nɨyɔ
mʉmbanzʉ asaga agʉmɛ walɨngʉnʉ, mʉtʉ wagɔ kakwananɨgʉ kayikoso
ikanɨ kamatɨla luki kʉgʉ yi.
16 A mʉɗɔngɔnɨ na ɓagʉmɛ nɨɓɔ Kunzi apá ndɨ Abalahamʉ na lɨvananza
kakɨ. Moɓiso kɛgʉ kaɓɨkya ɓɛ «ka ɓɛvananza kakɨ», kyɛ kɛgʉ ndɨ
ɓambanzʉ ɓakpʉ. Luki limoti, akaɓɨkya ɓɛ «ka lɨvananza kakʉ». Nɨyɔ
akowonisilo ɓɛ mʉtʉ ɓemoti aka. Mʉtʉ yi nɨnɔ nɨ Kilisito.
17 Nakapa kaɓɨkya ɓɛ: Kunzi apóni ndɨ agʉmɛ walɨngʉnʉ. Mʉtʉʉ nɨmɔ
opupa ndɨ imu kumbusa wa ɓyanga ɓamɨya ɓakwanganya na ɓatɛkɛɓɛ
ɓasaa koɓunigʉ ikanɨ koyikosigʉ agʉmɛ ko Kunzi.
18 Luki limoti, kika kanɨ lisimo ko Kunzi odogoku pisi ka mʉtʉʉ,
kakwananɨgʉ ɓata ɓɛ oduku pisi ka agʉmɛ. Wɨna sɛ, Kunzi apá ndɨ
Abalahamʉ ɨzɨyɔ pisi ka agʉmɛ.
19 Ligubo la mʉtʉʉ kʉwa nɨ ɨkɨ? Ɓamatɨla ndɨ ko bulya yiwonisila ɓɛ
ɓomikya ɓambanzʉ ɓoɓunatʉ ndɨ mʉtʉʉ. Ibisa ndɨ kadwɛ kʉ kwa kʉ
miki nɨnɔ Kunzi awanyaga ndɨ Abalahamʉ ɨɓʉkʉta ndɛkɛ mino. Kunzi
ʉpá ndɨ Ɓamalaika mʉtʉʉ kakɨ pisi ka mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ anzɨnɨlyaga ndɨ
na ɓambanzʉ ko lino ko Kunzi, mʉtʉ yi ndɨ nɨ Musa.
20 Wɨna sɛ, takɛgʉ no nzoyi ka mʉtʉ yi nɨnɔ ngbingo yi nɨnɔ mʉmbanzʉ
o mina ɓemoti aka, Kunzi, ɨyɨ, mʉkaka aka.

Isi ya Mʉtʉʉ

21 Nɨyɔ a nɛkɨ kowonisila ɓɛ Mʉtʉʉ a makɨgbanana na ɓagʉmɛ ko Kunzi?
Pɔ, gʉtʉgʉ iki yi aka! Kika nɨ Kunzi opóni ndɨ Mʉtʉʉ nɨmɔ akwanana
kaʉpá ɓambanzʉ ɔɓɨlɨ nɨnɔ walɨngʉnʉ, ɓambanzʉ ɓakwanana nɛkɨ ɓi
kaiko ɓongbingbili ko misa ko Kunzi pisi ka Mʉtʉʉ.
22 Luki limoti, Moɓiso Motu akaɓɨkya ɓɛ ɔɓɨlɨ wasɨ amʉɗɨta na ɓʉnyɛ
ɓɨnvɨ, kyɛ Kunzi ʉpí ɓatʉ nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana pisi ka baya kaɓʉ ka Yeso-
Kilisito apɛpɛ nɨnɔ ʉwanyaga ndɨ.
23 Kambwa Kunzi katiwonisilo pisi ya baya, mʉtʉʉ a ndɨ nɨ atikondogini
ɓɨkpɛkɨ-kpɛkɨ abɛ ɓatʉ ɓa bɔlɔkɔ, kaɓʉndɨla ɓɛ baya yi nɨnɔ inisoni.
24 Mʉtʉʉ a kʉwa ndɨ muɓuɓulyo kusu kadwɛ kʉ kwa kʉ Kilisito odoku
ndɨ mino, kyɛ tinisoni ɓongbingbili ko misa ko Kunzi pisi ka baya.
25 Mbɨya wanʉ, ɓɛyɔ ngbingo wa baya odunuku mino yɔ, takɛgʉ ɓata
kusili ka muɓuɓulyo yi nɨnɔ.
26 A ɓɛyɔ, iɓunu ɓasɨ ma ɓomiko Kunzi, pisi ka baya kunu ka Yeso-
Kilisito.
27 Iyo, iɓunu ɓasɨ nɨɓɔ mogwa ndɨ iɓatiso kʉsɔ ka Yeso-Kilisito, ma kʉwa
abɛ makimokisya Kilisito.

3:13 3:13 Wanda ka Yɨgɨlya 21:23.

28 Kɛgʉ nɛkɨ ɓata na ɓudididi luga ka Ɓayuda na ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓakɛgʉ
Ɓayuda, luga ka ɓosunzu na ɓatʉ niɓɔ ɓakɛgʉ ɓosunzu, luga ka ɓalʉkʉ na
ɓoko. A ɓɛyɔ, iɓunu ɓasɨ ma luki limoti ka matɨkana kunu na Yeso-Kilisito.
29 Kika nɨ ma ɓatʉ ka Kilisito, ma nɛkɨ ka lɨvananza ka Abalahamʉ, na
minisanatʉ ndɛkɛ na agʉmɛ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kunzi awanyaga ndɨ mino.

4

Ɓakilisito ɓakɛgʉ ɓata ɓosunzu, luki limoti, ɓomiko Kunzi

1 Nakapa kaɓɨkya ɓɛ: a ɓɨnza miki kalya lisimo ka abakɨ. Luki limoti,
ngbingo yi nɨnɔ a mbɛyɨ mino mʉkɛɗɛ aka, a mʉɗɔngɔnɨ abɛ musunzu,
gʉtʉgʉ ɓɛyɔ a nɨ ɨyɨ mino mombukwana lɨngama lasɨ.
2 Ka masyɛ mi nɨmɔ, ika mbɛyɨ kusili ka ɓatʉ niɓɔ ɓakakwiso, kadwɛ
wa lɨsyɛ li nɨlɔ abakɨ atwa ndɨ ɨtʉlyana mino.
3 Iɓusu gɔnɨ, ngbingo yi nɨnɔ ta mbɛyɨ ndɨ mino abɛ ɓomiki ɓakɛkɛkɛ,
ta ndɨ ɓosunzu ɓa makpʉmʉka gbalɨ nɨmɔ a ndɨ no ngu kʉgʉ wa ɔɓɨlɨ.
4 Luki limoti, nɨyɔ ngbingo ɨtʉlyana ndɨ, Kunzi atikoku Mikakɨ. Muko
aɓʉkʉta ndɨ, apʉnga ndɨ kakpakyana kusili wa mʉtʉʉ ka Ɓayuda.
5 Kunzi atikoku ndɨ kaʉkʉlaga ɓatʉ niɓɔ ɓa ndɨ kusili wa mʉtʉʉ na
katiitiso ɓomikakɨ.
6 Ko bulyo yi nɨyɔ mo mino ɓomikakɨ, Kunzi otikoku ndɨ Lɨmbɛngɨ ko
Mikakɨ. Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ a ka mambɛngɨ kusu nɨlɔ apamɨkanaga ɓɛ: «Aba!
Baba!»
7 Kinili, wakɛgʉ ɓata musunzu, luki limoti miki wa ndaɓʉ. Yɛkɨ wa miki,
walyatʉ ndɛkɛ lisimo nɨlɔ Kunzi ʉwanyaga ndɨ ɓomikakɨ.

Pɔlɔ akalya kumbu ko bulya ka Ɓagalatia

8 Ka ɓʉndɛlɨ, makamibogigʉ ndɨ Kunzi na ma ndɨ ɓosunzu ka ɓokunzi
ɓa payaya.
9 Luki limoti, mbɨya wanʉ mamibatʉ Kunzi, ikanɨ Kunzi nɔ amumibo.
Ogwogi ɓata ɓʉ kaɨgilya makpʉmʉka magbalɨ mi nɨmɔ kɛgʉ no ngu na
ɨzangɨya? Makapa ɓata kaimigiso ka ɓusunzu?
10 Mɨpága kʉgbɛ ka mʉtʉʉ kunu kʉgʉ wa masyɛ, ɓatɨmba, ɓongbingo
na ɓyanga.
11 Na na kʉɓangakʉ kyɛ akɛgyɨlya abɛ nokwi ɓi ngbufu-ngbufu payaya
ko bulya kunu.
12 Ɓamamakɨ, kikiliki, wikoni abɛ ɨmɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ nɨita mino abɛ
iɓunu. Makɛgyɨlyagʉ ndɨ ɓʉnyɛ gʉtʉgʉ ɓumoti aka.
13 Makaiba ɓɨnza ɓɛ namʉɓɨkyaga ndɨ Mongoni Manza ka nganga ya
mambwa kyɛ na ndɨ no koloɓu.
14 Makwanananatʉ ndɨ kɛɓakyɨlya ɓotikito ikanɨ ketindikogo ko bulya
koloɓu kamɨ. Luki limoti, mɛtɨlya ndɨ abɛ malaika ko Kunzi, abɛ Yeso-
Kilisito mombukwana-dakɨ yi.
15 Ma ndɨ ka magyagya. Ogwi kʉwa ɓata ɓʉ mbɨya wanʉ? A ɓɛyɔ,
nakwanananatʉ ɓi kaiko dɛmʉ kunu: kiko ɓi kanɨ mʉmbanzʉ ɨnyɔgɔ liso
apá mʉtʉ wagɔgɔ, makwanananatʉ ndɨ kɛgyɨlya yi ɓɛyɔ!
16 Niitini kʉwa mumuyoniso kunu mbɨya wanʉ, kyɛ nakamʉɓɨkyaga
makpʉmʉka ma lɨngʉnʉ?
17 Ɓatʉ niɓɔ ɓakaɨpá na iɓunu ɓɔ, tamanaga kaɓʉ kɛgʉ yanza. Ɓakapa
kamugbonosono na ɨmɨ, kyɛ miki ɓakɨgʉmya kʉ kaɓʉ.
18 A ɓɨnza kaɨpá na mʉmbanzʉ ka makpʉmʉka manzanza ɓongbinga
ɓasɨ, kɛgʉ asɨ ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ no mina luga kunu.

19 Ɓomikami, na ɓata na mʉzʉzʉla ko bulya kunu abɛ nimɔ muko ikaga
na imu kambwa wa liɓukuti. Mʉzʉzʉla mi nimɔ ika ndɛkɛ kadwɛ kʉ kwa
kʉ yigya ka Kilisito amumingyano mino.
20 No ɓi kapa ambɛ niki luga kunu mbiya wanʉ, kyɛ nibi ambɛ
nakwanana kamʉnzinilya liki. Mʉ egbomini ko bulya kunu.

Likingyosi ka Agali iɓʉ na Sala

21 Iɓikyoni, iɓunu niɓɔ mapaga kaiko kusili wa mʉtʉʉ, makibogigʉ ɓɛyɔ
mʉtʉʉ aɓikyaga mino?
22 A ɓɛyɔ, ikpikaga ndi ɓɛ Abalahamʉ ʉɓʉkʉta ndi ɓomiki ɓaɓa: ɓemoti
na Agali ninɔ a ndi musunzu, wagɔgɔ na Sala, ninɔ a ndi muko wa ndaɓʉ.
23 Mika musunzu iɓʉkʉta ndi mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ miki wasi iɓʉkʉtaga
mino. Luki limoti, ninɔ ka muko wa ndaɓʉ iɓʉkʉta ndi kaɓyɛnɛnɛ na
agʉmɛ ninɔ Kunzi apá ndi.
24 Biɓʉ yi niyi a abɛ likingyosi. Ɓoko ɓaɓa ɓi niɓa ɓa likingyosi la
ɓagʉmɛ ɓaɓa. Agʉmɛ wa mambwa ni Agali ninɔ ɓomikaki ɓiɓʉkʉtaga
ka ɓusunzu. A likingyosi la agʉmɛ ninɔ igyonosa ndi ka ngʉpa ya Sinai.
25 Agali a likingyosi la ngʉpa ya Sinai ka mugi ma Alabia. A mʉɗɔngɔni
abɛ Yelusalɛma * wa lisyɛ li nili, kyɛ a ka ɓusunzu pa imoti na ɓatʉ kaki
ɓasi.
26 Luki limoti, Yelusalɛma wa kʉgʉ kɛgʉ ka ɓusunzu, iyi ni omosu.
27 A ɓɛyɔ, Moɓiso Motu akaɓikya ɓɛ:
«Gwanɔ magyagya, iwɛ ndʉya, iwɛ ninɔ wakaɓʉkʉtagʉ!
Pamikanaganɔ na magyagya, iwɛ ninɔ wakimʉkanagʉ mʉzʉzʉla ma
liɓukuti!
A ɓɛyɔ, muko ninɔ ɓasikisogo ʉɓʉkʉta ndɛkɛ ɓomiki
ɓakpʉ kakitaga ninɔ ikaga ko vononi.»
28 Ɓamamaki, iɓunu, miɓʉkʉta ndi kaɓyɛnɛnɛ na agʉmɛ ko Kunzi,
mʉɗɔngɔni abɛ Isaka.
29 Ka ɓʉndɛli, miki ninɔ iɓʉkʉta ndi mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ miki wasi
iɓʉkʉtaga mino, agyogyisaga ndi ninɔ iɓʉkʉta ndi pisi ka Limbɛngi ko
Kunzi. Niyɔ yasi a ɓata kaigyonoso aka ka masyɛ mi nima.
30 Luki limoti, Moɓiso Motu akaɓikya ɓʉ? Akaɓikya ɓɛ: «Mukpumyo
muko ninɔ musunzu yi no mikaki, kyɛ mika musunzu kakwananigʉ kalya
lisimo pa imoti no mika muko wa ndaɓʉ.»
31 Kinili ɓamamaki, takɛgʉ ɓomika musunzu, luki limoti, ta ɓomika
muko wa ndaɓʉ.

5

Mukilisito okulikonogoni

1 Kilisito atikʉlaga ndi lingʉnʉ, kyɛ takikonitɔgʉ ɓata ka ɓusunzu.
Wikoni kʉwa wa aka wa, makimokyonitɔgʉ ɓata ka ɓusunzu.
2 Hukononi, imi Pɔlɔ, nakamʉɓikya ambɛ: makikusiso, Kilisito kikigʉ
ɓata na izangiya kʉ kunu.
3 Na ɓata kaigilya kaɓikya ambɛ mʉtʉ wasi ninɔ apa kaikusiso,
okwononi agyi mʉtʉʉ ka Musa masi.
4 Iɓunu niɓɔ makisaga kaiko ɓongbingbili pisi ka mʉtʉʉ, ma
ɓakigbananaga na Kilisito. Izi yɔ ko Kunzi amuzongoni.

4:22 4:22 Wanda ka Mʉpʉnganagi 16:15; 21:2. * **4:25 4:25** *Yelusalɛma:* A likingyosi la dini ka Ɓayuda. **4:27 4:27** Wanda ka Isaya 54:1. **4:30 4:30** Wanda ka Mʉpʉnganagi 21:10.

5 Luki limoti, iɓusu ɓi niɓɔ tabaya, taɓakiguɨmya ko Kunzi ninɔ
atidukusoku ndɛkɛ ɓongbingbili. Takaɓuɨnda nilɔ pisi ko ngu ya Limbɛngi-
Lotu nilɔ akagya ligubo pisi ka baya kusu.
6 A ɓɛyɔ, muɨmbanzu kamatikana na Yeso-Kilisito, kikusiso ikani
kikusisigu a muɗɔngɔni. Luki li nilɔ okitogi ni baya niyɔ akainisoniso
pisi ka sipananisɔ.
7 Ma ndi na yigya yanza kambwa! Wani ɓata nɔ amuɨkpingba ndi kaɓyɛ
makpuɨmuɨka ma lingunu?
8 Ɓulyisyo yi niyɔ kɛgu kotukyoku ko Kunzi ninɔ amuɨmakaga.
9 Ɓɛyɔ ɓaɓikyaga mino ɓɛ: «Sibuɨkusɔ sikɛɗɛ nisɔ ofulisogo mukati,
adukusogoku fufu wasi ɓidayi-dayi.»
10 Imi, na wakiguɨmya kunu, kuɨsɔ ka Mombukwono-dosu. Nakaiba ambɛ
makikigu na tamanaga di na imi. Luki limoti, muɨtu wasi ninɔ akamuɨɓɔɓɔ,
iki wani ikani wani, igyogyisatu ndɛkɛ.
11 Ɓamamaki, imi nakika kaɓikyaga ɓɛ okwononi kaikusiso, ɓa ɓata
kegyogyiso ko bulya iki? Nakiko ɓi kaɓikya ɓɛyɔ iba takɛgu ɓakigbanana.
Luki limoti taɓakigbanana kyɛ nakaɓikyaga bulyo kukwaku ka Kilisito ka
muɨsalaba.
12 Ɓatu niɓɔ ɓakamuɨpuɨta ɓamu na likpuɨmuɨka la kikusiso, okwononi
ɓidukyi ɓakambwa kaɓu ɓigbogbogbo.

Limbɛngi-Lotu na muɨsasa ma nzuɨyi

13 Ɓamamaki, Kunzi amuɨmakaga ndi kyɛ makuɨlikanagi. Luki limoti,
kuɨlikanaga yi niyɔ, kikonitɔgu pisi komosisyo muɨsasa kunu masi ma nzuɨyi.
Tungbulonogoni ka sipananisɔ.
14 A ɓɛyɔ, muɨtuɨu ka Musa masi a ka nima: «Muɨpa ɓɛngɛni muɗɔngɔni
ɓɛyɔ wipaga mino iwɛ mombukwana-daki yi.»
15 Luki limoti, makiko kakuɨkana na kalyanana luga kunu abɛ ɓanyama
ɓotutu, wiminyonito ambɛ makomwonononitɔgu.
16 Kinili, nakamuɨɓikya ɓɛ: wosoni Limbɛngi-Lotu kokpokyoniso ɔɓili
kunu, kuɨwa wa gɔ wa, makikigu ɓata kaɓyɛ muɨsasa kunu ma nzuɨyi.
17 A ɓɛyɔ, muɨsasa ma nzuɨyi abuɨmanaga na nimɔ ma Limbɛngi-Lotu.
Muɨsasa ma Limbɛngi abuɨmanaga na nimɔ ma nzuɨyi. Masɔlɔ ma buɨmana
kaɓu ikaga kuɨwa ɓɛ takagyigu ɓata nilɔ takapa kagya.
18 Luki limoti, kika ni Limbɛngi-Lotu akamukpokyoniso, makɛgu ɓata
ɓosunzu ɓa muɨtuɨu.
19 Tibaga ɓinza ambɛ muɨsasa ma nzuɨyi atitikaga ka makpuɨmuɨka nima:
ɓilya, tamanaga yanyɛ, ɓuɗanda,
20 kaubibiso ɓokunzi gbali, luɨga, muɨyana, saana, imi, kaiko na limbɛngi
likuɗu, kakisa kauɨkitaga ɓɛngɛni, yigbananaga,
21 kaiko na limbɛngi ɓikpo, libuɨma, ligbugbu na makpuɨmuɨka magɔgɔ
muɗɔngɔni abɛ nima. Nakaigilya kamuɨɓikya ɓɛyɔ namuɨɓikya ndi mino
kambwa: niɓɔ ɓakagya makpuɨmuɨka mi nimɔ, ɓakinisonigu ndɛkɛ na pa
ka Ɓuɨngama ko Kunzi.
22 Luki limoti, masɔlɔ ka Limbɛngi-Lotu nima: sipananisɔ, magyagya,
maziyɔ, kaiko na limbɛngi linda, ɓuɨnza, yigya yanza, baya,
23 kaiko ɓitombiii na kaiɓuulyo ɓinza. Kɛgu na muɨtuɨu gutugu mumoti
aka nimɔ apakyaga makpuɨmuɨka ɓɛyɔ ka nima.
24 Ɓatu ka Yeso-Kilisito ɓobongilogoni ndi yigya ya nzuɨyi ka muɨsalaba,
pa imoti na ɓuɨnyɛ niɓɔ uɨkandaga ndi na muɨsasa manyɛ.
25 Limbɛngi atipóni ɔɓili, tosini Limbɛngi li nilɔ gɔni lɔ katikpokyoniso.

5:14 5:14 Wanda ka Ɓalawi 19:18.

26 Takikonitɔgʉ ƀatʉ ƀakɨbɨnɨka, tosini dwanana ikanɨ kaiko na imi luga kusu.

6

Kosingyono ko ngbingo wa ƀʉkpɛkɨ-kpɛkɨ

1 Ƀomika-mama, kika nɨ ƀatokonyini mʉmbanzʉ nɨ anagya ƀʉnyɛ, iƀunu ƀi nɨƀɔ makakpakyana ko ngu ya Lɨmbɛngɨ ko Kunzi, mumigisoni ko pisi yanza, ka ƀutombiii. Wiminyonito sɛ, kyɛ makogwonitɔgʉ gɔnɨ iƀunu ka kʉƀɔƀɔkʉ.
2 Singyononi ko ngbingo wa ƀʉkpɛkɨ-kpɛkɨ, na ƀɛyɔ, motulyasa kʉwa mʉtʉʉ ka Kilisito.
3 Kika nɨ mʉmbanzʉ akaɨmɨna ƀɛ a mʉtʉ wa ɨzangɨya, luki limoti nɨ kɛgʉ ƀɛyɔ, akaɨƀɔ ɨyɨ aka mombukwana-dakɨ yi.
4 Mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka aƀɨmyɨ yɨgya kakɨ ƀɨkpɛ. Kɨna ƀɛ okwononi kaɨbɨba, ogwi magyagya ka lɨmbɛngɨ kakɨ aka. Lukɨ limoti, kikonitɔgʉ na tamanaga ƀɛ ukitogi ƀatʉ ƀagɔgɔ ƀasɨ.
5 A ƀɛyɔ, mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka amalya ndɛkɛ nɨ ɨyɨ yɨgya kakɨ.
6 Mʉtʉ yi nɨnɔ ƀawonisilogo Lɨkpʉmʉka ko Kunzi, okwononi kagbanana mukumbo kakɨ na muwonisilo kakɨ.
7 Ƀakamuƀonitɔgʉ: ƀakatɨbagɨgʉ Kunzi. Masɨ nɨmɔ mʉmbanzʉ akʉnaga, imu gɔnɨ aka mɔ obuulyogo.
8 Mʉtʉ yi nɨnɔ akʉnaga nɨlɔ oƀosilaga mʉsasa ma nzʉyɨ kakɨ, obuulyo ndɛkɛ masɔlɔ ma mʉsasa mi nɨmɔ gɔnɨ mɔ. Masɔlɔ mi nɨ kukwakʉ. Lukɨ limoti, nɨnɔ akʉnaga nɨlɔ aƀosilogo Lɨmbɛngɨ-Lotu, obuulyo ndɛkɛ masɔlɔ nɨmɔ opupogo ka Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ. Masɔlɔ mi nɨ ɔƀɨlɨ wa ƀɛnzɛ na ƀɛnzɛ.
9 Takuponitɔgʉ kagya ƀʉnza. Takodikogi, tobuulyatʉ ndɛkɛ masɔlɔ mi ko ngbingo nɨnɔ akodoku.
10 Kinili, ƀɛyɔ ta mbɛyɨ mino no ngbingo ƀɛnɛ, tugyilyini ƀatʉ ƀasɨ ƀʉnza, kʉgbɛ yi, ƀomomosu ka baya.

Lɨkpʉmʉka la muliƀo

11 Winoni ƀɛyɔ no mino kamukpikilyo moƀiso makpʉkpʉ mi nɨma na maƀɔkʉ kamɨ.
12 Ƀatʉ nɨƀɔ ƀamʉkpamyaga kaikusiso ka mapʉpʉ, ƀakɨsaga kaiwoniso ƀɛ kyɛ ƀambanzʉ ƀʉbɨbɨ. Ƀagyaga ƀɛyɔ kyɛ ƀakugyogyisonitɔgʉ ƀɛ ƀakaƀɨkyaga mongoni ma kukwakʉ ka Kilisito ka mʉsalaba.
13 Ƀatʉ ƀi nɨƀɔ ƀikusisogo, ƀakagyagɨgʉ ɨƀʉ mʉtʉʉ. Ƀakɨsaga kamukusiso kyɛ ƀiki kaɨbɨba na ƀepukulu ƀaya ɨmʉʉsɔ kunu.
14 Ɨmɨ, nakakɨsagɨgʉ inguo ya ɨbɨba yi nɨyɔ, kiki asɨ nɨyɔ aka yɔ ya mʉsalaba ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito. A ƀɛyɔ, pisi ka mʉsalaba mi nɨmɔ, ɔƀɨlɨ a kʉwa abɛ okwoni ku kamɨ, na ɨmɨ gɔnɨ, na kʉwa abɛ nokwoni ndɨ ka ɔƀɨlɨ.
15 Kinili, takikusiso ikanɨ takikusisi, kɛgʉ na ɨzangɨya. Ɨzangɨya nɨ kaiko na ɔƀɨlɨ wambɨya.
16 Mazɨyɔ na ƀʉnza iki na ƀatʉ ƀasɨ nɨƀɔ ƀaƀyɛgɛ pisi yi nɨyɔ, ika gɔnɨ na ƀatʉ ƀasɨ nɨƀɔ Kunzi ʉpʉnaga ndɨ.
17 Katʉkya mbɨya wanʉ, mʉmbanzʉ kegbomisonitɔgʉ ƀata mʉ, kyɛ na na ƀepukulu ka nzʉyɨ nɨƀayɔ akowonisila ƀɛ na mʉtʉ ka Yeso*.
18 Ƀamamakɨ, ɨzɨyɔ ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito iki na iƀunu ƀasɨ. Iyo a ƀɛyɔ!

---

* **6:17 6:17** Pɔlɔ a ndɨ na ƀepukulu ka nzʉyɨ nɨƀayɔ akowonisilo ƀɛ ƀagyogyisa ndɨ ƀɛyɔ ƀagya ndɨ mino Yeso.

Balʉwa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ Ɓaɛfɛsɔ

Lɨkpʉmʉka la mambwa

Pɔlɔ nɔ ukpikilya ndɨ ɓakilisito ɓa Ɛfɛsɔ balʉwa yi nɨmʉ. Akpika ndɨ kanɨ a ka bɔlɔkɔ ka Lʉma. Gʉɗʉ wa Ɛfɛsɔ a ndɨ wanza kʉgbɛ luga ka ɓagʉɗʉ ɓasɨ ɓa Lʉma nɨɓɔ ɓa ka Azia. Ɓatʉ ɓudingi luga kaɓʉ kʉ ɓɛyɔ ɓagyaga ndɨ ɓumbula. Ɓapikilya ndɨ kunzi kaɓʉ nɨnɔ ɓamakaga na Ligiliki ɓɛ Alitemisi ndaɓʉ yanza. Ɓatʉ ɓa Lʉma ɓamakaga ɨɓʉ kunzi yi nɨnɔ ɓɛ Diana. Alitemisi yi nɨnɔ a sanamʉ muko yi. Ɓɨndaga ndɨ kabibiso ka ndaɓʉ yi nɨyɔ. Ɓatʉ ɓasɨ kʉ ɓɛyɔ ɓaɓɨnɨkyana sanamʉ yi nɨyɔ kiki asɨ Ɓayuda aka ɨɓʉ na Ɓakilisito.

Nɨyɔ Pɔlɔ igoku ndɨ ka Ɛfɛsɔ ka lɨgʉndʉ kakɨ ya yɨɓa, ʉpá ndɨ Ɓayuda ɓa kʉ mʉtʉʉ ka lɨsyɛ la mungu kaɓʉ. Kumbuso yi, igoku ndɨ kyɛ kakwananɨgʉ ndɨ kolipya kʉ ɓɛyɔ, luki limoti, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ ɨndatʉ ɓata kaʉnda. Nɨyɔ aga ɓata ka nganga ya yɨsaa, agya ɓyanga ɓɨsaa nɨ anʉɓɨkyaga ɓambanzʉ Mongoni Manza aka (Wanda Ligubo 19-20). Pɔlɔ atʉmbʉlaga ndɨ lɨkpʉmʉka lɨ nɨlɨ ka balʉwa yi nɨmʉ: Kunzi atimibisisa ndɨ nɨlɔ a ndɨ la kɨsʉma, nɨlɔ omosa ndɨ ka ɨzɨyɔ kakɨ. Akaɨɓɨkya ɓɛ ɓamʉmʉla ndɛkɛ makpʉmʉka masɨ ma kʉgʉ wa lɨsyɛ na nɨmɔ ma lɨtɔmbʉ kyɛ Yeso-Kilisito iki ngama kʉgʉ yi. Omotiloku ɓɛ Ɓakilisito ɓokwononi kaʉkanana, na kaiko abɛ ɓomika-muko, kɛgʉ ɓɨnza kaɓɨkya ɓɛ mʉtʉ yi nɨmʉ a Muyuda, ikanɨ nɨnɔ kʉ kɛgʉ yi. Mumuyoniso kaɓʉ a mʉkaka aka, ɨyɨ nɨ Abɨlɨ. Kʉwa wa gʉ wa, ɓakilisito ɓokwononi kalʉmba pa imoti kyɛ Abɨlɨ kundungulyogonɨtɔgʉ.

Pɔlɔ atʉmbʉlagatʉ ndɨ gɔnɨ ɓɛyɔ mʉlʉkʉ okwononi mino kaiko na mukakɨ, ɓɛyɔ ɓomiki ɓokwononi mino kaiko na ɓaɓʉkʉta kaɓʉ, na ɓɛyɔ ɓosunzu ɓokwononi mino kaiko na ɓamombukwana-daɓʉ. Aɓɨkya ndɨ gɔnɨ ɓɛ ɓakilisito ɓokwononi mino kaiko luki limoti na Kilisito.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Yuuso *1:1-2*
Kilisito atiɗukulya ndɨ ɓʉɓʉnga na Lɨmbɛngɨ-Lotu *1:3–3:21*
Tikini na ɔɓɨlɨ wambɨya pa imoti na Kilisito *4:1–6:20*
Yuuso ya muliɓo *6:21-24*

Yuuso

1 Ɨmɨ Pɔlɔ, Kunzi ɛmakaga ndɨ ka sɨpananɨsɔ kakɨ, kaika atʉtʉmbwa ka Yeso-Kilisito. Nakamukpikilyo iɓunu ɓatʉ ko Kunzi nɨɓɔ mabaɨlya Yeso-Kilisito kʉ ka Ɛfɛsɔ*.

2 Kunzi Obosu na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ɓamuɗukilyi ɓʉɓʉnga, ɓamʉpá mazɨyɔ.

Kunzi atiɗukilyaga ɓʉɓʉnga pisi ka Kilisito

3 Kunzi, Abakɨ Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito avɨ ɨbɨba! Atiɗukilyoni ɓʉɓʉnga pisi ka matɨkana na Kilisito, atɨpá ɓapɛpɛ ɓa Lɨmbɛngɨ-Lotu kakɨ kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ.

4 Pisi ka Kilisito, Kunzi atipunogoni ndɨ kaika ɓatʉ kakɨ kambwa kagya ɔɓɨlɨ. Agya ndɨ ɓɛyɔ, kyɛ tiki ɓotu nɨ takɛgʉ na ɨɗa kambwa kakɨ. Ko bulya sɨpananɨsɔ kakɨ,

---

* **1:1 1:1** Moɓiso mandɛlɨ magɔgɔ kɛgʉ no lino la *Ɛfɛsɔ.* Ka masyɛ mi nɨmɔ Pɔlɔ agya ndɨ ka Ɛfɛsɔ, Wanda ka Ligubo 18:19-21; 19:1-40.

5 osisilya ndɨ kambwa aka ɓɛ tika ndɛkɛ ɓomikakɨ pisi ka Yeso-Kilisito.
Abaɨlya ndɨ ɓɛyɔ, kaɓyɛnɛnɛ na sɨpananɨsɔ kakɨ.
6 Tabibisini nɛkɨ Kunzi ka ɨzɨyɔ kakɨ nɨyɔ atɨpá ndɨ pisi ko Mikakɨ
mʉpaka.
7 Pisi ka ɓangʉ ka Kilisito, Kunzi atikulogoni ndɨ, atɨpɨlya ɓʉnyɛ kusu.
Kʉwa wa gɔ wa, atiwonisiloni ndɨ ɓudingi ɓa ɨzɨyɔ kakɨ,
8 atitumiso noyu, atɨpá yimibo yasɨ na akili wasɨ.
9 Atimibisa ndɨ dikiɗi kakɨ, kaɓyɛnɛnɛ na yɨgya yanza kakɨ, nɨlɔ osisilya
ndɨ kambwa aka ɓɛ otulyasa ndɛkɛ pisi ka Kilisito.
10 Tamanaga yi nɨyɔ, Kunzi otulyasa ndɛkɛ ko ngbingo yi nɨnɔ abisa ndɨ:
kamʉmʉla masɨ nɨmɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ na kusili wa mɔnɨ kaiko kusili wa
ɓʉngama ka Kilisito aka yɨkaka.
11 Kʉsɔ wa matɨkana kusu na Kilisito, tinisononi na nɨlɔ atɨwanyaga ndɨ.
A ɓɛyɔ, Kunzi atipunogoni ndɨ kambwa aka, kaɓyɛnɛnɛ na tamanaga kakɨ.
Otulyosaga makpʉmʉka masɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ osisilyogo mino na ɓɛyɔ
apaga mino.
12 Tobibisini nɛkɨ ɓudingi ko Kunzi, iɓusu nɨɓɔ ta ndɨ ɓa mambwa kobiso
tamanaga kusu kʉsɔ ka Kilisito!
13 Iɓunu gɔnɨ, maɓinikyononi ndɨ Kilisito ngbingo yi nɨnɔ mʉkana ndɨ
mino mongoni ma lɨngʉnʉ, Mongoni Manza nɨmɔ amudulyoku ndɨ na
muhukuso. Kʉwa wa, Kunzi amubisa ndɨ na ɨɗa kowonisila ɓɛ ma kʉwa
ɓatʉ kakɨ. Ɨɗa yi nɨ Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨlɔ awanyaga ndɨ.
14 Lɨmbɛngɨ-Lotu li nɨlɔ nɨ mʉkalya ma mambwa ma lisimo nɨlɔ Kunzi
ubisilya ndɨ ɓatʉ kakɨ. Tinisana ndɛkɛ na mʉkalya mɨ nɨmɔ ngbingo yi
nɨnɔ kʉlɨkanaga kusu ɨtʉlyana ndɛkɛ mino. Tobibisini nɛkɨ ɓudingi ko
Kunzi.

Pɔlɔ akaʉlʉmbɨlya ɓakilisito

15 Nukononi ɓɛyɔ maɓɨnɨkyana mino Mombukwono-dosu Yeso na ɓɛyɔ
mʉpaga mino ɓatʉ ko Kunzi ɓasɨ.
16 Kinili, nabibisogo Kunzi masyɛ masɨ ko bulya kunu.
Nakamʉɓʉsalagɨgʉ ka malʉmba kamɨ.
17 Nakʉngaga Kunzi ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito, Baba wa ɨbɨba,
kamʉpá Lɨmbɛngɨ kakɨ iba wikoni na yimibo na ɓʉngbanganya, na kʉ kwa
kʉ mamibo mino ɓɨnza.
18 Nakʉngaga ambɛ amuhukwi mambɛngɨ ɓɨngbanganya, kyɛ mibi
mʉtamanagɨ tino mɔ Kunzi amʉmakaga ndɨ mino. Miba gɔnɨ ɨbɨba yidingi
na lɨngama kakɨ lasɨ nɨlɔ ubisilya ndɨ ɓatʉ kakɨ,
19 miba ngu yidingi nɨyɔ Kunzi atiwonisilo iɓusu ɓi nɨɓɔ takaɓɨnɨkyana.
Owonisila ndɨ ngu kakɨ yasɨ,
20 ngbingo yi nɨnɔ apupisa ndɨ mino Kilisito luga ka ɓamanda, alikiso ka
kʉmbanzɨkanɨkɔ kakɨ kʉ kʉgʉ wa lɨsyɛ.
21 Kʉ ɓɛyɔ, a ngama ka ɓangama ɓasɨ, iki ka ɓatʉ ɓudingi-dingi ɓasɨ
ikanɨ ka ɓotutungyo ɓasɨ, iki ka ɓatʉ ɓo ngu ikanɨ ɓamalaika ɓasɨ. A
ngama kʉgʉ wa masɨ nɨmɔ ɓakwanana katwa ka ɔɓɨlɨ yi nɨmʉna ikanɨ ka
ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ akodoku.
22 Kunzi obisoni ndɨ makpʉmʉka masɨ kusili wa magʉ ka Kilisito, abisa
ndɨ Kilisito kʉgʉ wa makpʉmʉka masɨ, abiso ɓɛ iki mʉ ma kanisa.
23 Kanisa nɨ nzʉyɨ ka Kilisito. Kilisito a wakiko kʉsɔ yi na Kunzi a
mutumo kʉsɔ ka Kilisito.

2

Kainisana na muhukuso pisi ka ɨziɨyɔ ko Kunzi

1 Ka ɓʉndɛlɨ, ma ndɨ ɓukwo ko bulya yɨgya yanyɛ na ɓʉnyɛ kunu.

2 Mɨpága ndɨ ka yɨgya yanyɛ ya ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ, managya mʉtʉʉ ka ngama wo ngu yo ovivi. Ngama yi nɨnɔ a lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ nɨlɔ akagya ligubo kʉsɔ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakaɓangagɨgʉ Kunzi.

3 Ka ɓʉndɛlɨ, ɨɓusu ɓasɨ ta ndɨ gɔnɨ abɛ ɨɓʉ. Ɔɓɨlɨ kusu aɓyɛnɛnɛgɛ ndɨ na mʉsasa ma nzʉyɨ, anagya sɨpananɨsɔ si na nɨsɔ sa mambɛngɨ kusu. Kinili, ko bulya yɨgya kusu yanyɛ nɨyɔ tɨɓʉkʉta noyu, takakwananɨgʉ ndɨ kanyɨka ngbʉta ko Kunzi mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓatʉ ɓagɔ.

4 Luki limoti, kumbu ko Kunzi a yidingi. Ko bulyo ya sɨpananɨsɔ sidingi nɨsɔ atiwonisila ndɨ,

5 ɨɓusu nɨɓɔ ta ndɨ ɓukwo ko bulya ɓʉnyɛ kusu, atɨpá ɓata ɔɓɨlɨ pa imoti na Kilisito. A pisi ka ɨziɨyɔ ko Kunzi yɔ minisana ndɨ mino na muhukuso.

6 Kʉsɔ wa matɨkana kusu na Yeso-Kilisito, Kunzi atipupisa ndɨ pa imoti na ɨɓʉ ka mbʉkʉ, atilikiso na ɨɓʉ ka ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ.

7 Agya ndɨ ɓɛyɔ kyɛ atiwonisili ka ɓyanga nɨɓɔ akodoku ɨziɨyɔ kakɨ yidingi na yɨmbanga. Atiwonisila ɓʉnza kakɨ ka matɨkana kusu na Yeso-Kilisito.

8 A ɓɛyɔ, ɨziɨyɔ ko Kunzi yɔ amʉpá muhukuso pisi ka baya. Muhukuso mi nɨmɔ kotukyokugʉ ku kunu, luki limoti, a apɛpɛ ko Kunzi.

9 Makinisanagʉ ndɨ na imu pisi ka yɨgya kunu. Kinili, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kakwananɨgʉ mino kaiyipo ikubasʉ.

10 A ɓɛyɔ, ta ligubo ko Kunzi, atɨgya ndɨ ka matɨkana kusu na Yeso-Kilisito kyɛ tiki kagya makpʉmʉka manzanza ka ɔɓɨlɨ. Oɓungusyaga ndɨ makpʉmʉka mi nɨmɔ kambwa aka ɓɛkyɛ tiki kagyo yi.

Kaiko luki limoti kʉsɔ ka Kilisito

11 Ɓayuda ɓi nɨɓɔ ɓa na ɓepukulu ɓaya sɨmʉʉsɔ, ɓɨmakaga ɓɛ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓikusiso. Iɓunu ɓi nɨɓɔ makɛgʉ Ɓayuda ɓakɨɓʉkʉta, makɛgʉ na ɓepukulu ɓi nɨɓɔ. Ɓamʉmakaga ɓɛ makɛgʉ ɓakikusiso. Eee, tomononi ɓɛyɔ ma ndɨ mino kambwa,

12 ma ndɨ ɓyɨ na Kilisito, makakwananɨgʉ ndɨ kaiko luga ka ɓomikya Ɓezaleli. Makɛgʉ ndɨ ka ɓagʉmɛ nɨnɔ Kunzi ʉgyɨlya ndɨ kaʉnana na ɨɓʉ. Makɛgʉ ndɨ na mʉtamanagɨ na makɛgʉ no Kunzi ka ɔɓɨlɨ.

13 Luki limoti, mbɨya wanʉ ka matɨkana na Yeso-Kilisito, ɨɓunu nɨɓɔ ma ndɨ ɓyɨ no Kunzi, ma kʉwa ɓɨkpʉɗʉ no Kunzi pisi ka ɓangʉ ka Kilisito.

14 A ɓɛyɔ, ɨyɨ nɔ atɨpá maziɨyɔ. Ɨyɨ nɔ agya ndɨ ɓɛ Ɓayuda na ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda ɓiki luki limoti. Pisi kapá nzʉyɨ kakɨ, mʉlɨlɨ nɨmɔ ʉgbanana ndɨ, agyaga ndɨ ɓɛ ɓiki ɓomuyoniso luga kaɓʉ, kɛgʉ ɓata.

15 Atʉmba ndɨ mʉtʉʉ ka Ɓayuda, ɓopisi ɓi na yɨgyo yi. Ʉgya ɨɓʉ ɓasɨ kaiko ɓatʉ ɓumoti, ɓɨɨta ɓambɨya, ka matɨkana na ɨyɨ. Kʉwa wa gɔ wa, obisa ndɨ maziɨyɔ luga kaɓʉ.

16 Pisi ka kukwakʉ kakɨ ka mʉsalaba, Kilisito ʉmʉmʉla ndɨ ɓasɨ kaiko nzʉyɨ yimoti, atʉmba ndɨ simuyoniso, uhukwilya pisi kamatɨkana no Kunzi.

17 Kilisito odoku ndɨ kapága Mongoni Manza ma maziɨyɔ kunu ka nɨɓɔ ma ndɨ ɓyɨ no Kunzi, na ka nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓuwobi na ɨyɨ.

18 A ɓɛyɔ, pisi ka Kilisito ɨɓusu ɓasɨ, iki Ɓayuda ɨkanɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda, takwanana kasilyo Baba ko ngungu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu li nɨlɔ.

19 Kinili, iɓunu ɓatʉ niɓɔ makɛgʉ Ɓayuda, makɛgʉ ɓata ɓobiko ikani ɓatʉ niɓɔ ɓotukyoku ndɨ ɓyɨ. Luki limoti, ma kʉwa ɓatʉ ɓotu, ɓatʉ ɓa Ndaɓʉ ko Kunzi.
20 Ma kʉwa gɔnɨ iɓunu ɓakipika ka ndaɓʉ nɨyɔ ɓatʉtʉmbwa na ɓogyalandʉ ɓakpɔ ndɨ muɓumbe mi. Yeso-Kilisito mombukwana-dakɨ yi nɨ litalʉ nilɔ osulyaga muɓumbe mi.
21 Pisi ka matɨkana kusu na Kilisito, ndaɓʉ yi nɨyɔ a yakamaga ɓingbufu, na a kʉwa kaidukulogo kaiko yotu kʉsɔ ka Mombukwono-dosu.
22 Iɓunu gɔnɨ ma ɓakipiko pa imoti na ɓatʉ ɓagɔ ɓasɨ kaiko ka ndaɓʉ nɨyɔ Kunzi ikago mino pisi ka Limbɛngɨ kakɨ.

3

Pɔlɔ akaʉtʉmbʉlyaga ɓatʉ niɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda ɓodikiɗi ka Kilisito

1 Kinili, ɨmɨ Pɔlɔ na ka bɔlɔkɔ kyɛ na mʉgya-ligubo ka Yeso-Kilisito ko bulya kunu ɓi niɓɔ makɛgʉ Ɓayuda.
2 A ɓɛyɔ, mʉkanatʉ ndɨ ɓɛyɔ Kunzi ɛpá ndɨ mino ligubo pisi ka ɓʉnza kakɨ ko bulya kunu.
3 Eukwoni ndɨ yimibo, kemibisa ɓodikiɗi kakɨ ɓɛyɔ namukpikilyi ɓi mino ka ɓukuɗu yɔ.
4 Makatangʉlaga moɓiso kamɨ, makwanana kotombisyo ɓɛyɔ nibaga mino dikiɗi ka Kilisito.
5 Kunzi kumibisagʉ ndɨ ɓatʉ ɓandɛlɨ. Luki limoti, mbɨya wanʉ uwonisiloni ɓatʉ kakɨ ɓotu: ɓatʉtʉmbwa na ɓogyalandʉ, pisi ka Limbɛngɨ kakɨ.
6 Dikiɗi yi nɨyɨ: pisi ka Mongoni Manza, ɓakwanana kaʉpá ɓatʉ niɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda na Ɓayuda pa imoti, mʉkalya nɨmɔ Kunzi asʉma ndɨ ko bulya livananza kakɨ. Ɓa mababa ma nzʉyɨ yimoti, ɓakainisono gɔnɨ ɨɓʉ na agʉmɛ nɨnɔ Kunzi awanyaga ndɨ pisi ka Yeso-Kilisito.
7 Kunzi ebisoni ndɨ mʉgya-ligubo wa Mongoni Manza mi nɨmɔ, pisi ka apɛpɛ nɨnɔ ɛpá ndɨ kaɓyɛnɛnɛ no ngu kakɨ.
8 Nakɛgʉ pɔ luki luga ka ɓatʉ ɓasɨ ko Kunzi. Luki limoti, ɓɛpá ndɨ ɨzɨyɔ yi nɨyɔ kaʉɓɨkyaga ɓatʉ niɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda lingama ka Kilisito nɨlɔ kɛgʉ na muliɓo.
9 Nakwanana kauwonisilo ɓatʉ ɓasɨ ɓɨngbanganya ɓɛyɔ Kunzi o mino kotulyoso dikiɗi yi nɨyɔ. Ɨyɨ nɔ agya ndɨ makpʉmʉka masɨ, asʉma ndɨ dikiɗi yi nɨyɔ katʉkya ka ɓʉndɛlɨ.
10 Kinili, mbɨya wanʉ, pisi ka Kanisa, ɓangama ɓasɨ na ɓotutungyo ɓa ɔɓɨlɨ wa kʉgʉ wa lisyɛ ɓakwanana kʉwa kaiba yimibo ko Kunzi. Kunzi owonisilaga yimibo yi nɨyɔ ko ɓopisi dididi.
11 Nɨyɔ yasɨ akaɓyɛnɛnɛ na tamanaga ya ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ ko Kunzi, nɨyɔ otulyosa ndɨ pisi ka Yeso-Kilisito Mombukwono-dosu.
12 Kʉsɔ wa matɨkana kusu na Yeso-Kilisito na pisi ka baya kusu kʉ kakɨ, takwanana kodoku kambwa ko Kunzi limbɛngɨ ɓɨdɛɛɛ.
13 Kinili, nakamʉkʉnga ambɛ makogwonitɔgʉ ɓʉpɔ ka yigyogyiso yi nɨyɔ nakaigyogyiso ko bulya kunu. Yigyogyiso yi nɨyɔ akamʉpá ɨbɨba ya lingʉnʉ.

Ɓudingi ɓa sipananɨsɔ ka Kilisito

14 Kinili, nakoɓuna moli kambwa ko Kunzi Baba,
15 nɨnɔ apága ɔɓɨlɨ ka ɓɛvananza ɓayasɨ kʉgʉ wa lisyɛ na kʉnʉ kusili wa mɔnɨ.

16 Nakakʉnga Kunzi nɨnɔ a na ɨbɨba yidingi na lɨngama lasɨ ambɛ amʉpí
ɓʉpʉpʉ pisi ka Lɨmbɛngɨ kakɨ iba miki no ngu ka mambɛngɨ kunu.
17 Kilisito iki ka mambɛngɨ kunu pisi ka baya. Wikoni no lyo ka
sɨpananɨsɔ, migwinonogo ɓingbufu kʉsɔ yi.
18 Kʉwa wa, makwanana kotombisyo pa imoti na lɨvananza lasɨ ko Kunzi
ɓɛ Kilisito atɨpaga kʉgbɛ.
19 Iyo, makwanana ɓanʉ kotombisyo sɨpananɨsɔ si nɨsɔ gʉtʉgʉ ɓɛyɔ
okitogi nɨmɔ yimibo yasɨ yɔ, iba miki kʉwa na ɔɓɨlɨ wasɨ ko Kunzi, Kunzi
ika mutumo kʉsɔ kunu.
20 Kunzi a no ngu kagya yakpʉ kakɨtaga nɨyɔ takʉngaga na nɨyɔ
tatamanaga, agyaga ligubo kʉsɔ kusu pisi ko ngu yi nɨyɔ.
21 Ɨbɨba kʉ kakɨ, ka kanisa na pisi ka Yeso-Kilisito, ka ɓongbinga ɓasɨ na
ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! A asɨ ɓɛyɔ aka yɔ.

4

Kaiko luki limoti kʉsɔ ka Kilisito

1 Ɨmɨ nɨnɔ na ka bɔlɔkɔ kyɛ naguguɓyogo Mombukwono-dosu, na nɛkɨ
kamʉɓɨkya ambɛ iɓunu ɓi nɨɓɔ Kunzi amʉmakaga, wikoni na yɨgya nɨyɔ
okwononi na molikoni mi nɨmɔ.
2 Wikoni masyɛ masɨ ɓakisiso, ɓotombiii na lɨmbɛngɨ lɨnda, manokiby-
ono luga kunu ka sɨpananɨsɔ.
3 Gyoni yapʉ koɓuulyo yimoti nɨyɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu akamʉpá pisi ka
mazɨyɔ nɨmɔ akamʉmʉmʉla pa imoti.
4 Nzʉyɨ a yimoti, Lɨmbɛngɨ-Lotu a limoti gɔnɨ. Kunzi amʉmakaga ka
mʉtamanagɨ mumoti gɔnɨ.
5 Mombukwono-dosu a ɓemoti, baya yimoti, iɓatiso yimoti,
6 Kunzi a ɓemoti, Abakɨ ɓatʉ ɓasɨ, a kʉgʉ ka ɓasɨ, agyaga ligubo pisi ka
ɓasɨ na a kʉsɔ ka ɓasɨ.
7 Luki limoti, Kunzi apá ndɨ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka ɨzɨyɔ, Kilisito apá ɨyɨ
apɛpɛ.
8 Kinili ikpikaga ɓɛ:
«Ngbingo yi nɨnɔ aɗaka ndɨ mino kʉgʉ,
aga ndɨ na ɓatʉ ɓa bɔlɔkɔ,
ʉpá ɓambanzʉ ɓapɛpɛ.»
9 «Aɗaka ndɨ kʉgʉ.» Isi yi sɛ kʉwa nɨ ɨkɨ? Isi yi nɨ kambwa kaɗaka, Kilisito
osya mbɛyɨ ndɨ kusili kʉgbɛ, kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ.
10 Nɨnɔ osyoku ndɨ, ɨyɨ gɔnɨ nɔ aɗaka ndɨ kʉgʉ kʉgbɛ kakɨtaga lɨsyɛ kyɛ
ɨtʉlyanɨ ka ɓapa ɓayasɨ.
11 Ɨyɨ nɔ ʉpá ndɨ ɓambanzʉ ɓapɛpɛ dididi: ʉpá ndɨ ɓatʉ ɓagɔ kaiko
ɓatʉtʉmbwa, ɓagɔ ɓogyalandʉ, ɓagɔ ɓaɓɨɓɨkya ɓo Mongoni Manza, ɓagɔ
ɓata ɓapasɨtɛlɛ na ɓowonisilo.
12 Agya ndɨ ɓɛyɔ, kyɛ ɓatʉ ko Kunzi ɓiki ɓʉkwanana kotulyoso ligubo kakɨ,
ko bulya lipipiko la kanisa, nzʉyɨ ka Kilisito.
13 Kʉwa wa gɔ wa, iɓusu ɓasɨ tika kʉwa luki limoti ka baya kusu,
tamiba ɓasɨ Miko Kunzi. Tɨita ɓatʉ ɓʉngata ka baya, tiko na yɨgya yanza
mʉɗɔngɔnɨ abɛ Kilisito.
14 Kʉwa wa, takikigʉ ɓata abɛ ɓomiki kaamama ɓɨgbagbagba abɛ ɨngbɔlɔ
nɨyɔ mbumbo oyungaga ka lɨmbɛngɨ lo liɓo. Takikigʉ ɓata kogwogwo ka
mʉtʉʉ ka ɓatʉ gbalɨ nɨɓɔ ɓʉɓɔɓɔgɔ ɓɛngɛnɨ na kaʉbʉmya pisi ka ɓokoli
kaɓʉ.

4:8 4:8 Wanda ka Mambʉ 68:19.

15 Luki limoti, pisi kaɓɨkyaga lɨngʉnʉ ka sɨpananɨsɔ, topingo ka
makpʉmʉka masɨ na kadwɛ kʉ kwa kʉ tɨɨta mino abɛ Kilisito nɨnɔ a mʉ
ma kanisa.
16 Pisi kʉ kakɨ, mababa masɨ ma nzʉyɨ a pa yimoti na ka yimoti. Na nzʉyɨ
yasɨ a yakizukyonogo ɓɨnza ko ngu ya moziko. Kʉwa wa, ngbingo yi nɨnɔ
lɨbaba limoti-limoti o mino kagya ligubo ɓɛyɔ okwononi mino, nzʉyɨ yasɨ
akangata na kaipiko ka sɨpananɨsɔ.

Ɔɓɨlɨ wambɨya kʉsɔ ka Kilisito

17 Kinili nakaɨtatanaga na iɓunu ko lino ka Mombukwono-dosu ɓɛ: ɔɓɨlɨ
kunu kikonitɔgʉ ɓata abɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi. Tamanaga kaɓʉ
ikaga asɨ ya payaya aka.
18 Yimibo kaɓʉ opiyoni biti ɓipi, ɓakɛgʉ na ɔɓɨlɨ nɨnɔ Kunzi apága. A
ɓɛyɔ, ɓakibigʉ luki gʉtʉgʉ limoti aka kyɛ ɓa na mʉ mapʉ.
19 Ɓakɛgʉ gʉtʉgʉ no mikyo suni aka. Ɓipóni asɨ ka yɨgya yanyɛ aka na
ɓanagya makpʉmʉka manyɛnyɛ masɨ nɨ ɓakɛgʉ na kʉɓangakʉ.
20 Luki limoti, ɓakamuwonisilagʉ ndɨ iɓunu ɓɛyɔ ko bulya ka Kilisito!
21 Mʉkanatʉ ndɨ mongoni ka Yeso ɓɨnza, ɓamuwonisilo lɨngʉnʉ nɨlɔ a
kʉsɔ kakɨ.
22 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, makwanana nɛkɨ kaasanana na yɨgya kunu yandɛlɨ,
mopupa ka ɔɓɨlɨ kunu wandɛlɨ nɨnɔ apága mʉsasa ma kʉɓɔɓɔkʉ nɨmɔ
atɨkaga mʉmbanzʉ kapʉtɨkana.
23 Okwononi kaiko ɓatʉ ɓambɨya ka mambɛngɨ na tamanaga kunu,
24 mogulya ka ɔɓɨlɨ wambɨya nɨnɔ Kunzi agya ndɨ ka likingyosi kakɨ.
Ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ a wongbingbili na a na ɓutu ɓa lɨngʉnʉ.
25 Kinili, okwononi kaasanana na ɓɔngɔ! Mʉmbanzʉ wasɨ aɓɨkyagɨ
mamakɨ lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ, kyɛ iɓusu ɓasɨ ta mababa ma nzʉyɨ yimoti
aka.
26 Kika nɨ mongbutini, makogwonitɔgʉ ka ɓʉnyɛ. Okwononi ngbʉta
kunu osyi kambwa mɔnɨ kogwo.
27 Makasilyonitɔgʉ mumuyoniso ngbingo gʉtʉgʉ ɨki yi aka
kamʉndʉngʉlyaga.
28 Nɨnɔ iɓaga ndɨ, asɨ kuɓakʉ, luki limoti iɗukufi ɓiguɓu kagya ligubo na
maɓɔkʉ kakɨ. Kʉwa wa gɔ wa, ika na ɔɓɨlɨ wanza. Akwanana gɔnɨ kaiko
no luki kausingyo nolu ɓatʉ ɓa yangya.
29 Mʉnzɨna manyɛ gʉtʉgʉ mumoti aka kopuponitɔgʉ ka nɔkʉ kunu.
Ɓikyogoni nɨmɔ aka mɔ manza, nɨmɔ akwanana kaika na ɨzangɨya
kaupiko ɓatʉ ɓagɔ na nɨmɔ akwanana kapá ɨzɨyɔ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓiko
kamʉmʉkana.
30 Makalyisisonitɔgʉ Lɨmbɛngɨ-Lotu kumbu. Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ a ɨɗa
nɨyɔ Kunzi amubisa ndɨ kowonisila ɓɛ ma ɓatʉ kakɨ kadwɛ ka lɨsyɛ nɨlɔ
amʉkʉlaga ndɛkɛ mino ka ɓʉnyɛ.
31 Wosoni tamanaga yasɨ ka mumuyoniso: gbɔkɔ, ngbʉta, pamɨkanaga
na mosikoni. Wosoni ɓʉnyɛ ɓasɨ!
32 Luki limoti, wikoni ɓanza, ɓutumo na sɨpananɨsɔ luga kunu. Pilyononi
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kunzi amʉpɨlya ndɨ mino pisi ka Kilisito.

5

Kaiko ka ɓʉngbanganya

1 Ma ɓomiki nɨɓɔ Kunzi ʉpaga, ɓyeni nɛkɨ yɨgya kakɨ.

2 Wikoni na sɨpananɨsɔ luga kunu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kilisito atɨpa ndɨ mino. Apá ndɨ ɔɓɨlɨ kakɨ ko bulya kusu abɛ apɛpɛ nɨnɔ wa sʉ yanza kambwa ko Kunzi.
3 Ma ka lɨvananza ko Kunzi, kinili yɨgya yasɨ ya ɓʉɗanda, ya mʉsʉgʉ, gʉtʉgʉ ya mʉsasa ma mukumbo aka kinisononitɔgʉ luga kunu.
4 Kɛgʉ gɔnɨ ɓɨnza kopupisogo mʉnzɨna ma gbalɨ, mo suni ikanɨ manyɛ, kyɛ kɛgʉ na ɨzangɨya. Luki limoti, mʉnzɨna kunu iki nɨmɔ mumigisyo Kunzi ɨbɨba aka.
5 Wiboni ɓɨnza ambɛ: aɗanda wasɨ, mʉtʉ wa mʉsʉgʉ na nɨnɔ wa mʉsasa ma mukumbo (mʉsasa ma mukumbo a mʉɗɔngɔnɨ abɛ kaubibiso ɓokunzi), nɨɓɔ ɓasɨ ɓakinisonigʉ ndɛkɛ ka Ɓʉngama ka Kilisito na ko Kunzi.
6 Mʉmbanzʉ kamuɓonitɔgʉ na mʉnzɨna ma payaya, kyɛ inguo ya mʉnzɨna mi nɨmɔ, alɨkyaga ngbʉta ko Kunzi ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakaɓangagɨgʉ.
7 Kinili, makusyonitɔgʉ inguo ya ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ka mʉɗɔngɔ.
8 Mikaga ndɨ kambwa ko biti, luki limoti, mbɨya wanʉ, pisi ka matɨkana kunu na Mombukwono-dosu, ma kʉwa ka ɓʉngbanganya. Wikoni na yɨgya abɛ ɓatʉ ɓa ɓʉngbanganya.
9 A ɓɛyɔ, masɔlɔ ma ɓʉngbanganya nɨ ɓʉnza, ɓungbingbili na lɨngʉnʉ.
10 Gyoni yapʉ kotombisyo makpʉmʉka nɨmɔ aɓosogo Mombukwono-dosu.
11 Makomotikononitɔgʉ ka makpʉmʉka ma payaya nɨmɔ ɓagyaga ko biti. Luki limoti, pupisoni ka ɓʉngbanganya.
12 A ɓɛyɔ, makpʉmʉka mi nɨmɔ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓagyaga ko dikiɗî, apágatʉ suni kopupiso yi.
13 Wɨna sɛ, ngbingo yi nɨnɔ ɓopupisaga mino dikiɗî, lɨkpʉmʉka li ipupisaga kʉwa ka ɓʉngbanganya.
14 A ɓɛyɔ, masɨ nɨmɔ ipupisaga ka pa yangba, ɨɨtaga kʉwa ɓʉngbanganya. Kinili ɓaɓɨkyaga ɓɛ:
«Ɨwɛ mʉna wa ka tɔtɔ aaa, zuzuko!
Pupoku ka ɔɓɨlɨ ka ɓamanda,
Kilisito anzɛ kʉgʉ kakʉ.»
15 Wiminyonito nɛkɨ na yɨgya kunu. Makikonitɔgʉ abɛ ɓongingi, luki limoti, wikoni abɛ ɓatʉ ɓa yimibo.
16 Wakiko no ngbingo kagya luki, ngbingo yi nɨnɔ kuukogɔnɨtɔgʉ, kyɛ masyɛ mi nɨmana, a manyɛ.
17 Makikonitɔgʉ nɛkɨ ɓongingi, luki limoti, gyoni yapʉ kaiba nɨlɔ Mombukwono-dosu akapa.
18 Makodomwonitɔgʉ vinya, kyɛ apʉtaga mʉ ka mʉmbanzʉ, luki limoti, wikoni ɓutumo na Lɨmbɛngɨ-Lotu.
19 Tumisonogoni mambɛngɨ na mambʉ, mambʉ mubibiso na mambʉ nɨmɔ akotukyoku ka mambɛngɨ. Mumbimbimbyoni, mabibiso Mombukwono-dosu ka mambɛngɨ kunu masɨ.
20 Mumigisilyoni Kunzi Baba ɨbɨba masyɛ masɨ na ka makpʉmʉka masɨ, ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito.

Mʉtʉʉ ko bulya ka ɓoko na ɓambʉnyaɓʉ

21 Ɓongononi mabɔbɔ ko bulya kʉɓangakʉ ka Kilisito nɨkwɔ a kʉsɔ kunu.
22 Iɓunu ɓoko aaa, huɓongoni ɓombunyonu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ maɓangaga mino Mombukwono-dosu.
23 A ɓɛyɔ, mʉlʉkʉ nɨ mʉ ka mukakɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kilisito o mino mʉ ma kanisa. Kilisito nɨ Muhukuso wa kanisa, na kanisa a nzʉyɨ kakɨ.

24 Ɓoko ɓakwanana nɛkɨ kaʉɓanga ɓambʉnyaɓʉ ka makpʉmʉka masɨ,
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ kanisa aɓangaga mino Kilisito.
25 Iɓunu ɓalʉkʉ aaa, huponi ɓoko kunu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kilisito apa
ndɨ mino kanisa. Apá ndɨ ɔɓɨlɨ kakɨ ko bulyo yi.
26 Agya ndɨ ɓɛyɔ, koɓuɓiso kanisa ɓitu ko bulya ko Kunzi, ongumasa pisi
ko liɓo* na mʉnzɨna.
27 Abaɨlya ndɨ ɓɛ kanisa inisoni kambwa kakɨ na ɨbɨba, nɨ kɛgʉ na ɨɗa
ikanɨ ɨɓɔ yagɔgɔ gʉtʉgʉ imoti aka. Luki limoti, iki ɓitu nɨ kɛgʉ wa ɓamɨnya
mino.
28 Ɓalʉkʉ ɓakwanana nɛkɨ kaʉpa ɓoko kaɓʉ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ɓapago
mino nzʉyɨ kaɓʉ ɓamombukwana-daɓʉ ɓi. Nɨnɔ apaga mukakɨ, ɨpaga ɨyɨ
mombukwana-dakɨ yi.
29 A ɓɛyɔ, kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ omuyoni nzʉyɨ
kakɨ ɓɨkpɛ. Luki limoti, olyolyisogo, anoɓuulyo mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kilisito
agyaga mino na kanisa.
30 A ɓɛyɔ, ta mababa ma nzʉyɨ kakɨ.
31 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ikpikaga mino ɓɛ: «Kinili, mʉlʉkʉ asaga ndɛkɛ abakɨ
na amakɨ ɓakpakpana na mukakɨ, ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa ɓɨita kʉwa nzʉyɨ yimoti.»
32 A yapʉpʉ kʉgbɛ kotombisyo dikiɗi yi nɨyɨ, luki limoti, ɨmɨ
nakamʉɓɨkya ambɛ a lɨkpʉmʉka lɨ nɨlɔ akanda Kilisito na Kanisa.
33 Luki limoti, a gɔnɨ ko bulya kunu: mʉlʉkʉ wasɨ akwanana kapa
mukakɨ ɓɛyɔ ɨpago mino mombukwana-dakɨ yi, muko aɓanga mbʉnyakɨ.

6

Mʉtʉʉ ko bulya ka ɓomiki na ɓaɓʉkʉta kaɓʉ

1 Iɓunu ɓomiki, huɓongoni ɓaɓʉkʉta kunu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
Mombukwono-dosu apaga mino. Mokwononi kagya ɓɛyɔ.
2 Mʉtʉʉ ma mambwa nɨmɔ Kunzi apá ndɨ mino agʉmɛ nɨma: «Mʉɓanga
abakʉ na amakʉ,
3 kyɛ wiki ɓɨnza, wika gɔnɨ na ɔɓɨlɨ mʉnda.»
4 Sɛ kʉwa iɓunu ɓababa, makutulisonitɔgʉ ɓomikunu mambɛngɨ. Luki
limoti, ukwisoni, manʉtɨwa na manuwonisilo mʉtʉʉ ka Mombukwono-
dosu.

Mʉtʉʉ ko bulya ka ɓosunzu na ɓamombukwana-daɓʉ

5 Iɓunu ɓosunzu aaa, huɓongoni ɓamombukwana-donu ɓi nɨɓana kʉnʉ
ka lɨtɔmbʉ, manʉbibiso na lɨmbɛngɨ limoti, mʉɗɔngɔnɨ abɛ makiko ɓi
kagugubyo Kilisito.
6 Makugugubyonitɔgʉ asɨ ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ ɓo mino kamʉnda
kyɛ minisoni ɓanza. Luki limoti, tulyosoni sɨpananisɔ ko Kunzi na
mambɛngɨ kunu masɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓosunzu ka Kilisito.
7 Gyoni ligubo kunu la ɓusunzu na lɨmbɛngɨ lanza mʉɗɔngɔnɨ
abɛ makiko kagyɨlya Mombukwono-dosu. Makogyonitɔgʉ abɛ makiko
kagyɨlya mʉmbanzʉ.
8 Wiboni ambɛ mʉmbanzʉ kiko musunzu ikanɨ mʉkʉlɨkanaga,
Mombukwono-dosu akalya ndɛkɛ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka kaɓyɛnɛnɛ na
ɓʉnza nɨɓɔ ika kanɨ ogyoni ndɨ.

---

* **5:26 5:26** *pisi ko liɓo:* Akanzɨna ko bulya iɓatiso (wanda gɔnɨ Tito 3:5). **5:31 5:31** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 2:24. **6:3 6:3** Wanda ko Pupo 20:12; Yɨgɨlya 5:16.

9 Iɓunu ɓamombukwana-daɓʉ, ugyilyoni ɓosunzu kunu ɓɛgɛyɔ. Wosoni kaʉnyakilya ɓinyaka-nyaka. Wiboni ambɛ iɓunu na ɓosunzu kunu ma na Muwonisilo ɓemoti kʉgʉ wa lisyɛ. Ɨyi ʉminaga ɓatʉ ɓasi mʉɗɔngɔni aka.

Makpʉmʉka ma lʉnga ka Mukilisito

10 Ka muliɓo, kisoni ngu kunu pisi ka matikana na Mombukwono-dosu ko ngu kaki yidingi.
11 Voni makpʉmʉka ma lʉnga masi nimɔ Kunzi akamʉpá, iba mumuyoniso kamundungilyogonitɔgʉ na ɓokoli kaki. 12 A ɓɛyɔ, takɛgʉ kabʉmana na ɓatʉ ɓa ɔɓili yi nimʉ. Luki limoti, takabʉmana na ɓotutungyo ɓa kʉgʉ wa lisyɛ, ɓangama, ɓatʉ ɓo ngu na ɓamombukwana ɔɓili yi nimʉna wo biti mʉ.
13 Kinili, voni mbiya wanʉ makpʉmʉka ko Kunzi masi ma lʉnga! Kʉwa wa gɔ wa, ngbingo yi ninɔ lisyɛ lanyɛ odoku ndɛkɛ mino, makwanana kaisulyo kambwa ka mumuyoniso. Ka muliɓo ma lʉnga, makwanana kaiko ɓakisulyo.
14 Yɛki a ɓɛyɔ, wikoni ɓakitʉlya: mikandila lingʉnʉ ɓingbufu abɛ mʉkaɓa, mimokisyo ɓungbingbili abɛ kutuko kwa ngwɛyi nikwɔ oɓuulyogo mbanzi.
15 Wimokisyoni kɛkɛlɛ yiɓikyaga Mongoni Manza ma maziyɔ abɛ ɓɛkpakʉ.
16 Baya kunu iki ɓongbinga ɓasi abɛ kɔpi niyɔ makwanana na iyu kolimogo ɓuku ɓa ɓomongwo ɓasi ka Mumuyoniso.
17 Vonito gɔni muhukuso abɛ ikpakpasʉ sa ngwɛyi na Likpʉmʉka ko Kunzi abɛ dʉkpa niyɔ Limbɛngi-Lotu atipá.
18 Nimɔ masi, mukungogoni Kunzi ɓongbinga ɓasi ka mobi ma malʉmba masi mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ Limbɛngi-Lotu iko mino kamuwonisilo. Wikoni ɓongbinga ɓasi ɓakitʉlya, hulumbilyoni ɓatʉ ko Kunzi ɓasi.
19 Ikungilyonito gɔni, iba ngbingo yi ninɔ nanzinaga ɓanʉ mino, Kunzi ɛwanyi ɓɛyɔ nakwanana mino kaɓikya. Kʉwa wa gɔ wa, nakikigʉ kazakaɗaga kaibisikoso dikiɗi ya Mongoni Manza.
20 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ no mino ka bɔlɔkɔ ɓɛnɛ, na imi mʉɓiɓikya wa Mongoni Manza mi nimɔ aka mɔ. Ikungulyoni nɛki iba nakikonito na kʉɓangakʉ, luki limoti, iba naɓikyagi ɓɛyɔ okwononi mino.

Yuuso ya muliɓo

21 Nakapa ambɛ wibonito gɔni iɓunu likpʉmʉka kami na ligubo nilɔ nakagya. Momosu mʉpaka na mʉgya-ligubo ka Mombukwono-dosu ɓɛyɔ ka Tikiko amʉpágatʉ ɓanʉ mongoni masi.
22 Namutikilyi ambɛ amʉpági mongoni kusu, amutumisa gɔni mambɛngi.
23 Kunzi Baba na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ɓuɗukilyi ɓomomosu ɓasi maziyɔ, ɓʉpá sipananisɔ na baya!
24 Ɨziyɔ ko Kunzi iki pa imoti na ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓapaga Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito na sipananisɔ nisɔ kɛgʉ na muliɓo.

Balɯwa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ
Ƀafilipi
Lɨkpɯmɯka la mambwa

Pɔlɔ nɔ ukpikilya ndɨ ƀakilisito ƀa Filipi balɯwa yi nɨmɯ. Ka lɨgɯndɯ kakɨ ya yɨƀa, aƀɨkyaga ndɨ Mongoni Manza ka gɯɗɯ yi nɨnɔ kadwɛ kɯ kwa kɯ ƀatɯ ƀa gɯɗɯ yi nɨnɔ ƀaƀɨnɨkyana ndɨ mino (Wanda Ligubo 16:11-40). Nɨyɔ ƀagwi ka bɔlɔkɔ ko bulya ligubo ka Mombukwono-dosu, Ƀafilipi ƀɯmɯmɯla ndɨ ƀangyɔ, ƀatɨkɨlya ndɨ na alɯkɯ ƀemoti nɨnɔ ina ndɨ Epafolodito.

Pɔlɔ ukpikilya kɯwa ndɨ balɯwa yi nɨmɯ ko ngbingo yi nɨnɔ, kaumigisyo ɨbɨba, na kaɯƀɨkya gɔnɨ ƀɛ ɯmɨnatɯ ndɨ ƀangyɔ ƀi nɨƀɔ ƀatikilyoku ndɨ. Ʊƀɨkya gɔnɨ ƀɛ ƀigwinonogi yapɯ ka baya, ƀakapílyonitɔgɯ Kunzi mɯgɔngɯ ikanɨ kaɯmɯkana ƀatɯ ƀi nɨƀɔ ƀakaɯpá ƀambanzɯ mɯtɯɯ di na nɨmɔ ko Kunzi. Utomosya ƀata ƀɛ ƀiitoni luki limoti na Kilisito, na a mɯtamanagɨ mi nɨmɔ okwononi iki luga kaƀɯ.

Yɨgbananaga ya kɨtaƀɯ yi nɨyɨ:

Yuuso, na malɯmba *1:1-11*
Ƀɛyɔ Pɔlɔ o mino kaɨna ɔƀɨlɨ *1:12-30*
Yeso-Kilisito aka nɔ a mɯtɯ yi nɨnɔ kɨbɨnɨkagɯ ndɨ *2:1-18*
Yɨgya ka Timotio ɨƀɯ na Epafolodito *2:19-30*
Mɯmbanzɯ okwononi kaƀosilo Kunzi *3:1–4:9*
Pɔlɔ akaumigisyo Ƀafilipi ɨbɨba *4:10-20*
Yuuso ya muliƀo *4:21-23*

Yuuso

1 Ɨmɨ Pɔlɔ iƀusu na Timotio, ƀosunzu ka Yeso-Kilisito iƀusu ƀɔ tamukpilyi
iƀunu ƀatɯ ƀasɨ ƀa gɯɗɯ wa Filipi balɯwa yi nɨmɯ. Tukpikilyi ƀatɯ ko
Kunzi ƀasɨ pisi ka Yeso-Kilisito pa ɨmoti na ƀapatɯ ƀa kanisa na ƀadiakɛlɛ.
2 Obosu Kunzi na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ƀamuɗukilyi ɨzɨyɔ na
mazɨyɔ.

Pɔlɔ akamigisya Kunzi ɨbɨba

3 Namigisyaga Kunzi ɨbɨba ƀongbinga ƀasɨ wa namɯtamanaga mino.
4 Ƀongbinga ƀasɨ wa nikaga mino kamɯlɯmbɨlya, nalɯmbaga na
ɨgyagya,
5 kyɛ tamatɨkana ndɨ na iƀunu katɯngbɯla ligubo lɨƀɨkyaga Mongoni
Manza katɯkya ka lɨsyɛ nɨlɔ mabaya ndɨ mino na kadwɛ mɔnɨ na
ƀɯƀwanɯ.
6 Nakaiba ƀɨnza ambɛ Kunzi nɨnɔ apɯnga ndɨ ligubo nɨlɔ lanza lɔ kɯsɔ
kunu, idukulaga ndɛkɛ nolu kadwɛ kɯ kwa kɯ omosisya ndɛkɛ mino ka
lɨsyɛ nɨlɔ Yeso-Kilisito ɨgoku ndɛkɛ mino.
7 A ƀɨnza kɯgbɛ ɨmɨ kaiko na mɯtamanagɨ manza ko bulya kunu ƀasɨ.
Nobiso lɨmbɛngɨ kamɨ kɯgɯ kunu kyɛ iƀunu ƀasɨ tomotikononi na iƀunu ka
ligubo nɨlɔ Kunzi ewonisilo mino ɨzɨyɔ kakɨ. A ƀɛyɔ, mogyini ƀata ƀɛgɛyɔ
wa no mino ka bɔlɔkɔ wanɯ mɯɗɔngɔnɨ ƀɛgɛyɔ na ndɯkɯ mino kaƀɨkyaga
no ngu Mongoni Manza na kowonisilo ƀɛ a malɨngɯnɯ.
8 Kunzi akaiba ƀɛ nɨlɔ nakaƀɨkya a lɨngɯnɯ. Namɯpaga ƀasɨ kɯgbɛ ƀɛyɔ
Yeso-Kilisito amɯpaga mino.

9 Namʉlʉmbilyaga ambɛ sipananisɔ kunu idukulogi kʉgbɛ. Sipananisɔ
nisɔ amuitiso kaiko na yimibo ya lingʉnʉ na mutombisyi manza,
10 iba wiboni kapʉnaga nilɔ a lanza kʉgbɛ. Kʉwa wa, mika ɓingɔ, ni
makɛgʉ wa ɓamuyoyiso mino ka lisyɛ nilɔ Kilisito igoku ndɛkɛ mino.
11 Pisi ka Yeso-Kilisito, ɔɓili kunu otuma ndɛkɛ na yigya ya ɓungbingbili
ko bulya ibiba na kadondisyo Kunzi.

Yidukulogo yo Mongoni Manza

12 Iɓunu ɓamamaki, nakapa ambɛ wiboni ɓɛ likpʉmʉka nilɔ esilya ndi
lɔ, ilu lɔ odukulaga ndi Mongoni Manza.
13 Kinili ɓasʉda ɓasi niɓɔ ka ngama mudingi na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasi
ɓakaiba ɓɛ na ka bɔlɔkɔ kyɛ nakagugubyo Kilisito.
14 Mongoni ma ligwigwi kami ʉmatilya ndi ɓomomosu ɓudingi luga ka
niɓɔ ɓa ndi kani ɓoɓinikyonini baya kʉgbɛ. Ɓapʉnga kʉwa ndi kaɓikyaga
Likpʉmʉka ko Kunzi na kɛkɛlɛ ni ɓakɛgʉ ɓata na kʉɓangakʉ.
15 A lingʉnʉ ɓɛ ɓatʉ ɓudingi luga kaɓʉ, ɓakaɓikyaga Mongoni Manza
ka Kilisito na imi na ɓoɗongoso. Luki limoti, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakaɓikyaga na
limbɛngi lanza.
16 Niɓɔ ɓagyaga ɓɛyɔ kyɛ ɓɛpatʉ. Ɓakaiba ɓɛ na wakitʉlya kaamalya
Mongoni Manza.
17 Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakaɓikyaga Mongoni Manza ka Kilisito na imi na
ɓoɗongoso, ɓanasima ɓɛ ɓakamatila yigyogyiso kami wa no mino kʉnʉ
ka bɔlɔkɔ.
18 Mʉtamanagi kaɓʉ kika mongbingbili ikani manyɛ, kagyigʉ likpʉmʉka
kyɛ iɓʉ ɓasi ɓakaɓikyaga Mongoni Manza ka Kilisito, kinili nakogwa
magyagya. Nidukulagatʉ aka kogwa magyagya.
19 Nakaiba ɓinza ambɛ pisi ka malʉmba kunu na ɓɛyɔ Limbɛngi ka Yeso-
Kilisito o mino kɛtʉngbʉlaga, nakʉlikanagatʉ ɓanʉ.
20 Kaɓyɛnɛnɛ na nilɔ nakaɓʉnda na nilɔ no mino na mʉtamanagi kʉgbɛ,
nakogwígʉ suni ko pisi ya likpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka. Luki limoti, iki
mbiya wanʉ na ka ɓongbinga ɓasi, nika kabibiso Kilisito na kɛkɛlɛ na
nzʉyi kami yasi, iki kani na muɓisi gʉtʉgʉ kani nokwini aka.
21 A ɓɛyɔ, kʉ kami, ɔɓili kami ni Kilisito. Kukwakʉ a izangiya kʉ kami.
22 Luki limoti, nakika muɓisi, nakwanana kagya ligubo la izangiya. Kinili
luga wa kukwakʉ na ɔɓili, sibigʉ ambɛ napʉna iki.
23 Na kʉwa wakigbananaga: nakapa kokwo iba niki pa imoti na Kilisito,
niyɔ okitogi na izangiya kʉgbɛ.
24 Luki limoti, nakika muɓisi, ika na izangiya kʉgbɛ ko bulya kunu.
25 Yɛki na na ɓinikyana ka nilɔ, nakaiba ambɛ nika ɓanʉ na iɓunu
kaidukulogo kamʉtʉngbʉlaga ɓasi kopingo na kaiko na magyagya ka baya,
26 iba wa nigoku ɓanʉ mino ɓuwobi na iɓunu, ibiba kunu pisi kʉ kami,
ka matikana na Yeso-Kilisito idukulogi.

Lʉnga lo Mongoni Manza

27 Likpʉmʉka la izangiya a ɓɛ wikoni na yigya kaɓyɛnɛnɛ na Mongoni
Manza ka Kilisito. Kʉwa wa, nakodoku abɛ nakodukugʉ kamʉnda, nʉkani
ɓaka ɓɛ maɓakisulyo ka mʉtamanagi mimoti, na iɓunu ɓasi makaʉlanana
ko bulya baya niyɔ akotukyoku ko Mongoni Manza.
28 Makuɓongonitɔgʉ ɓomuyoniso kunu gʉtʉgʉ iki yi aka. Yigya yi niyɔ
owonisila ɓɛ ɓaɓuɓungogo, luki limoti, owonisila ku kunu ɓɛ minisononi
na muhukuso. Niyɔ igyonoso no ngu ko Kunzi.
29 A ɓɛyɔ, Kunzi amupóni ngasa kagugubyo Kilisito, kɛgʉ asi pisi ka baya
aka, luki limoti a gɔni pisi ka yigyogyiso ko bulya kaki.

30 Mbiya wanu, ta pa imoti na iɓunu ka lunga. Iɓunu mɛminatu
kaulanana lunga li nilɔ, na kadwɛ mɔni na ɓuɓwanu, makaukana aka
ɓɛ na asi kaulanana aka.

2

Yisiso ka Kilisito na ɓudingi kaki

1 Matikana kunu na Kilisito kamupágu mbɛyi ngu? Sipananisɔ kaki
kamutumisagu mambɛngi? Makɛgu mbɛyi ɓumatikana na Limbɛngi-
Lotu? Makikogigu mbɛyi na sipananisɔ no kumbu luga kunu?
2 Yɛki a ɓɛyɔ, itumisoni limbɛngi na magyagya, mika na yukanana, mika
limbɛngi limoti na mutamanagi mimoti.
3 Makogyonitɔgu ɓoɗongoso ikani kaika na limbɛngi la kibinika ka
likpumuka gutugu limoti aka. Luki limoti, wikoni na limbɛngi la kisiso,
manumina ɓatu ɓagɔgɔ ɓanza kugbɛ kamukitaga iɓunu ɓikpɛ.
4 Mumbanzu gutugu ɓemoti aka kokisonitɔgu izangiya kaki ka
mombukwana-daki aka, luki limoti, atamaniitɔ gɔni niyɔ ka ɓatu ɓagɔgɔ.
5 Wikoni luga kunu na yigya abɛ niyɔ ka Yeso-Kilisito.
6 Iyi ninɔ a ndi Kunzi aka, kakisagu ndi kaiko muɗɔngɔni no Kunzi.
7 Luki limoti akya ndi masi, iita ndi abɛ musunzu.
Iita ndi abɛ mumbanzu luga ka ɓambanzu, ɓamiba ndi ɓɛ a mumbanzu
lingunu.
8 Isisa ndi ni iyi mombukwana-daki, abailya ndi kagya mutuu kadwɛ ka
kukwaku, kukwaku nikwɔ ka musalaba.
9 Kinili Kunzi aɗokisa ndi kugu kugbɛ, apá ndi lino. Lino li nilɔ a lidingi
kakitaga mino magɔgɔ masi.
10 Kunzi apa ndi ɓɛ masi nimɔ a kugu wa lisyɛ, kunu ka litɔmbu na kusili
wa litɔmbu*, oɓuni moli kambwa ka Yeso,
11 masi aɓikyi ɓingbanganya ɓɛ Yeso-Kilisito ni Mombukwono-dosu, ka
ibiba ko Kunzi Baba.

Kaiko ɓatu ɓunzɛ ka ɔɓili

12 Iɓunu ɓamamaki ɓupaka, muɗɔngɔni ɓɛyɔ magyaga ndi mino mutuu
ngbingo yi ninɔ na ndi mino luga kunu, gyoni kuwa ɓata ɓinza kugbɛ
wa takɛgu ɓata mino na iɓunu. Gyoni ligubo la muhukuso kunu na
kuɓangaku ni nzuyi anamutwa ɓikyakyakya,
13 kyɛ Kunzi akagya ligubo kusɔ kunu, kamupá musasa no ngu kagya
nilɔ akaɓosilo.
14 Gyoni masi ni makɛgu na yigama, gutugu ɓoɗongoso aka.
15 Kuwa wa gɔ wa, makikigu na ɓunyɛ, mika ɓitu, mika ɓomiko Kunzi
ni makɛgu no pisi yi niyɔ ɓamuyoyiso mino luga ka ɓatu ɓanyɛ na ɓa
kuɓɔɓɔku ɓa ɔɓili yi nimu. Mika kanzɛ luga kaɓu abɛ mangutu kugu wa
lisyɛ,
16 kani manuwonisilo mongoni nimɔ apága ɔɓili. Kuwa wa gɔ wa,
nakwanana ndɛkɛ kaiko na ɓugindo ko bulya kunu ka lisyɛ nilɔ Kilisito
igoku ndɛkɛ mino, kyɛ ika kani nakokwagu ndi ligubo ka iɓu, ikani kokwo
ngbufu-ngbufu payaya.
17 Gutugu ɓangu kami kaɗukaga, ika abɛ kimatila ka apɛpɛ wa baya
kunu ninɔ mapága Kunzi. Nika na magyagya, togwa magyagya pa imoti
na iɓunu ɓasi.

2:7 2:7 Wanda ka Isaya 52:13–53:12; Matayɔ 20:28. * **2:10 2:10** *kusili wa litɔmbu:* A pa yi niyɔ Ɓayuda ɓaɓikyaga ndi mino ɓɛ ɓatu niɓɔ ɓokwaga ndi ɓikaga mino.

18 Gwoni gɔni iɓunu magyagya, mogwa magyagya pa imoti na imi.

Pɔlɔ atikini Timotio iɓu na Epafolodito ka Filipi

19 Na na tamanaga kusɔ ka Mombukwono-dosu Yeso ambɛ namutikilyatu Timotio mbiya, iba nogwi ɓanu magyagya kaukana mongoni kunu na iyi.
20 Iyi aka mukaka nɔ a na tamanaga abɛ imi, analya kumbu kugbɛ ko bulya kunu.
21 Ɓatu ɓagɔgɔ ɓasi ɓakakisa asi izangiya kaɓu aka kani kɛgu niyɔ ka Yeso-Kilisito.
22 Iɓunu, makaiba ɓɛyɔ Timotio owonisilo mino ɓungbingbili kaki: ogyoni ligubo lo Mongoni Manza pa imoti na imi muɗɔngɔni abɛ miki ka kpɔlɔ ka abaki.
23 Kinili, na na mutamanagi katika ku kunu wa niba ɓanu mino likpumuka kami ɓinza.
24 Na gɔni na baya ambɛ Mombukwono-dosu kapa, imi nagatu ɓanu gɔni kamumina ɓikwa.
25 Luki limoti, nini ɓi ɓinza ambɛ namutikilyi mbɛyi Epafolodito. Iyi a mika-mama ka baya. Akagya ligubo na akaulanana pa imoti na imi ko Mongoni Manza. Iyi nɔ matikoku nduku na makpumuka mi nimɔ na nduku nzoyi yi.
26 A gɔni na musasa kugbɛ kamumina ɓata iɓunu ɓasi. Alya nduku kumbu kugbɛ ɓɛgɛyɔ mukana nduku mino ɓɛ a na nzuyi.
27 A ɓɛyɔ, aguna nduku yapu, ɓuwobi kosisa limbɛngi. Kunzi akwilyito ɓi kumbu, kɛgu asi iyi aka, luki limoti na imi gɔni ɓɛ kyɛ nakolyonitɔgu ɓata kumbu kugbɛ.
28 Kinili, okwononi ɓɛ namutikilyi yakaki ɓigala iba gwoni magyagya ngbingo yi ninɔ mamina ɓata mino, kumbu kami igba kuwa gɔni.
29 Kuwa wa gɔ wa, mutilyoni na magyagya ko lino ka Mombukwono-dosu. Okwononi kaubibiso inguo ya ɓatu ɓi niɓa,
30 kyɛ o ɓi ɓuwobi kokwo ka ligubo ka Kilisito. Okitogi ɓi ka mukpanga ma liɓyɛ wa oduku ɓi mino kesingyo ko ngbingo yi ninɔ makakwananigu ɓi mino kodoku iɓunu ɓamombukwono-donu.

3

Pisi ya lingunu kaiko ngbingbili ko misa ko Kunzi

1 Iɓunu ɓamamaki, nakapa kamuɓikya ka muliɓo ambɛ: «Gwoni magyagya pisi ka matikanaga kunu na Mombukwono-dosu.» Nakɛgu na ɓuti kamukpikilyo ɓata muɗɔngɔni ɓɛyɔ namukpikilya ndi mino. Niyɔ yasi a ko bulya kamuɓuulyogo.
2 Wiminyonito na ɓagya-ligubo ɓanyɛ ɓa abɛ ɓɛnva. Wiminyonito na niɓɔ ɓigumyaga ko bulya simuisɔ.
3 A ɓɛyɔ, iɓusu ɓɔ ɓatikɔ simuisɔ sa lingunu kyɛ tagugubyogo Kunzi no ngu ya Limbɛngi kaki. Ta na ɓugindo kyɛ tomotikononi na Yeso-Kilisito, takigumyagu ka izangiya ya nzuyi.
4 Wina sɛ, nakwananatu gɔni ɓi imi kaigumya ka likpumuka la nzuyi. Mumbanzu kapa kaigumya ka likpumuka la nzuyi, nakwananatu gɔni imi kaigumya mino kugbɛ.
5 Ɓɛkɔndi kani na na masyɛ ɓugina. Na Muizaleli, ko pigo ka Benyamini. Na Muebelenia, ɓatitɛ ɓa ndi ɓasi asi Ɓebelenia aka, pisi ka mutuu ninɔ Ɓayuda ɓagyaga ndi, nagyaga ndi muɗɔngɔni abɛ Mufalisayɔ wanza.

6 Na ndɨ na kɛkɛlɛ kʉgbɛ kogyogyiso Kanisa. Kaɓyɛnɛnɛ na ɓungbingbili
pisi kagya mʉtʉʉ, nakɛgʉ ndɨ na dakɨ yi.
7 Luki limoti, masɨ nɨmɔ nɨnaga ndɨ abɛ kika na ɨzangɨya, nakaɨna mbɨya
wanʉ payaya ko bulya ka Kilisito.
8 A ɓɛyɔ, nɨnaga masɨ payaya ko bulya lɨkpʉmʉka nɨlɔ la ɨzangɨya kʉgbɛ.
Lɨkpʉmʉka li nɨ kamibo Mombukwana-damɨ ɓɛyɔ ka Yeso-Kilisito. Nasa
ndɨ masɨ ko bulya kakɨ, nakaɨna masɨ abɛ mozoyo iba niki na ɨzangɨya na
Kilisito,
9 na kaiko mʉmatɨkana na ɨyɨ lɨngʉnʉ. Nakakwananɨgʉ kaɨbɨba ɓɛ
na mʉtʉ wongbingbili kyɛ nagyaga ndɨ mʉtʉʉ. Luki limoti, na mʉtʉ
wongbingbili ko bulya baya kamɨ ka Kilisito. Ɓungbingbili otukyogoku
ko Kunzi nɨnɔ ʉpága ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓabaɨlya.
10 Mʉsasa kamɨ, nɨ kamibo Kilisito, kaiba ngu yi nɨyɔ opupa ndɨ noyu
ka mbʉkʉ, kaigyogyiso ɓɛyɔ igyogyisa ndɨ mino na kokwo ɓɛyɔ okwa ndɨ
mino,
11 nika na mʉtamagɨ ambɛ nopupatʉ ndɛkɛ gɔnɨ ɨmɨ ka mbʉkʉ.

Kapɨkɨta mbangʉ kadwɛ ka muliɓo

12 Nakɛgʉ kapa kaɓɨkya ɓɛ nodwini ka muliɓo ikanɨ na kʉwa
mʉkwanana. Luki limoti, na mbɛyɨ ka mbangʉ aka kakɨsa kainisono na
mʉkalya, kyɛ na kʉwa ka maɓɔkʉ ka Yeso-Kilisito.
13 Ɓamamakɨ, kɛgʉ ɓɛkyɛ na kʉwa na mʉkalya, luki limoti nakagya
ɓɛnɛ: nakaɓʉsala lasɨ nɨlɔ a kumbuso, nagya kɛkɛlɛ ka nɨlɔ a kambwa
kamɨ.
14 Kinili nakaidukulogo na mbangʉ aka kadwɛ ka muliɓo, kava mʉkalya
nɨmɔ Kunzi akatɨmalɨkya kʉgʉ wa lɨsyɛ pisi ka Yeso-Kilisito.
15 Iɓusu ɓasɨ nɨɓɔ ta kʉwa ɓʉngata ka baya, tikini na mʉtamanagɨ
mi nɨmɔ mʉɗɔngɔnɨ. Luki limoti, makika na tamanaga yodi, Kunzi
amuwonisilatʉ lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ ɓɨngbanganya.
16 Kika gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, tidukulogini kagya ɓɛyɔ aka yɔ tapʉnga ndɨ mino
kagya.
17 Iɓunu ɓamamakɨ, ɓyoni likingyosi kamɨ iɓunu ɓasɨ. Tanupóni
likingyosi, kinili hundoni nɨɓɔ ɔɓɨlɨ kaɓʉ akaɓyɛnɛ na likingyosi li nɨlɔ.
18 Namʉɓɨkyaga ɓongbinga ɓasɨ, nakaɨgɨlya ɓata kamʉɓɨkya mbɨya
wanʉ kʉwa na ɓomomiso-miso ambɛ ɓatʉ ɓudingi ɓɨgyaga abɛ
ɓomuyoniso ka Kilisito nɨnɔ okwa ndɨ ka mʉsalaba.
19 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓopipilo koɓungogo kyɛ kunzi kaɓʉ nɨ mʉma kaɓʉ.
Ɓɨbɨbaga na lɨkpʉmʉka nɨlɔ akwanano ɓi kaʉpá suni. Ɓobisaga ɨɓʉ
lɨmbɛngɨ asɨ ka makpʉmʉka ma ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ.
20 Luki limoti, mugi kusu a kʉgʉ wa lɨsyɛ, kʉ ɓɛyɔ, taɓʉndaga mino
igoku ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito katihukusogo.
21 Oyitisa ndɛkɛ nzʉyɨ kusu ya ɓʉpɔ ka nzʉyɨ ya ɨbɨba. Agya ndɛkɛ ɓɛyɔ,
pisi ko ngu nɨyɔ a noyu kaiko kʉgʉ wa makpʉmʉka masɨ.

4

Mʉtʉʉ

1 Ɓamamakɨ, namʉpaga kʉgbɛ, na na mʉsasa kʉgbɛ kamʉmɨna ɓata.
Iɓunu nɨ ɨgyagya kamɨ, na na ɓugindo ko bulya kunu. Kinili, wigwinono-
goni yapʉ na Mombukwono-dosu.
2 Ɨwɛ Ivodia iɓunu na Sitiko, nakaɨtatanaga na iɓunu ambɛ wikoni na
yʉkanana luga kunu kʉsɔ ka Mombukwono-dosu.

3:6 3:6 Wanda ka Ligubo 8:3; 22:4; 26:9-11.

3 Na ɨwɛ nɨnɔ wagyaga ligubo ka ɓungbingbili pa imoti na ɨmɨ,
hʉtʉngbʉlaga ɓoko ɓi nɨɓɔ ɓɨnza kyɛ ɨɓʉ ɓɔ tʉlanana na ɨɓʉ lʉnga
kaɓɨkyaga Mongoni Manza pa imoti na Kɨlɨmɛtɨ na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ. Mino
ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ a ka kɨtaɓʉ ya ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
4 Gwoni magyagya ɓongbinga ɓasɨ ka matɨkana kunu na Mombukwono-
dosu. Na ɓata kaɨgɨlya kaɓɨkya ambɛ, gwoni magyagya.
5 Wonisiloni yɨgya yanza kunu ko misa ka ɓatʉ ɓasɨ. Mombukwono-dosu
a ɓuwobi kodoku.
6 Makigbomisonitɔgʉ ɓamʉ ka lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka, luki limoti,
lumboni ka makpʉmʉka masɨ nɨmɔ ma na mʉsasa mi, mamigisya Kunzi
ɨbɨba ka lasɨ nɨlɔ ika kanɨ amugyilini.
7 Kʉwa wa gɔ wa, mazɨyɔ ko Kunzi nɨmɔ okitogi yimibo yasɨ, oɓuulyogo
mambɛngɨ kunu na tamanaga kunu pisi ka matɨkana kunu na Yeso-Kilisito.
8 Ɓamamakɨ, nakapa kopipila ɓata kamʉɓɨkya ambɛ bisoni tamanaga
kunu ka lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ la lɨngʉnʉ, nɨlɔ la ɨbɨba, nɨlɔ la ɓungbingbili,
nɨlɔ kɛgʉ na ɨɓɔ, nɨlɔ lɨɓosilono, nɨlɔ okwononi na ɓɨnɨkyana, lasɨ nɨlɔ
lanza kʉgbɛ na nɨlɔ okwononi no bibiso.
9 Gyoni nɨmɔ ɓamuwonisila ndɨ na nɨmɔ mava ndɨ na ɨmɨ, pisi ka
mʉnzɨna na pisi ka yɨgya kamɨ. Kʉwa wa, Kunzi nɨnɔ apága mazɨyɔ ika
pa imoti na iɓunu.

Pɔlɔ akaumigisya Ɓafilipi ɨbɨba

10 Nogwi ɓi magyagya kʉgbɛ ka ɔɓɨlɨ kamɨ pa imoti na Mombukwono-
dosu kyɛ mowonisili ɓata ɓɛ mɛtamanagatʉ. Nakaiba ɓɨnza ambɛ
mɛtamanagatʉ ndɨ luki limoti, makikogigʉ ndɨ no pisi kewonisilo yi.
11 Nakɛgʉ kaɓɨkya ɓɛyɔ ko bulya yangya. A ɓɛyɔ, nibananatʉ ɨmɨ
ɓongbinga ɓasɨ, kogwa magyagya na masɨ nɨmɔ nikaga nomu.
12 Nibananatʉ kaika ka yangya, nibananatʉ gɔnɨ kaika ka ɓundei.
Nibananatʉ ɓongbinga ɓasɨ na pa yasɨ kaika na nza ikanɨ wakikuto, kaiko
ka ɓundei ikanɨ kaiko na yangya.
13 Nakwanana kagya nɨmɔ masɨ ko ngungu ka Kilisito nɨnɔ ɛpága ngu.
14 Luki limoti, mogyi ɓɨnza kamatɨkana pa imoti na ɨmɨ ka yigyogyiso.
15 Iɓunu Ɓafilipi, makaiba ɓɨnza ɓɛ wa natʉkya ndɨ mino ka Makedonia,
ko ngbingo yi nɨnɔ ɓapʉnga ndɨ mino kaɓɨkyaga Mongoni Manza, kanisa
kunu aka yɔ ɛpápága ndɨ.
16 Katʉkya wa na ndɨ mino kʉwa ka Tesalonika, mɛtɨkɨlyatʉ ndɨ
makpʉmʉka nganga ɓɨkyɔ nɨmɔ na ndɨ na yangya yi.
17 Nakɛgʉ wa kɨgʉmya kunu ambɛ wikoni kɛpápá, luki limoti na na
mʉsasa ambɛ winisononito gɔnɨ na ɓʉɓʉnga.
18 Mbɨya wanʉ, na kʉwa na masɨ nɨmɔ na ndʉkʉ no nzoyi yi, na kʉwa na
imu mudingi kakɨtaga. Epafolodito edulyiku ɓi na masɨ nɨmɔ mɛtikilyiku
ɓi. Masɨ nɨmɔ mepí ɓi abɛ apɛpɛ wa sʉ ya tʉmbɛ-tʉmbɛ kambwa ko Kunzi.
Kunzi apaga inguo ya apɛpɛ nɨnɔ, aɓosogo kʉgbɛ.
19 Kunzi nɨnɔ kamɨ, amʉpátʉ nɨmɔ ma no nzoyi yi, kaɓyɛnɛnɛ na ɨbɨba
ya lɨngama kakɨ pisi ka Yeso-Kilisito.
20 Tabibisini Obosu Kunzi ɓongbinga ɓasɨ. A ɓɛyɔ.

Yuuso ya muliɓo

21 Numuusito ɓatʉ ɓasɨ ko Kunzi nɨɓɔ ɓabaya Yeso-Kilisito. Ɓomomonu
nɨɓana kʉnʉ ɓamumuusito gɔnɨ.
22 Ɓatʉ ɓasɨ ko Kunzi ɓamumuusito, kʉgbɛ nɨɓɔ ɓikaga ka ngama
mudingi Kaizalɨ.

23 Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito amuɗukilyi ƀuƀunga.

Balɯwa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ Ɓakɔlɔsaɨ
Lɨkpɯmɯka la mambwa

Balɯwa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ ɓakilisito ɓa Kɔlɔsɨ nɨmɯ. Kanogagɯ ndɨ ɨyɨ kɯ ɓɛyɔ, luki limoti, ɯkana ndɨ ɓɛ Ɓakilisito nɨɓɔ kɯ ɓɛyɔ ɓa ɓakigwinonogo yapɯ ka baya. Epafalasɨ nɨnɔ ɓakpakyanaga ndɨ na ɨyɨ nɔ ɯɓɨkyaga ndɨ mbɛyɨ Mongoni Manza. Kumbusa wa ɓyanga, ɓatɯ ɓagɔgɔ ɓaga ndɨ gɔnɨ ka Kɔlɔsɨ, ɓɯpá ndɨ mɯtɯɯ di na Mongoni Manza nɨmɔ Epafalasɨ ɯpá ndɨ. Ɓɯɓɨkya ndɨ ɓɛ mɯtɯ yi nɨnɔ okwononi kainisoniso na muhukuso pisi ko Kunzi, okwononi ubibisi ɓamalaika, na makpɯmɯka magɔgɔ nɨmɔ ukitogi ɓambanzɯ. Ɓɯɓɨkyaga gɔnɨ ndɨ ɓɛ okwononi ɓikusisi, na ɓɛ ɓokokwononigɯ kalya malɨlɨ masɨ.

Nɨyɔ Epafalasɨsɨ ɯkana ndɨ lɨkpɯmɯka lɨ nɨlɔ, aga ndɨ katakanya Pɔlɔ kɯ a ndɨ mino ka bɔlɔkɔ ka Lɯma, atɯmbɯlyaga. Kɯwa wa, Pɔlɔ ukpikilya ndɨ Ɓakɔlɔsaɨ balɯwa yi nɨmɯ, kaɯɓɨkya ɓɛ baya ka Kilisito aka yɔ akwanana kapá mɯmbanzɯ muhukuso.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓɯ yi nɨyɨ:

Yuuso *1:1-2*
Malɯmba kaigiso ɨbɨba *1:3-14*
Kilisito nɨ wanɨ, agya ɨkɨ? *1:15–2:19*
Ɔɓɨlɨ wambɨya pa imoti na Yeso-Kilisito *2:20–4:6*
Yuuso ya muliɓo *4:7-18*

Pɔlɔ akaumuusogo Ɓakɔlɔsaɨ

1 Ɨmɨ Pɔlɔ, atɯtɯmbwa ka Yeso-Kilisito pisi ka sɨpananɨsɔ ko Kunzi, pa
imoti na momosu ɓɛyɔ ka Timotio,
2 takamukpikilyo iɓunu lɨvananza ko Kunzi nɨlɔ ka Kɔlɔsaɨ balɯwa yi
nɨmɯ, iɓunu kɯ, ma ɓomomosu ɓa lɨngɯnɯ ka Kilisito. Obosu Kunzi amɯpí
ɨzɨyɔ na mazɨyɔ.

Pɔlɔ akamigisya Kunzi ɨbɨba

3 Tamigisyaga Kunzi nɨnɔ Abakɨ Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ɨbɨba
ko bulya kunu ɓongbinga ɓasɨ wa tikaga mino kamɯlɯmbɨlya.
4 A ɓɛyɔ, tukonito ɓi mongoni ma baya kunu ka Yeso-Kilisito, na
sɨpananɨsɔ nɨsɔ ma nosu ka ɓatɯ ko Kunzi ɓasɨ.
5 Ngbingo yi nɨnɔ Mongoni Manza nɨmɔ a mɯnzɨna ma lɨngɯnɯ amusilya
ndɨ mino ka mambwa, mibatɯ ndɨ nɨyɔ Kunzi amuɓungusilyo kɯgɯ wa
lɨsyɛ. Baya kunu na sɨpananɨsɔ kunu a sakipiko ka mɯtamanagɨ mi nɨmɔ.
6 Mongoni Manza mi nɨmɔ akomisikono, anidukulogo kaɓɯkɯta masɔlɔ
ka ɔɓɨlɨ wasɨ. A mɯɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ agya ndɨ mino luga kunu katɯkya ka
lɨsyɛ nɨlɔ mɯkana ndɨ mino ka nganga ya mambwa mongoni ma ɨzɨyɔ ko
Kunzi. Mandɯnga ndɨ lɨngɯnɯ la ɨzɨyɔ yi nɨyɔ.
7 Wai-dosu wa ligubo ɓɛyɔ ka Epafalasɨ nɔ amuwonisila ndɨ lɨkpɯmɯka
li nɨlɔ. Ɨyɨ a mɯgya-ligubo wongbingbili ka Kilisito ko bulya kunu.
8 Ɨyɨ nɔ atimibisi ɓi ɓɛyɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu amɯpá ndɨ mino sɨpananɨsɔ luga
kunu.
9 Kinili, iɓusu tamɯlɯmbɨlyaga gɔnɨ ɓongbinga ɓasɨ katɯkya ka lɨsyɛ nɨlɔ
aka lɔ tɯkana ndɨ mino mongoni kunu. Takɯngaga Kunzi ambɛ amumibisi
sɨpananɨsɔ kakɨ pisi ka Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨlɔ apága ɓɯgɛgɛlɛ na yimibo.

10 Kʉwa wa-gɔ-wa ɔɓɨlɨ kunu akwanana kaɓosilo Mombukwono-dosu,
managya ɓongbinga ɓasɨ nɨlɔ a lanza ko misa kakɨ. Maɓʉkʉta kʉwa
masɔlɔ dididi ma yɨgya yanzanza, midukulaga kamiba Kunzi ɓɨnza.
11 Takakʉnga ambɛ amutumisi na ngu ya ɨbɨba kakɨ, iba miki na aɗalʉ
mʉnda kokibyo yigyogyiso yasɨ.
12 Mumigisilyoni Obosu Kunzi ɨbɨba na ɨgyagya, ɨyɨ nɨnɔ amʉpá ngu
kainisono na lɨdɔdɔ nɨlɔ asʉma ka ɓʉngama ɓa ɓʉngbanganya ko bulya
ka ɓatʉ kakɨ.
13 Ɨyɨ nɔ atɨnyɔgɔ ndɨ ko ngu yo biti nɨyɔ atɨɗɨta ndɨ ɓɨnvɨ, atigulyisa ka
ɓʉngama ko Mikakɨ mʉpaka.
14 Takʉlɨkanaga pisi kʉ kakɨ, tinisana na mʉpɨlya ma ɓʉnyɛ pisi kʉ kakɨ
gɔnɨ.

Kilisito na ligubo kakɨ

15 Kilisito nɨ likingyosi ko Kunzi nɨnɔ takamɨnagɨgʉ. Ɨyɨ nɔ a pʉta ka
makpʉmʉka masɨ nɨmɔ Kunzi agya ndɨ.
16 A ɓɛyɔ, a pisi kʉ kakɨ yɔ Kunzi agya ndɨ mino makpʉmʉka masɨ nɨmɔ
kʉgʉ wa lɨsyɛ na nɨmɔ ka lɨtɔmbʉ, nɨmɔ inisonogo na nɨmɔ kinisonogigʉ,
iki ngu ka ɓamalaika, ɓatʉ ɓakpʉkpʉ, ɓangama na ɓatʉ ɓo ngu. Pisi kʉ
kakɨ aka na ko bulya kakɨ, Kunzi agya ndɨ makpʉmʉka masɨ mɨ nɨmɔ.
17 Kilisito a ndɨ kambwa wa makpʉmʉka masɨ, pisi kʉ kakɨ luki lasɨ a
ka po yi.
18 Ɨyɨ nɨ mʉ ma nzʉyɨ, nzʉyɨ yi nɨyɔ nɨ Kanisa. Ɨyɨ nɔ a mʉpʉnganagɨ wa
ɔɓɨlɨ wambɨya. A pʉta, mʉtʉ wa mambwa kopupa ka mbʉkʉ. Igyonosa
ndɨ ɓɛyɔ kyɛ iki mʉtʉ wa mambwa ka ɓopisi ɓayasɨ.
19 A ɓɛyɔ, Kunzi apa ndɨ kaiko mutumo kʉsɔ ko Mikakɨ.
20 Apa ndɨ kaʉkanana na ɔɓɨlɨ wasɨ pisi kʉ kakɨ. Ko pisi ya ɓangʉ
ko Mikakɨ nɨyɔ aɗʉkaga ndɨ ka mʉsalaba, Kunzi ʉpá ndɨ mazɨyɔ ka
makpʉmʉka masɨ iki ka lɨtɔmbʉ ikanɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ.
21 Ka ɓʉndɛlɨ ndɨ, iɓunu ma gɔnɨ ndɨ ɓyɨ no Kunzi. Ma ndɨ ɓomuyoniso
kakɨ pisi ka mʉtamanagɨ na yɨgya yanyɛ.
22 Luki limoti, ko pisi ya kukwakʉ nɨkwɔ Mikakɨ okwa ndɨ ka nzʉyɨ,
Kunzi ukonononi na iɓunu kyɛ wipupisoni kambwa kakɨ ɓitu, ɓɨngɔ nɨ
kɛgʉ wa ɓamuyoyiso mino.
23 Luki limoti, okwononi kaiko ka baya, ɓakamaga na ɓakisulyo
ɓingbufu. Makopilyonitɔgʉ mʉgɔngʉ ka mʉtamanagɨ nɨmɔ minisana ndɨ
nomu katʉkya wa mʉkana ndɨ mino Mongoni Manza. Mongoni Manza mi
nɨmɔ ɨɓɨkyaga ndɨ ka ɓatʉ ɓasɨ ɓa ɔɓɨlɨ. Ɨmɨ Pɔlɔ, niitoni kʉwa mʉgya-
ligubo yi.

Yigyogyisa ka Pɔlɔ ko bulya Kanisa

24 Mbɨya wanʉ, nakogwa magyagya ka yigyogyisa nɨyɔ nakalya ko bulya
kunu. A ɓɛyɔ, pisi ka nzʉyɨ kamɨ, nakotulyoso nɨlɔ ozongi ka yigyogyiso
ka Kilisito ko bulya nzʉyɨ kakɨ, isi nɨ Kanisa.
25 Niitoni mʉgya-ligubo wa Kanisa, kaɓyɛnɛnɛ na ligubo nɨlɔ Kunzi ɛpá
ko bulya kunu: etikoku kaɓɨkyaga lɨkpʉmʉka kakɨ lasɨ.
26 Lɨkpʉmʉka li nɨ dikiɗɨ nɨyɔ ʉsʉmɨlya ndɨ ɓatʉ ɓasɨ ɓɨkpʉ, luki limoti
upupisilyo kʉwa ɓatʉ kakɨ mbɨya wanʉ.
27 A ɓɛyɔ, Kunzi a ndɨ kapa kaumibiso isi yo dikiɗɨ nɨyɔ yanza na ya
ɨzangɨya, nɨyɔ oɓungusyaga ndɨ ko bulya ka ɓatʉ ɓasɨ. Dɨkiɗɨ yi nɨyɨ:
Kilisito a kʉsɔ kunu, amʉpá mʉtamanagɨ ɓɛ mikatʉ ndɛkɛ ka ɨbɨba ko
Kunzi.

28 Kinili, takauwonisilo ɓatu ɓasi ambɛ Kilisito ni wani. Tanutukusyo
ɓasi motili na kauwonisilo yikaka-yikaka na yimibo yasi, iba mutu wasi
angati ka baya pisi kamatikana na Kilisito.
29 Kinili, nakagya ligubo, na nulanana no ngu niyɔ otukyoku ka Kilisito.
Ngu yi niyɔ akagya ligubo kusɔ kami ɓinza.

2

1 A ɓɛyɔ, nakapa ɓɛ wiboni ambɛ nakaulanana yapu ko bulya kunu,
ko bulya ka ɓakilisito ɓa Laodikia, na ko bulya ka ɓatu ɓagɔgɔ ɓasi niɓɔ
ɓakaneminigu ndi.
2 Nakapa ambɛ mambɛngi kaɓu iki mutumo, ɓiko luki limoti ka
sipananisɔ, ɓiki ɓutumo na yimibo niyɔ yikitanaga. Kinili, ɓakwanana
ndɛkɛ kaiba dikiɗi ko Kunzi. Dikiɗi yi niyɔ ni Kilisito mombukwana-daki
yi.
3 Łzangiya yasi ya yimibo na ɓugɛgɛlɛ ko Kunzi a ya kisuma kusɔ kaki.
4 Nakamuɓikya ɓɛyɔ iba mumbanzu kamuɓonitɔgu no ɓobulo ɓaya
payaya.
5 Kiko gutugu ni takɛgu pa imoti na iɓunu ka nzuyi, ta pa imoti na iɓunu
ka limbɛngi. Na na igyagya kamumina ɓɛyɔ mo mino ɓakamaga ɓingbu
na ɓakisulyo ka baya ka Kilisito.

Ɔɓili ka ɓakilisito

6 Yɛki maɓinikyononi Yeso-Kilisito abɛ Mombukwono-dosu, wikoni
kuwa ɓumatikana aka pa imoti na iyi.
7 Wikoni ɓakitikitilyaga kusɔ kaki, mapiko ɔɓili kunu wasi kugu kaki,
mikoni ɓongbinga ɓasi ɓakipiko kugbɛ ka baya kaɓyɛnɛnɛ na mutiwi nimɔ
mukana ndi. Wikoni gɔni ɓutumo na limbɛngi libibiso.
8 Wiɓuulyonito, mumbanzu kamuɓɔnitɔgu na munzina ma kuɓɔɓɔku
na ma payaya. Yimibo yi niyɔ ipiko kugu wa yigya ka ɓambanzu, kugu
wa mutuu nimɔ ɓambanzu ɓobiso ka ɔɓili ni kɛgu kugu ka Kilisito.
9 A ɓɛyɔ, Kunzi mombukwana-daki yi iita mumbanzu pisi ka Kilisito,
amutumo ɓiɗɛ kusɔ kaki.
10 Minisononi na masi pisi ku kaki, iyi ni ngama ka ɓangama na a kugu
wa masi.
11 Na ɓata, pisi ka matikana na Yeso yɔ ɓamukɔ mino. Simuisɔ si nisɔ
kɛgu nisɔ ɓambanzu ɓakɔgɔ na maɓɔku, luki limoti, a nisɔ apunya ka
Kilisito, nisɔ atikulaga ka ɓunyɛ.
12 Pisi ka iɓatiso, ɓamulumboni pa imoti na Kilisito, mopupoku pa imoti
na iɓu gɔni ka mbuku. A ɓɛyɔ, moɓinikyononi ngu ko Kunzi niyɔ apupisa
ndi ka mbuku.
13 Ka ɓundɛli ndi, ma ndi abɛ ɓamanda ko bulya ɓunyɛ kunu na kyɛ ma
livananza nilɔ ɓakukɔgigu. Luki limoti, mbiya wanu Kunzi amupóni ɓata
ɔɓili wambiya pa imoti na Kilisito. Atipilya ɓunyɛ kusu ɓasi.
14 Alimogoni ndi baluwa wo luɓu ninɔ atisungulyaga ndi kyɛ tak-
agyagigu ndi mutuu. Alimogoni ndi baluwa yi ninɔ pisi kabangilaga ka
musalaba.
15 Kinili, Kunzi ukupyoni ndi ɓangama ngu, akupya gɔni ngu ya ɓunyɛ.
Ʊnyɔ gɔngu kunzi, ukpokyoniso ɓingbooo abɛ ɓatu ɓa bɔlɔkɔ ko dumo wa
ibiba ko Mikaki.
16 Kinili, mumbanzu kamusombisonitɔgu ka nilɔ makalya ikani ka nilɔ
makomwo ikani ko bulya yinga sipakala, gutugu kaɓikila timba ikani Lisyɛ
la kimumbiso.

17 Makpʉmʉka nimɔ masi a asi abɛ mulundu ma likpʉmʉka nilɔ akwanana ndi kodoku, luki limoti likpʉmʉka la lingʉnʉ ni Kilisito aka.
18 Mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka ninɔ inisaga abɛ mʉtʉ wa kisiso na ninɔ ubibisogo ɓamalaika, kamusombisonitɔgʉ. Inguo ya mʉtʉ ninɔ igʉmyaga kʉgbɛ ko bulya ɓonziki niɓayɔ alʉtaga, aniɓiba na tamanaga ya payaya niyɔ ya limbanzʉ.
19 Kɛgʉ iyi wakigwinonogo na Kilisito ninɔ a sɛ iyi mʉ. Nzʉyi yasi ikaga na ngu ko bulya ka Kilisito. Iyi nɔ ozukonogo mozíko na siso pa imoti kyɛ angati ɓɛyɔ Kunzi apaga mino.

Kokwo no kopupo ka mbʉkʉ pa imoti na Kilisito

20 Mokwoni ndi pa imoti na Kilisito, makʉlikanaga ka mʉtʉʉ nimɔ ɓambanzʉ ɓobiso ka ɔɓili. Ko bulya iki yɔ ma ɓata mino kaigya abɛ makiko ɓatʉ ɓa ɔɓili yi nimʉ? Ko bulyo tino yɔ makapa ɓata mino mʉtʉʉ nimɔ ɓambanzʉ ɓobiso, nimɔ akaɓikya ɓɛ:
21 «Wakolyonito» ikani «Wakokingyonito» ikani «Wakovilonito!»
22 Mʉtʉʉ mi nima a ko bulya makpʉmʉka masi nimɔ apʉtikanaga ɓikwa kani ɓotumiyini. Nimɔ a asi mʉtʉʉ nimɔ aka mɔ ɓambanzʉ ɓobiso ka ɔɓili na yigya ka ɓambanzʉ aka.
23 A ɓɛyɔ, mʉtʉʉ mi nimɔ inisogo abɛ kika na yimibo, kyɛ akʉngaga ɓɛ ɓobibisi yigya ka ɓambanzʉ, kaisiso na kaigyogyiso nzʉyi. Luki limoti, nilɔ kakwananigʉ kakpingba mʉsasa ma nzʉyi.

3

1 Mopuponi ka mbʉkʉ pa imoti na Kilisito. Kisoni nɛki makpʉmʉka nimɔ a kʉgʉ wa lisyɛ, kʉ Kilisito a mino wakiko ka kʉmbanzikanikɔ ko Kunzi.
2 Wipóni kʉgbɛ ka makpʉmʉka nimɔ a kʉgʉ, ni kɛgʉ ka nimɔ kʉnʉ ka litɔmbʉ.
3 A ɓɛyɔ, mokwoni ndi, ɔɓili kunu a wakisʉma pa imoti na Kilisito kʉsɔ ko Kunzi.
4 Ɔɓili kunu walingʉnʉ kʉwa ni Kilisito. Niyɔ opuponoku ndɛkɛ, mopupana kʉwa ndɛkɛ na iɓʉ ka ibiba kaki.

Ɔɓili wambiya pa imoti na Kilisito

5 Wosoni nɛki likpʉmʉka la ɔɓili lasi nilɔ a kʉsɔ kunu: ɓʉɗanda, likpʉmʉka la mʉsʉgʉ, tamanaga yanyɛ, mʉsasa manyɛ na limbɛngi ɓikpo ko bulya mukumbo, niyɔ a mʉɗɔngɔni abɛ ɓʉnyɛ ɓubibiso gbilitɔ.
6 Yigya yanyɛ yi niyɔ, alikyaga ngbʉta ko Kunzi kʉgʉ ka niɓɔ ɓoɓunogo mʉtʉʉ kaki.
7 Iɓunu magyaga ndi ɓɛgɛyɔ wa mikaga ndi mino ka ɓʉnyɛ ɓi niɓɔ.
8 Luki limoti mbiya wanʉ, wosoni kʉwa gɔni nimana masi: ɓangbʉta, simuyoniso, ɗiya, mosikoni na mʉnzina manyɛnyɛ kopupa ka nɔkʉ kunu.
9 Ɓikyonogoni likpʉmʉka la lingʉnʉ aka kyɛ masoni ndi ɔɓili kunu wandɛli na yigya yi.
10 Mimokisyoni yigya yambiya, ma ɓatʉ ɓambiya niɓɔ Kunzi ninɔ agya ɔɓili, uitisogo ɓambiya ɓongbinga ɓasi ka likingyosi kaki. Ko pisi yi niyɔ, makwanana kamiba ɓinza.
11 Kinili, yigbananaga kɛgʉ ɓata luga ka Ɓayuda na niɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda, ka niɓɔ ɓikusisogo na niɓɔ ɓakikusisogigʉ, ɓobiko na ɓasenzi, ka ɓosunzu na niɓɔ ɓakɛgʉ ɓosunzu. Luki limoti a kʉwa Kilisito aka ninɔ a masi na kʉsɔ ka ɓatʉ ɓasi.

12 Ma ɓatʉ ko Kunzi. Amuponi ndɨ, ɨpʉnɨlyaga yo kunu. Kinili,
mokwononi kaiko na lɨmbɛngɨ lokumbu, nɨlɔ lanza, lakisiso, lawɛsɛ na
lɨnda.
13 Kibyononi, mapɨlyana ɓongbinga ɓasɨ kika kanɨ mʉmbanzʉ a na
lɨkpʉmʉka na ɓɛngɛnɨ. Pilyononi ɓɛgɛyɔ Mombukwono-dosu amʉpɨlya
ndɨ mino iɓunu.
14 Kakɨtaga nɨlɔ lasɨ, wikoni na sɨpananisɔ kyɛ isu sɔ a muligi nɨmɔ
akamʉmʉmʉla ɓɨnza pa imoti.
15 Mazɨyɔ ka Kilisito ananagɨ mambɛngɨ kunu. Kunzi amʉmakaga ka
mazɨyɔ mi nɨmɔ kyɛ ma luki limoti. Mumigisilyogoni ɨbɨba ɓongbinga
ɓasɨ.
16 Mʉnzɨna ka Kilisito iki kʉsɔ kunu na lɨngama li lasɨ. Wonisilononi,
manatɨwana na yimibo yasɨ. Mumbimbilyoni Kunzi mambʉ dididi nɨ
manabibiso ɓɛyɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu iko mino kamuwonisilo.
17 Lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ makagya ikanɨ kaɓɨkya, gyoni masɨ ko lino ka
Mombukwono-dosu Yeso, manabibiso Obosu Kunzi pisi kʉ kakɨ.

Yɨgya yambɨya nɨyɔ ka ɓatʉ ko Kunzi

18 Iɓunu ɓoko aaa, huɓongoni ɓombunyonu ɓɛyɔ okwononi mino kagya
kambwa ka Mombukwono-dosu.
19 Iɓunu ɓalʉkʉ aaa, huponi ɓoko kunu kanɨ makɛgʉ kaʉnyakɨlya.
20 Iɓunu ɓomiki aaa, humukononi ɓobonu na ɓomonu ka makpʉmʉka
masɨ kyɛ a lɨkpʉmʉka nɨlɔ Mombukwono-dosu apaga.
21 Iɓunu ɓababa aaa, makulyisonitɔgʉ ɓomikunu kumbu kyɛ
ɓakodikogoni.
22 Iɓunu ɓosunzu aaa, humukononi ɓamombukwana-donu nɨɓana kʉnʉ
ka lɨtɔmbʉ ka makpʉmʉka masɨ. Makoɓongonitɔgʉ asɨ misa kaɓʉ aka ɓɛ
kyɛ ɓamʉbɨbɨ, luki limoti gyoni mʉtʉʉ kaɓʉ na lɨmbɛngɨ lanza ko bulya
kʉɓangakʉ kunu ka Mombukwono-dosu.
23 Masɨ nɨmɔ makagya, gyoni na lɨmbɛngɨ limoti abɛ makika kagyɨlya
Mombukwono-dosu nɨ makɛgʉ kaʉgyɨlya ɓambanzʉ.
24 Wiboni ɓɨnza ambɛ Mombukwono-dosu amʉpátʉ ndɛkɛ mʉkalya
nɨmɔ ubisilyo ɓatʉ kakɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ. A ɓɛyɔ, Mbukwano-donu
walɨngʉnʉ nɨnɔ mikaga kagugubyo nɨ Kilisito.
25 Luki limoti, nɨnɔ agyaga ɓʉnyɛ, inisana ndɛkɛ na mʉkalya ma ɓʉnyɛ
nɨɓɔ agyaga ndɨ, kyɛ Kunzi ʉmɨnaga ɨyɨ ɓatʉ ɓasɨ mʉɗɔngɔnɨ aka ko misa
kakɨ.

4

1 Iɓunu ɓi nɨɓɔ ma na ɓosunzu, hugyoni ɓosunzu kunu ɓɨnza na ka
ɓungbingbili. Wiboni ɓɨnza ambɛ ma gɔnɨ iɓunu na Mbukwonu kʉgʉ wa
lɨsyɛ.

Mʉtɨwɨ

2 Wigwinonogoni na malʉmba. Makika kalʉmba, makuponitɔgʉ,
manamigisilya Kunzi ɨbɨba.
3 Tilumbilyonito gɔnɨ iɓusu ambɛ Kunzi atihukulyi pisi kaɓɨkyaga
lɨkpʉmʉka kakɨ na kaɓɨkyaga dikidî ka Kilisito. A ɓɛyɔ, na mbɨya wanʉ
ka bɔlɔkɔ ko bulyo yi nɨyɔ.
4 Ilumbilyoni nɛkɨ ambɛ naɓɨkyagɨ dikidî yi nɨyɔ na kaibisiso isi yi
ɓɨngbangangya ɓɛyɔ okwononi mino ɓɛ nagyɨ.
5 Wikoni na yimibo kambwa ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakonoboilyigʉ. Ngbingo
wasɨ nɨnɔ minisono mino na ngala kaɓɨkyaga lɨkpʉmʉka ko Kunzi,
ɓikyogoni ɓɛyɔ okwononi mino.

6 Okwononi ɓɛ mʉnzɨna kunu iki ɓongbinga ɓasɨ manza na ma ɨzangɨya,
iba wiboni kasikisya mʉtʉ wasɨ lɨkpʉmʉka ɓɛyɔ okwononi mino.

Yuuso ya muliɓo

7 Momosu ɓɛyɔ ka Tikiko nɔ amʉpága kʉwa ɓanʉ mongoni kamɨ masɨ.
A momosu wa sɨpananɨsɔ, mʉgya-ligubo walɨngʉnʉ, wai nɨnɔ tagyaga na
ɨyɨ ligubo ko Mombukwono-dosu.

8 Namutikilyi ya kakɨ ko bulyo yi nɨyɔ ambɛ amʉpágɨ mongoni kusu,
amutumisa mambɛngɨ.

9 Nutiki ɨɓʉ na mʉva-kukunu ɓemoti ɓɛyɔ ka Onesimo. A wai mʉpaka
na mʉtʉ walɨngʉnʉ. Ɨɓʉ kʉwa ɓɔ ɓamuzukilyogo lasɨ nɨlɔ okitonogi ɓi
kʉnʉ.

10 Alisitaliko nɨnɔ ta na ɨyɨ ka bɔlɔkɔ amumuusogito. Malɨkɔ nɨnɔ
mʉbʉbʉgʉ ka Balanaba amumuusogito gɔnɨ. (Ɓɛgɛyɔ namupí mino
mʉtʉʉ ko bulya ka Malɨkɔ, kamusilyo, magya ɓɨnza).

11 Gʉtʉgʉ Yeso aka nɨnɔ ina ɓɛ Yusuto amumuusogito gɔnɨ ɨyɨ. Luga ka
Ɓayuda nɨɓɔ ɓoboilyi ɓi, nɨɓɔ ɓasaa aka ɓɔ ɓa pa imoti na ɨmɨ ka ligubo
la Ɓʉngama ko Kunzi. Ɨɓʉ gɔnɨ ɓɔ ɓaketumisa lɨmbɛngɨ.

12 Mʉva-kukunu ɓɛyɔ ka Epafalasɨ amumuusogito gɔnɨ. A mʉgya-ligubo
ka Yeso-Kilisito, amʉlʉmbɨlyaga ɓongbinga ɓasɨ na kɛkɛlɛ ɓɛ kyɛ wɨkoni
ɓakamaga yapʉ ka baya, mɨsɨsɨlogo kangata kʉsɔ yi, miko ɓakɨtʉlya kagya
ɓongbinga ɓasɨ sɨpananɨsɔ ko Kunzi.

13 Nakwanana kapupilyo ɓʉdɛmʉ ambɛ akaigyogyiso kʉgbɛ ko bulya
kunu na ko bulya ka ɓomomosu nɨɓɔ ka gʉɗʉ wa Laodikia na ka nɨnɔ wa
Iyelapoli.

14 Wai-dosu ɓɛyɔ ka mʉnganga Luka ɨɓʉ na Dɨma ɓamumuusogito gɔnɨ.

15 Tumuusogito ɓomomosu ɓa Laodikia pa imoti na momosu ɓɛyɔ ka
Nimifa na ɓatʉ ɓa kanisa nɨɓɔ ɓamʉmʉkanaga ka ndaɓʉ kakɨ.

16 Makatangʉlaga balʉwa yi nɨmʉna, mukitisilyogo gɔnɨ ɓatʉ ɓa kanisa
ya Laodikia. Ɨɓunu matangʉlaga ɓanʉ gɔnɨ nɨnɔ nʉtɨkɨlya ndɨ ɨɓʉ.

17 Muɓikyoni Alikipɔ ɓɛ: «Ɓuulyogo, wagya ɓɨnza ligubo ka
Mombukwono-dosu nɨlɔ ɓʉpá ndɨ.»

18 Ɨmɨ Pɔlɔ nɔ namukpikilyi yuusɔ yi nɨyɨ na maɓɔkʉ kamɨ: namumuu-
sogito. Makoɓusolonito ɓɛ na ka bɔlɔkɔ.
Mazɨyɔ ko Kunzi iki pa imoti na iɓunu.

Balʉwa wa mambwa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ Ɓatesalonika
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Balʉwa wa mambwa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ ɓakilisito ɓa Tesalonika nɨmʉ. Pɔlɔ aga ndɨ kʉ ɓɛyɔ, ʉɓɨkyaga Mongoni Manza ka Yeso-Kilisito (Wanda Ligubo ka ɓatʉtʉmbwa 17:1-10). Ɓatesalonika ɓapʉnga ndɨ kaɓyɛ pisi ka Kilisito. Luki limoti, kumbuso wo ngbinga mʉkɛɗɛ, Ɓayuda ɓemoti-ɓemoti nɨɓɔ ɓa ndɨ luga kaɓʉ ɓʉkpamya ndɨ ɓambanzʉ kavɨkɨmanaga na Pɔlɔ ɨɓʉ na wai-dakɨ. Ɓakilisito ɓasʉma ndɨ Pɔlɔ ɨɓʉ na ɓawai-dakɨ. No biti, ɓopupa ndɨ na ɨɓʉ kunzi wa gʉɗʉ, Pɔlɔ aga ndɨ na ɓawai-dakɨ ka gʉɗʉ wa Bele.

Kumbusa wa ɓyanga ɓiɓa, Pɔlɔ atɨka ndɨ Timotio kaundoku Ɓakilisito ɓa Tesalonika ɓɛyɔ ɓa ndɨ mino kakpokyoniso ɔɓɨlɨ kaɓʉ. Nɨyɔ igoku, aɓɨkya Pɔlɔ ɓɛ ɓa mbɛyɨ kaɓyɛ pisi ka Kilisito aka. Luki limoti, ɓemoti-ɓemoti luga kaɓʉ ɓakɛgʉ kapa kagya ligubo ko bulya yɨbɨnɨka ɓuti ɓa ɔɓɨlɨ kaɓʉ. Ɓakaɓɨkya ɓɛ Yeso akaigoku mbɨya wanʉ, kagya ɓata ligubo, kɛgʉ na ɨzangɨya. Ɓagɔgɔ ɓa kʉwa ndɨ mambɛngɨ ɓɨɗa, kyɛ ɓaɓʉkʉta kaɓʉ ɓudingi na ɓawai-daɓʉ ɓokwogoni, luki limoti, Yeso kanigikugʉ. Kinili, Pɔlɔ ukpikilya ndɨ kautumiso mambɛngɨ, ʉtʉmbʉlyaga gɔnɨ ɓɛyɔ Yeso igoku ndɛkɛ mino, na ɓɛyɔ ʉgya ndɛkɛ mino ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana. Kʉwa wa gɔ wa, ɓakwanana kaiko na mʉtamanagɨ ɓɛ ɓika ndɛkɛ ɓongbinga ɓasɨ pa imoti na Mombukwono-dosu.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Yuuso *1:1*
Bɛyɔ Ɓatesalonika ɓaɓɨnɨkyana ndɨ mino *1:2–3:13*
Ɔɓɨlɨ nɨnɔ aɓosilogo Kunzi *4:1-12*
Mʉtamanagɨ kaigoku ka Kilisito *4:13–5:11*
Mʉtɨwɨ, na yuuso ya muliɓo *5:12-28*

Yuuso

1 Ɨmɨ Pɔlɔ pa imoti na Silivanɔ ɨɓʉ na Timotio, tamumuusogito iɓunu ɓomomosu ɓa Kanisa ya Tesalonika. Tamukpikilyi iɓunu balʉwa yi nɨmʉ, Kanisa nɨyɔ ko Kunzi Obosu na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito. Ɓʉɓʉnga na mazɨyɔ iki na iɓunu!

Yɨgya na baya ka Ɓatesalonika

2 Tamigisilyaga Kunzi ɓongbinga ɓasɨ ɨbɨba ko bulya kunu. Tamʉtwaga masyɛ masɨ wa tikaga mino kalʉmba.

3 Tamʉtamanaga ɓongbinga ɓasɨ ka yɨgya kunu ko misa ko Kunzi Obosu: iki ko pisi ya baya kunu ikanɨ ko pisi ya sɨpananisɔ ɓɛyɔ mo mino kagya ligubo na ɓɛyɔ mobiso mino mʉtamanagɨ kunu ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito.

4 Ɓamamakɨ, takaiba ɓɛ Kunzi amuponi, amupunogoni ndɨ kaiko ɓatʉ kakɨ.

5 A ɓɛyɔ, ngbingo yi nɨnɔ taɓɨkyaga ndɨ mino Mongoni Manza ku kunu, takaɓɨkyagagʉ ndɨ na mʉnzɨna aka, luki limoti, a ndɨ ko ngu na ko pisi ya Lɨmbɛngɨ-Lotu, na ka lɨngʉnʉ. Mibatʉ ndɨ ɓɛyɔ ɔɓɨlɨ kusu a ndɨ mino luga kunu, ko bulya ɨzangɨya kunu.

6 Mapʉnga ndɨ kaɓyɛ yɨgya kusu na nɨyɔ ka Mombukwono-dosu, gʉtʉgʉ
ɓɛyɔ ma ndɨ mino ka ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ yɔ, pisi ka Lɨmbɛngɨ-Lotu, mabayatʉ
ndɨ lɨkpʉmʉka ko Kunzi na magyagya.
7 Kinili, miitoni kʉwa likingyosi lanza ka ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ
ɓa iwili ya Makedonia na ka nɨyɔ ya Akaya.
8 A ɓɛyɔ, lɨkpʉmʉka ka Mombukwono-dosu apʉnga ndɨ kaɨgbata
katʉkya ku kunu, adwɛ ka Makedonia na ka Akaya. Na gɔnɨ, mongoni
ma baya kunu ko Kunzi itulyononi ndɨ ka ɓapa ɓayasɨ, gʉtʉgʉ iɓusu aka
takɛgʉ ɓata no luki nɨlɔ takwanana kamatɨla.
9 Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓatʉmbʉlagatʉ ndɨ ɓɛyɔ matɨtɨlya ndɨ mino, ŋgbingo
yi nɨnɔ taga ndɨ mino ku kunu. Ɓatʉmbʉlaga gɔnɨ ɓɛyɔ mʉsa ndɨ mino
ɓokunzi, mapʉnga kagugubyo Kunzi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ na walɨngʉnʉ,
10 na ɓɛyɔ mikaga mino kaɓʉndaga Mikakɨ ɓɛyɔ ka Yeso nɨnɔ ako-
tukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ. Ɨyɨ nɔ Kunzi abililisa ndɨ luga wa ɓamanda, kyɛ
atɨkʉlagɨ ka ngbʉta ko Kunzi nɨyɔ akodoku.

2

Ligubo nɨlɔ Pɔlɔ agya ndɨ ka Tesalonika

1 Ɓamamakɨ, iɓunu ɓamombukwana-donu ɓi makaiba ɓɨnza ɓɛ lɨgʉndʉ
kusu ku kunu kɛgʉ ndɨ payaya.
2 Kambwa kosila ku kunu, mʉkanatʉ ndɨ ɓɛyɔ ɓatigyogyisa ndɨ mino,
ɓatɨtʉmbwa ka gʉɗʉ wa Filipi. Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ a ndɨ mino
ɓudingi yɔ, Kunzi kusu atɨpátʉ ndɨ ngu kamʉɓɨkyaga Mongoni Manza kakɨ.
3 Mʉtʉʉ kusu kɛgʉ ndɨ nɨmɔ ma ɓɔngɔ, ikanɨ nɨmɔ ma mʉtamanagɨ
manyɛ, ikanɨ nɨmɔ makʉɓɔɓɔkʉ.
4 Luki limoti, iɓusu, tanzɨnaga ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ Kunzi apago mino. A
ɓɛyɔ, atɨmɨna ndɨ ɓɛ tokwononito ko misa kakɨ, atɨpá ligubo kaɓɨkyaga
Mongoni Manza. Takakyagɨgʉ ligubo li nɨlɔ kyɛ tinisoni ɓanza ko misa ka
ɓambanzʉ, luki limoti, ko misa ko Kunzi nɨnɔ ibaga mambɛngɨ kusu.
5 Makaiba ɓɨnza ɓɛ mʉnzɨna kusu kɛgʉ ndɨ nɨmɔ muɓulyisyo. Kunzi
akaiba ɓɨnza ɓɛ takakɨsagɨgʉ ndɨ kalyalya ka gɔngʉ kunu pisi ka mʉnzɨna
manzanza.
6 Takɛgʉ ndɨ kakɨsa ɓɛ ɓambanzʉ ɓatɨbɨbɨ, iki iɓunu ikanɨ ɓatʉ ɓagɔgɔ.
7 Wɨna sɛ, iɓusu abɛ ɓatʉtʉmbwa ka Kilisito takwanana ndɨ kamu-
binikiso ɓuti kusu, luki limoti, ta ndɨ ɓitombiii luga kunu, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
amakɨ-ɓomiki asyɛgɛ mino lɨmbɛngɨ ka ɓomikakɨ.
8 Tamʉpaga ndɨ kʉgbɛ, takikogigʉ ndɨ ɓakɨtʉlya asɨ kamʉɓɨkyaga
Mongoni Manza aka, luki limoti, ta ndɨ ɓakɨtʉlya kapá ɔɓɨlɨ kusu ɓɨkpɛ
ko bulya kunu kyɛ tamʉpaga ndɨ kʉgbɛ.
9 Ɓamamakɨ, makatamana ɓɨnza ɓɛyɔ tagyaga ndɨ mino ligubo, tɨkɔgɔ
ndɨ ɓungu ɓɨkya. Ngbingo yi nɨnɔ tikaga ndɨ mino kaɓɨkyaga Mongoni
Manza ko Kunzi, tigugubyaga ndɨ biti na lɨsyɛ kyɛ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ
ɓemoti aka luga kunu kobinikonitɔgʉ ɓuti kusu.
10 Iɓunu ma ɓadɛmʉ kusu gʉtʉgʉ Kunzi aka. Yɨgya kusu kambwa kunu
ka ɓatʉ nɨɓɔ maɓɨnɨkyana, a ndɨ yɨgya yotu, yo ngbingbili nɨ kɛgʉ wa
ɓoyoyiso mino.
11 Makaiba ɓɨnza ɓɛ yɨgya kusu kambwa ka mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka luga
kunu a ndɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ baba ʉgyaga mino ɓomikakɨ.
12 Tamʉpága ndɨ mʉtʉʉ, tanamutumisa mambɛngɨ, tanamʉgbɨtyaga
ambɛ ɔɓɨlɨ kunu iki wanza ko misa ko Kunzi, nɨnɔ amʉmakaga ka
Ɓʉngama na ka ɨbɨba kakɨ.

13 Kinili, takamigisilya ɓata Kunzi ɨbɨba ɓongbinga ɓasɨ kyɛ ngbingo
yi nɨnɔ tamʉɓɨkyaga ndɨ mino makpʉmʉka ko Kunzi, makabaɨlyagʉ ndɨ
abɛ lɨkpʉmʉka ka mʉmbanzʉ, luki limoti abɛ nɨlɔ ko Kunzi. Iyo, a
lɨkpʉmʉka nɨlɔ apʉnya lɨngʉnʉ ko Kunzi, akagya ligubo kʉsɔ kunu yi nɨɓɔ
maɓɨnɨkyana.
14 Ɓamamakɨ, ka lɨngʉnʉ, maɓyɛ ndɨ likingyosi la yɨgya ka ɓatʉ ɓa
Makanisa ko Kunzi nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana Yeso-Kilisito kʉ ka iwili ya Yudɛa.
Ɓomomonu ɓɨkpɛ ɓamugyogyisa ndɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Ɓayuda ɓugyogisa
ndɨ mino ɨɓʉ.
15 Ɨɓʉ ɓɔ ɓamwɔ ndɨ Mombukwono-dosu Yeso na ɓogyalandʉ,
ɓatigyogyiso gɔnɨ ɨɓusu. Lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓagyaga kaɓosilogigʉ Kunzi, ɨɓʉ
ɓa ɓomuyoniso ka ɓatʉ ɓasɨ.
16 Ɓikaga katɨpakya ɓɛ takuɓikyogonitɔgʉ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ɓayuda
Mongoni Manza nɨmɔ akwanana kaʉpá muhukuso. Pisi ka yɨgya yi nɨyɔ,
ɓakaidukulogo kotiwoso ɓʉnyɛ kaɓʉ nɨɓɔ ɓagyaga ɓongbinga ɓasɨ. Luki
limoti, ka muliɓo ngbʉta ko Kunzi usilyoni kʉwa.

Pɔlɔ a ɓata na mʉsasa kaundoku Ɓatesalonika

17 Ɓamamakɨ, tasanana ndɨ na ɨɓunu ka nzʉyɨ ko ngbingo, luki limoti,
kɛgʉ ka mambɛngɨ. Ta ndɨ na mʉsasa kunu kʉgbɛ, kinili togyi ɓi yasɨ
kaɨnda ɓata kamʉmɨna.
18 Tikaga ndɨ na mʉsasa kaɨnda kamuminoku aka ɓata. Ɨmɨ, Pɔlɔ
nosisyagatʉ ndɨ lɨgʉndʉ kaɨnda ku kunu, luki limoti, Abɨlɨ anatɨkpɨngba.
19 Iɓunu ma na mʉtamanagɨ, ɨgyagya na ɓɛgbɛgbɛ ɓaya ɓututungyo
kusu nɨɓayɔ tika ndɛkɛ mino na ɓugindo ka lɨsyɛ nɨlɔ Mombukwono-dosu
Yeso igoku ndɛkɛ mino.
20 A lɨngʉnʉ ɓɛ iɓusu, tikaga na magyagya na ɓugindo ko bulya kunu.

3

1 Ka muliɓo, takakwananɨgʉ ndɨ ɓata kaɓʉndɨla ɓɨndɨ, kinili, tɨna ndɨ
ɓɨnza kotigolo iɓusu ɓaɓa ka Atɛnɛ,
2 tamʉtɨkɨlya kʉwa ndɨ momosu ɓɛyɔ ka Timotio nɨnɔ agyaga ligubo
ko Kunzi nɨlɔ lɨɓɨkyaga Mongoni Manza ka Kilisito pa imoti na iɓusu.
Tamʉtɨkɨlya ndɨ kyɛ ongotisiku baya kunu, amutumisi mambɛngɨ ka baya,
3 iba mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka luga kunu kogwonitɔgʉ ɓʉpɔ ka
yigyogyiso yi nɨyɔ. A ɓɛyɔ, makaiba ɓɨnza iɓunu ɓamombukwana-donu
ɓɛ okwononi ɓɛ tigyogyisi ɓɛyɔ.
4 Ngbingo yi nɨnɔ ta ndɨ mino ku kunu, tamʉɓɨkya ndɨ kambwa aka
ɓɛ ɓatigyogyisatʉ ndɛkɛ. Makaiba ɓɨnza ambɛ yigyogyiso yi kʉwa nɨyɔ
atisilya ndɨ yɔ.
5 Kinili, kaɨna ɓɛ kɛgʉ ndɨ ɓɨnza kaiko kaɨɓʉɓʉndya, namʉtɨkɨlya ndɨ
Timotio kyɛ ɨndɨ kaiba ɓɛyɔ baya kunu a kʉwa mino. Na ndɨ kaɓanga
ambɛ yagɔgɔ Mumuyoniso amuɓoɓoni, kika ndɨ nɨ a ɓɛyɔ, ligubo kusu
ɨnda ndɨ payaya.
6 Luki limoti, mbɨya-mbɨya wanʉ, Timotio iginiku, atɨpága mongoni
manza kʉgʉ wa baya na sɨpananisɔ kunu. Atiɓikyi ɓɛ matitamanaga
masyɛ masɨ, na ɓɛ ma ɓata na mʉsasa katɨmɨna ɓɛgɛyɔ iɓusu ta gɔnɨ
mino na imu kʉgʉ kunu.
7 Kinili, ɓomika-mama, gʉtʉgʉ ta ndɨ ka yigyogyiso na ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ,
baya kunu yɔ atitumisaga ndɨ mambɛngɨ.
8 Mbɨya-mbɨya wanʉ, mambɛngɨ atisyini kyɛ maɓʉmatɨkana na
Mombukwono-dosu aka.

9 Nakibigʉ ikanɨ takwanana kamigisya Kunzi ɨbɨba ɓʉ ko bulya kunu. A
ɓɛyɔ, taɓutumo na magyagya ɓɨɗɛ kambwa kakɨ ko bulya kunu.
10 Talʉmbaga Kunzi na kɛkɛlɛ biti na lɨsyɛ kyɛ atihukwilyi pisi kaɨnanana
ɓata na iɓunu na kamʉmatɨlya nɨlɔ amuɓwi ka baya.
11 Kunzi ɓɨkpɛ, Obosu, pa imoti na Mombukwono-dosu Yeso,
ɓatihukwilyi pisi kaɨnda ku kunu.
12 Mombukwono-dosu amʉmatɨlyɨ sɨpananɨsɔ sidingi luga kunu na
ɓambanzʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ iɓusu tamʉpaga mino.
13 Amungotisi mambɛngɨ kyɛ miki ɓatʉ ɓotu nɨ kɛgʉ wa ɓamuyoyiso
mino kambwa ka Kunzi Obosu, ka lɨsyɛ nɨlɔ Mombukwono-dosu Yeso
odoku ndɛkɛ mino pa imoti na ɓatʉ kakɨ ɓasɨ.

4

Yɨgya nɨyɔ Kunzi apaga

1 Ka muliɓo, ɓamamakɨ, tamuwonisilyoni ndɨ yɨgya nɨyɔ okwononi
kaɓosilo Kunzi. A ɓɛyɔ, ɔɓɨlɨ kunu a kʉwa kakpakyana ɓɛyɔ aka yɔ.
Mbɨya-mbɨya wanʉ, takamʉkʉnga na kaɨtatanaga na iɓunu ko lino ka
Mombukwono-dosu Yeso ambɛ widukulogoni kʉwa asɨ kagya aka ɓʉnza.
2 Makaiba ɓɛyɔ tamʉpá ndɨ mino mʉtʉʉ nɨmɔ otukyoku ka
Mombukwono-dosu Yeso.
3 Kunzi apaga ɓɛ wikoni ɓatʉ ɓotu na nɨ makɛgʉ kagya ɓɨlya.
4 Mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka iki na mukakɨ kyɛ ɓiki na ɔɓɨlɨ nɨnɔ okwononi na
ɨbɨba, nɨnɔ muɓosila Kunzi,
5 kanɨ kisigʉ kogwa ka mʉsasa manyɛ, mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓatʉ ɓagɔgɔ nɨɓɔ
ɓakamibigʉ Kunzi.
6 Kaɓyɛnɛnɛ na mʉnzɨna mi nɨmɔ, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka
kagyilyonitɔgʉ ɓɛngɛnɨ ɓʉnyɛ ikanɨ kaɓɔ. Tamuɓɨkyoni ndɨ, ta ɓata
kaɨgyɨlya kamʉɓɨkya ambɛ Mombukwono-dosu ugyogyisatʉ ndɛkɛ ɓatʉ
ɓi nɨɓɔ ɓakagya inguo ya makpʉmʉka mi nɨmɔ.
7 A ɓɛyɔ, Kunzi katɨmakagʉ kyɛ tiki kagya lɨkpʉmʉka lanyɛ, luki limoti,
kyɛ tiki ɓotu.
8 Kinili, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ okyi mʉtʉʉ mi nɨma, kakyigʉ mʉmbanzʉ, luki
limoti, akyi Kunzi nɨnɔ amʉpága Lɨmbɛngɨ-Lotu kakɨ.
9 Kɛgʉ na ɨzangɨya ɓɛ tamukpikilyi ka nɨlɔ ondi sɨpananɨsɔ luga kunu,
kyɛ Kunzi amuwonisiloni ndɨ ɓɛyɔ makwanana mino kaiko na sɨpananɨsɔ
luga kunu.
10 A nɨlɔ mʉgyɨlyaga ɓomomonu ɓasɨ ka iwili yasɨ ya Makedonia. Luki
limoti, ɓamamakɨ, takamʉkʉnga ambɛ widukulogoni kʉwa asɨ kagya aka
ɓʉnza.
11 Gyoni kɛkɛlɛ kaika na mazɨyɔ. Mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka andɨ mbɛyɨ
lɨkpʉmʉka kakɨ ɓɨkpɛ, agya ligubo na maɓɔkʉ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ tamʉpá
ndɨ mino mʉtʉʉ.
12 Makagya ɓɛyɔ, minisanatʉ na ɨbɨba ko misa ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ
ɓakilisito. Makikigʉ ɓakɨgʉmya ka mʉmbanzʉ.

Yɨgoku ka Mombukwono-dosu

13 Ɓamamakɨ, takapa ambɛ wiboni lɨkpʉmʉka ko bulya ka ɓatʉ nɨɓɔ
ɓokwogo, kyɛ makikonitɔgʉ kalya kumbu mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓatʉ ɓagɔgɔ
nɨɓɔ ɓakɛgʉ na mʉtamanagɨ.
14 Ta na baya ambɛ Yeso okwatʉ ndɨ, opupo ka mbʉkʉ. Kinili, ta gɔnɨ na
baya ambɛ Kunzi upupisatʉ ndɛkɛ ka mbʉkʉ pa imoti na Yeso ɓatʉ nɨɓɔ
ɓokwaga ndɨ nɨ ɓaɓinikyonini.

15 Kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ ka Mombukwono-dosu, tamuɓikyi ɓɛ: Iɓusu ɓi niɓɔ ta mbɛyɨ na ɔɓɨlɨ aka kadwɛ kʉ kwa kʉ Mombukwono-dosu igoku ndɛkɛ mino, takʉkɨtagɨgʉ ndɛkɛ niɓɔ ɓokwaga ndɨ.
16 Tʉkana ndɛkɛ mungbi, liyʉ ka ngama ka ɓamalaika, sɛ kʉwa nilɔ la siɓa ko Kunzi. Kumbuso yi, Mombukwono-dosu ɓikpɛ osyoku kotukyoku kʉgʉ wa lisyɛ. Kʉwa wa, ɓatʉ niɓɔ ɓokwaga ndɨ kʉsɔ ka Yeso, ɓika ndɛkɛ ɓatʉ ɓa mambwa kopupoku ka mbʉkʉ.
17 Kumbuso yi, iɓusu ɓi niɓɔ tika ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ aka ko ngbingo yi ninɔ, ɓatɨbɨnika ndɛkɛ pa imoti na ɨɓʉ kʉgʉ wa lisyɛ, kobongonoku na Mombukwono-dosu kʉ. Tika kʉwa ndɛkɛ ɓongbinga ɓasɨ pa imoti na Ɓamombukwono-dosu kʉ.
18 Tumisononi nɛkɨ mambɛngɨ na mʉnzɨna mi nɨma.

5

Kaɓʉndaga lisyɛ nilɔ Mombukwono-dosu odoku ndɛkɛ mino

1 Ɓamamakɨ, kɛgʉ na ɨzangɨya ɓɛ namukpilyi lɨkpʉmʉka ko bulya lisyɛ ɨkanɨ ko bulya ngbingo yi ninɔ makpʉmʉka mi nɨmɔ igyonosa ndɛkɛ mino.
2 Makaiba iɓunu ɓamombukwana-donu ɓɛ lisyɛ ka Mombukwono-dosu odoku ndɛkɛ ɓigbututu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mʉtʉ wo kuɓakʉ odogoku mino no biti.
3 Ngbingo yi ninɔ, ɓambanzʉ ɓika ndɛkɛ mino kaɓɨkya ɓɛ: «Ta ka mazɨyɔ na pa mbɛyɨ ɓiwo», ko ngbingo yi ninɔ gɔnɨ nɔ, ɓʉnyɛ usilya ndɛkɛ ɓigbututu, mʉɗɔngɔnɨ abɛ mʉzʉzʉla nimɔ asilyaga muko wa mʉma ka liɓukuti. Gʉtʉgʉ mʉmbanzʉ ɓemoti aka kahʉkagɨgʉ ndɛkɛ mino.
4 Ɓamamakɨ, luki limoti, iɓunu makɛgʉ ko biti, ɓɛkyɛ lisyɛ li nilɔ amusilyi ndɛkɛ ɓigbututu abɛ mʉtʉ wo kuɓakʉ.
5 A ɓɛyɔ, iɓunu ɓasɨ ma ɓatʉ ɓa ɓʉngbanganya na ɓa lisyɛ lisyɛ. Takɛgʉ iɓusu ɓatʉ ɓɔ biti ɨkanɨ niɓɔ ɓakapagɨgʉ ɓʉngbanganya.
6 Kinili, takololonitɔgʉ abɛ ɓatʉ ɓagɔgɔ, luki limoti, tikini ɓuɓisi, tika ɓakɨmɨnya.
7 Ɓatʉ niɓɔ ɓalalaga, ɓalalaga no biti, na niɓɔ ɓikaga na lɨbʉma, ɓomwaga no biti.
8 Luki limoti, iɓusu ta ɓatʉ ɓa lisyɛ lisyɛ, tokwononi kaiko ɓakɨmɨnya. Timokisyini baya na sɨpananisɔ abɛ kutuko kwa ngwɛyɨ kaiɓuulyo mbanzɨ, timokisyo mʉtamanagɨ ma muhukuso abɛ sɨkpakpasʉ sa ngwɛyɨ katiɓuulyogo yi.
9 Kunzi katɨpʉnagagʉ ndɨ ɓɛ tigyogyisi ko bulya ngbʉta kakɨ. Luki limoti, ɓɛ tinisoni na muhukuso ko pisi ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito.
10 Ɨyɨ, atikwilyaga ndɨ iɓusu, kyɛ takika gʉtʉgʉ ɓuɓisi ikanɨ ɓukwo, tiki ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ pa imoti na ɨɓʉ ka lisyɛ nilɔ igoku ndɛkɛ mino.
11 Kinili, tumisononi mambɛngɨ, midukulogo kongotiso baya kunu, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mikago mino kagya.

Mʉtʉʉ na yuuso ya muliɓo

12 Ɓamamakɨ, takamʉɓɨkya ambɛ hudondisyoni ɓatʉ niɓɔ ɓakagya ligubo luga kunu, ɓakamukpokyoniso ko pisi ka Mombukwono-dosu na kamʉpá mʉtʉʉ.
13 Hubibisogoni kʉgbɛ, miko na sɨpananisɔ na ɨɓʉ ko bulya ligubo kaɓʉ. Wikoni na mazɨyɔ luga kunu.
14 Ɓamamakɨ, takamʉkʉnga ambɛ huɓikyoni ɓatʉ niɓɔ ɓakapagɨgʉ ligubo ambɛ ɓɨmɨnyɨtɔ, hutumisoni mambɛngɨ niɓɔ ɓa na ɓuti, husingyoni ɓatʉ niɓɔ ɓakɛgʉ no ngu, wikoni na limbɛngɨ linda ka ɓatʉ ɓasɨ.

15 Wiɓuulyonito, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kamigisilyonitɔgʉ dakɨ
ɓʉnyɛ ka ɓʉnyɛ, luki limoti, kisoni ɓongbinga ɓasɨ kagya ɓʉnza aka luga
kunu na ka ɓambanzʉ ɓasɨ.
16 Gwoni magyagya masyɛ masɨ.
17 Lumbogoni masyɛ masɨ.
18 Mumigisilyogoni Kunzi ɨbɨba ka makpʉmʉka masɨ kyɛ nɨlɔ a
sɨpananɨsɔ kakɨ pisi ka Yeso-Kilisito.
19 Makokpingbonitɔgʉ ligubo la Lɨmbɛngɨ-Lotu.
20 Makinonitɔgʉ mʉtʉʉ ka ɓogyalandʉ ko Kunzi payaya.
21 Luki limoti, kpimoni makpʉmʉka masɨ, moɓingisyo nɨmɔ manzanza.
22 Nyikoni mobi ma ɓʉnyɛ masɨ.
23 Kunzi ɓɨkpɛ nɨnɔ mombukwana mazɨyɔ amuitisi ɓatʉ ɓotu ka ɓopisi
ɓayasɨ, oɓuulyogi tamanaga, lɨmbɛngɨ na nzʉyɨ kunu yasɨ, kyɛ kikonitɔgʉ
na ɓʉnyɛ gʉtʉgʉ ɓumuti aka ngbingo yi nɨnɔ Mombukwono-dosu Yeso-
Kilisito igoku ndɛkɛ mino.
24 Mʉtʉ yi nɨnɔ amʉmakaga ndɨ, a mʉtʉ walɨngʉnʉ, ɨyɨ, otulyosatʉ
lɨkpʉmʉka li nɨlɨ.
25 Ɓamamakɨ, tilumbilyonitɔ gɔnɨ iɓusu.
26 Tilyononi, mopututonogo abɛ ɓomika-muko.
27 Nakamʉkʉnga ko lino ka Mombukwono-dosu ambɛ mutongulogoni
balʉwa yi nɨmʉ ka ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓabaya Yeso-Kilisito.
28 Ɨzɨyɔ ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito iki pa imoti na iɓunu.

Balɯwa wa yiɓa ninɔ Pɔlɔ ukpikilya ndi Ɓatesalonika
Likpɯmɯka la mambwa

Balɯwa wa yiɓa ninɔ Pɔlɔ ukpikilya ndi ɓakilisito ɓa Tesalonika nimɯ. Akaɯtɯmbɯlya ɓata ɓɛyɔ Kilisito igoku ndɛkɛ mino, na ɓɛyɔ muliɓo ma ɔɓili ka ɓatɯ ɓi niɓɔ ɓaɓinikyana Yeso ika ndɛkɛ gɔni mino. Ɓatɯ ɓemoti-ɓemoti ka gɯɗɯ yi ninɔ ɓaɓikyaga ɓɛ Kilisito igoniku ndi, ɓatɯ ɓagɔgɔ ɓɛ kɛgɯ ɓɛyɔ, luki limoti, lisyɛ li a kɯwa ɓuwobi.

Niɓɔ ɓaɓikyaga ɓɛ lisyɛ li a kɯwa ɓuwobi, ɓakapagigɯ ɓata kagya ligubo, ɓanaɓikya ɓɛ ligubo kɛgɯ na izangiya. Luki limoti, ɓagaga kalyalya ka ɓatɯ niɓɔ ɓagyaga ligubo. Kinili, Pɔlɔ ukpikilya ndi ɓɛ mɯtɯ yikaka-yikaka okwononi kaikɔ ɓungu kyɛ alyalyi. Ɯɓikya gɔni ɓɛ ɓigwinonogi na baya aka, ko ngbingo wa ɓɯkpɛki-kpɛki ɓika kagya ɓɯnza aka.

Yigbananaga ya kitaɓɯ yi niyi:

Yuuso *1:1-2*
Yigoku ka Yeso oɓungusya ndɛkɛ makpɯmɯka masi *1:3-12*
Mombukwono-dosu kanigikugɯ mbɛyi *2:1-12*
Kaigwinonogo yapɯ ka baya *2:13-17*
Malɯmba na ligubo *3:1-15*
Yuuso ya muliɓo *3:16-18*

Yuuso

1 Imi Pɔlɔ pa imoti na Silivanɔ iɓɯ na Timotio, tamumuusogito iɓunu ɓomomosu ɓa Kanisa ya Tesalonika. Tamukpikilyi iɓunu balɯwa yi nimɯ, Kanisa niyɔ ko Kunzi Obosu na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito.

2 Obosu Kunzi na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ɓamuɗukilyi iziyɔ na maziyɔ.

Kunzi akɔtɯ ndɛkɛ ngbanga ka ɓambanzɯ

3 Ɓomika-mama, tokwononi kamigisya Kunzi ibiba ɓongbinga ɓasi ko bulya kunu. Okwononi tagyi ɓɛyɔ kyɛ baya kunu akopingo, na sipananisɔ nisɔ ma nosu luga kunu akaidukulogo ɓɛgɛyɔ.

4 Kinili, ta na ɓugindo ko bulya kunu kambwa wa Makanisa ko Kunzi, ko bulya limbɛngi kunu linda na baya kunu gɯtɯgɯ makaigyogyiso na kalya kumbu.

5 Masi nimɔ akowonisilo ɓɛ Kunzi opungini kakɔ ngbanga ka ɓungbingbili, kyɛ yigyogyiso amuitiso ndɛkɛ ɓɯkwanana kaingyo ka Ɓɯngama kaki.

6 A ɓɛyɔ, Kunzi a wongbingbili. Ugyogyisa ndɛkɛ ɓatɯ ɓasi niɓɔ ɓakamugyogyiso ɓɛgɛyɔ,

7 iɓunu ɓi niɓɔ makaigyogyiso, amuyukumisatɯ pa imoti na iɓusu. Agya ndɛkɛ ɓɛyɔ wa Mombukwono-dosu Yeso ipupisa ndɛkɛ mino kɯgɯ wa lisyɛ pa imoti na ɓamalaika kaki ɓo ngu,

8 odoku ndɛkɛ luga wa liɗaɗa lo ɓuku, ugyogyisa ndɛkɛ ɓatɯ niɓɔ ɓakyaga kamiba Kunzi na niɓɔ ɓakabailyagɯ Mongoni Manza ka Mombukwono-dosu Yeso.

9 Yigyogyisa kaɓɯ ika ndɛkɛ pɯtikana ya ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, ɓakinigɯ ndɛkɛ miso ka Mombukwono-dosu, ubisa ndɛkɛ ɓyi no ngu kaki ya ibiba.

10 Ka lɨsyɛ li nɨlɔ odoku ndɛkɛ mino, ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ka mutili kakɨ,
ɓabibisatʉ ndɛkɛ na nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ, nɔkʉ ʉdɨka ɓɨdɛ. Iɓunu
gɔnɨ mika ndɛkɛ pa imoti na ɨɓʉ kyɛ moɓinikyononi ndɨ mongoni nɨmɔ
tamʉɓɨkyaga ndɨ.
11 Kinili, tikaga ɓongbinga ɓasɨ kamʉkʉngʉlya. Takakʉnga Kunzi ambɛ
amuitisi ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwononi ka ɔɓɨlɨ nɨnɔ amʉmakaga mino. Pisi ko ngu
kakɨ, amusingyi kotulyoso mʉsasa kunu manza na ligubo kunu ka baya.
12 Kika ɓɛyɔ, lino ka Mombukwono-dosu Yeso avatʉ ɨbɨba, na ɨyɨ
amʉpátʉ gɔnɨ ɨbɨba. Nɨyɔ yasɨ a ɨzɨyɔ ko Kunzi na Mombukwono-dosu
Yeso-Kilisito.

2

Kambwa wa yigoku ka Mombukwono-dosu

1 Ɓamamakɨ, ka nɨlɔ ondi yigoku ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito,
na mʉmʉkana kusu ka kpɔlɔ kakɨ, takamʉkʉnga ambɛ:
2 mʉmbanzʉ kamʉɓɨkya ɓɛ lɨsyɛ la kigoku ka Mombukwono-dosu
itulyonini, wikoni mambɛngɨ ɓɨdʉʉʉ, makoɓongonitɔgʉ. Gʉtʉgʉ ɓakika
kanzɨna pisi ka ɓugyalandʉ ikanɨ pisi ka ɓomongoni ikanɨ pisi ka balʉwa
ɓɛ apʉnya ku kusu, makoɓinikyononitɔgʉ.
3 Mʉmbanzʉ kamuɓonitɔgʉ gʉtʉgʉ ko pisi imoti aka. A ɓɛyɔ, kambwa
lɨsyɛ li nɨlɔ kaɨtʉlyana, ɓatʉ ɓudingi ɓakya ndɛkɛ lɨkpʉmʉka ko Kunzi,
kumbuso yi, Mʉgya-manyɛ nɨnɔ apʉtɨkana ndɛkɛ ka muliɓo, ipupisoku sɛ
kʉwa.
4 Amʉya ndɛkɛ makpʉmʉka masɨ nɨmɔ ɓobibisaga abɛ kika nɨmɔ ko
Kunzi. Ɨnda ndɛkɛ kaisopisogo ka Ndaɓʉ ko Kunzi, aɓɨkya ɓɛ ɨyɨ nɨ Kunzi.
5 Makɛgʉ ɓata katamana ɓɛ namʉtʉmbʉlyatʉ ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɨ,
ngbingo yi nɨnɔ na ndɨ mino ku kunu?
6 Makaiba luki tino lɔ akakpɨngba Mʉgya-manyɛ yi nɨnɔ mbɨya wanʉ.
Ɨyɨ odoku ndɛkɛ ko ngbingo nɨnɔ aka nɔ Kunzi abisilya ndɨ.
7 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, ɨyɨ Mʉgya-manyɛ yi nɨnɔ opungoni ndɨ ligubo kakɨ ɓɨpɛlɛ.
Luki limoti, opuponoku ndɛkɛ iba mʉtʉ yi nɨnɔ akakpɨngba mbɨya-mbɨya
yi nɨmʉ kɛgʉ ɓata.
8 Nɨyɔ Mʉgya-manyɛ yi nɨnɔ ipupisa ndɛkɛ, Mombukwono-dosu Yeso
amwɔ ndɛkɛ na ɔhʉ wa mʉnɔkʉ aka, alumwisogo no ngu nɨyɔ ipupisoku
ndɛkɛ noyu.
9 Mʉgya-manyɛ odoku ndɛkɛ no ngu ka Abɨlɨ, agya makpʉmʉka
mʉmbanga-mbanga dididi, mokingyosi na makpʉmʉka ma ɓɔngɔ.
10 Agya ndɛkɛ makpʉmʉka manyɛnyɛ ka ɓopisiɓi ɓayasɨ kaʉɓɔ ɓatʉ
nɨɓɔ ɓokwononi koɓungogo. Ɓoɓunganga ndɛkɛ kyɛ ɓakabaɨlyagʉ ndɨ na
kapa lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ nɨlɔ akwanana ndɨ kauhukuso.
11 Kinili, Kunzi utikilyoni kʉwa ngu ya kʉɓɔɓɔkʉ kauɓungusogo ɓɛkyɛ
ɓaɓɨnɨkyanɨ lɨkpʉmʉka la ɓɔngɔ.
12 Kinili, ɓʉmakyatʉ ndɛkɛ ka mʉngɨmbɔ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓakya ndɨ
kaɓɨnɨkyana lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ, ɓanogwa magyagya ka lɨkpʉmʉka
lanyɛ.

Kunzi amupunogoni ndɨ kainiso na muhukuso

13 Ɓamamakɨ, iɓusu, tokwononi kamigisya Kunzi ɨbɨba ɓongbinga ɓasɨ
ko bulya kunu yi nɨɓɔ Kunzi amʉpa. A ɓɛyɔ, Kunzi amupunogoni ndɨ
iɓunu katʉkya ka mʉpʉnganagɨ ma ɔɓɨlɨ kyɛ minisoni na muhukuso.

2:4 2:4 Wanda ka Danyɛlɛ 11:36; Ezekieli 28:2.

Lɨmbɛngɨ-Lotu amuɓuɓisatʉ kyɛ baya kunu a ya kɨgʉmya ka lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ.
14 Kunzi amʉmakaga ndɨ kaika ɓɛyɔ pisi ko Mongoni Manza nɨnɔ tamʉɓɨkyaga ndɨ. Ɨyɨ apa ndɨ ɓɛ winisononi na ɨbɨba ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito.
15 Kinili ɓamamakɨ, wigwinonogoni na wikoni ɓakɨtʉlya ka mʉtʉʉ nɨmɔ tamʉpá ndɨ, iki pisi ka mʉnzɨna ɨkanɨ ka balʉwa kusu.
16 Kunzi Obosu nɨnɔ atɨpa ndɨ, na pisi ka ɨzɨyɔ kakɨ, atitumisaga mambɛngɨ ɓongbinga ɓasɨ, atɨpá mʉtamanagɨ manza. Takaʉkʉnga pa imoti na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ɓɨkpɛ ambɛ,
17 ɓamutumisi mambɛngɨ, ɓamʉpá ngu kagya masyɛ masɨ lɨkpʉmʉka lanza pisi ka yɨgya yanza na mʉnzɨna.

3

Pɔlɔ akakʉnga ɓɛ ɓʉlʉmbɨlyɨ

1 Ɓamamakɨ, ka muliɓo, tilumbilyoni kyɛ lɨkpʉmʉka ka Mombukwono-dosu ɨtʉlyanɨ ɓɨgala-gala ka ɓapa ɓayasɨ na avɨ ɨbɨba, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ o mino kaigyonoso ku kunu.
2 Tilumbilyoni gɔnɨ Kunzi kyɛ atɨkʉlagɨ ka maɓɔkʉ ka ɓatʉ ɓanyɛ na ɓʉɗɨya. A ɓɛyɔ, kɛgʉ ɓatʉ ɓasɨ ɓɔ ɓa na baya.
3 Luki limoti, Mombukwono-dosu a mʉtʉ walɨngʉnʉ, amutumisatʉ ndɛkɛ no ngu, amuɓuulyogo ka Mʉgya-manyɛ.
4 Taɓakɨgʉmya ku kunu pisi ka Mombukwono-dosu. Ta na baya ambɛ makagya nɨlɔ tamuɓɨkyi na midukulogo kagya yi.
5 Mombukwono-dosu okpokyonisi mambɛngɨ kunu, mika na sɨpananɨsɔ no Kunzi, mika na aɗalʉ mʉnda mʉɗɔngɔnɨ abɛ Kilisito.

Okwononi mʉtʉ wasɨ agyɨ ligubo

6 Ɓamamakɨ, takamʉɓɨkya ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ambɛ makosyonitɔgʉ ka mʉɗɔngɔ ka ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓakapagɨgʉ ligubo na nɨɓɔ ɓakɛgʉ kaɓyɛ mʉtʉʉ nɨmɔ tamʉpá ndɨ.
7 Iɓunu ɓamombukwono-donu makaiba ɓɨnza ɓɛyɔ makwanano mino kaɓyɛ yɨgya kusu. A ɓɛyɔ, iɓusu takɛgʉ ndɨ ɓavivo ngbingo yi nɨnɔ tikaga ndɨ mino pa imoti na iɓunu.
8 Takɛgʉ ndɨ ɓatʉ ɓakɨkʉkʉngya luga kunu. Luki limoti, tɨkɔgɔ ndɨ ɓungu ɓɨkya, tupo ɓɨdapaɗa. Tigugubyaga ndɨ biti na lɨsyɛ kyɛ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kobinikonitɔgʉ ɓuti kusu.
9 Takwananatʉ ndɨ kamʉkʉnga ɓɛ tisingyoniku, luki limoti, takagyagɨgʉ ndɨ ɓɛyɔ, kyɛ ta ndɨ na mʉsasa ɓɛ tamʉpí likingyosi ɓɛ gyogoni abɛ iɓusu.
10 Kinili, ngbingo yi nɨnɔ tikaga ndɨ mino ku kunu, tamʉpága ndɨ mʉtʉʉ ɓɛ: «Mʉmbanzʉ kakya kagya ligubo, kolyolyonitɔgʉ ɓɛgɛyɔ.»
11 Luki limoti, takaʉkana mbɨya yi nɨmʉ ɓɛ luga kunu ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓikaga payaya, ɓakapagɨgʉ ligubo, ligubo kaɓʉ kʉwa asɨ nɨ ɓanvɛnvɛ aka.
12 Takaʉkpamya inguo ya ɓatʉ ɓɨ nɨɓɔ na kaʉpá mʉtʉʉ ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ambɛ ɓagyɨ ligubo ɓongbinga ɓasɨ, ko bulya yɨbɨnɨka ɓuti kaɓʉ ka ɓamombukwana-daɓʉ.
13 Iɓunu, ɓamamakɨ, makuponitɔgʉ kagya ɓʉnza.
14 Mʉmbanzʉ koboilyi kaɓyɛ mʉtʉʉ mi nɨma tamupí ka balʉwa yi nɨmʉ, mumiboni ɓɨnza, makasyonitɔgʉ ka mʉɗɔngɔ kyɛ ɨmʉkanɨ suni.
15 Makavonitɔgʉ sɛ abɛ mumuyoniso, luki limoti, mupóni mʉtʉʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ momonu.

Ƀʉƀʉnga na yuuso

16 Mombukwono-dosu nɨnɔ a mombukwana mazɨyɔ, amuɗukilyi mazɨyɔ
ƀongbinga ƀasɨ na ka ƀopisi ƀayasɨ. Mombukwono-dosu iki pa imoti na
iƀunu ƀasɨ.
17 Ɨmɨ Pɔlɔ ƀɨkpɛ nɔ namukpikilyi lɨkpʉmʉka li nɨlɨ ambɛ namumuusog-
ito. Nobisaga maƀɔkʉ ka ƀabalʉwa kamɨ ƀasɨ ƀɛyɔ, maƀɔkʉ kamɨ nɨmɔ.
18 Ɨzɨyɔ ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito iki pa imoti na iƀunu ƀasɨ.

Balɯwa wa mambwa nɨnɔ Pɔlɔ akpikilya ndɨ Timotio
Lɨkpɯmɯka la mambwa

Balɯwa wa mambwa nɨnɔ Pɔlɔ akpikilya ndɨ Timotio nɨmɯ. Pɔlɔ aga ndɨ ka gɯɗɯ wa Lisitilo kaƀɨkyaga Mongoni Manza kɯ Timotio ikaga ndɨ mino. Nɨyɔ Timotio ɯkana ndɨ mɯnzɨna ka Pɔlɔ, apɯnga ndɨ kaƀɨƀya Kilisito. Ɓakpakyanaga ndɨ na ɨyɨ ƀongbinga ƀasɨ, na ƀagyaga ndɨ gɔnɨ na ɨyɨ ligubo. Nɨyɔ Pɔlɔ ɯkanaga ndɨ ƀɛ ƀakilisito ƀa gɯɗɯ yimoti ƀɛnɛ ƀakapɨlya Kilisito mɯgɔngɯ, ikanɨ lɨkpɯmɯka limoti akakɨtanaga kɯ ƀɛyɔ, atɨkaga ndɨ Timotio kaɨnda kaɯpá mɯtɨwɨ. Atɨka kɯwa ndɨ ka Ɛfɛsɔ kaɨnda kautumiso ƀakilisito ƀi nɨƀɔ kɯ ƀɛyɔ mambɛngɨ.

Balɯwa yi nɨmɯ atakanya ndɨ kɯ ƀɛyɔ. Atomosya ndɨ gɔnɨ ƀɛ uƀikyiku ƀakilisito ƀɛ ƀɨƀuulyito na ƀatɯ ƀi nɨƀɔ ƀakaɯpá ƀambanzɯ mɯtɯɯ di no Mongoni Manza, ɯtɯmbɯlya gɔnɨ ƀɛyɔ ƀakilisito ƀokwononi mino kaiko na yɨgya ka makanisa, na ƀɛyɔ okwononi mino ƀɯpɯnagɨ ƀatɯ ƀakamalya makanisa.

Yɨgbananaga ya kɨtaƀɯ yi nɨyɨ:

Yuuso *1:1-2*
Ɓɛyɔ ɔƀɨlɨ ka Ɓakilisito okwononi mino kaiko *1:3–3:13*
Nɨyɔ a ndɨ yakɨsɯma ko pisi yi nɨyɔ tapɯna ndɨ *3:14–4:5*
Pɔlɔ akapá Timotio mɯtɯɯ *4:6–6:21*

Yuuso

1 Ɨmɨ Pɔlɔ, na atɯtɯmbwa ka Yeso-Kilisito pisi ko ngu ko Kunzi Muhukuso
kusu na Yeso-Kilisito nɨnɔ tobisogo mino mɯtamanagɨ.
2 Nakaukpikilyo ɨwɛ Timotio, mikamɨ walɨngɯnɯ pisi ka baya. Obosu
Kunzi na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ƀuwonisili ɨzɨyɔ, ƀɯmɨnyɨlya
kumbu, ƀɯpá mazɨyɔ.

Okwononi kaɨmɨnya na ƀowonisilo ƀa kɯƀɔƀɔkɯ

3 Wika ka Ɛfɛsɔ aka mɯɗɔngɔnɨ ƀɛyɔ nɯƀɨkya ndɯkɯ mino wa na ndɯkɯ
mino kaaga ka Makedonia. Kɯ ƀɛyɔ, a na ƀatɯ ƀi nɨƀɔ ƀakapá mɯtɨwɨ ma
kɯƀɔƀɔkɯ, hɯƀɨkya ambɛ ƀasɨ.
4 Hɯƀɨkya ambɛ ƀasɨ kaɯkana ƀabɨbɯ ƀaya ƀɔngɔ, pa imoti na ƀabɨbɯ
ƀayo puponogo ka ƀatɨtaƀɯ nɨƀayɔ kɛgɯ na muliƀo. Nɨlɔ lasɨ opupisaga
ƀoɗongoso, nɨ kɛgɯ na ɨzangɨya kodukula ligubo ko Kunzi nɨnɔ apága
muhukuso pisi ka baya.
5 Ɨsɨ ya mɯtɯɯ mi nɨmɔ a ƀɛ widukulogoni na sɨpananɨsɔ nɨsɔ opupaga
ka lɨmbɛngɨ lanza, mika na tamanaga yanza na baya ya lɨngɯnɯ.
6 Ɓatɯ ƀagɔgɔ ƀosoni pisi, ƀoƀungogoni kɯwa ɨƀɯ ka ƀoɗongoso ƀaya
payaya aka.
7 Ɓapaga kaiko ƀowonisilo ƀa Mɯtɯɯ ka Musa, luki limoti
ƀakotombisyogigɯ nɨlɔ ƀikaga kaƀɨkya ikanɨ ƀakibogigɯ makpɯmɯka
mi nɨmɔ ƀikaga kaamalya mɔ.
8 A ƀɛyɔ, tibaga ambɛ Mɯtɯɯ a manza iba ƀakagya na imu ligubo ƀɛyɔ
okwononi mino.
9 Tokwononi ƀata gɔnɨ kaiba ambɛ ƀakobisogigɯ mɯtɯɯ ko bulya ka ƀatɯ
ƀongbingbili. Luki limoti, ƀobisogo ko bulya ka ƀagya-manyɛ, ka ƀatɯ

niɓɔ ɓakʉkanagigʉ, ka ɓatʉ ɓʉɗɨya na ɓatʉ ɓanyɛ, ko bulya ka ɓatʉ niɓɔ
ɓakaɓangagigʉ Kunzi ikani kaɓanga makpʉmʉka motu, niɓɔ ɓʉmwɔgɔ
ɓababʉ ikani ɓamaɓʉ, ko bulya ka niɓɔ ɓʉmwɔgɔ ɓengɛni,
10 ka ɓatʉ ɓa ɓilya, ka ɓalʉkʉ niɓɔ ɓasyɛnɛnɛgɛ luga kaɓʉ, ka ɓatʉ niɓɔ
ɓʉgabaga ɓengɛni ka ɓusunzu, ka ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ, ka ɓatʉ niɓɔ ɓakɔgɔ
silika na ɓɔngɔ, na ka ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓamʉyaga mʉtʉʉ ma lingʉnʉ.
11 Mʉtiwi mi a ka Mongoni Manza nimɔ Kunzi ɛpá ndi. Mongoni Manza
mi nimɔ otukyoku ko Kunzi ninɔ wa likpakpa la ɓʉnza.

Pɔlɔ akamigisya Kunzi ibiba

12 Nakamigisya Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ibiba, iyi ninɔ ɛpága
ngʉ ka ligubo kami. Nakamigisya ibiba kyɛ ɛmina ndi ɓɛ nokwononito
kagya ligubo kaki,
13 gʉtʉgʉ ɓɛyɔ nanzinaga ndi mino yanyɛnyɛ ko bulya kaki,
nanatʉmbwa, nanugyogyiso ɓatʉ kaki. Luki limoti, Kunzi ekwilyoni
kumbu, kyɛ masi nimɔ nagyaga ndi, nagyaga ndi ka ɓungingi kyɛ nakɛgʉ
ndi mubaya.
14 Mombukwono-dosu ewonisiloni ndi iziyɔ yidingi, niniso na baya na
sipananisɔ nisɔ otukyoku pisi ka matikana na Yeso-Kilisito.
15 Likpʉmʉka la lingʉnʉ nilɔ okwononi ɓɛ ɓambanzʉ ɓasi ɓaɓinikyani
nili: Yeso-Kilisito odoku ndi ka ɔɓili kauhukusogo ɓatʉ ɓa ɓʉnyɛ. Imi na
mʉtʉ wa ɓʉnyɛ kaʉmaga ɓatʉ ɓasi luga kaɓʉ,
16 luki limoti Kunzi ɛminyilya ndi kumbu. Kʉwa wa gʉ wa, Yeso-Kilisito
owonisila ndi limbɛngi linda ko bulya kami, imi mʉtʉ wa ɓʉnyɛ kʉgbɛ. A
likingyosi ka ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓabailya ndɛkɛ, ɓinisa na ɔɓili wa ɓɛnzɛ na
ɓɛnzɛ.
17 Tapíni Ngama wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ ibiba, tabibiso ɓongbinga ɓasi, iyi
Kunzi ninɔ a mʉkaka, ninɔ kokwogigʉ na ninɔ takaminagigʉ! A asi ɓɛyɔ
aka yɔ.
18 Timotio mikami, nakaʉpá mʉtʉʉ mi nima mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ mʉnzina
ma ɓugyalandʉ a ndi mino ko bulya kakʉ. Likpʉmʉka li nilɔ lɔ ʉpá ngʉ
ya kʉlanana lʉnga lanza.
19 Ɓuulyaga baya kakʉ na tamanaga yanza. Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓosoni
tamanaga yanza kadwɛ kʉ kwa kʉ baya kaɓʉ oɓungogoni mino.
20 Imeneo iɓʉ na Alesandulia ɓa luga ka ɓatʉ ɓi niɓɔ. Nʉsa kʉwa ka
maɓɔkʉ ka Abili* kyɛ ɓakibononononito ɓata katʉmbwa lino ko Kunzi.

2

Mʉtʉʉ ko bulya malʉmba

1 Kambwa wa likpʉmʉka lasi, nakamʉɓikya ambɛ windoni ko Kunzi na
mokungoni, na malʉmba, na yitatanaga na mamigisya ibiba ko bulya ka
ɓatʉ ɓasi.
2 Okwononi kaʉlʉmbilya ɓangama na ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓa ka ɓapa
ɓayakpʉkpʉ iba tiki ɓinza, ɓipisiii, tika na yigya yanza, ɓakigwinonogo
ɓinza no Kunzi.
3 Likpʉmʉka nilɔ a lanza na liɓosilo Kunzi, Muhukuso kusu,
4 ninɔ apaga ɓɛ ɓambanzʉ ɓasi ɓinisoni na muhukuso, ɓibo likpʉmʉka
la lingʉnʉ.
5 A ɓɛyɔ, Kunzi a ɓemoti aka, ninɔ obiso yʉkanana lugo ko Kunzi na
ɓambanzʉ a ɓemoti. Mʉtʉ yi, ni Yeso-Kilisito.

---

* **1:20 1:20** *nʉsa kʉwa ka maɓɔkʉ ka Abili:* wanda mʉtʉmbʉlagi ka 1 Ɓakol. 5:5.

6 Ɨpá ndɨ nɨ ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi abɛ mʉkalya kaʉkʉlaga ɓatʉ ɓasɨ.
Agya ndɨ ɓɛyɔ wa ngbingo ɨtʉlyana ndɨ mino kowonisila ɓɛ Kunzi apaga
ɓɛ ɓatʉ ɓasɨ ɓinisoni na muhukuso.
7 Kinili ɓebisa ndɨ mino mʉkʉkʉwa na atʉtʉmbwa kauwonisilo ɓatʉ ɓi
nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda lɨkpʉmʉka la baya na la lɨngʉnʉ. Nakɛgʉ kaɓɨkya
ɓɔngɔ, nakaɓɨkya lɨngʉnʉ aka.

Yɨgya ka ɓalʉkʉ na ɓoko

8 Nakapa nɛkɨ ambɛ ka ɓapa ɓayasɨ, ɓalʉkʉ ɓalʉmbagɨ kanɨ ɓononini
maɓɔkʉ motu kʉgʉ, nɨ ɓakɛgʉ na dɨya nɨ ɓakɛgʉ kasaana.
9 Na gɔnɨ, nakapa ambɛ ɓoko ɓimokisyogi ɓɛyɔ okwononi mino,
kanɨ kɛgʉ na yiwonisilo ikanɨ kagya kʉwa kʉgbɛ. Ɓakilukisonitɔgʉ
tukatʉ tɨmbanga, ɓakimokisyonitɔgʉ makpʉmʉka ma ɔlɔ ikanɨ kaibongiso
makpʉmʉka ko singasʉ, ikanɨ kaimokisyo ɓotu ɓaya lɨgabʉ lapʉ kʉgbɛ,
10 luki limoti, ɓiki na yɨgyɨgyɨlya yanza ɓɛyɔ okwononi mino ko ɓoko
nɨɓɔ ɓaɓɨkyaga ɓɛ ɓaɓangaga Kunzi.
11 Ɓoko ɓokwononi kaʉkana mʉtɨwɨ kanɨ ɓaɓʉdakyana ɓiwo, na
lɨmbɛngɨ la kisiso.
12 Nakakpomyigʉ ɨmɨ muko kapá mʉtɨwɨ, ikanɨ kaiko kʉgʉ ka mʉlʉkʉ,
luki limoti, iki ɨyɨ mʉdaka ɓiwo.
13 A ɓɛyɔ, ɓapʉnga mbɛyɨ ndɨ kagya Adamʉ, kʉwa wa Ɛva.
14 Kɛgʉ Adamʉ nɔ ɓaɓɔ ndɨ, luki limoti muko nɔ ɓaɓɔ ndɨ, oɓuna mʉtʉʉ
ko Kunzi.
15 Luki limoti, muko inisa ndɛkɛ na muhukuso pisi kaɓʉkʉtaga, kiko sɛ
kanɨ igwinonogini ka baya, ka sɨpananɨsɔ, ka yiɓuɓiso na kaika ɓitombiii.

3

Ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwononi kaamalya kanisa

1 Lɨkpʉmʉka li nɨlɨ, a la lɨngʉnʉ: mʉmbanzʉ kapa kaamalya ligubo la
kanisa, iba opo ligubo lanza.
2 Okwononi nɛkɨ ɓɛ mʉtʉ wa kamalya kanisa iki mʉtʉ yi nɨnɔ kɛgʉ na
ɨɓɔ gʉtʉgʉ imoti aka. Okwononi ɓɛ iki na muko ɓemoti aka, iki mʉtʉ wa
kiginyilyo, iki mʉtʉ mutombisya lɨkpʉmʉka na mʉtʉ nɨnɔ okwononi, iki
mʉtʉ wa kʉtɨlya ɓobiko na mʉtʉ wakiba kapá mʉtʉʉ.
3 Kikonito adangbala wa makana, ikanɨ mʉtʉ wa ɓonduyi, luki limoti iki
mʉtʉ wo tombii, na wa mazɨyɔ. Kikonito mʉtʉ wa mʉsasa mo ɓuyi.
4 Okwononi kaiko mʉtʉ wa kamalya ndaɓʉ kakɨ ɓɨnza, anʉtɨwa
ɓomikakɨ, iba ɓiki ɓomiki ɓakʉkana na nɨɓɔ ɓa ɨbɨba.
5 A ɓɛyɔ, mʉtʉ kibi kaamalya ndaɓʉ kakɨ ka mombukwana-dakɨ,
oɓuulyaga kʉwa kanisa ko Kunzi lɨkɨ?
6 Kokwononigʉ kaika mʉtʉ wambɨya ka baya, kyɛ lɨmbɛngɨ la ɓugindo
kamingyoni, ogulya ka mʉngɨmbɔ ɓɛyɔ mumuyoniso ogulya ndɨ mino.
7 Okwononi gɔnɨ ɓɛ iki mʉtʉ nɨnɔ ɓatʉ ɓa kunzi ɓika kanzɨna yanzanza
ko bulya kakɨ iba ɓakaminonito ɓɨdɛ, igwinono ka kpaka ka mumuyoniso.

Ɓɛyɔ ɓadiakɛlɛ ɓokwononi mino kaiko

8 Ɓadiakɛlɛ ɓokwononi gɔnɨ kaiko ɓatʉ ɓa ɨbɨba na nɨɓɔ ɓalɨngʉnʉ.
Ɓokokwononigʉ kaiko ɓadangbala ɓa makana ikanɨ kakɨsa ɓuyi ko pisi
yanyɛ.
9 Okwononi ɓiki ɓakigwinonogo ka baya ya lɨngʉnʉ nɨlɔ inisa pa imoti
na tamanaga yanza.

10 Okwononi kaʉndɨlya, kika kanɨ ɓakinisigʉ na ɨɓɔ, ɓakwanana kagya
ligubo la ɓʉdiakɛlɛ.
11 Ɓoko kaɓʉ ɓokwononi kaiko ɓatʉ ɓa ɨbɨba, ɓakikonito ɓatʉ
ɓakudwonoso ɓambanzʉ ko pisi ya ɓalʉmɨ, luki limoti ɓiki ɓatʉ ɓa
kiginyilyo na ɓatʉ ɓa ɓungbingbili ka ɓopisi ɓayasɨ.
12 Okwononi ɓɛ diakɛlɛ iki na muko ɓemoti aka, ika mʉtʉ wa
kʉmamalya ɓomikakɨ ɓɨnza na ndaɓʉ kakɨ yasɨ.
13 Ɓadiakɛlɛ nɨɓɔ ɓagyaga ligubo kaɓʉ ɓɨnza, ɓa na ɨbɨba, ɓakwanana
kaɓɨkyaga lɨmbɛngɨ ɓɨdɛɛɛ mongoni ma baya nɨmɔ tamatɨkana mino na
Yeso-Kilisito.

Dikidɗi nɨyɔ Kunzi atiwonisilo

14 Nukpikilyi moɓiso mi nɨma kanɨ na na mʉtamanagɨ kaɨnda ɓɨkwa
kaʉnda.
15 Luki limoti, nakolipyo kodoku, balʉwa yi nɨmʉ kʉwa nɔ owonisila
ɓɛyɔ wokwononi mino kaiko luga wa lɨvananza ko Kunzi, ɨsi yi ɓɛ kanisa
ko Kunzi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ. Iyu yɔ a lɨdʉlʉ na muɓumbe ma lɨngʉnʉ.
16 A ɓɛyɔ, dikidɗi ya baya kusu a yidingi:
Ipupisoku ndɨ abɛ mikya-ɓambanzʉ.
Lɨmbɛngɨ-Lotu aɓɨkya ndɨ ko bulya kakɨ ɓɛ a mʉtʉ wongbingbili.
Ɓamalaika ɓamɨna ndɨ.
Ɓaɓɨkyaga ndɨ lɨkpʉmʉka kakɨ ka ɓɛvananza ɓayasɨ.
Ɓaɓɨnɨkyana ndɨ ka ɓapa ɓayasɨ ka ɔɓɨlɨ.
Ɓaɗokisa kʉwa ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ ka ɨbɨba.

4

Mʉtʉʉ ma kʉɓɔɓɔkʉ

1 Lɨmbɛngɨ-Lotu akaɓɨkya ɓɨngbanganya ɓɛ ko ngbingo wa mupipilo,
ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasaga ndɛkɛ baya kaɓyɛ lɨkpʉmʉka la kʉɓɔɓɔkʉ na mʉtɨwɨ
ma lɨbɨlɨ.
2 Ɓatʉ ɓa ɓokoli na ɓa kʉɓɔɓɔkʉ ɓʉɓɔɓɔgɔtʉ ndɛkɛ. Mambɛngɨ ka ɓatʉ
ɓi nɨɓɔ okwoni abɛ ɓakabʉsya ndɨ na ngwɛyɨ nɨyɔ angbamyaga no ɓuku
ɓɨngbʉ.
3 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓatɨwaga ɓɛ kokwononigʉ kavanana ɨkanɨ kalya malɨlɨ
magɔgɔ. Luki limoti, Kunzi agya ndɨ malɨlɨ nɨmɔ ɓɛ kyɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓabaɨlya,
ɓibo lɨngʉnʉ, ɓalyagɨ kanɨ ɓamigisilyini ɨbɨba.
4 Wɨna sɛ, masɨ nɨmɔ Kunzi agya ndɨ a manza, kɛgʉ na nɨlɔ okwononi
kakya, luki limoti okwononi kamigisilya Kunzi ɨbɨba kambwa kalya.
5 A ɓɛyɔ, lɨkpʉmʉka ko Kunzi na malʉmba oitisaga luki lasɨ lanza
kambwa ko Kunzi.

Mʉgya-ligubo wanza ka Yeso-Kilisito

6 Wakuzukilyogo ɓomomosu lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓɨngbanganya, wika
mʉgya-ligubo wanza ka Yeso-Kilisito. Ko pisi yi nɨyɔ, wowonisila ɓɛ
wakokwiso lɨmbɛngɨ kakʉ na lɨkpʉmʉka la baya na mʉtɨwɨ ma lɨngʉnʉ
nɨmɔ ʉkana ndɨ.
7 Luki limoti, kyatʉ ɓabɨbʉ ɓayagbalɨ nɨɓayɔ kɛgʉ kaɓyɛnɛnɛ na baya.
Gya yapʉ kaika wakigwinonogo no Kunzi.
8 Ɓazʉna ɓayapʉpʉ a na ɨzangɨya yɨkɛɗɛ. Wɨna sɛ, kaigwinonogo no
Kunzi a na ɨzangɨya ka ɓopisi ɓayasɨ kyɛ apága mʉtamanagɨ ka ɔɓɨlɨ
wambɨya wanʉ, atɨwanyaga nɨnɔ akodoku.
9 Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ a la lɨngʉnʉ, nɨlɔ okwononi ɓɛ ɓatʉ ɓasɨ ɓaɓɨnɨkyanɨ.

10 A ɓɛyɔ, takiko kaigyogyiso na kaʉlanana, a asɨ kyɛ tobisoni
mʉtamanagɨ kusu ko Kunzi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ, ninɔ a Muhukuso ka ɓatʉ
ɓasɨ, kʉgbɛ ka nɨɓɔ ɓabaɨlya.
11 Ɓɨkyaga, wapá mʉtɨwɨ ka lɨkpʉmʉka li nɨlɔ.
12 Mʉmbanzʉ kundungulyogonito ɓɛ kyɛ wa miki. Luki limoti, wika
likingyosi lanza ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa baya, iki ko pisi ya mʉnzɨna, iki ko pisi
ya yɨgya, iki ko pisi ya sɨpananɨsɔ, iki ko pisi ya baya ikanɨ ko pisi ya ɔɓɨlɨ
wanza.
13 Hʉtangʉlyaga ɓambanzʉ Moɓiso, hʉtɨwa, huwonisilo, kadwɛ kʉ
kwakʉ nodoku ɓanʉ mino.
14 Wakoɓusolonitɔgʉ apɛpɛ wa Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨnɔ a kʉsɔ kakʉ.
Winisana ndɨ na ɨyɨ wa ɓogyalandʉ ɓanzɨna ndɨ mino na wa ɓambɔkʉ
ɓubisilya ndɨ mino maɓɔkʉ.
15 Bisatʉ lɨmbɛngɨ ka lɨkpʉmʉka nɨlɔ, wɨpá mino, iba ɓatʉ ɓasɨ ɓɨnɨ ɓɛyɔ
wo mino kaidukulogo.
16 Wɨmɨnyatʉ ɨwɛ mombukwana-dakɨ yi, wɨmɨnya gɔnɨ ka mʉtɨwɨ kakʉ.
Wigwinanagatʉ na imu ɓɨnza. Wakagya ɓɛyɔ, ɨwɛ mombukwana-dakɨ yi
winisa na muhukuso, uhukuso gɔnɨ nɨɓɔ ɓika kaʉmʉkana.

5

Mʉtɨwɨ ka nɨɓɔ ɓabaya

1 Wakayoyisonitɔgʉ mbɔkʉ-mbɔkʉ no ɓou, luki limoti mʉtɨwa ɓɨwɛsɛɛ
abɛ abakʉ. Hʉtɨwa ɓomikya-ɓawanza abɛ ɓamamakʉ,
2 ɓoko ɓi nɨɓɔ ɓambɔkʉ-mbɔkʉ abɛ ɓamakʉ, ɓomikya-ɓasɨka abɛ ɓasalɨ
kakʉ, pisi ka ɔɓɨlɨ wanza.
3 Hubibiso ɓowoko ɓoko ɓi nɨɓɔ ɓa kɛgʉ na mʉmbanzʉ.
4 Luki limoti, woko kika na ɓomiki ikanɨ ɓomiko-mikakɨ, okwononi
mbɛyɨ ɓɛ ɓowonisili baya kaɓʉ ka lɨvananza kaɓʉ ɓɨkpɛ. Ɓumigisya
ɓaɓʉkʉta-kaɓʉ na ɓatɨtaɓʉ ɓʉnza nɨɓɔ ɓʉgyɨlya ndɨ kyɛ Kunzi apaga
ɓɛyɔ.
5 Woko walɨngʉnʉ nɨnɔ kɛgʉ na mʉmbanzʉ, obisaga tamanaga kakɨ ko
Kunzi. Biti na lɨsyɛ ikaga kalʉmba, anobiso yangya kakɨ ko Kunzi.
6 Luki limoti, woko nɨnɔ wa mʉsasa manyɛ ɓɨkpo, ikaga nɨ okwoni ndɨ
ɨyɨ gʉtʉgʉ kanɨ a mbɛyɨ muɓisi aka.
7 Lɨkpʉmʉka nɨlɔ wokwononi kauzukilyogo ɓowoko nɨlɔ, iba ɓakikonito
na ɓɛɓɔ.
8 Mʉmbanzʉ kumumuli ɓava-kʉkakɨ, na kʉgbɛ nɨɓɔ ɓa lɨvananza kakɨ
ɓɨkpɛ, iba osini baya kakɨ. Mʉtʉ nɨnɔ a wanyɛ kʉgbɛ kakɨtaga nɨnɔ
kanoboilyigʉ.
9 Wakapa kava mʉmbanzʉ abɛ woko, okwononi iki na ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ
madɨya (60). Okwononi gɔnɨ iki mʉtʉ yi nɨnɔ avanana ndɨ na mʉlʉkʉ
ɓemoti aka.
10 Okwononi ɓɛ ɓamibitɔ gɔnɨ ko pisi ya yɨgyɨgyɨlya kakɨ yanza.
Okwononi ɓɛ iki mʉtʉ nɨnɔ ukwisa ndɨ ɓomikakɨ ɓɨnza, nɨnɔ ʉtɨlyaga ndɨ
ɓobiko, nɨnɔ ʉsʉkʉsaga ndɨ ɓatʉ ko Kunzi magʉ*, nɨnɔ usingyaga ndɨ ɓatʉ
ɓa kigyogyiso, na nɨnɔ agyaga ndɨ ɓʉnza ka ɓopisi dididi.
11 Luki limoti, wakukpikonito ɓowoko nɨɓɔ ɓa mbɛyɨ ɓasɨka aka kyɛ
mʉsasa mʉvanana kʉgya, ɓapá Kilisito mʉgɔngʉ,

* **5:10 5:10** *ʉsʉkʉsaga ndɨ ɓatʉ ko Kunzi magʉ:* Wanda gɔnɨ Luka 7:44ɓatɨlyaga ndɨ mubiko ɓɛyɔ.

12 ɓimakya ka mʉngimbɔ kyɛ ika kani ɓaɓunini agʉmɛ ninɔ ɓagyilya
ndi ka mambwa.
13 Yɛki ɓakikogigʉ na tʉmatʉ tigya, ligubo kaɓʉ kʉwa asi kaamama aka
ɓigbagba gba ko bomiso ɓaya ɓandaɓʉ. Na ɓata, ɓikaga ɓatʉ ɓa ɓalʉmi,
ɓanogulyo ka makpʉmʉka gbali na kanzina nilɔ kokwononigʉ.
14 Kinili, nakapa ambɛ ɓowoko niɓɔ ɓa mbɛyi ɓasika ɓavanani,
ɓaɓʉkʉti, ɓamʉmʉla ɓandaɓʉ kaɓʉ, iba ɓomuyoniso ɓakinonito no pisi
niyɔ ɓatigwi mino na iɓɔ.
15 A ɓɛyɔ, ɓowoko ɓagɔgɔ ɓogwini ɓi, ɓaga kaɓiɓya Abili.
16 Luki limoti, mʉtʉ ko Kunzi muko yi kika na ɓowoko ka livananza
kaki, okwononi abiniki ɓuti kaɓʉ. Kʉwa wa gɔ wa, kanisa akwanana
kaʉbinika ɓowoko niɓɔ aka ɓɔ ɓa kɛgʉ na ɓambanzʉ, kani kikigʉ kʉwa
na ɓuti kʉgbɛ.
17 Ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓa kanisa niɓɔ ɓagyaga ligubo kaɓʉ ɓinza,
ɓokwononi kaiko na mʉkalya nganga yiɓa, kʉgbɛ ka niɓɔ ɓaɓikyaga
Mongoni Manza, ɓanatiwa.
18 A ɓɛyɔ, Moɓiso Motu akaɓikya ɓɛ: «Wakakondilonitɔgʉ ngɔmbɛ
mʉnɔkʉ kani anatikila nganʉ[†].» Aɓikya gɔni ɓɛ: «Mʉgya-ligubo okwononi
na mʉkalya kaki.»
19 Ɓakasʉngʉlya mbɔkʉ-mbɔkʉ wa kanisa, wakoboilyonitɔgʉ mbɛyi
kiki asi ka mʉnɔkʉ ka ɓadɛmʉ ɓaɓa aka ikani ɓasaa.
20 Huyoyiso niɓɔ ɓakagya ɓʉnyɛ ko misa ka ɓambanzʉ iba ɓatʉ ɓagɔgɔ
ɓaɓangitɔ gɔni.
21 Nakaʉɓikya kambwa ko Kunzi, kambwa ka Yeso-Kilisito na ɓamalaika
ɓotu, ambɛ gwi mʉtʉʉ nimɔ kani wakakugʉ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti
aka na mʉlili.
22 Wakikonitɔgʉ ɓigala-gala kabisilya mʉmbanzʉ maɓɔkʉ kapa ligubo
ka kanisa. Wakomotikononito gɔni na ɓambanzʉ ka ɓʉnyɛ kaɓʉ.
Wiɓuulya kʉgbɛ iwɛ mombukwana-daki yi.
23 Ko bulya yigomisaga kakʉ ya mʉma, na ko bulya ɓʉpɔ ɓa nzʉyi kakʉ,
wakomwogɔnitɔgʉ asi liɓo aka, luki limoti mwagatʉ gɔni mino ikya vinya.
24 Ɓʉnyɛ ka ɓatʉ ɓagɔgɔ inisaga ɓingbanganya kani ɓakanakugʉ
ngbanga. Luki limoti, niɓɔ ka ɓatʉ ɓagɔgɔ ipupisaga kumbuso.
25 A ɓɛgɛyɔ, yigya yanza inisogo ɓingbanganya, gʉtʉgʉ niyɔ kinisogigʉ
ɓikwa kakwananigʉ kaiko yakisʉma.

6

1 Ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓa ɓosunzu ɓokwononi kaʉɓanga ɓamombukwana-
daɓʉ kʉgbɛ iba ɓakosikogonitɔgʉ lino ko Kunzi na kaina mʉtiwi kusu
ɓidɛ.
2 Niɓɔ ɓamombukwana-daɓʉ ɓa kʉsɔ wa baya, ɓakuminonito ɓidɛ kyɛ
ɓa ɓamamaɓʉ ka baya. Luki limoti, ɓokwononi kaugugubya ɓinza kʉgbɛ
kyɛ ɓamombukwana-daɓʉ ɓi niɓɔ ɓinisanaga na izangiya kaɓʉ ɓɔ, ɓa
ɓatʉ ɓa baya niɓɔ Kunzi ʉpaga.
Nilɔ wokwononi kaʉtiwa na kaʉɓikya ɓambanzʉ ilu nilɔ.

Mʉtiwi ma kʉɓɔɓɔkʉ na izangiya ya lingʉnʉ

3 Mʉmbanzʉ kapá mʉtʉʉ modi, kani kɛgʉ kaɓinikyana likpʉmʉka
la lingʉnʉ ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito, ikani mʉtʉʉ nimɔ
akaɓyɛnɛnɛ na baya kusu,

---

† **5:18 5:18** *anatikila nganʉ:* Wanda ka 1 Ɓakolito 9:9na mʉtʉmbʉlagi mi. **5:18 5:18** Wanda ka Yigilya 25:4; 1 Ɓakolito 9:9; Matayɔ 10:10; Luka 10:7.

4 mʉtʉ yi ninɔ a na limbɛngi lidingi na kibigʉ luki. Mʉsasa ma
ɓoɗongoso na mosooni ko bulya isi yo mino, a kʉsɔ kaki abɛ koloɓu.
Likpʉmʉka nilɔ apága kʉwa imi, mosooni, mosikoni, tamanaga yanyɛ,
5 na ɓoɗongoso kani kɛgʉ na muliɓo na ɓatʉ niɓɔ yimibo kaɓʉ
adangbikana, ɓaɓʉsala likpʉmʉka la lingʉnʉ. Ɓasimaga ɓɛ kabaya Kunzi
a pisi ya kinisono na lingama.
6 A lingʉnʉ ɓɛ kabaya Kunzi a izangiya yidingi kika kani wa na igyagya
na nilɔ wa nolu.
7 A ɓɛyɔ, takodokugʉ ndi no luki kʉnʉ ka ɔɓili, takigigʉ ndɛkɛ nolu
ɓɛgɛyɔ.
8 Kinili, takika na malili na ɓotu, a ɓinza.
9 Luki limoti, niɓɔ ɓapaga kaiko na lingama ɓogulyaga ka kʉɓɔɓɔkʉ,
ɓigwinono ka kpaka pisi ka mʉsasa dididi ma ɓungingi na manyɛnyɛ nimɔ
uɓungusogo ɓambanzʉ, ʉpʉta.
10 A ɓɛyɔ, mʉsasa mo ɓuyi a litino la mʉgbɛ ɓa ɓʉnyɛ dididi. Ɓatʉ
ɓagɔgɔ niɓɔ ɓa ndi na inguo ya mʉsasa mi nimɔ ɓogwoni ndi ka baya,
ɓogulya ka yigyogyiso yakpʉ.

Mʉtʉʉ ma muliɓo

11 Luki limoti, iwɛ mʉtʉ ko Kunzi, nyikatʉ makpʉmʉka nimɔ. Kisa
ɓungbingbili, wigwinonogo no Kunzi, na baya, na sipananisɔ, na limbɛngi
linda na ɓʉwɛsɛɛ.
12 Hʉlanana lʉnga lanza ko bulya ya baya, wigwinonogo na ɔɓili wa
ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ kyɛ Kunzi ʉmaka ndi ko bulya yi, ngbingo yi ninɔ
wozukaga ndi mino likpʉmʉka la baya kakʉ ko misa ka ɓatʉ ɓudingi.
13 Nakaʉɓikya likpʉmʉka li nili ko misa ko Kunzi ninɔ apága ɔɓili
ka makpʉmʉka masi, na kambwa ka Yeso-Kilisito ninɔ ozukaga ndi
likpʉmʉka la lingʉnʉ kambwa ka Pɔsɔ Pilatʉ ɓɛ:
14 Ɓuulyaga mʉtʉʉ nimɔ ɓʉpá ndi, wika ɓitu kani wa kɛgʉ na ɓɛɓɔ
kadwɛ ka lisyɛ nilɔ Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito opuponoku ndɛkɛ
mino.
15 Opuponoku ndɛkɛ ko ngbingo yi ninɔ Kunzi oɓungusyaga ndi. A Kunzi
ninɔ Mombukwana ngu, a ɓemoti aka, a likpakpa la ɓʉnza, a Ngama ka
Ɓangama, a Mbʉkwono ka ɓamombukwono-dosu.
16 Kokwogigʉ iyi, ikaga ka ɓʉngbanganya niɓɔ mʉmbanzʉ kakwananigʉ
kakpʉɗa. Kɛgʉ na mʉtʉ ɓemoti ninɔ aminoni, kɛgʉ gɔni na mʉtʉ ninɔ
akwanana kamina. Ibiba kʉ kaki no ngu ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! A asi ɓɛyɔ
aka yɔ.

Mʉtʉʉ ka ɓatʉ ɓa lingama

17 Hʉɓikya niɓɔ ɓa na lingama ka ɔɓili wa mbiya-mbiya wanʉ ambɛ
kupónitɔgʉ ɓugindo. Ɓakobisonito mʉtamanagi kaɓʉ ka mukumbo
nimana mʉpʉtikana ma. Luki limoti, ɓigʉmyi ko Kunzi ninɔ atipága
makpʉmʉka masi mudingi ɓɛ kyɛ togwi nomu magyagya.
18 Hʉɓikya ambɛ ɓiki kagya ɓʉnza, ɓiki ɓatʉ ɓa lingama pisi ka
yigyigyilya yanzanza, ɓanatʉngbʉlana na limbɛngi lanza, ɓanʉpápa gɔni
ɓatʉ ɓagɔgɔ.
19 Ɓakagya ɓɛyɔ, ɓibisilyo ndɛkɛ alɔngɔ wanza na ninɔ kapʉtikanigʉ ko
bulya lisyɛ nilɔ akodoku iba ɓinisi ndɛkɛ na ɔɓili walingʉnʉ.

Likpʉmʉka la muliɓo

20 Iwɛ Timotio, ɓuulyogo likpʉmʉka nilɔ winisa nolu ɓinza. Wasa
ɓoɗongoso ɓaya payaya niɓayɔ kɛgʉ na izangiya ko pisi ya baya. Ɓatʉ
ɓagɔgɔ ɓasimaga ɓɛ a yimibo ambɛ kani a kʉɓɔɓɔkʉ.

21 Ko bulya yimibo yi nɨyɔ aka yɔ, baya ka ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓi nɨɓɔ
odongbikononi.
łzɨyɔ ko Kunzi iki pa imoti na iɓunu.

Balʉwa wa yɨɓa nɨnɔ Pɔlɔ akpikilya ndɨ Timotio
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Balʉwa wa yɨɓa nɨnɔ Pɔlɔ akpikilya ndɨ Timotio nɨmʉ. Akpɨka ndɨ kanɨ a ka bɔlɔkɔ ka Lʉma. Ɓawai-dakɨ ɓasɨ ɓapɨkɨta ndɨ, ɓasa ɓɨyatʉlʉ. Luka nɨnɔ mʉnganga aka nɔ kasagʉ ndɨ. Pɔlɔ iba ndɨ ɓɛ ngbingo kakɨ itulyonini, otigoli kʉwa kukwakʉ aka. Kinili, akpikilya kʉwa ndɨ Timotio kapá mʉtɨwɨ, kyɛ ava ndɨ abɛ mikakɨ ɓɨkpɛ.

Balʉwa yi nɨnɔ Pɔlɔ akpikilya ndɨ wa muliɓo nɨmʉ. Akpɨkilya ndɨ kʉsɔ yi ɓɛ igwinonogi yapʉ ka baya abɛ ɨyɨ, iki na lɨmbɛngɨ lɨnda kaɓɨkyaga Lɨkpʉmʉka ka Yeso, gʉtʉgʉ ɓakiko kagyagya. Iki gɔnɨ kaɨmɨnya na ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓakɛgʉ kaɓyɛ ɓɛyɔ Mongoni Manza aɓɨkyaga mino. Pɔlɔ omotiloku ɓɛ ʉlananatʉ ndɨ ɨyɨ mombukwana-dakɨ lʉnga, lʉnga lanza, a kʉwa ɓuwobi kaɨnda ka Mombukwono-dosu. Opipiloku ɓɛ Mukilisito wasɨ okwononi kagya ɓɛyɔ.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Yuuso *1:1-2*
Pɔlɔ akapá Timotio mʉtʉʉ *1:3-18*
Ɓɛyɔ mʉmbanzʉ okwononi mino kaiko sʉda wanza ka Kilisito *2:1-26*
Ɓambanzʉ ɓika ndɛkɛ ɓʉnɨ ka masyɛ ma muliɓo *3:1-9*
Kaigwinonogo yapʉ ka baya *3:10–4:8*
Yɨtangʉla, na yuuso ya muliɓo *4:9-22*

1 Ɨmɨ Pɔlɔ, na atʉtʉmbwa ka Yeso-Kilisito pisi ka sɨpananɨsɔ ko Kunzi. Ɛtɨka kaɓɨkyaga mongoni ma agʉmɛ wo ɔɓɨlɨ nɨnɔ ta na ɨyɨ pisi ka matɨkana na Yeso-Kilisito.
2 Nakaukpikilyo ɨwɛ Timotio, mikamɨ mʉpaka. Obosu Kunzi na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ɓuɗukilyi ɨzɨyɔ, ɓʉmɨnyɨlya kumbu, ɓʉpá mazɨyɔ.

Pɔlɔ akamigisya Kunzi ɨbɨba

3 Namigisyaga Kunzi nɨnɔ nakagugubyo ɨbɨba na lɨmbɛngɨ lanza ɓɛyɔ ɓatɨtɛ ɓagyaga ndɨ mino. Biti na lɨsyɛ, namigisyaga Kunzi ɨbɨba ɓɛyɔ nʉtamanaga mino ɓongbinga ɓasɨ ka malʉmba kamɨ.
4 Nɨyɔ natamanaga ɓɛyɔ uɗukusaga ndɨ mino ɓamomiso-miso, nogwa mʉsasa ambɛ nʉmɨnɨ iba lɨmbɛngɨ kamɨ otumi na magyagya.
5 Natamanagatʉ gɔnɨ baya kakʉ nɨyɔ ya lɨngʉnʉ, baya nɨyɔ ka tɨtakʉ mukoyi ɓɛyɔ ka Loisi, na nɨyɔ ka amakʉ ɓɛyɔ ka Euniki. Nakaiba ɓɨnza ambɛ a gɔnɨ kʉsɔ kakʉ.
6 Kinili, nakautomosya ambɛ wakozunonito na apɛpɛ nɨnɔ Kunzi ʉpá ndɨ ka lɨsyɛ nɨlɔ nubisilya ndɨ mino maɓɔkʉ.
7 A ɓɛyɔ, Kunzi katɨpágʉ lɨmbɛngɨ la kʉɓangakʉ. Luki limoti, Lɨmbɛngɨ nɨlɔ atɨpága ngu, sɨpananɨsɔ na lɨmbɛngɨ lo tombiii.
8 Wakikonito nɛkɨ no suni kaɓɨkyaga lɨkpʉmʉka ko bulya ka Mombukwono-dosu. Wakikonito gɔnɨ no suni ko bulya kamɨ nɨnɔ na ka bɔlɔkɔ ko bulya kakɨ. Luki limoti, baya kayigyogyiso pa imoti na ɨmɨ ko bulya Mongoni Manza kaɓyɛnɛnɛ no ngu nɨyɔ Kunzi ʉpá.
9 Ɨyɨ nɔ atɨpá muhukuso, atɨmaka kaika ɓatʉ kakɨ. Kɛgʉ ko bulya yɨgya yanza kusu, luki limoti, a ko bulya nɨyɔ osisilya ndɨ mino ɓɛyɔ

na katiwonisilo ɨzɨyɔ kakɨ. Atɨpá ndɨ ɨzɨyɔ yi nɨyɔ ko pisi ka Yeso-Kilisito kambwa kagya ɔɓɨlɨ.
10 Luki limoti, ɨzɨyɔ yi nɨyɔ inisa kʉwa mbɨya wanʉ wa Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito odoku mino. Ɨyɨ nɨnɔ adɨtaga ngu ya kukwakʉ na katiwonisilo ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ ko pisi ya Mongoni Manza.
11 Kunzi ɛtwa kaɓɨkyaga Mongoni Manza abɛ atʉtʉmbwa na muwonisilo.
12 Nakayigyogyiso ko bulya yi nɨyɔ. Luki limoti, na kɛgʉ mino no suni kyɛ nakaiba ambɛ nɨgʉmya ka wanɨ. Nakaiba ɓɨnza ambɛ a no ngu koɓuulyogo nɨlɔ ɛpá ndɨ kadwɛ ka lɨsyɛ la mupipilo.
13 Wiko kaɓyɛ likingyosi la mʉnzɨna ma lɨngʉnʉ nɨmɔ nuwonisilo. Wigwinonogo na baya na sɨpananɨsɔ nɨsɔ tamatɨkana mino na Yeso-Kilisito.
14 Ɓuulyogo ɓɨnza ko pisi yo ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨlɔ a kʉsɔ kakʉ, mʉtʉʉ manza nɨmɔ ɓʉpá ndɨ.
15 Ɓɛgɛyɔ wo mino kaiba, ɓatʉ ɓasɨ ɓa iwili ya Azia ɓesini ɓi. Figɛlɔ na Ɛlɨmɔgɛnɛ ɓa luga ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ gɔnɨ ɓɔ.
16 Mombukwono-dosu okwilyi lɨvananza ka Ɔnɛsifɔlɔ kumbu. A ɓɛyɔ, odogoku ɓi ɓongbinga ɓasɨ ketumiso lɨmbɛngɨ, kanɨ kɛgʉ no suni kodoku kɛnda kʉnʉ ka bɔlɔkɔ.
17 Nɨyɔ osiloku ka Lʉma, ɛkɨsa na kɛkɛlɛ kadwɛ kʉ kwa kʉ ɛmɨna ndɨ mino.
18 Mombukwono-dosu Yeso aminisitɔ ndɛkɛ ɓʉnza ko Kunzi ka lɨsyɛ la mupipilo. Iyo, wakaiba ɓɨnza masɨ nɨmɔ ɛgyɨlya ndɨ ka Ɛfɛsɔ.

2

Sʉda wanza ka Yeso-Kilisito

1 Ɨwɛ mikamɨ, kɨsa kaiko no ngu nɨyɔ okotukyoku pisi ka ɨzɨyɔ ka Yeso-Kilisito.
2 Nɨlɔ ʉkana ndɨ kanɨ nakaɓɨkyaga kambwa ka ɓadɛmʉ ɓudingi, hʉɓɨkyaga gɔnɨ ɨwɛ ɓatʉ ɓa lɨngʉnʉ nɨɓɔ ɓakwanana gɔnɨ kaukitisilyogo ɓɛngɛnɨ.
3 Baɨlya gɔnɨ ka yigyogyiso abɛ sʉda walɨngʉnʉ ka Yeso-Kilisito.
4 Sʉda nɨnɔ ʉlananaga, kogulyogigʉ ka makpʉmʉka ɓɨnzenge-nzenge ka ɓambanzʉ, kapa ɓɛ mombukwana-dakɨ ogwi magyagya na ɨyɨ.
5 Mʉtʉ nɨnɔ agyaga masindani ma mbangʉ, kakwananɨgʉ kopupo tutungyo kanɨ akapɨkɨta gbalɨ.
6 Na ɓata, mʉtʉ yi nɨnɔ ɨkɔgɔ ɓungu kadɨma tiko nɔ akwanana kaiko mʉtʉ wa mambwa kalya malɨlɨ mi.
7 Bisatʉ lɨmbɛngɨ ka lɨkpʉmʉka nɨlɔ nakaɓɨkya lɔ, Mombukwono-dosu ʉpátʉ ngu kotombisyo masɨ.
8 Mʉtamana Yeso-Kilisito nɨnɔ a ndɨ ka lɨvananza ka ngama Daudi. Opupa ndɨ ka mbʉkʉ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Mongoni Manza mi nɨmɔ nakaɓɨkyaga o mino kowonisilo.
9 Nakaigyogyiso ko bulya ya Mongoni Manza mi nɨmɔ, na mʉkandila na selegeni abɛ mʉgya-manyɛ. Luki limoti, lɨkpʉmʉka ko Kunzi kɛgʉ ilu la kɨkpɨkɨla.
10 Kinili, nakapɨlya masɨ ko bulya ka nɨɓɔ Kunzi ɨpʉnɨlyaga. Nakagya ɓɛyɔ iba ɨɓʉ ɓɨnisonitɔ gɔnɨ na muhukuso ko pisi ka Yeso-Kilisito pa imoti na ɨbɨba nɨyɔ ya ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
11 Lɨkpʉmʉka li nɨlɨ a la lɨngʉnʉ:
Takokwo pa imoti na Kilisito, tika ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ pa imoti na ɨɓʉ gɔnɨ.

12 Takokibyo, talya ndɛkɛ na iɓʉ gɔni ɓʉngama.
Takamanganya, atimanganya ndɛkɛ iyi ɓɛgɛyɔ.
13 Takiki ɓongbingbili, ika iyi wongbingbili aka,
kyɛ kakwananigʉ kaimanganyilya iyi mombukwana-daki yi.

Mugya-ligubo wongbingbili

14 Hutomosyo ɓambanzʉ likpʉmʉka nilɔ lasi, ʉɓikya ɓingbanganya kambwa ko Kunzi ambɛ ɓakikonitɔgʉ kobiso ɓoɗongoso na ɓambanzʉ ko bulya mino. Ɓoɗongoso kɛgʉ na izangiya kyɛ ʉpʉtaga niɓɔ ɓikaga kaʉkana.
15 Gya ngu kainisono ko misa ko Kunzi abɛ mʉtʉ wanza. Wiko abɛ mʉgya-ligubo ninɔ kikogigʉ no suni ko pisi ya ligubo kaki, ninɔ aɓikyaga ka ɓungbingbili Likpʉmʉka la lingʉnʉ.
16 Wasa mʉnzina ma payaya, nimɔ a di na baya. Niɓɔ ɓakpakpikanaga na imu ɓidukulaga kʉwa koɓungaga ɓyi no Kunzi.
17 Mʉnzina kaɓʉ a kʉwa abɛ kʉmbʉɗʉ. Imeneo iɓʉ na Fileto ɓa luga ka ɓatʉ ɓi niɓɔ.
18 Ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓoɓungogoni ɓyi na likpʉmʉka la lingʉnʉ. Ɓonzingimosogo baya ka ɓambanzʉ, ɓanʉɓikya ɓɛ lipupupo kusu ka ɓambʉkʉ igyonosoni ndi.
19 Luki limoti, muɓumbe mapʉ nimɔ Kunzi obisa ndi a imu wa aka wa. Mʉnzina mi nimɔ ikpikaga kʉgʉ yi nima: «Mombukwono-dosu umibatʉ ɓatʉ kaki», na gɔni: «Mʉmbanzʉ kaɓikya ɓɛ a mʉtʉ ka Mombukwono-dosu, asi ɓʉnyɛ.»
20 Kʉsɔ wa ndaɓʉ yidingi, kikogigʉ asi na makpʉmʉka ma ɔlɔ aka ikani nimɔ ma fiza. Luki limoti, ikagatʉ gɔni na nimɔ ma maɓaʉ na nimɔ ma tʉkʉtɔ. Ɓigugubyogo na makpʉmʉka magɔgɔ ka ɓongbingo, magɔgɔ ka ɓongbinga ɓasi.
21 Kinili, mʉmbanzʉ kasa muwonisilo ma kʉɓɔɓɔkʉ mi nimɔ, ika kʉwa abɛ luki nilɔ ɓigugubyaga na ilu ka ɓongbingo. Ika kʉwa iyi kamʉkana mombukwana-daki aka, ika na izangiya kʉ kaki. Ika gɔni wakitʉlya kagya makpʉmʉka manzanza masi.
22 Pikita mʉsasa manyɛ ma liwanza, wakisa ɓungbingbili, baya, sipananisɔ, maziyɔ, pa imoti na ɓatʉ niɓɔ ɓabibisaga Mombukwono-dosu na limbɛngi limoti.
23 Luki limoti, wasa ɓoɗongoso ɓaya ɓungingi na niɓayɔ kɛgʉ na izangiya. Wakaiba ɓinza ambɛ niyɔ yasi opupisaga asi mosooni aka.
24 Wina sɛ, mʉgya-ligubo ko Kunzi kokwononigʉ kasaana. Okwononi kaika na maziyɔ na ɓatʉ ɓasi. Iki mʉtʉ wakibo kapá mʉtʉʉ na wa limbɛngi linda.
25 Okwononi kaʉpá ɓatʉ niɓɔ ɓolutonogo na iyi mʉtʉʉ na limbɛngi lawɛsɛ, opuso Kunzi anuikasa mambɛngi kaiba likpʉmʉka la lingʉnʉ.
26 Kʉwa wa, ɓakwanana ɓata kainiso na tamanaga yanza, ɓahʉkaga ka kpaka ka mumuyoniso niyɔ a ndi mino ni ugwini na kaubisa kagya sipananisɔ kaki.

3

Nilɔ odoku ndɛkɛ ka masyɛ ma muliɓo

1 Wibatʉ ɓinza amɓɛ ka masyɛ ma muliɓo, ika ndɛkɛ ngbingo wa ɓʉkpɛki-kpɛki.

2:19 2:19 Wanda ka Litatanga 16:5.

2 A ɓɛyɔ, ɓambanzʉ ɓika kʉwa ndɛkɛ kaɨpa asɨ ɨɓʉ aka, ɓatʉ ɓa mʉsasa
mo ɓuyi, ɓatʉ ɓa kɨbɨba na ɓa kɨbɨnɨka. Ɓika ndɛkɛ ɓatʉ ɓʉtʉmbwa Kunzi,
ɓatʉ ɓuɓuno mʉtʉʉ ka ɓaɓʉkʉta kaɓʉ, ɓatʉ ɓubuɗiso lɨkpʉmʉka na nɨ
ɓakɛgʉ kaɓanga makpʉmʉka ko Kunzi.
3 Ɓika ndɛkɛ ɓapʉ, kanɨ ɓakɛgʉ no kumbu. Ɓika ndɛkɛ ɓatʉ
ɓʉɓʉkʉlyaga ɓɛngɛnɨ makpʉmʉka, ɓatʉ ɓo ɓou, ɓatʉ ɓʉɗɨya kanɨ ɓakɛgʉ
kapa ɓʉnza.
4 Ɓika ndɛkɛ ɓatʉ ɓʉgyagyana, ɓatʉ ɓa mʉ mapʉ na ɓakɨbɨnɨka.
Ɓapaga ndɛkɛ magyagya ma ɔɓɨlɨ kakɨtaga Kunzi.
5 Ɓinisanaga ndɛkɛ abɛ ɓatʉ ko Kunzi, luki limoti ɓanɨna ngu kakɨ
payaya. Wakikonito ka mʉɗɔngɔ ka inguo ya ɓatʉ ɓi nɨɓɔ.
6 Ɓatʉ ɓagɔgɔ luga kaɓʉ ɓogulyaga ka ɓandaɓʉ, ɓanʉɓɔɓɔ ɓoko
nɨɓɔ ɓabaɨlyaga makpʉmʉka masɨ. Ɓoko ɓi nɨɓɔ, ɓʉnyɛ ʉkʉkʉmɨlyaga
ɓɨkɔkɔkɔ nɨ ɓakɛgʉ ɓakamaga ka baya. Ɓogulyaga kʉwa ka ɓopisi ɓaya
mʉsasa dididi.
7 Ɓapaga ɓongbinga ɓasɨ ɓɛ ɓiki kaʉpá mʉtʉʉ. Luki limoti ɓakibagʉ
lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ.
8 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ Yani ɨɓʉ na Yambʉlɛ * ɓobisa ndɨ mino ɗongoso
na Musa, a mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓo mino kobiso ɗongoso na
lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ. Yimibo ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ oputikononi, baya kaɓʉ a
kʉwa payaya.
9 Luki limoti, ɓakidukulɨgʉ ndɛkɛ kyɛ ɓungingi kaɓʉ inisono ko misa ka
ɓatʉ ɓasɨ ɓɛyɔ igyonosa ndɨ mino na Yani ɨɓʉ na Yambʉlɛ.

Mʉtɨwɨ ma mulɨɓo

10 Luki limoti, ɨwɛ wɛɓyɛ pima ka mʉtɨwɨ, ka yɨgya, ka tamanaga, ka
baya, ka lɨmbɛngɨ lɨnda, ka sɨpananɨsɔ na ka ɓungbingbili.
11 Watʉ kaiba ɓɛyɔ ɓegyogyisa ndɨ mino na ɓɛyɔ nalya ndɨ mino kumbu
ka Atiokia, Ikonio, na kʉ ka Lusetula. Nigyogyisa ndɨ kʉgbɛ, luki limoti,
Mombukwono-dosu ɛkʉlaga ka yigyogyiso yi nɨyɔ yasɨ.
12 A ɓɛyɔ, ɓakwanana kaugyogyiso ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓapa kaɓyɛ Kunzi ka
ɓungbingbili ko pisi yɨmatɨkana na Yeso-Kilisito.
13 Luki limoti, ɓatʉ ɓanyɛ na ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ ɓidukulaga ndɛkɛ ka
ɓʉnyɛ. Ɓika kauɓɔɓɔ ɓatʉ ɓagɔgɔ, kumbuso yi, ɓʉɓɔɓɔ ɨɓʉ ɓɛgɛyɔ.
14 Luki limoti, ɨwɛ wigwinonogo ka lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓuwonisila ndɨ,
waɓɨnɨkyana na lɨmbɛngɨ limoti. Wakaumiba ɓɨnza ɓatʉ ɓi nɨɓɔ
ɓuwonisila ndɨ.
15 A ɓɛyɔ, wibaga Moɓiso Motu katʉkya ka limiki aka. Akwanana kaʉpá
yimibo kyɛ winisono na muhukuso pisi kabaɨlya Yeso-Kilisito.
16 Moɓiso Motu masɨ ikpikaga pisi ka yimibo ko Kunzi. A na
ɨzangɨya kowonisila lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ, katɨwa, koyoyiso na kaʉnanaga
ɓambanzʉ kakpakyana ka ɓungbingbili.
17 Kʉwa wa gɔ wa, mʉtʉ ko Kunzi ika wakiɓungusyo ɓɨnza, iko
wakɨtʉlya kagya makpʉmʉka manzanza masɨ.

4

1 Nakaʉgbɨtyaga kambwa ko Kunzi na kambwa ka Yeso-Kilisito nɨnɔ akɔ
ndɛkɛ ngbanga ka nɨɓɔ ɓa ɓuɓisi na nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ, na nɨnɔ odoku
ndɛkɛ abɛ ngama ɓɛ:

---

* **3:8 3:8** *Yani ɨɓʉ na Yambʉlɛ:* A ndɨ mino ma liyuda nɨmɔ ɓʉlʉkaga ndɨ ɓamazi ɓa Misili nɨɓɔ ɓokpiko lɨkpʉmʉka kaɓʉ ka kɨtaɓʉ yo Pupo 7:11, 22.

2 ɓikyaga likpʉmʉka ko Kunzi na kɛkɛlɛ, iki ko ngbingo wanza ikani ko
ngbingo wanyɛ. Yoyiso, wanutumiso ɓambanzʉ mambɛngi pisi ka mʉtiwi
na limbɛngi linda kʉgbɛ.
3 A ɓɛyɔ, ngbingo wagɔgɔ odokuto ninɔ ɓambanzʉ ɓakapagʉ ndɛkɛ ɓata
mino kaʉkana muwonisilo ma lingʉnʉ. Luki limoti ɓika kʉwa ndɛkɛ
kaɓiɓya mʉsasa kaɓʉ aka. Ɓikungulaga ndɛkɛ ɓikululu na ambaza ka
ɓowonisili, ɓanʉɓikya nilɔ ɓapaga kaʉkana.
4 Ɓidʉlaga ndɛkɛ motili ka likpʉmʉka la lingʉnʉ, ɓanʉkana asi ɓabibʉ
ɓaya kʉɓɔɓɔkʉ aka.
5 Luki limoti, iwɛ, wiɓuulyatʉ ka makpʉmʉka masi, pilya yigyogyiso, gya
ligubo kakʉ lo Mongoni Manza, wika mʉgya-ligubo walingʉnʉ ko Kunzi.
6 A ɓɛyɔ, ka nilɔ endi imi, na kʉwa imi wakitʉlya ɓɛ ɓɛpí abɛ apɛpɛ.
Ngbingo kami wa kukwakʉ itulyonini.
7 Nulononini ɓi lʉnga lanza, nadwɛ ka muliɓo ma mbangʉ kami,
noɓuulyaga baya.
8 Mbiya wanʉ, mʉkalya ma ɓututungyo a kʉwa kɛɓʉndaga. A ɓɛgbɛgbɛ
ɓaya ɓungbingbili niɓayɔ Mombukwono-dosu, ninɔ zozi walingʉnʉ ɛpá
ndɛkɛ ka lisyɛ nilɔ igoku ndɛkɛ mino. Kɛpígʉ ndɛkɛ asi imi aka, luki limoti,
ʉpá ndɛkɛ ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓapa kamina wa opuponoku ndɛkɛ mino.

Mʉtiwi dididi

9 Gya ngu kekpuɗoku ɓigala-gala.
10 A ɓɛyɔ Dima esoni, a wakipá ka likpʉmʉka la ɔɓili wa masyɛ mi nima,
ogoni ndi ka Tesalonika. Kɛlɛsikɛ aga ka Galatia, Tito aga iyi ka Dalamatia.
11 Luka mʉkaka aka nɔ ta na iyi. Mʉvatʉ ɓanʉ Maliko kyɛ ɛtʉngbʉla
ɓanʉ ka ligubo.
12 Natiki ɓi Tikiko ka Ɛfɛsɔ.
13 Wakika ɓanʉ kodoku, wɛvilya koti ninɔ nasa ndi ka Tolowasi kʉ ka
Kalapɔ. Idulyokutɔ gɔni na lukutu ya ɓakitaɓʉ, kʉgbɛ niyɔ yo bokuto.
14 Mutwo-mabisya ɓɛyɔ ka Alesandulia egyogyisa ndi kʉgbɛ.
Mombukwono-dosu akalyatʉ ndɛkɛ ka yigya yi niyɔ.
15 Wiminyatʉ gɔni iwɛ na iyi kyɛ obisaga ndʉkʉ ɓoɗongoso kʉgbɛ ka
mʉtʉʉ kusu.
16 Wa napʉnga ndi mino kasamba ka mambwa, kɛgʉ ndi na mʉmbanzʉ
gʉtʉgʉ ɓemoti aka ninɔ a ndi ka mutili kami. Ɓɛsa ndi ɓasi ɓigbʉ, Kunzi
ʉpilyitɔ!
17 Luki limoti, Mombukwono-dosu esingyatʉ ndi, ɛpá ngu kaɓikyaga
Mongoni Manza kadwɛ ka muliɓo ɓɛ kyɛ ɓatʉ niɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda
ɓʉkanitɔ. Ehukusaga ndi ka manzʉ ko sukopi.
18 Mombukwono-dosu ɛkʉlaga ndɛkɛ ka makpʉmʉka manyɛnyɛ masi,
ehukusogo, emingyiso ka Ɓʉngama kaki kʉgʉ wa lisyɛ. Mombukwono-
dosu avi ibiba ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. A asi ɓɛyɔ aka yɔ.

Yuuso ya muliɓo

19 Namuusito Pelesila iɓʉ na Akila pa imoti na livananza ka Ɔnɛsifɔlɔ.
20 Ilasitɔ otigoli ɓi ka Kolito. Nasi ɓi Tolofimo ka Milɛtʉ kyɛ o ɓi na
nzʉyi.
21 Gya yapʉ kodoku kambwa wa syangasʉ.
Eyubulo, Pudi, Linusi, Kolodiya sɛ kʉwa ɓomomosu ɓagɔgɔ ɓasi ka baya
ɓumumuusogito gɔni.
22 Mombukwono-dosu uɓuulyogito.
Izi yɔ ko Kunzi iki pa imoti na iɓunu.

Balɯwa nɨnɔ Pɔlɔ akpikilya ndɨ Tito
Lɨkpɯmɯka la mambwa

Balɯwa nɨnɔ Pɔlɔ akpikilya ndɨ Tito nɨmɯ. Tito kɛgɯ ndɨ ɨyɨ Muyuda abɛ Pɔlɔ, luki limoti, apɯna ndɨ ɨyɨ kaɓɨɓya Yeso, na ɓakpakyanaga ndɨ na Pɔlɔ ɓongbinga ɓasɨ kagya ligubo lo Mongoni Manza. Balɯwa yi nɨmɯ atakanya ndɨ Tito ko uzu wa Kɛlɛtɨ. Pɔlɔ asa ndɨ kɯ ɓɛyɔ kyɛ ɯpɯnagɨ ɓambanzɯ nɨɓɔ ɓɯmamalya ɓatɯ ɓi nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana Yeso. Akwanana ndɨ gɔnɨ kauwonisilo ɓatɯ ɓi nɨɓɔ ɓɛyɔ ɓokwononi mino kaiko luga kaɓɯ, na ɓɛyɔ ɓokwononi mino kakpokyoniso ɔɓɨlɨ kaɓɯ. Ʊtɯmbɯlyaga ndɨ gɔnɨ ɓɛyɔ ɓokwononi mino kaɯpá ɓambɔkɯ-mbɔkɯ, ikanɨ ɓomiki, ikanɨ ɓosunzu mɯtɯɯ, na ɓɛyɔ ɔɓɨlɨ ka ɓatɯ nɨɓɔ ɓokwononi kaɯmamalya ɓatɯ nɨɓɔ baɨlya okwononi mino kaiko.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓɯ yi nɨyɨ:

Yuuso, na malɯmba *1:1-4*
Ɓɛyɔ ɓokwononi mino kaɯpá ɓangama ka ɓatɯ nɨɓɔ ɓabaɨlya mɯtɯɯ *1:5-16*
Ɓɛyɔ ɓokwononi mino kaɯpá ɓatɯ nɨɓɔ ɓabaɨlya mɯtɯɯ *2:1–3:11*
Yuuso ya muliɓo *3:12-15*

Yuuso

1 Ɨmɨ Pɔlɔ nɨnɔ na mɯgya-ligubo ko Kunzi na atɯtɯmbwa ka Yeso-Kilisito nɔ nakpiki balɯwa yi nɨmɯ. Kunzi ɛtɨka ndɨ ka ɓatɯ nɨɓɔ ɯpɯnaga ndɨ ɓɛ ɓaɓɨnɨkyanɨ na kyɛ numibisi lɨngɯnɯ iba ɓiki ɓatɯ ɓongbingbili ko misa kakɨ.
2 Kɯwa wa gɯwa, ɓiko na mɯtamanagɨ ma ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Kunzi nɨnɔ kaɓɨkyagɨgɯ ɓɔngɔ, atiwonyogoni ndɨ ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ kambwa kagya makpɯmɯka masɨ.
3 Nɨyɔ ngbinga ɨtɯlyana kɯwa, Kunzi Muhukuso kusu umibisa ndɨ ɓambanzɯ lɨkpɯmɯka kakɨ. Epóku ndɨ mongoni mi nɨmɔ, ɛkpamya kɯwa ɓɛ naɓɨkyagɨ.
4 Nukpikilyi ɨwɛ Tito balɯwa yi nɨmɯ, mikamɨ walɨngɯnɯ nɨnɔ ta na ɨwɛ luki limoti ka baya. Ɨzɨyɔ na mazɨyɔ ko Kunzi Baba na Yeso-Kilisito Muhukuso kusu iki pa imoti na ɨwɛ.

Tito akaumomosa ɓambɔkɯ-mbɔkɯ ɓa kanisa ka Kɨlɛtɛ

5 Nusi ɓi ko uzu wa Kɨlɛtɛ komosisyo ɓopisi ɓaya mogubo nɨɓayɔ osikoni ɓi, kaumomoso ɓambɔkɯ-mbɔkɯ ɓa makanisa ka ɓagɯɗɯ ɓasɨ, mɯɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɨmɨ mombukwana-dakɨ nɯpí ɓi mino mɯtɯɯ.
6 Mbɔkɯ-mbɔkɯ wa kanisa kokwononigɯ kaiko na ɓɛɓɔ. Okwononi kaiko na muko ɓemoti aka. Ɓomikakɨ ɓokwononi kaiko ɓakilisito, nɨ ɓakɛgɯ na yɨgya yanyɛ ikanɨ mɯ mapɯ.
7 A ɓɛyɔ, mɯtɯ wa kamalya kanisa kokwononigɯ kaiko na ɓɛɓɔ, kyɛ a zamɯ nɨnɔ andaga makpɯmɯka ko Kunzi. Kokwononigɯ kaiko mɯtɯ wa lɨmbɛngɨ lidingi, ikanɨ wa lɨmbɛngɨ likuɗu, ikanɨ wa lɨbɯma, ikanɨ nɨnɔ mɯsaana na ɓambanzɯ, ikanɨ mɯtɯ yi nɨnɔ akakɨsa kangamɨkana ko pisi yanyɛ.
8 Luki limoti, okwononi iki mɯtɯ yi nɨnɔ a wakɨtɯlya kaɯtɨlya ɓobiko na nɨnɔ apaga ɓɯnza. Okwononi iki mɯtɯ wa yimibo, wongbingbili, wotu na nɨnɔ kɛgɯ lɨmbɛngɨ ɓikpo.

9 Okwononi igwinonogo ɓingbufu ka Lɨkpʉmʉka ko Kunzi nɨlɔ la lɨngʉnʉ, kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ nɨmɔ ɓawonisila ndɨ. Kʉwa wa, akwanana kaʉtɨwa ɓambanzʉ ko pisi ya lɨngʉnʉ, na kaʉkɨtaga nɨɓɔ ɓiko kakɨsa koyikoso lɨkpʉmʉka kakɨ.

10 A ɓɛyɔ, a na ɓatʉ ɓa mʉ mapʉ ɓudingi, ɓipuuu luga ka Ɓayuda nɨɓɔ ɓoɓinikyononi. Liguba kaɓʉ nɨ yɨnzɨnzɨnya aka na kaʉɓɔɓɔ ɓɛngɛnɨ.

11 Okwononi kaudokisa ɓatʉ ɓi nɨɓɔ kyɛ ɓapanzaga ɓandaɓʉ ɓayasɨ na mʉtʉʉ manyɛ, ɓanakɨsa ɨɓʉ kangamɨkana no pisi yanyɛ.

12 Ɓemotɨ ka ɓogyalandʉ kaɓʉ nɨnɔ a gɔnɨ Mʉkɛlɛtɛ, aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɓakɛlɛtɛ ɓa masyɛ masɨ ɓatʉ ɓa ɓɔngɔ, ɓanyama ɓʉɗɨya, ɓakapagɨgʉ ligubo na mambɛngɨ usomikononi no nzoyi ya malɨlɨ ɓikpo.»

13 Mʉtʉmbʉlagɨ mi nɨma a ma lɨngʉnʉ. Kinili, okwononi kauyoyiso yapʉ, iba ɓiki na baya yo ngbingbili.

14 Kʉwa wa gʉ wa, ɓasa kaɓyɛ ɓomongoni ɓaya kʉɓɔɓɔkʉ ka Ɓayuda, na mʉtʉʉ ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓosonononi ndɨ na lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ.

15 Makpʉmʉka masɨ a manzanza ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ɓanza ko misa ko Kunzi. Luki limoti, kɛgʉ no luki gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ ikaga lanza ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓanyɛ ko misa ko Kunzi, na nɨɓɔ ɓakanaɓinikyonigʉ. A ɓɛyɔ, yimibo na mambɛngɨ kaɓʉ ikaga ka ɓʉnyɛ aka.

16 Ɓɨbɨbaga ɓɛ ɓamibatʉ Kunzi, luki limoti, yɨgya kaɓʉ a di. Ɓa ɓatʉ nɨɓɔ ɓakʉpagɨgʉ, ɓa na mʉ mapʉ na ɓakakwananagɨgʉ kagya ligubo lanza gʉtʉgʉ limoti aka.

2

Mʉtʉʉ ma lɨngʉnʉ

1 Luki limoti, ɨwɛ, nakaʉɓɨkya ambɛ ʉtɨwa ɓambanzʉ kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ ma lɨngʉnʉ.

2 Hʉɓɨkya ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓalʉkʉ ɓi ɓɛ ɓiki ɓatʉ ɓa kiginyilyo, ɓiki ɓatʉ nɨɓɔ yɨgya kaɓʉ akapá ɨbɨba nɨ ɓakɛgʉ mambɛngɨ ɓikpo, ɓiki ɓakisulyo ka baya, ɓatʉ ɓa sɨpananɨsɔ na nɨɓɔ ɓa lɨmbɛngɨ lɨnda.

3 Hʉɓɨkya gɔnɨ ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓoko ɓi ɓɛ ɓiki na yɨgya nɨyɔ okwononi ko misa ko Kunzi, ɓakikonitɔgʉ ɓatʉ ɓa ɓanvɛnvɛ ɨkanɨ ɓadangbala ɓa makana. Luki limoti, ɓiki ɓatʉ ɓʉpá mʉtɨwɨ manza,

4 ɓuwonisi ɓasɨka ɓi nɨɓɔ ɓa ka ɓovononi kaika na sɨpananɨsɔ na ɓambʉnyaɓʉ na ɓomikaɓʉ,

5 ɓiki ɓotombiii, ɓiki na ɔɓɨlɨ wanza, ɓoko ɓakigugubyo ka ɓandaɓʉ kaɓʉ, ɓatʉ ɓa yɨgya yanza, ɓanʉɓanga ɓambʉnyaɓʉ. A ɓɛyɔ, iba mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemotɨ aka kotumbwonitɔgʉ lɨkpʉmʉka ko Kunzi.

6 Okwononi gɔnɨ kautumisa ɓawanza mambɛngɨ ɓɛ ɓiki na tamanaga yanza.

7 Ɨwɛ mombukwana-dakɨ yi, wokwononi kaika likingyosi pisi ka yɨgya yanza. Mʉtʉʉ kakʉ iki ma lɨngʉnʉ, na nɨmɔ okwononi.

8 Mʉnzɨna kakʉ iki mongbingbili nɨmɔ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemotɨ aka kakwananɨgʉ kobuɗiso. Kika ɓɛyɔ, ɓomuyoniso kakʉ ɓogwa suni nɨ ɓakɛgʉ na lɨkpʉmʉka lanyɛ gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ ɓakwanana kaɓɨkya ko bulya kusu.

9 Okwononi ɓɛ ɓosunzu ɓʉɓangɨ ɓamombukwana-daɓʉ ka ɓopisi ɓayasɨ. Ɓanagya mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓiko mino kapa kanɨ ɓakɛgʉ kagya na ɨɓʉ ɓoɗongoso,

10 ikani kaiɓo mukumbo kaɓu. Luki limoti, okwononi ɓiki ɓongbinga
ɓasi ɓatu ɓanza, ɓatu ɓakukana iba ɓapí ibiba ka mutuu masi ko Kunzi,
Muhukuso kusu.
11 A ɓɛyɔ, Kunzi owonisila ndi iziyɔ kaki ka ɓatu ɓasi, kyɛ ɓinisoni na
muhukuso.
12 Iziyɔ yi niyɔ atiwonisilogo kaasa yigya yanyɛ na musasa ma ɔɓili.
Kuwa wa gu wa, takwanana kaiko ka ɔɓili yi nimu ɓatu ɓotombii,
ɓongbingbili, na ɓakigwinonogo na Kunzi.
13 Kinili, takwanana kaɓundilaga lisyɛ lanza nilɔ tobiso mino
mutamanagi. Ka lisyɛ nilɔ, ibiba ko Kunzi mudingi na Yeso-Kilisito,
Muhukuso kusu inisana ndɛkɛ.
14 Iyi mombukwana-daki apóni ndi ɔɓili kaki ko bulya kusu. Agya ndi, ɓɛ
kyɛ atikulagi ka ɓunyɛ ɓasi, atingumoso ko misa ko Kunzi. Tiita kuwa ɓatu
kaki ɓikpɛ, niɓɔ ɓiko ɓongbinga ɓasi ɓakitulya kagya likpumuka lanza.
15 A ɓɛyɔ, nilɔ a likpumuka nilɔ wokwononi kaamalya no ngu.
Hutumiso ɓambanzu mambɛngi, wanuyoyiso. Mutu gutugu ɓemoti aka
kundungulyogonitɔgu.

3

Yigya ka ɓakilisito

1 Hutomosyo ɓatu ɓasi ambɛ ɓiki ɓakisiso kambwa ka ɓangama ɓasi.
Okwononi ɓuɓangi, ɓiko ɓakitulya kagya ɓunza.
2 Ɓakikonitɔgu kautumbwa ɓambanzu, kasaana. Luki limoti, ɓiki na
yigya yanza, ɓonowonisilo ɓongbinga ɓasi ɓutombiii na ɓatu ɓasi.
3 A ɓɛyɔ, kambwa, iɓusu ta ndi gɔni ɓongingi, ɓatu ɓuɓuno mutuu ko
Kunzi na niɓɔ ɓuɓungogo. Ta ndi ɓosunzu ɓa musasa manyɛ na yigya
dididi. Ɔɓili kusu a ndi wanyɛ, mutumo na musasa. Ɓakatipagigu ndi na
takapananagigu ndi ɓɛgɛyɔ.
4 Luki limoti, Kunzi Muhukuso kusu uwonisila ndi ɓambanzu ɓunza na
sipananisɔ kaki,
5 atihukusa ndi. Kagyagu ndi ɓɛyɔ kyɛ ta ndi na yigya ya ɓungbingbili,
luki limoti a ndi pisi ka limbɛngi kaki lo kumbu. Atihukusa ndi gɔni pisi
ka yisukusaga ya yiɓukuta yambiya, pisi ka Limbɛngi-Lotu nilɔ atipá ɔɓili
wambiya.
6 A ɓɛyɔ, pisi ka Muhukuso kusu Yeso-Kilisito, Kunzi atiɗukilyoni ndi
Limbɛngi-Lotu ɓigbiya-gbiya.
7 Kuwa wa gɔ wa, pisi ka iziyɔ kaki, atiitisa ɓongbingbili ko misa ko
Kunzi katipá ɔɓili wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ ninɔ tikaga na mutamanagi mi.
8 Likpumuka li nili a la lingunu.
Nakapa ambɛ wamalya yapu katiwa likpumuka li nili, iba ɓatu ɓi niɓɔ
ɓaɓinikyana Kunzi ɓidukulogi kagya ɓunza aka. Likpumuka li nilɔ a lanza
na la izangiya ko bulya ka ɓambanzu.
9 Luki limoti, nyika ɓoɗongoso ɓaya ɓungingi, ɓabibu ɓaya puponogo ka
ɓotitonu, mosooni na ɓoɗongoso ko bulya mutuu. Makpumuka mi nimɔ
masi a payaya, kɛgu na izangiya.
10 Mumbazu kiko kaugbonoso ɓambanzu, muyoyiso nganga yiɓa.
Kumukoni, watɛ ka kpɔlɔ.
11 A ɓɛyɔ, inguo ya mutu yi ninɔ amuɓungogo. Ko pisi yakidukulogo na
likpumuka lanyɛ, akaimakya ni iyi mumbukwana-daki yi ɓikpɛ ka
mungimbɔ.

Munzina ma muliɓo

12 Nʉtɨkɨlyatʉ ɓanʉ Alitemisi ikanɨ Tikiko. Ɓakadwɛ kʉ, wagya kɛkɛlɛ
kodoku iba tabanganɨ ɓanʉ ka Nikopoli. A ɓɛyɔ, nosisilyi ɓi kaika kʉ ɓɛyɔ
ko ngbingo wa syangasʉ.
13 Muɓungusilyogo zozi nɨnɔ ina ɓɛ Zenasi ɨɓʉ na Apɔlɔ lɨgʉndʉ ɓɨnza,
iba ɓakozongonitɔgʉ tʉmatʉ.
14 Okwononi gɔnɨ ɓɛ ɓatʉ kusu ɓibononi kagya ɓʉnza, iba ɓikitɔ gɔnɨ
kausingyo nɨɓɔ ɓiko ka yangya ya lɨngʉnʉ. Ɓakagya ɓɛyɔ, ligubo kaɓʉ
aɓʉkʉtatʉ masɔlɔ.
15 Ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ta pa imoti na ɨɓʉ, ɓumuusogito. Tumuusogitɔ gɔnɨ
ɓomomosu ka baya.
Łzɨyɔ ko Kunzi iki na iɓunu ɓasɨ.

Balɯwa nɨnɔ Pɔlɔ akpikilya ndɨ Filimono
Lɨkpɯmɯka la mambwa

Balɯwa yi nɨnɔ Pɔlɔ akpikilya ndɨ wai-dakɨ ɓɛyɔ ka Filimono nɨmɯ. Filimono a ndɨ ɨyɨ Mɯkɔlɔsɨ, a ndɨ gɔnɨ mɯtɯ mudingi ka gɯɗɯ yi nɨnɔ. Amɯkana ndɨ Pɔlɔ nɨ anaɓɨkyaga Mongoni Manza. Kolipyagɯ, aɓɨnɨkyana ndɨ, ingyo ka mɯɗɔngɔ ka ɓakilisito.

Luga ka ɓosunzu ka Filimono, a ndɨ na alɯkɯ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Onesimo. Onesimo akyaga ndɨ, aga ndɨ kɯ Pɔlɔ a ndɨ mino ka bɔlɔkɔ. Pɔlɔ aɓɨkyaga ndɨ Mongoni Manza nɨmɔ akanzɨna ko bulya ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito. Onesimo osya kɯwa ndɨ ko pisi yi nɨyɔ gɔnɨ yɔ.

Pɔlɔ akpikilya kɯwa ndɨ Filimono balɯwa yi nɨmɯ kaɓɨkya ɓɛ apɨlyɨ Onesimo, kyɛ ɓakpakyana ndɛkɛ na ɨyɨ ka ligubo lo Mongoni Manza. Ko ngbingo yi nɨnɔ, Filimono akwanana ndɨ kagya na Onesimo nɨnɔ a ndɨ musunzu kakɨ, ɓɛyɔ aka yɔ opo mino, ikanɨ gɯtɯgɯ kamwɔ aka. Pɔlɔ ɨtatanaga ndɨ na ɨyɨ ka balɯwa yi nɨmɯ ɓɛ kavonitɔgɯ Onesimo ɓata abɛ musunzu nɨnɔ akyaga ndɨ. Aɓɨkya ndɨ ɓɛ okwononi atɨlyɨ ɓɨnza, kyɛ ɓa kɯwa ɓɯmatɨkana ka Yeso-Kilisito.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓɯ yi nɨyɨ:

Yuuso *1-3*
Pɔlɔ akamigisya Kunzi ɨbɨba ko bulya ka Filimono *4-7*
Pɔlɔ akaɨtatanaga na Filimono ko bulya ka Onesimo *8-22*
Yuuso ya muliɓo *23-25*

Yuuso

1 Ɨmɨ Pɔlɔ nɨnɔ na ka bɔlɔkɔ ko bulya ka Yeso-Kilisito, takakpiko balɯwa yi nɨmɯ pa imoti na mika-mama ɓɛyɔ ka Timotio.

Takaukpikilyo ɨwɛ Filimono, momosu wa sɨpananɨsɔ na nɨnɔ tagyaga na iɓunu ligubo pa imoti,

2 na mɯsalɨ kusu ɓɛyɔ ka Apiya pa imoti na momosu ɓɛyɔ ka Alikipɔ nɨnɔ ta na ɨɓɯ kaɯlanana ko bulya baya na ɓatɯ ɓa Kanisa nɨɓɔ ɓamɯmɯkanaga kɯ kakɯ.

3 Ɨzɨyɔ na Mazɨyɔ kotukyoku ko Obosu Kunzi na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito iki na iɓunu.

Pɔlɔ akabibisa Kunzi ko bulya ka Filimono

4 Filimono, namigisyaga Kunzi kamɨ ɨbɨba ɓongbinga ɓasɨ nɨ nanɯtamana ka malɯmba.

5 A ɓɛyɔ, nɯkanagatɯ mongoni ma sɨpananɨsɔ kakɯ ko bulya ka ɓakilisito ɓasɨ na nɨmɔ ma baya kakɯ ka Mombukwono-dosu Yeso.

6 Nakakɯnga Kunzi ɓɛ baya nɨyɔ atɨmatano mino na iɓunu aɓɯkɯtɨ masɔlɔ makpɯ. Huwonisila nɛkɨ ɓambanzɯ ɓɯnza ɓasɨ nɨɓɔ ta na iɓu ka ɔɓɨlɨ kusu pisi ka yɨmatanaga na Kilisito.

7 Mamakɨ, a ɓɛyɔ, nogwa ndɨ magyagya kɯgbɛ na lɨmbɛngɨ kamɨ a litumo ko bulya sɨpananɨsɔ kakɯ, kyɛ utumisatɯ ɓakilisito mambɛngɨ.

Pɔlɔ akaɨtatanaga ko bulya ka Onesimo

8 Gɯtɯgɯ ɓɛyɔ Kilisito ɛpá mino ɓɯngama kaɯkpamya lɨkpɯmɯka li nɨlɔ wokwononi kagya,

9 no ɓi kapa kaʉkʉnga luki limoti ko lino la sɨpananɨsɔ. Ɨmɨ Pɔlɔ, mbɔkʉ-
mbɔkʉ ɓɛyɔ no mino ɨyɨ, na mbɨya wanʉ ka bɔlɔkɔ ko bulya ka Yeso-
Kilisito.
10 Nakaɨtatanaga na ɨwɛ wa no mino ka bɔlɔkɔ ko bulya ko mikamɨ ɓɛyɔ
ka Onesimo, nɨnɔ a kʉwa mikamɨ pisi ka baya.
11 Kambwa, a ndɨ mʉtʉ wa payaya kʉ kakʉ, luki limoti, mbɨya yi nɨmʉ
a kʉwa mʉtʉ wa ɨzangɨya kʉ kakʉ na kʉ kamɨ.
12 Mbɨya yi nɨmʉ, nakaumigisilyo ya kakɨ, a kʉwa abɛ mutabi ma nzʉyɨ
kamɨ.
13 Ɨmɨ, no ɓi kapa ambɛ iki ɓuwobi na ɨmɨ kʉnʉ. Ngbingo yi nɨnɔ no
mino ka bɔlɔkɔ wanʉ ko bulya Mongoni Manza, iki ɓi kegugubyo ka pa
kakʉ.
14 Luki limoti, nakakwananigʉ ɓi kagya ɓɛyɔ nɨ nakumuusigʉ. Nakɛgʉ
gɔnɨ kapa ɓɛ gya ɓʉnza pisi ko ɓou, luki limoti, nakapa ɓɛ gya na lɨmbɛngɨ
lanza.
15 A ɓɛyɔ, nakaɨna abɛ Onesimo ʉsa ndɨ ko ngbinga mʉkɛɗɛ aka, luki
limoti mika kʉwa ɓanʉ na ɨɓʉ ɓongbinga ɓasɨ.
16 Mbɨya wanʉ, kɛgʉ ɓata asɨ musunzu aka, luki limoti, a kʉwa na
ɨzangɨya kʉgbɛ kakɨtaga musunzu, a kʉwa momosu mʉpaka. Ɓɛgɛyɔ
napaga mino ɨmɨ kʉgbɛ, okwononi kʉwa ɨwɛ kapa ɓata kʉgbɛ kakɨtaga,
abɛ musunzu, na kʉwa ɓata abɛ momosu kʉsɔ ka Mombukwono-dosu.
17 Kika nɨ wɛvaga abɛ wai-dakʉ, mʉtɨlya ɨyɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ kiko ɓi ɨmɨ
aka.
18 Kʉgya ndɨ ɓʉnyɛ ikanɨ a ndɨ na luɓu kakʉ, imuuso kʉwa ɨmɨ.
19 Ɨmɨ Pɔlɔ ɓɨkpɛ nɔ nokpikogi lɨkpʉmʉka li nɨlɨ: Ɨmɨ nɔ nʉkalya ɓanʉ
luɓu kakɨ nɨ wokoɓusoligʉ sɛ ambɛ ɨmɨ nɔ nudulyoku ndɨ no mongoni ma
muhukuso.
20 A ɓɛyɔ mamakɨ, ɨgyɨlya ɓɛyɔ ko lino ka Mombukwono-dosu, wetumisa
lɨmbɛngɨ abɛ mamakʉ kʉsɔ ka Kilisito.
21 Wa no mino kaukpikilyo wanʉ, na na baya ambɛ wagyatʉ ɓɛyɔ
nukpikilyi mino, nakaiba ambɛ wagyatʉ gʉtʉgʉ kakɨtaga wa.
22 Pa imoti na nɨyɔ, iɓungusilyagatʉ gɔnɨ pa ya ɓusisini, kyɛ na na baya
ambɛ pisi ka likungoni kunu, tɨnananatʉ ɓata.

Yuuso ya muliɓo

23 Epafalasɨ, nɨnɔ ta na ɨyɨ kʉnʉ ka bɔlɔkɔ ko bulya ka Yeso-Kilisito,
umuusogito.
24 Malɨkɔ, Alisitaliko, Dɨma pa imoti na Luka, ɓomika-mama nɨɓɔ
tagyaga na ɨɓʉ ligubo, ɓumuusogito gɔnɨ.
25 Ɨzɨyɔ ko Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito iki na iɓunu.

Moƃiso ƃɛyɔ ƃukpikilya ndɨ mino
Ƀebelenia
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Balʉwa yi nɨmʉ ƃukpikilya ndɨ Ƀayuda ƃi nɨƃɔ ƃapʉnaga ndɨ kaƃɨƃya Kilisito. Ƀakamibigʉ mʉtʉ yi nɨnɔ akpika ndɨ. Luki limoti, lɨkpʉmʉka la ɨzangɨya a ƃɛ kyɛ akatʉkya ko Moƃiso yɔ ava mino likingyosi kauwonisilo lɨngʉnʉ. Ƀugyogyisa ndɨ ƃakilisito ƃi nɨƃɔ ƃa ndɨ ƃa mambwa kadwɛ kʉ kwa kʉ ƃakɨsa ndɨ mino kaɨsʉma. Kinili, ƃukpikilya ndɨ balʉwa yi nɨmʉ ƃɛ ƃigwinonogi yapʉ ka baya, na ƃakosonitɔgʉ pisi yi nɨyɔ.

Ka ƃʉndɛlɨ, Kunzi ʉkananatʉ ko ngbinga ƃemoti na Ƀayuda. Ʉƃɨkya ndɨ ƃɛ mʉmbanzʉ kagya ƃʉnyɛ, okwononi amwɨ nyama ko bulya apɛpɛ. Kunzi apɨlyatʉ mʉtʉ yi nɨnɔ. Balʉwa yi nɨmʉ akatʉmbʉlaga ƃɛ yʉkanana yambɨya yi nɨyɔ Kunzi obiso a ka ƃatʉ ƃi nɨƃɔ ƃaƃɨnɨkyana Mikakɨ okitogito nɨyɔ ya mambwa.

A ƃɛyɔ, nɨyɔ Yeso-Kilisito ʉgyɨlya ƃomikya-ƃambanzʉ okitogito nɨyɔ ƃamalaika, ikanɨ Musa, ikanɨ Aluni ikanɨ Yɔsʉa ƃagya ndɨ. Yeso nɔ a Mikya-kɔndɔlɔ ko Kunzi nɨnɔ okwa ndɨ ko bulya ƃʉnyɛ ka ƃatʉ ƃasɨ. Mʉtʉ yi nɨnɔ aƃɨnɨkyana Yeso, kɛgʉ ƃata na mʉsasa kapá nyama ka apɛpɛ ko bulya ƃʉnyɛ kakɨ. Luki limoti, Kunzi apɨlyatʉ ndɛkɛ ƃʉnyɛ kakɨ.

Yɨgbananaga ya kɨtaƃʉ yi nɨyɨ:

Miko Kunzi a mʉtʉ mudingi *1:1-3*
Yeso a mʉtʉ mudingi kaʉkɨtaga ƃamalaika *1:4–2:18*
Yeso a mʉtʉ mudingi kakɨtaga Musa ɨƃʉ na Yɔsʉa *3:1–4:13*
Yeso a kumu-kumu *4:14–7:28*
Yeso odoku ndɨ na yʉkanana ya kʉgʉ kakɨtaga nɨyɔ ya mambwa *8:1–9:22*
Apɛpɛ ka Yeso a ƃemoti aka na a nɨnɔ wa muliƃo *9:23–10:31*
Ƀatʉ ƃemoti-ƃemoti luga ka ƃatʉ ƃa baya yidingi ƃa ƃʉndɛlɨ *11:1-40*
Toƃyini yɨgya ka Yeso *12:1–13:19*
Malʉmba, na yuuso ya muliƃo *13:20-25*

Kunzi ʉnzɨnɨlya ndɨ ƃambanzʉ pisi ko Mikakɨ

1 Ka ƃʉndɛlɨ, Kunzi ʉnzɨnɨlya ndɨ ƃotitosu nganga ƃɨkyɔ, na ka ƃopisi dididi pisi ka ƃogyalandʉ.

2 Luki limoti, mbɨya-mbɨya yi nɨmʉ, ka masyɛ ma muliƃo mi nɨmana to mino ma, akatɨnzɨnɨlya pisi ko Mikakɨ. Agya ndɨ ɔƃɨlɨ pisi ko Mikakɨ, abiso ƃɛ ɨyɨ nɔ ika ndɛkɛ mombukwana makpʉmʉka masɨ.

3 Miki yi nɨnɔ a ƃʉngbanganya ƃa ɨbɨba ko Kunzi, a likingyosi la lɨngʉnʉ ko Kunzi ƃɨkpɛ. Akpokyonisogo ɔƃɨlɨ ƃɛyɔ okwononi mino pisi ka mʉnzɨna kakɨ mo ngu. Nɨyɔ asʉkʉsaga ƃʉnyɛ ka ƃambanzʉ, ika kʉwa ka kʉmbanzɨkanɨkɔ ko Kunzi nɨnɔ wo Ngu.

Miko Kunzi ukitogito Ƀamalaika

4 Miki a mʉtʉ mudingi kaʉkɨtaga ƃamalaika, kinili, Kunzi apóni lino lidingi kʉgbɛ kakɨtaga nɨlɔ kaƃʉ.

5 A ƃɛyɔ, Kunzi kaƃɨkyagʉ ndɨ malaika gʉtʉgʉ ƃemoti aka ƃɛ:
«Ɨwɛ, wa mikamɨ,
na lɨsyɛ li nɨlɨ, ɨmɨ kʉwa nɨ abakʉ.»
Kanaƃikyigʉ ndɛkɛ malaika gʉtʉgʉ ƃemoti aka ƃɛ:
«Ɨmɨ, nika ndɛkɛ abakɨ,

ɨyɨ Mikamɨ.»
6 Luki limoti, wa Kunzi a ndɨ mino katikoku Mikakɨ wa mambwa ka ɔɓɨlɨ,
aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
«Ɓamalaika ɓasɨ ko Kunzi ɓokwononi kabibiso.»
7 Aɓɨkya kʉwa ndɨ ko bulya ka ɓamalaika ɓɛ:
«Kunzi ʉgyaga ɓamalaika kakɨ kaiko abɛ muvivi*
ɓagya-ligubo kakɨ abɛ lɨɗaɗa lo ɓuku.»
8 Luki limoti, aɓɨkya ndɨ gɔnɨ ko bulya ko Mikakɨ ɓɛ:
«Kunziooo, ɓuliki kakʉ ɓa ɓʉngama,
a ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
Wokpokyonisa ɓʉngama kakʉ ka ɓungbingbili.
9 Wapa lɨkpʉmʉka longbingbili,
wakya nɨlɔ lanyɛ.
Kinili, Kunzi,
Kunzi kakʉ, umomosa ndɨ,
ugboɗya molingo,
ʉpʉnaga ɨwɛ aka luga ka ɓawai-dakʉ.»
10 Aɓɨkya ndɨ gɔnɨ ɓɛ:
«Katʉkya ka mʉpʉnganagɨ, ɨwɛ, Mombukwono-dosu nɔ wagya ndɨ ɔɓɨlɨ,
kʉgʉ wa lɨsyɛ a ligubo la maɓɔkʉ kakʉ.
11 Masɨ nɨmɔ olimikatʉ ndɛkɛ, luki limoti, ɨwɛ wika ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
Lɨtɔmbʉ na lɨsyɛ oɓuɓa ndɛkɛ ɓitu abɛ ɨnzanza ya kutuko.
12 Oɗukufaga ndɛkɛ abɛ ɓotu,
a ɓɛyɔ, ɓigomosyana ndɛkɛ abɛ ɓotu.
Luki limoti, ɨwɛ wika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ aka, ɔɓɨlɨ kakʉ kikigʉ ndɛkɛ na muliɓo.»
13 «Kunzi kaɓɨkyagʉ ndɨ malaika gʉtʉgʉ ɓemoti aka ɓɛ:
Wika ka kʉmbanzɨkanɨkɔ kamɨ,
kadwɛ kʉ kwa kʉ nubisa ndɛkɛ mino ɓomuyoniso kakʉ kusili wa ɓakagba kakʉ.»
14 Ambɛ, ɓamalaika ɓakɛgʉ mbɛyɨ asɨ mambɛngɨ nɨmɔ aka mɔ agugubyaga
Kunzi? Ʉtɨkaga kausingya ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwononi kainisono na muhukuso.

2

Muhukuso ma ɨzangɨya yidingi

1 Kinili, okwononi tidukulogi kʉgbɛ kaigwinono lɨngʉnʉ ka mongoni mi
nɨmɔ tʉkana ndɨ, kyɛ takoɓungogonitɔgʉ.
2 A ɓɛyɔ, mʉnzɨna nɨmɔ ɓamalaika ɓaɓɨkyaga ndɨ, a ndɨ ma lɨngʉnʉ.
Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ akya ndɨ kagya, oɓuna mʉtʉʉ mi nɨmɔ, inisanatʉ ndɨ na
yigyogyiso nɨyɔ okwononi na ɨyɨ.
3 Takwanana kʉwa kanyɨka yigyogyiso lɨkɨ kika nɨ takaɨna payaya
muhukuso ma ɨzangɨya yidingi abɛ nɨmɔ? Mombukwono-dosu nɔ apʉnga
ndɨ kaɓɨkyaga mongoni ma muhukuso mi nɨmɔ, kumbuso yi, ɓatʉ nɨɓɔ
ɓʉkana ndɨ, ɓatimibisa ndɨ ɓɛ a ma lɨngʉnʉ.
4 Kunzi owonisila ndɨ ɓɛ mʉnzɨna kaɓʉ a ndɨ ma lɨngʉnʉ pisi ka
mokingyosi na makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga. Agya ndɨ ɓɛyɔ pisi
kaʉlʉpyaga ɓapɛpɛ ɓa Lɨmbɛngɨ-Lotu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ a ndɨ mino kapa.

Yeso okwa ndɨ ko bulya ka ɓatʉ ɓasɨ

1:5 1:5 Wanda ka Mambʉ 2:7; 2 Samueli 7:14; 1. * **1:7 1:7** muvivi ka Ligiliki a lɨmbɛngɨWanda ka Mambʉ104:4 **1:9 1:8-9** Wanda ka Mambʉ 45:7-8. **1:13 1:13** Wanda ka Mambʉ 110:1.

5 A ɓɛyɔ, Kunzi kʉpágʉ ɓamalaika ngu kʉgʉ wa ɔɓili ninɔ a ndɛkɛ
kodoku.
6 Luki limoti, Moɓiso ko Kunzi aɓikya ka pa imoti ɓɛ:
«Kunziooo! Mʉmbanzʉ ni wani, kyɛ wasyi limbɛngi kʉ kaki?
Mikya-ɓambanzʉ ni wani, kyɛ waɓuulyogi?
7 Wabisa ndi kusili ka ɓamalaika ko ngbinga mʉkɛɗɛ,
wakungula ndi na ibiba na ɓʉngama,
8 wobisa ndi makpʉmʉka masi kusili wa ɓakagba kaki.»
Kunzi obisa ndi makpʉmʉka masi kusili kaki. A ɓɛyɔ, kasagʉ ndi luki
gʉtʉgʉ limoti aka ɓɛ kikonitɔgʉ kusili wa ɓʉngama kaki. Wina sɛ, mbiya
yi nimʉ, takaina ɓinza ambɛ makpʉmʉka masi kɛgʉ mbɛyi kusili wa
ɓʉngama kaki.
9 Luki limoti, nilɔ tibaga a ɓɛ ɓosisa ndi ko ngbinga mʉkɛɗɛ ɓʉngama
ka Yeso kusili ka ɓamalaika, mbiya-mbiya yi nimʉ a kʉwa mukungulo na
ibiba na ɓʉngama. Pisi ka izi yɔ ko Kunzi, igyogyisa ndi, okwo ko bulya ka
ɓatʉ ɓasi.
10 A ɓɛyɔ, aɓosila ndi Kunzi ninɔ agya ndi ɔɓili na oɓuulyaga
makpʉmʉka masi nimɔ a kʉsɔ yi, aɗokisa Yeso pisi ka yigyogyiso kyɛ ɓatʉ
ɓudingi ɓogulyi ka ibiba kaki. A ɓɛyɔ, Yeso nɔ owonisa pisi ya muhukuso.
11 Wina sɛ, Yeso ninɔ asʉkʉsaga ɓʉnyɛ ka ɓambanzʉ na ɓatʉ ɓasi niɓɔ
ʉsʉkʉsaga ɓa ɓatʉ ɓemoti. Kinili, Yeso kikogigʉ no suni kaʉmaka ɓɛ
ɓomika-mama.
12 A ɓɛyɔ, aɓikya ndi Kunzi ɓɛ:
«Nʉɓikyaga ndɛkɛ ɓomika-mama likpʉmʉka kakʉ,
nubibisaga ndɛkɛ ka ɓapa ɓayasi kʉ ɓiko mino kosilyonogo.»
13 Iyi aka ɓata ndi ɓɛ:
«Nasyɛgɛ ndɛkɛ limbɛngi kami ko Kunzi.»
Omotiloku ɓɛ:
«Imi nimʉ pa imoti na ɓomiki niɓɔ Kunzi ɛpá ndi.»
14 Kaina ɓɛ ɓomiki ɓi niɓɔ ɓasi ɓa ɓomikya-ɓambanzʉ niɓɔ ɓa na nzʉyi
na ɓangʉ, Yeso igya ndi mʉɗɔngɔni abɛ iɓʉ. Agya ndi ɓɛyɔ kyɛ pisi ka
kukwakʉ kaki, aɗiti mumuyoniso ninɔ a ndi no ngu ya kukwakʉ,
15 ʉkʉlaga gɔni ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓa ndi abɛ ɓusunzu ka ɔɓili kaɓʉ wasi
kyɛ ɓa ndi na kʉɓangakʉ kwa kukwakʉ.
16 A ɓɛyɔ, kodokugʉ ndi kausingyo ɓamalaika, luki limoti ɓatʉ ɓi niɓɔ
ɓa livananza ka Abalahamʉ.
17 Kinili, okwononi ndi igyi mʉɗɔngɔni abɛ ɓamamaki, kyɛ iiti kumu-
kumu ninɔ wakʉminya ɓambanzʉ kumbu na ninɔ wongbingbili ka ligubo
ko Kunzi kyɛ olimogi ɓʉnyɛ ka ɓambanzʉ.
18 A ɓɛyɔ, Yeso igyogyisatʉ ndi ngbingo yi ninɔ mumuyoniso akingila ndi
mino. Akwanana nɛki iyi kausingyo ɓatʉ ɓi niɓɔ mumuyoniso ʉkingilaga.

3

Yeso akitogito Musa

1 Kinili, ɓomika-mama, iɓunu niɓɔ Kunzi amʉmakaga, wigumyoni
ka Yeso. Iyi ni atʉtʉmbwa no kumu-kumu wa baya niyɔ takaɓikyaga
mongoni mi.
2 Agya ndi ligubo ngbingbili ko misa ko Kunzi ninɔ apʉnaga ndi,
mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ Musa agyaga ndi mino ka Ndaɓʉ ko Kunzi.

2:12 2:12 Wanda ka Mambʉ 22:23. **2:13 2:13** Wanda ka Isaya 8:17-18.

3 Mʉtʉ yi ninɔ opikaga ndaɓʉ a na ɨbɨba kakɨtaga ndaɓʉ ɓikpɛ. A
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ Yeso inisana ndɨ mino na ɨbɨba kʉgbɛ kakɨtaga nɨyɔ
ka Musa.
4 A ɓɛyɔ, ɓandaɓʉ ɓayasɨ ipikaga na mʉmbanzʉ, luki limoti Kunzi nɔ
agya makpʉmʉka masɨ.
5 Musa a ndɨ mʉtʉ wongbingbili ka Ndaɓʉ ko Kunzi yasɨ, mʉgya-ligubo
ninɔ aɓɨkyaga ndɨ kambwa aka lɨkpʉmʉka nɨlɔ Kunzi akwanana ndɨ
kaɓɨkyaga yi.
6 Luki limoti, Kilisito a wongbingbili, ɨyɨ abɛ miki ninɔ ɓamomosa ndɨ
ka mʉ ma Ndaɓʉ ko Kunzi. Takoɓuulyogo ɓungbingbili na mʉtamanagɨ
ka lɨkpʉmʉka li nɨlɔ odoku ndɛkɛ lɔ, tiko ndaɓʉ yi nɨyɔ.

Kunzi akoɓungusyogo pa ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓabaɨlya

7 Kinili, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu aɓɨkya ndɨ mino ɓɛ:
«Na lɨsyɛ li nɨlɨ, makʉkana lɨyʉ ko Kunzi,
8 makikonitɔgʉ mambɛngɨ ɓɨdɨsɨlɨ,
mʉɗɔngɔnɨ abɛ ka lɨsyɛ nɨlɔ mavɨkɨmanaga ndɨ mino no Kunzi,
abɛ ka lɨsyɛ nɨlɔ malɨkaga ndɨ mino ka ɨsa.»
9 Kunzi oɓikyoku ɓɛ:
«Ɓotitonu ɓɛlɨkaga ndɨ,
kakɨsa kaiba lɨmbɛngɨ kamɨ,
gʉtʉgʉ ɓɛyɔ ɓɨna ndɨ mino masɨ nɨmɔ nagya ndɨ,
10 ka ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya.
Kinili, lɨmbɛngɨ ɛtʉla ndɨ na lɨvananza li nɨlɔ,
naɓɨkya ɓɛ: ‹Ɓoɓungogo ɓongbinga ɓasɨ,
ɓakonotombisyigʉ mʉtamanagɨ kamɨ ko bulya kaɓʉ.›
11 Kinili, nakɔ ndɨ silika yi nɨmʉ na lɨmbɛngɨ lɨtʉla ɓɛ:
Ɓakingyigʉ ndɛkɛ ɓata ka pa ya kimumbiso nɨyɔ nuɓungusilyaga ndɨ!»
12 Wiminyonitɔ, ɓomika-mama, mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka luga kunu
kikonitɔgʉ na lɨmbɛngɨ lanyɛ na nɨlɔ lapʉ. Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ, atɨka
kaasanana Kunzi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ.
13 Luki limoti, tumisononi mambɛngɨ masyɛ masɨ nɨ ta mbɛyɨ ko ngbingo
yi nɨnɔ Moɓiso akaalɨkya ɓɛ «Lɨsyɛ li nɨlɨ», ɨba ɓʉnyɛ kaɓonitɔgʉ gʉtʉgʉ
mʉtʉ ɓemoti aka luga kunu wa akya mino kotombisyo.
14 A ɓɛyɔ, takoɓuulyogo baya nɨyɔ tinisana ndɨ na iyu kadwɛ ka muliɓo,
tika kʉwa luki limoti na Kilisito.
15 Moɓiso Motu akaɓɨkya ɓɛ:
«Na lɨsyɛ li nɨlɨ, makʉkana lɨyʉ ko Kunzi
makikonitɔgʉ lɨmbɛngɨ ɓɨdɨsɨlɨ,
mʉɗɔngɔnɨ abɛ ka lɨsyɛ li nɨlɔ mavɨkɨmanaga ndɨ mino na ɨyɨ.»
16 Ɓa wanɨ ɓɔ ɓʉkana ndɨ lɨyʉ ko Kunzi, ɓavɨkɨmanaga na ɨyɨ? Kɛgʉ
mbɛyɨ ndɨ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ Musa unyoku ndɨ ka Misili?
17 Ɓa wanɨ mbɛyɨ ɓɔ ɓatulisa ndɨ Kunzi lɨmbɛngɨ ka ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ
ɓakwanganya? Kɛgʉ mbɛyɨ ɓatʉ ɓɨ nɨɓɔ ɓagya ndɨ ɓʉnyɛ, ɓolumwaga
ndɨ ka ɨsa?
18 Ɓa wanɨ ɓɔ Kunzi ʉkʉlya ndɨ silika ɓɛ ɓakingyigʉ ndɛkɛ ɓata ka pa
ya kimumbiso nɨyɔ uɓungusilyaga ndɨ? Kɛgʉ ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓavɨkɨmanaga
ndɨ?
19 A ɓɛyɔ, tinaga ɓɛ ɓatʉ ɓɨ nɨɓɔ ɓakogulyagʉ ndɨ kʉ ɓɛyɔ kyɛ ɓakɛgʉ
ndɨ na baya.

3:11 3:11 Wanda ka Mambʉ 95:7-11. **3:15 3:15** Wanda ka Mambʉ 95:7-8.

4

1 Kunzi atɨsɨlya ndɨ agʉmɛ ɓɛ togulyatʉ ndɛkɛ ka pa ya kimumbiso nɨyɔ
atɨɓungusɨlyogo. Timinyini nɛkɨ, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka luga kunu
kozongonitɔ kogulya kʉ.
2 A ɓɛyɔ, tʉkana ndɨ Mongoni Manza mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓotitosu. Luki
limoti, kupágʉ ndɨ ɨzangɨya kyɛ ɓakatɨlyagʉ ndɨ na baya ngbingo yi nɨnɔ
ɓʉkana ndɨ mino.
3 Iɓusu nɨɓɔ tabaɨlya, togulyatʉ ndɛkɛ ka pa ya kimumbiso yi nɨyɔ. Kunzi
aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
«Nakɔ ndɨ silika na lɨmbɛngɨ lɨtʉla ɓɛ:
Ɓakingyigʉ ndɛkɛ ɓata ka pa ya kimumbiso nɨyɔ nuɓungusɨlyaga ndɨ!»
Kunzi aɓɨkya ndɨ mʉnzɨna mi nɨma nɨ omoni ligubo kakɨ katʉkya wa
agya ndɨ mino ɔɓɨlɨ.
4 A ɓɛyɔ, ka pa imoti ka Moɓiso, ɨɓɨkyatʉ ko bulya lɨsyɛ la maɗɨya-na-
ɨka ɓɛ: «Ka lɨsyɛ la maɗɨya-na-ɨka, Kunzi imumbisa ndɨ kumbuso kama
mogubo kakɨ masɨ.»
5 Ayakɨɓɨkya gɔnɨ ka Moɓiso mi nɨmɔ kʉgʉ kʉʉ ɓɛ: «Ɓakingyigʉ ndɛkɛ
ɓata ka pa ya kimumbiso nɨyɔ nuɓungusɨlyaga ndɨ.»
6 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉkana ndɨ Mongoni Manza ka mambwa, ɓakingyagʉ ndɨ
ka pa yi nɨyɔ kyɛ ɓoɓuna ndɨ mʉtʉʉ. Wɨna sɛ, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakwanana
kogulya yi.
7 Kinili, Kunzi obiso lɨsyɛ lagɔgɔ nɨlɔ ɓalɨkyaga ɓɛ «Lɨsyɛ li nɨlɨ».
Oɓɨkyoni ndɨ lɨkpʉmʉka la lɨsyɛ li nɨlɔ ndɛlɨ aka pisi ka ngama Daudi,
ka mʉgɛlɛ-gɛlɛ nɨmɔ totwi kʉ ɓɛ:
«Na lɨsyɛ li nɨlɨ, makʉkana lɨyʉ ko Kunzi,
makikonitɔgʉ mambɛngɨ ɓɨdɨsɨlɨ.»
8 A ɓɛyɔ, kika ndɨ nɨ Yɔsʉa udwisatʉ ndɨ ɓambanzʉ ka pa ya kimumbiso
yi nɨyɔ, Kunzi kakwananɨgʉ ndɨ ɓata kanzɨna kumbuso yi ko bulya lɨsyɛ
lagɔgɔ.
9 Kinili, Kunzi uɓungusɨlyogoni ɓata ɓatʉ kakɨ pa ya kimumbiso
mʉɗɔngɔnɨ abɛ Lɨsyɛ la kimumbiso.
10 A ɓɛyɔ, mʉtʉ yi nɨnɔ ogulyogo ka pa ya kimumbiso yi nɨyɔ Kunzi
oɓungusyaga ndɨ, imumbisaga ka mogubo kakɨ masɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
Kunzi imumbisa ndɨ mino.
11 Togyini nɛkɨ kɛkɛlɛ kogulya ka pa yi nɨyɔ kyɛ mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti
aka kogwonitɔgʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓotitosu nɨɓɔ ɓakya ndɨ kaʉkana.
12 A ɓɛyɔ, mʉnzɨna ko Kunzi a na ɔɓɨlɨ, no ngu, a mʉpyɛ kakɨtaga
mʉpanga nɨmɔ apyɛgɛ mutili masɨ. Ingyogo kadwɛ kagbanana lɨmbɛngɨ
na mʉtamanagɨ, moziko no nunu nɨyɔ ɨkaga ko kuwo. Andʉngagatʉ
mʉsasa na tamanaga ka mʉmbanzʉ.
13 Kɛgʉ no luki gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ a lakɨsʉma ko misa ko Kunzi, luki
limoti, masɨ a ɓɨkpo na ɓɨngbanganya kambwa ka nɨnɔ tozukaga ndɛkɛ
mino lɨkpʉmʉka kusu.

Yeso a Kumu-kumu

14 A ɓɛyɔ, ta no Kumu-kumu, Yeso Miko-Kunzi nɨnɔ ɨnda ndɨ kʉgʉ wa
lɨsyɛ kʉ ka Abakɨ. Tigwinonogini nɛkɨ lɨngʉnʉ ka baya nɨyɔ tikaga kanzɨna
ko bulya yi.
15 Ta no Kumu-kumu nɨnɔ akwanana kaigyogyiso pa imoti na iɓusu ka
ɓʉpɔ kusu. Ɨyɨ nɔ ɓalɨkaga ndɨ ka ɓopisi dididi mʉɗɔngɔnɨ abɛ iɓusu, luki
limoti kagyagʉ ndɨ ɓʉnyɛ.

4:3 **4:3** Wanda ka Mambʉ 95:11. **4:4** **4:4** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 2:2. **4:5** **4:5** Wanda ka Mambʉ 95:11.

16 Tisisilini nɛkɨ na lɨmbɛngɨ limoti ko kiti wa ɓʉngama ko Kunzi, kʉ ɨzɨyɔ o mino. Tinisanatʉ na mʉpɨlya na ɨzɨyɔ, atisingyo ko ngbingo yi nɨnɔ okwononi.

5

1 Ɓapʉnaga kumu-kumu wasɨ luga ka ɓambanzʉ, ɓamomoso kagyɨlya Kunzi ligubo ko bulya ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ. Ligubo kakɨ nɨ kapá mukumbo na ɓapɛpɛ ko bulya ɓʉnyɛ.

2 Ɨyɨ mombukwana-dakɨ a na ɓʉpɔ, kinili, akwanana kaiko no kumbu ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakibigʉ lɨkpʉmʉka na nɨɓɔ ɓoɓungaga ndɨ.

3 Kaɨna ɓɛ a na ɓʉpɔ, okwononi mbɛyɨ kapá apɛpɛ ko bulya ɓʉnyɛ kakɨ sɛ kʉwa nɨnɔ ka ɓatʉ ɓagɔgɔ.

4 Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kakwananɨgʉ kaɨbɨnɨka ɓɛ a kumu-kumu. Kunzi aka nɔ apʉnaga, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ apʉnaga ndɨ mino Aluni.

5 A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ, Kilisito kɨtwagʉ ndɨ nɨ ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi kaiko kumu-kumu. Kunzi nɔ atwa ndɨ, aɓɨkya ɓɛ:
«Ɨwɛ nɨ mikamɨ,
na lɨsyɛ li nɨlɨ, na kʉwa abakʉ.»
6 Aɓɨkyatʉ ndɨ gɔnɨ ka pa yagɔgɔ ɓɛ:
«Wa kumu ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ,
mʉɗɔngɔnɨ abɛ Melekisedeki.»

7 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino ka ɔɓɨlɨ, alʉmbaga ndɨ, anɨtatanaga no Kunzi pisi ka mʉkʉgwa na kaugwonoso ɓomomiso-miso. Alʉmbaga ndɨ Kunzi nɨnɔ akwanana ndɨ kahukuso ka kukwakʉ. Kunzi amʉkanatʉ ndɨ kyɛ aɓangagatʉ ndɨ.

8 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ a ndɨ mino miko Kunzi yɔ, ibanana ndɨ na kʉɓangakʉ pisi ka yigyogyiso yi nɨyɔ inisana ndɨ noyu.

9 Kunzi aɗokisa kʉwa ndɨ kʉgbɛ, ɨita ndɨ muhukuso ma ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ ka ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓaɓangaga.

10 A ɓɛyɔ, Kunzi atwa ndɨ kaiko kumu-kumu mʉɗɔngɔnɨ abɛ Melekisedeki.

Wiminyonito kaasanana na baya

11 Ta na makpʉmʉka makpʉ kaɓɨkya ko bulya lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, luki limoti, a yapʉpʉ kamʉtʉmbʉlyaga, kyɛ ma ɓuti kotombisyo.

12 Makwanano ɓi kʉwa kaika ɓowonisilo aka katʉkya ka ɓʉndɛlɨ, luki limoti, ma ɓata na mʉsasa ɓɛ ɓamuwonisili makpʉmʉka ma mambwa ma lɨkpʉmʉka ko Kunzi. Ma mbɛyɨ ɓata na mʉsasa ma molungo aka nɨ kɛgʉ malɨlɨ mutokwo.

13 Wɨna sɛ, mʉtʉ yi nɨnɔ olungogo a mbɛyɨ ɓata miki aka, kakwananɨgʉ kaiba lɨkpʉmʉka longbingbili.

14 Luki limoti, malɨlɨ mutokwo a ka ɓeti ɓaya ɓambanzʉ, pisi ka yɨgyɨgyɨlya kaɓʉ, ɓibononogo kagbanana ɓʉnza na ɓʉnyɛ.

6

1 Kinili, tosini mʉtʉʉ ma mambwa nɨmɔ tʉkana ndɨ kʉgʉ ka Kilisito ko bulya kidukulogo kʉwa na mʉtʉʉ ko bulya ka ɓatʉ ɓʉngata. Takigi-lyonitɔgʉ ɓata kopika lɨkpʉmʉka li nɨlɔ la mambwa abɛ: kaasanana na lɨkpʉmʉka li nɨlɔ atɨkaga ka kukwakʉ, kabaɨlya Kunzi,

2 kaʉkana mʉtʉʉ ko bulya iɓatiso dididi, kaubisilyo ɓambanzʉ maɓɔkʉ, kopupa ka mbʉkʉ na kakɔ mʉngɨmbɔ ma ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

5:6 5:6 Wanda ka Mambʉ 110:4.

3 Tidukulogini kambwa! Kunzi kapa, makpʉmʉka nɨmɔ tokwononi
kagya nɨmɔ.
4 A ɓɛyɔ, ɓatʉ nɨɓɔ ɓinisononi ndɨ na mangbamʉ ma lɨngʉnʉ ko Kunzi,
ɓaɗyo apɛpɛ nɨnɔ wa kʉgʉ wa lɨsyɛ, ɓinisono na Lɨmbɛngɨ-Lotu,
5 ɓiba ka lɨngʉnʉ ɓɛ lɨkpʉmʉka ko Kunzi a lanza, ɓiba gɔnɨ ngu ya ɔɓɨlɨ
nɨnɔ akodoku ndɛkɛ,
6 wɨna sɛ, ɓakogwa ɓata, a kʉwa yapʉpʉ kaumigiso ɓata kayikoso ɔɓɨlɨ.
Nɨyɔ a kʉwa abɛ ɓakabangɨlaga ɓata Mɨko-Kunzi ka mʉsalaba nganga ya
yɨɓa, na ɓa ɓata kapá suni ko misa ka ɓambanzʉ.
7 A ɓɛyɔ, lɨtɔmbʉ nɨlɔ mbwayɨ alʉkɨlyaga ɓongbinga ɓasɨ, anʉpá
ɓakʉkʉna malɨlɨ, Kunzi oɗukogo mino ɓʉɓʉnga.
8 Luki limoti, lɨtɔmbʉ li nɨlɔ kapá kpokiki na tɔnɨtɔ tagɔgɔ tanyɛ, kɛgʉ
na ɨzangɨya. Kunzi a ɓuwobi kagbango yi, ɓopipila kabʉsya.
9 Ɓomika-mama ɓʉpakaaa, gʉtʉgʉ takanzɨna ɓɛyɔ, takɛgʉ na ɓotumo
ko bulya kunu, takaiba ɓɛ ma ko pisi yanza nɨyɔ ya muhukuso.
10 A ɓɛyɔ, Kunzi a wongbingbili. Kaɓʉsalɨgʉ mogubo kunu, gʉtʉgʉ
sɨpananisɔ nɨsɔ mawonisila ndɨ ka mogubo nɨmɔ magya ndɨ. Mogubo mi
nɨmɔ makaidukologo aka kaʉgyɨlya ɓakilisito ɓagɔgɔ.
11 Luki limoti, takamʉɓɨkya ambɛ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka igwinonogi na
kɛkɛlɛ ka yɨgya yi nɨyɔ aka yɔ kyɛ mʉtamanagɨ kunu itulyosi kadwɛ ka
muliɓo.
12 Ɓʉpɔ kamumingyonitɔgʉ, luki limoti, ɓyoni yɨgya ya lɨmbɛngɨ lɨnda
ka nɨɓɔ ɓabaɨlya. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓinisanatʉ na ɓʉnza nɨɓɔ Kunzi uwanyaga
ndɨ.

Agʉmɛ ko Kunzi kakwananɨgʉ kaigomosyono

13 Ngbingo yi nɨnɔ Kunzi apá ndɨ mino Abalahamʉ agʉmɛ, akɔtʉ ndɨ
gɔnɨ silika ko lino kakɨ ka mombukwana-dakɨ. Kɛgʉ na mʉtʉ wagɔgɔ nɨnɔ
akitogi Kunzi nɨnɔ Kunzi akwanana kakɔ silika ko lino kakɨ.
14 Aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «A ɓɛyɔ, nuɗukilyatʉ ndɛkɛ ɓʉɓʉnga kʉgbɛ, notundiso
lɨvananza kakʉ.»
15 Abalahamʉ aɓʉnda ndɨ na lɨmbɛngɨ lɨnda, inisana ndɨ na nɨlɔ Kunzi
awanyaga ndɨ.
16 Ngbingo yi nɨnɔ ɓambanzʉ ɓakɔgɔ mino silika, ɓakɔgɔ ko lino ka
mʉtʉ yi nɨnɔ ukitogi. Silika apága mʉnzɨna ngu, omosisyo ɓoɗongoso.
17 Kunzi apa ndɨ kauwonisilo ɓɨngbanganya ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakwanana
ndɨ kainiso no luki li nɨlɔ ʉwanyaga ndɨ ɓɛ kakwananɨgʉ kogomosyono
mʉtamanagɨ kakɨ gʉtʉgʉ iki yi aka. Kinili, amatɨla ndɨ silika kʉgʉ wa
agʉmɛ yi nɨnɔ.
18 Kʉwa wa gɔ wa, makpʉmʉka maɓa mi nɨmɔ kakwananɨgʉ kaigomosy-
ono. Kunzi kakwananɨgʉ ndɛkɛ gɔnɨ mino kaɓɨkya ɓongɔ. Makpʉmʉka
mi nɨmɔ atitumisaga mambɛngɨ kʉgbɛ, iɓusu nɨɓɔ tasa ndɨ masɨ kyɛ
tigwinonogi ɓingbufu ka mʉtamanagɨ nɨmɔ Kunzi atɨwanyaga ndɨ.
19 Mʉɓʉndagɨ mi nɨmɔ ka ɔɓɨlɨ kusu a abɛ lɨtalʉ liti nɨlɔ ɓakpɨkɨlaga
ka bato, ɓaɗɨkɨta ko lɨɓo kafʉma no iyu. Lɨtalʉ li nɨlɔ ikaga liti na lapʉ,
akɨtanaga ɓigye kutuko nɨkwɔ ɓobongisogo kagbanana pa Yotu na pa Yotu-
Kʉgbɛ.
20 Yeso ingya ndɨ kʉ ɓɛyɔ kambwa kusu na ko bulya kusu. Ɨita ndɨ kumu-
kumu ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ abɛ Melekisedeki.

6:14 6:14 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 22:16-17.

7

Melekisedeki a Ngama, a gɔni Kumu

1 Melekisedeki yi nɨmʉ a ndɨ ngama wa Salemu na kumu ko Kunzi nɨnɔ
Kʉgʉ wa lɨsyɛ Kʉgbɛ. Ngbingo yi nɨnɔ Abalahamʉ a ndɨ mino kaigoku
ka lʉnga nɨ ubumini ɓangama, Melekisedeki ɨnda ndɨ kabangana na ɨyɨ,
aɗukilyo ɓʉɓʉnga.
2 Abalahamʉ apá ndɨ zaka wa makpʉmʉka masɨ nɨmɔ akʉpya ndɨ kʉ.
Isi yo lino la Melekisedeki nɨ «Ngama wa ɓungbingbili», na gɔnɨ ɓata, a
ndɨ ngama wa Salemu isi yi ɓɛ «Ngama wa maziyɔ.»
3 Moɓiso katʉmbʉlagʉ lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka kʉgʉ wa ɔɓɨlɨ ka
abakɨ, amakɨ ikanɨ puponogo kakɨ. Katʉmbʉlagʉ ndɨ gɔnɨ lɨkpʉmʉka ko
bulya lɨsyɛ la kɨɓʉkʉta ikanɨ la kʉ kwa kʉ kakɨ. A mʉɗɔngɔnɨ abɛ Miko-
Kunzi, a kumu ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
4 Winoni mbɛyɨ ɨɓunu ɓamombukwana-donu ɓi ɓɛyɔ o mino mudingi
yɔ! Gʉtʉgʉ titosu aka ɓɛyɔ ka Abalahamʉ apátʉ ndɨ zaka ka makpʉmʉka
masɨ nɨmɔ akʉpya ndɨ ka lʉnga.
5 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓopupa ka lɨvananza ka Lawi, ɓɨɨta ɓokumu, ɓa na mʉtʉʉ.
Mʉtʉʉ mi akaɓɨkya ɓɛ okwononi kaʉkʉnga ɓatʉ ɓasɨ Ɓezaleli zaka wa
makpʉmʉka masɨ nɨmɔ ɓinisonogo na imu, na ɓamamaɓʉ nɨɓɔ ɓa ka
lɨvananza ka Abalahamʉ.
6 Wɨna sɛ, Melekisedeki kɛgʉ ndɨ ɨyɨ ka lɨvananza ka Lawi. Luki limoti,
avatʉ ndɨ zaka ka maɓɔkʉ ka Abalahamʉ, aɗukilya ndɨ gɔnɨ ɓʉɓʉnga,
gʉtʉgʉ ɓɛyɔ Kunzi a ndɨ mino nɨ apí agʉmɛ yɔ.
7 Okwononi kaiba nɨ makɛgʉ na ɓotumo ɓɛ mʉtʉ yi nɨnɔ uɗukilyogo
ɓɛngɛnɨ ɓʉɓʉnga a mʉtʉ mudingi kakɨtaga nɨnɔ inisonogo na ɓʉɓʉnga.
8 Ɓokumu nɨɓɔ ɓavaga zaka, ɓa ɓatʉ ɓukwo. Luki limoti, Melikisedeki
avatʉ ndɨ zaka, a na ɔɓɨlɨ aka, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Moɓiso o mino
katʉmbʉlaga.
9 Takwanana kaɓɨkya ka muliɓo ɓɛ: Ngbingo yi nɨnɔ Abalahamʉ apá ndɨ
mino zaka ya makpʉmʉka kakɨ, Lawi apátʉ ndɨ gɔnɨ ɨyɨ pisi ka Abalahamʉ.
10 A ɓɛyɔ, Abalahamʉ a tɨtakɨ Lawi. Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ ɨyɨ Lawi kɛgʉ ndɨ mino
wakɨɓʉkʉta yɔ, a kʉwa ndɨ na ɔɓɨlɨ aka kyɛ a ka ɓangʉ ka Abalahamʉ,
ngbingo yi nɨnɔ Melekisedeki ɨnda ndɨ mino kabangana na ɨyɨ.
11 Ɓukumu ɓɔ a ndɨ litino la mʉtʉʉ nɨmɔ Kunzi ʉpá ndɨ Ɓezaleli. Luki
limoti, ligubo la ɓukumu ka lɨvananza ka Lawi kakwananɨgʉ ndɨ kotulyoso
ɓopisi ɓayasɨ. Kinili, okwononi ndɨ ɓata kumu wagɔgɔ abɛ Melekisedeki
nɨnɔ kɛgʉ ndɨ ɨyɨ ka lɨvananza ka Aluni.
12 A ɓɛyɔ, ɓukumu kigomosyono, mʉtʉʉ igomosyono gɔnɨ.
13 Mʉnzɨna mi nɨma akaɨnzɨna ko bulya ka Mombukwono-dosu nɨnɔ a
ɨyɨ ka liɗu lagɔgɔ. Ka liɗu li nɨlɔ, mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka konogyigʉ
ndɛkɛ ligubo la ɓukumu ka gbɔgbɔ.
14 A ɓɛyɔ, a ɓɨngbanganya ɓɛ Mombukwono-dosu a ka liɗu ka Yuda nɨlɔ
Musa katwagʉ ndɨ, ngbingo yi nɨnɔ a ndɨ mino kanzɨna ko bulya ɓokumu.

Yeso a kumu abɛ Melekisedeki

15 Nɨyɔ akowonisilo lɨkpʉmʉka li nɨlɨ ɓɨngbanganya a ɓɛ: kumu wagɔgɔ
odoniku, a mʉɗɔngɔnɨ abɛ Melekisedeki.
16 Ɓakatwagʉ ndɨ kaiko kumu kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ ka ɓomikya-
ɓambanzʉ. Luki limoti, ɨita ndɨ ɓɛyɔ ko ngu ya ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
17 A ɓɛyɔ, Moɓiso atʉmbʉlaga ɓɛ:
«Wa kumu ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ

mɯɗɔngɔnɨ abɛ Melikisedeki.»
18 Kinili, Kunzi olimogoni ndɨ mɯtɯɯ mi nɨmɔ ma mambwa, kyɛ a ndɨ
ɓipoli nɨ kɛgɯ na ɨzangɨya.
19 Mɯtɯɯ ka Musa kapágɯ ndɨ masɔlɔ manza. Luki limoti, ɓatipóni
mɯtamanagɨ manza kɯgbɛ nɨmɔ atikpuɗiso ko Kunzi.
20 Na ɓata, Kunzi akɔtɯ ndɨ silika. Ɓatɯ ɓagɔgɔ ɓɨɨta ndɨ ɓokumu nɨ
ɓakakugu silika.
21 Luki limoti, Yeso ɨita ndɨ kumu pisi ka silika, ngbingo yi nɨnɔ Kunzi
aɓɨkya ndɨ mino ɓɛ:
«Mombukwono-dosu akuni silika,
kigomosyonigɯ ɓata:
‹Wa kumu ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.›»
22 Kinili, Yeso nɔ a mɯtɯ yi nɨnɔ atimibisa lɨngɯnɯ la agɯmɛ nɨnɔ a wanza
kɯgbɛ.
23 Ɓudididi ɓagɔgɔ ɓata nɨɓa: ɓokumu ɓagɔgɔ ɓa ndɨ ɓudingi kɯgbɛ kyɛ
kukwakɯ kwɔ ɯkpɨngba ndɨ kaidukulogo na ligubo kaɓɯ.
24 Luki limoti, Yeso a na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, ligubo kakɨ la ɓukumu
kɛgɯ ndɛkɛ na muliɓo.
25 Kinili, akwanana kauhukuso ka lɨngɯnɯ ɓatɯ nɨɓɔ ɓakpuɗoni Kunzi
pisi kɯ kakɨ, kyɛ ɨyɨ a na ɔɓɨlɨ masyɛ masɨ kaɯlɯmbɨlya.
26 Yeso kɯwa nɨ Kumu-kumu nɨnɔ okwononi ndɨ ko bulya kusu. A wotu,
kɛgɯ na lɨkpɯmɯka lanyɛ ikanɨ ɓɯnyɛ. Kunzi ateni ndɨ di na ɓatɯ ɓa
ɓɯnyɛ, aɗokiso kɯgɯ wa lɨsyɛ kɯgbɛ.
27 Kɛgɯ ɨyɨ abɛ ɓokumu-kumu ɓagɔgɔ. Kɛgɯ na mɯsasa kapá apɛpɛ
masyɛ masɨ ko bulya ɓɯnyɛ kakɨ mbɛyɨ, kumbuso yi ko bulya ɓɯnyɛ ka
ɓambanzɯ. Apá ndɨ ɨyɨ apɛpɛ nganga yimoti aka wa ɨpá ndɨ mino ɨyɨ
mombukwana-dakɨ yi.
28 A ɓɛyɔ, mɯtɯɯ ka Musa umomosagatɯ ɓokumu-kumu ɓatɯ ɓa ɓɯpɔ.
Luki limoti, silika nɨnɔ Kunzi akɔ ndɨ kumbusa wa mɯtɯɯ mi nɨmɔ,
amomosa ndɨ Miki nɨnɔ mɯkwanana kaika kumu-kumu ka ɓɛnzɛ na
ɓɛnzɛ.

8

Yeso nɨ kumu-kumu kusu

1 Lɨkpɯmɯka la ɨzangɨya kɯgbɛ nɨlɔ takapa kaɓɨkya nɨlɨ: ta na kumu-
kumu ɓemoti, a kɯgɯ wa lɨsyɛ, wakiko ka kɯmbanzɨkanɨkɔ kwa ɓuliki ɓa
ɓɯngama ko Kunzi nɨnɔ wo ngu kɯgbɛ.
2 Akagya ligubo la ɓukumu-kumu ka pa Yotu-Kɯgbɛ, isi ɓɛ ka ngbangba
nɨyɔ ipika ndɨ na Mombukwono-dosu nɨ kɛgɯ mɯmbanzɯ.
3 Ɓamomosogo kumu-kumu wasɨ kyɛ iki kapá mukumbo na ɓapɛpɛ.
Kinili, okwononi nɛkɨ ɓɛ kumu-kumu kusu ɓɛyɔ ka Kilisito ikitɔ gɔnɨ no
luki lɨpá.
4 Kika ndɨ nɨ a kɯnɯ ka ɔɓɨlɨ, kikigɯ ndɨ kumu, kyɛ atɯ kɯwa na ɓagɔgɔ
nɨɓɔ ɓapága ɓapɛpɛ kaɓyɛnɛnɛ na mɯtɯɯ ka Musa.
5 Ligubo li nɨlɔ ɓokumu ɓi nɨɓɔ ɓagyaga a gɯ likingyosi aka, a mulundu
ma makpɯmɯka mi nɨmɔ a kɯgɯ wa lɨsyɛ mɯɗɔngɔnɨ abɛ nɨlɔ Kunzi
awonisa ndɨ Musa. Ngbingo yi nɨnɔ Musa a kɯwa ndɨ mino ɓuwobi kopika
ngbangba, Kunzi aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Angɛ, gya ligubo lasɨ ɓɛyɔ nuwonisila
ndɨ mino ka ngɯpa.»

7:17 7:17 Wanda ka Mambɯ 110:4. **7:21 7:21** Wanda ka Mambɯ 110:4.

6 Luki limoti, mbɨya yi nɨmʉ Yeso a kʉwa na ligubo lidingi kʉgbɛ
kaʉkɨtaga ɓokumu ɓi nɨɓɔ. A luga wa agʉmɛ wanza kʉgbɛ nɨnɔ
ɓatɨwanyaga ndɨ.
7 A ɓɛyɔ, kika ndɨ nɨ agʉmɛ wa mambwa a ndɨ wanza, kikigʉ ndɨ ɓata
na ɨzangɨya kainisono na nɨnɔ wa maɓa.
8 Luki limoti, Kunzi a ndɨ kauyoyiso ɓatʉ kakɨ wa aɓɨkya mino ɓɛ:
«Mombukwono-dosu aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ka masyɛ mi nɨmɔ akodoku,
nagyatʉ agʉmɛ wambɨya na Ɓezaleli
na ɓomikya-Ɓayuda.
9 Kikigʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨnɔ nʉgyɨlya ndɨ ɓatɨtaɓʉ
lɨsyɛ nɨlɔ nugwi ndɨ mino kʉɓɔkʉkɔ,
nunyoku ka Misili.
Ɨyɨ aka ndɨ ɓata ɓɛ:
Ɓɛkɨ ɓakaɓyɛgʉ ndɨ agʉmɛ yi nɨnɔ,
kinili, ɨmɨ, nʉsa ndɨ.
10 Omotiloku ndɨ ɓɛ Agʉmɛ yi nɨnɔ nʉgyɨlya ndɛkɛ Ɓezaleli nɨmʉ:
Kumbusa wa masyɛ mi nɨmɔ:
nopika ndɛkɛ mʉtʉʉ kamɨ ka yimibo kaɓʉ,
nokpikaga ka mambɛngɨ kaɓʉ,
nika ndɛkɛ Kunzi kaɓʉ,
ɨɓʉ, ɓika kʉwa ndɛkɛ ɓava-kʉkamɨ.
11 Kɛgʉ ndɛkɛ ɓata na mʉtʉ yi nɨnɔ awonisila ndɛkɛ mʉtʉ wagɔgɔ ikanɨ
mamakɨ ɓɛ emibi,
kyɛ ɓemiba ndɛkɛ ɓasɨ,
ɨɓʉ ɓasɨ, iki ɓomiki ikanɨ ɓambɔkʉ.
12 A ɓɛyɔ, napɨlyatʉ ndɛkɛ ɓʉnyɛ kaɓʉ,
nakatamanɨgʉ ndɛkɛ ɓata ɓʉnyɛ kaɓʉ.»
13 Ngbingo yi nɨnɔ Kunzi anzɨna ndɨ mino ko bulya agʉmɛ wambɨya,
mʉnzɨna mi nɨmɔ oyitisa kʉwa ndɨ nɨnɔ wa mambwa luki landɛlɨ. Wɨna
sɛ, luki kɨita landɛlɨ, ambʉkʉmana iba a kʉwa ɓuwobi kolimiko.

9

Malʉmba ma ɔɓɨlɨ na nɨmɔ ma kʉgʉ wa lɨsyɛ

1 Agʉmɛ wandɛlɨ a ndɨ na ɓopisi nɨɓayɔ okwononi kaɓyɛ ko bulya
likungoni, ndaɓʉ ya malʉmba mi a ndɨ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ.
2 A ɓɛyɔ, ɓopika ndɨ ngbangba nɨyɔ, ɓagbanana ndɨ ka ɓapa ɓayɨɓa.
Ɓalɨkya ndɨ pa ya mambwa ɓɛ pa yotu. Kʉ ɓɛyɔ, a ndɨ na pa yibiso tala,
sɛ kʉwa mɨza nɨnɔ ɓabisaga ndɨ mino mukati nɨmɔ ɓapága ndɨ Kunzi.
3 Kumbusa wa kutuko nɨkwɔ kwa yɨɓa, a ndɨ na pa yagɔgɔ nɨyɔ ɓalɨkyaga
ndɨ ɓɛ Pa Yotu Kʉgbɛ.
4 Kambwa kadwɛ kʉ, a ndɨ na gbɔgbɔ nɨyɔ ɓagya ndɨ na ɔlɔ ko bulya
yɨbʉsya adʉdʉ, andananaga ndɨ na sanduku wa agʉmɛ nɨnɔ ɓagboɗya ndɨ
wasɨ na ɔlɔ. Kʉsɔ wa sanduku yi nɨnɔ, mana a ndɨ ka mbɨkɛ yimoti nɨyɔ
ɓagya ndɨ na ɔlɔ, mʉɗanga ka Aluni nɨmɔ aɓaka ndɨ maʉwa ka mu mi, sɛ
kʉwa ɓomikya-ɓamɨza ɓa lɨtalʉ nɨɓɔ ɓokpika ndɨ mino Mʉtʉʉ ma agʉmɛ.
5 Kʉgʉ wa sanduku yi nɨnɔ, a ndɨ na ɓamalaika nɨɓɔ ɓʉmakaga ɓɛ
ɓamakelubi nɨɓɔ ɓowonisogo ɨbɨba ko Kunzi. Ɓɛpapɨ kaɓʉ otikyaga ndɨ
pa yi nɨyɔ ɓakpazyaga ndɨ mino ɓangʉ ko bulya mʉpɨlya ma ɓʉnyɛ.
Luki limoti, mbɨya yi nɨmʉ, kɛgʉ mbɛyɨ ngbingo katʉmbʉlaga lɨkpʉmʉka
limoti-limoti kʉgʉ yi.

8:12 8:12 Wanda ka Yelemia 31:31-34.

6 Niyɔ ɓoɓungusyaga ndi yasi ɓɛyɔ, ɓokumu ɓogulyaga ndi masyɛ masi
ka pa ya mambwa kagya ligubo kaɓu.
7 Luki limoti, kumu-kumu aka nɔ ogulyaga ndi nganga yimoti aka ka
nzɛ ka pa yi niyɔ ya yiɓa. Ogulyaga ndi ku ɓɛyɔ na ɓangu ka nyama kapá
Kunzi ko bulya ɓunyɛ kaki ɓikpɛ, na niɓɔ ka ɓambanzu.
8 Limbɛngi-Lotu akowoniso ɓɛ pisi yigulyo ka Pa Yotu-Kugbɛ kanouk-
wikongu mbɛyi, kyɛ pa ya mambwa a mbɛyi ɓata wa aka wa.
9 Niyɔ a kuwa likingyosi ko ngbingo yi nimu. Niyɔ akowoniso ɓɛ iki
mukumbo ikani ɓapɛpɛ niɓɔ ɓapága Kunzi, kakwananigu koitiso limbɛngi
ka mutu yi ninɔ abibisaga Kunzi lanza.
10 Makpumuka mi nimɔ a yigya ka ɓambanzu aka. Yigya yi niyɔ igumya
ndi ka niyɔ ɓakwanana ndi kalya ikani komwo ikani ko pisi ya mutuu
dididi ma kiɓuɓiso. Likpumuka li nilɔ iɓungusyaga ndi kadwɛ ka lisyɛ li
nilɔ Kunzi oitiso mino makpumuka masi mambiya.

Kilisito apá ndi ɔɓili kaki abɛ apɛpɛ

11 Luki limoti, Kilisito odoku ndi abɛ kumu-kumu katipá makpumuka
manzanza nimɔ a kuwa wa. Iyi ogulya ndi ka ngbangba niyɔ a ndi ya
izangiya na yanza kugbɛ. Kipikagu ndi na ɓomikya ɓambanzu, akaiɓikya
ɓɛ kɛgu luki la litɔmbu li nili.
12 Ingya ndi ka Pa Yotu-Kugbɛ nganga yimoti aka. Ku ɓɛyɔ, kapágu ndi
apɛpɛ wa ɓangu ya ɓamɛmi na ɓomikya-ɓangɔmbɛ, luki limoti, apá ndi
ɓangu kaki ɓikpɛ, atikulaga lingunu.
13 A ɓɛyɔ, kika ni ɓuɓuɓisaga ndi ɓatu ɓi niɓɔ ɓa ndi na ɓunyɛ
kaɓyɛnɛnɛ na yigya ka ɓatitaɓu, pisi kaukpazya na ɓangu ka ɓamɛmi
ikani niyɔ ka ɓomikya-ɓangɔmbɛ ikani kaumbwoso na libu ka ɓangɔmbɛ
niɓɔ ɓubusyaga ndi,
14 kika ni a ɓɛyɔ, iko sɛ kuwa liki ka ɓangu ka Kilisito? Pisi ka Limbɛngi
la ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, ipá ndi iyi mombukwana-daki ko Kunzi abɛ apɛpɛ ninɔ
kɛgu na iɗa. Ɓangu kaki oyikosatu mutamanagi kusu kaasa yigya yanyɛ,
kyɛ tiki kagugubyo Kunzi ninɔ a na ɔɓili.
15 Kinili, Kilisito a lizabu la agumɛ wambiya, kyɛ ɓatu niɓɔ Kunzi
umakaga ndi ɓinisoni na ɓunza ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ niɓɔ uwanyaga ndi.
Pisi ka kukwaku kaki, ukula laga ndi ɓambanzu kopupo ka ɓunyɛ niɓɔ ɓa
ndi mino ka agumɛ wandɛli.
16 Mumbanzu kokwo, asa agumɛ, okwononi kowonisilo ɓɛ mutu yi ninɔ
asi agumɛ yi ninɔ okwoni ndi.
17 A ɓɛyɔ, agumɛ a na izangiya kumbusa wa kukwaku aka. Luki limoti,
mombukwana-daki yi kiko mbɛyi ɓata na ɔɓili aka kɛgu na izangiya.
18 Kinili, agumɛ wandɛli kapungagu ndi ligubo aka ni ɓangu
kanoɗukogigu.
19 A ɓɛyɔ, Musa apunga mbɛyi ndi kautangulyaga ɓatu ɓasi mutuu masi
mi nimɔ ikpikaga ndi. Ava kuwa ndi ɓangu ka ɓomikya-ɓangɔmbɛ na
ɓamɛmi pa imoti no liɓo. Kumbuso yi, mumbuzu ma isɔpɔ pa imoti na
panga ya kutuko kwangbu, amakya kusɔ yi, akpazya kugu wa kitaɓu ya
mutuu na kugu ka ɓatu ɓasi.
20 Anaɓikya ɓɛ: «Niyi a ɓangu katulyoso agumɛ niyɔ Kunzi amuɓikya
ndi mino ɓɛ muɓongogonitɔ.»
21 Musa akpazya gɔni ndi ɓangu kugu wa ngbangba na kugu wa
makpumuka masi nimɔ ɓagyaga ndi na imu ligubo. 22 Kaɓyɛnɛnɛ na

9:20 9:20 Wanda ko Pupo 24:8.

mʉtʉʉ, ɓudingi ɓa makpʉmʉka ingumosaga na ɓangʉ aka. Ɓangʉ koɗukogi, mʉpɨlya ma ɓʉnyɛ kikigʉ.

Kilisito nɨ apɛpɛ nɨnɔ atʉmbaga ɓʉnyɛ

23 Okwononi nɛkɨ ɓɛ mokingyosi ma makpʉmʉka masɨ mi nɨmɔ kʉgʉ wa lisyɛ ingumosi mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ. Luki limoti, okwononi ɓongumosi makpʉmʉka ma kʉgʉ wa lisyɛ ɓɨkpɛ pisi ka ɓapɛpɛ nɨɓɔ ɓanza kʉgbɛ.
24 A ɓɛyɔ, Kilisito kingyagʉ ndɨ ka Pa Yotu-Kʉgbɛ nɨyɔ ipika ndɨ na ɓambanzʉ, a gʉ ndɨ likingyosi la Pa Yotu-Kʉgbɛ aka. Luki limoti, ingya ndɨ ɨyɨ kʉgʉ wa lisyɛ, kʉ o mino mbɨya yi nɨmʉ kambwa ko Kunzi ko bulya kusu.
25 Ɓyanga ɓasɨ, kumu-kumu ka Ɓayuda ogulyogo ka pa Yotu-Kʉgbɛ na ɓangʉ ka nyama. Luki limoti, Kilisito kingyagʉ ndɨ ɨyɨ kʉ ɓɛyɔ kyɛ ɨgɨlyagɨ kaɨpá ka apɛpɛ.
26 Kagya ndɨ abɛ ɨɓʉ, iba igyogyisoni ɓɨkyɔ katʉkya wa aka wa ɓagya ndɨ mino ɔɓɨlɨ. Luki limoti, mbɨya yi nɨmʉ, masyɛ ma muliɓo a kʉwa ɓuwobi, Kilisito iwonisa ndɨ ɨyɨ nganga yimoti aka, kolimogo ɓʉnyɛ na kaɨpá ɨyɨ mombukwana-dakɨ ka apɛpɛ.
27 Mʉtʉ wasɨ okwaga nganga yimoti aka. Kumbuso yi, Kunzi akɔ lɨkpʉmʉka kakɨ.
28 A ɓɛgɛyɔ Kilisito ɨpá ndɨ mino nganga yimoti aka ka apɛpɛ ko bulya yilimogo ɓʉnyɛ ka ɓatʉ ɓudingi. Igokuto ndɛkɛ ɓata, kikigʉ ko bulya yilimogo ɓʉnyɛ, luki limoti, kaʉpá ɓatʉ nɨɓɔ ɓakaɓʉndaga muhukuso.

10

1 Mʉtʉʉ ka Musa kɛgʉ kowonisilo ka lɨngʉnʉ makpʉmʉka mi nɨmɔ atʉ, luki limoti a mulundu ma makpʉmʉka nɨmɔ odoku ndɛkɛ. Mʉtʉʉ mi nɨmɔ akʉngaga ɓɛ ɓapágɨ mʉgbɛ ma ɓapɛpɛ mumoti aka ɓyanga ɓasɨ. Kakwananɨgʉ kauitiso ɓanza ɓatʉ nɨɓɔ ɓakpʉɗa ko Kunzi.
2 Kika ndɨ nɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓabibisaga Kunzi ɓɛyɔ ɓʉpɨlyagatʉ ɓʉnyɛ ka nganga yimoti aka, ɓakɨmɨnɨgʉ ɓata ndɨ abɛ ɓakika na ɓʉnyɛ, ɓakapígʉ ndɨ ɓata apɛpɛ.
3 Luki limoti, pisi ka ɓapɛpɛ ɓi nɨɓɔ, ɓambanzʉ ɓatamanaga ɓʉnyɛ kaɓʉ ɓyanga ɓasɨ.
4 A ɓɛyɔ, ɓangʉ ka ɓomumu ɓa ɓangɔmbɛ na ɓogbungulu kakwananɨgʉ gʉtʉgʉ kasʉkʉsaga ɓʉnyɛ.
5 Kinili, ngbingo yi nɨnɔ Kilisito a ndɨ mino kogulya kʉ ka ɔɓɨlɨ, aɓɨkya ndɨ Kunzi ɓɛ:
«Wakapagʉ ndɨ apɛpɛ ikanɨ mukumbo
Luki limoti, wɛgyɨlya ndɨ nzʉyɨ.
6 Wokogwagʉ ndɨ magyagya na ɓanyama ɓʉbʉsya ka gbɔgbɔ
ikanɨ ɓapɛpɛ ɓʉpɨlya ɓʉnyɛ.
7 Naɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: ‹Kunziooo, ɨmɨ nɨmʉ,
noduku kagya sɨpananisɔ kakʉ,
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓokpikaga ndɨ mino lɨkpʉmʉka kamɨ ka kɨtaɓʉ ya Mʉtʉʉ.›»
8 Kilisito aɓɨkya mbɛyɨ ndɨ ɓɛ: «Wakapagʉ ndɨ apɛpɛ, mukumbo, ɓanyama ɓʉbʉsya kʉgʉ wa gbɔgbɔ gʉtʉgʉ apɛpɛ mʉpɨlya ɓʉnyɛ kuɓosilyagʉ ndɨ ɓɛgɛyɔ.» Wɨna sɛ, ɓʉpága ɓapɛpɛ ɓasɨ ɓi nɨɓɔ kaɓyɛnɛnɛ ɓɛyɔ mʉtʉʉ o mino kaɓɨkya.

10:7 10:7 Wanda ka Mambʉ 40:7-9.

9 Kumbuso yi, ɨyɨ aka ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ nɨmʉ, noduku kagya sɨpananɨsɔ kakʉ.» Ko pisi yi nɨyɔ, ulimaga ɓapɛpɛ ɓandɛlɨ, ubisa kʉwa nɨɓɔ kakɨ.
10 Yeso-Kilisito agyatʉ ndɨ sɨpananɨsɔ ko Kunzi, ɨpá ɨyɨ mombukwana-dakɨ nganga yimoti aka. Kinili, atiɓuɓisa kʉwa.
11 Masyɛ masɨ, kumu wasɨ amagaga kagya ligubo kakɨ, ʉpága ɓongbinga ɓasɨ ɓapɛpɛ mʉɗɔngɔnɨ aka. Lukɨ limoti, ɓapɛpɛ ɓi nɨɓɔ ɓakakwananɨgʉ ndɛkɛ katʉmba ɓʉnyɛ.
12 Wɨna sɛ, Kilisito apá ndɨ ka ɓongbinga ɓasɨ apɛpɛ ɓemoti aka ko bulya yɨpɨlya ɓʉnyɛ. Kumbuso yi, ikoku ndɨ ka kʉmbanzɨkanɨkɔ ko Kunzi.
13 Kʉ ɓɛyɔ, akaɓʉndaga mbɨya yi nɨmʉ ɓɛ Kunzi ubisi ɓomuyoniso kakɨ kusili wa ɓakagba kakɨ.
14 Pisi ka apɛpɛ ɓemoti yi nɨnɔ aka nɔ, uitisoni ɓatʉ ɓa lɨngʉnʉ ka ɓongbinga ɓasɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ uɓuɓiso.
15 Lɨmbɛngɨ-Lotu a gɔnɨ katɨtʉmbʉlyaga lɨkpʉmʉka li nɨlɔ. Anaɓɨkya mbɛyɨ ɓɛ:
16 «Mombukwono-dosu akaɓɨkya ɓɛ:
Nomosa ndɛkɛ na ɨɓʉ agʉmɛ yi nɨmʉ,
kumbusa wa masyɛ mi nɨmɔ.
Nobisa ndɛkɛ mʉtʉʉ kamɨ ka mambɛngɨ kaɓʉ,
Nokpika ka tamanaga kaɓʉ.»
17 Kumbuso yi, omotiloku ɓɛ:
«Nakatamanɨgʉ ndɛkɛ ɓata ɓʉnyɛ ikanɨ yɨgya yanyɛ kaɓʉ.»
18 Wɨna sɛ, kika nɨ ɓopilyini ɓʉnyɛ, kɛgʉ ɓata na ɨzangɨya kapá apɛpɛ ko bulya ɓʉnyɛ ɓi nɨɓɔ.

Takpuɗini Kunzi

19 Ɓomika-mama, pisi a kʉwa na iɓusu ɓikpo kogulya ka Pa Yotu-Kʉgbɛ ko ngungu ya ɓangʉ ka Yeso.
20 Atihukwilyoni ndɨ pisi, pisi yi nɨyɔ a yambɨya na nɨyɔ atɨkaga ka ɔɓɨlɨ kakɨtanaga ka kutuko nɨkwɔ agbananaga Pa Yotu na Pa Yotu-Kʉgbɛ, isi ɓɛ pisi ka nzʉyɨ kakɨ mombukwana-dakɨ.
21 Ta no kumu-kumu ɓemoti nɨnɔ Kunzi amomoso ka mʉ ma Ndaɓʉ ko Kunzi.
22 Takpuɗini nɛkɨ na lɨmbɛngɨ la lɨngʉnʉ, ɓutumo na baya, na lɨmbɛngɨ nɨlɔ ɓɨngɔ nɨ kɛgʉ na mʉtamanagɨ manyɛ, na nzʉyɨ nɨyɔ ɓosukusogi no lɨɓo lanza.
23 Tigwinonogini ɓigugugu ka mʉtamanagɨ nɨmɔ tikaga kanzɨna ko bulya yi, kyɛ Kunzi kakwananɨgʉ kagomosyono agʉmɛ nɨnɔ atɨwanyaga ndɨ.
24 Toɓuulyonogini mabɔbɔ, tanakpamyana kapa na kagya lɨkpʉmʉka lanza.
25 Takosonitɔgʉ kamʉmʉkana ka musilyoni kusu ɓɛyɔ ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓagyaga mino. Lukɨ limoti, totumisonini mambɛngɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mo mino kaɨna ɓɛ masyɛ ka Mombukwono-dosu a kʉwa ɓuwobɨ.
26 A ɓɛyɔ, takiko kagya ɓʉnyɛ ka yakɔlyɨ nɨ takaiba ɓɨngbanganya lɨngʉnʉ, kɛgʉ ɓata na apɛpɛ nɨnɔ akwanana kasʉkʉsa ɓʉnyɛ.
27 Lukɨ limoti, atitigolyi kʉwa kaɓʉndaga ka kʉɓangakʉ ngbingo nɨnɔ Kunzi akɔ mino mʉngɨmbɔ, na ɓɛyɔ lɨɗada lo ɓuku ʉgbʉnda ndɛkɛ mino ɓomuyoniso kakɨ.
28 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ oɓuno mʉtʉʉ ka Musa, ɓamwɨ nɨ ɓakɛgʉ no nzonzi, kika nɨ ɓadɛmʉ ɓinisonini ɓaɓa ikanɨ ɓasaa kaɓɨkya ɓɛ ogyɨ ɓi ɓʉnyɛ.

10:11 10:11 Wanda ko Pupo 29:38. **10:16 10:16** Wanda ka Yelemia 31:33. **10:17 10:17** Wanda ka Yelemia 31:34.

29 Ika kʉwa likɨ ka mʉtʉ yi nɨnɔ akamɨna Miko Kunzi payaya? Ɨna ɓangʉ
ya agʉmɛ nɨnɔ ɓaɓuɓisa ndɨ na iyu payaya, anatʉmbwa Lɨmbɛngɨ la ɨziyɔ
ko Kunzi?
30 A ɓɛyɔ, takamibo mʉtʉ yi nɨnɔ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ nɔ nigisaga ndɛkɛ
ɓʉnyɛ, ɨmɨ nɔ nakalyaga ndɛkɛ.» Omotiloku gɔnɨ ɓɛ: «Mombukwono-
dosu akɔtʉ ndɛkɛ mʉngɨmbɔ ka ɓatʉ kakɨ.»
31 A lɨkpʉmʉka la kʉɓangakʉ kʉgbɛ kogwa ka maɓɔkʉ ko Kunzi nɨnɔ a
na ɔɓɨlɨ.
32 Tomononi mbɛyɨ nɨlɔ amusilya ndɨ ka masyɛ mi nɨmɔ akɨtaga ndɨ. Ka
masyɛ mi nɨmɔ, nɨyɔ minisana ndɨ na ɓʉngbanganya ko Kunzi, mokibya
ndɨ yigyogyiso ya lʉnga lapʉ.
33 Ɓʉtʉmbwatʉ ndɨ ɓatʉ ɓagɔgɔ luga kunu, ɓugyogyiso ka pa yangba.
Ɓongbingo ɓagɔgɔ mikagatʉ ndɨ gɔnɨ ɓakɨtʉlya kausingyo ɓatʉ ɓi nɨɓɔ
ɓugyogyisaga ndɨ ɓɛyɔ.
34 A ɓɛyɔ, ɓamugyogyisatʉ ndɨ pa imoti na ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ ka bɔlɔkɔ.
Mabaɨlya gɔnɨ na magyagya ɓɛ ɓamʉkʉpyɨ mukumbo kunu, kyɛ ma ndɨ
kaiba ɓɛ ma na lɨngama lanza kʉgbɛ, nɨlɔ la ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
35 Makodikogonitɔgʉ, kyɛ minisana na mʉkalya mudingi ko bulya yi
nɨyɔ.
36 Mokwononi kokibyo, kyɛ motulyosi sɨpananɨsɔ ko Kunzi, minisono na
nɨlɔ amʉwanyaga ndɨ.
37 A ɓɛyɔ, ikpikaga ɓɛ:
«Osikoni ngbinga mʉkɛɗɛ, mʉkɛɗɛ kʉgbɛ,
mʉtʉ yi nɨnɔ okwononi kodoku, odoku ndɛkɛ,
kolyipyigʉ ɓata.
38 Kunzi oɓikyoku ɓɛ:
Mʉtʉ wongbingbili ko misa kamɨ,
ika na ɔɓɨlɨ pisi ka baya.
Luki limoti, kɨga kumbuso, nakogwigʉ magyagya na ɨyɨ.»
39 Takɛgʉ abɛ ɓatʉ ɓakɨga kumbuso, ɓoɓungogo. Luki limoti, ta ɓatʉ ɓa
baya na nɨɓɔ ko pisi ya muhukuso.

11

Baya

1 Kaiko na baya ko Kunzi, a kaiko wakɨtambɨya ka lɨkpʉmʉka
nɨlɔ wanamʉtamanagɨ mi, na kabaɨlya ɓɛ a lɨngʉnʉ lɨkpʉmʉka nɨlɔ
wakaninigʉ.
2 Kunzi ʉbaɨlya ndɨ ɓotitosu pisi ka baya kaɓʉ.
3 Pisi ka baya, takaiba ɓɛ Kunzi agya ndɨ ɔɓɨlɨ na mʉnzɨna aka kinili
makpʉmʉka nɨmɔ inisogo agya ndɨ katʉkya ka nɨmɔ kinisonogigʉ.
4 Pisi ka baya, Abeli apá ndɨ Kunzi apɛpɛ wa ɨzangɨya kʉgbɛ kakɨtaga
nɨnɔ ka Kaina. Pisi ka baya Abeli gɔnɨ, Kunzi atwa ndɨ mʉtʉ wongbingbili,
kyɛ ɨyɨ mombukwana-dakɨ abaɨlyatʉ ndɨ apɛpɛ kakɨ. Pisi ka baya kakɨ,
mongoni ka Abeli ikaga ɓata kaidukulogo aka gʉtʉgʉ ɓɛyɔ okwa ndɨ mino
yɔ.
5 Pisi ka baya, Ɨnʉka kokwagʉ ndɨ, Kunzi aɗokisa ndɨ muɓisi kʉgʉ wa
lɨsyɛ. Mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti kamɨnagʉ ndɨ ɓata, kyɛ Kunzi aɗokisatʉ ndɨ ɓɛ
iki ɓuwobi na ɨyɨ. Moɓiso ko Kunzi akatʉmbʉlaga ɓɛ kambwa kaɗokiso
kʉgʉ wa lɨsyɛ, Ɨnʉka agyatʉ ndɨ lɨkpʉmʉka lanza nɨlɔ aɓosila ndɨ Kunzi.

10:30 10:30 Wanda ka Yɨgɨlya 32:35-36. **10:38 10:38** Wanda ka Abakuki 2:3-4. **11:4 11:4** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 4:3-10. **11:5 11:5** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 5:24.

6 Wɨna sɛ, mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kakwananɨgʉ kaɓosilyo Kunzi nɨ kɛgʉ na baya. A ɓɛyɔ, mʉtʉ nɨnɔ akapa kakpuɗa Kunzi, okwononi kabaɨlya mbɛyɨ ɓɛ Kunzi atʉ na ʉkalyagatʉ ɓatʉ nɨɓɔ ɓaɓɨɓyaga.

7 Pisi ka baya, Nʉa amʉkanatʉ ndɨ Kunzi ka makpʉmʉka nɨmɔ a ndɨ kaigyonoso kanɨ ɓakaninigʉ mbɛyɨ. Ogwi ka lɨmbɛngɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ Kunzi aɓɨkya ndɨ, agya ɨngbɔlɔ nɨnɔ ɨyɨ mombukwana-dakɨ na lɨvananza kakɨ ɓahʉka ndɨ mino. Amakyatʉ kʉwa ndɨ ɔɓɨlɨ ka mʉngɨmbɔ. Pisi ka baya kakɨ, Kunzi atwa ndɨ mʉtʉ wongbingbili.

8 Pisi ka baya, Abalahamʉ amʉkanatʉ ndɨ Kunzi ngbingo yi nɨnɔ amaka ndɨ mino. Aga ndɨ ka mugi nɨmɔ Kunzi awanyaga ndɨ kaiko lisimo kakɨ. Asa ndɨ kʉ-kaɓʉ nɨ kɛgʉ kaiba ɓɛ akomolyoku yanɨ.

9 Pisi ka baya, ika ndɨ ka mugi nɨmɔ ɓawanyaga ndɨ abɛ mubiko. Ikaga ndɨ ka ɓangbangba, pa imoti na Isaka ɨɓʉ na Yakɔbɔ nɨɓɔ Kunzi ʉpá ndɨ gɔnɨ agʉmɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ Abalahamʉ.

10 A ɓɛyɔ, Abalahamʉ a ndɨ kaɓʉndaga gʉɗʉ nɨnɔ wa muɓumbe mapʉ, nɨnɔ Kunzi apimaga ndɨ, apiko.

11 Pisi ka baya, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ Sala a ndɨ mino ndʉya na mbɔkʉ-mbɔkʉ kʉgbɛ yɔ, aɓʉkʉta ndɨ kyɛ a ndɨ na baya ɓɛ Kunzi atulyosatʉ agʉmɛ nɨnɔ awanyaga ndɨ.

12 Kinili, pisi ka mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ a kʉwa sɛ ndɨ ɨyɨ kaɓʉndaga kukwakʉ, ɨɓʉkʉta ɓɛvananza ɓayakpʉ kʉgbɛ abɛ mangʉtʉ, abɛ mbumi ya mutili mo liɓo lidingi nɨyɔ ɓakakwananɨgʉ katanga.

13 Ɓatʉ ɓasɨ ɓi nɨɓa ɓokwa ndɨ ka baya nɨ ɓakinisonigʉ na makpʉmʉka nɨmɔ Kunzi ʉwanyaga ndɨ. Luki limoti, ɓɨnatʉ ndɨ, ɓatɨlya ka ɓʉɓyɨ aka. Ɓabaɨlya gɔnɨ ɓɛ ɓa ndɨ ɓobiko aka na ɓatʉ ɓa lɨgʉndʉ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ.

14 A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓanzɨnaga ɓɛyɔ, ɓowonisilogo ɓɨngbanganya ɓɛ ɓakaɨkɨsɨlya mugi kaɓʉ.

15 Ɓakika ndɨ ɓata lɨmbɛngɨ ka mugi nɨmɔ ɓotukyoku ndɨ mino, ɓakwananatʉ ndɨ kakɨsa pisi kaɨga ɓata kʉ ɓɛyɔ.

16 A ɓɛyɔ, ɓa na mʉsasa ma mugi manza kʉgbɛ, mugi mi nɨ nɨmɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ. Kinili, Kunzi kɛgʉ no suni ɓɛ ɓamakɨ ɓɛ Kunzi kaɓʉ, kyɛ uɓungusilyogoni ndɨ gʉɗʉ.

17 Pisi ka baya, Abalahamʉ apá ndɨ Isaka ka apɛpɛ ngbingo yi nɨnɔ Kunzi akɨngɨla ndɨ mino baya kakɨ. A ndɨ wakɨtʉlya kapá mʉkpekpe mo mikakɨ, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ Kunzi a ndɨ mino nɨ apíni agʉmɛ yɔ.

18 Kunzi a ndɨ nɨ aɓikyini ɓɛ: «Wambʉwa ndɛkɛ pisi ka Isaka.»

19 Luki limoti, Abalahamʉ a ndɨ na mʉtamanagɨ ɓɛ Kunzi a no ngu kabililiso Isaka. Kinili, Kunzi amigisilya ndɨ mikakɨ, mʉɗɔngɔnɨ abɛ mʉtʉ yi nɨnɔ opupiku ka mbʉkʉ luga wa ɓamanda.

20 Pisi ka baya, Isaka uɗukilya ndɨ Yakɔbɔ ɨɓʉ na Esaʉ ɓʉɓʉnga ka makpʉmʉka nɨmɔ igyonosa ndɛkɛ.

21 Pisi ka baya, Yakɔbɔ a kʉwa ndɨ ɓuwobi kokwo, uɗukulyo ɓomika Yɛzɛfʉ ɓasɨ ɓaɓa ɓʉɓʉnga. Ɨtʉngbʉla ka mʉdʉkpɔ kakɨ, abibiso Kunzi.

22 Pisi ka baya, Yɛzɛfʉ a kʉwa ndɨ ɓuwobi kokwo, atʉmbʉlaga ɓɛ Ɓezaleli ɓopupokuto ndɛkɛ ka Misili, na ɓɛyɔ okwononi mino ɓɛ ɓagyɨ ndɛkɛ mino no kuwo kakɨ.

11:7 11:7 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 6:13-22. **11:12 11:12** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 22:17. **11:13 11:13** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 23:4. **11:18 11:17-18** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 21:12; 22:1-14. **11:22 11:22** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 50:24-25; Pupo 13:19.

23 Pisi ka baya, abakɨ na amakɨ Musa ɓasʉma ndɨ ka ɓatɨmba ɓasaa
kumbuso kaɓʉkʉta yi. Yɛkɨ ɓɨna ndɨ ɓɛ miki a wanza, ɓakaɓangagʉ ndɨ
koɓuno mʉtʉʉ ka ngama.

24 Pisi ka baya, Musa nɨ a kʉwa iti ya mʉmbanzʉ aka, akya ndɨ ɓɛ
ɓambanzʉ ɓiki kaɓɨkya ɓɛ a miko-mika Falaɔ nɨnɔ ɨɓʉkʉta ndɨ no mikakɨ
muko yi.

25 Apa ndɨ kaigyogyiso pa imoti na lɨvananza ko Kunzi nɨ kogwigʉ
magyagya kaiko ka ɓʉnyɛ ko ngbingo.

26 Ɨna ndɨ ɓɛ kaigyogyiso abɛ Kilisito a ndɨ na ɨzangɨya kʉgbɛ kakɨtaga
lɨngama la Misili. A ɓɛyɔ, ɓazwa kakɨ ɓa ndɨ ɓyɨ kʉgbɛ kʉgʉ wa mʉkalya
nɨmɔ odoku ndɛkɛ.

27 Pisi ka baya, Musa atʉkya ndɨ ka Misili nɨ kɛgʉ kaɓanga ɗɨya
ka ngama. Igwinanaga ndɨ ka baya abɛ kiko kamɨna Kunzi yi nɨnɔ
ɓakamɨnagɨgʉ.

28 Pisi ka baya aka, alisisa ndɨ yɨnga wa Pasɨka, akpamya ndɨ ɓɛ
ɓakpazyɨ ɓangʉ ko pumi ɓɛkyɛ malaika nɨnɔ akpakyanaga na kukwakʉ
kulumwisogonitɔ ɓapʉta ka Ɓomikya-ɓezaleli.

29 Pisi ka baya, Ɓomikya-ɓezaleli ɓazaba ndɨ lɨɓo lidingi Langbʉ
mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓakiko kakpakyana ka lɨtɔmbʉ. Luki limoti, nɨyɔ Ɓamisili
ɓɨkpʉnda kazaba ɓɛgɛyɔ, ɓolumwaga ndɨ.

30 Pisi ka baya, gʉɗʉ wa Yeliko oɗukana ndɨ wa Ɓomikya-ɓezaleli
ɓalingikyana ndɨ mino ka masyɛ maɗɨya na ɨka.

31 Pisi ka baya, Laaba nɨnɔ a ndɨ aɗanda, kokwagʉ ndɨ pa imoti na ɓatʉ
nɨɓɔ ɓoɓuna ndɨ mʉtʉʉ ko Kunzi, kyɛ ʉtɨlyatʉ ndɨ ɓɨnza ɓatʉ nɨɓɔ ɓogulya
ndɨ ɓɨpɛlɛ ka gʉɗʉ.

32 Nakwanana ɓata kaɓɨkya ɨkɨ? Nakɛgʉ ɓata no ngbingo kanzɨna ko
bulya ka Gidioni, Ɓalaki, Samusoni, Yefuta, Daudi, Samueli na ɓogyalandʉ.

33 Pisi ka baya, ɓakʉpyatʉ ndɨ giyo ka ɓangama, ɓagyatʉ ndɨ
makpʉmʉka mo ngbingbili, ɓinisana na makpʉmʉka nɨmɔ Kunzi
ʉwanyaga ndɨ. Ɓʉdʉlagatʉ ndɨ ɓokpwingi nɔkʉ,

34 ɓolimagatʉ ndɨ maɗaɗa mo ɓuku, ɓahʉkaga kukwakʉ kwa ɓadʉkpa.
Ɓa ndɨ ɓapɔ, luki limoti ɓɨita ɓotutungyo. Ɓakɛgʉ ndɨ na bɨtya liso ka
lʉnga, ɓumisyaga ndɨ ɓasʉda nɨɓɔ ɓodogoku ndɨ kaubumoniso ɓingbwi.

35 Pisi ka baya, ɓoko ɓʉmɨnatʉ ndɨ ɓatʉ kaɓʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ kopupo
ka ɓambʉkʉ, ɓumigisyo ya kaɓʉ.

Pisi ka baya, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakya ndɨ kakʉlɨkanaga kumbusa wa
yigyogyiso kʉgbɛ kyɛ ɓopupi ka ɓambʉkʉ na ɓinisono na ɔɓɨlɨ nɨnɔ wanza
kʉgbɛ.

36 Ɓagɔgɔ ɓata ɓokibya ndɨ mosikoni na bʉma, ɓʉkandaga ndɨ ɓagɔgɔ,
ɓʉmakya ka bɔlɔkɔ.

37 Ɓʉmwɔgɔ ndɨ ɓagɔgɔ na matamʉ, ɓʉsɨkɨsa ɓagɔgɔ na siyi, ɓʉmwɔgɔ
ɓagɔgɔ na ɓadʉkpa. Ɓagɔgɔ ɓanamama ɓɨgbagbagba, ɓimokisyogini
bokuto ka ɓakɔndɔlɔ ikanɨ nɨtɔ ka ɓamɛmɨ. Ɓa ndɨ ɓatʉ ɓa yangya,
ɓugyogyisaga ndɨ ɓɨnyɛ, ɓanʉgya yapʉpʉ-pʉpʉ.

38 Ɔɓɨlɨ kakwananagʉ ndɨ na inguo ya ɓatʉ ɓi nɨɓɔ. Ɓamamaga ndɨ
ɓɨgbagbagba ka ɓɛsa na ka ɓangʉpa, ɓɨkaga ndɨ ka matamʉ na ka maɓyɛ
nɨmɔ ka lɨtɔmbʉ.

39 Kunzi ʉbaɨlya ndɨ ɓatʉ ɓi nɨɓa ɓasɨ ko bulya baya kaɓʉ. Luki limoti,
ɓakinisanagʉ ndɨ no luki li nɨlɔ Kunzi awanyaga ndɨ.

40 A ɓɛyɔ, Kunzi atɨɓungusilyogoni ndɨ lɨkpʉmʉka lanza kʉgbɛ, kinili
kapagʉ ndɨ ɓɛ ɓɨitɨ ɓanza nɨ takɛgʉ pa imoti na ɨɓʉ.

12

Kunzi nɨ Obosu

1 Iɓusu gɔnɨ, ta na ɓadɛmʉ ɓudingi nɨɓɔ ɓa na iɓusu ɓukungulo. Yɛkɨ a ɓɛyɔ, tosini likumbogi lasɨ na ɓʉnyɛ nɨɓɔ akwanana kotiwoso lɨkpakyanɨlɨ kusu, tiɗufulo na mbangʉ kadwɛ ka muliɓo ma lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓatɨwanyaga ndɨ.
2 Topyini miso ka Yeso nɨnɔ a mʉpʉnganagɨ na muliɓo ma baya kusu. Apatʉ ndɨ kokwo ka mʉsalaba, nɨ kɨnigʉ suni ka inguo ya kukwakʉ kwi nɨkwɔ. Atʉ ndɨ kaiba magyagya nɨmɔ a ndɨ kodoku, mbɨya yi nɨmʉ a wakiko ka kʉmbanzɨkanɨkɔ kwa ɓuliki ɓa ɓʉngama ko Kunzi.
3 Mutomononi mʉtʉ yi nɨnɔ okibya ndɨ yigyogyiso ka maɓɔkʉ ka ɓatʉ ɓanyɛ. Kinili, takuponitɔgʉ, takodikogonitɔgʉ,
4 kyɛ ka lʉnga li nɨlɔ mo mino na ɓʉnyɛ, makanobumonigʉ mbɛyɨ kadwɛ ka kukwakʉ.
5 Moɓusoloni mʉtɨwɨ nɨmɔ Kunzi amʉtɨwaga mʉɗɔngɔnɨ abɛ kika kaʉtɨwa ɓomikakɨ?
«Mikamɨ, wakinonitɔgʉ payaya yoyiso ka Mombukwono-dosu,
wakodikogonitɔgʉ ngbingo yi nɨnɔ o mino kauyoyiso.
6 Kyɛ Mombukwono-dosu ayoyisogo mʉtʉ yi nɨnɔ apaga,
ayipogo mʉtʉ wasɨ nɨnɔ avaga abɛ mikakɨ.»
7 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, kibyoni yigyogyiso nɨyɔ Kunzi o mino kamuyoyiso. Amʉgyaga mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓomikakɨ. Ambɛ, miki tino nɔ abakɨ kayoyisogigʉ?
8 Kika nɨ Kunzi kɛgʉ kamuyoyiso abɛ ɓomikakɨ ɓasɨ, isi yi ɓɛ makɛgʉ ɓomikakɨ, ma ɓomiki ɓa ɓʉɓala.
9 Kika nɨ ɓobosu ɓanatiyoyisaga ndɨ, tanʉmʉkana, igyonoso kʉwa lɨkɨ ɓɛ takamukononitɔgʉ Obosu nɨnɔ wa lɨmbɛngɨ kyɛ tiki na ɔɓɨlɨ?
10 Ɓobosu ɓatiyoyisaga ndɨ ka masyɛ makɛɗɛ ɓɛyɔ ɓapaga ndɨ mino. Luki limoti, Kunzi atiyoyisogo ko bulya ɓʉnza kusu, kyɛ atiɓʉɓisi abɛ ɨyɨ.
11 Nɨyɔ ɓatiyoyisogo, inisogo ko ngbingo yi nɨnɔ abɛ ɓakiko katɨgya ɓɨnyɛ nɨ kɛgʉ abɛ kiko lɨkpʉmʉka la ɨgyagya. Luki limoti, kumbuso, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓʉgyaga ndɨ ɓɛyɔ, ɓinisonogo kʉwa ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ wongbingbili na nɨnɔ wa mazɨyɔ.

Yoyiso na mʉtɨwɨ

12 Nononi nɛkɨ maɓɔkʉ nɨmɔ a mʉkapaga, na moli nɨmɔ a mʉdɨkaga.
13 Kpokyononi ka ɓopisi nɨɓayɔ ɓa yongbingbili, kyɛ mʉtʉ wa mʉdɨlɨ kosokogonitɔ, luki limoti, akpakyanɨ ɓɛyɔ okwononi mino.
14 Kisoni mazɨyɔ na ɓatʉ ɓasɨ na yiɓʉɓiso ko misa ko Kunzi. Kiki ɓɛyɔ, mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kamɨnigʉ ndɛkɛ.
15 Wiminyonito, mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kosononoitɔgʉ na ɨziyɔ ko Kunzi. Mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kiitonitɔgʉ abɛ sɨbʉkʉsɔ sozyo nɨsɔ aɓakaga, amakya lɨkpʉmʉka lanyɛ luga ka ɓambanzʉ ɓudingi, ʉpʉta.
16 Wiminyonito, mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka luga kunu kikonitɔgʉ mʉtʉ wa ɓɨlya, ɨkanɨ mʉtʉ wa kɨna makpʉmʉka ko Kunzi payaya mʉɗɔngɔnɨ abɛ Esaʉ nɨnɔ agaba ndɨ ɓʉpʉta kakɨ ko bulya mikya malilɨ aka.
17 Ɓɛyɔ mibaga mino, akɨsa kʉwa ndɨ kumbuso yi ɓɛ abakɨ aɗukilyi ɓʉɓʉnga, luki limoti, kinisanagʉ ndɨ na iɓu. Kɨnagʉ ndɨ ɓata pisi kogomosyono lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ a ndɨ mino kaugwonoso ɓomomiso-miso yɔ.

12:13 12:13 Wanda ka Mogbitoku 4:26.

18 Iɓunu makanosiligʉ ko luki nɨlɔ okwononi ndɨ ɓɛ ɓavɨlɨ mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛyɔ Ɓezaleli ɓosila ndɨ mino ka ngʉpa ya Sinai. Ngʉpa yi nɨyɔ a ndɨ no
ɓuku ɓongiɗo-ngiɗo, opiyoni no biti ɓipi, no mbumbo,
19 lɨyʉ la sɨɓa a ndɨ kogwonono kʉ ɓɛyɔ na mʉnzɨna. Nɨyɔ Ɓezaleli
ɓʉkana ndɨ lɨyʉ li nɨlɔ ɓɛyɔ, ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ Kunzi kuɓikyonitɔgʉ ɓata
luki gʉtʉgʉ limoti aka.
20 A ɓɛyɔ, ɓakakwananɨgʉ ndɨ ɓata kapɨlya mʉtʉʉ mi nɨnɔ Kunzi ʉpá
ndɨ ɓɛ: «Mʉtʉ wasɨ, gʉtʉgʉ nyama aka kavɨla ngʉpa okwononi ɓamwɨ na
matamʉ.»
21 Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ a ndɨ liɓongiso, Musa aka ndɨ ɓɛ: «Nakaɓanga,
nzʉyɨ akɛtwa ɓɨkyakyakya!»
22 Luki limoti, iɓunu, mosiloni ɓuwobi na ngʉpa ya Siona, ka mugi ko
Kunzi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ. A Yelusalɛma nɨnɔ wa kʉgʉ wa lɨsyɛ kʉ ɓɛlɔfʉ na
ɓɛlɔfʉ ka ɓamalaika ɓo mino kogwa magyagya.
23 Iɓunu, mokpuɗoni musilyoni ma magyagya nɨmɔ ka ɓapʉta ko Kunzi,
nɨɓɔ ɓukpikaga mino kʉgʉ wa lɨsyɛ. Makpuɗoni gɔnɨ Kunzi, nɨnɔ a zozi
ka ɓatʉ ɓasɨ, na ka mambɛngɨ ka ɓatʉ ɓo ngbingbɨlɨ nɨɓɔ ɓolumwaga ndɨ,
ɓɨitoni ɓanza.
24 Makpuɗoni Yeso nɨnɔ obisa yʉkanana pisi ka agʉmɛ wambɨya na
ɓangʉ kakɨ nɨyɔ aɗukaga ndɨ. Ɓangʉ yi nɨyɔ atɨɓɨkyaga makpʉmʉka
manzanza kʉgbɛ kakɨtaga nɨyɔ ka Abeli.
25 Wiminyonito, makakyonitɔgʉ kamʉkana mʉtʉ yi nɨnɔ
akamʉnzɨnɨlya. A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakya ndɨ kamʉkana mʉtʉ yi
nɨnɔ a ndɨ kaʉpá mʉtʉʉ kʉnʉ ka litɔmbʉ, ɓakanyɨkagʉ ndɨ ka yigyogyiso.
A ɓɨngbanganya ɓɛ, takapɨlya Kunzi mʉgɔngʉ nɨnɔ akatɨpá mʉtʉʉ
kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ, takanyɨkɨgʉ yigyogyiso.
26 Ko ngbingo yi nɨnɔ, lɨyʉ kakɨ ogugumisatʉ ndɨ litɔmbʉ, luki limoti,
mbɨya yi nɨmʉ atɨpá kʉwa agʉmɛ yi nɨmʉ: «Nogugumisa kʉwa ndɛkɛ
ɓata litɔmbʉ nganga yimoti, kikigʉ litɔmbʉ aka, luki limoti na kʉgʉ wa
lɨsyɛ gɔnɨ.»
27 Mʉnzɨna mi nɨma «nganga yimoti» akowonisilo ɓɛ makpʉmʉka mi
nɨmɔ Kunzi agya ndɨ agʉgʉmatʉ ndɛkɛ, olimikogo, nɨmɔ kagʉgʉmɨgʉ
ndɛkɛ mɔ otigolo.
28 Tikini nɛkɨ na magyagya, kyɛ tinisononi na ɓʉngama nɨɓɔ
ɓakakwananɨgʉ kogomosyono. Towonisilini magyagya mi pisi kagugubyo
Kunzi ɓɛyɔ aɓosilo mino, tanabibiso, tanaɓanga.
29 A ɓɛyɔ, Kunzi kusu a ɓuku nɨɓɔ olumwisogo.

13

Kagya lɨkpʉmʉka nɨlɔ okwononi kaɓosila Kunzi

1 Widukulogoni kapanana mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓomika-muko.
2 Makoɓusolonitɔgʉ kaʉtɨlya ɓobiko. Ko pisi yi nɨyɔ, ɓatʉ ɓagɔgɔ
ɓʉtɨlyatʉ ndɨ ɓamalaika nɨ ɓakɛgʉ kaibo.
3 Hutomononi ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ka bɔlɔkɔ abɛ makika pa imoti na
ɨɓʉ. Hutomononi gɔnɨ nɨɓɔ ɓakaigyogyiso, mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓakiko ɓi
kamugyogyiso iɓunu.

12:19 12:19 Wanda ko Pupo 19:16-22. **12:20 12:20** Wanda ko Pupo 19:12. **12:21 12:21** Wanda ka Yigilya 9:19. **12:24 12:24** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 4:10. **12:26 12:26** Wanda ka Agai 2:6. **12:29 12:29** Wanda ka Yigilya 4:24. **13:2 13:2** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 18:1-8; 19:1-3.

4 Okwononi ɓatɨ ɓasɨ ɓobibisi vanana. Muko na mɨlɨkɨ
ɓakimokyonitɔgɨ ka ɓɨɗanda. Kunzi usombisatɨ ndɛkɛ ɓatɨ ɓa ɓɨlya na
nɨɓɔ ɓasyɛgɛ na ɓoko ikanɨ ɓambɨnya ɓɛngɛnɨ.
5 Makosyogonitɔgɨ lɨmbɛngɨ ko bulya ɓuyi aka, gwoni magyagya na
makpɨmɨka mi nɨmɔ ma na imu, kyɛ Kunzi mombukwana-dakɨ aɓɨkya
ndɨ ɓɛ: «Nakɨsɨgɨ ndɛkɛ, nakatɨkyɨgɨ ndɛkɛ ɓuwobi na ɨwɛ.»
6 Kinili, takwanana kaɓɨkya na lɨmbɛngɨ limoti ɓɛ:
«Mombukwono-dosu a mɨtɨ yi nɨnɔ esingyogoku,
nakikigɨ na kɨɓangakɨ.
Mɨmbanzɨ ɛgya pɨyɛ ɨkɨ?»
7 Hutomononi ɓapɨta kunu, nɨɓɔ ɓamɨɓɨkyaga ndɨ mongoni ko Kunzi.
Mutomononi ɔɓɨlɨ kaɓɨ na ɓɛyɔ ɓokwa ndɨ mino, maɓyɛ pisi ya baya
kaɓɨ.
8 Yeso-Kilisito a mɨɗɔngɔnɨ iki isyeikuɓi, na lɨsyɛ-li-nɨlɨ na ka ɓɛnzɛ na
ɓɛnzɛ.
9 Makisonitɔgɨ koɓungogo na mobi ma mɨtɨɨ dididi. A ɓɛyɔ, a ɓɨnza
ɓɛ lɨmbɛngɨ kunu iki litumo na ɨzɨyɔ ko Kunzi nɨ kɛgɨ ka ɓopisi dididi
nɨɓayɔ ɨgɨmyaga ka lɨkpɨmɨka la malɨlɨ. Lɨkpɨmɨka la malɨlɨ kikogigɨ
na ɨzangɨya gɨtɨgɨ imoti aka ka nɨɓɔ ɓaɓyɛgɛ.
10 Iɓusu, ta na gbɔgbɔ kusu, ɓokumu ka Ɓayuda nɨɓɔ ɓagyaga ligubo ka
Pa Yotu-kɨgbɛ ɓakakwananɨgɨ kalya luki nɨlɔ ɓopí ka gbɔgbɔ kusu.
11 Kumu-kumu ka Ɓayuda ɨndaga na ɓangɨ ka ɓanyama ka Pa Yotu-
Kɨgbɛ kapá ka apɛpɛ ko bulya yilimogo ɓɨnyɛ. Luki limoti, ɓɨbɨsyaga
ɓanyama ɓi nɨɓɔ kunzi wa gɨɗɨ.
12 Kinili, Yeso okwa ndɨ gɔnɨ kunzi wa gɨɗɨ wa Yelusalɛma kyɛ
ungumosi ɓambanzɨ na ɓangɨ kakɨ mombukwana-dakɨ.
13 Togoni nɛkɨ kɨ o mino kunzi wa gɨɗɨ, tabaɨlya yigyogyiso mɨɗɔngɔnɨ
abɛ ɨyɨ.
14 A ɓɛyɔ, takɛgɨ na gɨɗɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ kɨnɨ ka lɨtɔmbɨ. Luki
limoti, takakɨsa gɨɗɨ yi nɨnɔ akodoku.
15 Pisi ka Yeso, tapíni Kunzi apɛpɛ nɨnɔ mubibiso masyɛ masɨ, isi yi ɓɛ
apɛpɛ yi iki nɨnɔ wa mambɨ kobibiso lino kakɨ.
16 Makoɓusolonitɔgɨ kagya ɓɨnza, na kosingyono, kyɛ inguo ya ɓapɛpɛ
ɓi nɨɓɔ ɓaɓosilogo Kunzi nɨɓɔ.
17 Humukononi ɓapɨta kunu, mɨɓanga. A ɓɛyɔ, ɓamuɓuulyogo
ɓongbinga ɓasɨ, kyɛ ɓatɨmbɨlagatɨ ndɛkɛ ligubo nɨlɔ ɓagya ndɨ ko misa
ko Kunzi. Makɨmɨkana, ɓagya ligubo kaɓɨ na magyagya nɨ ɓakɛgɨ
kaɨtangɨla. Ɓakiko kaɨtangɨla, ligubo kaɓɨ kikigɨ na ɨzangɨya ku kunu.
18 Widukulogoni katɨlɨmbɨlya aka. Ta na baya ambɛ ta mambɛngɨ
ɓɨdɛɛɛ. A ɓɛyɔ, ta na mɨsasa kaiko na yɨgya yanza ka ɓopisi ɓayasɨ.
19 Nakamɨkɨnga na kɛkɛlɛ ambɛ lumboni kyɛ Kunzi eukwilyi ɓata pisi
kaɨga ɓɨgala-gala ku kunu.

Malɨmba

20 Kunzi, litino la mazɨyɔ, nɨnɔ apupisoku Mombukwono-dosu Yeso luga
ka ɓamanda, ɨɨta muɓuɓulyo mudingi ka ɓakɔndɔlɔ, pisi koɗukusaga
ɓangɨ kakɨ, nɨyɔ apiko agɨmɛ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
21 Kunzi amɨpí ngɨ kagya ɓɨnza ka ɓopisi dididi, kyɛ motulyosi
sɨpananisɔ kakɨ. Pisi ka Yeso-Kilisito, atɨgyɨlyɨ nɨlɔ a lanza. Avɨ ɨbɨba ka
ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! Iyo a ɓɛyɔ!

13:5 13:5 Wanda ka Yɨgɨlya 31:6, 8; Yɔsɨa 1:5. **13:6 13:6** Wanda ka Mambɨ 118:6. **13:11 13:11** Wanda ka Ɓalawi 16:27. **13:12 13:12** Wanda ka Yuani 19:17, 20.

Ɓomongoni ɓaya muliɓo na yuuso

22 Ɓomika-mama, nakamʉɓɨkya ambɛ hukononi ɓitombiii mʉtʉʉ mutumiso mambɛngɨ mi nɨma. A ɓɛyɔ, nakamukpikilyigʉ balʉwa mʉnda.
23 No ɓi kapa kamʉɓɨkya gɔnɨ ambɛ ɓasisini ɓi momosu ɓɛyɔ ka Timotio ka bɔlɔkɔ. Kosiloku ɓɨkwa, tɨndatʉ pa imoti na ɨyɨ kamundoku.
24 Humuusogoni ɓapʉta kunu ɓa makanisa ɓasɨ na ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓɨpá ko Kunzi. Ɓomomonu nɨɓɔ ɓa ka mugi ma Italia, ɓamumuusogito gɔnɨ.
25 Ɨzɨyɔ ko Kunzi iki pa imoti no iɓunu ɓasɨ!

Balʉwa ka Yakɔbɔ
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Yakɔbɔ nɔ ukpikilya ɓatʉ ɓasɨ ko Kunzi nɨɓɔ ɓomisikono ka ɔɓɨlɨ balʉwa yi nɨmʉ. Wɨna sɛ, Yakɔbɔ a ndɨ mʉtʉ wa ɨbɨba luga ka ɓakilisito ka Yelusalɛma. Ɓopupa ndɨ na Yeso mʉma mumoti. Luga ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ukpilya ndɨ balʉwa yi nɨmʉ, ɓemoti-ɓemoti ɓaɓɨkyaga ndɨ ɓɛ ɓoɓinikyononi, luki limoti yɨgya kaɓʉ kɛgʉ ndɨ kowonisilo yi. Kinili, akaʉɓɨkya ɓɛ baya akpakyanaga na yɨgya yanza.

Yakɔbɔ ʉkana ndɨ ɓɛ kʉ ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ ɓɔ, ɓatʉ ɓa yangya ɓikaga ndɨ kaigyogiso kyɛ ɓatʉ ɓa mukumbo bikaga ndɨ kayɨbɨba. Kinili, ʉɓɨkya ndɨ ɓatʉ ɓa mukumbo ɓɛ ɓakikonitɔgʉ ka yɨgya abɛ ɓatʉ ɓa lɨtɔmbʉ li nɨlɨ, ɓusingyogito ɓatʉ ɓa yangya. Ʉɓɨkya ɓata ɓɛ ɓanyɨkɨ mosooni, ɓakikonitɔgʉ na lɨsasʉ lapʉ. Ɓatʉ nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana ɓokwononi kagya ɓongbinga ɓasɨ ɓʉnza aka mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ moɓiso aɓɨkyaga mino.

Makpʉmʉka mi nɨmɔ balʉwa yi nɨmʉ oɓungusyogo ko bulya ka ɓakilisito ka muliɓo nɨma: kosingyono, kalʉmbyana na kaumigiso ɓatʉ nɨɓɔ ɓoɓungaga ndɨ ko pisi ya lɨngʉnʉ.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ ka Yakɔbɔ nɨyɨ:

Yuuso *1:1*
Baya na yimibo *1:2-18*
Kaʉkana lɨkpʉmʉka ko Kunzi na kagya ɓɛyɔ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ aɓɨkyaga mino *1:19-27*
Takukonitɔgʉ ɓambanzʉ na mʉlɨlɨ *2:1-13*
Baya, na yɨgya yanza *2:14-26*
Yimibo, na mʉnzɨna *3:1-18*
Sɨpananisɔ sa ɔɓɨlɨ kɛgʉ yanza *4:1–5:6*
Kaiko na lɨmbɛngɨ lɨnda, na malʉmba *5:7-20*

1 Ɨmɨ Yakɔbɔ, musunzu ko Kunzi na ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito,
numuusogito lɨvananza ko Kunzi nɨlɔ a limisikono ka ɔɓɨlɨ wasɨ.

Baya na yimibo

2 Ɓamamakɨ, gwoni magyagya ngbingo yi nɨnɔ mo mino kabangana na
ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ dididi,
3 kyɛ makaiba ambɛ baya kunu kiko yakamaga ko ngbingo wa ɓʉkpɛkɨ-
kpɛkɨ, amʉpá kʉwa lɨmbɛngɨ lɨnda.
4 Luki limoti, okwononi ɓɛ lɨmbɛngɨ lɨnda kunu agyɨ ligubo kadwɛ ka
muliɓo iba wikoni ɓatʉ ɓakamaga ka lɨngʉnʉ, kanɨ lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ
limoti aka kamuɓwigʉ.
5 Mʉmbanzʉ kiki na yimibo luga kunu, akʉngɨ Kunzi, apátʉ. A ɓɛyɔ,
Kunzi upága ɓatʉ ɓasɨ na lɨmbɛngɨ limoti, na sɨpananisɔ.
6 Luki limoti, okwononi ɓɛ akʉngɨ na baya nɨ kɛgʉ na ɓotumo. A ɓɛyɔ,
mʉtʉ nɨnɔ akʉngaga na ɓotumo ka lɨmbɛngɨ ikaga abɛ lɨmbɛngɨ lo lɨɓo
lidingi nɨlɔ mbumbo oyongogo.
7 Ipigo ya mʉtʉ yi nɨnɔ kotomononitɔgʉ ɓɛ Mombukwono-dosu ak-
wanana kapá luki,
8 kyɛ a na mambɛngɨ maɓa, mʉtʉ muikonogo ka ɓopisi ɓayasɨ.

Yangya na lɨngama

9 Momosu wa yangya ogwi magyagya ɓɛyɔ Kunzi a mino kabɨnɨka kʉgʉ,

10 nɨnɔ wa lɨngama ɓɛyɔ Kunzi asiso mino wasɨ. A ɓɛyɔ, mʉtʉ wa
lɨngama oɗukana ndɛkɛ abɛ maʉwa mo tutu.
11 Mɔnɨ opupogo, ɓʉzʉ ɓi umiliso tɔnɨtɔ, maʉwa apaɗa, obuukono. A
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ mʉtʉ wa lɨngama akɨtanaga ndɛkɛ mino, asa mogubo
kakɨ.

Kapɨlya yigyogyiso na kʉɓɔɓɔkʉ

12 Ɨgyagya ka mʉtʉ nɨnɔ amagaga no ngu ko ngbingo wa kʉɓɔɓɔkʉ. A
ɓɛyɔ kisulyo ka baya, ɓamokisya kʉwa ɓɛgbɛgbɛ ɓaya ɓututungyo. Ika na
ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ nɨnɔ Kunzi ʉwanyaga ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓapaga.
13 Mʉmbanzʉ kapa kagya ɓʉnyɛ, koɓikyonitɔgʉ ɓɛ: «Kunzi no
akɛkpamya.» A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kakwananɨgʉ kakpamya Kunzi kagya
ɓʉnyɛ na Kunzi ɓikpɛ kakwananɨgʉ kakpamya mʉmbanzʉ kagya ɓʉnyɛ
ɓɛgɛyɔ.
14 Luki limoti, mʉsasa manyɛ ka mʉmbanzʉ aka mɔ alutogo, agwilisa
ka ɓʉnyɛ.
15 Kumbuso yi mʉsasa mi nɨmɔ kabeɗulo, atɨka kʉwa ka ɓʉnyɛ. Ɓʉnyɛ
ɓi nɨɓɔ kangata gɔnɨ, aɓʉkʉta kʉwa kukwakʉ.
16 Wiminyonito ɓamamakɨ ɓʉpaka, ɓakamuɓonitɔgʉ.
17 Makpʉmʉka manzanza masɨ, ɓapɛpɛ ɓanzanza ɓasɨ ɓotukyogoku
kʉgʉ wa lɨsyɛ, ɓotukyogoku ko Kunzi nɨnɔ agya ɓʉngbanganya ɓa kʉgʉ
wa lɨsyɛ. Kigomosyonogigʉ, koyikonogigʉ, kɛgʉ na kululukɔ ɓɛgɛyɔ.
18 Apa ndɨ katɨpá ɔɓɨlɨ pisi ka mʉnzɨna ma lɨngʉnʉ, ɓɛkyɛ tiki ɓatʉ ɓa
mambwa ka masɨ nɨmɔ agya ndɨ.

Kaʉkana lɨkpʉmʉka ko Kunzi na kagya

19 Iɓunu ɓamamakɨ nɨɓɔ namʉpa kʉgbɛ, wiboni ɓɨnza ambɛ mʉtʉ
yɨkaka-yɨkaka luga kunu okwononi kaiko ɓipoli-poli kaʉkana lɨkpʉmʉka,
luki limoti ika ɓiti kanzɨna, nɨ kɛgʉ na lɨmbɛngɨ likuɗu.
20 A ɓɛyɔ, mʉtʉ wa lɨmbɛngɨ likuɗu kagyagɨgʉ lɨkpʉmʉka lo ngbingbɨli
ko misa ko Kunzi.
21 Kinili, mokwononi kasa lɨkpʉmʉka lanyɛ lasɨ na lɨkpʉmʉka lasɨ
la ɗɨya. Gwini na lɨmbɛngɨ la kisiso, mʉnzɨna nɨmɔ Kunzi akʉna ka
mambɛngɨ kunu kyɛ imu mɔ akwanana kamuhukuso.
22 Makogwonitɔgʉ magyagya asɨ kaʉkana aka lɨkpʉmʉka ko Kunzi, luki
limoti okwononi mika kagya lɨkpʉmʉka li nɨlɔ. Makogyi ɓɛyɔ, a payaya.
23 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kika nɨ anʉkanaga lɨkpʉmʉka ko Kunzi kanɨ kɛgʉ
kagya yi, ika mʉɗɔngɔnɨ abɛ mʉmbanzʉ kɨɓɨmya ka nɛlaga, ɨmɨna ɓɛyɔ o
mino.
24 Kumbuso ɨyɨ kaɨmɨna, aga, aɓʉsala ɓigala ɓɛyɔ ikanɨ o ɓi mino.
25 Luki limoti, mʉtʉ nɨnɔ akpɨmaga mʉtʉʉ manza masɨ nɨmɔ
atɨpága kʉlɨkanaga ka ɓusunzu, igwinonogo na imu ka lɨngʉnʉ. Kog-
wogigʉ magyagya asɨ kaʉkanaka aka, kumbuso yi aɓʉsala, luki limoti
agyɨgyɨlyagatʉ. A ɓɛyɔ, mʉtʉ yi nɨnɔ ika na ɓʉɓʉnga ka masɨ nɨmɔ ika
kagya.
26 Mʉmbanzʉ kika kasɨma ɓɛ a mʉtʉ ko Kunzi walɨngʉnʉ, kanɨ
kokondilɨgʉ lɨsasʉ kakɨ, akaɨtambya payaya. Baya kakɨ ika ya payaya.
27 Baya yanza na ya lɨngʉnʉ nɨyɔ Kunzi apaga nɨyɨ: Kabɨnɨka ɓuti ka
ɓokwino na ɓowoko ka igyogyisa kaɓʉ, na kanyɨka yɨgya yanyɛ ya ɔɓɨlɨ.

1:27 1:27 Wanda ka Isaya 1:17.

2

Makakonitɔgʉ mʉmbanzʉ na mʉlili

1 Iɓunu ɓamamaki niɓɔ mobisa baya kunu ka Mombukwono-dosu wa
ibiba ɓɛyɔ ka Yeso-Kilisito, makakonitɔgʉ mʉmbanzʉ na mʉlili.
2 Mʉtʉ ɓemoti wa mukumbo ninɔ wakimokisyogo ɓotu ɓayanzanza na
pɛtɛ ya ɔlɔ kogulya kʉ mo mino ɓʉmʉmʉkana ka malʉmba, kumbuso yi
mʉtʉ wagɔgɔ ninɔ wakimokisyo ɓɛnzanza ogulya gɔni,
3 makabibiso ninɔ a wakimokisyaga ɓinza, maɓikya ɓɛ: «Ba, dawiki
ka pa yanza wanʉ,» maɓikya ninɔ wa yangya ɓɛ: «Wamaga kʉʉ», ikani
«Wîka wasi ɓuwobi na magʉ kami,»
4 kika kani makagya ɓɛyɔ, makɛgʉ kaʉmina ɓambanzʉ mʉɗɔngɔni.
Makakɔ likpʉmʉka na tamanaga yanyɛ.
5 Hukononi, ɓamamaki ɓʉpaka, Kunzi nɔ ʉpʉnaga ɓatʉ ɓa yangya ɓa
ɔɓili yi nimʉ kaiko ɓatʉ ɓa lingama ka baya, iba ɓinisi na ɓʉngama niɓɔ
ʉwanyaga ndi ɓatʉ niɓɔ ɓapaga.
6 Luki limoti, ma iɓunu kaʉmina ɓatʉ ɓa yangya payaya! Kɛgʉ mbɛyi
ɓatʉ ɓa mukumbo ɓɔ ɓamugyogyisogo, ɓanamugwisiso?
7 Iɓʉ ɓɔ ɓanzinaga yanyɛnyɛ no lino lanza nilɔ Kunzi amʉpá.
8 A ɓɛyɔ, kika kani makagya mʉtʉʉ ma Ɓʉngama ko Kunzi ɓɛyɔ
Moɓiso aɓikya mino ɓɛ: «Mʉpa ɓɛngɛni ɓɛyɔ aka yɔ wipaga mino iwɛ
mombukwana-daki yi», makagya ɓinza.
9 Luki limoti, makiko kaʉkɔgɔ ɓambanzʉ na mʉlili, makagya ɓʉnyɛ. A
ɓɛyɔ, mʉtʉʉ amubisatʉ na mʉngimbɔ kyɛ makɛgʉ kagyigyilya yi.
10 Kyɛ mʉmbanzʉ kagya mʉtʉʉ masi, luki limoti oɓuna mumoti, iba
oɓunini mɔgɔgɔ masi.
11 A ɓɛyɔ, Kunzi yi ninɔ gɔni nɔ aɓikya ɓɛ: «Wakosyonitɔgʉ na
muko ikani mbʉnya ɓɛngɛni», aɓikyatʉ gɔni ɓɛ: «Wakamwonitɔgʉ
mʉmbanzʉ.» Kinili wakosyi gʉtʉgʉ na muko ikani mbʉnya ɓɛngɛni, luki
limoti wamwɔ mʉmbanzʉ, woɓunini asi mʉtʉʉ aka.
12 Nzinogoni, manigyigyilya abɛ ɓatʉ ɓi niɓɔ mʉtʉʉ usombisa ndɛkɛ.
Mʉtʉʉ mi nimɔ mɔ apága kʉlikanaga.
13 A ɓɛyɔ, Kunzi kikigʉ ndɛkɛ nɔ kumbu wa ika ndɛkɛ mino kakɔ
mʉngimbɔ ka ninɔ kʉminilyagigʉ ɓɛngɛni kumbu. Luki limoti, ninɔ ikaga
no kumbu, Kunzi kamakyigʉ ndɛkɛ ka mʉngimbɔ.

Baya kiki na yigyigyilya iba a yikwo

14 Iɓunu ɓamamaki, a na izangia tino mʉmbanzʉ kaɓikya ɓɛ: «Na
na baya» kani kɛgʉ kowonisilo pisi ka yigyigyilya? Baya yi akwananatʉ
kahukusogo? Haaa!
15 Kika kani momonu mukilisito a wakangya ka ɓotu ikani ka malili,
16 ika na izangiya tino kaɓikya ɓɛ: «Winda ɓinza, wimokisyaga ɓinza,
wikuto» kani wakapígʉ tʉmatʉ nitɔ o mino wakangya?
17 Baya a mʉɗɔngɔni ɓɛgɛyɔ: kiko asi iyu aka kani kɛgʉ na igyigyilyo
yi, iba a ikwo.
18 Luki limoti mʉtʉ wagɔgɔ kaɓikya ɓɛ: «Iwɛ wa na baya, imi na na
yigyigyilya yanza», nasikisya ambɛ: «Iwoniso ɓɛyɔ baya kakʉ akwanana
mino kaiko kani kɛgʉ na yigyigyilyo yi. Imi nuwonisa kʉwa baya kami
pisi ka yigyigyilya.»
19 Woboilyoni ɓɛ Kunzi a ɓemoti? A ɓinza! Ɓabili ɓabailya ɓʉ ɓɛgɛyɔ,
ɓanagʉgʉma ɓikpwukpwukpwu na kʉɓangakʉ.

2:8 2:8 Wanda ka Ɓalawi 19:18. **2:11 2:11** Wanda ko Pupo 20:14; Yigilya 5:18; Pupo 20:13; Yigilya 5:17.

20 Ngingi mʉna! Wakapa kaɨna asɨ likingyosi aka ɓɨngbanganya ɓɛ baya
kiki na yɨgyɨgyɨlya, iba a yikwo?
21 Kunzi ava mbɛyɨ ndɨ titosu ɓɛyɔ ka Abalahamʉ abɛ mʉtʉ wongbingbili
ko pisi tino? Ko bulyo ya yɨgyɨgyɨlya kakɨ kyɛ apá ndɨ mikakɨ ɓɛyɔ ka Isaka
abɛ apɛpɛ ka gbɔgbɔ.
22 Winini kʉ baya kakɨ amatɨkana ndɨ mino na yɨgyɨgyɨlya? Abalahamʉ
inisana ndɨ ɓɛ a na baya yapʉ pisi ka yɨgyɨgyɨlya kakɨ.
23 Kinili Moɓiso ɨtʉlyana ɓɛ: «Abalahamʉ abaɨlya ndɨ Kunzi. Ko pisi ya
baya yi nɨyɔ, Kunzi ava ndɨ mʉtʉ wongbingbili, amaka ndɨ ɓɛ wai.»
24 Minini, mʉmbanzʉ ikaga mʉtʉ wongbingbili ko misa ko Kunzi ko
bulya yɨgyɨgyɨlya kakɨ, kɛgʉ asɨ ko bulya baya aka.
25 A mʉɗɔngɔnɨ gɔnɨ abɛ aɗanda nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Laaba. Kunzi amɨna
ndɨ mʉtʉ wongbingbili pisi ka yɨgyɨgyɨlya kakɨ kyɛ ʉtɨlya ndɨ ɓomikya-
ɓezaleli ɓi nɨɓɔ ɓʉtɨka ndɨ, umigisa ndɨ ko pisi yagɔgɔ.
26 A ɓɛyɔ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ, nzʉyɨ kiki na lɨmbɛngɨ, iba a ikwo. Na
baya kiki na yɨgyɨgyɨlya, iba a ikwo gɔnɨ.

3

Toɓuulyini lɨsasʉ

1 Ɓamamakɨ, ɓatʉ ɓudingi luga kunu ɓakikonitɔgʉ na mʉsasa kaiko
ɓowonisilo. A ɓɛyɔ, makaiba ɓɨnza ɓɛ ngbanga kusu ka ɓowonisilo ika
ndɛkɛ mʉtʉla kʉgbɛ kaʉkɨtaga ɓatʉ ɓagɔgɔ.
2 Tagyaga ɓʉnyɛ na ɓopisi dididi. Mʉmbanzʉ kogwogi pisi ka mʉnzɨna
kakɨ, iba a mʉtʉ walɨngʉnʉ, nɨnɔ akwanana koɓuulyogo nzʉyɨ kakɨ yasɨ.
3 Tʉkandɨlagatʉ ɓanyama nɨɓɔ ɓina ɓɛ ɓafalasɨ nɔkʉ na ɓasinga kyɛ
ɓiki katɨmʉkana, tanuluto kʉ tiko mino kapa.
4 Tovini mbɛyɨ likingyosi la ɓabato. Ɓa ɓakpʉkpʉ, ovivi wapʉ
anutundulo. Luki limoti ɓʉnanaga na mikyo luki mʉkɛɗɛ aka abɛ ambʉ,
ɓanaga kʉ kwa kʉ sʉfɛlɛ ika mino kapa.
5 A ɓɛgɛyɔ, lɨsasʉ a luki lɨkɛɗɛ kʉgbɛ ka nzʉyɨ, luki limoti opupisaga
makpʉmʉka makpʉkpʉ.
Winoni mbɛyɨ ɓɛyɔ mikya-lɨkalʉ lo ɓuku agbʉndaga mino tutu yidingi!
6 A ɓɛyɔ, lɨsasʉ a abɛ ɓuku, otuma ɓʉnyɛ. A lɨbaba la nzʉyɨ nɨlɔ apʉtaga
ɔɓɨlɨ kusu wasɨ. Agbʉndaga ɔɓɨlɨ kusu katʉkya ka yɨɓʉkʉta adwɛ ka
kukwakʉ na ɓuku nɨɓɔ otukyogoku ka lɨɓyɛ lo ɓuku.
7 Mʉmbanzʉ akwanana kausiso ɓanyama ɓo tutu, ɓombu, ɓanyama
nɨɓɔ ɓolutikonogo ikanɨ ɓosi, ɓanamʉkana. Mʉtʉ yi nɨnɔ usisogo ɓusiso.
8 Luki limoti, kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ akwanana
kakandɨla lɨsasʉ. A luki lɨtʉla, kapɨlɨgʉ, otumini na lɨngangɨ nɨlɔ amwɔgɔ.
9 Tabibisaga Mombukwono-dosu, Obosu na lɨsasʉ, luki limoti
tʉgbangaga ɓata nolu gɔnɨ ɓambanzʉ nɨɓɔ Kunzi ʉgya ndɨ ka likingyosi
kakɨ.
10 Mʉnzɨna mu bibiso na nɨmɔ ma mogbongoni opupaga ka mʉnɔkʉ
mimoti aka. Kokwononigʉ ɓɛ iki ɓɛyɔ ɓamamakɨ.
11 Kɛgʉ na lɨkpakpa gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ opupisaga lɨɓo ladɛ na nɨlɔ
lozyo ka lɨkɔ limoti.
12 Ɓamamakɨ, ɓʉgɔ kaɓʉkʉtagɨgʉ manga, ɓʉvʉka kaɓʉkʉtagɨgʉ ndimo.
Lɨkpakpa lo lɨɓo la liniko kakwananigʉ kopupiso lɨɓo ladɛ.

Yimibo nɨyɔ otukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ

13 Mʉtʉ wa yimibo ikanɨ mʉtʉ wa ɓʉgɛgɛle a tʉ luga kunu? Owonisi nɛkɨ
pisi ka yɨgyɨgyɨlya yanza, nɨyɔ akagya na lɨmbɛngɨ la kisiso na yimibo.

14 Luki limoti makika na imi, na mʉsasa ma kʉkitaga ɓɛngɛni, makibi-
bonitɔgʉ. Makoitisonitɔ kʉɓɔɓɔkʉ abɛ lingʉnʉ.
15 Inguo ya yimibo yi niyɔ kotukyogikugʉ kʉgʉ wa lisyɛ, a yimibo ya
ɔɓili yi nimʉ, yimibo ya nzʉyi, yimibo yi otukyogoku ka Mumuyoniso.
16 A ɓɛyɔ, ɓambanzʉ ɓakika na imi na mʉsasa kaʉkitaga ɓɛngɛni, yigya
yanyɛ na ɓʉnyɛ dididi ikaga wa.
17 Yimibo ya kʉgʉ wa lisyɛ a mbɛyi iyu ɓitu, kumbuso yi a na maziyɔ,
yawɛsɛ na iziyɔ, yitumo no kumbu, anaɓʉkʉta yigyigyilya yanzanza.
Kʉkɔgigʉ iyu ɓambanzʉ na mʉlili, kɛgʉ na kʉɓɔɓɔkʉ ɓɛgɛyɔ.
18 Ɓatʉ niɓɔ ɓapaga maziyɔ, ɓakʉnaga maziyɔ luga ka ɓambanzʉ, na
masɔlɔ mi nimɔ ɓobuulyogo ni yigya yogbingbili.

4

Kapa ɔɓili, wika mumuyoniso ko Kunzi

1 Lʉnga, ipʉmbʉ akopupoku luga kunu no pisi tino? Akopupoku pisi ka
mʉsasa manyɛ nimɔ akaʉlanana kʉsɔ kunu.
2 Ma na mʉsasa ma tʉmatʉ, luki limoti makɛgʉ no pisi kainiso notu,
mikaga kʉwa ɓakitʉlya kaʉmwɔ ɓambanzʉ. Ma na musasa mo luki, luki
limoti makakwananigʉ kainiso nolu. Mapʉngaga kʉwa wa ipʉmbʉ na
ʉlanana luga kunu. Makakwananigʉ kainiso na nilɔ makapa kyɛ ma kɛgʉ
kakʉnga Kunzi.
3 Makakʉnga gʉtʉgʉ, makinisigʉ no luki li nilɔ kyɛ tamanaga kunu ikaga
yanyɛ. Makʉngaga ko bulya yimosisyo mʉsasa manyɛ kunu.
4 Iɓunu ɓatʉ ɓanyɛ ɓana! Makibogigʉ sɛ ambɛ wakapa ɔɓili, wika
mumuyoniso ko Kunzi? Ninɔ apa kakɔ limbida na ɔɓili, ika kʉwa
mumuyoniso ko Kunzi.
5 Makinonitɔgʉ abɛ Moɓiso ko Kunzi aɓikya payaya ɓɛ: «Kunzi ikaga na
imi ko bulya limbɛngi nilɔ obiso kʉsɔ kusu!»
6 Luki limoti, Kunzi atiɗukilyoni ɓʉɓʉnga ɓudingi kyɛ Moɓiso akaɓikya
ɓɛ: «Kunzi ʉlananaga na ɓatʉ ɓa kibinika, luki limoti uɗukilyaga ɓatʉ ɓa
kisiso ɓʉɓʉnga.»
7 Gyoni nɛki mʉtʉʉ ko Kunzi. Gyoni ɗongoso na mumuyoniso,
amʉpikitatʉ ɓyi.
8 Mukpuɗoniku Kunzi, amʉkpʉɗokutɔ gɔni iɓunu. Wisukusoni maɓɔkʉ,
iɓunu ɓatʉ ɓanyɛ, ɓuɓisoni mambɛngi, iɓunu ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ.
9 Lyoni kumbu, magama, migama! Ɓʉtɔtɔ kunu iiti mʉgamʉ, igyagya
kunu iita kumbu.
10 Wisisoni kambwa ko Mombukwono-dosu, amʉbinikatʉ.

Wakikonitɔgʉ zozi ka mʉmbanzʉ

11 Ɓamamaki, makɔnzinyonogonitɔgʉ yanyɛnyɛ luga kunu. Mʉtʉ ninɔ
anzinilyaga mamaki yanyɛnyɛ, ikani kasombiso, anzinaga yanyɛ ka mʉtʉʉ
ko Kunzi, anosombiso mʉtʉʉ mi nimɔ. Wakosombiso mʉtʉʉ, wakɛgʉ ɓata
mʉtʉ yi ninɔ agyaga mʉtʉʉ, wa kʉwa abɛ zozi.
12 Kunzi mʉkaka nɔ obisa ndi mʉtʉʉ, iyi gɔni nɔ a zozi, iyi mʉkaka nɔ
akwanana kohukuso ikani kamwɔ. Wakaiva abɛ wani, iwɛ ninɔ wa zozi
ka mʉtʉ wagɔgɔ?

Wakikonitɔgʉ mʉtʉ wa kibinika

4:6 4:6 Wanda ka Mogbitoku 3:34.

13 Imukononi mbiya wanu, iɓunu niɓɔ maɓikyaga ɓɛ: «Na lisyɛ nili
ikani na ɓugala, taga ɓanu ka guɗu sipakala, tagya ku syangasu simoti,
tagaba magabu, tiniso no ɓuyi.»
14 Makibigu ikani ɔɓili kunu ika na ɓugala ɓuni! A ɓɛyɔ, ma abɛ muki
payaya, nimɔ inisogo ko ngbinga mukɛɗɛ, kumbuso yi olimiko.
15 Okwononi yipɛpɛ kaɓikyaga ɓɛ: «Mombukwono-dosu kapa, tikatu
ɓapupu, tagya ɓanu makpumuka dididi.»
16 Luki limoti, mbiya wanu, ma ɓakibiniika, maniɓiba. Inguo ya yibiniika
yi niyɔ kɛgu yanza.
17 A ɓɛyɔ, ninɔ ibaga kagya likpumuka lanza ni kɛgu kagya, imakyaga
ka ɓunyɛ.

5

Kumbu ka ɓatu ɓa lingama

1 Imukononi mbiya wanu, iɓunu ɓatu ɓa lingama! Gomononi, ma-
pamikanaga ko bulya kumbu niyɔ amutakanya ndɛkɛ!
2 Lingama kunu opuni, ɓatutu ɓolyini ɓotu kunu.
3 Ɔlɔ na fiza kunu ogwini nzuma. Nzuma yi niyɔ yɔ amusungulya ndɛkɛ,
amulya nzuyi abɛ ɓuku kamusumbo ni iɓu. Mimumulyoni lingama la lisyɛ
la mupipilo.
4 Makukalyagigu ɓatu niɓɔ ɓikaga kagya mogubo ka ɓotiko kunu.
Hukononi ku ɓo mino kayigama. Yigama kaɓu odwini ka motili ko Kunzi,
Mombukwana ngu yasi.
5 Ɔɓili kunu kunu ka litɔmbu ikoni asi ko bulya kaiɗya nzuyi aka na
magyagya. Molingogoni abɛ ɓanyama niɓɔ ɓukwisogo ko bulya kumwɔ.
6 Mubisoni ɓatu niɓɔ ɓakɛgu na likpumuka ka mukɔmbu, mumwisiso
ni ɓakɛgu na iɓunu na mu mapu.

Kaiko na limbɛngi linda ni manalumba

7 Ɓamamaki, wikoni na limbɛngi linda kadwɛ ku kwa ku Mombukwono-
dosu igoku ndɛkɛ mino. Winoni mbɛyi ɓɛyɔ mudima ɓotiko ikaga mino
na limbɛngi linda kaɓundaga lisyɛ nilɔ masɔlɔ angata mino. Aɓundilaga
mbwayi ya mambwa na niyɔ ya muliɓo na limbɛngi linda.
8 Iɓunu, wikoni na limbɛngi linda gɔni. Wisulyoni kyɛ yigoku ka
Mombukwono-dosu a kuwa ɓuwobi.
9 Ɓamamaki, makonzinilyonogonitɔ yanyɛnyɛ, iba Kunzi kamubisonito
na mungimbɔ. Zozi a kuwa wa kamaga ka mupumi, a ɓuwobi kogulyo!
10 Ɓamamaki, hutomononi ɓogyalandu niɓɔ ɓanzinaga ndi ko lino ko
Kunzi. Wikoni na limbɛngi linda ka yigyogyiso abɛ iɓu.
11 Tumakaga ambɛ ɓatu ɓa magyagya kyɛ ɓokibyatu ndi. Mukanagatu
gɔni bibu ya limbɛngi linda ka Yɔbu ɓɛyɔ igyogyisa ndi mino na mibatu
ɓuɓunga niɓɔ Mombukwono-dosu aɗukilya ndi ka muliɓo. A ɓɛyɔ,
Mombukwono-dosu a mutumo na kumbu na ɓunza.
12 Kugbɛ wa niyɔ, ɓamamaki, makokogonitɔgu silika ko lino la kugu wa
lisyɛ, ikani ka nilɔ la ɔɓili, gutugu ko lino lo luki lagɔgɔ aka. Makabailyaga
ɓɛ «Iyo» ika «Iyo» aka, makanganyaga ɓɛ «Haaa» ika «Haaa» aka gɔni,
iba Kunzi kamubisonito na mungimbɔ.
13 Mumbanzu kika ka yigyogyiso luga kunu, alumbi. Kika na magyagya,
imbili.
14 Mumbanzu kika no koloɓu, umaki ɓazɛɛ ɓa kanisa, ɓalumbilya,
ɓagboɗyo molingo ko lina ka Mombukwono-dosu.

15 Malʉmba nɨmɔ ma baya mɔ, akwanana kahukuso mʉtʉ wo koloɓu.
Mombukwono-dosu amigisya ngu. Kagyo ɓi ɓʉnyɛ, Kunzi apɨlya.
16 Twogoni ɓʉnyɛ luga kunu, manalʉmbɨlyana iba minisi na muhukuso.
Malʉmba ka mʉtʉ wongbingbili ikaga no ngʉ kʉgbɛ.
17 Ɨlɨya a ndɨ mʉmbanzʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ iɓusu gɔnɨ. Alʉmba ndɨ na
kɛkɛlɛ ɓɛ mbwayɨ kolukonitɔgʉ. Igyonosa ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ ka ɓyanga
ɓɨsaa na ɓatɨmba maɗɨya.
18 Kumbuso yi, ɨgɨlya ndɨ ɓata kalʉmba, mbwayɨ alʉka ndɨ kotukyoku
kʉgʉ wa lɨsyɛ, lɨtɔmbʉ apá masɔlɔ.
19 Ɓamamakɨ, mʉtʉ ɓemoti luga kunu, kasa pisi ya lɨngʉnʉ, mʉtʉ
wagɔgɔ amigisoku ɓata ko pisi yi nɨyɔ,
20 wiboni ambɛ mʉtʉ nɨnɔ anyɔgɔ mʉtʉ wa ɓʉnyɛ ko pisi ya ɓʉnyɛ,
ohukusogo lɨmbɛngɨ ka mʉtʉ yi nɨnɔ ka kukwakʉ. Kunzi apɨlya ɓʉnyɛ
ɓudingi.

Balʉwa wa mambwa nɨnɔ Pɛtɛlɛ akpika ndɨ

Lɨkpʉmʉka la mambwa

Balʉwa wa mambwa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ ɓakilisito ɓa ɓagʉɗʉ kuɓukumuti ɓa Azia nɨmʉ. Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino ka ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ, ɓakpakyanaga ndɨ na Pɛtɛlɛ. Nɨyɔ Yeso asa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ, Pɛtɛlɛ a ndɨ atʉtʉmbwa ka Ɓayuda. Ɓugyogyisa ndɨ ɓakilisito ɓi nɨɓɔ ukpikilya ndɨ ɓɔ kʉgbɛ kyɛ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito.

Kinili, Pɛtɛlɛ ukpikilya ndɨ kaʉɓɨkya ɓɛ ɓigwinonogi yapʉ ka ɓaya kyɛ ɓakɛgʉ ɓatʉ ɓa mambwa kaigyogyiso. Ʉɓɨkya ndɨ gɔnɨ ɓɛ Yeso nɨnɔ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ ɨyɨ nɨnɔ, ɓagyogyisatʉ ndɨ mbɛyɨ kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓamwɔ ndɨ mino. Nɨyɔ akaɓɨkya ɓɛ ɓakiko kaigyogiso, okwononi ɓiki na lɨmbɛngɨ lɨnda abɛ ɨyɨ. Ʉtʉmbʉlyaga ndɨ gɔnɨ ɓɛyɔ ɔɓɨlɨ kaɓʉ okwononi mino kaiko luga ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakapagɨgʉ Kunzi.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ ka 1 Pɛtɛlɛ nɨyɨ:

Yuuso *1:1-2*
Baya yapʉ *1:3-12*
Ɔɓɨlɨ wotu *1:13–2:17*
Kilisito ɨnatʉ yigyogyiso *2:18-25*
Ɓakilisito na yigyogyiso *3:1–4:19*
Ɓɛyɔ yɨgya ka ɓangama ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana okwononi mino kaiko *5:1-11*
Yuuso ya muliɓo *5:12-14*

Yuuso

1 Ɨmɨ Pɛtɛlɛ atʉtʉmbwa ka Yeso-Kilisito nɔ nukpikilyi ɓatʉ nɨɓɔ Kunzi ʉpʉnaga ndɨ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓomisikono kʉwa abɛ ɓobiko ka ɓewili ɓaya Poto, Galatia, Kapadokia, Azia na Bitinia.

2 Obosu Kunzi amupunogoni ndɨ kambwa aka ɓɛyɔ aɓɨkya ndɨ mino. Lɨmbɛngɨ-Lotu amuteni ndɨ di kaiko ɓatʉ kakɨ, kaiko kagya mʉtʉʉ ka Yeso-Kilisito na kaiko ɓitu pisi ka ɓangʉ kakɨ.

Kunzi amuɗukilyi ɨzɨyɔ, amʉpá mazɨyɔ mudingi.

Mʉtamanagɨ nɨmɔ apága ɔɓɨlɨ

3 Tabibisini Kunzi, abakɨ Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito! Pisi ko kumbu kakɨ yɔ atípa mino ɔɓɨlɨ wambɨya, kyɛ apupisa ndɨ Yeso-Kilisito ka mbʉkʉ. Kinili ta mino na mʉtamanagɨ nɨmɔ apága ɔɓɨlɨ,

4 takwanana kainisa na makpʉmʉka nɨmɔ Kunzi oɓuulyaga ndɨ ko bulya ka ɓatʉ kakɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ. Makpʉmʉka mi nɨmɔ kakwananɨgʉ kapɔ ikanɨ kapʉtɨkana ikanɨ kolimiko yi.

5 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mo mino kabaɨlya yɔ, a no ngu kamuɓuulyogo ko bulya muhukuso. Muhukuso mi nɨmɔ imibisikoso ndɛkɛ ka lɨsyɛ la mupipilo.

6 Kinili maɓutumo na magyagya gʉtʉgʉ ɓɛyɔ mo mino kaigyogyisa ko ngbinga mʉkɛɗɛ na ɓopisi dididi.

7 Yigyogyiso yi nɨyɔ a ko bulya ya kibisikoso ɨzangɨya ya baya kunu. Kika kanɨ ɓakongogo ɔlɔ nɨnɔ a luki lɨpʉtɨkana ko ɓuku kaiba ɓɛ a wanza, a abɛ baya kunu nɨyɔ a na ɨzangɨa kugbɛ a mino kakɨtanaga ka ɓʉzʉ mʉɗɔngɔnɨ

abɛ ɔlɔ. Kinili Kunzi abibisa ndɛkɛ, adondisyo na abisa kʉgʉ, mʉtʉ wa baya ya lingʉnʉ wa Yeso-Kilisito odoku ndɛkɛ mino.

8 Mapagatʉ Yeso, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ makanaminigʉ mino yɔ. Maɓinikyononi gʉtʉgʉ ɓɛyɔ aka yɔ ma kɛgʉ mbɛyɨ mino kamɨna mbɨya wanʉ. Kinili mokogwa magyagya mudingi nɨmɔ mʉmbanzʉ kakwananigʉ kozukogo.

9 Mokogwa magyagya kyɛ minisoni na muhukuso, nɨmɔ a mʉkalya ma baya kunu.

10 Ɓogyalandʉ ɓakɨsa ndɨ, ɓakpɨma ɓuwobi-ɓuwobi bulyo muhukuso mi nɨmɔ. Ɓaɓɨkyaga ndɨ kambwa mongoni ko bulya apɛpɛ nɨnɔ Kunzi amʉwanyaga ndɨ.

11 Ɓakɨsa ndɨ yapʉ kandʉnga ngbingo na pisi tino yɔ lɨkpʉmʉka nɨlɔ Limbɛngɨ ka Kilisito aɓɨkya ndɨ, akwanana mino kaigyonoso. A ɓɛyɔ, Limbɛngɨ li nɨlɔ a ndɨ kʉsɔ kaɓʉ, aɓɨkyaga ndɨ kambwa aka ɓɛyɔ Kilisito igyogyisa ndɛkɛ mino, na ɓɛyɔ ɨbɨba kakɨ akwanana ndɛkɛ mino kodoku kumbuso yi.

12 Kunzi umibisa ndɨ ɓogyalandʉ ɓɛ Mongoni Manza mi nɨmɔ ʉpá ndɨ, kɛgʉ ndɨ ko bulya kaɓʉ ɓɨkpɛ, luki limoti a ndɨ ko bulya kunu. Mbɨya wanʉ, ɓaɓɨɓɨkya ɓa Mongoni Manza ɓamʉɓɨkyaga ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ pisi ko ngu ya Limbɛngɨ-Lotu kotukyoku kʉgʉ wa lisyɛ. Gʉtʉgʉ ɓamalaika aka ɓɨkpɛ, ɓa gɔnɨ na mʉsasa kaibo yi.

Wikoni ɓitu pisi ka yɨgya kunu

13 Kinili, okwononi kaiko ɓakɨtʉlya ka ligubo, wikoni ɓuɓisi. Bisoni mʉtamanagɨ kunu ko bulya apɛpɛ nɨnɔ minisono ndɛkɛ na ɨyɨ wa Yeso-Kilisito odoku mino.

14 Muɓongoni Kunzi, makikonitɔgʉ ɓata na mʉsasa manyɛ nɨmɔ mikaga ndɨ na imu ka ɓʉndɛlɨ, wa mikaga ndɨ mino ko biti.

15 Luki limoti, wikoni ɓitu pisi ka yɨgya kunu yasɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ Kunzi nɨnɔ amʉmakaga a mino ɓitu.

16 A ɓɛyɔ, Moɓiso ko Kunzi aɓɨkya ɓɛ: «Wikoni ɓotu kyɛ ɨmɨ na wotu.»

17 Ka malʉmba kunu, mamakaga Kunzi ɓɛ Baba, mʉtʉ yi nɨnɔ usombisaga ɓatʉ ɓasɨ ka ɓungbingbili kaɓyɛnɛnɛ na lasɨ nɨlɔ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka ogyi. Kinili, ka masyɛ mi nɨmɔ amutigyolyi ka ɔɓɨlɨ wanʉ, wonisiloni pisi ka yɨgya kunu ɓɛ maɓangagatʉ Kunzi.

18 Makaiba ɓɛyɔ Kunzi amuluwa ndɨ mino, kamʉnyɔgɔ ka yɨgya yanyɛnyɛ nɨyɔ ɓotitonu ɓamuwonisila ndɨ. Kɛgʉ ndɨ pisi ka makpʉmʉka nɨmɔ akwanana kapʉtɨkana abɛ falanga ikanɨ ɔlɔ.

19 Luki limoti, makʉlɨkanaga ndɨ pisi ka ɓangʉ ya ligabʉ lapʉ nɨyɔ ka Kilisito. Ɨyɨ nɨnɔ ɓamwɔ ndɨ abɛ mɨkya-kɔndɔlɔ nɨnɔ wanza nɨ kɛgʉ na mʉdɨlɨ ikanɨ na ipukulu.

20 Kunzi apʉnaga ndɨ Kilisito kanɨ kanogyigʉ ɔɓɨlɨ. Awonisa ndɨ ko bulya ɓʉnza kunu ka ɓongbingo ɓi nɨɓana ɓa mupipilo ɓa.

21 Pisi kʉ kakɨ, mabaɨlya Kunzi nɨnɔ apupisa ndɨ ka mbʉkʉ, apá ɨbɨba. Kinili mobisaga baya kunu na mʉtamanagɨ kunu ko Kunzi.

22 Iɓunu, miɓuɓisoni pisi kagya lɨkpʉmʉka la lingʉnʉ, kapanana ka lingʉnʉ abɛ ɓamamakɨ. Ponononi kʉgbɛ luga kunu, na limbɛngɨ limoti.

23 A ɓɛyɔ, miɓukutoni nganga ya yɨɓa. Kɛgʉ na ɓababa nɨɓɔ ɓa nzʉyɨ ya lɨtɔmbʉ, luki limoti pisi ka ɓʉsɔlɔ nɨɓɔ kokwogigʉ. Ɓʉsɔlɔ ɓi nɨɓɔ nɨ mʉnzɨna mo ngu na ma ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ ko Kunzi.

24 Kyɛ ikpikaga ɓɛ:
«Ɓatʉ ɓasɨ ɓa abɛ tɔnɨtɔ

1:16 1:16 Wanda ka Ɓalawi 19:2.

ɨbɨba kaɓʉ yasɨ a abɛ maʉwa,
Tɔnɨtɔ kʉmɨlaga, maʉwa mi obuukono.
25 Luki limoti, lɨkpʉmʉka ka Mombukwono-dosu
Ikogo ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.»
Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ nɨ Mongoni Manza nɨmɔ ɓamʉɓɨkyaga ndɨ.

2

Lɨtalʉ lo ngu na lɨvananza lotu

1 Wosoni nɛkɨ lɨkpʉmʉka lanyɛ lasɨ, ɓokoli, kʉɓɔɓɔkʉ, gʉtʉgʉ imi aka na ʉnzɨnzɨnya ɓɛngɛnɨ.
2 Wikoni abɛ ɓomiki nɨɓɔ ɓɨɓukuti mbɨya, na mʉsasa ma molungo ma lɨngʉnʉ nɨmɔ ma lɨkpʉmʉka ko Kunzi ɓongbinga ɓasɨ. Makika komwo, makwanana kopingo na kainisono na muhukuso.
3 Kinili, Moɓiso ko Kunzi aɓɨkya ɓɛ: «Mɨboni ɓʉnza ka Mombukwono-dosu Kunzi.»
4 Mukpuɗoniku Mombukwono-dosu, lɨtalʉ lo ngu nɨlɔ ɓambanzʉ ɓombimba ndɨ. Luki limoti Kunzi opunogoni ndɨ kyɛ ɨna ɓɛ a luki la ɨzangɨya kʉgbɛ.
5 Iɓunu widukuloniku abɛ matamʉ mongu, iba ɓopiki na iɓunu ndaɓʉ ya malʉmba nɨyɔ ya lɨmbɛngɨ. Kʉsɔ yi miko lɨgbʉta ka ɓokumu ɓotu nɨɓɔ ɓa na ligubo kapá Kunzi apɛpɛ wa Lɨmbɛngɨ nɨnɔ aɓosilo pisi ka Yeso-Kilisito.
6 A ɓɛyɔ, Moɓiso ko Kunzi aɓɨkya ɓɛ:
«Napunaga ndɨ lɨtalʉ la lɨgabu lapʉ
nɨlɔ osulyogo muɓumbe ma ndaɓʉ, nobiso ka Siona,
mʉtʉ nɨnɔ abaɨlya lɨtalʉ li nɨlɔ
kokwigʉ ndɛkɛ suni.»
7 Lɨtalʉ nɨlɔ a na lɨgabʉ lapʉ kʉgbɛ kunu ka ɓatʉ nɨɓɔ mabaya, luki limoti ka nɨɓɔ ɓakabaɨlyagʉ:
«Lɨtalʉ nɨlɔ ɓopipiko ɓombimba ndɨ
odonuku kʉwa lɨtalʉ lidingi kosulyo muɓumbe ma ndaɓʉ.»
8 Moɓiso ko Kunzi aɓɨkyatʉ gɔnɨ ka pa yagɔgɔ ɓɛ:
«A lɨtalʉ lisokisogo
a gɔnɨ nɨlɔ ligwisisa ɓambanzʉ.»
Batʉ nɨɓɔ ɓasakaga ndɨ kyɛ ɓakapagʉ ndɨ kabaɨlya lɨkpʉmʉka ko Kunzi. Kunzi ʉpʉnaga ndɨ ɨɓʉ ka nɨyɔ.
9 Luki limoti, ma iɓunu ɓatʉ nɨɓɔ Kunzi ʉpʉnaga ndɨ, ɓokumu ka Ngama, lɨvananza lotu, lɨvananza ko Kunzi. Ɨyɨ amʉpʉnaga ndɨ kaɓɨkyaga makpʉmʉka manzanza nɨmɔ agya ndɨ. Ɨyɨ nɨnɔ amʉmakaga kopupo ko biti na kogulya ka ɓʉngbanganya kakɨ nɨɓɔ ɓanza.
10 Ma kɛgʉ ndɨ kambwa lɨvananza ko Kunzi, luki limoti ma kʉwa mbɨya wanʉ lɨvananza kakɨ. Kunzi kɛgʉ ndɨ kamʉmɨnyɨlya kumbu kambwa, luki limoti a kʉwa mbɨya wanʉ kamʉmɨnyɨlya kumbu.

Okwononi kaika na yɨgya yanza luga ka ɓɛngɛnɨ

11 Bomika-mama ɓʉpakaaa, ma ɓobiko, mugi kunu kɛgʉ kʉnʉ ka ɔɓɨlɨ. Wɨɓuulyoni na mʉsasa ma nzʉyɨ nɨmɔ akaʉlanana na lɨmbɛngɨ.

1:25 1:24-25 Wanda ka Isaya 40:6-8. **2:3 2:3** Wanda ka Mambʉ 34:9. **2:6 2:6** Wanda ka Isaya 28:16. **2:7 2:7** Wanda ka Mambʉ 118:22. **2:8 2:8** Wanda ka Isaya 28:16. **2:9 2:9** Wanda ko Pupo 19:5-6; Isaya 43:20; Pupo 19:5; Yɨgɨlya 4:20; 7:6; Isaya 43:21; 9:1. **2:10 2:10** Wanda ka Ɔsɛya 1:6, 9; 2:1, 23, 25.

12 Wikoni na yɨgya yanza luga ka nɨɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi, iba
ɓakamʉkʉlyaga gʉtʉgʉ lɨkpumuka lanyɛ aka, ɓiki kaɨna yɨgya kunu yanza
aka. Kʉwa wa gɔwa, ɓabibisa ndɛkɛ Kunzi wa igoku mino.
13 Huɓongoni ɓatʉ ɓakpʉkpʉ ɓasɨ ko bulya ka Mombukwono-dosu.
Muɓongoni ngama mudingi nɨnɔ a na ɓʉngama kʉgʉ ka ɓatʉ ɓasɨ,
14 mʉɓanga ɓangama ɓa ɓewili. Utikoku ndɨ ɓangama ɓi nɨɓɔ
kaugyogyiso ɓatʉ ɓanyɛ ɓasɨ, na kaubibiso ɓatʉ nɨɓɔ ɓagyaga lɨkpʉmʉka
lanza.
15 A ɓɛyɔ, Kunzi akapa ɓɛ wikoni kagya ɓɨnza iba ɓatʉ nɨɓɔ ɓakibigʉ
luki na nɨɓɔ ɓa ɓungingi ɓakikonitɔgʉ na nɨlɔ ɓaɓɨkya.
16 Ɔɓɨlɨ kunu iki abɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓokulikonogoni ka ɓusunzu. Luki limoti,
kʉlɨkanaga kunu kikonitɔgʉ abɛ kutuko kasʉma ɓʉnyɛ, wikoni na ɨgya
abɛ ɓosunzu ko Kunzi.
17 Huɓongoni ɓatʉ ɓasɨ, mʉpa ɓomomonu ɓa baya, maɓanga Kunzi,
maɓanga ngama mudingi.

Yigyogyiso nɨyɔ Kilisito alya ndɨ

18 Iɓunu ɓosunzu, huɓongoni ɓombukwono-donu ka ɓopisi ɓayasɨ.
Makuɓongonitɔgʉ asɨ nɨɓɔ aka ɓɔ ɓanza na ɓotombii, luki limoti
huɓongonito gɔnɨ nɨɓɔ ɓʉɗɨya.
19 A ɨzangɨya kapɨlya yigyogyiso ka lɨkpʉmʉka nɨlɔ wakogyigʉ ko bulya
yɨɓanga Kunzi.
20 A ɓɛyɔ, makika kalya bʉma ko bulya ɓʉnyɛ nɨɓɔ mogyi, ika na
ɨzangɨya tino? Luki limoti, ɓakamugyogyiso ko bulya yɨgya yanza kunu,
kika kanɨ mopilyini ɓʉzʉ ɓi, nɨyɔ a na ɨzangɨya yidingi kambwa ko Kunzi.
21 Kunzi amʉmaka ko bulya yi nɨyɔ kyɛ Kilisito ɓɨkpɛ alya ndɨ igyogyiso
ko bulya kunu. Amʉsɨlya kʉwa likingyosi ɓɛ kyɛ kpokyononi ka masɔkʉ
kakɨ.
22 Kagyagʉ ndɨ ɓʉnyɛ, lɨkpʉmʉka la kʉɓɔɓɔkʉ gʉtʉgʉ limoti aka
kopupagʉ ndɨ ka mʉnɔkʉ kakɨ.
23 Nɨyɔ ɓa ndɨ katʉmbwa, kigisyagʉ ndɨ, wa a ndɨ mino kaigyogyiso,
kʉlananagʉ ndɨ na ɓatʉ ɓi ɓɛgɛyɔ. Luki limoti ɨsa ndɨ ka maɓɔkʉ ko
Kunzi nɨnɔ akɔgɔ lɨkpʉmʉka ka ɓungbingbili.
24 Kilisito ɓɨkpɛ abɨnɨka ndɨ ɓʉnyɛ kusu ka nzʉyɨ kakɨ ka mʉsalaba.
Agya ndɨ ɓɛyɔ kyɛ iɓusu tiki abɛ ɓamanda ko bulya ɓʉnyɛ, tiniso na ɔɓɨlɨ
wongbingbili. Minisono na muhukuso ko pisi ya ɓevidɨ kakɨ.
25 A ɓɛyɔ, ma ndɨ abɛ ɓakɔndɔlɔ ɓuɓungogo. Luki limoti, mbɨya wanʉ
migoniku ka nɨnɔ a muɓuɓulyo kunu na nɨnɔ akamuɓuulyogo.

3

Vononi ka ɓakilisito

1 Iɓunu ɓoko aaa, huɓongoni ɓombunyonu ɓɛgɛyɔ. Kʉwa wa gʉ wa,
ɓatʉ ɓagɔgɔ luga kaɓʉ nɨɓɔ ɓiko kanɨ ɓakanoboilyigʉ lɨkpʉmʉka ko
Kunzi, ɓakwanana koyikono pisi ka ɨgya kunu, gʉtʉgʉ makonzini.
2 A ɓɛyɔ, okwononi ɓɨnɨ asɨ ɨgya yanza kunu aka pa imoti na kʉɓangakʉ.
3 Makokisonitɔgʉ kainiso ɓanza asɨ ka nzʉyɨ aka, abɛ ka lɨlʉlʉka
lo tukatʉ, kaimokisyo makpʉmʉka ma ɔlɔ ikanɨ kaimokisyo ɓotu
ɓayanzanza.
4 Luki limoti, kisoni yɨpɛpɛ ɓʉnza ɓa mʉtʉ wa kʉsɔ, ɓʉnza ɓa lɨmbɛngɨ
lawɛsɛɛ na la mazɨyɔ nɨɓɔ kakwananigʉ kapaɗa. Ɓʉnza ɓi nɨɓɔ a na
ɨzangɨya yidingi ko Kunzi.

2:22 2:22 Wanda ka Isaya 53:9.

5 Kinili ka ɓundɛli ɓoko ɓa baya niɓɔ ɓobisa ndɨ mʉtamanagɨ ko Kunzi,
ɓiɓungusyaga ndɨ ɓɛgɛyɔ kanɨ ɓanʉɓanga ɓambʉnyaɓʉ.
6 A abɛ Sala niɲɔ aɓangaga ndɨ Abalahamʉ, anamaka ɓɛ
«Mombukwana-damɨ.» Makiko kagya ɓʉnza ɓɛyɔ, kanɨ makɛgʉ kaɓanga
luki, miko ɓomikakɨ ɓoko ɓi.
7 Iɓunu ɓalʉkʉ aaa, wikoni mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ na ɓoko kunu kanɨ
manibo ambɛ ɓa kɛgʉ no ngu abɛ iɓunu. Wikoni na ɨɓʉ kanɨ
manudondisyo kyɛ iɓunu na ɨɓʉ makwanana ndɛkɛ kainiso na mʉkalya
ma ɔɓɨli walɨngʉnʉ ka maɓɔkʉ ko Kunzi. Gyoni ɓɛyɔ kyɛ kikonitɔgʉ no
luki nɨlɔ akpɨngba malʉmba kunu.

Kaigyogyiso ka ɓungbingbili

8 Ka muliɓo, iɓunu ɓasɨ wikoni na tamanaga imoti na lɨmbɛngɨ limoti.
Ponononi abɛ ɓomika-muko, wikoni na yɨgya yanza na yisiso luga kunu.
9 Makigisyonitɔgʉ ɓʉnyɛ ka ɓʉnyɛ, gʉtʉgʉ mosikoni aka. Luki limoti,
wikoni na mʉnzɨna ma ɓʉɓʉnga kyɛ Kunzi amʉmaka ndɨ ko bulya yi, iba
amuɗukilyi ɓʉɓʉnga.
10 Ɓɛgɛyɔ Moɓiso ko Kunzi aɓɨkyaga mino ɓɛ:
«Mʉmbanzʉ yi niɲɔ apa kaiko na ɔɓɨli wanza, na kaiko na magyagya
asɨ mʉnɔkʉ manyɛ, asa lɨkpʉmʉka la kʉɓɔɓɔkʉ.
11 Asɨ lɨkpʉmʉka lanyɛ, agya lɨkpʉmʉka lanza,
akɨsɨ mazɨyɔ, igwinonogo nomu.
12 A ɓɛyɔ, misa ko Mombukwono-dosu ikaga ka ɓatʉ ɓongbingbili,
ʉkanagatʉ malʉmba kaɓʉ,
luki limoti, ʉpɨlyaga ɓatʉ ɓanyɛ mʉgɔngʉ.»
13 Wanɨ nɔ amʉgya ɓʉnyɛ kika kanɨ ma na kɛkɛlɛ kagya lɨkpʉmʉka
lanza?
14 Luki limoti, kika gʉtʉgʉ kanɨ makaigyogyiso nɨ managya ɓʉnza,
gwoni asɨ magyagya aka. Makuɓongonitɔgʉ ɓambanzʉ gʉtʉgʉ ikii aka,
makombomboyonitɔgʉ.
15 Luki limoti, mubibisoni Kilisito ka mambɛngɨ kunu, ɨyɨ abɛ
Mombukwono-dosu. Wikogoni ɓongbinga ɓasɨ ɓakɨtʉlya kausikisyo niɓɔ
ɓiko kamumuuso isi ya mʉtamanagɨ nɨmɔ ma na imu.
16 Luki limoti, gyoni ɓɛyɔ na lɨmbɛngɨ lawɛsɛɛ na la kʉɓangakʉ. Wikoni
na mambɛngɨ ɓɨngɔ. Makiko ɓɛyɔ, niɓɔ ɓiko kamʉnzɨnzɨnya yanyɛ ko
bulya yɨgya kunu abɛ ɓaɓɨɓya ka Kilisito, ɓogwa suni.
17 Kika kanɨ Kunzi oponi ɓɛ wigyogyiso kanɨ wakagya ɓʉnza, a ɓɨnza,
kanɨ kɛgʉ ko pisi yɨgya ɓʉnyɛ.
18 A ɓɛyɔ, Kilisito igyogyisa ndɨ nganga yimoti aka ko bulya ɓʉnyɛ ka
ɓambanzʉ. Okwa ndɨ ɨyɨ payaya aka ko bulya ka ɓatʉ ɓanyɛ, kamuluto
ko Kunzi. Ɓamwɔ ndɨ ka nzʉyɨ, luki limoti opupo kʉwa ndɨ ka mbʉkʉ pisi
ka Lɨmbɛngɨ-Lotu.
19 Pisi ko ngu ya Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ, aga ndɨ kakʉwa kʉʉ ka mambɛngɨ ka
ɓatʉ niɓɔ ɓokwaga ndɨ. Mambɛngɨ mi nɨmɔ a ndɨ ka bɔlɔkɔ.
20 Isi yi ɓɛ mambɛngɨ ka ɓambanzʉ ɓi niɓɔ ɓakya ndɨ kamʉkana Kunzi
wa a ndɨ mino kaʉɓʉndila na lɨmbɛngɨ linda. A ndɨ ko ngbingo yi niɲɔ
Nʉa a ndɨ mino kaɓaka ɨngbɔlɔ. Ɓatʉ ɓakɛɗɛ aka ɓɔ ɓahʉkaga ndɨ ko
tumo. Ɓatʉ ɓʉgɨna aka ɓogulya ndɨ ka ɨngbɔlɔ.
21 Liɓo li nɨlɔ a ndɨ likingyosi la iɓatiso nɨyɔ akamuhukuso mbɨya wanʉ.
Kɛgʉ yi ko bulya yɨsʉkʉsa mokoku ma nzʉyɨ, luki limoti, ko bulya kakʉnga

3:12 3:12 Wanda ka Mambʉ 34:13-17. **3:20 3:20** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 6:1–7:24.

Kunzi lɨmbɛngɨ langɔ. Iɓatiso akamuhukuso kyɛ Yeso-Kilisito opuponi ka mbʉkʉ.
22 Ɨyɨ nɨnɔ aga ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ, a ka kʉmbanzɨkanɨkɔ ko Kunzi. Kʉ ɓɛyɔ, a ngama ka ɓamalaika, ngama ka ɓatʉ ɓakpʉkpʉ na ngama wa makpʉmʉka masɨ mo ngu nɨmɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ.

4

Ɔɓɨlɨ wambɨya

1 A ɓɛyɔ, Kilisito igyogyisoni ndɨ ka nzʉyɨ, wikoni gɔnɨ iɓunu ɓakɨtʉlya kaigyogyiso mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨyɨ. Mʉtʉ nɨnɔ igyogyiso ka nzʉyɨ, kidukulogigʉ ɓata kagya ɓʉnyɛ.
2 Ka masyɛ mi nɨmɔ motigoli na imu kʉnʉ ka ɔɓɨlɨ, wikoni kʉwa kagya ɓɛyɔ Kunzi iko mino kapa ka ɔɓɨlɨ kunu. Makikonitɔgʉ ɓata kagya mʉsasa manyɛ ma nzʉyɨ.
3 A ɓɛyɔ, molyoni ndɨ ngbingo mudingi kagya lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi ɓapaga. Mɨkaga ndɨ kakpakyana gbalɨ, mʉsasa manyɛ mutumo ɓɨɗɛ, lɨbʉma, manuɓino ɓodumo ɓanyɛ nɨɓɔ ɓamʉmʉkanaga mino komwo na kagya lɨkpʉmʉka lanyɛ, na kobibiso gbɨlɨtɔ. Nɨyɔ a lɨkpʉmʉka lo suni.
4 Mbɨya wanʉ lɨkpʉmʉka umbongini ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi kyɛ ɓakɛgʉ ɓata kamʉmɨna pa imoti na ɨɓʉ ka lɨkpʉmʉka lanyɛ. Kinili ɓɨkaga kamʉbɨnɨkɨlya makpʉmʉka ɓɨtititi.
5 Luki limoti, ɓasambatʉ ndɛkɛ kambwa ko Kunzi ka masɨ nɨmɔ ɓagya ndɨ. A ɓɛyɔ, a wakɨtʉlya kausombiso ɓatʉ nɨɓɔ ɓuɓisi na nɨɓɔ ɓokwogoni ndɨ.
6 Kinili Kilisito aɓɨkyaga ndɨ gɔnɨ mino Mongoni Manza ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwoni ndɨ. Ɓusombisa ndɨ ko bulya makpʉmʉka nɨmɔ ɓagya ndɨ wa ɓa ndɨ mino ka ɔɓɨlɨ. Luki limoti, mbɨya wanʉ, ko pisi ya Lɨmbɛngɨ-Lotu, ɓakwananatʉ kʉwa kaiko na yɨgya nɨyɔ Kunzi apaga.

Ɔɓɨlɨ ka ɓatʉ ko Kunzi

7 Mulɨɓo ma makpʉmʉka masɨ a kʉwa ɓuwobɨ. Wikoni nɛkɨ na tamanaga yanza, mɨka kaɨmɨnya iba wikonitɔ ɓakɨtʉlya kalʉmba.
8 Kambwa wa lɨkpʉmʉka lasɨ, ponononi luga kunu kʉgbɛ kyɛ sɨpananisɔ otikyogo ɓʉnyɛ ɓakpʉ.
9 Tilyononi luga kunu ɓɨnza kanɨ makɛgʉ no miso mundindilo.
10 Mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka abisi apɛpɛ nɨnɔ Kunzi apá ndɨ kausingyo ɓɛngɛnɨ. Mɨka kʉwa ɓagya-ligubo ɓanza nɨɓɔ ɓoɓuulyaga ɓapɛpɛ dididi nɨɓɔ Kunzi amʉlʉpyaga.
11 Mʉtʉ nɨnɔ a na apɛpɛ kaɓɨkyaga Lɨkpʉmʉka ko Kunzi, aɓɨkyagɨ. Nɨnɔ a na apɛpɛ mugugubyo ɓɛngɛnɨ ugugubyi no ngu nɨyɔ Kunzi apá ndɨ. Kʉwa wa, Kunzi avɨ ɨbɨba ka ɓopisi ɓaya makpʉmʉka masɨ, pisi ka Yeso-Kilisito nɨnɔ a na ɨbɨba no ngu ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! A asɨ ɓɛyɔ aka yɔ.

A ɓɨnza kaigyogyisa abɛ mukilisito

12 Iɓunu ɓomɨka-mama ɓʉpakaaa, lɨkpʉmʉka kamumbongonito ko bulya yigyogyiso yapʉ nɨyɔ makalya. Makinonitɔgʉ abɛ kiko lɨkpʉmʉka lɨmbanga lɔ akamʉgya.
13 Luki limoti, gwoni magyagya kyɛ makaigyogyiso mʉɗɔngɔnɨ abɛ Kilisito. Kinili mogwa ndɛkɛ magyagya mudingi wa inisono ndɛkɛ mino ka ɨbɨba kakɨ.

4:8 4:8 Wanda ka Mogbitoku 10:12; Yakɔbɔ 5:20.

14 Ɨgyagya kunu, kika kanɨ ɓakamʉtʉmbwa ko bulya ka Kilisito. A ɓɛyɔ,
Lɨmbɛngɨ la ɨbɨba nɨlɔ a Lɨmbɛngɨ ko Kunzi a kʉsɔ kunu.
15 Gʉtʉgʉ mʉtʉ ɓemoti luga kunu kigyogyisonito abɛ mʉmwɔ
ɓambanzʉ, ikanɨ abɛ mʉtʉ wo kuɓakʉ, ikanɨ abɛ mʉgya-manyɛ ikanɨ abɛ
mʉtʉ wa kɨɗaɨlya lɨkpʉmʉka ka ɓatʉ ɓagɔgɔ.
16 Luki limoti, mʉmbanzʉ kika kaigyogyiso kyɛ a mukilisito, kinonito
suni, abibisi Kunzi nɨnɔ apá lino li nɨlɔ.
17 Ngbingo musombiso odunuku, lɨvananza ko Kunzi lɔ apʉnga kaika
ko ngbongu. Luki limoti, kɨpʉnga na iɓusu, opipilo kʉwa ɓʉnɨ ka nɨɓɔ
ɓakapagʉ ɓakabaɨlya Mongoni Manza?
18 A ɓɛyɔ Moɓiso ko Kunzi aɓɨkya mino ɓɛ:
«Kika kanɨ mʉtʉ wongbingbili oukogini pisi ka ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ,
ika kʉwa ɓʉnɨ ka nɨɓɔ ɓamʉya Kunzi
na ɓatʉ ɓa ɓʉnyɛ?»
19 Kinili, okwononi ɓɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakaigyogyiso kyɛ ɓakagya nɨlɔ Kunzi
apaga, ɓidukulogi kagya ɓʉnza aka. Ɓobisi ɔɓɨlɨ kaɓʉ ka maɓɔkʉ ko Kunzi
nɨnɔ ʉgya kyɛ utulyosogo ɓagʉmɛ kakɨ ɓasɨ.

5

Mʉtʉʉ ko bulya ka ɓazɛɛ ɓa kanisa

1 Na kʉwa kaʉɓɨkya ɓazɛɛ ɓa kanisa nɨɓɔ ɓa luga kunu mbɨya wanʉ.
Ɨmɨ mombukwana-dakɨ yɨ na mʉzɛɛ abɛ iɓunu gɔnɨ. Nɨnatʉ ndɨ no miso
igyogyiso ka Kilisito. Kinili nikatʉ ndɛkɛ na pa wa ɨbɨba kakɨ ipupiso ndɛkɛ
mino. Nakapa kamʉɓɨkya ɓɛ:
2 Muɓuulyogoni ambaza nɨnɔ Kunzi amʉpá mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓoɓuɓulyo
ɓa ɓanyama ɓagyaga mino. Makogyonitɔ ligubo ɓɛ kyɛ ɓamukpomyi
kayapʉ, luki limoti, gyoni na lɨmbɛngɨ lanza ɓɛyɔ Kunzi apaga mino.
Makogyonitɔgʉ ligubo kyɛ minisoni no ɓui, luki limoti gyoni pisi kaɨpá.
3 Makokisonitɔgʉ kaɨva abɛ ɓangama kʉgʉ ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ Kunzi amʉpá.
Luki limoti, wikoni likingyosi lanza ka ambaza.
4 Ko ngbingo yi nɨnɔ Ngama ka ɓoɓuɓulyo odoku ndɛkɛ mino, mɨbanga
kʉwa ndɛkɛ ɓɛgbɛgbɛ ɓaya ɨbɨba nɨɓayɔ kapʉtɨkanɨgʉ ndɛkɛ.
5 A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ, iɓunu ɓawanza, huɓongoni ɓambɔkʉ. Iɓunu
ɓasɨ miko na lɨmbɛngɨ la kisiso luga kunu kyɛ Moɓiso aɓɨkya ɓɛ: «Kunzi
ʉlananaga na ɓatʉ ɓa kɨbɨnɨka, luki limoti, uɗukulyogo ɓatʉ ɓa kisiso
ɓʉɓʉnga.»
6 Wisisoni nɛkɨ kambwa ko Kunzi nɨnɔ wo ngu, iba amʉbɨnɨkɨ ndɛkɛ ka
lɨsyɛ nɨlɔ awanyaga ndɨ lɔ.
7 Bisoni ɓuti ɓa mambɛngɨ kunu ka maɓɔkʉ kakɨ kyɛ asyɛgɛ lɨmbɛngɨ
ku kunu.
8 Wiminyonito, makololonitɔgʉ! Kyɛ mumuyoniso kunu ɓɛyɔ ka Abɨlɨ
akaamama ɓɨgbagbagba kanɨ analʉngɨkyana abɛ kpwingi, kakɨsa mʉtʉ yi
nɨnɔ alya.
9 Bisoni na ɨyɨ ɗongoso, mɨtɨkɨtɨlyaga ka baya. Wiboni ambɛ ɓomomonu
ɓakaigyogyiso ka ɔɓɨlɨ wasɨ ɓɛgɛyɔ.
10 Migyogyisatʉ mbɛyɨ ɓata ko ngbinga mʉkɛɗɛ. Luki limoti Kunzi wa
ɨzɨyɔ amʉmaka kogulya ka ɨbɨba ya ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ pisi ka matɨkana na
Yeso-Kilisito. Kʉwa wa gʉ wa, amudwisatʉ ka muliɓo, amungotiso, amʉpá
ngu, amumomosa kanɨ makɛgʉ kapɨka ɓɨpɛkɛ-pɛkɛ.

4:18 4:18 Wanda ka Mogbitoku 11:31. **5:5 5:5** Wanda ka Mogbitoku 3:34. **5:6 5:6** Wanda ka Matayɔ 23:12; Luka 14:11; 18:14.

11 Ɨyɨ nɔ a no ngu ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! A asɨ ɓɛyɔ aka yɔ.

Yuuso ya muliɓo

12 Sila nɨnɔ a mika-mama wa lɨmbɛngɨ nɔ etungbuli ɓi kamukpikilya igbutu ya balʉwa yi nɨmʉ. Nopo kamutumisa mambɛngɨ na kamʉɓɨkya ambɛ nɨyɔ a ɨzɨyɔ ya lɨngʉnʉ ko Kunzi, wigwinonogoni na iyu aka.

13 Kanisa ya Babiloni, nɨyɔ Kunzi apʉnaga abɛ iɓunu, amumuusogito. Gʉtʉgʉ mikamɨ aka ɓɛyɔ ka Malɨkɔ, amumuusogito gɔnɨ.

14 Tilyononi, mopututonogo luga kunu abɛ ɓomika-muko.
Mazɨyɔ iki pa imoti na iɓunu ɓatʉ ka Kilisito ɓasɨ.

Balʉwa wa yiɓa nɨnɔ
Pɛtɛlɛ
akpika ndɨ
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Kɨtaɓʉ ya yiɓa nɨyɔ atʉtʉmbwa Pɛtɛlɛ okpika ndɨ nɨyɨ. A ɓɛyɔ, ukpikilya ndɨ ɓakilisito ɓa gʉɗʉ yimoti ɓɛnɛ. Gʉtʉgʉ mʉtʉ ɓemoti aka kaɓɨkyagʉ ɓɛ balʉwa yi nɨmʉ a nɨnɔ ukpikilya ndɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓukpikilya ndɨ balʉwa wa mambwa, kyɛ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kibigʉ ɓɛ Pɛtɛlɛ ukpika ndɨ ɓabalʉwa ɓaɓa ɓi nɨɓɔ aka ɓɔ. Aɓɨkya ndɨ ɨyɨ asɨ ɓɛ balʉwa yi nɨmʉ a balʉwa wa yiɓa nɨnɔ akpika ndɨ (Wanda 2 Pɛtɛlɛ 3:1).

Pɛtɛlɛ aɓɨkya ndɨ ɓɛ ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti ɓɨndaga ka ɓakilisito, ɓanʉtɨwa makpʉmʉka di no Mongoni Manza nɨmɔ ʉtɨwa ndɨ. Ɓagyaga ndɨ nɨyɔ ɓopo, ɓanaɓɨkya ɓɛ Yeso kigikugʉ ndɛkɛ ɓata. Pɛtɛlɛ aɓɨkya gɔnɨ ndɨ ɓɛ ɔɓɨlɨ ka mukilisito okwononi kaɓosilo Kunzi. Mʉtʉʉ mi nɨmɔ Yeso ʉpá ndɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɨɓʉ wa a ndɨ mino ka ɔɓɨlɨ mɔ a ma lɨngʉnʉ. Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓokwononi kogwi ka lɨmbɛngɨ kaɓʉ nɨlɔ.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ ka 2 Pɛtɛlɛ nɨyɨ:

Ɓʉuso *1:1-2*

Ɓɛyɔ ɔɓɨlɨ ka mukilisito okwononi mino kaiko *1:3-15*

Wigwinonogoni ɓingbufu ka mʉtʉʉ nɨmɔ mʉkana ndɨ *1:16-21*

Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓuwonisilogo ɓɛngɛnɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ kɛgʉ lo ngbingbɨlɨ *2:1-22*

A ɓɛyɔ, Yeso igokuto ndɛkɛ *3:1-18*

Yuuso

1 Ɨmɨ Simoni-Pɛtɛlɛ nɨnɔ na mʉgya-ligubo na atʉtʉmbwa ka Yeso-Kilisito nɔ nakaukpikilyo ɓatʉ nɨɓɔ ɓa na baya yidingi mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨyɔ kusu, pisi ka ɓungbingbɨlɨ ko Kunzi na Muhukuso kusu Yeso-Kilisito.

2 Kunzi na Yeso Mombukwono-dosu nɨnɔ mamibaga ɓamuɗukilyi ɨzɨyɔ na mazɨyɔ makpʉ.

Kunzi amʉmakaga na amʉpʉnaga

3 A ɓɛyɔ, pisi ko ngu kakɨ, Kunzi atɨpá ndɨ masɨ nɨmɔ okwononi ka ɔɓɨlɨ kusu. Ɨgyonosa ndɨ ɓɛyɔ kyɛ tiki ɓakigwinonogo na kabibiso nɨnɔ atɨmakaga ndɨ kaiko pa imoti ka ɨbɨba na ɓʉnza kakɨ ɓɨkpɛ.

4 Kaɓyɛnɛnɛ na ɨbɨba no ngu yi nɨyɔ, Kunzi atɨpá ndɨ agʉmɛ wanza na mudingi kʉgbɛ. Agya ndɨ ɓɛyɔ kyɛ makʉlɨkanagɨ ka mʉsasa manyɛ ma ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ, maɓyɛ kʉwa yɨgya kakɨ mombukwana-dakɨ yi.

5 Kinili, gyoni kɛkɛlɛ kamatɨla ɓʉnza kʉgʉ wa baya kunu, yimibo ka ɓʉnza.

6 Mamatɨla yigwi mambɛngɨ ka yimibo, miko na lɨmbɛngɨ lɨnda kaigwi mambɛngɨ na mamatɨla lɨmbɛngɨ lɨnda kaigwinonogo ko Kunzi.

7 Kʉgʉ wa lɨmbɛngɨ la kigwinonogo ko Kunzi wikoni na lɨɓʉkʉtana, kʉgʉ wa lɨɓʉkʉtana mamatɨla sɨpananɨsɔ.

8 A ɓɛyɔ, makika na yɨgya nɨyɔ yasɨ, moɓuulyogo, amʉpátʉ ngu kagya ligubo na kaɓʉkʉta bumo na makwanana kamibo Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ɓɨnza.

9 Lukɨ limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ kɛgʉ na yɨgya yi nɨyɔ, azwa kakɨ a mukuɗu, a abɛ mʉtʉ wo koloɓu ya mamɔmɔ. Oɓusolonɨ ɓɛ Kunzi asukusoni ndɨ ɓʉnyɛ kakɨ ɓandɛlɨ.

10 Kinili, ɓomika-mama, gyoni kɛkɛlɛ kʉgbɛ kabaɨlya molikoni nɨmɔ
Kunzi amʉmakaga ndɨ mino, na ɓɛyɔ amʉpʉnaga mino. Makagya nɨlɔ
lasɨ, makogwigʉ ndɛkɛ ka ɓʉnyɛ gʉtʉgʉ iki yi aka.
11 Makagya ɓɛyɔ, Kunzi amuukulya mupumi ɓikpo kogulya ka Ɓʉngama
ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ ka Mombukwono-dosu na Muhukuso kusu Yeso-Kilisito.
12 Kinili, niko asɨ kamutomosyo aka masyɛ masɨ makpʉmʉka mi nɨmɔ,
gʉtʉgʉ ɓɛyɔ miboni ndɨ mino yɔ na ɓɛyɔ migwinonogo mino ka lɨngʉnʉ
nɨyɔ ɓamʉpá ndɨ.
13 Nakaɨna ɓɨnza kamuzuzukiso na kamutomosyo ngɓingo yi nɨnɔ na
mbɛyɨ ɓata mino kakʉtaga aka.
14 A ɓɛyɔ, nakaiba ambɛ nika ɓanʉ kaasa nzʉyɨ ya lɨtɔmbʉ yi nɨyɨ,
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito emɨbisa ndɨ mino.
15 Luki limoti, nagya ndɛkɛ lasɨ ambɛ nakokwo gʉtʉgʉ, wikoni kata-
managa masyɛ masɨ makpʉmʉka mi nɨmɔ.

Ɓatʉ nɨɓɔ ɓɨna ndɨ ɨbɨba ka Kilisito

16 A ɓɛyɔ, takamuzukilyagagʉ ndɨ lɨkpʉmʉka lo ngu ya kigoku ka
Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito abɛ ɓabɨbʉ ɓaya ɓɔngɔ na ɓaya ɓokoli.
Luki limoti, tɨna ndɨ ɓʉdingi kakɨ no miso.
17 A ɓɛyɔ, Kunzi Baba alingisaga ndɨ ɓɔkʉ. Apá ɨbɨba ngɓingo yi nɨnɔ
lɨyʉ la ɨbɨba yidingi ko Kunzi otukyoku ndɨ mino kʉgʉ wa lɨsyɛ, anaɓɨkya
ɓɛ: «Nɨmʉna a mɨkamɨ mʉpaka, nogwaga magyagya na ɨyɨ kʉgbɛ.»
18 Iɓusu ɓamombukwono-dosu ɓi ɓɔ tʉkana ndɨ lɨyʉ li nɨlɔ kotukyoku
kʉgʉ wa lɨsyɛ, ngɓingo yi nɨnɔ ta ndɨ mino na ɓa Yeso ka ngʉpa yotu.
19 Ta gɔnɨ kabaɨlya mʉnzɨna nɨmɔ ɓogyalandʉ ɓaɓɨkyaga ndɨ. Mogyi
ɓɨnza kaigwinonogo nomu. A mʉɗɔngɔnɨ abɛ tala nɨnɔ akanzɛ ko bɨti,
kadwɛ ko ngɓingo yi nɨnɔ lɨsyɛ atɨnɨkaga mino na ko ngɓingo nɨnɔ lɨngʉtʉ
lo mbolugo anzɛ ɓanʉ mino ka mambɛngɨ kunu.
20 Kambwa wa yasɨ, wiboni ambɛ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka
kakwananɨgʉ katʉmbʉlaga ɨyɨ mʉkaka ɓugyalandʉ ɓa Moɓiso Motu.
21 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kanonzɨnɨgʉ ndɨ na
ɓugyalandʉ ka sɨpananɨsɔ kakɨ ɓɨkpɛ. Luki limoti, ɓaɓɨkyaga ndɨ
lɨkpʉmʉka ko Kunzi ko pisi ya Lɨmbɛngɨ-Lotu.

2

Kunzi ugyogyisatʉ ndɛkɛ ɓowonisilo ɓa ɓɔngɔ

1 Ka ɓʉndɛlɨ, ɓogyalandʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ ɓatʉ ndɨ luga ka ɓomikya
Ɓezaleli. Ɓowonisilo ɓa kʉɓɔɓɔkʉ ɓopuponokuto ndɛkɛ luga kunu
ɓɛgɛyɔ. Ɓamakya ndɛkɛ mʉtɨwɨ manyɛ na ma ɓɔngɔ ɓɨpɛlɛ,
ɓamanganya ndɛkɛ Muwonisilo nɨnɔ uhukusa ndɨ, ɓɨmakyɨlya kʉwa ɨɓʉ
ɓamombukwana-daɓʉ ɓi ɓʉnyɛ nɨɓɔ ulumwisogo ndɛkɛ ɓigbatata.
2 Ɓambanzʉ ɓakpʉ ɓʉɓɨɓyaga ndɛkɛ ɓingbooo ka lɨkpʉmʉka lanyɛ.
Ɓɨnaga ndɛkɛ pisi ya lɨngʉnʉ payaya ko bulya kaɓʉ.
3 Kakɨsa kainisoniso na mukumbo, ɓowonisilo ɓa kʉɓɔɓɔkʉ ɓi nɨɓɔ
ɓalyalyaga ndɛkɛ ka gɔngʉ kunu pisi ka ɓabɨbʉ ɓaya ɓɔngɔ-ɓɔngɔ. Luki
limoti, Kunzi umokyoni ndɨ ka mʉkɔmbʉ ndɛlɨ, ɓakolipyigʉ no lumwogo.
4 A ɓɛyɔ, Kunzi kukwilyagʉ ndɨ ɓamalaika nɨɓɔ ɓagya ndɨ ɓʉnyɛ kumbu,
luki limoti, ʉɗɨkɨta ndɨ ka pa ya kigyogyiso. Na kʉ ɓɛyɔ, ɓʉkandaga na
ɓaselegeni kaɓʉndaga lɨsyɛ lɨkɔ ngbanga.
5 Kunzi kakwilyagʉ ndɨ gɔnɨ ɔɓɨlɨ wandɛlɨ kumbu, luki limoti, ulumwis-
aga ndɨ ɓatʉ ɓanyɛ ɓa ɔɓɨlɨ no tumo. Ahukusa ndɨ Nʉa aka mʉkaka nɨnɔ

1:18 1:17-18: Matayɔ 17:1-5; Malɨkɔ 9:2-7; Luka 9:28-35.

aɓɨkyaga ndɨ lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ, pa imoti na ɓatʉ ɓagɔgɔ maɗɨya na ɨka.
6 Kunzi ʉmakyatʉ ndɨ gɔnɨ ɓagʉɗʉ ɓa Sɔdɔmʉ na Gɔmɔlɔ ka mʉngɨmbɔ,
ulumwisogo no ɓuku. Ko pisi yi nɨyɔ, uwonisila ndɨ ɓatʉ ɓa ɓʉnyɛ
likingyosi la nɨlɔ usilya ndɛkɛ.
7 Ahukusa ndɨ mʉtʉ wongbingbili ɓɛyɔ ka Lɔtɨ, nɨnɔ lɨmbɛngɨ
akandɨkanaga ndɨ na yɨgya ya ɓʉɗanda ka ɓatʉ ɓanyɛ.
8 A ɓɛyɔ, ɨyɨ yi nɨnɔ mʉtʉ wongbingbili ikaga ndɨ luga ka ɓatʉ ɓanyɛ,
anɨna, anʉkana masyɛ masɨ nɨmɔ apʉtaga ndɨ lɨmbɛngɨ la ɓʉngbingbili
kakɨ.
9 Kinili, Mombukwono-dosu ibagatʉ ɓɛyɔ okwononi mino kaʉkʉlaga
ka ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓigwinono na ɨyɨ. Luki limoti, a mbɛyɨ
kauɓuulyogo ɓatʉ ɓanyɛ wa aka wa, anaɓʉnda kaugyogyiso ka lɨsyɛ lɨkɔ
mʉkɔmbʉ.
10 Kʉgbɛ, ugyogyiso ndɛkɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓikaga kaɓyɛ tamanaga yanyɛ ya
nzʉyɨ kaɓʉ, ɓanɨna ɓʉngama ka Mombukwono-dosu payaya.

Ɓowonisilo ɓa ɓɔngɔ ɓi nɨɓɔ ɓʉmɨnaga ɓatʉ ɓagɔgɔ payaya, ɓa
ɓakɨbɨnɨka, ɓakɛgʉ na kʉɓangakʉ na ɓatʉ ɓa ɨbɨba ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ. Luki
limoti ɓikaga kaʉtʉmbwa.
11 Gʉtʉgʉ ɓamalaika aka, nɨɓɔ ɓukitogi sɛ ɓowonisilo ɓa ɓɔngɔ ɓi nɨɓɔ
no ngu na ɓututungyo, ɓakakɔgɨgʉ ngbanga ka ɓatʉ ɓa ɨbɨba ɓi nɨɓɔ ikanɨ
kaʉtʉmbwa ko misa ka Mombukwono-dosu.
12 Ɓowonisilo ɓa ɓɔngɔ ɓi nɨɓɔ ɓa mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓanyama nɨɓɔ
ɓakɛgʉ na yimibo, ɓʉɓʉkʉta ndɨ ko bulya kaugwigo ka ɓakpaka aka
na kaʉmwɔgɔ. Ɓatʉmbwaga makpʉmʉka masɨ, gʉtʉgʉ nɨmɔ ɓakibigʉ.
Ɓolumwogo ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓanyama ɓi nɨɓɔ.
13 Ɓugyogyiso ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ɨɓʉ ɓugyogyisaga ndɨ mino
ɓatʉ ɓagɔgɔ. Ɓogwaga magyagya kotulyoso ɓɨngbanganya tamanaga
kaɓʉ yanyɛ na mʉsɨkatʉ. Ɓogwaga magyagya kamʉɓɔɓɔ kanɨ ma na ɨɓʉ
kalyalya, ɓuliki kaɓʉ luga kunu apága suni.
14 Miso kaɓʉ amutumo na tamanaga ya ɓʉɗanda aka ɓɨɗɛ, ɓakupogigʉ
ɨɓʉ kagya ɓʉnyɛ. Ɓuɓulisyogo ɓatʉ nɨɓɔ ɓa na mambɛngɨ ɓipoli. Ɓa gɔnɨ
na mambɛngɨ ma lɨgbʉgbʉ ko bulya mukumbo. Ligbongoni ko Kunzi a
kʉgʉ kaɓʉ!
15 Ɓosoni ndɨ pisi yo ngbingbili, ɓoɓungogo na ɓaɓyɛ nɨyɔ ka Balama,
mika Beoli. Ɨyɨ Balama apaga ndɨ ɓuyi nɨɓɔ ɓapága ndɨ ko bulya
lɨkpʉmʉka lanyɛ.
16 Luki limoti, ɓayoyisa ndɨ ko bulya ɓʉnyɛ kakɨ. A ɓɛyɔ, punda muko
yi nɨnɔ kanzɨnagɨgʉ, apʉnga ndɨ kanzɨna na lɨyʉ abɛ mʉmbanzʉ. Kʉwa
wa gʉ wa, punda yi nɨnɔ apakya ndɨ yɨgya ya ɓungingi ka mugyalandʉ yi
nɨnɔ.
17 Ɓowonisilo ɓa ɓɔngɔ ɓi nɨɓɔ ɓa mʉɗɔngɔnɨ abɛ makpakpa nɨmɔ
mʉfaga. Ɓa gɔnɨ abɛ ɓɛkʉɓa nɨɓayɔ akawɨwɨla na mbumbo. Kunzi
uɓungusyilogoni ndɨ pa ko biti nɨyɔ ɓindengbu-ndengbu.
18 Mʉnzɨna kaɓʉ ikaga nɨmɔ makɨbɨnɨka na nɨmɔ kɛgʉ na ɨzangɨya. Pisi
ka mʉnzɨna mi nɨmɔ, ɓugwisisogo ɓatʉ nɨɓɔ ɓupupogi ɓatʉ ɓanyɛ ka
mʉɗɔngɔ mbɨya ɓɛ ɓiki kagya ɓʉɗanda.
19 Ɓʉɓɨkyaga ɓɛ ɓakʉlɨkanagatʉ ndɛkɛ. Luki limoti, ɨɓʉ
ɓamombukwana-daɓʉ ɓi ɓa ɓosunzu ɓa ɓʉɗanda nɨɓɔ akaulumwisogo.

2:5 2:5 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 6:1–7:24. **2:6 2:6** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 19:24. **2:7 2:7** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 19:1-16. **2:16 2:16** Wanda ka Lɨtatanga 22:4-35.

A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka a musunzu wo luki lasɨ nɨlɔ ikaga na ɨyɨ lɨɗɨta.
20 A ɓɛyɔ, ɓambanzʉ ɓoukogoni ndɨ ka yɨgya yanyɛnyɛ ya ɔɓɨlɨ, pisi kamibo Mombukwono-dosu na Muhukuso kusu ɓɛyɔ ka Yeso-Kilisito. Luki limoti, ɓakɨga ɓata kumbuso ka yɨgya yanyɛ yi nɨyɔ a ndɨ nɨ uɗɨtini yɔ, ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ ɓopipilo na ɨyɨ ika kʉwa wanyɛ kʉgbɛ kakɨtaga nɨnɔ wa mambwa.
21 A gʉtʉgʉ ndɨ ɓɨnza kaiko kanɨ ɓakibigʉ pisi ya ɓungbingbili. Kɛgʉ ndɨ na ɨzangɨya ɓɛ ɓibi, kumbuso yi, ɓasa ɓata mʉtʉʉ motu nɨmɔ ɓʉpá ndɨ.
22 Lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓagya ndɨ, akowonisila lɨngʉnʉ la ligbitoku nɨlɔ aɓɨkyaga ɓɛ: «Ɨnva igilyini kalya mozoyo kakɨ» na: «Ngʉya nɨnɔ apʉnya kaɨsʉkʉsaga, ɨgɨlya ɓata kaituluba ka bʉtʉlʉ.»

3

Mombukwono-dosu igokuto ndɛkɛ

1 Iɓunu ɓawai, balʉwa kamɨ wa yɨɓa kamukpikilyo nɨmʉ. Kʉsɔ wa ɓabalʉwa nɨɓana ɓasɨ ɓaɓa, no ɓi kapa kozuzukiso kʉsɔ kunu tamanaga yanza ka mʉtʉʉ mi nɨmɔ mʉkana ndɨ.
2 Nakapa ambɛ tomononi makpʉmʉka nɨmɔ ɓogyalandʉ ɓotu ɓamʉɓɨkya ndɨ ka ɓʉndɛlɨ. Tomononi gɔnɨ mʉtʉʉ ka Mombukwono-dosu na Muhukuso, nɨmɔ ɓatʉtʉmbwa kunu ɓamʉpá ndɨ.
3 Kambwa wa yasɨ, wiboni ambɛ ka masyɛ ma muliɓo ɓambanzʉ ɓopuponokuto ndɛkɛ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓiko kaɓyɛ mʉsasa kaɓʉ aka ɓamombukwana-daɓʉ ɓi. Ɓamʉtɨbaga ndɛkɛ ɓɨkyaaa,
4 ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Sɨ Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ odokuto ndɛkɛ! A kʉwa yanɨ? A ɓɛyɔ, katʉkya wa aka wa ɓotitosu ɓolumwaga ndɨ mino, makpʉmʉka masɨ a mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ aka yɔ a ndɨ mino wa Kunzi agya ndɨ mino ɔɓɨlɨ.»
5 Ɓakaɓʉsala ka yakɔlyɨ ɓɛ: katʉkya ka ɓʉndɛlɨ, Kunzi agya ndɨ lɨsyɛ na lɨtɔmbʉ pisi ka mʉnzɨna kakɨ aka. Agbanana ndɨ lɨtɔmbʉ no liɓo, amʉmʉla kʉwa ndɨ lɨtɔmbʉ lugo wo liɓo.
6 Kunzi olumwisaga ndɨ ɔɓɨlɨ wandɛlɨ no liɓo li nɨlɔ gɔnɨ lɔ, pisi ko tumo yidingi.
7 Pisi ka mʉnzɨna mi nɨmɔ gɔnɨ mɔ, Kunzi obisoni lɨsyɛ na ɔɓɨlɨ wa lɨsyɛ li nɨlɨ alɔngɔ ka lɨsyɛ li nɨlɔ akɔ ndɛkɛ mino ngbanga ka ɓatʉ ɓa ɓʉnyɛ. Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, lɨsyɛ na ɔɓɨlɨ agbʉndɨkana ndɛkɛ no ɓuku.
8 Luki limoti, iɓunu ɓawai, makoɓusolonitɔgʉ ɓɛ: ka Mombukwono-dosu, lɨsyɛ limoti a mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓyanga ɛlɔfʉ yimoti na ɓyanga ɛlɔfʉ yimoti a mʉɗɔngɔnɨ abɛ lɨsyɛ limoti.
9 Mombukwono-dosu kɛgʉ kolipyo katulyoso agʉmɛ kakɨ ɓɛyɔ ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨmaga mino. Luki limoti, a na lɨmbɛngɨ lɨnda na iɓunu kyɛ kɛgʉ kapa ɓɛ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka oɓungogitɔ. Apaga ɓɛ ɓatʉ ɓasɨ ɓopupi ka ɓʉnyɛ.
10 Lɨsyɛ ka Mombukwono-dosu odoku ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mʉtʉ wo kuɓakʉ odogoku mino. Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, lɨsyɛ olimika ndɛkɛ na mungbi, makpʉmʉka masɨ nɨmɔ anzɛgɛ kʉ, agbʉndɨkana no ɓuku ɓingbiii, ɔɓɨlɨ na masɨ nɨmɔ a kʉsɔ yi olumwogo.
11 Yɛkɨ masɨ igyonosa ndɛkɛ ɓɛyɔ, okwononi ɓɛ yɨgya kunu iki sɛ kʉwa ɓʉnɨ? Okwononi ɓɛ yɨgya kunu iki yotu na yakɨgʉmya ko Kunzi,

---

2:22 2:22 Wanda ka Mogbitoku 26:11.

12 manaɓʉndaga lisyɛ ko Kunzi na kagya yasɨ ambɛ oduku ɓɨkwa. Ka
lisyɛ li nɨlɔ, ɓuku agbʉnda ndɛkɛ kʉgʉ wa lisyɛ wasɨ, na makpʉmʉka masɨ
nɨmɔ anzɛgɛ kʉgʉ wa lisyɛ apyɛ ɓɨgbatata.
13 Luki limoti, kaɓyɛnɛnɛ na agʉmɛ ko Kunzi, takaɓʉndaga lisyɛ na ɔɓɨlɨ
wambɨya, kʉ ɓungbingbili ika ndɛkɛ mino.
14 Kinili, iɓunu ɓawai, yɛkɨ makaɓʉndaga lisyɛ li nɨlɔ, gyoni ngu kunu
yasɨ kaiko ɓanza nɨ makɛgʉ na ɨɗa ko misa ko Kunzi, miko ka mazɨyɔ na
ɨyɨ.
15 Wiboni sɛ ambɛ limbɛngɨ linda ko Mombukwono-dosu nɨ pisi ya
muhukuso kunu. A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ momosu mʉpaka ɓɛyɔ ka Pɔlɔ
amukpikilya ndɨ gɔnɨ mino kaɓyɛnɛnɛ na yimibo yi nɨyɔ Kunzi apá ndɨ.
16 Okpikaga ndɨ ɓɛyɔ ka ɓabalʉwa ɓasɨ nɨɓɔ a ndɨ kanzɨna mino ko bulya
yi nɨyɔ. Kʉsɔ wa ɓabalʉwa ɓi nɨɓɔ, atʉ na ɓapa ɓayagɔ nɨɓayɔ a ɓayapʉpʉ
kotombisyo. Ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ na yimibo na nɨɓɔ ɓakɛgʉ ɓakigwinonogo
ɓɨnza ka baya ɓoyikosogo isi yi mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓoyikosogo gɔnɨ mino
ɓapa ɓayagɔ ɓaya Moɓiso Motu. Nɨyɔ ɓagyaga ɓɛyɔ, ɓɨpʉtaga ɨɓʉ
ɓamombukwana-daɓʉ ɓi.
17 Iɓunu ɓawai, mbɨya wanʉ, mibini iɓunu lɨkpʉmʉka li nɨlɨ. Wiminy-
onito nɛkɨ, kyɛ ɓʉnyɛ ka ɓatʉ ɓanyɛ kamuɓungusogonitɔgʉ. Wikoni kʉwa
ɓingbufu ka baya.
18 Widukulogoni kopingo aka ka ɨzɨyɔ na kamibo Mombukwono-dosu
na Muhukuso kusu Yeso-Kilisito. Ɨbɨba kʉ kakɨ, katʉkya mbɨya wanʉ na
kadwɛ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! A asɨ ɓɛyɔ aka yɔ.

3:13 3:13 Wanda ka Isaya 65:17; 66:22.

Balʉwa wa mambwa ka nɨnɔ Yuani akpika ndɨ Lɨkpʉmʉka la mambwa

Balʉwa wa mambwa nɨnɔ Yuani akpika ndɨ nɨmʉ. Yuani okpikatʉ ndɨ mbɛyɨ kɨtaɓʉ yagɔgɔ, kʉ anzɨna ndɨ mino ko bulya ɔɓɨlɨ ka Yeso ka lɨtɔmbʉ. Kɨtaɓʉ yi nɨ: «Mongoni Manza ɓɛyɔ Yuani okpika ndɨ mino.» Kumbusa wa nɨyɔ, ukpika ndɨ gɔnɨ ɓabalʉwa ɓagɔgɔ ɓaɓa.

Ka ɓongbingo ɓemoti-ɓemoti, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓʉɓɔgɔ ndɨ ɓambanzʉ ɓɛ Yeso-Kilisito nɨnɔ odoku ndɨ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ kaiko mikya ɓambanzʉ kɛgʉ Miko-Kunzi. Ɓaɓɨkyagatʉ ndɨ gɔnɨ ɓɛ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka akwanana kagya ɓɛyɔ aka yɔ opo mino, Kunzi kɨnɨgʉ abɛ kagya ɓʉnyɛ.

Kinili, Yuani ukpikilya ndɨ Ɓakilisito kaʉtʉmbʉlyaga ɓɛ Yeso nɨ wanɨ. Ʉɓɨkya gɔnɨ ɓɛ a lɨngʉnʉ ɓɛ ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ atʉ, uwonisa ndɨ gɔnɨ pisi tino yɔ mʉmbanzʉ akwanana mino kainiso na ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ. Pisi yi nɨ mʉtʉ wasɨ nɨnɔ aɓɨnɨkyana Yeso, inisanatʉ na ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ. Omotiloku kaʉɓɨkya ɓambanzʉ ɓɛ okwononi kamatɨkana no Kunzi pa imoti no Mikakɨ ɓɛyɔ ka Yeso. Okwononi gɔnɨ kapa Kunzi na kaʉpa ɓakilisito ɓagɔgɔ ɓasɨ. Ɓakagya ɓɛyɔ, ɓiko lɨmbɛngɨ ɓɨdɛɛ ɓɛ ɓinisanatʉ na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Lɨkpʉmʉka ko Kunzi apága ɔɓɨlɨ *1:1-4*
Tokpokyonini ka ɓʉngbanganya *1:5–2:6*
Mʉtʉʉ mambɨya *2:7-17*
Ɓomuyoniso ka Kilisito, na ɓomiko Kunzi *2:18–3:10*
Sɨpananisɔ luga kunu *3:11–4:21*
Kopupo tutungyo ka makpʉmʉka ma lɨtɔmbʉ *5:1-21*

Mʉnzɨna ko Kunzi apága ɔɓɨlɨ

1 Takamukpikilyo balʉwa yi nɨmʉ ko bulya Mʉnzɨna nɨmɔ apága ɔɓɨlɨ, nɨmɔ a ndɨ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ. Tʉkanatʉ ndɨ Mʉnzɨna mi nɨmɔ, tɨna, tanda ɓizumuuu, tavɨlaga na maɓɔkʉ.

2 Ngbingo nɨnɔ ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ ipupisa ndɨ mino, tamɨnatʉ ndɨ. Kinili, takaamalya ɓʉdɛmʉ ɓi, kamʉɓɨkyaga mongoni mi nɨmɔ ma ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ a ndɨ pa imoti na Baba, nɨnɔ ipupisa ndɨ kusu.

3 Nɨlɔ tɨna ndɨ, tʉkana, ilu kʉwa lɔ takamʉɓɨkyaga iba wikoni gɔnɨ na yʉkanana na iɓusu. Wɨna sɛ, yʉkanana kusu a nɨyɔ ta mino pa imoti na Ɓababa no Mikakɨ ɓɛyɔ ka Yeso-Kilisito.

4 Iɓusu, takamukpikilyo lɨkpʉmʉka li nɨlɨ kyɛ magyagya kusu ogwononi ɓɨgbɨya-gbɨya.

Kunzi nɨ ɓʉngbanganya

5 Mongoni mi nɨmɔ tʉkana ndɨ na Yeso-Kilisito nɨma, imu mɔ tamʉɓɨkyaga ɓɛ Kunzi nɨ ɓʉngbanganya, kʉsɔ kakɨ, kɛgʉ gʉtʉgʉ no mikyo biti aka.

6 Takoɗongyo ambɛ ta na yʉkanana na ɨɓʉ, luki limoti kanɨ takak-pakyana ko biti, takaɓɨkya ɓɔngɔ na yɨgya kusu kɛgʉ ya lɨngʉnʉ.

7 Luki limoti, takiko kakpakyana ka ɓʉngbanganya, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kunzi mombukwana-dakɨ yi o mino ka ɓʉngbanganya, tiko na yʉkanana luga kusu, ɓangʉ ko Mikakɨ Yeso asʉkʉsa ɓʉnyɛ kusu ɓasɨ.

8 Takaɓiɨkya ambɛ takagyagigʉ ɓʉnyɛ, iba takaiɓɔ niɨ iɓusu aka, lingʉnʉ
kɛgʉ kʉsɔ kusu.
9 Luki limoti, takatwiɨlyaga Kunzi ɓʉnyɛ kusu ɓiɨngbanganya, atiɨpiɨlyatʉ,
atiɨsʉkʉsa ɓʉnyɛ kusu ɓasiɨ, kyɛ a wongbingbili na waliɨngʉnʉ.
10 Takaɓiɨkya ambɛ takagyagigʉ ɓʉnyɛ, iba takaitiso Kunzi mʉtʉ
waɓɔngɔ, niɨyɔ akowonisilo ɓɛ liɨkpʉmʉka kakiɨ kɛgʉ kʉsɔ kusu.

2

Kilisito nɔ atiɨmamalyaga

1 Ɓomikamiɨ, nakamukpikilyo liɨkpʉmʉka li niɨli, kyɛ makogwonitɔgʉ ka
ɓʉnyɛ. Luki limoti, mʉmbanzʉ kogwo, tatʉ na mʉtʉ yi ninɔ atiɨmamalyaga
kambwa ka Baba. Ɨyiɨ niɨ Yeso-Kilisito, mʉtʉ wongbingbili.
2 A ɓɛyɔ, iɨpá ndiɨ abɛ apɛpɛ ko bulya mʉpiɨlya ma ɓʉnyɛ kusu. Kɛgʉ asiɨ
ɓʉnyɛ kusu aka, luki limoti ko bulya niɨɓɔ ka ɓatʉ ɓasiɨ.
3 Kika niɨ tagyagatʉ mʉtʉʉ ko Kunzi, takwanana kaɓiɨkya ɓiɨngbanganya
ambɛ tamibagatʉ.
4 Mʉmbanzʉ kaɓiɨkya ɓɛ amibatʉ Kunzi, luki limoti niɨ kɛgʉ kagya mʉtʉʉ
kakiɨ, a mʉtʉ waɓɔngɔ, liɨngʉnʉ kɛgʉ kʉsɔ kakiɨ.
5 Luki limoti, ninɔ oɓuulyogo liɨkpʉmʉka ko Kunzi, siɨpananiɨsɔ ko Kunzi
a sakipiko kʉsɔ kakiɨ. Takwanana kaiba yʉkanana kusu no Kunzi ko pisi
yi niɨyɔ.
6 Mʉtʉ wasiɨ ninɔ aɓiɨkya ɓɛ ta na yʉkanana no Kunzi, ɔɓiɨli kakiɨ
okwononi kaika mʉɗɔngɔniɨ abɛ ninɔ ka Yeso ndiɨ.

Mʉtʉʉ mambiɨya

7 Iɓunu ɓawaiaaa, kɛgʉ mʉtʉʉ mambiɨya mɔ nakamukpikilyo, luki
limoti, a niɨmɔ mandɛliɨ katʉkya ka mʉpʉnganagiɨ aka ndiɨ. Mʉtʉʉ mandɛliɨ
mi niɨmɔ niɨ liɨkpʉmʉka niɨlɔ mʉkana ndiɨ.
8 Luki limoti, nakamukpikilyo mʉtʉʉ mambiɨya, niɨmɔ liɨngʉnʉ li
akainisono kʉsɔ ka Kilisito na kʉsɔ kunu gɔniɨ. A ɓɛyɔ, biti akakiɨtaga,
ɓʉngbanganya ɓa liɨngʉnʉ a kʉwa kanzɛ ka ɔɓiɨli kunu.
9 Mʉtʉ yi ninɔ oɗongyogo kaɓiɨkya ɓɛ a ka ɓʉngbanganya, luki limoti,
anamʉya mamakiɨ, a mbɛyiɨ asiɨ ko biti aka.
10 Niɨnɔ apaga mamakiɨ, a ka ɓʉngbanganya, kɛgʉ no luki kʉsɔ kakiɨ niɨlɔ
akwanana mino kamakya mʉmbanzʉ ka ɓʉnyɛ.
11 Luki limoti, niɨnɔ amiɨnaga mamakiɨ no miso mopi, a ko biti. Ak-
pakyanaga ko biti niɨ kɛgʉ kaiba ɓɛ akaiɨnda yaniɨ, kyɛ biti apiyosoni miso
ɓipi.
12 Nakamukpikilyo iɓunu ɓomikamiɨ, kyɛ Kunzi amupilyoni ndiɨ ɓʉnyɛ
kunu ko lino ka Yeso.
13 Nakamukpikilyo iɓunu ɓababa, kyɛ mamibatʉ mʉtʉ yi niɨnɔ a
ndiɨ katʉkya ka mʉpʉnganagiɨ. Nakamukpikilyo iɓunu ɓawanza, kyɛ
mandungulyogoni Mumuyoniso.
14 Namukpikilya ndiɨ iɓunu ɓomiki, kyɛ mamibatʉ Baba. Namukpikilya
ndiɨ iɓunu ɓababa, kyɛ mamibatʉ mʉtʉ yi niɨnɔ a ndiɨ katʉkya ka
mʉpʉnganagiɨ. Namukpikilya ndiɨ iɓunu ɓawanza, kyɛ ma no ngu:
liɨkpʉmʉka ko Kunzi a kʉsɔ kunu, mandungulyogoni gɔniɨ Mumuyoniso.
15 Makaponitɔgʉ ɔɓiɨli, gʉtʉgʉ makpʉmʉka niɨmɔ a kʉsɔ yi. Mʉmbanzʉ
kapa ɔɓiɨli, kakwananigʉ ɓata kapa Obosu.
16 A ɓɛyɔ, makpʉmʉka masiɨ mi niɨma a ma ɔɓiɨli: mʉsasa manyɛ, mʉsasa
ma makpʉmʉka niɨmɔ tiɨnaga no miso na yiɨbiɨba ko bulya mukumbo. Masiɨ
mi niɨma kotukyokugʉ ka Baba, luki limoti, otukyoku ka ɔɓiɨli.

17 Ɔɓɨlɨ na mʉsasa kakɨ akɨtagatʉ, luki limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ agyaga sɨpananɨsɔ ko Kunzi a na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

Mumuyoniso ka Kilisito

18 Ɓomikamɨ, ngbingo wa muliɓo kʉwa nɨmʉ. Mʉkanatʉ ndɨ ɓanaɓɨkya ɓɛ mumuyoniso ka Kilisito akodoku. Luki limoti, mbɨya wanʉ, ɓomuyoniso ka Kilisito ɓakpʉ ɓopuponini ɓi. Ta kʉwa kaiba ambɛ ngbingo wa muliɓo a kʉwa ɓuwobi.

19 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓopupa ndɨ luga kusu, luki limoti, ɓakɛgʉ ndɨ pa imoti na iɓusu. Ɓakika ndɨ pa imoti na iɓusu, iba ɓakatɨsagʉ ndɨ. Luki limoti, ɓatɨsa ndɨ kyɛ inisoni ɓɨngbanganya ɓɛ ɓakɛgʉ ndɨ pa imoti no iɓusu.

20 Luki limoti, iɓunu, ma ɓutumo na Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨlɔ Kilisito amʉpá ndɨ. Kinili, iɓunu ɓasɨ mibagatʉ lɨngʉnʉ.

21 Kika nɛkɨ nɨ namukpikilyi, kɛgʉ ɓɛkyɛ makibogigʉ lɨngʉnʉ, luki limoti, a kyɛ mibagatʉ. Mɨbagatʉ gɔnɨ ɓɛ ɓɔngɔ kopupogigʉ ka lɨngʉnʉ.

22 Wanɨ sɛ kʉwa nɔ a mʉtʉ waɓɔngɔ? A mʉtʉ yi nɨnɔ anganyaga ɓɛ Yeso kɛgʉ Kilisito. Mʉtʉ yi nɨnɔ a mumuyoniso ka Kilisito, amanganyaga Baba no Miki.

23 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ amanganyaga Miki, amanganyaga gɔnɨ Baba. Nɨnɔ abaɨlyaga Miki, abaɨlyaga gɔnɨ Baba.

24 Kinili, ɓuulyogoni ka mambɛngɨ kunu mʉtʉʉ nɨmɔ mʉkana ndɨ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ. Makoɓuulyo mʉtʉʉ mi nɨmɔ, mika ndɛkɛ gɔnɨ iɓunu kʉsɔ ko Miki na kʉsɔ ka Baba.

25 Luki nɨlɔ Kilisito atɨwanyaga ndɨ nɨ ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

26 Namukpikilya ndɨ nɨlɔ ko bulya ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɨsaga kamʉɓɔ.

27 Luki limoti, Kilisito amʉpátʉ ndɨ iɓunu Lɨmbɛngɨ kakɨ, Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ a kʉsɔ kunu, makɛgʉ ɓata na mʉsasa ɓɛ mʉmbanzʉ amuwonisilo. A ɓɛyɔ, Lɨmbɛngɨ owonisilaga masɨ: owonisilaga lɨngʉnʉ, kɛgʉ ɓɔngɔ. Kinili, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ amuwonisila ndɨ mino, wikoni kʉsɔ ka Kilisito.

28 Mbɨya wanʉ, ɓomikamɨ, wikoni kʉsɔ kakɨ iba takikonitɔ na kʉɓangakʉ ngbingo yi nɨnɔ opuponoku ndɛkɛ mino. Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, takɨmʉkanɨgʉ ndɛkɛ suni kambwa kakɨ.

29 Mɨbagatʉ ɓɛ Kilisito a wongbingbili, yɛkɨ a ɓɛyɔ, makwanana gɔnɨ kaiba ɓɛ mʉtʉ wasɨ nɨnɔ agyaga ɓungbingbili a miko Kunzi.

3

Ta ɓomiko Kunzi

1 Winoni ɓɛyɔ Baba atɨpa ndɨ mino! Sɨpananɨsɔ kakɨ a sidingi kʉgbɛ, kinili ɓatɨmakaga ɓɛ ɓomiko Kunzi. A ɓɛyɔ, ta ɓomikakɨ aka ɓɨkpɛ. Kika nɨ ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ ɓakatimibigʉ, a kyɛ ɓakamibagʉ ndɨ Kunzi.

2 Iɓunu ɓawaiaaa, mbɨya wanʉ, ta ɓomiko Kunzi, ɓɛyɔ tika ndɛkɛ mino kanibisikonigʉ mbɛyɨ ɓɨngbanganya. Luki limoti, takaiba ambɛ ngbingo yi nɨnɔ Kilisito opuponoku ndɛkɛ mino, tɨita kʉwa ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨyɨ, kyɛ tamɨna ndɛkɛ ɓɛyɔ aka yɔ o mino.

3 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ a na mʉtamanagɨ mi nɨma kʉsɔ ka Kilisito, iɓuɓisaga ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi ɓitu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kilisito o mino.

4 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ agyaga ɓʉnyɛ, oɓunogo mʉtʉʉ ko Kunzi, kyɛ kagya ɓʉnyɛ nɨ koɓuno mʉtʉʉ.

5 Miba ɓɨnza ɓɛ Kilisito odoku ndɨ katʉmba ɓʉnyɛ, wɨna sɛ ɓʉnyɛ kɛgʉ kʉsɔ kakɨ.

6 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ʉkananaga na ɨyɨ, kagyagɨgʉ ɓata ɓʉnyɛ. Luki limoti,
nɨnɔ akpakpɨkanaga na ɓʉnyɛ, owonisaga ɓɛ kamɨnagʉ ndɨ, kamibagʉ
ɓɛgɛyɔ.
7 Ɓomikamɨ, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kamuɓonitɔgʉ! Mʉtʉ
yi nɨnɔ agyaga lɨkpʉmʉka longbingbɨli, ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi a
wongbingbɨli mʉɗɔngɔnɨ abɛ Kilisito.
8 Nɨnɔ agyaga ɓʉnyɛ a mika-mumuyoniso, kyɛ mumuyoniso apʉnga ndɨ
kagya ɓʉnyɛ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ aka. Kinili, Miko-Kunzi odoku ndɨ
kʉwa ɨyɨ kapʉta ligubo ka mumuyoniso.
9 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ iitoni miko-Kunzi, kakpakpɨkanagɨgʉ ɓata na ɓʉnyɛ,
kyɛ ngu ko Kunzi nɨyɔ apága ɔɓɨlɨ akagya ligubo kʉsɔ kakɨ. Kakwananɨgʉ
ɓata kagya ɓʉnyɛ kyɛ a kʉwa miko Kunzi.
10 Ɓomiko Kunzi ɓa di na ɓomiko mumuyoniso ko pisi yi nɨyɨ: Mʉtʉ wasɨ
nɨnɔ kagyagɨgʉ lɨkpʉmʉka longbingbɨli, ikanɨ nɨnɔ kapagɨgʉ mamakɨ, kɛgʉ
ɨyɨ miko Kunzi.

Mʉtʉʉ ko bulya sɨpananɨsɔ

11 A ɓɛyɔ, mʉtʉʉ nɨmɔ mʉkana ndɨ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ nɨma:
topononinɨ.
12 Takikonitɔgʉ abɛ Kaina nɨnɔ amwɔ ndɨ mamakɨ, a ndɨ ɨyɨ mika-
mumuyoniso. Amwɔ ndɨ ko bulya ɨkɨ? Kyɛ yɨgya kakɨ a ndɨ yanyɛ, nɨyɔ ka
mamakɨ yo ngbingbɨli.
13 Ɓomika-mamaaa, ɔɓɨlɨ kiko kamʉmʉya, kamumbongonitɔgʉ.
14 Takaiba ambɛ topupogoni ka kukwakʉ, togulya ka ɔɓɨlɨ. A
ɓɨngbanganya kyɛ tʉpagatʉ ɓomomosu. Mʉmbanzʉ kiki na sɨpananɨsɔ,
a mbɛyɨ ɨyɨ ka kukwakʉ aka.
15 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ andaga mamakɨ na miso mopi, a mʉmwɔmwɔ. Wɨna
sɛ, mibagatʉ ɓɨnza ɓɛ gʉtʉgʉ mʉmwɔmwɔ ɓemoti aka kɛgʉ na ɔɓɨlɨ wa
ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
16 Tiba ndɨ ɓɛ sɨpananɨsɔ nɨ ɨkɨ ko pisi yi nɨyɨ: Kilisito apá ndɨ ɔɓɨlɨ kakɨ
ko bulya kusu. Takwanana nɛkɨ gɔnɨ ɨɓusu kaiko ɓakɨtʉlya kapá ɔɓɨlɨ kusu
ko bulya ka ɓomomosu.
17 Kika nɨ mʉtʉ ɓemoti a na lɨngama, anamɨna mamakɨ ka yangya luki
limoti nɨ lɨmbɛngɨ kɛgʉ kadwa, mʉtʉ yi nɨnɔ akwananatʉ kaɓɨkya ɓɛ
apatʉ Kunzi?
18 Ɓomikamɨ, sɨpananɨsɔ kusu kikonitɔgʉ ka mʉnzɨna manzanza aka.
Luki limoti, okwononi ɓɛ iki sa lɨngʉnʉ, aninisono ka yɨgya.

Kakpʉɗa Kunzi nɨ takɛgʉ na kʉɓangakʉ

19 Takagya ɓɛyɔ, tinisono ɓɛ ta ɓatʉ ɓa lɨngʉnʉ. Mambɛngɨ kusu ika na
mazɨyɔ kambwa ko Kunzi.
20 Gʉtʉgʉ lɨmbɛngɨ kusu katɨsʉngʉlya, takaiba ambɛ Kunzi a mudingɨ
kakɨtaga nɨlɔ lɨmbɛngɨ o mino katɨsʉngʉlya, ɨbaga makpʉmʉka masɨ.
21 Ɨɓunu ɓawaiaaa, lɨmbɛngɨ katisungulyi, takpʉɗa Kunzi nɨ takɛgʉ na
kʉɓangakʉ.
22 Kʉwa wa, atɨpátʉ masɨ nɨmɔ tiko kakʉnga kyɛ takagya mʉtʉʉ kakɨ,
tanagya nɨlɔ aɓosɨlogo.
23 Mʉtʉʉ mi nɨmɔ a ɓɛ taɓɨnɨkyanɨ lino ko mikakɨ ɓɛyɔ ka Yeso-Kilisito,
tapanana ɓɛyɔ Kilisito aɓɨkya ndɨ mino.
24 Mʉtʉ yi nɨnɔ agyaga mʉtʉʉ ko Kunzi ikaga kʉsɔ ko Kunzi, Kunzi kʉsɔ
kakɨ. Tibaga ambɛ Kunzi ikaga kʉsɔ kusu, pisi ka Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨlɔ atɨpá
ndɨ.

4

Takwanana kaibo Lɨmbɛngɨ ko Kunzi lɨkɨ?

1 Iɓunu ɓawaiaaa, makuɓinikyononitɔgʉ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓaɓɨkyaga ɓɛ ɓa na Lɨmbɛngɨ ko Kunzi. Luki limoti, kpimonito mbɛyɨ mʉnzɨna kaɓʉ ɓɨnza, kaiba ɨkanɨ lɨmbɛngɨ li nɨlɔ ɓa nolu apʉnya ko Kunzi. A ɓɛyɔ, ɓogyalandʉ ɓa ɓɔngɔ ɓakpʉ ɓomisikononi ka ɔɓɨlɨ ɓingbwi.

2 Makwanana kaiba Lɨmbɛngɨ ko Kunzi ko pisi yi nɨyɨ: mʉtʉ wasɨ nɨnɔ aɓɨkyaga ɓɛ Yeso-Kilisito ɨɨta ndɨ mʉmbanzʉ abɛ iɓusu, mʉtʉ yi nɨnɔ a na Lɨmbɛngɨ ko Kunzi.

3 Luki limoti, nɨnɔ kɛgʉ kabaɨlya Yeso-Kilisito ɓɛyɔ, kɛgʉ na Lɨmbɛngɨ ko Kunzi, luki limoti, a na nɨlɔ ka mumuyoniso ka Kilisito. Mʉkanatʉ ndɨ ɓɛ mumuyoniso ka Kilisito odokuto. Mbɨya wanʉ, a kʉwa ka ɔɓɨlɨ.

4 Luki limoti, iɓunu ɓomikamɨ, ma ɓomiko-Kunzi, mundungulyogoni ɓogyalandʉ ɓa ɓɔngɔ: A ɓɛyɔ, Lɨmbɛngɨ nɨlɔ a kʉsɔ kunu, a no ngu kʉgbɛ kakɨtaga nɨlɔ a kʉsɔ ka ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ.

5 Ɓogyalandʉ ɓa ɓɔngɔ ɓa ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ, kinili, mʉnzɨna kaɓʉ a nɨmɔ ma ɔɓɨlɨ. Ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ ɓɔ ɓʉmʉkanaga.

6 Luki limoti, iɓusu ta ɓomiko-Kunzi. Mʉtʉ yi nɨnɔ amibaga Kunzi atɨmʉkanagatʉ. Nɨnɔ kamibogigʉ, katɨmʉkanagigʉ. Tibaga Lɨmbɛngɨ la lɨngʉnʉ na nɨlɔ la kʉɓɔɓɔkʉ ko pisi yi nɨyɔ.

Kunzi nɨ sɨpananɨsɔ

7 Iɓunu ɓawaiaaa, topononini, kyɛ sɨpananɨsɔ otukyoku ko Kunzi. Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ a na sɨpananɨsɔ a miko Kunzi, amibagatʉ gɔnɨ Kunzi.

8 Nɨnɔ kɛgʉ na sɨpananɨsɔ kamibigʉ Kunzi, kyɛ Kunzi nɨ sɨpananɨsɔ.

9 Wɨna ɓɛyɔ Kunzi atiwonisila ndɨ mino sɨpananɨsɔ kakɨ: atikoku ndɨ Mikakɨ wa ɓemoti ka ɔɓɨlɨ, ɓɛ kyɛ tinisoni na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ ko pisi kakɨ.

10 Sɨpananɨsɔ si nɨsɔ, kɛgʉ ɓɛ iɓusu ɓɔ tapa ndɨ Kunzi, luki limoti, ɨyɨ nɔ atɨpa ndɨ, atikoku ndɨ Mikakɨ abɛ apɛpɛ ko bulya mʉpɨlya ma ɓʉnyɛ kusu.

11 Iɓunu ɓawaiaaa, kika nɨ Kunzi atɨpa ndɨ ɓɛyɔ, takwanana gɔnɨ iɓusu kapanana.

12 Mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kanaminigʉ Kunzi. Kika nɨ takapanana luga kusu, Kunzi a kʉsɔ kusu, sɨpananɨsɔ kakɨ a gɔnɨ sakipiko kʉsɔ kusu.

13 Tibaga ambɛ ta kʉsɔ ko Kunzi, ɨyɨ kʉsɔ kusu ko pisi yi nɨyɨ: Atipóni ndɨ Lɨmbɛngɨ kakɨ.

14 Iɓusu, tɨnatʉ ndɨ, ta ɓadɛmʉ ambɛ Baba atikoku ndɨ Mikakɨ ɓɛ iki Muhukuso wa ɔɓɨlɨ.

15 Mʉtʉ yi nɨnɔ aɓɨkyaga ɓɛ Yeso nɨ Miko-Kunzi, Kunzi a kʉsɔ kakɨ, ɨyɨ kʉsɔ ko Kunzi.

16 Iɓusu, tiboni, tabaɨlya ambɛ Kunzi atɨpatʉ.

Kunzi nɨ sɨpananɨsɔ. Mʉtʉ yi nɨnɔ a ka sɨpananɨsɔ, a kʉsɔ ko Kunzi, Kunzi kʉsɔ kakɨ.

17 Kika nɨ sɨpananɨsɔ a sakipiko kʉsɔ kusu, takikigʉ ndɛkɛ na kʉɓangakʉ ka lɨsyɛ la mʉngɨmbɔ. A ɓɛyɔ, kyɛ ɔɓɨlɨ kusu kʉnʉ kusili wa mɔnɨ, akaɓyɛnɛnɛ na nɨnɔ ka Yeso-Kilisito.

18 Kʉɓangakʉ kikogigʉ ka sɨpananɨsɔ, luki limoti, sɨpananɨsɔ sa lɨngʉnʉ okpumyogo kʉɓangakʉ. Mʉmbanzʉ ikaga na kʉɓangakʉ nɨ akaɓʉnda yigyogyiso. Nɨnɔ ikaga na kʉɓangakʉ, kɛgʉ wa kipiko ka sɨpananɨsɔ sa lɨngʉnʉ.

19 Iɓusu ta na sɨpananɨsɔ, kyɛ Kunzi nɔ atɨpa ndɨ ka mambwa.

20 Mʉmbanzʉ kaɓɨkya ɓɛ apagatʉ Kunzi, amʉya sɛ mamakɨ, mʉtʉ yi nɨnɔ a na ɓɔngɔ. A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kamʉya mamakɨ nɨnɔ akamɨna, kakwananɨgʉ kapa Kunzi nɨnɔ kamɨnagɨgʉ.
21 Mʉtʉʉ nɨmɔ Kilisito atɨpá ndɨ nɨma: mʉtʉ yi nɨnɔ apaga Kunzi okwononi gɔnɨ kapa mamakɨ.

5

Baya apága ɨbɨba ka ɔɓɨlɨ

1 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ abaɨlyaga ɓɛ Yeso nɨ Kilisito, mʉtʉ yi nɨnɔ a miko-Kunzi, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ apaga baba, ʉpagatʉ gɔnɨ ɓomikakɨ.
2 Takwanana kaiba ambɛ tʉpagatʉ ɓomiko-Kunzi ko pisi nɨyɨ: Takiko kapa Kunzi na kagya mʉtʉʉ kakɨ.
3 A ɓɛyɔ, takiko kapa Kunzi isi ɓɛ takagya mʉtʉʉ kakɨ. Mʉtʉʉ kakɨ kɛgʉ mapʉ,
4 kyɛ ɓomiko Kunzi ɓasɨ ɓandungulyogoni ɔɓɨlɨ. Tandʉngʉlyaga ɔɓɨlɨ pisi ka baya kusu.
5 Wanɨ sɛ nɔ akwanana kandʉngʉlyaga ɔɓɨlɨ? A mʉtʉ yi nɨnɔ aka nɔ aɓɨnɨkyana ɓɛ Yeso nɨ Miko-Kunzi.

Ɓadɛmʉ ka Yeso-Kilisito

6 Yeso-Kilisito odoku ndɨ pisi ko lɨɓo na ɓangʉ. Kodokugʉ ndɨ asɨ pisi ko lɨɓo aka, luki limoti, odoku ndɨ gɔnɨ pisi ka ɓangʉ. Lɨmbɛngɨ-Lotu a dɛmʉ wa lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, kyɛ Lɨmbɛngɨ lɨ nɨlɔ nɨ lɨngʉnʉ.
7 A ɓɛyɔ, ɓadɛmʉ ɓa ɓasaa:
8 Lɨmbɛngɨ, lɨɓo na ɓangʉ*. Ɨɓʉ ɓasɨ ɓasaa ɓa ɓakʉkanana.
9 Kika kanɨ tabaɨlyagatʉ ɓʉdɛmʉ ka ɓambanzʉ, a ɓɛyɔ, tabaɨlyagatʉ gɔnɨ ɓʉdɛmʉ ko Kunzi nɨɓɔ a na ɨzangɨya kakɨtaga. A ɓʉdɛmʉ nɨɓɔ Kunzi apupilya ndɨ Mikakɨ.
10 Mʉmbanzʉ kaɓɨnɨkyana Miko-Kunzi kikigʉ ɓata na ɓotumo ka ɓʉdɛmʉ ɓi nɨɓɔ. Luki limoti, nɨnɔ kaɓɨnɨkyanagʉ Kunzi, akaitiso ɨyɨ Kunzi mʉtʉ waɓɔngɔ, kyɛ kabaɨlyagʉ ndɨ ɓʉdɛmʉ nɨɓɔ Kunzi apupilya ndɨ Mikakɨ.
11 Ɓʉdɛmʉ ɓi a ɓɛ: Kunzi atipóni ndɨ ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Mikakɨ nɔ a pisi kadwɛ ka ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ.
12 Mʉtʉ yi nɨnɔ a no Miki, a na ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ, nɨnɔ kɛgʉ no Miko-Kunzi, kɛgʉ na ɔɓɨlɨ.

Ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ

13 Namukpikilyo iɓunu nɨɓɔ maɓɨnɨkyana lino ko Miko-Kunzi lɨkpʉmʉka li nɨlɨ, iba kyɛ wiboni ɓɛ ma na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
14 Iɓusu takwanana kaɨgʉmya ko Kunzi nɨ takɛgʉ na kʉɓangakʉ: tibagatʉ ambɛ takakʉnga lukɨ, kaɓyɛnɛnɛ na sɨpananɨsɔ kakɨ, atɨmʉkanatʉ.
15 Tibatʉ ambɛ ʉkanagatʉ likungoni kusu. Kinili, takwanana gɔnɨ kaiba ambɛ atɨpátʉ masɨ nɨmɔ takʉngaga.
16 Kika nɨ mʉmbanzʉ aminini mamakɨ nɨ anagya ɓʉnyɛ nɨɓɔ kakwananɨgʉ kamakya ka kukwakʉ, okwononi ɓɛ alʉmbɨlyɨ mamakɨ yi nɨnɔ. Kunzi ahukusatʉ, kika nɨ a lɨngʉnʉ ɓɛ ɓʉnyɛ kakɨ kakwananɨgʉ kamakya ka kukwakʉ. A ɓɛyɔ, atʉ na ɓʉnyɛ nɨɓɔ amakyaga ka kukwakʉ, luki limoti, nakoɓikyigʉ ambɛ ɓalʉmbɨlyɨ mʉtʉ yi nɨnɔ agyaga inguo ya ɓʉnyɛ ɓi nɨɓɔ.

---

* **5:8 5:8** *lɨɓo na ɓangʉ:* Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓaɓɨkyaga ɓɛ lɨɓo na ɓangʉ nɨ ɨɓatiso na kukwakʉ ka Yeso.

17 Yɨgya yanyɛ yasɨ a ɓʉnyɛ, luki limoti, atʉ na ɓʉnyɛ niɓɔ kamakyagɨgʉ
mʉmbanzʉ ka kukwakʉ.
18 Tibagatʉ ambɛ ɓomiko-Kunzi ɓakakpakpɨkanagɨgʉ ɓata na ɓʉnyɛ, kyɛ
Miko-Kunzi akauɓuulyogo, Mumuyoniso kakwananɨgʉ gɔnɨ kaʉgya luki.
19 Tibagatʉ ambɛ ta ɓomiko-Kunzi kika gʉtʉgʉ nɨ ɔɓɨlɨ wasɨ a kusili ka
Mumuyoniso.
20 Tibagatʉ gɔnɨ ambɛ Miko-Kunzi odoniku ndɨ, atɨpá yimibo iba tamibi
Kunzi walɨngʉnʉ. Ta ɓakʉkanana na Kunzi yi nɨnɔ walɨngʉnʉ ko pisi
ko Mikakɨ Yeso-Kilisito. Ɨyɨ nɨ Kunzi walɨngʉnʉ, ɨyɨ nɨ ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na
ɓɛnzɛ.
21 Ɓomikamɨ, wiminyonito na ɓokunzi ɓa payaya.

Balʉwa wa yɨɓa nɨnɔ
Yuani
akpika ndɨ
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Balʉwa wa yɨɓa nɨnɔ Yuani akpika ndɨ nɨmʉ. Akpikilya ndɨ «Muko yi nɨnɔ Kunzi apʉnaga ndɨ pa imoti na ɓomikakɨ». Muko yi nɨ Kanisa, ɓomikakɨ nɨ ɓakilisito. Ʉtʉmbʉlyagatʉ ndɨ ɓɛyɔ ɓakilisito ɓokwononi mino kaiko na sɨpananɨsɔ luga kaɓʉ. Ʉɓɨkya gɔnɨ ɓɛ okwononi kaigwinonogo yapʉ ka baya, na kaiɓuulyo na ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakaʉpá ɓambanzʉ mʉtʉʉ di no Mongoni Manza.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Yuuso *1-3*
Tikini ka lɨngʉnʉ na sɨpananɨsɔ *4-11*
Yuuso ya muliɓo *12-13*

Yuuso

1 Ɨmɨ mʉzɛɛ nɔ nakpiki ɓalʉwa yi nɨmʉ. Nukpikilyi ɨwɛ Mama nɨnɔ Kunzi ʉpʉnaga ndɨ na ɓomikakʉ nɨɓɔ nʉpaga lɨmbɛngɨ limoti. Kɛgʉ asɨ ɨmɨ aka nɔ namʉpaga, luki limoti, ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓibaga lɨngʉnʉ, ɓamʉpagatʉ gɔnɨ.

2 Tamʉpaga kyɛ lɨngʉnʉ a kʉsɔ kusu, na ika ndɛkɛ kadwɛ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

3 Kunzi Baba pa imoti na Yeso-Kilisito, Miki yi nɨnɔ ka Baba, ɓatɨpí ɨzɨyɔ, mʉpɨlya ma ɓʉnyɛ na mazɨyɔ kyɛ tiki ka lɨngʉnʉ na sɨpananɨsɔ.

Tikini ka lɨngʉnʉ na ka sɨpananɨsɔ

4 Nogwa ndɨ magyagya kʉgbɛ kaɨna ɓɛ ɓomikakʉ ɓagɔgɔ ɓa ka lɨngʉnʉ kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ nɨmɔ Baba atɨpá ndɨ.

5 Mbɨya yi nɨmʉ, yɛ Ma, nakaʉɓɨkya ambɛ: topononini. Kɛgʉ mʉtʉʉ mambɨya mɔ nukpikilyi mɔ, luki limoti, a nɨmɔ aka mɔ tikaga na imu katʉkya ndɨ ka mʉpʉnganagɨ.

6 Kapanana nɨ kakpakyana ka mʉtʉʉ ko Kunzi. Mʉtʉʉ mi nɨmɔ mʉkana ndɨ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ, akaɓɨkya ɓɛ ponononi.

7 A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓa ɓɔngɔ ɓakpʉ ɓomisikononi ɓingbwi ka ɔɓɨlɨ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakaɓɨnɨkyanagɨgʉ ɓɛ Yeso-Kilisito ɨita ndɨ mʉmbanzʉ abɛ iɓusu. Mʉtʉ yi nɨnɔ amʉyaga kaɓɨnɨkyana ɓɛyɔ, a mʉtʉ waɓɔngɔ na a gɔnɨ mumuyoniso ka Kilisito.

8 Ɛɛɛ, wiminyonito nɛkɨ, kyɛ makoɓungusonitɔgʉ masɔlɔ ma ligubo kusu. Luki limoti, mokwononi kainisono na mʉkalya kunu masɨ.

9 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ koɓuulyogigʉ mʉtɨwɨ ka Kilisito, nɨnɔ agyaga di, kɛgʉ na yʉkanana no Kunzi. Luki limoti, nɨnɔ oɓuulyogo a na yʉkanana na Baba no Miki gɔnɨ.

10 Mʉmbanzʉ kodoku katɨwa ku kunu nɨ kopigʉ mʉtɨwɨ mi nɨma, makatilyonitɔgʉ, makamuusonitɔgʉ ɓɛgɛyɔ.

11 Mʉmbanzʉ kamuuso, iba ɓʉkananaga na ɨyɨ ko pisi ya yɨgya yanyɛ kakɨ.

Yuuso ya muliɓo

12 Natʉ ɓata na makpʉmʉka makpʉ kamuzukilyogo, luki limoti, nakɛgʉ ɓi kapa kamukpikilyo ka balʉwa aka. Kinili, na na tamanaga kadwɛ kʉ

mo mino, tɨkpʉkpʉmʉkya kʉwa ɓanʉ miso ko miso, iba tiki ɓutumo na magyagya ɓɨɗɛ.

13 Ɓomika Mʉsalɨ* kakʉ nɨnɔ Kunzi apʉnaga ndɨ, ɓumuusogito gɔnɨ.

* **1:13 13** *Ɓomika Mʉsalɨ:* Ɓa ɓatʉ ɓa Kanisa yi nɨyɔ Yuani alʉmbaga ndɨ mino.

Balʉwa wa yɨsaa nɨnɔ
Yuani
akpika ndɨ
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Yuani nɔ akpika ndɨ balʉwa wa yɨsaa yi nɨmʉ. Akpikilya ndɨ Mukilisito ɓemoti nɨnɔ ina ɓɛ Gayɔ. Yuani ʉtika ndɨ ɓambanzʉ ka ɓewili yimoti-yimoti kyɛ ɓɨndɨ kaʉɓɨkyaga ɓakilisito Mongoni Manza. Luki limoti, nɨyɔ ɓosilo ka gʉɗʉ ka Gayɔ, alʉkʉ ɓemoti kʉ ɓɛyɔ nɨnɔ ina ɓɛ Diotɛlɛfɛ akya ndɨ ɓɛ ɓokosyonitɔgʉ kʉ kakɨ. Ɓakilisito nɨɓɔ ɓʉtilya ndɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓɛ ɓasyɨ kʉ kaɓʉ, Diotɛlɛfɛ ukpumya ndɨ ka kanisa.

Kinili, Yuani akpikilya kʉwa ndɨ Gayɔ kaɓɨkya ɓɛ igwinonogi yapʉ ka baya, ɓiki kaʉtilya ɓɨnza ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓika kodoku kaɓɨkyaga Mongoni Manza.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Yuuso *1-4*
Mukilisito okwononi kasingyo wai-dakɨ *5-12*
Yuuso ya muliɓo *13-15*

Yuuso

1 Ɨmɨ mʉzɛɛ nɔ nukpikilyi ɨwɛ Gayɔ balʉwa yi nɨmʉ, wai mʉpaka nɨnɔ nʉpaga lɨmbɛngɨ limoti.
2 Wai-damɨ mʉpakaaa, nakaʉlʉmbɨlya ambɛ wika ɓɨnza ka ɓopisi ɓayasɨ, wika wapʉpʉ ka nzʉyɨ, ɓɛgɛyɔ lɨmbɛngɨ kakʉ o mino.
3 Nogwi ɓi magyagya kʉgbɛ ngbingo yi nɨnɔ ɓomomosu ɓoduku ɓi mino, ɓɛpágo ɓi ɓomongoni ko bulya lɨngʉnʉ nɨlɔ a kʉsɔ kakʉ, na ɓɛyɔ wo mino kakpakyana ka lɨngʉnʉ.
4 Kɛgʉ no luki nɨlɔ ɛpága magyagya abɛ mongoni nɨmɔ nʉkanaga ɓɛ ɓomikamɨ ɓakakpakyana ka lɨngʉnʉ.

Gayɔ mʉtʉ wongbingbili

5 Wai-damɨ mʉpakaaa, wakaʉgyɨlya ɓomomosu makpʉmʉka masɨ ka ɓungbingbili, gʉtʉgʉ nɨɓɔ aka ɓɔ ɓobiko ɓi.
6 Ɓupupilyi ɓi ɓʉdɛmʉ ko bulya sɨpananisɔ kakʉ kambwa wa kanisa. Kikiliki, bɨnɨka ɓuti kaɓʉ kyɛ ɓidukulogi na lɨgʉndʉ kaɓʉ ɓɛyɔ akwanana mino kaɓosilo Kunzi.
7 A ɓɛyɔ, ɓasya kʉwa ndɨ ndaki ko bulya ligubo ka Kilisito, nɨ ɓakukungigʉ ɓapaganʉ luki gʉtʉgʉ limoti aka.
8 Kinili, takwanana kausingyo inguo ya ɓatʉ ɓi nɨɓɔ, ɨba tamatɨkanɨ na ɨɓʉ kaɓɨkyaga mongoni ko bulya lɨngʉnʉ.

Diotɛlɛfɛ ɨɓʉ na Demetilio

9 Nukpikilya ndɨ ɓatʉ ɓa kanisa kunu mikya balʉwa, luki limoti, Diotɛlɛfɛ nɨnɔ apaga ɓɛ ɓamʉkanagɨ asɨ ɨyɨ aka, akya ndɨ kaʉkana nɨlɔ na ndɨ kaɓɨkya.
10 Kinili, ngbingo yi nɨnɔ nodoku ɓanʉ mino, nanyɔ ɓanʉ mʉgɔngʉ kunzi, ɨyɨ nɨnɔ atɨɓɨkyɨlyaga makpʉmʉka manyɛnyɛ, anatɨɓʉkʉlyaga magɔgɔ. Luki limoti, nɨlɔ lasɨ katʉnganagɨgʉ: kapagɨgʉ kaʉtilya ɓomomosu nɨɓɔ ɓɨkɨtaga ka kanisa, ʉpakyaga, anukpumyo ka kanisa ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓapaga kaʉtilya.

11 Wai-dami mupakaaa, wakoɓiɓilyogonitɔgu likpumuka lanyɛ, luki
limoti, ɓiɓilyaga nilɔ lanza. Mutu yi ninɔ agyaga ɓunza, a miko-Kunzi,
ninɔ agyaga ɓunyɛ kamibigu Kunzi.
12 Ɓatu ɓasi ɓakanzina asi yanzanza aka ko bulya ka Demetilio, lingunu
nilɔ a kusɔ kaki akowonisilo ɓudɛmu ɓi niɓɔ. Iɓusu gɔni, takapupilyo
ɓudɛmu ɓanza, na iwɛ wakaiba ambɛ ɓudɛmu kusu a ɓa lingunu.

Yuuso ya muliɓo

13 Natu na makpumuka makpu kauɓikya, luki limoti, nakɛgu ɓi kapa
kokpiko kugu wa ɓaluwa.
14 Nakatamanaga ambɛ numinatu ɓanu kumbusa wa masyɛ makɛɗɛ,
tikpukpumukya kuwa ɓanu miso ko miso.
15 Maziyɔ iki na iwɛ!
Ɓawai-daku ɓumuusogito. Umuusagatu gɔni ɓawai-dosu, mumbanzu
yikaka-yikaka.

Balɯwa nɨnɔ
Yuda
akpika ndɨ
Lɨkpɯmɯka la mambwa

Yuda nɔ akpika ndɨ balɯwa yi nɨmɯ. Yeso nɔ a ndɨ pɯta kaƀɯ ɨƀɯ na Yakɔbɔ. Balɯwa yi nɨmɯ aƀyɛnɛnɛtɯ na balɯwa wa yɨƀa nɨnɔ Pɛtɛlɛ akpika ndɨ. Yuda ukpikilya ndɨ ƀatɯ ƀi nɨƀɔ Kunzi ɯpɯnaga ndɨ, ɯƀɨkya ƀɛ ƀɨƀuulyitɔ na ƀatɯ ƀi nɨƀɔ ƀakaɯpá ƀambanzɯ mɯtɯɯ di no Mongoni Manza. Yɨgya kaƀɯ akowonisilo ƀɛ ƀakɛgɯ ƀatɯ ka Yeso, kyɛ kɛgɯ yɨgya yanza. Yuda ɯtɯmbɯlyagatɯ ndɨ gɔnɨ ƀɛyɔ Kunzi ɯgyaga mino ƀatɯ ƀi nɨƀɔ ƀakɛgɯ na yɨgya yanza.

Yɨgbananaga ya kɨtaƀɯ yi nɨyɨ:

Yuuso *1-2*
Mulɨƀo ka ƀatɯ ƀi nɨƀɔ ƀapága mɯtɯɯ ma ƀɔngɔ *3-23*
Malɯmba ma mulɨƀo *24-25*

Yuuso

1 Ɨmɨ, Yuda, mɯgya-ligubo ka Yeso-Kilisito, mamakɨ Yakɔbɔ.
Nakakpiko balɯwa yi nɨmɯ ka ƀatɯ nɨƀɔ Baba Kunzi ɯmakaga. Huponi ndɨ, uƀuulyogo pisi ka Yeso-Kilisito.
2 Kunzi amukwilyi kumbu, amuɗukulyo mazɨyɔ na sɨpananɨsɔ ƀɨgbɨya-gbɨya.

Ƀowonisilo ƀa ƀɔngɔ

3 Iƀunu ƀawaiaaa, no ƀi na mɯsasa mudingi kamukpikilyo ko bulya muhukuso nɨmɔ Kunzi atɨmatanaga mino. Luki limoti, nini ƀi ambɛ okwononi namukpikilyi aka, kyɛ amutumisi mambɛngɨ kaɯlanana ko bulya baya nɨyɔ Kunzi apá lɨngɯnɯ ka ƀatɯ kakɨ.
4 A ƀɛyɔ, ƀatɯ ƀanyɛ ƀagɔgɔ ƀimokyoni ndɨ ƀɨpɛlɛ luga kunu. Ƀatɯ ƀi nɨƀɔ ƀakoyikoso isi ya ɨzɨyɔ ko Kunzi kusu kyɛ ƀiki kagya ƀɯɗanda. Kɯwa wa-gɔ-wa, ƀamanganyaga Yeso-Kilisito, nɨnɔ a Ngama na Mombukwono-dosu yɨkaka. Katɯkya ka ƀɯndɛlɨ, Moƀiso Motu oƀɨkyoni ndɨ ƀɛ mɯngɨmbɔ ko Kunzi a kɯgɯ ka ƀatɯ ƀi nɨƀɔ.
5 Makaiba ƀɨnza lɨkpɯmɯka lasɨ nɨlɔ nakapa kamɯƀɨkya. Luki limoti, nakapa kamutomosyo ƀɛyɔ Mombukwono-dosu unyoku ndɨ mino Ƀezaleli ka Mɨsili, kumbuso yi, ulumwisogo nɨƀɔ ƀakya ndɨ kaƀɨnɨkyana.
6 Hutomononi gɔnɨ ƀamalaika nɨƀɔ ƀakoƀuulyagɯ ndɨ ƀɯngama nɨƀɔ ƀɯpá ndɨ, ƀasa ƀapa kaƀɯ: Kunzi umokyoni ndɨ ka pa yo pi, ɯkandaga na selegeni lɨngɯnɯ kaƀɯndaga lɨsyɛ lidingi lɨkɔ mɯngɨmbɔ.
7 Hutomononi gɔnɨ ƀatɯ ƀa Sɔdɔmɯ na Gɔmɔlɔ, na ƀatɯ ƀa ƀagɯɗɯ ƀi nɨƀɔ ƀa ndɨ ka kpɔlɔ-kpɔlɔ yi: ɔƀɨlɨ kaƀɯ a ndɨ mɯɗɔngɔnɨ abɛ ƀamalaika ƀi nɨƀɔ. Ƀa ndɨ ƀakɨmakya ka ƀɯɗanda ƀɨkɔkpwɔ, ƀanasyɛnɛnɛ ƀɛyɔ kigyonosogigɯ mino. Ƀatɯ ƀi nɨƀɔ ƀakaigyogyiso ko ƀuku ƀa ƀɛnzɛ na ƀɛnzɛ, a likingyosi lapɯ ka ƀatɯ ƀasɨ.
8 A mɯɗɔngɔnɨ ƀɛgɛyɔ, ɔƀɨlɨ ka ƀatɯ ƀi nɨƀɔ a abɛ nɨnɔ ka ƀatɯ ƀa ƀagɯɗɯ ƀi nɨƀɔ: tamanaga kaƀɯ asyɛgɛ asɨ ka ƀɯɗanda aka, ƀanɨna ƀɯngama ko Kunzi payaya, ƀanɯtɯmbwa ƀatɯ ƀa ɨƀɨba ƀa kɯgɯ wa lɨsyɛ.
9 Wɨna sɛ, gɯtɯgɯ malaika mudingi aka ƀɛyɔ ka Mikaeli kagyagɯ ndɨ ƀɛyɔ. Wa ƀa ndɨ mino kasaana, ƀanoɗuso na mumuyoniso manda

ka Musa, kɨkpʉndagʉ ndɨ kasɨkaga. Luki limoti, aɓɨkya ndɨ ɓaka ɓɛ: «Mombukwono-dosu ugyogyisi.»

10 Luki limoti, ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓakatʉmbwa nɨlɔ ɓakibogigʉ gʉtʉgʉ. Yimibo kaɓʉ a mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨyɔ ɓanyama ɓɨɓʉkʉtaga na ɨyu, iyu yɔ umwisisogo.

11 Kumbu kaɓʉ! Ɓagya ndɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ Kaina. Ɓogwa ndɨ gɔnɨ ko bulya ɓuyi ɓɛyɔ Balama ogwa ndɨ mino. Na ɓata, ɓolumwogo kyɛ, ɓavɨkɨmanaga ndɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kɔla* avɨkɨmanaga ndɨ mino.

12 Ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓʉpʉtaga ɓodumo kunu ɓa magyagya. Ɓalyalyaga, ɓikutogo ɓɨkpɛkɛɗɛ-kpɛkɛɗɛ nɨ ɓakɛgʉ no suni, ɓanɨtamana asɨ nɨ ɨɓʉ aka. Ɓa abɛ ɓɛkʉɓa niɓayɔ apɨkɨtaga na muvivi nɨ kɛgʉ kolukusa mbwayɨ. Ɓa gɔnɨ abɛ bʉkʉtɔ nɨtɔ kaɓʉkʉtagɨgʉ gʉtʉgʉ kika ngbingo yi aka. A bʉkʉtɔ nɨtɔ ɓakomukaga aka, okwa lɨngʉnʉ.

13 Ɓomisyaga yɨgya kaɓʉ yo suni ɓɛyɔ liɓo lidingi otindikaga mino ofu kakɨ kubi. Ɓa mʉɗɔngɔnɨ abɛ mangʉtʉ nɨmɔ amamaga ɓɨgbagbagba, Kunzi uɓungusilyoni ndɨ pa ko biti nɨyɔ yopi ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

14 Ɨnʉka nɨnɔ mʉtʉ wa madɨya na ɨka kumbuso ka Adamʉ, aɓɨkya ndɨ ka ɓʉndɛlɨ aka pisi ka ɓugyalandʉ ko bulya kaɓʉ ɓɛ: «Mombukwono-dosu odoku ndɛkɛ na ɓɛlɔfʉ na ɓɛlɔfʉ ɓa ɓamalaika kakɨ ɓotu,

15 kakɔ mʉkɔmbʉ ka ɓatʉ ɓasɨ. Ʊmakya ndɛkɛ ɓatʉ ɓanyɛ ɓasɨ ka mʉngɨmbɔ ko bulya yɨgya yanyɛ kaɓʉ na ko bulya mʉnzɨna mʉtʉla-tʉla masɨ nɨmɔ ɓatʉ ɓanyɛ na ɓa ɓʉnyɛ ɓagyɨlyaga ndɨ.»

16 Masyɛ masɨ, ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓikikogigʉ na magyagya, ɓanɨgama ɓɨfɨfɨfɨ. Ɓagyaga ɨɓʉ asɨ mʉsasa kaɓʉ aka, ɓananzɨna na yɨbɨnɨka, ɓanuɓulisyo ɓambanzʉ kyɛ ɓiki kalyalya ka mʉgɔngʉ kaɓʉ.

Mʉtiwɨ ko bulya ka ɓakilisito

17 Luki limoti, iɓunu ɓawaiaaa, tomononi lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓatʉtʉmbwa ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ɓamʉɓɨkya ndɨ ka ɓʉndɛlɨ.

18 Ɓamʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɓambanzʉ ɓodokuto ndɛkɛ ko ngbingo wa muliɓo, ɓamʉtɨbaga ndɛkɛ, ɔɓɨlɨ kaɓʉ ika ndɛkɛ kaɓyɛnɛnɛ na mʉsasa kaɓʉ manyɛ.»

19 Ɨɓʉ ɓɔ ɓopupiso yɨgbananaga. Ɓakɛgʉ na Lɨmbɛngɨ ko Kunzi, luki limoti, ɓikaga ɓakɨgʉmya ka tamanaga ya lɨmbanzʉ.

20 Luki limoti, iɓunu ɓawaiaaa, wigwinonogoni yapʉ ka baya kunu yotu kʉgbɛ, manalʉmba ko ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu.

21 Wikoni ka sɨpananɨsɔ ko Kunzi, manaɓʉndaga Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito, amʉpá ndɛkɛ ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ ko bulya ɓʉnza kakɨ.

22 Wikoni na lɨmbɛngɨ lo kumbu ka ɓatʉ niɓɔ ɓa na ɓotumo,

23 huhukusogoni, mupupiso ko ɓuku ɓa mʉkɔmbʉ. Wikoni no kumbu na ɓatʉ ɓagɔgɔ, luki limoti, kumbu yi iki yɨmatɨkanaga na kʉɓangakʉ. Makudundonitɔgʉ, gʉtʉgʉ ɓotu kaɓʉ aka niɓayɔ apʉtɨkana na yɨgya kaɓʉ yanyɛ.

Ɨbɨba ko Kunzi

24-25 Tamigisilyini Kunzi mʉkaka aka ɨbɨba, nɨnɔ atiuhukuso pisi ka Yeso-Kilisito Mombukwono-dosu. Ɨyɨ nɔ amuɓuulyogo ɓɛ makogwonitɔgʉ ka ɓʉnyɛ, amupupiso ɓɨngbanganya kambwa kakɨ nɨ makɛgʉ na ɨɓɔ, miko ɓutumo na ɨgyagya ka ɨbɨba kakɨ. Ɨbɨba, ɓudingi, ngu na ɓʉngama amɨgɨlyɨ ɨyɨ, katʉkya ka ɓʉndɛlɨ, mbɨya wanʉ na ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! A ɓɛyɔ.

---

* **1:11 1:11** *Kaina:* Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 4:3-8; *Balama:* Wanda ka Lɨtatanga 22:1-35; *Kɔla:* Wanda ka Lɨtatanga 16:1-35.

Ƀonziki
ka Yuani
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Yuani nɨnɔ a ndɨ atʉtʉmbwa ka Yeso nɔ akpika ndɨ balʉwa yi nɨmʉ. Atʉmbʉlaga masɨ nɨmɔ okpika ndɨ, masɨ nɨmɔ ina ndɨ, na masɨ nɨmɔ ʉkana ndɨ ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi. Aƀɨkya ƀɛ a lɨmbɛngɨ ko Kunzi lɔ asilya ndɨ kyɛ ɨbi masɨ mi nɨmɔ.

Ƀagwi ndɨ Yuani, ƀaga na ɨyɨ ko uzu wa Patimosi nɨnɔ a ka Azia. Kinili, akpika ndɨ balʉwa yi nɨmʉ kautumiso ƀakilisito mambɛngɨ, kyɛ ƀikaga ndɨ kaʉgyagya kʉgbɛ. Kʉwa wa gɔ wa, ʉƀɨkya ndɨ ƀɛ ƀigwi mambɛngɨ aka kadwɛ ka lɨsyɛ la muliƀo, na kaiko na mʉtamanagɨ kyɛ Yeso aƀɨkya ndɨ ƀɛ: «Mʉtʉ yi nɨnɔ opupa ndɛkɛ tutungyo, nasɨlya ndɛkɛ kalya bumo ya sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ apága ɔƀɨlɨ, a ko tika ko Kunzi.» (Wanda Ƀonziki 2:7.) A ƀɛyɔ, Yeso akodoku kadɨtaga ƀʉnyɛ.

Kɨtaƀʉ yi nɨyɨ a na makpʉmʉka ma ɨzangɨya: Lɨkpʉmʉka la mambwa a ƀɛ mambɛngɨ ma ƀʉnyɛ akagya ligubo ka ɔƀɨlɨ yi nɨmʉ, ƀakilisito ƀigyogyisatʉ ndɛkɛ, kadwɛ kʉ kwa kʉ ƀagɔgɔ luga kaƀʉ ƀokwaga ndɛkɛ mino.

Lɨkpʉmʉka ya yɨƀa a ƀɛ Yeso nɨnɔ a Mombukwono-dosu, ika ndɛkɛ tutungyo kʉgʉ ka ƀatʉ nɨƀɔ ƀakapagɨgʉ Kunzi, gʉtʉgʉ kʉgʉ wa mambɛngɨ ma ƀʉnyɛ aka.

Lɨkpʉmʉka la yɨsaa a ƀɛ Kunzi ubisilyoni ƀatʉ nɨƀɔ ƀaƀɨnɨkyana mʉkalya, kʉgbɛ yi, nɨƀɔ ƀʉmwɔgɔ ndɨ ko bulya kakɨ. Mʉnzɨna mi nɨmɔ a no ngu, a gɔnɨ na mʉtamanagɨ ka ƀatʉ ƀi nɨƀɔ ƀinisono na yigyogyiso yapʉ.

Mʉnzɨna mi nɨmɔ owonisilatʉ gɔnɨ ƀɛ gʉtʉgʉ ƀatʉ ƀa Lʉma ƀugyogyisatʉ ndɨ, Mikya kɔndɔlɔ ko Kunzi ʉkʉlagatʉ ndɛkɛ kyɛ ɨyɨ nɔ a tutungyo. Iyu yɔ utumisa ndɛkɛ mambɛngɨ kʉgbɛ.

Nɨyɔ a ƀonziki nɨƀɔ Yuani ɨna ndɨ, mʉɗɔngɔnɨ ƀɛyɔ ɔƀɨlɨ yi nɨmʉ ika ndɛkɛ mino na muliƀo, a mongoni mi nɨmɔ Kunzi omosa ndɛkɛ, na ƀɛyɔ uhukusa ndɛkɛ mino ƀatʉ ƀasɨ nɨƀɔ ƀamʉkana ndɨ.

Kunzi aƀɨkya ndɨ ƀɛ iki Mumuyoniso ikanɨ ƀatʉ kakɨ ikanɨ ƀamalaika kakɨ, Yeso opupa ndɛkɛ tutungyo kʉgʉ kaƀʉ, ʉɗɨkɨta ndɛkɛ ka lɨƀyɛ lodu kʉgbɛ. Ɔƀɨlɨ wambɨya na gʉɗʉ wambɨya ikatʉ ndɛkɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ lambɨya. Kʉwa wa gɔ wa, Kunzi ɨƀʉ na Mombukwono-dosu Yeso pa imoti na ƀatʉ ƀi nɨƀɔ ƀamʉkana ndɨ, ƀikatʉ ndɛkɛ mino.

Yɨgbananaga ya kɨtaƀʉ yi nɨyɨ:

Yuuso *1:1-8*
Yeso iwonisilini ka Yuani *1:9-20*
Balʉwa ka ƀakilisito wa ƀagʉɗʉ maɗɨya na ɨka *2:1–3:22*
Bibiso ya kʉgʉ wa lɨsyɛ *4:1-11*
Kɨtaƀʉ nɨyɔ ƀoɗɨka ndɨ nganga maɗɨya na ɨka *5:1–6:17*
Bibiso kambwa ko kiti ko Kunzi nɨnɔ wa ƀʉngama *7:1-17*
Ƀasɨƀa maɗɨya na ɨka *8:1–11:19*
Gbɨta, na ƀanyama ƀaƀa *12:1–13:18*
Ngbanga ka ƀatʉ ƀi nɨƀɔ ƀakanokwogigʉ, na nɨƀɔ ƀakʉlɨkanaga *14:1–15:8*
Ƀakɔpɔ nɨƀayɔ a ndɨ na ngbʉta ko Kunzi *16:1-21*
Ƀʉɗɨtagatʉ ndɛkɛ ƀomuyoniso ko Kunzi *17:1–20:10*
Ngbanga wa muliƀo *20:11-15*
Kʉgʉ wa lɨsyɛ lambɨya, na ɔƀɨlɨ wambɨya *21:1-8*

Yelusalɛma wambiya *21:9–22:5*
Yigoku ka Kilisito *22:6-21*

Likpʉmʉka la mambwa

1 Kitaƀʉ yi niyi a na ƀodikiɗi niƀayɔ Kunzi awonisila ndi Yeso-Kilisito.
Agya ndi ƀɛyɔ kyɛ Yeso-Kilisito umibisi ƀagya-ligubo kaki ƀingbanganya
makpʉmʉka nimɔ akwanana kaigyonoso kumbusa wo ngbinga mʉkɛɗɛ.
Kilisito amibisa ndi mugya-ligubo kaki ƀɛyɔ ka Yuani ƀodikiɗi ƀi niƀayɔ
pisi ka malaika kaki.
2 Yuani aƀikya ndi ƀingbanganya ƀɛ masi nimɔ ina ndi, a likpʉmʉka ko
Kunzi na likpʉmʉka la lingʉnʉ nilɔ Yeso-Kilisito aƀikya ndi.
3 Igyagya ka mʉtʉ ninɔ atangʉlaga kambwa ka ƀambanzʉ moƀiso ma
ƀugyalandʉ mi nima. Igyagya ka niƀɔ ƀʉkanaga mongoni mi nimɔ,
ƀanoƀuulyo nimɔ ikpikaga kʉsɔ yi, kyɛ ngbingo wa makpʉmʉka mi nimɔ
a kʉwa ƀuwobi kaitʉlyana.

Yuuso ka makanisa maɗiya na ika

4 Imi Yuani, nakamukpikilyo iƀunu makanisa maɗiya na ika, ka iwili ya
Azia: Kunzi ninɔ atʉ, ninɔ a ndi na ninɔ akodoku amʉpí Iziyɔ na maziyɔ.
Makpʉmʉka mi nimɔ akotukyoku gɔni ka mambɛngi maɗiya na ika nimɔ
a kambwa wo kiti kaki wa ƀʉngama,
5 akotukyoku ka Yeso-Kilisito, dɛmʉ wongbingbili. Iyi nɔ a mʉtʉ wa
mambwa kopupa ka mbʉkʉ, ngama ka ƀangama ƀakpʉkpʉ ƀasi ƀa ɔƀili.
Atipa, atikʉlaga ka ƀʉnyɛ kusu pisi ka ƀangʉ kaki.
6 Atipá ƀʉngama ko ƀokumu ƀɛkyɛ tiki kagugubyo Kunzi ninɔ Abaki.
Ibiba no ngu ka ƀɛnzɛ na ƀɛnzɛ iki ya kaki! A ƀɛyɔ.
7 Wikweni, akodoku ka ƀɛkʉƀa,
ƀatʉ ƀasi ƀaminatʉ,
gʉtʉgʉ niƀɔ ƀatuma ndi no syogbu,
na ƀɛvananza ƀayasi ƀaya ɔƀili ƀagamanatʉ ndɛkɛ ko bulya kaki.
Iyo, a ƀɛyɔ!
8 Mombukwono-dosu Kunzi akaƀikya ƀɛ: «Imi ni Alʉfa na Ɔmɛga,* ninɔ
atʉ, ninɔ a ndi na ninɔ akodoku, ninɔ wo Ngu-Kʉgbɛ.»

Yuani akatʉmbʉlaga ibiba ka Yeso

9 Imi momonu ƀɛyɔ ka Yuani, namʉmatikana na iƀunu pisi ka
kaigyogyiso, pisi ka ƀʉngama na ko pisi ya limbɛngi linda kʉsɔ ka Yeso.
Ƀegwi ndi, ƀaga na imi ko uzu niyɔ ƀalikyaga ƀɛ Patimosi kyɛ na ndi
kaƀikyaga likpʉmʉka ko Kunzi, na na ndi dɛmʉ ka Yeso.
10 Ka lisyɛ ka Mombukwono-dosu, Limbɛngi ko Kunzi esilya ndi, nʉkana
ndi liyʉ lapʉ kumbusa kami abɛ liyʉ la siƀa.
11 Liyʉ li nilɔ aƀikya ndi ƀɛ: «Kpikaga makpʉmʉka nimɔ wakaina ka
kitaƀʉ, watika ka makanisa maɗiya na ika mi nima: Ɛfɛsɔ, Simuluna,
Peligamu, Tuatɛla, Salidi, Filadelifia na Laodikia.»
12 Kʉwa wa, noyikana ndi kyɛ namini mʉtʉ yi ninɔ a ndi kɛnzinilya nɔ.
Niyɔ noyikono, nʉmina kʉwa ƀatala maɗiya na ika niƀɔ ƀa ɔlɔ. 13 Luga
wa ƀatala ƀi niƀɔ, nina ndi luki limoti abɛ mika-mʉmbanzʉ. Mʉtʉ yi ninɔ
a ndi wakimokisyo kanzʉ mʉnda, ikpikilini mʉkaƀa ma ɔlɔ ka mbanzi.
14 Mʉ no tukatʉ kaki a ndi ƀitu abɛ pamba, iyo abɛ libu. Miso kaki
ananzɛ abɛ liɗaɗa lo ƀuku.

---

* **1:7 1:7** Wanda ka Zakalia 12:10; Yuani 19:37. **1:8 1:8** *Alʉfa na Ɔmɛga:* a liƀiso la mambwa na la muliƀo ka ligiliki.

15 Magʉ kakɨ a ndɨ kangɨnga abɛ ɓakagya ndɨ na ngwɛɨ ya lɨgabʉ lapʉ
kʉgbɛ kumbuso kabʉsya ko ɓuku, na lɨyʉ kakɨ a ndɨ kaʉngwa abɛ dungo
yo lɨɓo lidingi.
16 A ndɨ na mangʉtʉ madɨya na ɨka mugwi ka kʉɓɔkʉkɔ kakɨ kwa
kʉmbanzɨkanɨkɔ. Dʉkpa nɨyɔ yɨpyɛ ka mutili masɨ mɨɓa a ndɨ kopupoku
ka mʉnɔkʉ kakɨ. Miso kakɨ ananzɛ abɛ mɔnɨ wa mʉsɨkatʉ.
17 Nɨyɔ namɨna, nogwa ɓɨngɔmʉ ka magʉ kakɨ abɛ nakokwo mukwo.
Kʉwa wa, ebisa ndɨ na kʉɓɔkʉkɔ kakɨ kwa kʉmbanzɨkanɨkɔ, aɓɨkya ɓɛ:
«Wakoɓongonitɔgʉ, ɨmɨ nɨ mʉtʉ wa mambwa na wa muliɓo,
18 ɨmɨ na na ɔɓɨlɨ. Nokwatʉ ndɨ, luki limoti, mbɨya wanʉ na na ɔɓɨlɨ ka
ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Na na lifungula la kukwakʉ na nɨlɔ la mugi ka ɓabɨlɨ.
19 Kpikaga nɛkɨ nɨlɔ wini, nɨlɔ atʉ na nɨlɔ igyonosa ɓanʉ kumbuso yi.
20 Dikidɨ ya mangʉtʉ madɨya na ɨka nɨmɔ wini ka kʉɓɔkʉkɔ kamɨ kwa
kʉmbanzɨkanɨkɔ na ɓatala madɨya na ɨka nɨɓɔ ɓʉgya ndɨ na ɔlɔ nɨyɨ:
Mangʉtʉ madɨya na ɨka nɨ ɓamalaika[†] ɓa makanisa madɨya na ɨka na
ɓatala madɨya na ɨka nɨ makanisa madɨya na ɨka.»

2

Balʉwa ka Kanisa ya Ɛfɛsɔ

1 Mukpikilyo malaika wa Kanisa ya Ɛfɛsɔ ɓɛ:
«Mʉtʉ yi nɨnɔ a na mangʉtʉ madɨya na ɨka mugwi ka kʉɓɔkʉkɔ kakɨ
kwa kʉmbanzɨkanɨkɔ, anakpakyana luga wa ɓatala madɨya na ɨka ɓa ɔlɔ,
akaɓɨkya ɓɛ:
2 Nibagatʉ yɨgya kakʉ, kɛkɛlɛ kakʉ na aɗalʉ mʉnda kakʉ. Nibagatʉ ɓɨnza
ambɛ wakakwananɨgʉ kakɔ lɨmbɨda na ɓatʉ ɓanyɛ. Hʉndʉnga ndɨ nɨɓɔ
ɓɨmakaga ɓɛ ɓatʉtʉmbwa nɨ ɓakɛgʉ sɛ ɓatʉtʉmbwa, humiba ndɨ ɓɛ ɓa
ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ.
3 Ɨwɛ, wa na aɗalʉ mʉnda, wigyogyisa ndɨ ko bulya kamɨ, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ,
wakɨgagʉ ndɨ kumbuso.
4 Luki limoti, nakauyoyiso ko bulya lɨkpʉmʉka limoti: wakɛgʉ ɓata na ɨmɨ
na sɨpananɨsɔ ɓɛyɔ wa ndɨ mino nosu ka mambwa.
5 Tamana ɓɛyɔ wogwa ndɨ mino! Wɨɓɨmya kʉwa, wagya ɓɛyɔ wagyaga
ndɨ mino ka mambwa. Wakiɓimyi, nodokuto kʉ kakʉ, natʉmba tala kakʉ
ka po yi.
6 Luki limoti, ɓʉnza nɨɓɔ nakaɨna kʉsɔ kakʉ a kyɛ wamʉyaga yɨgya ka
Ɓanikolai* mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ɨmɨ namʉyaga mino.
7 Mʉtʉ yi nɨnɔ a na motili ʉkanɨtɔ ɓɨnza nɨlɔ Lɨmbɛngɨ akaɓɨkya ka
Makanisa!
Mʉtʉ yi nɨnɔ opupa ndɛkɛ tutungyo, nasɨlya ndɛkɛ kalya bumo ya
sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ apága ɔɓɨlɨ a ko tika ko Kunzi.»

Balʉwa ka Kanisa ya Simuluna

8 Mukpikilya malaika wa Kanisa ya Simuluna ɓɛ:
«Mʉtʉ wa mambwa na wa muliɓo, nɨnɔ okwa ndɨ, inisono ɓata na ɔɓɨlɨ,
akaɓɨkya ɓɛ:
9 Nibagatʉ yigyogyiso kakʉ na yangya kakʉ, wɨna sɛ ɨwɛ, wa mʉtʉ wa
mukumbo! Nibagatʉ gɔnɨ ɓɛyɔ ɓambanzʉ ɓikaga mino kaʉtʉmbwa,
ɓanɨɓɨkya ɓɛ ɨɓʉ nɨ Ɓayuda nɨ ɓakɛgʉ sɛ Ɓayuda, ɓa ambaza ka Abɨlɨ.

---

† **1:20 1:20** *ɓamalaika:* A ɓambɔkʉ ɓa makanisa mi nɨmɔ

* **2:6 2:6** *Ɓanikolai:* Kɨtaɓʉ yi nɨyɨ aka yɨ ya Ɓonziki ka Yuani yɔ akanzɨna kʉgʉ wa lɨɗu ka ɓatʉ ɓi nɨɓa. Ɓapága ndɨ mʉtʉʉ ma ɓɔngɔ. Mʉtʉʉ mi kibisikonogɨgʉ ɓɨnza. Wanda ka Ɓonziki ka Yuani 2:15. **2:7 2:7** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 2:8-9; Ɓonziki ka Yuani 22:2.

10 Wakoɓongonitɔgʉ yigyogyiso nɨyɔ akodoku. Ʉkana, mumuyoniso ʉmakya ɓanʉ ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti luga kunu ka bɔlɔkɔ kakɨngɨla ɓaya kunu, migyogyiso ɓanʉ ka masyɛ tɛkɛɓɛ. Wigwinonogo ka ɓungbɨgbili aka kadwɛ ka kukwakʉ, numokisya ndɛkɛ ɓɛgbɛgbɛ ɓaya ɓututungyo, nʉkalya na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

11 Mʉtʉ yi nɨnɔ a na motili ʉkanɨtɔ ɓɨnza nɨlɔ Lɨmbɛngɨ akaɓɨkyaga ka Makanisa!

Mʉtʉ yi nɨnɔ opupa ndɛkɛ tutungyo, kokwigʉ ndɛkɛ ka lɨmbɛngɨ kukwakʉ kwa yɨɓa.»

Balʉwa ka Kanisa ya Peligamu

12 Mukpikilyo malaika wa Kanisa ya Peligamu ɓɛ:
«Mʉtʉ yi nɨnɔ a na dʉkpa yɨpyɛ mutili masɨ mɨɓa, akaɓɨkya ɓɛ:
13 Nibagatʉ kʉ wikago mino, kʉ ɓɛyɔ a kiti wa ɓʉngama ka Abɨlɨ. Luki limoti, wa wakigwinonogo ko lino kamɨ, wakasananagʉ na ɓaya nɨyɔ wikaga noyu ka lɨkpʉmʉka kamɨ, gʉtʉgʉ ko ngbingo yi nɨnɔ ɓamwɔ ndɨ mino dɛmʉ kamɨ walɨngʉnʉ ɓɛyɔ ka Atipasɨ, kʉ ku kunu kʉ, ka mugi ka Abɨlɨ.
14 Luki limoti, na na lɨkpʉmʉka lɨkɛɗɛ ka uyoyiso yi: Luga ka ɓatʉ kakʉ, atʉ na ɓatʉ ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓaɓakɨgʉmya ka mʉtʉʉ ka Balama. Ɨyɨ nɨnɔ awonisila ndɨ Balaka kauɓulisyo ɓomikya Ɓezaleli, kaʉkpamya ɓɛ ɓiki kaʉlya ɓanyama nɨɓɔ ɓʉpága ndɨ ka apɛpɛ ka ɓokunzi na kagya ɓɨlya.
15 Na ɓata, luga ka ɓatʉ kakʉ, atʉ na ɓatʉ ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓa gɔnɨ ɓakɨgʉmya ka mʉtʉʉ ka Ɓanikolai.
16 Yikono nɛkɨ. Wakogyi ɓɛyɔ, nodokuto ɓanʉ ɓɨkwa kʉ kakʉ, nataya lʉnga na ɓatʉ nɨɓɔ na dʉkpa nɨyɔ akopupo ka mʉnɔkʉ kamɨ.

17 Mʉtʉ yi nɨnɔ a na motili ʉkanɨtɔ ɓɨnza nɨlɔ Lɨmbɛngɨ akaɓɨkyaga ka Makanisa!

Mʉtʉ yi nɨnɔ opupa ndɛkɛ tutungyo, napá ndɛkɛ mana† nɨnɔ a wa kɨsʉma na lingyengye lotu. Kʉgʉ wa lingyengye li nɨlɔ, lino lambɨya o mino likpiko. Mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kibɨgʉ, kiki asɨ nɨnɔ aka nɔ ika nɨ ɓapíni.»

Balʉwa ka Kanisa ya Tuatɛla

18 Mukpikilyo malaika wa Kanisa ya Tuatɛla ɓɛ:
«Miko Kunzi nɨnɔ misa kakɨ akanzɛ abɛ lɨɗaɗa lo ɓuku, magʉ anangɨnga abɛ ngwɛyɨ ya lɨgabʉ lapʉ, akaɓɨkya ɓɛ:
19 Nibagatʉ yɨgya kakʉ, sɨpananɨsɔ kakʉ, ɓungbingbɨli kakʉ, ligubo kakʉ na aɗalʉ mʉnda kakʉ. Nakaiba ɓɨnza ambɛ wa kʉwa kegugubya mbɨya wanʉ kakɨtaga ɓɛyɔ wegugubyaga ndɨ mino kambwa.
20 Luki limoti, na na lɨkpʉmʉka limoti kauyoyiso: Wasilyoni muko yi nɨnɔ ina ɓɛ Yezebeli pisi kauɓungusogo ɓagya-ligubo kamɨ, pisi kauwonisilo kagya ɓʉɗanda na kaʉlya ɓanyama nɨɓɔ ɓʉpága ka apɛpɛ ka ɓokunzi. Wɨna sɛ, ɨɓɨkyaga ɓɛ ɨyɨ nɨ mugyalandʉ ko Kunzi.
21 Nasilyoni ngbingo ambɛ oyikoni, luki limoti, kapagɨgʉ kaasanana na ɓʉɗanda kakɨ.
22 Kinili, nabʉmya ɓanʉ na yigyogyisa kʉgbɛ kʉgʉ wa kanga. Nʉgya ɓanʉ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓasyɛgɛ na ɨyɨ ɓɛgɛyɔ, ɓakopo kaasa yɨgya yi nɨyɔ.
23 Nulumwisagatʉ ɓanʉ ɓaɓɨɓya kakɨ. Kʉwa wa gɔ wa, Makanisa masɨ iba ɓanʉ ɓɛ ɨmɨ nɔ nakpɨmaga mambɛngɨ na tamanaga ka ɓambanzʉ. Nakalyaga ɓanʉ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka luga kunu kaɓyɛnɛnɛ na yɨgya kakɨ.

---

† **2:17 2:17** *mana:* Mukati nɨmɔ otukyogoku ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ. Wanda ko Pupo 16:1-4.

24 Luki limoti, iɓunu ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ ɓa Kanisa ya Tuatɛla, niɓɔ
makaɓyɛgɨgʉ mʉtʉʉ mi nɨmɔ na makibigʉ nɨyɔ ɓalɨkyaga ɓɛ: ‹Ɓodikidi
ka Abɨlɨ›, nakamʉɓɨkya ambɛ nakamubinikisigʉ likumbogi lagɔgɔ.
25 Luki limoti, nakamʉɓɨkya ambɛ wigwinonogoni na nɨlɔ aka lɔ ma
nolu, kadwɛ kʉ kwakʉ nodoku ndɛkɛ mino.
26 Mʉtʉ yi nɨnɔ opupa ndɛkɛ tutungyo, isisilogo kagya sɨpananɨsɔ kamɨ
kadwɛ ka muliɓo, napá ndɛkɛ ɓʉngama kʉgʉ wa ɓɛvananza ɓayasɨ.
27 Ika ndɛkɛ kaukpokyoniso na mufimbo ma ngwɛyɨ, anʉmʉla ɓipupu
pu abɛ ɓambɨkɛ.
28 Ika ndɛkɛ gɔnɨ no ngu mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨyɔ kamɨ katʉkya ka Baba,
napá ndɛkɛ lingʉtʉ la ɓʉsɔɓɨ.
29 Mʉtʉ yi nɨnɔ a na motili ʉkanɨtɔ ɓɨnza nɨlɔ Lɨmbɛngɨ akaɓɨkyaga ka
Makanisa!»

3

Balʉwa ka Kanisa ya Salidi

1 Mukpikilyo malaika wa Kanisa ya Salidi ɓɛ:
«Mʉtʉ yi nɨnɔ a na mambɛngɨ ko Kunzi maɗɨya na ɨka na mangʉtʉ
maɗɨya na ɨka akaɓɨkya ɓɛ: Nibagatʉ yɨgya kakʉ, ɓambanzʉ ɓasɨmaga
ɓɛ wamuɓɨsi, ambɛgyɛ kanɨ wokwoni ndɨ.
2 Zuzuko, woɓungusyogo ɓɨnza nɨmɔ osikoni ɓɛ okwi kambwa yi nɨnɔ
olumwogo kʉwa mino masɨ, kyɛ nakinigʉ ɨmɨ yɨgya kakʉ gʉtʉgʉ imoti
aka yɨkwanana ko misa ko Kunzi kamɨ.
3 Tamana nɛkɨ mʉtʉʉ nɨmɔ ɓʉpá ndɨ na nɨmɔ ʉkana ndɨ, woɓuulyogo,
woyikono. Wakiɓimyi, nodoku ɓanʉ abɛ mʉtʉ wo kuɓakʉ, wakibigʉ
ngbingo yi nɨnɔ nodoku ɓanʉ mino kaungyoso.
4 A ɓɛyɔ, watʉ mino na ɓambanzʉ kʉ ka Salidi kʉ, niɓɔ ɓakonokpoɗigʉ
ɓotu kaɓʉ. Ɨɓʉ ɓɔ takpakyana ndɛkɛ iɓusu na ɨɓʉ, ɓoɓuɓini na ɓotu kaɓʉ
ɓitu, kyɛ ɓaɓʉkwanana.
5 Mʉtʉ yi nɨnɔ opupa ndɛkɛ tutungyo, ɓamokisya ndɛkɛ kutuko kwotu,
nakolimigʉ ndɛkɛ lino kakɨ ka kɨtaɓʉ ya ɔɓɨlɨ. Namupupilya ndɛkɛ
ɓʉdɛmʉ kambwa ka Baba na kambwa ka ɓamalaika kakɨ.
6 Mʉtʉ yi nɨnɔ a na motili ʉkanɨtɔ ɓɨnza nɨlɔ Lɨmbɛngɨ akaɓɨkyaga ka
Makanisa!»

Balʉwa ka Kanisa ya Filadelifia

7 Mukpikilyo malaika wa Kanisa ya Filadelifia ɓɛ:
«Mʉtʉ yi nɨnɔ a wotu na nɨnɔ a na lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ, nɨnɔ a
na lifungula la ɓʉngama ka Daudi, nɨnɔ koukwo, mʉmbanzʉ kadʉlɨgʉ,
kadʉla, mʉmbanzʉ koukwigʉ. Akaɓɨkya ɓɛ:
8 Nibagatʉ yɨgya kakʉ. Niba ɓʉpɔ kakʉ, luki limoti, woɓuulyagatʉ
lɨkpʉmʉka kamɨ na wakanemongonyigʉ ndɛkɛ. A ɓɛyɔ, noukwoni
mupumi ɓikpo kambwa kakʉ, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kak-
wananɨgʉ kadʉla.
9 Nʉpá ndɛkɛ ɨwɛ ɓambanzʉ niɓɔ ɓa ka ambaza ka Abɨlɨ. Ɓɨmakaga ɓɛ
Ɓayuda nɨ ɓakɛgʉ sɛ Ɓayuda, ɓa ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ. Nuɓunisa ndɛkɛ moli
kambwa kakʉ, ɓiba lingʉnʉ ɓɛ ɨmɨ nʉpagatʉ.
10 Yɛkɨ woɓuulyaga ndɨ lɨkpʉmʉka kamɨ na lɨmbɛngɨ linda, ɨmɨ
nuɓuulyogo ndɛkɛ ɓɛgɛyɔ ka yigyogyiso nɨyɔ a ndɛkɛ kodoku kaʉkingɨlaga
ɓatʉ ɓasɨ ɓa ɔɓɨlɨ.
11 Na ɓuwobi kodoku. Ɓuulyogo ɓɨnza nɨlɔ wa nolu, kyɛ mʉmbanzʉ
kukupyonitɔgʉ ɓɛgbɛgbɛ ɓaya ɓʉngama.

12 Mʉtʉ yi ninɔ opupa ndɛkɛ tutungyo, nayitisa ndɛkɛ lidʉlʉ ka Ndaƀʉ ko Kunzi kami na kopupigʉ ndɛkɛ ƀata kʉ ƀɛyɔ. Nokpika ndɛkɛ kʉgʉ kaki lino ko Kunzi kami na lino la gʉɗʉ ko Kunzi kami. Ɠʉɗʉ yi ni Yelusalɛma wambiya ninɔ osyoku ndɛkɛ kʉgʉ wa lisyɛ, kʉ ko Kunzi kami. Nokpikatʉ ndɛkɛ gɔni kʉgʉ kaki lino kami lambiya.

13 Mʉtʉ yi ninɔ a na motili ʉkaniɔ ƀinza nilɔ Limbɛngi akaƀikyaga ka Makanisa!»

Balʉwa ka Kanisa ya Laodikia

14 Mukpikilyo malaika wa Kanisa ya Laodikia ƀɛ:
«Mʉtʉ yi ninɔ ina ƀɛ ‹A Ƀɛyɔ›, dɛmʉ wongbingbili na walingʉnʉ, litino la masi nimɔ Kunzi agya, akaƀikya ƀɛ:
15 Nibagatʉ yigya kakʉ. Nibagatʉ ambɛ wa abɛ liƀo nilɔ kɛgʉ ladɛ ikani lazʉ. Wikino gʉtʉgʉ ƀi abɛ liƀo nilɔ ladɛ ikani nilɔ lazʉ.
16 Luki limoti, kyɛ wa abɛ liƀo la yapa-yapa, isi yi ƀɛ wakɛgʉ abɛ liƀo ladɛ ikani abɛ nilɔ lazʉ, nuzoyatʉ.
17 Ɨwɛ wiyipaga ikubasʉ ƀɛ: ‹Na na lingama, niitoni mʉtʉ wa lingama, nakɛgʉ na yangya yo luki gʉtʉgʉ limoti aka.› Luki limoti, wakibogigʉ ƀɛ wa mʉtʉ wa kigyogyiso, mʉtʉ wo kumbu, mʉtʉ wa yangya, mʉtʉ ninɔ kinagigʉ na mʉtʉ ninɔ ikaga ndumbu.
18 Kinili, nakaʉƀikya ambɛ, doku kaluwo ɔlɔ ninɔ mukongo ƀingɔ kʉnʉ kʉ kami, kyɛ wiiti kʉwa lingʉnʉ mʉtʉ wa lingama. Woluwo gɔni kutuko kwotu, kaitikyo noku ndumbu kyɛ wakikonitɔgʉ ƀata no suni. Luwatʉ gɔni ibʉkʉsɔ so miso, iba pʉngatʉ kʉwa gɔni kaina.
19 Nuyoyisagatʉ, nʉpá gɔni azaƀʉ ƀatʉ ƀasi niƀɔ nʉpaga. Gya nɛki kɛkɛlɛ, woyikono.
20 Hʉkana, na wakamaga ka mupumi, nanoyipa holi. Mʉmbanzʉ kʉkana liyʉ kami, eukwilya mupumi, ningya kʉ kaki, talyalya na iyi pa yimoti.
21 Mʉtʉ yi ninɔ opupa ndɛkɛ tutungyo, nalikisa ndɛkɛ ko kiti kami wa ƀʉngama, mʉɗɔngɔni ƀɛgɛyɔ imi nopupa ndi mino tutungyo, tikoku na Baba ko kiti kaki wa ƀʉngama.

22 Mʉtʉ yi ninɔ a na motili, ʉkaniɔ ƀinza nilɔ Limbɛngi akaƀikyaga ka Makanisa!»

4

Ƀɛyɔ ƀabibisogo mino Kunzi kʉgʉ wa lisyɛ

1 Kumbuso yi, nina ƀata ndi likpʉmʉka lagɔgɔ ko nziki. Nina ndi mupumi mumoti kʉgʉ wa lisyɛ, oukwikonini ƀigbongomu. Nʉkana ƀata ndi liyʉ nilɔ nʉkana ndi ka mambwa. Liyʉ li nilɔ a ndi abɛ nilɔ la siƀa, anɛƀikya ƀɛ: «Ɗokoku kʉnʉ, nakauwonisilo makpʉmʉka nimɔ okwononi ƀɛ igyonosa ƀanʉ.»

2 Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, Limbɛngi ko Kunzi esilya ndi. Namina ndi kiti ƀemoti wa ƀʉngama kʉgʉ wa lisyɛ kʉ kani mʉtʉ ƀemoti ikini kʉgʉ yi.

3 Mʉtʉ yi ninɔ a ndi kanginga abɛ matamʉ ma ligabʉ lapʉ nimɔ ƀalikyaga ƀɛ yasipi na saladio. Isiƀe a ndi ni okungulini kiti wa ƀʉngama yi ninɔ ƀikululu, ananzɛ abɛ litalʉ la ligabʉ lapʉ nilɔ ƀalikyaga ƀɛ zumalidi.

4 Ƀokiti ƀa ƀʉngama ƀagɔgɔ ƀatɛkɛƀɛ ƀaƀa na ƀakwanganya ƀa ndi no kiti yi ninɔ mukungulo kani ƀambɔkʉ-mbɔkʉ ƀatɛkɛƀɛ ƀaƀa na ƀakwanganya ƀikogini kʉgʉ yi. Ƀambɔkʉ-mbɔkʉ ƀi niƀɔ ƀa ndi ƀakimokisyogo ƀotu ƀa yotu na ƀɛgbɛgbɛ ƀaya ɔlɔ ka ƀamʉ.

5 Ngɨnanaga ya ngbangbata, mungbi na pamɨkanaga ya ngbangbata, a
ndɨ kotukyoku ko kiti wa ɓʉngama kʉ. Ɓatala maɗɨya na ɨka niɓɔ ɓa
mambɛngɨ maɗɨya na ɨka ko Kunzi, ɓa ndɨ kapyɛ kambwa wo kiti yi nɨnɔ.
6 Kambwa wo kiti wa, a ndɨ kainisono abɛ liɓo lidingi ɓingele-ngele abɛ
vɛlʉ, anangɨnanaga abɛ nɛlaga.
Lugo na ka ɓakpɔlɔ-kpɔlɔ ɓasɨ ɓo kiti, a ndɨ na makpʉmʉka mʉmbanga-
mbanga makwanganya, nzʉyɨ yi yasɨ asɨ miso ɓigwo iki kambwa ikanɨ
kumbuso.
7 Luki ya mambwa a ndɨ kainisono abɛ kpwingi, nɨlɔ ya yɨɓa a ndɨ
kainisono abɛ lɨnzɨɗɔgʉ la ngɔmbɛ. Nɨlɔ ya yɨsaa a ndɨ miso abɛ
mʉmbanzʉ, nɨlɔ ya yɨkwanganya abɛ windi nɨ a ka mbangʉ.
8 Luki limoti-limoti ka makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga mi nɨmɔ, a ndɨ
na ɓɛpapɨ maɗɨya asɨ miso aka iki kʉgʉ wa ɓɛpapandʉlʉ ikanɨ kusili yi.
Biti abɛ lɨsyɛ, nɨ ɓakɛgʉ kaupo kaɨmbɨla ɓɛ:
«Mʉtʉ Wotu, Mʉtʉ Wotu, Mʉtʉ Wotu nɨ Mombukwono-dosu Kunzi, nɨnɔ
Wongu-Kʉgbɛ,
nɨnɔ a ndɨ, nɨnɔ a mbɨya wanʉ na nɨnɔ akodoku!»
9 Makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga makwanganya mi nɨmɔ, ɨmbɨlaga
kabibiso, kapá ɨbɨba na kamigisilyo ɨbɨba nɨnɔ a wakiko ko kiti wa
ɓʉngama. Mʉtʉ yi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
10 Ɓongbingo ɓasɨ wa makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga makwan-
ganya mi nɨmɔ ɨmbɨlaga ndɨ mɨno, ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓatɛkɛɓɛ ɓaɓa na
ɓakwanganya ɓi niɓɔ ɓodidikaga ndɨ kadwɛ ka lɨtɔmbʉ, kambwa ka mʉtʉ
yi nɨnɔ a wakiko ko kiti wa ɓʉngama. Ɓanabibiso nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ ka ɓɛnzɛ
na ɓɛnzɛ. Ɓodogoku ndɨ, kobiso ɓɛgbɛgbɛ kaɓʉ kambwa wo kiti kakɨ,
ɓanaɓɨkya ɓɛ:
11 «Mombukwono-dosu no Kunzi kusu, wokwononi kaiko na ɨbɨba, bibiso
no ngu,
kyɛ ɨwɛ nɔ wagya makpʉmʉka masɨ,
masɨ igyonosa ndɨ ka sɨpananɨsɔ kakʉ.»

5

Mikya-Kondɔlɔ aka nɔ okwononi koukwo kɨtaɓʉ

1 Kʉwa wa, nɨna ndɨ mulukutu ma kɨtaɓʉ yimoti ka kʉɓɔkʉkɔ kwa
kʉmbanzɨkanɨkɔ ka mʉtʉ nɨnɔ a ndɨ wakiko ko kiti wa ɓʉngama. Kɨtaɓʉ
yi nɨyɔ a ndɨ na moɓiso kʉsɔ na kunzi, yɨdʉla ɓingbufu, ikpokposogo na
ndiko nganga maɗɨya na ɨka.
2 Namɨna ndɨ gɔnɨ malaika nɨnɔ wongu, anaɓɨkya na lɨyʉ lapʉ ɓɛ:
«Wanɨnɔ okwononi kapwaga ndiko yi nɨyɔ na koukwo kɨtaɓʉ yi nɨyɨ?»
3 Luki limoti, iki kʉgʉ wa lɨsyɛ ikanɨ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ gʉtʉgʉ kusili wa
lɨtɔmbʉ aka, kɛgʉ ndɨ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ akwanana
ndɨ koukwo kɨtaɓʉ yi nɨyɔ ikanɨ kaanda kʉsɔ yi.
4 Ɨmɨ aka ndɨ liɓulu ɓɨpɛ, kyɛ mʉmbanzʉ kinisanagʉ ndɨ, nɨnɔ akwanana
ndɨ koukwo kɨtaɓʉ ikanɨ kaanda kʉsɔ yi.
5 Luki limoti, mbɔkʉ-mbɔkʉ ɓemoti ka ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓatɛkɛɓɛ ɓaɓa
na ɓakwanganya ɓi niɓɔ, ɛɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wasa kagama. Mʉmɨna kpwingi
wa lɨvananza ka Yuda, wa liɓukuti ka ngama Daudi, opupa ndɨ tutungyo.
Ɨyɨ nɔ akwanana kapwaga ndiko maɗɨya na ɨka yi nɨyɔ, oukwo kɨtaɓʉ!»
6 Kʉwa wa, namɨna ndɨ Mikya-Kɔndɔlɔ wakamaga lugo wo kiti wa
ɓʉngama nɨnɔ a ndɨ mukungulo na makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga
makwanganya na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ. Mɨkya kɔndɔlɔ yi nɨnɔ a ndɨ
kainisono abɛ ɓakakɔ singasʉ. A ndɨ na mapakala maɗɨya na ɨka no

miso madɨya na ɨka gɔnɨ, nɨmɔ a mambɛngɨ madɨya na ɨka ko Kunzi nɨmɔ otikoku ka ɔɓɨlɨ wasɨ.
7 Mikya kɔndɔlɔ yi nɨnɔ, isisila ndɨ, ava kɨtaɓʉ nɨyɔ a ndɨ ka kʉɓɔkʉkɔ kwa kʉmbanzɨkanɨkɔ ka mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ wakiko ko kiti wa ɓʉngama.
8 Nɨyɔ ava kɨtaɓʉ ɓɛyɔ, makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga makwanganya mi nɨmɔ pa imoti na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓatɛkɛɓɛ ɓaɓa na ɓakwanganya, ɓoɓuna ndɨ moli kambwa ko Mikya-Kɔndɔlɔ wa. Mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka a ndɨ na dɔmʉ pa imoti na ɓakɔpɔ ɓa ɔlɔ, ɓotumini ɓɨɗɛɗɛɗɛ na adʉdʉ. Nɨmɔ masɨ mɔ a malʉmba ka ɓatʉ ɓotu.
9 Ɓa ndɨ kaɨmbɨla lɨmbʉ lambɨya, ɓanaɓɨkya ɓɛ:
«Ɨwɛ nɔ wokwononi kava kɨtaɓʉ,
wapwaga ndiko yi.
A ɓɛyɔ, ɨwɛ, ɓʉmwɔtʉ ndɨ. Na pisi ka ɓangʉ kakʉ,
waluulya ndɨ Kunzi ɓambanzʉ ɓakpʉ,
ɓa ɓopigo ɓayasɨ, ɓa masasʉ masɨ, ɓa ɓɛvananza ɓayasɨ na ɓa ɓogiyo ɓayasɨ.
10 Uitisa ndɨ ɓava-ngama na ɓokumu kyɛ ɓagugubyi Kunzi kusu,
na ɨɓʉ ɓika ndɛkɛ ɓangama ka ɔɓɨlɨ.»
11 Kʉwa wa, nɨkwɛ ɓata ndɨ, nʉkana mayʉ ka ɓamalaika ɓudingi kanɨ ɓakungulini kiti wa ɓʉngama ɓikululu. Nɨna makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ. Ɨsaɓʉ kaɓʉ a ndɨ ɓɛlɔfʉ na ɓɛlɔfʉ na ɓamilio na ɓamilio.
12 Ɓa ndɨ kaɨmbɨla na lɨyʉ lapʉ ɓɛ:
«Mikya-Kɔndɔlɔ nɨnɔ ɓamwɔ ndɨ
okwononi kava ngu,
lɨngama, yimibo no ɓou,
ɨbɨba, bibiso na mambʉ.»
13 Nʉkana ndɨ gɔnɨ nɨ makpʉmʉka masɨ nɨmɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ, nɨmɔ a ka lɨtɔmbʉ, kusili wa lɨtɔmbʉ, ko lɨɓo, masɨ nɨmɔ a ka ɔɓɨlɨ, nɨ ɓanambɨmbɨmbya ɓɛ:
«Mambʉ, ɨbɨba, bibiso, ngu, ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ,
iki ka nɨnɔ a wakiko ko kiti wa ɓʉngama ikanɨ ko Mikya-Kɔndɔlɔ.»
14 Makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga makwanganya mi nɨmɔ, a ndɨ imu kosikisya ɓɛ: «A Ɓɛyɔ!» Ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓoɓunaga ndɨ ɨɓʉ moli, ɓanabibiso.

6

Ɓondiko madɨya opukogini

1 Kʉwa wa, namɨna ndɨ Mikya-Kɔndɔlɔ anapwa ndiko ya mambwa luga wa ɓondiko madɨya na ɨka. Nʉkana ndɨ luki limoti luga wa makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga makwanganya nɨ anapamɨkana na lɨyʉ lapʉ abɛ ngbangbata ɓɛ: «Doku!»
2 Kumbuso yi, namɨna ndɨ falasɨ ɓemoti nɨnɔ wotu. Mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ kʉgʉ yi a ndɨ na mʉɗɔtɔmʉ mugwi, ɓapá ndɨ ɓɛgbɛgbɛ. A kʉwa ndɨ tutungyo aka na a kʉwa ɓata kaɨnda kopupo tutungyo gɔnɨ.
3 Nɨyɔ Mikya-Kɔndɔlɔ apwa ndiko ya yɨɓa, nʉkana ndɨ luki lɨmbanga ya yɨɓa nɨ anapamɨkana ɓɛ: «Doku!»
4 Kumbuso yi, falasɨ nɨnɔ wangbʉ yi opuponoku ndɨ. Mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ kʉgʉ yi, ɓapá ndɨ dʉkpa nɨyɔ yakpʉ, ɓapá ngu ɓɛ ɨndɨ katʉmba mazɨyɔ ka ɔɓɨlɨ, ɓambanzʉ ɓapʉnga kamwɔnɔnɔ luga kaɓʉ.

5 Niyɔ Mikya-Kɔndɔlɔ apwa ndiko ya yisaa, nukana ndi luki limbanga ya
yisaa ni anapamikana ɓɛ: «Doku!» Niyɔ nikwɛ, namina falasi ninɔ wopi.
Mutu yi ninɔ a ndi kugu yi a ndi na kilo yigwi.
6 Nukana ndi luki limoti abɛ liyu luga wa makpumuka mumbanga-
mbanga makwanganya anaɓikya ɓɛ: «Kilo yimoti ya nganu a mukalya
ma ligubo la lisyɛ limoti, kilo yisaa ya saili * a mukalya ma ligubo la lisyɛ
limoti. Luki limoti, wakoputonitɔgu molingo ikani vinya.»
7 Niyɔ Mikya-Kɔndɔlɔ apwa ndiko ya yikwanganya, nukana ndi liyu lo
luki limbanga la yikwanganya ni anapamikana ɓɛ: «Doku!»
8 Kuwa wa, nikwɛ ndi, namina falasi ninɔ wo ɓosuɓo. Mutu yi ninɔ a
ndi kugu yi a ndi lino ɓɛ Kukwaku, a ndi kakpakyana pa imoti na Mugi ka
ɓabili. Ɓupá ndi iɓu ngu ka panga yimoti luga wa ɓapanga ɓayikwanganya
ɓaya ɔɓili, kaulumwisogo ɓambanzu na ɓaduɓpa, pisi ka ayundi, pisi ka
ɓokoloɓu ɓayapupu na pisi ka ɓanyama ɓuɗiya ɓo tutu.
9 Niyɔ Mikya-Kɔndɔlɔ apwa ndiko ya kuɓukumuti, nina ndi kusili
wa gbɔgbɔ, mambɛngi ka ɓatu niɓɔ ɓumwɔgɔ ndi ko bulya yiɓikyaga
likpumuka ko Kunzi na kyɛ ɓapupilya ndi ɓudɛmu.
10 Ɓatu ɓi niɓɔ, ɓapamikana ndi ɓɛ: «Mombukwono-dosu wotu na
walingunu, wa kuwa kaɓundɛ iki kakɔ ngbanga ka ɓatu ɓa ɔɓili na kaigiso
likosi wa ɓoɗukosaga ndi mino ɓangu kusu?»
11 Kuwa wa, ɓapá ndi mutu yikaka-yikaka luga kaɓu kanzu wotu.
Ɓuɓikya ndi ɓɛ ɓimumbisi mbɛyi ɓata mino ko ngbinga mukɛɗɛ,
kadwɛ ku kwaku isaɓu ka ɓagya-ligubo ɓadaɓu na ɓamamaɓu niɓɔ
ɓakaɓundaga gɔni kolumwonogo abɛ iɓu, itulyana mino.
12 Kumbuso yi, namina ɓata ndi Mikya-Kɔndɔlɔ, apwa ndiko ya maɗiya.
Ko ngbingo yi ninɔ, azigizo wapu ayonga ndi ɔɓili. Mɔni opiya ndi ɓipi
abɛ kutuko kwa lilɛɓu, timba wasi angbamya ɓingbu abɛ ɓangu.
13 Mangutu ma lisyɛ obuukana ndi ka litɔmbu muɗɔngɔni ɓɛyɔ kou yo
bumo ya sibukusɔ nisɔ ɓalikyaga ɓɛ ɓutini, obuukonogo mino no mbumbo
yapu.
14 Lisyɛ olimika ndi muɗɔngɔni ɓɛyɔ kulugbu iɗukufaga mino. Ɓangupa
ɓayasi na ɓouzu ɓayasi atukyaga ndi ka ɓapa ɓoyi.
15 Ɓangama ɓa litɔmbu, ɓatu ɓakpukpu, ɓangama ka ɓasuda, ɓatu
ɓa mukumbo, ɓatu ɓongu na ɓatu ɓagɔgɔ ɓasi, ɓosunzu ikani niɓɔ
ɓukulikanaga, ɓisumaga ndi ka maɓyɛ na ka ɓangala ɓaya matamu ma
ɓangupa.
16 Kuwa wa, ɓaɓikyaga ndi ɓangupa na matamu ɓɛ: «Tigbigbiloni,
takinisonito ko misa ka mutu yi ninɔ a wakiko ko kiti wa ɓungama na
tiki ɓyi na ngbuta ko Mikya-Kɔndɔlɔ.
17 A ɓɛyɔ, lisyɛ lidingi la ngbuta kaɓu odunuku, wani nɔ akwanana
kahukaga mino?»

7

Ɓatu ko Kunzi ɓa na ɓakase ka tundukutɔ

1 Kumbusa wa nilɔ, numina ndi ɓamalaika ɓakwanganya ɓakamanana
ka mondu makwanganya ma ɔɓili. Ɓa ndi na ovivi wa mondu makwan-
ganya mugwi ɓɛ kyɛ gutugu ovivi wa lindu limoti aka kovivonitɔgu, iki ka
litɔmbu, ko liɓo lidingi ikani ka bukutɔ.

* **6:6 6:6** ***saili:*** A bumo niyɔ inisogo abɛ gbagala. Wanda gɔni Yuani 6:9

2 Kʉwa wa, namina ndi malaika wagɔgɔ, kotukyoku miso ya ingɛngɛ.
A ndi na kase ko Kunzi yi ninɔ a na ɔɓili. Ʉpamya ndi ɓamalaika
ɓakwanganya niɓɔ ɓʉpá ndi ngu yipʉta litɔmbʉ no liɓo lidingi ɓɛ:
3 «Makoputonitɔgʉ litɔmbʉ gʉtʉgʉ liɓo lidingi aka ikani bʉkʉtɔ kadwɛ
kʉ kwakʉ tomosisyo mino kaʉdwaga ɓosunzu ko Kunzi kusu ɓakase ka
tʉndʉkʉtɔ.»
4 Kʉwa wa, ɓɛtʉlya ndi isaɓʉ ka ɓambanzʉ niɓɔ ɓʉdwaga ndi na ɓakase.
Ɓa ndi ɓɛlɔfʉ miya imoti ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya na ɓakwanganya, ka
ɓopigo ɓayasi ka Ɓezaleli.
5 Ko pigo ka Yuda, ɓa ndi ɓambanzʉ ɓɛlɔfʉ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa niɓɔ
ɓʉdwaga ndi na kase,
ko pigo ka Lubeni, ɓambanzʉ ɓɛlɔfʉ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
ko pigo ka Gadi, ɓɛlɔfʉ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
6 ko pigo ka Aseli, ɓɛlɔfʉ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
ko pigo ka Nafutali, ɓɛlɔfʉ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
ko pigo ka Manasi, ɓɛlɔfʉ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
7 ko pigo ka Simioni, ɓɛlɔfʉ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
ko pigo ka Lawi, ɓɛlɔfʉ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
ko pigo ka Isakali, ɓɛlɔfʉ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
8 ko pigo ka Zabuloni, ɓɛlɔfʉ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
ko pigo ka Yɛzɛfʉ, ɓɛlɔfʉ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
na ko pigo ka Benyamini, ɓɛlɔfʉ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa gɔni.

Musilyoni mudingi

9 Kʉwa wa, namina ndi ambaza mudingi ka ɓambanzʉ. Mʉmbanzʉ
gʉtʉgʉ ɓemoti aka kakwananigʉ ndi kaʉtanga. A ndi ɓambanzʉ ɓo giyo
yasi, ɓa ɓopigo ɓayasi, ɓa ɓɛvananza ɓayasi na ɓa masasʉ masi. Ɓa ndi
ɓakamanana kambwa wo kiti wa ɓʉngama na kambwa ko Mikya-Kɔndɔlɔ,
ɓimokisyogini ɓakanzʉ ɓotutu kani ɓogwini mangʉ ma masisi.
10 Ɓa ndi kapamikanaga ɓɛ: «Muhukuso akotukyoku ko Kunzi kusu,
ninɔ a wakiko ko kiti wa ɓʉngama, na otukyoku gɔni ko Mikya-Kɔndɔlɔ!»
11 Kʉwa wa, ɓamalaika ɓasi niɓɔ ɓa ndi no kiti wa ɓʉngama mukungulo,
ɓambɔkʉ-mbɔkʉ na makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga makwanganya,
ɓodidika ndi kadwɛ ka litɔmbʉ, kambwa wo kiti wa ɓʉngama, ɓanabibiso
Kunzi.
12 Ɓa ndi kaɓikya ɓɛ: «A ɓɛyɔ! Bibiso, ibiba, yimibo, kamigisya Kunzi
ibiba, ɓʉkpʉ, ɓou no ngu, a ko Kunzi kusu, ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! Asi ɓɛyɔ
aka yɔ!»
13 Kʉwa wa, mbɔkʉ-mbɔkʉ ɓemoti luga kaɓʉ emuusa ndi ɓɛ: «Batʉ tino
piyɛ ɓɔ ɓimokisyogi ɓakanzʉ ɓotutu ɓɔ? Ɓapʉnya yani?»
14 Nasikisya ndi ɓɛ: «Mombukwana-dami, iwɛ nɔ wakaiba!» Ɛɓikya
kʉwa ndi ɓɛ:
«Niɓana, a ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓopupogi ka yigyogyiso yidingi.
Ɓusukusoni ɓakanzʉ kaɓʉ,
ɓuɓuɓiso ɓitu na ɓangʉ ko Mikya-Kɔndɔlɔ.
15 Kinili, ɓaɓakamanana kambwa wo kiti wa ɓʉngama ko Kunzi,
ɓikaga kabibiso, biti na lisyɛ, ka ndaɓʉ kaki.
Mʉtʉ yi ninɔ a wakiko ko kiti wa ɓʉngama, uɓuulyagatʉ ndɛkɛ.
16 Ɓakimʉkanigʉ ndɛkɛ ɓata nza, ikani mʉsasa,
gʉtʉgʉ mɔni aka kusumbigʉ ndɛkɛ ɓata, ikani ɓʉzʉ.
17 A ɓɛyɔ, Mikya-Kɔndɔlɔ ninɔ a lugo wo kiti wa ɓʉngama,
uɓuulyagatʉ ndɛkɛ,

ukpokyoniso ka lɨkpakpa lo liɓo la ɔɓɨlɨ walɨngʉnʉ,
Kunzi ʉkpaga ndɛkɛ ɓamomiso-misa kaɓʉ ɓasɨ.»

8

Ɓopwini ndiko ya madɨya na ɨka

1 Nɨyɔ Mikya-Kɔndɔlɔ apwa kʉwa ndɨ ndiko ya madɨya na ɨka, pa
adakyana ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ ɓiwo ka ɓadakika abɛ ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa.
2 Kumbuso yi, nʉmɨna ndɨ ɓamalaika madɨya na ɨka ɓakamanana
kambwa ko Kunzi, ɓʉpá ndɨ ɓasɨɓa madɨya na ɨka.
3 Kʉwa wa, malaika wagɔgɔ odoku ndɨ kaamaga ka kpɔlɔ-kpɔlɔ wa
gbɔgbɔ. A ndɨ na sani wa ɔlɔ nɨnɔ ɓabʉsyaga mino adʉdʉ. Ɓapá kʉwa
ndɨ adʉdʉ wakpʉ kyɛ apí ka apɛpɛ pa imoti na malʉmba ka ɓatʉ ko Kunzi
ɓasɨ kʉgʉ wa gbɔgbɔ wa ɔlɔ nɨnɔ a ndɨ kambwa wo kiti wa ɓʉngama nɔ.
4 Muki ma adʉdʉ yi nɨnɔ, pa imoti na malʉmba ka ɓatʉ ko Kunzi, apʉnga
ndɨ katʉkya ka maɓɔkʉ ka malaika, anaɗaka ko Kunzi.
5 Kumbuso yi, malaika ava ndɨ sani wa adʉdʉ yi nɨnɔ, atumisa ndɨ na
makamʉ mo ɓuku ɓa gbɔgbɔ ɓɨɗɛ, ambimboku ndɨ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ. Ko
ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, a kʉwa ndɨ mʉpamʉ ma ngbangbata, gbʉngbʉ,
ngɨnanaga yi sɛ kʉwa azigizo.

Ɓamalaika ɓakofya ɓasɨɓa

6 Kʉwa wa, ɓamalaika madɨya na ɨka nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɓasɨɓa madɨya na
ɨka ɓayigwigo, ɓɨɓungusyaga ndɨ ɓapʉnga kofyo.
7 Malaika wa mambwa ofya ndɨ sɨɓa. Kʉwa wa, mbwayɨ ya mambʉnga
no ɓuku yɨmatɨkana na ɓangʉ alʉka ndɨ. Mutili mimoti ma lɨtɔmbʉ ka
mɨsaa osilaga ndɨ. Mutili mimoti ka mɨsaa ma bʉkʉtɔ pa imoti na tɔnɨtɔ
osilaga ndɨ gɔnɨ.
8 Kumbuso yi, malaika wa yɨɓa ofya ndɨ sɨɓa. Ɓadɨkɨta kʉwa ndɨ ko liɓo
lidingi, luki limoti nɨlɔ a ndɨ abɛ ngʉpa yidingi kika kagbʉndɨkana. Mutili
mimoti ka mɨsaa mo liɓo li nɨlɔ, ɨita ndɨ ɓangʉ.
9 Lɨgbʉta limoti la yɨsaa la ɓanyama nɨɓɔ ɓɨkaga ko liɓo na lɨgbʉta limoti
la yɨsaa la ɓabato, ɓapʉtɨkana ndɨ.
10 Kumbuso yi, malaika wa yɨsaa ofya ndɨ sɨɓa. Lɨngʉtʉ lidingi nɨlɔ a ndɨ
kagbʉndɨkana abɛ lɨɗaɗa lo ɓuku, opukoku ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ, ogwoku
kʉgʉ wa mutili mimoti ma mɨsaa mo moɓo na makpakpa.
11 Lino la lɨngʉtʉ li nɨlɔ nɨ Ɓuzyo. Kʉwa wa, mutili mimoti ma mɨsaa
mo moɓo oziwa ndɨ ɓizyo. Ɓatʉ ɓudingi ɓi nɨɓɔ ɓomwa ndɨ, ɓolumwaga
ndɨ kyɛ liɓo li nɨlɔ a kʉwa ndɨ ɓizyo.
12 Kʉwa wa, malaika wa yɨkwanganya ofya ndɨ sɨɓa. Mutili mimoti ma
mɨsaa mo ma mɔnɨ apʉtɨkana ndɨ pa yimoti na nɨmɔ ma tɨmba na nɨmɔ
ma mangʉtʉ. Kinili, ɓʉngbanganya kɛgʉ ndɨ ɓata ka mutili mimoti ma
mɨsaa mo ngbingo wa lɨsyɛ na nɨmɔ mo biti gɔnɨ.
13 Kumbuso yi, nɨkwɛ ndɨ ɓata, namʉkana kʉwa ndɨ windi ɓemoti nɨnɔ
a ndɨ nɨ ɨtundulini kʉgʉ kʉgbɛ, anigomiso na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Heɓe! Heɓe!
Kumbu yidingi ka ɓatʉ ɓa lɨtɔmbʉ ka ɓasɨɓa nɨɓayɔ ɓamalaika ɓasaa
ɓayagɔgɔ ɓakaɓʉnda kofyo!»

9

1 Kumbuso yi, malaika wa kuɓukumuti ofya ndɨ sɨɓa. Nɨna ndɨ lɨngʉtʉ
limoti nɨlɔ ogwoku ndɨ kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ. Ɓapá ndɨ lɨngʉtʉ li nɨlɔ
lifungula la lɨɓyɛ lodu la mugi ka ɓabɨlɨ. 2 Lɨngʉtʉ li nɨlɔ, oukwa kʉwa ndɨ

liɓyɛ lodu la mugi ka ɓabili. Muki ondindikana ndi ɓindengbu-ndengbu, anopupoku ka liɓyɛ ku abɛ ɓakabusya fulu. Muki mi nimɔ atikya ndi mɔni na lisyɛ ɓiwaɗi.

3 Ɓanokilingbo ɓapunga ndi kopupoku ko muki ku, ɓomisikono wasi ɓingbwi. Ɓupá ndi ngu muɗɔngɔni abɛ niyɔ ka nakwaa-gbani.

4 Ɓuɓikya ndi ɓɛ ɓakoputonitɔgu mapaku, gutugu tɔnitɔ aka, ikani bukutɔ, luki limoti, ɓɛ ɓugyogyisi ɓatu niɓɔ ɓakɛgu na ɓakase ko Kunzi ka tundukutɔ kaɓu.

5 Ɓakupágu ndi ɓanokilingbo ɓi niɓɔ mutuu kaumwɔgɔ ɓatu ɓi niɓɔ, luki limoti, ɓɛ ɓugyogyisi ka ɓatimba kuɓukumuti. Muzuzula kaɓu ikaga ndi muɗɔngɔni abɛ nimɔ ka nakwaa-gbani.

6 Ka masyɛ mi nimɔ, ɓambanzu ɓakisatu ndɛkɛ kukwaku, luki limoti, ɓakinigu ndɛkɛ. Ɓatatanilyatu ndɛkɛ kukwaku, luki limoti, kukwaku upikita.

7 Ɓanokilingbo ɓi niɓɔ, ɓa ndi kainisono muɗɔngɔni abɛ ɓafalasi ni ɓuɓungusyogini kainda ka lunga. Ɓa ndi no luki limoti abɛ ɓɛgbɛgbɛ ka ɓamu kaɓu abɛ niɓayɔ ɓaya ɔlɔ, misa kaɓu abɛ nimɔ ka ɓambanzu.

8 Tukatu kaɓu a ndi muɗɔngɔni abɛ nitɔ ka ɓoko, manzu abɛ nimɔ ko kpwingi.

9 Kubatu kaɓu a ndi kainisono abɛ ɓakimokisyo ɓotu ɓaya ngwɛyi. Ɓɛpapi kaɓu a ndi koɓuko abɛ mayu ma ɓamasuwa ɓa lunga ɓɛyɔ oɓukogo mino kani ɓafalasi ɓudingi ɓakauluto kainda ka lunga.

10 Kundu kaɓu a ndi muɗɔngɔni abɛ niyɔ ka ɓanakwaa-gbani, no mowo ɓibakaka. Ngu yigyogyiso ɓambanzu ka ɓatimba kuɓukumuti a ndi ka kundu kaɓu.

11 Ngama kaɓu ni malaika wa liɓyɛ lodu la mugi ka ɓabili, ninɔ ina ka Libelenia ɓɛ «Abadoni», ka Ligiliki ɓɛ «Apolioni» isi yi ɓɛ «Mupuputa».

12 Yigyogyiso ya mambwa okitogini. Kumbusa wa niyɔ, yigyogyiso yagɔgɔ yiɓa, opuponokuto ɓata.

13 Malaika wa maɗiya ofya ndi siɓa. Nukana kuwa ndi liyu limoti kotukyoku ka mondu makwanganya ma gbɔgbɔ wa ɔlɔ ninɔ a ndi kambwa ko Kunzi.

14 Liyu li nilɔ, aɓikya ndi malaika wa maɗiya ninɔ a ndi na siɓa nɔ ɓɛ: «Ʊkulaga ɓamalaika ɓakwanganya niɓɔ ɓaɓukpikila ko liɓo lidingi Efulati.»

15 Ɓukulaga kuwa ndi. Ɓa ndi ɓakitulya kolumusogo ko ngbingo yi ninɔ, ka lisyɛ li nilɔ, ka timba yi ninɔ na ka syangasu si nisɔ mutili mimoti ma misaa ka ɓambanzu.

16 Ɓɛtulya ndi isaɓu ka ɓasuda niɓɔ ɓuɗakilya ndi ɓafalasi kainda ka lunga, ɓa ndi ɓamilio ɓamiya ɓaɓa.

17 Kuwa wa, numina ndi ɓafalasi ɓi niɓɔ ko nziki pa imoti na ɓasuda niɓɔ ɓa ndi kugu yi. Ɓasuda ɓi niɓɔ ɓa ndi ɓakimokisyogo ɓatu ɓaya ngwɛyi ka ɓambanzi ɓingbungbu abɛ ɓuku, ɓayagɔgɔ ɓipipi abɛ ɓɛkuɓa na ɓayagɔgɔ aninisa abɛ moɗiɗi ma selengunde. Ɓamu ka ɓafalasi a ndi muɗɔngɔni abɛ niɓayɔ ka ɓokpwingi. Ɓuku, muki na libu lazu a ndi kopupo ka nɔku kaɓu ɓivulu-vulu.

18 Mutili mimoti ma misaa ka ɓambanzu, ɓolumwanaga ndi ka muzuzula misaa mi nimɔ, ko ɓuku, ko muki na ka libu lazu nilɔ a ndi kopupo ka nɔku ka ɓafalasi ɓi niɓɔ.

19 A ɓɛyɔ, ngu ka ɓafalasi ɓi niɓɔ a ndi ka nɔku kaɓu na ka kundu kaɓu. Kundu kaɓu niyɔ ɓugyagyaga ndi na iyu ɓambanzu, a ndi na ɓamu abɛ ɓanzuka.

20 Ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓasikana ndi ni ɓakokwogigʉ ka mʉzʉzʉla mi nimɔ,
ɓakasananagʉ ndi na ɓokunzi niɓɔ ɓigyilya ndi na maɓɔkʉ kaɓʉ.
Ɓisisilaga ndi kobibiso mambɛngi ma ɓʉnyɛ, ɓasanamʉ ɓaya ɔlɔ,
fiza, ɓangwɛyi, matamʉ na ɓɛngbingili. Makpʉmʉka mi nimɔ masi
kakwananigʉ ndi kaina, ikani kaʉkana, ikani kakpakyana.
21 Ɓatʉ ɓi niɓɔ, ɓakasananagʉ ndi na yigya kaɓʉ yanyɛ, yimwɔ
ɓambanzʉ, ya lʉga, ya ɓilya na yo kuɓakʉ.

10

Malaika no mikya kitaɓʉ

1 Kʉwa wa, namina ɓata ndi malaika wagɔgɔ ninɔ wongu kotukyoku
kʉgʉ wa lisyɛ. Ɨkʉɓa a ndi na iyi yitikyo ɓiwadi, isiɓe akungulini ka mʉ
ɓikululu, miso ananzɛ abɛ mɔni, magʉ abɛ madada mo ɓuku.
2 A ndi no mikya kitaɓʉ mugwi. Kitaɓʉ yi niyɔ a ndi yihukwikono.
Kʉgʉkɔ kaki kwa kʉmbanzikaniko a ndi ko liɓo lidingi na nikwɔ kwa
kulekuke kubi.
3 Apamikana ndi na liyʉ lapʉ abɛ kpwingi kiko kalʉngʉkyana. Niyɔ
apamikana ɓɛyɔ, ɓangbangbata madiya na ika ɓapamikana ndi.
4 Niyɔ ɓangbangbata madiya na ika ɓapamikana ɓɛyɔ, na kʉwa ndi
wakitʉlya kokpikogo, luki limoti, nʉkana ndi liyʉ kotukyoku kʉgʉ wa lisyɛ,
ɓɛ: «Wakokpikonitɔgʉ likpʉmʉka li nilɔ ɓangbangbata madiya na ika
ɓoɓikyi, ɓuulya ka limbɛngi kakʉ aka.»
5 Kʉwa wa, malaika ninɔ namina ndi wakamaga kʉgʉkɔ kumoti ko liɓo
lidingi, kwagɔgɔ kubi, anana ndi kʉɓɔkʉkɔ kwa kʉmbanzikaniko kʉgʉ wa
lisyɛ.
6 Akɔ kʉwa ndi silika ko lino ko Kunzi ninɔ a na ɔɓili ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ,
ninɔ agya ndi lisyɛ na masi nimɔ a mino, litɔmbʉ na masi nimɔ a mino,
liɓo lidingi na masi nimɔ a kʉsɔ yi. Malaika yi ninɔ aɓikya kʉwa ndi ɓɛ:
«Ngbingo a kʉwa mukuda!
7 Luki limoti, ko ngbingo yi ninɔ malaika wa madiya na ika ofya ndɛkɛ
mino siɓa, Kunzi otulyasa ndɛkɛ ɓodikidi kaki mʉdɔngɔni ɓɛyɔ aɓikyaga
ndi mino pisi ka ɓogyalandʉ niɓɔ ɓagugubya ndi.»
8 Kumbuso yi, liyʉ nilɔ nʉkana ndi kotukyoku kʉgʉ wa lisyɛ ɛɓikya ɓata
ɓɛ: «Winda kava mikya kitaɓʉ ninɔ muhukwikono ka maɓɔkʉ ka malaika
ninɔ a wakamaga kʉgʉkɔ kumoti ko liɓo lidingi kwagɔgɔ kubi.»
9 Kʉwa wa, nakpʉda ndi malaika, nakʉnga ndi mikya kitaɓʉ yi ninɔ.
Ɛɓikya ndi ɓɛ: «Vanɔ, walya. Ika ɓindɛngɛ-ndɛngɛ abɛ nzuki ka mʉnɔkʉ,
luki limoti, ika ɓizyo ka mʉma kakʉ.»
10 Nava ndi mikya kitaɓʉ yi ninɔ ka maɓɔkʉ ka malaika, nalya. A ndi
ɓindɛngɛ-ndɛngɛ ka mʉnɔkʉ abɛ nzuki. Luki limoti, niyɔ nomyo, mʉma
apʉnga ndi kɛtʉla.
11 Kumbuso yi, ɓɛɓikya kʉwa ndi ɓɛ: «Wisisilaga ɓata kanzina na
ɓugyalandʉ ka ɓopigo, ka ɓɛvananza, ka masasʉ dididi na ka ɓangama.»

11

Ɓadɛmʉ ɓaɓa

1 Kʉwa wa, ɓɛpá ndi ligʉgʉ limoti nilɔ lipima nolu ɓʉnda, ɓɛɓikya ndi
ɓɛ: «Wamaga, winda kopimo ɓʉnda ɓa Ndaɓʉ ko Kunzi na gbɔgbɔ, ʉtanga
gɔni ɓambanzʉ niɓɔ ɓabibisogo Kunzi kʉsɔ yi.

2 Luki limoti, wakopimonitɔgʉ pa yangba ya Ndaɓʉ ko Kunzi kyɛ ɓʉsilya
ndi ɓatʉ niɓɔ ɓakamibigʉ. Ɓaɗitaga ndɛkɛ gʉɗʉ wotu ka ɓatimba
ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya na ɓaɓa.
3 Nʉtika ndɛkɛ ɓadɛmʉ kami ɓaɓa, ɓakimokisyogo ɓotu ɓaya lilɛɓʉ.
Ɓanzina ndɛkɛ na ɓugyalandʉ ka masyɛ ɛlɔfʉ yimoti ɓamiya ɓaɓa na
ɓatɛkɛɓɛ maɗiya.»
4 Ɓadɛmʉ ɓaɓa ɓi niɓɔ ni bʉkʉtɔ tiɓa ta mizeituni na ɓatala ɓaɓa niɓɔ
ɓa ɓakamaga kambwa ka Mombukwana wa litɔmbʉ.
5 Mʉmbanzʉ kakisa kaʉdwa, ɓuku opupoku ka noku kaɓʉ, ulumwisogo
ɓatʉ ɓi niɓɔ. A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kikpʉnda kaʉdwa, okwo inguo ya
kukwakʉ kwi nikwɔ.
6 Ɓadɛmʉ ɓi niɓɔ ɓa no ngu yikpingba lisyɛ ɓɛ kyɛ mbwayi kolukonitɔgʉ
ka masyɛ mi nimɔ ɓiko mino iɓʉ kanzina na ɓugyalandʉ. Ɓa gɔni no ngu
yiikosa liɓo kaiita ɓangʉ. Ɓa ɓata gɔni no ngu yipá yigyogyiso dididi ka
ɔɓili ɓongbinga ɓasi mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ ɓopo mino.
7 Ngbingo yi ninɔ ɓama ndɛkɛ mino kanzina na ɓugyalandʉ ɓɛyɔ, nyama
ninɔ opupoku ndɛkɛ ka liɓyɛ lodu la mugi ka ɓabili, ʉlanana ndɛkɛ na iɓʉ,
ʉkitaga no ngu, ulumwisogo.
8 Ɓamanda kaɓʉ ika ndɛkɛ ka pa yangba ya gʉɗʉ mudingi kʉ
ɓabangilaga ndi mino Mombukwono-dosu ka mʉsalaba. Ɓakingyosogo
gʉɗʉ yi ninɔ na Sɔdɔmʉ* ikani Misili.
9 Ɓatʉ ɓa ɓɛvananza ɓayasi, ɓopigo ɓayasi, masasʉ masi na giyo yasi,
ɓika ndɛkɛ kaanda ɓamanda kaɓʉ no miso aka ka masyɛ masaa na nusu
ni ɓakɛgʉ kapa ɓɛ ɓolumbi.
10 Ɓatʉ ɓa litɔmbʉ ɓasi ɓika ndɛkɛ ka magyagya ko bulya kukwakʉ
ka ɓogyalandʉ ɓaɓa ɓi niɓɔ. Ɓalyisa kʉwa ndɛkɛ dumo, ɓapanana
mukumbo ɓizazaza kyɛ ɓogyalandʉ ɓi niɓɔ ɓulyisa ndi kumbu kʉgbɛ.
11 Luki limoti, kumbusa wa masyɛ masaa na nusu mi nimɔ, ɔhʉ
ninɔ apága ɔɓili usilya ndi kotukyoku ko Kunzi, ingya ka ɓamanda ka
ɓogyalandʉ ɓi niɓɔ abilila ndi. Kʉwa wa, ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓa ndi wa, ɓotuma
ndi na ombombo ɓiɗɛ.
12 Ɓogyalandʉ ɓaɓa ɓi niɓɔ ɓʉkana ndi liyʉ limoti lapʉ kotukyoku kʉgʉ
wa lisyɛ, ʉɓikya ɓɛ: «Ɗokoniku!» Ɓaɗaka kʉwa ndi kʉgʉ wa lisyɛ ko miso
ka ɓomuyoniso kaɓʉ, ɓɛkʉɓa utikya ndi.
13 Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, azigizo wapʉ oyunga ndi ɔɓili. Mutili
mimoti ko tili tɛkɛɓɛ ya gʉɗʉ apanzikana ndi. Ɓambanzʉ ɓɛlɔfʉ maɗiya
na ika (7.000) ɓolumwaga ndi na azigizo yi ninɔ. Kʉwa wa, ɓatʉ ɓi niɓɔ
ɓasikana ndi ɓotuma ndi na ombombo ɓiɗɛ, ɓabibiso Kunzi ninɔ kʉgʉ wa
lisyɛ.
14 Yigyogyiso ya yiɓa okitogini, luki limoti, niyɔ ya yisaa a ko pisi.

Siɓa ya maɗiya na ika

15 Kʉwa wa, malaika wa maɗiya na ika ofya ndi siɓa. Mayʉ mapʉ
iɓukusa ndi kotukyoku kʉgʉ wa lisyɛ, ɓɛ: «Mbiya wanʉ, ɓʉngama kʉgʉ
wa ɔɓili a kʉwa ka maɓɔkʉ ka Mombukwono-dosu iɓʉ na Masiya kaki.
Ika ndɛkɛ ngama ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.»

11:4 11:4 Wanda ka Zakalia 4:3, 11-14. **11:6 11:6** Wanda ka 1 Ɓangama 17:1; Pupo 7:17-19; 1 Samueli 4:8. **11:7 11:7** Wanda ka Danyɛlɛ 7:3, 7, 21. * **11:8 11:8** *Sɔdɔmʉ:* A likingyosi la ɓʉnyɛ. Misili a likingyosi ka ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓakamibogigʉ Kunzi, ɓomuyoniso ka ɓomikya Ɓezaleli. Ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓakamibogigʉ Kunzi ɓobibisaga gbilitɔ **11:11 11:11** Wanda ka Ezekieli 37:5-10.

16 Ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓatɛkɛɓɛ ɓaɓa na ɓakwanganya (24) niɓɔ ɓikaga
ka ɓokiti kaɓʉ ɓa ɓʉngama kambwa ko Kunzi, ɓodidika ndɨ kadwɛ ka
lɨtɔmbʉ, ɓanabibiso Kunzi,
17 nɨ ɓanaɓɨkya ɓɛ:
«Takaumigisilyo ɨbɨba, ɨwɛ Mombukwono-dosu Kunzi, Wongu-Kʉgbɛ, ɨwɛ
yi nɨnɔ wambɨya wanʉ na wa ndɨ,
kyɛ womosa ndɨ ɓʉngama kakʉ pisi ko ngu yidingi kakʉ.
18 Mambɛngɨ ʉkandɨkakanaga ndɨ ɓatʉ ɓa ɓɛvananza ɓayagɔgɔ ɓɨkpɛkɨ-
kpɛkɨ,
luki limoti, lɨngangɨ kakʉ inisononi.
Ngbingo mʉkɔ mʉngɨmbɔ ka ɓatʉ niɓɔ ɓokwaga ndɨ, itulyonini,
a ngbingo kaʉkalya ɓagya-ligubo kakʉ, ɓogyalandʉ kakʉ,
na ɓatʉ kakʉ ɓasɨ na niɓɔ ɓʉɓangaga,
ɓatʉ ɓa payaya na ɓatʉ ɓa ɨbɨba.
A ngbingo kaulumwisogo ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓapʉtaga ɔɓɨlɨ!»
19 Kʉwa wa, Ndaɓʉ ko Kunzi nɨyɔ ikaga kʉgʉ wa lɨsyɛ oukwikana
ndɨ, kpokoyo wa agʉmɛ inisono. Kumbuso yi, a kʉwa ndɨ ngɨnanaga ya
ngbangbata, gbʉngbʉ, pamɨkanaga ya ngbangbata, azigizo pa imoti no
mbwayɨ yidingi ya mambʉnga.

12

Muko na gbɨta

1 Kumbuso yi, likingyosi lidingi opupana ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ, muka ɓemoti
a ndɨ wakimokisya mɔnɨ, tɨmba a ndɨ kusili wa magʉ kakɨ. Kʉgʉ wa mʉ
kakɨ, a ndɨ na ɓɛgbɛgbɛ ɓaya mangʉtʉ tɛkɛɓɛ na maɓa.
2 Muko yi nɨnɔ a ndɨ na mʉma, a ndɨ kakʉgwaga ko bulya mʉzʉzʉla ma
liɓukuti.
3 Likingyosi lagɔgɔ opupana ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ, a ndɨ gbɨta ɓemoti nɨnɔ
mudingi ongbomyini ɓɨngbʉ. Gbɨta yi nɨnɔ a ndɨ na ɓamʉ maɗɨya na ɨka
na mapakala tɛkɛɓɛ. Ɓamʉ ɓayasɨ a ndɨ na ɓɛgbɛgbɛ aka.
4 Mʉkʉndʉ kakɨ oluta ndɨ mutili mimoti ma mɨsaa ma mangʉtʉ,
oɗukoku ndɨ ɓigbwuuu kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ. Amaga ndɨ kambwa ka muko
yi nɨnɔ a ndɨ ɓuwobi kaɓʉkʉta ɓɛkyɛ alyɨ miki ngbingo yi nɨnɔ opupoku
mino.
5 Kʉwa wa, muko yi nɨnɔ aɓʉkʉta ndɨ miki mʉlʉkʉ yi nɨnɔ alya ndɛkɛ
ɓʉngama kʉgʉ ka ɓɛvananza ɓayasɨ pisi ka mufimbo ma ngwɛyɨ. Luki
limoti, ɓaɗokisa ndɨ mikakɨ ɓɨkwa ɓuwobi no Kunzi, ko kiti kakɨ wa
ɓʉngama.
6 Muko yi nɨnɔ apɨkɨta kʉwa ndɨ ka ɨsa, ka pa yi nɨyɔ Kunzi a ndɨ nɨ
aɓungusilyogini ɓɛkyɛ ɓiki kakwisa kʉ ka masyɛ ɛlɔfʉ yimoti ɓamɨya ɓaɓa
na ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya (1.260).
7 Kʉwa wa, lʉnga atɨnɨka ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ. Mikaeli pa imoti na
ɓamalaika kakɨ, ɓataya ndɨ lʉnga na ɓagbɨta. Ɓamalaika ka gbɨta ɓogulyo
kʉwa ndɨ gɔnɨ ɨɓʉ ka lʉnga.
8 Luki limoti, ɓabʉma ndɨ gbɨta. Iki ɨyɨ ikanɨ ɓamalaika kakɨ
ɓakakwananɨgʉ ndɨ ɓata ɨɓʉ kaiko kʉgʉ wa lɨsyɛ.
9 Kʉwa wa, ɓaɗɨkitoku ndɨ gbɨta kʉnʉ wasɨ. Gbɨta mudingi yi nɨnɔ
nɨ nzʉka wandɛlɨ nɨnɔ ina ɓɛ «Mumuyoniso» ikanɨ «Abɨlɨ», nɨnɔ ikaga
kaʉɓɔɓɔ ɓatʉ ɓasɨ ɓa lɨtɔmbʉ. Ɓambimba ndɨ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ pa imoti
na ɓamalaika kakɨ.

11:18 11:18 Wanda ka Mambʉ 2:1, 5; 110:5; 115:12-13.

10 Kumbuso yi, nʉkana ndɨ lɨyʉ lapʉ kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ, anaɓɨkya ɓɛ: «Mbɨya wanʉ, muhukuso odunuku. Mbɨya wanʉ, Kunzi kusu owonisilini ngu na ɓʉngama kakɨ. Mbɨya wanʉ, ngu ka Masiya kakɨ inisonini. A ɓɛyɔ, ɓatindikini ka lɨtɔmbʉ, mʉtʉ yi nɨnɔ ikaga ndɨ kaʉsʉngʉlya ɓomomosu biti na lɨsyɛ kambwa ko Kunzi.

11 Ɓomomosu ɓandʉngɨlyaga ndɨ pisi ko ngu ya ɓangʉ ko Mikya-Kɔndɔlɔ na pisi ka mʉnzɨna ma lɨngʉnʉ nɨmɔ ɓopupilya ndɨ mɨno ɓʉdɛmʉ. Ɓa ndɨ ɓakɨtʉlya kapá ɔɓɨlɨ kaɓʉ kadwɛ ka kukwakʉ.

12 Kinili, gwoni magyagya, ɨwɛ lɨsyɛ na iɓunu ɓasɨ nɨɓɔ mikaga kʉgʉ wa lɨsyɛ! Luki limoti, kumbu kunu, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ma ka lɨtɔmbʉ na ko lɨɓo lidingi kyɛ mumuyoniso osyini ku kunu, a mutumo na lɨngangɨ ɓɨɗɛ kyɛ akaiba ɓɛ a no ngbingo mukuɗu.»

13 Nɨyɔ gbɨta iba ɓɛ ɓatindikiniku kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ, apʉnga ndɨ kakpumya muko nɨnɔ aɓʉkʉta ndɨ miki mʉlʉkʉ yi nɔ.

14 Luki limoti, ɓapa ndɨ muko yi nɨnɔ ɓɛpapɨ ɓayɨɓa abɛ nɨɓayɔ ko windi mudingi ɓɛ kyɛ awɨwɨ, aga ka ɨsa ka pa yi nɨyɔ ɓaɓungusilyaga ndɨ, ɓyɨ na nzʉka yi nɨnɔ. Na kʉ ɓɛyɔ, ɓikaga ndɨ kakwiso ka ɓyanga ɓɨsaa na nusu.

15 Kʉwa wa, nzʉka yi nɨnɔ ozoya ndɨ lɨɓo akɨka ɓɛyɔ lɨɓo lidingi akɨka mino kumbusa ka muko, ɓɛ kyɛ lɨɓo li nɨlɔ akikisi.

16 Luki limoti, lɨtɔmbʉ asingya ndɨ muko yi nɨnɔ, lɨtɔmbʉ oukwa ndɨ mʉnɔkʉ, omya lɨɓo nɨlɔ opupa ndɨ ka mʉnɔkʉ ka gbɨta.

17 Lɨmbɛngɨ atʉla ndɨ gbɨta na muko yi nɨnɔ. Gbɨta aga kʉwa ndɨ kataya lʉnga na ɓomiki ɓagɔgɔ nɨɓɔ ka muko yi nɨnɔ. Isi yi ɓɛ na ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓoɓuulyogo mʉtʉʉ ko Kunzi, ɓanopupo ɓʉdɛmʉ ko bulya ka Yeso.

18 Kumbuso yi, gbɨta yi nɨnɔ amaga ndɨ kubi wo lɨɓo lidingi.

13

Nyama wa mambwa

1 Kʉwa wa, namɨna ndɨ nyama ɓemoti anopupoku ko lɨɓo lidingi. A ndɨ na ɓamʉ maɗɨya na ɨka na mapakala tɛkɛɓɛ. Kʉgʉ wa lɨpakala limoti-limoti a ndɨ na ɓɛgbɛgbɛ. Na kʉgʉ wa ɓamʉ, ɓokpika ndɨ mino mʉtʉmbwa Kunzi.

2 Nyama yi nɨnɔ namɨna ndɨ nɔ, a ndɨ kainiso abɛ sukopi. Magʉ kakɨ a ndɨ abɛ nɨmɔ ka ɨmbʉɓʉ, mʉnɔkʉ abɛ nɨmɔ ka kpwingi. Gbɨta yi nɨnɔ apá ndɨ ɓututungyo kakɨ, kiti wa ɓʉngama kakɨ no ngu yidingi.

3 Mʉ mumoti luga wa ɓamʉ ka nyama yi nɨnɔ, a ndɨ kainiso abɛ kika nɨ ɓagbitini ɓɨnyɛ ɓuwobi kokwo, lukɨ limoti, pwayɨ yi a kʉwa ndɨ nɨ oɓyini. Ɓatʉ ɓasɨ ɓa lɨtɔmbʉ ɓombombaya ndɨ kamɨna nyama yi nɨnɔ, ɓapʉnga ndɨ kaɓɨɓya ɓingbooo.

4 Ɓatʉ ɓasɨ ɓapʉnga ndɨ koɓuna moli kambwa ka gbɨta, kyɛ apá ndɨ nyama yi nɨnɔ ɓʉngama kakɨ. Ɓapʉnga ndɨ gɔnɨ koɓuna moli kambwa ka nyama yi nɨnɔ, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Wanɨ nɔ a mʉɗɔngɔnɨ na nyama yi nɨmʉ? Wanɨ nɔ akwanana katayana na ɨyɨ ndʉmbɨ?»

5 Ɓapá ndɨ nyama yi nɨnɔ ngu yɨnzɨna, ɓugindo na nɨyɔ ɨtʉmbwa Kunzi. Ɓasɨlya ndɨ ɓʉngama ka ɓatɨmba ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya na ɓaɓa (42).

6 Kʉwa wa, apʉnga ndɨ katʉmbwa Kunzi, anatʉmbwa lino kakɨ, pa kakɨ ya ɓuliki na ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓikaga kʉgʉ wa lɨsyɛ.

7 Ɓahukwilya ndɨ mupumi kabʉmana na ɓatʉ ko Kunzi, anʉbʉma. Ɓapá ndɨ gɔnɨ ɓʉngama kʉgʉ ka ɓatʉ ɓasɨ, ɓopigo ɓayasɨ, ɓɛvananza ɓayasɨ, masasʉ masɨ na giyo yasɨ.

8 Ɓatʉ ɓasɨ ɓa lɨtɔmbʉ ɓabibisatʉ ndɛkɛ, ɓasɨ nɨɓɔ mino kaɓʉ kɛgʉ ndɨ makikpiko katʉkya ka mʉpʉnganagɨ ma ɔɓɨlɨ ikanɨ ka kɨtaɓʉ ya ɔɓɨlɨ nɨyɔ ko Mikya-Kɔndɔlɔ nɨnɔ ɓamwɔ ndɨ.

9 «Mʉtʉ yi nɨnɔ a na motili, ʉkanɨtɔ.

10 Mʉtʉ yi nɨnɔ ɓatwa ndɨ kaɨnda ka bɔlɔkɔ, ɓamakyatʉ ndɛkɛ ka bɔlɔkɔ, mʉtʉ yi nɨnɔ ɓatwa ndɨ ɓɛ okwa ndɛkɛ dʉkpa, ɓamwɔ ndɛkɛ na dʉkpa aka. Kʉwa wa gɔ wa, ɓatʉ ko Kunzi ɓokwononi kaiko na aɗalʉ mʉnda pa imoti na baya.»

Nyama wa yiɓa

11 Kumbuso yi, namɨna ndɨ nyama wagɔgɔ anopupoku ka lɨtɔmbʉ. A ndɨ na mapakala maɓa mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨmɔ ko mikya-kɔndɔlɔ, a ndɨ kanzɨna abɛ gbɨta.

12 Agyaga ndɨ mʉtʉʉ masɨ nɨmɔ nyama wa mambwa obisaga ndɨ kambwa kakɨ. Akpamyaga ndɨ lɨtɔmbʉ pa imoti na ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa kʉsɔ yi ɓɛ ɓoɓuni molɨ kambwa ka nyama wa mambwa nɨnɔ a ndɨ na ipukulu ya pwayɨ yidingi nɨyɔ ɓagbɨta ndɨ.

13 Nyama yi nɨnɔ wa yiɓa nɔ, a ndɨ kagya mokingyosi mʉmbanga-mbanga. Osisogoku ndɨ gʉtʉgʉ ɓuku aka kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ, kadwɛ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ ko misa ka ɓatʉ ɓasɨ.

14 Ʉɓɔɓɔgɔ ndɨ ɓatʉ ɓa lɨtɔmbʉ pisi ka mokingyosi nɨmɔ ɓakpamya ndɨ ɓɛ iki kagya kambwa ka nyama wa mambwa. Ʉɓɨkya ndɨ ɓatʉ ɓa lɨtɔmbʉ ɓɛ ɓagyɨ sanamʉ ka nyama nɨnɔ ɓagbɨta ndɨ na mʉpanga, luki limoti, isisilaga ndɨ kaika na ɔɓɨlɨ aka.

15 Kumbuso yi, nyama wa yiɓa inisana ndɨ no ngu, ahusyo na ɔhʉ wa ɔɓɨlɨ sanamʉ ka nyama wa mambwa, kyɛ sanamʉ yi nɨyɔ, akwanani kanzɨna na kaulumwisogo ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakikigʉ kabibiso.

16 Nyama wa yiɓa yi nɨnɔ apá ndɨ mʉtʉʉ ka ɓatʉ ɓasɨ: ɓatʉ ɓa payaya na ɓatʉ ɓa ɨbɨba iki ɓatʉ ɓa mukumbo na nɨɓɔ ɓa yangya ɨki ɓatʉ ɓʉkʉlɨkanaga na ɓosunzu, ɓɛ ɓubisi ɨɗa ka kʉɓɔkʉkɔ kwa kʉmbanzɨkanɨkɔ ikanɨ ka ɨtʉndʉkʉsɔ.

17 Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka, kakwananigʉ ndɨ koluwo ikanɨ kagaba luki nɨ kɛgʉ na kɛlɛ yi nɨyɔ, isi yi ɓɛ lino ka nyama yi nɨnɔ ikanɨ ɨsaɓʉ yi nɨyɔ akowonisilo lino kakɨ.

18 Wanʉ, okwononi kʉwa kaiko na yimibo. Mʉtʉ yi nɨnɔ a na yimibo, akwanana kotombisyo ɨsaɓʉ yo lino ka nyama, kyɛ a ɨsaɓʉ yo lino ka mʉmbanzʉ ɓemoti ɓɛnɛ. Ɨsaɓʉ yi a mɨya maɗɨya, ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya na maɗɨya (666).

14

Limbʉ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓinisana ndɨ na muhukuso

1 Kumbuso yi, nɨkwɛ ndɨ, namɨna ndɨ Mikya-Kɔndɔlɔ wakamaga ka ngʉpa ya Siona. A ndɨ pa imoti na ɓambanzʉ ɓɛlɔfʉ mɨya yimoti ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya na ɓakwanganya (144.000). Ɓa ndɨ no lino kakɨ na nɨlɔ ka Abakɨ ka tʉndʉkʉtɔ kaɓʉ.

2 Kʉwa wa, nʉkana ndɨ lɨyʉ limoti kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ, anaʉngwa abɛ ɓodungo ɓayakpʉkpʉ na gɔnɨ abɛ mʉpamʉ mapʉ ma ngbangbata. Lɨyʉ li nɨlɔ nʉkana ndɨ lɔ a ndɨ abɛ ɓakiko kaʉngbata ɓadɔmʉ.

3 Ɓambanzʉ ɓɛlɔfʉ mɨya yimoti ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya na ɓakwanganya ɓi nɨɓɔ (144.000), ɓa ndɨ kaɨmbila lɨmbʉ lambɨya kambwa wo kiti wa ɓʉngama, kambwa ka makpʉmʉka makwanganya na kambwa ka ɓambɔkʉ-mbɔkʉ. Kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ akwanana ndɨ kakɨngɨlaga lɨmbʉ li nɨlɔ, kiki asɨ ɓambanzʉ ɓɛlɔfʉ mɨya

yimoti ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya na ɓakwanganya (144.000) aka niɓɔ Mikya-Kɔndɔlɔ ulua ndɨ na ɓangʉ kakɨ ka ɔɓɨlɨ.

4 Ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓakapʉtagʉ ndɨ nzʉyɨ kaɓʉ kasyɛ na ɓoko, ɓiɓuulyatʉ ndɨ. Ɓaɓiɓyaga Mikya-Kɔndɔlɔ pa yasɨ kʉ iko mino kaɨnda. Ɓuluwa ndɨ luga ka ɓatʉ ɓagɔgɔ kyɛ ɓiki ɓatʉ ɓa mambwa, kaʉpá ka apɛpɛ ko Kunzi na ko Mikya-Kɔndɔlɔ.

5 Ɓakaɓɨkyagʉ ndɨ ɨɓʉ ɓɔngɔ gʉtʉgʉ lɨsyɛ limoti aka. Ɓakɛgʉ na ɨɓɔ gʉtʉgʉ yimoti aka.

Ɓamalaika ɓasaa

6 Kumbuso yi, namɨna ndɨ malaika wagɔgɔ nɨnɔ a ndɨ kawɨwa kʉgʉ kʉgbɛ. A ndɨ no Mongoni Manza ma ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ nɨmɔ akwanana ndɨ kaʉɓɨkyaga ɓatʉ ɓa lɨtɔmbʉ: ɓogiyo ɓayasɨ, ɓopigo ɓayasɨ, masasʉ masɨ na ɓɛvananza ɓayasɨ.

7 Kʉwa wa, aɓɨkya ndɨ na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Muɓongoni Kunzi, mabibiso, kyɛ ngbingo kakɨ kakɔ mʉngɨmbɔ ka ɓambanzʉ itulyonini. Ɓunoni moli kambwa ka mʉtʉ yi nɨnɔ agya ndɨ lɨsyɛ na lɨtɔmbʉ, liɓo lidingi na makpakpa.»

8 Malaika wa yɨɓa, aɓyeku ndɨ nɨnɔ wa mambwa, anaɓɨkya ɓɛ: «Mugi mudingi ma Babiloni oponzikonini, oponzikonini lɨngʉnʉ. Ɨyɨ nɨnɔ umusaga ndɨ ɓatʉ ɓasɨ vinya wa ngbʉta ya ɓɨlya kakɨ.»

9 Malaika wa yɨsaa, uɓyeku ndɨ niɓɔ ɓaɓa ɓa mambwa, anaɓɨkya na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Mʉmbanzʉ koɓuna moli kambwa ka nyama yi nɨnɔ na kambwa wa sanamʉ kakɨ, ɓabiso ɨɗa ka ɨtʉndʉkʉsɔ ikanɨ ka kʉɓɔkʉkɔ kakɨ,

10 ɨyɨ gɔnɨ, amwatʉ vinya wa ngbʉta ko Kunzi. Vinya yi nɨnɔ ɓaɓungusyaga ndɨ nɨ ɓakamotonigʉ no liɓo, ɓaɓʉngwa ka kɔpɔ kakɨ wa ngbʉta. Mʉtʉ yi nɨnɔ igyogyisa ndɛkɛ ko ɓuku na lɨbu lazʉ kambwa ka ɓamalaika ɓotu na kambwa ko Mikya-Kɔndɔlɔ.

11 Muki mo ɓuku ɓa yigyogyiso kaɓʉ ika ndɛkɛ kaɗaka kʉgʉ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Yukumo kikigʉ ndɛkɛ biti na lɨsyɛ, ka ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓoɓunaga ndɨ moli kambwa ka nyama na sanamʉ kakɨ, na ka ɓasɨ niɓɔ ɓubisa ndɨ ɨɗa yo lino kakɨ.»

12 Kinili, okwononi ɓɛ ɓatʉ ko Kunzi niɓɔ ɓagyaga mʉtʉʉ kakɨ, ɓabaɨlya Yeso, ɓiki na aɗalʉ mʉnda.

13 Kumbuso yi, nʉkana ndɨ lɨyʉ kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ anaɓɨkya ɓɛ: «Kpiko lɨkpʉmʉka li nɨli: ‹Katʉkya mbɨya wanʉ, ɨgyagya a ka ɓatʉ niɓɔ ɓakokwo kanɨ ɓa kʉsɔ ka Mombukwono-dosu!›» Lɨmbɛngɨ akaɓɨkya ɓɛ: «A ɓɛyɔ, ɓimumbisatʉ kumbusa wa yigyogyiso, kyɛ yɨgyɨgyɨlya kaɓʉ yanza iko pa imoti na ɨɓʉ.»

Kobuulyo masɔlɔ ma ɔɓɨlɨ

14 Nɨyɔ nɨkwɛ ɓata, nɨna ndɨ ɨkʉɓa yimoti ɓitu. Mʉtʉ ɓemoti a ndɨ wakiko kʉgʉ yi, aninisa abɛ mika-mʉmbanzʉ. A ndɨ na ɓɛgbɛgbɛ ɓaya ɔlɔ ka mʉ, na dʉkpa yɨpyɛ yɨkɔ masɔlɔ.

15 Malaika wagɔgɔ opupoku ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, apamya ndɨ mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ wakiko kʉgʉ wa lɨkʉɓa ɓɛ: «Va kʉwa dʉkpa kakʉ, wapʉnga kobuulyo masɔlɔ! Ngbingo mubuulyo itulyonini kyɛ masɔlɔ ma ɔɓɨlɨ a kʉwa mʉngata.»

16 Kʉwa wa, mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ wakiko kʉgʉ wa ɨkʉɓa, ava ndɨ dʉkpa kakɨ, obuulya ndɨ masɔlɔ ma ɔɓɨlɨ.

17 Malaika wagɔgɔ opupoku ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi nɨyɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ. A ndɨ gɔnɨ ɨyɨ na dʉkpa yɨpyɛ.

18 Kumbuso yi, malaika wagɔgɔ nɨnɔ a ndɨ no ngu kʉgʉ wo ɓuku, opupoku ndɨ ka gbɔgbɔ, apamya ndɨ mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ na dʉkpa yɨpyɛ

nɔ, aɓikya ɓɛ: «Va dʉkpa kakʉ, wakɔgɔ dangʉlʉ ya muzabibu niyɔ a ka ɔɓili, kyɛ a kʉwa yingata.»
19 Malaika yi ninɔ, ava ndi dʉkpa kaki ka ɔɓili, akɔgɔ dangʉlʉ ya muzabibu niyɔ a ka ɔɓili, aɗikita ndi ka pa yi niyɔ ɓaʉtaga ndi mino vinya wa ngbʉta ko Kunzi.
20 Pa yi niyɔ ɓaʉtaga ndi mino dangʉlʉ ya muzabibu yɔ ikaga ndi kunzi wa gʉɗʉ. Ɓangʉ yidingi akika ndi ka pa yi niyɔ, ka ɓʉnda ɓa ɓakilɔmɛtɛlɛ miya yisaa (300). Ɓudu ɓi a ndi mɛtɛlɛ yimoti no dongbu.

15

Ɓamalaika maɗiya na ika na yigyogyiso ya muliɓo

1 Kumbuso yi, nina ɓata ndi likingyosi lagɔgɔ lidingi na limbanga kʉgbɛ kʉgʉ wa lisyɛ. A ndi ɓamalaika maɗiya na ika niɓɔ ɓa ndi na yigyogyiso maɗiya na ika yigwi. Yigyogyiso yi niyɔ, akowonisilo muliɓo ma ngbʉta ko Kunzi.
2 Nina ɓata ndi luki abɛ liɓo lidingi aninisono ɓingala-ngala abɛ vɛlʉ, otumini na liɗaɗa lo ɓuku. Nʉmina ndi gɔni ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓopupa ndi ɓotutungyo ka nyama, ka sanamʉ kaki na isaɓʉ niyɔ akowonisilo lino kaki. Ɓatʉ ɓi niɓɔ, ɓa ndi ɓakamaga kʉgʉ wo liɓo lidingi li nilɔ la ngala-ngala lɔ, ɓugwigogini ɓadɔmʉ niɓɔ Kunzi ʉpá ndi.
3 Ɓa ndi kaimbila limbʉ ka Musa, musunzu ko Kunzi, na nilɔ ko Mikya-Kɔndɔlɔ, ɓanaɓikya ɓɛ:
«Mombukwono-dosu Kunzi, ninɔ Wongu-Kʉgbɛ,
yigya kakʉ a yidingi na yimbanga!
Ngama ka ɓambanzʉ ɓasi ɓa ɔɓili,
tamanaga ya mogubo kakʉ a yo ngbingbili na ya lingʉnʉ!
4 Mombukwono-dosu, kɛgʉ na mʉmbanzʉ ninɔ kʉɓangagigʉ.
Kɛgʉ gɔni na mʉmbanzʉ ninɔ kubibisogigʉ,
a ɓɛyɔ, iwɛ mʉkaka aka nɔ wa wotu.
Ɓambanzʉ ɓasi ɓa ɔɓili, ɓodoku ndɛkɛ koɓuna moli kambwa kakʉ,
yigya kakʉ ya ɓungbingbili inisononi ɓingbanganya.»
5 Kumbuso yi, nina ndi Ndaɓʉ ko Kunzi ni oukwikonini kʉgʉ wa lisyɛ, niyɔ a ndi na ngbangba ya agʉmɛ ko Kunzi.
6 Ɓamalaika maɗiya na ika niɓɔ ɓa ndi na yigyogyiso maɗiya na ika yigwi, ɓopupoku ndi ka Ndaɓʉ ko Kunzi yi niyɔ. Ɓa ndi ɓakimokisyogo ɓotu ɓaya pamba ɓitutu, ɓikondini kaɓa ya ɔlɔ ka ɗʉkʉfitɔ kaɓʉ.
7 Luki limoti luga wa makpʉmʉka makwanganya mi nimɔ, ʉpá ndi ɓamalaika maɗiya na ika ɓi niɓɔ ɓakɔpɔ ɓa ɔlɔ maɗiya na ika. Ɓakɔpɔ ɓi niɓɔ ɓa ndi ɓutumo ɓiɗɛ na ngbʉta ko Kunzi ninɔ a na ɔɓili ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
8 Ndaɓʉ ko Kunzi otuma ndi muki ɓindengbu-ndengbu na ibiba no ngu ko Kunzi. Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kakwananigʉ ndi kaingyo ka ndaɓʉ yi niyɔ, kadwɛ kʉ kwakʉ yigyogyiso niyɔ ɓamalaika maɗiya na ika ɓodoku ndi na iyu itʉlyana ndi mino.

16

Ɓakɔpɔ maɗiya na ika ɓa ngbʉta ko Kunzi

1 Kumbuso yi, nʉkana ndi liyʉ lapʉ kotukyoku ka Ndaɓʉ ko Kunzi anʉɓikya ɓamalaika maɗiya na ika ɓɛ: «Windoni kauɗuko ɓakɔpɔ maɗiya na ika ɓa ngbʉta ko Kunzi ka ɔɓili!»

2 Kʉwa wa, malaika wa mambwa aga ndɨ, aɗuka ndɨ kɔpɔ kakɨ kʉgʉ
wa ɔɓili. Ɓakʉmbʉɗʉ ɨtwaga ndɨ ka nzʉyɨ ka ɓatʉ niɓɔ ɓa ndɨ na ɨɗa ka
nyama na ɓanobibiso gɔnɨ sanamʉ ka nyama yi nɨnɔ.
3 Nɨnɔ wa yɨɓa, aɗuka ndɨ kɔpɔ kakɨ ko liɓo lidingi. Liɓo li nɨlɔ ɨita ndɨ
ɓangʉ, mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨyɔ ya manda. Masɨ nɨmɔ a ndɨ na ɔɓili ko liɓo
lidingi kʉ, olumwogo.
4 Nɨnɔ wa yɨsaa, aɗuka ndɨ kɔpɔ kakɨ ko moɓo na ka makpakpa. Moɓo
mi nɨmɔ ɨita ndɨ ɓangʉ gɔnɨ.
5 Kʉwa wa, namʉkana ndɨ malaika nɨnɔ a no ngu kʉgʉ wo moɓo nɨ
anaɓɨkya ɓɛ: «A ɓɛyɔ, wa Wotu, ɨwɛ nɨnɔ watʉ na wa ndɨ, wakɔgɔ ngbanga
ka ɓungbingbili.
6 A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓi niɓa ɓoɗukusaga ndɨ ɓangʉ ka ɓatʉ kakʉ na nɨyɔ
ka ɓogyalandʉ kakʉ. Mbɨya wanʉ, wa kʉwa kaumusa ɓangʉ, ɓa kʉwa
kobuulyogo masɔlɔ ma ɗɨya kaɓʉ!»
7 Kumbuso yi, nʉkana ndɨ lɨyʉ kotukyoku ka gbɔgbɔ, anaɓɨkya ɓɛ: «A
ɓɛyɔ, Mombukwono-dosu Kunzi, nɨnɔ Wongu-Kʉgbɛ, ɨwɛ wakɔgɔ ngbanga
ka lɨngʉnʉ na ka ɓungbingbili!»
8 Malaika wa yɨkwanganya aɗuka ndɨ kɔpɔ kakɨ kʉgʉ wa mɔnɨ.
Ɓakpamya ndɨ mɔnɨ kaʉbʉsya ɓambanzʉ na ɓʉzʉ kakɨ.
9 Ɓambanzʉ ɓosilaga ndɨ na ɓʉzʉ ɓapʉ ɓi niɓɔ, ɓapʉnga ndɨ katʉmbwa
Kunzi nɨnɔ akwanana kapá mʉtʉʉ ka inguo ya yigyogyiso yi nɨyɔ. Luki
limoti, ɓakya ndɨ kaasanana na ɓʉnyɛ kaɓʉ na kabibiso Kunzi.
10 Malaika wa kuɓukumuti, aɗuka ndɨ kɔpɔ kakɨ kʉgʉ wo kiti wa
ɓʉngama ka nyama, biti ohuma ndɨ ɓʉngama ka nyama yi nɨnɔ.
Ɓambanzʉ ɓɨlya ndɨ manzʉ ɓɨkyalʉ-kyalʉ na mʉzʉzʉla.
11 Ɓatʉmbwa ndɨ Kunzi wa kʉgʉ wa lɨsyɛ ko bulya mʉzʉzʉla na ɓapwayɨ
kaɓʉ, luki limoti ɓidukulaga ndɨ na yɨgya yanyɛ aka.
12 Malaika wa maɗɨya, aɗuka ndɨ kɔpɔ kakɨ ko liɓo lidingi Efulati. Liɓo
li nɨlɔ afa ndɨ ɓigbʉtʉ, kyɛ pisi inisoni ko bulya ka ɓangama niɓɔ ɓa ndɨ
kodoku misa ya ɨngɛngɛ.
13 Kʉwa wa, nɨna ndɨ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ masaa, mʉɗɔngɔnɨ abɛ
ɓanasangaɓa, nɨ anopupoku ka mʉnɔkʉ ka gbɨta, ka nɨmɔ ka nyama na
ka nɨmɔ ka mugyalandʉ wa kʉɓɔɓɔkʉ.
14 Mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ mi nɨmɔ, a nɨmɔ ka abɨlɨ, agyaga mokingyosi
mʉmbanga-mbanga. Imu mɔ ɨndaga ka ɓangama ɓasɨ ɓa ɔɓɨlɨ, ʉmʉmʉla
ko bulya yɨbumoniso lʉnga ka lɨsyɛ lidingi ko Kunzi nɨnɔ wongu.
15 Mombukwono-dosu aka ɓɛ: «Nodoku ɓigbututu abɛ mʉtʉ wo kuɓakʉ.
Ɨgyagya ka mʉtʉ yi nɨnɔ kikigʉ ka tɔtɔ, anoɓuulyo ɓotu kakɨ ɓɨnza, kyɛ
kokpokyononitɔgʉ ndumbu, inisono payaya ko misa ka ɓambanzʉ.»
16 Mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ mi nɨmɔ, ʉmʉmʉla ndɨ ɓangama ka pa nɨyɔ
ɓalɨkyaga na Libelenia ɓɛ: «Alumagedoni.»
17 Malaika wa maɗɨya na ɨka, aɗuka ndɨ kɔpɔ kakɨ ka ovivi. Kʉwa wa,
lɨyʉ lapʉ iɓukusa ndɨ, kotukyoku ka Ndaɓʉ ko Kunzi ko kiti wa ɓʉngama,
aɓɨkya ɓɛ: «Omolyini ɓʉɓwa!»
18 Ngɨnanaga ya ngbangbata apʉnga ndɨ, gbʉngbʉ, mʉpamʉ ma
ngbangbata sɛ kʉwa azigizo wapʉ, nɨnɔ kanigyonosigʉ ndɨ katʉkya wa
aka wa ɓambanzʉ ɓiko mino ka ɔɓɨlɨ.
19 Gʉɗʉ mudingi alɨkanaga ndɨ ka ɓapanga ɓayɨsaa, ɓagʉɗʉ ɓo giyo yasɨ
ɓoɗukanaga ndɨ. Kʉwa wa, Kunzi atamana ndɨ gʉɗʉ mudingi Babiloni,
amusa kɔpɔ wa vinya wa ngbʉta kakɨ.
20 Ɓouzu ɓayasɨ olimikaga ndɨ, ɓangʉpa asa kainisono.

21 Kumbuso yi, mbwayɨ yakpʉ na mambʉnga nɨmɔ ɓuti ɓi a ndɨ banda ɓakilo ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya (40), ʉlʉkya ndɨ ɓambanzʉ. Ɓambanzʉ ɓatʉmbwa ndɨ Kunzi ko bulya yigyogyiso yo mbwayɨ ya mambʉnga. A ɓɛyɔ, yigyogyiso yi nɨyɔ a ndɨ yapʉ kʉgbɛ.

17

Aɗanda mudingi

1 Kʉwa wa, malaika ɓemoti luga ka ɓamalaika maɗɨya na ɨka nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɓakɔpɔ maɗɨya na ɨka isisiloku ndɨ, ɛɓɨkya ɓɛ: «Doku, nakauwonisilo ɓɛyɔ ɓakɔ ɓanʉ mino ngbanga ka aɗanda mudingi. Aɗanda yi nɨnɔ nɨ gʉɗʉ mudingi nɨnɔ ɓapika ndɨ ka mutili mo moɓo makpʉkpʉ.

2 Ɓangama ɓakpʉkpʉ ɓa ɔɓɨli ɓagya ndɨ ɓʉɗanda pa imoti na ɨɓʉ, ɓatʉ ɓa lɨtɔmbʉ ɓadamwa ndɨ vinya wa ɓʉɗanda kakɨ.»

3 Lɨmbɛngɨ ko Kunzi esilya ndɨ, malaika aga ndɨ na ɨmɨ ka ɨsa. Kʉ ɓɛyɔ, namɨna ndɨ muko ɓemoti wakiko kʉgʉ wa nyama ɓemoti wangbʉ. Nyama yi nɨnɔ a ndɨ na ɓamʉ maɗɨya na ɨka, mapakala tɛkɛɓɛ no mino mʉtʉmbwa Kunzi ka nzʉyɨ kakɨ yasɨ.

4 Muko yi nɨnɔ a ndɨ wakimokisyo ɓotu ɓayoɓusukuu na ɓayangbʉ kʉgbɛ. A ndɨ wakiɓungusyogo ɓɨ gbɔ, imokisyogini makpʉmʉka ma ɔlɔ, ma matamʉ ma lɨgabʉ lapʉ na sanga. A ndɨ na kɔpɔ wa ɔlɔ mugwi. Kɔpɔ yi nɨnɔ a ndɨ mutumo na mʉsʉgʉ ma ɓʉɗanda kakɨ ɓɨɗɛ.

5 Ka ɨtʉndʉkʉsɔ kakɨ, ɓokpika ndɨ dikiɗɨ imoti, isi yi ɓɛ: «Gʉɗʉ mudingi Babiloni, amakɨ ɓaɗanda na mʉsʉgʉ ma ɔɓɨlɨ.»

6 Kʉwa wa, namɨna ndɨ muko yi nɨnɔ nɨ odomwini ɓangʉ ka ɓatʉ ko Kunzi na ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓʉmwɔgɔ ndɨ kyɛ ɓa ndɨ ɓadɛmʉ ka Yeso.

Nɨyɔ namɨna ɓɛyɔ, mʉnɔkʉ ɛdɨka ndɨ ɓɨdɛ.

7 Kʉwa wa, malaika emuusa ndɨ ɓɛ: «Mʉnɔkʉ udikilyi ɨkɨ? Nʉtʉmbʉlyagatʉ isi yɔ dikiɗɨ ka muko yi nɨnɔ na nɨyɔ ka nyama yi nɨnɔ a na ɨyɨ mʉbɨnɨka, nɨnɔ a na ɓamʉ maɗɨya na ɨka na mapakala tɛkɛɓɛ.

8 Nyama yi nɨnɔ wamini, atʉ ndɨ, luki limoti kɛgʉ ɓata. Opupoku kʉwa ndɛkɛ ka mugi ma lɨɓyɛ lodu ka ɓabɨlɨ, ɓɨnda kʉwa kamosisyo lɨngʉnʉ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ mino kaɓʉ kikpikagagʉ ndɨ ka kɨtaɓʉ ya ɔɓɨlɨ walɨngʉnʉ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ ma lɨtɔmbʉ, ɓotumo ndɛkɛ na ombombo ɓɨɗɛ kamɨna nyama yi nɨnɔ. A ɓɛyɔ, nyama yi nɨnɔ atʉ ndɨ. Mbɨya wanʉ, kɛgʉ ɓata, luki limotɨ, ɨpupisatʉ ndɛkɛ ɓata!

9 Wanʉ, okwononi kʉwa kaiko na yimibo na ɓʉgɛgɛlɛ. Ɓamʉ maɗɨya na ɨka nɨ ɓangʉpa maɗɨya na ɨka nɨɓayɔ muko yi nɨnɔ o mino wakiko. Ɓamʉ ɓi nɨɓa yɔ a gɔnɨ ɓangama ɓakpʉkpʉ maɗɨya na ɨka.

10 Ɓangama kuɓukumuti luga kaɓʉ ɓogwoni. Ɓemoti akagya ligubo, wagɔgɔ kɛgʉ mudoku. Ngbingo yi nɨnɔ odoku ndɛkɛ mino, agya ndɛkɛ ligubo ko ngbinga mʉkɛɗɛ aka.

11 Nyama yi nɨnɔ a ndɨ, luki limoti, mbɨya wanʉ kɛgʉ ɓata, ɨyɨ nɔ a ngama wa ɓʉgɨna. A gɔnɨ ɓemoti ka ɓangama maɗɨya na ɨka, nɨnɔ ɓɨnda kʉwa kamosisyo lɨngʉnʉ.

12 Mapakala tɛkɛɓɛ (10) mi nɨmɔ wini ɓi nɨ ɓangama tɛkɛɓɛ. Ɓangama ɓi nɨɓɔ, ɓakanopungigʉ mbɛyɨ ligubo. Luki limoti, ɓalya ndɛkɛ ɓʉngama pa imoti na nyama yi nɨnɔ ka saa yimoti.

13 Ɨɓʉ ɓasɨ tɛkɛɓɛ ɓa na tamanaga yimoti, kapá nyama yi nɨnɔ ngu na ɓʉngama kaɓʉ.

14 Ɓʉlanana ndɛkɛ na Ɓomikya-Kɔndɔlɔ, luki limoti, Mikya-Kɔndɔlɔ opupa ndɛkɛ tutungyo, kyɛ a ɨyɨ Mombukwono-dosu ka ɓa mombukwono-dosu, Ngama wakpʉ ka ɓangama ɓakpʉkpʉ ɓasɨ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ

ɓaɓinikyana, niɓɔ ʉmakaga, ipʉnilyaga, ɓopupa ndɛkɛ ɓotutungyo gɔni pa imoti na iyi.»

15 Malaika yi ninɔ ɛɓikya ɓata ndi ɓɛ: «Liɓo li nilɔ wini, wa aɗanda o mino wakiko wa, a ɓambanzʉ ɓa ɓɛvananza ɓayasi, ɓambaza ɓasi, giyo yasi, na masasʉ masi.

16 Mapakala tɛkɛɓɛ nimɔ wini, pa imoti na nyama yi ninɔ, ɓamʉyatʉ ndɛkɛ aɗanda yi ninɔ. Ɓakʉpyatʉ ndɛkɛ masi nimɔ a nomu, ɓasa ndumbu ɓiyatʉlʉ. Ɓalya ndɛkɛ makɔlɔ kaki, ɓaɗikita ɓɛnzɛkɛ-nzɛkɛ niɓayɔ asikana ɓayasi ko ɓuku.

17 A ɓɛyɔ, Kunzi obisa ndi kʉsɔ kaɓʉ tamanaga yimoti, kotulyoso sipananisɔ kaki na kapá nyama yi ninɔ ɓʉngama kaɓʉ, kadwɛ kʉ kwa kʉ mʉnzina ko Kunzi itʉlyana ndɛkɛ mino.

18 Muko yi ninɔ wamini nɔ ni gʉɗʉ mudingi ninɔ ʉndaga ɓangama ɓa ɔɓili.»

18

Gʉɗʉ wa Babiloni ogwini

1 Kumbuso yi, namina ndi malaika wagɔgɔ kosyoku kʉgʉ wa lisyɛ. Malaika yi ninɔ a ndi no ngu kʉgbɛ, ibiba kaki oɓuɓisa ndi ɔɓili wasi ɓitu.

2 Kʉwa wa, apamikana ndi ɓɛ: «Babiloni, gʉɗʉ mudingi ogwini, oputikonini lingʉnʉ! Mbiya wanʉ, a kʉwa mugi ka ɓabili na mobi ma mambɛngi ma ɓʉnyɛ masi. A pa ya kigbʉka ka mobi ma ɓombu masi na ɓanyama ɓa mʉsʉgʉ na ɓanyɛnyɛ.

3 A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓo giyo yasi ɓadamʉwa ndi vinya wa ɓʉɗanda ɓanyɛ. Ɓangama ɓakpʉkpʉ ɓa litɔmbʉ ɓamatikana ndi na iɓʉ ka ɓʉɗanda. Ɓambula ɓa litɔmbʉ ɓinisana ndi na lingama lidingi pisi ka mukumbo kaki.»

4 Kumbuso yi, nʉkana ndi liyʉ lagɔgɔ kotukyoku kʉgʉ wa lisyɛ, anaɓikya ɓɛ: «Iɓunu ɓatʉ kami, puponi ka Babiloni kyɛ makomotikononitɔ na iyi ka ɓʉnyɛ kaki, mingya ka yigyogyiso niyɔ a ɓanʉ mino iyi kaingyo.

5 A ɓɛyɔ, ɓʉnyɛ kaki obeɗuloni adwɛ kʉgʉ wa lisyɛ, Kunzi akatamana aka yigya yanyɛ yi niyɔ kaki yɔ.

6 Mugyoni ɓɛgɛyɔ ʉgyaga ndi mino ɓɛngɛni. Mugyilyoni nganga yiɓa kakitaga niyɔ agya ndi iyi. Mutumisilyoni nganga yiɓa vinya wapʉ ka kɔpɔ ninɔ umusaga ndi mino ɓɛngɛni.

7 Apaga ndi ibiba na mukumbo kʉgbɛ. Mumokyoni ka yigomisogo no kumbu. Aɓikyaga ndi ɓɛ: ‹Na wakiko ko kiti wa ɓʉngama, nakɛgʉ woko, nakalyigʉ ndɛkɛ imi kumbu gʉtʉgʉ iki yi aka.›

8 Kinili, ɓokoloɓu ɓaya kukwakʉ, lilɛɓʉ na nza asilya ndɛkɛ lisyɛ limoti, ɓuku alumwisogo. A ɓɛyɔ, Mombukwono-dosu Kunzi wo ngu nɔ akɔgɔ ngbanga ka aɗanda yi ninɔ.»

9 Ɓangama ɓakpʉkpʉ ɓa litɔmbʉ ɓagyaga ndi na iɓʉ ɓʉɗanda, ɓaningomikoso pa imoti na iɓʉ. Ɓagamanatʉ kʉwa ndɛkɛ, ɓitangʉla ko bulya kaki wa ɓina ndɛkɛ mino muki mo ɓuku niɓɔ ika ndɛkɛ ni abusyini, anoɗungwo ɓindengbu-ndengbu.

10 Ɓamagaga ndɛkɛ ɓyi, kyɛ ɓika ndɛkɛ kaɓanga yigyogyiso yidingi kaki, ɓanaɓikya ɓɛ: «Heɓeee! Kumbu! Kumbu yidingi kʉ kakʉ, Babiloni, gʉɗʉ mudingi na wongu! Yigyogyiso kakʉ osiliku ko ngbinga ɓemoti aka!»

11 Ɓambʉla ɓa ɔɓili ɓagamana ndɛkɛ, ɓitangʉlaga ɓɛgɛyɔ ko bulya kaki, kyɛ kɛgʉ ɓata na mʉmbanzʉ ninɔ akoluwo mukumbo kaɓʉ abɛ:

12 ɔlɔ ikani fiza, matamu ma ligabu lapu, sanga, ɓotu niɓayɔ ɓagya ndi
no wizi yanza, ɓotu ɓayanzanza ɓiɓusukuu na ɓingbu kugbɛ, ɓotu abɛ
matambala, mobi ma maɓau nimɔ kinisonogigu, mukumbo masi nimɔ
ɓotwa na siɓa, nimɔ ɓotwa na maɓau ma ligabu lapu ikani ka ngwɛyi na
ka matamu,
13 ipaka ya ibukusɔ na mapaku magɔgɔ nimɔ olumbaga manza, malazi,
adudu, vinya, molingo, fufu, nganu, ɓangɔmbɛ, ɓakɔndɔlɔ, ɓafalasi,
ɓamasuwa niɓɔ ɓanyama ɓulutogo, ɓosunzu gutugu ɓatu ɓa bɔlɔkɔ aka.
14 Ɓambula ɓi niɓɔ, ɓaɓikya gudu yi ninɔ ɓɛ: «Mukumbo masi nimɔ
wapaga ndi kaiko nɔmu, upikitini. Mukumbo masi ma ligabu lapu na
nimɔ manzanza, uɓungini, wakinigu ndɛkɛ ɓata gutugu limoti aka.»
15 Ɓambula ɓi niɓɔ ɓinisana ndi na lingama lidingi ko bulya gudu yi
ninɔ. Ɓamagaga ndɛkɛ ɓyi kaɓanga kaina yigyogyiso niyɔ ika ndɛkɛ ni
asilyini. Ɓagamanaga ndɛkɛ, ɓitangula,
16 ɓanaɓikya ɓɛ: «Heɓeee! Kumbu! Kumbu yidingi ka gudu mudingi.
Gudu ninɔ ikaga ndi wakimokisyo ɓotu niɓayɔ ɓagya ndi no wizi
yanza pa imoti na ɓotu ɓayanza ɓiɓusukuu na ɓayangbu kugbɛ. Ikaga
ndi wakiɓungusyogo ɓiɓwɛmu, imokisyogini makpumuka ma ɔlɔ, ma
matamu ma ligabu lapu na sanga!
17 Lingama lidingi li nilɔ, oputikonini ko ngbinga ɓemoti aka.»
Iki ɓasufɛlɛ ɓasi ɓa ɓabato na ɓatu ɓi niɓɔ ɓa kusɔ yi, iki ɓatu ɓasi niɓɔ
ɓigagaɓyaga ka bato na ɓogwi ɓosi ɓamagaga ndi ɓyi.
18 Niyɔ ɓina muki mo ɓuku niɓɔ abusya ndi ɓindengbu-ndengbu, iɓu
aka ndi ɓɛ: «Kɛgu na gudu ninɔ akwanana ndi kaiko mudɔngɔni na gudu
mudingi abɛ nimu!»
19 Ɓimisya kuwa ndi liɓungu ka ɓamu, ɓanagama, ɓanitangula. Ɓa ndi
kapamikanaga ɓɛ: «Heɓeee! Kumbu! Kumbu yidingi ka gudu mudingi
yi nimu! Ɓatu ɓasi niɓɔ ɓagyaga ndi ɓumbula na ɓabato, ɓangamikana
ndi na lingama kaki. Luki limoti, ko ngbinga ɓemoti aka, lingama li nilɔ
oputikonini.»
20 Iwɛ lisyɛ gwanɔ magyagya kyɛ gudu oputikonini! Gwoni magyagya,
iɓunu ɓatu ko Kunzi, ɓatutumbwa na ɓogyalandu kyɛ Kunzi akuni
ngbanga kaki ka ɓunyɛ niɓɔ ikaga ndi kamugyilya.
21 Kumbuso yi, malaika ɓemoti ninɔ wongu, ava ndi litalu nilɔ a ndi
mudɔngɔni abɛ litalu nilɔ ɓagugaga mino makpumuka, aɗikita ndi ko
liɓo lidingi ɓikudumu, aɓikya ɓɛ: «Ɓaɗikita ndɛkɛ Babiloni no ɓou ɓɛyɔ,
ɓakaminigu ndɛkɛ ɓata gutugu iki yi aka.
22 Ɓakukanigu ndɛkɛ ɓata ku kaku mayu ka ɓatu niɓɔ ɓungbataga
ɓadɔmu na ɓimbilaga. Ɓakukanigu ndɛkɛ gɔni liyu la mbaa ikani ɓasiɓa.
Ɓakaminigu ndɛkɛ ɓata mugɛgɛlɛ gutugu ɓemoti aka ku kaku ikani
kaukana liyu la litalu nilɔ ɓagugaga mino mukumbo ɓɛgɛyɔ.
23 Ɓakaminigu ndɛkɛ ɓata tala mutuna ku kaku ikani kaukana ɓɛ
ɓambanzu ɓovononi. A ɓɛyɔ, ɓambula kaku ɓa ndi ɓatu ɓa ibiba kugbɛ
ka ɔɓili. Uɓungusaga ndi ɓatu ɓasi pisi ka makɔkɔ ma luga kaku.»
24 Ɓangu ka ɓatu ɓasi niɓɔ ɓulumwisaga ndi ka ɔɓili, aɗukaga ndi ka
Babiloni iki niyɔ ka ɓogyalandu ikani niyɔ ka ɓatu ko Kunzi.

19

Ɓakaimbila limbu la ibiba kugu wa lisyɛ

1 Kumbuso yi, nukana ndi gbungbu kotukyoku kugu wa lisyɛ,
mudɔngɔni abɛ ambaza ka ɓambanzu ɓudingi ɓakiko kanzina, anaɓikya
ɓɛ: «Aleluya! Muhukuso, ibiba no ngu a ko Kunzi kusu!

2 Ngbanga kaki ikaga ka lingunu na ka ɓungbingbili. Akuni ngbanga
ka aɗanda mudingi, ninɔ a ndi kaputa litɔmbu na ɓuɗanda kaki. Kunzi
amigisilyini ɓunyɛ ka ɓunyɛ ko bulya ɓangu ka ɓosunzu kaki!»
3 Ɓaɓikya ɓata ndi ɓɛ: «Aleluya! A ɓɛyɔ, muki mo ɓuku niɓɔ asilisogi
guɗu yi ninɔ, oɗunguwa ndɛkɛ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ!»
4 Ɓambɔku-mbɔku ɓatɛkɛɓɛ ɓaɓa na ɓakwanganya (24) na makpumuka
makwanganya, ɓodidika ndi, ɓabibiso Kunzi ninɔ a wakiko ko kiti wa
ɓungama, ɓanaɓikya ɓɛ: «A ɓɛyɔ! Aleluya!»

Dumo muvanana ko Mikya-Kɔndɔlɔ

5 Kumbuso yi, liyu limoti iɓukusa ndi kotukyoku ko kiti wa ɓungama
ku ɓɛ: «Mubibisoni Kunzi kusu, iɓunu ɓagya-ligubo kaki ɓasi, iɓunu ɓasi
niɓɔ maɓangaga iki ɓatu ɓa payaya ikani ɓatu ɓa ibiba!»
6 Kuwa wa, nukana ndi liyu limoti muɗɔngɔni abɛ gbungbu ya ambaza
mudingi ka ɓambanzu, anaungwa abɛ ɓodungo ɓayakpukpu na ɓata gɔni
abɛ mupamu mapu ma ngbangbata, anoɓuko ɓɛ: «Aleluya! A ɓɛyɔ, mbiya
wanu, Mombukwono-dosu, Kunzi kusu, Mombukwono Ngu-Kugbɛ ovini
ɓungama.
7 Togwini magyagya, tikoni ka maziyɔ, tabibiso kyɛ ngbingo muvanana
ko Mikya-Kɔndɔlɔ itulyonini. Muko yi ninɔ ɓakavanana na iyi,
iɓungusyogini kuwa gɔni ɓiɓwɛmu.
8 Ɓapá ndi muko yi ninɔ kutuko nikwɔ ɓagya ndi no wizi yanza ya
gbinyɛ-gbinyɛ ɓɛ imokisyi.» (Kutuko kwi nikwɔ ni likingyosi la yigyigyilya
ya ɓungbingbili ka ɓatu ko Kunzi.)
9 Kuwa wa, malaika ɛɓikya ndi ɓɛ: «Kpikaga ambɛ: Magyagya ka niɓɔ
ɓutikisyi ko dumo wo vononi ko Mikya-Kɔndɔlɔ.»
Kumbuso yi, omotiloku ɓɛ: «Nimɔ a munzina ma lingunu ko Kunzi.»
10 Nogwa ndi ka magu kaki kabibiso, luki limoti, ɛɓikya ndi ɓɛ:
«Mbaaa, wakogyonitɔgu ɓɛyɔ! Na mugya-ligubo muɗɔngɔni abɛ iwɛ,
abɛ ɓamamaku niɓɔ ɓoɓuulyaga lingunu nilɔ Yeso owonisila ndi. Kunzi
nɔ, wokwononi kabibiso! A ɓɛyɔ, lingunu li nilɔ Yeso owonisila ndi, ni
limbɛngi nilɔ ikaga kusɔ ka ɓogyalandu ko Kunzi.»

Mutu yi ninɔ a kugu wa falasi wotu

11 Kumbuso yi, nina ndi lisyɛ ni oukwikonini, falasi wotu opuponoku
ndi. Mutu yi ninɔ a kugu yi, ina ɓɛ Mutu wongbingbili na wa Lingunu.
Akɔgɔ ngbanga ka ɓungbingbili, anabumana ka ɓungbingbili.
12 Miso kaki a ndi kanzɛ abɛ liɗaɗa lo ɓuku. A ndi ni imokisyini
ɓɛgbɛgbɛ ɓayakpu. Ɓokpika ndi lino limoti kugu kaki, nilɔ ibaga ndi asi
ni iyi aka.
13 A ndi wakimokisyo kutuko nikwɔ ɓogboɗya ndi na ɓangu. Mutu yi
ina ɓɛ: «Likpumuka ko Kunzi.»
14 Ɓasuda ɓa kugu wa lisyɛ ɓapunga ndi kaɓiɓya ɓingbooo. Ɓa ndi
ɓuɗakaga ka ɓafalasi ɓotutu, ɓimokisyogini ɓotu ɓayanzanza ɓayo wizi
yahuɗu-huɗu ɓitutu.
15 Opupa ndi tutungyo ka ɓogiyo na dukpa yipyɛ niyɔ opupa ndi ka
munɔku kaki. Ika ndɛkɛ kaukpokyoniso na mufimbo ma ngwɛyi, auta
bumo ya muzabibu ka pa niyɔ ɓautaga mino vinya wa ngbuta ko Kunzi,
Mombukwono Ngu-Kugbɛ.
16 Kugu wa kutuko kaki na kugu wa sibɛsu kaki, ɓokpika ndi lino li nili:
«Ngama ka ɓangama, Mombukwono-dosu ka ɓa mombukwono-dosu.»

17 Kumbuso yi, namina ndi malaika ɓemoti wakamaga ka mɔni. A ndi
kaupamyaga ɓombu ɓasi niɓɔ ɓa ndi kawiwa kugu wa lisyɛ, anuɓikya ɓɛ:
«Doniku, mumukononi pa imoti ka yinga mudingi ko Kunzi!
18 Doniku kalya makɔlɔ ka ɓangama, ka ɓangama ka ɓasuda, ka ɓatu ɓo
ngu, ka ɓafalasi pa imoti na nimɔ ka ɓatu niɓɔ ɓa kugu kaɓu, makɔlɔ ka
ɓatu niɓɔ ɓaɓukulikanaga na nimɔ ka ɓosunzu, iki ɓatu ɓa payaya ikani
ɓatu ɓa ibiba.»
19 Kuwa wa, namina ndi nyama, sɛ kuwa ɓangama ɓa litɔmbu pa imoti
na ɓasuda kaɓu, ni ɓomumukonini kaata ndumbi na mutu yi ninɔ a ndi
kugu wa falasi pa imoti na ɓasuda kaki.
20 Ɓagwi ndi nyama yi ninɔ pa imoti na mugyalandu wa kuɓɔɓɔku ninɔ
ikaga ndi kagya mokingyosi ko misa kaki. Uɓungusaga ndi ɓatu ɓi niɓɔ
ɓugya ndi na iɗa ka nyama yi ninɔ na niɓɔ ɓobibisaga ndi sanamu kaki,
pisi ka mokingyosi mi nimɔ. Ɓaɗikita ndi nyama yi ninɔ pa imoti na
mugyalandu wa kuɓɔɓɔku ka liɗaɗa lo ɓuku ka libu lazu ni ɓa mbɛyi
ɓuɓisi aka.
21 Ɓulumwisaga ndi niɓɔ ɓasikana ndi na dukpa niyɔ opupa ndi ka
munɔku ka mutu ninɔ a ndi kugu wa falasi. Kuwa wa, ɓombu ɓasi
ɓikutaga ndi ɓikpɛkɛɗɛ-kpɛkɛɗɛ na makɔlɔ ka ɓatu ɓi niɓɔ.

20

Abili a ka bɔlɔkɔ ka ɓyanga ɛlɔfu yimoti (1.000)

1 Kuwa wa, namina ndi malaika ɓemoti ni anosyoku kugu wa lisyɛ. A
ndi ni ogwini lifungula la liɓyɛ lodu la mugi ka ɓabili na selegeni niyɔ
yakpu.
2 Agwi ndi gbita, nzuka wandɛli ninɔ ina ɓɛ: «Mumuyoniso» ikani
«Abili», akpikila ndi ka ɓyanga ɛlɔfu yimoti.
3 Aɗikita ndi ka liɓyɛ lodu, ofunga ndi na lifungula ɓikpɛ, oɗiko no
ndiko, ɓɛkyɛ ɓakoukwonitɔgu kyɛ gbita yi ninɔ kuɓungusogonitɔgu ɓata
ɓambanzu kadwɛ ku kwaku ɓyanga ɛlɔfu yimoti (1.000) itulyana mino.
Kumbuso yi, ɓasisatu ko ngbinga muukɛɗɛ.
4 Kumbuso yi, numina ndi ɓokiti ɓa ɓungama. Ɓupá ndi ɓatu ɓi niɓɔ ɓa
ndi mino ɓakikogo ngu yikɔ ngbanga. Nina ndi gɔni mambɛngi ka ɓatu ɓi
niɓɔ ɓumwɔgɔ ndi ko bulya ɓungbingbili ɓa lingunu niɓɔ Yeso owonisila
ndi, na ko bulya likpumuka ko Kunzi. Ɓatu ɓi niɓɔ, ɓakabibisogigu ndi
nyama, ikani sanamu kaki. Ɓakubisagu ndi iɗa kaki ka tundukutɔ ikani
ka maɓɔku. Ɓinisana ɓata ndi na ɔɓili, ɓapunga kuwa ndi kalya ɓungama
pa imoti na ɓa Kilisito ka ɓyanga ɛlɔfu yimoti (1.000).
5 Ɓatu ɓagɔgɔ ɓakinisanagu ndi ɓata na ɔɓili kadwɛ ku kwaku ɓyanga
ɛlɔfu yimoti (1.000) itulyana ndi mino. Niyɔ a pupo ya mambwa ka mbuku.
6 Igyagya ka ɓatu niɓɔ ɓopupa ndɛkɛ ka mbuku ka mambwa! Ɓa ɓatu
ko Kunzi. Kukwaku kwa yiɓa kikigu ndɛkɛ no ngu kugu kaɓu, ɓika ndɛkɛ
ɓokumu ko Kunzi na niɓɔ ka Kilisito. Ɓalya ndɛkɛ ɓungama pa imoti na
iyi ka ɓyanga ɛlɔfu yimoti (1.000).
7 Niyɔ ɓyanga ɛlɔfu yimoti (1.000) itulyana ndɛkɛ, ɓapupisa abili ka
bɔlɔkɔ,
8 aga kaɓɔɓɔ ɓɛvananza ka mondu makwanganya masi ma ɔɓili, isi
ɓɛ Gogi na Magogi. Abili umumula ndɛkɛ ka mutili kaki ɓɛkyɛ ɓaga ka
lunga, ɓika ɓudingi abɛ mbumi yo liɓo lidingi.

9 Ɓaga ndɨ ka ɔɓɨlɨ wasɨ, ɓokungula ndɨ mʉkɔɓɔ ka ɓatʉ ko Kunzi
ɓikululu pa imoti na gʉɗʉ kakɨ mʉpaka. Luki limoti, ɓuku otukyoku ndɨ
kʉgʉ wa lisyɛ, ulumusaga ndɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ.
10 Kumbuso yi, ɓaɗɨkɨta ndɨ mumuyoniso nɨnɔ ikaga ndɨ kaʉɓɔɓɔ ka
lɨɓyɛ lo ɓuku na ka libu lazʉ, kʉ gɔ kʉ nyama na mugyalandʉ wa
kʉɓɔɓɔkʉ ɓa ndɨ mino. Ɓika ndɛkɛ ɓiti na lɨsyɛ ka mʉzʉzʉla mapʉ ka
ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

Ngbanga wa muliɓo

11 Kumbuso yi, namɨna ndɨ kiti wa ɓʉngama ɓemoti mudingi, oɓuɓini
ɓitu pa imoti na mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ mino wakiko. Ɔɓɨlɨ na lɨsyɛ apɨkɨta
ndɨ ɓyɨ, nɨ ɓakominigʉ ɓata.
12 Nʉmɨna ndɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ, iki ɓatʉ ɓa payaya ikanɨ ɓatʉ
ɓa ɨbɨba ɓakamaga kambwa wo kiti wa ɓʉngama yi nɨnɔ. Ɓakɨtaɓʉ a ndɨ
ɓayihukwikono. Kɨtaɓʉ yagɔgɔ a ndɨ yihukwo, kɨtaɓʉ yi a ndɨ nɨyɔ ya
ɔɓɨlɨ. Ɓapʉnga ndɨ kakɔ ngbanga ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ, kaɓyɛnɛnɛ
na yɨgyɨgyɨlya kaɓʉ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ a ndɨ mino ya kikpiko ka ɓakɨtaɓʉ.
13 Lɨɓo lidingi opupisa ndɨ ɓamanda nɨɓayɔ a ndɨ kʉsɔ yi. Kukwakʉ na
mugi ka ɓabɨlɨ opupisa ndɨ ɓamanda nɨɓayɔ a ndɨ kʉsɔ kaɓʉ. Ɓakɔ kʉwa
ndɨ ngbanga ka mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka, kaɓyɛnɛnɛ na yɨgyɨgyɨlya kakɨ.
14 Kumbuso yi, ɓaɗɨkɨta ndɨ kukwakʉ pa imoti na mugi ka ɓabɨlɨ ka lɨɓyɛ
lo ɓuku. Lɨɓyɛ lo ɓuku li nɨlɔ nɨ kukwakʉ kwa yɨɓa.
15 Ɓʉɗɨkɨta ndɨ gɔnɨ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ mino kaɓʉ kɛgʉ ndɨ ka kɨtaɓʉ ya
ɔɓɨlɨ, ka lɨɓyɛ lo ɓuku.

21

Kʉgʉ wa lɨsyɛ lambɨya na ɔɓɨlɨ wambɨya

1 Kʉwa wa, namɨna ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ lambɨya na ɔɓɨlɨ wambɨya. A ɓɛyɔ,
kʉgʉ wa lɨsyɛ wa mambwa na ɔɓɨlɨ wa mambwa ɓa ndɨ nɨ ɓolimikogini,
lɨɓo lidingi kɛgʉ ndɨ ɓata ɓɛgɛyɔ.
2 Namɨna kʉwa ndɨ gʉɗʉ wotu, Yelusalɛma wambɨya, anosyoku ko-
tukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ kʉ ko Kunzi. A ndɨ muɓungusyaga ɓizeɗe abɛ
muka wa ibisoku nɨnɔ ikaga kaɓʉnda kaɨnda kosilyono na mbʉnyakɨ.
3 Nʉkana ndɨ lɨyʉ lapʉ kotukyoku ko kiti wa ɓʉngama ɓɛ: «Mbɨya wanʉ,
Ndaɓʉ ko Kunzi a kʉwa luga ka ɓambanzʉ! Ika kʉwa pa imoti na ɨɓʉ na
ɨɓʉ ɓika kʉwa ɓatʉ kakɨ. Ɨyɨ Kunzi mombukwana-dakɨ yi, ika ndɛkɛ pa
imoti na ɨɓʉ, ika kʉwa ndɛkɛ Kunzi kaɓʉ.
4 Ʉkpaga ndɛkɛ ɓamomiso-misa kaɓʉ ɓasɨ. Kukwakʉ kikigʉ ndɛkɛ ɓata,
iki lilɛɓʉ, yɨgama, gʉtʉgʉ mʉzʉzʉla aka. A ɓɛyɔ, ɔɓɨlɨ wandɛlɨ olimikini.»
5 Kʉwa wa, mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ wakiko ko kiti wa ɓʉngama aɓɨkya ndɨ
ɓɛ: «Wɨkwɛ, nakoyitisa makpʉmʉka masɨ mambɨya.» Ɛɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ:
«Kpikaga lɨkpʉmʉka li nɨlɨ, kyɛ a la lɨngʉnʉ na longbingbɨlɨ.»
6 Omotiloku ɓata ndɨ ɓɛ: «Igyonosini! Ɨmɨ nɨ Alʉfa na Ɔmɛga isi yi ɓɛ
mʉpʉnganagɨ na muliɓo. Mʉtʉ yi nɨnɔ a na mʉsasa, namusa ndɛkɛ ka
ɨziyɔ lɨɓo nɨlɔ opupaga ka lɨkpakpa la ɔɓɨlɨ.
7 Mʉkalya ka mʉtʉ yi nɨnɔ opupa ndɛkɛ tutungyo, imu nɨmɔ. Nika ndɛkɛ
Kunzi kakɨ, ɨyɨ ika mɨkamɨ.
8 Luki limoti, ɓatʉ ɓa ombombo, nɨɓɔ ɓakanoɓinikyonigʉ, nɨɓɔ ɓanyɛ,
ɓamwɔmwɔ, ɓatʉ ɓa ɓɨlya, ɓalɨmba, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓobibisaga gbɨlɨtɔ na
ɓatʉ ɓa ɓɔngɔ ɓasɨ, pa kaɓʉ nɨ lɨɓyɛ lo ɓuku na libu lazʉ. Kukwakʉ kwa
yɨɓa nɨkwɔ.»

21:7 21:7 Wanda ka 2 Samueli 7:14; Mambʉ 89:27-28.

Yelusalɛma wambɨya

9 Kʉwa wa, ɓemoti luga ka ɓamalaika maɗɨya na ɨka nɨɓɔ ɓa ndɨ
na ɓakɔpɔ maɗɨya na ɨka, otumini yigyogyiso maɗɨya na ɨka kʉsɔ yi,
isisiloku ndɨ ɓuwobi na ɨmɨ, ɛɓɨkya ɓɛ: «Doku, nakaʉwanya mʉsika nɨnɔ
ɓakavanana na Mikya-Kɔndɔlɔ.»
10 Lɨmbɛngɨ esilya ndɨ, malaika eɗokisa ndɨ ka lɨbɛbɛlʉ la ngʉpa yɨkʉngʉ
kʉgbɛ. Ɛwanya kʉwa ndɨ gʉɗʉ wotu, Yelusalɛma nɨ anosyoku kotukyoku
kʉgʉ wa lɨsyɛ, kʉ ko Kunzi,
11 anangɨnga na ɨbɨba ko Kunzi. A ndɨ ɓingele-ngele abɛ lɨtalʉ la lɨgabʉ
lapʉ nɨlɔ ɓalɨkyaga ɓɛ yasipi, nɨlɔ angɨngaga abɛ nɛlaga.
12 A ndɨ ka lʉɓa yɨkʉngʉ. Lʉɓa yi nɨyɔ a ndɨ na pumi tɛkɛɓɛ na mɨɓa
nɨmɔ ɓamalaika tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ɓoɓuulyaga ndɨ. Ɓokpika ndɨ kʉgʉ wo
pumi yi nɨyɔ, mɨnɔ ma mababa tɛkɛɓɛ na maɓa ma Izaleli.
13 Akpangɓala ɓemoti-ɓemoti a ndɨ na mupumi mɨsaa. Akpangɓala
wa ɨngɛngɛ mupumi mɨsaa, nɨnɔ wa zɨɓɔ mupumi mɨsaa, nɨnɔ wa zebu
mupumi mɨsaa na nɨnɔ wa dumbe mupumi mɨsaa gɔnɨ.
14 Ɓopika ndɨ lʉɓa wa gʉɗʉ yi nɨyɔ kʉgʉ wa muɓumbe ma matamʉ
tɛkɛɓɛ na maɓa. Mɨna ka ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa nɨɓɔ ko Mikya-
Kɔndɔlɔ a ndɨ mukpikaga kʉgʉ wa matamʉ mi nɨmɔ.
15 Malaika nɨnɔ ta ndɨ kanzɨna na ɨyɨ, a ndɨ na lɨgʉgʉ lɨgwi nɨlɔ ɓoɗɨnga
ndɨ na ɔlɔ. Lɨgʉgʉ lɨ nɨlɔ ɓapimaga ndɨ nolu gʉɗʉ, pumi yi na kubatʉ tɨ.
16 Gʉɗʉ yi nɨnɔ a ndɨ na ɓakpangɓala ɓakwanganya mʉɗɔngɔnɨ. Ɓʉnda
na ɓʉhʉ ɓɨ a ndɨ asɨ mʉɗɔngɔnɨ aka. Malaika apimogo kʉwa ndɨ na lɨgʉgʉ
lɨ nɨlɔ. Ɓʉnda a ndɨ ɓakɨlɔmɛtɛlɛ ɓɛlɔfʉ ɓaɓa na ɓamɨya ɓakwanganya
(2.400 km), ɓʉhʉ na ɓʉkʉngʉ a ndɨ mʉɗɔngɔnɨ gɔnɨ.
17 Malaika opima ndɨ ɓʉkʉngʉ ɓa lʉɓa na kɨpimo yi nɨyɔ ɓopimaga ndɨ
na iyu makpʉmʉka. Ɓʉkʉngʉ ɓɨ a ndɨ banda ɓamɛtɛlɛ ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya
(60).
18 Ɓopika ndɨ lʉɓa yi nɨyɔ na matamʉ ma lɨgabʉ lapʉ, nɨmɔ ɓalɨkyaga ɓɛ
yasipi. Gʉɗʉ a ndɨ ɨyɨ mupika na ɔlɔ nɨnɔ wanza, anangɨnga abɛ nɛlaga.
19 Muɓumbe ma lʉɓa ya gʉɗʉ a ndɨ muɓungusyogo na mobi ma matamʉ
ma lɨgabʉ dididi. Matamʉ ma muɓumbe ma mambwa a ndɨ nɨmɔ ma
yasipi, nɨmɔ ma mɨɓa a ndɨ nɨmɔ ma safilo, nɨmɔ ma mɨsaa a ndɨ nɨmɔ
ma kalidoni, nɨmɔ ma mɨkwanganya a ndɨ nɨmɔ ma zumalidi,
20 nɨmɔ ma kuɓukumuti a ndɨ nɨmɔ ma sadoniki, nɨmɔ ma maɗɨya a ndɨ
nɨmɔ ma akiki, nɨmɔ ma maɗɨya na ɨka a ndɨ nɨmɔ ma kilisoliti, nɨmɔ ma
ɓʉgɨna a ndɨ nɨmɔ ma belulo, nɨmɔ ma kʉɓɔmʉ a ndɨ nɨmɔ ma topazo,
nɨmɔ ma tɛkɛɓɛ a ndɨ nɨmɔ ma kilisopalazo, nɨmɔ ma tɛkɛɓɛ na mimoti a
ndɨ nɨmɔ ma ayikito na nɨmɔ ma tɛkɛɓɛ na mɨɓa a ndɨ nɨmɔ ma amazito.
21 Ko pumi tɛkɛɓɛ na mɨɓa, mupumi mimoti-mimoti ikaga ndɨ na libumo
la mʉsanga limoti. Ɓagya ndɨ mupumi mimoti-mimoti na libumo la
mʉsanga limoti. Ɓoɓungusyaga ndɨ pa yangɓa ya gʉɗʉ na ɔlɔ nɨnɔ wanza,
anangɨnga abɛ nɛlaga.
22 Kʉsɔ wa gʉɗʉ yi nɨnɔ, nakɨnagʉ ndɨ Ndaɓʉ ko Kunzi kyɛ
Mombukwono-dosu Kunzi nɨnɔ wo Ngu pa imoti no Mikya-Kɔndɔlɔ ɓɔ
ɓa Ndaɓʉ ko Kunzi kʉ ɓɛyɔ.
23 Gʉɗʉ yi nɨnɔ kɛgʉ na nza ya mangɓamʉ ma mɔnɨ, ikanɨ nɨyɔ ya tɨmba,
kyɛ ɨbɨba ko Kunzi ɨkaga kanzɛ kʉgʉ yi, tala kakɨ nɨ Mikya-Kɔndɔlɔ.
24 Ɓɛvananza ɓakpakyanaga ndɛkɛ ka ɓʉngɓanganya kakɨ na ɓangama
ɓa ɔɓɨlɨ ɓoɗuka ndɛkɛ lɨngama kaɓʉ kʉ ɓɛyɔ.

21:10 21:10 Wanda ka Ezekieli 40:2. **21:15 21:15** Wanda ka Ezekieli 40:3.

25 Pumi ya gɯɗɯ yi nɨnɔ olipyaga ndɛkɛ ɓikpo, anasyɛ ɓɛgɛyɔ kyɛ biti
kikigɯ ndɛkɛ ɓata kɯ ɓɛgɛyɔ.
26 Ɓoɗuka ndɛkɛ ɨbɨba na lɨngama ka ɓɛvananza ka gɯɗɯ yi nɨnɔ.
27 Luki lanyɛ gɯtɯgɯ limoti aka kingyigɯ ndɛkɛ kɯ, gɯtɯgɯ munzikaɓɯ
aka ikanɨ mɯtɯ waɓɔngɔ. A ɓɛyɔ, ɓatɯ ɓi nɨɓɔ ɓingya ndɛkɛ kɯ, a nɨɓɔ
aka ɓɔ mino kaɓɯ ikpikaga ka kɨtaɓɯ ya ɔɓɨlɨ nɨyɔ ko Mikya-Kɔndɔlɔ.

22

1 Kumbuso yi, malaika yi nɨnɔ ɛwanya ndɨ lɨɓo lidingɨ nɨlɔ apága ɔɓɨlɨ,
ananginga abɛ nɛlaga. Lɨɓo li nɨlɔ a ndɨ kopupoku ko kiti wa ɓɯngama ko
Kunzi na ko Mikya-Kɔndɔlɔ.
2 Lɨɓo li nɨlɔ a ndɨ kakɨka luga wa ndaki wa gɯɗɯ. Ka mutili masɨ mɨɓa
mo lɨɓo, a ndɨ na sɨbɯkɯsɔ nɨsɔ apága ɔɓɨlɨ, nɨsɔ aɓɯkɯtaga ndɨ nganga
tɛkɛɓɛ na yɨɓa ka syangasɯ simoti, isi yi ɓɛ nganga yimoti ka tɨmba.
Mapakɯ mi a ɨbɯkɯsɔ sihukusa ɓambanzɯ.
3 Kikigɯ ndɛkɛ ɓata no luki gɯtɯgɯ limoti aka nɨlɔ Kunzi agbanga.
Kiti wa ɓɯngama ko Kunzi na ko Mikya-Kɔndɔlɔ ika ndɛkɛ ka gɯɗɯ yi
nɨnɔ, ɓagya-ligubo kakɨ ɓika ndɛkɛ kabibisa kɯ ɓɛyɔ.
4 Ɓamɨnatɯ ndɛkɛ ɓɛngba ɓayo miso, lino kakɨ ika ndɛkɛ likpiko ka
tɯndɯkɯtɔ kaɓɯ.
5 Biti kikigɯ ndɛkɛ ɓata. Ɓakikigɯ ndɛkɛ ɓata na mɯsasa ma
ɓɯngbanganya ɓa tala, ikanɨ mɔnɨ, kyɛ Mombukwono-dosu Kunzi uziga
ndɛkɛ na ɓɯngbanganya kakɨ, ɨɓɯ ɓalya ɓɯngama ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

Yigoku ka Yeso

6 Kumbuso yi, malaika yi nɨnɔ ɛɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mɯnzɨna mi nɨmɔ
a malɨngɯnɯ na mongbingbili. Mombukwono-dosu Kunzi, nɨnɔ ɯpága
ɓogyalandɯ lɨmbɛngɨ kakɨ, atikiku malaika kakɨ, kauwonisilo ɓagya-ligubo
kakɨ lɨkpɯmɯka li nɨlɔ okwononi ɓɛ igyonosi ɓɨkwa.»
7 Yeso akaɓɨkya ɓɛ: «Hɯkana, na kodoku ɓɨkwa! Magyagya ka mɯtɯ yi
nɨnɔ oɓuulyogo lɨkpɯmɯka la ɓugyalandɯ nɨlɔ ɨkpikaga ka kɨtaɓɯ yi nɨyɨ!»
8 Ɨmɨ Yuani nɔ nɯkana ndɨ, nɨna lɨkpɯmɯka nɨlɨ. Ngbingo yi nɨnɔ
nɯkana ndɨ mino, nɨna, noɓuna ndɨ molɨ kambwa ka malaika yi nɨnɔ a
ndɨ kewonisilo lɨkpɯmɯka nɨlɔ, kabibiso yi.
9 Luki limoti, ɛɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mbaaa, wakogyonitɔgɯ ɓɛyɔ! Na mɯgya-
ligubo mɯɗɔngɔnɨ abɛ ɨwɛ gɔnɨ, pa imoti na ɓava-kɯkakɯ ɓogyalandɯ na
ɓatɯ nɨɓɔ ɓoɓuulyogo lɨkpɯmɯka nɨlɔ ɨkpikaga ka kɨtaɓɯ yi nɨyɨ. Kunzi
nɔ, wokwononi kabibiso!»
10 Kumbuso yi, ɛɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «Wakosumonitɔgɯ mɯnzɨna ma
ɓugyalandɯ ma kɨtaɓɯ yi nɨyɨ. A ɓɛyɔ, lɨkpɯmɯka li nɨlɔ a kɯwa ɓuwobi
kaɨtɯlyana.
11 Mɯtɯ wa yɨgya yanyɛ, isisilogi na yɨgya yanyɛ kakɨ, mɯtɯ wa mɯsɯgɯ,
isisilogi kagya lɨkpɯmɯka la mɯsɯgɯ, mɯtɯ wo ngbingbili, isisilogo kagya
ɓungbingbili, mɯtɯ wotu, isisilogo kaiɓuɓiso.»
12 Yeso akaɓɨkya ɓɛ: «Ʊkana, na kodoku ɓɨkwa! Nakodoku na mɯkalya
kapá mɯtɯ yɨkaka-yɨkaka, kaɓyɛnɛnɛ na ligubo nɨlɔ agya ndɨ.
13 Ɨmɨ nɨ Alɯfa na Ɔmɛga, mɯpɯnganagɨ na mulɨɓo.»
14 Ɨgyagya ka nɨɓɔ ɓakasɯkɯsa ɓotu kaɓɯ. Kɯwa wa gɔ wa, ɓakwanana
kalya bumo ya sɨbɯkɯsɔ nɨsɔ apága ɔɓɨlɨ na kaingya ka gɯɗɯ yi nɨnɔ pisi
ko pumi yi.

15 Luki limoti, kunzi wa gʉɗʉ, atʉ na ɓatʉ ɓanyɛ, ɓaɩimba, ɓaɗanda,
ɓamwɔ-ɓambanzʉ, ɓatʉ ɓi nɩɓɔ ɓobibisaga gbɩɩitɔ na ɓatʉ nɩɓɔ ɓapaga
ɓɔngɔ na ɓa kʉɓɔɓɔkʉ.
16 «Ɨmɩ Yeso, natiki malaika kamɩ kamuwonisilo ɓʉdɛmʉ ɓa makpʉmʉka
mi nɩma masɩ ka makanisa. Nopupa ko pigo ka ngama Daudi, na lɩngʉtʉ
lɩnzɛ la ɓʉsɔɓɩ.»
17 Lɩmbɛngɩ ko Kunzi ɩɓʉ na Muko wo vononi ɓakaɓɩkya ɓɛ: «Doku!»
Mʉtʉ yi nɩnɔ akaʉkana lɩkpʉmʉka li nɩlɔ, aɓɩkyɩ gɔnɩ ɩyɩ ɓɛ: «Doku!»
Mʉtʉ yi nɩnɔ akaɩmʉkana mʉsasa oduku, nɩnɔ akapa lɩɓo nɩlɔ apaga
ɔɓɩlɩ, oduku kava ka ɩzɩyɔ.

Lɩkpʉmʉka la mulɩɓo

18 Ɨmɩ Yuani, nakapá mʉtʉʉ mi nɩma ka mʉtʉ wasɩ nɩnɔ akaʉkana
mʉnzɩna ma ɓugyalandʉ nɩmɔ ɩkpɩkaga ka kɩtaɓʉ yi nɩyɩ: Mʉmbanzʉ
kamatɩla luki lagɔgɔ kʉgʉ wa mʉnzɩna mi nɩmɔ, Kunzi amatɩlya ndɛkɛ
yigyogyiso yi nɩyɔ ɩkpɩkaga mino.
19 Mʉmbanzʉ kanyɔ lɩkpʉmʉka limoti ka mʉnzɩna ma ɓugyalandʉ nɩmɔ
ɩkpɩkaga ka kɩtaɓʉ yi nɩyɩ, Kunzi atʉmba ndɛkɛ liɗuku kakɩ lo bumo ya
sɩbʉkʉsɔ nɩsɔ apága ɔɓɩlɩ, kogulyigʉ ndɛkɛ ka gʉɗʉ wotu mʉɗɔngɔnɩ ɓɛyɔ
ɩkpɩkaga mino ka kɩtaɓʉ yi nɩyɩ.
20 Dɛmʉ wa mʉnzɩna mi nɩmɔ, akaɓɩkya ɓɛ: «Iyo, na kodoku ɓɩkwa!»
A ɓɛyɔ! Dokunɔ, Mombukwono-dosu Yeso!
21 Ɨzɩyɔ ka Mombukwono-dosu Yeso iki na iɓunu ɓasɩ.